

ΤΟ ΠΡΟΣΕΧΕΣ ΜΕΛΛΟΝ
ΤΩΝ ΕΝ ΤΗ ΑΝΑΤΟΛΗ,
ΛΑΩΝ

Ὡς πρὸς τὴν ἱστορίαν.

ΠΡΑΓΜΑΤΕΙΑ

ΥΠΟ

ΘΕΟΔΩΡΟΥ Γ. ΚΛΑΔΑ

Κεφαλλήνος.

ΕΝ ΚΕΡΚΥΡΑ,

ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ Η ΙΟΝΙΑ.

Σπυρίδωνος καὶ Ἀρσενίου ἀδελφῶν Κάο.

— — —
4857.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

LIBRARY

CHICAGO, ILL.

1900

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

CHICAGO, ILL.

1900

ΕΙΣ ΤΑΣ ΨΥΧΑΣ
ΤΩΝ ΣΦΑΓΕΝΤΩΝ ΚΑΤΑ ΤΗΝ 29 ΜΑΪΟΥ 1453.
ΗΜΕΡΑΝ
ΤΗΣ ΛΑΩΣΕΩΣ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ
ΚΑΙ ΑΠΑΝΤΩΝ
ΤΩΝ ΥΠΕΡ ΠΙΣΤΕΩΣ ΚΑΙ ΠΑΤΡΙΔΟΣ ΜΑΡΤΥΡΗΣΑΝΤΩΝ
ΠΕΣΟΝΤΩΝ Η ΑΓΩΝΙΣΘΕΝΤΩΝ
ΠΡΟΣ ΑΙΩΝΙΑΝ ΜΝΗΜΗΝ ΑΥΤΩΝ,
Ο ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ
ΑΝΑΤΙΘΗΣΙ.

ΙΕΡΑΙ ΨΥΧΑΙ.

Ὅτε ὁ τροχὸς τῶν Ῥωμαίων Αὐτοκρατόρων-ἡ σπάθη τῶν σταυροφόρων-τὰ πολυειδῆ μαρτύρια τῶν Τούρκων κατετυράνουν τὰ σώματα ὑμῶν, ὑμεῖς πιστοὶ εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ Εὐαγγελίου, ἐνταῦθα μὲν ὑπέστητε ἡρωϊκῶς τὰ φρικαλέα ἐκείνα παθήματα, ἵνα διατηρήσῃτε ἐν ἡμῖν ἀνέπαφον τὸ αἶσθημα τῆς ἡρησκείας καὶ ἐθνικότητος ἡμῶν, ἐν δὲ τῷ οὐρανῷ ἐδεήθητε, καὶ δέεσθε ὑπὲρ ἡμῶν.

Τὰ καταρεύσαντα αἵματα ἐκ τῶν πληγῶν σας, οἱ στεναγμοὶ, τὰ δάκρυα, αἱ εὐχαὶ σας ἀνέβησαν ὡς καπνὸς λειβάνου εἰς τοὺς πόδας τοῦ Ὑψίστου, καὶ ἰδοὺ μέρος τῶν ἀδελφῶν ἡμῶν εἶναι ἐλεύθερον, μέρος ἡμιελεύθερον, ἐν γένει δὲ ἅπαντες προβαίνομεν γιγαντιαίοις βήμασιν εἰς τὴν καθόλου ἀπελευθέρωσιν ἡμῶν.

Δέχθητε λοιπὸν, ὦ Ἱεραὶ ψυχαί, τὸν

φόρον τῆς λατρείας, ὅν οἱ ἀπόγονοι ὑμῶν
ἀπονέμομεν εἰς τὰς σκιάς σας· δέχθητε
τὰ κατακυκτικὰ δάκρυα ἡμῶν· καὶ μὴν
ἀπαυδῆσητε δεόμεναι παρὰ τῷ παν-
οικτίρμονι Θεῷ, ὅπως παύσῃ ἡ δει-
νὴ θέσις τοῦ περιουσίου αὐτοῦ λαοῦ, νὰ
μαῖς ἀπαλλάξῃ πάσης ξενικῆς δεσπο-
τείας, καὶ μαῖς καθοδηγήσῃ εἰς τὴν ὁ-
δὸν τῆς δικαιοσύνης του, καὶ εἰς τὴν ἐκ-
πέλεσιν τῶν ἱερῶν ἐντολῶν του ν' ἀγα-
πῶμεν ἀλλήλους, καὶ νὰ συντελέσωμεν
εἰς τὴν παγκόσμιον ἀγάπην καὶ ἀδελ-
φότητα, ἐξ ἧς ἡ πρόοδος, καὶ ἡ εὐη-
μερία τῶν κοινωνιῶν.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

»Οὐδενὶ ἄλλῳ πιστώμεθα, ἐὰν
»νοῦν ἔχωμεν, οὐδὲ χρησώμεθα
»ἄλλ' ἢ τῷ πατρίῳ.»

(ΠΛΑΤΩΝ.)

Εἴκοσιν αἰῶνες παρῆλθον ἀφ' ὅτου ἡ ἑλληνικὴ φυλὴ ἀπώλεσε τὴν ἀνεξαρτησίαν αὐτῆς, καὶ ἐντὸς τῆς μικρᾶς ταύτης περιόδου οἱ Ἕλληνες ἐσφάγησαν, περιεφρονήθησαν, καὶ ἐτυραννήθησαν ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων.—Ἐπεβουλευθήσαν ὑπὸ τῆς παπικῆς πολιτικῆς.—Ἐσφάγησαν καὶ ἐτυραννήθησαν ὑπὸ τῶν σταυροφόρων.—ὑπέκυψαν εἰς τὸν σιδηροῦν καὶ θηριώδη ζυγὸν τοῦ Ὀθωμανοῦ, καὶ τέλος διὰ τῆς ἐν Παρισίοις συνθήκης κατεδικάσθησαν ὑπὸ τῶν δυνατῶν τῆς γῆς νὰ διατελῶσιν αἰωνίως ὑπὸ τὸν ἀνυπόφορον, καὶ ἐκτρομακτικὸν τῆς Τουρκίας ζυγόν.

Πλὴν ἐνῷ φαίνεται, ὅτι ἐκ τῆς συνθήκης ταύτης ἡ Ἑλληνικὴ φυλὴ ὑπέστη τὸν δυνατώτερον ἀφ' ὅσους ποτὲ ἔλαβε κτύπον, γεννᾶται εἰς τὸν νοῦν τοῦ Ἑλλήνος τὸ ζήτημα· ἡ φυλὴ αὕτη θὰ διατελέσει μέχρις ἐσχάτων αἰώνων εἰς τὴν ἀξιοδάκρυτον ταύτην πολιτικὴν θέσιν; Κατεδικάσθη νὰ σήπηται αἰωνίως ὑπὸ τὸ σκῆπτρον τοῦ ἀπογόνου τοῦ Μωάμεθ; Δὲν θέλει συντελέσει καὶ αὕτη εἰς τὴν ὁσημέραι προβαίνουσαν ἑαυτῆς καὶ τῆς ἀνθρωπότητος πρόοδον; Ἴδου τὰ ζητήματα ἅτινα διὰ τῆς ἀνὰ χεῖρας πραγματείας προτιθέμεθα νὰ λύσωμεν.

Παρακαλοῦμεν λοιπὸν τὸν ἀναγνώστην, νὰ ρίψῃ ἐπὶ τῆς μικρᾶς ταύτης πραγματείας εὐνοϊκὸν βλέμμα, καθ' ὅσον δὲν ἐκινήθημεν οὔτε ἐκ τῆς μικροφιλαυτίας τοῦ νὰ δειχθῶμεν συγγραφεῖς· οὔτε

ἐξ ἐκείνης τοῦ νὰ διδάξωμεν τοὺς πεπαιδευμένους, τοὺς ὁποίους μάλιστα παρακαλοῦμεν, ὅτε θὰ μᾶς ἐπικρίνωσι, νὰ σχεφθῶσιν ὅτι ἐντὸς τοῦ στενωπὰ τοῦ κύκλου εἰς ὃν διατελοῦμεν, δὲν δυνάμεθα νὰ λάβωμεν τὴν νοητικὴν ἐκείνην ἀνάπτυξιν, ἣν ἀπολαμβάνουσιν οἱ Εὐρωπαῖοι ἢ οἱ ἐλεύθεροι ἀδελφοὶ ἡμῶν, δὲν ἐκινήθημεν, λέγομεν, ἐκ τῆς ιδέας νὰ δεῖξωμεν εἰς τοὺς πεπαιδευμένους τῶν ὁμοεθνῶν ποῖον ἔσεται τὸ μέλλον μας, διότι αὐτοὶ τὸ γνωρίζουσι, καὶ τὸ βλέπουσιν ἐν τῇ ἱστορίᾳ ἡμῶν, ἀσυγκρίτῳ τῷ λόγῳ μᾶλλον ἢ ἡμεῖς· ἀλλ' ἵνα ἀναπτέρωσωμεν τὰς ἐλπίδας τῶν Ἑλλήνων ἐκείνων, οἵτινες τυχὸν ἀπεδειλίασαν ἐκ τῆς συνθήκης τῶν Παριτίων, νὰ τοῖς ἀποδείξωμεν ὅτι ἡ τουρκικὴ δυναστεία εἶναι εἰς τὴν πτώσιν της, ὅτι μετ' οὐ πολὺ θέλομεν φθάσει εἰς τὴν καθ' ὁλοκληρίαν ἀπελευθέρωσιν ἡμῶν, καὶ τέλος ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι μεθ' ἡμῶν, διότι ἐν ἡμῖν ἐνυπάρχει τὸ δίκαιον, καὶ ἅπαντες οἱ ὄντες καθ' ἡμῶν οὐδὲν κατισχύσουσι,

Ἐν Κερκύρα, τῇ 20 Ὀκτωβρίου 1857 Ἐ. Ἐλ.

ΤΟ ΠΡΟΣΕΧΕΣ ΜΕΛΛΟΝ ΤΩΝ ΕΝ ΤΗ ΑΝΑΤΟΛΗ, Λ Α Ω Ν

Ὡς πρὸς τὴν ἱστορίαν.

ΤΜΗΜΑ Α'.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

Ἀποστολὴ τῶν ἀναφαινομένων ἰδεῶν.

Nulla è fortuito nelle cose umane,
gli avvenimenti si collegano con
una logica rigorosa, e da rivolu-
zione nasce rivoluzione, come da
un principio la conseguenza.
(CANTU' Storia Universale)

Εὰν ἡ ἀνθρωπότης ἐκινῇτο αὐτομάτως καὶ ἀσκό-
πως· ἐὰν ἡ Θεία Πρόνοια πλάσασα τὸν ἄνθρωπον δὲν
ἐμερίμνα ὑπὲρ τῆς εὐημερίας του, ἀλλὰ τὸν ἀφῆκεν εἰς
τὴν ἀτέλειάν του νὰ κυματίζεται μεταξὺ καλοῦ καὶ κα-
κοῦ, μεταξὺ προόδου καὶ ὀπισθοδρομήσεως· ἐὰν ἅπαντα ἡ
ἀνθρωπότης κατεδικάσθη νὰ τυραννῇται ὑπ' ὀλίγων ἀτό-
μων, τότε περιττὴ ἤθελεν εἶσθαι ἡ θρησκεία, περιττὴ ἡ
φιλοσοφία, περιττὴ ἡ ἀρετὴ, ἀνωφελὴς ἡ δικαιοσύνη,
περιττὴ τέλος πᾶσα πρὸς τελειότητα καὶ εὐδαιμονίαν
τοῦ ἀνθρώπου προσπάθεια, διότι ταῦτα πάντα οὐδένα
ἤθελον ἔχει σκοπὸν, πρὸς οὐδὲν ἤθελον τείνει.

Ἐπειδὴ ὅμως, παρατηροῦντες τὰς κοινωνίας ἕως ἀπὸ
τῆς στιγμῆς τῆς συστάσεώς των, βλέπομεν αὐτὰς νὰ
προβαίνωσιν ἀπὸ τὸ ἀτελὲς εἰς τὸ ἡμιτελὲς, καὶ καθ' ἑ-

κάστην νὰ προσδεύωσι, πρέπει νὰ παραδεχθῶμεν τὴν συνέπειαν τοῦ ἱστορικοῦ, τοῦ φιλοσοφικοῦ, καὶ, οὕτως εἰπεῖν, γενικοῦ τινὸς Νόμου, ὅτι ὁσάκις ἔθνος τι, ἢ καὶ ἅπασα ἡ ἀνθρωπότης ἐδονήθη παρὰ τινος ιδέας, ἡ ιδέα αὕτη δὲν ἦτο τυχαία, ἀλλ' ἀπόρροια τῶν ἀναλλοιώτων τῆς προόδου νόμων, ἧτις, ἂν καὶ ἐπολεμήθη παρὰ τῶν ἡγεμόνων καὶ ὑπηρετῶν αὐτῶν, ἐπὶ τέλους ὅμως συμμάχησασα μετὰ τῶν λαῶν, οἵτινες πάντοτε πρῶτοι τὴν ἡσπασθήσαν, ἐνίκησε καὶ ἐπέβλεπε τὴν ἐντολήν της καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς πολεμίους της.

Τῶνόντι, ἂν οἱ ὑπὸ τοὺς Αἰγυπτίους Ἑβραῖοι δὲν συν-ῆσθάνοντο τὴν ἐλευθερίαν των, ὁ Μωϋσῆς δὲν ἤθελεν ἐπιτύχει νὰ τοὺς ἐλευθερώσῃ τῆς δουλείας τοῦ Φαραώ.

Ἐὰν οἱ Κρήτες, Σπαρτιᾶται, καὶ Ἀθηναῖοι δὲν ἡσθάνοντο τὴν ἀνάγκην ἀστυκῶν καὶ πολιτικῶν Νόμων, δὲν ἤθελον ὑποταχθῇ εἰς τοὺς Νόμους τοῦ Μίνως, τοῦ Λυκούργου, καὶ Σόλωνος.

Ἐὰν οἱ Ἀθηναῖοι δὲν ἀνεγνώριζον τὴν ἀνάγκην βελτίονος θρησκείας, δὲν ἤγειρον βωμὸν εἰς τὸν ἄγνωστον Θεόν, καὶ οὕτως ἐτοιμάσωσι τῆς θείας προνοίας τὸν δρόμον, ἵνα διὰ τοῦ κηρύγματος τοῦ μεγάλου τῶν ἐθνῶν διδασκάλου Ἀποστόλου Παύλου διδαχθῶσιν αὐτόν, καὶ πιστεύσωσιν αὐτῷ.

Ἐὰν ἡ ἀνθρωπότης δὲν εἶχεν ἀνάγκην τῆς ἀπαλλαγῆς αὐτῆς ἀπὸ τῆς πολυθείας, δὲν ἡσπάζετο σχεδὸν ἅπασα τὸν Χριστιανισμόν.

Ἐὰν τὰ ἔθνη δὲν ἡσθάνοντο τὴν ἀνάγκην τῆς ἀποκαταστάσεώς των δὲν ἤθελον στασιάζει κατὰ τῆς τυραννίας καὶ τῶν ἐχθρῶν τῆς ἐλευθερίας καὶ προόδου αὐτῶν.

Ἐὰν ἡ Εὐρώπη δὲν εἶχε φθάσει εἰς τοιαύτην κατάστασιν προόδου, ὥστε νὰ γνωρίσῃ τὰ καταπατούμενα πα-

ρὰ τῶν ἱερέων καὶ Ἀριστοκρατῶν θρησκευτικὰ καὶ πολιτικὰ δίκαια αὐτῆς, δὲν ἤθελεν ἐγερθῆ κατὰ τοῦ Δουτικοῦ ἱερατείου καὶ τῶν ἀριστοκρατῶν τῆς, καὶ διὰ τῶν κατὰ τὴν παρελθούσῃ καὶ ἐνεστῶσαν ἐκατονταετηρίδα χυθέντων αἱμάτων τῆς, νὰ ἐπιβάλῃ εἰς αὐτοὺς τὴν ἀναγνώρισιν τῶν δικαιωμάτων τῆς, καὶ νὰ καθίσταται ἐπὶ φόβος καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς ἀντιδράττοντας.

Ἐὰν τέλος ἡ Ἑλληνικὴ φυλὴ δὲν ἡσθάνετο τὴν ἀνάγκην τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς, δὲν ἤθελεν ἐγερθῆ σύσσωμος, ἵνα ἀποτινάξῃ ἐκ τοῦ τραχήλου τῆς βάρβαρον δουλείαν, καὶ νὰ συμπαραλάβῃ μεθ' ἐκυτῆς καὶ ἐκείνους, οἵτινες κατ' ἀρχὰς ἡ ἐξήπτων τὴν θηριωδίαν τῶν τυράννων τῆς, ἡ ἔβλεπον αὐτοὺς μὲ ἀδιαφορίαν νὰ χύνωσι τὰ αἵματά τῆς.

Ἐπομένως ἐκ τῶν ὀλίγων τούτων καθαρῶς δεικνύεται, ὅτι, ἀναφαινομένης εἰς τὸν κόσμον ιδέας τινὸς ἡ συμβεβηκότος, αὕτη δὲν εἶναι τυχηρά καὶ ἐφήμερος, ἀλλ' ἀποτέλεσμα φυσικῆς τῶν πραγμάτων καταστάσεως· ἀποτέλεσμα ἀναγκαίας προόδου, ἥτις μυστικῶς ὠθεῖ καὶ ἐνώνει τὴν ἀνθρωπότητα, ὥστε ἐὰν λάβῃ τις ἡ ἔθνος τύχῃ τῶν καταλλήλων μέσων πρὸς ἀποκατάστασιν αὐτοῦ, τότε ἡ ὀλοσχερὴς ἐπιτυχία τοῦ σκοποῦ ἀποθαίνει βεβαία.

Οὐδὲ πρέπει ν' ἀποδειλιάσῃ τινὰ εἰς ἀποδοχὴν τῆς ἀποδειχθείσης ταύτης ἀληθείας ἡ ὀρωμένη ἀντίδρασις τῶν τυράννων, καὶ φοβερῶν τῆς ἀνθρωπότητος ἐχθρῶν κατὰ τῆς προόδου καὶ ἀποκαταστάσεως λαοῦ τινος ἡ ἔθνους, διότι αἱ τοιαῦται ἀνωμαλῖαι οὐδόλως δύνανται νὰ ἀναχαιτίσωσι τὸν φυσικὸν ῥοῦν τῶν πραγμάτων, ὅσον καὶ ἂν προσκαίρως ἐμποδίζουσιν αὐτὸν ἀπὸ τοῦ τέρματός του.

Δύνανται ὅμως νὰ μᾶς εἴπωσιν, ἐὰν πᾶσα μεταβολὴ θρησκευτικὴ ἢ πολιτικὴ, ἡ ἐὰν πᾶς νόμος συσχετίζηται

καὶ ἰσορροπῇ μὲ τὴν θέλησιν καὶ ἀνάγκην τοῦ μεταμορφου-
μένου λαοῦ, πῶς ἐξηγοῦνται ἡ αὐθάδεια, αἱ τυραννίαι τῶν
κατὰ καιροὺς ἀναφαινομένων τυράννων, ἡ ὑπομονὴ τῶν
λαῶν εἰς τὸ θηριῶδες τῶν ὑπ' αὐτῶν τιθεμένων νόμων ;

Ἀπαντῶμεν. Ἐκ τῆς τυραννίας ἐνὸς ἡγεμόνος ἢ οἰας-
δήποτε Κυβερνήσεως, ἢ ἐκ τῶν ἐπιβαλλομένων τῇ κοι-
νωνίᾳ δρακοντείων νόμων, δὲν καταμετρᾶται ἡ πρόοδος
κοινωνίας τινὸς, ἀλλ' ἐκ τοῦ εἶδους τοῦ νόμου, καθ' ὅσον
συσχετίζεται μὲ τὴν δικαιοσύνην, τὴν ποδηγέτριαν ταύ-
την τῶν λαῶν, καὶ ἐκ τῆς διαγωγῆς τῆς κοινωνίας ὡς
πρὸς αὐτούς· διότι ἐὰν τύραννός τις ἐξαπατήσῃ κατ' ἄρ-
χὰς τὸν λαὸν ὡς φιλελεύθερος, καὶ λαβὼν τὰς ἡνίας τοῦ
κράτους μεταβληθῇ εἰς τύραννον, ὁ λαὸς ἀνεχόμενος τὴν
τυραννίαν, δὲν τὴν νομιμοποιεῖ, ἀλλ' ὑποτάσσεται εἰς τὴν
βίαν, ὅπερ δὲν συμφωνεῖ μὲ τὴν συγκατάθεσίν του, μὲ
τὸ αὐτεξούσιόν του.

Τούτων οὕτως ἐχόντων, οὔτε οἱ ἐχθροὶ ἡμῶν, οὔτε οἱ
τῶν ἡμερῶν μας πόλεμοι, οὔτε αἱ συνθήκαι, οὔτε τὰ χά-
τια, ἅτινα συνετάρραζαν τὴν οἰκουμένην, θέλουσι δυνηθῇ
νὰ σταματήσωσι τὸ μέλλον ἡμῶν· ἀπ' ἐναντίας δὲ μά-
λιστα δὲν πρέπει νὰ θεωρηθῶσιν οὔτε ὡς γεγονότα τυ-
χαῖα καὶ ἄσκοπα, ἀλλ' ὡς συνδεόμενα μὲ τὸ μέλλον τοῦ
ἔθνους ἡμῶν, ὅπερ ἀφοῦ ἤρχισε νὰ μεταβῇ εἰς νέαν κα-
τάστασιν πραγμάτων, ταχέως ἢ ἄργά θέλει ἐπιτύχει τὴν
ὀλοσχερῇ ἀποκατάστασιν αὐτοῦ.

Ἐπειδὴ δὲ οἱ σημερινοὶ πόλεμοι καὶ συνθήκαι ἀφορῶ-
σιν ἰδίως τοὺς Ἀνατολικοὺς λαοὺς, ἃς μᾶς ἐπιτραπῇ νὰ
ἀνιχνεύσωμεν τοὺς κινήσαντας αὐτοὺς λόγους, καὶ τὰ ἁ-
ποτελέσματα αὐτῶν ὡς πρὸς τοὺς λαοὺς τούτους, ἵνα ἴ-
δωμεν, κατὰ πόσον θέλουν ἐπιρρέασι τὴν τύχην καὶ τὸ
μέλλον ἐκάστης ἐν τῇ Ἀνατολῇ φυλῆς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

Οἱ Ἀνατολικοὶ λαοί.

Δύο ἔθνη ζῶσιν ἐν τῇ Ἀνατολῇ τὸ μὲν Τουρκικόν, τὸ δὲ Χριστιανικόν. Τὸ πρῶτον ἔλθον πολύστιφον ἐκ τῶν ἀποτάτων τῆς Ἀσίας μερῶν, διὰ τῆς θηριωδίας, διὰ τῆς βίας κατέκτησε τὰς ὠραίας τῆς Ἀνατολῆς γαίας· τὸ δεύτερον δὲ, ἵνα προφυλάξῃ ἑαυτὸ μεγαλητέρας καταστροφῆς ἐθνικῆς, πολιτικῆς καὶ θρησκευτικῆς, ὑπετάγη εἰς ἐκεῖνο, καὶ κατὰ τὸ διάστημα τεσσάρων αἰώνων ὑπέφερε τὰ μεγαλότερα καὶ τρομερώτατα μαρτύρια.

Ἐξετάζοντες τὴν πορείαν ἀμφοτέρων τῶν ἐθνῶν τούτων παρατηροῦμεν, ὅτι τὸ μὲν, ἀφοῦ ἦν ὡσεν ἀπάσας τὰς ἀφαρπαγεῖσας γαίας, ἀφοῦ τὰς ἐκαθάρισεν ἐκ τῶν λειψάνων τοῦ δυτικοῦ φεουδαλισμοῦ, ἀφοῦ ἠλευθέρωσε τοὺς Ἀνατολικούς λαοὺς ἐκ τῆς πρὸ τούτων αἰώνων ἐμφολευθείσης δυτικῆς ἀριστοκρατίας, καὶ διὰ τῆς δουλείας ἀπεκατέστησεν ἅπαντας τοὺς πολίτας ἴσους, ἀφοῦ διὰ τῶν τυραννιδῶν του συνείργησεν ἄκον νὰ στερεωθῇ ἔτι μᾶλλον ἡ ιδέα τοῦ ἐθνισμοῦ των, ὡς εἰ ἐξεπλήρου τὴν ἀποστολὴν του, μετεβλήθη ἀπὸ ἀρειμάνιον εἰς ἄδρανες, ἀπὸ ἡρώϊκον εἰς δειλόν, καὶ περιωρίσθη (ἵνα παρέχῃ τροφὴν εἰς τὴν βαρβαρότητά του) νὰ ἀπορροφᾷ τὸ αἷμα καὶ τὴν κατάρσιν τοῦ ὑποδουλωθέντος ἔθνους· τὸ ἕτερον δὲ, ἀφοῦ εἶδεν ὅτι εἰς τὴν ἄλωσιν τῆς πατρίδος του ἐξεπληρώθησαν αἱ βουλαι τοῦ Ἰψίστου, καὶ ἐπετεύχθησαν τὰ ἀνωτέρω, τώρα μὲν διαμαρτυρεῖται διὰ τοῦ ἡρωϊσμοῦ τῶν μαρτυρίων του, τώρα δὲ διὰ τῶν ἐπαναστάσεών του, ἄλλοτε λημβάνει τὰ ὄπλα τρέχον εἰς τὰ ὄρη καὶ τὰ σπήλαια, καὶ διὰ τῶν κλεπτῶν, τῶν

ἀρματωλῶν του προετοιμάζει τὴν τρομερὰν ἐκείνην ἐπανάστασιν, ἣτις ἐσύντριψε μέρος τῆς δρακοντείου κεφαλῆς τοῦ δεσπότη του.

Τοιαύτη εἶναι ἡ κατὰστασις ἀμφοτέρων τῶν ἐθνῶν τούτων, καὶ ἐκ τῆς καταστάσεως ταύτης ἕκαστος βλέπει, ὅτι τὸ μὲν τουρκικὸν στοιχεῖον ἐξεπλήρωσεν ἤδη τὴν ἀποστολὴν του, καὶ πρέπει νὰ παρέλθῃ· τὸ δὲ, ὅτι ὁ σκοπὸς τῆς δουλείας του ἐπετεύχθη, καὶ πρέπει νὰ λάβῃ τὴν ἀπαιτουμένην ἐκ τῆς φύσεως καὶ τῶν δικαιωμάτων του πολιτικὴν καὶ κοινωνικὴν ἀποκατάστασιν.

Τὴν ἱστορικὴν ταύτην ἀλήθειαν παραγνώρισσα ἡ διπλωματία τῆς Εὐρώπης, καὶ ἀποδόσασα εἰς μὲν τὸ τουρκικὸν στοιχεῖον τὸν προορισμὸν καὶ τὰς ἀρετὰς τοῦ χριστιανικοῦ· εἰς δὲ τὸ χριστιανικὸν τὴν παρακμὴν καὶ τὰ ἐλαττώματα ἐκείνου, ἐνῶ ἐκεῖνο μὲν ἀκουσίως ἀποσυνθέτει διὰ χατίων, τανζιματίων, δανείων, καὶ διαφόρων ἀναρμόστων αὐτῶ ἐθίμων· τοῦτο δὲ ἀπεναντίας συνδέει καὶ ἐνθουσιᾷ διὰ τῶν ἀντιδράσεων τῆς, ἀπαιτεῖ ὥστε νὰ παραγνώρισῃ τὸ μέλλον του εἰς ὃ ὠθεῖται, καὶ πειρᾶται νὰ κατορθώσῃ, ὥστε οἱ χριστιανικοὶ λαοὶ νὰ ψεύσωσι τὴν ἀληθῆ τῶν πραγμάτων κατὰστασιν, νὰ παύσωσι τοῦ νὰ ἐξασκῶσι τὰ δικαιώματα τὰ δωρηθέντα αὐτοῖς παρὰ τῆς φύσεως καὶ τῆς θείας προνοίας, νὰ κωφεύσωσιν εἰς τὴν ἀνάγκην τῆς ἐποχῆς, καὶ νὰ χειροκροτήσωσιν ἐκεῖνα, ἅπερ ἡ ἰδίᾳ διπλωματία θεωρεῖ ὡς ἀμφίβολα καὶ ἀπραγματοποίητα.

Τῶνόντι, τί ἄλλο ἐννοεῖ ἡ ἔκδοσις τοῦ Χάτι Χουμαγιούν, ἢ ἡ συνθήκη δι' ἧς τίθεται ἡ Τουρκία ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Εὐρώπης ἀπάσης; τί ἐννοοῦν οἱ λόγοι τοῦ Παλιμερστῶνος εἰπόντος, ὅτι δὲν ἐγγυήθησαν τὴν κυριαρχίαν ταύτης, ἢ ἐκείνης τῆς φυλῆς, εἰμὴ ἀμφιβολίαν

περὶ τῆς περαιτέρω αὐτῆς ὑπάρξεως; Καὶ τί ἄλλο ἐννοεῖ ἡ ἐπίμονος προσπάθεια τῆς Εὐρώπης ὑπὲρ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ Χατίου, εἰμὴ ὅτι: ἄνευ τούτου ἡ τουρκικὴ δυναστεία δὲν δύναται πλέον νὰ ὑπάρξῃ; Ἐνῶ δὲ ἐκ τῶν πράξεών της τούτων καταδεικνύεται ἡ ἀμφιβολία αὐτῆς, ὑποκρινομένη ἐπιτυχίαν μεγάλου τινὸς κατορθώματος, ὡς μεταβαλοῦσα δῆθεν διὰ τοῦ Χατίου τὴν κληρονομικὴν διαγωγὴν τῆς Τουρκικῆς Κεθερνήσεως, (ὡς ἡ ἔκδοσις τῶν Χατίων νὰ ἰσοδυνάμῃ μὲ ἐφαρμογὴν, καὶ ἐντελῆ πολιτισμὸν) κηρύττει τὴν βάρβαρον Τουρκίαν ἐξευγενισμένην, τὴν ἐναγκαλίζεται ὡς ἀδελφὴν, καὶ τὴν παραδέχεται ν' ἀπαρτίσῃ μέρος τῆς Εὐρωπαϊκῆς οἰκογενείας.

Ἄς ἴδωμεν ὅμως, ἐὰν ἡ Τουρκία μετέβῃ ἀληθῶς εἰς νέον στάδιον ζωῆς, ἐὰν ἐπολιτίσθῃ, ἐὰν δύναται νὰ πολιτισθῇ, ἢ ἐὰν ἦναι ἤδη πεπτωκυία· καὶ συγχρόνως ἂς μᾶς ἐπιτραπῇ νὰ ἀποδείξωμεν, ὅτι οἱ Ἕλληνες ἂν καὶ ἐπιβουλεύθησαν ὑπὸ τῶν δυτικῶν, ἂν καὶ ὀπισθοδρόμησαν ἐκ τῆς ἀνοήτου πολιτικῆς τῶν Παλαιολόγων, ἂν καὶ τοσαῦτα ὑπέστησαν μαρτύρια ὑπὸ τῶν τούρκων, οὐχ ἥττον ὅμως ἔμειναν σταθεροὶ εἰς τὰς παραδόσεις τῶν πατέρων των, ἐνεφύλαξαν τὸ τῶν προγόνων αὐτῶν θάρρος καὶ ἡρωϊσμὸν, καὶ εἰς τὸ πείσμα τῆς διπλωματίας ἐτοιμάζονται νὰ διαδεχθῶσι τὸ πτῶμα τῆς Τουρκίας.

Πρὸς ἀπόδειξιν τοῦ ἀδυνάτου τοῦ πολιτισμοῦ τῆς Τουρκίας περὶ τῆς περαιτέρω αὐτῆς ὑπάρξεως, ὡς κυριάρχου δυνάμεως, καὶ τοῦ ὅτι ἡ ἐλληνικὴ φυλὴ ἔφθασεν εἰς ὠριμον κατὰστασιν νὰ ἀνακτῇ τὰ καταπατηθέντα δικαιά της, ἥρκει νὰ παρακαλέσωμεν τοὺς ἐχθροὺς ἡμῶν νὰ ῥίψωσιν ἀπλούστατον βλέμμα ἐπὶ τῆς σημερινῆς τῆς Τουρκίας καταστάσεως, ἐξ ἧς καθαρῶς φαίνεται ἡ ἀνώ-

μαλός αὐτῆς θέσις· καὶ ἐπὶ τῆς προόδου τῆς ἐλληνικῆς φυλῆς, ἐξ ἧς καταδεικνύεται τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου τῆς ἀνεξαρτησίας αὐτῆς. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ διπλωματία θεωρεῖ τὴν θέσιν τῆς Τουρκίας ὡς ἐφήμερον καὶ στιγμιαίαν, καὶ πιστεύει ὅτι διὰ τῶν λόγων τῆς δύναται νὰ μεταβάλλῃ τοὺς νόμους τῆς φύσεως· οὗς ὁ πατὴρ ἔθετο ἐν τῇ ἰδίᾳ ἐξουσίᾳ· ἃς διατρέξωμεν μέρη τινὰ τῆς Τουρκικῆς καὶ Ἑλληνικῆς ιστορίας, ἃς παραλληλίσωμεν ἀμφοτέρως, ἵνα ἴδωμεν ποία ἡ διαδοχικὴ πορεία τῶν ἐθνῶν τούτων, καὶ ποῖα τὰ ἀποτελέσματα τῆς πορείας ταύτης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Οἱ μετὰ Μωάμεθ τὸν Προφήτην Καλίφαι.

Εἶναι ἀναμφισβήτητος ἀλήθεια, ὅτι ἡ ιστορία, ἐνῶ δεικνύει τὸ παρελθὸν καὶ τὸ ἐνεστὼς, ὡς εἰς γεωμετρικὸν λόγον δεικνύει ποῖον δύναται νὰ ἦναι καὶ τὸ μέλλον.

Ἐπὶ τῆς ἀληθείας ταύτης βασιζόμενοι ἃς ἐξετάσωμεν ποία ἡ παρελθοῦσα τῶν Τούρκων ιστορία, ποία ἡ ἐνεστῶσα, καὶ ποῖον τὸ ἐκ τούτων ἐξυγόμενον μέλλον. Ἐπειδὴ δὲ ἡ ιστορία των εἶναι κράμα πολιτικόν τι καὶ θρησκευτικόν, ἔπεται ὅτι πᾶσα πρᾶξις τοῦ ἔθνους ἐκείνου, ἐνῶ εἶναι ἀπόρροια θρησκευτικῶν διατάξεων, εἶναι συνάμα καὶ πολιτικὴ, καὶ τὸ ἀνάπαλιν· πρόςδε, ἐπειδὴ ἡ θρησκεία των, ἐνῶ εἶναι ὁ μοχλὸς τῶν πράξεων των, εἶναι καὶ διαρκὴς, κατ' ἀναγκαίαν συνέπειαν ἅπασαι αἱ πράξεις των, οὔσαι ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν τῆς θρησκείας των, θέλουν εἶσθαι διαδοχικαὶ καὶ ὁμοιόμορφοι.

Τούτου τεθέντος, ἕκαστος γινώσκει ποῖος εἶναι ὁ θρησκευτικο-πολιτικὸς νόμος τῶν τούρκων· ἕκαστος γινώσκει ὅτι ὁ νόμος οὗτος διδάσκει, ὅτι ὁ Μωάμεθ εἶναι ὁ ἀπό-

στολας τοῦ Θεοῦ, ἐκτὸς τοῦ ὁποίου ἅπαντες οἱ λοιποὶ παρεβίασαν τοὺς νόμους τοῦ Ἰψίστου· ὅτι τὸ Κοράνιον ὑπηγорεύθη παρὰ τοῦ Θεοῦ καὶ αὐτοῦ, ὅπερ διατάττει νὰ ἐπιβάληται ἡ μωαμεθανικὴ θρησκεία διὰ τῆς βίας· νὰ θεωρῶνται οἱ μὴ μουσουλμάνοι ὡς ἄπιστοι καὶ καταδικασμένοι παρὰ τῆς θείας προνοίας εἰς τὴν γέεναν τοῦ πυρός· ὅτι πρέπει νὰ διαρκέσῃ τὸ ἐγερθὲν κατὰ τῶν Χριστιανῶν μῖσος μέχρι τῆς νεκρηναστάσεως· ὅτι ὁ φονεύων ἀλλόθρησκον, πράττει ἀγαθοεργίαν στεφανοησομένην παρὰ τοῦ Θεοῦ· ὅτι ὁ πόλεμος κατὰ τῶν ἀπίστων εἶναι θρίαμβος τοῦ ἰσλαμισμού· ὅτι ὁ φονευόμενος εἰς τὸν ἱερὸν πόλεμον (Τζεδᾶχ) πιστὸς, πορεύεται ἀπ' εὐθείας εἰς τὸν Πυχράδαισον (α)· καὶ ἐπομένως, ἀφοῦ ταῦτα εἶναι γνωστὰ εἰς πάντας, εἶναι περιττὸν νὰ προτάξωμεν τὸ κείμενον τοῦ Κορανίου, ἐξ οὗ ἀποδεικνύονται οἱ θηριώδεις νόμοι του.

Ἀφοῦ λοιπὸν τοιαύτη εἶναι ἡ διέπουσα τὸ πνεῦμα καὶ τὸ αἶσθημα τῶν Τούρκων θρησκεία, ἧς ἴδωμεν κατὰ πόσον συνεμρρφώθησαν μὲ τὰς διατάξεις ταύτας οἱ μετὰ τὸν Μωάμεθ τὸν Προφήτην Καλίφαι, καὶ ἀκολούθως θέλομεν ἰδεῖ, ἐὰν παρεξέκλιναν οὔτε κεραίαν οἱ μετ' αὐτοὺς Σουλτάνοι, καὶ ὁ Τουρκικὸς λαὸς μέχρι τῆς σήμερον.

Μωάμεθ ὁ Προφήτης, παρὰδεχόμενος, ὅτι ὁ Ἰησοῦς ἦτον ἀπόστολος τοῦ Θεοῦ, ἐδίδασκεν, ὅτι αὐτὸς, καθὼς προφήτης, μετὰ τοῦ Θεοῦ τὸν ἐφώτισαν τὸ πνεῦμα τὸ Ἅγιον, καὶ ὡς ἐκ τούτου, ὅτι ἔπρεπε νὰ σέβωνται τοὺς Χριστιανούς, πολλάκις δὲ αὐτὸς οὗτος ἐπροσποιήθη ὅτι ἐσεβάσθη τὰ δικικιώματά των (β). Ἰδὼν ὅμως, ὅτι ἡ ἀπό-

(α) Κοράνιον Σουρᾶς. V. VI. IX. XXX.

(β) «Λέγει ὁ Θεὸς διὰ τοῦ Κορανίου. Μετὰ πολλοὺς Προφῆτας ἐπέμ-

λυτος ἀνγνώρισις τοῦ Ἰησοῦ ἤθελεν ἐπιφέρει μέγα πρόσκομμα εἰς τὴν διδασχὴν καὶ ἐπίθεσιν του κατὰ τῶν Χριστιανῶν, ἀφοῦ ἐκήρυξε τοὺς Χριστιανοὺς ἀσεβεῖς, διότι πιστεύουσιν εἰς τὴν Ἀγίαν Τριάδα, (α) ἀφοῦ ὡς ὁ Πιλάτος ἔπλυνε τὰς χεῖράς του ἐκ τῆς ἁμαρτίας, ἣν ποιοῦσιν οἱ Χριστιανοὶ πιστεύοντες εἰς τὴν Τρισυπόστατον Θεότητα, τοὺς κηρύττει ἀπίστους, καὶ δι' ἐτέρου νόμου τοῦ Κορνανίου διδάσκει «φονεύετε αὐτοὺς καὶ πάντα ἄπιστον, ἕως ὅτου νὰ τοὺς ὑποτάξῃτε· ἐκλειψάτω ἀπὸ προσώπου» τῆς γῆς πᾶς μὴ πιστὸς Ἰσμαῖλίτης»· καὶ θαυμασίως συνεμορφώθησαν οἱ αἰμοχαρεῖς διάδοχοί του μετὰ τὴν θηριώδη ταύτην διδασκαλίαν.

Νὰ διατρέξωμεν ἅπασαν τὴν Τουρκικὴν ἱστορίαν, καὶ ἐξ ἐποχῆς εἰς ἐποχὴν νὰ σημειώσωμεν τὰς πράξεις τῶν διαδόχων τοῦ Μωάμεθ, ἀπὸ τοῦ πρώτου αὐτῶν μέχρι Μωάμεθ τοῦ Πορθητοῦ, ἠθέλωμεν γεμίσει τόμους ὁλοκλήρους καὶ ὀγκώδεις, καὶ διὰ τοῦτο παραλείπομεν τὰς πλείστας, περιοριζόμενοι εἰς τὰς ὁμοιομόρφους τῶν σημερινῶν πράξεις των.

Ἀβὺν Βέκρ ὁ Α. διάδοχος τοῦ Μωάμεθ κατὰ τὸ ἱγ'.

»ψαμεν τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν Υἱὸν τῆς Μαρίας, καὶ ἐστερέωσεν τὰς Ἀγγελίας Γραφάς. Ἡμεῖς τῷ ἐδώκαμεν τὸ Εὐαγγέλιον πλήρες φωτὸς, ἵνα ὀδηγήσῃ τὸν λαὸν εἰς τὴν εὐθείαν ὁδὸν διὰ τῆς στερεώσεως τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ὁδηγοῦ καὶ διδασκάλου ἀπάντων τῶν εὐφρονούντων. Ὁ Μεσίης ὁ Υἱὸς τῆς Μαρίας εἶναι προφήτης καὶ Ἀπόστολος τοῦ Θεοῦ, ἡμῶν τῶν πρὸ αὐτοῦ προφητῶν. Ἡμεῖς ἐνεπνεύσαμεν εἰς τὸν Ἰησοῦν τὸν Υἱὸν τῆς Μαρίας τὴν σοφίαν, καὶ τὸν ἐνεδυναμώσαμεν μετὰ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον. (Κοράνιον περὶ εὐχαριστίας.)

(α) «Οἱ λέγοντες ὅτι εἰσὶν τρεῖς Θεοὶ εἶναι ἀσεβεῖς· εἷς μόνος Θεὸς ὑπάρχει, ὃν οἱ ἄπιστοι δὲν πιστεύουσιν ὡς ἕνα. Ἐγὼ εἰμι, λέγει ὁ Μωάμεθ, ἀθῶος τῆς ἁμαρτίας, ἣν διαπράττει ἐνοῦντες αὐτῷ ἕτερον Θεόν. Ὁ Θεὸς ἡμῶν εἶναι εἷς καὶ μόνος, Θεὸς δὲ ἄλλος δὲν ὑπάρχει ἢ αὐτὸς ἡμῶν». (Κοράνιον περὶ βροντῆς.)

ἔτος ἀπὸ τῆς φυγῆς (α) ἐπολέμησε τὴν Δαμασκὸν καὶ Ἱερουσαλήμ, ὁ Οὐμαρος ὁ τοῦ Χατάπ, διάδοχος τοῦ Ἀβού Βέκρ, ἐκυρίευσε τὴν Δαμασκὸν, σφάζας τόσους Χριστιανούς, ὥστε ἐκ τοῦ πλήθους δὲν ἠδυνήθησαν νὰ τοὺς ἀριθμήσωσι. — Μετ' ὀλίγον ὁ Οὐμαρος ὁ τοῦ Ἀσῆ ἐκυρίευσεν καὶ τὴν Ἱερουσαλήμ. Ὁ Μουκοκᾶς, κατὰ τὸ εἰκοστὸν ἔτος ἀπὸ τοῦ Μωάμεθ, ἐκυρίευσεν τὴν Ἀλεξάνδρειαν, σφάζας καὶ αὐτὸς ἀναριθμήτους Χριστιανούς.

Ὁ Σολεϊμάν, ἀφοῦ ἔδωκεν ἄδειαν εἰς τοὺς στρατιώτας του νὰ φονεύωσιν ὅντινα χριστιανὸν ἤθελον, ἄλλους μὲν τῶν μοναχῶν καὶ ἱερέων ἔσφαξεν, εἰς ἄλλων δὲ τὴν δεξιὰν ἔθηκε τὴν σφραγίδα του, καὶ διέταξε νὰ φονεύηται ὅποιος αὐτῶν δὲν τὴν ἔφερε. — Ὁ Ἀμπτουλ κατεδάφισεν μονὰς, ἔσφαξεν Ἀρχιερεῖς, Ἱερεῖς, ἄνδρας, γυναῖκας, παιδία εἰς Ἀλεξάνδρειαν. — Ὁ Ἀσάμ, ὁ ἐκστρατεύσας καὶ κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, κατεδίκασεν τοὺς ὑπ' αὐτὸν Ἀρχιερεῖς καὶ Ἱερεῖς νὰ περιφέρωνται εἰς τὰς ἀγυῖας μετ' ἀλύσεων εἰς τὸν λαϊμὸν, καὶ κατεδάφισεν ὑπὲρ τὰς 600 πόλεις, καὶ πολίχνια τῆς Ἀνατολῆς. — Ὁ Μαχμούν, διότι ἐνίκηθη παρὰ Νικηφόρου τοῦ Φωκᾶ ἐπυρπόλησε πρὸς ἐκδίκησιν τὸν Ἅγιον Τάφον, καὶ ἔκαυσε ζῶντας τοὺς Πατριάρχας τῶν Ἱεροσολύμων. — Ὁ Βεζύρης τοῦ Ἀμπτουλᾶ Μαρουᾶν κατεδάφισεν μονὰς εἰς Αἴγυπτον, ἄλλους τῶν μοναχῶν ἐκατέρων τῶν φυλῶν ἡχμαλώτισεν, καὶ ἄλλους ἀνηλεῶς ἐφόνευσεν. — Ὁ Ἐταῆ Ἀηλάχ, ἐπειδὴ ἠττήθη ὑπὸ τοῦ Βάρδα, στρατηγοῦ Βασιλείου υἱοῦ τοῦ Ῥωμανοῦ, μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ νικητοῦ, ἠτίμασεν καὶ ἐφόνευσεν Ἱερεῖς, μοναχοὺς, μοναχὰς καὶ λοιποὺς χριστιανούς, καὶ ἐν βραχυλογίᾳ τοιαῦτα καὶ τοσαῦτα θηριώδη καὶ ἀνήμεστα διεπράξαντο κατὰ τῶν χριστιανῶν καὶ κα-

(α) Χρονολογία Τουρκικῆ ἀρχίζουσα τὸ 662 μ. Χ. 15 ἢ 16 Ἰουλίου.

τὰ τῆς θρησκείας ἡμῶν, ὥστε ἡ Εὐρώπη σχεδὸν ἀπαρά-
 ἐνεδύσατο τὸν σταυρὸν, καὶ ὥρμησε κατὰ τῶν λυσσόν-
 των τούτων θηρίων, ἵνα ἀποσπᾷ ἀπὸ τῶν ὀνύχων των
 τὸν παρ' αὐτῶν χλευαζόμενον Τάφον τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν
 Χριστοῦ.

Ἀλλὰ ποῖον ἦτο τὸ ἀποτέλεσμα τῶν περιβοήτων τού-
 των σταυροφοριῶν, καὶ ἰδίως τῆς τετάρτης; Ἀκολούθως
 θέλομεν δεῖξει, καὶ ἀποδείξει, ὅτι αὗται ἐχρημάτισαν
 μία τῶν κυριωτέρων αἰτιῶν τῆς πτώσεως τοῦ Βυζαντι-
 νοῦ θρόνου, καὶ τῆς εἰλωτείας τῶν Χριστιανῶν τῆς Ἀνα-
 τολῆς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

Ἡ Ἀλωσις Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Σταυρο-
 φόρων — φυγὴ αὐτῶν — καὶ παρακμὴ τῆς
 Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας.

Ἀφοῦ ἡ πολυπαθὴς Ἑλληνικὴ φυλὴ ὑπετάγη εἰς τὸν
 σιδηροῦν τοῦ Σύλα καὶ Μουμίου ζυγόν, καὶ ἐτυραννήθη
 παρ' αὐτῶν καὶ τῶν διαδόχων των ἐπὶ τινὰς αἰῶνας,
 Κωνσταντῖνος ὁ μέγας θελχθεὶς ἐκ τῆς ὡραιότητος τοῦ
 Βυζαντίου, καὶ ὑποταχθεὶς εἰς τὸ πνεῦμα τῆς ἐποχῆς
 του, μετέβη εἰς τὴν Ἀνατολήν, φέρων μεθ' αὐτοῦ ἄ-
 πασαν τὴν τῆς γηραιᾶς Ῥώμης διαφθοράν, ὅπου ἡσπά-
 σθη τὸν Χριστιανισμόν.

Ἡ ἱστορία ἡμῶν ἀπὸ τοῦ Σύλα μέχρι τοῦ Κωνσταν-
 τίνου, καὶ ἀπὸ τούτου μέχρι τῆς τετάρτης σταυροφορίας,
 εἶναι περισπούδαστος καὶ ὀδυνηρὰ, ἣν εἰς ἄλλην ἐποχὴν
 θέλομεν ἐκτελήξει, καὶ ἀποδείξει, ὅτι ἐντὸς τῆς νομιζο-
 μένης πτώσεώς του, ἐν καιρῷ τοῦ ὁμοίου τῷ Θανάτῳ Ὑ-
 πνου του τὸ ἔθνος ἡμῶν ἔζη, καὶ ἔζη ζώην ἑλληνικὴν.

κὴν, ζώην ἑνδοξόν, καὶ σύμφωνον τῶν τοῦ Εὐαγγελίου ἐλευθέρων διατάξεων.

Εἶναι γνωστὸν, ὅτι κατὰ τὰς διαφοροὺς τῶν Πατέρων Συνόδους ἰδρύθησαν ἀπὸ κοινοῦ, μεταξὺ δηλαδὴ Ἀατίνων καὶ Ἑλλήνων (καλουμένων τότε Ῥωμαίων) αἱ βάσεις τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας, ἡ κυριωτέρα τῶν ὁποίων, σχετικῶς τῶν τοῦ ἀνθρώπου φυσικῶν δικαιωμάτων καὶ τῶν τοῦ Εὐαγγελίου διατάξεων, ἦτον ἡ ἰσότης μεταξὺ πλουσίων τε καὶ πενήτων, βασιλέων τε καὶ ὑπηκόων, Πᾶπα καὶ Πατριάρχου, Ἀρχιερέως καὶ Ἱερέως· κύριος δὲ καὶ κεφαλὴ ἀπάντων ὁ Ἰησοῦς Χριστός.

Πᾶσαι τινὲς ὅμως τὴν ἱεράν ἀποστολὴν των παραγνωρίσαντες, καὶ θηρεύσαντες δόξαν ἐπίγειον, ἡξίουεν νᾶ δεσπόζωσιν ἅπαντας τοὺς Χριστιανούς· οἱ Ἀνατολικοὶ λαοὶ ὅμως ἐπὶ τῶν δικαιωμάτων αὐτῶν βασιζόμενοι, καὶ τὰς τοῦ Εὐαγγελίου διδασκαλίας ἀκολουθοῦντες, πρὸς δὲ εἰσδύοντες εἰς τοὺς τῶν Παπῶν φιλοδόξους σκοποὺς, δὲν ἀνεγνώριζον αὐτοῖς οὐδὲν δικαίωμα δεσποτείας, ὥστε ὀλίγα ἔτη μετὰ τὴν πρώτην Σύνοδον ἤρχισεν ἡ πάλῃ μεταξὺ Ἀνατολικῶν καὶ Δυτικῶν τῆς καθολικῆς (α) Ἐκκλησίας.

Καθ' ὅσον δὲ ἐπροόδευον αἱ ἀξιώσεις τῶν Παπῶν τούτων, καὶ αἱ αὐθαίρετοι αὐτῶν ἐρμηνεῖαι καὶ προσθήκαι, ἐπὶ τοσοῦτον ἐπλησίαζε καὶ ἡ ῥῆξις μεταξὺ Ἀνατολικῆς καὶ Δυτικῆς Ἐκκλησίας, αἵτινες ἀκολούθως κατήνητησαν εἰς παντελεῖ χωρισμόν.

Διάφοροι ὅμως συγγραφεῖς Εὐρωπαϊοὶ μέμφονται ἀμφοτέρους Δυτικούς τε καὶ Ἀνατολικούς, ὅτι ἐχάνοντο εἰς

(α) Κατὰ τὸν Γίββωνα ἡ ἀρχὴ τοῦ χωρισμοῦ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν καταμετρεᾶται ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Κωνσταντίου υἱοῦ καὶ διαδόχου τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου.

ἀσημάντους διενέξεις· ἀλλ' ἐὰν ἐσκέπτωντο, ὅτι ἡ Ἑλληνική φυλὴ οὐδὲν ἄλλο ἔσχε καὶ ἔχει εἰμὴ τὴν θρησκείαν καὶ τὴν γλῶσσάν της, εἰς ἃ θεωρεῖ ἀνακεφαλαλιουμένην τὴν ἐθνικότητά της, θέλουν δικαιοῦσαι τοὺς πατέρας ἡμῶν καὶ ἡμᾶς αὐτοὺς, ὄντας τοσοῦτον ζηλοτύπους καὶ εἰς αὐτὰς τὰς λέξεις τῶν θρησκευτικῶν παραγγελημάτων μας.

Αἱ θρησκευτικαὶ αὗται διενέξεις ἐσκήρυνον ἀμφοτέρους τοὺς λαοὺς τούτους τόσον, ὥστε οἱ μὲν δυτικοί, ὑπὸ τὴν ἐπιβρόχην τῶν Παπικῶν ἀξιώσεων, ἐθεώρουν τοὺς Ἀνατολικούς ὡς αἰρετικούς καὶ σχισματικούς· οἱ δὲ Ἀνατολικοί, βασιζόμενοι ἐπὶ τῶν ἐκ συμφώνου συμπεφωνημένων καὶ καθιερωθέντων κανόνων καὶ διατάξεων, τοὺς ἐθεώρουν ὡς ἀποστάτας.

Εἰς τοιαύτην κατάστασιν διετέλουν τὰ πνεύματα ἀμφοτέρων τῶν λαῶν τούτων, ὅταν Ἰννοκέντιος ὁ Γ'. Πάπας Ῥώμης ἐκήρυττε (α) τὴν τετάρτην σταυροφορίαν κατὰ τῶν Τούρκων.

Πέμπει λοιπὸν πρέσβεις εἰς Βενετίαν, καὶ εἰς ἄλλα Κράτη· ἅπαντες σχεδὸν οἱ λαοὶ ἀσπάζονται τὴν πρόσκλησιν ταύτην, καὶ μετ' οὐ πολὺ σφαγὴς πολυάριθμος ἐτοιμάζεται ν' ἀποπλεύσῃ ἐκ τῆς Ἰταλίας, Γαλλίας καὶ ἄλλων χωρῶν, πρὸς ὑπεράσπισιν δῆθεν τῆς χριστιανικῆς πίστεως.

Τί πρᾶγμα ἦσαν οἱ περισσότεροι τῶν σταυροφόρων τούτων; Οἱ ἱστορικοὶ λέγουσιν, ὅτι ἦσαν ἄλλοι μὲν φονεῖς, ἄλλοι δὲ κακοῦργοι, ἄλλοι ἔλαβον μέρος, καταδικασθέντες παρὰ τοῦ Πάπα, πρὸς ἐξιλέωσιν τῶν ἀμαρτιῶν των· ἄλλοι ἐρασταὶ ἀπελπισμένοι, καὶ οἱ περισσότεροι αὐτῶν τυχодиῶνται, καὶ ῥακενδῦται.

(α) Cantù — ὁ Ζαμπέλιος ὅμως εἰς τὰ προλεγόμενα αὐτοῦ ἐπὶ τῶν δημοτικῶν ἀσμάτων παραδέχεται, ὅτι ὁ Δάνδολος δούξ τῆς Βενετίας συνεννοηθεὶς μετὰ τοῦ Μομφερράτου ὑπεκίνησαν τὴν σταυροφορίαν ταύτην.

Ἐκ τοιούτων ατόμων κατὰ μέγα μέρος συνέκειτο ὁ ἱερὸς οὗτος στρατός, τοῦ ὁποίου στρατάρχης ἐκηρύχθη ὁ Βονιφάτιος Β'. Μαρκήσιος τοῦ Μομφερράτου.

Ἐνῶ δὲ αἱ περιστάσεις ἦσαν κατάλληλοι, ἵνα ἀποπλευσῶσι διὰ τὴν Αἴγυπτον (οὔσης τότε ἐκείσε μεγίστης πείνης καὶ λιμοῦ) ἡ κερδοσκόπος Βενετία προσέβαλε τὴν Τζάραν, ὁ δὲ στρατηγὸς αὐτῆς, ὁ δούξ Δάνδολος, διελογίζετο νὰ ἐκδικηθῇ τὴν Κωνσταντινούπολιν, διότι εἰς τὸν τόπον ἐκείνον ἐστερήθη ποτὲ (ὡς ἄδεται) τὰς ὄψεις κατ' ἐπιταγὴν Μανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς σταυροφορίας ταύτης, ὃ ἐστὶ κατὰ τὰ 1200, ἐβασίλευεν εἰς Κωνσταντινούπολιν ὁ Ἀλέξιος Γ'. ὁ Κομνηνός.

Ὁ Αὐτοκράτωρ οὗτος, ἀφοῦ ἐξεθρόνισε τὸν ἀνεψιὸν του Ἀλέξιον Δ'. τὸν ἐφυλάκισε μετὰ τοῦ πατρός του Ἰσακίου Ἀγγέλου, ὃν καὶ ἀπετύφλωσεν.

Ὁ Ἀλέξιος δραπετεύσας ἐκ τῶν φυλακῶν, προσέφυγεν εἰς τὴν Ἰταλίαν, ἐξαιτούμενος παρὰ τῶν σταυροφόρων βοήθειαν, ἐπὶ ὑποσχέσει νὰ ἀναγνωρίσῃ τὴν κυριαρχίαν τοῦ Πάπα, καὶ νὰ συνεισφέρῃ ἄδραν ἐπιχορήγησιν εἰς τὸν κατὰ τῶν Τούρκων πόλεμον ὅπερ, πρὸς δικαιολόγησιν τῶν ἐκδικητικῶν σκοπῶν του δεχόμενος ὁ Δάνδολος καὶ συνεταῖρος αὐτοῦ Μομφερράτος, ἀπεφάσισαν νὰ ἐκστρατεύσωσι κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Εἰς μάτην πολλοὶ τῶν ἐν καλῇ τῇ πίστει σταυροφόρων ἔλεγον, ὅτι δὲν εἶχον ἐντολὴν νὰ ἐκστρατεύσωσι κατὰ τῶν Χριστιανῶν, ἀλλὰ κατὰ τῶν Μωαμεθανῶν. Εἰς μάτην ὁ Πάπας, ἐν καλῇ ἢ κακῇ τῇ πίστει, ὅπερ ἀμφισβητεῖται, τοὺς ἐπρότρεπε νὰ ἐκτελέσωσι τὴν ἐντολὴν τῶν ὁ Δάνδολος διὰ τῆς ὑπουλόγητος, ἢ τῆς πειθοῦς, προφασιζόμενος, ὅτι ἡ ἄλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως

εύκόλυνε καὶ τὴν τῆς Ἱερουσαλήμ, τούτους μὲν πείθει, ἐκείνους βιάζει, καὶ τέλος ἐπιτυγχάνει τοῦ ἀνοσίου σκοποῦ του, καὶ ἀποφασίζεται ἡ κατὰ τοῦ Βυζαντίου ἐπίθesis.

Ἡ θέσις τῆς πόλεως ταύτης κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἦτον ἀξιοδάκρυτος, καθόσον ὁ μὲν Αὐτοκράτωρ Ἀλέξιος ὁ Γ', οὗ τινος ἡ ζωὴ εἶναι ἀληθὲς ἀλλ' ἀναιδὲς, καὶ φιλήδονος ἥρωος μυθιστόρημα, ἀδρανὴς ὢν καὶ ἀσελγής, ἄρνευε τὴν σύζυγόν του Εὐφροσύνην νὰ διοικῇ, αὐτὸς δὲ μετὰ τῆς σκανδαλωδεστέρας ἀπαθείας ἔβλεπεν ἐκείθεν μὲν τοὺς Ὀθωμανοὺς καὶ Βουλγάρους νὰ λεηλατῶσι τὰς πόλεις τοῦ κράτους του, ἐνταῦθα τοὺς Σταυροφόρους νὰ προσπελάζωσιν εἰς τὰ τείχη τῆς Κωνσταντινουπόλεως, αὐτὴν δὲ ταύτην τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἕνεκα τῶν πολλῶν κλεπτῶν καὶ ληστῶν, οἵτινες κατεμάστιζον τοὺς πολίτας, διατελοῦσαν εἰς πλήρη ἀναρχίαν καὶ ἀθλιεστάτην κατάστασιν.

Τούτων οὕτως ἐχόντων οἱ σταυροφόροι ἀφίχθησαν εἰς τὸν λιμένα τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐστρατοπέδευσαν εἰς τὸν Γαλατᾶν, καὶ ἐπολέμουν τὴν πόλιν (1203).

Ὁ λαὸς, ἂν καὶ τὰ μέγιστα ἐμίσει τὸν Αὐτοκράτορα καὶ τὴν Κυβέρνησιν αὐτοῦ, μισῶν ὅμως τοὺς σταυροφόρους πολλῶ μᾶλλον ἢ ἐκείνον, ἕνεκα τῶν παθημάτων ἅτινα ὑπέστησαν οἱ πατέρες αὐτοῦ ἐπὶ τῆς Βασιλείας Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ, δὲν ἀνείχετο τὴν τῶν σταυροφόρων κατὰ τῆς πατρίδος του προσβολήν, καὶ λοιπὸν ἐνωθεὶς μετὰ τοῦ, τότε κατὰ πρώτην καὶ τελευταίαν φοράν λαβόντος μέρος εἰς τὰ τῆς πόλεως, Αὐτοκράτορος ἐπετέθη κατὰ τῶν Γάλλων καὶ τοὺς ἐνίκησεν.

Πλὴν ὁ δειλὸς οὗτος καὶ ἄνανδρος Αὐτοκράτωρ δειλιάσας, ἀφοῦ ἔκλεψεν ὅ,τι ἠδύνατο, ἐδραπέτευσεν, ὅτε

ὁ λαὸς ἐλευθερώσας ἐκ τῶν φυλακῶν τὸν τυρλὸν Ἰσαάκιον Ἄγγελον, τὸν ἀνηγόρευσε Αὐτοκράτορα, πρὸς τὸν ὁποῖον οἱ σταυροφόροι πέμψαντες πρέσβεις ἐσυνθηκολόγησαν συνθήκην, δι' αὐτὸν ἀτιμωτάτην, δηλαδὴ παρεδέχθη τὰς ὁμολογίας τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἀλεξίου, ὃ ἐστὶ νὰ ὑποταχθῇ τὸ Βυζάντιον εἰς τὸν Πάπαν, νὰ πληρώσῃ 400 χιλιάδας μάρκων εἰς τοὺς Ἐνετοὺς, ἐτέρας 400 χιλιάδας εἰς τοὺς Γάλλους, καὶ νὰ δοθῶσιν εἰς τοὺς σταυροφόρους τὰ πρὸς ζωάρκειαν ἀναγκαῖα ἐπὶ ἑν ἔτος.

Μετ' ὀλίγον ἐκηρύχθη ὑπὸ τῶν σταυροφόρων Αὐτοκράτωρ Ἀλέξιος ὁ Δ'. ὅστις, ἵνα ἐκπληρώσῃ τὰς πρὸς τοὺς σταυροφόρους ὑποσχέσεις του, ἔπρεπε νὰ ἐκτελέσῃ τὴν ἔνωσιν τῶν Ἐκκλησιῶν· ἀλλὰ, παρὰ τῇ ὑποταγῇ τῆς Ἀνατολικῆς εἰς τὴν δυτικὴν Ἐκκλησίαν, ἀπηρεῖτο καὶ ἡ πληρωμὴ τῆς ὑποσχεθείσης χρηματικῆς ποσότητος, τὴν ὁποίαν δὲν ἐπετύγχανεν, ἂν καὶ ἐσυλαγῶγῃ τὰς Ἐκκλησίας αὐτάς, καὶ κατὰ κόρον ἐφορολόγῃ τὸν λαόν.

Ὁ λαὸς οὗτος βλέπων τὸν Αὐτοκράτορα ὄχι μόνον ἐπιβουλευόμενον τὸ ἱερὸν τῶν πατέρων του κειμήλιον, τὴν θρησκείαν του, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν ταπεινούμενον εἰς τοὺς σταυροφόρους καὶ παρὰ τούτων χλευαζόμενον, μὴν ὑποφέρων τοῦ λοιποῦ τὰ βάρη, τοὺς φόρους, τὴν λήστευσιν ἑαυτοῦ καὶ τῶν ἐκκλησιῶν, τὴν αὐθάδειαν καὶ ὁρασύτητα τῶν σταυροφόρων, ἐπαναστατεῖ, καὶ ἐπὶ ὀκτὼ ὁλοκλήρους ἡμέρας ἔκαε τὴν πόλιν.

Οἱ σταυροφόροι ἐζήτουν παρὰ τῶν Αὐτοκρατόρων τὰ συμπεφωνημένα, ἅτινα δὲν ἠδύναντο νὰ συνάξωσιν, ἀπέναντι ὅλων τῶν προμνησθεισῶν λαφυραγωγήσεων. Ὁ δὲ γενναῖος ἐκεῖνος λαὸς, ἀπέναντι τοιοῦτου κινδύνου, τοὺς μὲν Αὐτοκράτορας μισεῖ, τοὺς δὲ σταυροφόρους ἀποστρέφεται, πολεμεῖ, καὶ νικᾷ· τέλος στραγχαλίζει τὸν Ἀλέ-

ξιον Δ'. (Ὁ Ἰσαάκιος ἀπεβίωσεν ἐκ τοῦ φόβου) καὶ ἀνηγορεύει τὸν γενναῖον Ἀλέξιον Ε'. τὸν Μουρτζούφλον, ὅστις ὀχυρωθεὶς ἐντὸς τῆς πόλεως ἐξηκολούθει μετ' ἐπιτυχίας τὸν κατὰ τῶν σταυροφόρων πόλεμον. Ἀλλὰ κατὰ δυστυχίαν τοῦ ἀτυχοῦς ἐκείνου λαοῦ, καὶ ὁ Μουρτζούφλος δειλιάζει, καὶ ἀφοῦ ὑπεξαίρεσεν ὅ,τι ἠδύνατο, ἐδραπέτευσσε καὶ αὐτὸς, ἀφήσας τὸν λαὸν ἐν μέσῳ τοῦ τρομεροῦ ἐκείνου κινδύνου εἰς τὴν ἐσχάτην ἀμνηχανίαν (α).

Ἐν μέσῳ λοιπὸν τῆς γενικῆς ταύτης συγχύσεως καὶ ταραχῆς, ἕνεκα τῶν ὁποίων ὁ λαὸς δὲν ἐγνώριζε τί πρῶτον καὶ τί ἔσχατον νὰ ἐπιδιορθώσῃ, οἱ καπηλικῶς οὗτοι ὀνομαζόμενοι ὑπερασπισταὶ τοῦ Χριστιανισμοῦ, βοηθούμενοι ὑπὸ τῶν φράγκων τοῦ Γαλατᾶ, ἐφορμοῦσι κατὰ τῆς πόλεως καὶ τὴν κυριεύουσι (12 Ἀπριλίου 1204).

Τί δὲ ἐπραξάν, ὄντος τοῦ καλᾶμου ἡμῶν ξηροῦ, καὶ

(α) Ὁ Γιββὼν, ἂν καὶ ἐκ τοῦ συνόλου τοῦ συγγράμματός του δεικνύεται ἀντιπαπιστής, οὐχ ἥττον ὅμως κρίνων ἐπιπολαίως τὴν ἑλληνικὴν μεσαιωνικὴν ἱστορίαν περιπίπτει εἰς ἀσύγγνωστα λάθη, διότι ἐνῶ ὁμολογεῖ, ὅτι οἱ στρατοὶ τοῦ Μουρτζούφλου καὶ πρῶτην, καὶ δευτέραν, καὶ τρίτην φορὰν ἐνίκησαν τὰς ἐφόδους τῶν σταυροφόρων, ἀποκαλεῖ τοὺς Ἕλληνας δειλοὺς, διότι 70 χιλιάδες στρατοῦ ἔστρεψαν τὰ νῶτα εἰς τοὺς σταυροφόρους, καὶ διότι ἄλλαι τινὲς χιλιάδες ἐδραπέτευσαν εἰς τὴν θεῶν ἑνὸς ἱππότου, τὸν ἵπποιον ὁ Νικήτας λέγει 9 ποδῶν. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν δυνάμεθα νὰ ἀνεχθῶμεν τοιαύτην προσβολὴν κατὰ τῶν πατέρων ἡμῶν, παρατηροῦμεν εὐσεβῶς εἰς τὸν διάσημον ἐκεῖνον συγγραφέα, ὅτι ἀπατᾶται εἰς τὰς κρίσεις του, καὶ περιπίπτει εἰς ἀντίφασιν, διότι, ἀφοῦ οἱ στρατιῶται οὗτοι ἐνίκησαν τοὺς σταυροφόρους δὲν ἦσαν λοιπὸν ἀνάνδρσι. Ἐὰν δὲ παραδεχθῶμεν πρὸς στιγμήν, ὅτι ἔστρεψαν τὰ νῶτα, παρουσιασθέντων εἰς μάχην τῶν σταυροφόρων, ἡ αἰτία ἦσαν οἱ Αὐτοκράτορες, οἵτινες κατὰ δυστυχίαν τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους ἦσαν ἀνάνδρσι καὶ μηδεμιᾶς ἀξίας. Εἰς ἐκεῖνον δὲ ὅστις ἤθελε παραδέχεσθαι τὰς κρίσεις τοῦ συγγραφῆως ἐκείνου τῷ ἐνθυμίζομεν τοὺς λόγους τοῦ Φιλίππου εἰπόντος «κρεῖττον εἶναι στρατόπεδον ἐλάφων, λίοντος στρατηγούντος, ἢ λεόντων, ἐλάφου στρατηγούντος».

ἀτέχνου, ἵνα τὰ ἐξιστορήσῃ, ἃς ἀναγνώσῃ ὁ Ἕλλην ἀναγνώστης τὴν ἐπομένην περιπαθῇ περιγραφὴν τοῦ γλαφυροῦ συγγραφέως Σ. Ζαμπελίου.

« Ἀναρίθμητα καὶ ἀνεκτίμητα ὑπῆρξαν τὰ λάφυρα. Ἡ μόνη τῶν ὀπλαρχηγῶν μερὶς ὑπελογίσθη εἰς 200 καὶ ἐπέκεινα χιλιάδας λίτρας ἀργύρου, μὴ συμποσούμενων τῶν πολυτίμων σκευῶν, τοῦ χρυσοῦ, καὶ τῶν λοιπῶν τιμαλφῶν ἀντικειμένων, ὅσα κρυφίως καθηρπάγησαν ὑφ' ἐκάστου αὐτῶν, μὴδὲ τῆς ἐτέρας μεγάλης μερίδος τῶν στρατιωτικῶν λαφύρων. Ὁ Βίλλαρδουῖνος, εἰς τῶν στρατηγῶν, καὶ ἱστοριογράφος ἔτι τῶν συμβεβηκότων, διηγεῖται μετ' ἀφελείας ὄντως ἱπποτικῆς, ὅτι πώποτε ἀπὸ κτίσεως κόσμου στρατὸς τοσοῦτον πτωχὸς, ὥς ὁ Γαλλικὸς, ὁ μὴ ἔχων πρότερον οὐδὲ πῶς ν' ἀποτίσῃ τὸν πρὸς τοὺς Ἐνετοὺς ὀφειλόμενον ναῦλον τοῦ ταξειδίου, δὲν ἐλαφυραγώγησε πόλιν τοσοῦτον βαθύπλουτον, οἷα ἡ Κωνσταντινούπολις· ὁ δὲ Βαλδουῖνος, Κόμης Φλάνδρας, ἐν τῇ πρὸς τὸν Ἰννοκέντιον Πάπαν ἐπιστολῇ αὐτοῦ, διηγεῖται, ὅτι βεβαίως ὁλόκληρος ἡ λοιπὴ Εὐρώπη δὲν ἐμπεριεῖχε τόσῃν ποσότητι χρυσοῦ, ἀργύρου, πολυτίμων λίθων καὶ λειψάνων ἁγίων, ὅσῃν εὖρον οἱ Σταυροφόροι εἰς Βυζάντιον.

« Οἱ ταλαίπωροι γραικοὶ, προδεδομένοι ὑπὸ τῶν ἐν Γαλατῇ ἐχθρῶν ἀδυσωπῆτων, περιεφέροντο ἀπὸ ὁδοῦ εἰς ὁδὸν, καὶ ἀπὸ Προαστείου εἰς Προάστειον, αἰτούμενοι καταφύγιον· οἱ δὲ Δυτικοὶ κατεδίωκον αὐτοὺς ὥσπερ ἄγρια θηρία, τοὺς μὲν σφάζοντες ἀνηλεῶς, τοὺς δὲ τραυματίζοντες θανατηφόρως, τοὺς δὲ καὶ ζωγροῦντες· οὕτως εἰς τὰς πλατείας, οὕτως εἰς τὰς γωνίας, οὕτως εἰς τὰ ὑπόγεια. Ἡ πόλις παρέστησεν ἐν ῥοπῇ ὀφθαλμοῦ θέαμα σπαραξικάρδιον. Δὲν ἤκούοντο πανταχοῦ πάρεξ ἀλα-

λαγμοὶ πολέμιων, καὶ στεναγμοὶ ψυχοραγούντων, καὶ θρῆνος, καὶ κλαυθμὸς, καὶ ὀδυρμός. Ἐνθα σωροὶ πτωμάτων, ἐκεῖ ἱερεῖς κατασφαζόμενοι ἐν τῷ κοινωνεῖν τὰ ἄχραντα μυστήρια τοῖς ἐν κινδύνῳ· περαιτέρω καλόγηροι σώζοντες καὶ ὑπερπηδῶντες τὰς πυρκαϊάς· κατωτέρω δὲ γυναικες περιφερόμεναι μὲ τὰ νήπιά των ὑπὸ μάλην καὶ ζητοῦσαι καθ' ὁδὸν γονυπετεῖς· τὸ ἔλεος τῶν θηριωδῶν καὶ ἀσπλάγχχνων σταυροφόρων.

« Ἀλλ' οἱ Σταυροφόροι μῖσος τρέφοντες ἀδιάλλακτον κατὰ τῶν ὀρθοδόξων ἐκείνων Χριστιανῶν, ἐτρέποντο εἰς ἀσεβείας καὶ ἀτελείας, καὶ βεβηλώσεις, καὶ βαρβαρότητας, τὰς ὁποίας καὶ αὐτὸς ὁ κάλαμος ἀποποιεῖται νὰ περιγράψῃ λεπτομερῶς.

« Ἀφοῦ τρεῖς μεγάλας Ἐκκλησίας τῆς βασιλίδος ἐγέμισαν τὰ σκῦλα, ἐξύβρισαν καὶ αὐτὰ τὰ χριστιανικὰ σεβάσματα· καθόσον οἱ λεγόμενοι ὑπέρμαχοι τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰσελθόντες μετὰ μοιχαλίδων καὶ μετὰ στρατιωτῶν μεθύνων καὶ πορνοβοσκῶν, ἐχόρευσεν χοροὺς ἀσέμνους ἐντὸς τῆς Ἀγίας Σοφίας. Ἐπειτα ἐνθρονίσαντες περιγελαστικῶς ἐπὶ τοῦ πατριαρχικοῦ στασιδίου χαμερπέστατον πορνάριον, ἔψαλλον εἰς γαλλικὸν μέτρον μετὰ λυσσώδους ἐνθουσιασμοῦ καὶ σπασμωδῶν κινημάτων τὰ νικητήρια τῆς κατακτήσεως.

« Ἀφοῦ ἐχλεύασαν τὴν θρησκείαν, τὸ ὑπέρτατον ἀγαθὸν τῆς Ἑλληνικῆς ἐθνικότητος, ἔπρεπεν ὡσαύτως νὰ κωμωδῇσωσι καὶ πᾶν ἕτερον ἐθνικὸν, λ. χ. τὴν ἐπιστήμην, τὴν διάλεκτον, καὶ τὴν διὰ ταύτης καλλιεργουμένην ἐγκύκλιον παιδείαν. Ὅθεν « γραφείας, δόνακας καὶ δοχεῖα » μέλανος φέροντες, τόμοις τὴν χεῖρα ἐδίδοσαν ὡς γραμματεάς τοὺς γραικοὺς τωθάζοντες ». Παρεῆγον δὲ συγκεχημένως ἐν τῷ μεγάλῳ φόρῳ ἄπειρα βιβλία πατέρων

καὶ συγγραφῶν παλαιῶν, εἰς ᾧ ἔθεντο πῦρ καὶ κατέκαυσαν αὐτά. Ἔτερα δὲ διατιτραίνοντες διὰ τῆς τῶν λογγῶν ἀκμῆς περιέφερον ἐμπικτικῶς περὶ τὰς ἀγοράς. Οὕτως ἀπωλέσθησαν πολλὰ συγγράμματα τῆς πολυθεικῆς καὶ χριστιανικῆς ἀρχαιότητος, ἅπερ διαφυγόντα τὰς εἰκονομαχικὰς ἀνατροπὰς, ἐσώζοντο ἔτι κατὰ τοὺς χρόνους τῶν Κομνηνῶν.

«Ἐφεξῆς ἦλθε καὶ ἡ ὥρα τῆς Βυζαντινῆς ἀριστοκρατίας. Οἱ σταυροφόροι περιβαλλόμενοι τὰ πλατύσημα ἱμάτια τῶν ἀρχόντων, καὶ «περιτεθέντες τὰς ὀθονοσκε» πεῖς περικρανίους αὐτῶν καλύπτρας, καὶ τὰ κατὰ νότον κεχυμένα λευκόλινα ταῖς ἵπποισι γένεσιν αὐτῶν «περιδέοντες» ἔτρεχον ἐν ταῖς ἀγοραῖς καὶ ταῖς ἀγυαῖς τῆς πόλεως, ληστεύοντες τοὺς πένητας, καὶ σατυρίζοντες τὰ ἥθη καὶ τὴν ἐθιμοταξίαν τοῦ ἀρχοντολογίου.

«Ἀλλὰ τί πρῶτον, τί δεύτερον, τί δὲ τελευταῖον ἠθέλομεν διηγηθῆ ἐκ τῶν τολμημάτων ἐκείνων τῶν ἀλητηρίων; «Φεῦ, ὁ Νικήτας ἐκφωνεῖ, τῆς ἀτίμου κατεδραφίσεως τῶν προσκυνητῶν εἰκόνων, ἡ τῶν εἰς βεβήλους τόπους καταρρίπτωμένων λειψάνων τῶν ὑπὲρ Χριστοῦ μαρτυρησάντων! Ἦτο φρικτὸν νὰ βλέπη τις τὸ θεῖον αἶμα τοῦ Χριστοῦ χεόμενον κατὰ γῆς, τὸ δὲ σῶμα διανεμόμενον εἰς τοὺς κύνας. Ἀνήκουστα δὲ τὰ ὅσα συνέβησαν εἰς τὸν μέγιστον Ναόν. Ἡ πολυθρύλλητος ἱερὰ Τράπεζα, ἣτις διὰ τὰς πολυτίμους ὕλας, ἐξ ᾧν συνέθετο, ἦτο κάλλος καθ' ὑπερβολὴν ἐξαίσιον καὶ ἀξιοθαύμαστον παρ' ὅλοις τοῖς ἔθνεσιν, ἐταμαχίσθη καὶ διεμερίσθη πρὸς τοὺς λεηλατοῦντας, καθὼς ἐπίσης καὶ ἅπας ὁ ἱερὸς πλοῦτος τῆς Ἐκκλησίας. Ἐκομίσθησαν ὡς λάφυρα οὐ μόνον τὰ ἱερὰ ἔπιπλα καὶ σκεύη, ἀμίμητα κατὰ χάριν καὶ τέχνην καὶ κατὰ τὴν ὕλην σπάνια, ἀλλὰ καθηρπάγησαν εἰς σι-

τοκνήστρια καὶ ὁ καθαρὸς ἄργυρος, ὅστις περιέδωκε τὸ κλειθρον τοῦ βήματος, καὶ τὰ τιμαλφῇ δοχεῖα, καὶ ὁ ἄργυρος τοῦ ἀξιοθαυμάστου ἁμβωνος, καὶ ὁ χρυσὸς κόσμος, ὅστις περιεκόσμηκε αὐτόν. Οἱ ἡμίονοι καὶ τὰ ὑποζύγια σεσχηγμένα ἐφέροντο ἕως εἰς τὰ ἅδυτα τοῦ Ναοῦ· τινὰ δὲ αὐτῶν, μὴ δυνάμενα νὰ σταθῶσιν ὄρθια ὑπὸ τὸ ἄχθος τῶν λαφύρων, ἐκεντῶντο μὲ μαχαίρας, ἵνα ἐγερθῶσιν ἐκ τῆς γῆς, ὥστε τὸ θεῖον δάπεδον ἐμολύνετο μὲ τὴν κόπρον τῶν χολάδων, κόπρον συμπεφυρμένην μετὰ τοῦ χυθέντος αἵματος τῶν Γραικῶν. Δὲν ἐσεβάσθησαν οἱ πνασθεεῖς οὐδὲ τὰς εὐλαβεῖς γυναῖκας τοῦ ἀξιοτάτου ναοῦ τῆς ὀρθοδοξίας, οὐδὲ τὰς εἰς Θεὸν ἀφιερωμένας, οὐδὲ τὰς ἐπιγάμους κόρας» (α).

Τοιαῦτα ἦσαν τὰ ἀνδραγαθήματα τῶν ἀλητηρίων τούτων σταυροφόρων. Τοιαῦτα ἀποτελέσματα εἶχεν, ἡ παρὰ τῶν δυτικῶν διακωδονιζομένη δικαιοσύνη, ἡ κινήσασα αὐτοὺς νὰ ὑπερασπισθῶσι τὰ δικαιώματα τοῦ Ἀλεξίου. Τοιαῦται καὶ τοσαῦται αἱ ὤμαι πράξεις των, ὥστε ὁ λαὸς ἀποστρεφόμενος τὴν ἰδίαν Κυβέρνησιν, ἥτις συνεμάχει, ἡ μᾶλλον εἰπεῖν ὑπετάσσετο εἰς τοιοῦτους βαρβάρους, ἐθεώρει τοὺς Τούρκους φιλανθρωποτέρους ἐκείνων· ἰδέα, ἥτις συνεπέφερε σπουδαιοτάτας συνεπειάς εἰς τὴν τύχην τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους, τῆς Ἀνατολῆς, καὶ ἐν γένει τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῶν γραμμάτων.

Ἀποῦ λοιπὸν οἱ Εὐγενεῖς οὗτοι Κόμητες καὶ Δοῦκες, τόσον καλῶς ὑπηρέτησαν ἀντὶ τοῦ Ἰησοῦ τοὺς Τούρκους, ὡς ἄλλοι Ἰουδαῖοι διεμερίσαντο τὴν λείαν των, καὶ ὁ μὲν Βαλδουῖνος ἔλαβε ἐν τέταρτον τοῦ κράτους. — Ὁ Δάνδολος ἐν ἑτερον τέταρτον καὶ ἡμισυ μετὰ πολλῶν ἑκ-

(α) Ζαμπελίου Προλεγόμενα ἐπὶ τῶν δημοτικῶν ἀσμάτων §. ΠΒ. σελ. 420.

κλησιῶν. — Ὁ Μομφερράτος ἐν ἄλλο μέρος καὶ τὸ λοιπὸν τῶν Ἐκκλησιῶν. Ἀκολούθως ὁ αἰμοχαρὴς Δάνδολος, ἵνα θέσῃ εἰς ἐνέργειαν τὴν ἐκδίκησιν ἣν ἔπνεεν κατὰ τοῦ Βυζαντινοῦ Αὐτοκράτορος, συλλαμβάνει τὸν δραπέτην Μουρτζοῦφλον, ὃν ἀπετύφλωσεν ὁ πενθερός του, καὶ ἐμπεδώσας αὐτὸν τὸν ἐκρήμυνεν ἐκ τῆς στήλης τῆς εἰς τὸ Ἱπποδρόμιον εὐρισκομένης.

Ἡ κατὰκτησις αὕτη οὐδένα ἐπέβαλε φόβον εἰς τοὺς Ἀνατολικοὺς λαοὺς, ἀλλ' ἀπεναντίας ἐπειδὴ ἦσαν ἐπιχειρηματικοί, καὶ αἰείποτε (α) ἐν τῇ δυστυχίᾳ αὐτῶν ἐκραταιώθησαν, ἐφεύρον ἐν ἀκαρεῖ τὸ μέσον τῆς ἀντισταθμίσεως τῆς κατακτήσεως ταύτης· καὶ λοιπὸν ἂν καὶ ἡττημένοι, ἂν καὶ πτωχεύσαντες, ἔνεκα τῶν βανδαλικῶν τῶν σταυροφόρων πράξεων, ἂν καὶ ἐθεωροῦντο παρ' αὐτῶν ὡς δοῦλοι, οἱ μὲν ἐν τοῖς κράτεσι τῶν κατακτητῶν μείναντες ἔσφαζον καθ' ἐκάστην τοὺς σταυροφόρους· ἐχλεύαζον, ἀπεστρέφοντο, καὶ ἡθέτουν τοὺς φεουδαλικοὺς νόμους οὕςτινας εἰσήγαγον· οἱ δὲ λαβόντες τὰ ὅπλα, ἄλλοι μὲν αὐτῶν ὀδηγοῦμενοι ὑπὸ τοῦ Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ ἐγείρουσι τὸ Βασίλειον τῆς Τραπεζοῦντος· ἄλλοι ὑπὸ τοῦ Μιχαὴλ τοῦ Κομνηνοῦ δουκὸς τῆς Ἐπιδάμνου (Δυρράχίου) ἐκτείνουσι τὸ μικρὸν τοῦτο κράτος τῶν πρὸς τὴν Ἑπειρον, συμπαραλαβόντες τὴν Ἄρταν μέρος τῆς Θεσσαλονίκης, τῆς Αἰτωλίας ὅλης μέχρι Ναυπάκτου καὶ τῆς Κερκύρας, ἰδρύσαντες νέον Κράτος, ὅπερ ὠνόμασαν Βασίλειον Ἠπείρου καὶ Θεσσαλίας· μετ' οὐ πολὺ δὲ αἰχμαλωτίσαντες τὸν Γοδοφρέδον Βιλαρδουίνον καὶ 400 ἱπποτάς, τὸν μὲν πρῶτον ἐσταύρωσαν τοὺς δὲ λοιποὺς ἐφυλάκισαν, (1216) ἀκολούθως μετὰ τοῦ Θεοδώρου τοῦ Κομνηνοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Μιχαὴλ, ἀποβαλλόντες τὸν υἱὸν

(α) Gibbon καὶ Casti.

τοῦ Βονιφατίου, κυριεύουσι τὴν Θεσσαλονίκην ἀπαθάν, πρωτεύουσιν τοῦ Λατινικοῦ Βασιλείου (1222) τὴν Μακεδονίαν, τὴν Θράκην μέχρι Ἀνδριανουπόλεως, καὶ τὸν ἀναγορεύουσιν Αὐτοκράτορα (α). Ἄλλοι ὀδηγούμενοι ὑπὸ τοῦ Θεοδώρου τοῦ Λασκάρεως διαφυλάττουσι τὴν Βιθυνίαν, Φρυγίαν, Μησίαν, Ἰωνίαν καὶ Λυδίαν, νικήσαντες δὲ τὸν Σουλτάνον τοῦ Ἰκονίου ἐσχημάτισαν καθέδραν τοῦ νέου Βασιλείου τὴν Νίκαιαν (1206) καὶ ἐν βραχυλογίᾳ, εἴτε διὰ τῆς μετοικίσεως καὶ ἰδρύσεως νέων Βασιλείων· εἴτε διὰ ἀλλεπικλήλων νικῶν· εἴτε διὰ τῶν ἐν τῷ Βυζαντίῳ καὶ περιχώρῳ αὐτοῦ σφαγῶν· εἴτε διὰ τῆς ἀθετήσεως τῶν ἐπὶ τῇ βίβσει τῶν φεουδαλικῶν νόμων ἐπιβληθεισῶν αὐτοῖς ὑποχρεώσεων (β) ἀπεδείκνυσαν τέσσαρα

(α) Διαιτριθὴ τοῦ διασκήμου νομισματολόγου Παύλου Λάμπρου ἐπὶ τινος ἀνεκδότου νομίσματος Μιχαὴλ Α'. δεσπότης τῆς Ἡπείρου καὶ Θεσσαλίας. — Πανδώρα φυλλάδιον ΡΒ'.

(β) Ἐπειδὴ ἀνεφέραμεν περὶ τῶν ὑπὸ τῶν σταυροφόρων εἰσαχθέντων φεουδαλικῶν νόμων, ἃς μᾶς ἐπιτραπῇ νὰ εἰπώμεν ὀλίγα τινα περὶ αὐτῶν, καθ' ὅσον μόνον ἀφορῶσι τὴν δουλείαν τῶν ἀνατολικῶν λαῶν.

Κυριευθείσης τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ μετ' οὐ πολὺ καὶ τῆς Πελοποννήσου ὑπὸ τῶν σταυροφόρων, τόσον ὅ ἐν Κωνσταντινουπόλει Βαλδουῖνος, καθὼς καὶ ὁ ἐν Πελοποννήσῳ Βιλλαρδουῖνος εἰσῆξαν τοὺς φεουδαλικοὺς τῆς Δύσεως νόμους, καλουμένους *Λ σ ί ζ α ἢ Κ ὠ δ η ξ τ ῆ ς Ρ ὠ μ α ν ί α ς*.

Οἱ νόμοι οὗτοι, προτιθέμενοι τὴν ἀπόλυτον δεσποτίαν τῶν εὐγενῶν, καὶ τὴν ἀντιθέτου ὑποτελειότητά τῶν δούλων, ἦσαν τὸ ἀναισχυντότερον ἐπινόημα τοῦ ἐν τῇ Δύσει, φεουδαλικῷ πνεύματος.

Κατὰ τοὺς νόμους τούτους ὀνομάζοντο *χωριᾶται*, ἄγροικοὶ ἢ ὑποχεῖριοι οἱ ἐργαζόμενοι, *τιμαριῶται* δὲ οἱ ὡς κηφῆνες τρεφόμενοι ἐκ τῶν ἰδρώτων τῶν ἐργαζομένων, καὶ τοιαύτην ἡξιούν δεσποτίαν οἱ Κύριοι οὗτοι ἐπὶ τῶν ὑποχειρίων, ὥστε ἐὰν ἐλεγον εἰς τὸν *χωριᾶτην* σὲ *προστᾶζω* νὰ *κάμῃς* τοῦτο, ὁ δυστυχὴς ἐκεῖνος ὥφειλε νὰ ὑπακούσῃ ἐπὶ ποιῇ πληρωμῇ ἐκαστὸν ὑπερπέρων.

Ἀλλ' ὥς νὰ μὴν ἤρχη ἡ ἀξίωσις αὕτη τῶν τιμαριωτῶν ὑπερχέουσιν

α. ὅτι ἔζων, ἵνα ἐκδικηθῶσιν, ὡς ἐξεδίκηθησαν μετ' οὐ πολὺ, καὶ ἀπεκατέστησαν τὴν παρὰ τῶν δυτικῶν καλουμένην λαμπρὰν ταύτην νίκην ἀσήμαντον, καὶ ἐφήμερον — β'. ὅτι οἱ ἑλληνικοὶ λαοὶ διακείμενοι ὑπὸ δου-

τοὺς ὑποχειρίους νὰ ὀρκίζονται ὑποτελειότητα καὶ δουλείαν, οἱ δὲ τιμαριῶται θέτοντες τὴν χεῖρά των ἐπὶ τῶν ὀρκιζομένων δυστυχῶν ἐκείνων, ἐδέχοντο τὴν ὑποτελειότητά των, καὶ μετὰ ταῦτα τοῖς ἔθετον πῖλον, χειρίδα, ἢ ἄλλο τῆς δουλείας σημεῖον.

Ὡς ἐξ αὐτῆς τῆς φύσεως, καὶ τοῦ σκοποῦ τῶν νόμων τούτων ἕκαστος βλέπει, ὅτι ὁ ἐπιβληθεὶς Κώδιξ δὲν συμμοιβάζετο μετὰ τοῦ φύσει ἐλευθέρου πνεύματος τῶν Ἑλληνικῶν λαῶν, καὶ ἐπομένως ἂν καὶ πολλὰς τοὺς ὑπεχρέουν εἴτε ἐπὶ ποινῇ προστίμου, εἴτε δι' ἄλλων καταπίεσεων, ἄλλοι μὲν αὐτῶν μετ' εὐχαριστήσεως ἐπλήθυνον τὰ πρόστιμα, ἄλλοι ἐμετάσσοντο πρὸς ὀλίγον εἰς τὴν βίαν, ἐν γένει ὅμως ἅπαντες ἐμίσουν τοὺς νόμους, καὶ τοὺς ἀξιούχους, καὶ ἐνῶ ἐκαυροφυλάκτουσαν ν' ἀποσεισώσιν τοῦ τραχήλου των τὸν ἀναιδῆ καὶ ἀντιχριστιανικὸν τοῦτον ζυγόν, ἅπαντες ἠθέλουν τοὺς ὅρκους των, ὥστε οἱ Λατῖνοι ἔλεγον *Graeca fides mala fides*.

Ἦλθον ὅσον ἀλλόκοτοι ἦσαν οἱ νόμοι οὗτοι, ὅσον ἀναισχυντοὶ αἱ τῶν τιμαριῶτῶν ἀξιώσεις, ἄλλο τόσο μωρὰ καὶ περιφρονητικὰ τὰ ἐπίθετα, ἅτινα προσήπτων κατὰ τῶν Ἑλλήνων, ἕνεκα τῆς δὴθεν ὀλιγοπιστίας αὐτῶν.

Τφόντι, εἶχον οἱ κατακτώμενοι λαοὶ φυσικὸν δικαίωμα νὰ ᾖναι ἐλεύθεροι; Ἐπετρέπετο εἰς οὐδένα νὰ τοὺς ὑποδουλώσῃ, καὶ διὰ τὸς ἀναισχύντου δουλείας; Συγκατένευον οἱ ὑποδουλούμενοι εἰς τὴν ὑποδουλωσιν ταύτην; Καὶ ἐὰν συγκατένευον, ἢ συγκατάβεις των ἰσχυε νὰ ἀπαλλοτριωθῇ δικαίωμα μὴ ἀπαλλοτριούμενον;

Ἰδοὺ τὰ ζητήματα, ἅτινα ὀφείλουσαν νὰ ἐξεταχθῶσιν! Ἰδοὺ αἱ ἀρχαί, αἵτινες (ὡς ἐκ τῆς ἀπὸ κοινοῦ παραδοχῆς αὐτῶν οὐσαι πλέον ἀξιώματα) ἐφαρμοζόμεναι εἰς τὴν διαγωγὴν των πατέρων ἡμῶν, δεικνύουσι καταφανῶς, ὅτι καὶ εἰς αὐτὰς τὰς τραγικὰς τοῦ ἔθνους ἡμῶν ἐποχὰς, εἰς τὰς ἐποχὰς ἐκείνας, καθ' ἃς ἡ Δύσις ἐκυλίστο εἰς τὸν βόρβορον τοῦ φεουδαλισμοῦ, τοῦ ὁποίου τὴν δύναμιν, ἵνα ἐλαττώσῃ παρῆλθον τόσοι αἰῶνες καὶ ἐχύθησαν τόσα αἵματα, οἱ Ἕλληνας ἐδείκνυν διὰ τῆς διαγωγῆς καὶ ἐπιπορείας των, ὅτι εἰς τὴν ψυχὴν των ἐνυπῆρχεν ἐνστικτός ἢ ἰδέα τῆς ἐλευθερίας, ἡ ἀκριβεστάτη γνῶσις τῆς σημασίας αὐτῆς, καὶ ὅτι τέλος οὔτε ἠδυνήθη, οὔτε δυνηθήσεται τις νὰ εὕρῃ τὰ μέσα τῆς ἐκουσίᾳ των Ἑλλήνων ὑποδουλώσεως.

λείαν, συναισθάνονται συγχρόνως καὶ τὴν ἐλευθερίαν των, ἢν εἰς πᾶσαν ἀρμοδίαν περιστάσιν τὴν ἀρπάζουσιν ἐκ τῶν χειρῶν τῶν τυράννων των, — γ'. ὅτι κυβερνώμενοι παρὰ συνετῆς καὶ ἀγαθῆς Κυβερνήσεως προοδεύουσι, μετὰ ταύτης δὲ συνενούμενοι, διὰ μεγίστης εὐκολίας νικῶσι καὶ Τούρκους, καὶ Λατίνους, καὶ πᾶντα ἐχθρὸν αὐτῶν, καὶ δ'. ὅτι οἱ Κυβερνῶντες αὐτοὺς δὲν δύνανται νὰ τοῖς ἐπιβάλλουσι νόμους μὴ συμφωνοῦντας μὲ τὴν δικαιοσύνην, μὲ τὰ ἀληθῆ τῆς πατρίδος των συμφέροντα, καὶ τὴν ἀτομικὴν ἐλευθερίαν των (α).

Παραλείπομεν ἐπὶ τοῦ παρόντος τὴν εξέτασιν τῶν λόγων, οἵτινες ὑπεχρῶσαν τοὺς Κωνσταντῖνον τὸν μέγαν—τὸν Θεοδοσίον—τὸν Μανουὴλ τὸν Κομνηνὸν καὶ ἄλλους Βυζαντινοὺς Αὐτοκράτορας, νὰ θέσωσι νόμους καταργοῦντας τὴν δουλείαν, διότι τοῦτο ἐκτὸς τοῦ ὅτι δὲν συσχετίζεται μὲ τὸ ἀντικείμενον τῆς παρούσης ἐποχῆς, δὲν δυνάμεθα νὰ τὸ ἐκτυλίξωμεν εἰς τὰ στενὰ ὅρια μιᾶς σημειώσεως.

Ὅπως δὴ ποτε ὅμως, ἐξάγεται, ὅτι, ἐνῶ ἕνεκα τῆς πολιτικῆς τῶν Αὐτοκρατόρων ἀρχῆς, τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος ἠγωνίζετο ν' ἀποτινάξῃ τὸν ξενικὸν ἐσπερινὸν ζυγόν, ἀφ' ἑτέρου αἱ Ἑλληνικαὶ ὁμάδες, καθὼ λαὸς καὶ ἔθνος, ἀνταγωνίζονται πρὸς τὸ φεουδαλικὸν σύστημα, ἐπειρῶντο ν' ἀποσείσωσι τὸν ἑτερον δουλικὸν τῆς συνειδήσεως ζυγόν.

Συνειδήσις ἀφ' ἑνός, πολιτικὴ ἀνεξαρτησία καὶ ἐθνικότης ἀφ' ἑτέρου, ἰδοὺ οἱ δύο πόλοι ἐντὸς τῶν ὑποίων ἔτρεχεν ἀγωνιζομένη ἡ ἑλληνικὴ διάνοια.

(α) Πρὸς ἀπόδειξιν τοῦ ἐπιχειρήματος ἡμῶν τούτου, ἀναφέρομεν σπουδαίαν τινὰ περίοδον, τὴν ὁποῖαν ἀπαντῶμεν εἰς τὸν Ἰωάννην Κίναμιν εἰς τὴν βιογραφίαν τοῦ Μανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ Βιβλ. VI, ἔχουσαν οὕτως.

«Οὗτος ὁ Αὐτοκράτωρ, καὶ ἔθος τι τῶν ἀποποτάτων μικροῦ, καὶ εἰς πνόνμον τελείας δεῖσαν, ἐκ μέσου τῶν Ῥωμαίων ἐποιήσατο πολιτείας. . .

»Βασιλεὺς δὲ πρόρρητον ἀπὸ μέσης ἐξευπακέναι τῆς
»πόλεως αὐτὸ βουλευθεῖς, γράμμασι τὴν ἐλευθε-
»ρίαν, οἷον φύσει τὸ ἐλεύθερον ἐπεψήφιστο. Ἐ-
»λευθέρων γάρ ἄρχειν Ῥωμαίων (Ἑλλήνων) οὐ με-
»νον ἄνδρα πόδων αὐτὸς ἤθελε».

Ἡ περίοδος αὕτη, πιστεύομεν ἀδιστακτως, ὅτι ἀποδεικνύει τὴν τάσιν πρὸς τὴν ἐλευθερίαν πολιτικὴν τε καὶ ἀτομικὴν τῶν συκοφαντούμενων.

Μολονότι δὲ ἡ σταυροφορικὴ αὕτη κατὰκτησις διήρ-
κεσε μόλις ἡμισυ αἰῶνα, οὐχ' ἤττον ὅμως μέγαν ἐπέφε-
ρε κτύπον κατὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους εἰς τὴν οἰκονομι-
κὴν, ἠθικὴν καὶ πολιτικὴν αὐτοῦ κατὰστασιν· διότι οἱ
Ἅγιοι οὗτοι πατέρες διὰ τῶν, ἐν καιρῷ τῆς ἐφόδου, καὶ
ἀπάσης τῆς διαρκείας τῆς διαμονῆς αὐτῶν, ληστειῶν,
κλοπῶν, καὶ ὑπερόγκων φόρων, ἐπτώχευον εἰς τὸν ὑπέρ-
τατον βαθμὸν τὰς Ἐκκλησίας καὶ τὸν λαὸν· διότι διὰ
τῆς εἰσαγωγῆς τῶν ἡθῶν καὶ ἐθίμων των ἐκιδδήλευσαν
τὸ φύσει ἀρχαίότυπον ἥθος τῶν Ἑλλήνων· διότι ἐκ τῆς
δεσποτείας αὐτῶν ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιῶν ἐξῆψαν ἐπὶ το-
σοῦτον τὰ μίση τῶν πολιτῶν, ὥστε ἤθελον προτιμήσει
χιλίαις ἄλλαις σωματικαῖς δουλείαις, ἢ τὴν δουλείαν τοῦ
πνεύματος καὶ τῆς θρησκείας των· διότι, ἔνεκα τῆς δια-
γωγῆς τῶν σταυροφόρων διεσπάρθη ἡ ἀπολύτως ἀναγ-
καία ἔνωσις, ἵνα ἐπιτεθῶσι κατὰ τῶν Τούρκων (α), τέ-
λος διότι κυβερνώσης παρὰλελυμένης, τυραννικῆς, καὶ
κακοήθου Κυβερνήσεως, καὶ ἡ κοινωνία παρελύετο, καὶ
ἡτοιμάζετο νὰ δεχθῇ τὴν δουλείαν τοῦ τυχόντος ἰσχυ-
ροτέρου.

Ἐνῷ λοιπὸν οἱ σταυροφορικὴ δεσποτεία μόλις ἔθεσε
τὸν πόδα τῆς ἐπὶ τῶν χωρῶν τούτων, διὰ τῆς τῶν ἰθα-

τῆς ἐποχῆς ἐκείνης πατέρων μας· διότι ἐὰν ἦναι ἀλήθεια, ὅτι οἱ ἐλευθε-
ροι νόμοι εἰσὶ πρὸς εὐθὺ γειωμετρικὸν λόγον τοῦ ἐλευθέρου πνεύματος τῶν
πολιτῶν, ὑπὲρ ὧν οἱ νόμοι τίθενται, κατ' ἀναγκαῖον συμπεράσμα, οἱ Ἕλ-
ληνες οὔτε εἰς τὴν ἐποχὴν ταύτην Κομνηνῶν, οὔτε εἰς τὴν πρὸ
αὐτῶν αὐτοκρατόρων, οὔτε μεταγενεστέρας, οὔτε οὐδέποτε ὑπέφερον τὴν
πολιτικὴν, τὴν ἀτομικὴν, ἢ τὴν τοῦ πνεύματος δουλείαν.

(α) A' cette époque la reunion des Grecs et des Latins aurait
pu porter les derniers coups a la domination Mussulmane ; Mais
les Francs ne pur at jamais se depouiller de leurs prevariations
contre les Grecs. . . (Poujoulat. Hist des Croisades Chap. X.)

γενῶν ἀντιδράσεως διέκειτο εἰς ἐπισφαλῇ θέσιν, ἐκ τοῦ ἐναντίου, ὁ μέγας ἀνὴρ Λάσκαρις καὶ οἱ διάδοχοί του ἐνίκων τοὺς ἐν Ἀσίᾳ θρᾶσυνθέντας Τούρκους (α) καὶ τοὺς ἐπεριβρίζον εἰς τὰ ὄρη· ὁ δὲ διάδοχός του Ἰωάννης ὁ Βατάσης, ἀνὴρ στρατηγικὸς καὶ γενναῖος, ἐπολιώρκησε τρεῖς τὴν Κωνσταντινούπολιν. καὶ τρεῖς ἐνίκησε τοὺς Λατίνους.

Τοιουτοτρόπως ἐσήπετο καὶ ὁπισθοδρόμει ἡ σταυροφορικὴ κατάκτησις, ἡ δὲ ἐν Νικαίᾳ Ἑλληνικὴ Βασιλεῖα ἤνθιζε καὶ ἐκραταιοῦτο, ὥστε κατὰ τὰ 1264, ὁ στρατηγὸς Μηχαήλ τοῦ Παλαιολόγου, Ἀλέξιος ὁ Στρατηγόπουλος, ὁδηγούμενος ὑπό τινος πολίτου εἰσῆλθεν νύκτωρ μετὰ τῶν 800 αὐτοῦ στρατιωτῶν διὰ τινος μυστικῆς ὁδοῦ ἐντὸς τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τὴν ἐκυρίευσεν· ὁ δὲ πτωχὸς (β) καὶ πεφρονημένος παρὰ τοῦ

(α) Ἀπόδειξιν τῆς βαρβαρότητος τῶν Τούρκων παρέχει ἡ ἐπομένη ἐπιστολὴ ἣν ἀπηύθυνεν ὁ Βιθάρς εἰς τὸν Κόμητα τῆς Ἀντιοχείας, ἐξιστορῶν τὴν ἄλωσιν αὐτῆς· «οἱ ἀποκλεισμένοι ἀσπλάγχχνος ἐθανατοῦντο. . . » Ἐὰν εἶλεπες τοὺς ἵππους σου καταπατούμενους ἐκ τῶν ἵπων τῶν νικητῶν· τὰς περιοχάς σου λαφυραγωγούμενας, τὰ πλούτη σου ζυγίζονμενα πρὸς διανομήν μὲ τὸ στατέριον, τὰς γυναῖκας εἰς τὴν δημοπρασίαν. Ἐὰν εἶλεπες τὰ ἱερὰ σκεύη καὶ τὸν σταυρὸν καταπατούμενα· κατὰ φύλλα τοῦ Εὐαγγελίου ῥιπτόμενα εἰς τὸν αἶρα, τοὺς τάφους τῶν Πατριάρχων βεβηλωμένους. Ἐὰν εἶλεπες τοὺς ἐχθρούς σου Τούρκους νὰ σφάζωσιν ἀνιένως τοὺς μοναχοὺς, τοὺς ἱερεῖς, τοὺς διακόνους ἐπὶ τῶν θυσιαστηρίων. Ἐὰν εἶλεπες τὰ παλάτιά σου βορὰν τῶν φλογῶν, κατὰς Ἐκκλησίας τῶν ἁγίων Ἀποστόλων κατεδαφιζομένας, ἤθελες φανᾶξαι ὅτι ἐπεθύμεις μᾶλλον νὰ σὲ κατακαύσῃ ὁ Οὐρανός. (GIBBON.)

(β) Ὁ Βυζαντινὸς προτοῦ ἡττηθῆ παρὰ τοῦ Στρατηγοπούλου εἰς τοιαύτην πένιν εἶχε καταντήσῃ, ὥστε ἀφοῦ ἐξεκένωσε τὸ Αὐτοκρατορικὸν θησαυροφυλάκιον ἐξ ὧσιν ἀκόμη περιεῖχε ἱερῶν λειψάνων· ἀφοῦ ἐπεμψεν εἰς τὴν Γαλλίαν μέγα μέρος τοῦ τιμίου Σταυροῦ, τὴν ἐσθῆτα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, τὴν σιδηρὰν λόγχην τὸν σπύγγον, καὶ ἕτερα τοῦ ἁγίου πάβλους ὄργανα· πωλεῖ πρὸς τὸν Βασιλέα τῶν Γάλλων τὴν Κομητεῖαν

λαοῦ Βαλδοῦινος ὁ Β'. φεύγει ὡς δραπέτης μετὰ τῶν λοιπῶν Λατίνων πυρπολούντων τὴν πόλιν, καὶ σφαζέντων τοὺς πολίτας.

Ὅση ἦτον ἡ χαρὰ τῶν Ἑλλήνων ἐγεροθέντων τὴν πρωτὴν ἐλευθέρων, τοσοῦτος καὶ ὁ θαυμασμὸς τοῦ ἐν Νικαίᾳ διατελοῦντος Μιχαήλ τοῦ Παλαιολόγου, ὅστις τὸ ἀδύνατον τῆς ἐπιτυχίας βλέπων, κατ' ἀρχὰς μὲν δὲν ἐπίστευε· βεβαιωθείς ὅμως ἐκ τῶν ἀποσταλέντων αὐτῷ τροπαίων, ἐπλήσθη χαρᾶς καὶ εὐφροσύνης, καὶ στραφεὶς εἰς τὸν λαὸν εἶπε τοὺς ἐφεξῆς συγκινητικούς λόγους· «Εἰς ἄλλον καιρὸν, εἰς καιρὸν μεμακρυσμένον ἡ Βυζαντινὴ Αὐτοκρατορία ἐξετείνετο ἀπὸ τοῦ ἀδριατικοῦ κόλπου μέχρι τῶν μεθορίων τῆς Αἰθιοπίας· ἀφοῦ ἀπωλέσαμεν τὰς ἐπαρχίας ταύτας, ἡ πρωτεύουσα κατεκτήθη ὑπὸ τῶν βαρβάρων τῆς Δύσεως· ἡμεῖς δὲ ἂν καὶ ιδρύσαμεν εἰς τὴν Ἀσίαν Βασίλειον ἀνθηρὸν, ἡμεῖθα ἐντοσούτῳ φυγᾶδες, καὶ ὅταν μᾶς ἠρώτουν ποία εἶναι ἡ πατρίς ἡμῶν, στενάζοντες, τοῖς ἐδεικνύομεν ὡς διαμονὴν τὴν γῆν, καὶ ὡς ἐπικράτειαν τὸν Οὐρανόν. Τέλος ἡ Θεὸς πρόνοια ἠυλόγησε τὰ ὅπλα ἡμῶν, καὶ δι' αὐτῶν ἡμεῖς κατέχομεν τὴν Κωνσταντινούπολιν, τὴν ἔδραν τοῦ Βασιλείου καὶ τῆς θρησκείας ἡμῶν· διὰ τῆς δυνάμεως καὶ συμπονοίας ἀπεκτήσαμεν τὸ πολυτιμώτατον τοῦτο κτῆμα, ὅπερ εἶναι ἡμέτερον, καὶ πρόδρομος, προσδὲ καὶ ἐχέγγυον νέων νικῶν».

Μετ' ὀλίγας ἡμέρας ὁ Μιχαήλ ἦλθεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὁ λαὸς καὶ ἡ Ἐκκλησία μετὰ πλείστης

του πρὸς ἀπότισιν τῶν ὑπερόγκων χρεῶν του· πωλεῖ τὰ σκεῦη του· ἀπαλλοτριῖ τὰ ἀναγκαιότερα τῶν ἀνακτόρων ἑπιπλα, πλὴν εἰς μάντην· οἱ κίνδυνοι τῆς μοναρχίας πανταχόθεν καὶ ἀδιακόπως πολλαπλασιάζονται.

(Ζημιπέλιος Προλεγόμενα σελ 486.)

πομπῆς, ἀγαλλιάσεως καὶ τελετῶν τὸν ἐδέχθησαν· ἅπαν-
τες κληρικοὶ τε καὶ λαϊκοί, πλούσιοι καὶ πένητες, ἄνδρες
καὶ γυναῖκες οἱ μὲν ἐδέοντο ὑπὲρ τῆς ζωῆς τοῦ Αὐτο-
κράτορος, οἱ δὲ ἐζητοκραύγουν χύνοντες κατανύξεως δά-
κρυα, ἐξαιρουμένου τοῦ Θεοδώρου τοῦ Τορβίκη (α), διό-
τι εἰς τὴν ἔλευσιν τοῦ Ἑλλήνος Αὐτοκράτορος ἤλπιζον
τὴν ἀνέγερσιν τοῦ ἔθνους, καὶ τὴν ἀνάκτησιν τῆς πα-
λαιᾶς δόξης του.

Ἄλλ' οἵμοι ἡ χαρὰ αὕτη ἦτον ἡ πρώτη καὶ ἡ τελευ-
ταία, τὰ δάκρυα χαρᾶς, ἅτινα ὁ πολυπαθὴς ἐκεῖνος λαὸς
ἔχυσε κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν, ἦσαν πρόδρομος πικρῶν
καὶ πολυκαινίων δακρύων, δακρύων τῶν ὁποίων τὸ τέ-
λος προσεγγίζει μετὰ ἔξ ὀλοκλήρου αἰῶνας.

Λέγομεν δὲ τοῦτο ἄνευ ὑπερβολῆς· ἡ μυθιστορικῆς
φαντασίας, διότι ἡ προφητεία Θεοδώρου τοῦ Τορβίκη ἤρ-
χισε νὰ τεθῇ εἰς ἐνέργειαν παρὰ τῶν Τούρκων, ἀμέσως
μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Παλαιολόγου ἐκ τῆς Ἀσίας,
διότι κατὰ τὴν διαδοχικὴν ἀσθενείαν τῶν Κυβερνώντων τὴν
Ἑλλάδα, ὁ μέγας οὗτος νικητὴς τῶν Τούρκων Παλαιο-
λόγος, ὁ μέγας οὗτος πολιτικὸς, ὁ ἐξειδικιασμένης δραστη-
ριότητος ἀνὴρ, νομίσας, ὅτι κυριεύσας τὴν Κωνσταντι-
νούπολιν τὰ πάντα ἐτελέσθησαν, καὶ οὐδὲν ἄλλο εἶχε νὰ
πράξῃ, μεταβάλλεται εἰς ἀδρανῆ καὶ τύραννον, παρα-

(α) Ἐν μέσῳ τῆς χαρᾶς ταύτης τοῦ λαοῦ, μόνος ὁ Θεόδωρος Τορβί-
κης, ἀνὴρ προβεβηκὸς τὴν ἡλικίαν, εἰδήμων τῶν πραγμάτων, καὶ ἀγα-
πῶν περιπαθὴς τὸ ἔθνος· μόνος, λέγομεν, αὐτὸς ἔρριπτε πικρὰ δάκρυα.
Ἐρωτηθεὶς δὲ παρὰ τινος διατὶ ἔκλαιεν, ἐνῶ ἅπας ὁ λαὸς ἐχαίρετο ἀδιότι,
»ἀπῆντησεν, μέχρι τοῦ νῦν οἱ ἥρωες οὗτοι εὐρισκόμενοι εἰς τὴν
»Ἀσίαν ἐπεριώριζον τὴν θρασύτητα, καὶ τὸν βαρβαρισμὸν τῶν Τούρκων·
»νῦν, δὲ ὅτε ἦλθον, οὗτοι μὲν θέλουσι γίνεαι ἀδρανεῖς, οἱ δὲ Τούρκοι
»θέλουν προσδεύσει καὶ κατακτήσει τὸν τόπον μας·» τελειώσας δὲ τοῦς
λόγους τούτους ἀπεβίωσε. (Σπηνδοκύνης.)

βλέπει καὶ παραμελεῖ τὴν πολιτικὴν τοῦ κράτους τοῦ θέ-
σιν, ἀδιαφορεῖ περὶ τῆς ἀνατροφῆς καὶ ἀνδρίσεως τοῦ
λαοῦ, ἀφίνει εἰς τοὺς κόλπους τοῦ Βυζαντίου τοὺς ἀσ-
πόνδους τοῦ ἔθνους ἐχθροὺς Γενοουησίους καὶ λοιποὺς
φράγκους (α) προσκαλεῖ κατ' αὐτοῦ διὰ τῆς ἀπαισίου δια-
γωγῆς τοῦ τὴν ὀργὴν τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ λαοῦ, καὶ
περιορίσθῃ νὰ προσκυνῇ τὸν πόδα τοῦ Πάπα, νὰ ὑποτάσ-
σῃ τὴν Ἐκκλησίαν εἰς αὐτὸν, καὶ νὰ ἐπαιτῇ βοήθειαν
παρὰ τῆς Δύσεως.

Τοιοῦτος ἐχρημάτισεν ὁ πρῶτος Αὐτοκράτωρ τῶν
Παλαιολόγων, ὅστις ἐγκαινίασέ τὴν πολιτικὴν του, φο-
νεύσας τὸν συνηγεμόνα αὐτοῦ καὶ υἱὸν τοῦ εὐεργέτου
του Βατάση, ἵνα βασιλεύσῃ μόνος, καὶ τοιαύτην πολιτι-
κὴν ἠκολούθησαν καὶ οἱ διάδοχοί του, ἥτις ἐχρημάτισεν
ἡ πρώτη καὶ κυρία αἰτία τῆς τε προόδου καὶ ἀκμῆς τῆς
Τουρκίας, τῆς πτώσεως τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας,
καὶ τῆς δουλείας τοῦ ἔθνους ἅπαντος.

Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἱστορία αὐτοῦ, καὶ ἐν γένει τῶν Αὐτο-
κρατόρων Παλαιολόγων, συντείνει τὰ μέγιστα ἵνα δεί-
ξῃ ποῖα τὰ ἀποτελέσματα ἀθλίας Κυβερνήσεως, ποῖος ὁ
καρπὸς τῶν ὑπούλων καὶ δολίων πολιτικῶν, ἃς μᾶς ἐπι-
τραπῇ νὰ τὴν μνημονεύσωμεν ἀκριβῶς, δεικνύοντες συ-
νάμα ποῖα καὶ ἡ πολιτικὴ τῶν Τούρκων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄.

Ἀκμὴ τῆς Τουρκίας, καὶ παρακμὴ τῆς Βυ-
ζαντινῆς Αὐτοκρατορίας.

Μόλις ὁ Μιχαὴλ ὁ Παλαιολόγος μετεβίβασε τὸν θρό-
νον του εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἤρχισαν ἀμέσως οἱ ἤγε-

(α) Gibbon.

μόνες Τοῦρκοι καὶ Ἕλληνες νὰ διαγράφωσιν ἀντίθετον πορείαν, καθόσον οἱ μὲν Τοῦρκοι ἐθυσίαζον τὴν φιλοδοξίαν των — ἡγάπων καὶ ἐνεθυσίαζον τὸν λαόν, εἰς τοῦ ὁποίου τοὺς βραχίονας ἔβλεπον τὴν δυνάμειν των — ἐνήργουν συμφώνως τῶν ἀμοιβαίων κλίσεων, καὶ ἐσέβοντο τοὺς νόμους τῆς θρησκείας των, ἣν ὡς μέσον τῆς στρατιωτικῆς προόδου των ἔχοντες, κατέκτων καὶ ἐπέβαλον τὴν θέλησίν των εἰς τοὺς πολεμίους των. — Οἱ δὲ Ἕλληνες, ἕνεκα τῆς ματαιοδοξίας των, ἐχωρίζοντο καὶ διετέλουν εἰς διηνεκὴ πάλην, ἐμίσουν τὸν λαόν καὶ ἐμισοῦντο παρ' αὐτοῦ, διότι ἀπέναντι τῆς θελήσεώς του προσέτρεχον εἰς τοὺς δυτικούς, πρὸς οὓς ὑπέταττον σκανδαλωδῶς ἐχυτοὺς, καὶ τὴν Ἐκκλησίαν· παρεισήγαγον τὴν διχόνοιαν, τὰ μίσση, τὸν κομματισμὸν, τὰ πάθη ἐν τῇ κοινωνίᾳ, καὶ τοιοῦτοτρόπως παρέλουν τὰς βάσεις αὐτῆς, ὥστε μὴ ὑπερασπιζομένης τῆς Αὐτοκρατορίας ὑπὸ τοῦ φυσικοῦ ὑπερασπιστοῦ αὐτῆς, τοῦ λαοῦ, καθ' ἑκάστην παρήκμαζεν, ἕως ὅτου ἔπεσε, συμπαρασύρασα καὶ τὸ ἔθνος ὁλόκληρον.

Τῶνόντι, ἀναχωρήσαντος τοῦ Αὐτοκράτορος ἐκ τῆς Ἀσίας, οἱ ἐν αὐτῇ τέσσαρες στρατηγοὶ Τοῦρκοι βλέποντες ὅτι διηρημένοι ὄντες εἰς μικρὰ σωματεῖα δὲν ἠδύναντο νὰ κατορθώσωσιν τι κατὰ τῶν Χριστιανῶν, ἐθυσίασαν τὰ ἀτομικά των συμφέροντα καὶ δόξαν, καὶ ἐξελέξαντο ὡς γενικὸν στρατηγὸν καὶ ἡγεμόνα αὐτῶν τὸν διάσημον ἄνδρα Ὀτμάνον, ἢ Ὀθωμανὸν ὀνομαζόμενον, πλήρη θάρρους, ἀνδρείας, καὶ στρατηγικοῦ νοός, ὅστις ἀμέσως ἐκυρίευσεν τὰς πόλεις τῆς Ἀνατολῆς, ἃς παρήτησεν ὁ Μιχαήλ.

Ὁ Μιχαήλ δὲ, ἐκ τῆς φιλοδοξίας του ὠρμώμενος, ἐτύφλωσε τὸν συνηγεμόνα αὐτοῦ Ἰωάννην Λάσκαριν, ἵνα κηρυχθῇ, ὡς ἐκηρύχθη ἀπόλυτος Αὐτοκράτωρ, ὅπερ ἐγέν-

νησε τὸ μῖσος τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ λαοῦ ἐναντίον του· καὶ λοιπὸν ὁ μὲν Πατριάρχης τὸν ἀφώριζε, καὶ παρὰ τοῦ Αὐτοκράτορος ἐξωρίζετο, ὁ δὲ λαὸς τὸν ἐμίσει, ἐβδελύττετο καὶ ἐπαναστάτει, ὃν ὁ Αὐτοκράτωρ πρὸς ἐκδίκησιν, τὸν ἐδολοφόνει, τὸν κατέσφαζε, καὶ τῷ ἐπέβαλε φρικτὰ μαρτύρια (α).

Βλέπων ὅμως ὁ Αὐτοκράτωρ, ὅτι ὁ κατ' αὐτοῦ ἐρεθισμὸς τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ λαοῦ ἔφθασεν εἰς τὸ μὴ περαιτέρω, ἐπειράτο διὰ τῆς ὑπουλότητος νὰ προσελκύσῃ τὴν εὐνοίαν αὐτῶν, καὶ νὰ συμφιλιωθῇ· πηρεκάλει λοιπὸν αὐτοὺς γονυπετῶς ἐπ' Ἐκκλησίας, ἵνα τὸν συγχωρήσωσι, πλὴν ἀμφότεροι ἀδυσώπητοι ὄντες ἔμενον ἄκαμπτοι, ὥστε εὐρισκόμενος ὁ Αὐτοκράτωρ οὗτος εἰς διηνεκῇ πόλεμον μὲ τὸν λαὸν καὶ τὴν Ἐκκλησίαν — Ἀκούων ὅτι ὁ Πάπας Κλήμης Δ'. τῇ προτροπῇ τοῦ Βαλδουίνου τοῦ Β'. ἐκήρυττε κατ' αὐτοῦ σταυροφορίαν, τὰς μὲν προόδους τοῦ Ὀτμάνου παρέβλεπε, ἀπέναντι δὲ τῆς συγκαταθέσεως τοῦ λαοῦ καὶ τῆς Ἐκκλησίας ἔπεμψε πρέσβεις εἰς τὴν ἐν Λυὸν Σύνοδον (1294) οἵτινες παρεδέχθησαν τὴν εἰς τὸ σύμβολον προσθήκην «καὶ ἐκ τοῦ υἱοῦ ἐκπορευόμενον» καὶ συνάμα δὲ ὑπέταζαν τὴν Ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν εἰς τὸν Πάπαν (β).

Ὁ λαὸς καὶ ἡ Ἐκκλησία, ἐνῶ προηγουμένως τὸν ἐμίσουν διὰ τὴν κατὰ τοῦ Λασκάρους πρᾶξιν του, ἔτι περὶ σσότερον ἐμίσησαν αὐτόν τε καὶ τὸν τότε Πατριάρχην, τὸν μὲν διότι ὑπεδούλωσε τὴν ἐκκλησίαν, καὶ παρεδέχθη τὴν παραβίαν τοῦ συμβόλου· τὸν δὲ διότι, χάριν

(α) Σπανδουκῖνος καὶ Καντού.

(β) CANTU'. Ὁ Σπανδουκῖνος ὅμως λέγει, ὅτι μετέβη αὐτὸς οὗτος εἰς τὴν ἐν Λυὸν (Lyon) σύνοδον, ἵνα συμβιβασθῇ τὰς ἐκκλησιαστικὰς διχορρίας· ἀποβάτης δὲ ματαίως τῆς ἀποπείρας, ἐπέστρεψε καὶ ἀπεβίωσε.

τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου, συνεμορφοῦτο μὲ τὰς ἐνδόσεις ταύτας, ὅτε αὐτὸς οὗτος ὁ θεωρούμενος ὑπὸ τινων ἄνανδρος καὶ μηδαμινὸς λαὸς ἐγείρεται, στασιάζει, μετὰ καρτερίας ὑποφέρει τὸν θάνατον τοὺς φυλακισμοὺς τὴν ἐξορίαν, καὶ ἐπιτυγχάνει θαυμασίως τὸν σκοπὸν τῆς ἀντιπολιτεύσεως, τὴν παραλυσίαν τῆς αὐτοκρατορίας.

Μολονότι δὲ ὁ Αὐτοκράτωρ ἐπὶ τοσοῦτο κατεπολέμησε τὴν θέλησιν τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ λαοῦ, ἐπὶ τέλους ὅμως ὑπέκυψεν εἰς τὴν ἀνάγκην, ἡρνήθη τὰς πρὸς τὴν Ἀύσιν ὑπόσχέσεις του, καὶ ἱκανοποιήσας οὕτω τὸν λαὸν καὶ τὴν Ἐκκλησίαν, ἐσυμφιλιώθη μετ' αὐτῶν, καὶ μετ' οὐ πολὺ ἀπεβίωσεν.

Τοῦτον διεδέχθη ὁ υἱὸς του Ἀνδρόνικος ὁ Β'. (1282)· ὅστις ἀφοῦ πρῶτον ἀπεπειρήθη νὰ δώσῃ εἰς τὸν βασιλικὸν νεκρὸν τὰς προσηκούσας τιμὰς, ἐξεθρόνισεν τὸν συγκατατεθέντα εἰς τὴν ἔνωσιν Πατριάρχην, καὶ ἀνηγόρευσεν ἀντ' αὐτοῦ εἰς τὸν Πατριαρχικὸν θρόνον Γεώργιον τὸν ἐκ Κύπρου.

Ἀλλὰ καὶ ὁ Αὐτοκράτωρ οὗτος παραβλέψας νὰ ἀνέυρῃ τοὺς λόγους τῆς παραλυσίας τοῦ κράτους του· ἀδιαφορήσας περὶ τῆς ἀνατροφῆς καὶ ἀνδρίσεως τοῦ λαοῦ· ὧν εἰσέτι ἀδύνατος, ὡς ἐκ τῶν προηγουμένων περιπετειῶν, καὶ ἐπειδὴ δὲν εἶχε δυνάμεις, ἵνα ὑπερασπισθῇ τὸ κράτος του κατὰ διαφορῶν κατακτητῶν, οἱ Γάλλοι, Ναυαροί, καὶ Νεαπολῖται ἐκυρίευσαν τὴν Κέρκυραν· οἱ Νεαπολῖται ἐκυρίευσαν τὴν Κεφαλληνίαν, Ἰθάκην, Λευκάδα καὶ Ζάκυνθον, πωλήσαντες αὐτὰς εἰς τινὰ Νεαπολίτην ὀνόματι Τόκκον· ἵνα δὲ πολεμήσῃ τοὺς Γότθους, Βουλγάρους, καὶ Σέρβους συνεμάχησε μετὰ τῶν ἀγριωτέρων καὶ αὐτῶν τῶν Τούρκων Καταλανῶν, οἵτινες ἀφοῦ ἐλήστευσαν καὶ ἐβασάνισαν τοὺς λαοὺς, ἔφθασαν εἰς τὸσάυτην θρασύτητα

ὥστε νὰ πολιορκήσῃ καὶ αὐτὴν τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Ἐκ τῆς πολιτικῆς λοιπὸν αὐτοῦ, ἀντιθέτου ὅλως τῆς κοινῆς γνώμης, ἐπήγαζον τὰ πάθη, τὰ μίσει, οἱ θρησκευτικοὶ διαπληκτισμοὶ, ἡ χαλάρωσις παντὸς δεσμοῦ μεταξὺ τοῦ λαοῦ, τῆς Ἐκκλησίας καὶ αὐτοῦ, ἅτινα ἐπέφερον τὴν παραλυσίαν τῆς Κυβερνητικῆς μηχανῆς, ὥστε οἱ μὲν Καταλανοὶ καὶ Γενοβέζοι, ἐὰν δὲν ἐδιχονόουν, ἤθελον κυριεύσει τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὁ δὲ Ὀτμάνος ἔκαμιν εἰς τὴν Ἀσίαν οὐ μικρὰς προόδους.

Ἐντοσοῦτῳ ἀπεβίωσεν ὁ Ὀτμάνος καὶ τὸν διεδέχθη ὁ ἀνεψίος του Ὁρχάνης, ἡλικίας 24 ἐτῶν, ὅστις, ὡς ἀληθῆς Τοῦρκος καὶ ὀπαδὸς τοῦ Κορανίου, ἐφόνευσεν τοὺς τρεῖς ἀδελφούς του, μετὰ δὲ ταῦτα διὰ τῆς πολιτικῆς του ἐκκραταιώθη τόσον, ὥστε προσεκλήθη καὶ παρ' αὐτῶν τῶν Αὐτοκρατόρων τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἰς τὴν Εὐρώπην, καὶ κατὰ τὸ διάστημα τῶν 75 ἐτῶν τῆς Βασιλείας του ὅτε μὲν συμμαχῶν, ὅτε δὲ πολεμῶν τοὺς τοῦ Βυζαντίου Αὐτοκράτορας, παρέστησε καὶ αὐτὸς μέγα πρόσωπον εἰς τὴν τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας κατάλυσιν.

Ἐπειδὴ δὲ ἡ περίοδος αὕτη τῆς Μεσαιωνικῆς ἱστορίας ἀποδεικνύει καταφανῶς εἰς τε τοὺς Κυβερνῶντας καὶ εἰς τοὺς λαοὺς τέσσαρα μεγάλα γεγονότα.

α. τὸν Τουρκικὸν χαρακτήρα.

β. ὅτι οἱ Κυβερνῶντες πρέπει νὰ συμμορφῶνται κατ' ἀκολουθίαν τὰ βήματα τῶν παρ' αὐτῶν Κυβερνουμένων λαῶν, ἄλλως πίπτουσιν.

γ. ὅτι οἱ ἐμφύλιοι πόλεμοι, τὰ κόμματα ἢ ἀσυμφωνία, ἢ διηνεκὴς πάλη ἐπιφέρουν τὴν παραλυσίαν καὶ τὴν πτώσιν τῶν ἐθνῶν.

δ. ὅτι οἱ συκοφαντούμενοι Ἑλληνικοὶ λαοὶ δὲν ἦσαν

τόσον ἄνδρῳ, καὶ μὴδαμῶς, ὥς τοὺς ἀποκαλοῦν οἱ
Εὐρωπαῖοι, ἀλλὰ γενναῖοι, σταθεροί, καὶ ὑπερασπισταὶ
τῶν δικαιωμάτων αὐτῶν.

Ἄς μᾶς ἐπιτραπῇ, πρὸς ἀπόδειξιν τούτων, νὰ ἐμβα-
τεύσωμεν εἰς τὰ ἄδυτα τῆς μεσαιωνικῆς ταύτης ἱστορίας,
ἥτις ἂν καὶ σκοτεινὴ, ἂν καὶ κατὰ τὸν Ζαμπέλιον «εἶναι
» ὅρος παμμέγεθες, χωρίζον ταῦτοχρόνως καὶ συνάπτων
» δύο κόσμους, ἔνθεν τὴν Δύσιν, ἐκείθεν τὴν Ἀνατολήν,
» ἐκφεύγει τὸ μέτρον τῆς ἐπιστήμης. Μετεωρίζομενον
» δὲ εἰς χώρας ὑπερνεφέλους, ὅπου βλέμμα ἀνθρώπινον
» ἀκόμῃ δὲν ἔφθασε, περιστρέφει τὰς αἰωνίους αὐτοῦ
» κορυφὰς μὲ σκιάν, μὲ βροντὴν, μὲ κεραυνοὺς θρη-
» σκαίας». οὐχ ἥττον ὅμως καθαρῶς ἀποδεικνύει τὸ ἐπι-
χείρημα ἡμῶν.

Ἀνδρόνικος ὁ πρεσβύτερος, ὁ καὶ σύγχρονος τοῦ Ὀρ-
χάνου, ἔσχε πολλοὺς υἱοὺς, ἅπαντας διαπληκτιζομένους
καὶ ἀλληλομαχοῦντας, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τὸν Μι-
χαήλ, μετὰ τοῦ ὁποίου συνεβασίλευσεν ἐπὶ εἰκοσαστεῖαν.

Ὁ Μιχαήλ οὗτος εἶχε δύο υἱοὺς τὸν Μανουήλ καὶ Ἀν-
δρόνικον Γ'. ἀσελγῇ, χερτοπακτικῇ, πόρνον καὶ κακοή-
θη, ὅστις, ὡς ἐκ τούτων, μισηθεὶς παρὰ τοῦ Πατρὸς καὶ
Πάππου του, καὶ μὴ διδόντων αὐτῷ χρήματα, ἵνα ἐκ-
πληροῖ τὰς ἀναιδεῖς ἐπιθυμίας του, προσέτρεξεν εἰς τοὺς
ἐν Πέρᾳ Φράγκους τοκογλύφους, πρὸς ὧν ἐδανείζετο
ἀδρὰ ποσὰ δι' ὑπερόγκων τόκων.

Ὁ πατὴρ δὲν ἤθελε κατ' οὐδένᾳ τρόπον νὰ ἀποτήσῃ
τὰ χρέη ταῦτα τοῦ υἱοῦ του, οἱ τοκογλύφοι ἐστενοχώ-
ρουν τὸν ὀφειλέτην, ὥστε ἐκ τούτου παρήγετο μεγίστη
δυσμένεια μεταξὺ Πάππου καὶ πατρὸς ἐξ ἑνός, καὶ Ἀν-
δρονίκου τοῦ νέου ἐκ τοῦ ἐτέρου.

Ὁ ἀναιδὴς οὗτος νέος, ἂν καὶ νυμφευμένος μετὰ τινος

ἐρχομένης καὶ ἀγαθῆς Γερμανίδος, ὀνόματι Εἰρήνης, εἶχεν ἀτίμους σχέσεις μετὰ τινος Κυρίας. Μαθὼν δὲ ὅτι νέος τις περιεφέρετο εἰς τὴν οἰκίαν της, διέταξε καὶ τὸν ἐδο-
λοφόνησαν.

Ὁ φονευθεὶς οὗτος ἦτον ὁ ἀδελφός του Μανουήλ· ὅπερ μαθὼν ὁ μὲν Πατὴρ μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἀπεβίωσεν ἐκ τῆς θλίψεως, ὁ δὲ Πάππος τὸν ἐφυλάκισεν· ὅτε οἱ πι-
στωταὶ αὐτοῦ φράγχοι ἐρεθίσαντες τὸν λαὸν κατὰ τοῦ Βασιλέως ἐπανεστάτησε, ἀπεφυλάκισε τὸν Ἀνδρόνικον, ὅστις μετὰ 50 χιλιάδων ἀνδρῶν κινήσας κατὰ τοῦ Πάπ-
που του Ἀνδρονίκου τοῦ Πρεσβυτέρου τὸν ἐξεθρόνισε (1328) καὶ ἐκηρύχθη αὐτὸς Αὐτοκράτωρ (α).

Ἀφοῦ λοιπὸν ἔλαβε τὰς ἡνίας τοῦ Κράτους, ἂν καὶ τῇ ἀπαιτήσῃ τοῦ λαοῦ ἐκινήθη κατὰ τῶν Τούρκων, καὶ ὡς τρόπαιον ἔφερε καιρίαν πληγὴν, κατὰ τὴν συνήθη πο-
λιτικὴν ἀσθένειαν τῶν Αὐτοκρατόρων Παλαιολόγων, ἦτον εἰς διηνεκῇ πάλιν μετὰ τοῦ λαοῦ, ἐπομένως ἀδύνατος· ὥστε οἱ Τούρκοι καὶ Γενουήνσιοι συμμαχήσαντες προσέ-
βαλον διὰ ξηρᾶς καὶ θαλάσσης τὴν Κωνσταντινούπο-
λιν, τοὺς ὁποίους ἐὰν δὲν ἐνίκα ὁ μέγας στρατηγὸς αὐ-
τοῦ Ἰωάννης ὁ Καντακουζηνός, (1341) πρὸς ἐνὸς αἰῶνος ἤθελε κυριευθῇ ἡ Κωνσταντινούπολις παρὰ τῶν Τούρ-
κων (β).

Ἡ νίκη ὅμως αὕτη πρὸς οὐδὲν ἀνεχάτισεν οὔτε τὴν πρόοδον τῆς Τουρκίας, οὔτε τὴν παρακμὴν τῆς Βυζαντι-
νῆς Αὐτοκρατορίας, καθ' ὅσον ἐνῶ ὁ Ὀτμάνος ἐμόρφωσε τὸ Κράτος του, καὶ ἐκυρίευσεν τὴν Προῦσαν, ὁ δὲ Ὁρχάνης ἐνεθάρρυνεν τοὺς λαοὺς του, καὶ μετ' αὐτῶν συνδεόμενος κατέκτα τὴν Νίκαιαν· οἱ Βυζαντινοὶ Αὐτοκράτορες Ἰωάν-

(α) Μιχαὴλ Γρηγοράς, μεθ' ὧν συμφωνοῦν ὁ Gibbon καὶ Cantù.

(β) Σπανδοκούνης καὶ Cantù.

νης ὁ Καντακουζηνὸς καὶ Ἰωάννης ὁ Παλαιολόγος ἀμοιβαίως ἐπολεμοῦντο ἐπὶ εἰκοσαετίαν· ἀντέδραττον ἀείποντες εἰς τὰς δικαίας τῶν λαῶν ἀξιώσεις, ὥστε ἀφοῦ μετέβαλλον τὴν κοινωνίαν αὐτὴν εἰς ποταμὸν πυριφλεγέθοντα, συνεμάχουν ὅτε μὲν μετὰ διαφόρων βαρβάρων, ὅτε δὲ μετὰ τῶν Τούρκων, τοὺς ὁποίους προσεκάλεσα εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ ἐπετάχουν τὴν πτώσιν τοῦ θρόνου των καὶ τὴν δουλείαν τοῦ ἔθνους.

Ὅποια ἀποτελέσματα ἐπέφερον ὁ μεταξὺ Καντακουζηνοῦ καὶ Παλαιολόγου πόλεμος, θέλομεν τὰ δείξει μετ' οὐ πολὺ, ἅτινα εἰσὶ παράδοξα, θλιβερά, καὶ διεγείροντα φρίκην καὶ δάκρυα.

Παράδοξα μὲν, διότι ὁ μέγας οὗτος νικητὴς τῶν Τούρκων Καντακουζηνὸς, ἀφοῦ διὰ τῶν ἀλληλομαχιῶν καὶ τῆς κυβερνητικῆς παραλυσίας ἠφάνιζε τὸ ἔθνος ἅπαν, τῶρα μὲν συνῆπτεν ἀτίμους καὶ ἀνοσίους συμμαχίας καὶ σχέσεις μὲ τὸν Ὁρχάνην· τῶρα δὲ τὸν ἐπολέμει, ὥστε γνωρίζων οὗτος ἐκ τοῦ πλησίον τὴν παραλυσίαν τῆς Αὐτοκρατορίας ἀπεκαθίστατο θρασύτερος, ἀπαιτητικώτερος, καὶ ἐπέβαλε νόμον καὶ εἰς αὐτὸν τὸν ἄλλοτε νικητὴν του.

Θλιβερά δὲ καὶ διεγείροντα φρίκην καὶ ἀγανάκτησιν, διότι ἀφοῦ ὁ δυστυχὴς λαὸς ὀπισθοδρόμησε καὶ κατεστράφη ὑπὸ τῶν σταυροφόρων — ἀφοῦ ὡς καθήκόν του ἐνόμιζε νὰ ἔχῃ κερβέρειον ὄμμα ἐπὶ τῆς ἐκ τῆς Αὐσεως καὶ ἀνάνδρου Αὐτοκρατορίας ἐπιβουλευομένης θρησκείας του — ἀφοῦ πρὸς ὑπεράσπισιν αὐτῆς ὑπέφερε καρτερικῶς ἐξορίας, δολοφονίας, φυλακισμοὺς καὶ κακώσεις, ὑπεχρεοῦτο διὰ τῆς βίας νὰ παρέχῃ τροφὴν ὅτε μὲν εἰς τὸν Αὐτοκράτορα τοῦτον καὶ τοῖς στρατεύμασί του, ὅτε δὲ νὰ ὑπερασπίζεται ἑαυτὸν πολιτικῶς καὶ θρησκευτικῶς

κατὰ τῶν ἐντὸς καὶ ἐκτὸς ἐχθρῶν του· καὶ ἐν συνόψει εὐρισκόμενος μεταξὺ Κυβερνήσεως ἐχθρικῆς, μεταξὺ δυτικῶν ἀξιώσεων, καὶ ἐν μέσῳ τῆς μεγίστης πενίας καὶ ἀπελπισίας, τῶρα μὲν ἐξεθρόνιζε τὸν Αὐτοκράτορα τοῦτον, ἄλλοτε ἐτύφλωνε ἐκεῖνον, καὶ ἐν τῇ ἀγανακτήσει του ἡτοίμαζε ἐν ἀγνοίᾳ τὸν τράχηλόν του νὰ δεχθῇ τὴν Τουρκικὴν τυραννίαν. Οἱ λόγοι μας οὗτοι θέλουν ἴσως θεωρηθῇ ὑπὸ τινων ὡς ἐχθρικοὶ καὶ ἐμπαθεῖς κατὰ τῶν Παλαιολόγων, πλὴν ἰδοὺ ἡ ἀποδεικνύουσα αὐτοὺς ἱστορία.

Ἀποβιώσαντος τοῦ Αὐτοκράτορος Ἀνδρονίκου τοῦ νέου, ἡ Γ'. διεδέχθη τὸν θρόνον ὁ ἐννεαετής αὐτοῦ υἱὸς Ἰωάννης ὁ Παλαιολόγος.

Ἐπίτροπος τοῦ ἀνηλίκου τούτου ἡγεμόνος ἐγένετο ἡ Μήτηρ αὐτοῦ Ἄννη τῆς Σαβοΐας, δευτέρα σύζυγος τοῦ Ἀνδρονίκου, καὶ Ἰωάννης ὁ Καντακουζηνός.

Ὁ Καντακουζηνὸς οὗτος, ἄνθρωπος πλουσιώτατος, εὐλικρινής, τίμιος, γενναῖος, φίλος πιστὸς τοῦ ἀποβιώσαντος Αὐτοκράτορος, καὶ μὲ ἀπόφασιν, ἵνα ἐπαναφέρῃ τὸ πικραλελυμένον κράτος εἰς θέσιν ὅποσούν καλλιτέραν — ἀφοῦ δημοσίᾳ καὶ ἐπ' Ἐκκλησίας ἐκήρυξε τὸν Ἰωάννην ὡς ἀποκλειστικὸν διάδοχον τοῦ Θρόνου—ὅν καὶ ἡγάπα περιπαθῶς — ἐναυπήγησεν ἐξ ιδίων του διάφορα πλοῖα, κατεύνασε διὰ τοῦ σεβασμοῦ τῶν δικαιωμάτων τοῦ λαοῦ, τὰ διάφορα κόμματα, καὶ ἐνίκη τοὺς Τούρκους (α).

Δυστυχῶς ὅμως ὁ Ἰταλὸς Ναύαρχος Ἀπόκαυκος, ἄνθρωπος διεστραμμένης ψυχῆς καὶ ἀλητῆριος· προσδὲ ὁ τότε Πατριάρχης, προσπαθοῦντες ὁ μὲν πρῶτος νὰ ἔχῃ ἀπόλυτον δεσποτείαν ἐπὶ τοῦ κράτους, ὁ δὲ ἀπόλυτον κυριαρχίαν ἐπὶ τῆς Ἐκκλησίας, ὅπερ δὲν ἠδύνατο νὰ ἐπιτύχωσιν, ἐπιτρόπου ὄντος τοῦ Καντακουζηνοῦ, ἐπει-

ράθησαν νά διχσπάσωσι τὴν μεταξὺ Ἄννης καὶ Καντακουζηνοῦ σύμπνοιαν· καὶ λοιπὸν ἐπέτυχον νά τὴν καταπέσωσιν, ὅτι ὁ Καντακουζηνὸς ἐπεβουλεύετο τὸ Θρόνον τοῦ Παλαιολόγου, καὶ ὅτι ἦτον ἐπίφοβος εἰς τὴν Αὐτοκρατορίαν, ἕκκα τοῦ πλούτου του, ἥτις ἐνδίδουσα εἰς τὰς προτροπὰς τυχῆτας τὸν ἀπχλλάττει τῆς Ἐπιτροπείας, ἀπροσδοκῆτως δὲ δημεύει τὰ κτήματα αὐτοῦ, καὶ φυλακίζει τὴν οἰκογένειάν του.

Ὁ δυστυχὴς Καντακουζηνὸς ἐκπλαγεὶς ἐκ τῶν συκοφαντιῶν τούτων καὶ τῆς δημεύσεως τῶν κτημάτων του, ἀπεφάσισε νά παρουσιασθῇ μετὰ θάρρους, καὶ νά αἰτήσῃ τὴν κατ' αὐτοῦ ἀπαιτουμένην ποινὴν, ἐὰν ἀληθῶς ἔπταιε· οἱ φίλοι του ὅμως γνωρίζοντες τὴν μοχθηρίαν τῶν ἐχθρῶν του τὸν ἀπέτρεψαν τοιαύτης ἐκουσίου καὶ ἀναποφύκτου θυσίας ἐαυτοῦ καὶ τῆς οἰκογενείας του, καὶ παρακινήσαντες αὐτὸν νά τεθῇ εἰς κατάστασιν ἀμύνης τὸν ἐκήρυξαν Αὐτοκράτορα.

Ἐντεῦθεν ἐπήλασεν ὁ μεταξὺ Καντακουζηνοῦ καὶ Παλαιολόγου πόλεμος, ὁ ἐπὶ εἰκοσσετίαν διαρκέσας, ὅστις ἐπέφερε τὴν διαίρεσιν καὶ πενίαν τῶν λαῶν, τὴν προσέλευσιν τῶν Τούρκων, καὶ τὴν ἐσχάτην παραλυσίαν τοῦ Κράτους· διότι ἄλλοι μὲν συνεμάχουν μετὰ τοῦ Καντακουζηνοῦ, ἄλλοι δὲ μετὰ τοῦ Παλαιολόγου, καὶ τοιούτοτρόπως παρὰ τῇ πληγῇ τοῦ μεταξὺ Καντακουζηνοῦ καὶ Παλαιολόγου πολέμου, ἰδοὺ καὶ ἑτέρα πληγὴ, ἡ τοῦ ἐμφυλίου, ἥτις ἀνεπλήρωσε τὴν γενικὴν κατὰστροφὴν, ὅπερ βλέπων ὁ Καντακουζηνὸς, ἀργὰ ναὶ, ἀλλὰ τέλος ἀνεγνώρισε καὶ ἐκήρυξε πρὸς γνῶσιν τῶν Ἑλλήνων ἀπάντων τῶν γενναῶν «ὅτι ὁ μετὰ τῶν ξένων πόλεμος ὁμοιάζει τὴν ζέστην τοῦ θέρους, οὔσαν ὑποφερτὴν καὶ ἀναγκάζειν· οἱ δὲ ἐμφύλιοι ὁμοιάζουσι τὸν κκκκὴν πυρετὸν

»ὅστις ταχέως μαρμαίνει καὶ καταναλίσκει τὰς ζωτικὰς τοῦ
»ἀνθρώπου δυνάμεις, ἕως οὗτου τὸν ῥίπτει εἰς τὸν τάφον».

Τέλος ὁ Καντακουζηνὸς ὑπερίσχυσε, καὶ ἐκεῖνο ὑπερ-
δὲν προσέθετο νὰ πράξῃ, χάριν τῆς ἰδίας αὐτοῦ ὑπερα-
σπίσεως τὸ ἐξετέλεσε ἀποβαλὼν τὸν Παλαιολόγον, καὶ
κηρυχθεὶς ἀπόλυτος Αὐτοκράτωρ (α).

Ὁ πόλεμος οὗτος ὑπεχρέωσεν ἀμφοτέρους νὰ συνάψω-
σι διαφοροὺς συμμαχίας καὶ συγγενικὰς σχέσεις· καὶ ὁ
μὲν Καντακουζηνὸς ἐνύμφευσε τὸν υἱὸν τοῦ Ματθαίου μετὰ
τῆς θυγατρὸς τοῦ Βασιλέως τῆς Σερβίας, δόσαντος αὐτῷ
εἰς προίκα τὴν Ἀλβανίαν ἅπασαν, ἐκ τῆς ὁποίας ὁ Καν-
τακουζηνὸς ἀπέβηκε τοὺς Ἀλβανοὺς καὶ μετοίκησεν εἰς
τὴν Πελοπόννησον, εἰσάξας οὕτω εἰς τὰ σπλάγχνα τῆς
Ἑλλάδος καιρίαν πληγὴν· καὶ τέλος συνεμάχησε μετὰ
τῶν Ἐνετῶν· ὁ δὲ Παλαιολόγος συνεμάχησε μετὰ τῶν
Γενουησίων, καὶ οὕτως ἀφοῦ ἐπλημύρησαν τὰ μέρη
ταῦτα ἅπειρα πλήθη στρατευμάτων Σερβικῶν, Ἐνετικῶν
καὶ Γενουησίων καὶ ἐπολέμουν, ἀπεβιβάσθη καὶ ὁ Ὀρ-
χάνης εἰς τὴν Καλλιπόλιν, ἀκολούθως ἐξστρατεύσας κατὰ
τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἣν καὶ ἐπολιόρκησε.

(α) Μιχαὴλ ὁ Γρηγορᾶς μετ' εὖ συμφωνοῦν ὁ Gibbon καὶ Cantù. Ὁ
Σπανδουκίνος ὅμως διηγεῖται ἄλλως πως τὸ πρᾶγμα, καὶ ἐπειδὴ ἡ
ἀντίρρasis μεταξὺ αὐτῶν εἶναι ἐπαισθητὴ, ἂν καὶ οὐδαμῶς ἀντίκειται
εἰς τὰ ἐκ τοῦ πολέμου τούτου ἐξαχθέντα παρ' ἡμῶν συμπεράσματα, χάριν
τῆς γνώσεως τῶν παρὰ τοῦ Σπανδουκίνου λεγομένων, ἐκρίναμεν ἀναγ-
καῖον νὰ ἐκθέσωμεν καὶ τὴν διήγησιν τούτου.

«Μανουὴλ ὁ Παλαιολόγος ἄνθρωπος κακῆς ψυχῆς καὶ μοχθηρὸς διεδή-
»θητῃ Ἀνδρόνικον τὸν Πρεσβύτερον».

«Ὁ Μανουὴλ οὗτος, ἂν καὶ ἡλικίας 83 ἐτῶν ἡβουλήθη νὰ νυμφευθῇ·
»ὅπερ μαθὼν ὁ ἀνεψιὸς τοῦ Ἰωάννης ὁ Παλαιολόγος, ἠνώθη μετὰ τοῦ πεν-
»θεροῦ τοῦ Ἰωάννου τοῦ Καντακουζηνοῦ, καὶ τὸν ἐξεθρόνισαν· μὴ συμφω-
»νήσαντες δὲ καὶ οὗτοι εἰς τὴν δικνομήν τοῦ Κράτους, ἤρχισαν πόλεμον
»διαρκέσαντα 20 ἔτη».

Ὁ Καντακουζηνὸς ὅμως, βαρυνθεὶς τὰς τοῦ πολέμου περιπετείας, βλέπων τὴν καταστροφὴν τοῦ λαοῦ, παρή-
τησε τὸν Θρόνον, τὸν παρέδωκεν εἰς τὸν Παλαιολόγον,
καὶ γενόμενος μοναχὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἰωάσαφ (1355)
ἐκήρυξε νέον πνευματικὸν πόλεμον κατὰ τοῦ Ἰσλαμισμοῦ
καὶ δυτικισμοῦ, πρὸς δὲ ἐκ τοῦ ἐρημικοῦ κελίου του προσ-
εκάλει νέον θρησκευτικὸν ζήτημα περὶ τοῦ ἐν τῷ ὄρει
Θαβὼρ φωτός, ὅπερ ἐγέννησε νέας θρησκευτικὰς συζητή-
σεις καὶ ἔριδας διαρκεσάσας 50 περίπου ἔτη (α).

(α) Καὶ ἐνταῦθα ὑπάρχει μεγίστη ἡ ἀντίφασις μεταξὺ τοῦ Σπανδο-
κίνου καὶ τῶν ἄλλων συγγραφέων καθόσον ἐνῶ μὲν ἐκεῖνος λέγει ὅτι ὁ
Παλαιολόγος ὑπάνδρευσεν τὴν ἀδελφὴν του μὲ τὸν Ὁρχάνην, ἄλλοι διη-
γούνται, ὅτι ὁ Καντακουζηνὸς ὑπάνδρευσεν τὴν θυγατέρα αὐτοῦ Θεοδώραν
μετὰ τοῦ Ὁρχάνου. Τὰ λοιπὰ δὲ διηγούνται οὕτως.

Ὁ μὲν Καντοῦ παραδέχεται ὅτι ἀπέναντι τῶν γάμων τοῦ Ὁρχάνου
καὶ Θεοδώρας Καντακουζηνοῦ, ὁ ἄπιστος ἐκεῖνος Τούρκος συνεμάχησε
μετὰ τοῦ Παλαιολόγου καὶ ἐπολιόρκησε τὴν Κωνσταντινούπολιν. Προδο-
θεὶς δὲ ὁ Καντακουζηνὸς παρὰ τοῦ Ἀρχιστρατήγου αὐτοῦ Ἰταλοῦ Φατ-
ζιολάτη, ὑπεχρεώθη νὰ συμβιβασθῇ μετὰ τοῦ Παλαιολόγου, νὰ συμβα-
σιλεύσωσιν ἀμφοτέρω ἐπὶ δεκαετίαν, καὶ ὑπάνδρευσεν τὴν θυγατέρα
αὐτοῦ Εἰρήνην μετὰ τοῦ Παλαιολόγου· εἰς δὲ τὸν γάμον μὴν ἔχοντες,
ἐνεκα τῆς ἐσχάτης πενίας τῆς Αὐλῆς, ἀδάμαντας καὶ ἄλλα πολύτιμα
εἶδη ἐκοσμήθησαν κομμικῶς διὰ ὑέλων.

Ἀκολουθῶς ὅμως ἐπανελθόντες οἱ δύο οὗτοι Αὐτοκράτορες εἰς νέους
πολέμους, καὶ ὑπερισχύοντος τοῦ Παλαιολόγου, ἀπεσύρθη ὁ Καντακου-
ζηνὸς ἐκουσίως τοῦ θρόνου, καὶ τὸν παρεχώρησεν εἰς τὸν Παλαιολόγον.

Ὁ δὲ Γίββων ὅτι, μετὰ τὴν συμφιλίωσιν ταύτην καὶ τοὺς γάμους
ἐξεστράτευσαν ἀμφοτέρω κατὰ τοῦ Βασιλέως τῆς Σερβίας· παραθέν-
τος δὲ τοῦ πολέμου ἐπέστρεψαν, καὶ ὁ μὲν Παλαιολόγος ἔμεινεν εἰς τὴν
Θεσσαλίαν, ὁ δὲ Καντακουζηνὸς ὑπῆγεν εἰς Κωνσταντινούπολιν· ἀλλ'
ἐπειδὴ ὁ Παλαιολόγος, ἐνδίδων εἰς τὰς προτροπὰς τῶν περὶ αὐτὸν, συ-
νεμάχησε μετὰ τοῦ ἐχθροῦ τοῦ Καντακουζηνοῦ Βασιλέως τῆς Σερβίας,
συνεμάχησε καὶ οὗτος μετὰ τοῦ Ὁρχάνου καὶ ἤρχισαν νέον πόλεμον,
ἀποτέλεσμα τοῦ ὁποῦ ἦτον ἡ σταθερὰ διαμονὴ τῶν Τούρκων ἐν Εὐρώ-
πῃ, καὶ ἡ πτώσις τῆς Αὐτοκρατορίας.

Ἀπαυδῆσας ὅμως ὁ Καντακουζηνὸς ἐκ τῶν πολυχρονίων τούτων πο-

Ταῦτα διηγούνται οἱ ἱστορικοὶ, οἵτινες ἂν καὶ ἀσυμφωνοῦσιν εἰς τὴν ἐξιστόρησιν τῶν γεγονότων, συμφωνοῦσιν ὅμως ἅπαντες εἰς τὰ οὐσιωδέστερα, ὅτι οἱ πόλεμοι οὗτοι κατήντησαν τὴν Αὐλὴν καὶ τὸν λαὸν εἰς τὴν ἐσχάτην πενίαν — ὅτι τῶν Γενουηνσίων δεσποζόντων τὸ ἐμπόριον τὰ πικραγωγικὰ μέσα τοῦ ἰδιωτικοῦ καὶ δημοσίου πλούτου παντελῶς ἐξέλειψαν, — ὅτι τὰ μίση, τὰ κόμματα, τὰ πάθη μετὰ τοῦ λαοῦ ἐκορυφώθησαν, καὶ τέλος ὅτι ὁ ἀπόλυτος Αὐτοκράτωρ Ἰωάννης ὁ Παλαιολόγος ἂν καὶ νικητὴς, ἐκυρίευσεν θρόνον πλήρη τριβόλων καὶ ἀκανθῶν.

Λαβόντος λοιπὸν τοῦ Παλαιολόγου τὸν Θρόνον, ἐνῷ ὁ Ὁρχάνης οὗτος ἡτοιμάζετο ν' ἀναχωρήσῃ, κατὰ μὲν τὸν Καντοῦ, ὑπερφυσικὴ φωνὴ τῷ ἐνεθύμησε τὴν πρὸς τὸν Πάππον τοῦ ὑπόσχεσιν περὶ τῆς ἰδρύσεως τῆς Τουρκίας ἐν Εὐρώπῃ· κατὰ δὲ τὸν Σπανδουκῖνον καὶ ἄλλους συγγραφεῖς σεισμὸς τρομερὸς, σεισμὸς ὅστις διέβρῃξε τὰ τεῖχη τῆς Καλλιπόλεως, ὃν ἐξέλαβεν ὡς σημεῖον τοῦ Οὐρανοῦ, τὸν παρεκίνησε νὰ μὴν ἀναχωρήσῃ τοῦ λοιποῦ ἀπὸ τῆς Εὐρώπης.

Μετὰ τὴν ἐγκαθίδρυσιν τοῦ Παλαιολόγου εἰς τὸν Θρόνον, ὁ Βασιλεὺς τῆς Σερβίας ἔπεμψε κατ' αὐτοῦ στρα-

λίμαν, παρικόρησε τὸν θρόνον εἰς τὸν υἱὸν τοῦ Ματθαῖον γενόμενος μοναχὸς, τὸν ὁποῖον μὴ ὑποφέρων ὁ λαὸς ἐπανεστάτησε, καὶ ἀνηγόρευσε τὸν Παλαιολόγον.

Ἄλλος δὲ, ὅτι ὁ Παλαιολόγος ἀφοῦ ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἐπολέμησε κατὰ τοῦ Καντακουζηνοῦ, συνεμάχησε μετὰ τοῦ ἱππότου τῆς Τενέδου Φραγκίσκου Γαλδελουζίου, ὅστις εἰσελθὼν ἐντὸς τῆς Κωνσταντινουπόλεως δι' ἀπάτης, ἐκήρυξε τὸν Παλαιολόγον Αὐτοκράτορα, πρᾶξιν τὴν ὁποίαν συμμεριθεύοντος τοῦ λαοῦ, ὁ Καντακουζηνὸς παρήτησε τὸν θρόνον, ὃ δὲ Παλαιολόγος τῷ ἔδωκε τὴν ἀδελφὴν του Μαρίαν, καὶ προῖκα τὴν νῆσον Λέσβον.

τεύματα· ὁ Ὁρχάνης δὲ, ἵνα λάβῃ αἰτίαν νὰ κηρυχθῇ κατὰ τοῦ Παλαιολόγου καὶ τῷ κατακτήσῃ γαίης, συμμαχεῖ μετὰ τῶν Βασιλέων τῆς Σερβίας καὶ Βλαχίας, κυριεύει ἐξ ἐφόδου τὴν Καλλιπόλιν, ἧς τὰ τεῖχη διεβράγῃσαν ἐκ τοῦ σεισμοῦ, καὶ ἄλλα πλησιάζοντα πολίχνια, καὶ οὕτω θέτει στερεὸν ἐν τῇ Εὐρώπῃ πόδα (1357).

Ὁ Παλαιολόγος ἰδὼν ποῖοι ἦσαν οἱ σκοποὶ τοῦ Ὁρχάνου ἀποστέλλει κατ' αὐτοῦ τὸν Στρατηγὸν Ἰωάννην Οὐγγλέζην, ὅστις ἂν καὶ τὸν ἐνίκησε, προσβληθεὶς ὅμως ἐν καιρῷ νυκτὸς παρὰ τοῦ Ὁρχάνου κατεστράφη, καὶ οὕτως οἱ Τούρκοι ἔτι μᾶλλον ἐνεθαρρύνθησαν καὶ ἔτι μᾶλλον ἐστερεώθησαν.

Μετ' οὗ πολὺ ἀπεβίωσεν ὁ Ὁρχάνης εἰς χωρίον τι πλησίον τῆς Καλλιπόλεως καλούμενον Πλαγιαρῆν, ὅπου καὶ ἐτάφη, καὶ τὸν διεδέχθη ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ἀμουράτ ὁ Δ'. ὁ ἐπονομαζόμενος Κασὶ Κοντικιάρης (ἄνδρες ἡγεμῶν), ἔς καὶ πρῶτος τὸν Τούρκων ὠνομάσθη Ἡγεμῶν.

Οὗτος ὡς πρῶτον βῆμα τῆς πολιτικῆς του, πρὸς ἀποφυγὴν ἐμφυλίων πολέμων, ἐθανάτωσε τὸν ἀδελφόν του, ἀκολούθως κατέκτησε τὴν Βουλγαρίαν, τὴν Σερβίαν, καὶ πολλὰς Ἑλληνικὰς πόλεις (1365)· μ' ὅλον ὅτι δὲ ἠδύναντο νὰ κατακτήσῃ καὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν, δὲν τὸ ἔκαμε χάριν πολιτικῶν σκοπῶν, ἀλλ' ἀπλῶς περιωρίσθη νὰ ἐπιβάλλῃ τὴν θέλησίν του εἰς τὸν Αὐτοκράτορα Ἰωάννην καὶ τοῖς υἱοῖς του, οὓς διέταττε νὰ ἔρχωνται εἰς τὸ πεδῖον, ἵνα τὸν ἐπισκέπτονται, εἰς ὃ καὶ ὑπετάσσοντο.

Ὁ Αὐτοκράτωρ Παλαιολόγος βλέπων τὸν μέγαν κίνδυνόν ὃν διέτρεχε, ἀντὶ νὰ συμφιλιωθῇ μετὰ τοῦ λαοῦ, καὶ ν' ἀποκατασταθῇ δυνατὸς· ἀντὶ νὰ ἀνέυρῃ, τοὺς λόγους καὶ ἰάσῃ τὴν παραλυσίαν τοῦ Κράτους, σκανδαλωδῶς καὶ εἰς τὸ πείσμα τοῦ λαοῦ προσέτρεξεν εἰς τὸ σύνθημα

τῶν Παλαιολόγων Αὐτοκρατόρων καταφύγιον, εἰς τὴν Δύσιν, καὶ δουλοπρεπῶς ἔγραφεν εἰς τὸν Παναγιώτατον Πάπαν Ἰννοκέντιον τὸν ΣΤ'. νὰ ὑποβάλλῃ τὴν Ἐκκλησίαν εἰς τὴν δεσποτείαν του, ἐπὶ τῇ εὐτελεῇ ἀμοιβῇ νὰ λάβῃ παρ' αὐτοῦ βοήθειάν τινα.

Ὁ Πάπας δεχόμενος τὴν ὑπόκλησιν καὶ ταπεινώσιν τῆς τε Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας, καὶ τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας εἰς τὸ τερατῶδες θρησκευτικοπολιτικὸν στέμμα του, ὑπεσχέθη νὰ πέμψῃ πρὸς βοήθειαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως 20 πλοῖα, 500 ἵππους, 1000 στρατιῶτας, καὶ συγχρόνως ἐκήρυξε σταυροφορίαν κατὰ τῶν Τούρκων.

Οἱ λαοὶ ὅμως καὶ οἱ ἡγεμόνες τῆς Εὐρώπης, παρελθόντος τοῦ σταυροφορικοῦ πυρετοῦ καὶ διακείμενοι εἰς αἰματηροὺς πολέμους, ἠδιαφόρουν περὶ τῆς τύχης τῶν σχισματικῶν, καὶ δὲν εἰσήκουον τὰς προτροπὰς τοῦ Πάπα, ἐκτὸς μόνου τοῦ Σαμογδαίου ΣΤ'. τῆς Σαβοΐας, ὅστις ἐκστρατεύσας κατὰ τῶν Τούρκων ἐκυρίευσεν τὴν Καλλιόπολιν.

Ὁ Αὐτοκράτωρ, ὃς ὦν τότε ἀληθῶς δυστυχὴς, διότι καὶ παρὰ τοῦ λαοῦ καὶ τῆς Ἐκκλησίας ἐμισεῖτο, καὶ παρὰ τῆς Δύσεως κατελιμπάνετο εἰς τὴν ἀδυσώπητον τύχην του, καὶ παρὰ τοῦ Ἀμουράτου καθ' ἑκάστην προσεδάλλετο, ἀπεφάσισε νὰ μεταβῇ αὐτὸς οὗτος εἰς τὴν Δύσιν, νὰ διακωμωδῇ ἔτι μᾶλλον τὴν πενίαν του, καὶ ὡς ἐπαίτης νὰ αἰτήσῃ παρὰ τῶν δυτικῶν Χριστιανῶν, καὶ τῆς Αὐτοῦ Δεσποτικῆς μακαριότητος βοήθειαν.

Φθάνει λοιπὸν εἰς Ῥώμην, ἀναγνωρίζει τὴν ἐκ τοῦ υἱοῦ ἐκπόρευσιν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, προσδὲ τὴν παντοδεσποτείαν τοῦ Πάπα (1369)· δυστυχῶς ὅμως ἀποβιώσαντος τοῦ Μακαριωτάτου τούτου, τοῦ ταπεινότητι Θεῶς,

καὶ εὐαγγελικῇ ὑποταγῇ δεχόμενος μετ' ἐπιεικείας τὴν εἰς τοὺς πόδας του ὑποδούλωσιν τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, ἀποδιώσαντος, λέγομεν, τούτου, αἱ ὑπισχνόμεναι ἀμοιβαὶ δὲν ἐκτελοῦντο, ὥστε ὁ δυστυχέστατος, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν ὁ ἀνόητος οὗτος Αὐτοκράτωρ εὐρέθη εἰς τὴν μεγαλητέραν ἀμηχανίαν καὶ στενοχωρίαν, διότι πρὸς τοῖς ἄλλοις, οἱ ἐν Βενετίᾳ πιστωταὶ του τὸν κατέσχον, καὶ δὲν τῷ ἐπέτρεπον ν' ἀναχωρήσῃ μέχρι τῆς ἀποτίσεως τῶν χρεῶν του.

Ὅποια αἱ θλίψεις τοῦ Αὐτοκράτορος τούτου, ὅποια ἡ ταπεινώσις του ἀπέναντι τῶν Φράγκων, ὅποια μέσα μετεχειρίσθη ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει υἱός του, ἵνα προμηθευθῇ τῶν χρημάτων καὶ τῷ τὰ πέμψῃ εἰς Βενετίαν, ὅπως τὸν ἐλευθερώσῃ, ἕκαστος τὰ ἐννοεῖ συλλογιζόμενος ὅτε κατὰ τὸν Ποιητὴν «εἶναι δύσκολαις ἡ θύρες, ἐὰν ἡ χρεία» «ταῖς κουρταλεῖ» καὶ τὰ ὅποια παραλείπομεν, μὴ προθέμενοι νὰ γράψωμεν ἱστορίαν, ἀλλὰ τὰ ἐκ ταύτης ἀποτελέσματα.

Τέλος ἐπανῆλθεν, ἀλλ' ἐνῷ ἔθεσεν ἐπὶ τοῦ τραχήλου του τὴν παπικὴν δεσποτείαν, ἐξ ἧς οὐδεμίαν ἐλάμβανε βοήθειαν· ἐνῷ παρὰ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ λαοῦ ἐμισεῖτο, καὶ ἐν τῇ ἐπικρατείᾳ του οὐδένα ἔσχε τὸν βοηθοῦντα εἰμὴ μόνον ἐχθρούς· πρὸς συμπλήρωσιν τῶν παθημάτων του, ὑπεχρεοῦτο νὰ ὑποφέρῃ τὴν ἐτέραν δεσποτείαν, τὴν τοῦ Ἀμουράτ, ὅστις, ἐπειδὴ μάλιστα ἐδάνεισε τῷ υἱῷ αὐτοῦ ποσὸν τι τῶν ἐν τῇ Βενετίᾳ αὐτῷ σταλέντων, κατήντησεν εἰς τοιαύτην τόλμην καὶ αὐθάδειαν, ὥστε τῷ ἔδιδε ἐπιταγὰς, εἰς τὰς ὁποίας ὁ δυστυχὴς Αὐτοκράτωρ τυφλοῖς ὄμμασιν ὑπετάσσετο.

Ὁ Ἀμουράτ λοιπὸν ἠδύνατο κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην νὰ κατακτήσῃ τὴν Κωνσταντινούπολιν· ἀλλὰ κρίμασιν

οἷς οἶδε Κύριος, ἀπεφάσισε νὰ ἐκστρατεύσῃ μετὰ 80 χιλιάδων στρατοῦ κατὰ τῆς Οὐγγαρίας, ὅπου μόλις ἀφίχθη, δώδεκα εὐγενεῖς Οὐγγυροὶ συνομώσαντες ἐσυμφώνησαν, ὅτι εἰς ὃν ἤθελε λάχῃ ὁ κλῆρος νὰ τὸν δολοφονήσῃ.

Ὁ κλῆρος ἔλαχεν ἐπὶ τινος εὐγενοῦς ὀνόματι Λαζάρου, ὅστις ὡς ἄλλος Ἀρμόδιος ἐλθὼν εἰς τὸ στρατόπεδον, καὶ εἰσελθὼν εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ Ἀμουράτ, ἵνα τῷ εἴπῃ δῆθεν σπουδαῖά τινα, τὸν ἐδολοφόνησεν· ἐξελθὼν δὲ κατμελίσθη παρὰ τῶν Τούρκων (α).

Τοῦτον διεδέχθη ὁ υἱὸς αὐτοῦ Βαγιαζίτης ὁ Α'. (Λαίλαψ)· ὅστις κατὰ τὰς τουρκικὰς ἀρετὰς, ἐγκαινίασε τὸ στάδιον τῆς ζωῆς του διὰ τῆς σφαγῆς τῶν ἐπτὰ ἀδελφῶν του.

Ἀπεβίωσε καὶ ὁ Ἰωάννης ὁ Παλαιολόγος, ὃν διεδέχθη ὁ Μανουὴλ, ὅστις ἔχων πόλεμον κατὰ τῶν Σέρβων, Γότθων καὶ Βλάχων, ὁ Βαγιαζίτης ὀφελούμενος τῆς δεινῆς θέσεώς του ταύτης, τῷ ἐκήρυξε πόλεμον, ἀφοῦ δὲ τῷ ἔκαυσε καὶ ἐλεηλάτησε διαφόρους πόλεις, τῷ ἐκυρίευσεν τὴν Ἀδριανούπολιν, ἢ Ὁρσπειάδα, καθὼς κτηθεῖσαν παρὰ τοῦ Ὁρέστου (β) ὅπου ἐσχημάτισε τὴν πρωτεύουσαν τοῦ Κράτους του.

Εἶπομεν προηγουμένως, ὅτι ληφθεῖσης τῆς Ἀλβανίας εἰς προῖκα παρὰ τοῦ Ματθαίου υἱοῦ τοῦ Καντακουζηνοῦ, καὶ μετοικησάντων τῶν εὐγενῶν Ἀλβανῶν εἰς Πελοπόννησον, οἱ λαοὶ ὑπέφερον οὐ μικρὰ μαρτύρια ἐκ τῶν δυστρόπων τούτων τυραννίσκων, αἰείποτε ἀλληλομαχοῦντων.

Ὁ Βαγιαζίτης, ὅστις ὡς πρώτην τῆς δυνάμεώς του βάσιν ἔσχε τοὺς διαπληκτισμοὺς καὶ ἔχθρας τῶν Χριστιανῶν Αὐτοκρατόρων τε καὶ ἡγεμόνων, γνωρίζων τὴν

(α) Σπανδογκῖνος.

(β) Σπανδογκῖνος.

κατάστασιν ταύτην τῆς Πελοποννήσου, ἐκινήθη κατὰ τῆς Ἀλβανίας πρῶτον, ἣν ἐκυρίευσεν· μετέβη ἀκολούθως εἰς τὴν Σάλωνα πυρπολῶν τὰς πόλεις, καὶ κατασφάζων τοὺς πολίτας, μετὰ ταῦτα ἐπολιόρκησε καὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν· φοβηθεὶς ὅμως σταυροφορίαν Εὐρωπαϊκὴν, διέλυσε τὴν πολιορκίαν.

Διαλυθείσης τῆς πολιορκίας ταύτης, ἀφοῦ πρῶτον ἔλαβε παρὰ τοῦ Καλίου τῆς Αἰγύπτου τὸν τίτλον τοῦ Σουλτάνου (α), διότι ἐξεπλήρωσεν ὡς πιστὸς Ὀθωμανὸς τὰς διδασκαλίας τοῦ Κορανίου, σφάζας χιλιάδας ἀπίστων (γχικούρων), ἐξεστράτευσεν κατὰ τῆς Οὐγγαρίας (1398).

Ὁ Σιγισμούνδος Βασιλεὺς τῆς Οὐγγαρίας προσεκάλεσεν εἰς βοήθειάν του τοὺς Χριστιανούς, οἵτινες ἂν καὶ 400 χιλιάδες τὸν ἀριθμὸν, ἔνεκεν ὅμως τῶν ἀσυμφωνιῶν των ἐνίκηθησαν παρὰ τοῦ Βηγιαζίτου εἰς Νικόπολιν (28 Σεπτεμβρίου) καὶ εἰς τοσοῦτον βαθμὸν κατήντησεν ἡ αὐθάδεια τοῦ νικητοῦ τούτου, ὥστε ἐκήρυττεν, ὅτι δὲν ἤθελε παύσει πολέμων τοὺς Χριστιανούς, ἕως ὅτου δώσῃ τροφὴν εἰς τὸν ἵππον του ἐντὸς τοῦ Ἁγίου Πέτρου τοῦ Βατικανοῦ· ἅπαντας δὲ τοὺς 300 αἰχμαλώτους ἱππότες ἔσφαξεν, ἐκτὸς ὃ ἀσπασθέντων τὸν ἰσλαμισμόν, καὶ τοὺς ὁποίους ἀκολούθως ἡλευθέρωσεν λαβὼν δῶρα πολὺτιμα ἐκ τῶν δειλιασάντων Εὐρωπαϊῶν ἡγεμόνων.

Νὰ διηγηθῇ δέ τις τὰς λοιπὰς ὡμὰς καὶ θηριώδεις αὐτοῦ πράξεις ἤθελε μακρηγορεύσει, καὶ πρὸς ἀπόδειξιν τούτων ἀναμιμνήσκωμεν μίαν, ἥτις σαφέστατα δεικνύει τὰ μαρτύρια τῶν προγόνων μας, ἅτινα καὶ παρ' αὐτοῦ ὑπέστησαν.

Ἀνθρωπὸς τις κατεμηνύετο ἐνώπιόν του παρὰ τινος

(α) Σπανδουκῖνος, ὁ Καντὸς ὅμως λέγει ὅτι πρῶτος ὠνομάσθη Σουλτάνος ὁ διάδοχος αὐτοῦ Μωάμεθ.

γυναικὸς, ὅτι τῇ ἔφαγεν ὀλίγον γάλα· ὁ θηριώδης αὐτὸς καὶ αἰμοχαρὴς δικαστὴς διέταξε αὐτοψίαν, καὶ λοιπὸν, οἱ πάντοτε πρόθυμοι νὰ σφάζωσιν ὑπηρεταί του ἠνέωξαν τὴν κοιλίαν τοῦ καταμνηνομένου, ἐν ᾗ εὐρὼν τὸ γάλα, ἔλαβε τὴν θηριώδη εὐχαρίστησιν νὰ ἴδῃ τὸ πτώμα τοῦ δυστυχοῦς ἐκείνου κατασπαραττόμενον.

Ἄλλ' ἂς ἐπανέλθωμεν εἰς τὸ προκείμενον. Ἐνῷ ὁ Σουλτᾶνος οὗτος διὰ τῆς ὀμότητός του κατετρόμαζε τοὺς ὑπ' αὐτὸν Χριστιανούς· ἐνῷ διὰ τῆς θηριωδίας συνεμορφοῦτο μετὰ τῶν ἐπίσης θηριωδῶν στιφῶν του· ἐνῷ ὡς μέσον τοῦ μεγαλείου του ἔσχε τὴν πειθαρχίαν, τὴν σύμπνοιαν, τὴν θρησκείαν του, θαυμασίως ὑπηρετοῦσαν τὰ σχέδιά του, καὶ ἐνόησαν τοὺς λύκους τούτους· ἐκ τοῦ ἐναντίου ἡ δυστυχὴς Βυζαντινὴ Αὐτοκρατορία κατεσπαράττετο ἐξ ἐμφυλίων πολέμων, ἐπαναστατήσαντος τοῦ Ἀνδρονίκου υἱοῦ τοῦ Ἰωάννου κατὰ τοῦ ἰδίου Πατρός· διαιρεθέντος τοῦ λαοῦ εἰς κόμματα, τοῦ μὲν ὑπερασπιζομένου τὸν Πατέρα, τοῦ δὲ τὴν υἱὸν, ἀσκόπως δὲ καὶ ἀκρίτως ἀλληλοσφάζομένου, ἕως ὅτου, πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ μηδενισμοῦ τοῦ Κράτους, συνεφώνησαν οἱ ἀλληλομαχοῦντες Πατὴρ καὶ υἱὸς, καὶ διένειμον τὴν περιβόητον ἐναπομείνασιν, ἐκ 50 μιλίων μήκους, καὶ 30 πλάτους, Αὐτοκρατορίαν εἰς δύο, κρατήσας ὁ μὲν Πατὴρ τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὁ δὲ υἱὸς τὰ περὶ αὐτήν.

Ὁ Βαγιαζίτης ὢν προηγουμένως αὐθάδης καὶ ἀπειτηνικὸς, ἐγένετο αὐθαδέστερος ἐκ τῶν ἀποτελεσμάτων τοῦ ἐμφυλίου τούτου πολέμου, καὶ δὲν ἐδίσταζε νὰ θεωρῇ τὴν Κωνσταντινούπολιν ὡς βεβαίαν λείαν του· τοιαύτην δὲ πεποίθησιν περὶ τούτου εἶχεν, ὥστε, ἐπισκευάσαντος τοῦ Ἰωάννου πύλην τινὰ τῶν τειχῶν, ὁ Βαγιαζί

της τὸν διάταττε νὰ κρημνίσῃ τὴν ἐπισκευήν, ἄλλως τὸν ἠπείλει, ὅτι ἤθελε τὸν καταστρέψει.

Ὁ Αὐτοκράτωρ οὗτος, ὅστις ἂν καὶ ὠνομάζετο τοιοῦτος, εἶχεν ὅμως ὡς ἐκ τῆς μεγίστης αὐτοῦ πενίας σιδηροῦν στέμμα, καὶ εὗρίσκετο εἰς τὴν ἐσχάτην ἀπελπησίαν, ἀνέλαβε πρὸς ὀλίγον τὸ θάρρος του, ἀπήντησε δῆθεν θαρβέκλως εἰς τὸν αὐθάδη Βαγιαζίτην, ἀλλ' εἰς τὸ θάρρος του τοῦτο ἐφαίνετο ἡ ἀπελπησία, καὶ εἰς τὰς πράξεις του ἡ δειλία· διότι ἀφοῦ ἔγραψεν αὐτῷ ὅτι «ναὶ μὲν ἤμεθα ἀδύνατοι, καὶ χωρὶς καταφύγιον, ὁ Θεὸς ὅμως » συντρίβει τὸν δυνατὸν, καὶ ἐνδυναμώνει τὸν ἀδύνατον» ἐσυνθηκολόγησεν συνθήκην ἄτιμον καὶ ἄδοξον, συνθήκην ἱκανοποιουσαν τὰς ἀξιώσεις τοῦ Βαγιαζίτου, πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν ὁποίων ἔδιδεν αὐτῷ ὡς ὅμηρον τὸν υἱὸν τοῦ Μανουήλ.

Μετ' ὀλίγον ἀπεβίωσεν ὁ Αὐτοκράτωρ Ἰωάννης, (1394) ὑπερ μαθὼν ὁ ἐν τῷ στρατοπέδῳ τοῦ Βαγιαζίτου διατελὼν Μανουήλ, δραπετεύει, φθάνει εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, καὶ ἀναγορεύεται Αὐτοκράτωρ.

Ὁ Βαγιαζίτης, ὅστις, ὡς εἵπομεν, ἔτρεχε κατακτῶν τὴν Ἀνατολὴν καὶ τὸ πλεῖστον μέρος τῆς ἐν Εὐρώπῃ Αὐτοκρατορίας, παντοῦ σφάζων καὶ ἰδρύων τὸν Ἰσλαμισμόν· ἐκεῖνος ὅστις ἐθεώρει τὴν Κωνσταντινούπολιν ὡς ἴδιον αὐτοῦ κτῆμα, καὶ τὴν ἀπαραιτήτως ἀναγκαίαν πρὸς τελειοποίησιν τῶν κατακτησέων του· αὐτὸς ὅστις, θεωρῶν τὴν Κωνσταντινούπολιν ὡς μικρὸν πτηνὸν ἐντὸς τοῦ σιδηροῦ κλουβίου του ἠχμαλωτισμένον, ἐναυπήγησε μέγαν στόλον, ὃν ἐτοποθέτησεν εἰς Καλλίπολιν, ἵνα ἐμποδίσῃ πᾶσαν ὑπὸ τῶν Λατίνων τυχοῦσαν βοήθειαν. Ὁ Βαγιαζίτης, λέγομεν, ὁ θρασὺς καὶ ἀπαιτητικὸς οὗτος ἡγεμὼν, ἀκούσας τὴν ἐκ τοῦ στρατοπέ-

δου του δραπέτευσιν τοῦ Μανουήλ, καὶ τὴν ἐνθρόνισιν αὐτοῦ, τῷ ἔγραψε δι' ὄντως δεσποτικοῦ καὶ αὐθαδέους τρόπου «Τῇ βοηθείᾳ τοῦ Θεοῦ, ἡ ἀκαταμάχητος σπάθη ἡμῶν ὑπέταξεν ὑπὸ τοὺς πόδας ἡμῶν ἅπασαν σχεδὸν »τὴν Ἀσίαν, καὶ οὐ μικρὸν μέρος τῆς Εὐρώπης. Μᾶς ἐλ- »λείπει μόνον ἡ Κωνσταντινούπολις, ἔξελθε λοιπὸν αὐ- »τῆς, καὶ παράδοσέ την ὑπὸ οἰουσδήποτε θέλης ὅρους· »ἄλλως τρέμε δι' ἑαυτὸν καὶ τοὺς ὑπηκόους σου». Ἐνῶ δὲ ταῦτα ἔγραφεν παρήγγειλε μυστικῶς εἰς τοὺς πρέσ- βεις αὐτοῦ νὰ συνθηκολογήσωσι μετὰ τοῦ Μανουήλ. Οὗτος δὲ ἀντὶ νὰ ταφῇ μᾶλλον ὑπὸ τὰ ἐρείπια τῆς πόλεως, ἢ νὰ ἔχῃ στέμμα περιφρονούμενον, καὶ ὑποτασσόμενον εἰς τὰς ἀδίκους θελήσεις ἐνὸς βαρβάρου, συνωμολόγησε συνθήκην ἄτιμον, ἀνάνδρον, καὶ στιγματίζουσαν τὸ ὄνο- μά του εἰς αἰῶνα τὸν ἄπαντα.

Ναὶ τὸ ἐστιγματίσεν αὐτός τε καὶ οἱ πρὸ αὐτοῦ καὶ μετ' αὐτὸν Παλαιολόγοι Αὐτοκράτορες, διότι ὑπεσχέθη νὰ πληρόνῃ ἐτησίως εἰς τὸν βάρβαρον 30 χιλιάδας σκου- δῶν — παρεχώρησεν εἰς τοὺς Τούρκους συνοικίαν τινὰ ἐντὸς τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἔχοντας Κατὴν, ἵνα δικά- ζῃ τὰς ὑποθέσεις των, μορφώσας οὕτως ἐντὸς τῆς πό- λεως μικρὸν, ἀλλ' ἐπικίνδυνον τουρκικὸν κράτος — ἔδω- κε τὴν ἀδελφὴν του σύζυγον εἰς τὸν Σουλτᾶνον τοῦτον, καὶ πρὸς ἀντιμισθίαν τῷ ὑπεσχέθη ὁ Βαγιαζίτης δεκαετὴ ἀνγκοχὴν, ὃ ἐστὶ τὸν ἐβεβαίωσεν, ὅτι ἐντὸς δεκαετίας δὲν ἤθελε τὸν ἐκθρονίσει.

Ἰδοὺ συνθήκη! ὑπόδειγμα, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν τύπος ἀ- τιμίας. Ἰδοὺ συνθήκη ἐπισφραγίζουσα τὴν πτώσιν τοῦ Βυζαντίου, καὶ τὴν δεσποτείαν τῆς Τουρκίας· ἰδοὺ τὸ κυριώτερον τῶν αἰσχυρῶν ἄθλων τῶν Παλαιολόγων Αὐ- τοκρατόρων, τὴν ὑποίαν ἂν θέλῃ τις ἄς ἀποκαλέσῃ συν-

θήκην τῆς ἀνάγκης, συνθήκην τῆς ἀδυναμίας, συνθήκην πηγαΐζουσαν ἐκ τῆς παραλυσίας τοῦ ἔθνους, καὶ τῆς φυσικῆς αὐτοῦ παρακμῆς (α).

Ἡ ὑπότινων διαθρυλλουμένη πολιτικὴ ἀνάγκη τῶν Παλαιολόγων καὶ παντὸς πολιτικοῦ, εἶναι πρόφασις δειλίας, εἶναι ἀπόδειξις ἐσχάτης προδοσίας, εἶναι σφραγίς, ἥτις

(α) Λέγουσιν πολιτικοὶ τινες, ὅτι δὲν πρέπει νὰ κρίνωνται οἱ Παλαιολόγοι διὰ τοῦ σημερινοῦ πνεύματος, ἀλλὰ διὰ τῆς ἐλευθερίας τῆς ἐποχῆς ἐκείνης καταστάσεως, ἥτις τοὺς ὑπεχρέωνεν, ὥς ἐκ τῶν πολλῶν ἐσωτερικῶν καὶ ἐξωτερικῶν ἐχθρῶν, νὰ προσπίπτωσι καὶ ἄνευ τῆς θελήσεως αὐτῶν εἰς τὴν Δύσιν.

Ἀλλὰ ἐὰν ᾖναι ἀλήθεια αὐταπόδεικτος, ὅτι ἐκάστη Κυβέρνησις οἷασδήποτε φύσεως ἐστίν, ἵνα προσδεύσῃ, καὶ δι' αὐτῆς καὶ τὸ ἔθνος, πρέπει νὰ ἔγῃ ὥς τὸν ἐκ τῶν ὧν οὐκ ἄνευ ὕρον τὸν σεβασμὸν τῶν δικαιωμάτων τοῦ λαοῦ, ἐξ ὧν παράγεται ἡ σύμπτωσις μεταξὺ λαοῦ καὶ Κυβερνήσεως, ἡ εἰρήνη ἐν τῇ κοινωνίᾳ, ἥτις ὥς παρακολούθημα ἔχει τὸν ἐθνικὸν πλοῦτον, τὴν πρόδον καὶ τὸ μεγαλεῖον τοῦ ἔθνους, κατ' ἀναγκάσαν συνέπειαν, πᾶσα Κυβέρνησις, οἷασδήποτε ἐποχῆς καὶ χρώματος, παραγνωρίζουσα τὰ τιμαλφεῖα ταῦτα δικαιώματα τῶν λαῶν, καὶ ἀντιδράττουσα εἰς τὴν γενικὴν θέλησιν, πολλῶ μᾶλλον ὅτε βασιζέται ἐπὶ τῶν λόγων τῆς ἀληθοῦς πολιτικῆς καὶ δικαιοσύνης, εἶναι ἐπιλήψιμος, εἶναι μοχθηρὰ, εἶναι ἐχθρὰ τῆς κοινωνίας, καὶ οὐδεὶς λόγος δύναται νὰ τὴν δικαιώσῃ, ἀποπειρωμένην, χάριν τοῦ ἀτομικοῦ αὐτῆς συμφέροντος, νὰ παραγνώρισῃ, ἢ ἀντιπράξῃ εἰς τὸ κοινὸν συμφέρον, εἰς ὃ συμπεριλαμβάνεται καὶ τὸ ἐαυτῆς.

Ἀπόδειξιν δὲ, καθ' ἡμᾶς, ἀκαταμάχητον τῆς κακῆς Κυβερνήσεως τῶν Παλαιολόγων, καὶ τῆς παραγνωρίσεως τῶν προτερημάτων τῶν τότε ἑλληνικῶν λαῶν, τοὺς ὑποίους οἱ δυτικοὶ εὐηρεστήθησαν νὰ ἀποκαλέσωσι δειλοὺς καὶ φανατικοὺς, μᾶς παρέχει αὐτὴ αὕτη ἡ Μεσαιωνικὴ τῶν Ἑλλήνων ἱστορία.

Ναὶ τὸ λέγομεν μετὰ πλείστης ἀγαλλιάσεως, πεποιθήσεως, καὶ ἐθνικοῦ ἐγωΐσμου, ὅτι οἱ κατὰ τὸν μεσαιῶνα πατέρες ἡμῶν ἦσαν γενναῖοι, ἄνδρεῖοι, ἀκαμπτοὶ, καὶ ἐφάμιλλοι τῶν ἡρώων ἐκείνων, οἵτινες ἐδοξάσθησαν διὰ τὰς κατὰ τῶν Περσῶν νίκας τῶν· διότι ἐνθ' ἐκείνοι ἐλευθεροὶ ὄντες πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς ἐλευθερίας τῶν ἑσφαλόν καὶ ἐνίκων τοὺς Πέρσας, οὗτοι διὰ τῶν Λασκάρεων, τοῦ Μιχαὴλ Παλαιολόγου, τῶν Μανουὴλ καὶ Θεοδώρου Κομνηνῶν νικούν ὁλοκαυτῶς καὶ τοὺς Τούρ-

περικλείει τὰ ἀτομικά τοῦ συνθηκολογούντος συμφέροντα, καὶ οὐχὶ τὰ τοῦ ἔθνους· διότι ἕκαστον ἔθνος, οἷας-δήποτε ἐποχῆς, ἐνεργοῦν ἢ ἀνεχόμενον τὴν πτώσιν τῆς Κυβερνήσεώς του εἶναι τὸ αὐτὸ ὡς νὰ καταδικάζῃ τὴν ἄτιμον τῆς Κυβερνήσεώς του ὑπαρξίν καὶ πᾶσαν αὐτῆς συνθηκολόγησιν. Τίνι τρόπῳ λοιπὸν πολιτικοὶ τινες δικαιολογοῦσι τὰς ἀντεθνικὰς πράξεις τῶν Παλαιολόγων τούτων διὰ τῆς πολιτικῆς ἀνάγκης; Ἡ ἀνάγκη ὑπάρχει

κους, καὶ τοὺς Λυτικοὺς, καὶ ἀνεγείρουσιν ἀπὸ τῆς τέφρας τῆς ὑπὸ τῶν σταυροφόρων καταλυθείσης Αὐτοκρατορίας νέα βασιλεία σεβαστὰ καὶ τρισένδοξα.

Ἐπομένως εἰς τοὺς λαοὺς ἐκείνους ὑπῆρχον τὰ χαρακτηριστικά ἐκεῖνα, ἅτινα ἐνθαρρυνόμενα ὑπὸ Κυβερνήσεως σεβομένης τὰ δίκαιά των, ἠδύναντο νὰ ἀποκαταστήσωσι σεβαστὸν καὶ ἐπιφθον τὸ ἑλληνικὸν ὄνομά των.

Οἱ Παλαιολόγοι λοιπὸν παραγκινῶντες τὰ μεγάλα ταῦτα τῶν λαῶν ἐκείνων προτερήματα, καὶ ριπτόμενοι ἐκεῖνοι μὲν εἰς τοὺς πόδας τοῦ Πάπα, καὶ προσκαλοῦντες διὰ τῶν ἀλληλομαχιῶν των τοὺς Σέρβους Βουλγάρους καὶ Τούρκους, δύνανται νὰ δικαιολογηθῶσιν, ὅτι ἔπραξαν οὕτω χάριν πολιτικῆς ἀνάγκης;

Ἀλλ' ἴσως μᾶς ἀντεῖπει τις, σὺ ὑπερύψωσες λαὸν, ἐνῶ λαὸς ἑλληνικὸς κυρίως λεγόμενος δὲν ὑπῆρχε, ἀλλὰ πολύμορφον, πολυσύνθετόν τι ποσὸν ἀτόμων ἀνηκόντων εἰς διαφόρους φυλάς καὶ ἐθνικότητας.

Συμφωνοῦμεν, ὅτι ἐντὸς τοῦ Βυζαντίου καὶ τῆς ὅλης Ἑλλάδος κατῆκον διάφοροι, ἀντίθετα ἔχοντες εἰς τοὺς Ἕλληνας συμφέροντα, πλὴν ἐὰν εἰσδύσωμεν εἰς τὸ πνεῦμα τὸ ὑποκινήσαν τοὺς ἑλληνικοὺς λαοὺς ν' ἀθετῶσι τοὺς πρὸς τοὺς τιμαριώτας Φράγκους διδομένους περὶ δουλείας ἔρκους — ἐὰν σκεψθῶμεν ἐπὶ τοῦ ἱστορικοῦ γεγονότος, ὅτι ἅπαντα τὰ ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἑτερογενῇ στοιχείᾳ συνεγωνεύθησαν εἰς τὸ ἑλληνικόν — ἐὰν προσέξωμεν εἰς τὴν ἄνευ ἐξαιρέσεως ληφθεῖσαν ἀπόφασιν τοῦ νὰ μὴ ἀναγνωρίσωσι τὴν παντοδεσποτείαν τοῦ Πάπα — ἐὰν συλλογισθῶμεν τὰς διαφόρους ἡρωϊκὰς πράξεις τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων κατὰ διαφόρων θέλων περὶ τοῦ ὅτι ὁ πρωταγωνιστὴς ἦτον ὁ ἑλληνικὸς λαός, ὅτι ἅπαντα αἱ πράξεις του ἦσαν ἀπώροια τῆς γενικῆς μορφωθείσης ἰδέας, καὶ ὅτι χάριν αὐτῆς, ἀντεπολιτεύετο ἐν γνώσει τὴν Βυζαντινὴν Αὐτοκρατορίαν, τῆς ὑποίας τὴν πτώσιν ἤθελε πανηγυρίσει, ἐὰν αἱ περιστάσεις ἦσαν δίκαιοι.

πάντοτε εἰς τοὺς μικροὺς, ἡ δὲ βία πολλάκις καὶ στρεψοδικία εἶναι τὸ δίκαιον τῶν ἰσχυρῶν. Ἀλλὰ τί πρὸς τοῦτο, οἱ μικροὶ πρέπει νὰ θάπτωνται, οἱ μικροὶ πρέπει τυφλοῖς ὀμμασι καὶ ὡς νευρόσπαστα νὰ ὑπακούωσιν; Ὅχι καὶ χιλιάκις ὅχι! Ἀπέναντι τῆς σπάθης τῶν δυνατῶν, οἱ ἀδύνατοι ὀφείλουν νὰ προτάττωσι τὰ δίκαιά των, τὸ θάρρος, τὴν αὐταπάρνησιν, καὶ ἐάν ποτε ἡττηθῶσιν ἐκ τῆς ὑλικῆς δυνάμεως, ἡ ἀληθὴς ὁμῶς νίκη ἔσσεται ἀκολούθως καὶ ὀριστικῶς· ἐνῶ ἡ συνθηκολόγησις, ὅ ἐστὶν ἡ ἔνδοσις, καὶ ἡ προσωρινὴ τῆς πτώσεως ἀναστολὴ, ἐνθαρρύνει τὸν ἀδίκως ἀξιούντα, καὶ ἐπιφέρει τὴν παντελεῖα τοῦ ἔθνους πτώσιν, ὡς δείξει μετ' οὐ πολὺ ἡ διαγωγὴ αὐτοῦ τούτου τοῦ Βαγιαζίτου καὶ τῶν μετ' αὐτὸν Σουλτάνων.

Τῶντι, ἀπέναντι τῶν συνθηκῶν, ἀπέναντι τῶν γάμων, ὁ ἄπιστος Βαγιαζίτης ἐπολιόρχησεν ἐκ νέου τὴν Κωνσταντινούπολιν· ὅτε ὁ Παλαιολόγος ὑποχρεώθη νὰ προστρέξῃ εἰς τὴν Γαλλίαν, καὶ νὰ ζητήσῃ παρ' αὐτῆς βοήθειαν.

Ἡ Γαλλία ἔπεμψε τὸν Στρατηγὸν Βουσικῶτ, ὅστις διαλύσας τὸν ἀποκλεισμὸν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀπέδειξε τρανῶς εἰς τοὺς τῆς ἐποχῆς ἐκεῖνης Παλαιολόγους καὶ λοιποὺς τῆς Εὐρώπης Χριστιανοὺς, ὅτι ἐάν οὗτοι ἢ ἐκεῖνοι ἤθελον ἀπεκδυθῇ πᾶσαν ἰδιοτέλειαν, καὶ πάντα δευτερεύοντα σκοπὸν, μετὰ μεγίστης εὐκολίας ἤθελον νικήσει τοὺς Τούρκους, καὶ τοὺς ἀποβάλλει τῆς τε Εὐρώπης καὶ Ἀσίας. Ἀλλ' ἀφοῦ ἡ κακὴ πολιτικὴ τῶν τοῦ Βυζαντίου Αὐτοκρατόρων διατέλει εἰς διηνεκὴν πάλιν μετὰ τοῦ λαοῦ, ἀφοῦ προσεκάλεσε τοὺς Τούρκους καὶ τοὺς ἀπεκατέστησε δικιτητάς· ἀφοῦ ἡ Δύσις, ἥτις καὶ αὐτὴ εὐρίσκετο εἰς πολέμους καὶ ἀσυμφωνίας,

ὅτε μὲν διὰ τῶν τοῦ Πάπα ἀξιώσεων, ὅτε δὲ διὰ τῶν σταυροφορικῶν ληστειῶν, συνετέλεσεν εἰς τὴν προετοιμασίαν τῆς τοῦ Βυζαντίου πτώσεως, ἕκαστος ἐννοεῖ ὅτι ἡ διόρθωσις ἦτον ἀνεπανόρθωτος, ἡ πτώσις βεβαιοτάτη· καὶ λοιπὸν, ἂν καὶ ἔπεμψεν ἡ Γαλλία τὸν Στρατηγὸν Βουσιῶτ, οὐδεμία παρήχθη ὠφέλεια, διότι μὴν ἔχοντος τοῦ Βυζαντινοῦ Αὐτοκράτορος νὰ παρέξῃ τοῖς στρατεύμασιν αὐτοῦ τὰς ἀναγκαίας τροφὰς ἀνεχώρησεν· ὅτε ὁ Μανουὴλ, τῇ προτροπῇ τοῦ Βουσιῶτ τούτου, μετέβη εἰς Βενετίαν, Μιλᾶνον καὶ Παρισίους, ἐξαιτούμενος βοήθειαν (1400) (α).

Πλὴν μ' ὅλον ὅτι ὁ Κάρολος Ε' τὸν ὑπεδέχθη φιλοφρόνως, οὐδεμίαν ὁμῶς οὔτε αὐτὸς, οὔτε οἱ λοιποὶ τῆς Εὐρώπης ἡγεμόνες τῷ παρέσχον βοήθειαν, ὥστε ὑπεχρεώθη νὰ προστρέξῃ εἰς τὸν Βασιλέα τῶν Τατάρων Τιμούρ

(α) Ἄς μᾶς ἐπιτραπῇ νὰ ἀναφέρωμεν ἐνταῦθα ἑτερά τινα γεγονότα, ἅτινα διηγεῖται ἄλλος ἱστορικός, ἐξ ὧν δεικνύεται ἡ δόλιος πολιτικὴ τοῦ Σουλτάνου τούτου, καὶ ὁ ἥρωϊκὸς τῶν ἐλληνικῶν λαῶν χαρακτήρ.

Ὁ Βαγιαζίτης πολιορκήσας τὴν Κωνσταντινούπολιν, καὶ ἰδὼν τὴν ἀπόφασιν τῶν πολιτῶν νὰ ὑπερασπισθῶσι τὴν ἐλευθερίαν των, διέλυσε τὴν πολιορκίαν, καὶ μετεχειρίσθη τὸ ὕπλον τῆς διαίρεσεως, δηλαδὴ παρεκίνησε τὸν ἀνεψιὸν τοῦ Αὐτοκράτορος Μανουὴλ, ὀνόματι Ἰωάννου, νὰ ἐνεργήσῃ ὕπως λάθῃ τὸν θρόνον τοῦ Βυζαντίου, τὸ ὅποιον δεχθεὶς ὁ νέος οὗτος τὸ ἐκoinοποίησεν εἰς τὸν λαόν, ὅστις διηρέθη εἰς δύο, τῶν μὲν ὑποστηρίζοντων τὸν Μανουὴλ, τῶν δὲ τὸν Ἰωάννην.

Ὁ Μανουὴλ προβλέπων τὰς ἐπαπειλουμένας ταραχὰς, ἔγραψεν εἰς τὸν Ἰωάννην, ὅτι ἦτον ἔτοιμος νὰ τῷ παραχωρήσῃ τὸ στέμμα, ἂν τῷ ἐπετρέπετο νὰ ἀναχωρήσῃ ἐλευθέρως· παραδεχθέντος δὲ τοῦ Ἰωάννου τὴν πρότασιν ταύτην ἀνεχώρησεν ὁ Μανουὴλ.

Ὁ λαὸς ὁμῶς μὴν ὑποφέρειν Βασιλέα ὑποστηριζόμενον ὑπὸ τοῦ Βαγιαζίτου, δὲν ἠνείχετο τὴν δεσποτείαν του· μόλις δὲ μετὰ τὴν αἰχμαλωσίαν τοῦ Βαγιαζίτου ἐπληροφορήθη, ὅτι ὁ Μανουὴλ ἤθελεν εὐχαρίστως δεχθῇ τὸν θρόνον, ἐπανεστάτησεν κατὰ τοῦ Ἰωάννου, τὸν ἐξεθρόνισε, καὶ προσεκάλεσε τὸν Μανουὴλ.

ἡ Ταμερλᾶνον πρίγκιπα τοῦ Σακετάνη, ἄνθρωπον ἄλλως τε ὠμόν, βάρβαρον, καὶ αἰμοχαρῆ, καὶ νὰ τῷ προτείνῃ, ὅτι ἐπειδὴ δὲν δύναται ν' ἀνθέξῃ τοῦ λοιποῦ κατὰ τοῦ Βαγιαζίτου, ἀπογόνου ἐνὸς βουκόλου, ἐπροτίμα νὰ παραχωρήσῃ εἰς αὐτὸν τὸν θρόνον.

Ὁ Τάταρος οὗτος, φιλανθρωπότερος, κατὰ τὴν περίπτωσιν τοῦλάχιστον ταύτην, καὶ δικαιοτέρος τῶν πεπολιτισμένων σταυροφόρων, ἔρχεται μετὰ 200 χιλιάδων Μογκόλων, λεηλατῶν τὰς Τουρκικὰς πόλεις, καὶ κατασφάζων τοὺς Τούρκους, καθὼς θηρία καὶ βαρβάρους (α).

Ὁ Βαγιαζίτης ζῶν ἐν ἀναπαύσει ἐν Προύσῃ ἐντὸς λχμ. προῦ παλατιῦ περιτριγυριζομένου ὑπὸ ὠραιότητος παρδείσου παρέχοντος ὅ,τι ἡ φύσις καὶ ἡ τέχνη ἡδύναντο νὰ παρέξωσιν εὐφρόσυνον καὶ θελητικὸν, ὁ Βαγιαζίτης, ὁ νέος οὗτος τῶν Τούρκων Σαρδανάπαλος, ὅστις ἵνα ἀποκαθιστᾷ τελείας τὰς ἡδονὰς του ἐκάθητο μεταξὺ σκλάβων Ἑλλήνων, Σέρβων, Βλάχων, Ἀλβανῶν Οὐγγρων, Βουλγάρων καὶ Λατίνων, ἀδόντων ἐκάστου εἰς τὴν ἰδίαν γλῶσσαν πρὸς τέρψιν του, μεθῶν καὶ ῥιπτόμενος εἰς τὰς ἀπανθρωποτέρας τρυφὰς, ἀσελγείας καὶ ἡδυπαθείας (β), ὁ ἄνθρωπος οὗτος ὅστις ἐνόμιζεν ἐαυτὸν τὸν εὐτυχέστερον καὶ δυνατότερον καὶ δικαιοτέρον τῶν θνητῶν, τὸν εὐτυχέστερον μὲν, διότι ὅ,τι ἐπεθύμει ἐλάμβανε, τὸν δυνατότερον, διότι εἶχε κατακτήσει τὴν Ἀσίαν ἀπὸ τῆς Ἀγκύρης μέχρι τῆς Ἐρζερούμ καὶ Ἀμασίας — πρὸς δὲ τὴν Θράκην, τὴν Ἡπειρον, καὶ πολλὰς ἄλλας ἐλληνικὰς πόλεις· τὸν δικαιοτέρον, διότι νομίζων ἐαυτὸν μόνον κύριον καὶ ἀπόλυτον δεσπότην, καὶ πιστὸν ὁπαδὸν τοῦ Προφήτου του, δὲν ἀνεγνώριζεν εἰς ἄλλον οὔτε ἰδιώτην,

(α) Σπανδοκίνης.

(β) Δούκας.

οὕτε ἡγεμόνα νὰ σφάζῃ, νὰ κατακτᾷ, ἢ ἀδικεῖ (α). Ὁ Βαγιαζίτης λέγομεν ἀκούσας, ὅτι ὁ Ταμερλᾶνος διαπράττει τοσαῦτα κατὰ τῆς Ἀσίας, μετὰ πολυαρίθμου στρατοῦ ἐξεστράτευσεν κατ' ἐκείνου, συνάψας δὲ μετ' αὐτοῦ τρομερὰν μάχην εἰς θέσιν Ἄγκυραν, καθ' ἣν ἐσφάγησαν ὑπὲρ τὰς 400 χιλιάδας ἀνδρῶν ἐκατέροθεν, κατεστράφη ὁλοσχερῶς ὁ στρατὸς τοῦ Βαγιαζίτου, αὐτὸς δὲ οὗτος, ὁ κατὰ τὸν νοῦν του ἐπίγειος θεὸς Βαγιαζίτης ἠχμάλωτισθην. Ἀκολούθως ὁ Ταμερλᾶνος εἰπὼν τῷ Μανουῇλ, ὅτι δὲν ἐκινήθη ὑπὲρ αὐτοῦ χάριν τοῦ Θρόνου, ἀλλὰ σεβόμενος καὶ ὑπερασπιζόμενος τὸ δίκαιον, ἀπῆλθεν εἰς τὰ ἴδια, αἶρων μεθ' ἐκυτοῦ τὸν Βαγιαζίτην, ὃν ἔθεσεν ἐντὸς σιδηροῦ κλουβίου· ἵνα δὲ δεῖξῃ εἰς αὐτὸν τοῦτον, καὶ εἰς ἕκαστον ὑπερηφανευόμενον θνητὸν, ὅτι οὐτε ἡ ἀδικία μένει ἀνεκδίκητος, οὐτε ἡ ὑπερηφάνια ἀτιμώρητος, οὐτε τὰ πλούτη καὶ ἡ δόξα ἰσόβιος, φθάσας εἰς Σκυθίαν, τὸν περὶ φρονέει καὶ ἐτυράννει τόσον, ὥστε ἀφοῦ ἐπάτει ἐπὶ τῶν ὤμων του καὶ ἵππευεν, τὸν διέταττε καὶ ἔσυρε τὸν ἵππον του αὐτόν· μετὰ δὲ ταῦτα πρὸς πλειοτέραν περιφρόνησιν αὐτοῦ ἔκοψε τὰ ἐνδύματα τῆς συζύγου του, εἰς τρόπον ὥστε νὰ φαίνωνται τὰ κρυπτὰ αὐτῆς μέλη, ὅπερ μὴ ὑποφέρων ὁ Βαγιαζίτης ἀπηγχωνίσθη ὡς ἄλλος

(α) Ἡ ζωὴ τοῦ Σουλτάνου τούτου παρέχει τὸν ἀληθῆ τύπον τῆς τουρκικῆς πολιτικῆς, διότι ἐνῷ αὐτὸς διέπραττε τόσον τρομερὰ κακουργήματα, ἐπαίδευσεν αὐστηρῶς ἕκαστον ἰδιώτην ἀδικοῦντα, ἢ μὴ ὄντα εὐσπλαγχνον καὶ ὀλιγαρκῆ· ἵνα δὲ μόνον, τὸν συνεργάτην καὶ βεζύρην του Ἄλῃ ὑπέφερε νὰ διαπράττῃ, ὡς αὐτὸς, κακουργήματα, ἐκ τῶν ὑποίων μνημονεύομεν τὸ φρικωδέστερον. Ὁ βεζύρης οὗτος τοὺς νέους Χριστιανούς, οὓς ἔκλεπτεν, ἄλλους μὲν ἔκαμνε γιενιτζάρους, ἄλλους δὲ μετεχειρίζετο εἰς τὰς ἀναιδεῖς καὶ αἰσχράς ἐπιθυμίας του, ὀνομάζων αὐτοὺς ἰτζογλάν, πολλοὶ τῶν ὑποίων ἀπεδίουσαν μετὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἐπιθυμιῶν του ἐκείνων.

(Σπανδουκῖνος).

Ιούδας διὰ τῶν κιγκλίδων τοῦ κλουβίου, καὶ τοιοῦτο-
τρόπως τὸ τέρας τοῦτο παρέδωκεν τὸ θηριῶδες πνεῦμά
του διὰ τοῦ τερατωδεστεροῦ καὶ φρικωδεστεροῦ θανά-
του (α).

Ἰδοὺ λοιπὸν ἐποχὴ σημαντικὴ, ἰδοὺ ἐποχὴ λαμπρά,
ἵνα ἅπαξ διὰ παντὸς ἐλευθερωθῇ ἡ Ἀνατολὴ ἐκ τῶν
τυραννούντων αὐτὴν βαρβαρικῶν σιφῶν· ἀλλὰ πρὸς ἐ-
πιτυχίαν τούτου ἀπηττίτο δύναμις, ἡ δύναμις ἀπῆτει
σύμπνοιαν, ἥτις ἐξέλιπε μεταξὺ Αὐτοκράτορος καὶ λαοῦ·
καὶ λοιπὸν ἐνῶ ἡ Τουρκικὴ δυναστεία ἐκλονίζετο ὄχι
μόνον ἔνεκα τῆς ἀποφασιστικῆς ταύτης ἡττης τοῦ Βα-
γιαζίτου, ἀλλὰ καὶ ἔνεκα τῶν μεταξὺ τῶν υἱῶν τοῦ ἐμ-
φυλίων πολέμων, ἀμφισβητούντων τὸν Θρόνον, ὁ Αὐτο-
κράτωρ Μανουὴλ ἀδύνατος ὢν, καὶ ἀπέναντι ἀπασῶν τῶν
εἰς τὴν Εὐρώπην παρακλήσεών του παρ' οὐδενὸς βοηθού-
μενος, ἀλλ' ἐκ τοῦ ἐναντίου παρ' ἀπάντων ἐπιβουλευόμε-
νος, περιορίσθη νὰ θέτῃ εἰς ἐνέργειαν τὸ ὄπλον τῶν ἀδυ-
νάτων, τὴν ραδιουργίαν, καὶ νὰ τηρῇ εἰς διηνεκῇ πόλε-
μὸν τοὺς ἀλληλομαχοῦντας ἀδελφούς.

Ἀλλὰ δυστυχῶς ἡ πολιτικὴ αὕτη ἔλαβε τὰ ἀποτελέ-
σματα ἐκεῖνα, ἅπερ λαμβάνει πᾶσα πράξις ἀνθρώπινος
μὴ συνεπὴς καὶ γενναῖα, διότι νικήσας ὁ Μωάμεθ ὁ Α.
ἅπαντας τοὺς ἀδελθούς του, καὶ συγκεντρώσας ἐν ἑαυτῷ
ἀπάσας τὰς Τουρκικὰς δυνάμεις, μετέβη εἰς τὴν Ἑλλά-
δα, τὴν ὁποίαν κατέκτησεν.

Ἀκολούθως δὲ ὁ Μανουὴλ, ἰδὼν ὅτι πᾶσα προσπάθεια
αὐτοῦ, ἵνα λάβῃ ἀπὸ τῆς Εὐρώπης βοήθειαν ἀπέβαινε μα-
ταίη, διατελούντων πρὸς τοῖς ἄλλοις τῶν ἐκεῖσε Χρι-

(α) Οἱ Πέρσαι συγγραφεῖς λέγουσιν, ὅτι ὁ Τιμούρ μετεχειρίσθη τὸν
Βαγιαζίτην μεθ' ἀπάσης τῆς συμπαθείας· συγγραφεῖς, ὅμως Εὐρωπαῖοι
αὐτόπται, ὡς λέγει ὁ Γιββὼν, ἐπιβεβαιῶσι τὰ ἀνωτέρω.

στεικνών εις πόλεμον, υπεχρεώθη νά συνάψῃ φιλίαν μετὰ τοῦ Μωάμεθ, διαδόχου τοῦ Βαγιαζίτου, ὅστις ἔνεκα διαφόρων αἰτιῶν, ἐσεβάσθη τὴν συνθήκην ταύτην, καὶ διέτηρσε τὴν φιλίαν τόσον εἰλικρινῶς, ὥστε ὅταν ἀπεβίωσε τὸν ἀφῆκεν ἐπίτροπον τῶν υἱῶν του.

Ἀποβιώσαντος τοῦ Μωάμεθ, ἔλαβε τὸν θρόνον ὁ υἱὸς του Ἄμουράτ ὁ Β'. τὸν ὁποῖον θεωρήσας ὁ Μανουὴλ ὡς ἀνίκανον τοῦ κυβερνῆσαι καὶ προάξει τὸ κράτος του, μὴν ἔχων ἐκ τοῦ ἐτέρου ἰδίας δυνάμεις ἵνα τὸν πολεμήσῃ, ἰδοὺ ἐκ νέου ἔθεσεν εἰς ἐνέργειαν τὴν περιβόητον αὐτοῦ διπλωματικὴν ραδιουργίαν· καὶ λοιπὸν υποκινεῖ τὸν υἱὸν τοῦ Βαγιαζίτη Μουσταφᾶ, καὶ ἐπετέθη κατὰ τοῦ Μωάμεθ, οὗτος ὅμως συμμαχήσας μετὰ τῶν Γενουησίων, τὸν ἐνίκησε (1422) καὶ ἀπηγχόνισε. Ἀκολούθως δὲ, ἵνα ἐκδικηθῇ κατὰ τοῦ υποκινήτοῦ Μανουὴλ, ἐπὶ κεφαλῇς 200 χιλιάδων Τούρκων ἐνθουσιαζομένων ἐκ τῆς θρησκευτικῆς εὐλαβείας νά κατακτήσωσι τὴν πόλιν τῶν Καισάρων, νά σφάξωσι τοὺς ἐν αὐτῇ ἀπίστους, νά τὴν λαφυραγωγήσωσι, καὶ νά εὐφρανθῶσι τὰ κάλλη τῶν ἐν αὐτῇ ὠραίων γυναικῶν (α) ἐπολιόρησε τὴν Κωνσταντινούπολιν· χάριν ὅμως τῶν δυνατῶν αὐτῆς τειχῶν καὶ τοῦ ἐνθουσιασμοῦ, ὅνπερ ἔλαβεν ὁ λαὸς ἐκ, τῆς κοινῶς παραδεχομένης, ἐμφανίσεως τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου ἐνθαρρυνούσης τὸν λαόν, τὸν ἐνίκησαν, καὶ διέλυσε τὴν πολιορκίαν· οὐχ ἥττον ὅμως στραφεῖς κατὰ τῆς Θεσσαλονίκης, ἣν πρὸ ἐπταετίας εἶχον κατακτήσει οἱ Ἕνετοί, τὴν ἐκυρίευσεν ἐξ ἐφόδου, σφάζας ἀναβρίθμητον πλῆθος Χριστιανῶν, καὶ λαφυραγωγήσας αὐτήν.

Ἐκ τῆς συνοπτικῆς ἐξιστορήσεως τῶν γεγονότων τούτων, γίνεται πρόδηλον, ὅτι ἀφοῦ ὁ Μιχαὴλ ὁ Παλαιο-

(α) CANTU.

λόγος, ἐπ'ανακάμψας εἰς Κωνσταντινούπολιν, παρημέλησε νὰ ἀναζωογονήσῃ τὸν λαόν, ὅστις εἶχε καταστραφῇ ὑπὸ τῶν σταυροφόρων— ἀφοῦ οἱ διάδοχοι αὐτοῦ, πιστοὶ ὁπαδοὶ ἐκείνου, περιεφρόνουν καὶ ἐπεβουλεύοντο τὸν λαόν, ἐπιβουλὴ ἐξ ἧς ἐγεννᾶτο ἡ διαίρεσις μεταξὺ Κυβερνήσεως καὶ κυβερνωμένων. — ἀφοῦ ὁ Καντακουζηνὸς καὶ Παλαιολόγος διὰ τοῦ εἰκοσαετοῦς πολέμου αὐτῶν παρέλυσαν ὅλοσχερῶς τὸ κράτος, καὶ προσεκάλεσαν τοὺς Τούρκους ὡς δικαστὰς τῶν ἐρίδων αὐτῶν, ἐννοεῖται οἷκοθεν, ὅτι εἷς μᾶλλον τοῦ ἐτέρου ἐνέδιδε, καὶ εἷς περισσότερον τοῦ προκατόχου του παρέλυσεν τὸ κράτος, ἕως ὅτου κατήντησαν τὴν Αὐτοκρατορίαν πτωχὴν, ἀδύνατον, πεφρονημένην, καὶ κατὰ σκιὰν ὑπάρχουσαν· οἱ δὲ Τούρκοι ἐνθαρρυνθέντες ἐκ τῶν ἐπὶ τῶν Χριστιανῶν νικῶντων, μεγαλαυχοῦντες εἰς τὰς παραχωρήσεις τῶν Αὐτοκρατόρων, βλέποντες τὴν ἀδυναμίαν τοῦ Χριστιανικοῦ κράτους, γινόμενοι καθ' ἑκάστην ἰσχυρότεροι διὰ τῆς ἐνώσεως, πρὸς ἣν συνετέλει τὰ μέγιστα ἡ θρησκεία των, κατέκτιν, ἐλεηλάτουν, ἀνιλεῶς ἔσφαζαν, τὰ μύρια καὶ ἀπάνθρωπα διέπραττον, καὶ τέλος ἔλαβον θέσιν λίαν ἐπίφοβον κατὰ τοῦ Βυζαντίου.

Ὁ Μανουὴλ βλέπων τὰς ἰδίαις δυνάμεις παραλυομένας, καὶ τὸν κίνδυνον ὃν διέτρεχε, προσέδραμεν ἐκ νέου εἰς τὴν Δύσιν, καὶ καταδεικνύων αὐτῇ τὸν ἐπικείμενον κοινὸν κίνδυνον, πρὸς δὲ ἐξιστορῶν τὰ δυστυχήματα τῶν Χριστιανῶν ἐπεκαλεῖτο τὴν βοήθειαν αὐτῆς. Εὐγένιος δὲ ὁ Δ'. Πάπας Ῥώμης, κατανοῶν τὸν τῆς Εὐρώπης κίνδυνον, καὶ θρηύων δημοτικότητα, ἔνεκα τῆς θέσεως εἰς ἣν διετέλει ἀπέναντι τῆς ἐν Βασιλεῖᾳ συνόδου, ἕως δὲ καὶ συγκληθῆις ἐκ τῶν μαρτυρίων τῶν ἐν τῇ Ἀνατολῇ Χριστιανῶν, προεκάλει νέαν σταυροφορίαν διὰ τῆς ἐπομένης

προσκλησεως, δεικνυούσης ἀρκούντως τὴν θηριωδίαν τῶν Τούρκων καὶ τὰ ἀποτελέσματα τῆς προόδου των.

«Οἱ Τοῦρκοι δένουσι μὲ σχοινία ἄνδρας καὶ γυναῖ-
 »κας συλλήβδην καὶ τοὺς σύρωσιν εἰς ἀπάνθρωπον εἰ-
 »λωτείαν· θεωροῦντες δὲ αὐτοὺς ὡς ἐν τῶν εὐτελεσετέ-
 »ρων λαφυραγωγημάτων των, τοὺς πωλοῦσιν ὡς ζῶα,
 »χωρίζοντες τοὺς υἱοὺς ἐκ τῶν πατέρων τὸν ἀδελφὸν ἀπὸ
 »τῆς ἀδελφῆς, τὸν σύζυγον ἐκ τῆς συμβίας· — φονεύ-
 »ουσιν εἰς τὰς ἀγυῖας τῶν πόλεων, ἢ εἰς τὰς ἐξοχὰς ἀν-
 »θρώπους μὴ δυναμένους νὰ περιπατῶσι· μὴ εὐσπλαγ-
 »χνιζόμενοι δὲ τὰ ἀθῶα βρέφη, ἅτινα μὴ γνωρίζοντα
 »τὸν κίνδυνον ἐν διατρέχουσι καὶ μὴ φοβούμενα ἐκ τῆς
 »θέας τῶν δημίων των, ἐνῶ ἐκεῖνα τοὺς ἀναχαίρονται
 »καὶ χαμογελοῦν, τὰ θηρία ταῦτα ἀπανθρώπως καὶ ἀ-
 »νιλεῶς τὰ σφάζουσιν. Ἐκάστη χριστιανικὴ οἰκογένεια
 »ὑποχρεοῦται νὰ δίδῃ εἰς τὸν ἡγεμόνα Τοῦρκον τέκνον
 »αὐτῆς, ὡς ἄλλοτε οἱ Ἀθηναῖοι εἰς τὸ θηρίον τῆς Κρήτης.
 »Ὅπου εἰσῆλθον Τοῦρκοι αἱ πεδιᾶδες ἐστήρευσαν, αἱ πό-
 »λεις ἔχασαν τοὺς νόμους των, τὴν βιομηχανίαν των· ἡ
 »Χριστιανικὴ θρησκεία δὲν ἔχει πλέον οὔτε Ἱερεῖς, οὔτε
 »βωμούς· ἡ ἀνθρωπότης δὲν ἔχει πλέον οὔτε ἄσυλον,
 »οὔτε βοήθειαν».

Οἱ ἐκφραστικοὶ ὅμως καὶ συγκινητικοὶ οὗτοι λόγοι, ἡ
 προτροπὴ τοῦ Πάπα πρὸς τοὺς ἡγεμόνας καὶ τοὺς λαοὺς,
 ἵνα ὑπερασπισθῶσι τὴν Κωνσταντινούπολιν, τὸν προμη-
 χῶνα τοῦτον τῆς Εὐρώπης, ἀπέβη ματαία, διότι ἡ μὲν
 Ἀγγλία καὶ Γαλλία ἐπολεμοῦντο· Φριδερίκος Γ'. ὁ Βα-
 σιλεὺς τῆς Γερμανίας, ὁ μᾶλλον τῶν λοιπῶν εὐδιάθετος,
 δὲν εἶχε τὰ μέσα. Μόνη ἡ Γένοβα καὶ Βενετία συνεμε-
 ρίσθησαν τὴν πρόσκλησιν ταύτην. Ἰουλιανὸς δὲ ὁ Και-
 σαρὶνης, ἐνθουσιάσας τοὺς Πολωνοὺς καὶ Οὐγγρους, συν-

εξεστράτευσεν μετ' αὐτῶν δις κατὰ τῶν Τούρκων καὶ δις τοὺς ἐνίκησε· ἐμποδισθεὶς ὅμως ἐκ τοῦ χειμῶνος, ἵνα ἔλθῃ εἰς Ἀδριανούπολιν καὶ Κωνσταντινούπολιν, ἐπέστρεψεν εἰς Βόδα φέρων μεθ' ἑαυτοῦ αἰχμαλώτους 13 Πασσάδας 9 σημαίας, καὶ 4 χιλιάδας στρατιώτας Τούρκους, ἀποδείξας συγχρόνως διὰ τῆς νίκης του ταύτης, ὅτι ἐὰν ἤθελεν ὑπάρχει ἡ μικροτέρα σύμπνοια μεταξὺ τῶν Ἀνατολικῶν καὶ Δυτικῶν ἡγεμόνων, ἐὰν οἱ Αὐτοκράτορες τοῦ Βυζαντίου ἐσυμφώνουν μὲ τὸν λαὸν, τὰ στίφη τῶν βρῦβάρων Τούρκων εὐκόλως ἤθελον ἐξοντωθῇ. Ἀλλὰ ποῦ σύμπνοια, ποῦ ἀγάπη, ποῦ εὐλικρίνεια, ποῦ σεβασμός! Τὰ πάντα εἶχον ἐκλείψει καὶ μετ' αὐτῶν καὶ ἡ δύναμις, καὶ ἡ πολιτικὴ ἀρετὴ, οἱ προμαχῶνες οὗτοι τῆς ἐλευθερίας, καὶ ὁ ἀκρογωνιαίος λίθος τῶν νικῶν.

Ὁ Ἀmourat λοιπὸν ἰδὼν, ὅτι ἡδύνατο νὰ ἀντιπαραταχθῇ εἰς στρατεύματα ἐξησκημένα τῆς ἐσπερίας Εὐρώπης καὶ ἀποφασιστικά, δὲν ἐδίστασε νὰ συνωμολογήσῃ ἄτιμον δι' αὐτὸν συνθήκην μετὰ τοῦ Ἰουλιανοῦ, ἐπιφυλακτῶμενος ἐν καιρῷ νὰ λάβῃ τὰ κατάλληλα μέτρα καὶ κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Πλὴν ὅχι μόνον δὲν ἡδύνατο νὰ νικήσῃ στρατεύματα τῆς Ἑσπερίας Εὐρώπης, ἀλλ' οὔτε καὶ τῆς Ἀνατολῆς. Πρὸς ἀπόδειξιν δὲ, ὅτι οἱ Ἀνατολικοὶ λαοὶ ἦσαν ἄνδρεῖοι, καὶ ὀδηγούμενοι ὑπὸ ἀνδρείου Στρατηγοῦ ἐξετέλουν τεράστια, μνημονεύομεν τὸν Γεώργιον Καστριώτην, τὸν νικήσαντα καὶ πρῶτον καὶ δεῦτερον καὶ τρίτον Πασσᾶν, τοὺς ὁποίους ἀπέστειλεν ὁ Σουλτάνος οὗτος μετὰ πολυαριθμῶν στρατευμάτων, πρὸς δὲ μνημονεύομεν τὸν λόγον, ὅνεις τὰ στρατεύματά του ἀπήγγειλεν ὁ ἥρωας οὗτος τῆς Ἡπείρου, ἐξ οὗ καταδεικνύεται, ὅτι ἡ λέξις ἑλευθερία ἦτο γλυκεία εἰς τὰς ἀκοὰς τῶν λαῶν ἐκείνων,

καὶ ὑπ' αὐτῆς ἐνθουσιαζόμενοι ὕψωνον τὸ ἡράκλειον ῥόπα-
λὸν των, καὶ κατεσύντριβον τὰς κεφαλὰς τῶν Τούρκων,
ὥς καὶ προηγουμένως τὰς τῶν σταυροφόρων.

Ἰδοὺ δὲ ὁ σπουδαῖος οὗτος λόγος.

« Ἡ πειρώται ! Ὁ ζῆλος καὶ ἡ εὐπειθεια εἰς τὸν
» ἡγεμόνα σας, καὶ ὁ πόθος σας νὰ ἀνα-
» λάβητε τὴν ἐλευθερίαν σας, δὲν
» μοι προξενοῦν ποσῶς ἀπορίαν,
» ἐπειδὴ ἤξεύρω καὶ τὴν εὐτολμίαν σας, καὶ τὴν πρὸς
» τὸν μακαρίτην Πατέρα μου ἀγάπην σας, τὴν ὁποίαν
» σῶζω ἀνεξάλειπτον εἰς τὴν μνήμην μου. Ἐγὼ ἔτρεφον
» πάντοτε διακαῇ πόθον νὰ ἐπανέλθω ἐν τῷ μέσῳ ὑμῶν,
» καὶ νὰ σᾶς χρησιμεύσω ὡς πατὴρ καὶ ὑπερασπιστής
» σας κατὰ τοῦ τυράννου, ὅστις σᾶς στενοχωρεῖ καὶ βα-
» σανίζει. Καὶ ὅταν εἰς τὰς παρακαλεστικὰς σας μεσι-
» τείας, τὰς ὁποίας πολλάκις μ' ἐκάμετε διὰ νὰ ἐπιστρέ-
» ψω εἰς τὴν Πατρίδα μου, δὲν ἀνταπεκρινόμην παρὰ μὲ
» σιωπὴν βαθυτάτην, ἐνομίζατε βέβαια, ὅτι σᾶς εἶχα λη-
» σμονήσει, καὶ ὅτι ἐθυσίαζα χαμερπῶς τὴν τιμὴν μου
» καὶ τὸ χρέος μου εἰς τὰς περιποιήσεις καὶ κολακείας
» τοῦ ἀπίστου καὶ ἀσεβοῦς Ἀμουράτου. Μάθετε ὅμως
» ὅτι ἡ τοσαύτη σιωπὴ μου προήρχετο ἀπὸ τὸν φόβον
» μήπως ἀπροστόχαστος ὀγληγορότης μὲ ἐμποδίσῃ νὰ
» φέρω εἰς ἔκθασιν τὸν σκοπὸν μου. Καὶ σᾶς βεβαιῶ ὅτι,
» ἀφ' οὗ ὁ Ἀμουράτης μὲ ἀπέσπασεν ἀπὸ τὰς ἀγκάλας
» σας, δὲν ἐπέρασα οὔτε μίαν στιγμὴν χωρὶς νὰ συλλο-
» γίζωμαι καὶ νὰ φροντίζω ὑπὲρ ὑμῶν, καθὼς ὁ ἐπου-
» ράνιος καὶ καρδιογνώστης Θεὸς τὸ γινώσκει. Ὡς τέκνα
» μου (ὑποφέρετε, ὦ Ἡπειρώται, νὰ σᾶς δώσω τὴν τοιαύ-
» την ὀνομασίαν, ἥτις ἐκφράζει καὶ ἐξηγεῖ τὴν πρὸς
» ὑμᾶς ἀγάπην καὶ φιλοστοργίαν μου) τέκνα μου, λέγω,

»τὸ ἔργον μας ἤδη ἤρχησεν, ἀνάγκη καὶ νὰ τὸ φέρωμεν
 »εἰς τέλος· ἀνάγκη νὰ ἐξώσωμεν τοὺς Τούρκους ἀπὸ
 »ὅλας τὰς πόλεις τῆς Ἡπείρου, τὰς ὁποίας ἀκόμη ἔξου-
 »σιάζουν· ἃς ἐκστρατεύσωμεν μὲ θάρρος καὶ εὐκαρδίαν·
 »ὁ Θεὸς τῶν πολέμων θέλει ἔλθει εἰς βοήθειάν μας, διό-
 »τι τὸ κίνημά μας εἶναι κατὰ πάντα δίκαιον. Ἡμεῖς δὲν
 »εἴμεθα ὡς ταραχοποιοὶ καὶ ἀποστάται, οἱ ὁποῖοι κατα-
 »γίνονται νὰ ἀποσείσουν τὴν ὑποταγὴν, τὴν πρὸς τὸν
 »νόμιμόν των καὶ καθολικὸν ἡγεμόνα χρεωστούμενην,
 »ἀλλ' ἄνδρες ἐλεύθεροι, τοὺς ὁ-
 »ποῖοις μίαν δύνάμεις ὑπερτέρα
 »ὑπέβαλε δύναστικῶς καὶ παρὰ
 »νόμῳ εἰς τὸν ζυγὸν τῆς δουλείας.
 »Ἄς ἀρχίσωμεν λοιπὸν κατὰ πρῶτον ἀπὸ τὴν πολιορ-
 »κίαν τῆς Πετρίλλης, οἱ ἀγῶνες ἡμῶν κατὰ τῆς πό-
 »λεως ταύτης θέλουσιν ἀναγγεῖλει καὶ ἐκείνους, ὅσους
 »θέλομεν μεταχειρισθῇ καὶ κατὰ τῶν ἄλλων· ἡ πτω-
 »σις αὐτῆς θέλει σύρει ἀλληλοδιαδόχως καὶ ἐκείνην
 »τῶν ἐπιλοίπων, καὶ θέλουν πολλαπλασιασθῇ τὰ κατορ-
 »θώματά μας. Ἀνίσως ἡ φρουρά της ἀντισταθῇ καὶ μᾶς
 »ἀναγκάσῃ νὰ κυριεύσωμεν τὴν πόλιν μὲ τὴν βίαν, θέ-
 »λομεν τοὺς θυσιάσει ὅλους, διὰ νὰ ἐμπνεύσωμεν τὸν
 »τρόμον καὶ τὴν δειλίαν εἰς τοὺς φυλάττοντας τὰς ἄλ-
 »λας πόλεις· ἀλλ' ἀνίσως παρὰδοθῶσι μὲ
 »συνοθήκας, πρέπει νὰ τοὺς μεταχει-
 »ρισθῶμεν μὲ πραότητα καὶ φιλαν-
 »θρωπίαν, διὰ νὰ δείξωμεν εἰς τοὺς
 »ἄλλοις μας, ὅτι δὲν εἴμεθα βάρ-
 »βαροι καὶ αἰμοβόροι» (α).

(α) Ἐκ τῆς παραφυλίδος τῆς ἡμερηίδος τῶν Ἀθηνῶν ὁ «ΑΝΕΞΑΡ-
 ΤΗΤΟΣ» φύλλον 332. Ἱστορία Γεωργίου Καστριώτου.

Πλὴν ἐνῷ καὶ ἐκ τοῦ γεγονότος τούτου καταδεικνύεται, ὅτι ἐνυπῆρχεν εἰς τοὺς λαοὺς ἐκεῖνους τὸ ἀρειμάνειον τῶν Πατέρων των, καὶ ὅτι οἱ Αὐτοκράτορες τοῦ Βυζαντίου ἠδύναντο δι' αὐτῶν τὰ πᾶντα νὰ ἐπιτύχωσι· ἐὰν ὅμως παρατηρήσῃ τις μετὰ προσοχῆς τὴν μεσαιωνικὴν τοῦ ἔθνους ἡμῶν ἱστορίαν, βλέπει τοιαῦτα τερατώδη καὶ περίεργα φαινόμενα, ὥστε ἐνῷ τὸν ἐκπλήττουσι, τῷ δεικνύουσι συγχρόνως, ὅτι ἡ θεία πρόνοια εἶχεν ἀποφασίσαι τὴν πτώσιν τοῦ Βυζαντίου.

Λέγομεν δὲ τοῦτο, διότι βλέπει τις τοὺς Αὐτοκράτορας Παλαιολόγους φθάσαντας εἰς τοσαύτην ἀπόγνωσιν καὶ ἡλιθιότητα, ὥστε ἐὰν δὲν διέκρινον εἰς τὰς πράξεις των τὴν Θεῖαν Πρόνοιαν, ἀποφασίσασαν τὴν δουλείαν τοῦ ἔθνους, ὅπως, ἐν αὐτῇ καὶ δι' αὐτῆς εἰς τὴν κολυμβήθραν τῶν αἱμάτων καὶ δακρύων, καθαρισθῇ ἐκ τῆς εἰσαχθείσης ὑπὸ τῶν Φράγκων διαφθορᾶς, ἕκαστος Ἕλληन ἔπρεπε νὰ καταρᾶται νυχθημερὸν τοὺς ὀλετήρας ἐκεῖνους τοῦ ἔθνους.

Τῶνόντι. Ἐνῷ τὸ λέγομενον Βυζαντινὸν κράτος διετέλει κατὰ σκιὰν μόνον, ἐνῷ ἦτο μικρὸν, πτωχὸν, καὶ πειναλέον, ὁ Μανουὴλ ὁ Παλαιολόγος ἔδωκεν εἰς αὐτὸ τὸ τελευταῖον καὶ ὀριστικὸν κτύπημα, καὶ οὕτω προσιτήμασεν αὐτὸ, ἵνα μετὰ τῆς μεγαλητέρας εὐκολίας γίνῃ βορᾶ τῶν Τούρκων.

Ναὶ δὲν διστάζομεν νὰ εἰπώμεν, ὅτι ἔδωκεν εἰς αὐτὸ τὸ τελευταῖον κτύπημα, διότι κατὰ τὸν πολιτικόν του νοῦν, μὴ θέλων, ὡς ἔλεγε, νὰ ἀδικήσῃ τινὰ τῶν ἐπτὰ υἱῶν του, ὀλίγον πρὸ του θανάτου του διήρесе τὸ Κράτος εἰς ἐπτὰ μέρη, δόσας εἰς μὲν τὸν Ἰωάννην τὴν Κωνσταντινούπολιν — εἰς τὸν Θεόδωρον τὴν Λακεδαίμονα — εἰς τὸν Ἀνδρόνικον τὴν Θεσσαλίαν — εἰς τὸν Κωνσταντῖνον τὴν Μεσεμβρίαν, Σελημβρίαν καὶ τινὰς ἄλλας ἐν τῷ Εὐ-

ξείνω πόλεις — εἰς τὸν Ἀνδρέαν τὸ Δελμίνιον καὶ Δαλματίαν — εἰς τὸν Θωμάν καὶ Δημήτριον τὴν Πελοπόννησον. — Ἡ Εὐριπος καὶ Κρήτη κατείχετο ὑπὸ τῶν Ἐνετῶν. — Ἡ Χίος καὶ Λέσβος ὑπὸ τῶν Γενουηνσίων. — Ἡ Ἀχαΐα, Φωκίς, Βοιωτία, καὶ Ἀθῆναι παρὰ τῶν Φλωρεντινῶν. — Ἡ Ἀκαρνανία, Αἰτωλία, καὶ μεσημβρινὴ Ἑπείρος ὑπὸ τινος Τόκκου.

Ἐνῶ λοιπὸν, ἐπαναλέγομεν, τὸ Κράτος ἐκεῖνο ἦτον εἰς τὴν παρακμὴν τοῦ, ὃ ὑπὸ τοῦ Μανουὴλ διαμελισμὸς, αἱ τῶν λοιπῶν κατακτήσεις καὶ ἀσυμφωνίαι τὸ ἀπεκατέστησαν μικρότερον καὶ ἀδυνατότερον, καὶ ἐπομένως εἴτε διὰ τῆς μεγαλητέρας εὐκολίας κατεκτᾶτο βαθυηδὸν ὑπὸ τῶν Τούρκων, εἴτε παρεδίδετο θεληματικῶς εἰς αὐτοὺς παρὰ τινων τῶν Ἑλλήνων ἡγεμόνων, ἔνεκα μίσους τοῦ ἐνὸς κατὰ τοῦ ἄλλου (α). Μεταξὺ δὲ αὐτῶν διακρίνεται Ἰωάννης ὁ Παλαιολόγος Γ'. ἢ Ἡ. ὅστις παρέδωκεν ἀπάσας τὰς παραλίους πόλεις του εἰς τὸν Ἀμουράτ.

Ὁ διαμελισμὸς ὅμως οὗτος, ἡ ἐκ τούτου σμικρότης καὶ ἐκμηδένισις τοῦ κράτους καλῶς ἐξεταζομένη, ὡς κύριον ἀντικείμενον ἔσχε τὴν ἐκμηδένισιν καὶ πτώσιν τῆς Αὐτοκρατορίας, ἥτις ὡς ἐκ τῶν πολλῶν παραπτωμάτων τῆς ἔπρεπε νὰ ἐκλείψῃ, καὶ νὰ παραδῶσῃ τὸ ἔθνος εἰς τοὺς Τούρκους, ἵνα καθαγισθῇ εἰς τεσσάρων αἰώνων μαρτύρια καὶ τυραννίαν, καὶ διὰ μὲν τῶν παθημάτων του νὰ διδάξῃ μὲν ἑαυτὸ, ἐν καιρῷ ἐθνικῆς ἀποκαταστάσεως, ὅτι ἄνευ τῆς συμπνοίας, ἄνευ τῆς θρησκείας τῶν πατέρων του, ἄνευ τῆς ἐθνικότητός του δὲν δύναται νὰ

(α) Μεταξὺ τῶν παραδοσάντων τὸ κράτος των αὐθιγότητος εἰς τοὺς Τούρκους διακρίνεται Ἰωάννης ὁ Παλαιολόγος ὁ Γ'. ἢ Ἡ. ὅστις παρέχωρησε δωρεὰν ἀπάσας τὰς παραλίους πόλεις τοῦ Εὐξείνου τὰς παρ' αὐτοῦ κατεχόμενας εἰς τὸν Ἀμουράτ. (Cantù).

υπάρξῃ — νὰ διδάξῃ τοὺς Κυβερνῶντας αὐτὸ, ὅτι μὴ συμμορφουμένους μὲ τὴν δεσποτικὴν θέλησίν του, μὴ διοικοῦντας κατὰ τὰς κλίσεις καὶ τάσεις του, μὴ σεβομένους τὴν ἱερὰν θρησκείαν μας, τὸ ἔθνος ὧν γενναῖον καὶ καὶ ἡρωϊκὸν τοὺς καταποντίζει, καὶ δὲν διστάζει νὰ ριφθῇ καὶ αὐτὸ εἰς τὸν αὐτὸν τάφον εἰς ὃν τοὺς ἔρριψεν — εἰς δὲ τοὺς ἀλλοτρίους, ὅτι εἶναι ἔθνος μὴ ἀνεχόμενον οὔτε βίαν, οὔτε ἐπιβουλὰς, οὔτε περιφρονήσεις, ἀλλ' ἔθνος μέγα ἀπαιτοῦν σεβασμὸν, ὡς σέβεται καὶ ἐκεῖνο τὰ ἄλλα ἔθνη, καὶ τὰς τῶν ἄλλων δοξασίας.

Ἐπειδὴ λοιπὸν ἐντὸς τῆς ἐποχῆς ταύτης, δηλαδὴ ἀπὸ τῆς ἀναβάσεως εἰς τὸν Θρόνον τοῦ Ἰωάννου Παλαιολόγου (1425) μέχρι τῆς ἁλώσεως τοῦ Βυζαντίου (1453) παρατηρεῖται θάρρος, καρτερία, καὶ ἠθικῶς Μαραθῶνεις νίκη τῶν Ἑλλήνων ἐπὶ τῶν Αὐτοκρατόρων αὐτῶν καὶ τοῦ Πάπα· ἐπειδὴ παρατηροῦνται σκηναὶ ὄντως τραγικαί, ἀλλ' ἔνδοξοι, ἃς μᾶς ἐπιτραπῇ νὰ δείξωμεν ποία ἡ πολιτικὴ τοῦ Ἰωάννου καὶ Κωνσταντίνου Παλαιολόγων, ποία ἡ τοῦ Ἀμουράτ καὶ Μωάμεθ τοῦ Πορθητοῦ, καὶ ποία ἡ τάσις καὶ τὸ αἶσθημα τοῦ λαοῦ ἀπέναντι τῶν τοῦ Πάπα ἀξιώσεων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ'.

Ἀποστασία τῆς Δυτικῆς ἀπὸ τῆς Καθολικῆς

Ἐκκλησίας

καὶ ἄλλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην τῆς Ἑλληνικῆς τραγωδίας, εἰς πρόσωπα παριστάνουσιν εἰς διαφόρους πλὴν ἀντιθέτους σκηνάς. Α. ὁ λαὸς καὶ ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία. Β'.

ὁ Παπισμός. Γ'. ὁ σύμμαχος αὐτοῦ, καὶ ἐπομένως ἐχθρὸς τοῦ λαοῦ Αὐτοκράτωρ Ἰωάννης ὁ Παλαιολόγος. Δ'. ὁ σύγχρονος αὐτοῦ καὶ ὑπουργὸς Σουλτᾶνος ὁ Ἀμουράτ Β'. Κωνσταντῖνος ὁ Παλαιολόγος καὶ ΣΤ'. ὁ Μωάμεθ ὁ Πορθητής.

Ἄς ἴδωμεν λοιπὸν ποία ἡ ἐντολὴ καὶ ποία ἡ ἐνέργεια ἐκάστου τῶν προσώπων τούτων ἐπὶ τῆς πτώσεως τοῦ Βυζαντίου, καὶ ποία ἡ ἀπαιτουμένη ψῆφος ὑπὲρ ἥ κατὰ ἐκάστου αὐτῶν.

Φθάσαντες εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο, καὶ ὑποχρεούμενοι νὰ ὑπερασπισθῶμεν τοὺς τοσάκις καὶ ἀδίκως συκοφαντηθέντας Πατέρας ἡμῶν καὶ ἡμᾶς αὐτοὺς, ὡς δῆθεν σχισματικούς, καὶ κατὰδικασθέντας ὑπὸ τῆς Θείας Προνοίας εἰς πολυκιώνιον τυραννίαν, καθὼ ἀποχωρισθέντας ἀπὸ τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας, γνωρίζοντες δὲ ὅτι ἡ ἐξιστόρησις τῶν γεγονότων, τὰ ὅποια ἐρانيζόμεθα ἀπὸ Δυτικούς συγγραφεῖς, ἤθελον ἐπιφέρει διαφωνίας μεταξὺ Ἀνατολικῶν καὶ Δυτικῶν, ἐξ ὧν ὀφελούμενος ὁ κοινὸς τῆς Εὐρώπης ἐχθρὸς Τοῦρκος καγχάζει, καὶ τὴν μὲν Ἀνατολὴν τυραννεῖ, ἐκατομύρια δὲ ἀνθρώπων ὑποφέρουσι, ἡ πρόοδος δὲ τῆς ὅλης ἀνθρωπότητος ἀναστέλλεται, πρὸς ἀποφυγὴν τούτων ἀπάντων ἀπεφασίσαμεν πολλάκις νὰ σπᾶσωμεν τὸν κάλαμον καὶ νὰ μὴ προβῶμεν περαιτέρω· βλέποντες ὅμως, τὸν μὲν Ἀρχιεπίσκοπον τῶν Παρισίων Σιβούρ κηρύξαντα τὸν Μωαμεθανισμόν αἵρεσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ, τὸν δὲ νῦν Πάππ Πίον Θ'. μετὰ τὰς ἐγκυκλίους του, νὰ ὑπαγορεύῃ δεήσεις, ὅπως κατὰξιοθῶμεν νὰ ὑποκύβωμεν εἰς τὸ σκῆπτρόν του· τὴν δὲ Ἰησουητικὴν προπαγάνδαν καὶ τοὺς διαμαρτυρουμένους νὰ κινῶσι πάντα λίθον, ἵνα ἐνσπείρῳσι ζιζάνια μεταξὺ τῶν Ὀρθοδόξων, καὶ οὕτω διασπᾶσῳσι τὴν διακρίνουσαν ἡμᾶς μέχρι σήμερον ὁμό-

νοικν καὶ ἔνωσιν, μετὰ θάρρους ἀναλχυμβάνομεν τὸν κά-
λχυον, ἵνα κατ' αὐτῶν ὑπερασπισθῶμεν, καὶ διαμαρτυ-
ρούμενοι ὅτι, ὡς Ἕλληνες, ἐπεθυμήσαμεν, ἐπιθυμοῦμεν,
καὶ θέλομεν ἐπιθυμεῖ τὴν ἔνωσίν μας, τὴν ἀγάπην, τὴν
ἀδελφότητα μεθ' ἀπάντων τῶν λαῶν· πρὸς δὲ διαμαρ-
τυρούμενοι, ὅτι σεβόμεθα ἕκαστον καὶ οὐδένα ἐννοήσα-
μεν νὰ προσβάλωμεν, ῥίπτομεν τὸν κύβον, καὶ ἡ εὐθύνη
ἔστω κατὰῖτων ἀνθρώπων ἐκείνων, οἵτινες καὶ τὰς διδασκαλίας τοῦ Ἰησοῦ σκανδαλωδῶς τε καὶ αὐθαδῶς περιε-
φρόνησαν, καὶ τὰς ἀρχὰς τῆς ἀληθοῦς πολιτικῆς παρα-
γνωρίζοντες, καὶ ἀνέχονται καὶ συνταλοῦν, ὅπως τὸ
ἔθνος ἡμῶν διατελεῖ εἰσέτι εἰς τὴν ἐκτὸς τοῦ κέντρου
τῆς Εὐρώπης πρόοδον, καὶ εἶναι ὑποτελεῖς εἰς στίφη τινὰ
βαρβάρων, τὸ ὄνομα τῶν ὁποίων προξενεῖ φρίκην καὶ
εἰς αὐτοὺς τοὺς τῆς ἐσχάτης τάξεως ἀνθρώπους τῆς
Εὐρώπης.

Ὁ Ἰωάννης ὁ Παλαιολόγος μετ' οὐ πολὺ ἀφοῦ ἔλαθεν
εἰς χειράς του τὰς ἡνίας τῆς Αὐτοκρατορίας, ὡς, ἵνα
ἀνακεφαλαιώσῃ ἐν ἑαυτῷ ἅπασαν τὴν ἀπονενοημένην τῶν
προκατόχων του πολιτικὴν, κολακευόμενος ἐκ τῆς ιδέας,
ὅτι ἡδύνατο νὰ λάβῃ βοήθειάν τινα ἐκ τῆς Δύσεως μέσον
τοῦ Πάπα, ἔγραφεν ὑποκλινῶς εἰς τοῦτον, ὅτι εἶναι ἕτοι-
μος διὰ τῆς λεγομένης ἐνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν, νὰ ὑπο-
τάξῃ ἑαυτὸν, τὴν Ἐκκλησίαν, καὶ τοὺς Ἀνατολικοὺς λαοὺς
εἰς τοὺς πόδας του.

Ὁ Ἀμουράτ ἐκ τοῦ ἐτέρου ἀνέστειλε πρὸς στιγμὴν τὴν
κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐπίθεσίν του, περιμένων
τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἀποπείρας ταύτης τῆς ἐνώσεως τῶν
Ἐκκλησιῶν.

Ὁ δὲ λαὸς ὁ κατὰ τὸ σύνθημα ἄκμυτος καὶ γενναῖος
ὑπερασπιστὴς τῶν θρησκευτικῶν δικαιωμάτων του, συμ-

μαχήσας μετὰ τῆς Ἐκκλησίας ἐμίσει, ἀπεστρέφετο, ἐβδελύττετο καὶ ἔφριττεν ἰδεαζόμενος τοιαύτην ἔνωσιν.

Ὁ Αὐτοκράτωρ λοιπὸν ἀντιπεριφρονῶν τὴν σταθερότητα ταύτην τοῦ λαοῦ, καὶ ὀνειροπολῶν παπικὰς ὑπὲρ τοῦ Θρόνου του σταυροφορίας, ἵνα δῆθεν ἀποδείξῃ εἰς τὴν Μακαριότητά του τὴν γενικὴν τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας διάθεσιν ὑπὲρ τῆς ἐνώσεως, παραλαμβάνει μεθ' ἐαυτοῦ τὸν Πατριάρχην Ἰωσήφ, τὸν ἀδελφόν του Δημήτριον, τοὺς Ἀρχοντας, τοὺς Ἀξιωματικούς τῆς Αὐλῆς καὶ Ἐκκλησίας, τὸν Ἰσίδωρον, τὸν Συρόπουλον, τὸν Γεμιστόν, τὸν Ἀργυρόπουλον, τὸν Ἐφέσου, τὸν Βησαρίωνα, τὸν Μονεμβασίας, τὸν Βαλσαμῶνα τὸν Ἀγγχιάλου, καὶ ἐν βραχυλογίᾳ διακοσίους τῷ ἀριθμῷ, ἐξ ὧν ἄλλοι μὲν ἐφοδιασμένοι τῆς σταθερότητός των, καὶ ἑτοιμοὶ νὰ υπερασπισθῶσι τὰ δικαιώματα τῆς ἐπιβουλευομένης Ἐκκλησίας, ἄλλοι δὲ φανταζόμενοι καρδιναλικούς πῖλους ἠκολούθουν, ἵνα ὑποστηρίξωσι τὴν ἔνωσιν, ἄλλοι ἐσύροντο ὡς πρόβατα ἐπὶ σφαγῆς, καὶ ἐν συνόψει «ἐν μέσῳ τῶν σαλπύγων καὶ παντὸς γένους μουσικοῦ», δι' ὧν περιστοιχίζετο ἡ πνευματικὴ αὕτη στρατεία, ἔβλεπέ τις τὸ πλέον σπαρξικάρδιον θέαμα, τὰ προκριτώτερα μέλη ἐνὸς ἔθνους νὰ σύρονται πρὸς ἀνοσίῳ καὶ ὑπούλου πολιτικῆς, ἵνα ὑποδουλώσωσι τὸ τιμαλφέστερον τῶν ἐπιγείων δικαιωμάτων αὐτῶν καὶ τοῦ ἔθνους ἅπαντος, τὴν θρησκείαν των εἰς τοὺς πόδας ἐνός, ὅστις εἰς τοὺς πόδας του τούτου ἔχων τὸν σταυρὸν ἐκείνον ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐσταυρώθη ὁ Σωτὴρ ἡμῶν, καπηλεύεται καὶ τὴν θρησκείαν, καὶ τὴν τύχην τῶν Ἑθνῶν.

Ἐφθασε λοιπὸν ἡ κρατεία αὕτη, ἐν Ἰταλίᾳ ὑπεδέχθη ὑπὸ τῶν Δυτικῶν, διὰ τῶν συνήθων αὐτοῖς θεατρικῶν ἐπιδείξεων Δυτικοί τε καὶ Ἀνατολικοὶ συνεδρίσσαν ἐν Φερράγγῃ

πρώτον, ἀκολούθως δὲ, ἕνεκα τῆς ἐκεῖσε ἐνσχυψάσης λι-
μικῆς νύσου, ἐν Φλωρεντίᾳ. Ὁ Γεμιστὸς, ὁ Ἐφέσου, ὁ
Ἀργυρόπουλος, καὶ ἐν γένει ἅπαντες οἱ Ἀνατολικοὶ (ἐξαι-
ρουμένων εὐαρίθμων τινῶν θηρεύοντων καρδιναλικούς πί-
λους; οἱοὶ ὁ Βησαρίων, ὁ καὶ Ἰσίδωρος τῆς Ῥωσσίας) ὑπε-
ρασπίσθησαν τὰ δόγματα τῆς Καθόλου Ἐκκλησίας, πλὴν
τῇ ἐνεργείᾳ τοῦ Αὐτοκράτορος Ἰωάννου, ὅστις παρεδέχετο,
κατὰ τινας, τὰς ἀξιώσεις τοῦ Πάπα, ἕνεκα τῆς δεινῆς τοῦ
Βυζαντίου θέσεως, καθεκάστην ἐπιβουλευομένου παρὰ τοῦ
Ἀμουράτ, ἐλλειπούσης καὶ αὐτῆς τῆς τροφῆς, ἣν ἕνεκα
τῆς ἐσχάτης πενίας τῆς Αὐτοκρατορίας ὑπεσχέθη νὰ τοῖς
παρέχῃ ὁ Πάπας, ἕνεκα τέλος τῆς ἐλπίδος παπικῆς βοη-
θείας ὑπὲρ τῆς ψυχораγούσης Πατρίδος, τὴν 6 Ἰουνίου
4439 ἀπέναντι τῶν διζμαρτυρήσεων τοῦ Μάρκου τῆς
Ἐφέσου ἐτελέσθη ἐντὸς τοῦ ἐν τῇ Φλωρεντίᾳ ναοῦ τῆς
Θεομήτρος ἡ ἔνωσις τῶν Ἐκκλησιῶν. Ἀνεγνωρίσθη ὁ Πά-
πας δηλαδὴ παντοδеспότης, καὶ προσετέθη πρὸς χλευα-
σμὸν «salvis privilegiis omnibus, et juribus grae-
corum» (α).

Διὰ τῆς ἐνώσεως λοιπὸν ταύτης ἡ ψευδοσύνοδος ἐκεῖ-
νη παρεδέχθη ἁ. τὴν εἰς τὸ σύμβολον προσθήκην τῆς ἐκ-
πορεύσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ ἐκ τοῦ υἱοῦ β'. τὴν
παντοδеспοτίαν τοῦ Πάπα γ'. τὴν μετάληψιν καὶ διὰ τῶν
ἀζύμων, δ'. τὸ Καθαρτήριον πῦρ, καὶ ἄλλα τινά.

Τί πρᾶγμα εἶναι ὁ Πάπας εἰς τὸν ὁποῖον ὑπετάγη ἡ
Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία; Ἦτον κατὰ τὰς ἀξιώσεις τῶν πα-
πιστῶν ὁ διάδοχος τοῦ Πέτρου, ἐπειδὴ δὲ ὁ Πέτρος ἦτον
ὁ ἐπίτροπος τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἐκ τοῦ ὁποίου, ὥς ἰσχυ-
ρίζονται, ἐκπορεύεται τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, ἄρα διὰ τοῦ

(α) Istoria di tutte l'eresie da Domenico Bernino Tom. IV.
pag. 60.

γεωμετρικοῦ ἀξιόμαχος τὰ ἐνὶ τρίτῳ ἴσα καὶ ἀλλήλοις εἶσιν ἴσα, τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκπορεύεται καὶ ὑπὸ τοῦ Πάπα, καὶ λοιπὸν ἀναμάρτητος, ἀλάνθαστος, κύριος τοῦ Οὐρανοῦ, τῆς γῆς, τοῦ ἅδου· ἀπόλυτος δεσπότης ἐπὶ τῶν βασιλέων καὶ τῶν λαῶν, ὡς ἱερεὺς εὐλογεῖ, ὡς βασιλεὺς καταδικάζει εἰς θάνατον, καὶ ἐν συνόψει ὁ μὲν Πάπας Γρηγόριος Ζ΄. (1073) ἐδίδασκεν, ὅτι ἡ ῥωμαϊκὴ Ἐκκλησία εἶναι ἡ μόνη τετελειωμένη εἰς τὸν Χριστὸν, ἥτις οὔτε ἐπλανήθη, οὔτε δύναται νὰ πλανηθῇ — ὅτι δὲν εἶναι Χριστιανὸς, ὅστις δὲν εἶναι ἐνωμένος (γράφει ὑποταταγμένος) μὲ αὐτὴν — ὅτι τὸ ὄνομα τοῦ Πάπα εἶναι μοναδικὸν εἰς τὸν κόσμον — ὅτι ὁ Πάπας, κανονικῶς χειροτονούμενος εἶναι Ἄ γ ι ο ς . . . — ὅτι οὐδεὶς δύναται νὰ ἀκυρώσῃ τὰς ἀποφάσεις του — ὅτι αὐτὸς ἔχει ἐξουσίαν νὰ ἀκυρόνῃ τὰς ἀποφάσεις ὅλου τοῦ κόσμου — ὅτι μόνος αὐτὸς ἡμπορεῖ νὰ στολισθῇ μὲ Αὐτοκρατορικὸς τίτλους — ὅτι ὁ Πάπας μόνος ἡμπορεῖ νὰ στολισθῇ μὲ Αὐτοκρατορικὸς τίτλους — ὅτι ὅλοι οἱ Βασιλεῖς τῶ φιλοῦν τὸν πόδα, καὶ τέλος ὅτι αὐτὸς μόνος ἔχει ἐξουσίαν νὰ ἀφορίζῃ καὶ καταργῇ Αὐτοκράτορας, οἱ δὲ σφόδρα παπιστὰς ἐφθασαν ἀκολούθως εἰς τοσαύτην αὐθάδειαν καὶ θρασύτητα, ὥστε ὁ μὲν ἔλεγε, ὅτι «ὁ Πάπας εἶναι Θεὸς ἐπὶ τῆς γῆς» (α). ὁ δὲ ὅτι «ὁ Πάπας καὶ ὁ Χριστὸς ποιοῦσι συνέδριον ἓν» (β). ὁ ἄλλος ὅτι «ὁ Πάπας εἶναι θεότης τις, καὶ οἶονεὶ Θεὸν »τινα ὁρατὸν φέρων ἐν ἑαυτῷ» (γ). ὁ ἄλλος, ὅτι «ὁ Πά-

(α) Papa est Deus in terras.

(β) Papa et Christus faciunt unum concistorum.

(γ) Papa est quodam numen, et quasi visibilem quendam deum præ se ferens.

«πάς εἶναι τὰ πάντα καὶ ὑπὲρ τὰ πάντα» (α), ἐκεῖνος, θεωρῶν τὴν νύμφην τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαν δούλην τοῦ Πάπα, ἐκραύγαζεν, ὅτι «ὁ Πάπας εἶναι ἐκεῖνος, εἰς τὸν »ὅποιον χρεωστεῖ νὰ ὑποτάσσεται ἡ Ἐκκλησία ἅπασα» (β) οὗτος, ὅτι «δύναται νὰ πράξῃ τὸ πᾶν ὑπεράνω παν- »τὸς νόμου, καὶ ἐναντίον παντὸς νόμου» (γ) ὁ ἄλλος, ὅτι, «δύναται νὰ ἀλλάξῃ τὰ τετράγωνα εἰς τρογγύλα» (δ) καὶ ἐν βραχυλογίᾳ τινὲς τῶν Θεολόγων παπιστῶν ἔρθη- σκεν εἰς τοσοῦτον ἀσεβείας βαθμὸν, ὥστε ἔθετον εἰς ἀμ- φιβολίαν ποῖος εἶναι εὐσπλαγχνικώτερος καὶ προχότερος ὁ Πάπας ἢ ὁ Ἰησοῦς, διότι κατὰ τὴν ἀσεβεστάτην δι- δασκαλίαν των, ὁ Ἰησοῦς οὐδέποτε ἠλευθέρωσε τινὰ ἐκ τοῦ Καθαρτηρίου πυρὸς, ἐνῶ οἱ Πάπαι, διὰ τῶν, κατὰ τὸν Ἱ. αἰῶνα ἐφευρεθέντων συγχωροχαρτίων, διδομέ- νων ἀντὶ ὀλίγων ὀβολῶν, κηθεκάστην ἐλευθερόνουν ἐκ τοῦ ἄδου κλέπτας (ε), μοιχοὺς, βλασφήμους, φονεῖς, καὶ κἄποτε προτοῦ ἐκτελέσωσι τὸν φόνον (ς).

Εἰς τοὺς πόδας τοιούτων μακσριωτάτων Παπῶν ἡ ἐν

(α) Papa est omnia et super omnia.

(β) Papa est in cui tota parere debet ecclesia.

(γ) Supra jus et contra jus omnia potest.

(δ) Papa potest mutare quadrata rotundis.

(ε) An elementior sit Papa, quam fuerit Christus, cum is non legatur quemquam a Purgatorii pœnis revocasse.

(Ἡ ὑπεράσπισις τῆς Γραικικῆς Ἐκκλησίας ὑπὸ Σ. Βλασπούλου, με- τὰρρασις Χ. Φιλκτᾶ §. 8.)

(ς) Διηγέεται ἱστορικὸς τις, ὅτι τὰ συγχωροχάρτια ἐπωλοῦντο ὑπὸ τῶν Φρατρῶν εἰς τὰς ἀγοράς ὅχι μόνον δι' ἐγκλήματα πράχθέντα, ἀλλὰ καὶ διὰ πράχθισμένα.

Ἄνθρωπός τις λοιπὸν ἠγόρασε συγχωροχάρτιον ἀξίας νὰ τὸν ἀπαλλά- ξῃ τῆς πεινῆς δι' ἄνθρωπον τὸν ὅποιον προέθετο νὰ φονεύσῃ. Τὸ ἐσπί- ρας εὔρε τὸν Φράτρην, καὶ τὸν εἰδοποίησεν, ὅτι ἤθελε νὰ τὸν φονεύσῃ· καταβορῆσθαι δὲ τούτου, καὶ ἐρωτήσαντος τὸν λόγον, ὁ συγχωρη- θεὶς φωνεῖς τῷ ἀπάντησε. «Σήμερον σὲ ἐπλήρωσα καὶ μοὶ ἐσυγχώρησας

Φλωρεντίᾳ Σύνοδος ὑπέταξε τὴν Καθολικὴν Ἐκκλησίαν. Εἰς τοὺς πόδας τοιούτων ἀνθρώπων, ἕνεκα τῶν ὁποίων ἰδρῦθη πρῶτον τὸ Ἱεροδικαστήριον ἐκεῖνο τῆς Ἰσπανίας, οὕτινος ἡ ἱστορία ἐγράφη διὰ τοῦ αἵματος μυριάδων ἀνθρώπων — δεύτερον ἀνεφύει ὁ διαμαρτυρισμὸς — τρίτον ἐγένοντο αἱ κατὰ τὴν νύκτα τοῦ Ἁγίου Βαρθολομαίου τραγικαὶ σκηναὶ, καὶ ἐν συνόψει ἡ σφαγὴ ἑξ περὶ τοῦ ἑκατομυρίων Χριστιανῶν.

Οἱ λαοὶ λοιπὸν τῆς Ἀνατολῆς, οἵτινες ὡς ἐκ τῆς προηγουμένης καὶ συγχρόνου τῆς ἐνώσεως διαγωγῆς τῆς Παπικῆς δεσποτείας ἐμίσουν τὴν ἀπεριόριστον ἐξουσίαν τοῦ Πάπα. — Οἱ λαοὶ ἐκεῖνοι, οἵτινες περικυκλούμενοι ἐκ παντοίων θλίψεων, στερήσεων καὶ κινδύνων δὲν εὕρισκον εἰς οὐδὲν ἄλλο ἀνάπαυσιν τῶν παθημάτων των, εἰμὴ εἰς τὴν θρησκείαν των. — Οἱ λαοὶ, λέγομεν, ἐκεῖνοι ἀκούσαντες ὑπὸ τῶν ἐπανακαμψάντων Ἀρχιερέων, ὅτι ἡ θρησκεία των προσεβλήθη, καὶ ὅτι ὁ Πάπας ἐκηρύχθη ἀπόλυτος τῆς Ἐκκλησίας δεσπότης, φρίττουσι, ἀπορασίζουσι νὰ ρίψωσι τὸν περὶ τῶν ὅλων κῦβον, ἐτοιμάζονται, ἵνα ἅπαξ καὶ διὰ παντὸς ἐλευθερωθῶσι τοιαύτης θρησκευτικῆς καὶ πνευματικῆς δουλείας, νὰ ρίψωσι τὴν Βυζαντινὴν Αὐτοκρατορίαν, ἥτις ὑπετάσσετο εἰς τοιαύτας ἀποφάσεις, καὶ νὰ ἀνεχθῶσι τὴν ἐπαπειλοῦσαν αὐτοὺς Μωαμεθανικὴν δεσποτείαν, ἥτις τοῖς ὑπέσχετο τοῦλάχιστον σεβασμὸν τῆς θρησκείας των, ἐν ᾗ ἐβλεπον τὴν ἐναποταμίευσιν τῶν πολιτικῶν δικαιωμάτων αὐτῶν, καὶ τὴν ἐλευθερίαν τῆς ψυχῆς των (α).

»να φρονέσῃ, ἐπομένως ἡδυνάμην ἄνευ φόβου νὰ κολασθῶ νὰ ἐκτελέσω τοῦτο εἰς σέ, ἀλλὰ φιλανθρωπότερος ὢν σοῦ σοὶ χαρίζω τὴν ζωὴν, νῆαν παύσης τοῦ νὰ ἐμπυρεύεσαι τὸν Θεόν».

(α) *Serviunt corpore; sed nequaquam capitur fidelis animæ libertas*.

Ἀπὸ τῆς ἡμέρας λοιπὸν ταύτης καταμετρᾶται ἡ χρονολογία τῆς τρομερᾶς ἀποφάσεως, ἣν ἀπήγγειλον οἱ λαοὶ τῆς Ἀνατολῆς καὶ ἡ Ἐκκλησία, νὰ ρίψωσι τὴν τῶν Παλαιολόγων Αὐτοκρατορίαν, καὶ ν' ἀδιαφορήσωσι περὶ τοῦ οἰουδήποτε μέλλοντος· ὡς ἐκ τούτου, ὁ τῆς πρωτευούσης λαὸς τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐπὶ κεφαλῇς ἔχων τοὺς περιφανεῖς Μάρκον Ἐφέσου καὶ Γεώργιον τὸν Σχολάριον ἐπαναστατεῖ κατὰ τῆς Αὐτοκρατορίας, καὶ περιφρονεῖ τοὺς ἐκ τῆς Εὐρώπης ἐλθόντας Καρδινάλιους (α).

Ἐπειδὴ δὲ οἱ Αὐτικοὶ εὐαρεστοῦνται νὰ παραινῶσι τὰ μεγάλα τῶν πατέρων ἡμῶν προτερήματα, τὴν ἀπαρδειγμάτιστον σταθερότητα καὶ καρτερίαν των, καὶ τοὺς χλευάζουσι, διότι ἀπέναντι τοῦ κινδύνου, ὃν διέτρεχον ὑπὸ τῶν Τούρκων, τοῖς ἀποδίδουσιν, ὅτι ἐνέδιδον εἰς τὰς βραδιουργίας τοῦ Ἀνατολικοῦ Ἱερατείου, καὶ δὲν ὑπετάσσοντο τυφλοῖς ὄμμασιν εἰς τὰς τοῦ Πάπα ἁξιώσεις, ὥς μᾶς ἐπιτραπῇ ν' ἀποδείξωμεν, ὅτι οἱ μὲν πατέρες ἡμῶν ἐθασίζοντο εἰς ὑψηλοτέρους λόγους τῶν εἰς αὐτοὺς ἀποδιδομένων, ἡμεῖς δὲ, ὅτι ἔχομεν καθῆκον νὰ ἀκολου-

(α) Poco però durò questa riconciliazione; mentre il sudetto Marco d'Efesso, che già per acerrimo avversario sempre fecesi conoscere nel Concilio, nel suo ritorno a Costantinopoli cominciò a spargere, che i Padri della Chiesa Greca, corrotti dall'oro, avevano aderito ai Latini, soggettandosi al Papa; l'istesso aveva in iscritto fatto il Patriarca Giuseppe, e perciò Iddio l'aveva privato di vita. Per le quali cose talmente s'irritò il popolo contro i medesimi Vescovi, che gli ricevè con improprie e poco mancò non li lapidasse: onde non vollero poi i Greci quella fede riconosciuta per vera, e quell'unione, che tanto di fatiche, e di spese importò ad Eugenio.

(Istoria di tutte le Eresie, da Domenico Bernino Tomo IV. Cap. VI.)

θῶμεν τὰ βήματα ἐκείνων, καθὼς βασιζόμενα ἐπὶ τῶν καθολικῶν ἀρχῶν τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἐν ᾧ ἡ δικαιοσύνη καὶ ἡ ἀλήθεια.

Παραλείποντες δὲ τὴν θεολογικὴν ἐξέτασιν περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τοῦ καθαρτηρίου πυρὸς, τῶν ἀζύμων καὶ ἄλλων ἀντικειμένων, διότι ἀμειβοῦμεν θεολογικῶν γνώσεων, ἃς μᾶς ἐπιτραπῇ νὰ ἐξετάσωμεν, διὰ τῆς ὅσον ἔνεστι βραχυλογίας, θρησκευτικῶς καὶ πολιτικῶς τὸ μᾶλλον ἐνδιαφέρον τόν τε Πάπαν καὶ τοὺς Ἀνατολικοὺς λαοὺς ζήτημα, τὸ περὶ τοῦ ἀπολύτου δεσποτισμοῦ τοῦ Πάπα ἐπὶ τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ.

Καὶ λοιπὸν

§. α. Θρησκευτικῶς.

Λέγουσιν οἱ Παπισταί, ὅτι ἐπειδὴ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν εἰς τὸν Πέτρον, «ποίμαινε τὰ πρόβατά μου, καὶ ἐν αὐτῇ τῇ »πέτρᾳ κτίσόν σου τὴν Ἐκκλησίαν» τὸν ἀνηγόρευσεν κύριον καὶ κεφαλὴν πάντων τῶν Ἀποστόλων, καὶ ὅτι ἐπειδὴ ὁ Πάπας εἶναι ὁ διάδοχος τοῦ Πέτρου, ἐπομένως πρέπει νὰ ᾔηται κύριος καὶ κεφαλὴ τῆς Ἐκκλησίας.

Παρατρέχοντες τὴν δικαίαν ἡμῶν ἀξίωσιν νὰ μᾶς δεῖξωσιν οἱ Παπισταί τὸ πληρεξούσιον, ὅπερ ἔδωκεν ὁ Πέτρος εἰς τὸν Πάπαν, καὶ παραδεχόμενοι πρὸς στιγμὴν, ὅτι πραγματικῶς ὁ Πάπας εἶναι ἐπίτροπος τοῦ Πέτρου, ἐρωτῶμεν πῶς ἐξηγοῦσι τὴν πρᾶξιν τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ ὅτε ἔπλυνε τοὺς πόδας αὐτοῦ τοῦ Πέτρου καὶ τῶν λοιπῶν Ἀποστόλων; Ἐνόμισε τάχα ὁ Ἰησοῦς νὰ ἐξευτελίσῃ αὐτὸν ἀπέναντι τοῦ Πέτρου καὶ τῶν λοιπῶν, ἢ διὰ τῆς πράξεώς του ταύτης νὰ τοῖς διδάξῃ τὴν ταπύνωσιν, τὴν ἀγάπην, τὴν ἰσότητά, τὴν ἀδελφότητα; Ὅτι προέθετο

δὲ καὶ διὰ τῶν πραγμάτων νὰ τοῖς διδάξῃ ὅ,τι προφορικῶς τοῖς ἔλεγε νὰ ἀγαπῶσιν ἀλλήλους, δὲν πιστεύομεν νὰ τὸ ἀμφισβητῶσιν· ὡς ἐκ τούτου πῶς συμβιβάζεται ἡ ἀγάπη, ἥτις κατὰ τὸν Παῦλον, «οὐ ζηλοῖ, οὐ προπορεύεται» μὲ τὴν προεδρείαν τοῦ Πέτρου;

Ἀλλ' ἄς προβῶμεν περαιτέρω. Ὁ Ἰησοῦς ἔλεγεν τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ «ὅτι μὴ κληθῆτε ράβδι, εἰς γὰρ ἐστὶν ὁ καθηγητὴς ὑμῶν ὁ Χριστὸς, πάντες δὲ ὑμεῖς ἀδελφοὶ ἐστέ· καὶ πατέρα μὴ καλέσητε ἐπὶ τῆς γῆς, εἰς γὰρ ἐστὶν ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. Οἶδατε ὅτι οἱ ἄρχοντες τῶν ἐθνῶν κατακυριεύσουσιν αὐτῶν, καὶ οἱ μεγάλοι κατεξουσιάζουσιν αὐτῶν, οὐχ' οὕτω δὲ ἔστω ἐν ὑμῖν, ἀλλ' ὅς ἐάν θέλῃ μέγας γενέσθαι ἐν ὑμῖν, ἔστω πάντων διάκονος» (Ματθ. Κεφ. ί.) Ἐπομένως ἐκ τῶν χωρίων τούτων δῆλον γίνεται, ὅτι οὐδεμίᾳ ὑπάρχει διάκρισις μεταξὺ Πέτρου καὶ τῶν λοιπῶν Ἀποστόλων, οὐδὲν δικαίωμα λοιπὸν δεσποτείας ἐπὶ τῆς Ἐκκλησίας ἡδύνατο, ἢ δύναται νὰ ἔχῃ ὁ αὐτοκαλούμενος ἐπίτροπος τοῦ Πέτρου καὶ διὰ τούτου ὁ ἐπίτροπος τοῦ Ἰησοῦ Πάπας.

Ἐὰν ὅμως οἱ Παπίζοντες δὲν πείθονται εἰς τοὺς ῥητοὺς τούτους τοῦ Ἰησοῦ λόγους· ἐὰν εἰς τὴν λέξιν ἀγάπην διακρίνουσι δοῦλον καὶ δεσπότην· ἐὰν εἰς τὴν ὑψηλὴν καὶ θεῖαν διδασκαλίαν, ὅτι ἡμεῖς ἅπαντες ἀδελφοί, βλέπουσι κύριον καὶ δοῦλον· ἐὰν ἅπασα ἡ ζωὴ τοῦ Πάπα, ἥτις ὀφείλει νὰ ᾔνῃ ὁ τύπος καὶ ὑπογραμμὸς τῆς τῶν χριστιανῶν διαγωγῆς, ἕνεκα τοῦ ἀλανθάστου αὐτοῦ, δύναται νὰ ἔχῃ τσαύτας ἀντιφάσεις, ἃς μᾶς εἴπωσι, παρὰ κλυῖμεν, πῶς ἐξηγοῦσι τὴν πράξιν αὐτοῦ τοῦ ταπεινοῦ, τοῦ ἀληθοῦς ὁπαδοῦ τοῦ Ἰησοῦ, τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου, τὸν ὅποιον φορτύνουσι προεδρείας, καὶ ἄλλα γελοῖα παπικᾶ ληρύματα, πῶς, λέγομεν, ἐξηγοῦσι τοὺς

λόγους τοῦ Πέτρου τούτου πρὸς τὸν Κορνήλιον «ὥς δὲ
 ἐγένετο εἰσελθεῖν τὸν Πέτρον, συναντήσας αὐτῷ ὁ Κορ-
 νήλιος, πεσὼν ἐπὶ τοὺς πόδας προσεκίνησεν· ὁ δὲ Πέ-
 τρος αὐτὸν ἤγειρε λέγων, ἀνάστηθι καὶ ἄγε·
 » αὐτὸς ἄνθρωπός εἰμι; — Πῶς ἐξηγοῦσι
 τοὺς λόγους τοῦ μεγάλου τῶν ἐθνῶν διδασκάλου, τοῦ
 Οὐρανοβάμονος Παύλου, δι' ὧν, ἀποτεινόμενος εἰς τοὺς
 Ἱερεῖς, ἐν οἷς καὶ ὁ Πάπας, λέγει «ποιμάνετε τὸ ἐν
 » ὑμῖν ποίμνιον. . . . μὴδ' ὥς κατακυριεύοντες τὸν κλη-
 » ρον, ἀλλὰ τύποι γενόμενοι τοῦ ποιμνίου; Βεβαίως
 τοῖς δίδουσι τὸ νόημα ἐκεῖνο, ὅπερ τοῖς δίδει καὶ ἡ Ἀ-
 νατολικὴ Ἐκκλησία, ὅτι δηλαδὴ, οὐδεὶς δύναται νὰ ᾔηται
 δεσπότης τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλ' ἅπαντες οἱ Ἱερεῖς αὐτῆς
 νὰ ᾔηται τύποι καὶ ὑπογραμμοὶ, ὅ ἐστι, καθὼς διδά-
 σκουσιν ὑποταγὴν, νὰ ὑποτάσσωνται εἰς τὰς ἀποφάσεις
 τῆς καθόλου Ἐκκλησίας, διότι ἐνώθεντων τῶν πατέρων
 ἐν πνεύματι ἁγίῳ καὶ ἐπομένως παρόντος τοῦ Ὑψίστου,
 «ὅπου γὰρ εἰσὶ δύο ἢ τρεῖς ἐν τῷ ὀνόματί μου, καὶ ἄγε
 » ἐν μέσῳ αὐτῶν εἰμι» αἱ ἀποφάσεις των πρέπει νὰ ᾔηται
 ἀκλόνηστοι, καὶ ὁ παραβιάζων αὐτάς εἶναι ἀποστάτης
 καὶ ἀσεβής. Ὡς ἐκ τούτων ἀφοῦ ὁ Ἰησοῦς ἔλεγεν «εἰρή-
 » νην τὴν ἐμὴν δίδομι ὑμῖν — πάντες δὲ ἀδελφοὶ ἐστέ»
 πρῶτοι οἱ Ἀρχιποιμένες, μετὰ δὲ ταῦτα οἱ πρεσβύτε-
 ροι, ἀκολούθως οἱ λοιποὶ τοῦ ἱερατείου, καὶ μετὰ ταῦτα
 πολιτικοὶ Κυβερνήται καὶ ἅπλοι πολῖται ἀνεξαίρετως
 πρέπει νὰ ἀγαπῶσιν ἀλλήλους, καὶ νὰ μὴν ἀπαιτῶσι
 φιλοδεσποτείας, καὶ ἄλλα τῆς διαφθορᾶς, τῆς ἀπάτης,
 καὶ τῆς τυραννίας γελοῖα ἐπινοήματα.

Πλὴν ἐὰν καὶ ἀπέναντι τῶν καθαρῶν τούτων λόγων
 μένει ἀμφιβολία εἰσέτι περὶ τῶν μὴ πρωτείων τοῦ Πά-
 πα, αὐτὸς οὗτος ὁ Παῦλος λέγων «Καὶ φανερωθέντος

»τοῦ Ἀρχιεπομένου κομισῆσθε τὸν ἀμπαρντινον στέφανον»
 Πρὸς δὲ «Χριστός ἐστιν ἡ κεφαλὴ τῆς Ἐκκλησίας (Ἐφεσ.
 »Κεφ. α.) Τίς οὖν ἐστὶ Παῦλος, τίς δ' Ἀπολλῶς, ἀλλ'
 »οἱ διάκονοι δι' ὧν ἐπιστεύσατε» ; (Ῥωμ. Κεφ. γ'.)
 κηρύττει παρρησίᾳ ὅτι οὐδεὶς δύναται νὰ κηρυχθῇ Ἀρ-
 χιεπομὴν, ἢ δεσπότης τῆς Ἐκκλησίας,
 ὄντος τοῦ Ἰησοῦ ἡ κεφαλῆ αὐτῆς, ἐπομένως ὁ
 Πάπας δὲν δύναται νὰ ᾔηται ὁ Ἀρχιεπομὴν ἢ ἡ κεφαλὴ
 τῆς Ἐκκλησίας, διότι ἤθελεν ἀφαρπάσει τὰ πρωτεῖα τοῦ
 Ἰησοῦ.

Ἀλλὰ πρὸς τί νὰ χρονοτριβῶμεν εἰς τὰς ἀποδείξεις
 ταύτας, ἀφοῦ καὶ ἡμεῖς, καὶ αὐτοὶ, καὶ ἡ ἀνθρωπότης
 ἅπασα γινώσκει, ὅτι ὁ Θεὸς πλάσας τὸν ἄνθρωπον, δὲν
 ἐπλάσσε δοῦλον καὶ ἐλεύθερον, ἀλλὰ κατὰ τὸν Παῦλον
 »οὐκ ἔνι δοῦλος οὐδὲ ἐλεύθερος, πᾶντες γὰρ ὑμεῖς
 »εἰς ἔστω ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ» (Γαλ. Κεφ. γ'.) ἅ-
 παντας ἴσους ; Ἐὰν δὲ ἡ ισότης, ἡ ἀδελφότης, ἡ ἀγά-
 πη, ἅτινα ἀναιροῦσι πᾶσαν διάκρισιν, πρέπει νὰ ὑπάρ-
 χωσιν ἐν τῇ κοινωνίᾳ πολιτικῶς θεωρουμένη, τίνι τρό-
 πῳ ἀποτολμῶσιν οἱ παπιστὰὶ νὰ ἰσχυρίζωνται, ὅτι ἐν
 τῇ Ἐκκλησίᾳ, δι' ἧς ἐνῶ παγιοῦται ἡ πολιτικὴ κοινωνία,
 μεταβαίνει ὁ ἄνθρωπος νοητικῶς εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ
 προσκολλᾶται εἰς τὸν Πλάστην του, τίνι τρόπῳ, λέγο-
 μεν, ἰσχυρίζονται, ὅτι εἰς τοὺς λειτουργοὺς τῆς Ἐκκλη-
 σίας πρέπει νὰ ὑπάρχῃ πρῶτος καὶ ἔσχατος ;

Λέγουσιν ὅμως, ἐὰν δὲν ὑπῆρχεν αὕτη ἡ δεσποτεία
 τοῦ Πάπα, ἐὰν εἰς αὐτὸν δὲν ἀνεκεφαλαιοῦντο ἡ θρησ-
 κεία καὶ ἡ πολιτικὴ, ὅ ἐστι ἐὰν δὲν εἶχε τὸν Σταυρὸν
 καὶ τὴν σπάθην δὲν διετηρεῖτο ὁ καθολικισμός.

Τοῦτο εἶναι ζήτημα ὅλως πολιτικόν, καὶ λοιπὸν ὥς
 μᾶς ἐπιτραπῇ νὰ μνημονεύσωμεν ὀλίγιστα μέρη τῆς ἱ-

στορίαις δεικνυούσης τὴν πολιτικὴν τῶν Παπῶν πρὸ καὶ συγχρόνως τῆς ἐποχῆς τῆς ἐν Φλωρεντίᾳ συνόδου, ἵνα ἀποδείξωμεν, ὅτι οἱ ἐν τῇ Ἀνατολῇ ὀρθόδοξοι μὴ ὑποφέροντες νὰ ὑποταχθῶσιν εἰς τὸν Πάπαν, ἐμφύτως πῶς προσέβλεπον τὴν βαρὺτητα καὶ τὰ ἀποτελέσματα τοῦ βήματος τούτου θρησκευτικῶς τε καὶ πολιτικῶς.

Θρησκευτικῶς ἐξεθέσαμεν ἐν συνόψει τοὺς λόγους ἑνεκα τῶν ὁποίων οἱ πατέρες ἡμῶν καὶ ἡμεῖς δὲν ἐννοοῦμεν τὴν σημασίαν τῆς λέξεως τῆς παντοδеспοτείας τοῦ Πάπα, ἃς ἴδωμεν τώρα καὶ πολιτικῶς ποία ἡ πορεία αὐτῶν ὡς πρὸς τοὺς λαοὺς τῆς Δύσεως, καὶ ὑποῖα ἀποτελέσματα ἤθελεν ἐπιφέρει εἰς τὸ ἔθνος ἡμῶν ἡ ἑνωσις τῶν Ἑκκλησιῶν.

§. β'. Ἡ πολιτικὴ τῶν Παπῶν.

Ἐφθανε μόνον νὰ εἴπῃ τις, ὅτι εἰς τὸ συγκερασμένον τοῦ Πάπα στέμμα τῆς θρησκείας καὶ πολιτικῆς ἐνυπάρχει ὁ μεγαλῆτερος τραγέλαφος, ἢ ἐπαισθητοτέρα ἀντίφασις, ἵνα δείξῃ, ὅτι μὴ δυναμένης νὰ συμβαδίσῃ τῆς Χριστιανικῆς συγχωρήσεως τῶν τοῦ ἐχθροῦ παραπτωμάτων μετὰ τοῦ φιλεκδίκου, τοῦ ὑπερηφάνου, τοῦ δεσποτικοῦ τῆς πολιτικῆς, ἵνα ἀποδείξῃ, ὅτι ὁ Πάπας ἔχων ἐν ἑαυτῷ ἀμφοτέρω τὰ ἀντίθετα ταῦτα προσόντα, καὶ τὸ ἐν καὶ τὸ ἕτερον ἀπατᾷ, καὶ εἰς τὸ μὲν καὶ εἰς τὸ δὲ φαίνεται ἀσυνεπῆς καὶ ἀντιφατικός.

Ἡ ἀσυνέπεια φέρει μεθ' ἑαυτῆς τὴν ἀπάτην, ἥτις εἶναι ἡ πηγὴ ἀπασῶν τῶν ἐλλατωμάτων, εἶναι ἡ βάσις τῆς δυστροπίας, τῆς μοχθηρίας, τοῦ ψεύδους, καὶ ἐν γένει παντὸς στυγεροῦ καὶ ἀπανθρώπου σκοποῦ.

Τῶνόντι. Ἄνθρωποι ὑποχρεούμενοι ὡς ἐκ τῆς ὑψηλῆς περιοπῆς των, καθὼ ἐπίτροποι τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου,

ὡς παρκαταθέται τῶν ἐντολῶν τοῦ Ἰησοῦ νὰ διδάσκωσι τὴν ὑπὸ τοῦ Εὐαγγελίου ἐντελομένην ἀγάπην, ὁμόνοιαν, καὶ ἀνοχήν, καὶ νὰ συμμαχῶσι συγχρόνως μὲ βασιλεῖς, νὰ πέμπωσιν ἐκστρατείας, νὰ καταδικάζωσιν εἰς θάνατον τὰ πλάσματα τοῦ Θεοῦ, διὰ ποίου ἄλλου τρόπου ἠδύναντο νὰ συμβιβάσωσι τὰ ἀντίθετα ταῦτα εἰμὴ γενόμενοι ἀνώτεροι τοῦ Ἰησοῦ, καὶ κηρύττοντες ὅτι εἶναι ἀλάνθαστοι, ὅτι ἐμπνέονται ὑπὸ τοῦ πνεύματος τοῦ Ἁγίου, καὶ ἐπομένως, ὡς ἡ Πυθία, ὅτι πᾶν τὸ ὑπ' αὐτῶν ἀποφασιζόμενον ἦτο ὀρθόν, ἦτο δίκαιον, καὶ τοιοῦτον ὥστε νὰ ἐπιδιορθώσῃ τὸ Εὐαγγέλιον;

Ἰδοὺ λοιπὸν οἱ λόγοι ἕνεκα τῶν ὑποίων ἡ πολιτικὴ τῶν τότε Παπῶν ἦτο τοσοῦτον μοχθηρὰ, ἐπίβουλος, ῥαδιοῦργος καὶ ἀπαιτητικὴ· ἰδοὺ διακτὶ εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ κράτους των βλέπει τις πράξεις βχνδαλικωτέρας, θηριωδεστέρας καὶ αὐτῶν τῶν Γότθων, Καταλανῶν, ἢ Μογκόλων· ἰδοὺ διὰ ποῖον λόγον οἱ Ἀντολικοὶ λαοὶ, ὡς ἐξ ἐμφύτου τινὸς ὁρμῆς δὲν ἠδύναντο νὰ ὑποφέρωσι τὴν δεσποτείαν τῶν Παπῶν, τῶν ὑποίων ἡ πολιτικὴ ἀπεθηριώθη, οἷτινες οὐδὲν ἱερὸν καὶ ὄσιον ἔσχον, καὶ ἐπομένως ἐκήρυττον τὰ πᾶντα φροῦδα, τὰ πᾶντα νὰ καταστραφῶσιν ἀπέναντι τῆς ἀπανθρώπου θελήσεώς των.

Ναὶ λέγομεν τῆς θηριώδους καὶ ἀπανθρώπου θελήσεως των, διότι ἡ διαδοχικὴ πολιτικὴ τῶν Παπῶν, ἐκτός τινων ἐξαιρέσεων, ἦτο διαδοχικῶς ἐπίβουλος καὶ σκληρὰ, καὶ ἰδοὺ, ὃ Ἕλληνας ἀναγνώστα, μέρος τῆς ἱστορίας των ἀποδεικνυούσης τοῦτο τρανώτατα.

Ὁ Πάπας Γρηγόριος ΣΤ'. (1075) ἀφοῦ διὰ τῶν μνησθέντων ἐωσφορικῶν λόγων ἐκήρυξεν ἑαυτὸν αὐτοδέσποτον καὶ Κύριον ἀπάντων τῶν Βασιλέων καὶ λαῶν, ἵνα ἀποκταστῇ ἑαυτὸν ἔτι μᾶλλον ἐλεύθερον πάσης ξένης

πολιτικῆς ἐπεμβάσεως, ἐπρότεινε δύο νόμους τὸν μὲν περὶ ἀγαμίας τῶν ἱερέων, τὸν δὲ νὰ μὴ δύναται οἷσ-
δήποτε μὴ ἐκκλησιαστικὸς νὰ δίδῃ ἐκκλησιαστικὸν ἄ-
ξιωμα.

Τοῦτο βεβαίως ἐπέφερε ρῆξιν μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῶν
πολιτικῶν ἀρχῶν, τὰς ὁποίας, ἵνα καταβάλλῃ παρῶζυ-
νε τὰ πλήθη διὰ τῶν μοναχῶν, δι' ὧν ἐπολέμει καὶ ἁ-
παντας τοὺς ἱερεῖς τοὺς μὴ ἀνεχθέντας τοιαύτας διαταγὰς.

Ἀφοῦ λοιπὸν διὰ τῆς ραδιουργίας ἐπέτυχε νὰ τεθῇ
εἰς ἰλιγγιώδη περιοπὴν, ἰδοὺ ἀμέσως ἡτοιμάσθη νὰ ἐ-
πιτεθῇ κατὰ τοῦ Ἑρρίκου Δ'. Βασιλέως τῆς Γερμανίας,
καὶ λοιπὸν ὁ Μακαριότατος οὗτος συμμαχεῖ πρῶτον
μετὰ τῶν Δουκῶν Ροδόλφου, Οὐέλφου, καὶ Βερθόλδου, ἀ-
κολούθως ἐπὶ τῷ λόγῳ δῆθεν, ὅτι ὁ Ἑρρίκος παρέβη τὰ
συμπεφωνημένα μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῶν Σαζόνων, ἀπετόλ-
μησε νὰ κλητεύσῃ διὰ τῶν ἐξάρχων του τὸν Ἑρρίκον νὰ
ἐμφανισθῇ ἐνώπιόν του, ἵνα ἀπολογηθῇ ἐπὶ ποινῇ ἀφο-
ρισμοῦ.

Ἐκαστος ἐννοεῖ, ὅτι ὁ Ἑρρίκος ἠγανάκτησεν εἰς τὴν
πρόσκλησιν ταύτην καὶ μετὰ περιφρονήσεως ἀπέβαλε
τοὺς ἐξάρχους τοῦ Πάπα, ἀκολούθως συνεκάλεσε σύνοδον
καὶ καθήρεσε τὸν Γρηγόριον, οὗτος τὸν ἀνταφορίζει, τὸν
κηρύττει ἑκπτωτον τῆς Ἀρχῆς, καὶ ἀπολύει τοὺς ὑπη-
κόους του πάσης ὑποταγῆς.

Οἱ ἀφορισμοὶ καὶ ἀνταφορισμοὶ οὗτοι ἐπέφερον μίση
ἐν Ἰταλίᾳ κατὰ τῆς Ἐκκλησίας, ἐπαναστάσεις ἐν Γερμα-
νίᾳ, καὶ τέλος οἱ ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ Δουκεῖς ὑπερισχύ-
σαντες ὑπεχρέωσαν τὸν Ἑρρίκον νὰ παρουσιασθῇ ἐνώ-
πιον τοῦ Πάπα, ἵνα δικασθῇ.

Ὁ δυστυχὴς Ἑρρίκος ἐνδίδων εἰς τὴν βίαν μεταβαίνει
ἐν καιρῷ χειμῶνος μετὰ τῆς συζύγου του Ματθίλδης εἰς

Ἰταλίαν, πέμπει πρέσβεις εἰς τὸν Πάπαν αἰτούμενος συγχώρησιν, ἀλλ' ὁ Μακκαριότατος οὕτως, καθὼ ἐπαναστάτης τῶν λόγων τοῦ Ἰησοῦ εἰπόντος «ἐάν τις σὲ ῥαπίσῃ σρέ-»
»φον καὶ τὴν ἄλλην σιαγὸνα» τὸν ἐκλείσεν ἐντὸς φυλα-
κῆς (1077) ἀνυπόδητον, ἄσιτον, γυμνὸν, καὶ ἀδυσώπη-
τος ὢν δὲν τὸν ἐσυγχώρει.

Ἐπὶ τρεῖς ὁλοκλήρους ἡμέρας τὸν καθικέτευεν ὁ Ἐρ-
ρίκος, πλὴν εἰς μάτην· τὴν τετάρτην δὲ, καμφοθεὶς ἐκ τῶν
παρακλήσεων τῆς Ματθίλδης, τὸν ἐσυγχώρησε, τηρήσας
τὸ δικαίωμα ν' ἀποφανθῇ ἂν ἔπρεπεν ἢ ὄχι νὰ λάβῃ ὁ
συγχωρηθεὶς Βασιλεὺς τὸ στέμμα.

Ἡ μεγίστη αὕτη θρασύτης τοῦ Πάπα ἐγέννησεν ὥς
ἐκ τούτου εἰς τὸν Ἐρρίκον τὴν ἐπιθυμίαν τῆς ἐκδικήσεως,
καὶ ἐκινήθη κατ' αὐτοῦ. Οἱ ἐν Γερμανίᾳ ὁπαδοὶ τοῦ
Πάπα ἐπαναστατοῦν καὶ κηρύττουσι Βασιλέα τὸν Ρο-
βέρτον Γυσκάρδον, τὸν ὁποῖον νικήσας ὁ Ἐρρίκος (1080)
ἐγένετο κύριος ἀπάσης τῆς Γερμανίας, ἀκολουθῶς μετα-
βὰς εἰς Ῥώμην ἐξεθρόνισε τὸν Πάπαν τοῦτον καὶ ἀνη-
γόρευσε τὸν Κλήμεντα Γ'.

Ὁ Ρόβερτος σύμμαχος ὢν τοῦ ἐκθρονισθέντος Πάπα,
καὶ ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ ἱκανὰ μωαμεθανικὰ στρατεύματα
τὸν ὑπερασπίζετο· οἱ μωαμεθανοὶ ἐβαστάνιζον τὸν λαὸν
τῆς Ῥώμης, ὅστις μὴ δυνάμενος πλέον νὰ ἀνεχθῇ τὰς
βιαιοπραγίας τῶν ἐπαναστατῶν καὶ πυρπολεῖ τὴν πόλιν.

Ἰδοὺ λοιπὸν ἐκ τῆς πολιτικῆς τοῦ Πάπα τούτου, καὶ τῆς
ἀξιώσεως τοῦ νὰ δικάζῃ καὶ καταδικάζῃ καὶ αὐτοὺς τοὺς
βασιλεῖς πόσοι πόλεμοι, πόσαι ἐπαναστάσεις, πόσα αἵ-
ματα Χριστιανῶν ἐχύθησαν εἰς τὸ διάστημα ὀλίγων ἐτῶν.

Ἀλλὰ χάριν βραχυλογίας, ἃς παρατρέξωμεν δύο αἰῶ-
νων ἱστορίαν τῶν Παπῶν, καὶ ἃς ἀναφέρωμεν τὰ ἅλλα
ἰννοκεντίου τοῦ Γ'.

Ὁ Πάπας οὗτος ἐπειράθη νὰ διορίσῃ Ἀρχιεπίσκοπον ἐν Ἀγγλίᾳ, τὸν ὁποῖον ἐπειδὴ ὁ Βασιλεὺς Ἰωάννης δὲν ἐδέχθη, ὁ Μακκαριότατος ὑπέβηκεν ἅπαν τὸ Βασίλειον τῆς Ἀγγλίας εἰς τὴν λεγομένην ἀργοτελεστείαν (interdictum), δηλαδὴ εἰς τὴν κατάπαυσιν πάσης Ἐκκλησιαστικῆς πράξεως (1208)· τὸ δὲ ἀκόλουθον ἔτος τὸν ἀφώρισε· βλέπων δὲ αὐτὸν ἄκαμπτον, τῷ 1212 τὸν καθήρεσε δωρήσας τὸ Βασίλειόν του εἰς τὸν Φίλιππον Αὐγούστον.

Νικηθεὶς λοιπὸν τοιουτοτρόπως ὁ Ἰωάννης προσέπεσεν εἰς τοὺς πόδας τοῦ Πάπα, ὑπετάγη εἰς τὰς διαταγὰς του, καὶ ὑπεχρεώθη νὰ δεχθῇ παρ' αὐτοῦ τὸ Βασίλειόν του ὡς φέουδον.

Τὰ ἱστορικὰ ταῦτα γεγονότα, ἀρυσθέντα ἐκ τῆς γενικῆς τῶν Παπῶν ἱστορίας, καὶ ἀπαρτίζοντα μέρος τῶν ἀντιχριστιανικῶν κατορθωμάτων αὐτῶν, τρανῶς ἀποδεικνύουσιν, ὅτι ἀφοῦ οἱ Πάπαι οὗτοι ἔσχον τοιαύτην δύναμιν, ὥστε νὰ ἐκθρονίζωσι καὶ ἐνθρονίζωσι Βασιλεῖς, ἡ ἰσχὺς των ἦτο μεγίστη, ἡ δυνάμεις των οὐχὶ πλέον πνευματικὴ ἀλλὰ πολιτικὴ καὶ ἀντικειμένη εἰς τὰς παραγωγέας τοῦ Ἰησοῦ, καὶ ὡς ἐκ τούτου εἴτε ἔθνος, εἴτε Κράτος ἐσχετίζετο μετ' αὐτῶν, ἦτο τὸ ἀθλιέστερον καὶ δυστυχέστερον.

Ἀλλὰ χάριν βραχυλογίας παραλείπομεν τὴν ἐξιστορίσιν τῆς πολιτικῆς τῶν Παπῶν ἐπὶ ἓνα αἰῶνα, καὶ περιοριζόμεθα εἰς ἐκείνην τοῦ Βονιφατίου Η'. τοῦ ἐξεικονήσαντος διὰ τῆς διαγωγῆς του μᾶλλον ἢ οἱ προκατόχοί του τὴν διαδοχικὴν αὐτῶν πολιτικὴν.

Ὁ Βονιφάτιος οὗτος βασιζόμενος ἐπὶ τῶν χορίων τοῦ Εὐαγγελίου «*ἰδοὺ μάχαίρε ᾧ δεδύο*», εἰς ὃ ὁ Χριστὸς ἀπήντησεν «*ἰκανὸν ἐστὶ*», καὶ δὲν εἶπε *περιττὰ*· πρὸς δὲ ἐπειδὴ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν εἰς τὸν

Πέτρον βάλε τὴν μάχαιράν σου εἰς τὴν θήκην, ἐσυμπέραινεν ὅτι ἐπειδὴ ἡ Αὐτοῦ Μακαριότης εἶναι Ἐπίτροπος τοῦ Πέτρου, καὶ ὁ Πέτρος τοῦ Ἰησοῦ, αἱ δύο αὗται μάχαιραι ἡ κοσμικὴ καὶ ἡ πνευματικὴ εἶναι εἰς τὴν ἐξουσίαν τῆς Ἐκκλησίας ἀνακεφαλαιουμένης καὶ ἀντιπροσωπευομένης εἰς αὐτόν· καὶ ὡς ἐκ τούτων, ὁ Μακαριότατος καὶ Παναγιώτατος ἀπεφάσιζε «δηλοποιοῦμεν, λέγομεν, ὀρίζομεν καὶ προφέρομεν ὡς ἐξ ἅπαντες »ἀναγκαῖον νὰ ὑποτάσσεται πᾶσα ἀνθρωπίνη κτίσις εἰς »τὸν Ἀρχιερέα τῆς Ῥώμης».

Ὁ Πάπας οὗτος λοιπὸν, ὅστις περιεγέλα τὰ μυστήρια, τὸ Εὐαγγέλιον, καὶ τὴν μέλλουσαν ζωὴν, καὶ ἔλεγεν, ὅτι οἱ ἱερεῖς ὀφείλουσι νὰ διδάσκωσι, οὐχὶ δὲ καὶ νὰ πράττωσιν ἢ πιστεύωσιν, θεωρῶν τὴν δεσποτεῖαν του ἀπεριόριστον, καὶ ἀξιῶν, ὅτι εἶναι ὁ τῆς οἰκουμένης ἀπόλυτος δεσπότης, ἔλαβε τὴν ἀναισχυντίαν νὰ κηρύξῃ δι' ἐπιτάγματος (unam sanctam) ἅπαντα τὰ ἐν Εὐρώπῃ Βασιλεία ὡς φέουδα τοῦ Ῥωμαϊκοῦ Θρόνου· τὸ δὲ προηγούμενον ἔτος (1304) αὐθαδείασε νὰ πέμψῃ ἐπιστολὴν πρὸς τὸν Φίλιππον Βασιλέα τῆς Γαλλίας (α), δι' ἧς τὸν προσεκάλει εἰς ὑποταγὴν θρησκευτικῶς τε καὶ πολιτικῶς. Ἐπειδὴ δὲ ἡ Γαλλία οὐδέποτε σχεδὸν ὑπε-

(α) Ἰδοὺ ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Πάπα τούτου καὶ ἡ ἀπάντησις τοῦ Φιλίππου.

Ὁ δούλος τῶν δούλων τοῦ Θεοῦ Βονιφάτιος

πρὸς τὸν Βασιλέα τῆς Γαλλίας Φίλιππον

Φοβοῦ τὸν Κύριον καὶ φύλλατε τὰς ἐντολάς αὐτοῦ. Θέλωμεν νὰ ἡξέυρῃς, ὅτι ὑπόκεισαι εἰς ἡμᾶς κοσμικῶς καὶ πνευματικῶς· ὅτι δὲν ἔχεις ἐξουσίαν νὰ διανέμῃς τὰ ἐκκλησιαστικὰ ὀφρῖκια καὶ τὰ κανονικὰ εἰσοδήματα· ἂν δὲ εἶσαι φύλαξ τῶν Ἐκκλησιῶν, ἐνόσφ' αὐταὶ χρεεύουσιν Ἐπισκόπων ὀφείλεις νὰ φυλάττῃς τὰ ἐξ αὐτῶν εἰσοδήματα, διὰ νὰ τὰ ἀποδώσῃς εἰς ὅποιον ἀνήκει. Ἄν εἶδω-

τάγη εἰς τὰς ἀλλοκότους τῶν Παπῶν ἀξιώσεις, ὁ Φίλιππος ἀγανακτήσας τῷ ἀπήντησεν, ὅτι εἶναι μωρὸς, ἀκο-
λούθως δὲ ἐξεστράτευσεν κατ' αὐτοῦ καὶ τῷ ἐταπείνωσε
τὴν ὀφρύν.

Πατριάρχοντες δὲ τὰ λοιπὰ κατορθώματα αὐτῶν καὶ
τὰ τῶν λοιπῶν Παπῶν τῆς ΙΓ'. καὶ τοῦ ἡμίσεως τῆς ΙΔ'.
ἐκατονταετηρίδος, ἃς μᾶς ἐπιτραπῇ νὰ ἐξιστορήσωμεν
συντόμως, ἀλλ' ὅσον ἔνεστιν ἀκριβοῶς, τὴν κατάστασιν
τοῦ Παπικοῦ Θρόνου κατὰ τὴν ΙΕ'. ἐκατονταετηρίδα,
τοὺς διαπληκτισμοὺς, τοὺς πολέμους, τὰς σφαγὰς, τὰς
ἐπαναστάσεις, αἵτινες ἐγένοντο ἐν τῇ Εὐρώπῃ ἕνεκα τῶν
τριῶν ἢ τεσσάρων τούτων ποιμένων, ἀποπειρωμένου τοῦ
μὲν νὰ καταβάλλῃ τὸν δὲ, ἐκ τῆς διαγωγῆς τῶν ὁποίων
θέλει ἀποδειχθῇ ἀρκούντως, ὅτι οἱ πατέρες ἡμῶν μὴ ἀ-
νεχθέντες νὰ ὑποταχθῶσιν εἰς τὸ τερατῶδες στέμμα των,

καὶ κἀνὲν ἐκκλησιαστικὸν ὀφρύνιον, ἡμεῖς τὸ ἀκυροῦμεν κατὰ πάντα.
ἔτσι δὲ πιστεύουσιν ἄλλως πως περὶ τούτου λογίζονται αἱρετικοί.

Φίλιππος, ἐλαίῳ Θεοῦ, Βασιλεὺς τῶν Γάλλων

Πρὸς τὸν Βονιφάτιον, τὸν λεγόμενον Πάπαν,

ὀλίγη ἢ οὐδεμία σωτηρία.

Ἄς ἡξυρῇ ἡ μεγίστη σου μωρία, ὅτι δὲν ὑπεικόμεθα εἰς κἀνένα κα-
τὰ τὰ κοσμικά· ὅτι ἔχομεν τὴν ἐξουσίαν, ἥτις πηγάζει ἀπὸ τοῦ δι-
καιοῦ τοῦ διαδήματος ἡμῶν, νὰ διανέμωμεν τὰ ἐκκλησιαστικὰ ὀφρύνια
καὶ τὰς χρευστάς Ἐπισκοπάς· ὅτι τὰ εἰσοδήματα τῶν χρευστῶν Ἐ-
πισκόπου Ἐκκλησιῶν ἀνήκουσιν εἰς ἡμᾶς κατὰ προνόμιον τοῦ Θρόνου
μας. Ὅσα δὲ ὀφρύνια Ἐκκλησιαστικὰ ἐδώκαμεν, καὶ ὅσα μέλλει νὰ δώ-
σωμεν ἐφεξῆς, ἔχουσι τὸ κύρος των διὰ τὸ παρελθόν καὶ διὰ τὸ μέλ-
λον· καὶ ὅτι θὰ ὑπερασπισθῶμεν ἐκαίνοὺς εἰς τοὺς ὑποίους τὰ ἐδώκαμεν,
καὶ θὰ τὰ δώσωμεν ἐπομένως μ' ὅλην τὴν δύναμίν μας. Ὅσοι δὲ
πιστεύουσιν ἄλλως πως περὶ τούτου, νομίζον-
ται ἄφρονες καὶ ἀνόητοι.

(Ζινζις. Ἡ ἔθικὴ ἐφαρμοσθεῖσα εἰς τὴν πολιτικὴν. Μετάφρασις Ν.
Σπυριδίου Τοῦμ. Α'. σελ. 229).

ἐσκέπτοντο ὀριμότερως τῶν ἐπαγγελλομένων τὴν πολιτικὴν βυζαντινῶν Αὐτοκρατόρων.

Κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς ΙΕ'. ἐκατονταετηρίδος οἱ Πάπαι Γρηγόριος ΙΒ'. καὶ Βενέδικτος ΙΓ'. ἡμφισβήτησαν ποῖος αὐτῶν νὰ λάβῃ τὸν Παπικὸν Θρόνον. Ἡ ἐν Πίσῃ σύνοδος ἀμφοτέρους περιφρονούσα, ἐξελέξατο Πάπαν τὸν Ἀλέξανδρον Ε'. ὅστις ἀφοῦ ἐκηρύχθη ἄσπονδος ἐχθρὸς τῶν δύο πρώτων, χάριν εὐγνωμοσύνης εἰς τὴν ἐκλέξασαν αὐτὸν σύνοδον τὴν διέλυσεν.

Ἀποβιώσαντος τοῦ Ἀλεξάνδρου ἐξελέχθη ὁ Ἰωάννης ΚΓ'. (1410) ὅστις κληρονομήσας τὸν τοῦ προκατόχου του Θρόνον, τὴν φιλοδεσποτείαν του, καὶ τὴν διαφωνίαν του, ἵνα καταβάλλῃ τοὺς ἐναντίους αὐτοῦ συνεμάχησε μετὰ τοῦ Βασιλέως τῆς Οὐγγαρίας Σιγισμόνδου, ὅστις ἀναγνώρισας τὸν Ἰωάννην ὡς Πάπαν, συνεκάλεσε σύνοδον εἰς Κωνσταντίαν (1414) ὅπου συνέρευσαν ὑπὲρ τὰς 50 χιλιάδας ἀνδρῶν, ἵνα διαλύσωσι τὰς μεταξὺ τῶν Παπῶν διενέξεις.

Οἱ τῶν Παπῶν τούτων διαπληκτισμοὶ καὶ ἀντεκδικήσεις ἠρέθισαν φυσικῶς τῷ λόγῳ τὰ πνεύματα τῶν λαῶν· διάφοροι δὲ ἄνδρες, διακρινόμενοι ἐπὶ παιδείᾳ, ἐν οἷς καὶ ὁ ἐκ Βοημίας Ἰωάννης Οὔσιος, καὶ τις ὀνόματι Ἱερώνυμος, οἵτινες, ἂν καὶ παρελόγιζον εἰς ἄλλα, ὀρθῶς ὁμῶς ἐσκέπτοντο, καὶ ὀρθῶς ἐκύρηττον, ὅτι ἡ Ἱεραρχία καὶ ὁ Παπισμὸς εἰσὶν ἀλλότρια τῆς Χριστιανικῆς πίστεως, καὶ ἐπομένως, ὅτι ὁ Πάπας ἀξιῶν ἐαυτὸν δεσπότην τῶν λοιπῶν Ἱερῶν εἶναι ἀντίχριστος.

Αἱ διδαχαὶ τῶν αὐτῶν προεκάλεσαν τὴν προσοχὴν τῆς ἐν Πίσῃ Συνόδου, ἥτις κατεδίκασε τοὺς κήρυκας τούτους Βοεμοὺς εἰς τὸν διὰ πυρὸς θάνατον, ἐὰν δὲν ἐξώμοτον· ἐπειδὴ δὲ ἀμφοτέροι ἐτηρήθησαν σταθεροὶ εἰς τὰς ἐ-

δέας των, ἐκχύθησαν ζῶντες ὁ μὲν τὸ 1413, ὁ δὲ τὸ 1416, ὅπερ ἐπέφερε ῥῆξιν μεταξὺ Βοημίας καὶ συνόδου.

Ἐκαστος λοιπὸν βλέπει ὅτι, αἱ τῶν Παπῶν ἀξιώσεις ἐξήπτων τὰ μεταξὺ τῶν ἐν τῇ Δύσει Χριστιανῶν πάθη, καὶ ἐκήρυττον τοὺς προκαλοῦντας αὐτὰ Πάπας ἀντιχρίστους· ὅτι οἱ Πάπαι οὗτοι οἱ ἀμφισβητοῦντες τὸν Θρόνον ἦσαν ἄπικντες ἀδύνατοι καὶ ἀσήμενοι, προσκυλόμενοι οὗτος μὲν εἰς τοῦτον, ἐκείνους δὲ εἰς τὸν ἄλλον τῶν Βασιλέων· ὅτι οὐδεμίαν εἶχον δύναμιν, ἵνα βοηθήσωσιν ἐκυτοὺς, πολλῶ δὲ μᾶλλον τὸ κινδυνεῦον Βυζάντιον, ἐπομένως ἐνεκκ τῆς ἀδυναμίας των ταύτης, ἐνέδωσαν κατὰ τὸ φαινόμενον εἰς τὰς προτροπὰς τῆς Συνόδου, καὶ ὁ μὲν Πάπας Γρηγόριος ΙΒ΄. ὡμολόγησεν ἐκυτὸν πρόθυμον νὰ παραιτηθῇ, ὁ Βενέδικτος ΙΓ΄. ἐγκατελείφθη ὑπὸ τῶν ὀπαδῶν του, ὁ Ἰωάννης καθηρέθη ὑπὸ τῆς Συνόδου διότι ἦτο σιμωνιακὸς, τοκιστὴς, φαρμακεὺς, ἥτις ἐξελέχτο Μαρτίνον τὸν Ε΄.

Ἐκ τῶν πύσεων τούτων τῶν ἀμφισβητούμενων τὸν Θρόνον Παπῶν ἐγεννήθη πάλῃ μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῆς Συνόδου καταπολεμώσης τοὺς ὀπαδοὺς των· οἱ ὀπαδοὶ των οὗτοι, ἐπονομαζόμενοι Κ α λ υ κ ε ι ο ι, ἐπεζήτησαν τὴν ὅλην ἀνατροπὴν τῆς Ἐκκλησιαστικῆς τάξεως, ἀρχηγούμενοι δὲ ὑπὸ τῶν Νικολάου Οὐσσενικίου καὶ Τρονοβίου Ζίσκα ἐπανεστάτησαν (30 Ἰουλίου 1449).

Ἰδοὺ λοιπὸν ἐν βραχεῖ διαστήματι χρόνου ὅποια τὰ ἀποτελέσματα τῶν φιλοδόξων ἀξιώσεων τῶν Παπῶν, ἰδοὺ Πατέρες ἀγιώτατοι, οἵτινες διατείνονται, ὅτι ἀντιπροσωπεύουσι τὸν Ἰησοῦν, καὶ ἀμφισβητοῦσι τὰ πρωτεῖα τῆς ἀγαθότητος καὶ εἰς αὐτὸν τοῦτον τὸν ἀναμάρτητον καὶ ταπεινότατον Χριστόν.

Ἀλλ' ἄς προχωρήσωμεν εἰς τὴν διήγησιν τῶν πολιτι-

κῶν καὶ θρησκευτικῶν ἄθλων τῶν Μακκαριοτάτων ἐκείνων, ἐξ ὧν οἱ Παλαιολόγοι ἐζήτουν βοήθειαν.

Ὁ Πάπας συνεμάχησε μετὰ τοῦ Βασιλέως Σιγισμόνδου, ὅστις κατεπίεζε πάντα μὴ ὑποκλίνοντα εἰς τὸν Μακαριότατον, μὴ φεισθεὶς οὔτε καὶ αὐτοῦ τοὺς μετρίοφρονας. Ἡ καταπίσις αὕτη ἤνωσεν ἅπαντα τὰ κόμματα, ἡ αἰρέσεις τῶν Θωβωριτῶν, Ὁρεβιτῶν καὶ Ὁρφανιτῶν, οἵτινες πολεμήσαντες τὸν Σιγισμόνδον, ἔχοντα 150 χιλιάδας στρατὸν, τὸν ἐνίκησαν (1419 14 Ἰουλίου) τὸ ἀκόλουθον δὲ ἔτος (1420) ὀλοτελῶς τὸν κατέστρεψαν περὶ τὸ Βισεδάρ, καὶ τοιουτοτρόπως ὁ Μακαριώτατος, ἀφοῦ ἐγένετο αἷτιος τῆς χύσεως τόσων αἱμάτων, ἔλαβε τὰ ἐπίχειρα τῆς δυστροπίας του νὰ ἱδῇ ἐκυτὸν στερημένον τοῦ ὑποστηρίγματός του.

Στρατηγὸς τῶν νικητῶν ἦτον ὁ μνησθεὶς Ζίσκας, ὅστις ἀποδιώσας τῷ 1424 τὸν διεδέχθη ὁ ἐπίσης μέγας Στρατηγὸς Προκόπιος, ἀλληλοδιαδόχως νικῶν τοὺς ὑπεναντίους Γερμανούς.

Διατελούντων λοιπὸν τῶν πραγμάτων εἰς τοιαύτην κατάστασιν, συνήλθεν ἡ Σύνοδος εἰς Βασιλείαν, ἵνα τὰ θεραπεύσῃ.

Ἀπεβίωσε καὶ ὁ Μαρτίνος (1431) καὶ ἐξελέχθη Εὐγένιος Δ΄. ὁ Ἐνετὸς, ὅστις ὡς πρῶτον βῆμα τῆς ἐκτελέσεως τῶν ἐπιτροπικῶν ἐντολῶν του, ἀντέπραττεν εἰς τὸν συμβιβασμὸν μεταξὺ Συνόδου καὶ Οὐσιτῶν· ἡ Σύνοδος δὲ μὴ ὑποφέρουσα τὰς παραλόγους καὶ ἀντιχριστιανικὰς ἀντιδράσεις του, πρὸς δὲ μὴ ἀνεχομένη τὴν ἀπαίτησίν του νὰ δεσπόζῃ ἐπ' αὐτῆς, τὸν περιέστειλε· ὁ φίλαρχος ὅμως Εὐγένιος, ὅστις καὶ τὴν Ἐκκλησίαν, καὶ τὸ Εὐαγγέλιον, καὶ τοὺς λαοὺς ἐθεώρει φροῦδα ἀπέναντι τῆς ἀντιχριστιανικῆς φιλοδεσποτίας του, συμμαχεῖ μετὰ

τοῦ Σιγισμόνδου, καὶ τὴν 31 Μαΐου 1433 τὸν χρίζει ἐν Ρώμῃ Αὐτοκράτορα, μετὰ δὲ ταῦτα ἐνδόσας εἰς τὰς τῶν Οὐσιτών ἀξιώσεις, ἐσυμβιβάσθη μετ' αὐτῶν, καὶ παρεδέχθη, ὥστε νὰ δύναται νὰ κηρύττηται ἐλευθέρως ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ.

Ἴδου ποιμὴν τῆς Ἐκκλησίας! Ἴδου ὁ ἀξιῶν ἐκυτὸν διάδοχον τοῦ Πέτρου! Ἴδου ὁ φύλαξ καὶ ὑπερασπιστὴς τῶν τοῦ Εὐαγγελίου διατάξεων, νὰ ὑποχρεωθῇ μετὰ τρομερὰν πάλην, νὰ ἀναγνωρίσῃ τὴν ἀγνοτέραν τῶν ἀληθειῶν καὶ τῶν τοῦ Εὐαγγελίου παραγγελμάτων, τὴν ἐλευθέραν κήρυξιν τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ.

Ἄλλ' ἀλλοίμονον, πόσον διήρκεσεν ἡ ἔνδοσις αὕτη, ὅ-
ποῖον τὸ ἀποτέλεσμα τῆς συνθήκης ταύτης; Φόνοι, αἵ-
ματα, καταδιωγμοὶ, πόλεμοι καὶ ἄλλα πλεῖστα ἀπάν-
θροπα καὶ ἀπίστευτα.

Πρὸς ἀπόδειξιν ὅς μᾶς ἐπιτραπῇ νὰ ἐπκνέλωμεν εἰς
τὴν σειρὰν τῆς ἐξιστορήσεως τῶν ἄθλων του.

Συμμαχήσαντος τοῦ Πάπα μετὰ τοῦ Σιγισμόνδου, ἡ
μὲν καταχθόνιος τοῦ Μακκαριωτάτου ἐκεῖνου πολιτικὴ,
περὶ ἀπολύτου κυριαρχίας, ὑπὸ τοῦ Αὐτοκράτορος ἀνε-
γνωρίζετο· στερεωθείσης δὲ τοιουτοτρόπως τῆς ἐξουσίας
τοῦ Πάπα, παρήχθη ἕτερον συμβάν σπαραξικάρδιον καὶ
ὀδυνηρὸν, πάλιν δηλαδὴ μεταξὺ Ἐπισκόπων τῆς Γερ-
μανίας πολεμούντων τὴν ἀλλόκοτον τοῦ Πάπα ἀξίω-
σιν, καὶ τοῦ Σιγισμόνδου ὑπερασπιζομένου τοῦτον, ἐξ οὗ
ἐγεννήθησαν σπαραγμοὶ καὶ πόλεμοι, τῶν ὁποίων τὰ
ἀποτελέσματα μετ' ὀλίγον θέλομεν δεῖξει.

Τοιοῦτος ἦτον ὁ Πάπας πρὸς τὸν ὅποῖον ἀπετάθη ὁ
τοῦ Βυζαντίου Αὐτοκράτωρ, ὅστις, ἵνα λάβῃ παρ' αὐτοῦ
βοήθειάν τινα, ὑπέσχετο νὰ καθυποτάξῃ εἰς τοὺς πόδας
του τὴν Ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν.

Ὁ Πάπας λοιπὸν οὗτος, ὅστις ἐκίνει πάντα λίθον, ἵνα ἐπιτύχῃ οὐχὶ ἔνωσιν, περὶ τῆς ὁποίας ἡδιαφόρει, διότι κατὰ τὴν ἱστορίαν οἱ τύραννοι χλευάζουσι καὶ θρησκείαν, καὶ Θεόν· ὁ Πάπας, λέγομεν, ὅστις ἐκίνει πάντα λίθον χάριν πολιτικῆς ἐπιβρότης, εὐρισκόμενος εἰς σύγκρουσιν μετὰ τῆς ἐν Βασιλείᾳ Συνόδου, προφασιζόμενος, ὅτι πρόκειται περὶ τῆς ἐπανλεύσεως τῶν ἀπολωλότων προβάτων, τῶν σχισματικῶν, εἰς τὴν εὐθείαν ὁδὸν, τὸν Σεπτέμβριον τοῦ ἔτους 1437 συνεκάλεσε σύνοδον ἐν Φερβάρῃ, ἣτις ὡς εἶπομεν μετέβη ἀκολούθως εἰς Φλωρεντίαν, καὶ διὰ τῶν γνωστῶν ἠθικῶν βιαιοπραγιῶν (α) τὴν 6 Ἰουλίου 1439 ἐκήρυξε τὴν ἔνωσιν τῶν Ἐκκλησιῶν, ἣτις ἐπέφερε τὴν ἀναγνώρισιν τῆς τοῦ Πάπα καθολικῆς κυριαρχίας, καὶ τὴν ἐξασφάλισιν τῆς ἐπιβρότης τοῦ ἐν τῇ Εὐρώπῃ.

Ἐντοσούτῳ ἐνῷ ὁ διαβόητος οὗτος Πάπας συνεκάλει συνόδους, ἡ ἐν Βασιλείᾳ ἀποκκλοῦσα αὐτὸν ἐρετικὸν, ἐπίορκον, σχισματικὸν, σιμωνιακὸν, φθορέα πολλῶν περθένων, καὶ τέλος μὴ πιστεύοντα ἀνάστασιν νεκρῶν τὸν κατεδίκαζεν εἰς ἀργίαν (1437 7 Ἰουλίου)· αἰτία

(α) Ἐπειδὴ ὁ λόγος περὶ ἠθικῶν βιαιοπραγιῶν, παρακαλοῦμεν τὸν παπιστὴν Συγγραφέα Δομένικον Βερνίνον ἢ ἕκαστον μεμφόμενον τοὺς Πατέρας ἡμῶν ὡς κακῆς πίστεως, διατὶ ἀφ’ οὗ ἀνεγνώρισαν τὴν παντοδυστοσίαν τοῦ Πάπα, ἀκολούθως τὴν ἐπολέμησαν; παρακαλοῦμεν, προσέτι αὐτοὺς νὰ μᾶς εἰπωσι, πῶς ἐξηγοῦσι τὸν αἰφνίδιον θάνατον τοῦ Πατριάρχου Ἰωσήφ, τὴν λεγομένην ἰδιόγραφον ἐξομολόγησίν του δι’ ἧς ἀνεγνώριζε τὸ παντοδύναμον καὶ ἀλάνθαστον τοῦ Πάπα μετὰ τῶν ἐπιστολῶν, ἃς αὐτὸς οὗτος ὁ Πατριάρχης ἔπεμπεν εἰς Κωνσταντινούπολιν; θέλουν ἴσως μᾶς εἰπεῖ, ὅτι ἦτον ἀπαταιῶν, καὶ προσθέσει, ὡς ἀσεβῶς ἰσχυρίζονται, ὅτι ὁ Θεὸς τὸν ἐπαίδευσεν διὰ τοῦ αἰφνιδίου θανάτου. Πλὴν εἰς τὰς μωρολογίας ταύτας, οὐδεμία εἶναι κατὰ κληρονομίαν ἀπάντησις, ἢ ἡ περιφρόνησις.

δι' ἣν μετὰ πολλοῦ καρδινάλιου χαιρετισμοῦ λέγει ὁ Ἰησοῦτης συγγραφεὺς Βερνίνος «ὅτι τοιαύτη σκανδαλώδης ἀπόπειρα πρῶζυσε τὴν δικαίαν ὁργὴν τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐρρίψε θανατικὸν εἰς τὴν πόλιν τῆς Βασιλείας μολύνασα ὅλον τὸν κόσμον», (α).

Ἐρωτῶμεν ἤδη ἕκαστον νουνεχῆ, ἕκαστον πολιτικόν, ἕκαστον ἔχοντα μόνον τὸν κοινὸν νοῦν, ποῖος τῶν δύο ἐδείκνυε πείραν πολιτικῆς κρίσεως, ὁ Αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου, ὁ ἐλπίζων σταυροφορίας διὰ τῆς ἐνώσεως, ἢ ὁ λαὸς καὶ ἡ Ἐκκλησία, οἵτινες παρὰ τῇ ὑποταγῇ ἔβλεπον καὶ τὸ ἀδύνατον εἰς τὸν Πάπαν τοῦ νὰ παρέξῃ εἰς τὴν Ἀνατολὴν βοήθειαν;

Ἐκαστος λοιπὸν Ἕλληνα τε καὶ μὴ θέλει συμφωνήσῃ μεθ' ἡμῶν καὶ δικαιοῦσαι τὸν λαὸν καὶ τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἀνατολῆς. Ἐκαστος Ἕλληνα ὑπερηφάνως θέλει εἶπει ὅτι εἰς τὴν πράξιν ταύτην τῶν πατέρων μας παρατηρεῖται ἡ ὁρθὴ κρίσις, ἡ ὁδηγοῦσα ἀείποτε πάντα λαόν. Ἐκαστος Ἕλληνα θέλει δεικνύει ὡς ὑπόδειγμα ἐθνικοῦ μεγαλείου τοὺς πατέρας ἡμῶν ἐκείνους, καὶ καυχᾶσθαι, ὅτι ἡ πατρὶς ἡμῶν Ἑλλάς δὲν ἔσχεν ἓνα μόνον Σωκράτην πίνοντα τὸ κώνειον ὑπὲρ τῆς δαιμονίου ιδέας του, ἀλλὰ σύσσωμον τὸ ἐλληνικὸν ἔθνος, ἵνα διὰ τῶν παθημάτων του ὑπερασπισθῇ τὴν θρησκείαν τῶν πατέρων ἡμῶν. Ἐκαστον τέκνον τῆς Ἀνατολῆς θέλει ὑψώσει ἱκετίδας χεῖρας εἰς τὸν οὐρανόν, καὶ δοξολογήσει τὸ πανάγιον τοῦ Ἰϋστοῦ ὄνομα, διότι, ὡς ὠδήγησε ποτὲ τοὺς Ἑβραίους εἰς τὴν γῆν τῆς ἐρήμου, ἵνα ἐλευθερωθῶσι τῆς δουλείας τοῦ Φαραῶ, ἐφώτισε τοὺς πατέρας ἡμῶν νὰ ριφθῶσι ὑπὸ τοὺς πόδας τῶν Ἀγαρηνῶν, ἵνα διατηρήσωσιν, ὡς διε-

(α) Istoria di tutte le Eresie Tom. IV. Cap. VI Pag. 67.

τήρησαν ανέπαφον τὴν θρησκείαν ἡμῶν, ἥτις μᾶς ἀφί-
νει ἐλευθέραν τὴν συνείδησιν καὶ τὸ αἶσθημα.

Ναί, ἕκαστος τῶν Ἑλλήνων βλέπει μετ' ἀγαλλιάσεως
τὴν χεῖρα ταύτην τοῦ Ἰψίστου ποδηγετοῦσαν τὰ βήμα-
τά των, καὶ δεικνύουσιν εἰς τοὺς ἐχθροὺς ἡμῶν, ὅτι τὸ
ἐλληνικὸν ἔθνος χειραγωγούμενον ὑπὸ τῆς κραταιᾶς
αὐτοῦ χειρὸς οὐ καταλυθήσεται εἰς τὸν αἰῶνα «ἐὰν γὰρ ἡ
»ἐξ ἀνθρώπων ἡ βουλὴ αὕτη ἢ τὸ ἔργον τοῦτο κατα-
»λυθήσεται· εἰ δὲ ἐκ Θεοῦ ἐστίν, οὐ δύνασθε καταλῦσαι
»αὐτὸ μήποτε καὶ θεόμαχοι εὑρεθῇτε».

Τρόντι ποῦ ἤθελε κατχεντήσει τὸ πολυπαθὲς ἡμῶν
ἔθνος· ἐὰν ὑπετάσσετο εἰς τὴν ἀπόφασιν τῆς ψευδοσυνόδου
ἐκεῖνης; Ἦθελε συγχωνευθῇ μετὰ τῆς Δύσεως, ἤθελεν ἀ-
πωλέσει τὴν ἐθνικότητά του καὶ ὑποφέρει οὐ μικρότερα
μαρτύρια ἀφ' ὅσα ὑπέφερε διατελοῦν ὑπὸ τοὺς Τούρκους.
Λέγομεν δὲ τοῦτο ἀδιστακτικῶς, διότι τίνος εὐαισθήτου
ἡ ψυχὴ δὲν φρίττει ἀναγινώσκοντας τὰς αἰμοδόρους καὶ
κηρῳδοὺς πράξεις τοῦ ἱεροῦ Δικαστηρίου τῆς Ἰσπανίας, τῶν
δύο Σικελιῶν, τῆς Ἰνδίας, τῆς Ἀμερικῆς, τοῦ ἔργου τού-
του τῶν Παπῶν; Τίνος ἡ ψυχὴ δὲν καταλαμβάνεται
ὑπὸ τῆς μεγαλητέρας ἀγανακτήσεως βλέποντος τὰς βί-
διουργίας τοῦ Αὐτικοῦ Ἰερατείου, τῶν Ἰησουϊτῶν καὶ τῆς
παπικῆς πολιτικῆς; Τίς δὲν γνωρίζει, ὅτι ἕνεκα ταύτης
ἐγεννήθη ὁ διχμαρτυρισμὸς, τὸ ἄλλο τοῦτο ἄκρον τοῦ φα-
νατισμοῦ, ὅστις ἐπέφερε τὸν ἀτομικισμὸν, τὸν ἐγωϊσμὸν,
τὴν ἀποσύνησιν τῇ θρησκευτικῇ ἐνότητι, τὰς σφα-
γὰς ἐν Γαλλίᾳ, ἐν Σικελίᾳ, καὶ ἐν γένει τὴν ὀπισθοδρό-
μησιν καὶ τὸν τρόπον καθ' ὅσον τὴν Εὐρώπην; Τίς
δὲν γνωρίζει τὸ ἀνάσχυοντον ἐμπόριον τῶν συγχωροχαρ-
τίων; Ἀλλὰ τί λέγομεν; Ὁ ἐπιθυμῶν νὰ μάθῃ τὸν βαθμὸν
τῆς ἀσεβείας τῶν Καρδινάλιων, ἃς ἀναγνώσῃ τὴν ἐπιστο-

λὴν, ἢ ἀπηύθυνον τρεῖς Ἐπίσκοποι εἰς τὸν Πάπαν Ἰούλιον Γ'. (1553) καὶ μετὰ φρίκης θέλει ἰδεῖ τοὺς Ἐπισκόπους τούτους νὰ συμβουλευώσιν, ὅτι εἶναι προτιμώτερον ν' ἀμφισβητῇ τις τὴν ἔλευσιν τοῦ Ἰησοῦ, τὴν ἀθανασίαν τῆς ψυχῆς, ἢ τὴν παντοδεσποτείαν τοῦ Πάπα — νὰ εὐφραίνωσι τὸν λαὸν μὲ παντὸς εἶδους θεάματα, παιγνίδια, καὶ ἄλλου εἶδους ἡδονάς — νὰ παρουσιάζωνται ἔριπποι καὶ μὲ πολλὴν λαμπρότητα, ἵνα ἐπισύρῃσι τὴν προσηχὴν τοῦ λαοῦ — νὰ στολίζωσι μεγαλοπρεπῶς τοὺς ναοὺς, νὰ λειτουργῶσι πομπωδῶς καὶ θεατρικῶς, νὰ ἀνάπτωσι πολλὰς κανδύλας, νὰ μεταχειρίζωνται μουσικὰ ὄργανα, νὰ βαπτίζωσι τοὺς κώδωνας — ὅταν ἀγιάζωσι τὸ νερὸν τοῦ βαπτίσματος, νὰ βάλλωσιν ἔλαιον, ἄλας καὶ ὀξύδιον, καὶ νὰ βυθίζωσι τὴν λαμπάδα τοῦ πάσχα τρεῖς — νὰ κρεμῶσιν οἱ Ἀρχιερεῖς εἰς τὸ στήθος ἐν καιρῷ λειτουργίας κάραν ὀλόκληρον ἢ βραχίονα ἢ κνύμην Ἀγίου τινὸς, καὶ τέλος νὰ μὴν ἐπιτρέπωσι τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ Εὐαγγελίου, οὔτε νὰ παραδίδεται ἡ θεολογία, ἀλλ' ἡ σχολαστικὴ, ἡ σοφιστικὴ καὶ αἱ παπικαὶ διχταγαί, καὶ νὰ καταβάλλεται πᾶσα προσπάθεια, πᾶσα θυσία πρὸς πλουτισμὸν τοῦ παπικοῦ θρόνου.

Ἐπομένως, ἐπαναλέγομεν, ἕκαστος Ἕλλην, ὀρθόδοξος θέλει δοξάσει τὸν Θεὸν τῶν Πατέρων μας, διότι τοὺς ἐφώτισε καὶ μᾶς ἀπέσπασεν ἀπὸ τοὺς ὄνυχας τοιαύτης ἀνοσίῃς πολιτικῆς, καὶ διεφύλαξαν ἡμῖν ἄμωμον τὴν θρησκείαν τῶν Ἀποστόλων, ἥτις εἶναι πλήρης χαρᾶς, ἀγάπης, ἀδελφότητος, εἰλικρινοῦς λατρείας, καὶ δὲν μᾶς ὑπέταξαν ὑπὸ τοὺς πόδας τοῦ Πάπα, τοῦ ἔχοντος ὡς βᾶσιν τῆς πορείας του τὸν δεσποτισμὸν, τὸν ἀπολυτισμὸν, τὰς σφαγὰς καὶ τὰ αἵματα.

Ἐπειδὴ δὲ ἀνεφέραμεν περὶ ἱεροδικαστηρίου — συγ-

χωροχρετίων — ἰησουϊτῶν, καὶ ἄλλων τῆς παπικῆς δεσποτείας καταχρηστικῶν μέσων, ἃς μᾶς ἐπιτραπῇ νὰ ἀναφέρωμεν κατὰ γράμμα ὅσα δυτικοὶ συγγραφεῖς ἀναφέρουσι κατὰ τοῦ Πάπα, ἵνα καταδείξωμεν εἰς τὴν σημερινὴν προπαγάνδαν, ὅτι, ἐὰν οἱ πατέρες ἡμῶν γνωρίσαντες τὴν παπικὴν πολιτικὴν ἀπεστράφησαν τὴν μετὰ τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας ἔνωσιν, ἡμεῖς γνωρίζοντες, ὡς ἐκείνοι, τὰ ἀποτελέσματα τῆς πολιτικῆς ταύτης οὐκ ὀλιγώτερον τὴν ἀποστρεφόμεθα.

Λέγει λοιπὸν, ὁ Fereal «Ἐκκλησία τῆς Ῥώμης! ὅστις »ἀποποιεῖται νὰ ἐνωθῇ μετὰ σοῦ, δὲν εἶναι εἰς τοὺς ὀφθαλμούς σου εἰμὴ ὁ υἱὸς τοῦ σκότους! Ἀλλὰ σὺ εἶσαι »ἥτις παράγεις τὸ σκότος, σὺ εἶσαι ἐκεῖνη, ἥτις εὐχαριστεῖσαι εἰς τὸ σκότος τῆς ἀμαθείας».

Αὐτὸς δὲ οὗτος περὶ τοῦ Ἱεροδικαστηρίου λέγει «Τὸ »Ἱεροδικαστήριον τοῦτο συστηθὲν ὑπὸ τῆς πολιτικῆς τῶν »Παπῶν. . . . δὲν ἔψευσε τὴν πηγὴν αὐτοῦ, καὶ οἱ δια»χειρισταὶ μιᾶς σκληρᾶς ἐξουσίας ἐχρημάτισαν σκληροὶ »ὡς αὐτήν. . . . Δὲν ἠδύνατό τις νὰ ἴδῃ ἄνευ βαθείας »φρίκης τὴν ἄβυσσον τῆς ἀσελγείας καὶ ὑποκρισίας ὅπου »ἔρριπτον τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ ἐκεῖνοι, οἵτινες ἐλέ»γοντο ὑπουργοὶ αὐτοῦ.

«Ἀναγινώσκων τις τὴν δυστυχῇ ἱστορίαν τῆς Ἰτα»νίας ὑποχρεοῦται νὰ κατηγορήσῃ τὸ Ἱεροδικαστήριον, »ἢ μᾶλλον εἰπεῖν τὴν Ῥώμην, τὴν Ῥώμην, ἥτις τὸ καθί»δρυσε καὶ διατηρεῖ εἰσέτι.

«Οἱ Ἱεροδικασταὶ ἐχρημάτισαν αἰσχροὶ καὶ ὑποκρι»ται, καὶ οὐχὶ φανατικοί. Οἱ φανατικοὶ ἔχουσιν ἐν »γένει ἡθὴ ἀπλᾶ. Ἰπῆρξαν δὲ εἰς τὸν κόσμον ποτὲ »ἄνθρωποι ἀσελγέστεροι, ἀχρεϊέστεροι, μᾶλλον διε»φθαρμένοι τῶν Ἱεροδικαστῶν, τῶν Μοναχῶν τῆς Ἰ-

ἰσπανίας, καὶ ἐν γένει τοῦ κλήρου τῆς Ρώμης; (α).

Ἀλλὰ πρὸς τί νὰ χρονοτριβῶμεν εἰς τὴν συλλογὴν τῶν κατὰ τῆς Ρώμης ἐπιθέτων καὶ χαρκτηρίσεων, ἀφοῦ ἀναγινώσκων τις τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἱεροδικαστηρίου συγγραφεῖσαν ὑπὸ τοῦ Λορέντ, καὶ τὴν ἱστορίαν τῆς ἐπικρατείας τῆς Ἰσπανίας φρίττει;

Ἐν αὐταῖς θέλει ἰδεῖ μοναχόν τινα φθείραντα 14 παρθένους μοναχάς, προσποιηθέντα ὅτι ὁ Ἰησοῦς τὸν διέταξε νὰ τὰς φθείρῃ, ἵνα μὴν ὑποπέσωσιν εἰς ἀμαρτίαν μετὰ τινος ἄλλου.

Ἐν αὐταῖς θέλει ἰδεῖ τὰ εἶδη τῶν ποινῶν τοῦ Ἱεροδικαστηρίου καὶ τοὺς ἀξιογελάστους λόγους, δι' οὓς κατεδίκαζεν ἀθώους πολίτας.

Ἐν αὐταῖς θέλει ἰδεῖ μετὰ φρίκης, ὅτι τὸ ἀσεβὲς τοῦτο δικαστήριον ἔκαυσε ζῶντας 3564, κατεδίκασεν εἰς τὴν εἰρκτὴν καὶ εἰς ἀτίμωσιν, ἥτις ἐπέφερε τὴν δήμευσιν τῶν κτημάτων αὐτῶν 2232, καὶ ἐν συνόψει κατὰ τοὺς ὑπολογισμοὺς διαφόρων ἱστορικῶν ἐφυλάκισεν ἀπὸ τὸ ἔτος 1507 μέχρι τοῦ 1547 48039 ἄτομα, καὶ τέλος ἰθανατώθησαν ἕνεκα τῆς παπικῆς πολιτικῆς ὑπὲρ τὰ 40 ἑκατομύρια Χριστιανοί (β).

Τί πρᾶγμα δὲ εἶναι οἱ Ἰησουῖται; Εἶναι ἱερεῖς μοναχοὶ, κοινοβιῶται; Εἶναι τὰ πάντα, καὶ οὐδὲν αὐτῶν, ἀπαντᾷ συγγραφύς τις. Ὅποια δὲ ἡ διαγωγὴ τῶν; Φθάνει μόνον νὰ εἴπῃ τις, ὅτι ἕκαστῶν τῶν δολοφονιῶν, τῶν χρεοκοπιῶν, τῶν ἀσελγιῶν τῶν ἐκίνησαν τὴν ἀγανάκτησιν καὶ αὐτῶν τῶν τυράννων τῆς γῆς καὶ τοὺς ἀπέβηλον τῶν ἐπικρατειῶν τῶν — φθάνει νὰ ἰδῇ, ὅτι ἦσαν οἱ

(α) Μυστήρια τῆς ἱερᾶς Ἐξετάσεως.

(β) Question sur l'Encyclopedie par des amateurs ἰδὲ λέξιν Massacres.

πρωταθλήται τοῦ Σικελικοῦ ἐσπερινοῦ — φθάνει νὰ μά-
θῃ, ὅτι ὅταν ὁ Ράβαλλιακ ἐφόνευσε τὸν Ἑρρίκον Δ'. ὠ-
μολόγησεν, ὅτι «ὅν ὁ Βασιλεὺς ἐπολέμη τὸν Πάπαν, ἐ-
»πολέμει τὸν Θεόν, ἐπειδὴ ὁ Πάπας εἶναι Θεὸς, καὶ
»Θεὸς εἶναι ὁ Πάπας» (α) διὰ νὰ ἴδῃ τὴν πολιτικὴν ἢ
ὕπηρετόν, τὰ ἀποτρόπαια κακουργήματά των, καὶ δι-
καιώσῃ τὸν Βολταῖρ σατυρίσαντα αὐτοὺς, καὶ ὑποκινή-
σαντα τὴν πτώσιν των (β).

Ἀφοῦ ἐξεθέσαμεν τὰ ὀλίγα ταῦτα ἀφορῶντα τὸ ἱερο-
δικαστήριον, καὶ τοὺς Ἰησουίτας, ἃς μᾶς ἐπιτραπῇ νὰ
ἐκθέσωμεν ὀλίγα τινὰ καὶ περὶ τῶν συγχωροχαρτίων
(indulgences).

Ὁ Πάπας Ἰωάννης ΚΒ'. κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς ΙΔ'. ἐ-
κατονταετηρίδος (γ) εἶχε τὰ ἐπινοήσει. — Λέων ὁ Ι.
(1547) ἡύξησε τὸ ποσόν. Ὁ Ἰωάννης δὲ ἀρῆκεν εἰς τὸ
θησαυροφυλάκιον 25000000 λιρῶν.

(α) (Histoire du Parlement du Paris.)

(β) Ὁ Θεὸς θέλων νὰ μᾶς παιδεύσῃ
τοὺς ἐκατέστησε δυνατοὺς,
Ἡ Ρώμη δ' ἔκτοτ' ἐβεβηλώθη
καὶ παρεδόθη εἰς τοὺς κακοὺς.
Οἵτινες πλῆθος παραπτωμάτων,
φόνων κ' ἐσχάτων προδοσιῶν
Ἐπραξαν ὥστε νὰ στερεώσουν
τὴν ὀλεθρίαν ἰσχὺν αὐτῶν.
Οὗτοι μοιχίας κ' αἱμομυξίας
σ' τὸ βῆμα πράττουσι τοῦ Θεοῦ
Καὶ ἀναισχύντως ἀποκαλοῦνται
θεοὶ διδάσχοι τοῦ Χριστοῦ.

(Μετάφρασις ὑπὸ Σπηλιάδου. Ζιουῆς, ἡ Ἠθικὴ ἐφημεροσθεῖσα εἰς τὴν
Πολιτικὴν.)

(γ) Ἄλλος συγγραφεὺς λέγει, ὅτι ἦσαν ἐπινοήματα τῆς Ἡ. ἐκατονταε-
τηρίδος. Ἀρρίνουμεν τὸν κόπον εἰς τοὺς φιλολόγους νὰ λύσωσι τὸ ζήτημα
τεῦτο.

Ἰδοὺ δὲ ἡ δικτίμησις τῶν τυχηρῶν.

«Ὁ μοιχεύσας καὶ φονεύσας τὸν ἄνδρα τῆς μοιχευθεί-
»σης συγχωρεῖται νὰ κρατῇ τὴν μοιχαλίδά εἰς γυναῖκά
»του (κρυφίως μόνον) πληρόνων διὰ κάνονά του λίρ. 131
»σολδ. 14 καὶ δην. 6.

«Ὁ πατροκτόνος, μητροκτόνος, ἀδελφοκτόνος, γυναι-
»κοκτόνος λίρ. 17 σολ. 14 δην. 6

«Πατὴρ ἢ Μήτηρ ἂν φονεύσῃ τὸ ἴδιον τέκνον λαμβά-
»νει τὴν συγχώρησιν δι' αὐτὴν τὴν τιμὴν. Ἄν τὸ φονεύ-
»σωσιν ὅμως ἐκ συμφώνου πληρόνουσι λίρ. 27 καὶ
»σολ. 1.

«Χειροτονεῖται τις Διάκονος εἰς ἡλικίαν 17 ἐτῶν διὰ
»λίρ, 12 — εἰς ἡλικίαν ἐτῶν 18 δι' 6 — Ἱερεὺς συγχω-
»ρεῖται νὰ χειροτονηθῇ εἰς τὸ 21 ἔτος διὰ λίρ. 37
»σολ. 1 » (α).

Εἰς ταῦτα ὅμως θέλουν μᾶς ἀπαντήσῃ, ὅτι εἶναι συ-
κοφαντία, καὶ ὅτι ἂν ποτε ἐπαρουσιάσθῃ Πάπας τις διε-
φθαρμένος, τὰ ἀποτελέσματα τῆς κακῆς διχγωγῆς του
ἐξέλιπον μετ' αὐτοῦ.

Πλὴν ἐὰν ταῦτα εἶναι ψεύδη ἢ συκοφαντία, ἃς τὸ ἀπο-
δείξωσιν· βλέπομεν ὅμως διασήμευς συγγραφεῖς, οἷους τὸν
Πουφενδὸρφ, τὸν Μαβλύ, τὸν Βιλφίλδ, τὸν Βάτελ, τὸν
Βέντμ, τὸν Φριτὸτ, καὶ τόσους ἄλλους τῶν ὁποίων τὰ
ὀνόματα, καὶ κατ' αὐτοὺς τοὺς παπιστάς, δὲν χωροῦσι
πολλὰ βιβλία ὀγκώδη, νὰ λέγωσιν «ὅτι διὰ τῶν τοῦ
»Πάπα ἀξιώσεων περὶ παντοδеспοτείας αὐτοῦ ἐξυβρίζε-
»ται ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου — ὅτι ἡ πορεία τῶν Παπῶν
»εἶναι πεπληρωμένη πάσης ἀδικίας, πορνείας, πλεονε-
»ξίας, κακίας· μεστὴ φθόνου, φόνου, ἐριδος δόλου, κα-

(α) Taxes des parties casuelles de la boutique du Pape pag.
25 29 55 καὶ 56.

»κοιθείας,» καὶ συμπεραίνουσιν «ὅτι ἔπρεπε νὰ κατέβῃ
 »ἡ υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἐκ νέου εἰς τὸν κόσμον, ἵνα κατεδα-
 »φίσῃ τὰ καταστήματα, δι' ὧν ὑπερήφανοι, ὑποκριταὶ
 »καὶ ψεῦσται ἱερεῖς διαπράττουσι τὰ ἀναιδέστερα καὶ
 »αἰσχρότερα» (α). Ἀφοῦ λοιπὸν ἡ ἱστορία τῆς παπο-
 κρατίας εἶναι γεγραμμένη δι' αἱμάτων καὶ δακρύων —
 ἀφοῦ πρὸ τῆς ἐνώσεως τῶν Ἑκκλησιῶν, συγχρόνως
 καὶ μετ' αὐτὴν ἡ παπικὴ πολιτικὴ ἦτον καὶ εἶναι ὁμοί-
 μορφος, δύναται τις νὰ μεμψθῇ τοὺς πατέρας ἡμῶν, ἢ
 ἡμᾶς αὐτοὺς, τοὺς, ἀπέναντι ἀπασῶν τῶν προσευχῶν,
 τῶν ὑπὸ τοῦ σημερινοῦ Πάπα θεσπισθέντων, φρίττομεν
 ἀκούοντες τὴν ἔνωσιν ταύτην;

Οἱ παπιστὰὶ ὅμως ἀναδιφοῦντες καὶ ἐμπορευόμενοι
 τὴν κόνιν ἱερῶν ἀνδρῶν, ἀπαντῶσιν εἰς μὲν τοὺς συγ-
 γραφεῖς ἐκείνους διὰ τοῦ Λαμεναὶ (β) ὅτι τὸ ἱερατεῖον
 εἶναι ἀναγκασίον, ἐπωφελὲς καὶ θεῖον, ὡς νὰ ἀμφισβήτη-
 τίς ποτε τὸ ἅγιον αὐτοῦ· εἰς ἡμᾶς δὲ τοὺς Ἕλληνας λέγουσι
 διὰ τῆς Ἀγίας Βρίγιδος, ὅτι δεηθείσης ταύτης εἰς τὸν Χρι-
 στὸν ὑπὲρ ἡμῶν, ὁ ἀνεξίκακος, ὁ ἀγαθός, ὁ συγχωρήσας
 τοὺς σταυρωτάς του Ἰησοῦς, ἐκδικούμενος δὴθεν τὴν
 πρὸς τὸν Πάπαν ἡμῶν ἀνυποταγὴν, τῇ εἶπεν «ὅτι οὐδέ-
 »ποτε θέλει μᾶς ἐλευθερώσει ἐνὸς ὧ δὲν ὑποτασσόμεθα
 »εἰς τὸν ἐπίτροπόν του Πάπαν»· προβαίνουσι δὲ μέχρι
 τοσούτου βαθμοῦ ἀσεβείας, ὥστε κηρύττουσιν, ὅτι ἡ αἰ-
 τία τῆς δουλείας ἡμῶν καὶ τῆς μικρότητός μας εἶναι ἡ
 μῆεἰς τὸν Πάπα ὑποταγή μας, εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ ὁποίου
 ἐφαρμόζεται τὸ «γενήσεται μία ποίμνη καὶ εἷς ποιμὴν».

Εἰς τὰς πικραδόζους ταύτας θεωρίας τῶν ἀπαντᾷ

(α) Fritot science du publiciste Tom. I Ch. II Tit. 2 Pag.
 229.

(β) An Scotti. Theoremi di Politica Cristiana Theor. V.

ἡ ἱστορία, ὅτι ἐπειδὴ ἡ Ἀγγλία, ἡ Ἀμερική, ἡ Ὀλλανδία, ἡ Γερμανία, μέρος τῆς Γαλλίας καὶ πλείστον μέρος καὶ αὐτῆς τῆς Ρώμης, ἕνεκα τῶν Παπῶν διεμαρτυρήθησαν, διελύθη ἡ εἰς τὸ σκῆπτρον τοῦ Πάπα ἐνσαρκωμένη ἔνωσις· ἡ δὲ Ἑλλάς ἐλευθερωθεῖσα ἐν μέρει, ἀπέδειξε γελοῖον τὸ ὄνειρον τῆς προφήτιδος τῶν.

Τούτων οὕτως ἐχόντων γίνεται φανερόν, ὅτι ἐὰν οἱ πατέρες ἡμῶν ἐν καιρῷ τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀπέπτυσαν τὴν εἰς τὸν Πάπαν ὑποταγὴν, καὶ ἡμεῖς αὐτοί, οἱ ὄντες πιστοὶ ὁπαδοὶ ἐκείνων δὲν ὑποφέρομεν τοιαύτην ἔνωσιν, δὲν εἴμεθα πρόβια ἀπολωλότα, ἀλλ' ἔθνος γνωρίσαν τὴν βαρύτητα τῆς Χριστιανικῆς πίστεως, ἥτις, εἶναι πνεῦμα Κυρίου ἐξ ἧς καὶ ἡ ἐλευθερία τὴν βαρύτητα τοῦ ἀτομικοῦ καὶ ἐθνικοῦ ἡμῶν δικαιώματος, καὶ ἐπομένως, ἐὰν ὁ νῦν Πάπας ἐπιθυμῇ εὐλικρινῶς τὴν ἀμοιβίαν ἔνωσιν, ἃς καταθέσῃ τὸ πλήρες αἱμάτων καὶ δακρύων σκῆπτρόν του, ἃς ἀναγνωρίσῃ ποιμένα καὶ διδάσκαλον τῆς Ἐκκλησίας τὸν Ἰησοῦν, τὸν ἀληθῆ θεμελιωτὴν καὶ ἀκρογωνιαίον λίθον αὐτῆς, ἃς συνεργήσῃ, ὅπως τὰ πνευματικὰ αὐτοῦ πρόβια, οἱ Ἰταλοὶ, ἀνακτήσωσι τὴν ἐλευθερίαν ἐκείνην, ἥτις τόσον ἀδίκως τοῖς ἀρνεῖται μίαν ἀπάνθρωπος διπλωματία, καὶ τότε θέλει εὐρεῖ ἅπαντας τοὺς Ἕλληνας ἐτοιμοὺς νὰ τὸν σεβασθῶσι, καὶ τὸν τάξωσιν εἰς τὸν χορὸν τῶν δικαίων. Ἐνόσω ὅμως ἐπιμένει εἰς τοιαύτην πολιτικὴν, ἐνόσω παραγνωρίζει τὰ φυσικὰ δίκαια τῶν προβάτων, ἅτινα τῷ ἐνεπιστεύθη ὁ Θεὸς νὰ ποιμαίνῃ ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ, οἱ Ἕλληνες ἡμεῖς, κινούμενοι οὐχὶ ἀπὸ ὀρθοσκευτικῆς διενέξεως, τῶν ὁποίων τὴν σημερινὴν βαρύτητα γνωρίζομεν, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ πνεύματος τῆς ἀληθείας, «τοῦ πατρὸς τοῦ Πατρὸς ἐκπορευομένου», καὶ τοῦ ἐγγυωμένου εἰς

ἕκαστον ἄτομον τὴν πνευματικὴν καὶ ἀτομικὴν ἐλευθερίαν (οὗ τὸ πνεῦμα Κυρίου, ἐκεῖ ἐλευθερία. Παῦλ. Κορινθ. Β'). θέλομεν ἀποστρέφασθαι τοιαύτην ἔνωσιν, καὶ ὥς ποτε οἱ πατέρες ἡμῶν ἐπρωτίμων τὴν σωματικὴν δουλείαν αὐτῶν ὑπὸ τὸν Τοῦρκον, οὕτω καὶ ἡμεῖς θέλομεν χλευάζει τὰς δεήσεις του ὑπὲρ τῆς ὑποταγῆς ἡμῶν εἰς τὸ σκῆπτρόν του.

Τὰ ὀλίγα ταῦτα ἐνομίσχμεν καθῆκον ἡμῶν νὰ εἰπωμεν ἐν παρόδῳ πρὸς ἀπάντησιν τῶν θεωρημάτων τοῦ μνησθέντος συγγραφέως Σκότη, τοῦ τοσαῦτα καθ' ἡμῶν ἐμέσπντος, καὶ ἵνα καταδείξωμεν, ὅτι δὲν κινούμεθα ὑπὸ θρησκευτικῶν προλήψεων μὴ ἀνεχόμενοι τὴν ἔνωσιν ταύτην, ἀλλ' ἐκ τῶν ὑγείων ἀρχῶν τοῦ Εὐαγγελίου, τὸ ὁποῖον ἔχομεν ὡς γνώμονα καὶ ὁδηγὸν τῶν πράξεών μας.

Ἀλλ' ἂς ἐπανέλθωμεν εἰς τὸ προκείμενον.

Ἀφοῦ ἀπεδείξωμεν, καθ' ὅσον αἱ ἀσθενεῖς ἡμῶν δυνάμεις ἐπιτρέπουσιν, ὅτι οἱ τῆς Ἀνατολῆς λαοὶ ἐμφύτως πως ἐγίνωσκον καὶ προεγνώριζον τὴν βαρύτητα θρησκευτικῶς τε καὶ πολιτικῶς τῆς μετὰ τῆς Αὐτικῆς Ἐκκλησίας ἐνώσεως καὶ τὰ ἀποτελέσματα αὐτῆς, ἃς ἴδωμεν ποία ἡ πολιτικὴ τῶν Τούρκων, ποία τῶν Βυζαντινῶν Αὐτοκρατόρων, καὶ ποία ἡ διαγωγὴ τοῦ λαοῦ καὶ τῆς Ἐκκλησίας μέχρι τῆς πτώσεως τοῦ Βυζαντίου.

Ἐνῶ ὁ Παλαιολόγος ἔσπευδε δουλοπρεπῶς εἰς τὴν Δύσιν, καὶ ἐκίνει πάντα λίθον, ἵνα λάβῃ βοήθειαν παρ' αὐτῆς, ὁ Ἀμουράτ, προσεκαλεῖτο ὑπὸ τῶν Θεσσαλονικέων, ὑπὸ τῶν κατοίκων πόλεως τινος τῆς Ἀλβανίας, ὀνομαζομένης Σανίνης, ἐκυρίευσεν τὴν Ἄρταν κατεχομένην ὑπὸ τῶν Τόκων, διέβαινε τὰς Θερμοπύλας, κατέστρεψε τὴν Ἑλλάδα, ἐπολιόρκει τὰς Ἀθήνας, καὶ ἐν συνόψει οὐδὲν ἄλλο τὸν ἐμπόδιζε πρὸς κυρίευσιν τῆς Κωνσταντινου-

πόλεως, ἢ ἡ ἐν τῇ Φλωρεντίᾳ Σύνοδος (α) τῆς ὑποίας περιέμενε ἰδεῖν τὸ ἀποτέλεσμα.

Μετὰ τὴν ἐν Φλωρεντίᾳ σύνοδον ὁ Ἰωάννης ὁ Παλαιο-λόγος περιῆλθε τὴν Γαλλίαν, τὴν Βοργόνην, καὶ διάφορα ἄλλα τῆς Εὐρώπης μέρη, προσπαθῶν κατὰ τὴν ἐπιταγετῇ περιοδίαν του νὰ συγκινήσῃ τοὺς ἡγεμόνας αὐτῆς ὑπὲρ τοῦ Θρόνου του· ἐξαιρουμένων ὅμως τῶν Βασιλέων τῆς Οὐγγαρίας, καὶ τοῦ δουκὸς τῆς Βοργονίας, παντοῦ εὔρε κωφοὺς ἀκροατάς, καὶ σκληροὺς Χριστιανοὺς.

Οἱ δύο ὅμως οὗτοι ἤρκεσαν ἵνα νικήσωσι τὸν Ἀμουράτ, ὡς τὸν ἐνίκησαν κατὰ κράτος εἰς τινα μάχην γινομένην ἐν Βάρνη· τόσον δὲ ἀποφασιστικῇ ἐχρημάτισεν ἡ ἡττία του αὐτῇ, ὥστε ἀφοῦ ἐπὶ τρεῖς ὀλοκλήρους ἡμέρας καὶ νύκτας ἔμεινε νήστης καὶ πολιορκημένος εἰς τινα ἐξώστην, τὴν τετάρτην ἐσυνθηκολόγησε μετὰ τῶν νικητῶν, αὐτὸς μὲν νὰ μείνῃ ἀβλαβής, οἱ δὲ μείναντες στρατιωτὰί του εἰς τὴν διάκρισιν αὐτῶν.

Ἀλλ' ὁ Θεὸς, ὅστις, ὡς φαίνεται, εἶχεν ἀποφασίσει τὴν ὑπαρξιν καὶ πρόοδον τῶν Τούρκων, ἵνα τοὺς θέσῃ ὡς καρτικὸν πῦρ ἐπὶ τοῦ ἐλληνικοῦ ἔθνους, ἐνῶ ὁ Ἀμουράτ ἐπορεύετο δακρύων, ἵνα ὑπογράψῃ τὴν ἀτιμωτικὴν ταύτην συνθήκην, Γενίτζαρὸς τις τῷ παρετήρησεν, ὅτι οἱ Βασιλεῖς δὲν ἐξιλεόνουσι τοὺς ἐχθροὺς αὐτῶν διὰ τῶν δακρύων, ἀλλὰ διὰ τῆς σπάθης, πρὸς τὸν ὁποῖον ὁ Ἀμουράτ εἶπεν, ὅτι ἔκλαιε διὰ τὴν ἀτιμωτικὴν συνθήκην, ἣν ὑπεχρεοῦτο νὰ ὑπογράψῃ. Τότε ὁ Γενίτζαρος ἐξαγριωθείς τῷ εἶπε «λοιπὸν ἀπάνθρωπε μᾶς ὁδήγησας ἐνταῦθα, ἵνα » μᾶς θυσιάσῃς ὡς πρόβατα; ἐὰν θέλῃς συναπόθανῃς μεθ' ἡμῶν! ἐκβαλὼν δὲ τὴν σπάθην ἔκοψε τοὺς πόδας τοῦ ἵππου του, καὶ ὁρμήσαντες κατὰ τῶν πρὸ ὀλίγου νικη-

(α) Σπανδοκίνος.

τῶν, ὄντων τότε ἀόπλων, κατέσφαζον τούτους, ὥστε ἐκ τῶν ὀστέων αὐτῶν ἤγειρον λοφίδιον.

Κατὰ τὴν περίπτωσιν ταύτην ἐφρονέυθη ὁ Βασιλεὺς τῆς Οὐγγαρίας, καὶ ἠχμυλωτίσθη ὁ δουξ τῆς Βοργονίας, ὃν προσκλήσεως ἐνώπιον αὐτοῦ ὁ Ἀμουράτ τὸν ἠρώτησε διὰ ποῖον λόγον ἐκινήθη κατ' αὐτοῦ; Ὁ δὲ τῷ ἀπήντησε — πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς θρησκείας μου — Τότε ὁ θρασύς οὗτος Τοῦρκος, πρὸς ὃν πρὸ δύο ἡμερῶν τῷ ἐχαρίσθη ἡ ζωὴ, τῷ ἐπαρατήρησεν «ἐὰν ἡ θρησκεία σου ᾔτο καλλιτέρα τῆς ἐμῆς, ἤθελες νικήσει, ἐπειδὴ ὕμῳ ἐνικήθης ἢ ἐμῇ εἶναι » ἢ καλλιτέρα» καὶ πρὸς ἀπόδειξιν τούτου διέταξε τὸν προτροπέα Γενίτζερων καὶ τὸν ἠτίμασε.

Μετὰ ταῦτα ἐνυμφεύθη τὴν θυγατέρα τοῦ Βασιλέως τῆς Σερβίας ὀνόματι Μαρίαν, καὶ ἵνα ἀποδείξῃ ποῖα τὰ ἀποτελέσματα τῆς μετὰ τῶν Τούρκων φιλίας ἐτύφλωσε τοὺς ἐπτά γυναικαδέλφους του, ἐκήρυξε πόλεμον κατὰ τοῦ πενθεροῦ αὐτοῦ, τὸν ὁποῖον νικήσας, τὸν ἀπέβαλε τοῦ θρόνου. Ἀκολούθως ἐπολιώρκησε τὰς Ἀθήνας, συγχρόνως δὲ ἀπέστειλε τὸν Πισσᾶ αὐτοῦ Ἀλῆ μετὰ 40 χιλιάδων στρατοῦ κατὰ τοῦ Γεωργίου Καστριώτου, τοῦ πνέοντος ἐκδίκησιν κατὰ τῶν Τούρκων, καὶ ἐδιδάχθη ὑπὸ τῆς καταστροφῆς τοῦ στρατοῦ τούτου ὑπὸ τοῦ Καστριώτου, ὅτι οἱ Ἕλληνες μετὰ ἡρώων, εἰσὶν ἥρωες, καὶ ὅτι ἄνθρωπον ἤθελον αὐτοὺς σεβόμενον, ἵνα τὸν καταστρέψωσιν.

Ὁ ὑπερήφανος ὅμως Ἀμουράτ ἰδὼν τὸν Στρατηγόν του ἠττηθέντα, ὥρμησεν ὡς ἄγριον θηρίον κατὰ τοῦ Καστριώτου μετὰ 40 χιλιάδων Γενιτζέρων, καὶ 6 χιλιάδων ἱππέων, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν περίπτωσιν ταύτην ἔλαβε καὶ αὐτὸς τὸ ἀπαιτούμενον ἐλληνικὸν μάθημα, καὶ ἠττηθεὶς ἐπανεῆλθεν ἄπρακτος.

Κρίνομεν περιττὸν νὰ ἀναφέρωμεν τὰ διαρρημιζόμενα περὶ τῆς ἀσκητικῆς ζωῆς τοῦ Σουλτάνου τούτου, καὶ λοιποὺς πολέμους, καθ' οὓς, κατὰ τινὰς συγγραφεῖς, φαίνεται πάντοτε νικῶν, διότι, καθ' ἡμᾶς εἶναι γελοιωδέστατον νὰ πιστεῦν τις, ὅτι ἄνθρωπος, οἷος ἐκεῖνος, ὅστις ἐγήρατεν εἰς τοὺς πολέμους καὶ κατακτήσεις, ἄνθρωπος, οὗτινος ἡ ὠραιότερα τροφή ἦτο τὸ Χριστιανικὸν αἶμα, μετεβλήθη ἅγιο καὶ ἐδέετο τοῦ Θεοῦ νὰ τὸν φωτίσῃ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. Κατὰ τὴν ἀσθενὴ ιδέαν μας ἡ οἱ συγγραφεῖς οὗτοι παίζωσι μὲ τὴν ἱστορίαν, ἡ ὁ Ἀμουράτ εἶχε τρελαθῇ.

Πλὴν ἵνα δεῖξωμεν τὴν πλάνην εἰς ἣν ὑποπίπτουσιν οἱ συγγραφεῖς οὗτοι, οἱ χαρακτηρίζοντες τὸν Ἀμουράτ ὡς ἀγαθὸν, μνημονεύομεν τὸν λόγον, ὃν ἀπήγγειλεν ὁ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης Μιλτιάδης, Γεώργιος ὁ Καστριώτης, ἐξ οὗ καταδεικνύεται ἡ θηριωδία τοῦ Ἀγίου τούτου Τούρκου.

«Ὡ ἡγεμόνες καὶ ἄρχοντες! σεῖς αἰσθάνεσθε πολλὰ
»κκχλά, καθὼς καὶ ἐγὼ ὁ ἴδιος, ὅτι τὸ κοινόν μας συμ-
»φέρον ἀπαιτεῖ τὴν ἐκ συμφώνου ἔνωσιν τῶν δυνάμεων
»μας, ἐναντίον τοῦ κοινοῦ ἐχθροῦ, τοῦ ὁποῖου ὁ σκοπὸς
»ἀποβλέπει ὅχι μόνον νὰ αἰχμαλωτίσῃ τὰ σώματά μας,
»καὶ νὰ κατασταθῇ κύριος τῆς περιουσίας μας, ἀλλὰ νὰ
»ἀπολέσῃ καὶ αὐτὰς τὰς ψυχὰς μας. Τὰ ὅσα ἔπραξεν ἕως
»τώρα μᾶς παρασταίνουν προφανῶς τὴν εἰκόνα τῶν μελ-
»λόντων σκοπῶν του. Αὐτὸς κατεπόρθησε τὴν Θράκην,
»κατελεηλάτησε τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Μακεδονίαν, καὶ
»περιώρισε τὴν Ῥωμαϊκὴν Αὐτοκρατορίαν εἰς μόνον τὰ
»τεῖχη τῆς ταλαιπώρου Κωνσταντινουπόλεως. Αὐτὸς ἐ-
»ξῶσεν ὅλους τοὺς γείτονάς σας ἀπὸ τὰς νομίμους ἡγεμο-
»νίας των, καὶ τοὺς ἠνάγκασε νὰ περιπλανάσθαι εἰς ξέ-

»νους τόπους. Καὶ κατὰ μὲν τούτων μετεχειρίσθη τὴν
 »δύναμιν, κατὰ δὲ τῶν ἄλλων, καταφρονῶν πᾶν ὅ,τι ἐ-
 »ρὸν καὶ σεβάσμιον μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων, μετεχειρίσ-
 »θη τὴν ἐπιβουλὴν καὶ τὸ φαρμάκι. Ὁ ἐλεεινὸς θάνατος
 »τῶν ἀδελφῶν μου εἶναι ἀναντίρρητος βεβαιότης τῶν
 »λόγων μου. Τὸ τραγικὸν τοῦτο δρᾶμα, ὃν πάντοτε πρὸ
 »ὀφθαλμῶν μου, θέλει τρέφει εἰς τὴν καρδίαν μου παν-
 »τοτεινὸν καὶ ἀδιάλλακτον μῖσος κατὰ τοῦ αἰμοβόρου
 »τυράννου, καὶ θέλω μεταχειρισθῆ ὅλας τὰς στιγμὰς
 »τῆς ζωῆς μου πρὸς ἐκδίκησιν τῆς τοσαύτης παρανο-
 »μίας. Ἀλλὰ μήπως καὶ σεῖς οἱ ἴδιοι δὲν εἴσθε θυσιά τῆς
 »ἀχοράστου φιλοδοξίας του; ἐπειδὴ ἀφ' οὗ κατελεηλά-
 »τησε τοὺς τόπους σας, ἀφ' οὗ ἐξολόθρευσε τὸ περισσό-
 »τερον μέρος τῶν ὑπηκόων σας, μὲ ἀδίκους καὶ παρα-
 »νόμους πολέμους δὲν σᾶς ἄφησε τὴν διοίκησιν τῶν ἐ-
 »παρχιῶν, παρὰ ἀφ' οὗ σᾶς ὑπέβαλεν εἰς δουλικὴν καὶ
 »ἐπονείδιστον φορολογίαν. Καὶ τὸ δὴ χεῖρον καυχᾶται
 »μὲ τοῦτο, ὅτι σᾶς εὐηργέτησεν, ἐπειδὴ νομίζει ὡς δώ-
 »ρον τῆς γενναιότητός του, ὅσα δὲν ἠδυνήθη νὰ κάμῃ
 »θυσίαν εἰς τὴν μουσάραν του πλεονεξίαν· μάλιστα δὲ με-
 »τεχειρίσθη τὴν ἐπίπλαστον ταύτην μετριοτήτητα ὡς δέ-
 »λεαρ, διὰ νὰ σᾶς σύρῃ μὲ περισσοτέραν ἀσφάλειαν εἰς
 »τὰ δίκτυά του. Ὅθεν ἀντὶ νὰ ἔχῃτε τὴν παραμικρὰν
 »πίστιν εἰς τὰς ἀπατηλὰς ὑποσχέσεις του, πρέπει νὰ τρέ-
 »μητε διὰ τοὺς ὑπηκόους σας, διὰ τὴν παρουσίαν σας,
 »καὶ δι' αὐτὴν τὴν ἰδίαν ζωὴν σας. Καὶ τί δὲν πρέπει
 »νὰ φοβῇται ἕκαστος ἡμῶν ἀπὸ ἀνθρώπου, ὅστις πρεσ-
 »βεύει τόσον μισητὴν καὶ βδελυρὰν θρησκείαν; Αὕτη τὸν
 »διδάσκει νὰ θεωρῇ ὅλους τοὺς Χριστιανούς ὡς εὐτιδα-
 »νὰ ὄντα, προσδιωρισμένα ἀπὸ τὴν θείαν πρόνοιαν νὰ
 »δουλεύουν ὡς κτήνη μόνον τοῦ ὁπαδοῦ τοῦ Μωάμεθ,

»καὶ τὸν προστάζει νὰ μεταχειρισθῇ ἀδιαφόρως, καὶ
 »τὴν βίαν καὶ τὴν δολιότητα διὰ νὰ καταπορθῇ τὸ
 »πᾶν. Ἀλλ' ἂν νομίζητε, ὅτι διὰ τῆς ἀπειθείας σας ταύ-
 »της θέλετε σύρει τὸν στρατόν του εἰς τὰς ἐπαρχίας σας,
 »καὶ ὅτι θέλετε τὸν ἰδεῖ λεηλατοῦντα τὰ κτήματά σας,
 »λαφυραγωγοῦντα τὰ τῶν ὑπηκόων, καὶ βάπτοντα τὰς
 »φονικάς του χεῖρας εἰς τὸ ἀθῶον αἷμα τῶν γυναικῶν
 »καὶ τέκνων σας! ἐστὲ βέβαιοι, καὶ ἡ φοβερὰ αὕτη εἰ-
 »κὼν ἃς μὴ ταράττῃ παντελῶς τὴν φαντασία σας, διότι
 »λαμβάνοντες τὰ ὅπλα εἰς χεῖρας, καὶ ἐνοῦντες τὰς δυ-
 »νάμεις μας, θέλομεν κάμει τὸν Ἀμουράτην τῇ τοῦ Θεοῦ
 »βοηθείᾳ νὰ τρομάξῃ, καὶ θέλομεν ματαιώσῃ ὅλα του
 »τὰ φρονήματά του, ὥστε τὰ πολυάριθμα στρατεύματά
 »του νὰ διασκορπισθῶσιν ὡς ἀκρίδες ἔμπροσθεν τῶν ὀ-
 »λιγαρίθμων μὲν, ἀλλ' ἡρωϊκῶν λεγεῶνων μας, καὶ ἕκα-
 »στος ἐξ ἡμῶν θέλει διώκει χιλίους. Ἄς ὀπλισθῶμεν λοι-
 »πὸν πρῶτον μὲ τὴν πρὸς τὸν Θεὸν πληρεστάτην ἐλ-
 »πίδα, δεύτερον μὲ τὴν ἄδολον καὶ τελείαν ὁμόνοιαν,
 »καὶ τρίτον μὲ ἐκεῖνον τὸν ὑπὲρ τῆς φίλης πατρίδος ἐν-
 »θερμον ζῆλον καὶ διακαῇ πόθον, ὅστις ἐμπνέει εἰς τὰς
 »καρδίας τῶν τιμίων ἀνδρῶν τὴν τόλμην, τὴν γενναϊό-
 »τητα, καὶ τὴν καταφρόνησιν καὶ αὐτῆς τῆς ἰδίας ζωῆς
 »πρὸς ὑπεράσπισιν καὶ σωτηρίαν της. Ὅθεν χωρὶς νὰ
 »δαπανῶμεν πλέον τὸν καιρόν μας, ὅστις κατὰ τὸ πα-
 »ρὸν μᾶς εἶναι πολύτιμος, εἰς δισταγμοὺς καὶ ἀμφιβο-
 »λίας, πρέπει ἀνυπερθέτως νὰ ἀποφασίσωμεν ἐκεῖνο τὸ
 »ὅποῖον μᾶς ὑπαγορεύει ἡ φρόνησις, ὁ καιρὸς καὶ ἡ ἀσ-
 »φάλεια τῶν ἐπαρχιῶν μας.»

Ὅπως δὴ ποτε ὁμοῦ καὶ ἄν᾿ ἑχῃ τὰ πράγματα, παρατρέ-
 χομεν τὰ περὶ τῆς ἀγιοσύνης τοῦ Ἀμουράτ καὶ τινα ἄλ-
 λα μικροῦ λόγου ἄξια, καὶ προβάινομεν εἰς τὴν ἐξιστό-

ρησιν τῆς λύσεως τοῦ μεγάλου δράματος τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς, τοῦ δράματος, λέγομεν, τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καθ' ἣν βλέπομεν τὸν Μωάμεθ, τὸν διχθρυλλούμενον τοῦτον ὡς πάνσοφον καὶ μέγα πολιτικόν, τὸν ὁμότερον ἀπάντων τῶν πρὸ αὐτοῦ Σουλτάνων—τὸν Κωνσταντῖνον τὸν Παλιολόγον ἀναδείξαντα Λεωνίδειον ἀνδρείαν—καὶ τὸν λαὸν περιμένοντα μετ' ἀδιαφορίας, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν προκαλοῦντα τὴν ἄλωσιν τῆς πόλεως, ἐξ ὧν γεννᾶται τὸ μυσήριον, τίνι λόγῳ, λαὸς Ἑλληνικὸς, λαὸς ἔνδοξος, λαὸς τοῦ ὁποίου οἱ πρόγονοι ἐξέπληξαν τὸν κόσμον διὰ τῶν κατὰ τῶν Περσῶν, νικῶν των—οἵτινες μετὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου κατέκτησαν καὶ ἐπολίτησαν τὴν Ἀσίαν, τὴν Αἴγυπτον, καὶ αὐτὴν τὴν Ἰνδίαν—οἵτινες κατὰ τὴν δευτέραν ἑκατονταετηρίδα ἔδειξαν εἰς τὸν πορθητὴν τοῦ Βυζαντίου Σεβήρον τὴν ἀπαράμιλλον ἀνδρείαν των—οἵτινες μετὰ τοῦ Βελισσαρίου ἐνίκησαν καὶ αὖθις τοὺς Πέρσας, ἐταπείνωσαν τοὺς Βανδάλους, ἔξωσαν τοὺς Ὀστρογόθους ἐκ τῆς Δαλματίας—οἵτινες μετὰ τοῦ Ναρσῆ ἠλευθέρωσαν τὴν Ἰταλίαν ὑπ' αὐτῶν τῶν Ὀστρογόθων, ἐνίκησαν εἰς Ἀθῆμον τὸν περιβόητον δορυκτάτορα Λέοντα τὸν Τριπολίτην—οἵτινες μετὰ τοῦ Ἰωάννου τοῦ Κουρκουᾶ, ἐπὶ εἰκοσαετίαν, ἐνέπνεον τρόμον εἰς τοὺς Ἄραβας, τοὺς κατέκτησαντας τὸ πλεῖστον μέρος τῆς Εὐρώπης, ἰδίως δὲ τὴν Ἰσπανίαν—οἵτινες μετὰ τῶν Νικηφόρου καὶ Λέοντος Φωχᾶ ἐνίκησαν τοὺς Ἄραβας κατὰ συνέχειαν, ἐκυρίευσαν τὴν Κρήτην, κατετρόπωνον τοὺς Ἀμανίδας εἰς τὴν Μεσοποταμίαν, καὶ τὴν Συρίαν—οἵτινες μετὰ τοῦ Τζιμισκῆ κατέβαλον τοὺς Βουλγάρους καὶ Ῥώσους προσπελάσαντας μέχρι τῶν τειχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως—οἵτινες ἐνίκησαν τοὺς σταυροφόρους καὶ ἐν Ἀσίᾳ, καὶ ἐν

Ἡπείρω, καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει. — λαὸς τοῦ ὁποίου οἱ ἀδελφοὶ μετὰ τοῦ Καστριώτου ἐνίκων ἄλλεπαλλήλως τοὺς Τούρκους ἐν τῇ Ἡπείρῳ — λαὸς ἐπὶ τέλους τοῦ ὁποίου τὰ ἀνδραγαθήματα τῶν προγόνων καὶ συγχρόνων του ἦσαν μέγιστα καὶ λαμπρά, καὶ ἀπεδείκνυν, ὅτι ἠδύνατο καὶ αὐτός, ἐὰν ἤθελε νὰ δείξῃ ἀνδρείαν καὶ ἡρωϊσμόν ἰδιὰ πῶλον λόγον μετὰ τὴν ψευδοσύνοδον ἐκείνην ἀδιαφορεῖ εἰς τὴν ἄλωσιν τῆς Πατρίδος του, καὶ ἐτοιμάζει τὸν εὐγενῆ αὐχένα του νὰ τὸν ὑποτάξῃ εἰς τὸν Τούρκον, ἵνα τὸν τυραννήσῃ ;

Μέγα ὄντως, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ἀνεξήγητον τὸ μυστήριον ! Λέγομεν δὲ οὐχὶ ἀνεξήγητον, διότι ἀφοῦ ὁ Παῦλος ἔγραφε τοῖς Κορινθίοις « οὐκ οἶδατε, ὅτι ναὸς Θεοῦ » ἐστε καὶ τὸ πνεῦμα Κυρίου ἡκεῖ ἐν ὑμῖν » καὶ εἰς ἄλλην περίστασιν προσέθετεν « οὐ τὸ πνεῦμα Κυρίου ἐκεῖ ἐλευθερία » ἔπεται, ὅτι ἡ κραταιὰ χεὶρ τοῦ Θεοῦ τοὺς ἐποδηγέται, ἵνα τηρήσωσιν ἄσπιλον καὶ ἀμόλυντον τὸ πνεῦμά των ὑπὸ τῆς παπικῆς καταπίεσεως, διότι εἰς τὴν ἐλευθερίαν ταύτην τοῦ πνεύματος των ὑπῆρχεν ἡ ἐλευθερία τῆς συνειδήσεως αὐτῶν, δι' ἧς ἤθελον ἀπολαύσει ποτὲ τὴν ἐθνικὴν καὶ ἀτομικὴν. Ὡς ἐκ τούτων ἰδοὺ διατί ὁ λαὸς ὤφειλε νὰ παραβλέψῃ πᾶσαν σωματικὴν δουλείαν, καὶ νὰ ἐτοιμασθῇ νὰ δεχθῇ ἅπαντα τὰ ἐτοιμαζόμενα αὐτῷ μαρτύρια.

Μέγα λοιπὸν τὸ συμβᾶν, μέγιστα τὰ πρόσωπα τὰ περὶστάνοντα τὸ δρᾶμα τοῦτο, μεγαλήτερον τὰ ἀποτελέσματα τοῦ δράματος.

Ναί ! μέγα τὸ συμβᾶν, διότι εἰς τὴν πτώσιν τοῦ Βυζαντίου, τῆς νέας ταύτης Ἱερουσαλήμ, ἠγέρθη ἐκ τῆς τέφρας αὐτοῦ στήλη καπνοῦ ἀναβιβαζομένη μέχρι τοῦ θρόνου τοῦ Θεανθρώπου Ἰησοῦ, προσφέρουσα εἰς τοὺς

πόδας του ἐκατόμβην οὐχὶ βοῶν καὶ κτηνῶν, ἀλλὰ μυριάδων Ὄρθοδόξων, μαρτυρησάντων πρὸ καὶ μετὰ τὴν ἄλωσιν ὑπὲρ τῶν ἱερῶν λόγων του καὶ τοῦ Εὐαγγελίου του· μέγα τὸ συμβάν, διότι καθὼς ὁ Ἰησοῦς ἐσταυρώθη ἐκουσίως ὑπὲρ τῶν ἀνθρώπων, οὕτω καὶ ἡ Ἑλληνικὴ φυλὴ ἐκουσίως ἐσταυρώθη ὑπὸ τῆς Δύσεως καὶ τῶν Τούρκων, ὑπὲρ αὐτῶν τῶν δυτικῶν καὶ τουρκικῶν λαῶν, ὅπως ἀφοῦ καθηγιασθῇ εἰς τὴν κολυμβήθραν τοῦ μαρτυρίου, νέα, περιλαμπής καὶ ἀγνή ἐξέλθῃ ὡς ὁ Χριστὸς ἐκ τοῦ τάφου, ἵνα ἐκπληρώσῃ τὴν ἀποστολὴν αὐτῆς ἐν τῇ Ἀνατολῇ, τῇ ἱερᾷ καὶ καθιγιασμένη ταύτῃ γῇ.—Μέγιστα τὰ πρόσωπα, διότι ὁ μὲν Μωάμεθ ἦτο τόσον ἀπορραϊστικὸς καὶ γενναῖος, ὅσον ὠμὸς καὶ θηριώδης, ὁ δὲ Παλαιολόγος τόσον γλυκὺς, ἥρως, καὶ καρτερικὸς, ὅση ἦτον μεγάλη ἡ ἐντολὴ του, νὰ πέσῃ, δηλαδὴ, μετὰ τοῦ ἔθνους, ἀλλὰ διαμαρτυρούμενος μετὰ τῆς σπάθης εἰς τὴν χεῖρα, ἵνα δείξῃ ὅτι ἡ πτώσις αὐτῆ, ἂν καὶ ὑπέκρυπτε μυστηριώδη τινὰ ἀνοχὴν τοῦ λαοῦ, οὐχ ἤττον ὅμως δὲν ἦτον ἀνεκτὴ εἰς τοὺς Ἕλληνας.—Μεγαλῆτερα τὰ ἀποτελέσματα, διότι ἐκ τῆς πτώσεως ἐκείνης ἐγεννήθη τὸ 1821, γεννᾶται ἡ σημερινὴ ἐποχὴ, ἥτις θέλει ἐπιφέρει τὴν ἀπελευθέρωσιν ἀπάσης τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς, ἐχούσης εἰς τὴν καρδίαν της ἔμφυτον τὸ αἶσθημα τῆς ἀγάπης, καὶ ἐλευθερίας, καὶ ὡς ἐκ τούτου ἐνουμένη μετὰ τῶν λοιπῶν τῆς ὑψηλοῦ λαῶν, τῶν ἀκαμάτως ἀγωνιζομένων ὑπὲρ τῆς παγκοσμίου ἀδελφότητος, θέλει ἐπιταχύνει τὴν πραγματοποίησιν τῶν λόγων τοῦ Ἰησοῦ εἰπόντος «καὶ γεννήσετε μία ποίμνη ὑπὸ ἓνα ποιμένα» αὐτὸν τοῦτον τὸν σταυρωθέντα Χριστόν.

Ἕλλην ἀναγνώστα! Ἀνάγνωθι μετὰ σεβασμοῦ καὶ ἐν-
κωυτῶ ἐγωῖσμοῦ τὴν ἐξιζόρησιν τῶν γεγονότων τούτων,

ἐξ ὧν ἀποδεικνύεται, ὅτι ὁ δάκτυλος τοῦ Θεοῦ ἀπεφάνισεν τὴν πτώσιν τοῦ ἔθνους ἡμῶν, ὑπὲρ ἡμῶν αὐτῶν. Σὺ δὲ, ὦ ξέने, ἐὰν ἦ κακῆς πίστεως ἀνέωξον τὰ ὦτα τῆς καρδίας σου, ἐμβάτευσον εἰς τὸ πνεῦμα τῆς λαμπρᾶς καὶ θαυμασίου περιόδου ταύτης τῆς ἱστορίας ἡμῶν, καὶ ἐὰν εἰς αὐτὴν ἴδῃς, λαὸν μέγα, λαὸν καρτερικόν, λαὸν γενναῖον καὶ ἄκαμπτον, παῦσον τὰς πολιτικὰς καὶ διπλωματικὰς θεωρίας σου, καὶ κήρυξον μεθ' ἡμῶν, ὅτι τὸ ἔθνος ἡμῶν πίπτωκεν ἐκουσίως, ἵνα ἐγερθῇ ἐν καιρῷ τῷ δέοντι πρὸς ἐκπλήρωσιν μεγάλης ἐντολῆς, τῆς ἐντολῆς τοῦ φωτίσαι, καὶ ὁδηγῆσαι εἰς τὴν εὐθείαν ὁδὸν τὴν Ἀνατολήν, τὴν ῥυπωθεῖσαν ὑπὸ ποδῶν ἀνόμων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ΄.

Ἡ 29 Μαΐου 1453.

Ἀποβιώσαντος τοῦ Ἰωάννου τοῦ Παλαιολόγου, ἡγέρθη διαφωνία μεταξὺ τοῦ λαοῦ ποῖος ἔμελλε νὰ ᾔῃαι ὁ διάδοχος. Εἰς τὴν διαφωνίαν των ταύτην ἐξελέχθη διαιτητὴς ὁ Ἄμουράτ, καὶ ἐγνωμοδότησεν, ὅτι ὁ Κωνσταντῖνος ἦτον ὁ καταλληλότερος.

Προσκαλεῖται λοιπὸν ὁ ἐνδοξος καὶ μέγας οὗτος ἀνὴρ ἐν Κωνσταντινουπόλει· ῥίπτει τὸ ὄξυ βλέμμα του ἐπ' αὐτῆς καὶ περὶ αὐτήν, καὶ βλέπων ἐντεθεὶν μὲν τοὺς ἐν τῷ Γαλατᾷ Φράγκους τὴν πόλιν του ἐπιβουλεωμένους, πέριξ δὲ τοὺς Τούρκους προσπελάζοντας μέχρι τῶν θυρῶν τοῦ Βυζαντίου· ἐντὸς αὐτοῦ τοὺς πολίτας ἀντιπολιτευομένους τὴν Αὐτοκρατορίαν, καθὸ συνένουμένην μετὰ τῆς Δύσεως· βλέπων τὴν παραλυσίαν τῆς Κυβερνητικῆς μηχανῆς, τὴν ἐσχάτην ταύτης πενίαν, καὶ τὸ ἀδύνατον τοῦ βοηθῆσαι τὸν θρόνον διὰ τοῦ λαοῦ, καθόσον οὗτος ἔδωκεν εἰς αὐτὸν θανατηφόρον καὶ ὀριστικὸν τραῦμα·

μὴ βλέπων δὲ ἀλλαχόθι μέσον πρὸ θ νὰ καταφύγῃ, κατέφυγεν εἰς τὴν Δύσιν, χάριν τῆς ὁποίας ιδίως ἔφθασεν ἡ πόλις αὕτη εἰς τὰ ἔσχατα τῆς παραλυσίας. Αἰτεῖται λοιπὸν πρὸς αὐτῆς βοήθειαν· ἀλλ' ὦ Θεέ! ποῖον τὸ ἀποτελέσμα; Ἀδιαφορία τῆς Δύσεως καὶ μεγαλητέρα ἀποστροφή τοῦ λαοῦ κατὰ τοῦ θρόνου.

Κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ἤκμαζον ἄνδρες Ὀρθόδοξοι, ἄνδρες μεγάλοι, ἄνδρες ἀποφασιστικοί, Γεώργιος, λέγομεν, ὁ Σχολάριος καὶ Μάρκος ὁ Ἐφέσου, οἱ καταπολεμήσαντες τὴν ἔνωσιν ἐν τῇ συνύδῳ. Οὗτοι ἀναδεχθέντες τὴν κατὰ τῆς Αὐτοκρατορίας ἀντιπολίτευσιν, τίθενται ἐπὶ κεφαλῇ τοῦ λαοῦ, πολεμοῦσι τὴν Αὐτοκρατορίαν αὐτὴν καὶ τὴν Δύσιν, καὶ μὴ βλέποντες ἄλλον θρίμβον κατ' ἀμφοτέρων ἢ τὴν ὑποδούλωσιν τοῦ ἔθνους εἰς τοὺς Τούρκους, ἐτοιμάζονται αὐτοὶ καὶ ὁ λαὸς νὰ ὑποφέρωσι τὰ ἀποτελέσματα τῆς πτώσεως τῆς Αὐτοκρατορίας, καὶ ἀφίνουνσι μόνον τὸν Αὐτοκράτορα νὰ λύσῃ τὸ ζήτημα μετὰ τοῦ Σουλτάνου Τούρκου.

Σουλτᾶνος τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἦτον ὁ Μωάμεθ ὁ Β'. υἱὸς ἐκ μητρὸς Ἑλληνίδος, καὶ δι᾿ ὁδοχὸς τοῦ πρὸ μικροῦ ἀποβιώσαντος Ἀμουράτ, νέος 21 ἐτῶν, πλήρης πνεύματος, φιλοδοξίας, ωμότητος καὶ ἀκολασίας. Πνεύματος μὲν, διότι ἠδύνατο νὰ κρίνῃ τὴν ἀληθῆ ἀξίαν τοῦ Βυζαντίου· παιδείας δὲ διότι ἐγνώριζε τὴν Ἑλληνικὴν, τὴν Λατινικὴν, τὴν Χαλδαϊκὴν, τὴν Περσικὴν, τὴν Ἀραβικὴν, ἄριστος ἱστορικός, γεωγράφος, ἀστρονόμος καὶ ἐραστὴς τῶν ὠραίων τεχνῶν. Φιλόδοξος διότι τοῦ μόνου ἤρωος τὴν ἱστορίαν, τὴν ὁποίαν μετ' εὐχαριστήσεως ἀνεγίνωσκεν, ἦτον ἡ τοῦ Ἀλεξάνδρου. Ἄλλος διότι ἐγκαινίασε τὴν Βασιλείαν του διὰ τῆς σφαγῆς τοῦ ἀδελφοῦ του, καὶ 14 παίδων, ἀκολούθως δὲ κατέσφαξεν ὡς

ἄλλος Νέρων ὑπὲρ τὰς 800 χιλιάδας ψυχῶν. Ἀκόλαστος διότι εὐηρесеῖτο εἰς τὰς πικρὰ φύσιν ἡδονάς, φονεύων πάντα τὸν ἐναντιούμενον.

Τοιοῦτος ἦτον ὁ Σουλτᾶνος, ὅστις προώρισται, ἵνα κατακτήσῃ τὴν νέαν ταύτην Σιών, τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὅστις μόλις ἔλαβε τὴν ἐξουσίαν ἐκυριεύθη ὑπὸ τοσαύτης μονομανίας, ὥστε οὔτε ἐκοιμᾶτο, οὔτε ἔτρωγεν, οὔτε ἔπινεν ἡσύχως καὶ ἐν ἀνέσει.

Ὁ Κωνσταντῖνος, μέγας καὶ αὐτὸς ἀνὴρ, καὶ συνειδὼς τὴν μεγίστην ἐντολὴν τοῦ νὰ παραδόσῃ τὴν πόλιν εἰς τὸν τύραννον ἐκεῖνον μετὰ δόξης καὶ ἡττης δεδοξασμένης, δίδει πρῶτος ἀρχὴν τῆς λύσεως τοῦ δράματος, παραιτεῖται τῆς φιλίας του, παραβιάζει τὰς συνθήκας, καὶ προκαλεῖ τὴν τοῦ Μωάμεθ ἐπίθεσιν.

Ὁ Μωάμεθ οὗτος συλλέγει 300 χιλιάδας Ἀλβανούς, Βουλγάρους, Γερμανούς, Οὐγγρους, Λέχους, Λατίνους, Σέρβους, καὶ Τούρκους, ῥίπτεται κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀποκλείει αὐτήν, καὶ προσκαλεῖ τὸν Κωνσταντῖνον νὰ καταθέσῃ τὰ ὅπλα.

Ὁ γενναῖος ὅμως Κωνσταντῖνος, ἔχων μόνον 960 ἰδίους στρατιῶτας, καὶ 9,000 Γενουησίους, τῷ ἀπαντᾷ, ὡς ἄλλος Λεωνίδας, ἐλθε καὶ λάβε αὐτά, καὶ ἐτοιμάζεται εἰς τὴν ἀνισον ταύτην πάλιν.

Ἰδοὺ λοιπὸν ἀρχίζει ἡ μάχη· ἐπὶ τέσσαρας ὁλοκλήρους ἡμέρας ὁ μὲν Μωάμεθ κανονοβολεῖ τὴν πόλιν, ἐπὶ τέσσαρας ὁλοκλήρους ἡμέρας τὴν πολεμᾷ, ὁ δὲ Κωνσταντῖνος ἀφ' ἑτέρου προσκαλεῖ τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τοὺς μεγιστάνας, καὶ διὰ λόγων γλυκέων καὶ ἐνθουσιαστικῶν τοῖς καταδεικνύει τὸν ἐπαπειλούμενον κίνδυνον· πλὴν μολονότι οἱ λόγοι του ἀπέβησαν σχεδὸν ἄγονοι, ἀφ' ἑτέρου ὅμως, ἄλλοι μὲν παρεδόθησαν εἰς τοὺς κόλπους τῆς

θηρσκειάς, καὶ διὰ δοξολογιῶν καὶ λιτανειῶν ἐδέοντο εἰς τὸν Ἰψιστον νὰ τοὺς ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τῶν ὀνύχων τῶν βαρβάρων· ἄλλοι, ἀλλ' ὀλίγιστοι, ἔλαβον μέρος ἐνεργητικὸν εἰς τὴν μάχην, ἵνα δείξωσιν, ὅτι καλλιτέρα τῶν Αὐτοκρατόρων πολιτικὴ ἤθελεν ἔχει ἰσχυρὸν βοηθὸν ἐν τῷ λαῷ· καὶ ἐν συνόψει γενικευθείσης τῆς μάχης, ὁ μὲν Μωάμεθ θηριωδῶς πολεμᾷ τὴν πόλιν, ὁ δὲ Κωνσταντῖνος παντοῦ τρέχει, παντοῦ ἐνθαρρύνει, παντοῦ πολεμᾷ, καὶ ὥσπερ ἀποδειχθῇ καὶ κατὰ τὴν τελευταίαν ταύτην καὶ τρομερὰν στιγμὴν ἡ ἀνδρεία τῶν Ἑλλήνων, οἱ στρατιῶται καὶ πολῖται τοσούτους κατεσφάζον Τούρκους, ὥστε ἐκ τῶν πτωμάτων αὐτῶν ἐγέμισαν οἱ πέριξ τῶν τειχῶν αὐλakes. Τέλος ὁ Μωάμεθ λυσσᾷ, καὶ κατὰ τὴν 29. Μαΐου 1453, ἀφοῦ προηγουμένως διεβίβασε διὰ ξηρᾶς, τῇ συνεργείᾳ τῶν ἐν Γαλατᾷ Φράγκων, πλοῖα τινὰ εἰς τὸν λιμένα, κάμνει ἔφοδον γενικὴν, ὁρμᾷ κατὰ τῆς πόλεως, τὰ πτώματα τῶν προηγουμένως σφαγέντων χρησιμεύουσιν ὡς ἀναβάθρα εἰς τοὺς Γενιτζίρους, καὶ ἐν συνόψει περικιτήσαντος τὴν θέσιν του, τοῦ πληρωθέντος Γενουηνσίου στρατηγοῦ, οἱ Γενιτζίροι κυριεύουσι μέρος τῆς πόλεως.

Ὁ Αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος ἐδιπλασίασε τὸ θάρρος του, φωνάζει ὁ θέλων νὰ ἀποθάνῃ ἅς ἀκολουθήσῃ, ἀκολουθεῖται ὑπὸ 200, ῥίπτεται ἐντὸς τῶν βαρβάρων σιφῶν· παντοῦ ἐπιφέρει τὴν σφαγὴν καὶ τὸν τρόμον, καὶ τέλος συνθανατοῦται μετὰ τῶν λοιπῶν, καὶ κατακυριεύεται καθ' ὅλοκληρίαν ἡ πόλις. (x)

Οἱ πολῖται, οἵτινες κατὰ τὸ πλεῖστον μέρος μέχρι τῆς στιγμῆς ταύτης ἦσαν ἀπλοὶ θεαταὶ, βλέποντες τὴν πό-

(x) Ὁ θέλων νὰ ἴδῃ τὴν ἐξιστόρησιν τῆς τρομερᾶς ταύτης σκηνῆς ἅς ἀναγνώσῃ τὸν Γίβωνα.

λιν αὐτῶν κυριευθεῖσιν, ἄλλοι μὲν προσπαθοῦν νὰ φύ-
γωσιν, ἄλλοι ἀλλοκάζουν, ἄλλοι κρύπτονται, παντοῦ
λοιπὸν ταρχή, παντοῦ φόβος, παντοῦ ἀπελπισία, βλέ-
ποντες τοὺς νικητὰς κατὰσφάζοντας ἄνδρας τε γυναῖκας
καὶ παιδίᾱ· καὶ ἐν βρυχυλογίᾳ οἱ ἀπάνθρωποι οὔτοι τοῦρ-
κοι, ἀφοῦ ἔσφαζαν πολλὰς μυριάδας ἀνθρώπων, ἀφοῦ ἐν
μέσῳ τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ μονῶν ἡτίμασιν καὶ ἔσφαζαν
γυναικας καὶ παιδίᾱ· ἀφοῦ ἐξέβαλον τὰς εἰκόνας ἡμῶν
βλασφημοῦντες τὸν Θεὸν τῶν Χριστιανῶν καὶ χλευάν-
ζοντες τὴν Χριστιανικὴν πίστιν· ἀφοῦ ἐτυμβορήχησαν
τοὺς τάφους τῶν Αὐτοκρατόρων καὶ ἄλλων Εὐγενῶν, ὅ-
πως ἀνέρωσὶ τι πολύτιμον· ἀφοῦ ἡχμαλώτισαν 60 χι-
λιάδας γυναῖκας καὶ παιδίᾱ, ἔκοψαν τὴν κεφαλὴν τοῦ
Ἡρώε, Αὐτοκράτορος, τὴν ἐκάρφωσαν ἐπὶ τινος δοκοῦ,
καὶ τὴν ἔθεσαν ἐπὶ τῆς πύλης τοῦ Κωνσταντίνου καὶ
Ἐλένης.

Μετὰ τρεῖς ἡμέρας εἰσέρχεται ὁ αἰμοχαρὴς Μωάμεθ
»ἐντὸς τῆς βασιλίδος ταύτης τῶν Ἐπαρχιῶν ἀπασῶν,
»πρὸς τὴν Ἄρκτον, Νότον, Ἀνατολὴν, καὶ μεσόγειον χει-
»μένων, ἀπὸ τῶν πρὸς Ἰστρον πόλεων μέχρι καὶ αὐτῆς
»τῆς Διθύης (α) τῆς πόλεως ἐκείνης ἐν ᾗ ἐκατῶκου
»Κροῆτες Τοῦρκοι, Ἀλβανοὶ, Ροδίται καὶ Χίοι ἀπλῶς
»ἔθνους τοῦ σύμπαντος, τῶν ἀπασῶν χωρῶν τε» (β)
τῆς ὁποίας, κατὰ τὸν αὐτόπτην Ἱστορικὸν Δουκά, ἀφοῦ εἶ-
δεν ὁ Μωάμεθ τὸ μεγχεῖον καὶ ὠραιοτάτητα πᾶσαν «ὅμως
»οὔσιν ἄνθρωπον, οὔτε κτῆνος, οὔτε ἄνθρωπος, οὔτε ὄρνι-
»σιν κραυγάζον ἢ λαλοῦν ἐντός. . . . ἔρημον, νεκρὰν χει-
»μένην, γυμνὴν, ἄφρωνον» ὅχι μόνον δὲν ἐσυγκινήθη, ἀλλὰ
διελογίζετο τίνι τρόπῳ νὰ κατὰσφάξῃ, ὡς ἄλλο θηρίον

(α) Ζωσιμάς.

(β) Τζιτζης.

ἅπαντας τοὺς προύχοντας τῶν Χριστιανῶν, καὶ νὰ κατοικήσῃ τὴν πόλιν ὑπὸ κατωτέρας τάξεως πολιτῶν.

Ἐπειδὴ ὁμοῦ ἐντεῦθεν ἀρχίζουσι τὰ τρομακτικὰ μαρτύρια τοῦ ἔθνους ἡμῶν, ἐπειδὴ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης μέχρι σήμερον ἀποδεικνύεται τὸ ὁμοιόμορφον τῆς θηριωδίας των Τούρκων, τὸ ἄπιστον τῶν ὑποσχέσεών των, καὶ τὸ ἀδύνατον τοῦ συμβιβασμοῦ τῆς Ὀθωμανικῆς δεσποτείας καὶ τῆς δουλείας τῶν Ἑλλήνων, ἃς μᾶς ἐπιτραπῇ νὰ ἐξιτιάσωμεν ἅπασαν τὴν περίοδον ταύτην, ἵνα ἐξ αὐτῆς ἴδωμεν, ἐὰν δικαιολογῶνται τὰ ληρήματα τῆς Εὐρωπαϊκῆς διπλωματίας, καὶ ἡ ἐλπίς αὐτῆς περὶ ἐκπολιτεύσεως τῶν Τούρκων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η΄.

Ἡ Τουρκία καὶ οἱ Χριστιανοὶ ἀπὸ τῆς Ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως μέχρι Σουλιμάνου τοῦ Μεγάλου.

§. α. Μωάμεθ ὁ Β΄.

Μωάμεθ ὁ πορθητὴς ἰδὼν ὅτι ἐκυρίευσεν πόλιν νεκράν καὶ ἄφρων, ἰδὼν ὅτι ἄνευ Χριστιανῶν, τοὺς ὁποίους κατὰ τὸ Κοράνιον ἐθεώρει ὡς κτήνη αὐτοῦ, ἡ Κωνσταντινούπολις δὲν ἤθελεν ἔχει οὐδεμίαν ἀξίαν, προσποιηθεὶς φιλελληνισμὸν, καὶ φιλοχριστιανισμὸν ἐκήρυττεν, ὅτι ἀνεγίνωσεν ἑλληνιστὶ τὴν ζωὴν τοῦ Ἀλεξάνδρου, ὠρκίζετο εἰς τοὺς τεσσαράκοντα προφῆτας, ὅτι ἤθελε τηρήσει ἀκέραια καὶ ἀνέπικρα τὰ πολιτικὰ καὶ θρησκευτικὰ δικαιώματα τῶν Χριστιανῶν, καὶ πρὸς ἀπόδειξιν τούτων καλέσας τὸν τότε ἄσπονδον ἐχθρὸν τοῦ Παπισμοῦ Γεώργιον τὸν Σχολάριον, τὸν ἀνεβίβασεν εἰς τὸν Πατριαρχικὸν θρόνον, περιέβαλλεν αὐτὸν καὶ τοὺς διαδόχους του μὲ βασιλικὴν ἐξουσίαν, «τοὺς ἀπεκατέστησε (κα-

»τὰ τὸν Φραντζήν,) ἀνενοχλήτους, ἀπρορολογήτους, ἀ-
»νχιτήτους καὶ ἰσοβίους» καὶ προσεποιεῖτο τοσοῦτον
φιλοχριστιανισμόν, ὥστε πολλοὶ ἐπίστευον, ὅτι προέθετο
ν' ἀσπασθῇ τὸν Χριστιανισμόν.

Ἀλλ' οἱμοι! ἡ διαγωγή του αὕτη ἦτο δόλεια καὶ σκλη-
ρὰ, ἡ πορεία του κύριον ἔσχε σκοπὸν νὰ κορέσῃ τὴν
θηριωδίαν του, καὶ νὰ χορτάσῃ τὴν αἰμοβόρον ψυχὴν του,
ἐκ τῶν αἱμάτων πολλῶν χιλιάδων Χριστιανῶν.

Ναί! ἡ πολιτικὴ τῶν Τούρκων, καθὼ πιστευόντων, ὅτι
ἐκτὸς αὐτῶν οἱ λοιποὶ ἄνθρωποι τῆς γῆς εἰσὶ ζῶα καὶ
ἀνάντια ὑπάρξεις, ἡ πολιτικὴ των, λέγομεν, εἶναι μεστὴ
φιλοδοξίας, δολιότητος, καὶ αἱμάτων, καὶ οἱ πιστεύον-
τες, ὅτι δύνανται νὰ τοὺς μεταβάλλωσιν εἰς πεπολιτισμέ-
νους ἢ εἰσὶν ἀνόητοι ἢ μονομανεῖς.

Ἰδοὺ δὲ ἡ ἀπόδειξις. Ὁ Σουλτᾶνος οὗτος, ὡς εἴπομεν,
κηρύττει ὅτι θέλει σεβασθῇ τὰ θρησκευτικὰ καὶ πολιτι-
κὰ δικαιώματα τῶν χριστιανῶν, διέταξε τοὺς μὲν στρα-
τιῶτάς του νὰ ἐλευθερώσωσιν ἅπαντας τοὺς αἰχμαλωτι-
σθέντας, καὶ νὰ παρουσισθῶσιν οἱ ἔνθεν κακείθεν δια-
σκορπισμένοι καὶ κρυπτόμενοι πλοῦσι καὶ πένητες,
οἱ δυστυχεῖς οὗτοι, πιστεύσαντες εἰς τοὺς λόγους του
συνέρευσαν ἐν τῇ πόλει, ἐχαίροντο ἐπὶ τινι καιρῷ τὰ
θρησκευτικὰ καὶ πολιτικὰ δίκαιά των, περιεποιούντο καὶ
ἐκολακεύοντο ὑπ' αὐτοῦ οἱ εὐγενεῖς, ἀλλ' αἶφνη· παραβι-
άζει τὰς ὑποσχέσεις του, καταπατεῖ τοὺς λόγους του, καὶ
κηρύττει, ὅτι δὲν πρέπει νὰ ὑπάρχωσι δεσπόται καὶ δοῦ-
λοι, ἀλλὰ πολῖται ἴσοι, τὴν ἡμέραν τῆς ἐορτῆς τοῦ Ἀ-
πостоῦ Πέτρου καὶ Πύλου, ἄλλους μὲν τῶν εὐγενῶν
κατέστρεψεν, ἄλλους ἠνδραπόδισεν, καὶ ἄλλοι αὐτῶν κρυ-
πτόμενοι εἰς τὰς ὀπὰς τῆς γῆς ἀπεβίωσαν τῆς πείνης.

Ἰδοὺ Κύριοι ἐκθελιστὰ τῶν Τούρκων πρῶτον μάθημα

ἐξευγενισμοῦ καὶ τηρήσεως Τουρκικῶν ὑποσχέσεων· ἰδοὺ ἡ βαρὺτης τῶν ὑποσχέσεων των εἰς τὰς ὁποίας δίδετα μεγάλην βαρὺτητα· (α) ἰδοὺ τὰ πρῶτα αὐτῶν διχθήματα εἰς τὴν γῆν τῆς ἱστορίας καὶ τῆς δόξης.

Ἀλλ' ἂς προβῶμεν περαιτέρω, ἵνα ἴδωμεν ποῖα τὰ ἀποτελέσματα τῆς κατακτήσεως ταύτης καὶ ὡς πρὸς τὴν λοιπὴν Εὐρώπην.

Ἀφοῦ ἐκατέκτησε τὴν Κωνσταντινούπολιν, παρεπόμενον ἦτο νὰ σχεδιάζῃ καὶ ἐτέρας κατακτήσεις κατὰ τὴν Ἑλλάδα, καὶ τὴν λοιπὴν Εὐρώπην, καὶ λοιπὸν ἐντὸς τοῦ ἀρπαγέντος ἡμῖν ναοῦ τῆς Ἀγίας Σοφίας, ὃν μετέβαλεν εἰς Τζαμίον, ἐξεφώνησε τὸν ἐπόμενον ὄρκον, ἀρκούντως καταδεικνύοντα τὴν φυσικὴν τῶν Τούρκων τάσιν, καὶ τὰ αἰσθήματα αὐτῶν κατὰ τῶν Χριστιανῶν ἀπάντων.

«Ἐγὼ ὁ Μωάμεθ ὁ υἱὸς τοῦ Ἀμουράτ, Σουλτᾶνος
 »καὶ Ἡγεμῶν τοῦ Βαράμ καὶ Ραμμάλλ· ὑψωθείς ὑπὸ τοῦ
 »Ύψιστου Θεοῦ εἰς τὸν ὑπέρτατον τῆς δόξης βαθμὸν,
 »καὶ τοποθετηθεὶς ὑπ' αὐτοῦ ἄνωθεν τῆς γῆς ὡς ἄλλος
 »Ἥλιος· περιβεβλημένος δόξαν μᾶλλον ἢ ἅπαντες οἱ πρὸ
 »ἐμοῦ Ἡγεμόνες· εὐτυχὴς κατὰ πάντα· φοβούμενος πα-
 »ρὰ τῶν θνητῶν διὰ πρεσβειῶν τῶν Ἀγίων καὶ τοῦ Με-
 »γάλου Προφήτου Μωάμεθ, τοῦ ὄντος εἰς τοὺς οὐρανοὺς·
 »δυνατὸς εἰς τὰ ὅπλα· Αὐτοκράτωρ τῶν Αὐτοκρατόρων,

(α) Ὅτε ἐγράφωμεν ταῦτα, συνεδρίαζεν ἡ ἐν Παρισίοις Σύνοδος· Πολλὰ δὲ εὐρωπαϊκὰ ἐφημερίδες ἐπαναλαμβάνουσαι τοὺς λόγους τῶν κραταιῶν τῆς γῆς, ἔλεγον, ὅτι ἔδιδον μεγάλην βαρὺτητα εἰς τὰς Τουρκικὰς ὑποσχέσεις, περὶ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ Χάτι Χουμαγιούν. Δὲν πιστεύομεν δὲ νὰ ὑπάρχῃ ἥδη ἀντικείμενον συζητήσεως καὶ ἀποδείξεως, ὅτι κατὰ τὸ πρῶτον τρίτον τοῦ 1838, ὅτε τυπóνεται τὸ συγγραμματοῖδιον τοῦτο, ἡ Εὐρώπη ἐνεπαίχθη ἀναιδῶς ὑπὸ τῆς Τουρκίας.

»καὶ Πρίγκιψ τῶν ἐν τῇ Ἀνατολῇ καὶ δύσει Πριγκίπων,
 »ὑπόσχομαι καὶ ὀρκίζομαι ἐνώπιον τοῦ μόνου Θεοῦ,
 »τοῦ πλάστου τοῦ παντός, ὅτι δὲν θέλω ἡσύχως κοιμη-
 »θῆ, δὲν θέλω ἐπιδιώξει οὐδεμίαν εὐχαρίστησιν· δὲν θέ-
 »λω ἐγγίσει πρᾶγμα ὠραῖον· δὲν θέλω στρέψει τὸ βλέμ-
 »μα ἀπὸ τῆς δύσεως εἰς τὴν Ἀνατολήν, ἐὰν δὲν καταπα-
 »τήσω διὰ τῶν ποδῶν τῶν ἵππων μου τοὺς θεοὺς τῶν
 »ἔθνων, θεοὺς ξυλίνους, ὀρειχάλκους, ἀργυροὺς, χρυσοὺς
 »ἢ ἐν εἰκόني, οὓς οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Ἰησοῦ κατεσκεύασαν διὰ
 »τῶν χειρῶν των. Ὀρκίζομαι χάριν τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ
 »Σαβᾶθ καὶ τοῦ μεγάλου Προφήτου αὐτοῦ Μωάμεθ, ὅτι
 »θέλω ἐξολοθρεύσει τὸ σκληροτράχηλον γένος αὐτῶν ἀπὸ
 »τοῦ προσώπου τῆς γῆς, ἀπὸ Ἀνατολῆς μέχρι δύσεως. Τοῦ-
 »των ἔνεκα εἰδοποιῶ τοὺς περιτετμημένους ὀπαδοὺς τοῦ
 »Μωάμεθ, ὅτι ἐὰν φοβῶνται τὸν δημιουργὸν τῆς γῆς
 »καὶ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ τὴν ἀνίκητον δύνάμειν μου ἅπαν-
 »τες νὰ μὲ ἀκολουθήσωσι» (α).

Ἀφοῦ λοιπὸν ἐξετέλεσε τὸν ὅρκον τοῦτον, τὸν κατα-
 δεικνύοντα τὸν φύσει τουρκικὸν χαρακτῆρα, κυριεύει τὰς
 Ἀθήνας, τὰς Θήβας, διάφορα ἄλλα μέρη μέχρι τῆς Βόσ-
 νας, ὅπου θέλει παρῆξει εἰς τοὺς σημερινοὺς φίλους τῶν
 Τούρκων δεύτερον μάθημα τῆς τηρήσεως τῶν ὑποσχέ-
 σεων τῶν Τούρκων.

Στέφανος Θωμᾶς Βασιλεὺς τῆς Βοσνίας συνθηκολογή-
 σας παρεδόθη εἰς αὐτὸν (1463) ἐπὶ συμφωνίᾳ νὰ τῷ
 χάριση τὴν ζώην.

Ὁπεριορισμὸς οὗτος τῷ ἐπροξένει αἰετίαν· ἐπειδὴ δὲ
 Μουρτῆς τις ἀνέγνωσε φετφάν, ἀπαλλάττοντα αὐτὸν πά-
 σης ὑποσχέσεως δοθείσης εἰς ἄπιστον, τὸν ἐθανάτωσεν ὁ
 ἔδιος· ἀφοῦ δὲ ἐκυρίευσεν τὴν Ῥαγουζαίαν δημοκρατίαν, καὶ

τὴν Σερβίαν, ἀπεθρασύνθη τόσον ἐκ τῆς ἀποτυχίας τῆς κατ' αὐτοῦ κηρυττομένης στυροφορίας ὑπὸ τοῦ Πάπᾳ Πίου Β'. ὥς ἐπρίονισεν, ὡς ἄλλος Νέρων, 300 εἰς Μιτηλήνην, — κατέσφαξε χιλιάδας Ἑλλήνων τῆς Χαωνίας παραδοθέντας μὲ συνθήκην νὰ τοῖς χαρισθῇ ἡ ζωὴ — ἀπέναντι τῶν τοῖς Πατριάρχαις δοθεισῶν ὑποσχέσεων περὶ σεβασμοῦ τοῦ Πατριαρχικοῦ θρόνου ἐξωρίζει τὸν τότε Πατριάρχην Ἰωσάφατ — κόπτει τοὺς ῥάθωνας τοῦ συμβούλου αὐτοῦ, διότι παρώτρυνε τὸν Πατριάρχην νὰ μὴ δόσῃ ἅδειαν εἰς τινὰ Χριστιανὸν, φίλον τοῦ τυράννου ἐκείνου, νὰ στεφανωθῇ καὶ δευτέραν γυναῖκα — ἀρπάζει διαφόρους Ἐκκλησίαις ἡμῶν καὶ τὰς μεταβάλλει εἰς Ἰζμὴν — μετ' οὐ πολὺ ἐπιβάλλει φόρον εἰς τὸν Πατριάρχην 500 δουκάτᾳ — δημεύει τὰ κτήματα τοῦ Πατριάρχου Συμεῶνος — προβαίνει εἰς νέας κατακτήσεις, καὶ ἐσεβάσθη πρὸς σιγμὴν τὸν σύγχρονον πολέμιον αὐτοῦ τύραννον τῆς Βουλγαρίας Βλὰδ, διότι, εἶχε παλουκομένους 20 χιλιάδας Βουλγάρους — ἀκολούθως ὅμως μὴ ὑποφέρων νὰ ὑπάρχῃ ἄλλος ἀνώτερος αὐτοῦ θηριώδης καὶ τύραννος ἐκινήθη κατ' αὐτοῦ καὶ τὸν ἐνίκησεν. Μετὰ ταῦτα κυριεύει τὴν Τραπεζοῦντα διοικουμένην ὑπὸ Δαυὶδ τοῦ Κομνηνοῦ, ὅστις καίτοι παρεδόθη ἐπὶ συμφωνίᾳ νὰ τῷ χαρισθῇ ἡ ζωὴ, δυνάμει τοῦ ἐπράτου ἐκείνου φετφᾶ καὶ αὐτὸν καὶ ἅπασαν τὴν οἰκογένειάν του κατέσφαξε· καὶ ἐν βραχυλογίᾳ τοσαύτας ἐπέφερε κατατροφάς εἰς τὸ πολυπληθὲς ἡμῶν ἔθνος, καὶ τόσον ἐπέφερε τρόμον εἰς τὴν Εὐρώπην μέχρι τοῦ θανάτου αὐτοῦ ἀκολουθήσαντος εἰς τὴν κατὰ τῶν Ρωδιῶν ἐκστρατείαν (1481), ὥστε τὸ μὲν ἔθνος ἡμῶν ἐθεωρεῖτο ὡς ἐκλείψεν, ἡ δὲ Εὐρώπη ἐπανηγύρισε διὰ τὸν θάνατόν του, μὴ ἐξαιρουμένου καὶ αὐτοῦ τοῦ Πάπᾳ Σίξτου, ὅστις μαθὼν τὸν θάνατόν του, ἐνῶ

ἡτοιμάζετο νὰ φύγῃ ἀπὸ τῆς τῶν Ἀβανίων πόλεως, διέ-
ταξε νὰ πνηγυρίσωσι τὴν ἡμέραν ἐκεῖνην ὡς λαμπρὸν,
κατ' αὐτὴν δὲ καὶ τὰς ἀκολουθοῦς τρεῖς νὰ δοξολογήτω-
σι τὸν Ἰψιστον διὰ κανονοβολισμῶν, λιτανειῶν, καὶ
πηντὸς εἶδους χαρᾶς.

« Ἀλλ' ἂν ἐνομίζετο, ὅτι μετὰ τῆς πτώσεως τοῦ Βυ-
ζαντίου, κρυφαίει ὁ Καντοῦ, ἡφρανίσθη καὶ ἡ Ἑλλάς,
» πρὸς ἧς ἔλαβεν ἡ Εὐρώπη τὸν πολιτισμὸν, οὐχ ἦττον
» ὁμοῦ αὐτὴ ἐπέζησε καὶ ὑπάρχει. Ὅχι! δὲν ἡφρανίσθη
» οὔτε ἀφρνίζεται ἔθνος ἐνόσω διατηροῦνται εἰς αὐτὸ τὰ
» στοιχεῖα τῆς ἐθνικότητός του. Μίαν γλῶσσαν ὠμίλουν
» εἰσέτι οἱ πολυπαθεῖς ἐκεῖνοι λαοί, καὶ δι' αὐτῆς ἐπανε-
» λάμβανον τὰ ἐθνικὰ ἄσματα ἐκεῖνα, ἅτινα ἦσαν ἡ συ-
» νεχὴς διαμαρτύρησις κατὰ τῆς τυραννίας, ἐξ ἧς πολλοὶ
» ἠλευθερώθησαν, τοποθετηθέντες ἐν μέσῳ τῶν ὀρέων,
» καὶ τηροῦντες τὴν συνήθειαν τῆς ἀντιδράσεως, μέχρι
» τῆς ὥρας τῆς καθόλου ἐπαναστάσεως.

« Ναι! μόλις ἠλώθη ἡ Κωνσταντινούπολις, ἀμέσως
» (1446) ἐπὶ τῶν κορυφῶν τοῦ Ὀλύμπου, τοῦ Πίνδου
» τῶν Ἀγράφων ἐσχηματίσθησαν σώματά τινα, ἅτινα
» ζῶντα ἐλεύθερα ἐρρίπτοντο ἀπὸ καιρὸν εἰς καιρὸν κατὰ
» τῶν Τούρκων καὶ τοὺς ἀπεδειλίαζον. Οἱ ἄνδρες οὗτοι οἱ
» λεγόμενοι Κλέφται ὑπεχρέονον τοὺς δεσπότας των
» νὰ συνθηκολογῶσι μετ' αὐτῶν, καὶ ἀναγνωρίζωσι τὴν ἀ-
» νεξαρτησίαν των. Τοιοῦτοτρόπως καθ' ἐκάστην ἐνθαῤῥυ-
» νόμενοι ἐλεηλάτουν ἀδιακρίτως τὰ πράγματα Τούρκων τε
» καὶ Ἑλλήνων. Οἱ Ἕλληνες τῆς πεδιάδος, ἵνα ὑπερασπί-
» ζωνται ἐκ τῶν ἐπιδρομῶν των ἐσχημάτιζον ἐθνοφυλακὴν,
» ἀποκαλουμένην Ἀρματολοί, οἵτινες, ἕνεκα τῶν τυ-
» ραννιῶν τῶν Πασάδων ἠνόνοοντο μετὰ τῶν κλεπτῶν,
» καὶ διετηροῦντο εἰς θέσιν διαρκoῦς ἐπαναστάσεως.

«Ἔθνος λοιπόν, τὸ ὁποῖον δὲν ἐλησμόνησε τὰς ἀρχαίας ἀναμνήσεις του, εἰς τοῦ ὁποίου τὰ ὦτα ἀντήχουν τὰ φῶτα καὶ αἱ ἡρωϊκαὶ πράξεις τῶν πατέρων »του εἶναι προωρισμένον νὰ ἐγερθῇ καὶ ἡγέρθῃ» (α).

Ἰδοὺ λοιπόν καθαροτάτη ἀπόδειξις, ὅτι οἱ Ἕλληνικοὶ λαοὶ οὐδέποτε ἔχασαν τὸ θάρρος των· οὐδέποτε ἀπεδειλίκαν, ἀλλὰ διὰ τῶν παραδόσεων, τῶν θαυμάτων τῆς Ἐκκλησίας, καὶ τῆς γλώσσης, ἀμέσως μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ Βυζαντίου ἔδειξαν, ὅτι πᾶσα ἐλπίς ἀπελευθερώσεως δὲν ἐξέλειψε, καὶ ὅτι ἡ δουλεία των αὕτη ἦτον ἐφήμερος.

Ὁ θάνατος τοῦ Σουλτάνου τούτου μετέβαλε μόνον πρόσωπον τυράννου, ἡ τυραννία ὅμως καὶ αἱ καταπιέσεις ἐξηκολούθησαν ὁμοιοτρόπως, καὶ ἰδεὺς ἡ ἀπόδειξις.

§. β'. Βαγιαζίτης ὁ Β'.

Ἀποβιώσαντος τοῦ Μωάμεθ, τὸν διεδέχθη ὁ υἱὸς αὐτοῦ Βαγιαζίτης, οὐχὶ ὀλιγώτερον ὠμὸς καὶ τύραννος τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, ὅστις, ἀροῦ ἐνίκησε τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Τζέμ, καὶ ἔδρυσεν τὸν θρόνον του, ἐκινήθη κατὰ τῆς Βλαχίας, τῆς Ταρσοῦ, τῆς Πολωνίας, ὅπου ἐφόβευσε 40 χιλιάδας Χριστιανούς—προσκληθεὶς δὲ πᾶρὰ τοῦ δουκὸς τῶν Μεδιολάνων εἰς βοήθειαν, καὶ ἀθετήσας τὰς συνθήκας ἐκυρίευσεν τὴν πόλιν Φριούλη, αἰχμαλωτίσας 25 χιλιάδας ἀνδρας, γυναῖκας τε καὶ παῖδιά, καὶ κατασφάζας ἅπαντας τοὺς ἐν αὐτῇ Χριστιανούς· ἐλεηλάτησε τοὺς Ἑνετικούς τόπους, καὶ τέλος, ἵνα στεφανώσῃ τὰς ὠμὰς καὶ θηριώδεις πράξεις του ταύτας, καὶ διδάξῃ τοὺς ἀπολιθωθέντας φίλους τῶν Τούρκων, ὅτι οἱ Τούρκοι ἀεί-

(α) Cantù Tom. IV. σελ. 432.

ποτε ἔσονται ὁμοιομόρφου χαρακτῆρος καὶ τάσεως, ἀπέναντι τῶν ὑποσχέσεων Μωάμεθ τοῦ πατρός του, περὶ ἀσυδοσιῶν καὶ ἀνεξαρτησίας τοῦ Πατριρχικοῦ θρόνου, ἐκθρονίζει τὸν Πατριάρχην Νηφῶνα—φυλακίζει τοὺς τῆς Ἱερᾶς Συνόδου—ἐπιβάλλει χαράτζιον εἰς τὸν Πατριάρχην τῶρα μὲν 2, χιλ. μετ' οὐ πολὺ 3, ἀκολούθως 4, μετὰ ταῦτα 4500 δουκάτα—ἀφαρπάζει οὐκ ὀλίγας Ἐκκλησίας, καὶ διὰ τοῦ Βεζύρου αὐτοῦ Ἰβραήμ ἐκήρυξεν «ὅτι ὁ Τουρ»
 » κικὸς νόμος ἐπιτάττει, ὥστε ἅπαντες οἱ τόποι ὅπου
 » ἀνεπαύθη, ἢ εἰσῆλθεν ὁ ἵππος του, πρέπει αἰωνίως νὰ
 » ἦναι ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν του. Ὁ χρυσὸς καὶ οἱ πολύτιμοι
 » λίθοι δὲν δίδουσι θρόνους, ἀλλὰ τὸ σίδηρον, ὅπερ ἐξασ-
 » φιλίζει τὴν ὑποταγὴν καὶ προσέθετεν ὅτι ἐκεῖνο ὅπερ
 » κατὰ τὴν ἡ σπάθη, αὐτὴ πρέπει νὰ τὸ διατηρήσῃ.» (α)

Ἀφοῦ λοιπὸν ἐστόλισε τὸν βίον του διὰ τῶν μνησθει-
 σῶν πράξεων, οὐσῶν μέρος ἐλάχιστον τοῦ ὅλου, τῇ ἐ-
 πιμόνῃ θελήσει τῶν Γενιτζάρων, παρήτησε τὸν θρόνον
 ὑπὲρ τοῦ υἱοῦ του Σελίμ (β) καὶ οὕτω μετέβη τὸ ἔθνος
 ἡμῶν εἰς χεῖρας νέου τυράννου.

§. γ'. Σελίμ.

Μόλις ἔλαβε τὸν θρόνον ὁ νέος οὗτος τύραννος, δια-
 τάττει τὸν ἱατρὸν τοῦ πατρός του Ἐβραῖον καὶ τὸν
 δηλητηριάζει· ἀκολούθως (καὶ τοῦτο ἃς χρησιμεύ-
 σῃ ὡς μάθημα εἰς πάντα προδότην) εἰπὼν τῷ δη-
 λητηριαστῇ, ὅτι τὸ αὐτὸ ἤθελε πράξει καὶ κατ' ἐκείνου,
 τὸν ἐθανάτωσε· μετὰ ταῦτα ἐφόνευσε τοὺς πέντε ἀνεψι-
 οὺς του διὰ τοῦ τρομακτικωτέρου θανάτου—ἐπνιξε τὸν

(α) Cantù.

(β) Σπανδουκῆς.

ἀδελφόν του Κορκούθ, καὶ ἀκολούθως τοὺς δεκαπέντε ὑπηρέτας, οὓς διέταξε νὰ τὸν πνίξωσι—ἔπνιξε τὸν ἀδελφόν αὐτοῦ Ἀχμέτ, καὶ ἐν ὀλίγοις ἵνα κυβερνᾷ ἀνενοχλήτως ἔσφαζεν ἅπαντας τοὺς συγγενεῖς καὶ οἰκείους, ἐκτὸς τοῦ Μοράθ υἱοῦ τοῦ Ἀχμέτ, προσφυγόντος παρὰ τῷ Σοφτῇ βασιλεῖ τῆς Περσίας.

Ἀλλ' ἐπειδὴ ὅσον σπουδάζῃ τις τὴν Τουρκικὴν ἱστορίαν, τόσῳ μᾶλλον κηταλαμβάνει τοὺς λόγους τῆς ἀκμῆς τῶν Τούρκων, ὅς μᾶς ἐπιτραπῇ νὰ μνημονεύσωμεν ὀλίγας ἐκ τῶν ἀρχῶν, ἅςτινας ἐκήρυξεν καὶ ὁ Σουλτάνος οὗτος.

Ἡ πρώτη τῶν ἀρχῶν ἦτο νὰ βασιλεύῃ εὐχαρίστως—ἡ δευτέρα, ἵνα βασιλεύῃ εὐχαρίστως νὰ κατακόπητῃ πᾶν τὸ ἐμποδῶν, καὶ λοιπὸν σφάζει 40000 Σηίτας* (α) μετὰ δὲ ταῦτα προσκαλεῖ τὸν Μουφτὴν καὶ τὸν ἐρωτᾷ τί ἤθελεν εἶσθαι ἀρεστότερον, νὰ κυριεύσῃ τὸν κόσμον ἅπαντα, ἢ νὰ ἰδρύσῃ τὸν Ἰσλαμισμόν ἐπὶ τοῦ χριστιανισμοῦ. Ὁ δυστυχὴς Μουφτῆς ἀγνοῶν τοὺς θηριώδεις σκοποὺς τοῦ τῷ ἅπαντᾷ, νὰ ἰδρύσῃ τὸν Ἰσλαμισμόν· καὶ ἰδοὺ ἐν ἀκχαρεῖ τὸ ἀνθρωπόμορφον ἐκεῖνο τέρας διατάττει τὴν γενικὴν τῶν Χριστιανῶν σφαγὴν, καὶ τὴν διαρπαγὴν τῶν Ἐκκλησιῶν. Φρίττει ὁ Μουφτῆς καὶ ὁ διαταχθεὶς τὴν ἐκτέλεσιν Βεζύρης· εἰδοποιοῦσι τὸν τότε Πατριάρχην, οὗτος ἐνδύεται τὴν ἑλληνικὴν πανοπλίαν του, δ' ἐστὶ τὴν τόλμην, διότι περιέμενε τὸν τράχηλόν του ἢ σπάθη· μετὰ θάρρους παρουσιάζεται ζητῶν, δυνάμει τῶν ὑποσχέσεων Μωάμεθ τοῦ Πορθητοῦ ὑποσχεθέντος σεβασμόν εἰς τὴν θρησκείαν τῶν Χριστιανῶν, τὴν ἀνάκλησιν τῆς αἰμοχαροῦς ταύτης ἀποφάσεως· ἐξεταχθέντων δὲ τριῶν Τούρκων μυχτύρων, καὶ ὁμολογησάντων τὸ ἀληθὲς τῶν

(α) Cantù.

τοῦ Μωάμεθ ὑπόσχέσεων, ἀνακαλεῖ μὲν τὴν σφαγὴν, εἰ-
πὼν ὅμως, ὅτι δὲν εὐαρεστεῖται βεβχίως ὁ Μωάμεθ νὰ βλέ-
πῃ εἰδολολατρικοὺς ναοὺς, τοὺς μεταβάλλῃ εἰς Τζαμιά.

Ἀλλ' ἔως ἐδῶ τάχα ἐξηντλήθη ἡ λύσσα τοῦ ἀνθρώπου
τούτου, τοῦ ὁποίου τοὺς ὁμοιομόρφους ἀπογόνους κη-
ρύττει ἡ διπλωματία, καὶ τινες Ἀγγλικαὶ ἐφημερίδες
ὡς ἀρνία ἄκακα, ὡς ἀνθρώπους ἀγιοτάτους, καὶ ἄνευ
κατακτητικῶν σκοπῶν; Ὄχι! ἡ λύσσα του δὲν ἐχόρταινε
οὔτε μὲ τὰ αἵματα τῶν Σηιτῶν, οὔτε μὲ ἐκεῖνα τῶν
Ἑλλήνων, ἤθελε ν' ἀποβροφῇσῃ τὸ αἷμα ἀπάσης τῆς Εὐ-
ρώπης, ἀπάσης τῆς ἀνθρωπότητος, ἐὰν ἡδύνατο· καὶ
λοιπὸν προσκαλεῖ τὸν Βεζύρην του Βηρὶ Πασσᾶ καὶ τῷ
λέγει «ἐὰν ἡ φυλὴ αὕτη τῶν σκορπίων (Χριστιανῶν) σκε-
»πάξῃ τὰς θαλάσσας διὰ τῶν πλοίων της· ἐὰν ἡ Ἑνετι-
»κὴ σημαία, ἡ Παπικὴ, ἡ Γαλλικὴ, ἡ Ἰσπανικὴ ἐξου-
»σιάζουσι τὰς θαλάσσας τῆς Εὐρώπης, εἶναι πταίσιμον
»τῆς ἀνοχῆς μου καὶ τῆς ἀμελείας σου. Θέλω λοιπὸν
»στόλον πολυάριθμον καὶ τρομερόν. . . .» καὶ ὧ τοῦ
θαύματος ἐτοιμάζονται πολλοὶ, καὶ τρομεροὶ στόλοι.

Τρομάζει ἡ Εὐρώπη, τρομάζει ὁ Πάπας Λέων Ι'. προσ-
καλεῖ λοιπὸν τοὺς Χριστιανοὺς εἰς ἑνωσιν, εἰς συναспи-
σμόν, ἵνα κινηθῶσι κατὰ τῶν Τούρκων. Ἀλλὰ ποῦ ἑνω-
σις; Τὸ πρῶτον σημεῖον τοῦ χωρισμοῦ τῶν Χριστια-
νῶν δίδει ἡ διαδοχικὴ τῶν Παπῶν πολιτικὴ, καθ' ὅσον
ἀντὶ διὰ τῆς διαγωγῆς αὐτῶν νὰ ἐπιδιώκωσι τὴν ἑνω-
σιν καὶ ἀδελφότητα ἀπάντων τῶν λαῶν καὶ Βασιλέων,
ἀπ' ἐναντίας ἐπέσπευδον τὸν χωρισμόν, καὶ ὡς ἐκ τού-
των ὁ θρόνος των ἐσκαλεύετο ὑπὸ τῶν διδαχῶν τοῦ Λου-
θήρου, καὶ τῆς ἀγανακτήσεως τῶν λαῶν, ἕνεκα τῆς ἐτέ-
ρου εἵδους εἵδους Τουρκικῆς τυραννίας, τοῦ Ἀρχιεροδικα-
στοῦ Εὐμένεος, τοῦ ἀπὸ τὰ 1507 μέχρι τῶν 1517 καύ-

σαντος ζώντας 3564 Χριστιανούς, τοῦ καταδικάσαντος εἰς ἀτίμωσιν 2232, ὅπερ ἐπέφερε τὴν δήμευσιν τῶν κτημάτων αὐτῶν, καὶ φυλακίσαντος 48059 (α).

Ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ νέος ἐκεῖνος διδάσκαλος τῆς Εὐρώπης Τοῦρκος δὲν ἦτο κατὰλληλος, ἔνεκα τῶν γηρατειῶν του, νὰ τὴν διδάξῃ μετὰ τῆς ἀπαιτουμένης καθηγητικῆς σπουδαιότητος τὸ μέγα τοῦ Κορανίου μάθημα, ἀπηρτίτο ἕτερος καθηγητὴς, νέος, ζωηρὸς, καὶ ἀκμαῖος, καὶ λοιπὸν ἰδοὺ αὐτὸς, ἰδοὺ ὁ μέγας Σολιμᾶνος, ὅστις θέλει τὴν διδάξῃ, ὅτι ἐάν τις τῶν Σουλτάνων εἴπῃ εἰς τοὺς Τούρκους δράξατε τὰ ὅπλα, καὶ ἀκολουθεῖτέ μοι, ἵνα ὑποτάξωμεν, ἵνα ἐξοντώσωμεν τοὺ σκορπίους, τοὺς ἀπίστους Χριστιανούς, οἱ Τοῦρκοι θέλουν τρέξῃ μετὰ πάσης χαρᾶς καὶ προθυμίας, καὶ ὡς λέοντες ἄγριοι νὰ ριφῶσιν ἐπὶ τῶν τειχῶν τῶν πόλεων τῆς Εὐρώπης.

§. δ'. Σολιμᾶν.

Τὸν Σολιμᾶνον τοῦτον, ὅστις διεδέχθη τὸν θρόνον, (1520) τοῦ ἀποβιώσαντος πατρὸς του, ὁ Σπανδουκῖνος τὸν θεωρεῖ ὡμὸν, κτακτητὴν διάστημον, καὶ Τοῦρκον ἀληθέστατον. ἄλλοι ὅμως συγγραφεῖς, συνειθίσαντες νὰ ἀποκαλῶσι μεγάλους τοὺς σφάζοντας εἰς τὰς κατακτήσεις περισσοτέρους ἀνθρώπους, τὸν ἀποκαλοῦσι μέγιστον· ἡμεῖς ὅμως μὴ δυνάμενοι νὰ ἀνέρωμεν τὸ μεγαλεῖόν του, θέλομεν ἀναφέρει τὰ ἱστορικὰ γεγονότα κατὰ τὴν ἐξιστόρισιν τοῦ ἐνὸς καὶ τῶν λοιπῶν, ἐξ ὧν συμφώνως ἀποδεικνύεται ἡ μεγίστη ἀλήθεια, ὅτι οἱ τῆς Εὐρώπης διαπληκτισμοὶ, ἡ ἀναιδὴς καὶ ἀπάνθρωπος τῶν κρατούντων πολιτικὴ, ἀφῆκε τὸν Σουλ-

(α) Lorente Storia dell' Inquisizione.

τῆνον τοῦτον νὰ φθάσῃ εἰς τοιαύτην περιοπὴν δόξης, ὥστε νὰ εἰσέλθῃ καὶ ἐντὸς τοῦ κέντρου αὐτοῦ τῆς Εὐρώπης, τὴν ὁποίαν ἐφύλλαξε μόνῃ ἡ Θεία Πρόνοια.

Μολις ὁ Σουλτᾶνος οὗτος ἔλαβε τὰς ἡνίας τοῦ κράτους, προφασιζόμενος ὅτι οἱ Οὐγγροι προσέβαλον τοὺς ἀποσταλέντας παρ' αὐτοῦ πρέσβεις, ἵνα λάβωσι τοὺς φόρους, ἐκστρατεύει κατ' αὐτῶν καὶ κυριεύει τὸ Βελιγράδιον—ἐπανελθὼν δὲ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, καὶ φέρων μεθ' ἐαυτοῦ ὡς λάφυρα τὰ ἅγια λείψανα τῆς ἁγίας Θέκλης, τῆς ἁγίας Παρασκευῆς, καὶ ἁγίας Βαρβάρας, ἐπρότεινεν εἰς τὸν Πατριάρχην νὰ τ' ἀγοράσῃ, ἄλλως ὅτι ἤθελε τὰ ρίψει εἰς τὴν θάλασσαν. Ὁ δυστυχὴς Πατριάρχης ὢν πτωχότατος δὲν ἠδύνατο· τῇ συνδρομῇ ὁμῶς τῶν ἐπίσης πενήτων Χριστιανῶν τὰ ἡγόρασε ἀντὶ 42 χιλιάδων δουκάτων.

Ἀλλὰ ἡ ἐκστρατεία αὐτοῦ κατὰ τοῦ Βελιγραδίου ἦτον ἡ ἐγκαινίσις τῶν μεγάλων κατακτητικῶν σκοπῶν του· καθ' ὅσον, εὐρισκομένου τοῦ Πάπα Ἀδριανοῦ εἰς Ἰσπανίαν, ἵνα τακτοποιήσῃ δῆθεν τὰς μετὰ τοῦ Βασιλέως αὐτῆς σχέσεις του, καὶ ἴσως καὶ τὰ τοῦ Ἱεροδικαστηρίου· πρὸς δὲ καταπολεμουμένων μεταξὺ τῶν τῶν Χριστιανῶν, ὁ Σουλτᾶνος ἐκεῖνος εὔρε τὴν εὐκαιρίαν καὶ ἐξεστράτευσε μετὰ 300 πλοίων καὶ 400 χιλιάδων ἀνδρῶν κατὰ τοῦ προμαχώνος τῆς Εὐρώπης, τῆς Νήσου Ρόδου.

Οἱ ἐν τῇ νήσῳ εὐρισκόμενοι βλέποντες τὸν κίνδυνον αὐτῶν καὶ τῆς Εὐρώπης ἀπάσης, γνωρίζοντες ὅτι ἐὰν ἐλάβανον παρ' αὐτῆς τὴν ἐλαχίστην ἐπικουρίαν ἤθελον τὸν ἐξοντώσει, διότι παρὰ τῇ ἀταξίᾳ τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ, ἔλαβον καθαρτάτην ἀπόδειξιν τῆς ἀνικανότητός του, καθ' ὅσον ἰδὼν τὸν κύριον τῆς Δαμασκοῦ ἐρχόμενον εἰς βοήθειάν του, καὶ νομίσας αὐτὸν ὡς ἐχθρὸν διέλυσε

μὲν κατ' ἀρχὰς τὴν πολιορκίαν, ἐπανιδὼν ὅμως τὴν ἀπά-
την του, τὴν ἐπκνέλαθεν· ἔπεμψαν πρέσβεις παρὰ τῇ Α.
Μακαριότητι τῷ Ἀδριανῷ, ἀλλὰ κηρυττόμενος πένης,
δὲν ἐπένευσεν ἡ Ἀγιότης του, ὁ, κατὰ τὸ λέγειν τῶν ἱ-
ταλῶν συγγραφέων, ὑπερασπιστὴς τῆς ἐλευθερίας τῆς
Εὐρώπης, νὰ τοῖς παρέξῃ βοήθειαν, καὶ οὕτως ἀφαιθέν-
τες οἱ ἀληθεῖς οὗτοι ἱππότες εἰς τὴν διάκρισιν τῆς τύ-
χης, ἀφοῦ προηγουμένως ἔσφαζον 400 χιλιάδας Τούρ-
κους ἐσυνθηκολόγησαν μετ' αὐτοῦ, καὶ ἐξῆλθον τῆς πό-
λεως παραδόσαντές τιν εἰς αὐτὸν (1522) ἐπὶ συμφωνίᾳ
νὰ σεβασθῶσιν ὑπὸ τῶν νικητῶν αἱ Χριστιανικαὶ Ἐκ-
κλησίαι. Ἀλλ' ἐπειδὴ τότε μόνον ὑπάρχει συμφωνία με-
ταξὺ τουρκικοῦ λαοῦ καὶ Σουλτάνου, ὁσάκις οὗτος ἀκο-
λουθεῖ τὰ βήματά των καὶ εἶναι ὥς αὐτοὺς ὠμὸς καὶ
αἰμοχαρὴς, ὅταν ὅμως αὐτὸς δὲν ἐκτελῇ τοιαύτας θη-
ριώδεις πράξεις, ἰδοὺ ὁ λαὸς παρουσιάζεται, καὶ ἐκτε-
λεῖ τὰς κλίσεις του· διὰ τοῦτο, οἱ Γιενίτζεροί, εἰσελ-
θόντες εἰς τὴν πόλιν, ἀπέναντι τῶν συμπεφωνημένων
περὶ σεβασμοῦ τῶν Ἐκκλησιῶν, καὶ τὰς Ἐκκλησίας λεη-
λατοῦν, καὶ τὰς εἰκόνας ποδοπκτοῦσι, καὶ τοὺς ὀλίγους
μείναντας Χριστιανοὺς σφάζουσι καὶ κακοποιοῦν.

Κυριεύσας λοιπὸν τὴν πόλιν ταύτην, στρέφει τὰ ὀ-
πλα αὐτοῦ κατὰ τὸν Δούναβιν μετὰ 400 χιλιάδων ἀν-
δρῶν, εἰς μάχην δέ τινα γενομένην τὴν 29 Αὐγούστου
1526, θανατῶνει 24 χιλιάδας Οὐγγρους, ζωγρεῖ 4 χιλιά-
δας, πνίγει τὸν Βασιλέα Λουδοβίκον—μετὰ δὲ τριετίαν,
ὁ ἐστὶ τὰ 1529, παρουσιάζεται ἐνώπιον τῶν τειχῶν
τῆς Βιέννης, κατὰ τῆς ὁποίας εἰκοσάκις κάμνει ἔφοδον,
ἀποτυχὼν δὲ, καὶ ἔχων ἑλλειψιν τροφῶν ἀνεχώρησε, κα-
ταστρέφων τὰς πόλεις, κατασφάζων καὶ αἰχμάλω-
τίζων τοὺς λαοὺς, ὥστε ἐπιστρέψας εἰς Κωνσταντι-

νούπολιν ἔφερε μεθ' ἑαυτοῦ 60 χιλιάδας αἰχμαλώτους.

Ἀλλ' ἦτον ἀνάγκη, ἵνα δείξῃ καταφανῶς ἅπαντα τὰ τουρκικὰ προτερήματα αὐτοῦ, νὰ παρέξῃ ἀπόδειξιν καὶ τῆς ἀπιστίας του εἰς τὰς ὑποσχέσεις του· ἰδοὺ λοιπὸν ἐνθ' ὃ Ζαπολίτσκης, ἀποδιώσας τὸν ἀρῆκεν Ἐπίτροπον τοῦ ἀνηλίκου υἱοῦ του, ὃ Σουλτάνος οὗτος, ὡς καλὸς Ἐπίτροπος ἐκήρυξε τὴν Βούδαν ἰδιοκτησίαν του, καὶ μετέβαλε τοὺς Χριστιανικοὺς νχοὺς εἰς Τζαμία. Ἀλλὰ τοῦτο μόνον τὸ γεγονὸς καταδεικνύει τὴν ἀπιστίαν του; πολλὰ ἄλλα καὶ πλεῖστα ἐξ ὧν μνημονεύομεν τὸ ἀκόλουθον, ὡς ἐνδιαφέρον ἡμᾶς τοὺς Ἑπτανησίους ἰδίως.

Ἀροῦ κατεπολέμησε τὸν Κάρολον Ε'. Βασιλέα τῆς Ἰσπανίας, ἀπέναντι τῶν συνθηκῶν, ἐκστρατεύει αἰφνιδίως κατὰ τῆς Κερκύρας, ἀφοῦ δὲ τὸν ἀπέκρουσαν οἱ Ἑνετοὶ, ἐσυνθηκολόγησαν νὰ τῷ πληρώσωσιν ἐτησίως 30 χιλ. δουνάτων, καὶ ἐνταυτῷ τῷ παρεχώρησαν τὴν Μονεμβασίαν, τὸ Ναύπλιον, τὴν Πελοπόννησον, πόλεις τινὰς κειμένας εἰς τὰ περάλια τῆς Δαλματίας, πρὸς δὲ τὴν Σκύρον, τὴν Πάτμον, τὴν Νῆον, τὴν Αἴγιναν, τὴν Πάρον, καὶ Ἀντίπαρον.

Ἐπεκτείνας λοιπὸν τὸ Κράτος του κατὰ μὲν τὴν Ἀνατολὴν μέχρι τοῦ Βάν, κατὰ τὴν δύσιν μέχρι τοῦ Πράν, κατὰ μεσημβρίαν μέχρι τῆς Οὐβίας, ἐνόμισεν ἑαυτὸν τὸν μεγαλύτερον τῶν ἀνθρώπων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, καὶ ἤρχισε νὰ θέτῃ εἰς ἐνέργειαν πράγματα τινὰ, ἅτινα εἰς ἀντίθετον λόγον ὄντα τῆς προηγουμένης διαγωγῆς του ἠνέωζαν τὴν παρχυμὴν τῆς Τουρκίας.

Ποῖα τὰ πράγματα ταῦτα θέλομεν τὰ περιγράψαι εἰς τὸ ἀκόλουθον Κεφάλαιον, ἐντοσούτω ἃς εἴπωμεν ὀλίγα τινὰ καὶ περὶ τῆς νομοθεσίας του, ἥτις θέλει διεγείρει τὸν γέλωτα καὶ ἀγανάκτησιν.

α. Νόμος. Οὐδεὶς τῶν Χριστιανῶν νὰ δύναται νὰ ἱπ-
πεύει ζῶον, ἀξίας ὃν περισσοτέρας τῶν τεσσάρων σκούδων.

β) Νόμος. Ὁ Κατὴς ὤφειλε νὰ δικάζῃ, οὐχὶ κατὰ τὸ
δίκαιον τῶν διαδίκων (ἂν δίκαιον δύναταί τις νὰ ἀπο-
καλέσῃ τὰς ἰδιοτροπίας τῶν φετφάδων) εἰμὴ κατὰ τὸ
ποσὸν τῶν μαρτύρων· ὥστε, κατὰ τὸν περιβόητον τοῦ-
τον νόμον, ὁ ἔχων περισσότερον ἀριθμὸν μαρτύρων εἶχε
καὶ δίκαιον. Ἰδοὺ Νομοθέτης !

Παραλείπομεν, χάριν βραχυλογίας, πολλοὺς ἄλλους
νόμους του, οἵτινες πιθανῶς ἐννοοῦνται, ὡς γινόμενοι ὑπὸ
Τούρκου· παρκατρέχομεν τὰς ἀγκυρίας, ἅς τινες ἐπέβα-
λεν εἰς τοὺς δυστυχεῖς ἐκείνους λαοὺς, τὰς ὕβρεις, τὰς
ἀνεκδιηγήτους σκληρότητας, οὐσας γνωστὰς ἐκ τῶν
προτέρων, καὶ προβαίνομεν εἰς τοὺς λόγους τῆς παρκα-
μῆς τῆς Τουρκίας, ἣν ἐχάραξεν ὁ μέγας οὗτος Τούρ-
κος κατακτητής.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η'.

Παρακμὴ τῆς Τουρκίας

ἀπὸ τοῦ Σολιμάν μέχρι Μαχμούτη
τοῦ ὀνομαζομένου Ἀναμορφωτοῦ.

Ἡ θεία Πρόνοια, ἥτις ἔρριψε τὸ πολυπαθὲς ἡμῶν ἔθνος
εἰς τὴν ἐπίγειον τούτην κόλασιν, ἰδοῦσα, φρίνεται, αὐ-
τὸ καθαρισθὲν ἐν μέρει εἰς τὸ καθαρτῆριον πῦρ τῆς τουρ-
κικῆς τυραννίας, ἤρχισε νὰ ρίπτῃ βλέμμα συμπαθείας
ἐπ' αὐτοῦ, καὶ νὰ αἶρῃ βαθυηδὸν τὰ πολυειδῆ μέσα τῆς
τυραννίας του, πρὸς δὲ νὰ διασκεδάζῃ τὰ πολυειδῆ μέσα τῆς
προόδου τῶν τυράννων αὐτοῦ. Τῶντι, ἐνῶ οἱ τοῦ Κορκα-
νίου Νόμοι ἐπιτάττουσι κατακτήσεις καὶ ἱδρυσιν τοῦ ἱ-
σλαμισμού, οἱ πρόμυχοι τοῦ Κορκανίου τούτου Σουλτᾶ

νοι, τοὺς νόμους αὐτοῦ περὶ ἀγνοοῦντες, μετεβλήθησαν διὰ μιᾶς ἀπὸ στρατιωτικῶν εἰς ἀδρανεῖς καὶ ἀνάνδρους, ἀπὸ ἐπιφόβους εἰς δειλοὺς, ἀπὸ κοινωνικῶν εἰς ἀκοινωνήτους καὶ ῥιπτομένους ἐν μέσῳ τῶν πολυγυναικῶν χαρμενῶν τῶν ἐντροφοῦντας καὶ ἀναπαυομένους. Ἐνῷ δὲ ἡ Εὐρώπη ἄπασα ἐπροόδευε, μόνον οἱ Σουλτάνοι καὶ οἱ λοιποὶ Τοῦρκοι διετέλεσαν καὶ διατελοῦσιν ὡς ἄπλοὶ καὶ κωφά-λχοι θεαταί, οὐδὲν ὑπὸ τῆς προόδου λαμβανόντες, οὐδὲν ὑπὲρ αὐτῆς ὠρελούμενοι, ἀλλ' ὡς διαβάται εἰς ξένην καὶ ἀφιλόξενον δι' αὐτοὺς γῆν εὐρισκόμενοι, ζῶσι ἐν μέσῳ τῆς μεγαλητέρας ἀπαθείας καὶ ἡλιθιότητος, ἐν μέσῳ τῶν ἀναιδιστέρων ἀσελγιῶν καὶ ἡδυπαθειῶν.

Ταῦτα δὲ εἶναι γέννημα μυθιστορηματοῦ πνεύματος, οὔτε ἐξημμένης φαντασίας, ἀλλ' ἀλήθεια παρὰ τῆς ἱστορίας ἀποδεικνυμένη· ἀλήθεια ὑπὸ πολλῶν σοφῶν τῆς Εὐρώπης πρὸ πολλῶν ἐτῶν δικηρυχθεῖσα καὶ ἀποδειχθεῖσα· ἀλήθεια τέλος ἥς τὴν ἐπιστημότητα ἀμφισβητῶν τις, δύνανται κάλλιστα νὰ θεωρηθῇ μωρός.

Ἐπειδὴ δὲ δὲν ἐνδιαφέρει οὔτε τοὺς ἰσχυροὺς τῆς γῆς, διότι ἐκτὸς τοῦ ὅτι τὴν γινώσκουσι, πιστεύουσιν ὅτι διὰ τῶν ὕλικῶν μέσων αὐτῶν δύνανται νὰ μεταβάλλωσι τοὺς νόμους τῆς προόδου καὶ πτώσεως τῶν ἐθνῶν, οὔτε ἐνδιαφέρει τοὺς σοφοὺς, καθ' ὅσον τὰς γνώμας αὐτῶν ἐπαναλαμβάνομεν, ἀλλὰ τοὺς ἀνατολικοὺς λαοὺς, ἃς μᾶς ἐπιτραπῇ ν' ἀποδείξωμεν διὰ τῆς συνοπτικῆς βιογραφίας ἐνὸς ἐκάστου τῶν Σουλτάνων, τὴν παρακμὴν τῆς Τουρκίας, καὶ τὸ ἀδύνατον τοῦ νὰ ἐκπολιτευθῇ, ὡς πιστεύουσιν οἱ ὑπερασπισταὶ αὐτῆς.

Ὁ λεγόμενος οὗτος μέγας Σουλτάν ὁ Σολιμάν, ἀφοῦ, ὡς προηγουμένως εἶπομεν, ἀπεκατέστη τοσοῦτον τρομακτικὸς, ἡ τύχη τὸν ἐγκατέλειπε, καὶ λοιπὸν ἐκστρατεύσας

κατὰ τῶν ἱπποτῶν τῆς Μελίτης (1565) τοσαύτην ἔλα-
βε καταστροφὴν, ὥστε νικημένος καὶ κατησχυμένος ἐ-
πανῆλθεν εἰς τὰ ἴδια.

Αὕτη ἦτον ἡ τελευταία σχεδὸν ἐκστρατεία του, τῆς
ὁποίας τὴν βεβαιότητα μὴ συνειδώς, καὶ ἐγκαυχόμενος
εἰς τὰς προηγουμένας νίκας του, παραιτεῖ τὴν δημοτι-
κότητά του· φεύγει τοὺς ἀνθρώπους, καὶ ἀφοῦ προηγου-
μένως, τῇ προτροπῇ τῆς ἐρασμίας αὐτοῦ συζύγου Ρόζης
Ροσελάνης Ἐνετίδος, ἐθανάτωσε τὸν υἱὸν του Μουσταφᾶ,
πρᾶξις, ἣτις ἐπέφερε τὴν ἐπανάστασιν τῶν Γιενιτζάρων
ἀπειτούντων νὰ παιδευθῇ ὁ Ρουστέμ· ἀφοῦ ἐθανάτωσε
τὸν υἱὸν αὐτοῦ Ἀχμέτ, καὶ ἐκοπίασεν οὐκ ὀλίγον νὰ κα-
ταβάλῃ τὸν ἐπαναστατήσαντα υἱὸν του Βαγιαζίτην, ἐ-
κλείσθη ἐντὸς τῶν χρεμίων του ἐντροφῶν καὶ εὐφραι-
νόμενος, καὶ ὅχι μόνον δὲν ἐπαρουσιάζετο εἰς τὸν λαόν,
ἀλλ' οὔτε καὶ εἰς αὐτὸ τὸ Διβάνιον.

Ὁ τρόπος δι' οὗ ἐλάμβανε μέρος αὐτὸς καὶ οἱ διάδο-
χοι αὐτοῦ εἰς τὰς συζητήσεις τοῦ Διβανίου, ἦτον ἀληθῶς
γελοῖος, καθ' ὅσον κατεσκεύασεν εἰδὸς τι θρόνου, περικλυο-
μένου ἐκ παραπετασμάτων, ἅτινα κινῶν, ἀπεδείκνυνεν
εἰς τὸ συζητοῦν Διβάνιον, ὅτι παρευρίσκετο, ὡς ἐπίσης
διὰ τῶν κινήματων τῶν παραπετασμάτων τούτων ἐ-
πεδοκίμαζεν, ἢ ἀπεδοκίμαζε τὰς πράξεις τοῦ Διβανίου,
καὶ ἐν βραχυλογίᾳ θεωρῶν ἑαυτὸν ἕτερον Μωάμεθ ἀπε-
θέωσεν ἑαυτόν.

Ὁ ἱστορικὸς Τοῦρκος Κοτζιβεκ ἐξαιτάζων τοὺς λόγους
τῆς παρρηκῆς τῆς Τουρκίας λέγει, ὅτι ἦσαν οἱ ἀκόλου-
θοι α. διότι ὁ Σολιμάν, δὲν ἐπαρουσιάζετο εἰς τὸ Διβάνιον,
εἰμὴ ὅτε ἐπρόκειτο νὰ κηρύξῃ πόλεμον—β'. διότι δὲν
εἶχε Βεζύρην ἄνθρωπον ὑψηλῆς περιοπῆς, ἀλλὰ τὸν ὑπη-
ρέτην του, ὅπερ ἠλάττωσε τὴν βεβαιότητα τῆς Βεζυρικῆς

ἀξίας, καὶ ἐγέννησε τὴν ῥαδιουργίαν, τὴν αἰσχροκέρδειαν, καὶ τὴν προσέλευσιν εἰς τὴν ὑψηλὴν ταύτην θέσιν ἀνθρώπων ἀνίκων γ'. διότι νικηθεὶς ἐκτῶν ἀπραμιλλῶν θεληγῆτρων τῆς Ῥοσελάνης, διευθύνετο ὑπὸ τῶν ὀρέξεων αὐτῆς δ'. διότι ἐπωλοῦντο καὶ ἀγοράζοντο αἱ θέσεις ὡς εἰς πλειστηριασμὸν, ὅπερ ἐπέφερε τὴν μεγίστην αἰσχροκέρδειαν, τὴν θρασύτητα εἰς τοὺς Κυβερνῶντας, τὴν ἀδικίαν, ἵνα κερδίζωσι περισσότερα πρὸς ἐκπλήρωσιν τῆς πολυτελείας καὶ τῶν ἄλλων πολλῶν ἐλαττωμάτων τῶν καὶ ἐ. ὅπερ κατὰ θεῖαν εὐδοκίαν εἶναι τὸ σημαντικώτερον, διότι ἀνέτρεφε τοὺς υἱοὺς τοῦ ἐντὸς τοῦ Παλατίου, καταστήσας αὐτοὺς τοιοιυτοτρόπως ἀνάνδρους, ἀπείρους τοῦ κόσμου, καὶ ἀσελγεῖς.

Ὅτι δὲ ἡ κρίσις αὕτη εἶναι ὀρθὴ ἰδοὺ ἡ ἱστορικὴ ἀπόδειξις.

§. α. Σελὶμ Β'.

Ἀποβιώσαντος τούτου (1566) διεδέχθη τὸν θρόνον ὁ υἱὸς αὐτοῦ Σελὶμ, ὁ Β'. ὅστις ἀφοῦ ἀνέβη ἐπ' αὐτοῦ διὰ τῶν παρ' αὐτοῦ ἀγορασθέντων στρατευμάτων, ἔσφαξεν ἅπαντας τοὺς ἀδελφούς του· ὧν δὲ φιλάργυρος, μέθυστος, σκληρὸς, ἀμελής, ἀσελγὴς καὶ ἀνάνδρος, οὔτε πολέμους ἐπεχειρεῖζετο, αἰτίᾳ δι' ἣν ἐμισεῖτο ὑπὸ τῶν στρατευμάτων του, οὔτε περὶ τῆς πολιτείας τὸν ἔμελλεν, ὥστε ἐὰν δὲν τὸν διετήρουν ὁ Βεζύρης αὐτοῦ Μωχαμὲθ Σοκόλης καὶ ὁ Μουφτῆς Ἐβουροῦνδ, ἤθελε παρλύσει καθ' ὀλοκληρίαν τὸ κράτος του.

Ἡ κυβερνήσις του αὕτη ἐπέφερεν ἀμέσως καὶ τὴν χολάωσιν τοῦ ἡρωϊσμοῦ τῶν Τούρκων, οἵτινες νικηθέντες εἰς μάχην τινὰ πρὸς τὴν Λέπανθον ἔχασαν πᾶσαν τιμὴν στρατιωτικὴν, καὶ πᾶσαν θαλάσσιον ὑπεροχὴν.

§. 6'. Ἀμουράτ Γ.

Ἀποβιώσαντος τούτου ἐν μέσῳ τῆς κρεπάλης καὶ μέθης, τὸν διεδέχθη ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ἀμουράτ γ'. (1574). ὅστις ἀφοῦ πρῶτον ἐφόνευσε τοὺς πέντε ἀδελφούς του, ἐρρίφθη εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς ἀγαπητῆς αὐτοῦ Σουλτάνης· ὣν δὲ ἀδυνάτου νοός, ἐπιλειπτικός, ὑπερχονδριακός, φιλάργυρος, ἀσελγής, μέθυτος καὶ ἄνανδρος, παρημέλει τὰ τῆς πολιτείας, ἥτις ἐσήπετο· ἄφινε τοὺς αἰμοῦρους Γενιτζάρους του εἰς ἀδράνειαν, οἵτινες ἵνα προμηθεύωνται τῶν πόρων τῆς ζωῆς των, κατετυράννουν τοὺς δυστυχεῖς Χριστιανούς, ἢ ἐπανεστάτουν καὶ ἀπεκκρίβων τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει διαμονὴν ἀνυπόφορον· ἐσχημάτισε νέον εἶδος Βασιλικῆς φρουρᾶς, ὀνόματι Βουλούκ, ἵνα φυλάττῃ ἐχυτὸν καὶ τὴν σημαίαν τοῦ προφήτου· ἀφοῦ δὲ ἀπέκτησε 402 υἱούς, ἀπεβίωσεν εἰς ἡλικίαν 47 ἐτῶν.

Αὕτη ἐν συνόψει εἶναι ἡ βιογραφία του, ἐπειδὴ ὅμως ἐξ αὐτῆς καὶ τῶν διαδόχων του προκύπτει καταφανῶς ἡ ἀπόδειξις τῶν παρ' ἡμῶν προτιθεμένων ν' ἀποδείξωμεν, ὅς εἰπωμέν τι περὶ αὐτοῦ ἐκτενέστερον.

Πρῶτος ὁ Σουλτᾶνος οὗτος ἐξέδωκε Χάτι σερῖφ, δηλαδὴ, ἰδιοῦγραφον, ἀπόλυτον, καὶ αὐθεντικὴν διαταγὴν, μὴ ὑποκειμένην εἰς τὴν ἐπιθεώρησιν τοῦ Διῶνιου. Εἰς τὴν βασιλείαν τούτου ἔφθασαν οἱ Τοῦρκοι εἰς τοιαύτην θρασύτητα, ὥστε ἀπεφάσισαν νὰ σφάξωσιν ἅπαντας τοὺς Χριστιανούς· τὸ σύνθημα δὲ ἐχρημάτισαν οἱ δυστυχεῖς πρέσβεις τῶν δυνάμεων, τοὺς ὁποίους ἔτυπτον, ἐφυλάκιζον, καὶ ὕβριζον. Αὐτὸς ἠβουλήθη νὰ μεταβάλλῃ ἅπαντας τοὺς ναοὺς εἰς Τζαμιά. Εἰς αὐτοῦ τὴν Βασιλείαν ἐπολέμει ὁ Τουρκικὸς λαὸς κατὰ τῶν Περσῶν καὶ Δρού-

σων ἐπὶ δεκατετραετείαν, εἰς ὃν ἂν καὶ ἐνίκησαν, ὑπέστησαν ὅμως μεγίστας ζημίας, καὶ ἐκ τῶν νικῶν προώδευεν ἡ αὐθάδεια τοῦ λαοῦ, αἱ καταχρήσεις, ἡ ἀναρχία, ἅτινα παρέλκον τὴν Κυβέρνησιν, αὐτὸς δὲ ἔνεκα τῆς πενίας του ἐκίβδηλευσε τὸ νόμιμον καὶ κατέστρεψε διὰ τῶν οἰκονομολογικῶν τούτων γνώσεων του τὰ περισσότερα μέλη τῶν πολιτῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Αὐτὸς οὗτος διὰ τῆς Κυβερνήσεώς του ἐπροκάλεσε τὴν γενικὴν τῶν Γιενιτζάρων ἐπανάστασιν, οἵτινες εἰσελθόντες μέχρι τῶν Ἀνακτόρων καὶ νικήσαντες, ἐσχημάτισαν ἐντὸς τοῦ αὐτοῦ ἕτερον ἴδιον κράτος, καὶ τοιουτοτρόπως μὴ ἐχούσης τῆς Κυβερνήσεως οὐδεμίας ἰσχύος, ὀλίγον πρὸ τοῦ θανάτου του ἐξερράγη γενικὴ ἐπανάστασις, ἀποτελεσμα τῆς ὁποίας ἦτον ἡ ἐκθρόνισις αὐτοῦ.

§. γ'. Μωάμεθ γ'. 1595.

Διαδεχθέντος τοῦ Μωάμεθ τὸν θρόνον, καὶ εὐρισκομένων τῶν λαῶν εἰς ἐπανάστασιν, διάφοροι παραδουνάβια πόλεις ἀνέλαβον τὴν ἀνεξαρτησίαν των.

Τοῦτο, καὶ διάφορα σημεῖα ἐν τῷ οὐρανῷ, καὶ σεισμοὶ τρομεροὶ ἐπέφερον τοιαύτην ἀποθάρρουνσιν εἰς τὰ πνεύματα τῶν Τούρκων, ὥστε ἅπαντες ἀπελπίσθησαν, καὶ ἐνόμιζον τὴν ἔλευσιν τῆς πτώσεώς των.

Ὁ θηριώδης ὅμως οὗτος, ὅστις λαβὼν τὸν θρόνον ἔσφαξε 49 ἀδελφούς του, καὶ ἐπνίξεν 9 γυναῖκας τοῦ πατρὸς του ἐγγύους, ἀφοῦ προσεπάθησε διὰ διαφόρων τῶν ἱμυιδῶν διδασκῶν νὰ ἐπαναφέρῃ εἰς τοὺς Τούρκους τὸ θάρρος καὶ τὴν θηριωδίαν, πρὸς ἀπόδειξιν ὅτι οἱ Χριστιανοὶ ἦτον ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν των, προσεκάλεσε δι' ἀπάτης 50 χιλιάδας Χριστιανούς, τοὺς ὁποίους ἐθανάτωσεν (26 Ὀκτωβρίου 1596.)

Πλὴν μ' ὅλας τὰς ὤμας ταύτας πράξεις του, μὲ ὅ-
λας τὰς διδαχάς, ὁ λαὸς πλέον ἀπηλπίσθη καὶ ἐδειλιά-
σε, ἡ δὲ παρακμὴ τοῦ κράτους προέβαινε γιγαντιαίοις βή-
μασι, διότι ἡ μὲν ἐρασμία αὐτοῦ Σοφία Βάφα Ἐνετὴ, κυρι-
εύσασα τὴν καρδίαν του ὑψόνουσα δὲ καὶ ῥίπτουσα κατ' ἀ-
ρέσκειαν Βεζύρας, ἐπέφερε σοβαρὰς ἐπαναστάσεις—οἱ ἐν
Ταυρίδι καὶ Ἀσίᾳ λαοὶ ἐπαναστατοῦν—οἱ ἐν Κωνσταν-
τινουπόλει Σπαεῖς ἐπαναστατήσαντες τὸν ὑπεχρέωσαν
νὰ τοῖς παραχωρήσῃ ὅ,τι ἤθελον—οἱ Γενίτζεροὶ τὸν ὑ-
περασπίζονται καὶ καταβάλλουσιν ἐκείνους, ἀπαίτουν-
τες ὅμως πολὺ περισσότερα ἢ οἱ πρῶτοι, καὶ ἐν συνόψει
τὸ κράτος ἐκεῖνο διετέλει εἰς ἀνώμαλον καὶ δυσκολωτά-
την θέσιν.

Ἀλλ' ἀπητείτο καὶ τότε κωμωδία τοιαύτη, οἷα καὶ
σήμερον ἐπαίχθη. Ὁ Βεζύρης αὐτοῦ Σερίφ Πασσᾶς προσε-
πάθησε νὰ μεταρρυθμίσῃ τοὺς νόμους, ἀλλ' οἱ Τοῦρκοι
ἐξανιστᾶντες καὶ ἀπειλήσαντες αὐτὸν, τοὺς ἀνεκάλεσε.

Ἐπειδὴ ὅμως τὰ πάντα, καθὼς ἐν καιρῷ ἀκμῆς προο-
δεύουσιν, ἐν καιρῷ δὲ παρακμῆς ἀποτυγχάνουν, διὰ
τοῦτο εἰς τὸν κατὰ τῆς Δαμασκοῦ πόλεμον ἐνικήθησαν
οἱ στρατοὶ του, αὐτὸς δὲ οὗτος ὁ Σουλτᾶνος εἰς τὸν
κατὰ τῆς Οὐγγαρίας ἀπέτυχε, καὶ ἐπανελθὼν εἰς Κων-
σταντινούπολιν ἀπεβίωσε, τὸν ὁποῖον διεδέχθη ὁ Ἀχμέτ Ἀ.

§ δ'. Ἀχμέτ Ἀ.

Ἀναβὰς τὸν θρόνον ὁ Σουλτᾶνος οὗτος, ἡλικίας ὧν 14
ἐτῶν, καὶ ἀφαιθεὶς εἰς τὰς ἐν τῷ χαρεμίῳ αὐτοῦ τρυφάς,
ἦτο παρεπόμενον νὰ μὴ λαμβάνῃ μέρος ἐνεργητικὸν εἰς
τὰς ὑποθέσεις τῆς ἐπικρατείας, καὶ νὰ ἐγείρῃ τὴν ἀντιζη-
λίαν εἰς τὰς πολλὰς αὐτοῦ συζύγους, ὅπερ ἐπέφερε
δικφωνίας ἐντὸς τοῦ χαρεμίου.

Διακειμένης τῆς πολιτείας εἰς τὴν κατάστασιν ταύτην, καὶ νικηθέντων τῶν στρατευμάτων του ὑπὸ τῶν Αὐστριακῶν, ἐνῶ οἱ προγενέστεροι Σουλτᾶνοι συνθηκολογοῦντες ἡξίουσαν, ὅτι ἔδιδον χάριν εἰς τοὺς ἀπίστους, ὁ Σουλτᾶνος οὗτος ἐδέχθη τοὺς αὐτῷ ἐπιβληθέντας ὅρους, καὶ συνῆψε συνθήκην μετὰ τῶν νικητῶν εἰς Λιτβατορὸκ δι' αὐτὸν ἀτιμωτικὴν καὶ ὑπεχρεώθη ἐκὼν ἄκων νὰ καταργήσῃ τὸν εἰς αὐτὸν διδόμενον φόρον ὑπὸ τῶν Βασιλέων, νὰ παύσωσιν αἱ λεηλασίαι καὶ σφαγαὶ αἱ ὑπὸ τῶν τῶν Τούρκων διαπραττόμεναι, καὶ ν' ἀναγνωρίσῃ τὴν περιοπὴν καὶ τῶν λοιπῶν Βασιλείων. Τέλος κατεδικάσθη νὰ σεβασθῇ τὴν συνθήκην ταύτην ἐπὶ εἰκοσαετίαν, καὶ νὰ παύσῃ ἡ σκανδαλώδης ἐκείνη ἀξίωσις τοῦ νὰ δύναται ν' ἀκυροῖ κατ' ἀρέσκειαν τὰ συμφωνημένα.

Τοῦτο δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς πρῶτον βῆμα τῆς ὑπεροχῆς τῆς Εὐρώπης κατὰ τῆς Τουρκίας, καὶ τὸ μέγιστον ὅπερ ἐταπείνωσε τὴν ὀρρὺν τῶν βαρβάρων ἐκείνων, καὶ τὸ κυριώτατον τὸ ἀποδεικνύον τὴν ἀδυναμίαν αὐτῶν.

Ἀλλ' ἐνῶ ἤρχισεν νὰ παραλύεται ἡ ἐξωτερικὴ αὐτῶν ὑπεροχὴ, καὶ ὅχι μόνον νὰ ὑποτάσσωνται εἰς τὰς τῶν ἀλλοτρίων θελήσεις ἀλλὰ νὰ νικῶνται παρὰ τε τῶν Μελιταίων καὶ Κοζάκων, ἐσωτερικῶς ἔτι μᾶλλον παρελύοντο, καὶ ὅσον ἐκ τῶν μεταξὺ αὐτῶν ἐμφυλίων πολέμων ἐσφάγησαν ὑπὸ τοῦ Μουράτ 400 χιλιάδες Τούρκοι ἐν Ἀσίᾳ, ἀπελπίζετο ὁ Τουρκικὸς λαὸς, μὴ ἐξαίρουμένου καὶ αὐτοῦ τοῦ Σουλτάνου βλέποντος τὴν ὑπὸ τοῦ Ἑρμάνου Κτζερνὶν πρέσβεως τῆς Αὐστρίας ν' ἀναπετάξῃ κατὰ τὴν εἰς τὸν λιμένα εἰσοδὸν αὐτοῦ μεγίστην καὶ λαμπρὰν σημαίαν, ἔχουσαν τὸν σταυρὸν, ὅπερ ἕνεκα τῶν λόγων τοῦ Μωάμεθ τοῦ προφήτου καὶ τῶν διαφό-

ρων προφητειῶν (α) τοσαύτην ταραχὴν ἐπέφεραν εἰς αὐτοὺς, ὥστε οἱ μὲν λαοὶ ἔτρεχον εἰς τὰς ὁδοὺς κλαίοντες καὶ ὀδυρόμενοι διὰ τὴν ἐπικειμένην συμφορὰν, ὁ δὲ Σουλτᾶνος, οἱ Ἱπουργοὶ, οἱ ἱμάμιδες, οἱ ἄνδρες αἱ γυναικὲς τε καὶ τὰ πικιδίχ ἐσχημάτισαν ἐν ἑαυτοῖς πεποίθησιν, ὅτι ἤδη ἔμελε νὰ πέσῃ ἡ δεσποτεία των.

Ἐπειδὴ ὁμοως, κατὰ δυστυχίαν, ἡ πτώσις των αὐτῇ δὲν ἔμελε κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ν' ἀκολουθήσῃ, ἰδόντες τὴν ἀπάτην εἰς ἣν ὑπέπεσαν, φυλακίζουσι τὸν Πρέσβυν τοῦτον, τὸν Ἀρχιερέα τοῦ Γαλατῆ, βασανίζουσι τοὺς Χριστιανούς, καὶ τέλος ἵνα ἐκδικηθῶσι τοὺς Ἰσπανοὺς ἀποβαλλόντας ἐκ τῆς Ἰσπανίας τοὺς Ἀραβας, σφάζουν, λεηλατοῦν, καὶ κατατυραννοῦσι τοὺς Χριστιανούς καὶ Ἑβραίους, καὶ τοὺς κηρύττουσι β α γ ι ᾶ δ α ς, ὑποχρεοῦντες αὐτοὺς νὰ πληρόνωσι χαράτζιον (κεφαλικὸν φόρον) ὅπερ ἔσχε τὴν ἀποτρόπαιον καὶ θηριώδη σημασίαν, ὅτι τοῖς ἐπιτρέπετο ἡ κεφαλὴ ἐπὶ ἓν ἔτος.

(α) Διαθέτων ὁ Μωάμεθ ἔγραφεν εἰς τὴν διαθήκην του· «ὅτι ἤθελα μείναι εἰς τὸν τάφον 1000 ἔτη, καθ' ἃ καὶ ἡ θρησκεία αὐτοῦ θέλει ἐπικρατήσῃ· μετὰ δὲ τὴν παρέλευσιν τῶν 1000 ἐτῶν θέλει ἀναχωρήσῃ ἀπὸ τοῦ μνήματος καὶ ἐξοντωθῇ ἐξ ὀλοκλήρου καὶ ἡ θρησκεία αὐτοῦ». Antonio Menavino Libro II Cap. XXVXI.

Ἰδοὺ δὲ καὶ σπουδαία τουρκικὴ προφητεία. «Ἐλεύσεται ὁ Βασιλεὺς ἡμῶν, ὅστις θέλει κυριεύσει τὸ Βασίλειον ἐνὸς Βασιλέως ἀπίστου· θέλει κυριεύσει προσέτι ἐν ἐρυθροῦν μῆλον (τὴν Κωνσταντινούπολιν)· ἐὰν δὲ κατὰ τὸ ἐξέδομον ἔτος δὲν ὑψωθῇ ἡ Χριστιανικὴ ῥομφαία, θέλει τοὺς ἔχει ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν του μέχρι τοῦ δωδεκάτου . . . μετὰ δὲ τὸ δωδεκάτον ἔτος ἀφοῦ κυριεύσει τὸ ἐρυθροῦν μῆλον, θέλει φανῇ ἡ σπάθη τῶν Χριστιανῶν, ἥτις θέλει ἐκδιώξῃ τοὺς Τούρκους» (Πατισαχμοῦς γγελούρ, τσιατζέρουν μεμλέκ ἐτζικαλούρ κιουζούλ ἀλμακὶ ἄλουρ, καπζεϊλέρ, γειντί ὕλκντέχ γκιζαούρ κελεσί ἐζικμασέ, ον-ικί ἰλκντέχ ὀνλαροῦμ μπεργλι-γεντέρ κουψί γιαπάρ, μπκχί ντικέρ, μπαχεσακὶ μπαχλάρ, ἰγκλι κέζι ὀλουρ ον-ικί ἰλουτενσορά Κριστιάνον Κελεσί ἐφικάρ, ὀλ-Τούρκαι γερσεϊνα τουσκουρέ). Lodovico Demenichi, lettera al Sig. Agosto D'Adda.

Τίνος ἡ ψυχὴ δὲν φρίττει, ὅτε καταδικάζεται ὑπὸ τῆς φορᾶς τῶν πραγμάτων ν' ἀναγινώσκη καὶ γράφῃ τοιαύτας ἀπανθρώπους καὶ βαρβάρους διατάξεις; Ναὶ καὶ ἡμεῖς φρίττομεν γράφοντες, καὶ οἱ ἀναγνώσται ἡμῶν ἀγανακτοῦσι· πλὴν ὀφείλομεν ἅπαντες νὰ γευόμεθα τοιαῦτα ποτήρια, διότι ἔχομεν ἀνάγκην νὰ πεισθῶμεν ἐκ τῆς ἀλανθάστου καὶ ἀφιλοπροσώπου ἱστορίας, ἐὰν αἱ τῆς Εὐρώπης προσπάθειαι δύνανται νὰ μᾶς τηρήσωσιν αἰείποτε εἰλωτας τῶν Τούρκων.

§. ε'. Μουσταφᾶς Α'. 1617.

Πρώτη περίοδος τῆς δυναστείας του.

Τὸν Σουλτᾶνον Ἀχμέτ διεδέχθη ὁ βλάξ καὶ ἀνόητος Μουσταφᾶς, ὅστις εἰς κλωβίον εὐρισκόμενος πρὸ 14 ἐτῶν, τοσαύτην ἔλαβεν ἡλιθιότητα, ὥστε διατελοῦντος αἰείποτε, εἰς τὸ διάστημα τῆς μόνοετοῦς δεσποτείας του, ἐντὸς τῶν χαρεμίων, ἐκυβέρνων οἱ μεγιστᾶνες κατὰ τὰς ἐπιθυμίας των, διεπληκτίζοντο, ἐμφυλιοπολέμουν, ὥστε μὴ δυνάμενοι πλέον νὰ τὸν ὑποφέρωσιν, ἐξεβράγη ἐπανάστασις· εἰσελθὼν δὲ ὁ λαὸς ἐντὸς τῶν Ἀνακτόρων, καὶ εὐρὼν αὐτὸν ἐν μέσῳ δύο γυναικῶν, τὸν ἐκήρυξεν ἔκπτωτον τοῦ θρόνου, καὶ ἀνηγόρευσε τὸν Ὀσμὰν Β'.

§. ς'. Ὀσμὰν Β'. 1617.

Λαβὼν τὸν θρόνον ὁ Σουλτᾶνος οὗτος, καὶ βλέπων ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ ἐκδικηθῇ κατὰ τῆς Αὐστρίας, ἥτις ἐπέβαλεν εἰς τὸν Ἀχμέτ τὴν εἰς τὸ Σιτβαροτόκ συνθήκην, δι' ἐτέρας συνθήκης συναφθείσης εἰς Κομόρν τὴν ἐπεκύρωσεν.

Ἀλλ' ἀφοῦ ἤρχισε πλέον νὰ προοδεύῃ ἡ πτώσις τῆς Τουρκίας, ἔπρεπε νὰ παρουσιάζωνται διάφορα φαινόμε-

να, ἄτινα, ὅτε μὲν ν' ἀποθάρρύνωσι τὸν λαὸν, ὅτε δὲ νὰ τὸν ἐξάπτωσι, ἅπαντα ὁμῶς νὰ βυθίζωσι βαθύτερον τὸ ἔθνος ἅπαν εἰς τὸν προσδιορισθέντα αὐτῷ τάφον, καὶ νὰ ἐπιταχύνωσι τὴν πτώσιν του. Ἰδοὺ λοιπὸν σημεῖα ἐν οὐρανῷ, ἰδοὺ κομῆτες, τοὺς ὁποίους βλέποντες οἱ Τοῦρκοι ἐπίστευον ὅτι ἤγγικεν ὁ καιρὸς τῆς καταλύσεως τῆς δυναστείας των. Ἰδοὺ νίκη κατὰ τῶν Πολωνῶν, καὶ Ἐνετῶν, ἣτις ἐγέννησε τοιαύτην αὐθάδειαν καὶ θηριωδίαν εἰς τοὺς Τοῦρκους καὶ τῷ Σουλτάνῳ, ὥστε ἀφοῦ ἔσφαξαν ἀπείρους Πολωνοὺς, ἐπνιξεν ὁ Σουλτᾶνος τὸν Ἐνετικὸν διερμηνέα Βορίσην· ἐξυλοκόπησε τὸν πρέσβυν τῆς Αὐστρίας Στάρτζεφ, καὶ ἐν συνόψει δνειρεύετο παλαιὰς κατακτήσεις, καὶ ἐπανάκαμψιν τῆς παλαιᾶς δόξης. Πλὴν ὁ ἄθλιος ἀπετύγχανε, διότι ἐξαγριωθέντων τῶν Πολωνῶν, καὶ ἀναλαβόντων τὸν ἡρώισμόν των, εἰς μάχην τινὰ περὶ τὸ Δνιέστερ (8 Σεπτεμβρίου 1621) εἰς ἣν ἦτον ἐπὶ κεφαλῆς, νικᾷται κατὰ κράτος, σφάζονται 90 χιλιάδες Τοῦρκοι, καὶ διδάσκεται αὐτὸς καὶ οἱ διάδοχοι αὐτοῦ, καὶ ἅπαντες οἱ Τουρκίζοντες, ὅτι ἡ Τουρκικὴ δύναμις ἐξέλειψε, καὶ ὅτι μικρὰ νίκη εἶναι πρόδρομος μεγίστης καταστροφῆς.

Ἱποτεθείσθω ὁμῶς ὅτι ἐνίκη, τί κοινὸν μὲ τὴν νικην ταύτην καὶ τὴν παραλυσίαν καὶ παρακμὴν τοῦ ἔθνους; Οἱ μὲν Τοῦρκοι ἀποθάρρυνθέντες δὲν ἤθελον νὰ τὸν ἀκολουθήσωσιν εἰς τὸν κατὰ τῶν Πολωνῶν πόλεμον· ὁ Βεζύρης αὐτοῦ Ἀλῆς, φυλάρχυρος ὃν καὶ αἰμοχαρῆς, τὰς μὲν θέσεις ἔθεττεν εἰς πλειστηριασμὸν, τὰ δὲ αἵματα ἔχυνε τῶν ἀθώων ποταμηνδόν· ὁ Σουλτᾶνος δὲ ἐπανελθὼν ἐκ τῆς ἐκστρατείας, πρῶτον μὲν ἐδόθη εἰς τὰς τρυφὰς καὶ εἰς τὴν ἀσέλγειαν, μετὰ δὲ εἰς τὸν βαρβαρισμὸν καὶ θηριωδίαν, καὶ λοιπὸν θανατόνει τὸν ἀδελφόν του Μωά-

μεθ, σφάζει ἀνηλεῶς καὶ ἀδιακρίτως τούρκους τε καὶ Χριστιανούς, τοσαύτην δὲ τυραννίαν καὶ ὠμότητα ἔδειξεν, ὥστε ἀγανακτήσαντες οἱ Γιανιτζεροι ἐπαναστατοῦν, σφάζουν τοὺς ὑπουργούς του καὶ ἄλλους πολλοὺς προκρίτους, αὐτὸν δὲ αἰχμαλωτίσαντες τὸν πνίγουσι, καὶ ἀναγορεύουσιν ἐκ νέου Σουλτάνον τὸν βλᾶκα Μουσταφᾶ τὸν Α'.

§. ζ'. Μουσταφᾶς Α'. 1622.

Δευτέρα περίοδος τῆς δυναστείας του.

Ἐπαναλαβόντος τοῦ Μουσταφᾶ τὸν Σουλτανικὸν θρόνον τῇ ἐπαναστάσει τῶν Γενιτζάρων, οἱ ὑπερασπισταὶ αὐτοῦ ἐπέκτεινον τὰς ἀξιώσεις των, εἰς τὰς ὁποίας μὴ ἐνδίδοντας τοῦ Βεζύρου αὐτοῦ, ἐξερράγη νέα ἐπανάστασις· ἐζήτουν ἐπιμόνως τὴν παῦσιν τοῦ Βεζύρου Δαοῦτ, τὴν ὁποίαν ἐπιτυχόντες ἐδιωρίσθη ὁ Μερ Χουσεῖν, ὅστις ἐπειδὴ ἦτο φιλάργυρος, κλέπτης καὶ τύραννος, ἐπανεστάτησαν ἐκ νέου οἱ Γιανιτζεροι, πρὸς τοὺς ὁποίους ὁ βλᾶξ ἐκεῖνος Σουλτᾶνος ἔγραφεν ἰδιοχείρως «ἐκλέξατε ὄντινα σᾶς εὐχαριστεῖ» καὶ τὸν ἀντικατέστησαν δι' ἑτέρου· μ' ὅλην δὲ τὴν ἀντικατάστασιν ἡ ἀναρχία ἦτον εἰς τὸν κωλοφῶνά της· αἱ κλοπαί, αἱ βιαιοπραγίαι εἶχον φθάσει εἰς τὸ μὴ περαιτέρω· ἐν πλήρει μεσημβρίᾳ ἐζητεῖτο τὸ βαλάντιον ἢ ἡ ζωὴ· ἵνα δὲ συμπληρωθῇ ἡ γενική τοῦ Κράτους παραλυσία, ἐπαναστατοῦσιν οἱ Γιουσούφ Πασσᾶς καὶ Ἀταζᾶ Πασσᾶς, ἐκρήγνυνται ἐμφύλιος πόλεμος μεταξὺ Σπαῖδων καὶ Γιανιτζέρων· ἡ Κυβέρνησις μὴ φειδομένη οὔτε τοὺς ἐπαναστατήσαντας, οὔτε τοὺς λοιποὺς Τούρκους, οὔτε τοὺς Ἱερεῖς των, οὔτε τοὺς Χριστιανούς, οὔτε τὸν Πατριάρχην, ἐπιτίθεται καθ' ἅπαντων, ἅπαντας τυραννεῖ, πάντας ληστεύει, τὸν Πατριάρχην Κύριλλον τὸν Λάσκαριν βασανίζει, καὶ ἐν συ-

νόψει εἰς τοιαύτην ἀθλιεστᾶτην κατάστασιν κατήντησε τὸ Κράτος, καὶ εἰς τοσαύτην ἔλλειψιν πόρων, ὥστε τὸ Ταμεῖον ἦτο κενώτατον, οἱ κοινωνικοὶ δεσμοὶ διελύθησαν, ὁ δυνατώτερος ἴσχυε, ἐν τοιαύτῃ δὲ συγχύσει καὶ ἀκαταστασίᾳ, ὁ βλάξ ἐκεῖνος Σουλτᾶνος κηρύττει Βεζύρην τὸν κλέπτην καὶ ληστὴν Χουσεῖν, τοῦ ὁποῖου αἱ πράξεις φθάσασαι εἰς τὸ ἔσχατον τῆς ἀναιδεΐας καὶ ληστείας, ὑπεχρέωσαν τοὺς προκρίτους Τούρκους νὰ ἐνωθῶσιν, ἐπετέθησαν ἀποφασιστικῶς κατὰ τοῦ Σουλτάνου, τὸν ὁποῖον ρίψαντες τοῦ θρόνου, καὶ κλείσαντες αὐτὸν ἐκ νέου εἰς τὸ παλαιόν του Κλουβίον, ἀνηγόρευσαν τὸν Ἀμουράτ Δ'.

§ η'. Ἀμουράτ δ'. 1623.

Ὅτε ἀνέβη τὸν θρόνον ὁ Σουλτᾶνος οὗτός Ἀμουράτ, τοσαύτη ἦτον ἡ πενία τοῦ Ταμεῖου, ὥστε ἵνα φιλοδορήσῃ τοὺς στρατοὺς αὐτοῦ, καὶ ἐξοδεύσῃ εἰς τὴν στέψιν του, ἐδανείσθη ὑπὸ τῶν ξένων πρέσβειων 20 χιλιάδες τζεκίνια.

Ἐνῶ λοιπὸν τὸ κράτος του διετέλῃ εἰς τοσαύτην παραλυσίαν, ἄνευ πόρων, ἄνευ συμπνοίας, ἄνευ δυνάμεως, ἐπαναστατεῖ ὁ Χὰν τῆς Ταυρίδος, κηρύττεται Σουλτᾶνος καὶ καταστρέψας ὀλοτελῶς τὸ στράτευμα τοῦ Ἀμουράτ, ἀνεγνωρίσθη ὑπὸ τούτου ὡς ἀνεξάρτητος. Οἱ Κοζάκοι προσεπέλασαν μέχρι καὶ αὐτῆς τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ ἐπυρπόλησαν τὸ Βουγρουκ-δερε, Γενίκοι καὶ Στένην, (21 Ἰουλίου 1624) καὶ τέλος ἐφαίνετο ἡ συντελεία τῆς δεσποτείας του.

Ἐντοσούτῳ ἐπειδὴ ἐκτὸς τῶν σοβαρῶν ἐπαναστάσεων τῶν Πασάδων καὶ τῶν ξένων ἐπιθέσεων, αἵτινες ἡκροτηρίαζον τὸ Κράτος ἐκεῖνο, ἵνα πέσῃ ὅσον τᾶχιστον ἀπηγεῖτο καὶ ἐσωτερικῶς παρχλυσία, οἱ Τουρκοὶ λαοὶ διετέ-

λουι εἰς συνεχῇ ἐπανάστασιν, ὅτε μὲν ἀμοιβαίως κατασφαζόμενοι, ὅτε δὲ ἀντιπολιτευόμενοι τὴν Κυβέρνησιν, τέλος ἐθριάμβευσαν τοσοῦτον, ὥς τε τὸν μὲν Βεζύρην ἐλιθοβόλησαν, αὐτὸς δὲ ἐλύτρωσεν ὡς ἐκ θαύματος, καὶ μετὰ ταῦτα ἐσυγχωρήθη ὑπὸ τῶν ἐπαναστατῶν, ἕνεκα τῶν πολλῶν αὐτοῦ δεήσεων.

Ἀφοῦ λοιπὸν ὁ ὠμὸς οὗτος τύραννος καθῆξεν οὕτως εἰπεῖν διὰ δευτέραν φοράν τὸν θρόνον, ἐξηγριώθη ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε ἐπεθύμει εἰ δυνατόν νὰ πῇ ἅπαν τὸ αἷμα τῆς ἀνθρωπότητος· μὴ δυνάμενος δὲ νὰ ἐμέσῃ τὴν θηριωδίαν του καὶ κατὰ τῶν Τούρκων, μάλιστα ἵνα εὐχαριστήσῃ τούτους, ἀπαγχονίζει τὸν Πατριάρχην Κύριλλον τὸν Λάσκαριν· θανατόνει ἐν τῷ κρυπτῷ τὸν διαδοχόν του Πατριάρχην· ἐπιβάλλει φόρον εἰς τοὺς Χριστιανούς 20 ἑκατομύρια γροσίων· πυρπολεῖ ἅπαντα τὰ ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις ἔγγραφα, ἐν οἷς κατὰ θεῖαν εὐδοκίαν καὶ τὸ τῆς Γαλλίας τὸ ἀφοροῦν τὴν ἔνωσιν τῶν Ἐκκλησιῶν· σφάζει 100 χιλιάδας Ἀρμενίους, προσκληθέντας ὑπ' αὐτοῦ εἰς τὸ Διβάνιον· παλουκώνει ἕνα Διερμηνέα τῆς Γαλλίας, ἄλλον ἀπαγχονίζει, τρεῖς πρέσβεις κακοποιεῖ, κατεδικάζει εἰς σφαγὴν ἅπαντας τοὺς Ἑνετούς· καὶ τέλος πάντων τοσαύτην φρίκην καὶ ἀγανάκτησιν ἐπέφερον αἱ ἀνόσιοι πράξεις του, ὥστε οἱ μεγαλεπήβουλοι τῆς δύσεως δυνάσται, ἀντὶ νὰ κινηθῶσιν κατ' αὐτοῦ καὶ ἀφαιρέσωσιν ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς τοιοῦτον τέρας, κατὰ τὴν ἀσθενῆ πολιτικὴν των περιωρίσθησαν νὰ μεσολαβήσωσιν ὑπὲρ τῶν πασχόντων Χριστιανῶν.

Ἐκπαιρέωσαντος τοιοιτοτρόπως τὴν πρώτην περίοδον τῆς Τουρκικῆς τακτικῆς, δηλαδὴ τῆς βαρβαρότητος, ὥφειλε νὰ διέλθῃ καὶ τὴν δευτέραν, ὃ ἐστὶ τῆς ἀπιστίας· καὶ λοιπὸν κινήσας πόλεμον κατὰ τῶν Περσῶν, καὶ κυ-

ριεύσας τὸ Βαγδάτιον, ἂν καὶ ὑπεσχέθη ὅτι ἤθελε σεβασθῇ τὴν ζωὴν των, οὐχ ἤττον ὅμως, παρασπονδίσας, ἅπαντας τοὺς ἐν τῇ πόλει ἐκείνη κατέσφαξε· πλὴν ἐπειδὴ καὶ αἱ δύο αὐταὶ ἀρεταὶ δὲν εἶναι αἱ μόναι, ἀλλὰ καὶ ἑτέρα, δηλαδή ἡ ἀσέλγεια, ὁ ἀληθὴς οὗτος ὑπογραμμὸς τοῦ Τουρκικοῦ χαρακτῆρος μεταβάλλει ζωὴν, γίνεται φιλήδονος, τρυφηλός, ἀσελγής, καὶ ἀποθνήσκων ἐν μέσῳ τῶν αἰσχροτέρων ἡδονῶν, διέταττε νὰ σφάζωσι τὸν ἀδελφόν του Ἰβραῖμ.

§. θ'. Ἰβραῖμ (1640):

Ἀποβιώσαντος τοῦ Ἀμουράτ τὸν διεδέχθη ὁ Ἰβραῖμ, ἄνθρωπος ἄσωτος, καὶ μηδαμινός, Βεζύρης τοῦ ὁποίου ἦτον ἀνὴρ μεγάλου Καρατίς Μουσαφᾶς, οὗτινος πειραθέντος νὰ μεταρρυθμίσῃ ὅποσοῦν τοὺς νόμους τοῦ κράτους, ἐξανίστανται οἱ Τοῦρκοι καὶ ἐπιτυχάνουν τὴν κατάργησιν τῶν μεταρρυθμίσεων τούτων.

Ἐπειδὴ δὲ καὶ ὁ Σουλτάνος οὗτος ἦτον, ὡς εἵπομεν, ἄσωτος, τρυφηλός, καὶ ἀσελγής, ἔφθασεν δὲ εἰς τοιαύτην κατάστασιν, ὥστε ν' ἀπαγορεύσῃ ῥητῶς νὰ τῷ ἀναφέρωσι περὶ πολέμων καὶ ἐπαναστάσεων, ἐκυβέρνηων οἱ προὔχοντες κατὰ τὰς ὁρέξεις αὐτῶν, ὅτε μὲν κολακεύοντες τοὺς Γιαντζέρους, ὅτε δὲ περιφρονοῦντες αὐτοὺς, αἰείποτε ὅμως βασανίζοντες τοὺς δυστυχεῖς Χριστιανοὺς, ἐπανεστάτησεν ἅπας ὁ Τουρκικὸς λαός, καὶ ἀφοῦ πρὸς συμπλήρωσιν τῶν παθημάτων τῶν Χριστιανῶν ἐσφαξαν οὐκ ὀλίγους, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ἐκατοστυίαν Ἰταλῶν, ἐξεθρόνισαν καὶ ἐφυλάκισαν τὸν Σουλτᾶνον, ἀναγορεύσαντες τὸν Μωάμεθ τὸν δ'. ὄντα ἑπταετῇ.

§. ι'. Μωάμεθ ὁ δ'. (1648)

Καίτοι εἰς τὰς βιογραφίας τῶν προηγουμένων Σουλ-

τάνων ἰδομεν τὸ ὁμοιόμορφον τῆς ἀσελγείας των, τῆς θηριωδίας των, καὶ τὴν παρalusίαν τοῦ Κράτους, καὶ ἡδυνάμεθα νὰ παρατρέξωμεν τοὺς λοιποὺς, διότι εἰσὶν αἰεῖποτε οἱ αὐτοὶ, οὐχ ἥττον ὅμως ἀπάντων τὴν ζωὴν θέλομεν συνοπτικῶς ἐξιστορίσει (ἵνα καταδείξωμεν τὴν μονομανίαν τῶν φίλων των, τῶν πιστευόντων ἐν καλῇ ἢ κακῇ τῇ πίστει, τὴν ἐκπολίτευσιν αὐτῶν καὶ ἐν γένει τῶν Τούρκων,) καὶ ἰδίως τοῦ Σουλτάνου τούτου, εἰς τοῦ ὑποκίου τὰ ἄθλα θέλομεν ἰδεῖ παντὸς εἵδους τουρκικὰ προσόντα, δηλαδὴ σφαγὰς, ἥττας, θεσμοθεσίας ἀναμορφωτικὰς, καὶ τὴν συνέπειαν αὐτῶν τὰς ἐπαναστάσεις.

Λαβὼν τὰς ἡνίας τοῦ Κράτους τὸ μεірάκιον τοῦτο, κατὰ πρῶτον οἱ μεγιστᾶνες ἤρχισαν νὰ κλέπτωσιν ἀναφανδὸν, νὰ ληστεύωσι πάσης τάξεως καὶ φυλῆς ἀνθρώπους, ὥστε ἐγένοντο ἐπαναστάσεις, καὶ σφαγαὶ ἰδίως ἐπὶ τῶν Χριστιανῶν.

Ἀλλὰ παρατρέχοντες ταῦτα ἐπὶ τοῦ παρόντος, ἃς ἐξιστορήσωμεν τὰ παθήματα τῶν διαφόρων Πατριαρχῶν τῶν χρηματισάντων ὑπὸ τὴν δυναστείαν τούτου, καὶ ἀκολούθως θέλομεν περιγράψει καὶ τὰ λοιπὰ τῆς ζωῆς αὐτοῦ, καὶ τὴν θέσιν τοῦ ἔθνους του ὁλοκλήρου.

Τὴν 25 Μαΐου 1654 σφάζει τὸν Πατριάρχην Παρθένιον τὸν Β'. καὶ ρίπτει τὸν νεκρὸν αὐτοῦ εἰς τὴν θάλασσαν ἐπὶ τῇ προφάσει δῆθεν, ὅτι εἶχε σχέσεις μετὰ τῆς Ῥωσσίας κατ' αὐτοῦ· γενόμενος δὲ δεσπότης τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν, ἀναβιβάζει εἰς τὸν Πατριαρχικὸν θρόνον ἀρμισθρησκόντινα, ὀνόματι Γαβριήλ, πληρώσαντα 20 χιλιάδας γροσιῶν, τὸν ὁποῖον καὶ αὐτὸν ἀκολούθως ἐθανάτωσε, καταμηνυθέντα ὑπὸ τινος Ἑβραίου, ὅτι ἐβάπτισε Τοῦρκον τινα. Μετὰ ταῦτα φονεύει τὸν Πατριάρχην Ἰωάννικιον τὸν β'. Ἐξορίζει εἰς Κύπρον Κύριλλον τὸν γ'. τὸ

ραμαζάνιον τοῦ ἔτους 1657 ἀπαγχονίζει δημοσίᾳ τὸν Πατριάρχην Παρθένιον τὸν γ'. καὶ ἀφίνει ἐκτεθειμένον τὸ λείψανόν του ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας πρὸς ὕβριν τῶν Χριστιανῶν, ὅπερ ἀκολούθως ἔρριψεν εἰς τὴν θάλασσαν.

Ταῦτα ὑπέφερον οἱ Πατριάρχαι, τὰ ὅποια μαθούσα ἡ Ῥωσσικὴ Κυβέρνησις ἐπειράθη νὰ μεσιτεύσῃ ὑπὲρ αὐτῶν ἐκ τῆς μεσιτείας τῆς ὅμως ταύτης οὐδὲν ἄλλο προέκυψεν ἢ νὰ σφάζῃ καὶ 30 χιλιάδας Χριστιανούς, καὶ νὰ ἐπιβάλῃ αὐτοῖς φόρους καὶ βάρη ἀνυπόφορα.

Ἀλλὰ παρὰ τῇ συμφορᾷ ταύτῃ, καὶ ἑτέρα κατέθλιβε τοὺς δυστυχεῖς Χριστιανούς, αἱ ἄρπαγαί, αἱ ληστεῖαι, οἱ φόνοι οἱ κατ' αὐτῶν διαπραττόμενοι ὑπὸ τῶν καθ' ἑκάστην ἐπαναστατούντων καὶ ἀμοιβαίως πολεμουμένων Τούρκων, ἅτινα παραλείπομεν, καὶ προβαίνομεν εἰς τὴν ἐξιστόρησιν γεγονότων ἀποδεικνυόντων δύο τινὰ ἀ. τὸ ἀδύνατον τοῦ εἰσαῆσαι μεταρρυθμίσεις παρὰ τοῖς Τούρκοις, καὶ β'. ὅτι ἡ παρὰ τῶν εἰναι τετελεσμένη ἀπὸ τῆς δεκάτης ἐβδόμης ἑκατονταετηρίδος.

Ἀποπειραθέντος τοῦ Βεζύρου Ἰψὲρ Πασᾶ νὰ μεταρρυθμίσῃ τὰ καθεστῶτα, ἐπαναστατοῦν οἱ λαοὶ καὶ τὸν θανατώνουσι· ἀκολούθως ὅμως διορισθεὶς Βεζύρης ὁ περιβόητος Μωάμεθ ὁ Κυπριλῆς, καὶ ἰδὼν τὴν ἀθλίαν τοῦ Κράτους κατὰστασιν, προσεπάθησε τοὺς μὲν διαπληκτιζομένους λαοὺς νὰ ἐνώσῃ, καὶ νὰ ἀναζωπυρώσῃ τὸ χαλαρωθὲν θάρρος των, εἰς δὲ τὸ Κράτος νὰ εἰσαῇ μεταρρυθμίσεις τινὰς ἐπὶ τὸ βέλτιον.

Ἐπειδὴ λοιπὸν καὶ ἡ κυρία προσπάθεια αὐτοῦ ἦτο νὰ ἀνενηθρύνῃ τοὺς λαοὺς καὶ τοὺς ἐνώσῃ διὰ διαφορῶν μέσων θρησκευτικῶν καὶ πολιτικῶν, διεσκέδασε τὰ πνεύματα αὐτῶν, καὶ διήρκεσαν πρὸς ὀλίγον αἱ μεταρρυθμίσεις ἐκεῖναι, αἵτινες ὑπέσχοντο τὸν σεβασμὸν καὶ τῶν λοιπῶν

υπηκόων, δηλαδή τῶν Χριστιανῶν· ἀφοῦ ὁμως ἐνικήθησαν οἱ Τοῦρκοι ὑπὸ τῆς Ῥωσσίας καὶ συνθηκολογήσαντες τῇ παρεχώρησαν μέρος τι τῆς Ἐπικρατείας των, ἀφοῦ ἐξεστράτευσαν κατὰ τῆς Βιέννης καὶ ἐνικήθησαν κατὰ κράτος ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Σοιέσκη (14 Ἰουλίου 1686) οἱ ἡττηθέντες Τοῦρκοι ὅχι μόνον ἀπεθαρρύνθησαν, ὅτι πλέον δὲν θέλουν ἰδεῖ τὰς γλυκείας τῆς προόδου των ἡμέρας, ἀλλ' ἐπανερχόμενοι εἰς τα ἴδια ἔπραξαν τὰς θηριωδεστέρας πράξεις κατὰ τῶν Χριστιανικῶν πολιχνίων ἐκ τῶν ὁποίων διέβενον, ἀλλὰ καὶ κατὰ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ὁ Βεζύρης ὁμως ἐκεῖνος μὴ ἀποθαρρύνθεις ὀλοκλήρως, διὰ διαφόρων μέσων ἤνωσε τοὺς Σπαῖδας καὶ Γενιτζάρους, τοὺς ἐνθουσιάζει, λαμβάνουν ἐκ νέου τὰ ὅπλα, κινοῦνται κατὰ τῶν Πολωνῶν, καὶ τῶν κυρηζάντων αὐτοῖς τὸν πόλεμον Ἐνετῶν, ἀλλὰ νικῶνται διὰ ξηρᾶς, ἐν Πολωνίᾳ νικῶνται διὰ ξηρᾶς καὶ θαλάσσης ὑπὸ τῶν Ἐνετῶν, καὶ χάνουσι τὴν Λευκάδα καὶ τὰς ἐπτὰ παραπλησίας νήσους. Ἐκστρατεύουσιν ἐκ νέου 80 χιλιάδες Γενιτζεροι κατὰ τῶν Ἐνετῶν, πλὴν ἡττῶνται, καὶ πάντοτε ἡττῶνται, χάνουσι διφόρους ἄλλας πόλεις, καὶ συντείνουσι διὰ τῶν ἡττῶν αὐτῶν νὰ κηρυχθῇ ὁ νικητὴς αὐτῶν Μοροζίνης Πελοποννησιακός. Ἐπειδὴ δὲ καὶ αἱ ἡτται αὐτῶν ἦσαν διαδοχικαί, ἐκστρατεύει καὶ εἰς συμαντικὸς ἀριθμὸς Σπαῖδων, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ τόσον ἐπιτυχῶς ἡττῶνται, ὥστε μετὰ βίας ἐλύτρωσαν ὀλίγιστοι, ὁ Βεζύρης, καὶ ἡ Ἱερὰ σημαία των.

Αἱ ἀλληλοδιάδοχοι αὗται ἡτται ἐγέννησαν φυσικῶς τὴν ἀγανάκτησιν τοῦ λαοῦ κατὰ τοῦ ἀείποτε κυνηγοῦντος Σουλτάνου, καὶ τὴν ἀδυναμίαν τῆς Κυβερνήσεως· ἐπαναστατοῦν λοιπὸν οἱ λαοὶ καὶ ἱερεῖς Τοῦρκοι, σφάζουσιν ἀδιακρίτως δυστυχεῖς Χριστιανούς καὶ προκρίτους

Τούρκους, εισέρχονται ἐντὸς τῶν ἀνακτόρων οἱ Οὐλε-
μάδες, καὶ ἐκθρονίζουσι τὸν Σουλτᾶνον.

§. ια'. Σολιμᾶνος Β'. (1687).

Μόλις ἀνέβη τὸν θρόνον ὁ Σουλτᾶνος οὗτος καὶ ἐ-
πειράθη νὰ θέσῃ τὸ διάδημα ἐπὶ τῆς κεφαλῆς του, ἔπε-
σεν ἐκ τῶν χειρῶν του, τὸ ὅποιον ἰδόντες οἱ ἱερεῖς καὶ
ὁ Τουρκικὸς λαὸς ἐπρομήνυσαν δυστυχῇ συμβάντα εἰς τὸ
κράτος αὐτῶν, καὶ δυστυχὲς τέλος εἰς τὸν Σουλτᾶνον,
καὶ δὲν ἔσφαλον, καθ' ὅσον μετ' οὐ πολὺ ἐπαναστεῖ ὁ
Ὀσμᾶν Πασᾶς εἰς Ἀνατολὴν καὶ κατέστρεψε τὸν κατ'
αὐτοῦ Πασᾶν· ἡ Πόρτα δὲ μὴ ἔχουσα δυνάμεις ν' ἀντιτάξῃ
κατ' αὐτοῦ, διότι ἐν μὲν τῇ πόλει ἦτον ἐπαναστάσεις καὶ
διχόνοιαι, τὸ δὲ Ταμεῖον ἠύρισκετο κενόν, καὶ ἡ πενία εἶχε
καταντήσῃ εἰς τοιοῦτον βαθμὸν, ὥστε ἐπωλήθησαν τὰ
ἀργυρὰ σκεύη τῶν Ἀνακτόρων, μὴν ἔχουσα λέγομεν
δυνάμεις ν' ἀντιτάξῃ, ὑπεχρεώθη νὰ ἀναγνωρίσῃ τὴν
ἀνεξαρτησίαν του.

Διατελοῦντος τοῦ Κράτους εἰς τοιαύτην ὀδυνηρὰν θέ-
σιν, καὶ εὕρισκομένης τῆς Πόρτας εἰς τὴν ἐσχάτην πε-
νίαν, ἐδημοπρασιάζοντο ἀναφανδὸν αἱ δημόσιαι θέσεις,
ἐπέβηλε φόρους ἀνυποφόρους εἰς τοὺς δυστυχεῖς Χριστι-
ανοὺς, καὶ ἐθήρευε πᾶν μέσον ἵνα καλύψῃ τὴν γυμνότητα,
καὶ ἀδυναμίαν αὐτῆς.

Ἀλλὰ τὴν κατὰστασίν της ταύτην γνωρίζουσα κάλ-
λιστα ἡ ἀπαυδήσασα νὰ ὑποφέρῃ τὸ τοιοῦτον ἔκτρωμα
Εὐρώπῃ, καὶ ἰδίως ἡ Αὐστρία, κηρύττει κατ' αὐτῆς πό-
λεμον καὶ τὴν νικᾷ, ὅπερ ἐπέφερε τὴν σφαγὴν πολλῶν
Χριστιανῶν πρὸς ἐκδίκησιν· ἀκολούθως ἡ παμμεγέθης
καὶ ἐπιβάλλουσα φόβον αὕτη Τουρκία, ἡ θεωροῦσα τοὺς
λαοὺς τῆς Εὐρώπης ὡς ζῶντας ἐνεκα τῆς ἀνοχῆς αὐτῆς,

ταπεινωθεῖσα, ἀποστέλλει πρέσβεις ἐν Βιέννῃ ἐξαίτουμένη συμβιβασμούς· γίνεται λοιπὸν γενικὴ τῶν Δυνάμεων Σύνοδος, προτείνει ἡ Τουρκία διαφόρους συμφωνίας, τῶν ὁποίων μὴ παραδεχθεῖσων ὑπὸ τῶν Εὐρωπαίων, ἐξακολουθοῦσιν οἱ Τοῦρκοι τὸν κατὰ τῶν Εὐρωπαίων πόλεμον, ὅστις ἐκ τοῦ ἀπελπιστικοῦ τῶν Τούρκων ἤρχισε νὰ κλί- νῃ πρὸς ὀλίγον ὑπὲρ αὐτῶν, καὶ νὰ ἐπαναφέρῃ τὴν θρασυτήτά των.

Ποῖα τὰ ἀποτελέσματα τοῦ πολέμου τούτου, θέλομεν τὰ ἰδεῖ εἰς τὸν ἀκόλουθον παράγραφον, ἐν τοσούτῳ ὥς μνημονεύσωμεν ἀπλῶς καὶ ἐτέραν μεταρρυθμιστικὴν κωμωδίαν, λέγομεν, τοῦ Βεζύρου Κοπριλῆ Μουσταφᾶ, τοῦ ἐξυμνουμένου ὡς ἀναμορφωτοῦ, διότι εὐηρεστήθη νὰ συντάξῃ νόμον τινὰ λεγόμενον Νιζάτ-δεγδὶτ (νέα διαταγὴ) κηρύττοντα δικαιοσύνην, ἰσονομίαν, καὶ ὑπεράσπισιν τῶν Χριστιανῶν.

Εἴπομεν προηγουμένως, ὅτι μνημονεύομεν ἀπλῶς τὸν Νόμον τοῦτον, διότι καθ' ἅπασαν τὴν Τουρκικὴν Ἱστορίαν μέχρι τῆς σήμερον, δὲν εὐρίσκομεν τὴν ἐφαρμογὴν του, ἐπομένως ἔλαβε καὶ αὐτὸς τὴν τύχην τῶν Χάτι σε-ριφίων, τῶν Τανζιματίων, καὶ Χάτι Χουμαγίων, καὶ ἐπομένως καὶ τὸ Νιζάτ-τοῦτο-δεγδὶτ θέλει παρέχει ὕλην διασκεδάσεως εἰς τοὺς ἀπογόνους ἡμῶν, ὡς διασκεδά-ζουσι μὲ ἑμᾶς καὶ οἱ μεγάλοι τῆς γῆς.

§. ιβ'. Ἀχμέτ Β'. (1691).

Ἐνῶ λοιπὸν διὰ τῆς ἐνεργείας τοῦ Κοπριλῆ ἐξήφθη ὁ φανατισμὸς τῶν Τούρκων, καὶ ἐπαγιώθη, οὕτως εἰπεῖν, τὸ Κράτος, ἀνέβη εἰς τὸν θρόνον ὁ Ἀχμέτ Β', ὅστις διὰ πολλῶν χιλιάδων Τούρκων ἐξαστράτευσε κατὰ τῆς Αὐστρίας· ἀλλὰ καὶ ἡ ἐκστρατεία αὕτη ἔλαβε τὸ τέλος, ὅπερ

εἶναι σύμφωνον μετὰ τὴν παρακμὴν τῆς Τουρκίας, δὲ κατεστράφη κατ' ὁλοκληρίαν ὁ στρατὸς ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Ἀλοῦζίου τοῦ Βάδεν καὶ ἐλύτρωσε μόνις ἡ Ἱερὰ σημαία τοῦ Μωάμεθ.

Ἀλλ' ἀλλοίμονον, ἡ ἥττα αὕτη ἐξεδικήθη ὑπὸ τῶν Τούρκων διὰ πολλῶν σφαγῶν τῶν Χριστιανῶν, διὰ τῆς ἀνυποφορωτέρας τυραννίας κατὰ τῶν ραγιαδῶν, καὶ διὰ τῆς ἐπονειδίστου πράξεως, νὰ τεθῇ κώδων ἐπὶ τῆς κεφαλῆς των, ἵνα διακρίνωνται τῶν πιστῶν Τούρκων.

Αἱ τυραννίαι ὅμως αὗται πρὸς οὐδὲν ἄλλο συνετέλουν ἢ νὰ ὑπενθυμίζωσι τὴν πηγὴν αὐτῶν, ὅ ἐστι τὴν ὑποστάσιν ἥτταν, καὶ νὰ τοὺς ἀποδειλιῶσι τόσον, ὥστε κυριεύσεως τῆς Χίου ὑπὸ τῶν Ἐνετῶν, ὁ Σουλτᾶνος οὗτος ἐξῆπτε τὰ πνεύματα διὰ τοῦ Κορανίου· οἱ οὐλεμάδες, οἱ ἱμάμιδες, καὶ ἅπαντες οἱ Ἱερεῖς τῆς Τουρκίας ἐκατήχουν καὶ ἐδίδασκον· παντοῦ ἐπεβάλλετο ἡ ἀνάγνωσις τοῦ Κορανίου, τοῦ διδάσκοντος τὴν τῶν Χριστιανῶν σφαγὴν, πᾶντες ἐπαροτρύνοντο νὰ τὸ ἀναγινώσκωσι, καὶ ἵνα μὴ πολυλογῶμεν ἐφθασεν ἡ χρῆσις τόσον ἀναγκαία, ὥστε ἀπελάμβανεν ὁ ἀναγινώσκων αὐτὸ Τούρκος 60 τζεκίνια δῶρον.

Τὸ ἱστορικὸν τοῦτο γεγονὸς καὶ τὰ αὐτοῦ ἀποτελέσματα καθαρῶς δεικνύουσιν τὰς ἐντολὰς τοῦ Κορανίου, καὶ τὴν ματαιοπониάν τῶν φιλοτύρκων, τῶν πειρωμένων νὰ ἐκπολιτήσωσιν αὐτοὺς ὑπὸ τὸ κράτος τοιαύτης θρησκείας.

§. ιγ'. Μουσταφᾶς Β'. (1694).

Ἐνῷ λοιπὸν οἱ Τουρκοὶ λαοὶ εὐρίσκοντο εἰς τὸν μεγάλητερον βρασμὸν ἐκ τῆς ἀναγνώσεως τοῦ Κορανίου, ἀνέβη εἰς τὸν θρόνον ὁ Μουσταφᾶς Β'. ὅστις μετ' οὗ

πολὺ ἀπὸ τῆς ἀναβιβάσεώς του, ἐπεμψεν εἰς τὸ Διβά-
νιον ἐν Χάτι-Σερίφ, τὸ ὁποῖον μεταφέρομεν ἅπαν ἵνα
δεῖξωμεν τὸ ὁμοιόμορφον τῆς πορείας τῶν Τούρκων.

«Ὁ ἄπειρος Θεός, ὁ δωρεοδότης τῶν ἀγαθῶν, ἐδωρή-
»σατο εἰς ἡμᾶς τὸν ἁμαρτωλὸν τὸ Καλιφάτον τοῦ Κό-
»σμου. Ἐνεκα τῆς ἀδρανείας καὶ παραληθείας Σουλτάνων
»τινῶν, οἱ δοῦλοι τοῦ Θεοῦ δὲν ἐχάρησαν ἡσυχίαν. Ἀπὸ
»τοῦ νῦν τρυφαὶ καὶ ἀναπαύσεις ἀπαγορεύονται ἀφ' ἡμῶν.
»Οἱ Παδισάχ, οἱ βασιλεύσαντες μετὰ τὸν θάνατον τοῦ
»προγόνου ἡμῶν, τοῦ ἐνδόξου Μωάμεθ, ἐπεριωρίσθησαν
»εἰς τὰς διασκεδάσεις, εἰς τὴν ἀδράνειαν, εἰς τὴν φιλαργυ-
»ρίαν, ἐξ ὧν οἱ ἄπιστοι ὠφελοῦμενοι, ἀπέναντι παντὸς
»δικαίου, κατέκτησαν οὐκ ὀλίγους τόπους ἐκ τῶν τεσσά-
»ρων πλευρῶν τοῦ Ἰσλαμικοῦ Κράτους· ἐλεηλάτησαν
»οὐκ ὀλίγα κτήματα τοῦ λαοῦ τοῦ Μωάμεθ, καὶ ἤχμα-
»λώτισαν, ὡς γινώσκει ὁ κόσμος ἅπας, πλείστας οἰκο-
»γενείας. Ἀπεφάσισα λοιπὸν, τῇ βοηθείᾳ τοῦ Θεοῦ, νὰ
»ἐκδικηθῶ τοὺς ἀπίστους τούτους, τοὺς καταδικασμένους
»εἰς τὴν κόλασιν, καὶ νὰ ἐκστρατεύσω προσωπικῶς εἰς
»τὸν Ἱερὸν τοῦτον πόλεμον. Ὁ πρόγονος ἡμῶν Σολιμάν (ὁ
»τάφος τοῦ ὁποίου εἶθε νὰ εὐωδιάζῃ) κατὰ τὰ τεσσαρά-
»κοντα ὀκτὼ ἔτη τῆς Βασιλείας του· κατὰ τοὺς ὑπ' αὐ-
»τοῦ ἐπιχειρισθέντας ἱεροὺς ἐκείνους πολέμους, δὲν ἔπεμ-
»ψε κατὰ τῶν ἀπίστων τοὺς Βεζύρας μόνον, ἀλλ' ἐξε-
»στράτευσε καὶ αὐτὸς, καὶ ὡς ἐκ τούτου, τῇ θεῇ ἀρωγῇ,
»ἐξεδικήθη κατὰ τῶν ἀπίστων. Προτιθέμενος λοιπὸν νὰ
»ἐκστρατεύσω καὶ ἐγὼ προσωπικῶς πέμπω εἰς ἐσέ, ὦ Βε-
»ζύρη, οὐλεμᾶδες, ἀντιπροσώπους καὶ ἀγαθὰς τῶν στρα-
»τευμάτων, καὶ σᾶς προσκαλῶ, μάλιστα ὀφείλετε νὰ
»συναχθῆτε, καὶ σκεφθῆτε ὡρίμως τὴν ἐπιστολὴν ταύτην,
»καὶ ν' ἀποφασίσητε ἐὰν ᾔναι συμφέρον εἰς τὴν ὀρθοκρίαν

»μας, εἰς τὸ Βασίλειον καὶ τοὺς δούλους τοῦ Θεοῦ νὰ
»στρατεύσω καὶ ἐγὼ, ἢ νὰ μείνω εἰς τὴν Κωνσταντι-
»νούπολιν.»

Τὸ Διβάνιον ἰδὼν τὸ πρῶτον τοῦτο βῆμα τοῦ Σουλ-
τάνου· γνωρίζον τὴν κατάστασιν τῆς πολιτείας, καὶ φο-
βούμενον πλεκτάνην τινὰ ἐκ μέρους αὐτοῦ, ἔμεινε κε-
χηνὸς, καὶ μετὰ ὥριμον σύσκεψιν, δὲν τῷ ἐπέτρε-
ψε νὰ ἐκστρατεύσῃ· ὁ Σουλτᾶνος ὅμως δι' ἑτέρου Χάτι
Σεριφίου, συντεταγμένου λακωνικῶς καὶ λέγοντος μόνον
«Ἐγὼ πρέπει βεβαίως νὰ ἐκστρατεύσω» ἀπεφάσισε, μὲ
πλεῖστον θαυμασμόν τὸ Διβανίου, τὴν ἐκστρατείαν, καὶ
νὰ λάβῃ μέρος καὶ αὐτός.

Συνάξας λοιπὸν μέγα πλῆθος φανατικῶν στιφῶν, ρί-
πτεται μετὰ τῆς ὅσον ἔνεστιν ὀρμῆς κατὰ τῆς Χίου, καὶ
τὴν κυριεύει, νικήσας καὶ εἰς τινὰ ναυμαχίαν τοὺς Ἐνετούς.

Ἐννοεῖται οἰκοθεν, ὅτι οἱ Τούρκοι ἅπαντες, μὴ ἐξαι-
ρουμένου καὶ αὐτοῦ τοῦ Σουλτάνου ἐφούσκωσεν τύφου
καὶ ὑπερηφανίας, ἐθεώρησαν ἑαυτοὺς ἀηττήτους, ἀλλὰ
μετ' ὀλίγον ἔμελλον νὰ μάθωσι μάθημα διδακτικώτατον,
ὅτι διαμένοντες ἐν Εὐρώπῃ, διαμένουσιν τῇ ἀνοήτῳ θε-
λήσει αὐτῆς τῆς Εὐρώπης, τὴν ὁποίαν διαφοροτρόπως ἐ-
πιβουλεύονται· ἐὰν ὅμως, οὐχὶ ἅπασα, ἀλλὰ τὸ ἐλάχι-
στον μέρος αὐτῆς ἀποφασίσῃ νὰ τοὺς ἐξοντώσῃ ἢ κα-
ταστροφῇ τὼν εἶναι θετικωτάτη, καὶ ἰδοὺ ἡ ἀπόδειξις.

Βλέπουσα ἡ Αὐστρία τὴν ὀρμὴν ταύτην τῶν βαρβάρων,
συμμαχεῖ μετὰ ὀκτὼ ἐτέρων πόλεων· στρατηγοῦν-
τος δὲ τοῦ λαίλαπος διὰ τοὺς Τούρκους Πρίγκιπος Εὐγε-
νίου, τὴν 11 Σεπτεμβρίου 1697, τοὺς δίδεται μάχῃ
περὶ τὴν θέσιν Ζεντακαῖ, σφάζει 20 χιλιάδας, τοὺς
κυριεύει 7 οὐράς, 423 σημαίαι, τὴν βασιλικὴν σφρα-
γίδα, 60 καμήλους, 15 χιλιάδας βόας, 26 χιλιάδας

σφαίρας, 553 βόμβας, 500 τύμπανα, τὸ γενικὸν Ταμεῖον τοῦ πολέμου, τὸ Ταμεῖον τοῦ Σουλτάνου, καὶ τὴν ἄμαξαν αὐτοῦ συρομένην ὑπὸ 16 ἵππων· ἀκολούθως ἐπιδιώκει τοὺς φεύγοντας, πνίγονται 48 χιλιάδες, καὶ ἵνα μὴ πολυλογῶμεν ἐκ τῶν πολλῶν τούτων στιφῶν μόλις 4000 ἐλύτρωσαν.

Τοῦτο, κατὰ τὸ λέγειν ἱστορικοῦ τινὸς, ὅχι μόνον ἀνεπλήρωσε τὴν παρακμὴν τῆς Τουρκίας, ἀλλὰ τὴν κατέστησε δυσώδη.

Ἀφοῦ λοιπὸν ἡ Αὐστρία τοὺς ἐνίκησε τόσον ἐπιτυχῶς, προσέθετο νὰ τοὺς καταστρέψῃ καθ' ὅλοκληρίαν· ἐνῷ δὲ ἡτοιμάζετο νὰ ἐκστρατεύσῃ ἰδοὺ ἡ περιβόητος διπλωματία ἐν ἐνεργείᾳ· μεσολαβεῖ τοίνυν ἡ Ἀγγλία ἡ Ὁλλανδία, ἡ Πολωνία, ἡ Ρωσσία, καὶ ἡ Βενετία, καὶ ἐπιτυχῶς χάνουσι νὰ τοὺς συμβιβάσωσι.

Τόπος τῆς Συνεδριάσεως ἐσυμφωνήθη ἀπὸ κοινοῦ τὸ Κάρολιτζ, ἐξ οὗ ἔλαβε καὶ ἡ συνθήκη τὸ ὄνομα.

Προτοῦ εἵπομεν τὰ συμβιβασθέντα διὰ τῆς συνθήκης ταύτης, ἡ μᾶς ἐπιτραπὴ νὰ διηγηθῶμεν πρᾶξιν τινα κομικοτάτην, ἥτις ἠκολούθησε κατὰ τὴν Σύνοδον ἐκείνην. Διορισθέντος τοῦ οἰκήματος εἰς ὃ ἔμελε νὰ συνεδριάσῃ ἡ Σύνοδος, κατὰ δυστυχίαν εἶχε μίαν θύραν. Ἠγέρθη λοιπὸν διένεξις μεταξὺ τῶν πληρεξουσίων Αὐστρίας καὶ Τουρκίας ποῖος πρῶτος νὰ εἰσέλθῃ, τοῦ μὲν Αὐστριακοῦ ἀπαιτοῦντος τὰ πρωτεῖα καθὼ ἀντιπροσωπεύοντος τὴν νικητρίαν δύναμιν, τοῦ δὲ Τούρκου διότι παρίστανε τὸν Παδισάχ τοῦ Κόσμου, ἐπομένως ἐπὶ τρεῖς ὀλοκλήρους μῆνας ἐσυζήτουν οἱ περιβόητοι ἐκεῖνοι διπλωμάται τίνι τρόπῳ νὰ λύσωσι τὸν γόρδιον τοῦτον δεσμόν. Κατὰ καλὴν τύχην των ὁ δεύτερος Ἀντιπρόσωπος τῆς Τουρκίας, ὁ Ἕλλην Μχυροκορδατος εὔρε τὴν λύσιν, καὶ ἐν καλῇ ἡ

κακῇ τῇ πίστει μετέβαλε τὰ μέλη τῆς συνόδου, μὴ ἐξαιρουμένου ἑαυτοῦ, εἰς τόσους ὑποκριτὰς ἐπὶ τῆς σκηνῆς. Ἐπρότεινε λοιπὸν νὰ κατασκευασθῇ δωμάτιον μὲ τόσας θύρας, ὅσοι ἦσαν οἱ πληρεξούσιοι· νὰ εἰσέλθωσιν ἅπαντες διὰ μιᾶς, καὶ συγχρόνως νὰ προσκυνήσωσι καὶ προσκυνηθῶσι, οὗτινος κατὰ γράμμα παραδεχθέντος καὶ ἐκτελεσθέντος, ἔλαβε μὲν ἡ Τουρκία τὴν ἀνωτάτην τιμὴν καὶ χάριν νὰ παρουσιασθῇ ὑπὸ τῶν ἀντιπροσώπων τῶν δυνάμεων ἡ κωφάλαλος ἐκείνη κωμωδία, κατεδικάσθη ὅμως νὰ παραιτήσῃ εἰς μὲν τὴν Βενετίαν πόλεις τινὰς τῆς Δαλματίας καὶ Πελοποννήσου· εἰς τὴν Αὐστρίαν τὴν Οὐγγαρίαν, Τρασιλβανίαν, καὶ ἄλλας χώρας· εἰς δὲ τὴν Ῥωσσίαν ἐπεβλήθη νὰ μὴν ἀποτολμήσῃ ἐπὶ δύο ἔτη νὰ τὴν ἐνοχλήσῃ.

Ἡ ἀτιμωτικὴ αὕτη συνθήκη ἐξῆψε τὰ πνεύματα τῶν Τούρκων, οἵτινες ἐπαναστατήσαντες ἐξεθρόνισαν τὸν Σουλτᾶνον καὶ ἀνεδίβασαν εἰς τὸν θρόνον τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Ἀχμέτ γ'.

§. ιδ'. Ἀχμέτ Γ'. (1702).

Μέχρι τοῦ νῦν ἴδομεν τοὺς λόγους τῆς παραλύσεως τῆς Ὀθωμανικῆς Δυναστείας, οἵτινες εἰσὶ κυρίως αἱ ἐσωτερικαὶ διχόνοιαι καὶ ἐπαναστάσεις, ἡ μεγίστη αὐθάδεια τοῦ λαοῦ, ἡ βαρβαρότης του, καὶ ἐν μέρει οἱ ἐξωτερικοὶ ἐχθροί. Ἀπὸ τοῦ νῦν ὅμως θέλομεν ἔχει ὡς μέσον τῆς πτώσεως καὶ τὴν Ῥωσσίαν, ἥτις ἔδωκεν εἰς τὴν Αὐτοκρατορείαν ταύτην τὸν ἔσχατον, ἀλλὰ τελειωτικὸν κτύπον.

Ἀνηγορεύθησαν συγχρόνως σχεδὸν εἰς τοὺς οἰκείους θρόνους ὁ Ἀχμέτ καὶ ὁ μέγας Πέτρος. Ὁ πρῶτος κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς Βασιλείας του ἤρχισε νὰ σκέπτηται περὶ τῶν

μέσων τῆς προόδου τοῦ Κράτους τοῦ ἐτιμώρησε τοὺς
ταραξίας, ἐκ τῶν ὁποίων ἄλλους μὲν ἐπνίξεν, ἄλλους
ἐσφαξεν, ἄλλους ἐξώρισε, καὶ λοιπὸν, κατὰ τὴν τακτικὴν
Τουρκικὴν τοῦ προάγειν τὸ ἔθνος διὰ τῶν αἱμάτων καὶ
σφαγῶν, ἐθανάτωσε 14 χιλιάδας, ἀκολούθως ἐρασθεὶς τῆς
ὠραίας Σαχαράκι, συζύγου τοῦ ἱατροῦ Νουρῆ Ἐφέντη, ἐρ-
ρίφθη εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς, καὶ ἐκυβέρνηα κατὰ τὰς ὁρέ-
ξεις αὐτῆς. Ὁ δεύτερος, ἂν καὶ ἡγεμὼν βαρβάρου ἔθνους,
ὦν ὅμως προσωρισμένος νὰ μορφώσῃ, νὰ προουδεύσῃ, καὶ
τὸ θέσῃ εἰς ὑψηλὴν περιοπὴν, ἀφοῦ περιῆλθε διάφορα
τῆς Εὐρώπης μέρη καὶ ἐπολιτίσθη πρῶτον αὐτὸς, ἦλθεν
ἀκολούθως εἰς τὰ ἴδια, προσεκάλεσε πᾶντα μέγαν ἄνδρα
Εὐρωπαῖον, ἡγάπησε τοὺς Ἕλληνας, κατέθεσε τὸ διάδη-
μα, καὶ γενόμενος ἀπλῶς στρατηγὸς ἢ ναύαρχος, πολεμεῖ
ἐπιτυχῶς κατὰ τοῦ Καρόλου, καὶ κινεῖται κατὰ τῆς
Τουρκίας. Ὁ Σουλτᾶνος ἰδὼν τὸν γκιουρ τοῦτον νὰ κι-
νηθῇ κατ' αὐτοῦ, πέμπει τρομερὸν στρατὸν, ἵνα τὸν
πολεμήσῃ, γινομένης δὲ μάχης παρὰ τὸν Προῦθ, ὁ μέ-
γας ἐκεῖνος Πέτρος ἂν καὶ εἶχεν ὀλίγους, καὶ τὴν μορ-
φὴν τοῦ θανάτου ἔχοντας στρατιώτας, οὐχ ἦττον ὅμως
τοὺς νικά καὶ σφάζει ἐν καιρῷ τῆς μάχης 7 χιλιάδας.
Ἰδὼν ὅμως, ὅτι ὁ καιρὸς δὲν ἦτο κατάλληλος νὰ προέξῃ
περαιτέρω, ἂν καὶ νικητὴς, ὑπεσχέθη νὰ παρχωρήσῃ
εἰς τὴν Πύλην τὸ Ἀζώφ, καὶ κατεδαφίσῃ τὸν λιμένα τοῦ
Ταϊγανίου· πλὴν μὴ πλησιάζοντος ποτὲ τοῦ καιροῦ τῆς
ἐκτελέσεως τῶν συμπεφωνημένων, ὁ Σουλτᾶνος ἀπῆρτει,
ὁ Πέτρος οὐδεμίαν εἶχε δυσκολίαν νὰ ὑπόσχεται, καὶ
τοιουτοτρόπως παρήρχετο ὁ καιρὸς.

Περὶ τὰ 1715 ἐτοιμάζει ὁ Σουλτᾶνος μεγάλην ἐκ-
στρατείαν συγκαμμένην ὑπὸ 200 χιλιάδων ἀνδρῶν 100
πλοίων, καὶ 60 γαλερῶν, κινηθεὶς δὲ κατὰ τῆς Πελο-

ποννήσου, τῇ συνεργείᾳ τῶν τὰ μέγιστα δυσαρεστουμένων κατὰ τῆς Ἐνετικῆς Κυβερνήσεως Ἑλλήνων, τὴν ἐπαυακυρίευσεν.

Ἡ νίκη αὕτη ἐπανεφέρειν εἰς τὰς κεφαλὰς τῶν Τούρκων τὰ παλαιὰ αὐτῶν ὄνειρα· ὁρμῶσι λοιπὸν τὰ στίφη ταῦτα κατὰ τῆς Εὐρώπης· ἀλλ' ὁ Τουρκοφάγος Εὐγένιος τοὺς νικᾷ καὶ πρώτην καὶ δευτέραν φοράν· εἰς δὲ τὴν τρίτην μάχην γενομένην παρὰ τῷ Βελιγραδίῳ κατέσρεψεν ἅπαντα τὸν ἐξ 150 χιλιάδων στρατὸν, καὶ ὑπεχρεώθη ὡς ἐκ τούτου ὁ Σουλτάνος νὰ συνθηκολογήσῃ εἰς Πασάροβιτς, καὶ νὰ παραχωρήσῃ καὶ ἑτέρους τόπους τῆς σεσηπώσης Αὐτοκρατορίας του.

Ὁ λαὸς τῆς Τουρκίας, ὅστις τὰς μὲν νίκας αὐτοῦ τὰς ἀπέδιδεν εἰς τὸν βραχίονά του καὶ ἐμεγαλύνει, τὰς δὲ ἥττας εἰς τὸν Σουλτάνον, στασιάζει, καὶ ἀφοῦ ἐλήστευσε τοὺς Χριστιανοὺς ἐξεθρόνισε τὸν Σουλτάνον.

Ἡ κυρίᾳ ὁμῶς αἰτία τῆς στάσεως δὲν ἦτον ἡ ἥττα αὕτη μόνη, ἦτο καὶ ἑτέρα, καὶ τὴν ὁποίαν ἀμέσως θέλομεν διηγηθῆ, ἵνα ἀποδείξωμεν, ὅτι οἱ πιστεύοντες ὅτι οἱ Τούρκοι θέλουν πολιτισθῆ ματαιοπονοῦν.

Οἱ ἱππῶται τῆς Μελίτης τρέφοντες ἄσπονδον κατὰ τῶν Τούρκων μῖσος, παντοῦ σχεδὸν τοὺς ἐπολέμουν, καὶ λοιπὸν ἐνσπεύραντες μέγαν φόβον εἰς τὸν Ἀχμέτ, ἐπέμψεν πρέσβην εἰς Γαλλίαν, τὸν Μεχμέτ Ἐφένδην, ἵνα παρακαλέσῃ τὸν Κάρολον ΙΕ'. νὰ μεσιτεύσῃ παρὰ τοῖς ἱππῶταις ἵνα μὴ ἐνοχλῶσι τοῦ λοιποῦ τὸ κράτος του.

Ὁ Μεχμέτ Ἐφένδης ἰδὼν τὰ ἀποτελέσματα τοῦ πολιτισμοῦ, καὶ ἐκπλαγεὶς, ἔφερε μεθ' αὐτοῦ ἐν τυπογραφεῖον καὶ ἰδέας Εὐρωπαϊκὰς, τὰς ὁποίας προσεπάθη νὰ διαδώσῃ εἰς τὸ ἔθνος του.

Οὗτος λοιπὸν ἔθεσε τὰς πρώτας βάσεις τῆς ἀναμορ-

φώσεως, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν τὸ ἐπιτυχέστερον μέσον τῆς πτώσεως τῆς Τουρκίας.

Ποῖον τὸ τέλος τοῦ Τυπογραφείου τούτου, καὶ τῶν νέων ἰδεῶν, ἀκολουθῶς θέλομεν τὰς ἰδεῖ.

§. ιέ. Μαχμοὺτ Α'. (1730).

Κηρυχθεὶς Σουλτάνος ὁ Μαχμοὺτ, προσεκάλεσε τοὺς ἀναγορεύσαντας αὐτὸν ἀρχηγούς τῆς ἐπαναστάσεως καὶ τοὺς ἐφιλοδώρησε· ἐκ τῆς πράξεώς του ταύτης ἐπὶ τοσοῦτον ἀπεθρασύνθησαν, ὥστε πιστεύοντες, ὅτι δὲν ἡδύνατο νὰ κυβερνήσῃ ἄνευ αὐτῶν, προέβαινον ἀπὸ ἀξιώσεως εἰς ἀξίωσιν, ὥστε ἐσυστήθη τριανδρία Γενιτζάρων ἵνα κυβερνᾷ· καὶ τοιοῦτοτρόπως ἐντὸς τοῦ κράτους ἐσχηματίσθη ἐν ἑτερον, ὅπερ λεηλατῶν καὶ ληστεύων τοὺς δυστυχεῖς Χριστιανούς, ἐπνύζανε τὰ παθήματα αὐτῶν, παρέλυε τὴν κυβέρνησιν, καὶ ἐπτώχευε τὸ Ταμεῖον.

Ὁ Σουλτᾶνος μὴν ὑποφέρων τοιαύτην κατάστασιν πραγμάτων, καὶ βοηθούμενος ὑπὸ τοῦ εἰσελθόντος εἰς τὴν πόλιν στρατοῦ, προσκαλεῖ τὸν Πατρόνα Κολῆ ἀρχιεπαναστάτην καὶ τὸν δολοφονεῖ μετὰ πολλῶν ὁπαδῶν του· παραλαμβάνει ὡς Βεζύρηντου τὸν Τοπάλ Ὁσμάν, ὅστις διευθέτησεν ὅποσοῦν τὴν κατάστασιν τοῦ κράτους· ἐνθουσιάζει τοὺς λαοὺς, καὶ ἀποστέλλει μεγίστην ἐκστρατείαν κατὰ τῶν Περσῶν, τοὺς ὁποίους νικήσας ἔκαυσε ζῶντας 65 χιλιάδας.

Τὴν θηριώδη ταύτην πράξιν ἀκούσασα ἡ Εὐρώπη ἐφριξεν καὶ συνεσκέπτετο τίνι τρόπῳ νὰ παύσῃ τὴν πρόοδον τοῦ βαρβάρου τούτου· ἀλλὰ προτοῦ αὐτὴ ἀποφασίσῃ, οἱ Πέρσαι εἰς νέαν μάχην ἰνίκησαν τὸν στρατηγὸν Ὁσμάν κατὰ κράτος, τὸν ἐφόνευσαν, καὶ ὑπεχρέωσαν τὸν Σουλτᾶνον νὰ δεχθῇ ἀτιμωτικὴν δι' αὐτὸν συνθήκην, καὶ

ἡ ἀναγνώρισις εἰς τοὺς Πέρσας τὸ δικαίωμα τοῦ μετα-
βαίνειν εἰς τὴν Μέκκην καὶ προσκυνᾶν, ὅπερ ἐπέφερε με-
γίστην ἀγανάκτησιν εἰς τοὺς πιστούς.

Οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων, ἡ Εὐρώπη ἐπωφθαλ-
μία πότε νὰ κινηθῇ κατὰ τῆς Τουρκίας· λαβοῦσα δὲ ἀ-
φορμὴν ἐκ τινος ἀπάτης, ἣν ἔκαμεν ὁ Σουλτᾶνος εἰς τὴν
Γαλλίαν, συμμαχεῖ ἅπασα ἐναντιόν του, τῇ κηρύττει
τὸν πόλεμον ἡ Αὐστρία ἐντεῦθεν, καὶ ἡ Ῥωσσία ἐκεῖθεν.

Ἦρχισεν ὁ πόλεμος. Τὰ Τουρκικὰ ὅπλα ἐνίκων Αὐ-
στριακοὺς καὶ Ῥώσους, ἀκολούθως δὲ προδοθείσης τῆς
Ῥωσσίας ὑπὸ τῆς Αὐστρίας, τῇ μεσολαβήσει τῆς Γαλ-
λίας, ἐσυνθηκολόγησαν μὲ ὅρους, κατὰ τὸ φαινόμενον,
ὕπὲρ τῆς Τουρκίας.

Πλὴν ἐνῷ ἡ Τουρκία ἐφαίνετο νικήτρια, ἡ θεία πρό-
νοια, ἡ ἀποφασίσασα τὴν πτώσιν αὐτῆς ὀπλίζει τοὺς
Βαχοβίτας τῆς Ἀραβίας διὰ νέων διδασχῶν· πολλοὶ τῶν
πιστῶν παραδέχονται τὰς διδασχὰς ταύτας· ἀνοίγεται
χάσμα καὶ σύγχυσις μεταξὺ αὐτῶν· ὁ Μαχμουὶ γίνεται
ἀδρανής, ἡ Ῥωσσία ἐνωθεῖσα μετὰ τῶν ἀσπόνδων ἐχθρῶν
τῶν Τούρκων Βλάχων, Μολδαυῶν, καὶ Σέρβων ἀπέναν-
τι τῆς συνθήκης ὀχυρόνει τὰ παράλια τοῦ Εὐξείνου, τῇ
κυριεύει τόπους τινάς, καὶ κηρύττει τὴν Σερβίαν μέρος
τοῦ κράτους αὐτῆς.

§. ις'. Ὀσμὰν Γ'. (1754).

Ἀποβιώσαντος τοῦ Μαχμουὶ ἀνηγορεύθη ὁ υἱὸς τοῦ
Μουσταφᾶ Α'. Ὀσμὰν Γ'. ἡλικίας ἐτῶν 55, ὅστις ἐξελ-
θὼν τῆς πολυετοῦς φυλακῆς του, καὶ ἰδὼν ἑαυτὸν εἰς
τὸν θρόνον μετεβλήθη εἰς παιδίον, ἐθαύμαζε τὴν θέσιν
του, καὶ ἀφήσας τὰς τουρκικὰς ἑξεις νὰ τὸν κυριεύσωσι,
διεκρίθη κατὰ τὸ διάστημα ἅπαν τῆς τριετοῦ βασι-

λείας του ἐπὶ ἀσελγείᾳ καὶ βαρβαρότητι· κατέσφαζε, καὶ ἐλήστευε πάσης τάξεως Χριστιανούς, μὴ ἐξαίρου-
μένων καὶ αὐτῶν τῶν Τούρκων· ἐκ τούτων ἐγεννήθησαν
ἐπαναστάσεις, ἐμφύλιοι πόλεμοι, χύσις αἱμάτων πολ-
λῶν Χριστιανῶν, καὶ ἄλλα τρομερὰ διὰ τούτους παθή-
ματα, ἅτινα ὅμως ἔλαβον νέαν φάσιν διὰ τῆς ἀναδόξιας
εἰς τὸ θρόνον τοῦ Μουσταφᾶ Γ'.

§. Μουσταφᾶς Γ'. [1757).

Γενόμενος Σουλτᾶνος ὁ Μουσταφᾶς Γ'. ὁ υἱὸς Ἀχμέτ
τοῦ Γ'. ἐπροσπάθησε νὰ συνδιαλλάξῃ τὸν διαπληκτιζόμε-
νον λαὸν, καὶ νὰ τακτοποιήσῃ τὴν θέσιν τοῦ κινδυνεύον-
τος κράτους του.

Ἡ Εὐρώπη ὅμως, ἥτις ἔβλεπεν ἐπανερχόμενον εἰς τὰ
πράγματα ἄνθρωπον προσπαθοῦντα νὰ συστηματοποιή-
σῃ τὸ κράτος του, ἀντὶ καὶ αὐτὴ νὰ ἐνωθῇ καὶ ἐτοιμα-
σθῇ εἰς ἄμυναν, κατὰ τὴν συνήθη αὐτῆς ἀβελτηρίαν καὶ
κακὴν πίστιν ἤρχισε νὰ ραδιουργῇ· καὶ λοιπὸν ἡ μία
δύναμις ἐπεβουλεύετο τὴν ἄλλην, ἡ Ῥωσσία ραδιουργοῦ-
σα καὶ ραδιουργουμένη καθησύχαζε τοὺς Ὑπουργοὺς τῆς
Τουρκίας διὰ χρημάτων καὶ καθ' ἐκάστην ἐκυρίευε τὰς
πόλεις της· αἱ λοιπαὶ δυνάμεις τὴν κατεμήνουον παρὰ τῇ
Πύλῃ, ὥστε ἐξαφθέντος τοῦ φανατισμοῦ τοῦ Σουλτάνου,
παρουσιάζει τὴν Ἱερὰν σημαίαν (σαντζάκ σερίφ) προσ-
καλεῖ τοὺς πιστοὺς νὰ δράμωσιν ὑπὲρ τοῦ κινδυνεύοντος
ἔθνους, συνάζονται 400 χιλ. ἱππεῖς Τάταροι καὶ 300
χιλ. πεζοὶ, καὶ στρατηγούμενοι ὑπὸ τοῦ Μεχμέτ Ἐμὶν
Πασᾶ κινεῖνται κατὰ τῆς Ῥωσσίας. Ἀλλὰ ὁ πολυάριθμος
οὗτος στρατὸς εἶχε μόνον φανατισμὸν καὶ ἑпарсиn, βα-
ρύτητα ὅμως οὐδεμίαν, καὶ λοιπὸν νικῶσιν οἱ Ῥῶσσοι
τὸν Ἐμὶν Πασᾶν, τὸν ὁποῖον ἀκολούθως ἐθανάτωσαν ὁ

Σουλτᾶνος· νικῶσι τὸν Μολδοβᾶγκην, ἕτερον Πασᾶν· ὁ στρατηγὸς Ῥωμανζῶφ μετὰ 17 χιλ. ῥώσων καταστρέφει εἰς Δούναβιν 80 χιλ. Τούρκους· ὁ ναύαρχος Σπυριτῶφ καταστρέφει εἰς ναυμαχίαν παρὰ τῷ Τζεσμὲ τὸν Τουρκικὸν στόλον· καὶ τέλος ἂν ὁ ναύαρχος οὗτος ἔδιδεν ἀκρόασιν εἰς τὸν ὑποναύαρχον Ἄγγλον Ἐλφινσον, ἐκυρίευσεν τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Ἐνῷ λοιπὸν τὰ πράγματα ἔτρεχον τόσον λαμπρῶς ὑπὲρ τῆς πτώσεως τῆς δυναστείας ταύτης, τὴν ὁποίαν ἐπετάχυνεν ὁ Ἀρχιγενίτζερος Βαβᾶ-Βέης, ὅστις προσκλήθεις ἵνα ἐπαναφέρῃ τὴν τάξιν εἰς τὸν ἐπαναστατοῦντα λαόν, τῶντι τὴν ἐπανεφέρην ὡς ἀληθὲς Τοῦρκος διὰ τῆς σφαγῆς 30 χιλ. ἀνθρώπων, τοὺς ὁποίους ἔθαπτεν εἰς ἐπὶ τούτῳ κατασκευασθέντας λάγκους, ἡ θεία ὁμῶς πρόνοια, ἥτις, κατὰ τὸ λέγειν τοῦ διασήμευ ἱστορικοῦ τῆς Τουρκίας Βαράτα, ἀπεφάσισε νὰ μακρύνῃ ἔτι μᾶλλον τὴν τρομερὰν ἀγωνίαν τῆς κακούργου ταύτης δυναστείας, ἵνα διὰ τῆς ἀγωνίας τῆς ταύτης ἀποτῆσθαι μέρος τῶν ἐγκλημάτων τῆς, ἀπέστειλε καὶ κατὰ τὴν ἐσχάτην ταύτην στιγμὴν, εἰς τὴν στιγμὴν καθ' ἣν ἔμελε νὰ πέσῃ ἡ πλήρης αἱμάτων καὶ κακουργιῶν Ἱερὰ σημαία εἰς τὴν κοπρίαν, ἔπεμψε λέγομεν ἀκτίνα τινα ἐνθαρρυντικὴν, καὶ ὀπλίζει τὸν Χασάν-βεη μετὰ 1500 ἐθελοντῶν, ἀρπάζουσι τὴν ἱερὰν σημαίαν, ρίπτονται αἰφνιδίως κατὰ τῶν ἀόπλων καὶ ἐπαναπαυομένων εἰς τὰς δάφνας τῶν νικητῶν ῥώσων, καὶ δολοφονοῦσιν ἀναριθμήτους, συγχρόνως δὲ ζημιωθεὶς τὰ μέγιστα ὁ ῥωσσικὸς στόλος ὑπὸ λαχλάπων ἔστρεψε τὰς πῦρας καὶ ἐλλιμενίσθη εἰς τὰ παράλια τινῶν πόλεων τοῦ Εὐξείνου· ὁ λιμὸς δραπετεύσας ἐκ τῶν στρατευμάτων τοῦ Ἑμὶν μετέβη εἰς ἐκεῖνα τοῦ Ῥωμανζῶφ καὶ Πανὶν, ἐπιφέρων μεγίστην ζημίαν·

καὶ ἐν βραχυλογίᾳ, ἀφοῦ ἀπέβησαν μάταιαι αἱ πρὸς συμβιβασμὸν ἀπόπειραι, ἐξηκολούθησεν ὁ πόλεμος, δεικνυμένου τοῦ Ἄρεως ὑπὲρ τῶν Τουρκικῶν στρατευμάτων.

Ἀλλὰ αἱ νίκαι τῶν αὐτῶν πρὸς οὐδὲν ἄλλο συνέτεινον ἢ νὰ τοὺς ἐνθουσιάσωσι περισσότερο, καὶ λάβωσιν ἥτταν ἀκολούθως σοβαρωτέραν καὶ ἀποτελεσματικὴν, συντείνουσιν εἰς τὴν πτώσιν τῶν.

Τῶντι 400 χιλιάδες ἐνθουσιώδεις τίθενται ὑπὸ τὴν Ἱερὰν σημαίαν, κινοῦνται κατὰ τῶν Ῥώσσων, ἀλλὰ νικηθέντων πληρέστατα, λυτρωσάντων μόνον 40 χιλιάδων, ὑπεχρεώθη ἡ Πόρτα νὰ συνάψῃ τὴν ἐν Καϊναρτζίῳ συνθήκην (4 Ἰουλίου 1774) ἐκείνην, δι' ἧς ἀνεγνωρίζετο ἡ Κριμαία ἐλευθέρᾳ τῆς Τουρκίας, καὶ νὰ δύναται αὕτη ἐλευθέρως νὰ ἀγκυροβολῇ τοὺς στόλους τῆς εἰς ἅπαντας τοὺς Τουρκικοὺς λιμένας, καὶ ἄλλα πολλὰ, ἅτινα χάριν βραχυλογίας παραλείπομεν.

Νικηθείσης τῆς Τουρκίας, καὶ ἐρεθισθέντος τοῦ Σουλτάνου ἐκ τῆς ἥττης ταύτης, ὡς ὕφισ λυσσῶν ἐρρίφθη κατὰ τοῦ ἰδίου σώματος, καὶ ἤρχισε διὰ τῶν σφαγῶν διαφόρων Τούρκων νὰ πληγόνῃ τὰς σάρκας του.

Ἀλλὰ παρὰ ταῖς ἥτταις ταύταις, παρὰ τῇ σφαγῇ τῶν Τούρκων, ἥτις ἀδυνάτιζε τὸ κράτος, καὶ ἕτεραι πληγαὶ ἥνοιγον τὸν τάφον τῆς Τουρκίας, ἡ πενία πρῶτον, αἱ ἐπαναστάσεις τῶν διαφόρων Πασάδων κηρυττομένων ἀνεξαρτήτων, καὶ τὸ θάρρος τῶν Ἑλλήνων, οἵτινες, ὡθούμενοι ὑπὸ τῆς Αἰκατερίνης, τῆς θηρευούσης τὸ θρόνον τοῦ Βυζαντίου διὰ τὸν υἱὸν αὐτῆς Κωνσταντῖνον, ὃν ἐδίδασκε μάλιστα τὴν ἐλληνικὴν γλῶσσαν, ὑπέφερον μὲν τὰς ἀλύσεις τῶν, ἀλλ' ὡς λέοντες βρυχώμενοι τὰς ἐμάσουν, καὶ ἐζήτουν καιρὸν κατάλληλον ἵνα τὰς συντρίψωσι. Περὶ τούτου ὅμως θέλομεν ὁμιλήσει ἀλλαχοῦ.

§. ιζ'. Ἀβδοῦλ Χαμιδ (1774).

Ἐνῷ λοιπὸν διετελεῖ τὸ Τουρκικὸν Κράτος εἰς τοσαύτην ἀθλίαν κατάστασιν, ἀνέβη εἰς τὸν θρόνον ὁ Ἀβδοῦλ, ὅστις, ὡς ἐκ τῆς ἄκρας τοῦ Ταμείου πενίας, δὲν εἶχε οὔτε καὶ τὸ ἀπαιτούμενον ποσὸν διὰ τὴν στέψιν του. Καί τοι δὲ κατ' ἀρχάς ἐδεικνύετο ἀνάξιος διὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην Ἡγεμὼν, ἀκολούθως ὅμως ἔδειξε δραστηριότητα τινά, καὶ καθὼς ἡ Αἰκατερίνη ἐθεώρει τὴν ἐν Καϊναρτζικίῳ συνθήκην ὡς ἀνακωχὴν, οὕτω καὶ ὁ Ἀβδοῦλ, ὅστις ἰδὼν ὅτι εἶχεν ἀνάγκην στρατιωτῶν γεγυμνασμένων κατὰ τὴν Εὐρωπαϊκὴν τακτικὴν, ἔγραψεν εἰς τὴν Γαλλίαν καὶ τῷ ἐπέμφθησαν διάφοροι ἀξιωματικοί, πρῶτος τῶν ὁποίων ἦτον ὁ Δε-Τὸτ, οἵτινες εἰσήγαγον εἰς τὴν Τουρκίαν πολλὰς μεταρρυθμίσεις ἐπὶ τοῦ πολέμου.

Πλὴν ἐνῷ ἡ Τουρκία κατεγίνετο εἰς γυμνάσματα, ἡ Αἰκατερίνη διὰ τῆς πολιτικῆς καὶ τοῦ στρατηγοῦ, τοῦ καὶ ἑραστοῦ αὐτῆς Ποτεμὶνκ ἔχοντος 60 χιλιάδας στρατὸν, ἐκυρίευσεν τὴν Κριμαίαν καὶ διάφορα ἄλλα μέρη, πριονίζουσα τοιοῦτοτρόπως τὰ πλευρὰ τοῦ ψυχορράγουτος τουρκικοῦ Κράτους·

Ὁ Σουλτᾶνος ἐξαφθεῖς ἐκ τῶν νικῶν τούτων τῆς Αἰκατερίνης πέμπει 130 χιλιάδας στρατὸν πεζικόν· τὸν Καπουτὰν Πασᾶ Χασὰν μετὰ 16 πλοίων τῆς γραμμῆς, καὶ 8 φρεγατῶν, ὠρμήσαντες δὲ διὰ ξηρᾶς καὶ θαλάσσης κατὰ τοῦ Κιλβουρνοῦ, τὸ κυριεύουσιν ἐξ ἐφόδου, ἀκολουθῶς ὅμως ἐνίκηθησαν ὑπὸ τοῦ Σωβαρώφ.

Ἡ νέα αὐτῇ ἡττα, καὶ ἡ συμμαχία τῆς Ῥωσσίας μετὰ τῆς Αὐστρίας ἠρέθησαν τόσον τὴν Σουλτάνον, ὥστε ἐτοιμάζει ἐτέρας 22 χιλιάδας Τούρκους—40 χιλιάδας Ἀσιανούς—15 χιλιάδας Γιανιτζέρους, καὶ 5 χιλιάδας

πυροβολιστάς μετὰ 300 πυροβόλων, καὶ τοὺς πέμπει κατ' ἀμφοτέρων τῶν συμμάχων. Ἀλλὰ ἐνῶ ἐνίκων τοὺς Αὐστριακοὺς ἔνεκα τῆς ἀδρανείας αὐτῶν, ἐνικῶντο ὑπὸ τῶν Ρώσσων, κατεστρέφετο ὁ στόλος αὐτῶν (2 Αὐγούστου 1788) καὶ ἐκυριεύετο ἐξ ἐφ' ἑαυτοῦ ὑπὸ τῶν Ρώσσων ἡ πόλις Ὀκτζακώφ.

Ἐνῶ ὁ πόλεμος οὗτος διετέλει εἰς τοιαύτην θέσιν, ἀπεβίωσεν ὁ Ἀβδούλ, καὶ τὸν διεδέχθη ὁ Σελίμ γ'.

§. ιή. Σελίμ Γ'. (1789).

Ἀναβάς εἰς τὸν θρόνον ὁ Σελίμ καὶ ἰδὼν τὴν ἐπικράτειαν αὐτοῦ διατελοῦσαν εἰς τόσον μέγαν κίνδυνον συμμαχεῖ μετὰ τῆς Πρωσίας, τῆς Πολωνίας, τῆς Σβεκίας, Ἀγγλίας καὶ Ὁλλανδίας· διὰ τοῦ Τουρκικοῦ κλήρου ἐξάπτει τὸν φανατισμὸν τῶν Τούρκων, ὥστε ἅπαντες ἐνόμισαν ὅχι μόνον καθῆκον αὐτῶν νὰ πολεμήσωσιν ὑπὲρ τῆς Πατρίδος, ἀλλὰ καὶ διότι διὰ τοῦ ἱεροῦ τούτου πολέμου ἔβλεπον ἀνεωγμένας τὰς θύρας τοῦ Παραδείσου.

Συρρέουσι λοιπὸν Τούρκοι ἐξ ἀπάσης σχεδὸν τῆς Τουρκίας εἰς τὸ πεδίον τῆς μάχης, ἀλλὰ μόλις ἐπλησίασεν ἡ στιγμή αὐτῆς οὐδεὶς ἐπεθύμει νὰ εὔρεθῃ ἀπέναντι τῶν Ρώσσων. Γενομένης δὲ τῆς μάχης ταύτης νικῶνται ὑπὸ τοῦ Σωβαρῶφ 40 χιλιάδες εἰς Φωσκάνη — νικάται ὁ Βεζύρης εἰς Ρίμλικ μετὰ 100 χιλιάδων, καὶ ἐν ὀλίγοις ἡ καταστροφὴ αὐτῶν ἐφαίνετο παντελής.

Ἡ διπλωματία ὅμως τῆς Εὐρώπης, ἥτις κήρισκετο περιπεπλεγμένη ἔνεκα τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως, καὶ δὲν ἠδύνατο νὰ ἐξοπλισθῇ ἅπασα, προσδὲ μὴ ἐπιθυμοῦσα νὰ χαθῇ τοιοῦτον διὰ μὲν τὴν ἀνθρωπότητα τέρας, οἷον ἡ Τουρκία, διὰ τὴν διπλωματίαν ὅμως γλυκεία δια-

σκέδασις, ἐμεσολάβησε μεταξύ τῶν πολεμούντων, καὶ ἐγένετο ἡ ἐν Ἰασίῳ Συνθήκη (3 Ἰανουαρίου 1792) δι' ἧς ἡκροτηριάσθη ἔτι μᾶλλον πρὸς ὄφελος τῆς Ῥωσσίας ἢ Τουρκίας.

Ἄν δὲ καὶ ἡ συνθήκη αὕτη ἦτον ἀτιμωτική διὰ τὴν Τουρκίαν, ἥτις εἰς ἄλλας περιστάσεις ἤθελεν ἀκουσθῇ ὑπὸ τῶν Τούρκων μετ' ἀγανακτήσεως, κατὰ τὴν περίπτωσιν ὅμως ταύτην ἐδέχθη μετὰ πλείστης ἀγαλλιᾶσεως, καὶ ἐνόμιζον οἱ Τοῦρκοι ὅτι παρῆλθεν ὁ κίνδυνος.

Ἀλλ' ἡ ἐλπίς αὕτη ἦτο ματαία, διότι ἔνθεν μὲν ὁ Πασαβάν Ὀγλοῦ ἐπαναστατήσας, καὶ νικήσας ἐπανειλημμένως τοὺς στρατιῶτας τοῦ Σουλτάνου ἀνεγνωρίσθη ἀνεξάρτητος· ἐκεῖθεν δὲ οἱ Γάλλοι ἐκυρίευσαν μέρος τῆς Αἰγύπτου, ἅπαντες δὲ οἱ Τοῦρκοι ἐμίσουν καὶ περιεφρόνουν τὸν Σουλτᾶνον, ἕνεκα τῶν μεταρρυθμίσεων ἅςτινας ἐπειράτο νὰ εἰσάξῃ.

Ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ λόγος περὶ μεταρρυθμίσεων, τῶν ὁποίων τὴν μανίαν ἔθεσεν ὁ κακὸς δαίμων τοῦ Ἰσλαμισμού εἰς τὰ πνεύματα τῶν τελευταίων Σουλτάνων καὶ ἐπέφερον τὴν καταστροφὴν των, ἅς μᾶς ἐπιτραπῇ νὰ εἰπώμεν ὀλίγα τινὰ περὶ αὐτῶν, τὰς ὁποίας ἐπειράθη νὰ εἰσάξῃ ὁ Σελίμ, καὶ τὰ ἀποτελέσματα ἕνεκα τῶν μεταρρυθμίσεων ἐκείνων.

Ὁ Σουλτᾶνος οὗτος λαβὼν τὰς ἡνίας τοῦ Κράτους, ἀμέσως ἐπειράθη νὰ ἀναμορφώσῃ τὸ κράτος του· μὴ δυνάμενος δὲ ἕνεκα τῶν μετὰ τῆς Αἰκατερίνης πολέμων νὰ εἰσάξῃ τὰς πρὸ πολλοῦ ὑπὸ τῶν προκατόχων του θηρευομένας μεταρρυθμίσεις, μόλις ἐπεραιώθησαν οἱ πολέμοι μάλισα προηγουμένως, προσεκάλεσε τὸν μνησθέντα Δε-Τὸτ καὶ διαφόρους ἄλλους ἀξιωματικούς Γάλλους, ἵνα ἐκπαιδεύσωσι τοὺς Τούρκους περὶ τὰ στρατιωτικά.

Ἐννοεῖται οἰκοῦν, ὅτι ὁ Σουλτᾶνος οὗτος, καὶ οἱ λοιποὶ προὔχοντες, ἐπὶ τοσοῦτον ἐπιβρέαζοντο ὑπὸ τῶν δημοκρατῶν ἐκείνων καὶ σοφωτάτων Γάλλων, ὥστε ἐξεπλήρουν κατὰ γράμμα τὰς προτροπὰς των.

Ἐν καίρῳ λοιπὸν τῆς μεγίστης ταύτης τῶν Γάλλων ἐπιβρόης, ὁ Ἀγγλο-ῤωσικὸς στόλος εἰσελθὼν τὸν Ἑλλήσπονδον (1807) ἠγκυροβόλησεν ἀπέναντι τῶν ἀνακτόρων, καὶ ἠπέιλει τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ὁ Σουλτᾶνος φοβηθεὶς ἤθελε νὰ ἐνδόσῃ· ὁ τότε πρέσβυς τῆς Γαλλίας καὶ οἱ λοιποὶ διδάσκαλοι Γάλλοι ἐνεθαρρύναντες τὸν Σουλτᾶνον καὶ τὸν κλιόντα καὶ ἀπηλπισθέντα λαὸν, τὸν ἠτοίμασαν νὰ ὑπερασπισθῇ.

Ἀναχωρήσαντος δὲ τοῦ στόλου ἀπράκτου, καὶ παρελθούσης τῆς θεύλης ταύτης, ἰδοὺ ἐκ νέου ἐπὶ τοῦ πεδίου αἱ μεταρρυθμίσεις· οἱ λαοὶ ὅμως, οἱ ἱερεῖς, καὶ ιδίως οἱ Γενίτζεροι, οἵτινες ἔφριττον εἰς τὴν λέξιν ταύτην, ἐπαναστατοῦν, φονεύουσιν ἐν Βοσπόρῳ τὸν κομίσαντα τὴν διαταγὴν τῶν μεταρρυθμίσεων Μαχμουτ ἐφέντη, ὁ Σεῖχουλ Ἰσλάμ ἐνεθουσίαζε τὸν ἐπναστατημένον λαόν· ὁ ἀρχιεπαναστάτης Κοπάν Ὀγλοῦ ἐπορεύετο ἤδη κατὰ τοῦ παλατίου, ὥστε ὁ Σουλτᾶνος ἰδὼν τὸν κίνδυνον ὃν διέτρεχε, ζητεῖ νὰ συμβιβασθῇ, ἀκυροῖ τὴν περὶ μεταρρυθμίσεων διαταγὴν· ῥίπτει σωρηδὸν τὰς κεφαλὰς τῶν φίλων του εἰς τοὺς πόδας τῶν ἐπαναστατῶν, πλὴν εἰς μίαν, οἱ ἐπαναστάται βιάζουσι τὰς θύρας τοῦ παλατίου, εἰσέρχονται, τὸν συλλαμβάνουσι, ὁ Σεῖχουλ Ἰσλάμ τῷ ἀναγινώσκει διαταγὴν ἐκθρονισμοῦ, καὶ ἀναγορεύουσι τὸν Μουσταφᾶ δ'.

§. ιβ'. Μουσταφᾶς Δ'. (1807).

Ὁ περιβόητος οὗτος Σουλτᾶνος πρὸς ἀποφυγὴν παν-

τοὺς σκηνδάλου θανατόνει τραγικῶς τὸν Σελίμ· σφάζει τοὺς ἀναβιδάσαντας αὐτὸν εἰς τὸν θρόνον, ἀκυροῖ τὰς μεταρρυθμίσεις, καὶ στερεώνει τὴν δυνασταστείαν του ἐπὶ τῆς τέφρας τῶν Μεταρρυθμίσεων.

Ἐν τοσοῦτῳ διάφοροι τῶν Πασάδων, ὡς ὁ τῆς Δαμασκοῦ καὶ Τριπόλεως ἀντεπολεμοῦντο περὶ τῶν πρωτείων ὡς ἀνεξάρτητοι τοῦ Σουλτάνου· οἱ Βαχαβίται ἐληλάτουν τὴν Συρίαν, ἡ Ῥωσσία τῷ ἐκήρυττε νέον πόλεμον, πρὸς τοῦ τέλους τοῦ ὁποίου, νικήσας αὐτὸν μετὰ τῶν ἐπαναστατῶν Γιενιτζάρων ὁ φίλος πιστὸς τοῦ Σελίμ Βαϊρακτάρ, τὸν ἔπνιξε διὰ τοῦ τρομακτικωτέρου θανάτου.

Ἰδοὺ ἐν συνόψει ἅπαντα ἡ Τουρκικὴ Ἱστορία ἀπὸ ἀπὸ τοῦ Σολιμάνου μέχρι τοῦ 1807· ἐποχὴ καθ' ἣν ἀνοίγεται νέον στάδιον τῆς πτώσεως τῆς Τουρκίας. Ἰδοὺ οἱ λόγοι δι' οὓς παρήκμασε τὸ Κράτος τοῦτο· ἐπομένως ἀφοῦ οὐδεὶς λόγος φιλοσοφικὸς ἢ πολιτικὸς τὸ ἀνύψωσεν εἰς τὴν περιοπὴν ἐκείνην νὰ κατακτήσῃ τόσα μέρη τοῦ κόσμου εἰμὴ ὁ μεγαλήτερος φανατισμὸς, ἡ τρομερωτέρα βαρβαρότης, καὶ ἡ θρησκευτικὴ μανία, ἔπεται, ὅτι ἀφοῦ οἱ κατὰ καιροὺς Σουλτᾶνοι ὄντες ἄνδρoι, καὶ ἀσελγεῖς, δὲν ὑπέθαλπον τοὺς κατακτητικoὺς σκοποὺς τῆς θρησκείας των, οὔτε τὴν ἀνδρίαν τῶν στρατευμάτων καὶ τοῦ λαοῦ αὐτῶν, εἶναι παρεπόμενον ὅτι ἡ μὲν θρησκεία ἔχανε τὴν ἐπιρροὴν αὐτῆς, οἱ δὲ λαοὶ τὸ σέβας καὶ πειθαρχίαν πρὸς τοὺς Σουλτάνους, ἅπερ ἐγέννησαν τὰ μίση μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῶν λαῶν του, τὰς ἐπαναστάσεις, τὰς ἀμοιβαίους σφαγὰς, τὴν παῦσιν τῆς ἐνώσεως, ἥτις παρήγαγε τὸν χωρισμὸν, καὶ τὴν συνέπειαν αὐτοῦ τὴν παρακμὴν.

Ἐπομένως ἵνα ἀποδείξῃ τις τὴν παρακμὴν καὶ πτώσιν τῆς Τουρκίας δὲν ἀπαιτεῖται νὰ ἔχῃ τὰς γνώσεις

τοῦ Μοντεσκιῶ τοῦ Γιββωνος, τοῦ Κωζάκη, ἡ Λεῶνου Ρωλίνου· διότι ἐν μὲν οἱ συγγραφεῖς οὗτοι κατέβαλον πολλοὺς κόπους, ἵνα ἀποδείξωσι τὴν προόδον καὶ πτώσιν τῆς Ῥώμης, τῆς βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας, τῆς Ἑλλάδος ἢ τῆς Ἀγγλίας, εἶχον λαοὺς μεγάλους νὰ ἐξαιτάσωσιν, εἶχον πολιτεύματα διάφορα, εἶχον νόμους βασιζομένους κατὰ τὸ μάλλον καὶ ἥττον εἰς τὴν φιλοσοφίαν, εἶχον ἔθνη ἐνδοξα κατὰ τε τὴν Ῥώμην καὶ σοφίαν, ἀλλ' ἡ Ἱστορία τοῦ ἔθνους οὗτινος τὴν παρακμὴν, μετὰ τόσους ἄλλους συγγραφεῖς ἐξαιτάζομεν, ἀνάγεται εἰς θρησκευτισμὸν φανατισμὸν, εἰς κατακτήσεις καὶ εἰς ὧμας πράξεις· ἅμα δὲ ἔπαυσε τοῦ ἦναι φανατικὸν, καὶ διὰ τοῦ φανατισμοῦ του νὰ κατακτᾷ, ἔπαυσε καὶ τὸ κέντρον τῆς προόδου καὶ ἀκμῆς του, καὶ δὲν ἐφύλλαξε ἄλλο τι εἰμὴ τὰ ἕτερα στοιχεῖα, τὴν μαλθακότητα, τὴν φιληδονίαν καὶ ἄλλα ἀνήθικα ἐλκττώματα, ἅτινα τὸ ἀπεμάρων καὶ ἀποθοῦσι πάσης ἠθικῆς καὶ πολιτικῆς προόδου.

Μέχρι τοῦ νῦν ἐξετάσαμεν τὰς σχέσεις τοῦ ἔθνους τούτου σχετικῶς τοῦ ἑαυτοῦ του, καὶ ὡς ἐν παρόδῳ ἐξεθέσαμεν μέρος τῶν κατὰ τῶν Χριστιανῶν ὁμοτήτων του, ἃς ἴδωμεν ὅμως τώρα ἐν ἐκτάσει πῶς ἐπολιτεύθη καὶ μετὰ τὸ ὑποτελεῖς αὐτῷ Χριστιανικόν, ἵνα ἀποδείξωμεν τὸ τεθὲν ζήτημα, ὅτι οἱ Τοῦρκοι αἰείποτε ἀνῆρσαν τὰς πρὸς τοὺς Χριστιανούς ὑποσχέσεις των, αἰείποτε τοὺς ἐπεβουλεύθησαν, πᾶσα δὲ προσπάθεια τῆς Εὐρώπης, ἵνα μεταβάλῃ τὴν πορείαν του ὅπως μᾶς θεωρῶσιν ὡς ἀνθρώπους εἶναι ματαιοπονία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'.

Μέρος τῶν Μαρτυρίων τῶν Χριστιανῶν.

Λαβόντες ἀνὰ χεῖρας τὸν κάλαμον ἵνα περιγράψωμεν

τὰ μαρτύρια τῶν πατέρων καὶ ἀδελφῶν ἡμῶν, ἅτινα ὑπέφερον καὶ ὑποφέρουσι ὑπὸ βαρβάρων χειρῶν καὶ ὑπὸ ἀνοσίου πολιτικῆς μὴ συμβιβαστομένης νὰ διανεμηθῇ τὸ ὧζον αὐτὸ πτώμα, τρέμει ἡ χεὶρ ἡμῶν, ἀγανακτεῖ ἡ ψυχὴ, καὶ κατασυγχίζεται ὁ νοῦς· πολλάκις δὲ ἐδιστάσμεν, ἐὰν ἔπρεπε νὰ ξύσωμεν πληγὰς, πληρωμένους ἔτι αἱμάτων καὶ δακρύων· ἀλλὰ σκεφθέντες, ὅτι ἀπαιτεῖται σήμερον περισσότερον ἢ ἄλλοτε νὰ γνωρίσωμεν κατὰ βάθος τὴν Τουρκικὴν Ἱστορίαν, ἵνα ὀδηγούμεθα περὶ τῆς πορείας, ἣν ἀπέναντι αὐτῆς καὶ τῶν φίλων της ὀφείλομεν νὰ τηρήσωμεν, καὶ ἵνα μὴ κολακευθῇ τις τῶν ἐν τῇ δουλείᾳ ἀδελφῶν μας περὶ αἰσιωτέρου μέλλοντος ὑπὸ τὴν Τουρκίαν· οὔτε εἰς τοὺς παλμοὺς τῆς καρδίας ἡμῶν ὑπείκοντες, ἀποτρεπούσης τοιαύτην ἐξιστόρησιν, οὔτε τὰς τῶν σοφῶν ἐπικρίσεις σκεπτόμενοι, οὔτε τὰς τῶν δυνατῶν ἀξιώσεις, περὶ τοῦ κύρους τῶν διαταγῶν των, σεβόμενοι, ἀλλὰ γράφοντες διὰ τὸν λαόν, καὶ πρὸς τὸν λαόν μόνον ἀποτεινόμενοι προβαίνομεν εἰς τὴν ἐξιστόρησιν τῶν μαρτυριῶν ἡμῶν, ἵνα καταδείξωμεν καὶ ἀποδείξωμεν εἰς ἕκαστον ὅτι πᾶσα ἰδέα, πᾶσα ἐλπίς περὶ μεταβολῆς πορείας τῶν Τούρκων εἶναι ὕβρις κατὰ τῆς ἱστορίας, εἶναι προσβολὴ κατὰ τοῦ ὀρθοῦ λόγου εἶναι στιγματισμὸς κατὰ ἸΘ'. αἰῶνος.

Παραλείπομεν τὰς ἀποτροπαίους πράξεις τοῦ Σελίμ Α. τοῦ Μωάμεθ Γ'. τοῦ Μουσταφᾶ Α. τοῦ Μωάμεθ Δ'. καὶ ἐν γένει τὰ κακουργήματα ἅτινα διεπράξαντο οἱ Σουλτάνοι τῆς δεκάτης ἐβδόμης ἑκατονταετηρίδος κατὰ τῶν πεντήκοντα ἡμῶν πατριαρχῶν ἐκ τῶν ὁποίων ἄλλοι μὲν ἔσφαξαν ἐν τῷ κρυπτῷ, ἄλλους ἀπηγχόνισαν δημοσίᾳ, ἄλλους ἐξεθρόνισαν, καὶ ἄλλους ἐξόρισαν. Παραλείπομεν τὰς ἀρπαγὰς τῶν 500 Ἑκκλησιῶν ἡμῶν, διότι οὐ-

δεῖς τοῦτο ἀμφισβητεῖ, παρκαλείπομεν τὰ μαρτύρια ἅτινα ὑπέστησαν οἱ Χριστιανοὶ καθ' ἅπασαν τὴν περίοδον τῆς δουλείας ἡμῶν, διότι ἀφοῦ ἡ μιὰ σουλτανικὴ χεὶρ τόσον θηριωδῶς καὶ ἀπανθρώπως ἐθανάτονε τοὺς ἀρχηγοὺς τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν, ἐννοοῦνται οἰκοθεν τὰ τρομερὰ τῶν λαῶν μαρτύρια.

Ἀλλὰ τί λέγομεν ὅτι ἐννοοῦνται; Ὁ ἐπιθυμῶν νὰ μάθῃ τὰ ἀνυπόφορα ταῦτα μαρτύρια, ἅς διατρέξῃ τὸ πολύδακρυ τῆς Ἑλληνικῆς ἱστορίας ἐπὶ τῆς περιόδου τῆς Τουρκικῆς δυναστείας, ἅς διατρέξῃ τὴν Ἀσίαν, τὴν Θράκην, τὴν Θεσσαλίαν, τὴν Μακεδονίαν τὴν Ἡπειρον καὶ ἐν γένει ἅπασαν τὴν Ἑλληνικὴν γῆν, ἣν ἐπάτησε μιὰρὸς ποῦς Τουρκικὸς, καὶ θέλει ἶδει τὰ μὲν τέκνα τῶν Χριστιανῶν ἀρπαζόμενα, καὶ μεταβαλλόμενα εἰς Γενιτζάρους, τὴν γῆν ἅπασαν στερημένην γεωργίας, βιομηχανίας, καὶ πάσης τέχνης καὶ ἐπιστήμης· ἐκεῖ λαοὺς ὁλοκλήρους ἐπαρχιῶν ἀγνοοῦντας τὴν γλῶσσαν τῶν πατέρων των, διότι ἡ σουλτανικὴ θηριωδία ἔκοψέ ποτε τὰς γλῶσσας ὁλοκλήρου γενναιᾶς· ἄλλου μέλη τινὰ οἰκογενείας ἅτινα μὴ ὑποφέροντα τὴν τυραννίαν ἠσπάσθησαν τὸν Ἰσλαμισμόν, καὶ ἄλλα ἵνα μείνωσι Χριστιανοὶ ὑπέφερον ἀνδρείως τὰ τρομερὰ τῶν Τούρκων βασανιστήρια εἰς ἄλλο μέρος ἅπαντας τοὺς κατοίκους χωρίου τινὸς, μετὰ τὴν θεῖαν λειτουργίαν προπορευομένου τοῦ ἱερέως νὰ ἐκυρυθῶσιν ὁπαδοὶ τοῦ ἀπογόνου τῆς Ἄγαρ, καὶ εἰς διάφορα μέρη πολλοὺς Χριστιανοὺς προσποιουμένους τοὺς Τούρκους, καὶ ἐν συνόψει θέλει ἶδει τοιαῦτα καὶ τοσαῦτα διαδοχικὰ καὶ ὁμοιόμορφα, ὥστε θέλει φρίξει, θέλει καταρασθῇ τὴν τύχην τῶν ἐν τῇ Ἀνατολῇ Χριστιανῶν, καὶ ἂν ἔχῃ εἰς τὰ σπλάγνα αὐτοῦ καρδίαν ἀνθρώπου, θέλει δεηθῇ μετὰ συντριβῆς εἰς τὸν Ἰψίστον ἵνα παρέλ-

θη ἀπὸ τῶν ἀδελφῶν ἡμῶν τὸ πικρὸν τοῦτο ποτήριον τοῦ τρομακτικωτάτου θανάτου.

Ἄς ἐπ' ἀνέλθωμεν ὁμῶς εἰς τὸ προκειμένον, καὶ πρὸς ἀπόδειξιν, ὅτι καθ' ἅπαντας τοὺς αἰῶνας, καθ' ἀπάσας τὰς δεκατίας αὐτῶν, καθ' ἀπάσας τὰς ἡμέρας, τὰς ὥρας, τὰς στιγμὰς ἢ βάρβαρος τῶν Τούρκων χεῖρ ἐτυράννει τοὺς ἀδελφοὺς ἡμῶν, ἀναμιμνήσκουμεν ἀπλῶς τὸν φυλακισμὸν καὶ ἐξορίαν τοῦ Πατριάρχου Νεοφύτου Ε'. (1704), τὴν καθάρσεις τοῦ Κυρίλλου Ε. μὴ ἐνδόσαντος εἰς τὴν αὐξήσιν τοῦ χαρατζίου· τὴν ἐξορίαν τοῦ Κυπριανοῦ (1713)—τὴν φυλάκισιν τοῦ Ἱερεμίου Γ'. (1730)—τὰς πράξεις τοῦ Νέλσωνος, καὶ διαφόρων ἄλλων αὐτοκαλουμένων Εὐγενῶν Εὐρωπαϊῶν, χαιρετησάντων ὡς Ἡρώα τῆς Ἠπειροῦ τὸν Ἄλῃ Τεβελὲν, ἢ Ἄλῃ Πασᾶ τῶν Ἰωαννίνων—τὰς πράξεις τοῦ Μαχμούτ, τοῦ λεγομένου καὶ πανηγυριζομένου ἀναμορφωτοῦ, ἐκ τῶν ὁποίων ἕκαστος θέλει ἶδει διὰ τῶν ζωηρωτέρων χρωμάτων, καὶ τῆς ἀμερολήπτου ἀληθείας, τὴν τῶν τούρκων ἀπιστείαν, τὴν Μακιαβελικὴν τῶν πολιτικῶν, τὸ γελοιωδέστατον τοῦ ἐξευγενισμοῦ τῶν, καὶ τὴν τέλειαν παρακμὴν καὶ προσεχῆ πτώσιν τῶν.

Ἀλλὰ τί λέγωμεν νὰ ποιήσωμεν ἀπλῶς μνεῖαν τῶν πράξεων τῶν δύο τούτων καλουμένων ἡρώων, τοῦ Ἄλῃ, λέγομεν, καὶ τοῦ Μαχμούτ, τῶν ἀνακαιφαιωσάντων ἐν ἑαυτοῖς ἅπασαν τὴν Τουρκικὴν θηριωδίαν, καὶ τῶν θεσάντων τὴν σφραγίδα τῆς πτώσεως τοῦ ἔθνους τῶν; Ὅχι ὀφείλομεν νὰ περιγράψωμεν ἀπάσας ἐν γένει τὰς πράξεις τῶν· ὀφείλομεν νὰ ἀναλύσωμεν τὰς διακωδονιζομένας μεταρρυθμίσεις τοῦ Μαχμούτ· ὀφείλομεν νὰ ἐμβατεῦσωμεν εἰς τὸ πνεῦμα τῶν Ἑλληνικῶν λαῶν, ἵνα ἀποδείξωμεν τοῖς πᾶσι, ὅτι ἐνῷ ὁ Μαχμούτ καὶ Ἄλῃς

ετελειοποίησαν τὴν παρακμὴν τῆς Τουρκικῆς δυναστείας, καὶ παρεσκεύασαν τὴν πτώσιν αὐτῆς, ἡ Ἑλληνικὴ φυλὴ διαφυλλάττουσα εἰς τοὺς μυχοὺς τῆς καρδίας αὐτῆς τὰ αἰσθήματα τῆς θρησκείας καὶ ἐλευθερίας της, διὰ τῆς ἀπελευθερώσεως μικρᾶς γωνίας τῆς γῆς τῶν πατέρων της, ἐγκαινίασε τὴν παλιγγενεσίαν καὶ ἀνεξαρτησίαν ἅπαντος τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους.

Ἐπειδὴ δὲ τόσον ἡ περίοδος τῆς τῶν Ἑλλήνων δουλείας ὑπὸ τοὺς Τούρκους, καθὼς καὶ ἡ σημερινὴ εἶναι περισπούδαστος, ἃς μᾶς ἐπιτραπῇ νὰ παλινδρομήσωμεν εἰς τὴν ἐποχὴν τῆς ἀλώσεως τοῦ Βυζαντίου καὶ νὰ προχωρήσωμεν μέχρι τῆς ἐποχῆς ταύτης ἵνα ἀποδείξωμεν ὅτι ὁ δάκτυλος τοῦ Θεοῦ διευθύνει καὶ ὁδηγεῖ τὸ ἔθνος ἡμῶν εἰς τὴν ἀποκατάστασίν του, ἀπέναντι τῆς ἀπορίας πύλαι ἁδου οὐ κατισχύουσιν.

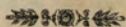
Ταῦτα θέλομεν ἐξετάσει εἰς τὸ ἀκόλουθον τμήμα.

Ο ΠΡΟΔΡΟΜΟΣ
ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ
ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΜΕΛΛΟΝΤΟΣ

ΚΑΙ

ΔΙΑΦΟΡΟΙ ΩΔΑΙ.

ΥΠΟ

ΓΕΩΡ. ΣΚΟΚΟΥ.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ,
ΤΥΠΟΙΣ ΤΟΥ ΜΕΛΛΟΝΤΟΣ ΤΗΣ ΠΑΤΡΙΔΟΣ.
ΟΔΟΣ ΑΓΙΟΥ ΜΑΡΚΟΥ ΑΡΙΘ. 188

1860.

ΠΡΟΣ ΣΕ,
ᾧ
ΜΕΤΑΛΛΗ
ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΦΡΑΗ
ΤΟ ΠΟΝΗΜΑΤΙΟΝ ΤΟΔΕ
ΤΟ ΠΡΟΑΝΑΓΓΕΛΛΟΝ ΤΗΝ ΑΝΑΣΤΑΣΙΝ
ΚΑΙ
ΤΟ ΕΝΔΟΞΟΝ ΜΕΛΛΟΝ ΣΟΥ
ΜΕΤΑ ΠΟΛΛΟΥ ΣΕΒΑΣΜΟΥ ΑΝΑΤΙΘΗΜΙΝ

Ὁ Ποιῶν.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ.

Μὴ ἀγανακτεῖς, ὦ ὑψιπέτης θεᾷ καὶ σὺ μεγάλη τῶν ποιητῶν χορεία, βλέπουσα τὸν ἄπλοῦν ἐμὲ εἰσδύοντα μεταξὺ ὕμῶν καὶ πάνυ κακοζήλως μιμούμενον τὴν ὑψηλὴν καὶ θείαν ὕμῶν γλῶσσαν. Γινώσκω τὴν μέχρι αὐθαδείας τόλμην μου, αἰσθάνομαι τὴν ἀδυναμίαν μου, καὶ ὅμως δὲν ὀπισθοχωρῶ· διότι ὁ πρὸς τὴν πεφιλημένην μου Ἑλλάδα ἔρως μὲ ἐνθαρρύνει. Ναί, σὺ ἡ ἄλλοτε περιώ-
νυμος καὶ κραταιά, νῦν δὲ περιφρονημένη καὶ δειλαία Ἑλλάς, ἀντικείμενον τῶν μεγαλειτέρων πόθων καὶ τῶν ὠραιοτέρων ὀνείρων μου, ὄνομα δόξης καὶ δακρύων, σὺ μὲ ὥθεις εἰς ἔργον ἀνώτερον τῶν δυνάμεών μου, σὺ μὲ ἐνθαρρύνεις, σοῦ τὸ ἐνδοξον μέλλον ἐπιθυμῶν νὰ ψάλλω κατ' εἰσήγησιν τῆς καρδίας καὶ τοῦ νοός μου, ἐτόλμησα νὰ λάβω εἰς τὰς ἀδυνάτους χεῖράς μου τὸν βαρὺν καὶ ἀκανθώδη ποιητικὸν κάλαμον. Λέγω δὲ τὸ ἐνδοξόν σου μέλλον, διότι τὰ λαμπρὰ καὶ ἀμίμητα ἔργα σου, ἡ μεγάλη φαντασία καὶ ἡ εὐαισθησία μὲ τὰς ὁποίας ὁ θεὸς σὲ ἐκόσμησε, οἱ κίνδυνοι, οὓς ὑπέστης διὰ τὴν ἄνθρωπότητα καὶ τὸ ἄφθονον φῶς τῶν τεχνῶν καὶ ἐπιστημῶν, δι' οὗ περιέζωσας ἑαυτὴν καὶ τὴν οἰκουμένην καὶ διέλυσας τὰ σκότῃ τῆς ἀμαθείας, μὲ πείθουσι ὅτι τὸ μέλλον σου δὲν θὰ ἦναι ἄδοξον καὶ σκοτεινόν. Ἀλλ' οὐδ' ἡ ἄχαρις τυραννία δὲν θὰ δυνηθῇ ἐπὶ πολὺ νὰ μένῃ ἐπὶ τοῦ αἵμο-
τραφοῦς θρόνου, τὸν ὁποῖον ἔστησεν εἰς τὰ ἐνδοξά σου ἐδάφη. Ἡ τυραννία λέγω, τὴν ὁποίαν σὺ μόνῃ ἄλλοτε ἐπ' ἀγαθῷ τῆς ἀνθρωπότητος ἀνεχαίτισας εἰς τὸν Μαραθῶνα, κατέπληξας καὶ κατετρόπωσας εἰς τὰς Θερμοπύλας τὴν Σαλαμῖνα καὶ τὰς Πλαταιάς, καὶ ἐκυνήγησας κραταιὰ καὶ ξιφῆρης πέραν τοῦ Γάγγου καὶ Ἰνδοῦ, σχεδὸν καταναγκάσας αὐτὴν νὰ ῥιφθῇ εἰς τὰ πελώρια τοῦ Μεγάλου Ὠκεανοῦ κύματα.

Ὑψώθῃ ἀκρολούω· μεγάλη καὶ ἐτόλμησε νὰ πατήσῃ

πάλιν εἰς τὰ τυραννοκτόνα ἐδάφη σου καὶ νὰ τὰ ποτίσῃ
 μὲ χειμάρρους ἀθῶων αἱμάτων· τότε ὅμως, ὅτε ἔσωτε-
 ρικαὶ διχόνοιαὶ καὶ θρησκευτικοὶ περισπασμοὶ ἐξέσχιζον
 τὰ σπλάγγνα σου καὶ ὁ θεὸς σὲ ἐγκατέλειψε, χωρὶς
 ὅμως καὶ νὰ σὲ λησμονήσῃ. Διότι μόλις τὸν ἐπεκαλέσθης,
 καὶ ἰδοὺ ἐκεῖνος κατὰ τὸ 1821 τὴν ἡμέραν, καθ' ἣν εἶχε
 συντρίψει τοὺς μοχλοὺς τοῦ ἄδου καὶ ἠλευθέρωσε τὸν
 Ἀδὰμ, ἔσπευσεν εἰς βοήθειάν σου, ἐκραταίωσε τὴν
 ἀλυσοδεμένην καὶ νευρώδη χειρά σου, ὥστε νὰ παίξῃ
 καὶ πάλιν ὡς βελόνην τὴν τυραννοκτόνον μάχαιραν, δι' ἣς
 σήμερον ἀναπνέεις ὀλίγον τῆς ἐλευθερίας ζωογόνον ἀέρα.

Εἶναι ἀληθές, γλυκεῖά μου πατρίς, ὅτι δὲν ἔγραφα
 ἀξίως τοῦ προσδοκωμένου μεγαλείου σου, διότι οὔτε
 φαντασίας ὑπέροχος δύναμις οὔτε μαθησέως πλοῦτος
 ὑπάρχει ἐν ἐμοί· ἔγραφα ὅμως ὅπως ἀπλῇ καρδίᾳ Ἑλ-
 ληνικῇ σφριγῶσα καὶ ἐνθουσιώδης δύναται νὰ γράψῃ, καὶ
 διὰ τοῦτο ἴσως δὲν εἶμαι ἄξιος χλευασμοῦ καὶ περιφρο-
 νήσεως. Ἀλλως ὁ περιφρονῶν καὶ χλευάζων ἐμὲ εἶναι
 ὡς νὰ περιφρονῇ καὶ χλευάζῃ τὸν ἀνδρείον στρατιώτην,
 θαυμάζει δὲ καὶ ἐπαινεῖ μόνον τὸν στρατηγόν, ἢ ἐλεει-
 νολογεῖ τὴν χήραν τὴν ρίψασαν ἓνα μόνον ὄβολόν εἰς
 τὸν ναὸν τοῦ Κυρίου, μακαρίζει δὲ μόνον τὸν πλούσιον,
 ὅπερ οὔτε ὀρθὸν οὔτε δίκαιον εἶναι· τοῦτο αἰσθανόμενοι οἱ
 προσφιλεῖς τῆς Ἑλλάδος βασιλεῖς μετ' εὐμενείας πολ-
 λάκις ἐδέχθησαν αὐτὰ, καὶ ὁ αὐτοκράτωρ τῶν Ῥώσων
 μὲ ἐτίμησε διὰ πολυτίμου ἀδαμαντίνου δακτυλίου, καθὼς
 καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Κωνσταντῖνος ὁ μέγας τῆς Ῥω-
 σίας Δουξ δι' ἐτέρου.

Αὕτη δὲ ἡ προσγενομένη εἰς ἐμὲ τιμὴ καὶ ἡ μεγάλῃ
 προθυμία μὲ τὴν ὁποίαν πολλοὶ ἄνδρες τῆς ἀνωτέρας
 τάξεως ἀνέγνωσαν τὰ ποιήματά μου, νομίζω ὅτι εἶναι
 ἀρκετὴ ἀμοιβὴ τῶν ἀτρυτῶν κόπων οὓς κατέβαλον πρὸς
 ἐξύμνησιν τῆς προσφιλοῦς μου Ἑλλάδος.

Ὁ ἐκδότης

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΣΚΟΚΟΣ.

Η ΥΠΟΔΟΥΛΩΜΕΝΗ ΕΛΛΑΣ.

Τὸν Βασιλέα θεωρεῖ ζῆτεῖ νὰ πλησιάσῃ
Περιπλεγμέν' εὐρίσκεται εἰς τ' ἄγρια τὰ δάση.

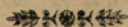
(Γ. Σκόκος σελ. 3, στοιχ. 9, 10.)

Ο ΠΡΟΔΡΟΜΟΣ
ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ
ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΜΕΛΛΟΝΤΟΣ

ΥΜΝΟΣ

ΠΡΟΣ ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΣΤΕΜΜΑ.

ὦ δαφνοστόλιστον, χαῖρε στέγμῃ !
Πᾶσι τοῖς ἔθνεσι σεβαστόν,
Ἄναμιγμένον μ' ἄρθονον αἶμα
Χυθὲν μυρίων ἀγωνιστῶν.

Τὰς πορφύρας Σου ἀκτῖνας ῥίπτεις
Ἀπὸ τοῦ ὕψους ἐπὶ τῆς γῆς,
Καθὼς τὸ ἄστρον τῆς Ἀφροδίτης
Ἀπὸ τὰς πύλας τῆς Χρυσουγῆς.

Τὸν ζόφον πάσης τῆς ὑψηλίου,
 Μὲ τὰς ἀκτῖνάς σου διαλύεις
 Καθὼς τὸ ὄχμηρ τοῦ ἡλίου,
 Τὸ φῶς εἰς πάντας ἀεὶ μηνύεις.

—ο—

Μὲ τὰς πνοάς σου θὰ διαλύσης,
 Πάντα τὰ νέφη τῆς καταιγίδος,
 Λευκὴν νεφέλην θὰ σχηματίσης,
 Εἰς τὸν ὀρίζοντα τῆς πατρίδος.

—ο—

Αὔραι ζεφύρων μέλλουν νὰ πνεύσουν,
 Εἰς τὸν ζοφώδη σου οὐρανόν,
 Οἱ ἥρώες σου ὅπως ἐκπλεύσουν,
 Τὸν ἀφρισμένον ὠκεανόν.

—ο—

Ἐλεύσετ' ἡμᾶρ ὅτε θὰ φθάσης,
 Σὺ τῶν Ἑλλήνων ὁ Βασιλεὺς
 Τὴν ἐπτακέφαλον νὰ δαμάσῃς,
 Ὡς τὸν Μινώταυρον ὁ Θεσεύς.

Ὡς Ἀλέξανδρος ὁ μέγας
 Μέχρις Ἰνδιῶν χωρήσῃς,
 Τρόπαια οὐρανομήκη,
 Ἐν τῇ ὑψηλίῳ στήσῃς.

—ο—

Τὴν ἐπτάλοφον θὰ ἔχῃς
Κέντρον τῆς ἐκτάσεώς σου,
Καὶ τὰς στήλας Ἡρακλέους
Ἀγρὰς ἀνακτήσεώς σου.

—ο—

Καὶ τὸν διαβήτην στρέφω
Εἰς τ' ἀντίθετον θὰ φθάσῃς,
Μέγαν κύκλον ὡς τὸ πάλαι,
Μέλλεις νὰ ἐπισκευάσῃς.

—ο—

Καὶ τὴν κυανόλευκόν σου,
Οὐρανόχροον σημαίνω,
Θέλεις τὴν περιρρουήσει,
Μὲ ἀήττητον ῥομφαίαν.

Χαῖρε, Ὅθων, καὶ Ἀμαλία!
Στύλοι τοῦ θρόνου περικαλλεῖς,
Χαῖρε Τρισέβαστος Βασιλεία,
Λειμὼν εὐώδης καὶ εὐθαλής!

—ο—

Χαῖρε τὸ κλέος τῆς Βασιλείας
Τῶν Βασιλέων ἡ κορωνίς,
Χαῖρε ὃ αὖρα ἐλευθερίας
Τῶν στεναζόντων δρόσου ῥανίς.

Η ΔΡΕΙΣ

ΤΟΥ ΑΝΑΤΟΛΙΚΟΥ ΖΗΤΗΜΑΤΟΣ

Η

ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ.

Η ροδοδάκτυλος Ἥως τὸ σκότος διαλύει
Καὶ μὲ τὸ λυκαυγὲς τῆς φῶς τὸν ἥλιον μῆνυει.
Πλανήτας καὶ τοὺς ἀπλανεῖς ἀστέρας ἀποκρύπτει,
Καὶ ἅπαντα τὰ ἐν τῇ γῇ λαμπρῶς ἀνακαλύπτει.
Οὕτω καὶ σὺ λαμπρὰ Ἑλλάς, ὡς ἡ Ἥως προβαίνει,
Τὸν νοερόν σου ἥλιον ἀσμένως ἀναμύνεις.
Φῶς ἄφθονον, χαρμύσινον, αἴθρις νὰ διαχύσης,
Τὰ τετραπέρατα τῆς γῆς, ἵνα καταφωτίσης.
Εἰς Ὀλυμπον καὶ Πάριον καὶ εἰς τὸν Ἑλικῶνα,
Αἱ Μοῦσαι σου νὰ ψάλλωσιν ὡς τὸν χρυσοῦν αἰῶνα.
Καὶ μ' ἀναμμένας δᾶδ' αὐτῶν εἰς τὰς κλεινὰς Ἀθήνας,
Νὰ ῥίπτουν τὰς χρυσοειδεῖς μαθήσεως ἀκτῖνας.
Ὡς ἀνεξάντλητος πηγὴ καὶ νῦν, Ἑλλάς, ἀρχίζεις,
Τὰ φῶτα καὶ ἐπιστήμης Σου ἀφθόνως ν' ἀνθεύξεις.
Λαμπὰς τοῦ κόσμου, ὦ Ἑλλάς, ὡς πάλαι σὺ νὰ γένης,
Αἰγλαΐσμα καὶ κορωνίς, λαμπτήρ τῆς οἰκουμένης. . . .
Ὁ Οὐρανός Σου μ' ἐμπνευσε κάλαμον νὰ κινήσω
Τὸ πεπωμένον μέλλον Σου λαμπρῶς νὰ ἐξυμνήσω.
Πολλὰς εὐχὰς πρὸς ὕψιστον ἱεστηρίου αἶρω
Τὸ ΖΗΤΗΜΑ ΑΝΑΤΟΛΗΣ! εἰς λύσιν νὰ τὸ φέρω.

Ὁ Βασιλεὺς ἐξέρχεται εἰς τὴν περιοδείαν
 Πρὸς Θεσσαλίαν, Ἡπειρον καὶ τὴν Μακεδονίαν.
 Ἐκεῖ περιφερόμενος, εἰς δάστη πλανωμένην
 Παρθένον εἶδ' οὐράνιον, θείαν χαριτωμένην.
 Ἡ ὄψις τῆς ἦτο χλωμή, καὶ ἡ φωνὴ κομμένη,
 Εἰς δρῦν ἐπεστηρίζετο ὡς παραλογισμένη,
 Μὲ δακρυρρόρους ὀφθαλμούς, τὸν οὐρανὸν κυττάζει,
 Καὶ τὴν ἀντίληψιν αὐτοῦ μεγαλοφώνως κράζει.
 Τὸν Βασιλέα θεωρεῖ, ζητεῖ νὰ πλησιάσῃ,
 Περιπλεγμέν' εὐρίσκεται εἰς τὰ ἄγρια τὰ δάστη.
 Ἰψώνει λυπηρὰν φωνήν, καὶ διακεκομμένην,
 Ἐχάθην, Φεῦ ! ἐφώνησεν, Ἄχ ! τὴν δυστυχισμένην !
 Ὁ δ' Ἀναξ τότε πρὸς αὐτὴν δρομαίως πλησιάζει,
 Τὴν ἐρωτᾷ, ποία εἶ Σύ ; καὶ αὐτὴ, ἀναστενάζει.
 Ἡ Θεσσαλία εἴμ' ἐγὼ, θυγάτηρ τῆς Ἑλλάδος,
 Μήτηρ πανευκλεῶν ἀνδρῶν τῶν κατὰ τῆς Τρωάδος.
 Ἡ ἄλλοτε ἀήττητος, ἔνδοξος καὶ ἐλευθέρα,
 Εἰς τὰ δεσμὰ εὐρίσκομαι νύκτα τε καὶ ἡμέρα.
 Πληγώθην ἡ ταλαίπωρος δὲν ὑποφέρω πλέον,
 Καὶ ὡς παράφρων ἔγεια, θέαμα φρικαλέον !
 Ὡς τοξευμένη ἔλαφος τὰ δάστη περιτρέχω,
 Πλὴν τὰς πληγὰς ἡ τάλαινα ! εἰς ἑμαυτὴν τὰς ἔχω.
 Τὴν ἄλυσίν μου σύρουσα δεινῶς ταλαιπωροῦμαι,
 Ἀπαλλαγὴν ἢ θάνατον, τοῦτο ἐπικαλοῦμαι.
 ὦ Βασιλεῦ ! ὡς Ἀχιλλεὺς τὰ ὄπλα σου νὰ δράξῃς,
 Τὸν τύραννόν μου σπάρκξον καὶ ἐμένα ν' ἀπαλλάξῃς,
 Ἐκ τῶν σκληρῶν ἀλύσεων, τὴν ταλαιπωρουμένην,
 Τὴν ὑπὸ τὸν δυσβάστακτον ζυγὸν μωττίζομένην.

Τοὺς ἀδελφούς μας Ἕλληνας δέομαι νὰ ὀπλίσης,
 Κατὰ βαρβάρων πόλεμον ἔνδοξον νὰ κινήσης.
 Νὰ καταθραύσης τὰ δεσμὰ τῆς βαρβαροδουλείας,
 Ἴν' ἀναπνεύσῃ τὸν λαμπρὸν ἀέρ' ἐλευθερίας.
 Μ' ἀκίνητα τὰ ὄμματα καὶ ὅλως δεδακρυσμένη,
 Σ' τὸν Βασιλέα ἴστατο ἄνω προσηλωμένη.
 Ὁ Βασιλεὺς ἐζήτησεν, ἵνα τὴν ἀπαλλάξῃ
 Ἀδύνατον ἐστάθη δὲ τοῦτο διὰ νὰ πράξῃ.
 Εἰς τοῦτο μέγα λυπηθεὶς, ἤρχισε νὰ δακρύζῃ
 Τὸ ἔδαφος μὲ δάκρυα ἀφθόνως νὰ ῥαντίζῃ
 Καὶ τὰ πτηνὰ τὰ εὐλαλα ἐπὶ δαφνομυρσίνων
 Μὲ θλιβερὸν κελαδισμὸν ἀρχίζουσι τὸν ὕμνον.
 Ὁ Βασιλεὺς ἀποσυρθεὶς εἰς ἵππον ἀναβαίνει
 Τὸ ἄπειρον διάστημα ὡς αἰτὸς τὸ παίρνει.
 Καὶ φθάσας εἰς τὸν θρόνον του, τοὺς λειτουργούς του κράζει,
 Τὰ τῆς περιουσίας του μὲ λύπην του ἐκφράζει.
 ὦ Ἕλληνες! ἐφώνησε, τί πλέον καρτεροῦμεν;
 Καὶ κατὰ τῶν Ἀγαρηνῶν τὰ ὄπλα δὲν κινούμεν;
 Κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν νὰ προετοιμασθῶμεν.
 Βαρβάρους τοὺς Ὀθωμανοὺς ὅπως ἐκδικηθῶμεν.
 Τὸν ὑψηλὸν Θρόνον Ἡμῶν ὡς πότε θὰ κατέχουν;
 Καὶ ὑπὸ τὴν ὀφρὺν αὐτῶν τοὺς Ἕλληνας θὰ ἔχουν;
 Ὁ Ἰψιστος ἠυδόκησεν Ἑλλάδα ν' ἀναστήσῃ,
 Καὶ ἡ Ἑλλὰς τὰ ὄπλα τῆς γενναίως νὰ κινήσῃ.
 Νὰ ἀνακτήσῃ εὐκλεῶς τὸν θρόνον Κωνσταντίνου,
 Καὶ τὴν λαμπρὰν ἐπτάλοφον, εἰς ὄνομα ἐκείνου.
 Τὴν πόλιν πόλεων πολλῶν, πόλιν πεφημισμένην,
 Βασίλισσαν τῶν πόλεων εἰς ὅλην τὴν οἰκουμένην.

Τὰ σκῆπτρα, τὸ διάδημα, τὸν πορφυροῦν μανδύαν,
Τὸ ξίφος του, τὸ ἱερὸν μ' ὅλην τὴν πανοπλίαν.
Τὸ ξίφος, τὸ ἀπωλεσθὲν ἐν τελευταία μάχῃ,
Ἄφοῦ πρῶτον μ' αἶμ' ἀσεβῶν μέχρι λαβῆς ἐβάφη,
Ἐλευθέρων δικαίωμα ἄφησε τῶν Ἑλλήνων,
Τὰ ὅπλα των νὰ δράξωσιν ἀνδρείως κατ' ἐκείνων.
Τὸ αἶμα του πανευκλεῶς κ' ἐνδόξως τότε χύνει
Τὸν θρόνον του ἐνέχυρον προσωρινῶς ἀφίνει,
Ἔως νὰ ἀναλάβωσι, τὰ ὅπλα των νὰ λάβουν,
Τὸν τύραννον ν' ἐκδικηθοῦν, καὶ νὰ τὸν ἀναλάβουν.
Οἱ Ἕλληνες ἀπὸ χαρὰν καὶ ἐνθουσιασμόν των
Τὸν Βασιλέα εὐχονται ὡς μέγαν ἀρχηγόν των,
Καὶ παρακολουθοῦντές των μὲ ξίφη γυμνωμένα
Καὶ ὡς θηρί' ἀνήμερα καὶ ἐξηγριωμένα
Εἰς φάλαγγας Ὀθωμανῶν γενναίως θὰ ῥιφθῶσι,
Ἡ τρόπαια νὰ στήσωσιν ἢ πάντες νὰ ταφῶσι.
Ὁ Βασιλεὺς ἀπήντησεν, « Συμβούλιον θὰ κάμω »
Καὶ τὸν γενναῖόν μου σκοπὸν σ' ἐνέργειαν θὰ βάλλω
Τοὺς ἐλευθέρους Ἕλληνας βαρέως θὰ ὀπλίσω
Κατὰ τυράννων κι' ἀσεβῶν πόλεμον νὰ κινήσω.
Τὰ πλοῖα τὰ Ἑλληνικά, καὶ νῦν νὰ ὀπλισθῶσι,
Καὶ Ἑλλησπόντου θάλασσαν μ' ὀργὴν νὰ διαβῶσι.
Οἱ ἐν δουλείᾳ Ἕλληνες νὰ μεταχομισθῶσι,
Καὶ κατὰ τοῦ δεσποτισμοῦ διὰ νὰ ὀπλισθῶσι.
Ἰδοὺ συμμάχους ἔχομεν Μεγάλῃν Βρετανίαν,
Γαλλίαν φιλελευθέρων κι' ὁμόθησκον Ρωσσίαν.
Κι' ἡ Γερμανία δὲ αὐτὴ τὰ ὅπλα θὰ κινήσῃ,
Τὸν Ὀθωά της βέβαια, κι' αὐτὴ θὰ βοηθήσῃ.

Οἱ Ἄγγελοι ἐξ Οὐρανοῦ τὰς σάλπιγγας θὰ λάβουν,
Ἕσματα τὰ οὐράνια ἁρμονικῶς θὰ ψάλλουν.
Κι' αὐτὸς ὁ τίμιος Σταυρὸς θέλει θαυματουργήσῃ,
Καὶ τὴν ἐξ ὕψους δύναμιν σαφῶς θὰ ἀποδείξῃ.»
Οἱ Ἕλληνες ἀπῆντησαν μὲ γενναιοψυχίαν
Μὲ τόλμην ἀπερίγραπτον, μ' ἀνήκουστον ἀνδρείαν.
Οἱ Ἕλληνες μ' ὁμόνοιαν μόνον ὅταν θελήσουν,
Τὴν οἰκουμένην ἅπασαν δύνανται νὰ φοβίσουν.
Ἀνάγνωθι, ὦ Βασιλεῦ, Ἑλλήνων ἱστορίαν,
Ὅπως ἰδῇς τὰ τρόπαια, τὴν ἄμετρον ἀνδρείαν.
Τὰς μάχας τῶν Θερμοπυλῶν καὶ τὰς τοῦ Μαραθῶνος,
Καὶ τὰς τῶν ἀπογόνων τῶν, τοῦ ἱεροῦ ἁγῶνος.
Ὀλίγοι μὲν, ὦ Βασιλεῦ, Ἕλληνες ἐφορμῶσι,
Εἰς πλῆθος ἐχθρῶν τάγματα, πλὴν πάντοτε νικῶσι.
Ὁ Βασιλεὺς ἐμψυχωθεὶς κράζει τοὺς ἀρχηγούς του,
Καὶ συγκροτεῖ συμβούλιον μ' ὅλους τοὺς στρατηγούς του.
Ὡ Ἕλληνες! ἀνέκραξε, ζητῶ τὴν συμβουλὴν σας,
Ἄν ᾔναι μὲ τὴν γνώμην σας καὶ μὲ τὴν θέλησίν σας.
Τὰ ὅπλα μας νὰ δράζωμεν πάντες κατὰ Τουρκίας,
Σημαίας ν' ἀνυψώσωμεν ὑπὲρ ἐλευθερίας.
Νομίζω ἔργον ἱερὸν οὐράνιον καὶ θεῖον,
Ἴν' ἀνυψώσωμεν Σταυρὸν τὸν τίμιον τιμίων.
Καὶ ἅπαντες ὡς ἀδελφοὶ νὰ σφιγκταγκαλισθῶμεν,
Σ' τὸ ἱερόν του ἔνομα καὶ νῦν νὰ ὀρκισθῶμεν.
Οἱ Στρατηγοὶ ἀπῆντησαν, εἴθε ν' ἀξιώθωμεν!
Εἰς ἐνδοξον καὶ ἱερὸν στάδιον νὰ ταχθῶμεν.
Τὰ ξίφη μᾶς μέχρι λαβῆς εἰς αἷμα νὰ βαφῶσι,
Βαρβάρους τοὺς ὀθαμανοὺς ὥπως ἐχδικηθῶσι.

Ὅποιοι ἡμεῖς εἰμεθα πρέπει ν' ἀναμνησθῶμεν,
 Κι' ὅποιοι οἱ προπάτορες ὀλίγον νὰ σκεφθῶμεν.
 Τὰ ἐνδοξὰ καὶ ἱερὰ ἔργα τῶν προπατόρων,
 Σχιαί τῶν αἰ ἀθάνατοι, ἀπὸ τῶν μετεώρων.
 Παρίστανται ἐνώπιον, ἡμῶν τῶν ἀπογόνων,
 Νὰ ἴδωσι τὰς πράξεις μας, αὐτὸ ζητοῦσι μόνον.
 Πλοῖα σχεδὸν τρισχίλια πρέπει νὰ ὀπλισθῶσι,
 Τὰ εὐκλεῆ παράλια ἵνα καταληφθῶσι.
 Γέφυραν πλέυσαν λαμπρὰν ταῦτα νὰ σχηματίσουν,
 Τὸν Θρόνον τὸν Ἑλληνικὸν ὅπως μεταχομίσουν.
 Μικρὰ μὲν εἶν' ὡς ἄλλοτε τὰ τῶν Ἑλλήνων πλοῖα,
 Μεγάλα κατορθώματα ὁρᾷς ἐν ἱστορίᾳ.
 Τὸ πάλαι ὁ Θεμιστοκλῆς μὲ ναῦς διακοσίας,
 Κατέστρεψεν Ἀσιανῶν τριήρεις διςχιλίας.
 Καὶ ὁ στρατὸς τῆς στερεᾶς μ' ὀλίγας χιλιάδας,
 Τὸν Ξέρξην κατεδίωξε μ' ἀπείρους μυριάδας.
 Καὶ ἐν τῇ ἱερᾷ ἡμῶν λαμπρᾷ ἐπαναστάσει,
 Τὴν οἰκουμένην ἅπασαν ἔκαμον νὰ θαυμάσῃ.
 Ὁ Στόλος τῶν Ἀσιανῶν, στόλος τῶν Αἰγυπτίων,
 Ὁ στόλος τῆς Τριπόλεως καὶ τῶν Καρχηδονίων.
 Μὲ στόλον τῶν Ἀφρικανῶν πεντάδα συναθροίζουν,
 Βαθέως τὰ πελάγη των κατὰ Ἑλλήνων σχίζουν.
 Οἱ δὲ ἄνδρεῖοι Ἕλληνες χωρὶς νὰ πτοηθῶσι,
 Μὲ λέμβους τῶν ἐτόλμησαν ν' ἀντιπαραταχθῶσι.
 Εἰς Ἐρισσὸν συγχρότησαν τὴν πρώτην ναυμαχίαν,
 Καὶ παρευθὺς οἱ Ἕλληνες ἔδειξαν τὴν ἀνδρείαν.
 Τὸν ἄσβεστόν των κεραυνὸν ὡς ἀστραπὴν τὸν ρίπτουν,
 Ἰφόνουσι ἐν δίκροτον καὶ οἱ Τοῦρκοι κατεφρίττουν.

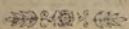
Νὰ θεωροῦν τὸ δίκροτον ὅλον κάθηναμμένον,
 Σ' τὸ ἄπειρον ὑψούμενον, τὰ νέφη ὑπερβαίνον.
 Ὁ ἥλιος Θαμβόνεται, τὰ νέφη κοκκινίζουν,
 Τὸ πᾶν τότε ἁλλοιόνηται, γῆν, θάλασσαν, κλονίζουν.
 Τὰ τηλεβόλα ἔγειναν καταπεπυρωμένα,
 ὧς κεραυνοὶ ἐφαίνοντο, ὅπως καθηναμμένα.
 Κι' ὡς τρομερώτατος χειμὼν ὅταν ἐν τριχυμῇ,
 Ὅστις τοὺς βροντοκεραυνοὺς πετᾷ ἔς τὴν γῆν ἐν βίᾳ.
 Καὶ φόβον μέγαν φέρουσιν ἐν γῇ καὶ ἐν θαλάσῃ,
 Τὰ ἔμψυχ' ὅλα τρέμουν τὸ σύμπαν μὴ χαλάσῃ.
 Ὡσαύτως καὶ οἱ βάρβαροι ἤρχισαν νὰ θρηνῶσι,
 Λιμένας καταφύγιον κι' ἄσυλον νὰ ζητῶσι.
 Καὶ μὲ τὰς γοεράς φωνὰς τὸν Μωχαμέτη κράζουν,
 Μὲ δακρυρρόοις ὀφθαλμοῦς τὸ Ἄλλ-Ἄλλὰχ φωνάζουν.
 Οἱ Ἕλληνες ἀνέβλεπον ὑψούμενον τὸ πλοῖον,
 Σ' τὸ ἄπειρον φερόμενον ὡς φοβερόν στοιχειῖον
 Κι' ἀφοῦ κατέβη ἐξ οὐρανοῦ μ' ὅλα τὰ τηλεβόλα,
 Οἱ βάρβαροι τὸ δέχθησαν ἔς τὰς κεφαλὰς τῶν ὅλα.
 Ἡ θάλασσα ἐκ τοῦ πυρὸς ἤρχισε ν' ἀναβράζῃ!
 Ἡ Ποσειδῶνος τρίαινα νὰ τὴν καταταράξῃ.
 Οἱ πυρπολήσαντες αὐτὸ διασωθέντες ὅλοι,
 ὧς ἐν καμίνῳ οἱ ἑπτὰ παῖδες οἱ δροσοδόλοι
 Ἀτρόμητοι οἱ Ἕλληνες γενναίως ναυμαχοῦσι,
 Τοὺς στόλους τρέπουν εἰς φυγὴν, κι' αὐτοὶ ἀκολουθοῦσι.
 Καταδιώκοντες αὐτοὺς καὶ πέραν τῆς Τρωάδος,
 Τὸν ὕψιστον ἐδόξασαν, προστάτην τῆς Ἑλλάδος,
 Ὅστις τοὺς ἐβοήθησε ἔς τὴν πρώτην ναυμαχίαν,
 Κι' ἐμψύχωσε τοὺς Ἕλληνας μὲ τόλμην κι' ἀφοδίαν.

Καὶ εἰς τοὺς Τούρκους ἔδωκεν ὅλο τὸ ἐναντίον,
 Νὰ τρέμουν ὅταν βλέπωσι Ἑλληνικόν τι πλοῖον,
 Νομίζοντές το κεραυνὸν νὰ μὴ κεραυνωθῶσι
 Κ' ἔπλεον ὅπου ἔφθανον ὅπως διασωθῶσι.
 Θεὸς δὲ εὐμενῶς δεχθεῖς τὴν προσφορὰν Ἑλλήνων,
 Βαρβάρων ὀλοκαύτωμα τὸ ὑψωθὲν ἐκείνων,
 Καὶ ἀποστείλας Ἄγγελον κομῖσαι τῶν Ἑλλήνων,
 Τὸν νέον Εὐαγγελισμὸν χαρμόσυνον ἐκείνων.
 Τὴν ἐκ τοῦ τάφ' ἀνέγερσιν Ἑλλάδος κοιμωμένης
 Ἰπὸ τετραειώνιον ζυγὸν μαστιζομένης
 Ἀπαλλαχθεῖς ἁλύσεων ἐλεύθερος θὰ μένη
 Βασίλισσ' ὅλων τῶν ἐθνῶν πάλιν μέλλει νὰ γένῃ.
 Ἀκούσας τότ' ὁ Βασιλεὺς τὴν τόλμην τῶν Ἑλλήνων,
 Τὸν μέγαν ἐνθουσιασμὸν καὶ αἴσθημα ἐκείνων
 Ὡ εὐτυχής! ἀπήντησεν, ὅλων τῶν Βασιλέων
 Νὰ ἄρχω εἰς ἓνα λαὸν, τοσοῦτον βωμαλέον
 Μὲ ἀκρανφῇ αἰσθήματα ἔνδοξον καὶ γενναῖον.
 Μὲ τόσῃν ἀφοσίωσιν πάντες πρὸς Βασιλέα,
 Ὡ γίγαντες τῆς στερεᾶς καὶ ἀετοὶ πελάγους,
 Κινήσατε τὰ ὅπλα Σας εἰς τοὺς δειλοὺς βαρβάρους.
 Ὅπλα ἀκαταμάχητα ἀνδρείου Ἡρακλέους,
 Τοῦ Ἀχιλλέως, Αἴαντος, καὶ τοῦ Θεμιστοκλέους.
 Καὶ ἀνδριάντας στήσατε ἐν γῇ καὶ ἐν θαλάσῃ
 Τὴν οἰκουμένην ἅπασαν κάμετε νὰ θαυμάσῃ.
 Κι' ἐπὶ τῶν ἀνδριάντων Σας τρόπαια νὰ στηθῶσι,
 Καὶ τὰ ὀνόματα ὑμῶν νὰ χρυσοχαραχθῶσι.
 Καὶ εἰς τὰς Κορυφὰς αὐτῶν Ἄγγελοι νὰ καθίσουν,
 Τὸν νέον εὐαγγελισμὸν πάντοθεν γὰρ σπλῖνισουν,

Καὶ ἐν τῷ ἱερῷ Ναῷ ἁγίασμα Σοφίας
 Νὰ ἀντηχήσῃ ἡ φωνὴ τῆς θείας λειτουργίας.
 Οἱ Ἄγγελοι ἐντὸς αὐτοῦ αὐτῆς νὰ καταβώσι,
 Ἄσματα ἵνα ψάλωσι καὶ νὰ προτευχθῶσι,
 Τὰς μάχας ν' ἀνυψώσωσι, τὸν ὄντα ν' ἀνυμνήσουν,
 Σταυρόν των νὰ δοξάσωσι καὶ νὰ τὸν προσκυνήσουν,
 Καὶ νὰ ὑψώσωσιν αὐτὸν καὶ πέραν τῶν Ἀστέρων
 Νὰ λάμψῃ ὡς ὁ ἥλιος ἀνωθεν τῶν αἰθέρων,
 Καὶ τὴν ὑδρόγειον αὐτὴν σφαῖραν νὰ τὴν φωτίτῃ
 Τὰ ἔθνη τὰ ἀλλόφυλα πάντα νὰ καταπαίτῃ,
 Σ' τὸν Ἰορδάνην ποταμὸν διὰ νὰ βαπτισθῶσι,
 Τὸν τάφον Του τὸν ἱερὸν ἐνθέρμως ν' ἀσπασθῶσι
 Καὶ τότε παύ' ὁ πύλεμος κι' ἔρχεται ἡ εἰρήνη,
 Τοῦ Πλάστου ὅλα τ' ἀγαθὰ παγκόσμιος γαλήνη.
 Ναύαρχοι δὲ καὶ Στρατηγοὶ ὡς λέοντες ὀρμῶσι
 Καὶ μὲ μεγάλον βρυχηθμὸν ὀρμοῦν νὰ ὀπλισθῶσι.
 Τὰς σάλπιγγας λαμβάνουσι ἄσμετα ἀρχινοῦσι
 Καὶ γενικῶς τοὺς Ἕλληνας πρὸς μάχην προσκαλοῦσι.
 Φάλαγγ' ἀκαταμάχητον διὰ νὰ σχηματίσουν,
 Καὶ μὲ ἐν βῆμα φοβερόν πρὸς μάχην νὰ κινήσουν,
 Τὸ πεπρωμένον πρὸ πολλοῦ ζήτημα ἵνα λύσουν
 Μεγάλου Κωνσταντίνου μας θρόνον νὰ ἀνακτήσουν.
 Τὸ θεῖον λάβαρον Αὐτοῦ εἰς χεῖρας των νὰ λάβουν,
 Τὸν αἰμοδόρον τύραννον πάραυτα νὰ συλλάβουν.
 Καὶ τὴν βαρεῖαν ἄλυσιν περὶ τὸν τράχηλόν του
 Νὰ στείλουν ὡς κατὰδικον νὰ εὕρῃ τ' αἵτυλόν του.
 Ἀμέσως ἀντηχήθησαν οἱ δύο τῆς Γῆς Πόλοι
 Κοιλάδες, λόφοι, θάλασσα, ἡ ἀτμοσφαῖρα ὅλη.

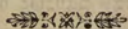
Σ' τὸ ἄπειρον τοῦ Οὐρανοῦ τ' ἄσματα ἀντηχοῦσι,
 Πλανήτην τὴν ὑφήλιον εἰς θαυμασμὸν κινουσι.
 Τὰ ἔμφυχ' ὅλα ἐν τῇ γῇ ἕσταντ' εἰς ἀπορίαν
 Ἀκούοντα τὰ ἄσματα, Ἀγγέλων ἁρμονίαν.
 Καὶ τὰ πτηνὰ τὰ εὐλαλα ὑπὸ τὰς φωλεάς των
 Ἀρχίζουσι τὸν κελαδισμὸν μὲ τὰς τερπινὰς πνοάς των
 Ἀπόλλων καὶ ἡ Ἀθηνᾶ μετὰ Μουσῶν ἐκείνων,
 Κατέβησαν εἰς Παρνασσὸν πρὸς δοῖαν τῶν Ἑλλήνων.
 Στεφάνους μὲ ἀειθαλῆ ἄνθη διὰ νὰ πλέξουν,
 Μὲ τὰς κιθάρας ἄσματα οὐράνια νὰ παιξουν,
 Ἐὰν κατὰ Ἀσιανῶν ἀνδρείως πολεμήσουν
 Τοὺς ἀθλητάς νὰ στέψωσιν, καὶ αἱ χορδαὶ ν' ἀρχίσουν.
 Καὶ μέχρι τρίτου Οὐρανοῦ τὰς μάχας ν' ἀνυψώσουν,
 Οἱ Ἄγγελοι Οὐράνια βραβεῖα νὰ τοῖς δώσουν.
 Ἀκούοντες οἱ Ἕλληνες τὰς σάλπυγγας ἐκείνων
 Νὰ παιανίζουσι ἄσματα καὶ τρόπαια Ἑλλήνων,
 Ἐνθουσιάζονται εὐθύς ὡς Γίγαντες ὀρμῶσι,
 Τὰ ὅπλα των λαμβάνουσιν ὅπως ἀπαλλαχθῶσι.
 Ἀπὸ τοῦ ὄρους Παρνασοῦ μέχρις ὄρους Λιδάου,
 Τὰ ὅπλα των λαμβάνουσι πάντες, κατὰ Σουλτάνου
 Εἰς πόλιν Ἱερουσαλὴμ καὶ εἰς τὴν Γαλιλαίαν
 Ἀνύψωσαν τὴν ἱερὰν καὶ ἀήττητον σημαίαν.
 Τῶν Ἱεροσολύμων δὲ ἐκεῖ ὁ Πατριάρχης,
 Μ' ἀρχιερετικὴν στολὴν Ἑλλήνων ὁ Στρατάρχης,
 Τὸ ἱερὸν σκῆπτρον αὐτοῦ ὡς τρόπαιον ἐκράτει,
 Τὰς τῶν βαρβάρων φάλαγγας μανιωδῶς σπαράττει.
 Ἡ πόλις Ἱερουσαλὴμ ἀμέσως ἀνεκτήθη,
 Ἀπὸ Ἑλλήνων φάλαγγας ἀπὸ Ἑλλήνων ξίφη.

Κε' ὁ τάφος Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐλευθερός ἐμμένει,
Ὁ οὐρανὸς ἀγάλλεται καὶ ὅλη ἡ Οἰκουμένη.

Ἄπαντα δὲ ἡ Εὐρώπη ἵσταται ἐκστατικῇ
Καὶ Συμβούλια μεγάλα εἰς Βιέννην προσκαλεῖ
ἵσταται ἐν ἀπορίᾳ ἄυπνος νυχθημερόν
Ζήτημα ὁρᾷ σπουδαῖον μέγιστον καὶ σοβαρόν.
Τὴν Ἑλλάδα νὰ συνδράμῃ, ὡς μητέρα τῶν ἐθνῶν,
ὡς διδάκτορα Εὐρώπης καὶ σοφίας καὶ τεχνῶν,
Ἡ ἀμέτοχος νὰ μένῃ ἄοπλος καὶ θεατῆς,
Καὶ τὴν Ἄρκτον νὰ ἀντικρούσῃ, ὡς συμφέρον ἑαυτῆς.
Ἀλλ' ἐν μέσῳ καταιγίδος ὅσον καὶ ἂν στηριχθῇ,
Τὸ σεσηπωμένον δένδρον, μέλλει νὰ ἐκριζωθῇ.
Γίνεται τότε συνθήκη, ὑπογράφεται εὐθὺς,
Εἰς τὰς μάχας τῶν Ἑλλήνων, ἵνα μένῃ θεατῆς.
Ἄν γενναίως πολεμίσουν κατὰ τῶν Ἀσιανῶν,
Καὶ συντρίψουν τὰς ἀλύσεις ὅλων τῶν χριστιανῶν.
Τότε θρόνον ν' ἀνακτήσουν, θρόνον πατρογονικόν,
Τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου, τὸν Αὐτοκρατορικόν.
Ὅθωνα νὰ ὀνομάσουν ἅπαντες οἱ Βασιλεῖς,
Ἄνακτα τοῦ Βυζαντίου, τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς,
Καὶ τὸ στέμμα Κωνσταντίνου ἐν μεγάλῃ τελετῇ
Ἐπὶ κεφαλῇ ἐνδόξου αἰθῆς νὰ ἐπιτεθῇ.
Ἡ κλαγγὴ Ἑλλήνων ὅπλων καὶ ὁ πυρσοκροτισμὸς,
Σ' τὸν πλανήτην μας νὰ γένῃ μέγιστος ἤλεκτρισμός.
Κε' ὁ καπνὸς τῶν τηλεβόλων εἰς τὰ νέφη ν' ὑψωθῇ
Καὶ ὡς λίθον καὶ σμύρναν πρὸς θεὸν ν' ἀποδοθῇ.

Τὸ μανθάνει ἡ Τουρκία κί ὅλη τρέμει ἀπ' ὀργήν,
 Κί' εἰς τοὺς αἰμοδόρους δίδει αὐστηρὰν διαταγὴν.
 Γέροντες, μικροὶ, μεγάλοι, εἰς τὰ ὅπλα νὰ τεθοῦν,
 Ἰπὲρ θρόνον τοῦ Μωάμεθ ἅπαντες νὰ ὀπλισθοῦν.
 Καὶ ἀμέσως ἐτοιμάζει πολυάριθμον στρατὸν,
 Εἰς τὸν στόλον νὰ τὸν βάλλῃ κί' ὁ Σουλτάνος μετ' αὐτῶν.
 Καὶ μετὰ ὀργῆς μεγάλης εἰς αὐτὸν νὰ εἰσαχθῇ
 Εἰς λιμένα Σαλαμῖνος ἔν' ἀγκυροβοληθῇ.
 Ἕλληνας νὰ ὑποτάξῃ ἐὰν ἦναι δυνατὸν,
 Πλοῖά των νὰ κυριεύσῃ καὶ τοὺς ναύτας μετ' αὐτῶν.

Ἀκούσαντες οἱ Ἕλληνες τὸ κήρυγμα Σουλτάνου,
 Ὅπλων κλαγγὴ ἀκούεται μέχρι ὄρους λιθάνου.
 Ναύαρχοι δὲ καὶ στρατηγοὶ συμβούλια ποιοῦσι,
 Ἰπὲρ Ἑλλάδος εὐκλεῶς πάντες ὁμοφωνοῦσι.
 Τὰ τῶν Ἑλλήνων τάγματα εἰς πλοῖα νὰ τὰ βάλλουν,
 Κατὰ ὑγρὰν τὸν τύραννον μ' ὀργὴν νὰ καταβάλλουν.
 Ἀπειρα δὲ τὸν ἀριθμὸν πρὸς μάχην ἐτοιμάζουν
 Καὶ τὸν στρατὸν ὁλόκληρον σ' αὐτὰ ἐπιβιβάζουν,
 Τὴν ἄγκυραν σηκόνουσι, τὰ ἄρμενα ἀπλόνουν,
 Καὶ τὰς κυανολεύκους των σημαίας ἀνυψόνουν.
 Τὸ δροσερὸν καὶ ἥσυχον φύσημα τῶν Ζεφύρων,
 Ἐφούσκωνε τὰ ἄρμενα, ταχέως ταῦτα σύρον.
 Ὡς δάσος δὲ πυκνότατον, λεόντων κατοικίαν,
 Ἐκάλυπτον τὴν θάλασσαν τὰ τῶν Ἑλλήνων πλοῖα.
 Ὁ στόλος χιλιόπλευστος ὅταν ἐκ τῆς Ἑλλάδος,
 Πανευκλεῶς ἐξέπλευσε τότε κατὰ Τρωάδος,

Οἱ Ἕλληνες ἐκάθηντο ἐπὶ καταστροφάτων
 Καὶ ὥς τὰ ἄστρα ἤττραπτεν ἡ λάμψις τῶν ἁρμάτων
 ὧς ἀετοὶ κί' Ἱέρακες ὅταν μ' ὀργὴν ὀρμήσουν,
 Κατ' ἀντιπάλων τρομερῶν ἔν' ἀντιπολεμήσουν,
 Ἀνέμους διασχίζουσι, νέφη διαπερῶσι,
 Ἔως οὐ φθάσουν τὸν ἐχθρὸν νὰ τὸν ἐκδικηθῶσι,
 Καὶ τότε ἀναπαύονται, πετῶντες μὲ γαλήνην.
 Εἰς κλάδους δένδρων κάθονται, μ' ἄπληστον εὐφροσύνην.
 Ὡσαύτως καὶ οἱ Ἕλληνες ὥρμησαν ἵνα φθάσουν,
 Τὸν βάρβαρον Ἀσιανὸν νὰ τὸν καταδαμάσουν,
 Αἱ πρῶραί τ'ων τὴν θάλασσαν βαθέως διασχίζουν,
 Οἱ ναῦται μ' ἀγαλλίασιν ἄσματα παιανίζουν.
 Ὁ Βασιλεὺς ἰστάμενος παρὰ τὴν παραλίαν,
 Φωνὴν βροντώδη ἤκουσε, οὐράνιον, καὶ θεῖαν,
 « Κατὰ Ἀσίας Ἕλληνες ματαίως προσπαθεῖτε, »
 « Ἐὰν τὸν Βασιλέα Σας στρατάρχην δὲν ἰδῆτε. »
 Ὁ Βασιλεὺς ὥς Ἀχιλλεὺς τὸ ξιφὸς του λαμβάνει,
 Κί' ὥς χρυσοπτέρυξ ἀετὸς ἐντὸς τοῦ στόλου φθάνει.
 Οἱ Ἕλληνες δὲ παρευθὺς σημαίας ἀνυψόουν
 Καὶ μὲ τὰ τηλεβόλα τῶν τὸν ἥλιον θαμβόουν,
 Ὡσαύτως καὶ ἡ Ἄνασσα ταχέως φερομένη,
 Τὸν στόλον ἵνα εὐχηθῇ, εἰς λέμβον ἐπιβαίνει,
 ὧς Ἀμφιτρίτ' ἐφαίνετο βασίλισσα θαλάσσης
 Εἰς τὸν ἀφρόν της ἔπλεεν φέρουσα στέμμι' Ἀνάσσης
 Ἀκύμαντος ἡ θάλασσα καὶ ὅλη ἐν γαλήνῃ,
 Τὸ λυκαυγὲς λαμπρὸν της φῶς ἔχυνεν ἡ Σελήνη.
 Σώματα τὰ Οὐράνια λαμπρῶς ἀντανακλοῦσι,
 Τὴν θάλασσαν εἰς Οὐρανὸν γαλήνιον ποιοῦσι.

Νίκην λαμπρὰν ἐπεύχεται τὸν Τοῦρκον νὰ νικήσουν,
 Τὸν Προπυτορικὸν αὐτῶν θρόνον νὰ ἀνακτήσουν.
 Οἱ Ἕλληνες ὑπὸ χαρᾶς ζητωκραυγὰς ἀρχίζουν
 Καὶ μὲ τὰ τηλεβόλα των νεφέλας σχηματίζουν.
 Καὶ ὡς Ἡὼς ἐξέρχεται, εἰς ὄχημα ἐμβαίνει
 Καὶ μ' ἄμετρον ταχύτητα σ' τὰ Ἀνάκτορα προβαίνει.
 Σεληνιαῖον λαμπρὸν φῶς, κί' Αὐγερινὸς φωτοῦσι,
 Τῶν ἀηδόνων αἱ πνοαὶ κοιλάδας ἀντηχοῦσι.
 Καὶ ὦ, λαμπρὰ περιστερά τὸν θρόνον Τῆς προφθάνει
 Καὶ τὰς ἡνίας παρευθὺς μὲ φρόνησιν λαμβάνει.
 Καὶ ἄφανεις οἱ Ἕλληνες ἀπὸ τὴν θεωρίαν
 Αἰγαῖον διαπλεύσαντες ἔφθασαν εἰς Ἀσίαν,
 Καὶ παραπλέοντες ἐκεῖ τὰ ἄκρα τῆς Ἀσίας,
 ἔχυνον τὸ Οὐράνιον φῶς τῆς ἐλευθερίας.
 Φθάσαντες εἰς Ἑλλήσποντον τὸν στόλον θεωροῦσι,
 Καὶ ναυμαχίαν τρομερὰν ἀμέσως συγκροτοῦσι.
 Ὡς ἄστοι ἀνέβαινον εἰς τ' ἄρμενα ξιφῆρεις
 Ὡς λέοντες ἐρρίπτοντο εἰς τὰς ἐχθρικὰς τριήρεις
 Τὰ κολοσσαῖα τρίκροτα, δίκροτα καὶ περγάδες
 Τὰ ἄπειρά των τάγματα Ναύαρχοι καὶ Πασσάδες,
 Ἀμέσως κατεστράφησαν ἀπὸ Ἑλλήνων στίφη,
 Ἀπὸ Ἑλλήνων φάλαγγας καὶ κοπτερά των ξίφη,
 Ἡ Ἑλλήσπόντου θάλασσα ἐμεταχρωματίσθη.
 Τὸ κυανοῦν εἰς ἐρυθροῦν ἐμετασχηματίσθη,
 Ὁ βάμβαρος Ἀσιανὸς εἰς θάλασσαν ἐρρίφθη
 Τὴν θάλασσαν διέσχισε κί' εἰς τὸν βυθὸν εἰσῆλθη.
 Διὰ σημείου τοῦ Σταυροῦ ἡ ἐρυθρὰ ἐσχίσθη,
 Κί' ὁ τύραννος ὁ Φαραὼ εἰς αὐτὴν κατεποντίσθη.

Καὶ τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ τὸν Ἀμαλὴκ τροπώνει,
Καὶ τὸν λαὸν τοῦ Ἰσραὴλ ἐκ τούτου ἐκλυτρώνει.
Καὶ αὖθις μὲ τὴν θεάν του Ἀγαρηνὸν τροπώσας
Καὶ τὸν πιστεύσαντα αὐτὸν λαὸν ἐλευθερώσας
Μετὰ τὴν ναυμαχίαν των τὸν Ὑψιστον δοξάζουν,
Καὶ τοὺς στρατοὺς εἰς τὴν ξηρὰν μ' ὁρμὴν ἀποβιβάζουν.
Τὰς σάλπιγγας λαμβάνουσι ἄσματα ἀρχινοῦσι,
Ἐλευθερίας τὴν ἡχώ πάντοθεν ἀντηχοῦσι.
Οἱ ἐν δουλείᾳ Ἕλληνες ἀπάσης τῆς Ἀσίας,
Ὑψωσαν τὴν σημαίαν των ὑπὲρ ἐλευθερίας.
Ὡς θυμὰ δὲ εἰς τὸν βωμὸν πρὸς τὴν ἐλευθερίαν,
Ἐφέρθ' Ἑλλήνων ἡ φυλὴ μὲ τόλμην καὶ ἀνδρείαν.
Ὡς πάλαι Ἰριγένεια εἰς τὸν πόλεμον Τρωάδος,
Θυμὰ ἐφέρθη εἰς τὸν βωμὸν πρὸς δόξαν τῆς Ἑλλάδος.
Ἀλλ' ὡς θυσίαν Ἀβραάμ, ἣν ὁ θεὸς προστάζει,
Καὶ τὰ ἐν τῇ καρδίᾳ τοῦ πάραντα δοκιμάζει.
Εἰς ὅρος τὸν μονογενῆ Υἱόν του ἀναβάσας,
Τὸ πῦρ δὲ καὶ τὴν μάχαιραν ἐνθέρμως ἐτοιμάσας.
Ἀλλ' ὁ Θεὸς τὸν Ἄγγελον ἐξ Οὐρανοῦ προστάζει,
Καὶ ἀπαλλάττει Ἰσαὰκ, καὶ ἄλλο θυμὰ σφάζει.
Καὶ ἡ Ἑλληνικὴ φυλὴ ὡς θυμὰ τότε ἐφέρθη,
Ἀλλὰ τὸ πῦρ καὶ ἡ μάχαιρα, εἰς ἄλλο θυμὸν ἐτέθη.
Στρατάρχης τότε, ὁ Βασιλεὺς, μ' ὅλους τοὺς στρατηγούς του,
Καὶ μ' ὅλους τοὺς ναυάρχους Του γενναίους ναυτικούς του.
Ὡς Αἴαντες καὶ Ἀχιλλεῖς γενναίως ἐφορμῶσι,
Βαρβάρους θυσιάζοντες, φρούρια κατακτῶσι.
Φθάσαντες εἰς Βυζάντιον μὲ ξίφη γυμνωμένα,
Καὶ ὡς θηρία ἀνήμερὰ καὶ ἐξαχρειωμένα.

ὧς λέοντες βρυχώμενοι μανικῶδῶς ὀρμῶσι,
Σ' τὰ ἀνάκτορα προφθάνουσι τὸν θρόνον ἀνακτῶσι.
Στρατῶνας καὶ τὰ φρούρια εἰς χεῖράς των λαμβάνουν,
Καὶ τοὺς φρουροῦντας εἰς αὐτὰ θυτίαν πάντας κάμνουν.
Τὰ τῶν βαρβάρων αἵματα, τὴν πόλιν πλημμυρίζουν,
Τὸν Βόσπορον μ' αἶμ' ἀσπεδῶν τὸν μεταχρωματίζουν.
Τὸ κυανοῦν εἰς πορφυροῦν ἀμέσως μετεβλήθη,
Καὶ παρευθὺς τὸ ΖΗΤΗΜΑ ΑΝΑΤΟΛΗΣ ἐλύθη !
Οἱ Ἕλληνες ἐν ἀκαρεῖ σημαίας ἀνυψοῦν,
Βαρβάρων ἡμιτέληνον πάραυτα ταπεινόνουν.
Μ' ἄσματα ἐπινίκια τὸν ὄντα ἀνυμνοῦσι,
Εἰς τὰς κοιλάδας ἄσματα τῆς νίκης ἀντιχοῦσι.
Στρατάρχης τότε ὁ Βασιλεὺς μ' ὅλους τοὺς στρατηγούς του,
Ξιφῆρης περιστρέφεται εἰς ὅλους τοὺς στρατοὺς Του.
ὧς Μιχαὴλ Ἀρχάγγελος τῶν θεῶν στρατευμάτων,
Ὡσαύτως καὶ ὁ Βασιλεὺς Ἑλληνικῶν ταγμάτων.
Μὲ πάλιν δὲ ἐπτάωρον ἡ πόλις ἀνεκτῆθη
Καὶ ἡ Ἑλληνικὴ φυλὴ ἐκ τοῦ ζυγοῦ ἀπελύθη.
Ῥαγδαιοτάτη δὲ βροχὴ τὴν πόλιν καθαρίζει,
Ἡ θάλασσα τὰ πτώματα μανικῶδῶς σκορπίζει.
Ὁ Βόσπορος τὰ κύματα ὡς ὄρη ἀνυψώνει
Καὶ μέχρι τοῦ πυθμένος του τὸν τύπον ταπεινώνει.
Τῶν τρισβαρβάρων κι' ἀγενῶν ἀγρίων Μουσουλμάνων
Τῶν αἰμοδόρων κι' ἀσπεδῶν θηριῶδων τυράννων.

Ὁ Πατριάρχης Γρηγόριος ἐν τῇ ἀρχόρῃ.

Οἷτινες ἀπηγχόνισαν τὸν θεῖον Πατριάρχην
Τὸν ὑπὲρ τοῦ ποιμνίου του παθόντα ποιμενάρχην.
Ὡς ἀρχηγὸν τῆς μυστικῆς Ἑλλήνων ἐταιρείας
Τῆς κατὰ τῶν Ἀγαρηνῶν ὑπὲρ ἐλευθερίας.
Ἐκ τῆς Ἑβραϊκῆς φυλῆς ἀνθέων Φαρισαίων
Τῶν σταυρωσάντων τὸν Χριστὸν ἀνόμων Ἰουδαίων.
Τὸ σῶμά του τὸ ἱερὸν ἀσπλάγχχνως κατεσύβη
Καὶ μὴ ὅλην τὴν ἀσέβειαν εἰς θάλασσαν ἐβρίβη

Τὰ νέφη διελύθησαν, ὁρίζων καθαρίσθη,
 Σ' τὸ χρῶμα της ἡ θάλασσα ἐμετεσχηματίσθη.
 Ἀκύμαντος ἐστάθηκε καὶ ὅλη γαληνιαία,
 Χαροποιὰ ἐδέχθηκε Ἑλλήνων Βασιλέα.
 Ὡς Ἡλυσιὰ πεδιάς δασοπεφυτευμένη,
 ὑπὸ νεῶν πολλῶν ἐθνῶν ἦτο κεκαλυμμένη.
 Τὰ πλοῖα τὰ Ἑλληνικὰ ὡς δάσος πυκνωμένα,
 Καὶ ὑπὸ τὰς σημαίας των ὡς μ' ἄνθη στολισμένα.
 Αὔραι ζεφύρων δροστέραὶ εἰς τ' ἄρμενα συρίζουν,
 Καὶ τὰς κυανολεύκους των σημαίας κυματίζουν.
 Οἱ Ἕλληνες ὡς νικηταί, μὲ δάφνας ἐστεμμένοι,
 ὑπὸ βαρβάρων αἵματα πορφυρενδεδυμένοι.
 Τὰ κοπτερὰ ξίφη αὐτῶν εἰς χεῖρας των κρατοῦσι,
 Κε' ὡς Ἄγγελλοι χρυσόπτεροι χοροὺς των συγκροτοῦσι.
 Τὸν ὑπερθαύμαστον Ναὸν πανευκλεῶς ἀνοίγουν,
 Μὲ δάφνας καὶ σημαίας των λαμπρῶς καταστολίζουν.
 Ὡς ὁ κλεισθεὶς παρὰδεῖτος, ὃν ὁ Θεὸς ἀνοίξας,
 Τὰς πύλας Ἄδου καὶ μοχλοὺς τοῦ Σατανᾶ συντρίψας.
 Καὶ τοὺς δεσμίους ἅπαντας ἀπὸ ἐκεῖ ἐξάγει,
 Καὶ εἰς τερπνὸν Παράδειτον ὡς πάλαι τοὺς εἰσάγει.
 Καὶ ὡς Ναὸς θαυμάσιος μεγάλου Σολομῶντος,
 Ὡς δέχθηκε τὴν Δέσποιναν τοῦ ὑπερτάτου ὄντος.
 Τὰς θύρας ὅλας ἔχουσα μὲ δάφνας ἐστεμμένας,
 Σημαίας Ἰησοῦ Χριστοῦ μυρίας ὑψωμένας.
 Μ' ἀψίδα ὑπερθαύμαστον, ὡς Ἱρις οὐρανία,
 Μὲ ἐπιγραφὴν ὀλόχρυτον « ΖΗΤΩ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ! »
 Οὐρανομήκη τρόπαια περὶ αὐτῆς στημένα,
 Ὀνόματα ἀγωνιστῶν χρυτὰ κεχαραγμένα.

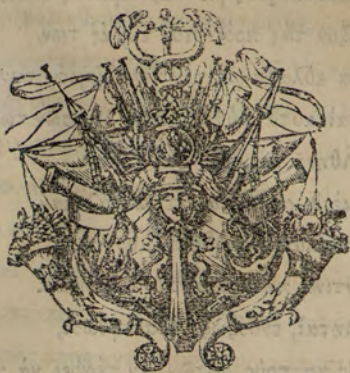
Καὶ εἰς τὰς κορυφὰς αὐτῶν οἱ Ἄγγελοι καθίζουσιν,
Καὶ μὲ τὰς σάλπιγγας αὐτῶν ἄσματα παιανίζουσιν.
Τὰς μάχας καὶ τὰ τρόπαια Ἑλλήνων ἐξυμνοῦσι,
Τὸν ἐν Τριάδι Ἰψιστον Θεὸν ὑμνολογοῦσι.
Ὁ Βασιλεὺς εἰσέρχεται μὲ τὰς ζητωκραυγὰς του,
Ἰν' ἀναβῇ τὸν θρόνον Του νὰ δώσῃ τὰς εὐχὰς Του.
Μὲ θρίαμβον εἰσέρχεται, εἰς τὸν Ναὸν ἐμβαίνει,
Εἰς θρόνον ἀδαμάντινον ἐνδόξως ἀναβαίνει.
Τὰ πλοῖα καὶ τὰ φρούρια σημαίας ἀνυψοῦν,
Καὶ μὲ τὰ τηλεδόλα των Ἥλιον ἀμαυρόνουν.
Κλαγγὴ ὄπλων ἀκούεται, καὶ κρότος τηλεδόλων,
Καὶ τρομερώτατος σεισμὸς εἰς τὸν Πλανήτην ὅλον.
Ναοῦ τὸ καταπέτασμα ἀρχίζει νὰ ῥαγίξῃ,
Καὶ τῶν βαρβάρων τοὺς βωμοὺς νὰ τοὺς κατεδαφίσῃ
Μέγιστον νέφος σκιερὸν πρὸς Οὐρανὸν ὑψώνει
Καὶ ὡς θυσίαν ἱερὰν, Θεὸν ἐξιλεώνει.
Ἡ δὲ νεφέλη παρευθὺς κλίμαξ ἐσχηματίσθη,
Κε' ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ Ναοῦ τὸ ὕψος ἐβασίσθη.
Καὶ ἐκ τῆς κλίμακος αὐτῆς Ἄγγελοι καταβαίνουν
Βραβεῖα τὰ οὐράνια Ἑλλήνων διανέμουν,
Παρθένοι αἱ οὐράνιοι ὑποδεδουλωμέναι,
Ἐκ τῶν σκληρῶν ἀλύστεων ὅλαι ἀπηλλαγμέναι.
Εἰς τὸν Ναὸν ἐφέρθησαν μὲ δάφνας εἰς τὰς χεῖρας,
Καὶ κύκλον μέγαν ἔκαμον εἰς τοῦ ἱεροῦ τὰς θύρας.
Οὐράνια ἐγκώμια ἔψαλλον τῶν Ἑλλήνων,
Καὶ τὸν Θεὸν ἐδόξασαν προστάτην των ἐκείνον.
Ἡ ἐν Ἑλλάδι Ἀνασσα, μυρσίνο ἐστεμμένη,
Μὲ Μούσας τὰς τοῦ Παρνασοῦ λαμπρῶς συνωδευμένη.

Εἰς τὸν Ναὸν εἰσέρχεται μὲ τὰς λαμπρὰς στολὰς Τῆς,
 Σ' τὸν Βασιλέα τοῦ Παντός νὰ δώσῃ τὰς εὐχὰς Τῆς.
 Καὶ ὡς χρυσόλαμπρος ἦὼς, τὸν θρόνον ἀναβαίνει,
 Μὲ στέμμ' Αὐτοκρατορικὸν ἐνδόξως ἐστεμμένη.
 Ὁ Πατριάρχης τότε ἐκεῖ μὲ τοὺς Ἀρχιερεῖς Του,
 Μ' Ἀρχιερετικὰς στολὰς, ὡς τύποι τοῦ Ἰψίστου.
 Τὰ σκῆπτρα τὰ ὀλόχρυσά εἰς χεῖρας Τῶν κρατοῦσι,
 Καὶ μὲ τὴν δεξιὰν αὐτῶν, τὸ πλήρωμ' εὐλογοῦσι.
 Καὶ ἐπὶ θείου ἁμβωνος λόγος ἐξεφωνήθη,
 Καὶ ὁ λαὸς μὲ δάκρυα χαρᾶς περιεχύθη.
 Καὶ ἐτελείωσαν ἐκεῖ τὴν θεῖαν λειτουργίαν,
 Μὲ ὕμνους μὲ ἐγκώμια, ὡς ἱερὰν θυσίαν.
 Ἀρχίζων τότε ὁ ἥλιος, ἀκτῖνάς του νὰ κρύπτει,
 Καὶ σώματα οὐράνια νὰ μᾶς ἀνακαλύπτει,
 Σταυρὸν τότε ἀνεκάλυψε μὲ δώδεκα ἀστέρας,
 ὧς ἥλιος ὑπέρλαμπρος ἔλαμψε ε' τοὺς αἰθέρας.
 Καὶ ὡς ὁ μέγιστος φωστὴρ τὰς λαμπηδόνας ῥίπτει,
 Πλανήτας καὶ τοὺς ἀπλανεῖς ἀστέρας ἀποκρύπτει.
 Καὶ σφαῖραν τὴν ὑδρόγειον ὅλην καταφωτίζει,
 Τοὺς μὴ πιστεύοντας Χριστὸν ἅπαντας ἠλεκτρίζει
 Εἰς Ἰορδάνην ποταμὸν διὰ νὰ βαπτισθῶσι,
 Τὸν τάφον τοῦ τὸν ἱερὸν πάντες ἴν' ἀσπασθῶσι.
 Καὶ ἔπαυσεν ὁ πόλεμος, καὶ ἦλθεν ἡ εἰρήνη,
 Τοῦ Πλάστου ὅλα τ' ἀγαθὰ, παγκόσμιος γαλήνη.
 Ὁ Ἕλλην τὸ Βυζάντιον κῆπον τερπνὸν ποιήσας
 Τῆς ὑδρογείου τὰς φυλάς ἀπάσας συγκινήσας.
 Εἰς τὰ λαμπρὰ παράλια ὡς πάλαι νὰ καθήσουν
 Ἰπὸ τὴν οὐρανόχορον σημελίαν του νὰ ζήσουν.

Καὶ ἔστησαν οἱ Ἕλληνες ἀκίνητόν των θρόνον,
 Προστάτην ἔχουν πάνσοφον τὸν ὕψιστον καὶ μόνον.
 Καθήμενος ὁ Βασιλεὺς ἐπὶ ἐλεφαντίνου,
 Μὲ στέμμα ἐπὶ κεφαλῆς Μεγάλου Κωνσταντίνου.
 Καὶ ἐβασίλευ' εὐκλεῶς μὲ τὴν δικαιοσύνην
 Τὸν εὐσεβῆ λαὸν αὐτοῦ μ' ἀνέκφραστον γαλήνη.
 Ὁ δὲ λαὸς εὐγνωμονῶν τὸν ὕψιστον δοξάζει,
 Καὶ εὐχεται ὑπὲρ αὐτοῦ νὰ τὸν ἐπισκιάζῃ.
 Ἄμ' ἤρχισεν ὁ Ἥλιος τὴν φύσιν ν' ἀλλοιόνη
 Τὰ νέφη καὶ τὰς κορυφὰς ὁρέων νὰ χρυσόνη,
 Τὸ τόξον τὸ Οὐράνιον σ' τὰ νέφ' ἐνεφανίσθη
 Καὶ ἡ Ἑλληνικὴ φυλὴ ἐκ τούτου ἐβασίσθη,
 Ὅτ' ἄσσειστος ὁ θρόνος της αἰεὶ θὰ διαμένῃ
 Ὡς στήλη φαινώχρυσος μὲ δάφνας ἐστεμμένη.
 Καὶ ἡ Ἑλλὰς ὑφόνεται εἰς τὸν πρῶτον κολοφῶνα,
 Εἰς τὸν ὑπέρλαμπρον αὐτὸν χρυσοῦν της τὸν αἰῶνα.
 Καὶ ὡς λαμπρὰ ἀνατολὴ, ὡς οὐρανία πύλη,
 Τὸν ἥλιον της τὸν χρυσοῦν ὅταν θὰ ἀνατείλῃ.
 Σώματα τὰ ὀρώμενα ἵνα καταφωτίσῃ,
 Καὶ ἅπαντα τὰ ἐν τῇ γῇ ν' ἀναζωογονήσῃ.
 Τὴν ἡμισέληνον αὐτὴν νὰ τὴν κατακαλύψῃ
 Καὶ σκότος ζοφερώτατον διόλου νὰ ἐκλείψῃ.
 Καὶ ὡς λειμῶν ὁ δροσερὸς εὐανθοστολισμένος,
 Μὲ τὰ λαμπρὰ τῆς φύσεως δῶρα πεφυτευμένος.
 Ἄπειρα νέα χρώματα ἤρχισε νὰ ἐκβάλῃ,
 Τὰ εὖρωμα καὶ εὐθαλῆ λαμπρὰ φύσεως κάλλῃ.
 Οἱ Ἄγγελοι ὡς κηπουροὶ εἰς αὐτὸν ἐπιστατοῦσι,
 Τὸν ὕψιστον ὑμνολογοῦν, χρυσοὺς καρποὺς τρυγοῦσι.

Καὶ αἱ ὠραῖαι Μοῦσαι μας μὲ τὰς τερπνὰς ᾠδὰς των,
 Ἀσμένως ἐκιδάριζον τὰς πρὸς θεὸν εὐχὰς των.
 Καὶ τὰ πτηνὰ τὰ εὐλαλα μὲ τὸν κελαδισμόν των,
 συνηκολούθουν καὶ αὐτὰ κιθάρας τῶν Μουσῶν των.
 Ἡ τροπαιοῦχος Ἀθηνᾶ μὲ δόρυ καὶ ἐλαίαν,
 Μ' ἀσπίδα καὶ μὲ θώρακα καὶ περικεφαλαίαν.
 Ὑπὸ σκιὰν ἐκάθητο λαμπρῶν δαφνομυρσίνων,
 Στέφανα ἀμαράντινα πλέκοντα τῶν Ἑλλήνων.
 Οἱ ἐν ἀγῶνι ἀθληταὶ, ἐνδόξως νὰ στεφθῶσι,
 Καὶ τοὺς γλυκεῖς καρποὺς αὐτῶν, ἐν τέρψει νὰ γευθῶσι.
 Καὶ κληρονόμοι νὰ γενοῦν τοῦ εὐανθοῦς λειμῶνος,
 Κι' ἀπηλλαγμένοι ζοφεραῖς κοιλάδος τοῦ κλαυθμῶνος.

Πρὸς τὸν λαὸν τῆς Ἑλλάδος.

Ὡς ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀκριφῆ αἰσθήμητά σου,
 Ἐλῶσσαν ἔτωσαν, Ὀρῆσαι καὶ τὴν ἐθνικότητά σου,
 Ἀναστὰς ὡς ἐκ τοῦ τάφου, ὕψωσαι εὐλὴ σημαίαν,
 Καὶ κατὰ βρυχάων δράξας πῦρ καὶ δίστομον ῥομφαίαν.
 Τὰ αἰώνια δεσμά σου ἀπ' τὸν τράχηλόν σου ῥίψας,
 Τρίπαλα καὶ ἀνδριάντας, ὡς ἐν Σαλαμῖνι στήσας.
 Ὡς περ ἀετὸς ἢ Φοῖνιξ, ὦ λαέ, ἀνεκαινίσθης,
 Ἐπὶ τοῦ χρυσοῦ ἐδάφους φαινὸς ἀνεφανίσθης.
 Ἐρχεσαι διὰ νὰ φράσῃς τὸν λαμπρὸν χρυσοῦν αἰῶνα,
 Σ' τὸν ἀρχιὸν σου καὶ πρῶτον ὑψηλὸν σου κολοφῶνα.
 Καὶ τοῦ Παρνασοῦ αἱ Μοῦσαι μὲ τὰς δᾶδας τῶν ἐκείνης,
 Ἦλθον εἰς ἐσὲ νὰ ῥίψουν τὰς χρυσοειδεῖς ἀκτῖνας.
 Ὡς ἀδάμας διαλάμπεις ἐν τῷ μέσῳ ὑψηλίου,
 Σ' τὸν ἐπίγειον πλανήτην σφαίρας μας τῆς ὑδρογείου.
 Εἰς τὸν ὑψηλὸν σου θρόνον Ἀνακτα σ' αὐτὸν καθήσας
 Συνταγματικὸν Μονάρχην καὶ αὐτὸν ἐγκραταστήσας.

Εἰς ὀλοχρύσους Κώδικας ἐγγεγραμμένος εἶσαι
Καὶ μεταξὺ σοφῶν ἐθνῶν καὶ σὺ συναριθμεῖσαι.
Χρέος νομίζουσι ἱερὸν τὰ ἔθνη νὰ σ' αὐξήσουσι
Μῆτηρ διδάσκαλος αὐτῶν τὸ πάλαι ἐσὺ ἦσουν.
Χαῖρε, ὦ λαὲ Ἑλλάδος, εὐτυχὴς ἀφ' ὅλους εἶσαι
Μέλλον ἔνδοξον θὰ ἔχῃς τοῦ λοιποῦ, καὶ μὴ λυπῆσαι.
Χεὶρ ἡ κραταιὰ ὑψίστου θρόνον σου ἐπισκιάζει,
Εἰς ὁδὸν εὐημερίας ἀενάως τὸν βαστάζει.
Εἰς τὸν τρισέβαστον ἡμῶν αὐτὸς θὰ εὐδοκήσῃ,
Μεγάλου Κωνσταντίνου μας θρόνον νὰ ἀνακτήσῃ.
Νὰ παύσωσιν εἰς τὸ ἔξῃς ὅλαι αἱ συζητήσεις,
Λονδίνου τὰ συμβούλια ἐθνῶν αἱ ἀπαιτήσεις.
Ἐὰν τὰ ἔθνη ἀρνηθοῦν τὸ νὰ μᾶς βοηθήσουν,
Κ' ἀντὶ τοῦ μάννα τὴν χολὴν καὶ ὄξος μᾶς ποτίσουν,
Τὴν Θεῖαν τότε ἀντίληψιν ἃς ἐπικαλεσθῶμεν,
Καὶ μόνοι μας σ' τὸν βάρβαρον ν' ἀντιπαραταχθῶμεν.
Νὰ ἀντιτάξωμεν Σταυρὸν κατὰ Ἑμισελήνου,
Τρόπαιον τὸ ἀήττητον Μεγάλου Κωνσταντίνου,
Καὶ εἰς τὸ αἵματόβερετόν τοῦ Ἄρεως πεδίον,
Νὰ στήσωμεν καὶ νῦν σ' αὐτὸ ἀθάνατον μνημεῖον.

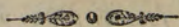

Ἡ Εἰκοσιπενταετηρίς Βασιλεία, τοῦ Βασιλέως Ὁθωνος τοῦ Α'.

Μετὰ τὴν παῦσιν τοῦ λαμπροῦ καὶ ἱεροῦ ἁγῶνος,
 Τοῦ κατὰ τοῦ δεσπόζοντος ἀγρίου λυμεῶνος.
 Πεντάκις πέντε ἥλιοι, ὦ Βασιλεῦ, παρῆλθον,
 Ἀφ' οὗτοῦ ἐκ τῆς Δύσεως οἱ πόδες Σου ἐξῆλθον.
 Πρὸς τὴν λαμπρὰν Ἀνατολὴν τὴν φαεινὴν Ἑλλάδα,
 Σ' τὴν αἱματόβρεκτον αὐτὴν ἔνδοξον πεδιάδα.
 Ἐν μέσῳ τῶν δαφνῶνων Της τὸν θρόνον Σου νὰ στήσης,
 Τὸν ἐκ τῆς πάλης εὐκλεῆ λαὸν νὰ διοικήσης.
 Τοὺς ἀθλητάς, ὦ Βασιλεῦ, ἅπαντας νὰ βραβεύσης,
 Καὶ τὰς πληγὰς, ὡς ἰατρὸς, αὐτῶν νὰ θεραπεύσης.
 Τας χήρας καὶ τὰ ὀρφανὰ τῶν ἱερῶν θυμάτων,
 Τῶν κατὰ γῆν καὶ θάλασσαν πανευκλεῶν πτωμάτων.
 Ὡς γενικὸς πατὴρ αὐτῶν μ' ὅλην τὴν εὐσπλαχνίαν,
 Καὶ μ' ὅλην τὴν εὐτέλειαν καὶ καλοκάγαθίαν.
 Πάντας ὑπὸ τὴν κραταιὰν Αἰγίδα Σου ν' ἀθροίσης,
 Τὸ βάλαμον Σου, βασιλεῦ, ε' αὐτοὺς νὰ ἐπιχύσης.
 Καὶ ὡς στρατάρχης τοὺς στρατοὺς γενναίως νὰ γυμνάσης,
 Τὴν εὐκλειαν τοῦ θρόνου Σου νὰ προπαρασκευάσης.
 Τὸ σκάφος τὸ Ἑλληνικὸν τὸ ἀπὸ τὴν δουλείαν,
 Ὅπως προᾶξῃτε αὐτὸ εἰς τὴν εὐημερίαν.
 Ὡς πλοῖον δαφνοστόλιστον μ' ἀήττητον σημαίαν,
 Μὲ κοπτερὰν καὶ δίστομον κατάπυρον ῥομφαίαν.

Ἐν τῇ ὑγρᾷ φερόμενον ἄνευ τινὸς πυξίδος,
 Καὶ ἄνευ διοικήσεως, ἐν μέσῳ καταγίδος.
 Ἡρωϊκῶς μαχόμενον διὰ τῆς ἐμπειρίας,
 Καὶ διὰ τῆς Ἑλληνικῆς ἐκ φύσεως ἀνδρείας.
 Ὡς ὁ Ἰάπων, Βασιλεῦ, εἴς αὐτὸ νᾶ βασιλεύσης,
 Εἰς τὸν σκοπούμενόν του πλοῦν πανευκλεῶς νᾶ πλεύσης.
 Σ' τὸ τέρμα ὅπερ πέπρωται, ταχέως ἵνα φθάσης,
 Ἄπαν τὸ πλήρωμα αὐτοῦ ὅπως ἐπισκιάσης.
 Τὸν τερατώδη δράκοντα μ' ὀργὴν νᾶ καταβάλλης,
 Τὸ πορφυροῦν καὶ εὖοσμον χρυσοῦν μῆλον νᾶ λάβῃς.
 Τῶν ἐραστῶν τὰς ἔριδας καὶ ἀλληλομαχίας,
 Τὰς τρομερὰς σφαγὰς αὐτῶν καὶ αἵματοχυσίας.
 Τὸ ἀκατάβυστόν των πῦρ τὴν φλογερὰν ῥομφαίαν,
 Νᾶ μεταβάλλῃ, Βασιλεῦ, εἰς ἀνθρᾶν ἐλπίαν.
 Μὲ τὰς πνοάς των ἰσχυρῶν πάσης τῆς ὑψηλίου,
 Ἐφθασας εἰς τὸν εὐκλεῆ λιμένα τοῦ Ναυπλίου.
 Κομίσας εἰς τοὺς Ἕλληνας τὸν πορφυροῦν μανδύαν,
 Τὸν ὑψηλὸν θρόνον αὐτῶν μ' ὅλην τὴν πανοπλίαν.
 Ἡ ἔλευσίς Σου ἔφερε μεγίστην εὐφροσύνην,
 Εἰς τῶν Ἑλλήνων τὰς ψυχὰς, Οὐράνιον γαλήνην.
 Ἡ νησοφύτευτος ὑγρᾷ, πορφυρενδεδυμένη,
 Τὸ διαλάμπον στέμμα της, ὡς νύμφη ἀναμένει.
 Οἱ ἥρωες τοῦ δράματος, τῆς ἀνεξαρτησίας,
 Ἐνοπλοὶ πάντες ἔφθασαν εἰς τὸν δῆμον τῆς Ναυπλίας.
 Δαφνοστεμμένην φάλαγγα διὰ νᾶ σχηματίσουν,
 Τὸν Βασιλέα Ὀθῶνα ὅπως προῦπαντήσουν.
 Κύκλον σημαιοτόλιστον πάραυτα σχηματίζου,
 Καὶ τὸ ἀειθαλλίστατον ἀσμένως περιστοιχίζου.

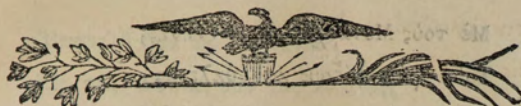
Ἄφθονον πῦρ χαρμόσυνον στέμμα ἐκκενόνουν,
 Σ' τὸν φαεινὸν ὀρίζοντα νεφέλας ἀνυψώνουν.
 Τὰς ἐθνικὰς ἀψίδας των μὲ τὰς λαμπρὰς ταινίας,
 Ὑψώνουν μεγαλοπρεπῶς ὡς ἱερεὺς οὐρανίας.
 Μετ' εὐκλεῶν ἐπιγραφῶν ὡς τοὺς λαμπροὺς ἀστέρας,
 Οἷτινες ἀκτινοβολοῦν ἄνω εἰς τοὺς αἰθέρας.
 Ὁ Ἕλλην εἰς τὰ ὕψη των τὰ ὄμματ' ἀτενίζει,
 Τὴν εὐκλείειν τοῦ θρόνου του σαφῶς προσεικονίζει.

Ἡ ἐπάροδος τοῦ Βασιλέως.

ὦ χρυσοπτέριξ Ἀετός, ὦ Βασιλεῦ, ἐξῆλθες,
 Εἰς τὴν πατρίαν γῆν ὕμῶν πανευκλεῶς εἰσῆλθες,
 Τοὺς βασιλεύοντας ἐκεῖ ὅπως ἐπισκεφθῆτε,
 Ὑπὲρ τῆς δαφνοφύτου γῆς, σ' αὐτοὺς νὰ ἐκφρασθῆτε.
 Εἰς τὸν λαμπρὸν ὀρίζοντα τὰς αὔρας των νὰ χύσουν
 Τὴν ζοφεράν ἀγλὺν αὐτῆς ἴσως τὴν διαλύσουν.
 Δαφνοστεφῆς ἐπαγελθὼν, ὦ Ἀναξ τῆς Ἑλλάδος,
 Σ' τὸν φαεινὸν ὀρίζοντα τῆς πόλεως Παλλάδος.
 Σ' τὸν θρόνον τὸν ἀκράδαντον τοὺς πόδας νὰ πατήσης,
 Τὸν εὐκλεέστατον λαὸν τῆς γῆς νὰ διοικήσης.
 Τὰς πορφυρὰς ἡμέρας του εἰς χεῖράς σου νὰ λάβῃς,
 Τὰ εὐγενῆ ἔργα ἡμῶν αὐθις νὰ ἀναλάβῃς,
 Ἄτινα ἀναθέτετε εἰς πᾶσαν ἀπουσίαν,
 Σ' τὴν μεγαλοφυῆ ἡμῶν Ἀννασαν Ἀμαλίαν.
 Καθὼς ὁ μέγιστος φωστὴρ ὅταν μέλλῃ νὰ δύσῃ,
 Σ' τὴν τροχίαν στρεφόμενος ἕως οὗ νὰ γυρίτῃ,

Εἰς τὴν λαμπρὰν Ἀνατολὴν αὖθις νὰ ἀνατείλλῃ,
 Εἰς πᾶσαν τὴν ὑψήλιον τὸ φῶς του ν' ἀποστείλλῃ,
 Ἀφ' οὗ ὅπισθεν αὐτοῦ τὴν φεινὴν Σελήνην,
 Νὰ βασιλεύῃ ἀντ' αὐτοῦ μ' Οὐράνιον Γαλήνην.

Ἡ ἐπάροδος τῆς Βασιλείας.

Ὡς χρυσοπτέρυξ φοῖνιξ ἐξήλθες
 Ἐκ τῆς Ἑλλάδος ἀειθαλῶς,
 Εἰς τὴν πατρίαν σου γῆν ἀπῆλθες,
 Ὡς τρισεβάστη πανευκλεῶς.

—ο—

Ὡς Ἀμφιτρίτη, ὦ Ἀμφλίν,
 Ἐνδοξῶς ἔπλευσας τὴν ὑγρὰν,
 Καὶ ὥσεϊ ἶρις ἡ Οὐρανίη,
 Ἐνεφανίσθης εἰς τὴν ξηρὰν.

—ο—

Τὰς ἀπεράντους τῆς πεδιάδας,
 Φαιδρῶς διήλθετε ἐν χαρᾷ,
 Τὰς δαφνοφύτους τερπνὰς κοιλάδας,
 Ὡς ἡ ἀθῶα περιτερά.

—ο—

Σ' τοὺς ἀκραδάντους ὁρόνους ἀπῆλθες,
Τοὺς συγγενεῖς σου ἔν' ἀσπασθῆς,
Τὴν Γερμανίαν πᾶσαν διῆλθες,
Ἵπὲρ Ἑλλάδος νὰ ἐκφρασθῆς.

—ο—

Μὲ τοὺς Μονάρχας ἐσυναντήθης,
Τοὺς τρισενδόξους καὶ εὐκλεεῖς,
Κι' ἐν μέσῳ τούτων ἐνεφανίσθης
Καθὼς τὸ ἄστρον τῆς Χρυσαιγῆς.

—ο—

Ὡς ῥόδον εὖοσμον Ἀμαλία,
Καὶ ὡς ἐλαία ἀειθαλλῆς,
Ἐφάνης αὖθις ἐν Γερμανίᾳ,
Ἑλλήνων στήλη περικαλλῆς.

—ο—

Τοὺς πόδας ὅπου καὶ ἄν πατήσῃς,
Ὡς Ἀνασσ', εἶθεν καὶ ἄν στραφῇς,
Ἑλλήνων παῖδας θὰ ἀπαντήσῃς,
Καὶ μὲ τὰς δάφνας των θὰ στεφθῇς.

—ο—

Τοὺς οὐρανίους ὕμνους ἀρχίζουν,
Τὸν ἐν ὑψίτοις ἔν' ἀνυμνοῦν,
Μ' ἄνθη τὸ στέμμα των νὰ ῥαντίζουν,
Τοὺς βασιλεῖς των ἀν' ἐξυμνοῦν.

—ο—

Ὁθωνα πρῶτον καὶ Ἀρχλίαν,
Ζεῦγος τρισέβαστον καὶ σεπτόν,
Μὲ νοῦν ἀπέραντον καὶ εὐφροίνην,
Καὶ ὑφ' ἀπάντων ἀγαπητήν.

—ο—

Ἐπανελθοῦσα ἐκ Γερμανίας,
Εἰς τὰς Ἀθήνας σου τὰς κλεινάς,
Μ' αὔρας Ζεφύρων ἐλευθερίας,
Καὶ μὲ τὰ ὅπλα τῆς Ἀθηνᾶς.

—ο—

Εἰς τὰ ἐδάφη τῆς νᾶ πατρίδος,
Εἰς τῶν ἡρώων τῆς τᾶς στοάς,
Ἀπὸ τοῦ ὕψους νὰ διαχίσης,
Τὰς ζωογόνους τερπινὰς πνοάς.

—ο—

Αἱ δάφναι αἴθρις νὰ ἀναθάλλουν,
Ὁ εὐανθὴς σὰς οὖτος λειμὼν,
Τοὺς χαρμωγὰς ὕμνους νὰ ψάλλουν,
Αἱ ἀηδόνες ὑπὲρ Ὑμῶν.

—ο—

Ὡς ἡ Σελήνη, ὦ Ἀρχλίαν,
Κρύπτεις τὸ φῶς σου τὸ φαινόν,
Νεφέλ' ἀρήνισι, ἐν ἀπουσίᾳ,
Εἰς τὸν ἀνέφελον οὐρανόν.

—ο—

Λύτῃ τὸν ἥλιον ἐνσκινάζει
Τὰς λαμπηδόνες κρύπτ' ἀφ' ἡμῶν.
Εἰς πάντα ζῶρον παρουσιάζει,
Ὁ εὐθαλλής σας οὗτος λειμών.

—ο—

Κι' εἰς τὴν αἰσίαν ἐπάνοδόν σου
Ἡ πόλις λάμπ' ὥς αὐγερινός
Χαρὰν μὴνύει εἰς τὸν λαόν σου
Ὁ ἀειούχρος οὐρανός.

—ο—

Καὶ ὁ φωστήρ σου ἐν τῇ Γαλήνῃ,
Ἀπὸ τοῦ ὕψους ἐπὶ τῆς γῆς,
Χύνει τῶς φῶς τοῦ ἐν εὐφροσύνῃ,
Μετὰ τὴν ἀφίξιν τῆς Αὐγῆς.

—*—*—*

ΕΤΕΡΟΝ

Πρὸς τὴν Βασίλισσαν.

Εἰς τὴν Ἑλλάδα μὲ τὴν γαλήνην
Ἦλθες τοῦ Νῶε περιστερὰ,
Εἰς πάντας ἔφερες εὐφροσύνην,
Μὲ τὰ λαμπρὰ σου χερσὶ πτερὰ.

—ο—

Τὸ ἔδαφός της περικηῆσαι,
Καὶ εἰς τὰς δάφνας περιπατεῖς,
Πάσης Ἑλλάδος Ἀνασσα εἶσαι,
Κ' εἰς τὰς χεῖρας σκῆπτρα κρατεῖς.

—ο—

Εἰς ὕψος φέρεις τὸ μέτωπόν σου,
Τὰς τριχυμίας περιφρονεῖς,
Δίδουσα θάρρος εἰς τὸν λαόν σου,
Καὶ ἐνδομύχως οὕτω φρονεῖς,

—ο—

Ὅτ' ἡ πατρίς σου μιᾷ ἡμέρᾳ,
Ὡς ἐκ τοῦ τάφου θ' ἀνεγερθῇ,
Σ' τὸν ὑψηλὸν τῆς λαμπρὸν αἰθέρα
Ἐνδόξως αὖθις ν' ἀνυψωθῇ.

—ο—

Καθὼς ἡ Ἴρις ἡ Οὐρανία,
Μ' ἄπειρα χρώματα τοῦ ἡλίου,
Ἄει μὴνύει ἐν τριχυμίᾳ,
Τὴν εὐφροσύνη τῆς ὑψηλίου.

—ο—

Οὕτω πως καὶ Σὺ δεικνύεις,
Ἐν τῷ μέσῳ καταιγίδες,
Εἰς τὰ σπλάγχνα τῆς φιλότιμης
Κ' εὐκλεοῦς ἡμῶν πατρίδος.

—ο—

Ἔπερον

Εἰς τὴν λαμπρὰν Ἀνατολὴν,
Σ' τὸν θρόνον τῆς Ἑλλάδος,
Σ' τὸν φανεινὸν ὀρίζοντα,
Τῆς πόλεως Παλλάδος,

—ο—

Ὡς δίκυγέστατος λαμπτήρ
Ὡς ἄδυτος λυχνία,
Λάμπεις καὶ ἀκτινοβολαῖς,
ὦ Ἀνασσ' Ἀμαλξία.

Πρὸ τῆς Ἡοῦς ἐγείρεται
Μ' ἄπληττον εὐφροσύνην
Καὶ θεωρεῖς σ' τὸ ἄπειρον
Τὴν φαινήν Σελήνην.

Τὸν εὐκλεῆ ὀρίζοντα
Καὶ τὰ εἰς τοὺς αἰθέρας
Σώματα τὰ ἐρόμενα
Τῆς οὐρανόου σφαίρας.

Τὰς νοεράς δυνάμεις σου
Εἰς ὕψος ἀνεβάζεις,
Πρὸς σύσκεψιν ὑπὲρ ἡμῶν
Ἀγγέλου καταβάζεις.

ὑπὲρ τῆς δαφνοφύτου γῆς
Τί πρόπει νὰ ποιήσης,
Ἀθάνατον τὸ ὄνομα
Ἐντὸς αὐτῆς ν' ἀφήσης.

Καὶ συσχερθῆσαι εὐσεβῶς
Τοὺς λειτουργοὺς νὰ κράξῃς,
Μ' ὅλην τὴν θεοσέβειαν
Αὐτοὺς νὰ διατάξῃς.

—ο—

Τοὺς ἐν τῇ ἑδρᾷ Σου νεοὺς
Ἵνα μὴ τις πολμήσῃ,
Καὶ θέσσει χεῖρα ἐπ' αὐτῶν
Καὶ τοὺς καταδαφίσει.

—ο—

Οὓς τινες φρονοῦμεν
Ὡς Ἄνασσ' Ἀμαλίας,
Ἢ τότε Αὐτοκράτειρα
Ἐνδοξος Εὐδοκία.

—ο—

Ἀλλὰ μάλλον πανευλαβῶς
Νὰ Ἐπισκευασθῶσι,
Μ' ὅλην τὴν θεοσέβειαν
Νὰ διατηρηθῶσι.

—ο—

Ἐντὺς αὐτῶν οἱ εὐσεβεῖς
Ἀεὶ νὰ λειτουργῶσι,
Τοὺς Βασιλεῖς νὰ ἐξυμνοῦν
Τὸν ὄντα ν' ἀνυμνῶσι.

—ο—

Τὸν λίθον τοῦ Συντάγματος
 Καὶ τῆς Ἑλευθερίας,
 Ὡς τρισεβάστη ἔθνηκας
 Μ' εὐχὰς καὶ εὐλογίας.

—ο—

Καὶ τὰ αἰσθήματα ὑμῶν
 Ὡς φαινήν κρηπίδα,
 Τοῦ ἀκραδάντου θρόνου Σου
 Ἀήττητον αἰγίδα.

—ο—

Κι' ἐπὶ τῶν βάσεων αὐτῶν
 Ὁ Ἕλλην θὰ πατήσῃ,
 Κατὰ τοῦ αἰμοδόρου του
 Τὸ δόρυ του νὰ σείσῃ.

—ο—

Μετὰ τὴν ἐξ ὕψους δύναμιν
 Τὰ τόξα θὰ τεντώσῃ,
 Ὡς ὁ Δαβὶδ τὸν Γολιάθ
 Τοῦτον νὰ ἐξοντώσῃ.

—ο—

Μ' ὄχημα περιφέρεισαι
 Στάς εὐανθεῖς Ἀθήνας,
 Τῆς ἐρασμίου φύσεως
 Τὰς καλλονὰς ἐκείνας.

—ο—

Ἄς τινὰς ἀνεδείξετε
Ἠλήσειον πεδῖον,
Μουσῶν κατοικητήριον
Θείων τε καὶ ἐπιγείων.

—ο—

Τῶν θεατῶν τὰ ὄμματα
Ὅθεν καὶ ἂν ἀτενίσσου,
Τέρεται ἡ ψυχὴ αὐτῶν.
Εἰς τὸ νᾶ ἐξυμνήσουν

—ο—

Τὴν ὕψιστον ἀντίληψιν
Πρὸς τὴν ἐλευθερίαν,
Καὶ τὴν φιλόμουσον ἡμῶν
Ἀνασσάν Ἀμαλίαν.

Ο ΑΝΑΤΟΛΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ,

Ὁ ἀετὸς ὑψούμενος ἄνω εἰς τοὺς αἰθέρας
Μὲ τὴν ἐξ ὕψους δύναμιν φθάνει ἕως ἀστέρας.
Ἀπὸ τοῦ ὕψους τοῦ ὄρα πάντα τῆς ὑψηλίου
Τὰ ἐπὶ τοῦ πλανήτου μας, σφαίρας τῆς ὑδρογείου.
Τὰς δὲ περιστράς αὐτῆς ὄρων περίπλεγμέναις
Καὶ γύπας εἰς τὰς φωλεὰς αὐτῶν κατοικημένας.
Κατέκλινε τὰς πτέρυγας ὅπως τὰς ἀπαλλάξῃ
Καὶ ἐκ τῶν φωλεῶν αὐτῶν τοὺς γύπας νὰ πετάξῃ.
Οἱ γύπες τοὺς ἱέρακας κράζουσιν νὰ βοηθήσουν
Καὶ συμμαχίαν κάμνουσιν διὰ νὰ πολεμήσουν.
Ὅργίζεται ὁ ἀετὸς τὰς πτέρυγας τεινάζει
Κατασκορπίζει τότε αὐτοὺς καὶ οὕτως ἡσυχάζει.
Ἰπερφάνως στρέφεται φθάνει σ' τὰ ἴδια του
Ἐν ὑψηλῇ καὶ ἰσχυρᾷ ἐρρόωδοφωλεᾷ του.
Μ' ἄγρυπνον ὄμμα ἵσταται ἐὰν μετατολήσουν
Τὸν βασιλέα ἐαυτῶν πάραυτα θὰ γνωρίσουν.
Καὶ τότε θὰ ἀποσυρθοῦν κι' αὐτοὶ σ' τὰ ἴδια τῶν
Ἠσύχως νὰ διάγωσιν αὔθις σ' τὰ ὅρια τῶν.
Ἡ δὲ λαμπρὰ περιστέρα θέλει τεκνογονήσῃ
Μὲ τὰς λευκὰς τῆς πτέρυγας ἥλιον νὰ σκοτίσῃ.
Καὶ εἰς τὰς συνοδίας τῆς θάλλῃ τὰς ἀηδόνας
Ἄσματα ἵνα φάλωσιν ἐπὶ μακροὺς αἰῶνας.
Ὁ Ναπολέον φαντασθεῖς τὸν Τοῦρκον ν' ἀπατήσῃ
Τὸν τάφον Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰς τὸ νὰ κατακτήσῃ.
Θρησκευτικὴν ἐπιρροὴν ἴσως διὰ νὰ λάβῃ
Τὸν τῆς Γαλλίας ὑψηλὸν θρόνον νὰ παραλάβῃ.

Ἀφοῦ τοῦτο κατώρθωσε ζητεῖ νὰ ἐνεργήσῃ
 Τὰ ἐν τῇ φαντασίᾳ του νὰ πραγματοποιήσῃ.
 Ἡ φήμη διαδίδεται εἰς πᾶσαν τὴν Ῥωσίαν
 Καὶ ἐξοπλίζει τοὺς στρατοὺς μ' ἀνήκουστον ἀνδρείαν.
 Τὰς ἀτρομίτους φάλαγγας θέτουσ' ἐν παρατάξει
 Σ' τοὺς ἐναντίους Ἰησοῦ ὡς πάλαι ν' ἀντιτάξῃ.
 Καὶ ν' ἀντιτάξῃ τὸν Σταυρὸν κατὰ Ἡμιστελίνου
 Τρόπαιον τὸ ἀήττητον Μεγάλου Κωνσταντίνου.
 Τὸν τύραννον ὡς Ἀμαλὴκ ἵνα κατατροπώσῃ
 Τὸν νέον λαὸν Ἰσραὴλ ἵν' ἀπελευθερώσῃ.
 Ἀπὸ τὸ εὐδαφὸς ἡμῶν ἕως ὄρους Λιβάνου,
 Εἰς Γαλλικαίαν τῶν ἐθνῶν πέραν τοῦ Ἰορδάνου.
 Οἱ ἐνδοξοὶ ναοὶ ἡμῶν πάντες ν' ἀπαλλαχθῶσι,
 Καὶ τὰ κωδονοστάσια λαμπρῶς ν' ἀνυψώθωσι.
 Ἐκ τῶν κωδῶνων τῆς ἡχοῦς κοιλάδος ν' ἀντιχήτουν,
 Καὶ μὲ τὰ θυμιάμματα αἰθέρας νὰ σκοτίσουν.
 Τ' ἀπολωλότα πρόβατα καὶ νῦν νὰ εἰσαχθῶσι,
 Σ' τὰς ἐσθλὰς μάνδρας αὐτῶν καὶ νὰ προσευχηθῶσι.
 Ὅπως προσφέρουν εἰς θεὸν τὴν ἱερὰν λατρείαν,
 Μὲ τὴν οὐράνιον αὐτῶν θεῖαν μυσταγωγίαν,
 Ταῦτα ζητεῖ ἡ ἐνδοξὸς ὀρθόδοξος Ῥωσία,
 Νὰ υπογράψῃ ἡ βάρβαρος καὶ ἄπιστος Τουρκία.
 Τὸν Μεντζικῶφ ἀπέστειλε γενναῖον στρατηγὸν της
 Εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ὡς ἀντιπρόσωπόν της.
 Νὰ υπογράψῃ εἰς αὐτὰ κι' ἂν αὕτη δὲν θελήσῃ,
 Πόλεμον ἐνδοξότατον πάραυτα νὰ κινήσῃ.
 Ἀλλ' ἡ Τουρκία σκέπτεται ἐὰν καὶ υπογράψῃ,
 Βέβαια εἶν' ἀδύνατον πλέον ἵνα υπάρξῃ.

Ἐκρινε προτιμώτερον διὰ νὰ πολεμήσῃ,
 Καὶ τὴν Εὐρώπην προσκαλεῖ ἵνα τὴν βοηθήσῃ.
 Ἀλλ' ἡ Τουρκία ἔφθασε πλέον διὰ νὰ δύσῃ,
 Καὶ εἶν' ἀδύνατον ἡ χεὶρ τινὸς νὰ τὴν κρατήσῃ.
 Τὸ πεπρωμένον ἔφθασε τὸ φῶς της ν' ἀποκρύψῃ,
 Κι' ὡς ἔθνος ζοφερώτατον διόλου νὰ ἐκλείψῃ.
 Ἴν' ἀνατείλλῃ ὁ ἥλιος τὸ φῶς νὰ διαχύσῃ,
 Τὴν οἰκουμένην ἅπασαν νὰ κατα φωτίσῃ.
 Καὶ μὲ τὰς ζωογόνους τοῦ χρυσᾶς τοῦ λαμπηδόνα,
 Νὰ ἀναθάλλῃ τοὺς τερπνοὺς κ' εὐώδους της λειμῶν.
 Ὁ Μετζικῶφ ἐν παροργῇ σηκώνει τὴν Προεθίαν,
 Καλῶς ἀφίνει νὰ σκεφθῇ τὴν βάρβαρον Τουρκίαν.
 Τὰ τάγματα τὰ Ῥωσικὰ εἶχον ἄνδρα γενναῖον,
 Τὸν Πρίγκιπα τὸν Γκορτζακῶφ, ἀνδρεῖον Ῥωμαλαῖον.
 Τὴν πληρεξουσιότητα εἶχ' ἀπὸ τὴν Ῥωσσίαν,
 Νὰ ὀδηγήσῃ τὸν στρατὸν εἰς τὴν Μολδοβλαχίαν.
 Καὶ εἰς τὰς πεδιάδας της νὰ κατασκηνωθῶσι,
 Ἔως ὅτου οἱ βάρβαροι ὠρίμως τὸ σκεφθῶσι.
 Ἄν ὅμως καὶ τολμήσωσι διὰ νὰ πολεμήσουν,
 Πρὸς Βόσπορον τὰ τάγματα εὐθὺς νὰ προχωρήσουν.

—ο—

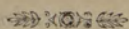
Ἀλλ' ἡ βάρβαρος Τουρκία μ' ἄπληστον φανατισμὸν,
 Πόλεμον ἀπερισκέπτως κράζει μ' ἐνθουσιασμόν.
 Τὰ συμβούλιά της κάμνει, τοὺς Πασσάδες προσκαλεῖ,
 Τοὺς στρατοὺς νὰ ἐξοπλίσῃ τοὺς ἐν τῇ Ἀνατολῇ.
 Καὶ ἀμέσως ἐτοιμάζει πολυάριθμον στρατὸν,
 Τὸν Ὅμερ Πασσᾶν ἐκλέγει ἐπὶ κεφαλῇς αὐτῶν.
 Καὶ τὸν Ἀγγλο-Γάλλον στόλον προσκαλεῖ νὰ εἰσαχθῇ,
 Εἰς λιμένα Βυζαντίου, ἵν' ἀγκυροβοληθῇ.

Ὁχυρώνονται αἱ θέσεις ὅλαι τῶν Ἀγαρηνῶν,
 Καὶ ὡς κύνες λυσσιώδεις κατὰ τῶν Χριστιανῶν.
 Προθεσμίαν Γκορτζακῶφ δίδει ἔν' ἀποσυρθῇ,
 Ἡ ἄλλῶς μὲ τὰ ὅπλα θέλει τὸν ἐκδικηθῇ.

—ο—

Ὁ Γκορτζακῶφ ἀτάραχος γενναίως ἐπιμένει,
 Βῆμα δὲν ἀποσύρεται, τὸν τύραννον προσμένει.
 Ἡ προθεσμία ἔρχεται, οἱ βάρβαροι τολμῶσι,
 Τὸν ποταμὸν Δουνάβεως μ' ὀργὴν νὰ διαβῶσι.
 Ὁ Γκορτζακῶφ διέταξε ν' ἀποσυρθοῦν οἱ Ῥῶστοι,
 Ἔως ὅτου διαταχθοῦν, καὶ τότε ἐφορμῶσι.
 Μανθάνων ὁ Νικόλαος τὴν τόλμην τῆς Τουρκίας,
 Τὸν πόλεμον τὸν κατ' αὐτοῦ καὶ τὰς ἐχθροπραξίας.
 Ὡς γίγας παροργίζεται τὸν κάλαμον λαμβάνει,
 Καὶ γράφει τελεσίγραφον μ' αἶμα ἀντὶ μελάνη.
 Τὸν πόλεμον πανευκλεῶς κηρύττει τῆς Τουρκίας,
 Τὸν πεπρωμένον πρὸ πολλοῦ, πρὸς δόξαν τῆς θρησκείας
 Εὐχεται εἰς τὸν ὕψιστον εἰς τὸ νὰ εὐδοκήσῃ,
 Τὰ κινηθέντα κατ' ἐχθρῶν ὅπλα νὰ ἐνισχύσῃ.
 Νὰ ταπεινώσῃ μὲ αὐτὰ τὴν ἀσεβῆ Τουρκίαν,
 Νὰ σεβασθῇ τὴν ἑνδοξὸν καὶ ὀρθόδοξον Ῥωσσίαν.
 Τὰς θείας ἀπαιτήσεις τῆς εἰς τὸ νὰ υπογράψῃ,
 Θρησκεία ἡ Οὐράνιος λαμπρῶς νὰ ἀναλάμψῃ.
 Ἄν ὅμως καὶ δὲν σεβασθῇ ἔχουσ' ἐν πεποιθήσει,
 Ὅτι ἡ Εὐρώπη ἅπασα θέλει τὸν βοθήσῃ.
 Ὡς χεῖμαρρος θέλει ῥιφθῇ, ἵνα τὴν ταπεινώσῃ,
 Καὶ εἰς τὰς ἀπαιτήσεις τῆς πάραυτα νὰ ἐνδώσῃ.
 Ἡ θεῖον θῦμα νὰ γενῇ ἐν μέσῳ λεγεόνων,
 Ἐν μέσῳ φάλαγγος ἐχθρῶν, ἀπείρων λυμενῶνων.

Καὶ εἰς τὸ αἵματόθρεκτον τοῦ Ἄρεως πεδῖον,
 Ν' ἀφήσῃ τῶν ἀγίωνων τῆς ἀθάνατον μνημεῖον.
 Ἀλλ' ὥς μία μεγάλη δρυς σφοδρῶς πολεμουμένη,
 Εἰς τὰς βαθεῖας ρίζας τῆς ἐπιστηριζομένη.
 Οἱ ἄνεμοι δὲν δύνανται, εἰμὴ φύλλα νὰ ρίψουν,
 Ἴσως καὶ μὲ σφοδρὰν ὁρμὴν κλάδους νὰ τῆς συντρίβουν.
 Ἀλλ' ἐν καιρῷ τοῦ ἔαρος ὁπότεν θὰ ἀρχίσῃ,
 Τὰ ἐν τῇ γῇ ὁ ἥλιος ν' ἀναξωρογνήσῃ.
 Ἄπειρα νέα χρώματα θ' ἀρχίσῃ νὰ ἐκβάλλῃ,
 Τῆς ἐρασμίου φύσεως τὰ ἀρχικά της κάλλη.
 Καὶ ὑπὸ τὴν σκιὰν αὐτῆς αὖθις θὰ εἰσαχθῶσι,
 Τὰ ὑπὸ τὴν ὑφέλιον, νὰ ἐπισκιασθῶσι.
 Γράφει πρὸς τοὺς στρατάρχας τῆς πρὸς μάχην νὰ κινήσουν,
 Καὶ κατὰ γῆν καὶ θάλατταν ἄσπεστον πῦρ νὰ χύσουν.
 Καὶ τὰς κεραυνοσφαιράς των βιαίως νὰ τὰς ρίψουν,
 Ἀράδων τε καὶ Ἀσιανῶν ἀλύτεις νὰ συντρίβουν.
 Τὸ γένος τὸ πολύμοχθον ἐπὶ μακροὺς αἰῶνας,
 Ὅπως τὸ ἀπαλλάξωσιν ἀπὸ τοῦς λυμεῶνας.

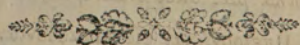

Ἡ Ναυμαχία τῆς Σινώπης.

Ναχίμωφ ἀντιναύαρχος στολίσκου τῆς Ρωσίας,
 Τὸν Εὐξείνου παρέπλεε, τὰ ἄκρα τῆς Ἀσίας.
 Λαμβάνων τὴν διαταγὴν τὸ κήρυγμα πολέμου,
 Κατὰ βαρβάρων στρέφει πλοῦν, διὰ σφοδροῦ ἀνέμου.
 Οὖριον ἔχων ἄνεμον, τὸν Πόντον διασχίζει,
 Καὶ μ' ἄμετρον ταχύτητα τὸ πῦρ εἰς αὐτοὺς κομίζει.
 Εἰς τὴν Σινώπην φθάν' εὐθὺς μετὰ πολλῆς ἀνδρίας,
 Ὅπου ἐλλιμενίζετο ὁ στόλος τῆς Τουρκίας.

Ἰπὸ τὰ τείχη ὀχυροῦ καὶ ἀσφαλοῦς λιμένος,
 Εὐρίσκετο ὁ τύραννος ἀγκυροβολημένος,
 Μ' ὀργὴν ρίπτει τὴν ἄγκυραν τ' ἄρμενα κατεβάζει.
 Καὶ τὰς κεραυνοσφαίρας του βιαίως ἐτοιμάζει.
 Σημεῖον κάμνει τοῦ Παῖδα εἰς τὸ νᾶ ὑποσχύψῃ,
 Ὁ δὲ ἀντὶ ὑποταγῆς, βόμβας τολμᾷ νὰ ρύψῃ.
 Ὁ δὲ Ναχίμωφ ὀργισθεὶς τὸ πῦρ εὐθὺς προστάζει,
 Τὴν προσευχὴν πρὶν τοῦ πυρὸς μεγαλοφώνως κράζει.
 Μετὰ τὴν προσευχὴν τὸ πῦρ ἀρχίζει μὲ μανίαν
 Καὶ σχηματίζει θύελλαν, φοικώδη τρικυμίαν
 Ἡ ἀκατάπαυστος βοὴ βομβῶν καὶ τηλεβόλων
 Φόβον καὶ τρόμον ἔφερε 'ς τ' Ἀγαρηνοῦ τὸν στόλον.
 Ὁ ἥλιος κρύπτει τὸ φῶς, σκότος παρουσιάζει
 Ἡ θάλασσα ταραττεται, βοᾷ, καὶ ἀναθεράζει.
 Τὸ χρῶμά της τὸ κυανοῦν εἰς αἶμα μεταστρέφει
 Τύραννον καὶ ἀντίχριστον πάραυτα καταστρέφει,
 Τὰ πλοῖα τῶν Ἀγαρηνῶν τὴν πόλιν πυροπολοῦσιν
 Μ' ἀλαλαγμὸν οἱ κάτοικοι 'ς τὰ δάση προχωροῦσιν.
 Ὁ στόλος τρέπεται εἰς πῦρ μὲ τὰς κεραυνοσφαίρας,
 Καὶ παρανάλωμα πυρὸς γίνεται εἰς αἰθέρας.
 Ὡς ἐκ Δυσμῶν καὶ Ἀνατολῶν, τῶν δύο τῆς Γῆς πόλων
 Χύνει βροντὰς καὶ ἀστραπὰς 'ς τοῦ οὐρανοῦ τὸν θόλον.
 Κι' ὡς θεῖον ὀλοκαύτωμα τὰ πτόματα ὑψώνει
 Καὶ ὡς θυσίαν ἱερὰν, θεὸν ἐξιλεώνει.
 Καὶ ἀπὸ τὰ μετέωρα κατακεραυνωμένα
 'Σ τὴν θάλασσα βυθίζονται καὶ φθάνουν τὸν πυθμένα.
 Μετὰ τὴν ἱερὰν αὐτὴν κ' ἐνδοξον ναυμαχίαν,
 Προσφέρουν εἰς τὸν ὕψιστον τὴν ἐνθερμον λατρείαν.

Ὡς τρόπαια τῆς νίκης τῶν σημαῖαι κυματοῦσι
Καὶ ἐκ τῶν τηλεβόλων των κοιλάδες ἀντηχοῦσι.
Οἱ ναῦται μ' ἄπλειστον χαρὰν, ζητωκραυγὰς φωνάζουν
Νὰ ζήσῃ ὁ Νικόλαος μεγαλοφώνως κράζουν.
Τὰ τάγματα τοῦ Γκορτζακώφ εἰς τὴν Μολδοβλαχίαν,
Τὰς φάλαγγας διέσχίζον μ' ἀνήκουστον ἀνδρείαν.
Οἱ βάρβαροι τὸ Ἄλλ'—Ἀλλάχ! ἤρχισαν νὰ φωνάζουν,
Μωάμεθ τὸν προφήτην των μεγαλοφώνως κράζουν.
Εἰς ποταμὸν ἐρρίπτοντο νὰ καταβυθισθῶσι,
Ἀπὸ τὰς λόγχας καὶ τὸ πῦρ ὅπως ἀπαλλαγθῶσι.
Τὰ ὅπλα καὶ ἀποσκευὰς εἰς τὸ ἔδαφος ἀφήνουν,
Καὶ ὑπὸ τὴν ἀήττητον τὰς κεφαλὰς των κλίνουν.
Τὸν ποταμὸν Δουνάβεως οἱ Ῥῶσοι διαβαίνουν
Γιγαντιαίους βήμασι πρὸς Βύσπορον προβαίνουν.
Τὸ αἶμα τῶν Ἀγαρηνῶν ἀνιλεῶς τὸ χύνουν
Καὶ κατὰ γῆν καὶ θάλασσαν τὰ τρόπαιά των στήνουν.

Ἡ κατὰ τὸ 1854 Κατοχή τῆς Ἑλλάδος.

ὦ Οὐρανέ, τὸν θόλον σου ἀπὸ τοῦ ὕψους κλίνειν,
Ὀλίγον πρὸς ὑψήλιον μὲ τὰς σκιάς Ἑλλήνων.
Μὲ τοὺς προπάτορας ἡμῶν, ὀλίγον νὰ σκεφθῶμεν,
Τὸ τί ἡμεῖς ποιήσωμεν, καὶ νῦν νὰ δοξασθῶμεν.

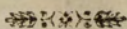
Τά εὐκλειῇ ἐδάφη των ἄς τὰ μεταπατήσουν
 Τὸν εὐαθέστατον οὐτῶν λειμῶνα νὰ θρηνήσουν.
 Ζοφώδη νέφη, λυπηρὰ, αὐτὸν καταστιάζουν,
 Καὶ φρίκην εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς ἡμῶν παρουσιάζουν.
 Μὲ τὴν ὁρμὴν οἱ χεῖμαρροι αὐτὸν καταπατοῦσι,
 Οἱ ἀχαλίνωτ, ἄνεμοι τ' ἄνθη του ἀφαιροῦσι.
 Ὀλίγον λείπει εἰς αὐτὸν νὰ τὰ κατερημώσουν,
 Καὶ τὰ λαμπρὰ τῆς φύσεως δῶρα νὰ ἐκρίζωσουν.
 Ν' ἀλλοιωθῇ τὸ κάλλος του, μ' ὅλην τὴν θεωρίαν,
 Νὰ παριστάνῃ ἄβατον, φρικώδη ἐρημίαν !
 Κοιλιάδας λόφους τῆς ὁρᾶ καὶ κορυφὰς ὀρέων,
 Μ' ἄπειρα λείψαν' ἐπ' αὐτῶν θεῶν τε καὶ ἡμιθέων.
 Τ' ἀπεικονίσματα αὐτῶν ὅλως ἀφρημένα,
 Ἀπὸ βαρβάρων προσβολὰς λαφυραγωγημένα,
 Ὁ ἥλιος ἀπὸ αὐτὰ τὸ φῶς του ἀποκρύπτει,
 Πρὸς δὲ, ὀρίζων ζοφερὸς ταῦτα κατακαλύπτει
 Πλὴν ταῦτα πάντα πέπρωται νὰ μετακομισθῶσιν,
 Εἰς τὴν ἀρχαίαν εὐκλειαν λαμπρῶς ν' ἐνυψωθῶσιν,
 Ἐκ τούτων ἐμπνεόμενοι κατὰ τῆς τυραννίας,
 ἐδράζαμεν τὰ ὅπλα μας ὑπὲρ ἐλευθερίας.
 Εἰς Θεσσαλίαν, Ἠπειρον, καὶ εἰς Μακεδονίαν,
 Τοὺς αἰμοδόρους σφάζοντας μ' ἀνήκουστον ἀνδρείαν
 Ἀλλ' αἶφνης μία καταγίς, σφοδρὰ ἀνεμοζάλη,
 Σκοτίζει τὸν ὀρίζοντα, καὶ παύεται ἡ πάλῃ
 Τὰ ξίφη ἐπιστρέφουσιν ἕως ὅτου ἀρχίσει,
 Νὰ καθαρῶς ὁ Οὐρανὸς ἡ μάχη νὰ κινήσῃ.
 Μέχρις ἀναπνοῆς αὐτῶν ἔν' ἀνταγωνισθῶσι,
 Τὸν αἰμοδόβον τύραννον νὰ τὸν ἐκδικηθῶσι.

Τὸ ἔδαφος ὅπερ πατοῦν μ' αἶμα θὰ τὸ ποτίσουν,
 Αἱ μαραμέναι δάφναι τῶν, αὖθις ν' ἀναβλαστήσουν.
 Οὐρανομήκη τρόπαια καὶ νῦν πάλιν νὰ στήσουν
 Τὸν εὐκλεῆ ὀρίζοντα ἵνα κατακοσμήσουν.
 Ἀπὸ τὰς δάφνας Παρνασσῷ στέφανα θὰ πλεχθῶσι,
 Τῶν ἀθλητῶν αἱ κεφαλαὶ ἐνδόξως νὰ στεφθῶσι.
 Καὶ μεταξὺ τῶν ἄθλων τῶν, καὶ τῶν δαφνομυρσίνων,
 Νὰ κείττονται τὰ ἐνδόξα μνημεῖα τῶν Ἑλλήνων.
 Χρυσᾶς Σελίδας, πορφυρᾶς, οἱ Ἕλληνες θ' ἀφήσουν,
 Τὰς ἱστορίας τῶν ἔθνων ἵνα κατακοσμήσουν.
 Ὁ Ὀθων τότε βιασθεὶς τὴν θέλησιν νὰ δώσῃ,
 Τὸ σκάφος, ὅπερ διοικεῖ, διὰ νὰ διασώσῃ.
 Ἐκ τῶν ἀνέμων τῆς ὁρμῆς μὴ τὸ καταβυθίσῃ,
 Μὲ φρόνησιν ἠθέλησε τοῦτο νὰ λιμενίσῃ,
 ἕως ὅτου οἱ ἄνεμοι ἡσύχως ἐπιπνεύσουν,
 Καὶ τότε χωρὶς κίνδυνον, καὶ εὐκλεῶς νὰ πλεύσουν.
 Μὲ τῶν Ζεφύρων τὰς πνοὰς, ταχέως ἵνα φθάσουν,
 Σ' τὸν ἀγαθὸν λιμένα τῶν, καὶ νὰ καθησυχάσουν.
 Τὴν ἄγκυραν νὰ ρίψωσι, σημαίας ν' ἀνυψώσουν,
 Εἰς τὰ λαμπρὰ παράλια χαιρετισμὸν νὰ δώσουν.
 Τὸ σκάφος τὸ διασωθὲν, νὰ τὸ δαφνοστολίσουν,
 Τὸν διασώσαντα αὐτὸ, θερμῶς νὰ ἐξυμνήσουν.
 Σημαία ἡ ἀήττητος λαμπρῶς νὰ κυματίσῃ,
 Ἐν Δύτει, ἐν Ἀνατολῇ, καὶ ἐν ἐπιλοίπῳ κτίσει.
 Οἱ δυνατοὶ τῆς Δύτεως, Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας,
 Οἱ ἄλλοτε ὑπέρμαχοι, ὑπὲρ ἐλευθερίας.
 Τοὺς κολοταίους στόλους τῶν βιαίως ἐτοιμάζουν,
 Γιγαντιαίαν δύναμιν μ' ὀργὴν ἐπιβιβάζουν.

Κατὰ Ἑλλήνων πλέουσι μ' ἀνήκουστον μανίαν,
Εἰς τὸ νὰ ὑπερασπισθοῦν τὴν βάρβαρον Τουρκίαν.
Εἰς Σαλαμῖν' ἐτόλμησαν ἴν' ἀγκυροβολήσουν,
Τὰ ἔνδοξα παράλια, καὶ πλοῖα, ν' ἀποκλείσουν.
Τὰς ἐθνικὰς σημαίας των ζητοῦν νὰ ταπεινώσουν,
Σημαίας καταλήψεως βιαίως ν' ἀνυψώσουν.
Καὶ τὰ πολεμεφόδια τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος,
Ἄτινα ἐκομίζοντο κατὰ τοῦ λυμεῶνος,
Εἰς θάλασσαν τὰ ἔρριπτον μ' ὅλην των τὴν μανίαν,
Καὶ μ' ὅλην τὴν ἀπέχθειαν πρὸς τὴν ἐλευθερίαν.
Τὴν θεῖαν ἐπανάστασιν ζητοῦν νὰ καταπνίξουν,
Τύραννον, καὶ ἀντίχριστον, ἵνα ἐπιστηρίξουν.
Ὅστις τὸ πάλ' ἂν ἤθελε τοὺς Ἕλληνας νικῆσει,
Τὴν οἰκουμένην ἅπασαν ἤθελε κατακτήσει.
Τὰς ἀθανάτους των σκιάς ἀντὶ νὰ σεβασθῶσι,
Γονυκλιτῶς τὸ ἔδαφος αὐτῶν νὰ ἀσπασθῶσι.
Ὅπερ ἀνέδρυσεν αὐτοῖς πᾶσαν φιλοσοφίαν,
Τὰς τέχνας των τὰς εὐκλείεις καὶ τὴν ἐλευθερίαν.
Καὶ τὴν Οὐράνιον αὐτῶν θρησκείαν κατηχῆσαν.
Καὶ πᾶν τι ἄλλο εὐγενὲς εἰς αὐτοὺς νομοθετήσαν.
Μ' αὐθάδῃ πόδ' ἐτόλμησαν νὰ τὸ καταπατήσουν,
Κατάληψιν νὰ κάμωσι, σημαίας των νὰ στήσουν.
Κ' ἐπὶ τῶν ἱερῶν αὐτοῦ λειψάνων εὐωχοῦσι,
Θεῖά τε, καὶ ἀνθρώπινα, τὸ πᾶν περιφρονοῦσι.
Τάφον βαθὺν καὶ εὐρύχωρον ἠθέλησαν νὰ σκάψουν,
Καὶ τὴν μητέρα τῶν ἔθνῶν ἐντὸς αὐτοῦ νὰ θάψουν.
Ἀντὶ τοῦ μάννα εἰς αὐτὴν, τὸ κώνειον νὰ δώσουν,
Τοῦ Κόσμου τὸν Διδάκτορα αἰσχροῶς νὰ θανατώσουν.

Ἄλλ' ἐπὶ κεφαλῆς αὐτῶν, ἡ θεία μάστιξ πίπτει,
 Καὶ εἰς τὸν τάφον τὸν βαθύν, τοὺς συνεργάτας ρίπτει.
 Τὸν Ὀθωνα βιάζουσιν ὑπογραφὴν νὰ δώσῃ,
 Καὶ εἰς τὰς ἀπαιτήσεις των πάραυτα νὰ ἐνδώσῃ.
 Τὰ ὅπλα τὰ Ἑλληνικὰ ὀπίσω νὰ γυρίσῃ,
 Εἰς τὰ αἰώνια δεσμὰ τὸν Ἕλληνα ν' ἀφήσῃ.
 Ὁ Ὀθων τότε ἀντέτεινε μ' ὅλην τὴν εὐτολμίαν,
 Καὶ μ' ὅλον τὸν Ἑλληνισμόν πρὸς τὴν Ἀγγλο-Γαλλίαν.
 Προκρίνων μᾶλλον θάνατον, παρὰ ν' ἀποφασίσῃ,
 Εἰς τὰ αἰώνια δεσμὰ τοὺς Ἕλληνας ν' ἀφήσῃ.
 Ὡσαύτως καὶ ἡ Ἄνασσα γενναίως ἐπιμένει,
 Εἰς τ' ἀκραιφνῆ αἰσθήματα θυμὰ διὰ νὰ γένῃ.
 Ἄλλ' οὗτοι ἐπιμένουσιν ἢ ταῦτα νὰ γυρίσουν,
 ἢ διὰ λόγῃς καὶ πυρὸς, θέλουν τοὺς ἐκθρονίστουν,
 Ὁ Βασιλεὺς βιάζεται εἰς ταῦτα νὰ ἐνδώσῃ,
 Τὸν ὑψηλὸν θρόνον Αὐτοῦ ὅπως τὸν διασώσῃ.
 Μὲ λύπην ὑπογράφεται, τὰ ὅπλα νὰ γυρίσουν.
 Ἀναχωρὴν νὰ κάμωσι, τὴν πάλιν νὰ ἀφήσουν,
 Εἶφ' ἂν αἱματωστογαῖ πρὸς οὐρανὸν στραμμένα,
 Τὰ κατ' ἐχθρῶν κινούμενα, μέχοι λαβῆς βαμμένα.
 Εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἄρεως ταῦτα ν' ἀνατεθῶσι,
 Σ' τὴν φρόνησιν τῆς Ἀθηνᾶς, ἔν' ἀφιερωθῶσι.
 Ἔως οὗ οἱ ἀντίπαλοι τὸν πόλεμον ν' ἀρχίσουν,
 Καὶ ἐκ τῆς τρομερᾶς αὐτῶν πάλης ἐξασθενίτουν.
 Τὰ ὅπλα τὰ Ἑλληνικὰ τότε ν' ἀνακληθῶσι,
 Σ' τὸ ζήτημα Ἀνατολῆς, ἔν' ἀνταγωνισθῶσι.
 Γόρδιον τὸν πολυπλοκὸν δεσμὸν διὰ νὰ λύσουν,
 Τὸν προπατορικὸν αὐτῶν θρόνον νὰ ἀνακτήσουν.

Καὶ ἐπὶ τῆς ἐπταλόφου μας Μεγάλου Κωνσταντίνου,
 Νὰ στήσωσι τὸ Λάβαρον τοῦ Τρισηνδόνζ' ἐκείνου.
 Νὰ φέρουν εἰς τὴν ὑψηλίαν πᾶσαν ἰσορροπίαν,
 Σ' τοὺς ἰσχυροὺς τὸ δίκαιον καὶ τὴν ἰσοσταθμίαν.
 Νὰ παύσωσι τὸν πόλεμον, νὰ φέρουν τὴν Εἰρήνην,
 Τὴν θυγατέρα τ' Οὐρανοῦ, Παγκόσμιον Γαλήνην.

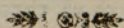
Διπλωματία τῆς Εὐρώπης.

Ἦ Δύσις φόβητρον ὄρα τὰ ὄπλα τῆς Ῥωσσίας,
 Καὶ τῶν Ἑλλήνων τὴν ὁρμὴν κατὰ τῆς τυραννίας.
 Θρησκευτικὸν τὸν πόλεμον κηρύττει ἡ Γαλλία,
 Ὅπως ἐμπνεύσῃ ἅπαντας τοὺς ἐν τῇ Γερμανίᾳ.
 Ἰπὲρ αὐτῆς τὰ ὄπλα τῶν γενναίως νὰ κινήσουν,
 Τὸν τρομερὸν ἀντίπαλον ἴν' ἀντιπολεμήσουν.
 Καὶ συμμαχίαν κάμν' εὐθύς μ' ἅπασαν τὴν Τουρκίαν,
 Καὶ μὲ τὴν ὑπερήφανον Μεγάλην Βρετανίαν.
 Στόλον ἀκαταμάχητον διὰ νὰ σχηματίσουν,
 Καὶ κατὰ γῆν καὶ θάλασσαν τὸ σύμπαν νὰ κλονίσουν.
 Μοναδικὸν παράδειγμα εἰς ὅλην τὴν ἱστορίαν!
 Οἱ δύο ἄσπονδοι ἐχθροὶ νὰ κάμουν συμμαχίαν!
 Παράδοξον φαινόμενον σ' ὅλην τὴν οἰκουμένην,
 Νὰ σύρωσι τὴν πάρδαλιν ὡς τεταπεινωμένην.
 Ἀλλ' ἄρά γε, εἰλικρινὴς νὰ ᾔη ἡ συμμαχία;
 Ἢ ἐξ ἀνάγκης δόλιος, κ' ἐπίπλαστος φιλία;
 Σ' τὸν μέγαν τοῦτον κλύδωνα νὰ ἐπιστηριχθῶσι,
 Ἐκ τοῦ χειμάρρου τῆς ὁρμῆς νὰ μὴ ἐκρίζωθῶσι.

Συνέσφιγξαν τὰς χεῖράς των ἡ μία πρὸς τὴν ἄλλην,
 Ὅπως ὑψώσουν μέτωπον ἀγέρωχον εἰς τὴν πάλιν.
 Μ' ὅλην τὴν γενναϊότητα ἐν ἀντιπολεμήσουν,
 Τῆς καταγίδος τὴν ὁρμὴν ὅπως περιφρονήσουν.
 Ἐὰν ἀδύνατον σταθῇ νὰ ἐπιστηριχθῶσι,
 Πρὶν κλίνουν τὸν αὐχένα των, καὶ νῦν θ' ἀποσπασθῶσι.
 Τὴν παλαιὰν χορδὴν αὐτῶν ὀλίγον ἂν ἐγγίσουν,
 Τὰ προαιώνια αὐτῶν πάθη θ' ἀνακαινίσουν.
 Καὶ τότε τὸ ἀντίθετον ἡ μία πρὸς τὴν ἄλλην,
 Μ' ὅλην τὴν τρομερὰν ὁρμὴν θ' ἀρχίσωσι τὴν πάλιν.
 Καὶ κατὰ γῆν καὶ θάλασσαν ἐκάστη θέλει σκάψει,
 Τάφον βαθὺν καὶ εὐρύχωρον θατέραν ἵνα θάψῃ.
 Ἡ δὲ Ῥωσσία συμμαχεῖ μὲ τὸν σφοδρὸν χιμῶνα,
 Καὶ μὲ τὴν μαύρην θάλασσαν καὶ τὴν λευκὴν χιόνα.
 Τὴν ἄπειρόν της ἔκτασιν μὲ τὰς λαμπρὰς κοιλάδας,
 Μὲ τὰς εὐκάρπους καὶ τερπνὰς μεγάλας πεδιάδας.
 Τὰς ἀτρομήτους φάλαγγας, τὰς κραταιὰς ῥομφαίας
 Καὶ μὲ τὰς τροπαιούχους της τοῦ Ἰησοῦ σημαίας.
 Καὶ τὸν ποιήσαντα αὐτὰ γονυκλιτῶς δοξάζει,
 Τὸν θρόνον της ἀκλόνητον αἰεὶ νὰ τὸν βαστάζῃ.
 Τὴν πάλιν παραδέχεται τῆς Γαλλ-Ἀγγλο-Τουρκίας,
 Καὶ ἐξηγήσεις καθαρὰς ζητεῖ τῆς Ἀουστρίας.
 Καὶ εἰς τὸν Ναπολέοντα λακωνικῶς ἐκφράζει
 Καὶ λεγεῶνας κατ' Αὐτοῦ μ' ὁρμὴν προετοιμάζει.
 Καὶ νέαν διακήρυξιν ἐκδίδει εἰς τὴν Ῥωσίαν
 Ὅτ' ἔχει ν' ἀνταγωνισθῇ μ' Εὐρώπην καὶ Ἀσίαν.
 Ἡ δ' Αὐστρία σκέπτεται τὸ τί νὰ ἀπαντήσῃ
 Ὑπὲρ ; κατὰ ; ἢ θεατῆς ; τί πρέπει ν' ποιήσῃ ;

Καὶ μετὰ σκέψιν ἐμβριθῆ προτείνει σ' τὴν Ῥωσσίαν
Ν' ἀποσυρθοῦν τὰ ὅπλα τῆς ἀπ' τὴν Μολδο-Βλαχίαν.
Καὶ τότε οἱ ἀντίπαλοι θέλουν παραδεχθῶσι
Πᾶσαν δικαίαν πρότασιν καὶ θὰ συμβιβασθῶσι.
Ὁ Αὐτοκράτωρ εὐκλεῶς ὡς πρὸς δοκιμασίαν
Πάραυτα ἀποσύρεται ἀπ' τὴν Μολδο-Βλαχίαν.
Μ' ἄγρυπνον ὄμμα τοὺς ἐχθροὺς, ἐκείνη, δοκιμάζει,
Καὶ τὰς δυνάμεις κατ' αὐτῶν μ' ὀργὴν προετοιμάζει.
Καὶ ὡς ἐκ θαύματος ὁρᾷ, ἀντὶ ν' ἀποσυρθῶσι
Οἱ κατ' αὐτοῦ φερόμενοι, καὶ νὰ συμβιβασθῶσι.
Βαθέως τὰ πελάγη τῆς Ζητοῦν νὰ διασχίσουν
Κρονστάνδ καὶ Σεβαστούπολιν ἵνα κατεδαφίσουν.
Τὰς ναυτικὰς δυνάμεις του εἰς πῦρ νὰ παραδώσουν
Τὸν Αὐτοκράτορα αὐτῶν εἰς τὸ νὰ ταπεινώσουν.
Ἄλλ' ὡς κεραυνοβόλος Ζεὺς ὃς ἐν ὀργῇ μεγάλη
Ὅστις τὸν Ἥλιον εὐθὺς εἰς σκότος μεταβάλλει.
Μὲ τῶν ἀνέμων τὴν ὁρμὴν τὰ δένδρα ἐκρίζονει,
Τῶν θαλασσῶν τὰ κύματα ὡς ὄρη ἀνυψώνει.
Τὸ πῦρ τῶν βροντοαστραπῶν, τῶν κεραυνῶν ὁ χροῖος
Ὁ κατακλονισμὸς τῆς γῆς, τὸ χάος, καὶ τὸ σκότος.
Φόβον καὶ τρόμον φέρουσιν ἐν γῇ καὶ ἐν θαλάσῃ
Τὰ ἔμψυχ' ὅλα τρέμουσι, τὸ σύμπαν μὴ χαλάσῃ.
Καὶ τὰς ψυχὰς τῷ χάρῳ μὴ δώσωσι φοβοῦνται
Τὴν ὑψιστον ἀντίληψιν θερμῶς ἐπικαλοῦνται.
Νὰ καταπαύσῃ τὴν ὀργὴν νὰ φέρῃ τὴν γαλήνην
Καὶ νὰ δοξάσωσιν Αὐτὸν μ' ὅλην τὴν εὐφροσύνην.
Οὕτω κατὰ τῆς Δύσεως ἡ Ἄρκτος τότ' ἀρχίζει
Καὶ σκότος ζοφερώτατον πάραυτα σχηματίζει.

Τὸ ἀκατάσβεστόν της πῦρ χύνει ἐν ἀφθονία,
 Καὶ παρευθὺς ἐγείρεται μεγάλη τρικυμία.
 Ἡ γῆ κατακλονίζεται ἡ θάλασσα ἀρχίζει,
 Τοὺς ἀντιπάλους μὲ ὁρμὴν νὰ τοὺς καταβυθίζει.
 Τοῦ ἀνωτάτου ἄρχοντος τὸ ἔλεος φωνάζουν,
 Νὰ καταπαύσῃ τὴν ὀργὴν μεγαλοφώνως κράζουν.
 Ἀλλ' ὡς λέων ἀτρόμητος, βρυχώμενος ἀφρίζων,
 Χύνων φλόγας ἐκ φάρυγγος καὶ τοὺς ὀδόντις τρίζων.
 Μὲ τὴν κυκλοειδῆ οὐρὰν τὴν γῆν καταταράττει,
 Τὰς κεφαλὰς τῶν τίγρεων ἀνηλεῶς σπαράττει.
 Μὲ βάδισμα ἀγέρωχον σείων τὴν κεφαλὴν του,
 Ἡ τίγρις καὶ ἡ Πάρδαλις φεύγουσι τὴν ὀργὴν του.

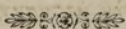
Θάνατος τοῦ Αυτοκράτορος Νικολάου.

Ἀλλ' αἰγνὴς τότε ἀσθενεὶ ὁ Ἄρχων τῆς Ῥωσσίας,
 Ὁ μέγας ὑπερασπιστὴς τῆς ἱερᾶς θρησκείας.
 Ἐν μέσῳ τῶν αἱματηρῶν καὶ θείων του ἀγώνων
 Καὶ τῶν πεπικνωμένων του αἰσθαλῶν δακνώνων.
 Τὸν θάνατον συναισθανθεὶς, τὸν ὕψιστον δοξάζει
 Καὶ μὲ ἀτάραχον ψυχὴν τοὺς λειτουργοὺς του κράζει.
 Καὶ ἀπονέμει εἰς αὐτοὺς πᾶσαν εὐγνωμοσύνην
 Δεικνὼν εἰς τὸ πρόσωπον οὐράνιον γαλήνην.
 Μ' ὅλον τὸ σέβας δέχεται τὴν θείαν κοινωνίαν
 Προσφέρων εἰς τὸν ὕψιστον τὴν ἐνθερμον λατρείαν.
 Πάντας τοὺς συγγενεῖς Αὐτοῦ ὀνομαστικῶς κράζει,
 Μὲ δακρυρρόοις ὀφθαλμοῦς εἰς ἕκαστον ἐκφράζει.

Ἦς νοουθεσίας καὶ εὐχάς, μὲ πᾶσαν ἀτομίαν,
 Ἐκφράζεται εἰς ἕκαστον μ' ὅλην τὴν συντομίαν.
 Τὸν θρόνον καὶ τὰ σκῆπτρά Του μὲ τὰς χροῦσας ἡνίας
 Ἀφίνει σ' τὸν Ἀλέξανδρον μ' εὐχάς καὶ εὐλογίας.
 Καὶ μετὰ πατρικῆς στοργῆς δίδει τὴν εὐλογίαν
 Ὅπως προῆλθ' τὸν λαὸν εἰς τὴν εὐημερίαν.
 Δίδ' ἐντολὴν τὰς φάλαγγας ἔμπροσ νὰ τὰς κινήσῃ
 Τὸ ΖΗΤΗΜΑ ΑΝΑΤΟΛΗΣ πανευκλεῶς νὰ λύσῃ.
 Μέχρις ἀναπνοῆς αὐτῶν ἐν' ἀντιπλημύσου
 Τὰ ὅπλα καὶ σημαίας των νὰ τὰς δαφνοστολίσουν.
 Καὶ νὰ δοξάσωσι μ' αὐτὰ τὴν κραταίαν Ῥωσσίαν
 Καὶ τὴν ἀμόλυντον αὐτῆς οὐράνιον θρησκείαν.
 Τοὺς δὲ προσθεύοντας αὐτὴν πάντας νὰ ἐκλυτρώσουν
 Τὰς τῶν βαρβάρων φάλαγγας εἰς πῦρ νὰ παραδώσουν.
 Τὰς νοουθεσίας καὶ εὐχάς εἰς πάντας τότε δίδει
 Καὶ εἰς τὸν πλάστην τοῦ παντός τὸ πνεῦμα παραδίδει !
 Φωνὴ ἐξ Ἀρκτου, ὡς βροντὴ, τὸ σύμπαν ἠλεκτρίζει
 Τὸ ἀπροσδόκητον συμβᾶν εἰς ἅπαντας σαλπίζει.
 Ὅτ' αἰφνης ἀπεβίωσεν ὁ Ἄρχων τῆς Ῥωσσίας
 Ὁ αὐπνος, ὑπέρμαχος τῆς ἱερᾶς θρησκείας.
 Μυρίους ἱεροὺς ναοὺς πρὸς δόξαν τῆς ποιήσας
 Πλανήτην τὴν ὑψήλιον ὡς οὐρανὸν κοσμήσας.
 Τοὺς θεῖους λειτουργοὺς αὐτῶν λαμπρῶς καταστολίζει
 Ἦς πνεύματα οὐράνια εἰς γῆν κατακομίζει.
 Τῷ παρκωθέντι δι' ἡμᾶς, ἵνα ἱερουργήσουν
 Τὴν Ἄκτιστον θεότητα θερμῶς νὰ ἐξυμνήσουν.
 Οἱ κώδωνες ἀρμονικῶς ὡς ὄργανα ἤχουσι,
 Πρὸς ἐνταφίανσιν Αὐτοῦ τοὺς πάντας προσκλелоῦσι.

Καὶ πάντες οἱ προσδεύοντες τὸ φῶς τῆς τρισηλίου,
Ἐφ' ὅλην τὴν ὑδρόγειον ἡμῶν τῆς ὑψηλίου.
Τὴν θλίψιν συναισθάνονται, πάντες πενθηφοροῦσι,
Τὸν Μέγαν ἄνδρα κ' ἑνδοξόν τῆς Ἀρκτ' ἐπιζητοῦσι.
Τὸ σῶμα συνοδεύεται ἀπὸ τοὺς ἡγεμόνας,
Ἀπὸ τοὺς τροπαιοῦχους του μεγάλους λεγεῶνας.
Μ' ὅλους τοὺς λειτουργοὺς Αὐτοῦ ναυάρχους καὶ στρατάρχας,
Καὶ μὲ τὸν εὐσεβῆ λαὸν καὶ μὲ τοὺς ποιμενάρχας.
Μὲ βάδισμα βραδύτατον τὸ λείψανον κηδεύουν
Καὶ ἄγγελοι ἐξ οὐρανοῦ τὸ πνεῦμα συνοδεύουν.
Διάκονοι κι' Ἀρχιερεῖς μὲ τὰς χρυσᾶς στολὰς των,
Ἵπὲρ Αὐτοῦ ἀνύψωσαν τὰς ἱεράς εὐχὰς των.
Ἐν κόλποις Θεοῦ Ἀβραὰμ ὅπως τὸν ἀναπαύσῃ,
Τὴν ὕψιστον κι' ἀθάνατον δόξαν του ν' ἀπολαύσῃ.
Μύρια ὄργαν' ἀντηχοῦν μ' ὅλην τὴν ἁρμονίαν,
Καὶ μ' ὅλην τὴν εὐτέλειαν καὶ ἐθιμοταξίαν.
Πάντες ὑπὸ τὸ σκῆπτρόν Του τὰς δάφνας του κομίζουν,
Μὲ ρόδα κι' ἄνθη εὖσσμα τὸν τάφον του βαντίζουν.
Καὶ μὲ τὰ θυμιάματα νεφέλας ἀνυψώνουν,
Τὸν ἐν τριάδι Ἵψιστον Θεὸν ἐξιλεώνουν
Τὴν βασιλείαν τ' Οὐρανοῦ ὅπως κληρονομήσῃ,
Τοὺς ἀθανάτους του καρποὺς ἐν τέρψει νὰ τρηγύσῃ.
Καὶ ἐπὶ Θεοῦ ἄμβωνος λόγος ἐξεφωνήθη,
Τὸ ἔδαφος μὲ δάκρυα θερμὰ περιεχύθη.
Τὸ σῶμα δαφνοστόλιστον εἰς τὸν τάφον καταβαίνει,
Καὶ ἡ ἀθάνατος ψυχὴ εἰς ὕψος ἀναβαίνει.
Τὸ λυπηρότατόν των πῦρ αἱ φάλαγγες ἀρχίζουν,
Τὸν ἥλιον σκοτίζουν τὴν στερεὰν κλονίζουν!

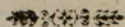
Τὰς ἐπιγείους φάλαγγας ἠθέλησε ν' ἀφήσῃ,
 Τάγματα τὰ Οὐράνια αὐτὸς νὰ θεωρήσῃ.
 Τὸν Βασιλέα τοῦ Παντὸς θερμῶς νὰ ἱκετεύσῃ,
 Καὶ μ' ὅλην τὴν εὐσέβειαν νὰ τὸν καθικετεύσῃ.
 Ἡ Θεία Πρόνοια Αὐτοῦ εἰς τὸ νὰ εὐδοκήσῃ,
 Τὸν ἄνθρωπον, ὃν ἔπλασεν ἐλευθερον ν' ἀφήσῃ.
 Τὴν θλίψιν οἱ υἱοὶ Αὐτοῦ εἰς ἅπαντας ἐκφράζουν,
 Καὶ τὴν ἐξ ὕψους δύναμιν μεγαλοφώνως κράζουν.
 Ἀφιερώνουν εἰς Αὐτὴν, ὅλας τὼν τὰς ἐλπίδας,
 Καὶ κατ' ἐχθρῶν ὀπλίζονται μὲ θώρακας καὶ ἀσπίδας.
 Τὰς νοουθεσίας τοῦ Πατρὸς μὲ πᾶσαν προθυμίαν,
 Ἀσπάζονται καὶ δέχονται μ' ὅλην τὴν εὐτολμίαν.

Ἡ Ἀράβασις τοῦ Ἀλεξάνδρου εἰς τὸν Θρόνον.

Σ' τὸν Θρόνον ὁ Ἀλέξανδρος ἐνδοξῶς ἀναβαίνει.
 Εἰς τ' ἀκραίνῃ αἰσθήματα γενναίως ἐπιμένει.
 Τοῦ σκάφους τὸ πηδάλιον ἐν μέσῳ τρικυμίας,
 Λαμβάνει εἰς τὰς χεῖράς του μ' εὐχὰς καὶ εὐλογίας.
 Μὲ νοῦν καὶ χεῖρα στιβαρὰν τοῦτο νὰ διοικήσῃ.
 Τὰ τερατώδη κύματα μ' ὄρμην νὰ διασχίσῃ.
 Τὸ ἀφρισμένον πέλαγος καὶ ἐξηγριωμένον,
 Νὰ διαπλεύσῃ εὐτυχῶς, ὡς εἶναι πεπρωμένον.
 Σ' τὴν ἀπροσδόκητον αὐτὴν σφοδρὰν ἀνεμοζάλην,
 Ἡ Δύσις μ' ὅλην τὴν ὀργὴν ἀκολουθεῖ τὴν πάλην.
 Τὸν μαρὸν σκοπὸν αὐτῆς εἰς τὸ νὰ ἐκτελέσῃ,
 Μωραίνει Κύριος λαὸν, ὃν θέλει ν' ἀπωλέσῃ.
 Τὰ κολοσαῖα τρίκροτα τῆς τριποσυμμαχίας,
 Ἰσχυρὶ τὰς ἀνάνδρους τῶν, αἰσχυρὰς ἐχθροπραξίας,

Τῆς Ἀρκτου τὰ παράλια βικίως βομβαρδιζούν,
 Τὰς μὴ ὠχυρωμένας τῆς πόλεις ἐξαφανίζουσιν.
 Τὸ δὲ ἀτρήμητον Κορυστάνδ, μακρόθεν θεωροῦσιν,
 Νὰ πλησιάζουν πρὸς αὐτὸ ὅλως ἀδυνατοῦσι.
 Τὰς πρῶρας τῶν ἀνύψωνιν πρὸς τὸν αὐτοῦ λιμένα,
 Ἀλλ' αἰφνης ἀντεκρούοντο κί' ἐφθάναν εἰς τὸν πυθμένα.
 Ἀπόρθητον κηρύττεται παρ' ὅλων τῶν ναυάρχων,
 Εἰς ἅπαντας τοὺς δυνατοὺς τῶν κατ' αὐτοὺς συμμάχων.
 Ἡ Δύτις παροργίζεται εἰς τὴν ἀποτυχίαν,
 Καὶ ἐτοιμάζει μετ' ὀργῆς νέαν ἐπικουρίαν,
 Τὰ τέρατα τῶν θαλασσῶν τὰ προπαρασκευάζει,
 Τὰς καταστρεπτικὰς αὐτῆς ὕλας ἐπιβιδάζει.
 Τὴν θάλασσαν εἰς γέφυραν τὴν μετασχηματίζει,
 Τοῦ Ξέρξου τὴν διάπλευσιν σαφῶς προεικονίζει.
 Οἱ στόλοι καὶ τὰ τάγματα τὰ κατὰ τῆς Ταυρίδος.
 Βικίως ἀντεκρούονται ὡς νέφη καταιγίδος.

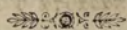
Ἡ πτώσις τοῦ Πύργου Μαλακῶφ.

Κατὰ τοῦ πύργου Μαλακῶφ μανιωδῶς ὀρμῶσι,
 Τὴν ὑψηλὴν του κορυφὴν μ' ὀργὴν ἐν' ἀναβῶσι.
 Ἀλλ' οὗτος μὲν ἀτάραχος, τὸ μέτωπον ὑψώνει,
 Τὰς τρομεράς τῶν ἐφορμὰς ἀνδρείως ταπεινώνει.
 Ἀγεληδὸν τὰ τάγματα κατ' ἐμπροσθέν του πίπτουν,
 Αἱ λόγχαι καὶ τὰ πτώματα γῆν θάλασσαν καλύπτουν.
 Ὑπὲρ τὴν κορυφὴν αὐτοῦ τὰ πτώματα ὑψώνει,
 Ἐκ τῶν αἱμάτων τῆς ροῆς τὴν φύσιν ἀλλοιώνει.
 Καὶ τὰ παράλια αὐτοῦ τὰ μεταχρωματίζει,
 Μ' αἷμα ἀσπρῶν τὴν ἄβυσσον βαθέως τὴν ποτίζει.

Ὡς βράχος δυσανάβατος ὁ ἐν ἀνεμοζάλῃ,
 Οὕτω καὶ ὁ πύργος Μαλακῶφ ἐδείχθη ἐν τῇ πάλῃ.
 Μὲ πάλιν ἐνιαύσιον ὡς κύματ' ἀφορισμένα,
 Καὶ ὡς θηρί' ἀνήμερα καὶ ἐξηγοιωμένα.
 Ἐκ τῆς ἀπελπισίας των οἱ σύμμαχ' ἐφορμῶσι,
 Ἡ νικηταὶ νὰ μείνωσιν ἢ πάντες νὰ ταφῶσι.
 Ἐξ ἀμφοτέρων τῶν μερῶν μανιωδῶς ἀρχίζουν,
 Τὰς ἑκατομυρίους των βόμβας νὰ σφενδονίζουν.
 Ὁ Γχορτζακῶφ στρατηγικῶς γέφυραν σχηματίζει,
 Τὰς ὕλας καὶ τὰ τάγματα μ' ὀρμὴν μετακομίζει.
 Τὰ προσβληθέντα φρούρια ἀμέσως ἐκκενώνει,
 Μὲ νοῦν ἀτάραχον τὸ πᾶν ἐνδόξως κατορθώνει.
 Τὰς ὑπονόμους κατ' ἐχθρῶν βιαίως σχηματίζει,
 Τὸν στόλον πρὸς ἀποφυγὴν πυρὸς, καταβυθίζει.
 Μὲ ὀλιγάριθμον στρατὸν γενναίως ἐπιμένει,
 Ἐντὸς τοῦ τρομεροῦ πυρὸς θῦμα διὰ νὰ γένη.
 Καὶ ἐπὶ τέλους ὀργισθεὶς ἐκρηξιν σχηματίζει,
 Τὸν πύργον κάμινον ποιεῖ καὶ τοὺς ἐξαφανίζει.
 Τὰς φοβεράς ὕλας αὐτῶν εὐθὺς ἀποτεφρώνει,
 Τοὺς βράχους μὲ τὰ πτώματα πρὸς οὐρανὸν ὑψώνει.
 Βαθέως τὰ θεμέλια τῆς γῆς κατακλονίζει,
 Μὲ νέφος αἱματόχροον τὸν ἥλιον σκοτίζει.
 Τὰ πνεύματα ζ' τὸν ζοφερόν ἄδην καταβιβάζει,
 Σ' τὸν τρομερόν του Τάρταρον ταῦτα καταδικάζει.
 Τὸ Μαλακῶφ, ὡς ὁ Σαμψὼν μ' ὀργὴν σείων τὸν στύλον,
 Ἐνδόξως συναπέθανε μετὰ τῶν ἀλλοφύλων.
 Μὲ μίαν κεραυνόχροον πεπυρωμένην σφαῖραν,
 Εἰς πῦρ εὐθὺς μετέβαλεν ὅλην τὴν ἀτμοσφαῖραν.

ὣς κάμινον κατάπυρον ἐπτάκις καιομένην,
Μετέβαλε τὴν γῆν αὐτοῦ τὴν καταπατουμένην.
Τὰς λεγεῶνας, ἄνθρακας πρὸς βρῶσιν τῆς ποιήσας.
ὣς τῆς ἀράχνης τὸν ἰστὸν ταύτας ἐξαφανίσας.
Τὰ κατ' αὐτοῦ φερόμενα βέλη πεπυρωμένα,
Εἰς τοὺς τοξότας στρέφονται ὅλως παρωργισμένα.
Τὸ ἔδαφος τὸ ἄφησε τάφον ἀνεωγμένον,
Μνημεῖον ὑπερένδοξον μ' αἶμ' ἀναμειγμένον.
Τὴν πόλιν ἀπεφάσισε νὰ τὴν κατεδαφίσῃ,
Μὲ δάφνας καὶ μὲ τρόπαια νὰ τὴν κατακοσμήσῃ,
Καὶ τὰ παράλια ποιεῖ Ἠλήσειον πεδῖον,
Ἐκ τῶν ὀστέων τῆς Δύσεως, οὐράνιον Μουσεῖον.
Καὶ τὴν αἵματοπότιστον ἔνδοξον πεδιάδα,
Νὰ γράψωσιν οἱ Ποιηταὶ τὴν νέαν Ἰλιάδα.
Ἢ Δύσις τότε' ἐξάπτεται ἐκ τῆς φιλοδοξίας,
Τὴν ἥτταν νίκην θεωρεῖ τὴν ὑπὸ τῆς Ῥωσίας.
Διότι παρεβίασε τὸν τρομερὸν στρατὸν τῆς,
Νὰ καταστρέψῃ ἐν ὀργῇ τὰ ἔργα τῶν χειρῶν τῆς.
Εἰς πᾶσαν τὴν ὑφήλιον τὰς νίκας τῆς κηρύττει,
ὑπὸ τοῦ τύφου τὴν φθορὰν δολίως κατακρύπτει.
Οἱ στόλοι καὶ τὰ τάγματα ὅπως ἐμφυχωθῶσι,
Πρὸς νέαν πάλιν τρομερὰν νὰ παρασκευασθῶσι.
Τὸ Νικολάιεφ κί' Ὀδυσσὸν μ' ὀργὴν νὰ βομβαρδίσουν,
Τὸν τρομερὸν ἀντίπαλον ἵτως καταφοβίσουν.
Ἄλλ' οὗτος παρρηγίζεται, τὸ ρόπαλον λαμβάνει,
Κί' ὡς Ῥωμαλέος Ἡρακλῆς ἐντὸς τῆς πάλης φθάνει.
Τὰ τάγματά του ρεύματα, χειμάρρους σχηματίζουν,
Καὶ τοὺς περιφραγμοὺς αὐτῶν μ' ὀργὴν ἐξαφανίζουν,

Εἰς πᾶν παράλιον αὐτοῦ βαθέως τάφους σκάπτει,
 Τῶν ἀντιπάλων τὴν ὄφρυν ἐνταυθα καταθάπτει.
 Τὸν στόλον νεκροκράβδατον ἡ Δύσις σχηματίζει,
 Ἀναφανδὸν τὰ τάγματα εἰς τὸν τάρταρον κρημνίζει.
 Καὶ τὴν λαμπρὰν ἐπτάλοφον ποιεῖ Νοτοκομεῖον,
 Εὐρύχωρον καὶ εὐάρεστον αὐτῆς νεκροταφεῖον.
 Τὴν τερατώδη δύναμιν τὴν τόσῳ κολοσαίαν,
 Τὴν κατὰ γῆν καὶ θάλασσαν, ἔθαψεν εἰς Κριμαίαν.

Ἡ Εἰρήνη.

Στρατάρχης ὁ Μωρξδιέφ ὃς ἐπὶ τὴν Ἀσίαν,
 Τὸ Κάρσιον πολιορκεῖ μ' ἀνήκουστον ἀνδρείαν.
 Παραβιάζει τοὺς ἐχθροὺς ἵνα παραδοθῶσι,
 Ἀπὸ τοῦ τρομεροῦ λιμοῦ ὅπως δεικνωθῶσι.
 Ὁ ἐνδοξος οὗτος ἀνὴρ μ' ὄλην τὴν εὐσπλαγχνίαν,
 Καὶ μ' ὄλην τὴν εὐτέθειαν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν.
 Τοὺς αἰχμαλώτους ἅπαντας τοὺς ἐπερεποιήθη,
 Παρὰ ἀνθρώποις καὶ θεῷ, ἁξίως ἐτιμήθη.
 Τὸ ἰσχυρότατον αὐτὸ φρούριον τῆς Ἀσίας,
 Αὐχένα κλίνει πάραυτα σ' τὰ ὅπλα τῆς Ῥωσσίας.
 Ἡ φήμη διαδίδεται εἰς πᾶσαν τὴν Ἀσίαν,
 Καὶ εἰς τὴν Εὐρωπαϊκὴν τετραπλοσυμμαχίαν.
 Εἰς σύσκεψιν συνέρχονται συμβούλια ποιοῦσι,
 Καὶ τὴν Εἰρήνην ἅπαντες πλαγίως ἀπαιτοῦσι.
 Ἀδύνατον τὸ θεωροῦν πλέον νὰ δυνηθῶσι,
 Εἰς τοῦ χειμάρρου τὴν ὀρμὴν ν' ἀντιπαρταχθῶσι.
 Καὶ οὕτως ὑποχρέωσαν τὴν ἀσεβῆ Τουρκίαν,
 Νὰ δώσῃ σ' τοὺς χριστιανοὺς τὴν Ἰσπολιτείαν.

Μ' ἐλαφροτέρην ἄλυσιν, οἱ δυστυχεῖς, νὰ ζήσουν,
 Τὴν εὐκλεῆ ἀντίπαλον νὰ ἱκανοποιήσουν.
 Ἦ δὲ Ῥωσσίᾳ εὐκλεῶς ἄνευ φιλοδοξίας,
 Τὰς συνεντεύξεις δέχεται διὰ τῆς Ἀουστρίας.
 Ἦν ἅπαντες οἱ δυνατοὶ ὀρίμως συσκεφθῶσι,
 Μετὰ τοῦ Αὐτοκράτορος νὰ συνδιελθῶσι.
 Ἐὰν ὀρίμως καὶ ἀπαθῶς τοὺς ὅρους συζητήσουν,
 Καὶ τὴν εἰρήνην παρ' αὐτοῦ ἐντίμως ἀπαιτήσουν.
 Τὰς ὀπλισμένας φάλαγγας πάραυτα θ' ἀφοπλίσῃ,
 Τὴν ἡσυχίαν τοῦ Παντὸς ἔν' ἀποκαταστήσῃ.
 Ἄν ὅμως τὸ ἀντίθετον πάντες ὁμοφωνήσουν,
 Καὶ τὴν εἰρήνην παρ' αὐτοῦ ἐντόνως ἀπαιτήσουν,
 Τὰς ὀπλισμένας φάλαγγας ἐμπρὸς θὰ τὰς κινήσῃ,
 Τῶν προπατόρων τ' ὄνομα ἔν' ἀποθανατίσῃ.
 Οἱ Βασιλεῖς συνέρχονται πάσης τῆς Ἑσπερίας,
 Καὶ πάντες ἀνυψήνουσι φωνὴν ὑπὲρ Τουρκίας.
 Κατὰ τῆς Ἀρκτοῦ ἀσεβῶς πάντες ὁμοφωνοῦσι,
 Ὑπὲρ βαρβάρων καὶ ἀσεβῶν τὸ ξίφος ἀκονοῦσι.
 Ἀθέως ἀπεφάσισαν πάντες νὰ συνδεθῶσι,
 Μέχρις ἀναπνοῆς αὐτῶν ἔν' ἀνταγωνισθῶσι.
 Βαθέως τὰ ἐδάφη των μ' αἷμα νὰ τὰ ποτίσουν,
 Τὸν αἰμοβόρον τύραννον νὰ συνδιαιωνίσουν.
 Ἦ δὲ Ῥωττίᾳ ἴσταιται σχεδὸν μεμονωμένη,
 Ἀπέναντ' ὅλων τῶν ἐθνῶν ἐν πάλ' ἐκθεσιμένη.
 Τὰς ἀτρομήτου φάλαγγας ἂν ἤθελε κινήσῃ,
 Μ' ὅλους τοὺς δυνατοὺς τῆς γῆς ἔν' ἀντιπολεμήσῃ.
 Τὴν ἀτμοσφᾶραν ἄπασαν ἤθελεν ἀμυρώσει,
 Τὰ τετραπέρατα τῆς γῆς νὰ κατὰκλονισθῶσι.

Χείμαρρον μ' αἶμα ἤθελε μέγιστον σχηματίσῃ,
 Τὰς πεδιάδας τῶν ἐθνῶν ἵνα κατὰποντίσῃ.
 Μύριοι τάφοι ἤθελον βαθέως ν' ἀνοιχθῶσι,
 Ἄπειρα στέμματα εὐσεβῶν ἀθέως νὰ ταφῶσι.
 Ἡ φύσις ἔν' ἀλλοιωθῇ καὶ μετὰ τὴν θεωρίαν,
 Νὰ παριστάνῃ ἄδατον φοικωδὴ ἐρημίαν.
 Ὁ Αὐτοκράτωρ εὐσεβῶς χάριν φιλανθρωπίας,
 Κλείει εἰρήνην εὐκλειῶς διὰ μικρᾶς θυσίας.
 Τὸν ποταμὸν Δουνάβεως ἐλεύθερον ν' ἀφήσῃ,
 Τὰς ναυτικὰς δυνάμεις του ἵνα μὴ ἐπαυξήσῃ.
 Τὴν ὁροθετικὴν γραμμὴν εἰς τὴν Βασσαραβίαν,
 Ἦν περ ἐπικρατῶρητε εἰς τὴν Μολδοβλαχίαν.
 Πλὴν ὅλα ταῦτα ἐάν τις καλῶς ἰσοσταθμίσει,
 Ἡ πλάστιγξ ὑπὲρ ἐκυτῆς βαρέως θὰ γυρίσῃ.
 Τὴν Ἄρκτον μᾶλλον θεωρεῖ ἱκανοποιουμένην,
 Ἀπέναντ' ὅλων τῶν ἐθνῶν, παρὰ προσβεβλημένην.
 Διότι ἀντεπολέμησεν ὅλην τὴν διετίαν,
 Μὲ τόλμην ἀπερίγραπτον μ' ἀνήκουστον ἀνδρείαν.
 Μὲ μίαν χεῖρ' ἀντέκρουτε τοὺς δύο Ποσειδῶνας,
 Τοὺς δύο Κολοσοὺς τῆς γῆς μ' ἀπείρους λεγεῶνας.
 Τὰ στίφη τῶν Ἀσιανῶν Σάρδων τε καὶ Αἰγυπτίων,
 Γαλλ-Ἀγγλων τε καὶ Ἀφρικανῶν, ἐξάμορρον θηρίων·
 Καὶ τέλος ὑπεγράωσεν τὴν ἀσεβῆ Τουρκίαν,
 Νὰ δώσῃ εἰς τοὺς χριστιανοὺς τὴν Ἰσοπολιτείαν.

Ἡ στέψις τοῦ Αυτοκράτορος Ἀλέξανδρου.

Αἰωννία Σου ἡ δόξα, ὦ ἀήττητ' Αὐτοκράτωρ,
 ὦ Ἀλέξανδρε, ἀπάσης τῆς Ῥωσσίας Ἱμπεράτωρ!
 Ὡς πατήρ τῶν ἡγεμόνων μ' ὄλην τὴν φιλοστοργίαν,
 Ἐπαυσεσ τὴν φορικαλέαν κι' αἰματώδη τρικυμίαν.
 Τὰ δαρνοστερεῇ σας ξίφει ἀπεθέσατε εἰς θήκην,
 Καὶ ἐκάματε ἐντίμως τὴν οὐράνιον συνθήκην.
 Ὅσοι τὸν Χριστὸν πρεσβεύουν μ' ἄνεσιν τινὰ νὰ ζήσουν,
 Μ' ἐλευθερωμένην χεῖρα τὸν Θεὸν νὰ ἐξυμνήσουν.
 Ἄπασαι αἱ λεγεῶνες ν' ἀποθέσουν τὴν βομφακίαν,
 Καὶ νὰ λάβουν εἰς τὰς χεῖρας τὴν αἰθιχλῆ ἐλαίαν.
 Σ' τὴν ἀρχαίαν σου καθέδραν, ἥπερ τότε' ἀπετερωθή,
 Καὶ τὸ κλέος τῆς Ῥωσσίας εἰς τὸ ἄπειρον ὑψώθῃ.
 Καὶ ἔκτοτ' ἄγεται ἐνδόξως ἐπὶ φαινῶν αἰθέρων,
 Μὲ τὰς χρυσοπτέρυγας τῆς εἰς τὰ ὕψη τῶν ἀστέρων.
 Ὑφ' ἀπάντων τῶν στεμματῶν πρέσβεις ἔν' ἀποσταλῶσι,
 Τὴν πανευκλεῆ σας στέψιν ὅπως τὴν ἀπευχθῶσι.
 Τὸν ἀκράδαντόν σας θρόνον μετὰ δόξης ν' ἀναβῇτε,
 Μὲ αἰθιαλεῖς μυρσίνας ὑφ' ἀπάντων νὰ στερεοθεῖτε.
 Ἐφροῖζαν τῆς γῆς τὰ ἔθνη τὴν πανευκλεῆ σας στέψιν,
 Βασιλεῖς καὶ ἡγεμόνας ἑρρίψας εἰς νέαν σκέψιν.
 Ὅνειρον νομίζουν εἶναι, πλάσματα τῆς φαντασίας,
 Ὅσα εἶδον αὐτομμάτως εἰς τὰ σπλάγγχνα τῆς Ῥωσσίας.
 Ποιηταὶ καὶ πεζογράφοι πάντες κάλαμον κινουῦσι,
 Πλὴν νὰ γράψουν ὅσα εἶδον ἅπαντες ἀδυνατοῦσι.
 Τὴν πολυπληθὴ ἐκείνην κι' εὐσεβῆ σας συνοδίαν,
 Ἦτις σχηματίζει στῆλην ἀσειστον εἰς τὴν Ῥωσσίαν.

Εὐκλεῶς συνοδευμένη μετ' ἀπείρων ἡγεμόνων,
 Ὑπὸ τῶν πεπικνωμένων καὶ ἀειθαλῶν δαφνώνων.
 Τὸν ναὸν τῆς στέφειός σας εὐκλεῶς κατακοσμήσας,
 Τοὺς ἀδαμαντίνους θρόνους εὐσεβῶς ἐνταῦθα στήσας.
 Ἡ λαμπρότης τῶν μεγάλων ἀτιμῆτων ἀδαμάντων,
 Τῶν σαπφείρων καὶ σμαράγδων τῶν ἐπὶ τῶν ἀκραδάντων.
 Θρόνων, σκήπτρων, καὶ στεμμάτων ἅτινα κατακοσμοῦσι,
 Θάμβος μέγιστον εἰς πάντας τοὺς ὀρώντας προξενοῦσι.
 Μὲ τὰς πορφυρᾶς ἀκτῖνας τὸν ναὸν καταφωτίζουν,
 Οὐρανὸν γαληνιαῖον τοῦτον μετασχηματίζουν.
 Ἐμπροσθεν τοῦ ἀοράτου εὐσεβῶς γονυκλιτήσας,
 Μὲ ψυχὴν συντετριμμένην τὸν θεὸν δοξολογήσας.
 Ὁ χορὸς τοῦ θεοῦ κλήρου τὰς ᾠδὰς του ἀνυψώνει,
 Τὸν τρισηλίον Μονάρχην εὐσεβῶς ἐξιλεώνει.
 Μὲ τὴν ἐνθερμον ἐκείνην θεοσέβαστον λατρεῖαν,
 Τῶν Ἀγγέλων εἰκονίζει πρὸς θεὸν δοξολογίαν.
 Ἀναβᾶς ἐπὶ τοῦ θρόνου μ' ὅλην σου τὴν πανοπλίαν,
 Μὲ τὸν πορφυροῦν ἐκείνον χρυσοῖφαντον μανδύαν.
 Ἐνδυθεὶς ὑπὸ τοῦ Κλήρου τὴν ἀστροφεγγῇ στολὴν σου
 Καὶ ἀκτινοβόλον στέμμα θέσας εἰς τὴν κεφαλὴν σου.
 Ὡς ἀήττητος μονάρχης σφαῖραν φέρων καὶ ῥομφαίαν,
 Τὰς ἡνίας καὶ τὰ σκήπτρα καὶ τὴν ἱερὰν σημαίαν.
 Χρίεσαι, ὦ Αὐτοκράτωρ, ὡς ὀρθόδοξος Μονάρχης,
 Ὡς ὑπὸ τοῦ Ἀοράτου πεπρωμένος Κυριάρχης.
 Μὲ τὴν σιδηρᾶν σου ῥάβδον εὐσεβῶς νὰ διοικήσῃς,
 Τὰ ἀπέρατα πελάγη, ὡς Μωϋσῆς νὰ διασχίσῃς.
 Τὰς βουλὰς τοῦ Ἀοράτου εὐσεβῶς νὰ ἐκπληρώσῃς,
 Τοὺς ὑπὸ τῇ τυραννίᾳ ἀληθῶς νὰ ἐκλυτρώσῃς.

Τὸ ἀήττητον σημεῖον, ὅπερ ἔσωσε τὴν κτίσιν,
 Πάντες νὰ τὸ σεβασθῶσι εἰς Ἀνχτολὴν καὶ Δύσιν.
 Ἄπαντα τῆς γῆς τὰ ἔθνη ἐν εἰρήνῃ νὰ συζήσουν,
 Καὶ τὸν δι' ἡμᾶς παθόντα εὐτεδῶς νὰ ἐξυμνήσουν.
 Ἡ κλαγγὴ τῶν ἐν τοῖς ὅπλοις ἀήττήτων λεγεῶνων
 Ἡ βοή τῶν τηλεβόλων καὶ ὁ ἦχος τῶν κωδῶνων.
 Μετὰ τῶν ἐν ἀρμονίᾳ μυριάδων τε ὀργάνων,
 Εὐκλεῶς παιανίζόντων ἐνθουσιῶδων παιάνων.
 Τὰς κοιλάδας ἀντηχοῦσι, τὸν ὀρίζοντα σκοτίζου,
 Κεραυνόχροον νεφέλην τοὺς αἰθέρας σχηματίζου.
 Τὸν ἐκφωνηθέντα ὕμνον πάντα ταῦτα συνοδεύουν,
 Τὸν στεφθέντα ἐξυμνοῦσι τὸν θεὸν καθεκτεύουν.
 Ὡς πατὴρ τῆς ὑψηλοῦ καὶ δημιουργὸς ἀπάντων,
 Βασιλεὺς τῶν βασιλέων τῶν ἐπὶ τῶν ἀκραδάντων.
 Μὲ τὴν ὕψιστον σκιάν του αὐθις νὰ ἐπισκιάζῃ,
 Καὶ μὲ τὸν βραχίονά του ἄττειν νὰ τὸν βασιλεύῃ,
 Τὸν πανευκλεῆ ἐκείνον θεοσπήρικτον σε θρόνον.
 Ὅστις ἔχ' αἰετὴν τὴν βᾶσιν εἰς τὴν ἄγκυράν του μόνον.
 Τὴν πανευκλεῆ ἐκείνην καὶ ἀείμνηστον ἐσπέραν,
 Ἐσχημάτισας τὴν Μόσχην ὡς τὴν οὐρανίαν σφαῖραν.
 Ἄπαντας τοὺς θεοὺς θόλους τῶν ἐκκλησιῶν φωτίσας,
 Τοὺς ἀστέρας ἐκ τοῦ ὕψους εἰς τὴν γῆν μετακομίσας.
 Ὡς αὐγερινὸς ἡ πόλις, ἅπαντας καταφωτίζει,
 Πορφυρόχρυσον νεφέλην σ' τοὺς αἰθέρας σχηματίζει.
 Μὲ τὰς πορφυρᾶς ἀκτίνας ἀλλονόμει τὴν ἐσπέραν,
 Ἀπὸ τὴν σκιάν τοῦ ζόφου εἰς χαρμόσυνον ἡμέραν.
 Μὲ τὴν εὐκλεῆ ἐκείνην καὶ εὐτεδῇ φωτοχυσίαν,
 Ἀληθῶς προεικονίσας τὴν δευτέραν παρουσίαν.
 ὦ ἀήττητε Μονάρχᾳ! μὲ ὅλην σου τὴν σωφροσύνην,
 Ἐρερες τῆς Παγκοσμίου τὴν οὐράνιον γαλήνην.

Ἡ ἐν τῇ Βάρηι σφαγῇ τῆς παρθένου Κυριακῆς ὑπὸ τοῦ

θηριώδους Σελίχ Πασσά.

ὦ ἔθνη φιλελεύθερα, πάσης τῆς ἐσπερίας,
Ἄϋπνα καὶ ὑπέρμαχά τῆς ἀσέβοῦς Τουρκίας.
Τὰ ὅπλα σας ἐδράζατε μ' ἀνήκουστον μανίαν,
Νὰ μὲν ὁ Ἕλλην πάντοτε ὑπὸ τὴν τυραννίαν.
Τὸ αἷμα, ὅπερ ἔρρευσεν μὲ τόσῃν ἀπρυσύνῃν,
Θ' ἀναβοήσῃ καθ' ὑμῶν εἰς τὴν δικαιοσύνην.
Καὶ ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως θέλετ' ἐξετασθῆτε,
Διὰ τὰς ἀσεβεῖς ὑμῶν πράξεις ν' ἀποκριθῆτε.
Διὰ νὰ ἐμψυχώσητε τὴν ἄψυχον Τουρκίαν,
Ἐδαφιλεύσατε ἡμῖν τὴν ἱσπολιτείαν.
Μ' ἐλαττωτέραν ἄλυσιν οἱ Ἕλληνες νὰ ζήσουν,
Μήπως ποτὲ παροργισθοῦν καὶ ὅλως τὴν ἀποσεύσουν.
Τὸ Θεῖον Λάβαραν αὐτῶν εἰς χεῖράς των μὴ λάβουν,
Τὸν αἰμοδόρον τύρχνον μ' ὀργὴν μὴ καταβόλλουν.
Ἄλλ' ἡ Εὐρώπ' ἀδύνατον εἶν' νὰ διατηρήσῃ,
Ὁ Ἕλλην μετ' Ἀγαρηνῶν συνάμα νὰ συζήσῃ.
Τὴν Γαίαν ὁ ἄνθρωπος ὅσον καὶ ἂν ἡμερεύσῃ,
Βεβαίως εἶν' ἀδύνατον καὶ νὰ τὴν ἀνατρίψῃ.

Πρὸς ἀναμόρφωσιν αὐτῆς ὅσον τις κί' ἂν μοχθήσῃ,
 Ἀδύνατον τὴν φύσιν τῆς εἶν' νὰ μεταποιήσῃ.
 Διότ' ὀπότεν ὀργισθῇ πίπτ' ἐπὶ τῶν προβάτων,
 Κί' εὐφραίνει τὴν ψυχὴν αὐτῆς μὲ χύσιν τῶν αἱμάτων.
 Ἰδοῦ, ὦ ἔθνη εὐσεβῇ τῆς τριπλοσυμμαχίας,
 Ἐνώπιον τῶν ὀπλῶν σας αἱ πράξεις τῆς Τουρκίας.
 Εἰς Τζέδδαν τοὺς προξένους σας ἀθέως κατασφάζουν
 Καὶ τὰς παρθένους ἐν ταυτῷ ἀσπλάγχχνως ἀτιμάζουν.
 Πᾶν μιὰρὸν καὶ ἄνανδρον ὡς ἀγενεῖς ποιοῦσιν,
 Τὰς τίγρεις σ' τὴν ὁμότητα κί' αὐτὰς ὑπερτεροῦσιν,
 Κί' ὡς πρόσφατον παράδειγμα τῆς ἰσοπολιτείας,
 Ἰδοῦ ἐκθέτω τὸν Πασσᾶν τῆς Βάρνης ἐπαρχίας.
 Ὅστις ἐκείθεν ἐξελθὼν ὡς πρὸς περιοδεῖν,
 Παρθένον εἶδ' ὀρθόδοξον οὐράνιον καὶ θεῖον.
 Μ' ἄπειρα δῶρα προσπαθεῖ νὰ συνακολουθήσῃ,
 Τὰ ἔχοντα τῶν ποδῶν αὐτοῦ, ὅπως μ' αὐτὸν συζήσῃ.
 Ἀλλ' αὕτη τὸν περιφρονεῖ τὰ δῶρα τ' ἀποστρέφει,
 Ἔως ὅτου τὸν στέφανον τῆς μάρτυρος ἐστέφῃ.
 Ἰδὼν αὐτὴν ὁ βάρβαρος ἐπίμονον κί' ὠραίαν,
 Βιαίως τὴν ἀφήρπασε μὲ τὴν αὐτοῦ ῥομφαίαν.
 Ὡς ὄρνεον μαινόμενον, ὅλως παρωργισμένον,
 Ἐφώρμησεν ὁ τύραννος πρὸς τὴν ἀγνὴν παρθένον.
 Ὡς τὴν λαμπρὰν περιστερὰν τῆς φωλεᾶς ἐξάγει,
 Κί' ὡς ἔρμειον εἰς ἔρημον μ' ὀργὴν ταύτην ἀπάγει.
 Ἀπὸ τοὺς κόλπους τῆς μητρὸς ἡ τάλαινα ἐξῆλθε,
 Καὶ πρὸς βορὰν τῶν τίγρεων σ' τὴν ἔρημον ἀπῆλθε.
 Τὴν ἀνθρώπιν τῆς καλλονῆς ἀθέως καταφθείρουν,
 Καὶ μετὰ ταῦτ' εἰς θάνατον θηριωδῶς τὴν σύρουν.

Εἰς ὄχημα εἰσάγεται καὶ ἐν αὐτῷ φρουρεῖται,
 Σκληρῶς καταμαστιίζεται, δεινῶς ταλαιπωρεῖται.
 Ἀσπλάγχχνως ἐπιπλήττεται ποσῶς μὴν ἐκφωνήσῃ,
 Τὴν ἄνομόν τῃς ἀρπαγὴν μὴ εἰς τινὰ μὲνύσει.
 Τοὺς θρήνους καὶ τοὺς ὀδυρμοὺς σιωπηλῶς ἀρχίζει,
 Καὶ ἐκ τῶν μαστιγώσεων μ' αἷμα τὴν γῆν ῥαντίζει.
 Οὐδὲν ἔχνος ἀπήντησεν εἰς τὴν ὁδοιπορίαν,
 Σ' τὴν φοικαλέαν τῃς σκηνὴν, εἰμὴ τὴν ἐρημίαν.
 Συνοδοιπόρους ἔχουσα τοὺς μισροὺς τυράννους,
 Τοὺς αἰμοβόρους καὶ ἀγενεῖς ἀγρίους Μουσουλμάνους.
 Μὲ δακρυρρόους ὀφθαλμοὺς αὐτοὺς καθικετεύει,
 Ποῖαν ὁδὸν ἢ τάλαινα διὰ νυκτὸς ὁδεύει!
 Σ' τὸν πατρικὸν οἶκον αὐτῆς δέεται νὰ γυρίσῃ,
 Τοὺς φιλοστόργους τῃς γονεῖς ἐν' ἀποχαιρετήσῃ.
 Ἄλλ' οὗτοι ὅλως ἄκαμπτοι θηριωδῶς βαδίζουν,
 Τὰ ὄμματά ς' τὴν ἐρημὸν ἀγρίως ἀτενίζουν.
 Τόπον ἀπόκρυφον ζητοῦν ὅπως τὴν θυσιάσουν,
 Καὶ τάρον ὅλως ἄβυστον νὰ τὴν ἐνταφιάσουν.
 Μ' ὄργην ἐκ τοῦ ὀχήματος τὴν τάλαιναν ἐξάγουν,
 Κι' ὡς τὸ ἀθῶον πρόβατον πρὸς τὴν σφαγὴν τὴν ἄγουν.
 Μὲ τὴν ἀγχόνην προσπαθοῦν τὴν κόρην ν' ἀπολέσουν,
 Τὴν μισρὰν ψυχὴν αὐτῶν ἀθέως νὰ κορέσουν.
 Τὸν θάνατον ἢ δυστυχίαν ἐζήτει νὰ ἐκφύγῃ,
 Πλὴν μὲ τὰς λόγχας τὴν κεντοῦν, αὐτὸν μὴ ἀποφύγῃ.
 Ὑψώνει πνιγρὰν φωνὴν ὡς ἀπεγχοισμένη,
 Ἐχάθην, φεῦ! ἐφώνησε, καὶ μένει νεκρωμένη.
 Ἀπληπισμένα ὄμματά πρὸς Οὐρανὸν ὑψώνει,
 Κι' εἰς τὸν Παντόπτην τὴν ψυχὴν αὐτῆς ἀφιερώνει.

Τὸ σῶμα αἰματόφυρτον, ἀγχογολοχουμένον,
 Ἐπὶ ἐδάφους κείτεται ὡς ῥόδον μακράμενον.
 Ὡς κρίνον εὐωδέστατον ἀώρως ἐθερίσθη,
 Κι' ἀπὸ τὸν εὐκνήθ' λειμῶν ὡς ἄνθος ἠφάνισθη.
 Τὸ σῶμα κατασύρεται, ὅπως τὸ ἀποκρύβουν,
 Τοὺς συνωμότας κι' αὐτουργοὺς μήπως ἀνακαλύβουν.
 Εἰς δάσος ὅλως ἄγριον, καταπεπυκνωμένον,
 Κατέκρυψαν τὴν ἀνθηρὰν, ἀθλήσασαν παρθένον.
 Εἰς οἶκτον καὶ συμπάθειαν ἡ φύσις συγκινεῖται,
 Καὶ ὁ αἰθὴρ μὲ ζοφερά νύφη πενήθοροεῖται.
 Οἱ δυστυχεῖς γεννητόρες τὸ φίλτατον ζητοῦσι,
 Ἀσάτως περιφέρονται, ἐλκεϊνῶς θρηνοῦσι.
 Τὰς κόμας ἐκ τῆς λύπης τῶν βιαίως ἀποσπῶσι,
 Παράφρονες οἱ δυστυχεῖς πάραυτα καταντῶσι.
 Εἰς τοὺς προστάτας σπεύδουσιν ἀπάντων τῶν Ἑλλήνων
 Οἷτινες ἐγγύηθησαν τὸ ἄσυλον ἐκείνων.
 Γονυκλιτῶς οἱ δυστυχεῖς αὐτοὺς καθικετεύουν,
 Ταχέως ὅπως σπεύσωσι τὴν κόρην ἴσως εὔρουν.
 Οἱ ἐν τῇ Βάρῃ Πρόξενοι ἐκθαμβοὶ πάντες μένουν,
 Εἰς τὴν ἀνέυρεσιν αὐτῆς ἐντόνως ἐπιμένουν.
 Τὰ τῶν συμμάχων τάγματα σπεύδουν πρὸς ἐρημίαν,
 Πρὸς ἀνακάλυψιν αὐτῆς μ' ἄμετρον προθυμίαν.
 Τοὺς αὐτουργοὺς μὲ τ' ὄχημα εὐθὺς συναπαντῶσι,
 Τίνες; καὶ πόθεν ἔρχονται; σπουδαίως ἐρευνῶσι.
 Ἄλλ' οὗτοι ἀλλοικιώνονται, ἄλλοι καταντῶσι,
 Ἄφρωνι μένουν ὡς ἰχθεῖς μὴ ἀνακαλυθῶσι.
 Λόγγας προτείνουν πρὸς αὐτοὺς ἢ νὰ ἀποκαλύβουν,
 Ἢ παραχρῆμα καὶ αὐτοὶ τῆς γῆς θὲ νὰ ἐκλείβουν.

Σαλτήχ Πασσᾶς ἠπήντησαν μὲ θηριομανίαν,
 Διέταξε νὰ πράξωμεν τὴν ἄθεον θυσίαν.
 « Ἀγῶμεν ἵνα δεῖξωμεν, καὶ παρακολουθῆτε,
 « Ἀγῶμεν », εἶπον, μετ' ὀργῆς », καὶ μὴ ἀργσπορεῖτε ».
 Φρουρούμενοι βαδίζουσιν ὡς ἀπονεκρομένοι,
 Ὡς ἐκ τοῦ τάφου ἴσταντο ὅλως ἀνηγερμένοι.
 Μακρόθεν ὡς ἡμιθανεῖς τὸ θυμ' ἀνακαλύπτουν,
 Πρηνεῖς ἀπὸ τὸν φόβον τῶν πάραυτα καταπίπτουν.
 « Ἴδου ὁ τόπος ἔκραξαν, ὅπου ἐθυσιάσθη,
 « Κι' ὁ τάφος ἔνθα ἀκηδῶς αὐτὴ ἐνταφιάσθη. »
 Οἱ σύμμαχοι τὸ λείψανον ἐκ τῶν δασῶν ἐξάγαυον,
 Πρὸς ἐνταφιασμὸν αὐτοῦ εἰς Βάρνην τὸ εἰσάγαυον.
 Κατέμπροσθεν τῶν δικαστῶν τὸ θυμὰ καταθέτουν,
 Καὶ μετ' ἐκπλήξεως πολλῆς τὸ θέαμα ἐκθέτουν.
 Τὸ θεῖον πλάσμα θεωροῦν θηριωδῶς σφαγμένον,
 Ἀνιλεῶς κατάγυμνον, καὶ καταλογχευμένον.
 Πᾶς ὁ λαὸς τῆς πόλεως μετὰ σπουδῆς κομιῖζει,
 Πᾶν ὅ,τι εἶχεν πολύτιμον καὶ τὴν καταστολίζει.
 Στέφανον ἀδαμάντινον μ' ἄνθη συμπεπλεγμένον,
 Κομιῖζουν εἰς τὴν ἀνθηράν, ἀθλήσασαν παρθένον.
 Ὡς νύμφην τὴν Κυριακὴν πολυτελῶς στολίζουν,
 Τὸ θεῖον κάλλος μ' ἄφθονα δάκρυα τὸ ραντίζουν.
 Τὸ λείψανον μ' εὐτέθειαν πάντες τὸ συνωδεύουν,
 Καὶ μ' ὅλην τὴν κατῆρειαν ἄπαντες τὸ κηδεύουν.
 Τὰ τῶν συμμάχων τάγματα πάντα πενθηφοροῦσι,
 Τὴν εὐτερεῇ κηδεῖαν τῆς συμπαρακολουθοῦσι.
 Τῶν συγγενῶν οἱ ὀδυρμοί, ὁ ἥχος τῶν τυμπάνων,
 Τῶν ἱερέων αἱ ᾠδαί, καὶ λυπηρῶν πεινῶν.

Ὡς ἐκ τῆς πενθηρᾶς, ἡχοῦς τὰ ὄρη ἀντηχοῦσι,
 Τὰ ἔμψυχα καὶ ἄψυχα εἰς οἶκτον συγκινοῦσι.
 Καὶ τὴν ἡμέραν λυπηρὰν καὶ κατηφειασμένην,
 Τὴν θλίψιν τῆς ἐκφράζουσας εἰς ὅλην τὴν Οἰκουμένην.
 Ὁ Ἕλλην ὡς ἐπὶ Πνυκὸς μὲν ὅλην τὴν εὐτολμίαν,
 Καὶ μὲν ὅλην τὴν εὐφράδειαν καὶ τὴν εὐαισθησίαν.
 Μὲν λόγον συγκινητικὸν κατάλληλον, ἀρχίζει,
 Καὶ πρὸς ἀκρόασιν αὐτοῦ τοὺς πάντας συναθροίζει.
 « Μὲν τὴν εὐαίσθητον ψυχὴν τὴν ὄψιν τ' ἀλλοιώνει,
 Καὶ τὴν φωνὴν εἰς τὸ ἄπειρον τοῦ Οὐρανοῦ ὑψώνει.
 Σ' τὰ δύο ἡμισφαίρια τὰς χεῖράς του ἐκτείνει,
 Εἰς πᾶσαν τὴν ὑφήλιον τὸν λόγον ἀποτείνει.
 Τὰ ὅσα ὑποφέρουσιν ἐπὶ μακροὺς αἰῶνας,
 Οἱ ἐν Τουρκίᾳ εὐσεβεῖς ἀπὸ τοὺς λυμαιῶνας.
 Τὴν ἄδικον σφαγὴν αὐτῶν εἰς ἅπαντας μὴνύει,
 Καὶ ὡς πρόσφατον παρὰδειγμα τὴν μάρτυρα δεικνύει.
 Εὐχεται εἰς τὸν Ὑψιστον εἰς τὸ νὰ εὐδοκήσῃ,
 Τοὺς φιλοχρίστους βασιλεῖς ἅπαντας νὰ φωτίσῃ.
 Τὸ ἐν Ἀσίᾳ ἄκαρπον δένδρον νὰ ἐκριζώσουν,
 Εἰς κάμινον κατάφυρον τοῦτο ν' ἀποτεφρώσουν.
 Τὸν ὑπὲρ αὐτοῦ κρυπτόμενον δράκοντα, νὰ σπαράξουν,
 Τὸν εὐκνέστατον αὐτὸν λειμῶνα ν' ἀπαλλάξουν.
 Δένδρον τὸ ἀγλόκαρπον αὐθις ν' ἀναβλαστήσῃ,
 Τὰ εὖσμα καὶ εὐθαλῆ ἄνθη του νὰ ποιήσῃ.
 Οἱ κηπουροὶ χρυσοὺς καρποὺς μὲν τ' ἄνθη νὰ τριγύσουν,
 Καὶ ὑπὸ τὴν σκιὰν αὐτοῦ ἀφρόως νὰ καθήσουν. »
 Τὸ θῆμα δαφνοστόλιστον εἰς τὸν τάφον καταβαίνει
 Καὶ ἡ ἀθάνατος ψυχὴ εἰς ὕψος ἀναβαίνει.

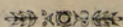
Ὅπως συγκαταριθμηθῇ μετὰ πολλῶν ἁγίων,
Ἀθλησασῶν ὑπ' ἀσεβῶν, μανιωδῶν θηρίων.
Σαλήχ Πασσᾶς ἀθωωθείς ἐκ τῆς δολοφονίας,
Οὐράνιον παράδειγμα τῆς ἰσοπολιτείας.
Οἱ Ἕλληνες πρὸς Οὐρανὸν τὰ ὄμματ' ἀτενίζουν,
Τ' ἀθῶον αἶμ' εἰς δάκρυα τὸ μετασχηματίζουν.
Κατὰ βαρβάρων κι' ἀσεβῶν πάντες ἀγανακτοῦσι,
Καὶ πρὸς ἐκδίκησιν αὐτῶν τὸ ξῖφος ἀκονοῦσι.

ΥΜΝΟΣ.

Πρὸς τὸν Αυτοκράτορα τῶν Γάλλων

Ναπολέοντα Γ'.

ὦ ἄνερ εὐκλεέστατε τρισένδοξε Μονάρχα,
Ἀήττητε κι' ἀτρόμητε, δαφνοστεφῇ Στρατάρχα.
Ὡς ἀετὸς μέχρι νεφῶν ὕψωσε τὰ πτερὰ Σου,
Καὶ μέχρι τρίτου οὐρανοῦ φθάνουν τὰ τροπαιά Σου.
Καὶ εἰς τὰς χεῖρας Σου κρατεῖς τὴν τρίχρων σημαίαν,
Μὲ κοπτεράν καὶ δίστομον κατάπυρον ῥομφαίαν.
Σ' τὸ ὕψος κυματίζεται μ' ἑρ' ἐλευθερίας,
Καὶ διαλύει τὴν ἀγλὴν Εὐρώπης καὶ Ἀσίας.
Εἶθε καὶ πρὸς Ἀνατολὰς τὰς αὔρας τῆς νύχου,
Τὴν Μουσουλμανικὴν ἀγλὴν ὅπως νὰ διαλύσῃ.
Ὁ εὐκνήστειτος λειμὼν ὡς πάλαι ν' ἀναθάλλῃ,
Τὰ εὖσμα καὶ εὐθαλῇ λαμπρὰ φύσεως κάλλει.
Ἡ θεία ἄμπελος αὐτοῦ καὶ νῦν ν' ἀναβλαστήσῃ,
Τὸν θεῖον βότρυν κι' εὖσμον ἀφθόνως νὰ ποιήσῃ.
Εἰς ἅπαντας τὸ νοερὸν νέκταρ αὐτῆς νὰ δώσῃ,
Καὶ Ἄγγελοι καὶ ἄνθρωποι αὖθις νὰ εὐφρανθῶσι.
Καὶ τότε ἡ φιλελεύθερος τρισένδοξος Γαλλία,
Θὰ λάμπῃ εἰς τὴν ὑψηλίαν ὡς πορφυρὰ λυχνίς.
ὦ Ναπολέον εὐκλεῶν ἀνδρῶν, μονάρχης εἶσαι,
Καὶ ὑπ' ἀπάντων τῶν ἐθνῶν ἀξίως ἐξυμνεῖσαι.
Ὡς ἐκ τῶν εὐγενῶν ὕμνων καὶ θεῶν αἰσθημάτων,
Ἡ φήμη Σου ἀντήχισε μέχρι τῶν γῆς περάτων.

Τὰ εὐσεβῆ αἰσθήματα ὑπὲρ ἐλευθερίας,
 Καὶ ἡ ἀπέχθειά Ὑμῶν κατὰ τῆς τυραννίας.
 Ἡλέκτρισαν τὸ εὐγενὲς αἶσθημα τῆς ψυχῆς Σου,
 Ὡς ἐκ τῆς εὐκλεοῦς αὐτῆς λαμπρᾶς καταγωγῆς Σου.
 Νὰ συμμαχήσης εὐσεβῶς μετὰ τῆς Σαρδηνίας,
 Νὰ δράξης ὅπλ' ἀήττητα ὑπὲρ τῆς Ἰταλίας.
 Οἱ καταπιεζόμενοι λαοὶ ν' ἀπαλλαχθῶσι,
 Αὐτόνομοι καὶ ἐλεύθεροι νὰ διακηρυχθῶσι.
 Τὴν ἐθνικὴν σημαίαν των λαμπρῶς νὰ κυματίσουν,
 Καὶ ὑπὸ τὴν σκιὰν αὐτῆς ἐλεύθεροι νὰ ζήσουν.
 Ἀήττητα ἀνέδειξας τὰ ὅπλα τῆς Γαλλίας,
 Ἀπέναντι τοῦ ἰσχυροῦ Μονάρχου τῆς Αὐστρίας.
 Τὸ φιλελεύθερόν Σου πῦρ φρούρια ἐκπορθίζει,
 Τὰς λεγεῶνας τῶν ἐχθρῶν μ' ὀργὴν ἐξαφανίζει.
 Ἀγαλῆδόν τὰ τάγματα κατ' ἐμπροσθέν Σου πίπτουν,
 Κι' ὑπὸ τὴν τρίχωρον ὑμῶν σημαίαν ὑποκύπτουν.
 Τὸ σύμπαν ὅλ' ἠπόρησε στὴν μεγαλοψυχίαν,
 Καὶ ἀπαραδειγμάτιστον ἀτομικὴν ἀνδρείαν.
 Ὡς Ἡρακλῆς μαχόμενος μὲ τὸν ἀντίπαλόν Σου,
 Ὡς λέων οὗτος πιεσθεὶς πίπτει πρὸ τῶν ποδῶν Σου.
 Ὡ Νηπολέων, ἡ Ἑλλάς στὴν ἔνδοξόν σου πάλιν,
 Εἰς τὴν αἵματηρὰν αὐτὴν σφοδρὰν ἀνεμοζάλην.
 Καθ' ἣν στιγμὴν ἐμάχοντο τὰ ὅπλα τῆς Γαλλίας,
 Ὑπὲρ τῆς ἀδελφῆς ἡμῶν ταλαίνης Ἰταλίας.
 Γονυκλιτῆς καὶ ἀσκεπῆς καὶ ὅλως δεδακρυσμένη,
 Στὸν Βασιλέα τοῦ Παντός ἦτο προσηλωμένη.
 Ἐνθέρμως ἰκετεύουσα εἰς τὸ νὰ εὐδοκήσῃ,
 Τὸν φιλελεύθερον ὑμῶν στρατὸν νὰ ἐνισχύτῃ.

Τὰς τῶν Τυράννων φάλαγγας ἵνα κατατροπώσῃ,
 Καὶ τὸν Ἰταλικὸν λαὸν ἵν' ἀπελευθερώσῃ.
 Τὴν ἔνδοξον εἰκόνα σου μὲ δάφνας ἐστεμμένην,
 Ὑπὸ λαμπάδων καὶ φανῶν καταπεφωτισμένην.
 Ἐν ὕμνοις περιέφερε ς' τὰς εὐκνηεῖς Ἀθήνας,
 Τῶν ἀθανάτων τὰς Στοᾶς, ς' τὰς δάφνας καὶ μυρτίνας.
 Οἱ Ἕλληνες ὡς Ἀγγελοι τὸν ὄντα ἐξυμνοῦσι,
 Εἰς τὰς κοιλάδας ἄσματα τῆς νίκης ἀντηχοῦσι.
 Τὴν ζοφερὰν σκιὰν τῆς γῆς ἐκείνην τὴν ἐσπέραν,
 Ἠλλοίωσαν εἰς φεινὴν χαρμόσυνον ἡμέραν.

ὦ Ναπολέον εἰς πᾶσαν πάλιν
 Φλόγας ὑψόνεις πρὸς Οὐρανὸν
 Καὶ σχηματίζεις ἀνεμοζάλην
 Μὲ τὸν βροντώδη Σου κεραυνόν.

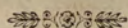
Τὴν γῆν βαθέως κατακλονίζεις
 Πίπτουν τὰ φρούρια σωρηδόν,
 Τὰς λεγεῶνας ἐξαφανίζεις
 Τὸ αἶμα ῥέει ποταμηδόν.

Τὰ δὲ βρέως ἐξοπλισμένα
 Τάγματα τρέπονται εἰς φυγὴν
 Καὶ ὑποκλίνουσι τὸν αὐχένα
 Ἴν' ἀποφύγῃσι τὴν σφαγὴν.

Χαῖρε ἀπαύγασμα τῆς Γαλλίας
 Τῆς ἐσπερίας ἡ κορωνίς
 Χαῖρε, ὦ αὔρα ἐλευθερίας
 Τῶν στεναχόντων δρόσου ῥανίς.

Ρ Μ Ν Ο Σ

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΜΟΝ ΤΗΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ.

① τῶν ἀπάντων ποιητὴς τὸ πᾶν δημιουργήσας,
Μὲ λόγον μόνον οὐρανὸν, γῆν, θάλασσαν ποιήσας,
Ἔστησε τὸν ἀόρατον πυρίμορφόν του θρόνον,
Τὸν ἀτελεύτητον αὐτόν, τὸν τρίωτον καὶ μόνον.

Τὸ δὲ ἀπέραντόν του φῶς διασπερᾶ ἐκτάσεις,
Ἀπὸ τὸ ὕψος οὐρανοῦ, ἕως βυθοῦ θαλάσσης,
Στερέωμα ἐποίησε, τὰ ὕδατα χωρίζει,
Καὶ μὲ διάφορα φυτὰ τὴν γῆν κατκιστολίζει.

Τὸν οὐρανὸν ἐκόσμησε ἄνω εἰς τοὺς αἰθέρας,
Μὲ ἥλιον ὑπέρλαμπρον, σελήνην καὶ ἀστέρας·
Κι' ἰχθύας εἰς τὰ ὕδατα, πτηνὰ εἰς τὸν αἶρα,
Θηρία δὲ καὶ ἐρπετὰ, καὶ ὅλα τὰ χερσαῖα.

Ἄφοῦ τὸ πᾶν ἐποίησεν, ἄνθρωπον πλαστούργησας,
Καὶ κατ' εἰκόνα ἐαυτοῦ κι' ὁμοίωσιν ποιήσας,
Καὶ ἐμφυσήσας εἰς αὐτόν, ψυχὴν ἔδωκε ζωσαν,
Ἀθάνατον τὸν ἔπλασε, μὲ νοῦν, πνεῦμα καὶ γλῶσσαν.

Ἀποκοιμίσας δὲ αὐτόν, γυναῖκ' ἀπ' τὴν πλευράν του,
Τὴν Εὐὰν ἐπλαστούργησε πρὸς μόνην συντροφίαν του,
Καὶ ἅπαντα τὰ ἐν τῇ γῇ καὶ τὰ ἐν τῇ θαλάσσῃ,
Τὸν ἄνθρωπον ἐποίησε, ἵνα τὰ ὑποτάσῃ.

Καὶ εἰς τερπνότατον αὐτοῦ παράδεισον τοὺς βάζει,
Τοὺς ἡδυτάτους του καρποὺς νὰ γεύωνται προστάζει.

Ἀπαγορεύει δὲ αὐτοὺς ἀπὸ τοῦ νὰ γευθῶσι,
Τὸ δένδρον τὸ τῆς γνώσεως, νὰ μὴ θανατωθῶσι.

Καὶ οὕτως οἱ πρωτόπλαστοι ἐντὸς τοῦ τερπνοτάτου,
Τοῦ παραδείσου εὐρραίνοντο ὅλα τὰ ἀγαθὰ του.
Τὴν εὐτυχίαν πλὴν αὐτῶν διάβολος φθονήσας,
Εἰς ὄφιν ὑποκρύπτεται, αὐτοὺς ἐξαπατήσας.

Τὸ ξύλον τὸ ἐν τῇ Ἑδέμ ἔκκει νὰ γευθῶσι,
Παρήκοοι νὰ γείνωσι, καὶ ν' ἀπογυμνωθῶσι.
Φοβούμενοι δὲ τὸν Θεὸν γιὰ τὴν παράβασίν των,
Φύλλα συκῆς συρράψαντες, κρύπτουν τὴν γύμνωσίν των.

Θεός, Ἀδὰμ ἐφώνησεν, Ἀδὰμ δὲ ἀπεκρίθη,
Γυμνός εἰμι, ἀπῆντητε, καὶ φοβηθεῖς ἐκρύφθη.
Θεὸς ἠρώτητεν αὐτόν, καὶ πῶς ἀπεγυμνώθη;
Τὴν Εὐάν προφαίεσται, ἡ Εὐά λέγ' ὁ ὄφις.

Θεός, ὀργίζεται αὐτοὺς, καὶ πρῶτον εἰς τὸν ὄφιν;
Νὰ ᾔν' ἐπικατάρτοι, τὴν γῆν νὰ ἔχη βρώσιν,
Εὐάν αὐτὸς ἠπάτητεν, αὕτη θέλει γεννηθεῖ,
Τὴν κεφαλὴν τοῦ ὄφους νὰ τὴν καταπατήσῃ.

Ἀπ' τὸν Ἀδὰμ ἀφῆρεσεν ὅλα τὰ ἀγαθὰ του,
Εἰς τὰ δεσμὰ τὸν ἔρριψε καὶ εἰς σκιὰν θανάτου.
Τοῦ χρόνου δὲ τὸ πλήρωμα ἕως ὅτου νὰ φθάσῃ,
Ὁ ἄχρονος νὰ γεννηθῇ, δεσμὰ νὰ καταθρύψῃ.

Σημεῖά τε καὶ τέρατα ἐν γῇ καὶ ἐν θαλάσσῃ,
Ὁ ἐν τῷ οὐρανῷ ποιεῖ, ἕως ὅτου νὰ φθάσῃ.
Ἀπειραι ῥήσεις προφητῶν καὶ θαύματα δεικνύουν,
Τὴν μέλλουσαν τεκεῖν αὐτὸν παρθένον προμνησκούν.

Κλίμαξ οὐράνιος λαμπρά εἰς Ἰκλῶδ' ἐφάνη,
Τὸν Ἀγγελεὺς κομίσαντα τὸ χάρις περιστάγει.

Ἦ στάμνος δὲ ἡ ἔνχρυσος, οὐράνιον δοχεῖον,
Ἰαστέρα της παρίστανε δεχθεῖσα πνεῦμα θεῖον.

Βάτος ἡ ἀκατάφλεκτος τὴν Ἀνασταν σημαίνει,
Καὶ μετὰ τόκον πάλιν δὲ παρθένος θέλει μένει.

Ὅρο· τὸ ἀλατόμητον καὶ κατεσκευασμένον,
Παρίστανε πανύμνητον Μαρίαν τὴν παρθένον.

Ἦ πῆρ τὰ ὄρη Ἀραράτ ἡ κιβωτὸς ὑψώθη,
Ἦ πλάσις τοῦ δημιουργοῦ ἐντὸς αὐτῆς ἐσώθη.

Ἦ δὲ ἀγνή περιστέρα τῆς φωλεᾶς ἐξῆλθεν,
Μ' ἐλαίας φύλλον εἰς αὐτὴν ταχέως ἐπανῆλθεν.

Τὴν παῦσιν τοῦ κατακλυσμοῦ περιχρῶς μῆνυει,
Τὴν ἄσπηλον κ' ἀμόλυντον παρθένον προμηνύει,

Πλάκας γραπτὰς ὁ Μωϋσῆς εἰς τὸ Σινά λαμβάνει,
Ἦ τέξατ' αὐτὸν Θεοῦ ἄχραντον παριστάνει.

Ἦ τῶν Χαλδαίων κάμινος καταπεπυρωμένη,
Οἱ παῖδες ἐν τῷ μέσῳ της ἔμενον δροσισμέιοι.

Λεόντων στόματ' ἔφαρξε τὸν Δανιὴλ νὰ σώσῃ,
Ὅστις εἰς λάκκον ῥίφθηκε τροφὴν ἵνα τοῖς δώσῃ.

Πρωτότοκον τοῦ Φαραῶ τὰ ἐν Αὐγύπτῳ κτείνει,
Σημεῖον αἵματος ἀμνοῦ τὰ ἔχοντα ἀφίνει.

Σταυρὸν χαράξας Μωϋσῆς, τὴν ἐρυθρὰν χωρίζει,
Πεζεύει δὲ τὸν Ἰσραὴλ, τὸν Φαραῶ βυθίζει,

Μετὰ τὴν πάροδον αὐτοῦ ἄδικτος πάλιν μένει,
Ἦ θάλασσα τὴν Δέσποιναν ἄφθαρτον τὴν σημαίνει.

Ὁ Μωϋσῆς μὲ ράβδον τοῦ ὕδατος ἀναβλύζει,
Τὸν πολυχρίθμον λαὸν τοῦ Ἰσραὴλ ποτίζει.

Τὸ μάννα τὸ οὐράνιον ὁ Ἰψιστος τοὺς βρέχει,
Καὶ ἔτη τεσσαρῶντ' ἐν τῇ ἐρήμῳ τρέφει.

Νεφέλην ἔκαμψ σκηνὴν πρὸς ἥλιον ἡμέρας,
Καὶ στήλην φεινόχρυσον φέγγουσαν τὸ ἑσπέρας·
Ἡ ῥάβδος δὲ τοῦ Ἀαρὼν κατάνυδρος βλαστάνει,
Ἀσπόρως καὶ ἡ Ἀνασσα υἱὸν τῆς συλλαμβάνει.

Ἡ ῥίζα δὲ τοῦ Ἰεσσαὶ ἤνθησε προφητείας,
Ἡ Δέσποινα ἐβλάστησε τ' ἄνθος τῆς ἀφθαρσίας·
Ὁ Ἰησοῦς δὲ τοῦ Ναυῆ τὰς χεῖράς του ἐκτείνας,
Κατέστρεψε τὰς φάλαγγας τὰς τρομεράς ἐκείνας.

Τὸν ἥλιον ἐπρόσταξεν ἀκτίνας νὰ μὴ δύσῃ,
Ἀκίνητον τὸν κράτησεν ἕως οὗ νὰ νικήσῃ.
Ἡμέρας τρεῖς ὁ Ἰωῆς ἐντὸς τοῦ κήτους μένει,
Τριήμερον ἀνάστασιν τοῦ Ἰησοῦ σημαίνει.

Τὶς νοῦς, καὶ ποία δύναις, τίς κάλαμος καὶ γλῶσσα;
Νὰ ἐξυμνήσῃ δύναιται σημεῖα ταῦτα τόσα;
Ὅσα ὁ ὕψιστος ποιεῖ ἐν γῇ καὶ ἐν θαλάσσῃ,
Τὸ πεπρωμένον πλήρωμα ἕως ὅτου νὰ φθάσῃ.

Συμπληρωθέντος δὲ αὐτοῦ, παρθένος ἐγεννήθη,
Καὶ εἰς τὸν ἱερὸν ναὸν βρέφος ἐγκυτελείσθῃ,
Κι' ὡς ῥοδοδάκτυλος Ἥως ἐν οὐρανῷ πύλῃ,
Ἦτις λαμπρὸν τὸν ἥλιον μηνύει ν' ἀνατείλῃ.

Σώματα τὰ ὁρώμενα ἵνα καταφωτίσῃ,
Καὶ ἅπαντα τὰ ἐν γῇ ν' ἀναζωογονήσῃ,
Πλανήτας καὶ τοὺς ἀπλανεῖς ἀστέρας ν' ἀποκρύψῃ,
Καὶ σκότος ζοφερώτατον διόλου νὰ ἐκλείψῃ,

Οὕτω καὶ ἡ Παντάνασσα ὥς ἄδυτον προσμένει,
Ἵνα φωτίσῃ νοερῶς τὰ ἐν τῇ οἰκουμένῃ.
Ἐν τῷ ναῷ ἡ πάνσεπτος τρέφεται ἐν Κυρίῳ,
Μὲ ἄρτον τὸν οὐράνιον καὶ ἐν πνεύματι ἁγίῳ.

Ὁ ἄγγελος δὲ Γαβριήλ ἐξ οὐρανοῦ κατήλθε,
 Ν' εὐαγγελίσ' εἰς γῆν χερὸν πρὸς τὴν παρθένον ἦλθε,
 Τὸν ἀσπασμὸν ἐκόμισε, χαῖρε χαριτωμένη,
 Ἡ μεταξὺ τῶν γυναικῶν ὑπερευλογημένη.

Μέλλεις συλλάβει σὺ υἱόν, καὶ θέλεις αὐτὸν τέξει.
 Τὸ ὄνομα Ἐμμανουήλ αὐτοῦ θέλεις καλέσει,
 « Καὶ πῶς εἶν' τοῦτο δυνατόν ; » παρθένος ἀπεκρίθη,
 Τὰς ῥήσεις τὰς τῶν προφητῶν Ἄγγελος διηγήθη.

Ἐφιστος θεία δύναμις ἐπὶ σὲ θέλει ἔλθαι,
 Καὶ πνεῦμα τὸ πανάγιον αὐτὸ θέλει κατέλθαι.
 Ταῦτα εἰπὼν ὁ Ἄγγελος ἀνῆλθε εἰς τὰ ὕψη,
 Καὶ ἡ παρθένος Μαριάμ ἔμεινεν ἐν συλλήψει.

Ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο, τὸν θάνατον πατήσας,
 Τὸν πεπτωκότα τὸν Ἀδάμ καὶ Εὐάν ἀναστήσας,
 Καὶ τοὺς ἐν ᾄδει ἅπαντας ἀπὸ ἐκεῖ ἐξάγει,
 Κ' εἰς ποθεῖνόν παράδεισον ὅλους εὐθὺς εἰσάγει.
 Σ' τὴν γέννησιν τοῦ Ἰησοῦ λαμπρὸς ἀστήρ ἐφάνη,
 Ὡς βασιλέα οὐρανοῦ καὶ γῆς τὸν παριστάνει.

Οἱ μάγ' ἀστέρ' ἀκολουθοῦν, τὸν Ἰησοῦν ζητοῦσι,
 Οἱ ἄγγελοι δοξάζουσι, ποιμένες ἀγραυλοῦσι.
 Καὶ εἰς τὴν βάπτισιν αὐτοῦ στρέφει τὸν Ἰωρδάνην,
 Λαμβάνει δὲ τὸ βάπτισμα ἀπὸ τὸν Ἰωάννην.

Υἱὸς Θεοῦ ἐκλήθηκε, ὁ οὐρανὸς ἐσχίσθη,
 Τὸ πνεῦμα ὡς περιστέρη σ' αὐτὸν ἐνεφανίσθη.
 Καὶ εἰς τὴν μεταμόρφωσιν τοὺς μαθητάς του κράζει,
 Καὶ ἐπὶ τὸν Θαβώριον ὄρος ἀναβιβάζει.

Εἰς φῶς μεταμορφώνεται εἰς θεῖκας ἀκτῖνας,
 Τοῦ ἀπροσίτου δὲ φωτὸς καὶ ἀνεστέρ' ἐκείνας.

Τὴν θείαν δόξαν τ' ἐδειξε καὶ θεῖαν σταύρωσίν του,
Καὶ τὴν τριήμερον αὐτοῦ ἐκ τάφου ἔγερσίν του.

Καὶ ἐν καιρῷ σταυρώσεως ἥλιον ἀμυρῶνει,
Τὸ σύμπαν κατεκλόνησεν, Ἀδάμ ἐλευθερώνει.
Καὶ εἰς τὸν τάφον καταβὰς, τὸν θάνατον νεκρώσας,
Παράδεισον ἠνέψξε, τὸ πᾶν ἐλευθερώσας.

Καὶ ἐν τῇ ἀναστάσει του χαίρεται ὅλ' ἡ φύσις,
Εὐφραίνεται ὁ οὐρανὸς ἀγάλλεται ἡ κτίσις.
Διδάξας δὲ ὁ Ἰησοῦς οὐράνιον θρησκείαν,
Τὴν τῶν ἐθνῶν κατήργησεν παράνομον λατρείαν.
Τὰ εἰδῶλα συνέτριψε, βωμοὺς κατεδαφίτῃς,
Τὸν θάνατον κατήργησε, ἀνάστασιν δωρήσας,
Καὶ ἐν τῇ ἀναλήψει του νεφέλῃ καταβαίνει,
Καὶ ἐπ' αὐτῆς φερόμενος εἰς ὕψος ἀναβαίνει.

Καὶ μέλλει πάλιν ν' ἐλθῇ μετ' δύναμιν καὶ δόξαν,
Νὰ κρίνῃ ζῶντας καὶ νεκροὺς πᾶσιν φυλῇ καὶ γλώσσαν.
Ἰδοὺ λοιπὸν, ὦ Ἕλληνες, μ' ὅλην τὴν συντομίαν,
Τὴν δεδομένην εἰς ἡμᾶς οὐράνιον θρησκείαν.

Ἀλλὰ παράφρονες τινὲς ἀθέως φλυαροῦσι,
Θρησκείαν περιπαίζουσι, τὸ πᾶν περιφρονοῦσι.
Καὶ ὡς ἀντίθεοι αὐτοὶ προδίδται τῆς πατρίδος,
Ἐκτρώματα τῆς φύσεως σπέρματα τυραννίδος,
Νονίζουσι οἱ τρισάθλιοι πῶς θὰ κορυφωθῶσιν,
Ἀνθρ', καρποὺς νὰ κήμωσιν, εἰς θεῖαν νὰ φανώσιν.
Ὡς ἄκανθοι καὶ τρίβολοι θέλουν ἐκριζωθῶσι,
Καὶ εἰς τὸ πῦρ τὸ ἄσβεστον ἅπαντες θὰ βιβρωθῶσι.

Κι' ὡς ἄλλος δὲ ἀντίχριστος ὁ μέγιστος σχολάρχης,
Τετυρωμένος καὶ μορφὴς τούτων ὁ ποιμενάρχης.

Τὸν ἐκυτόν του θύλητε νὰ τὸν θεοποιήσῃ,
Καὶ ποιμνιον οὐράνιον εἰς πλάνην νὰ γυρίσῃ·

Ἐκρύφθ' ὁ ἀσεβέστατος εἰς τὸ ἱερατεῖον,
Κ' ἐρρίφθη κατὰ τοῦ Χριστοῦ ὡς κάκιστον θηρίον.
Νὰ ματαιώσ' ἠθέλησε τὴν θεῖαν προφητείαν,
Τὴν ἔνσαρκον καὶ ὕψιστον αὐτὴν οἰκονομίαν.

Καὶ νὰ εἰσάξῃ δὲ αὐτὸς τὴν νέαν του θεησκείαν,
Νὰ φέρ' εἰς πλάνην τὸν λαὸν καὶ εἰς τὴν ἀθείαν.
Προφθάσας δὲ ὁ θάνατος κλείει τοὺς ὀφθαλμούς του,
Καὶ ματαιώνει παρ' εὐθὺς τοὺς διαλογισμούς του.

Εὐχομαι εἰς τὸν Ὑψιστον ὥρμῃς νὰ σκερῶσι,
Καὶ εἰς τὸ ποιμνιον αὐτοῦ αἵθις νὰ εἰσαχῶσι.
Ἡ τάφους νὰ ἀνοίξωσι καὶ ζῶντες νὰ ἐμβῶσιν,
Ἀπὸ τὸ πρόσωπον τῆς γῆς νὰ ἐξαφανισθῶσιν.

Τὸ σύμπαν ὅλον ἐννοεῖ, ὅτι γιὰ τὴν θεησκείαν,
Ἐψώσαμεν σημαίαν μας πρὸς τὴν ἐλευθερίαν.
Κι' ἀπειτινάξαμεν ζυγὸν τῆς βδελυρῆς δουλείας,
Καὶ ἀναπνέομεν λαμπρὸν ἀέρ' ἐλευθερίας.

Νομίζω εἶναι περιττὸν πολλὰ ἔς αὐτοὺς νὰ γράψω,
Ἄς ἔλθω εἰς προκαίμενον, τὸ τέλος ἵνα φθάσω,
Ἀπὸ Ἀδάμ ἐτόλμησα τὸ θέμα μου ν' ἀρχίσω,
Ῥητὰ τινὰ τῶν Προφητῶν εἰς τὸ νὰ ἱστορήσω,

Τὰ ὅσα προεικόνιζον διὰ τὴν Παναγίαν,
Διὰ τὴν ἔνσαρκον αὐτὴν θεῖαν οἰκονομίαν.
Νὰ βάλω βάσιν εἰς αὐτὰ, καὶ ἔπειτα ν' ἀρχίσω,
Τὸν ὑπερθύμικτον Ναὸν λαμπρῶς νὰ ἐξυμνήσω.

Ἄμ' ὁ Θεὸς κῦδόκησεν Ἑλλάδα ν' ἀναστήσῃ,
Δεσμά της τὰ αἰώνια νὰ τῆς τὰ ἀποσείτῃ.

Κι' ὡς ἄλλον Ἰσραὴλ λαὸν ἐν' ἀπελευθερώσει,
Τὸν τύραννον ὡς Φαραὼ νὰ τὸν κατατροπώσει.

Ἡμέραν Εὐαγγελισμοῦ ἐκόμισεν Ἑλλήνων,
Τὸν νέον Εὐαγγελισμόν χαρμόσυνον ἐκείνον.
Οἱ Ἕλληνες δὲ παρευθὺς ὕψωσαν τὴν σημαίαν,
Κ' ἐδραξαν κατ' Ἀσιανῶν τὴν δίστομον ρομφαίαν.

Γενναίως ἀντεμάχοντο γὰρ τὴν ἐλευθερίαν,
Καὶ διὰ τὴν οὐράνιον τοῦ Ἰησοῦ θρησκείαν.
Οὐδένα εἶχον βοηθὸν εἰρὴ τὸν ὄντα μόνον,
Τὸν ἔχοντα ἐν οὐρανῷ αἰώνιον τὸν θρόνον.

Ἀφιερώσαντες ε' αὐτὸν ὅλας τὼς ἐλπίδας,
Καὶ ἐθεώρουν ἐκυτοῦς μὲ θώρακας, κι' ἀσπίδας.
Τότε δὲ ἡ Παντάνασσα Θεόνυμφος Μαρία,
Ἡ τέξασα τὸν ἄφθαρτον ἢ πάντων σωτήριον.

Ἡυδόκησεν ἡ πάνσεπτος ναὸν τῆς ν' ἀναδείξει,
Καὶ τὴν ἐξ ὕψους δύναμιν σαφῶς ἐν' ἀποδείξει.
Κι' ἀμέσως δὲ ἡ χάρις τῆς ἐπρόσθασεν εἰς Τήνον,
Καὶ ἀνεκάλυψε Ναὸν θαυμάσιον ἐκείνον.

Κ' ἐντὸς αὐτοῦ ἐκάθισεν ὡς ἄνασσα Ἑλλήνων,
Στὸν ἔνδοξον καὶ ἱερὸν ἀγῶνά μας ἐκείνον.
Τὰς λέμβους ὅταν ἤθελον πρὸς μάχην νὰ κινήσουν,
Κατὰ τρικρίτων τρομερῶν ἐν' ἀντιναυμαχίῃσιν.

Εἰς τὸν ναὸν προσήρχοντο ὅπως πρᾶσσευχθῶσι,
Τὴν θείαν δύναμιν αὐτῆς ἐν' ἐπικαλεσθῶσι.
Τὴν ἱερὴν εἰκόνα τῆς ἐνθέρμως ἐπροσκύνουν,
Καὶ κατὰ τῶν Ἀγαθηῶν ἀρέβως ἐξεκύνουν.
Τὸ θεῖον ἀσθεστόν τῶν πῦρ ἐξέριπτον μὲ μανίαν,
Φύδον καὶ τρήμον ἔφερον εἰς πᾶσαν τὴν Ἀσίαν.

Τὸ σύμπαν ὅλ' ἀπόρησαις τὴν μεγαλυψυχίαν,
Καὶ ἀπαρδειγμάτιστον Ἑλληνικὴν ἀνδρείαν.
Εἰς κατεδίωκ' ἑκατὸν, οἱ ἑκατὸν μυρίους,
Ἔως ὅτου ἀπέριψαν δεσμούς τοὺς αἰωνίους.

Σύμμαχος ἡ Παντάνασσα ἐν γῇ καὶ ἐν θαλάσσῃ,
Ἐστάθη ἐν τῇ ἱερᾷ ἡμῶν ἐπαναστάσει.
Καὶ μέχρι τέλους θά σταθῇ ἕως τῆς συντελείας,
Ὡς βάσις καὶ ὡς στήριγμα τῆς ἱερᾶς θεοσεύσεως.

Ὅσοι πρεσβεύουν Ἰησοῦν, τὸ φῶς τῆς τρισηλίου,
Ἄφ' ὅλην τὴν ὑδρόγειον ἡμῶν τῆς ὑψηλίου.
Εἰσέρχονται εἰς τὸν Ναὸν διὰ τὰ προσκυνήσουν,
Καὶ μὲ ἀφιερώματα τὰ τὸν κατακοσμήσουν.

Τὴν ἱερὰν τῆς ἐορτῆς ἵνα πανηγυρεύσουν,
Τὸν ἐν Τριάδι ὕψιστον θεὸν τὰ ἐξυμνήσουν.
Ἄμα ποῦ φθάσουν εἰς αὐτὸν ἔκθαμβοι πάντες μένουν,
Τοῦ παραδείσου κλίμακας, νυμίζουν, ἀναβαίνουν.

Κι' ὅταν εἰσέλθουν εἰς τὸν ναὸν ἀπὸ χαρὰν ἀρχίζουν,
Τὸ ἔδαφος μὲ δάκρυα ὡς μῦρα τὸ ραντίζουν.
Καὶ ἔκθαμβοι γενόμενοι εἰς τὰ ὑπερθαύμαστά της,
Καὶ εἰς τὰ ὑπερλάμποντα ἀφιερώματά της.

Ἡ χαριτόβρυτος εἰκὼν κατακαλυπτομένη,
Μὲ στέμμα ἀδαμάτινον λαμπρῶς κεκοσμημένη.
Μέχρις ἐδάφους προσκυνοῦν, λαμπάδας τῆς ἀνάπτουν,
Τὰ ἱερὰ τῆς κράσπεδα μὲ σέβας τῆς τὰ ἄπτουν.

Καὶ μὲ τὰ πολυτίμητα ἀφιερώματά των,
Μ' αὐτὰ συγχρόνως φέρουσι καὶ τὰ σεβάσματά των.
Τὸν νοῦν καὶ τὴν διάνοιαν εἰς ὕψος προσηλώνουν,
Καὶ τὴν ἀθόνητον ψυχὴν εἰς αὐτὴν ἀφιερόνουν.

Ἰν' ἀξιώσῃ ἀπαγτας εἰς γῆν ἀπαγγελίας,
 Τῆς ἄνω Ἱερουσαλὴμ ἡμῶν τε βασιλείας.
 Καὶ ὁ ναὸς ὡς ὁ νυμῶν λαμπαδοφωτισμένος,
 Μὲ σκευὴ τὰ ὀλόχρυστα λαμπρῶς κεκοσμημένους.

Τὰς στήλαι ὅλας ἔχουσα μὲ δάρυνας ἐστεμμέναις,
 Σχημίας δὲ ὡς τρόπαια ἄνωθεν ὑψωμέναις.
 Καὶ τὸ κωδωνοστάσιον καταπεφωτισμένον,
 Φέρον σταυρὸν ἀήττητον, τὰ νέφη ὑπερβαῖνον.

Καὶ πάντες οἱ ἐν τῷ νηῷ μένουσι εἰς ἀγρυπνίαν,
 Προσφέροντες πρὸς ὕψιστον τὴν ἱεράν λατρείαν.
 Μετὰ τὴν ἱεράν αὐτὴν θεῖαν μυσταγωγίαν,
 Ἐξέρχονται ἐκ τοῦ ναοῦ πάντες πρὸς λιτανείαν.

Οἱ κώδωνες ἀρμονικῶς ὡς ὄργανα κτυποῦσι,
 Τὸν ἐν τριάδι ὕψιστον θεὸν ἱμνολογοῦσι
 Καὶ μὲ τὰ θυμιάματα νεφέλας σχηματίζουσιν,
 Μὲ σμύρναν καὶ μὲ λίβανον θεὸν θυμιατίζουσιν.

Ἡ νῆσος Τῆνος εἶν' μικρὰ, πλὴν καλλιεργημένη,
 Χεῖρ φιλοπόνου γεωργοῦ παντοῦ τετυπωμένη.
 Λόφους, κοιλάδας καὶ βουνὰ καταπεφυτευμένα,
 Ἡ θεία φύσις βέβαια τὰ ἔχει στολισμένα.

Καὶ ἐν καιρῷ τοῦ ἔαρος ὅπν θά ἀρχίσῃ,
 Τὰ ἐν τῇ γῇ ὁ ἥλιος ν' ἀναζωογονήσῃ.
 Μ' ἄπειρα νέα χρώματα ἀρχίζει νὰ ἐκβάλῃ,
 Τὰ εὖσμα καὶ εὐθαλῇ λαμπρὰ φύσεως κάλλει.

Κι' ὅταν τὰ δένδρα ἀρχίσωσιν καρποὺς νὰ ὠριμάσουν,
 Ὡς δῶρον εἰς τοὺς τρυγητὰς νὰ τοὺς προετοιμάσουν.
 Ἡ φύσις μεταβάλλεται, τὸ χρῶμα μεταλλάττει,
 Καὶ τοὺς χρυσοὺς καρποὺς αὐτῆς ὁ γεωργὸς φυλάττει.

Θέαν μὲν ἔχουσιν λαμπράν, τὰς νήσους τῶν Κυκλάδων,
 Λιγαίου δὲ τὴν θάλασσαν τὰς νήσους τῶν σποράδων.

Καὶ κλίμα εὐκρατέστατον, ὑγιεινὸν αἶερα,

Ὅριζοντα ὑπέρλαμπρον καὶ φασινὸν αἰθέρα.

Καὶ κόμης μ' ἐξοχὰς τερπνὰς, ὅλως πεπυκνωμένας,

Εἰκόνας παριστάνουσι καλῶς ζωγραφισμένας.

Αὔραι ζεφύροιον δροσεραὶ αἰεὶ σ' αὐτὴν φυσοῦσιν,

Τὰς τοῦ Ἥλιου θερινὰς φλόγας καταψυχροῦσιν.

Ὅρέων δὲ αἱ κορυφαὶ τὰ νεῖρα διασχίζουν,

Τὰ μέτωπά τινι κεύπτουσι, καὶ ἐκπύα δροσιζούν,

Εἰς οὐρανὸν οἱ κάτοικοι, νομίζουν, ἀναβάντων.

Καὶ ἐν τῷ μέσῳ νεφελῶν τὰ ποιμένα τινι νεμουν,

Φωναὶ ἐξέρχοντ' ἐξ αὐτῶν προβάτων βληχομένων,

Καὶ ἄσπρα ἡδύτατα ποιμένων καὶ παρθένων.

Ἵδατα δροσερώτατα τὰ ὄρη ἀναβλῦζουν,

Τὰ ἔμφυχα εὐφραίνουσι τὰς ἐξοχὰς ποτίζουν.

Καὶ τὰ παράλια αὐτῆς φέρουν νῆον Ἀνάστη,

Βασίλισσα νομίζει τις πλέει σ' ἄφρον θάλασσης.

Οἱ κάτοικοι φιλόπονοι, φιλόμουτοι, γενναῖοι,

Εἰς ἐπιστήμης δίδονται ὅλοι σχεδὸν οἱ νέοι.

Ἐδραφὸς τὸ Ἑλληνικὸν αἰεὶ κατχκοσμοῦσιν,

Νὰ μιμηθοῦν ἀρχαίους μετὰ ζῆλον προσπαθοῦσιν,

Ἔργον νομίζουν ἱερὸν τὴν ἐλεημοσύνην,

Τοὺς ξένους ὑποδέχονται μ' ἀπληστον εὐφροσύνην.

Καὶ ἐν τῇ ἱερᾷ ἡμῶν λαμπρᾷ ἐπαναστάσει,

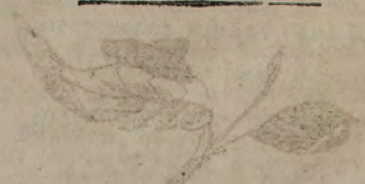
Ἄσυλον καταφύγιον ἡ Γῆνος κατεστάθη.

Οἱ ἔνδοξοι ὁμογενεῖς σ' τὸν καταδιωγμὸν τινι,

Πλήθος αὐτῶν κατέφυγον, καὶ ἦσαν τὸ ἄσυλόν τινι.

Κ' ἡ χαριτόβρυτος εἰκὼν τῆς Εὐαγγελιστρίας,
 Τὴν νῆσον ταύτην ἔκαμιν ὡς γῆν ἐπαγγελίας.
 Μὲ πίστιν καὶ εὐλάβειαν ὅσοι ε' αὐτὴν προσέλθουν,
 Πάρχυτα θεραπεύονται, χαίροντες ἐπιστρέφουν.
 Ἄδύμχτ' ἀναβλέπουσι, χωλοὶ περιπατοῦσιν,
 Φρενῆρεις μένουں φρόνιμοι, Θεὸν δοξολογοῦσιν.
 Ἄπειρα πάθ' ἀνίατα αὐτὴ μὲν θεραπεύει,
 Ὅταν μὲ φόβον τις Θεοῦ αὐτὴν καθικετεύῃ.

Ἰδοὺ λοιπόν, ὦ εὐσεβεῖς, ἡ ἱερὰ θρησκεία
 Ἡ πορφυροχρυσοειδὴς ἐπτάφωτος λυχνία
 ἥτις ἀόρατός ἐστιν ἄνω τῶν μετεώρων
 Στὸ ἄπειρον τοῦ οὐρανοῦ μακρὰν τῶν ἑωσφύρων
 Στὸν θύλον τὸν οὐράνιον ἐπιστηριζομένη
 Μ' ἄδυτον φῶς χαρμόσυνον ἀειποτ' ἀναμμένη
 Καὶ τὴν ὁποῖαν ὁ θεὸς ἀπὸ μακροῦ αἰῶνος
 Ἄσβεστον διεφύλαξεν ἀπὸ τοῦ λυμεῶνος.
 Τὴν ἄφθονον ὕλην αὐτῆς οἱ ἄγγελοι κομίζουν
 Μὲ τὰς χρυσᾶς τῶν πτέρυγας καὶ τὴν καταφωτίζουν,
 Τὸ σύμπαν ὅλον ἀσεβῶς ἂν κατ' αὐτῆς φυσήσῃ
 Τὰς θείας λαμπηδόνας τῆς ἀδύνατον νὰ σβύσῃ.
 Αὕτη τὸ μέγιστόν της φῶς μέλλει νὰ διαχύσῃ
 Τῆς ὕδρογειοῦ τὰς φυλάς ἀπάσας νὰ φωτίσῃ.

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΜΕΓΑΛΟΥΣ ΤΗΣ ΠΑΤΡΙΔΟΣ

ΕΥΕΡΓΕΤΑΣ.

ὦ τέκνα προσφιλέστατα τῆς εὐκλεοῦς Ἑλλάδος
 Μακρὰν ἐκ τοῦ ὀρίζοντος τῆς πόλεως Παλλάδος.
 Ὡς ἄστρα διαυγέστατα εἰς τὰς κλεινὰς Ἀθήνας
 Τὰς φιλομούσους ῥίπτετε χρυσοειδεῖς ἀκτῖνας.
 Εἰς τὴν πανένδοξον ὑμῶν καὶ προσφιλῇ Ἑλλάδα
 Καὶ δίδετε φῶς ἄφθονον εἰς τῶν μουσῶν τὴν δᾶδα.
 Ἐὰ εὐκλεῇ ἐδάφη της ἵνα καταφωτίση
 Καὶ τῶν τυράννων τὴν ἀγλὴν πᾶσαν νὰ διαλύσῃ.
 Εἰς τὸν πεπυκνωμένον τῆς ἀειθαλῆς δαφνῶνα
 Νὰ στήσῃ τὸν ἀρχαῖόν της χρυσοῦν της κολοφῶνα.
 Αἱ ἀηδόνες ἐπ' αὐτοῦ ἐν τέρψει νὰ καθίσουν
 Καὶ ἄσματα ἡρωϊκὰ στὸ σὺμπαν νὰ ἤχῃσουν.
 Διὸ καὶ ἡ πατρίς ἡμῶν εἰς τὰς βουλὰς συνήλθε
 Καὶ τὰ λαμπρὰ ἔργα ὑμῶν περιχαρῶς διῆλθε.
 Ἀνύψωσε δὲ τὴν φωνὴν νὰ πολιτογραφῇτε
 Εἰς πᾶσαν τὴν ὑφήλιον νὰ διαφημισθῇτε.
 ὦ Ἕλληνες, πᾶς ὁβελὸς πρὸς τὴν κοινὴν πατρίδα
 Θὰ σχηματίσ' ὀλόχρυσον ἀειθαλῆ σελίδα.
 Πᾶσα γενναίως συνδρομὴ ἄγεται εἰς αἰθέρας
 Καὶ σχηματίζ' ἐπιγραφὴν μὲ φαινοὺς ἀστέρας.

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΤΡΙΣΕΒΑΣΤΟΝ ΗΜΩΝ ΒΑΣΙΛΕΑ

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΤΡΙΣΕΒΑΣΤΟΝ ΗΜΩΝ ΒΑΣΙΛΕΑ

Εἶθε τρίς εἶθ', ὦ βασιλεῦ, Ὅθων νὰ εὐδοκήσης
 Τὸ μέλλον τῆς πατρίδος μας νὰ πραγματοποιήσης·
 Τοὺς πόδας πρὸς Ἀνατολὰς ὑμῶν νὰ διευθύνῃς
 Τὴν δύσβατον ὁδὸν αὐτῆς ὅπως ἐξομαλύνῃς.
 Τὸ μέγα οἰκοδόμημα ἵν' ἀνοικοδομήσης
 Ἀθάνατον τὸ ὄνομα αἰείποτε ν' ἀφήσης.
 Στὸν θρόνον νὰ σέ-εἰδωμὲν μεγάλου Κωνσταντίνου
 Μὲ τὴν ὑπέρλαμπρον στολὴν καὶ πορφυρᾶν ἐκείνου.
 Οὐράνια ἐγκώμια οἱ ποιηταὶ νὰ κάμουν
 Καὶ πρὸς δοξολογίαν σου ἁρμονικῶς νὰ ψάλλουν.
 Καὶ μὲ τὸ κατὰ δύναμιν αἱ χεῖρές μου νὰ γράψουν
 Κ' εἰς τὴν ἐπτάλοφον αὐτὴν ἅς μὲ ἐνταφιάσουν.

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ

ΤΩΝ ΣΥΝΑΡΟΜΗΤΩΝ.

ΙΒΡΑΪΑ.

Γεώρ. Ἀβασιώτης
 Δημ. Σταματόπουλος
 Παν. Μηχαλιδης
 Παν. Ἀρκουδάρης
 Ἰωάννης Φάραγκας
 Α. Β. Ἀρβανέσος
 Γ. Π. Ἀλεξανδράτος
 Α. Κυκρωπίδης
 Γ. Α. Κωντακίδης
 Γ. Παναδόπουλος
 Α. Α. Παμπούκης
 Λουκάς Κωνσταντίνου
 Ν. Ἀρσένης
 Ἰωάν. Μπότσας
 Παναγ. Γ. Καρανδινός
 Ν. Α. Σγαρδέλης
 Γεώρ. Πεντζοβιτζ
 Δημ. Διαμαντίδης
 Ἰάκωβος Συγάλας
 Κωνστ. Πασχάλης
 Κωνστ. Η. Πανᾶς
 Φίλιππος Β. Πάνου
 Θεόδωρος Κάλφωγλους
 Ἀλέξ. Σπυριδώνου
 Μηχαήλ Α. Δήμου
 Χ. Μαυρομάτης
 Μ. Ζαδές
 Μ. Α. Διθάνης
 Κωνστ. Τζιουθάρης
 Ἀθανάσιος Λομβάρδος
 Δημ. Ν. Μαστραπᾶς

Δημ. Α. Καρούσος
 1 Α. Τολμής
 Κωστ. Α. Ἰωανίδης
 Πέτρος Καρδαμίτζης
 Ἄνδρ. Σησιάνης
 Στέργιος Καραπάνος
 Γ. Βασιλειάδης
 Γ. Κωνσταντίνου
 Ἀντώνιος Γεωργιάδης
 Στέφανος Μολυβιάδης
 Ν. Μητρέλιος
 2 Α. Γ. Καριβιάς
 4 Δ. Χ. Ζαβός

ΑΘΗΝΩΝ.

Μιχαήλ Σούτσος
 Δημήτριος Χρηστίδης.
 Ανδρέας Μεταξᾶς.
 Κωνσταντίνος Κανάρης.
 Ἀντώνιος Μαυρομιχάλης
 Γενναῖος Κολοκοτρώνης
 Ἀντώνιος Κριεζής.
 Ἀθανάσιος Γρηγοριάδης
 Ἰωάννης Παξιμαδής.
 Ἅγιος Γορτυνίας καὶ Μεγα-
 λουπόλεως Φιλόθεος.
 Κ. Μουρούζης.
 Δράκος ὑπασπιστῆς τῆς Α. Μ.
 Σ. Καραϊσκάκης.
 Ἑλένη Τσιτίζα.
 Α. Μανάκης.
 Γ. Ν. Κουτσογιάννης
 Ἰω. Σακελαρίου Φερράϊος

Δημήτριος Σταματιάδης
 Δημήτριος Ευσταθιάδης
 Γεώργιος Ἀγγελίδης
 Μηλιάδης Χρ. Ἰωαννίδης
 Ἀναστάσιος Παππᾶ Σταματίου
 Δημήτριος Ἀλεξίου
 Νικόλαος Γεωργαλάς
 Ἡλίας Χ. Ἡλιοπούλος
 Βασίλειος Γ. Συρμακέζης
 Χωροφυλακῆ.

Σ. Χάρμπας Λογιστής.
 Ἰω. Χρήστου
 Γραμμικτάνης ἐνωμητάρχης
 Ἀθανάσιος Χορμόδας ὑπενωμ.
 Α. Δημητριάδης
 Μιλτιάδης Σκυλίτζης Χωροφ.
 Ἰωάννης Γραμμικτικόπουλος »
 Ἰωάννης Ἰμυρίσκος ἐνωματάρ.
 Ἀναστ. Ἀποστολόπουλος ὑπεν.

—ο—

Χρήστος Δούκας
 Δημοσθένης Καρόκης
 Κωνσταντῖνος Μαυρίκιος
 Μ. Θ. Χρυτοχόου
 Ἡρακλῆς Λαζαρίδης
 Πολυξένη Λαζαρίδου
 Μ. Ἀναγνωστόπουλος
 Δημήτριος Α. Κατσικίδης
 Ἀχιλλεύς Γ. Σμυρλῆς.
 Ὀδυσσεύς Ἰάλεμης
 Γ. Γλήνης

—ο—

Ἐμμανουὴλ Μαυρομαρᾶς
 Ἀχιλεὺς Τζίτζιμπάκος
 Πέτρος Ἀπανομάνικος
 Κούμας Τριανταφύλλου
 Γεώργιος Βουρλιώτης
 Γιαννούλης Λουλούδας

Δημήτριος Μιλιός
 Πολυχρόνης Γλυκογιάννης
 Ν. Πλιτᾶς
 Φραγκιᾶς Ἀπέργης
 Ἡρακλῆς Γλίνης
 Ἰωάννης Καλύδας
 Ἰω. Στεργίου Μπουρνόδαλης
 Μάρκος Γλῆς
 Δημ. Π. Βελεγεράς
 Γιαννούλης Κουκουλάς
 Γεώργιος Σταλούνης
 Κωνστ. Ἀναστασίου ἱερέυς
 Ἀθανάσιος Πάλλης »
 Ἰωάννης Κυριαζῆς »
 Διονύσιος Κ. Εηροποταμινός
 Νικηφόρος Καλογεράς ἱερέυς
 Δ. Στεργιάδης
 Ἀναγνώστης Ἰωάννου
 Δ. Ι. Μάγνη;
 Π. Κ. Ἰωαννίδης.
 Λεωνίδης Πορτοκάλης
 Κοσμάς Ἀπέριος.
 Ἀναστάσιος Νικολάου
 Φρατσέσκος Γλίνης
 Ἰωάννης Σόχος
 Ἰωάννης Ἀπέρλιος
 Νικόλαος Γιούργος
 Ζόρζης Φιτάλης
 Γεώργιος Κοζάλας
 Ἐμμανουὴλ Μπαρούτης
 Γεώργιος Α. Ἀρεάλης
 Γεώργιος Φωκιανός
 Γεώργιος Π. Ζέρβας
 Ἀἴμος Καρόμης
 Ματθαῖος Προφήτης
 Νικόλαος Σαμιώτης
 Ἐμμ. Μαυρομαρᾶς
 Δημ. Ἰωάννου Κωσταράς

Χρηστόδουλος Γ. Σαμιώτης	Ἄνδρ. Παππασπυρόπουλος
Μιχαήλ Χ. Ἰωάννου	Γεώργιος Α. Μεντσέλοπουλος
Σωκράτης Ἀργυρίου	Γ. Δ. Οἰκονόμος
Στέργιος Π. Μηχαήλου	Ἀθανάσιος Π. Δημητρακέλης
Ἰωακείμ Καλαμαρίδης Κρής	2 Ἰω. Σακκελλαριάδης
Γεώργιος Στρατῆς	Π. Οἰκονομόπουλος
Χρήστος Γεωργίου	Σ. Γ. Καλκαντῆς
Νικόλας Θ. Σαχνᾶς	Σ. Κένταυρος
Νικόλαος Δ. Βλαχάκης	Σπυρ Δουκάκης
Νικόλαος Γ. Βερβεράκης	Ἰω. Σ. Κορφιοτάκης
Ἀναγνώστης Ἰωάννου	Ἰωάννης Οἰκονόμου
Ἀριστείδης Ζοῦνης	Γεώργιος Ζ. Μανούσος
Χρηστόδουλος Δ. Καλατζῆς	Η. Στρατηγόπουλος
Ἀλέξανδρος Κ. Ἰγγλέση	Α. Σταυρόπουλος
Γεώργιος Τεφερίνης	Διονύσιος Λεοναρδόπουλος
Δημήτριος Βιλαμαμάκης	Ἐμμανουήλ Γεραλόπουλος
Διονύσιος Βράχας	Νικόλαος Γ. Μπαβέας
Δ. Κριτιάδης	2 Μαρτῖνος Α. Μαρούλης
Κωστῆς Α. ἱατρός	Ἰωάννης Στεφνίδης ἱατρός
Ἐμμανουήλ Στεφάνου	Βασίλειος Σ. Κοντός
Ι. Χ. Κυριακοῦ	Λογοθέτης Γ. Κουμπάρις
Ἀντώνιος Ν. Παρδαλός	Παναγιώτης Ψαρδαμίτης
Ἀριστείδης Τσουσόπουλος	2 Νικόλαος Παισανίας
Βασίλης Δεμερτζῆς	Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος
Γ. Β. Μουρουζόπουλος	Μ. Βασιλάκος δεκανεὺς
Ν. Πατρινός	Ἰωάννης Ἀποστολίδης
Δημήτριος Ν. Ἀποστόλης	Γ. Θ. Νικολάρας
Ἠλίας Ριζόπουλος	Μιλτιάδης Πάνος
Ἰωάννης Κ. Τζαντζάλης	Εὐστάθιος Α. Σταθάκης
Γεώργιος Β. Ζωγράφος	Κωνσταντῖνος Π. Διονυσίου
Ἀγαθάγγελος ἱεροδιάκων ξυλογ.	Χαράλαμπος Βαρδαβούλιας
Στυλιανός Τζίγκρης	Κ. Ν. Σαθόπουλος
Ἰωάννης Γ. Κυριακόπουλος	Μάρκος Παυλίδης
Κωνσταντῖνος Ι. Γεωργαλᾶς	Δ. Νικολάου
Παναγ. Ν. Τσουτζάνης	Δ. Α. Σακελλαριάδης
Σπυρίδων Βασιλείου ἱατρός	Σπυρίδων Δ. Βελίνης
Ἀπόστολος Γεωργαντόπουλος	Ἀλ. Κανελλόπουλος
Πέτρος Κ. Ἀναστασόπουλος	Γ. Χαλιόπουλος

Θεόδωρος Εὐδης
 Νικέλαος Μαγκουνίδας
 Ἡλίας Μανίδας
 Δημήτριος Παναγιωτόπουλος
 Ἰωάννης Μπράβος
 Διονύσιος Χ. Δέλλης
 Παῦλος Ἰουλίου Κατζίκας
 Σωτήριος Ν. Φιλίππου
 Ἰωάννης Γ. Σιαγκούκης
 Ἰωάννης Δ. Καλούδης
 Μιχαήλ Α. Κομίζόπουλος
 Γεώργιος Σταυρίδης
 Τ. Σ. Γιαδόπουλος
 Μηνᾶς Γ. Κατζούλης
 Δημήτριος Ν. Χ. Βόσκου
 Σπύρος Γ. Ἐγγαστρωμένος
 Ἰω. Δημακόπουλος
 Γεώργιος Ι. Φλωρίδης
 Βασίλειος Δ. Παππαδόπουλος
 Κωνσταντῖνος Μυστακίδης
 Ἰωάννης Ἀντωνίου
 Πέτρος Θ. Μακρῆς
 Β. Μιχαλίδης
 Κ. Θεμιστοκλῆς
 Ζ. Νικολαΐδης
 Ἀριστομ. Βάσκαρης
 Γεώργιος Δ. Ροῦμελῆς
 Γεώργιος Γεωργαντσῆχος
 Κυπριανὸς Μ. Οἰκονομίδης
 Ἐμμανουὴλ Λύτρος
 Γεώργιος Κ. Μιστριώτης
 Ἀναττασία Θ. Βαλλιάνου
 Α. Ζωγράφος
 Π. Ῥομπότης
 Ε. Α. Σκαρμαγκᾶς
 Ἀριστ. Ν. Γιαλούσης
 Ἀρχιμ. Ἰωσήφ Κωνσταντινίδης
 Νεκτάριος Ἱερομόναχος

Κ. Καβουρούλας
 Ἰωάννης Μαρκέτος
 Σταμάτης Δημηνίτης
 Γ. Μάκολας
 Γιουργῆς Πάππαδόπουλος
 Ἡλίας Σιντζόρ
 Δημ. Κ. Θεοδώρου
 Δημήτριος Μ. Μαυρομαρᾶς
 Βασίλειος Γ. Καλλιαντζῆς
 Νικόλαος Ῥουσσόπουλος
 Κυριακὸς Δ. Παντακίδης
 Κύριλλος Γρηγοριάδης
 Σωτήριος Καρπώνη
 Ἰωάννης Νικολάου
 Σπυρίδων Κ. Πάνος
 Ἀθανάσιος Εὐθ. Μοσχολίδης
 Ι. Κ. Σταθόπουλος
 Ἡλίας Γ. Λαΐος
 Δ. Στυλιανίδης
 Κωνσταντῖνος Δημητριάδης
 Γαβριὴλ Σκελαρίου
 Νικόλαος Τσεπρούδης
 Ἀθανάσιος Κ. Τρυγόνης
 Χ. Μ. Πατήχας
 Χαρίλαος Μανουσῆς
 Διονύσιος Γάγλαρης
 Σπυρίδων Γκόφας
 Ἀγγελος Ν. Βολεῖς
 Α. Ε. Μοδῆς
 Π. Ἰωάννου
 Κωνσταντῖνος Σπύρου
 Ἰω. Γ. Ἡλιάδης
 Ἀντώνιος Μ. Μαργαρίτης
 Ἰωάννης Σκόκος
 Ἰωάννης Βυζαντιάδης
 Κ. Κυπριανίδης
 Γ. Πολίτης
 Ἐπαμεινώνδας Δημητριάδης

Λεωνίδας Πασχάλης
 Χαρίτων Εὐκλείδης
 Γρηγόριος Κουρεμέτος
 Ἰωάννης Συμεών
 Μηνᾶς Ζανκώνης
 Σπυρίδων Γ. Μαλάκης
 Κωνσταντῖνος Κισιλέβιτς
 Γεώργιος Ἐλευθερίου
 Σωτήριος Ἀναττασίου
 Λεωνίδας Ἰωάννου
 Διον. Λιναρόπουλος
 Γεώργιος Ἐλ. Λυκούρης
 Ν. Π. Σιώτης
 Δ. Ζαχαρόπουλος
 Ε. Λαμπρόπουλος
 Θ. Λαμπρόπουλος
 Α. Κοντογούρης
 Β. Παππανικολάου
 Θ. Βαρούλης
 Ἀχιλ. Δ. Μαπαυτοῦς
 Μιχ. Π. Μιχαλόπουλος
 Ι. Ἀθανασίου
 Μιχαὴλ Κωνσταντίνου
 Ἀντώνιος Χατζῆ Ἀθανασίου
 Ν. Α. Μικούλης
 Εὐθ. Χ. Πέτρου
 Πέτρος Κυπριαῖος
 Σίμος Ταπέρης
 Πέτρος Λεβαντῆς
 Α. Μασουτούρης
 Δημήτριος Ἀντωνίου
 Ἀθανάσιος Σπυλιωτόπουλος
 Ἀντώνιος Γ. Πανίτης
 Δρόσος Ῥίζου
 Μάρκος Ἀβυσσίνιος
 Κυριακὸς Παναγιώτου
 Θεόδωρος Ἰωάννου
 Ἀντώνιος Καραμᾶς

Δημήτριος Βασιλειάδης
 Νικόλαος Ἀθ. Βελισσαρόπουλος
 Κων. Ν. Ἀσημακόπουλος
 Ξενοφῶν Γ. Παχὺς
 Ἀντώνιος Παππαδημητριάδης 2
 Αἰκατερίνη Ψάθη
 Ἑλένη Π. Ψάθη
 Μαριγὼ Γιατράκου
 Θεανὼ Διαμαντῆ
 Φραγκέσκα Καίρη
 Γ. Κεφάλας
 Σ. Καραμελᾶς
 Κ. Μ. Θεοδώρου
 Δημ. Στάϊκος
 Ἰωάννης Σαγρέδος
 Δ. Καλλιφρονᾶς
 Α. Ἀρμάς
 Α. Ῥεουνάρδος
 Γ. Μαυρομάτης
 Κ. Δ. Βλάμης
 Θ. Κολοκοτρώνης
 Ν. Βαρβαρέσος
 Ι. Προδελέγιος
 Ἀλέξανδρος Α. Σούτσος
 Σωτήριος Δαμιάνοβιτς
 Γεράσιμος Κριτικὸς 2
 Διονύσιος Βεντούρας 3
 Ἀγγελικὴ Ι. Μαρινάκη
 Ἰωάννης Λεονδίδης 2
 Ἀλέξ. Ἡλιοπούλος
 Παῦλος Βουτζινᾶς
 Ἰωάννης Ν. Αἰλλαπάρτης
 Θεόδ. Α. Κουτσογιανόπουλος
 Ἰωάννης Γεραλάκος
 Βασίλειος Μωτζίρανης
 Ἀθανάσιος Αἰλλαπάρτης
 Παναγῆς Κεφαλᾶς
 Ν. Μ. Τράκης

Νικόλαος Στεφανίδης
 Πέτρος Μωραΐτης
 Ἀγγελικὴ Φουσαΐτου
 Γ. Οἰκονομόπουλος
 Ἀναστ. Παππαδάκης
 Ἰωάννης Π. Κυπαρίσσης
 Γεώργιος Μπενάκης
 Ὁθων Μπενάκης
 Νικόλαος Τζάνης
 Α. Παππαδάκης
 Ἀντώνιος Βιτάλης
 Σοφοκλῆς Καμαριώτης
 Ἐδουάρδος Μίνκερ
 Π. Πετρόπουλος
 Μάρκος Χ. Ἰωάννου
 Γεώργιος Ἀθανασίου
 Βασίλειος Σ. Κούτας
 Βασίλειος Σιάφας
 Κων. Χ. Ἀντ. Σαμψόπουλος
 Α. Φράγκου
 Ἰσίδωρος Γεωργιάδης
 Δημήτριος Δουρδούρας
 Ἰωάννης Β. Ῥετσίδης
 Μιχαὴλ Στεφάνου χωροφύλαξ
 Φίλιππος Π. Ἰωάννου
 Ἀστέριος Παππαδόπουλος
 Ἰωάννης Δ. Μαννακόπουλος
 Γεώργιος Κ. Μπιλάλης
 Ἰω. Βελισσαρόπουλος
 Γ. Μ. Σχορδάρας
 Μ. Στροπέλης
 Γεώργιος Γκέρης
 Γ. Δ. Κουσουρής
 Ἀρ. Φεταλίδης
 Κ. Ζέρβας
 Γ. Ι. Κρητικὸς
 Γεώργιος Παναγιώτου
 Σπυρίδων Σαλάβας

Μελέαγγρος Γ. Ἀθανασίου
 Α. Δ. Κουντουριώτης
 Λέων Μηλιώτης
 Ζαφείριος Ἰωάννου
 Παναγιώτης Ζούμπης
 Νικόλαος Ἀθ. Κεφαλᾶς
 Ἀλέξ. Γ. Πρεβάτος
 Ἰωάννης Τζαβάρας
 Σ. Πήλληκας Καθηγητὴς
 Ἰωάννης Λούβαρης
 Δημήτριος Κωνσταντινίδης
 Ὁ ιεροδιακ. τῆς Μον. Πετράκη
 Πανάρετος Κωνσταντινίδης
 Π. Ι. Κάμβας
 Μιχαὴλ Α. Λεοντίδης
 Γεώργιος Γεωργιάδης
 Ἰωάννης Κολόμβος
 Σ. Μπουρνιᾶ
 Ἀθανάσιος Μοστίνσκις
 Θ. Περεῖς
 Κ. Κυπριάδης
 Δημιανὸς Κωνσταντίνου
 Σ. Ἀθαντινὸς
 Ζ. Χωραφῆς
 Ι. Βάμβας
 Γ. Κατσαρὸς
 Λάμπρος Εὐθ. Ζήκου
 Β. Βενθεδῆ
 Γ. Ι. Δουρούτης
 Θεόδ. Στεργίου
 Π. Κοντολόλης
 Χ. Χέλμης
 Δημήτριος Γεργιόπουλος
 Α. Μ. Κοζαδίνος
 Β. Α. Βασιλείου
 Γεώργιος Καλαθάκης
 Μ. Γαβουλαρίδης
 Ἀπόστολος Μπουρνιᾶς

Α. Ἰωάννου	1. Πατρίδης
Θεόδωρος Γιαγκίνης	Στέφανος Ἀλεξάνδρου
Ἰωάννης Μεταξᾶς	Ε. Δ. Τσεκατούρης
Μαρκῆς Ααμπίρης	Κωνσταν. Ν. Ῥαζῆς
Κ. Ν. Τσεμπρούδης	Φίλιππος Π. Ἰωάννου
Μιχαὴλ Κουτσούρης	2 Νικόλαος Δ. Κολέτσιου
Νικόλαος Γ. Λάσκας	Εὐαγ. Α. Λουκούσης
Ν. Σιλίβεργος	Ζαφείριος Α. Χ. Βασιλείου
Ἀπ. Κουτσαλέξης	2 Γ. Δ. Σχινᾶς
Μαριγῶ Σ. Α. Σίμου	Μιχαὴλ Κριτικὸς
Ν. Σ. Μαρκάκης	Δ. Γ. Κονδύλης
Δημ. Σ. Μελαχρινὸς	Χ. Κ. Ζαίμης
Ἐμμηνουὴλ Κ. Καμάρας	Παναγῆς Ἀργυριάδης
Γεώργιος Μανδρᾶς	Θεόδωρος Π. Καρχιέλας
Ἀλέξανδρος ἀνθυπασπ. πυροσβ.	Ἀθ. Ἰω. Ῥόζος
Ἀντώνιος Ἀναστασιάδης	Ἀριστείδης Γ. Μετσελόπουλος
Κωνσταντῖνος Φούλακας	Α. Ἀνστασάπουλος
Νικόλαος Φόσκολος	Γεώρ. Παππακωνσταντίνου
Στυλιανὸς Φουντανίδης	Κωνστ. Γ. Φουντῆνης
Κωνσταντῖνος Νικολάου	Γεώργιος Κυλιόπουλος
Νικόλ. Γ. Λάσκας	Γεώργιος Δ. Διαμαντόπουλος
Ἥλ. Νικολόπουλος	Κωνσταντῖνος Ῥομπότης
Κωνστ. Τοτόμης	Σωκράτης Καρέλλης
Σωτ. Κεφαλιάδης	Σταῦρος Ἀζάπης
Δ. Μπαμπούκης	Μιχαὴλ Σ. Ἀζάπης
Σ. Σταρόγιαννης	Μιχαὴλ Σπέτζουρας
Θωμᾶς Ι. Μέρμυγκας	Ἀναγνώστης Ἰωάννου
Μαριγῶ Σ. Σορεβή	Νεοκλῆς Κοκοντίνης
Ἀθ. Δ Τζουμέρκας	Παντελῆς Ααμπίκος
Μιχαὴλ Γ. Κουτσούρης	3 Σ. Πατρίκιος
Ἀντώνιος Σάββας	Σ. Σπηλιόπουλος
Ἀναστάσιος Βιτάλης	Δ. Γ. Μωραΐτης
Γεώργιος Π. Χαρατζάρας	Κ. Χριστόπουλος
Γεώργιος Φ. Παππάδαρος	Νικόλαος Μπόνης
Γεώργιος Φαρδέλος	Νικόλαος Πάγκαλος
Λεωνίδας Ῥάνδας	Ἰωάννης Κοσσενάκης
Κοσμᾶς Θ. Ἰωαννίδης	Περικλῆς Ψαρᾶς
Δημήτριος Ι. Σακελαριάδης	Θεμιστοκλῆς Α. Παπάλης

Π. Παναγιωτάκης	Β. Γ. Βασιλόπουλος
Γ. Π. Γεωργαντάς	Γ. 'Ρηγόπουλος
Σταμάτιος ἱερεὺς Σκληρὸς	Ν. Δ. Χαϊμαντᾶς
Π. 'Αποστολόπουλος	Μηνᾶς Πάλλης
'Ιωάννης Στεφάνου	3 Μίνως Γ. Λαμπρινίδης
Σ. Κ. Βάκκης	Ν. Γ. 'Αναστασιάδης
Σ. Κρισταλᾶς	Θεμιστοκλῆς Σπυρόπουλος
Χρηστίνα	Α. 'Αθανασόπουλος
'Ιωάννης Φαρμακόπουλος	'Αναστ. Δ. Οἰκονόμου
Δ. Βερσῆς	Σερχφεῖμ Ζερλέντης
'Ιωάννης Μεσσηνέζης	Νικόλ. Α. Σάββας
Α. Βελισσάριος	Δ. 'Αντωνιάδης Πετζίτης
Γ. Χατσηρίλος	Στάμος Βασιλείου 2
Ι. Κλάδος	Α. Πράσιнос 2
Γ. Δαμιανὸς	Παναγ. Μπουσόπουλος 2
Παῦλος Σκουζῆς	Δημήτριος Βόσκος
'Αριστίδης Μαρίνης	Δημήτριος Μησηρλής
Χρ. Δαμιανὸς	Α. Παππαγιαννόπουλος
Ι. Γ. Χατσηκώστας	Βασιλάκης Γρέκος
'Ελευθέριος Ν. Χατζηκώστας	Εὐθύμιος 'Ιατρίδης
Ι. Δημητράκοπουλος	'Ιωάννης Πέσας
Σ. 'Ρεμαντᾶς	Γεώργιος Παγώνης
Γεώργιος Κοζαδίνος	Εὐχγγελινὸς Γεωργίου
Ε. Βάθης	Ζαφείριος 'Αγγελόπουλος
Κ. Ι. Ι. 'Ρῆγας	Σῆμος 'Αργυρόπουλος
Ν. Β. Νάκης	Πέτρος Βιδάλης
Δημ. Βελισσάριος	Παναγῆς 'Ιωάννου
'Ιωάννης Μησινέζης	Γεώργιος Δρακόπουλος
'Επαμινώνδας Τσάτσος	Παναγιώτης Οἰκονομόπουλος
Ι. Γ. 'Απαλώρας	Γεώργιος Δράμικλης
Γρηγόριος Δευτεραῖος	Μιχαήλ Ε. Τσάλας
Χ. Σωτηριάδης	Γεώργιος Α. Λέκας
Σ. Μετροῦδ	Ι. 'Ορφανόπουλος
Μ. Παπαλακᾶκης	'Αντώνιος Π. Μαγνίσσης
'Αντώνιος Τασόγλου	Κωνστ. Ν. Παππακώστα
Π. Ν. Φανδρίδης	Δημήτριος Χ. Καρκέλας
Α. Μαλανδρινὸς	'Ιωάν. Θ. Πανταζόπουλος
Τριγ. Τασόγλου	Κωστῆς Στ. Βρετός

Δημήτριος Νικολάου	Γεώργιος Φυτάλας
B. N. Οικονομόπουλος	K. Μαρυμρινός
Δημήτριος Βιέννης Σχλαμίνιος	Ἀριστείδης Γιαννόπουλος
Η. Μ. Οικονομόπουλος	Ἡρακλῆς Ἀγαθοκλῆς
Ἀντώνιος Δούκας	Παναγιώτης Σπυρόπουλος
Α. Α. Βουρνάζος εἰσπράκτωρ	Ἀλέξανδρος Δημάσκος
Ἀριστ. Παππαζαφειρόπουλος	Δανιὴλ Ἱερομόναχος
Ἀνδρέας Σ. Κουτζούρης	Ἀθανάσιος Ἱεροδιάκων
K. Α. Γουναρόπουλος	Παναγῆς Κουκάκης
Γ. Κωλέττης	Δημήτριος Κουκάκης
Μιχαὴλ Βαλτετσούτσικης	Ἀνδρέας Λαγόπουλος
Α. Ἀγγελόπουλος	Ἰωάννης Δημητρίου
Ι. Δ. Καραγιαννόπουλος	Γεώργιος Δημητριάδης
Θ. Α. Βελιωτῆς	Σπύρος Καμαρινός
Ἰωσὴφ Ἱερομόναχος	Δημήτριος Παπάζογλου
Ἀθανάσιος K. Οἰκονόμου	Δημήτριος Στορέζογλου
Ἰωάννης Γ. Βαλαδάνης	Διονύσιος Γασιλάτος
Α. Καραντώνης	Σταμάτιος Κανᾶς Συμωναῖος
Ἰπποκράτης Ταβολάριος	Ἰάκωβος Ἀντωνίου μαρυμαρᾶς
Ἰωάννης Συμεών	Ἀντώνιος Δ. κφεπώλης
Ἰωάννης Ἑμμανουὴλ	Κωνστ. Ἰωάννου Μητιλυναῖος
Γεώργιος Π. Πούλου	Γεώργιος Χ. Ἀστερογίου
Π. Ἀναγνωστόπουλος	Φωκίων Ι. Σακελλαρόπουλος
Κωνσταντῖνος Σ. Σιμιτζῆς	Γεώργιος Μ. Μαρινάκης
Εὐστρ. Βραγκούλας λοχίας	Χριστόδουλος Σ. Χριστοδουλ.
Γεώργιος Ἀγγελόπουλος	Νικ. Ι. Γραμκτάρης Βαρναῖος.
Γ. Ν. Φωτίνος	Ἰωάννης Νικολαΐδης Βαρναῖος.
Π. Κοκκηνόβραχος	Ν. Ἰ. Παπ. Γιαννόπουλος.
Ι. Λιναρδάκης	Ἰω. Ἰσιδώρου Ἱερεὺς.
Σ. Δημητριάδης	Π. Σκοῦφος. 2
Α. Π. Δημητρακέλης	Μιχαὴλ Παππαρηγόπουλος. 6
Γ. Δημητρακόπουλος	Α. Κ. Παντελῆς. 2
Δημ. Β. Καρέλλας	Π. Σακελλαρίου.
K. Σαθόπουλος	Εὐθ. Δ. Μούσος.
Ἰω. Νοταράκης	Ἀναστάσιος Γεωργιάς
Σωκράτης Ε. Βάλλας	Γεώρ. Α. Πολίτης
Ν. Ἰωαννίδης Κρής	Μιχ. Πεζανός 2
Νικόλαος Βασιλείου	K. Ν. Μανιάκης

Α. Μοναρχίδης.	2	Μαριγὼ Φυτάλη	
Γ. Παππαηλιόπουλος.		Ἀθηνᾶ Παγκάλου	4
Α. Ν. Ἀποστόλης.		Κλεοπάτρα Ταϊτανάκη	2
Κ. Νικοδήμος.		Ἄννα Παντελῆ	
Ἰωάννης Χατζηπέτρος.		Ἀθηνᾶ Μ. Παρίση	
Τὸ Γραφεῖον τῆς Βουλῆς.	5	Καλλιόπη Μ. Παρίση	
Γιαν. Κώστας.		Μαριγὼ Δεσίπρα	
Α. Μαυρομιχάλης.		Ε. Ἰωάννου	2
Χρηστ. Χατζηπέτρος.		Ἄγγελ. Ν. Π. Κωνσταντίου	
Ν. Τζαβέλας.		Καλλιόπη Ν. Λαγοῦ	
Κωνστ. Χρηστομάνου.	2	Μαρία Κιθιτοῦλου	
Ν. Μαυρομμάτης.		Κλεοπάτρα Κωνοφάου	
Α. Λοιδορίκης.		Καλλιόπη Λαζάνου	
Παναγῆς Πυλαρινός.		Καλομήτρα Φ. Μαλακκατέ	
Γεωρ. Σ. Μενάρδος.		Εἰρήνη Πεζανοῦ	
Γ. Πισπύρης.		Ἑλένη Πηλεΐδου	
Στυλιανὸς Φραντζῆς.		Αἰκατερίνη Οἰκονομίδου	
Κωνστ. Πρινόπουλος.		Σοφία Φιλίμονος	
Νικόλαος Π. Δελιγιάννης.		Ἑλένη Νταγκλῆ	
Κ. Π. Ναοῦμ. ἐπιλ. τοῦ Πυρ.	2	Ἰακίνθη Παξιμαδῆ	
Λεων. Χωματιανὸς ἐπιλογίας.		Βιόλα Προβελεγγίου	
Γεώργιος Ζέρβας		Φαίδρα Κριτοβουλίδου	
<i>Αἱ Κυραὶ τῶν Ἀθηνῶν.</i>		Π. Ν. Νάξου	
Ἑλένη Θεοχάρη		Αἰκατερίνη Β. Βουρονέτη	
Δέσποινα Νικολαΐδου		Σοφὴ Λιθερίου	
Κλεοπάτρα Λεμονᾶ	10	Αἰκατερίνη Βήμπου	
Ζ. Σκούφου	2	Ἐρατὼ Καρύκη	
Βασιλικὴ Δ. Χατζίσκου		Μαργαρίτα Μαράτου	
Ἀσπασία Δ. Ὀλυμπίου		Ἀθηνᾶς Πολυζωΐδου	
Μαριάνθη Ἀλ. Ἡλιοπούλου		Καλλιόπη Μωραΐτου	
Κατίνα Νικολαΐδου		Ἀδελφάντια Δ. Τόμπρα	
Ἑλένη Νικολαΐδου		Βιργινία Δαλλώση	
Ἐλ. Γ. Ἰωαννίδου		Πηνελόπη Καστάνη	
Πολυξένη Λοιδορίκη		Ἑλένη Σίτα	
Εὐφροσύνη Σ. Σασιώφου	2	Ἑλένη Στάγκαλη	
Ἐλ. Ι. Πηπαρόκηγου	10	Ἀσπασία Δελενάρδου	
Ἀνθία Ματθαίου Νάξου	2	Ἐλεάνδρα Κωλοροπούλου	
Σοφία Ράδου	2	Ἀσπασία Παπανικολάου	

Ειρήνη Πρινοπούλου.

Χριστίνα Έσλες

Ούρανία Παξιμάδη.

Μαριγώ Μάτσα.

Ἀλεξανδρείας

Ἰωάννης Μ. Τσιτζεκλη

Σμαράγδω Ι. Τσιτζεκλη

Γεώργιος

Ἀλέξανδρος

Ἰππία

Ὀδυσσεύς

Ἀργυρῶ

Κωστ. Μηχμηλίδης

Εὐθύμιος Ἀγγελίδης, Κρής

Γεώργιος Ἀγγελίδης

Ὀδυσσεύς Ἀγγελίδης

Κωνσταντῖνος Μαργαρίτης

Κωστής Μ. Ροΐδης

Φ. Κωνσταντηνίδης

Ἰερώνυμος Κασαβέτης

Μ. Παραχερμῶνας

Α. Χ. Ἀλεξάνδρου

Κ. Πασχαλίδης

Μ. Δ. Παγίδας

Π. Μαργαρίτης

Βασίλειος Καττάδης

Α. Α. Φωνίστος

Στυλιανή Α. Δημητρίου

Κωνσταντινουπόλεως

Νικηφόρος Ἱερομόναχος

Νικόλαος Παλαμίδης

Ὁ Θεοδορευπόλεως Νικηφόρος

Νικόλαος Δ. Βαρότζης

Α. Π. Βαρότζης

Θωμᾶς Κ. Παλαζόφ

Νικόλαος Γεωργίου τέκτων

Κωνσταντῖνος Νικολάου

Γεώργιος Τζινικόπουλος

Ἰωάννης Γρίβας

Σμύρνης

Στυλιανὸς Σαμαρείας

Ν. Κατρέβας

Δ. Βασιλειάδης

Ἀναστάσιος Ἰωαννίδης

Χρῆστος Ἰωαννίδης

Ἰωάννης Ἀθηνογένης

Π. Ἰωάννου

Μ. Ἰωχάβ

Σ. Τζακρίγλης

Δ. Διάννης

Χρ. Κεκκινάκης

Ἰωάννης Χριστοφίδης

Στυλιανὸς Κωνσταντινίδης

Ἀμφίσης

Γεώργιος Κρηνακίδης

Σύρος

Σ. Δ. Βέλλιος

Α. Α. Καλλυνδέρης

Χ. Α. Ζερλέντης

Α. Ι. Χουρκούζης

Κλεάνθης Ἰω. Παππάζογλου

Ἀντῶ η; Ν. Μποτζάνης

Δημήτριος Ν. Χρύσης

Χ. Ν. Εὐθυμίου

Ἀριστοτ. Χ. Παναγιωτόπουλος

Δημ. Πλούμ. (Κρής)

Εὐστράτιος Π. Ἀγέλαστος

Σταμάτιος Πεινιατέλης

Πέτρος Τιβέριος

Ἰωάννης Σ. Μαλτεζόπουλος

Γεώργιος Κουφάκης Γήνιος

Νικόλαος Α. Γραμμανδάνης

Νικόλαος Σακελλίδης

Παῦλος Ι. Βαλέτας

Νικόλαος Δημητριάδης

Συμεὼν Βιδάλης

Γεώργιος Ζήρος
 Ἀντώνιος Ῥούζος
 Ἰωάννης Δαπόντης
 Ὑπάτιος Καμπάνης
 Ματθαῖος Γιαννουλίδης
 Ἀνδρέας Σαγδέτος
 Νικόλαος Γεωργαντόπουλος
 Κάρολος Γκιών
 Γεώργιος Μαυράκη Κιμήλιος
 Τήρου

Ἀθανάσιος Δημόπουλος
 Ζανῆς Ἰω. Φιλιππίδης
 Φραγκίσκος Μαρκουίτζης
 Ἀναγνώστης Ἀμπέργης
 Ἀλκιβιάδης Α. Γκιών
 Κάρολος Καλούμενος
 Στέφανος Βιδάλης
 Πέτρος Σιγάλας
 Θεολόγος Μακαρόνης
 Γ. Γιανισσόπουλος
 Ἰω. Ἀμιραλῆς
 Ἰω. Κοραῆς
 Φραγκίσκος Παγίδας
 Καρδούλης Δεσίπρης
 Γ. Παππαγιαννόπουλος
 Ἰωάννης Βιδάλης
 Γιαννούλης Φωτεινός
 Νικόλαος Σιταρῆς
 Ἀντώνιος Ἀλαβάνος
 Ἀντώνιος Βιδάλης
 Ἀντώνιος Φενδρινός
 Μιχαὴλ Πλυναῖς
 Ζάνης Φόνσος
 Παναγιώτης Καλονάρης
 Γεώργιος Τραβασάρος
 Σκιάθω

Α. Μπονάκης
 Γεώργιος Παππανικολάου

Ἐμμ. Καλοσιδῆς
 Γρηγόριος Ἀποστολίδης
 Ἀρ. Καθούρης
 Ἐπιφάνιος Καλοσιδῆς
 Γεώργιος Δ. Λαῖνος
 Α. Νιδραῖος

Καλαβρύτων

Ἀριστ. Κατσελόπουλος
 Γεώργιος Παπακωνσταντίνου
 Ἀργύρ. Ἀναστασόπουλος
 Κωνστ. Φουντούκος
 Γεώργ. Καλιόπουλος
 Ἀθ. Α. Παπαμετζέλου
 Ἰωάν. Α. Σοφινάπουλος
 Παν. Παπαστεφόπουλος
 Γεώρ. Θ. Διαμαντόπουλος
 Κωνστ. Ῥεμπότης
 Σπήλ Π. Κοχῆς
 Σπύρ. Παπαπαναγιώτου
 Γεώρ. Π. Μεγακλέους
 Χ. Κ. Ζαΐμης
 Παν. Ἀργυριάδης
 Οσεόδ. Π. Καραβέλης
 Ἀθ. Ι. Ῥόζος

Ἀθῆναι

Βασίλειος Α. Γιαννόπουλος
 Ἰωάννης Σταθακόπουλος
 Δημ. Α. Σπινρόπουλος
 Πέτρος Χρυσανθίπουλος
 Κωνστ. Γ. Κανελλόπουλος
 Εσνοφῶν Σταυρόπουλος
 Μιχτῆλ Σ. Λαμψιώσης
 Ἀνδρ. Μεγαλόπουλος
 Ἀνάστος Καρακάλας
 Μιλτιάδης Ν. Χαραλάμπου
 Σωτήριος Ν. Βαρουχῆς
 Σπύρος Σπυρόπουλος
 Φίλιππος Κωνσταντινίδης

Γεώργιος Θεοχρόπουλος
Σταμάτης Β. Τουρκάκης

Ἀρεόπολις

Π. Καληγᾶς
Θεοχ. Βασιλειάδης
Γεώργιος Ν. Πολίτης
Π. Τσικουσίδης
Α. Καβουλαρίδης
Α. Φιλιππίδης

Ὀδισοῦ

Νικόλαος Στανόφ
Δημήτριος Χριονᾶς
Ἰάκωβος Σαχρέδος
Ἀντώνιος Συχνίδης
Νικόλαος Βάστας
Σγουρᾶς Σγουρίδης
Βεώργιος Γιούργας
Ἰωάννης Πατελανάκης
Κ. Α. Στέριος
Γεώργιος Παγίδης
Μ. Ν. Φραγγουλιάνθης
Μ. Σ. Κάμφρονας
Σ. Κ. Ἀποστόλης
Ἀλέξανδρος Βρετσάνος
Εὐστρ. Χρηστίδης
Κ. Γαρουφάλης
Ἰάκωβος Β. Ἀγαπητὸς
Ε. Βουτσινᾶς
Ν. Κορέσσης
Π. Σκλάβος
Δημήτριος Κουμελᾶς
Θεοδόσιος Τζικαλιότης
Α. Κριωνᾶς
Γ. Κουφιωδάκης
Χ. Βουλόδημος

Λεμεῖα

Σ. Δ. Γιαννιόπουλος
Χρῆστος Δ. Γιαννιόπουλος

Σπυρίδων Καρκαβίτσας
Χ. Α. Κορτέσης

Πειραιεὺς

1. Σκλαβοῦνος
Ποθητὸς Ν. Φιλιακὸς
Λεωνίδας Α. Πολίτης
Ἰω. Δ. Κωκίας
Κ. Μ. Ἰπριάλος
Ἀλ. Δαμάκκος
Ν. Α. Δοντᾶς
3 Γ. Φραντζῆς
4 Θ. Καψούλης
5 Γ. Σαμειώτης
Β. Κουκούλης
Β. Ἀγριανίτης
2 Μ. Κουκούλης
Πολ. Α. Λίνας
Στέργιος Παναγιώτου
Δ. Σ. Κοπιδᾶς

ΑΘΗΝΩΝ

Κωνσταν. Κοντογόνης
Γ. Κ. Τυπάλδος
Βασίλειος Χριστακόπουλος
Ν. Δρόσος.
Σ. Σχινᾶς
Γ. Παράσχος
Ἀλέξανδρος Σκαρλάτος
Θ. Βαρούχας
Α. Μοδινός
Ἀγ. Βλάχος
Ἰωάννης Πρώτος
Στέφανος Σταυρινάκης
Γ. Δ. Μικρουλόπουλος
Μ. Μελετόπουλος
Ἀγάπιος Σοῦτσος, Ἀρχιμν. 10
Γεώργιος Μελαχρινός
Ἑρμ. Γ. Κοραῆς
Νικόλαος Μπεράτης

Μ. Μιρικόγιος	Ἀνδρέας Ἡληόπουλος
Χαραλάμπης Ἀναγνωστόπουλος	Εὐαγγέλης Ἀντονάτος
Θεόδωρος Ἡλιόπουλος ἐξ Αἰγίου	Σιδέρης Πετράκης
Πούλος Κ. Κουμάντος	Νικόλαος Γεωργίου
Δημήτριος Πεζάνος	Ε. Μιλιωράτης
Εὐστράτιος Δημητρίου	Δημ. Καρναδόπουλος
Παναγιώτης Εὐσταθίου	Η. Βασιλειάδης Συμαῖος
Κωνσταντῖνος Σ. Ἀαρών	Γ. Ζαφερόπουλος Ἀχαρῆς
Θεόδωρος Β. Βαδούρης	Π. Γερακάρης
Γεώρ. Ἰωάννου Περδικάδης	Σπηλιοτάκης
Λουκούργος Δ. Πανταζίδης	Ζήσης Δημητρίου
Παναγιώτης Μιλέας	Παναγῆς Μπακατζούλας
Γεώργιος Ε. Οἰνοεὺς	Δ. Δ. Χατζηδάκης
Ι. Δ. Καραγιαν, Ἀδελλιώτης	Ἀνδρέας Χρῆστος Βαρύτων
Ν. Γ. Ἀντωνιάδης Βαλβαλινός	Ἐλπίς Χ. Βαρύτων
Γεώρ. Ε. Λιβανός ἐκ Βόλου	Ν. Μπουζόπουλος
Σταμάτιος Κ. Παντελίδης	Α. Στέριου
Βασ. Π. Δημητρακόπουλος	Ἀθανάσιος Καραουλάνης
Παναγιώτης Καρδομμάτης	Γ. Καρδαμίτσης
Ἰωάννης Κορωναῖος	Ἰωάννης Σκόκος
Μιχαὴλ Κωνσταντίνου	Φίλιππος Σκόκος
Μανουὴλ Μανουλέας.	Δ. Γκιώνης.
	Γ. Μεσχάτος.

Ζητοῦμεν συγγνώμην παρὰ τῶν Κ. Κ. Συνδρομητῶν διότι
τινὰ ὀνόματα δὲν κατεχωρήθησαν διὰ τὸ δυσανάγνωστον αὐτῶν.

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ

Σελ. 6. στ. 23 μεγαλοπρεπῶς. γρ. αἰμοτροφεύς — σελ. 3 στιχ. 7 ἐπι-
σκευάσης γρ. ἐπισκιάση; — στιχ. 12 χαῖρε Ὄθων γρ. χαῖρε ὦ Ὄθων —
σελ. 7 στιχ. 22 Καὶ γρ. Εἰς — σελ. 9 στιχ. 28 καταφιττοῦν γρ. πίντες
φρίττου — σελ. 10 στιχ. 20 Ἡ Ποσειδῶνος γρ. Ὡ; Ποσειδῶνος; — σελ.
11 στιχ. 17 γρ. Μὲ ἀκραιφνῇ αἰσθήματα ἐνδοξα καὶ γενναῖα. σελ. 12
στιχ. 1 ἀγίασμα Σοφίας γρ. ἀγίας μας Σοφίας — σελ. 19 στιχ. 18 ἀπελθῶ
γρ. ἐλύθη — σελ. 20 στιχ. 8 ἀνθίων γρ. ἀθέων — σελ. 24 στιχ. 22 Ὡ; γρ.
Ὅς — σελ. 29 στιχ. 14 Νὰ μεταβάλλῃ γρ. Νὰ μεταβάλλης — σελ. 29 στιχ.
28 ἀσμένως γρ. στέμμα. — σελ. 30 στιχ. 1 στέμμα γρ. ἀσμένως — σελ.
30 στιχ. 20 Τὰ γρ. Καὶ — σελ. 61 στιχ. 9 ὁ; ἐπὶ τὴν γρ. ὁ ὧν εἰς —
σελ. 88 στιχ. 19 εἰς τὸ γρ. εἰς τὰ — σελ. 86 στιχ. 21 ὁπὸν γρ. ὁπότεν —

ΠΟΛΙΟΡΚΙΑ ΚΑΙ ΑΛΩΣΙΣ
ΤΗΣ
ΜΟΝΕΜΒΑΣΙΑΣ

ΥΠΟ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

ΤΩ 1821

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΠΡΑΓΜΑΤΕΙΑ

ΥΠΟ

Κ. Ν. ΠΑΠΑΜΙΧΑΛΟΠΟΥΛΟΥ

ΤΕΛΕΙΟΦΟΙΤΟΥ ΤΗΣ ΝΟΜΙΚΗΣ

Ὁ συγγραφεὺς τὴν ἱστορίαν τῆς πα-
τρίδος αὐτοῦ ἐκπληροῖ ἱερὸν πρὸς αὐ-
τὴν χρέος. NIEBUHR.

ΑΘΗΝΗΣ

ΕΥΡΙΣΚΕΤΑΙ ΠΑΡΑ Τῷ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛῃ Ν. Β. ΝΑΚΗ

1874

ΤΗ

ΑΔΕΛΦΗ ΝΕΟΛΑΙΑ

ΤΗΣ ΤΕ

ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ

ΚΑΙ ΤΗΣ

ΜΗΠΩ ΕΛΕΥΘΕΡΩΘΕΙΣΗΣ

ΕΛΛΑΔΟΣ

ΑΦΙΕΡΟΙ

Ο ΠΟΝΗΞΑΣ

Ἀδελφὴ Νεότης,

Τὴν σελίδα ταύτην τῆς λαμπρᾶς ἱστορίας Μεγάλης Πατρίδος ἀφιερῶν εἰς Σὲ, εὐχομαι ἵνα δυνηθῶμεν καὶ ἡμεῖς, συνεχίζοντες τὸ ἔργον τῶν ἡμετέρων προγόνων, νὰ διαπράξωμεν ἀντάξια ἐκείνων καὶ εὐτυχήσωμεν νὰ ἴδωμεν περαιούμενον τὸ μέγα τῆς Ἑλληνικῆς ἐνότητος σχέδιον.

Στενάζει, ἀδελφοί, ἐξηπλωμένη αἱματόφυρτος ὑπὸ τοῦ Λυβικοῦ πελάγους ἡ Κρήτη! Κροταλίζουσιν αἱ ἀλύσεις τῆς Ἠπείρου οἱ δὲ αἱμοस्ताγεῖς βράχοι τοῦ Σουλίου ἀντηχοῦσιν εἰς τὸν κρότον τοῦτον μετὰ πόνου!

Καταπεπονημένη ἡ Θεσσαλία καὶ μεμαρασμένη ἡ πατρίς τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου

τείνουσιν ικέτιδας χεῖρας καὶ παρακλητικὸν
βλέμμα πρὸς τὴν Μητέρα Ἑλλάδα !

Πνιγομένη ὑπὸ τὰς πνοὰς τῶν Σουλτάνων
καὶ τῶν Πασσάδων ἡ Θράκη, ζητεῖ ἀσπαί-
ρουσα αἲρα ἐλευθερίας ἵν' ἀναπνεύσῃ !

Ἡμεῖς δὲ ἀκόμῃ θὰ κωφεύωμεν !

Καὶ πρὸς τούτοις ὁ προαιώνιος ὕπουλος ἐχ-
θρὸς ἡμῶν, αἴφνης ἀπὸ ἄρκτου μεταμορφωθείς
εἰς τεράστιον πολύποδα, ἐπέξέτεινε τοὺς πλο-
κάμους αὐτοῦ ἀνὰ πᾶσαν τὴν Ἑλλάδα καὶ
μικροῦ δεῖν ἀποπνίγει πᾶν ἐν αὐτῇ ἐλληνο-
πρεπὲς φρόνημα !

Καὶ ἡμεῖς ;

Ἡμεῖς μεμανδρισμένοι ἐν τῇ μικρᾷ γωνίᾳ

ταύτη, ὡς βδέλλαι ἐν λαγῇνῳ πλήρει πηλοῦ,
ἄλληλοτρωγόμεθα, τοῦτο μόνον νομίζοντες
ἄκραν ἡμῶν εὐδαιμονίαν.— Ἄλλ' ὅχι· δὲν ἀ-
ποτολμῶ ν' ἀδικήσω ἐπὶ τοσοῦτον τὸ Ἔθνος,
διότι τοῦτο, τετραμμένον ἐπὶ τὰ ἔργα αὐτοῦ,
ἀφίεται εἰς τὰς κατὰ καιροὺς κυβερνήσεις, ὧν
ἐκάστη, προσκολληθεῖσα ὡς ποταπὰ καὶ ἰ-
διοτελῇ ἐνασχολήματα, ἥ μὲν ὑπογράφει τὴν
καταδίκην τῆς Πατρίδος, ἥ δὲ προδίδει ἱερὸν
ἀγῶνα, ἥ δὲ, κυβέρνησις τῶν χρυσῶν ἐλπί-
δων καὶ λάτρεις τοῦ χρηματισμοῦ ἀποστε-
ρεῖ τὸν τόπον τῆς ἐσωτερικῆς εὐημερίας καὶ
τοῦ μυρίοις ἰδρῶσιν ἀποτεταμιευμένου ἀργυ-
ρίου αὐτοῦ, φροντίσασα μόνον περὶ τῆς ἐπαυ-

ξήσεως τῶν πτωχοκομείων, καὶ τείνουσα δι-
πλωματικῶς φιλίαν χεῖρα πρὸς τὸν ἐχθρὸν
τῆς Πίστεως καὶ τῆς Πατρίδος παρορᾷ τὴν
προστασίαν τῶν ἀδελφῶν μας, ἥ δὲ, ἐνησχο-
λημένη νὰ μηδενίσῃ πᾶσαν ἐλευθερίαν τοῦ τό-
που, μόλις δύναται νὰ ρίψῃ ξένον καὶ ἀδιά-
φορον βλέμμα πρὸς τὴν στέρησιν ὀλοκλήρων
τριάκοντα μυριάδων τέκνων τῆς ταλαί-
νης Πατρίδος!

Ἡμεῖς δὲ τί; Νὰ ἐξαναστῶμεν κατὰ τού-
των; Ἀπαγε! Νὰ δράξωμεν τὰ ὄπλα; Οὐκέ-
τι καιρός.

Ἀλλ' ἐκτὸς τούτων, ὑπολείπεται ἡμῖν, ἀ-
δελφὴ νεότης, ἄλλο στάδιον ἐνεργείας, ἡ Παι-

δεία, ἡ ἀληθὴς Παιδεία, καὶ ἡ καλλιέργεια
παντὸς ἐλληνοπρεποῦς καὶ φιλοπάτριδος αἰ-
σθήματος, ἅπερ ἀμφοτέρωθεν δύνανται ν' ἀναδεί-
ξωσι τὴν Πατρίδα ἡμῶν καὶ αὖθις Μεγάλην!

Ἐπὶ ταῦτα λοιπὸν ἄς τραπῶμεν!

Δέξαι, ὦ ἐλληνικὴ Νεότης, τὸν ἐγκάρδιον
ἀσπασμὸν, ὃν ἐπὶ τοῦ χάρτου τούτου σοὶ πέμ-
πει εὐελπιστῶν

Εἰς Ἀδελφούς

«.

» Τὰ ὀρεῖρατα τὰ τότε
 Αὐτὰ ἦσαν τῶν ἀνδρείων·
Τῆς Πατρίδος στρατιῶται,
 Πλήρεις δόξης καὶ τιμῆς,
 Ἐθυσταζον τὸν βίον,
Ἴρα χαίρωμεν ἡμεῖς.

» Ἀλλὰ ποῖος πατριώτης
 Εἶραι σήμερον; . . . Ἐξέπρα,
Ἀσυλλόγιστη νεότης,
 Καὶ μὴ τρίβης τὸν καιρὸν
 Εἰς τοὺς πότους εἰς τὰ δεῖπνα
Καὶ τὸν φράγκικον χορόν.

» Ὁ ἀγὼν δὲν ἐπεράρθη!
 Μὴ δεχθῆτε ἥθη ξένα!
Τῆς Ἐλευθερίας τ' ἄρθη
 Εἶραι δῶρα τοῦ Θεοῦ
 Ποῦ ἀνξάρουν φντενμένα
Εἰς τὰ σπλάγχνα τοῦ Λαοῦ.»

(Γ. Χ. Ζαλοκώστας, ΒΟΤΣΑΡΗΣ.)

ΠΡΟΛΟΓΟΣ.

Ἀναγγείλας ἀφ' ἐνὸς καὶ ἡμίσεως ἥδη ἔτους τὴν ἔκδοσιν τῆς ἱστορίας τῆς Μονεμβασίας κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821, ἀνέβαλλον αὐτὴν ἄχρι τοῦδε, σκεπτόμενος νὰ δημοσιεύσω κάλλιον ἀκεραίαν τὴν ἱστορίαν τῆς ἀρχαίας ταύτης πόλεως ἀπὸ τῶν ἀρχαίων χρόνων μέχρι τῆς σήμερον. Ἀλλ' ἡ πραγματοποίησις τῆς νέας ταύτης σκέψεώς μου ἔχρηζε καὶ μελέτης εὐρυτέρας καὶ βιβλιοθήκης πλουσιωτέρας καὶ χρόνου κατ' ἀκολουθίαν μακροῦ, ἐγὼ δὲ τούτων πάντων στεροῦμαι κατὰ τὴν παροῦσαν πεοίον τῶν εἰδικῶν σπουδῶν μου. Τὸ ἔργον ἄρα κατ' ἀνάγκην ἀνεβάλλετο ἄορίστως.

Πολλαὶ ἔμως προτροπαὶ φίλων (καὶ δὲν λέγω τοῦτο κατὰ τὴν στερεότυπον φράσιν: κατὰ προτροπὴν πολλῶν φίλων, ἣ χρῶνται οἱ πλεῖστοι ἐκδότηι διαφόρων πονημάτων) καὶ ἡ δικαία ἀξίωσις τῶν κατοίκων τῆς ἱστορουμένης πόλεως καὶ τῆς περὶ αὐτὴν ἐπαρχίας, νὰ ἰδῶσι δημοσιευομένην τὴν ἱστορίαν τῆς Μονεμβασίας, ἔστω καὶ μερικὴν, μ' ἔπεισαν νὰ ἐκδώσω αὐτὴν διὰ τοῦ τύπου. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἰδέα ὅτι τὸ ἀσθενὲς τοῦτο βῆμα, ὅπερ θέτω σήμερον διὰ τῆς δημοσιεύσεως τοῦ μέρους,

χρησιμεύσει μοι ὡς κρηπίς ἄλλου ἀσφαλεστέρου αὔριον, εἰς τὴν δημοσίευσιν τοῦ ὅλου, ἐκράτυνεν ἐν ἐμοὶ τὴν πρώτην ἀπόφασιν.

Ἐν τούτοις δι' εἰσαγωγῆς, ἥτις ἀπέβη, κατ' ἀνάγκην, περισσότερον ἢ ὅσον ἐσκόπουν ἐκτενής, ἐκθέτω ἐν συνόψει τὰ προηγούμενα τῆς Μονεμβασίας. Ἐνδιέτριψα ὅσον ἡδυνάμην ὀλιγώτερον εἰς τὴν Βυζαντινὴν καὶ τὴν μετὰ ταῦτα ἱστορίαν τῆς Μονεμβασίας, παραθέτων τὰ κείμενα χρυσοβούλλων λόγων καὶ ἐπιστολῶν σχεδὸν ἀνεκδότων, τὰ ὅποια εὐχομαι νὰ μὴ φανῶσιν ὀχληρὰ τοῖς ἀναγνώσταις. Ἐκρίνα ὅμως ἀναγκαίαν τὴν δημοσίευσιν αὐτῶν, ὡς περὶ ἐκάστου λέγω ἐν τῷ οἰκείῳ τόπῳ.

Ἀπαρεσκόμενος τὸ σύστημα τῶν συχνῶν παραπομπῶν καὶ ὑποσημειώσεων, οὐδαμοῦ μετεχειρίσθην αὐτάς· διὸ ἐνταῦθα μόνον σημειῶ ὅτι πηγὰς εἶχον διὰ μὲν τὰ πρὸ τοῦ 1821 τοὺς Βυζαντινοὺς χρονογράφους καὶ ἰδίᾳ τὸν Φραντζῆν, τοῦ Καρόλου Χόφφ τὴν ἀνασκευὴν τοῦ Φαλμεράϋερ, τὴν Τουρκοκρατουμένην Ἑλλάδα τοῦ κ. Κ. Σάθα, τὴν Ἱστορίαν τῆς Ἀναγεννήσεως τῆς Ἑλλάδος τοῦ Ἀμβρ. Φραντζῆ, τὴν Ἱστορίαν τοῦ Ἑλλ. ἔθνους τοῦ καθηγητοῦ κ. Κ. Παπαρρηγοπούλου καὶ τὸ Δοκίμιον περὶ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας τοῦ μακαρίτου Ἰ. Φιλήμονος· διὰ δὲ τὰ μετὰ ταῦτα τὴν Ἱστορίαν τοῦ αὐτοῦ Φιλήμονος, τὴν τοῦ μακαρίτου Σπ. Τρικούπη, τὰ Ναυτικά τοῦ κ. Ἀν. Ὁρλάνδου, τὰ Σπετσιωτικά τοῦ κ. Ἀν. Χ. Ἀναργύρου, τὰ Ἀρχεῖα τῆς Ἑλλ. Παλιγγενεσίας καὶ κυρίως τὴν ζῶσαν ἱστορίαν, ἥτις ἐστὶν ἡ τοπικὴ παράδοσις καὶ τὰ στόματα τῶν ἐπιζώντων ἀγωνιστῶν τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821. Ἰδιαι-

τέρως ὀφείλω νὰ σημειώσω ὅτι ἀξιολόγους πληροφορίας ἤρυσθην παρὰ τοῦ ἐν Πειραιεῖ ἀξιοτίμου κ. Ν. Σταματοπούλου ἐκ Λεωνιδίου, τότε μὲν στρατιώτου καὶ πολιορκητοῦ τῆς Μονεμβασίας νῦν δὲ εὐκαταστάτου ἐμπορίου καὶ ἰδρυτοῦ ἐργοστασίου, καὶ παρὰ τοῦ ὡσαύτως ἐν Πειραιεῖ διαμένοντος κ. Ξανθάκη, Λάκωνος, ἀγωνιστοῦ τῆς ἐπαναστάσεως καὶ νῦν, δυστυχῶς, μόνον ὑπολογαγοῦ τῆς Φάλαγγος.

«Ἡ ἱστορία τῆς Ἑλλάδος δὲν εἶναι ἔργον ἑνός. Καθὼς »εἰς τὸν πόλεμον, παρομοίως καὶ εἰς τὸν ἱστορικόν της »ἀγῶνα πρέπει νὰ συντρέξωσι χεῖρες πολλαὶ καὶ μᾶλλον »τὸ νοῆμον μέρος», ἔγραφεν ὁ ἀοίδιμος Ἰωάννης Φιλήμων, προλογίζων ἐν τῷ Δοκιμίῳ περὶ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας. Κατὰ ταῦτα πράττων καὶ ἐγὼ καὶ διευκρινίζων ἐν μέρος τῆς νεωτέρας ἡμῶν Ἱστορίας, νομίζω ὅτι τίθημι διὰ τοῦ ἀνὰ χεῖρας μικροῦ πονήματός μου ἓνα λίθον εἰς τὸ μέγα τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν ἱστορίας οἰκοδόμημα. Δὲν ἀγνοῶ ὅποσα ἀπαιτοῦνται προσόντα εἰς τὸν ἐπιχειροῦντα νὰ γράψῃ ἱστορίαν τινά· ἀλλ' ἔχων ὑπ' ὄψιν μου τὸ

»καδδύναμιν ἔρδειν»

τοῦ Ποιητοῦ, οὐδόλως ὤκνησα νὰ προβῶ εἰς τοῦτο.

Ἐν Ἀθήναις, κατὰ μῆνα Σεπτέμβριον 1874.

Κ. Ν. ΠΑΠΑΜΙΧΑΛΟΠΟΥΛΟΣ.

Ἄγιον καὶ Παρτοκράτορ Πνεῦμα τῆς ἐλευθερίας!
Ὁ Θεὸς ἀπὸ τῆς πρώτης ὥρας τῆς δημιουργίας
Σ' ἐρεφύσησεν ὡς αὔραν εἰς τὴν κτίσιν ζωογόρον,
Καὶ σὲ εἶπε: «Πρὲς μέχρι συντελείας τῶν αἰώνων».
Ξίφος σου τὸν λόγον ἔχεις, κεραυνὸν σου τὴν ἰδέαν,
Στρατιώτας σου τὰ Ἕθνη, καὶ τὴν Ἱριδα σημάτων·
Μᾶς φωτίζεις, μᾶς θερμαίνεις,
Καὶ τὸν ροερὸν συστρέφεις ἄξονα τῆς Οἰκουμένης.

Μ' ἔρ σου πνεύσιμον τυράνρους ἐκ τῶν θρόνων των κρημνίζεις
Εἰς ἐρείπια καὶ τάφους λαμπρὰς πόλεις ἀνακτίζεις,
Καὶ ἀγνὰς σου Ἑστιάδας καὶ πιστάς σου Ἱερείας
Εἰς τοὺς νάρθηκάς σου ἔχεις τὰς Θεὰς τῆς Πιερίας·
Ἐψάλλει εἰς τὴν Ἑλλάδα τοὺς παιᾶνάς σου τὸ πάλαι
Μαραθῶνες, Θερμοπύλαι, Σαλαμῖνες καὶ Μυκάλαι.

(Ἄλ. Σοῦτσος ΠΕΡΙΠΛΑΝΩΜΕΝΟΣ)

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΕΠΙΔΑΥΡΟΣ ΛΙΜΗΡΑ λέγεται μία τῶν ἀπαρτιζουσῶν τὸν νομὸν τῆς Λακωνίας ἐπαρχιῶν. Ὅριζεται πρὸς ἀνατολὰς μὲν ὑπὸ τῆς θαλάσσης τοῦ Ἀργολικοῦ κόλπου· πρὸς μεσημβρίαν δὲ καὶ δυσμὰς ὑπὸ τῆς θαλάσσης τοῦ Λακωνικοῦ κόλπου καὶ πρὸς βορρᾶν ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ Εὐρώτα καὶ ὑπὸ τοῦ ὄρους Πάρωνος, ἢ, κάλλιον εἰπεῖν, ἐκτείνεται ἀπὸ τοῦ Εὐρώτα μέχρι τοῦ Μαλέα. Τὰ $\frac{3}{4}$ τῆς περιφερείας αὐτῆς βρέχονται ὑπὸ τῶν ρηθεισῶν θαλασσῶν, αἵτινες σχηματίζουσι, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον, ὄρους καὶ λιμένας ἀσφαλεῖς.

Τὸ ὄνομα *Ἐπίδανρος Λιμηρὰ* ἔλαβεν ἔκ τινος μικροῦ μέρους αὐτῆς διὰ τοιαύτην αἰτίαν: Οἱ ἐν Ἀργολίδι Ἐπιδάυριοι ἔπεμψαν ἀποικίαν πρὸς τὸ μέρος τοῦτο, κείμενον κατὰ τὸν Ἀργολικὸν κόλπον, παρὰ τὸν Μαλέαν, καὶ ἔχον καλὸν καὶ ἀσφαλῆ ἐκ φύσεως λιμένα, ἐξ οὗ οἱ ἀποικοὶ, ὡς λέγει ὁ Στράβων, ἐπλάσαν τ' ὄνομα *Λιμηρὰ* παρὰ τὸ λιμὴν, ὡς ἂν *Λιμενηρὰ*. Στέφανος ὁμοίως ὁ Βυζάντιος ἀναφέρει ὅτι *Λειμήρον* ἢ *Λειμηρὰν* καλοῦσι τινες παρὰ τὸ λειμῶνας ἔχειν. Ὁρθότερον φαίνεται τὸ πρῶτον, καθόσον ἄλλως τε καὶ παρὰ πᾶσι τοῖς μνημονεύουσι τοῦ ὀνόματος αὐτῆς συγγραφεῦσι *Λιμηρὰ* ἀπαντᾷται (1)· εἰς τοῦτο δὲ τ' ὄνομα προσθέντες οἱ ἀποικοὶ καὶ ἐκένον τῆς

μητροπόλεως αὐτῶν ἀπετέλεσαν τὸ Ἐπίδαυρος Λιμηρά. Ἡ πόλις αὕτη, ἀναφέρει ὁ Παυσανίας, ἦτο ἐν τῶν Ἐλευθερολακῶνων πολισμάτων, ἐσώζετο δ' ἐν αὐτῇ ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ ὁ ὠραῖος νὰς τοῦ Ἀσκληπιοῦ, ὃν ἔκτισαν οἱ ἄποικοι, καὶ τινα ἄλλα περίεργα (2).

Ἦδη ἀπὸ χρόνου μακροῦ τὸ μέρος τοῦτο κατέστη ἔρημον, πᾶν δὲ τὸ ἐπ' αὐτοῦ κατεστράφη, διότι κατωκλήθη τὸ πρὸς μεσημβρίαν αὐτοῦ κείμενον, εἰς ἀπόστασιν τεσσάρων μιλίων, φρούριον τῆς Μονεμβασίας, ἀλλ' ἐξακολουθεῖ ὀνομαζόμενον πρὸς διαστολὴν ἀπὸ τῆς νέας ταύτης πόλεως Παλαιὰ Μονεμβασία, οὐχὶ ὀρθῶς, διότι ἡ ἐκεῖθι ἀρχαία πόλις ὀνομαζέτο Ἐπίδαυρος Λιμηρά, οὐδὲ ἦτο δυνατὸν, ὥς θὰ ἴδωμεν κατωτέρω, νὰ ὀνομαζῇται Μονεμβασία, ὥστε ὀρθότερον θὰ ἦτο τὸ παλαιὰ πόλις, ἢ ἄλλο τι τοιοῦτον, ἀλλὰ περὶ τούτου ὡς ἄλλοτε.

Ἡ ἐπαρχία αὕτη, ὡς ἀνωτέρω ὠρίσθη, ὀνομαζέτο παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Λακωνική, ἢ μέρος τῆς Λακωνικῆς, Ἐπίδαυρος δὲ Λιμηρά ἐλέγετο μόνον ἡ πόλις ἐκείνη. — Εἰρήσθω μοι δ' ἐνταῦθα ἐν παρόδῳ ὅτι νῦν ἡ ἐπαρχία αὕτη, κατοικουμένη ὑπὸ 20,000 ἀτόμων καὶ ἔτι πλέον, περιλαμβάνει πέντε δήμους, τοὺς ἑξῆς: Μονεμβασίας, Βοιῶν, Ἀσωποῦ, Ἐλους καὶ Ζάρακος.

¶ Τὸ ὄνομα τῆς Μονεμβασίας ἐξηγεῖ πρὸς σέ, φίλ' ἀναγνώστα, τὴν φύσιν τοῦ τόπου· συντίθεται ἐκ δύο λέξεων: *μόνη ἐμβασία* = μία εἰσοδος, διότι ἡ πόλις αὕτη εἶναι ἐκτισμένη ἐπὶ μικρᾷ νήσῳ, ἣτις ἀπέχει τῆς ξηρᾶς περὶ τὰ τετρακόσια μέτρα καὶ συνδέεται μετ' ἐκείνης διὰ μακρᾷς ἀλυσσοειδοῦς γέφυρας, δι' ἧς καὶ μόνης εἰσέρχεται τις εἰς τὴν Μονεμβασίαν. Ἡ νῆσος αὕτη ἔχει περιφέρειαν μὲν ἐνὸς περίπου μιλίου, σχῆμα δὲ οἰοεὶ ἀπηδίου, οὗτινος τὴν οὐρὰν παριστᾷ ἡ γέφυρα· εἶναι πετρώδης καὶ ξηρὰ καὶ στερεῖται τελείως ὕδατος· ἔχει προσέτι τὴν περὶ αὐτὴν θάλασσαν ἀβαθῆ καὶ ἀλίμενον (3). Ἐν

μέσῳ τῆς τοιούτης νήσου ὑψοῦται ἀπορροῶς καὶ ἀποτομώτατος βράχος εἰς ὕψος μέγιστον· αἱ πλευραὶ αὐτοῦ καθ' ἅπασαν τὴν περιφέρειαν εἰςὶ κάθετοι καὶ ἀπρόσιτοι· μόνον δὲ πρὸς τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν, καθ' ἣν ἀπὸ τοῦ βράχου μέχρι τῆς θαλάσσης ὑπάρχει ἡ μεγαλητέρα ἀπόστασις, καὶ ὅπου μετὰ ταῦτα ἐκτίσθη ἡ πόλις, τὸ ὕψος ἐλαττωταί πως καὶ ἐκεῖθεν προσγίνεται ἀνάβασις εἰς τὴν ἀκρόπολιν δι' ὁδοῦ ἐλικώδους.

Τοιαύτη ἦν ἡ φυσικὴ καὶ ἀγρία πρόσοψις τῆς Μονεμβασίας πρὶν ἢ γίνῃ Μονεμβασία, πρόσοψις φοβερὰ καὶ τρομακτικὴ καὶ ἱκανὴ ν' ἀπωθήσῃ μακρὰν πάντα οἰονδήποτε οἰκιστήν. Καὶ ἐν τούτοις ἡ δόξα καὶ μόνη ἡ δόξα ἐπεσκέφθη αὐτὴν καὶ ἔμεινε μετ' αὐτῆς μέχρις ἐσχάτων, ὡς θὰ ἴδωμεν παρακατιόντες.

Ἡ Μονεμβασία παρ' ἀρχαίοις ἦν γνωστὴ ὡς ἐπιθαλάσσιος βράχος ὑπὸ τὸ ὄνομα *Miróia*, καὶ οὐδὲν πλεόν. Εὐκόλως δύναται τις εἰκόσαι ὅτι τὸ μέρος τοῦτο συνείχετο ἄλλοτε μετὰ τῆς ξηρᾶς διὰ τινος λαίμου γῆς ἐκ τούτων· ὅτι

1) παρ' οὐδενὶ τῶν μνημονευόντων αὐτῆς συγγραφέων ἀναφέρεται ὡς νῆσος, καὶ

2) τὰ τε περὶ τὴν Μονεμβασίαν μέρη, καὶ τὰ μακρὰν αὐτῆς ἀπὸ τοῦ μυχοῦ τοῦ Λακωνικοῦ κόλπου, ἤτοι ἀπὸ Γυθείου, μέχρι Μαλέα καὶ μέχρις Ἀργολίδος ὑπέστησαν, ἄδηλον πότε, ἐπαισθητὴν κατάδυσιν, ἣτις κατέκλυσε καὶ τὸν λαίμὸν τῆς *Miróia*. Οὕτω δὲ ἔλαβον ἕκτοτε θέσιν ἐν τῷ βυθῷ τῆς θαλάσσης πλεῖσται περὶ τὸν αἰγιαλὸν τοῦτον κείμεναι πόλεις, ἐν οἷς Ἐλος, τὸ καθ' Ὅμηρον, «ἔφαλον πτολίεθρον», Ἀκριαί, Κυπαρισσία (παρὰ τοὺς Μολάους), Βοιαί(4) καὶ ἄλλαι.

Καὶ ταῦτα μὲν γεωγραφικῶς περὶ τῆς ἐπιδόξου Μονεμβασίας. Ἱστορικῶς δὲ διατρέχω παρακατιῶν αἰώνων ὅλων διαστήματα ὡς τάχιστα, ἀμφοτέρων ἕνεκα· ὅτι εἰσέτι δὲν ἡδυνήθην νὰ ἐξακριβώσω ἐμπεριστατομένως τὴν ἀρχαιοτέραν ἱστορίαν τῆς Μονεμβασίας, καὶ ὅτι οὐ τῆς παρούσης πραγματείας ἡ τοιαύτη λεπτομερὴς ἀφήγησις.

Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἡ Μονεμβασία ὤκισθη περὶ τὸν 5ον μ. Χρ. αἰῶνα· λέγω δὲ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, διότι περὶ τῆς πρώτης οἰκήσεως αὐτῆς οὐδὲν οὐδαμοῦ ἀπαντᾶται παρὰ τοῖς ἱστορικοῖς βέβαιον, πλὴν τινων εἰκασιῶν. Τοῦτο δὲ μόνον σημειῶν ἐνταῦθα, παραλείπω τὴν ἐξέτασιν τοῦ ζητήματος ἀν οἰκισταὶ αὐτῆς ἐγένοντο οἱ Σλαῦοι, ἢ οἱ Ῥωμαῖοι, ἢ Ἕλληνες, διότι περὶ τούτου σφοδρὰ ἀγέρθη καὶ ὑφίσταται μεταξὺ τῶν ἱστορικῶν φιλονεικία. Καὶ τὰ μὲν κατὰ τὴν γένεσιν καὶ ἀνάπτουξιν αὐτῆς ἀγνοοῦνται, ὥς προεῖπον. Ἐπιφαίνεται δὲ τὸ πρῶτον εἰς τὸν ἱστορικὸν ὀρίζοντα ἐκκλησιαστικῶς περὶ τὰ τέλη τοῦ 6ου αἰῶνος ἐπὶ τοῦ Αὐτοκράτορος Μαυρικίου, χωρισθεῖσα τότε ἀπὸ τῆς Μητροπόλεως Κορίνθου, ὑφ' ἣν μετὰ πλείστων ἄλλων διετέλει, καὶ προβιβασθεῖσα εἰς Μητρόπολιν ἀνεξάρτητον, ταχθεῖσα δὲ τριακοστῇ τετάρτῃ κατὰ τὴν τάξιν ἔδρα. Ταῦτα δὲ «διὰ τὰς ἀρετὰς τῶν πολιτῶν καὶ τὰς χάριτας τοῦ ἄστεος». Τοῦτο λογίζεται πρῶτον δεῖγμα εὐνοίας τῶν Αὐτοκρατόρων τῆς Κωνσταντινουπόλεως πρὸς τὴν Μονεμβασίαν. Μετὰ ταῦτα δὲ ὁ Αὐτοκράτωρ Ἀλέξιος ὁ Κομνηνὸς καὶ ἕτεροι τῶν κατὰ καιροὺς Αὐτοκρατόρων τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐβεβαίωσαν τὰ ὑπάρχοντα προνόμια τῆς Μονεμβασίας καὶ ἀνεβίβασαν μάλιστα αὐτά.

Ἐκτοτε, ὥς δύναται τις νὰ συμπεράνῃ ἐκ τῶν ὑστέρων, ἡ πόλις αὕτη προώδευεν ἐν παιδείᾳ καὶ ναυτιλίᾳ, καὶ ἐμπορίῃ. Τῷ 1292 μ. Χρ. ὁ Αὐτοκράτωρ Κωνσταντινουπόλεως Ἀνδρόνικος ὁ Πρεσβύτερος ἐπὶ Μητροπολίτου Μονεμβασίας Νικολάου, ἀνδρὸς τὰ μάλα θεοσεβοῦς, ἐναρέτου καὶ σοφοῦ, ἐξέδοτο Χρυσόβουλλον ΛΟΓΟΝ, δι' οὗ «καὶ βούλεται σὺν Θεῷ καὶ εὐδοκεῖ » καὶ θεσπίζει τὸν τε νῦν προϊστάμενον ἀρχιερατικῶς τῆς ἀγιω- » τήτης Μητροπόλεως Μονεμβασίας καὶ τοὺς καθεζῆς τὸν αὐτὸν » διαδεχομένους θρόνον καὶ ἐπαπολαύειν τῆς ἀνηκούσης τῷ τοῦ » Σίδης θρόνῳ τιμῆς ἐν ἅπασι, καθέδραις τε δηλαδὴ καὶ προσ- » αγορεύσει τε καὶ στήσσει, γραφαῖς τε καὶ ὅλως τοῖς ἐθίμοις

»ἔργοις ἀρχιερατικοῖς καὶ λειτουργήμασιν ἅπασι, φορεῖν τε καὶ
 »σάκκον ἐν ταῖς θείαις ἱεροτελεστείαις, ὁμοίως δὲ καὶ διβύμ-
 »πουλον, καὶ ἅπλως πάντα τὰ ἐκείνης προνομίᾳ τε καὶ δίκαια
 »ἔχειν καὶ Ἐξάρχον τοῦτον μόνον εἶναί τε καὶ λέγεσθαι πά-
 »σης δὴ τῆς Πελοποννήσου τὸν τῆς τοιαύτης ἀρχιερατικῆς
 »ἐκκλησίας προϊστάμενον καὶ τῆς ἐντεῦθεν τιμῆς ἀπολαύοντα,
 »ἣ δὴ καὶ τοῖς ἄλλοις εἴθισται τῶν ἱερωτάτων ἀρχιερέων,
 »τοῖς ἡζιωμένοις διαφόρων ἐξαρχεύειν θεμάτων τε καὶ χωρῶν».

Οὕτω δὲ ἀπονείμεις τοσαύτας καὶ τοιαύτας τιμὰς τῷ Ἀρ-
 χιεπισκόπῳ Μονεμβασίας ὁ Αὐτοκράτωρ, δὲν ἠρκέσθη εἰς ταῦτα
 μόνον, ἀλλὰ προσέβη πολλῷ περαιτέρω, δίδων, οὕτως εἰπεῖν
 καὶ ψηλαφητότερά δείγματα τῆς πρὸς τὸν Μονεμβασίας εὐ-
 νοίας αὐτοῦ· καὶ δὴ, ἀναβιβάσας τὸν Μητροπολιτικὸν θρόνον
 τῆς Μονεμβασίας ἀπὸ τῆς τριακοστῆς τετάρτης θέσεως εἰς
 τὴν δεκάτην, ἐπεκτείνει τὴν περιοχὴν τῆς δικαιοδοσίας αὐτοῦ
 πλὴν τῶν ἐπισκοπῶν Κυθουρίας [γρ. Ἔσως Κυνουρίας], Ἐλους, Μαΐ-
 νης, Ῥέοντος καὶ Ζεμενοῦ, αἵτινες ἀπὸ παλαιότερου ἤδη χρό-
 νου ὑπήγοντο εἰς αὐτόν, καὶ ἐπὶ τῶν ἐξῆς ἔτι: Μεθώνης, Κο-
 ρώνης καὶ Ἀνδρούσης· ὥστε τὸ ἐκκλησιαστικὸν κράτος τοῦ
 Μονεμβασίας — καὶ ἦν κράτος πραγματικόν, διότι ἠδύναντο,
 προσλαμβάνων δύο ἔτι τῶν κατὰ τὴν περιφέρειαν τῆς δικαιο-
 δοσίας αὐτοῦ ἐπισκόπων, χειροτονεῖν καὶ καθαίρειν, οὓς ἂν ᾔθε-
 λεν ἐπισκόπους — ἐκάλυπτε τοὺς σημερινοὺς νομοὺς Λακωνίας,
 Μεσσηνίας καὶ ἐκ τοῦ τῆς Ἀρκαδίας τὴν ἐπαρχίαν Κυνουρίας.
 Ἐπὶ πολὺ μετὰ ταῦτα, ἥτοι μέχρι τέλους τοῦ 16^{ου} ἢ μεσοῦν-
 τος τοῦ 17^{ου} αἰῶνος, διετήρησεν ἡ Μονεμβασία τὴν ἐκκλησια-
 στικὴν ταύτην ἐπιρροὴν πρὸς ταῖς ἄλλαις ὑπεροχὰς αὐτῆς.

Τὸ πρωτότυπον τοῦ Χρυσοβούλλου ἐκείνου, πολλὰ ὑποστάν,
 περιῆλθε τέλος εὐτυχῶς εἰς τὴν κτῆσιν τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπι-
 στημίου, μετενεχθὲν ἐκ Κυθήρων· ἐδημοσιεύθη δὲ, ἔχον τινὰς
 ἐλλείψεις, διὰ τῆς «Πανδώρας» ὑπὸ τοῦ φιλομούσου καὶ φιλο-
 πέτριδος κ. Ν. Δραγούμη τῷ 1853 [Γ. Α'. φυλλ. ΠΕ']. τῷ

δὲ 1856 ἀνεδημοσιεύθη ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ [«Πανδ.» φυλλ. 144 T. ΣΤ'.] ἐπιδιωρωμένον μὲν, ἀλλὰ καὶ αὖθις ἐλλειπές, διὰ τὴν ἔλλειψιν τοῦ πρωτοτύπου. Παρατηρῶν δ' ἐγὼ ὅτι ὡς ἐκ τῆς σπανιότητος τῆς βαρυτίμου «Πανδώρας» καθίσταται ἡμέρᾳ τῇ ἡμέρᾳ μᾶλλον δυσπρόσιτον καὶ δυσέρετον καὶ προθυμούμενος νὰ δημοσιευθῇ πλήρες καὶ διωρωμένον, παρατίθημι αὐτὸ ἐνταῦθα, ἀντιγράφως πιστῶς ἐκ τοῦ πρωτοτύπου.¹

ΑΝΔΡΟΝΙΚΟΣ

·ΕΝ Χῶ Τῷ ΘΕῷ ΠΙΣΤΟΣ ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΚΑΙ ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ ΡΩΜΑΙΩΝ·

ΚΟΜΝΗΝΟΣ Ο ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ.

† Κἂν εἰ μήπω πρότερον ἔφθῃ πλεῖστα δὴ παραπλήσια γενέσθαι βασιλεῦσί τε ἄλλοις καὶ οὐχ ἦττον ἡμῖν καὶ νομισθῆναι τουλοιποῦ γίγνεσθαι, ἴσως ἂν ἴσως ἡ νῦν αὕτη παροῦσα καὶ προτιθεμένη τῇ βασιλείᾳ μου πράξις, ἐφεῦρε τὸν τοῦ τοιούτου καλοῦ τύπον ἀμέλει· καὶ ἐφ' ἑαυτῇ κινήκεν ἂν ἢ μᾶλλον ἐρεῖν, δι' ἑαυτὴν ἐκαίνισε πάντως ἀρχὴν οὕτω λαβόντα καλλίστην, πρὸς τὸν ἐξῆς ἔπειτα χρόνον, ἐνεργῇ δείκνυσθαι· οὕτω πολὺ πάντοθεν ἔχει τὸ πείθον αὕτη καὶ καταναγκάζον εὐλογον· τὸ γὰρ δὴ κατὰ τὴν Πελοπόννησον περιώνυμον ἄστει Μονεμβασίας, ἔστι μὲν ὡς ἀληθῶς τῶν κατ' αὐτὴν δὴ ταύτην μακρῷ προέχον καὶ τὰ πρῶτα δὴ σαφῶς ἀπάντων φερόμενον ὡς μη-

1 Ἐγγραφον οὕτω, σκοπῶν οὕτω καὶ νὰ πράξω· δυστυχῶς ὁμως, ἔνεκα ἀνωμαλιῶν τινων ἐν τῇ Ἑθν. Βιβλιοθήκῃ, δὲν ἠδυνήθην νὰ λάβω πιστὸν τοῦ Χρυσοβούλλου ἀντίγραφον. Ἐκ τριῶν ὁμως εὐρισκομένων εἰς χεῖράς μου διαφόρων ἀντιγράφων συνεπλήρωσ' αὐτὸ ὡς ἠδυνάμην κάλλιον, ἐπιφυλασσόμενος ἵνα εἰς ἄλλαν εὐκαιρίαν κατορθώσω τοῦτο.

θένα μηδενὶ τῶν ταύτῃ γε ἄλλων, λείπεσθαι λόγον, ὥστε καὶ παραβάλλειν ἐξεῖναι, ἔστι δ' ἄρα καὶ τῶν ἄλλων ἄλλη πάντων πάντῃ καλλίστων, ἐπιδήλως ἐναρίθμιον· καὶ μὴ πολλῶν λείπεσθαι ζυγχωροῦν· νέον μὲν ἐπιεικῶς ὄνομα καὶ κλέος· καὶ οὐ πόρρωθεν τῶν ὀπισθεν χρόνων ἦκον, μυρίας δὲ ὅμως καὶ παμμήκους τῆς εὐφημίας καὶ πανταχοῦ πομπεῦον, ὥς εἴτι καὶ ἄλλο τῶν ἐπιφανῶν καὶ περιδόξων ἀκούειν· οὔτε ἐπὶ μόνῃς τῆς βασιλικῆς ἡγεμονίας καὶ ἡμετέρας, ἀλλὰ καὶ σχεδὸν τῆς ἀλλοτρίας ἀπάσης· καὶ γὰρ δὴ τά τε ἄλλα κοσμεῖ τὸ ἄστυ, καὶ θέσεως εὐκαιρία καὶ πρὸς ἀσφάλειαν ἐρυμνότης· καὶ πληθὸς μάλιστα οἰκητόρων καὶ πολυολβία· καὶ πολιτείας εὐγένεια· καὶ τεχνῶν ἀσκήσεις· καὶ ἀγορᾶς θαψίλεια πάντων πᾶσα· εὐεμπορώτατόν τε εἰ δὴ τι καὶ ἄλλο μάλιστα πρὸς ἅπαντα πλοῦν καὶ θαλάσσης ἅπαντα μέρη, θέσεως εὖ ἔχον· καὶ τοίνυν πολὺ τὸ τῶν οἰκούντων ἐνταῦθα ἱκανόπλοον καὶ θαλαττουργόν· ρωμαλεότης τε καὶ φρόνημα δραστικόν τε καὶ ἔμπρακτον· καὶ τὸ κάλλιστον τῶν ἄλλων μάλιστα, ἢ πρὸς τὴν βασιλείαν μου ἐνεργός τε καὶ ἄτρεπτος παντά· πασιν εὐνοία· καὶ ἡ πρὸς τὸ γένος ἀναφορά τε καὶ κοινωνία, πάντων ἀνάλωτος καιρῶν τε καὶ πραγμάτων εὔτε καὶ ἄλλως ἐχόντων ἐν πολλοῖς ἤδη τῶν προλαβόντων χρόνων, τὴν πεῖραν δοῦσα· καὶ τὸ πιστὸν καθάπαξ, ἄσειστον ἐγγυωμένη· καὶ τὰ μὲν τοῦ ἄστεος ὡς ἐν ὀλίγοις, οὕτω· φεύγοντι τῷ λόγῳ τὸ μῆκος· ζυλλαγχάνει δέ τι καὶ τοῦτο νῦν εἶναι θαυμάσιον οἶον· ὅτι τῇ κατ' αὐτὸ πάντως ἀγιοτάτῃ ἐκκλησίᾳ, ποιμὴν ἀρτίως παντ' ἄριστος· πολὺς τοῖς κατὰ Θεὸν ἐκ νέου πάνυ τοι καὶ ἐς γῆρας ἤδη βαθύ, τοῦτο νῦν ἤδη καμιάτου ἐγκαρτερήσας· καὶ κατακεκοσμημένος

εἰς ἄκρον τῆς μονήρους αὐτῆς βιοτῆς· ἀτρέπτως ἐς τοσοῦτο τῆς ἐξ ἀρχῆς ἐνστάσεως καὶ παντάπασιν ἀνενδότης, ὡς περ εἴ τις νέος θερμῶς ἄπτοιτο καὶ μὴ παρατοσοῦτο προκόψας τε καὶ προηνυκῶς· καὶ μὴν πλεῖστον ὅσον ὑπὸ τῆς οὕτω χρονίου καὶ πολυετοῦς καὶ βιαίου σφόδρα κατὰ τὸν θεῖον λόγον βιώσεως, καὶ σωματικῆς δαπανήσεως καὶ προσταλαιπωρίας ἀπάσης ἐνηθληκῶς καὶ σφόδρα ἐκτετηγμένος, οὐ τῷ γήρῳ μᾶλλον ἢ τοῖς γε τοιούτοις πόνοις, ἔτι θαυμαστῶς ἐμμένει καὶ διακαρτερεῖ τὴν ἐξ ἀρχῆς ἀκλινῇ γνώμην· καὶ ὡς περ νῦν μᾶλλον ἐπειγόμενος καὶ σπουδάζων δῆλός ἐστιν· ἀλλ' οὐχ ὡς ἂν ἤδη τοσοῦτο προλαβὼν· καὶ καταστὰς ἤδη πῶς ἀσφαλῶς ἐν λιμένι· καὶ γήρως ἀμέλει καὶ τῆς περὶ τὰ γαθὸν τοσαύτης ἕξεως· καὶ σφόδρα ὑπ' ἀμφοῖν τοῦτε πανσέμνου τοῦδε γήρως ὡς εἴρηται, καὶ τῶν τοσούτων καμάτων καὶ ἀσκητικῶν ἰδρώτων τὸ σῶμα κατακαμπτόμενος, οὐκ ἐπειθ' ὅμως κάμπτεται τὴν καλλίστην ταύτην γνώμην· οὐδὲ χαλᾷ καταδραχὺ καὶ τῶν τόνων οὐκ ἐνδίδωσιν οὐδὲ νικᾶται τὸ φρόνημα ἀλλὰ τὸ μὲν σῶμα, ἥττηται ἤδη· καὶ νῶτα δίδωσί τε καὶ τρέπεται· ἐπὶ τοσούτων τῶν προλαβόντων καὶ πόνων καὶ χρόνων· ὁ λογισμὸς δὲ ἀήττητος, κόρον οὐκ ἔχειν οὐδέ πω τῶν καλῶν ἀξιοῖ· οἷα δὲ ἐπὶ πάντων γίγνεται καὶ μόνον τὸν ἐπὶ τούτοις ἔρον ἀδαπάνητόν τε καὶ παντάπασιν ἀκάματόν τε καὶ ἀνεπίστροφον, οἶεται δεῖν εἶναι· ταῦτ' ἄρα καὶ τοσαύτην καὶ ἐπὶ τοσούτοις ἤδη τοῖς ἔτεσι συλλεξάμενος τὴν πνευματικὴν ὡς ἔφην κατάστασιν καὶ προειληφώς οὕτω πάνυ τοι πόρρω καὶ καταπεράνας εὖ μάλα τελεσιουργὸν τοῦ βίου τὴν πρόθεσιν ἀσφαλῶς τε καὶ γενικῶς, ὡς καὶ τοῦ βίου τοῦδε καὶ τῆς ὑψηλῆς ταυτησὶ παιδείας παρά-

δειγμα καὶ τύπος ἔμφυχος περιπολεῖν, ὡς ἀληθῶς δὲ καὶ εἶναι καὶ τοῖς πολλοῖς ὑπειληφθαι, οὐκ ἀγαπᾶ τουλοιποῦ· ὁ δὲ, διὰ παντός ἐν τοῖς αὐτοῖς ἔχει· καὶ ὥσπερ οἱ πλείους μὲν οὖν τῶν εἰσαγωγῇ χρωμένων νῦν εἶναι δὴ καὶ χθές καὶ πρὸ τρίτης, καὶ αὐτὸς αἰεὶ παρασκευάζεται, καὶ ἔοικεν ὥσπερ ἀγωνιζομένῳ καὶ δεδιότι καὶ προδραμεῖν σπουδάζοντι· καταγυμναζόμενος τὸν ἅπαντα χρόνον καὶ κατατρύχων ἀπέραντα κάμνον τὸ σῶμα πόνοις ἀνεκδότοις, ἀσιτίαις τε καὶ ἀγρυπνίαις καὶ στάσεσι συντόνοις· καὶ τίνι τῶν εἰθισμένων καὶ καλλίστων ἀγώνων οὐ καὶ νομίμων; μᾶλλον δὲ καὶ πλεῖν ἢ τέως νομίζεται τοῖς καλῶς ἡργμένοις καὶ περὶ τὸν πνευματικὸν δρόμον ἀκμάζουσιν, αὐτὸς ἔτι πῶ καὶ νῦν, ἐπὶ τοσούτων τῶν ἐτῶν κατατεινόμενος. Καὶ μὴν καὶ τᾶλλα κατὰ τὸ ἦθος ἅπαντα τοῦ θαυμασίου τοῦδε ποιμένος, ἀναλογεῖ τε καὶ συμβαίνει πρὸς ταῦτά τε καὶ πρὸς ἄλληλα· οἷον ἡ τῆς ἀγάπης πρὸς ἅπαντας ἐλευθεριότης· τὸ ἀόργητον θαυμάσιον οἷον· τὸ φίλοικτον· ἡ τῆς ψυχῆς γαλήνη τὸ μήτε λογισμαῖς μήτε λόγοις, μήτε οἶσθαι μήτε λέγειν περὶ ὅτου οὐ φλαῦρον οὐδέν· ἀλλὰ περὶ πάντων καὶ βούλεσθαι καὶ δοκεῖν, καὶ λέγειν πάντ' ἀγαθὰ· ἐκ τῶν οἴκοι θησαυρῶν ὡς ἔοικε τὸ πιστὸν ἔχοντα καὶ τᾶλλ' ὁμοῦ καθόλου συνελεῖν ἅπαντα· ὧν μεγίστης ὄντως ἐκκλησίας καὶ πολυθρέμματος ἀρχιερεῖ καὶ ποιμένι δεῖ, καὶ ἐστὶν ἐργωδέστατον ὁμοῦ καὶ σφόδρα σπάνιον, ἐνὶ ξυλλαχεῖν· ὥσπερ ἐπ' αὐτῷ δὴ προδήλως, περὶ οὗ νῦν ὁ λόγος ἐστὶ· καὶ μὴκύνειν ὡς ἔοικεν οὐ δεῖ περαιτέρω πλὴν ἔπερ ἄνωθεν ὁ λόγος ξυνεωράμενος ἀπεφήνατο, τοσαῦτα δὴ τά τε τοῦ ἀνδρὸς κατὰ Θεὸν εὐδοκιμήματα καὶ τὸ τῆς πολιτείας καὶ τοῦ βίου περιφανές, καὶ ὑπερῆρμέ-

νον καὶ σχεδὸν ἀπαράμιλλον· καὶ τοῦ γε τῆς ὑπ' αὐτὸν ἐκκλησίας ἄστεος αὐθις τὰ προσόντα παντοῖα καλὰ, ὥστε καὶ μόνον δῆτ' ἴσως κινῆσαι ταῦτα τὴν βασιλείαν μου πρὸς τὸ μεταποιῆσαι καὶ προβιδάσαι, τὴν τοιαύτην ὑπ' αὐτὸν ἀγιωτάτην ἐκκλησίαν, εἰς κρείττω τινὰ καὶ ὑψηλοτέραν κατάστασιν καὶ ἀξίαν καὶ βαθμὸν ὑπερκείμενον. Καὶ εἰ μήπω πρότερον, ὡς εἴρηται, τοιαῦτα παραπλήσια καὶ γεγένητο καὶ νενόμιστο γίγνεσθαι· καὶ ταῦτ' ἴσως ἤπερ ἔφην, ἱκανῶς ἂν εἶχεν ἀφορμὴν τε δοῦναι καὶ ὑποφῆναι, τὸν ἐν τούτοις τύπον καὶ νόμον· ὃ δῆτα καὶ παραπλήσια ἅττα ἴσως ἕτερα πρότερον ὡς ἔοικε καὶ εἵργασται καὶ τὴν ἐν τούτοις ἀρχὴν δέδωκεν· ἐπεὶ δὲ ὅ τε περὶ τούτων βασιλῆος νόμος προλαβὼν ὡς ἔφην ἐπαίρει καὶ δίδωσι καὶ αὐτὰ δὴ ταῦθ' ἅπερ εἴρηται σφόδρα κινεῖ, σὺν Θεῷ δ' εἰρήσθω καὶ τὸ τῆς ἡμετέρας βασιλείας φιλόκαλον, τὸ πλεῖστον ἐν τούτῳ μάλιστα συναίρεται, καὶ ἡ περὶ τὰ κάλλιστα καὶ θεοφιλῆ τῶν ἔργων χάριτι τοῦ Θεοῦ καὶ προμῆθεια ταύτης, συνιδεῖν τὰ δέοντα καὶ βουλευῆσαι καὶ προθυμία τε καὶ σπουδὴ μάλᾳ ἐνεργὸς ἐκτελέσαι τε καὶ περάναι· ἐκ πάντων ἄρα τούτων τὸ καινίσαι τι πρὸς τὸ κρείττον καὶ προβιδάσαι τὰ τῆς τοιαύτης ἀγιωτάτης ἐκκλησίας Μονεμβασίας, ἐδοκιμάσθη τῇ βασιλείᾳ μου· καὶ τοίνυν φθάνει μὲν ἤδη πρότερον προθεσπίσασα καὶ βαθμὸν τινα τῶν ὑψηλοτέρων ἔχειν ταύτην δὴ τὴν ἀγιωτάτην μητρόπολιν καὶ τόπον τινὰ ἐκκλησίας ἐτέρας καὶ τάξιν προεσβεσμένης καὶ ὥσπερ εἰ παρελθούσης· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ μεγίστης ἐνορίας ἐξαρχίαν τε καὶ ἐπισκοπὰς, ἀναλόγως διαταξαμένη καὶ προστηκόντως· ἐπεὶ δὲ αὐτὰ δὴ ταῦτα καὶ χρυσοβούλλῳ βεβαιωθῆναι καὶ τὸ πιστὸν λαβεῖν καὶ ἀτρεπτον ἐξητήσατο

ὁ ἀνωτέρω εἰρημένος ἱερώτατος τῆς τοιαύτης ἀγιωτάτης ἐκκλησίας ἀρχιερεὺς, ἐτοίμως τε ἡ βασιλεία μου καὶ τὰ τῆς τοιαύτης αἰτήσεως προσεδέξατο καὶ πρὸς πέρας ἀγαγεῖν ἠυδόκησε. Καὶ τοίνυν τὸν παρόντα χρυσόβουλλον ΛΟΓΟΝ αὐτῆς ἀπολύει· δι' οὗ καὶ βούλεται σὺν Θεῷ καὶ εὐδοκεῖ καὶ θεσπίζει, τὸν τε ὡς εἴρηται νῦν προῖσάμενον ἀρχιερατικῶς τῆς τοιαύτης ἀγιωτάτης μητροπόλεως Μονεμβασίας καὶ τοὺς καθεξῆς τὸν αὐτῆς διαδεξαμένους θρόνον, ἐπαπολαύειν τῆς ἀνηκούσης τῷ τοῦ Σίδης θρόνῳ τιμῆς ἐν ἅπασι καθέδραις τε δηλαδὴ καὶ προελεύσεσί τε καὶ στάσεσι· γραφαῖς τε καὶ ὅλως τοῖς ἐθίμοις ἔργοις ἀρχιερατικοῖς καὶ λειτουργήμασιν ἅπασιν· Ἐξαρχόν τε καὶ εἶναι καὶ λέγεσθαι τὸν τῆς τοιαύτης ἀγιωτάτης ἐκκλησίας ἐκκλησιαστικῶς προῖστάμενον· καὶ πάσης δὴ τῆς Πελοποννήσου, καὶ τῆς ἐντεῦθεν τιμῆς προσαπολαύοντα· ἥ δὴ καὶ τοῖς ἄλλοις εἴθισται τῶν ἱερωτάτων ἀρχιερέων τοῖς ἡξιωμένοις διαφόρων ἐξαρχεῦν θεμάτων τε καὶ χωρῶν. Ὡσαύτως δὲ πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ τοῦτο θεσπίζει καὶ παρακελεύεται, πάντας δηλαδὴ τοὺς ὑπ' αὐτὸν ἐπισκόπους, ἐν τε φήμαις καὶ γραφαῖς, Παναγιώτατον προσαγορεύειν καὶ ὀνομάζεσθαι· αὐτὸν δὲ πάλιν ἐν τοῖς σημειώμασι καὶ γράμμασιν Ἰνδικτιῶνα ἐμφαίνειν πρὸς αὐτοὺς καὶ πρὸς πᾶσαν τὴν αὐτοῦ ἐπαρχίαν ἀνθ' ἐτέρας ὑποσημάνσεως. Ἐπεὶ δὲ ἔφθασαν προστεθῆναι πρότερον τῇ τοιαύτῃ ἀγιωτάτῃ μητροπόλει καὶ ἐπισκοπαὶ αὗται, ἡ τῆς Κυθουρίας, ἡ τοῦ Ἑλους, ἡ τῆς Μαίνης, ἡ τοῦ Ρέοντος καὶ ἡ τοῦ Ζεμενοῦ, προσβεβαιοῖ μὲν προηγούμενως καὶ προτεδράζει ταύτας αὐτῇ καὶ διὰ τοῦ παρόντος χρυσοβούλλου ΛΟΓΟΥ αὐτῆς ἡ βασιλεία μου, καὶ θεσπίζει καὶ διατάσσεται καὶ εἰς τὸ ἐξῆς ὑπ'

αὐτὴν εἶναι καθὼς εὐρίσκονται μέχρι καὶ ἐς τὸ νῦν. Ἐτι μὲν τοι δι' αὐτοῦ δὴ τούτου τὸ φιλότιμον προσεπαύξουσά τε ταύτῃ καὶ προσεπιτείνουσα εὐδοκεῖ καὶ παρακελεύεται ὑπ' αὐτὴν εἶναι καὶ ἐτέρας ἐπισκοπὰς ταύτας· ἡγουν, τὴν τῆς Κορώνης, τὴν τῆς Μεθώνης καὶ τὴν τῆς Ἀνδρούσης¹, καὶ ὑποκεῖσθαι ὁμοίως καὶ ταύτας τῇ αὐτῇ ἀγιωτάτῃ ἐκκλησίᾳ τῆς Μονεμβασίας, ὡς καὶ τὰς ἄλλας, ὡς ἄρα Μητροπόλει αὐτῶν, καὶ δέχεσθαι εἰς ἀρχιερεῖς ἑαυτῶν, οὓς ἂν ὁ ἐν τῇ εἰρημένῃ ἀγιωτάτῃ Μητροπόλει εὐρισκόμενος ἀρχιερεὺς χειροτονῇσαι διακρίνοι καὶ ἐγκαταστῇσαι ἐπ' αὐταῖς. Ἡ δὲ τῆς ἐπαρχίας ταύτης περίοδος, ὡς ἐν τύπῳ περιγραφικῶ, ἔχει οὕτω. Πρῶτον μὲν οὖν Ἐπίδαυρος ἀρχαία, ἡ καλουμένη Λιμηρά· μετὰ δὲ ταύτην, ἐπὶ ἐώαν προϊόντι, ὁ Ζάραξ· προσελθόντι δὲ ἀπὸ Ζάρακος παρὰ τὴν θάλατταν, πόλισμά τι ἡ Κυπαρισσία²· εἶτα ναὸς τοῦ ἁγίου Λεωνίδου· μετὰ δὲ τὸ τοῦ ἁγίου θεῖον τέμενος, τὸ καλούμενον Ἀστρος· ἐπαναβάντι δὲ κώμῃ ἡ καλουμένη Καστάνιτζα, μετὰ δὲ ταύτην ἀπέρχεται εἰς ἐτέραν κώμην λεγόμενα Ζίντζινα· εἶτα εἰς ναὸν τῶν ἁγίων Ἀναργύρων· ἔπειτα εἰς τὰς ἄλλως τὰς ἀρχαίας καὶ εἰς τὸ Ξηρὸν Φρέαρ· μεθ' ὃ κατέρχεται εἰς ναὸν τοῦ ἁγίου Εὐθυμίου· εἴθ' οὕτως εἰς τὴν σεβασμίαν μονὴν τὴν εἰς ὄνομα τιμωμένην τοῦ ἁγίου Γεωργίου, καὶ ἐπικεκλημένην τοῦ Λυκοβούνου· ἀπὸ δὲ ταύτης τῆς σεβασμίας μονῆς διέρχεται διὰ τοῦ πεδίου καὶ κατάγεται εἰς τὴν ἀπέναντι θεῖαν μονὴν τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου, τὴν εἰς ὄνομα τιμωμένην καὶ αὐτὴν τῆς Ἐλε-

¹ Σημ. Ἀνδρούσα ὀνομάζετο κατὰ τὸν μεσαῖωνα πόλις τις παρὰ τὴν Καρδαμύλην τῆς Λακωνίας, ἥ αὕτη ἡ Καρδαμύλη.

² Σήμερον ὀνομάζεται τὸ πόλισμα τοῦτο Κυπαρίσιον.

ούσης, οὐσαν πλησίον τῆς κώμης τοῦ Ἀρκασᾶ· εἴτα ἀπέρχεται εἰς ἑτέραν κώμην ὀνομαζομένην πρὸς τοῖς ποσὶ τοῦ ὄρους τοῦ Ταῦγέτου· ἐντεῦθεν ἀνέρχεται εἰς τὴν τούτου κορυφὴν, ἔνθα ἦν καὶ εὐκτήριον τοῦ προφήτου Ἡλιοῦ, ἐπικεκλημένον Πενταδάκτυλον· καὶ πάλιν κατέρχεται κατὰ δεξιὸν εἰς εὐκτήριον ἕτερον τοῦ αὐτοῦ προφήτου Ἡλιοῦ, ὃ ἐπικείται πρὸς τῷ τέλει τῆς κοιλάδος καὶ φάραγγός τινος σκληρᾶς καὶ δυσβάτου, ἐν ᾧ καὶ ὕδωρ ρεῖ· μετὰ τὸ εἰρημένον εὐκτήριον αὐθις κατὰ δεξιὸν μέρος τῷ καταβαίνοντί εἰσι ταῦτα τὰ λεχθησόμενα χωρία τε καὶ πολίσματα· Δυρράχιον πόλις ἀρχαία οὕτω καλουμένη· μετὰ δὲ ταύτην κατέρχεται εἰς τὸν σωρὸν τῆς ὀνομαζομένης Γραός· εἴτα διέρχεται τῆς βασιλικῆς ὁδοῦ, καὶ καταντᾷ εἰς τοὺς Χοιρολάκκους· ἔπειτα ἀνέρχεται εἰς τὴν Βουλκάνου, καὶ διέρχεται εἰς τὸ βουνὸν τὴν λεγομένην Ὀπήν· εἴθ' οὕτως εἰς τὸ ὄρος τὸ Ὀρθιον, καὶ κατέρχεται εἰς τὴν Πύλον τὸν καλούμενον Ἀθαρήνον, ἐν ᾧ καὶ λιμὴν μέγας. Πάντα ταῦτα καὶ ἔσα οἱ εἰρημένοι τόποι πρὸς τὰ νότια μέρη περικυκλοῦσι καὶ διορίζουσιν, οὗτός ἐστιν, ὡς εἴρηται, ὁ τῆς ἐπαρχίας περιοδικὸς τύπος, ὡς ἐν συνόψει, τῆς ἀγιωτάτης Μητροπόλεως Μονεμβασίας, ἄνευ τῶν δύο ἐπισκοπῶν τῆς Κυθουρίας καὶ τῆς Ζεμενᾶς. Πλὴν εἰ καὶ ἀρτίως εὐρίσκονταί τινες τῶν εἰρημένων ἀγιωτάτων ἐπισκοπῶν εἰς τὸ μέρος τῶν Λατίνων, ἀλλ' οὖν καὶ νῦν καὶ ὀπηνίκα Θεὸς εὐδοκήσειεν ἐπανελθεῖν καὶ ἀνασωθῆναι αὐθις ταύτας εἰς τὸ μέρος τῆς βασιλείας, ὑπὸ τὴν τοιαύτην ἔσονται ἀγιωτάτην μητρόπολιν Μονεμβασίας, ἐπ' ἀδείας τε ἔξει μετὰ τοῦ ἀνήκοντος ἀρχιερεῦσι δικαίου ὁ ταύτης δὴ προῖστάμενος χειροτονεῖν ἐπισκόπους ἐν αὐταῖς, ὡς καὶ ἐν

ταῖς δηλωθείσαις ἐτέραις ἐπισκοπαῖς. Οὕτω γάρ δὴ περὶ τούτων καὶ δεδοκίμακεν ἡ βασιλεία μου, καὶ διὰ τῆς δεδομένης αὐτῇ χάριτι τοῦ Χριστοῦ περὶ τῶν τοιούτων ἐνόμου καὶ θείας ὄντως ἀδείας τε καὶ ἐξουσίας παρεκελεύσατο, προηγουμένως μὲν δηλαδή, ὡς εἴρηται, τὸν τόπον ἔχειν τῆς προσεσβεσμένης καὶ πρὸ χρόνων ἀπολομένης ἐκκλησίας τῆς Σίδης τὸν ταύτης δὴ τῆς ἀγιωτάτης Μητροπόλεως Μονεμβασίας ἀρχιερατικῶς προϊστάμενον, καὶ τῆς τῷ τοιούτῳ θρόνῳ ἀνηκούσης, ὡς δεδήλωται, πάντη τε καὶ πάσης καὶ διὰ πάντων ἀπολαύειν τιμῆς, ἔτι γε μὴν καὶ ἐξαρχεύειν ἀπάσης τῆς Πελοποννήσου, ἥ ἄρα δὴ καὶ τοῦτο δεδήλωται· πρὸς δ' ἄρα τούτῳ καὶ ὑπ' αὐτὸν ἔχειν καὶ τὰς ἀνωτέρω διαληφθείσας ἐπισκοπὰς, ἅς τε δηλαδή πρότερον ὑποτεταγμένας εἶχε καὶ ἅς νῦν ἐπιλοίπους προσεκύρωσεν ἡ βασιλεία μου καὶ κατ' ὄνομα πᾶσαι δεδήλωνται. Εἰς γὰρ δὴ τὴν περὶ τούτων ἀπάντων βεβαίωσιν, ἀσφάλειάν τε καὶ διανομὴν ἄτρεπτον, ὥστε διὰ παντὸς ἀμεταποιήτως οὕτως στέργειν καὶ μὴ κατὰ βραχὺ μετατραπῆναι καὶ μεταβολὴν ἠντιναοῦν ἐπ' αὐτοῖς συμβῆναι, καὶ ὁ παρὼν Χρυσύβουλλος ΛΟΓΟΣ τῆς βασιλείας μου ἐπεβραβεύθη καὶ ἐπεχορηγήθη τῷ νῦν ἱερωτάτῳ Μητροπολίτῃ τῆς τοιαύτης ἀγιωτάτης ἐκκλησίας Μονεμβασίας, ὑπερτίμῳ καὶ Ἐξάρχῳ πάσης Πελοποννήσου καὶ τὸν τόπον ἔχοντι τοῦ Σίδης, ἀλλὰ δὴ καὶ τοῖς μετ' αὐτὸν διαδεξιμένοις τὸν αὐτὸν θρόνον· ἀπολυθεὶς κατὰ μῆνα Ἰούνιον τῆς ἐνισταμένης Ἰνδικτιῶνος τοῦ ἐξακισχιλιοστοῦ ὀκτακοσιοστοῦ ἔτους, ἐν ᾧ καὶ τὸ Ἡμέτερον εὐσεβὲς καὶ θεοπρόβλητον ὑπεσημῆνατο Κράτος.

ΑΝΔΡΟΝΙΚΟΣ ἐν Χρῇ τῷ Θεῷ πικρὸς βασιλεὺς καὶ αὐτ. Ρωμαίων.

Ὡς παρατηρεῖ πᾶς τις, ἀναγνοὺς τὸν ἀνωτέρω Χρυσόβουλλον λόγον, τὰ παρορμήσαντα τὸν Αὐτοκράτορα Ἀνδρόνικον αἵτια πρὸς ἀπονομὴν τοιαύτης τιμῆς τῇ Μονεμβασίᾳ εἰσὶ

1) αἱ χάριτες τοῦ ἄστεος, «καὶ γὰρ δὴ τὰ τε ἄλλα κοσμεῖ τὸ ἄστυ — λέγει — καὶ θέσεως εὐκαιρία καὶ πρὸς ἀσφάλειαν ἐρμηνότης καὶ πλῆθος μάλιστα οἰκητόρων, καὶ πολυολβία καὶ πολιτείας εὐγένεια, καὶ τεχνῶν ἀσκήσεις καὶ ἀγορᾶς δαψίλεια πάντων πᾶσα, εὐεμπορώτατόν τε εἰ δὴ τι καὶ ἄλλο μάλιστα πρὸς ἅπαντα πλοῦν καὶ θαλάσσης ἅπαντα μέρη καὶ θέσεως εὖ ἔχον. Καὶ τοίνυν πολὺ τὸ τῶν οἰκούντων ἐνταῦθα ἱκανόπλοον καὶ θαλαττουργόν, ρωμαλαιοῦτης τε καὶ φρόνημα δραστηκόν τε καὶ ἔμπρακτον, καὶ, τὸ κάλλιστον τῶν ἄλλων μάλιστα, ἡ πρὸς τὴν βασιλείαν μου ἐνεργός τε καὶ ἀτρεπτος παρτάπασιρ εἶροια, καὶ ἡ πρὸς τὸ γένος ἀναφορά τε καὶ κοινωνία, πάντων ἀνάλωτος καιρῶν τε καὶ πραγμάτων, εὖ τε καὶ ἄλλως ἐχόντων ἐν πολλοῖς ἤδη τῶν προλαβόντων χρόνων τὴν πεῖραν δοῦσα, καὶ τὸ πιστὸν καθάπαξ ἄσειστον ἐγγυωμένη».

2) αἱ πολλαὶ καὶ μεγάλαι ἀρεταὶ τοῦ Μητροπολίτου Μονεμβασίας Νικολάου, «οἷον ἡ τῆς ἀγάπης πρὸς ἅπαντας ἐλευθεριότης, τὸ ἀόρητον θαυμάσιον οἷον, τὸ φίλοικτον, ἡ τῆς ψυχῆς γαλήνη,» καὶ τόσαι ἄλλαι.

Περὶ τὸν νομίζω νὰ προσθέσω πλείονας ἐξηγήσεις καὶ διασαφήσεις ἐπὶ τοῦ ἤδη παρατεθέντος Χρυσόβουλλου, ἀφοῦ τοῦτο, φίλε ὁμιλητᾶ, κεῖται ὑπ' ὄψιν σου. Τοῦτο δὲ μόνον κρίνω ἄξιον ἀπαραιτήτου σημειώσεως ὅτι παρέχεται τῷ Μητροπολίτῃ Μονεμβασίας ἡ ἄδεια ἵνα «ὅταν γράφῃ εἰς τοὺς ὑπ' αὐτὸν ἐπισκόπους καὶ πρὸς πᾶσαν τὴν ἐπαρχίαν ἀντὶ πάσης ἄλλης ὑποσημαίνσεως ὑπογράφῃ Ἰνδικτιῶνα». Τὸ ὑποσημαίνειν δὲ Ἰνδικτιῶνα ἦν τεκμήριον μεγάλης ἰσχύος, διότι μόνον οἱ Αὐτοκράτορες ἢ ἄλλοι ἡγεμόνες ἐχρῶντο τούτῳ.

Εὐρέθη ἐσχάτως ἐν τινι ἀρχαίῳ πύργῳ τῆς Λακωνίας μετ'

ἄλλων πολλῶν χειρογράφων ἡ παρὰ πόδας παρατιθεμένη αὐτόγραφος ἐπὶ ἀρίστης μεμβράνης ἐπιστολὴ τοῦ Αὐτοκράτορος Ἀνδρονίκου πρὸς τὸν ἐν Μονεμβασίᾳ Σεβαστιανὸν Ἀλέξιον, ὑπὸ χρονολογίαν 3 Μαρτίου 1320. — Οἱ κτήτορες τοῦ πύργου, ἐν ᾧ ἀνευρέθησαν τὰ ἔγγραφα, λέγουσιν ὅτι οἱ πρόγονοι αὐτῶν ἀπὸ χρόνου μακροῦ μετόκησαν ἐκεῖ ἐκ Μονεμβασίας, συναποφέροντες μεθ' ἑαυτῶν καὶ τὰ ἔγγραφα ἐκεῖνα.

Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη, ἀνέκδοτος οὖσα, τὸ πρῶτον ἤδη δημοσιεύεται. Φέρε ἴδωμεν πρῶτον τί περιέχει, ἵνα μετὰ ταῦτα εἰπώμεν περὶ αὐτῆς δύο λέξεις. Ἰδοὺ αὕτη:

ΔΥΝΑΜΕΙ ΘΕΟΥ ΚΑΙ ΙΗΣΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ.

ΑΝΔΡΟΝΙΚΟΣ Ο ΒΑΣΙΛΕΥΞ ΤΩΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΩΝ.

Σεβαστιανὲ Ἀλέξιε, παρήγορε τῶν ἀποφράδων ἡμερῶν τῆς ἐξορίας μου, ὁ οἶκός σου ἐπερίθαλψε με ἐν Μονεμβασίᾳ.

Κἀγὼ ὁ Ἀνδρόνικος ἐπιφορτίζω σε, Σεβαστιανὲ Ἀλέξιε, παρὰ λατίνοις καὶ Βωδουίνον Καπουτσίνον, ἐπιφορτίζω σε τὴν φροντίδα τῆς Βασιλικῆς μου ἀξίας, πρώτου παλατίνου Συμβούλου καὶ μεγάλου Καντσίλαριου. Δέχθητι τὸ ἰδιόχειρόν μου καὶ τὰ ὀρισθέντα μοι.

Διετάχθη παρ' ἐμοῦ τοῦ Ἀνδρονίκου ἡ τάξις τῆς ἀξίας σας ἐν τῷ Βασιλικῷ μοι οἴκῳ

ΑΝΔΡΟΝΙΚΟΣ Ο ΒΑΣΙΛΕΥΞ

"Ετει τῷ σωτηρίῳ Μαρτίου γ'.

Α.
Τ'.
Κ'.

Καὶ ἀπὸ τῆς ἐξορίας
τῆς βασιλείας μου
ἔτει Α'.

Ἐγένετο ἐν Κωνσταντινουπόλει.

(Ὁπισθόγραφον)

Ἀνδρόνικος.

Ὁ Μονογιάνης καὶ Σοφιανὸς σᾶς κομίζουσιν τὸ αὐτόχειρόν μου καὶ τὰ σταλέντα μοι· πρὸς τὸν Σεβαστιανόν μου Ἀλέξιον ράβδον, διὰ δὲ τὴν σύζυγόν σας ζώνην δίκυκλον χρυσὴν ὁ υἱὸς σας Φιλάρετος ξιφίδιον, καὶ ἡ κόρη σας Θεοδώρα δικτυλίδιον εὐγενοῦς λίθου χρυσῆς κατασκευῆς καὶ φέρον τὰ σήματα τῆς βασιλείας μου.

Δέχθητι ταῦτα παρὰ τῷ Ἀνδρονίκῳ τῷ Βασιλεῖ σου ὅπως τὸν ἐνθυμῆσαι, Σεβαστιανέ.

ΑΝΔΡΟΝΙΚΟΣ

Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη πέμπεται παρὰ τοῦ Αὐτοκράτορος Ἀνδρονίκου πρὸς τὸν ἐν Μονεμβασίᾳ εὐπατρίδην, ὡς ἐστὶν εἰκάσαι, Σεβαστιανόν Ἀλέξιον, ὅστις περιεποιήθη αὐτὸν κατὰ τὰς ἀποφράδας ἡμέρας τῆς ἐξορίας αὐτοῦ.

Ἀναφορικῶς πρὸς τὰ περὶ ἐξορίας τοῦ Αὐτοκράτορος τούτου καὶ περὶ διαμονῆς αὐτοῦ ἐν Μονεμβασίᾳ σημειοῦμεν τὰ ἐξῆς.

Ὁ ἐν Μονεμβασίᾳ μέχρι καὶ σήμερον σωζόμενος ὅλως ἀκέραιος καὶ καινουργῆς Νάος, περὶ οὗ ἔσται ἡμῖν λόγος ἐν τοῖς κατωτέρῳ, μεγαλοπρεπέστατος ὄντως μεταξὺ ὅλων τῶν κατὰ τὴν ἀνατολὴν Ναῶν, ἀνηγέρθη ὑπὸ τοῦ Αὐτοκράτορος Ἀνδρονίκου, ὡς βεβαίως μαρτυρεῖται· ὑπάρχει δ' ἐν αὐτῷ, πλὴν τῶν ἄλλων ἱερῶν θέσεων, καὶ θέσις (θρόνος) ἰδιαιτέρᾳ διὰ τὸν Αὐτοκράτορα, καὶ τοιαύτη ἐπίσης διὰ τὴν Αὐτοκράτειραν.

Ἰσχυρὰ ἐπιτόπιος παράδοσις, φερομένη ἀπὸ τὰ στόματα πάντων, ὑποστηρίζει ὅτι κατόκησεν ἐν Μονεμβασίᾳ ἐξόριστος ὁ Ἀνδρόνικος ἐπὶ τινι καιρόν. Καὶ οἱ κήτοιχοι δὲ τῶν πέριξ κωμοπόλεων καὶ χωρίων προσεπονομάζουσιν ἔτι καὶ νῦν τοὺς κατοίκους τῆς Μονεμβασίας Ἀνδρονίκους.

Ἄλλὰ ταῦτα, καὶ τοι, ὡς φαίνονται, μὴ ἀμοιροῦντα βασιμότητός τινος, οὐδόλως συμβιβάζονται — τοῦλάχιστον κατὰ τὸ ἐξαγόμενον τῆς ἐμῆς ιστορικῆς μελέτης — πρὸς τὴν ιστορικὴν ἀλήθειαν· διότι ὁ Αὐτοκράτωρ Ἀνδρόνικος ὁ πρεσβύτερος οὐδέποτε (διότι οὐδαμῶθεν μαρτυρεῖται) κατέλιπε τὴν ἑδραν αὐτοῦ, ἐπ' οὐδεμιᾷ αἰτίᾳ, πρὶ τοῦ 1328, ὅτε παρέλαβε τὴν βασιλείαν ὁ ἐγγονός αὐτοῦ Ἀνδρόνικος ὁ νεώτερος. Πῶς λοιπὸν εὐρέθη ἐκεῖνος ἐν Μονεμβασίᾳ τῷ 1319; ἢ διατὶ γράφει ἄς πρῶτον ἐξόριστος τῷ 1320; Ναὶ μὲν ἐξεβλήθη τοῦ θρόνου τῷ 1328 ὑπὸ τοῦ ἐγγονοῦ Ἀνδρονίκου, ἀλλ' οὐδεὶς τῶν Βυζαντινῶν χρονογράφων ἀναφέρει ὅτι κατήλθεν οὗτος εἰς Μονεμβασίαν, πολλῶ δ' ἤττον ὅτι μετὰ ταῦτα ἀνέλαβε τὴν ἀρχὴν, ὥστε νὰ διορίζη, κατὰ τὸ κεῖμενον τῆς ἐπιστολῆς, « Παλατίνους Συμβούλους καὶ μεγάλους Καντσιλαρίους», ἢ ν' ἀπονέμῃ δῶρα, « φέροντα τὰ σύμβολα τῆς Βασιλείας του»· ὁ δ' ἡμέτερος σοφὸς καθηγητὴς κύριος Κωνσταντῖνος Παπαρηγόπουλος ἀναφέρει ἐπὶ τοῦ προκειμένου (Ἰστ. τ. Ἑλλ. Ἔθνοῦς τ. Ε' σ. 215) ὅτι ὁ νεώτερος Ἀνδρόνικος λόγοις τε καὶ ἔργοις περιεποιήθη τὸν πεσόντα βασιλέα· « Ἀλλ' οἱ ἄλλοι — προσεπάγει — ἀρχαῖοι αὐτοῦ πολέμιοι δὲν ἔπαυσαν ταπεινοῦντες αὐτὸν καὶ » περιφρονοῦντες, μέχρις οὗ λαβὼν τὸ μοναχικὸν σχῆμα, ἀπέθανε τῇ 13 Φεβρουαρίου 1332, τετραετὶν περίπου ἀφ' ἧς » ἀπέβηκε τὴν ἀρχήν.» Ὡστε περὶ Μονεμβασίας οὐδεὶς λόγος.

Κατὰ τ' ἀνωτέρω λοιπὸν ἡ ἐπιστολὴ αὕτη, ἣν εἶδον ἰδίῳις ὄμμασι καὶ ἐξέλαβον, κατὰ τὴν κρίσιν μου, ὡς γνησίαν, φαίνεται ὡς μὴ τοιαύτη. Περιττὴ κατ' ἀκολουθεῖν θ' ἀπέβαινε καὶ ἡ δημοσίευσίς αὐτῆς ἐνταῦθα, ἂν μὴ ἐνόμιζον ἐγὼ ὅτι διὰ τῆς ἐκδόσεως αὐτῆς δίδω ἴσως ἀφετηρίαν εἰς τοὺς ιστορικοὺς ἡμῶν, πρὸς ἔρευναν καὶ ἐξακριβώσιν ὑπολυνθανούσης τυχόν τινος ιστορικῆς ἀληθείας, ἥτις διαφεύγει τὰς ἐμὰς ἀσθενεῖς δυνάμεις.

Ὁ διαδεχόμενος, ὡς εἶδομεν ἀνωτέρω, τὸν πρεσβύτερον Ἀν-

δρόνικον, Ἀνδρόνικος ὁ Γ' ἢ νέος, ἐξέδωκε καὶ οὗτος Χρυσό-
 βουλλον Λόγον, δι' οὗ ἀπονέμει ἔτι πλείονα προνόμια τοῖς Μο-
 νεμβασιαῖταις, ὅσα ἀριθμοῦνται ἐν τῷ κειμένῳ αὐτοῦ. — Τὸν
 δεύτερον τοῦτον Χρυσόβουλλον Λόγον δημοσιεύω ὡς σχεδὸν ἀνέκ-
 δοτον, διότι φέρεται μὲν τετυπωμένος ἐν τῷ «Χρονικῷ Γεωρ-
 γίου Φραντζῆ τοῦ Πρωτοβεστιάριου,» ¹, ἀλλ' ὡς ἐκ τῆς λίαν
 περιορισμένης κυκλοφορίας τῶν τοιούτων συγγραμμάτων, κα-
 θίσταται ἄγνωστος τοῖς πλείστοις. — Τὴν ἐν τῷ βιβλίῳ αὐτοῦ
 καταχώρισιν τοῦ ἐγγράφου τούτου συνοδεύει ὁ Φραντζῆς διὰ
 τῶν ἐπομένων λόγων. «Πάντα τὰ ἔχνη τοῦ πάππου ἐπακολου-
 »θὼν καὶ βεβαιῶνων ὁ Βασιλεὺς καὶ Αὐτοκράτωρ ὁ νέος Ἀνδρό-
 »νικος, τὸ κάτωθεν χρυσόβουλλον τῇ αὐτῇ πολιτείᾳ ἐχαρίσα-
 »το, ἀνανεῶνων καὶ βεβαιῶνων τὰ παλαιὰ, καὶ ἐκ νέου καὶ-
 »τὸς τούτοις καὶ τῇ ἀγίᾳ ἐκκλησίᾳ ἐφιλοδώρησε. Καὶ ταῦτα
 »πάντα μὲν ἐγὼ ἐν σεκρέτῳ τῷ βασιλικῷ εἶδον, καὶ πολλὰ-
 »κις ἀνέγνωκα· τὸ δὲ παρὸν χρυσόβουλλον εἰς χεῖράς μοι μετὰ
 »τὴν αἰχμαλωσίαν ἔτυχον ἔχειν. Τανῦν δὲ, ὡς προεῖπον, κα-
 »λῶς μοὶ ἐφάνη ἐν τῷ ἡμετέρῳ βιβλίῳ καὶ ταῦτα εὐρίσκεισθαι,
 »ἵνα τὰς εὐεργεσίας γινώσκωμεν, ἃς αἱ Μονεμβασιαῖται εἶχον
 »παρὰ τῶν Βασιλέων διὰ τὰς καλοκάγαθίας καὶ ἀρετὰς αὐ-
 »τῶν, ἵνα οὐκ εἰς λήθην διὰ τὸν χρόνον γενήσωνται, ὅπως καὶ
 »οἱ ἀκροαταὶ καὶ ἕτεροι μιμηταὶ καὶ ζηλωταὶ καλῶν ἔργων
 »ἔσωνται..»

Παρατηρῶ ἐπὶ τοῦ Χρυσοβούλλου τούτου ὅτι φέρει ἐσφαλ-
 μένην χρονολογίαν, διότι ἐνῶ γνωρίζομεν ὅτι Ἀνδρόνικος ὁ
 νέος ἀνέβη τὸν θρόνον τῷ 1328, τὸ ἐγγράφον τοῦτο χρονολο-
 γεῖται ἀπὸ τοῦ 1317.

1 Ὁ Γεώργιος Φραντζῆς, γενόμενος ἀκόλουθος τοῦ τελευταίου Αὐτοκρά-
 τορος τῶν Ἑλλήνων Κωνσταντίνου, ἔγραψεν ἱστορίαν τῆς Κωνσταντινουπό-
 λεως ἀπὸ τοῦ 1195 μέχρι τῆς ἀλώσεως αὐτῆς ὑπὸ τῶν Τούρκων, ἧς καὶ
 αὐτόπτης ἐγένετο, καὶ τῶν μετ' αὐτὴν μέχρι τοῦ 1478. Τὸ σύγγραμμά του
 ἐπιγράφεται «Χρονικὸν Γ. Φραντζῆ».

ἔχει δὲ οὕτω·

ΑΝΔΡΟΝΙΚΟΥ ΤΟΥ ΝΕΩΤΕΡΟΥ

ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

ΧΡΥΣΟΒΟΥΛΛΟΣ ΛΟΓΟΣ

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΜΟΝΕΜΒΑΣΙΩΤΑΣ

Ἐπεὶ οἱ Μονεμβασιώται οἱ τε ἀπὸ τῆς θεοσώστου πό-
λεως Μονεμβασίας καὶ ἀπὸ τῶν Πηγῶν εὕρισκόμενοι καὶ
κατοικοῦντες ἀρτίως εἰς τε τὴν θεοδόξαστον καὶ θεοφύλα-
κτον καὶ θεομεγάλυντον Κωνσταντινούπολιν, ἀλλὰ δὴ καὶ
εἰς ἄλλας πόλεις καὶ χώρας τῆς βασιλείας μου, εἰσὶν ἀπο-
τεταγμένοι διὰ χρυσοβούλλων καὶ προσταγμάτων τῶν
ἀγίων καὶ αἰοδίων καὶ μακαρίων μου αὐθέντων καὶ βα-
σιλέων, τοῦτε πατὴρ καὶ πάππου καὶ προσπάππου τῆς
βασιλείας μου, ἵνα ἐφ' αἷς ἂν ποιῶσι πραγματείαις εἰς τὴν
θεοδόξαστον Κωνσταντινούπολιν, τὴν Σηλυμβρίαν, τὴν
Ἡρακλείαν, τὸ Ῥοδοστὸν, τὴν Καλλιούπολιν καὶ τὰς ἄλλας
τῆς Μακεδονίας καὶ δίδωσι χάριν κομερκίου εἰς ποσότητες
νομισμάτων ἑκατὸν νομίσματα δύο· εἰς δὲ τοὺς λοιποὺς
πάντας τόπους καὶ χώρας καὶ σκάλας τῆς βασιλείας μου
διαμένωσιν ἀνώτεροι ἀπαιτήσεως κομερκίου παντελῶς·
διατηρῶνται δὲ καὶ ἔνθα ἂν εὕρισκωνται καὶ κατοικῶσιν
ἀνενόχλητοι καὶ ἀπὸ πασῶν ἄλλων δόσεων καὶ ἀπαιτή-
σεων, παρεκάλεσαν δὲ ἵνα τύχωσι καὶ ἐκ νέου εὐεργεσίας
παρὰ τῆς βασιλείας μου δι' ἣν ἔχει αὐτῇ τῇ χάριτι, τοῦ
ἔφεςιν καὶ ὄρεξιν εὐεργετεῖν πάντας τοὺς εἰς αὐτὴν ἀνα-
φερομένους πιστοὺς καὶ εὐυπολήπτους, προστάσσει καὶ διο-
ρίζεται ἤδη ἡ βασιλεία μου, ἀπολύουσα τὸν παρόντα Χρυ-

σόβουλλον ΛΟΓΟΝ αὐτοῖς· ἵνα πάντες οἱ Μονεμβασιῶται, οἳ τε ἐν τῇ θεοσώστῳ πόλει Μονεμβασίας κατοικοῦντες· ἀλλὰ δὴ καὶ ἐκ τῶν Πηγῶν καὶ ὅπου ἄρα εὐρίσκονται καὶ κατοικῶσιν εἰς τε τὴν θεοδόξαστον Κωνσταντινούπολιν ἢ τε καὶ ἀλλαχοῦ, ἀπολαύωσι μὲν τῆς, ἣν εἶχον οἱ ἀπὸ τῶν Πηγῶν ῥηθέντες Μονεμβασιῶται, κατεπέκεινα δὲ τῆς τοιαύτης ἐξουσίας εὐεργετεῖ ἡ βασιλεία μου αὐτοὺς κοινῶς ὅλους τοὺς Μονεμβασιώτας, τοὺς τε ἐκ τῶν Πηγῶν καὶ τοὺς ἐκ Μονεμβασίας, ἵνα ἐφ' αἷς ἂν ποιῶσι πραγματείαις δίδωσιν εἰς τὸ κομέρχιον τῆς θεοδοξάστου Κωνσταντινουπόλεως ὑπὲρ ἐκβολῆς ἀγορᾶς ἐτέρας πραγματείας ποιότητος νομισμάτων ἑκατὸν νούμισμα ἐν· εἴτε δηλονότι διὰ σίτου ἐν τῷ προφορίῳ καὶ ἀλλαχοῦ ἐνθα βούλωνται εἴτε διὰ οἴνου ἐὰν ἐξ οἴας δήποτε χώρας διακομίσωσι τούτοις ἢ διὰ προσφαγίων παστῶν ἢ τομαρίων ἢ πετζίων ἢ πανίου ἢ λινοκόκκου ἢ τζοχαρικῆς ἢ τετραπόδων ἢ ἐτέρων εἰδῶν ὧν ἂν βούλωνται, μηδόλως παρὰ μηδενὸς κωλυόμενοι ἐν ταῖς διαπράξεσι τῶν τοιούτων πραγματειῶν αὐτῶν, ἢ καθελκόμενοι εἰς ἀπαιτήσεις καμπανιστικοῦ, μεσιτικοῦ, ζυγιστικοῦ, μετρητικοῦ, πηχιατικοῦ, γομαριατικοῦ, ὀψωνίου, σκαλιατικοῦ, βιγλιατικοῦ, δεκατείας, ἀλιευτικῆς τετραμοιρίας ξυλαχύρου, ὀρειμῆς τῆς ἐνιάδος ὡς τὰς εἰς αὐτὴν περὶ αὐτοὺς ἀπάσας σκάλας, ἀλλὰ δὴ καστροκτισίας, κατεργοκτισίας, μαγειρίας, ἀντιναύλου, ἐξωπρασίας, κοσμιατικοῦ, καπηλιατικοῦ, μηνιατικοῦ, ἐργαστηριακοῦ, μεταξιωτικοῦ, τῆς ἀπαιτήσεως τοῦ πανίου τοῦ ἐν τῷ φόρῳ πωλουμένου· ἔτι δὲ καὶ τοῦ κεφαλαίου τοῦ σιτηρίου τοῦ εἰσαποταχθέντος ἀπαιτεῖσθαι ἀπὸ τῶν καρabiῶν ἢ ἐτέρου τινὸς κεφαλαίου τῶν νῦν ἐνερ-

γουμενων ἢ καὶ εἰς τὸ ἐξῆς μελλόντων ἐπινοηθήσεσθαι, ἀλλὰ διατηρῶνται ἀπάντων τούτων ἀνενόχλητοι καὶ ἀδιάσειστοι παντελῶς ὥσαύτως οὐδὲ οἱ πωλοῦντες πρὸς αὐτοὺς ἢ ἐξωνούμενοι ἀπὸ τῶν πραγματειῶν αὐτῶν εἴτε ζῶα εἰσιν, εἴτε γεννηματικά εἶδη, ἢ καὶ ἄλλο τι ἢ ἐν τῇ θεοδοξάστῳ Κωνσταντινουπόλει, ἢ ἐν ἑτέροις τόποις τῆς βασιλείας, ἀπαιτοῦντες χάριν κομερκίου, ἔνεκεν δηλονότι τῆς δεφενδεύσεως τῶν τοιούτων Μονεμβασιωτῶν. Ἔσται δὲ καὶ ὅταν διακομίζωσι διὰ καραβίων τὰς τούτων πραγματείας, εἴτε ἀπὸ τῆς ἄνω θαλάσσης εἴτε ἀπὸ τῆς θεομεγαλύντου Κωνσταντινουπόλεως κόλπων, εἴτε σῆτος εἴη εἴτε οἶνος, ἥτε ἕτερόν τι εἶδος, ἰσάζονται μὲν οἱ δηλωθέντες Μονεμβασιωταὶ ἐν τῷ κομερκίῳ τῆς θεοφυλάκτου Κωνσταντινουπόλεως, καὶ ἵνα διδῶσιν ὅσον ἀνωτέρω διορίζεται ἡ βασιλεία μου. Οἱ δὲ ἔχοντες τὰ καράβια διαμένωσιν ἀνενόχλητοι χάριν τῶν τοιούτων πραγματειῶν αὐτῶν· μήτε τετραμοιρίαν, ἢ ἄλλην ἀπαίτησίν τινα, χάριν τῆς τοιούτων ἐξουσίας παρὰ τινος ἀπαιτούμενοι· ἐὰν δὲ διέρχωνται μετὰ πραγματειῶν αὐτῶν, ἢ ἀπὸ δύσεως εἰς ἀνατολήν, ἢ ἀπὸ ἀνατολῆς εἰς δύσιν ἢ ἀπὸ μέρους τῆς Ζαγοράς διαβιβάζοντες ζῶα ἢ ἄλλο τι εἴτε εἰς τὴν Σωζόπολιν, ἢ εἰς τὴν Ἀγαθόπολιν, ἢ εἰς τὴν Μηδείαν καὶ τὰς ἄλλας χώρας τῆς βασιλείας μου, ὀφείλωσι διατηρεῖσθαι ἀνενόχλητοι καὶ ἀδιάσειστοι παντελῶς ἀπὸ τε τῆς ἀπαίτησεως καὶ τοῦ κομερκίου, τοῦ διαβατικοῦ καὶ τοῦ ποριατικοῦ παρὰ τε τῶν κατὰ καιροὺς εὐρισκομένων εἰς κεφαλὴν τῶν εἰρημένων κάστρων, καὶ παρὰ τῶν ἐκεῖσε τὰ δημόσια διενεργούντων ἐφ' αἷς δεῖν ποιῶσι πραγματείαις ἐν ἑτέροις τόποις τῆς βασιλείας μου γεννηματικάς τε καὶ

λοιπὰς, εἴτε κατὰ τὴν ἀνατολὴν, εἴτε κατὰ δύσιν, εἴτε ἐν νήσοις, εἴτε καθ' ἡπειρον, ἐν τε κάστροις καὶ πανηγύρεσιν, εἴτε ἐν ἄλλοις τόποις· ἔτι δὲ καὶ εἰς τὰς τῆς Πελοποννήσου ἀπάσας χώρας καὶ κάστρα τῆς βασιλείας μου γινωσκομένας πανηγύρεις, ὀφείλωσι διατηρεῖσθαι μὲν καὶ ἀπὸ τῶν κεφαλαίων πάντων ἀνώτεροι, διατηρεῖσθαι δὲ καὶ παντελῶς ἀνενόχλητοι καὶ χάριν δόσεως κομερκίου, μηδὲ ἔνεκεν ποριατικοῦ διδόντες τὸ τυχόν, ὅθεν ὀφείλωσι διατηρεῖν αὐτοὺς εἰς τὴν τοιαύτην ἀνενόχλησιν καὶ δεφένδουσιν· εἰς τε τὸ κομέρκιον τῆς θεομεγαλύντου Κωνσταντινουπόλεως, καὶ οἱ εἰς τὰς ἄλλας πάσας σκάλας καὶ χώρας καὶ κάστρα τῆς βασιλείας μου ἐνοχοποιούμενοι κατὰ καιροὺς· ἀλλὰ δὴ καὶ πάντες ὅσοι ἐπικρατῶσι κτήματα, ἢ ζευγολάτια, ἢ κάστρα ὀρισμῶ τῆς βασιλείας μου, ἢ τε τῆς περιποθήτου μου αὐγούστης εἰσὶν οὗτοι, εἴτε τοῦ ἐρασμιωτάτου υἱοῦ τῆς βασιλείας μου βασιλέως, εἴτε τῶν προσμενῶν ἀρχόντων τῆς βασιλείας μου, καὶ τῶν λοιπῶν ἀρχόντων καὶ ἀρχοντοπούλων αὐτῆς, οὐδὲ αὐτοὶ ὀφείλωσι χάριν μαγειρίας ἢ ὀψωνίου, ἢ ἄλλου τινὸς ζητήματος ἀπαιτεῖν τι ἐξ αὐτῶν ἢ ἄλλο τι ἐπάγειν αὐτοῖς ἐπιτίμιον καὶ ἐπιβλαβὲς ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ κατὰ καιρὸν μέλλοντες ἔχειν τὴν ἐποχὴν τῆς Θεοδοξάστου Κωνσταντινουπόλεως ἀφέξονται τελείως τοῦ ἐπάγειν ἐπειρίαν αὐτοῖς καὶ ἀπαίτησιν τὴν τυχούσαν ἢ ὀψωνίου ἢ μαγειρίας, ἢ συγκαταλέγειν αὐτοὺς τοῖς λοιποῖς ἐποίχοις ταύτης· ἐπὶ τὰς κατὰ καιροὺς γινόμενας κοινωφελεῖς ἴσως χρείας συγκροτήσεσιν, ἢ ἰδίως ὅλως ἀπαιτῶν τούτοις τῆς τοιαύτης συγκροτήσεως ἔνεκα, ἀλλ' οὐδὲ εἰς ἃς ἔχωσιν οὗτοι ὑποθέσεις ἢ μετ' ἀλλήλων, ἢ μεθ' ἐτέρων τινῶν κριθήσονται

παρ' αὐτῶν, ἀλλ' ἐν τῷ σεκρέτῳ τῆς βασιλείας μου. Τῇ γοῦν ἰσχύϊ καὶ δυνάμει τοῦ παρόντος Χρυσοβούλλου Λόγου τῆς βασιλείας μου τὰ κατὰ μέρος περὶ αὐτῆς διορίζεται, ἀπολαύσῃσι ταύτης κατὰ τὸν ἴσον καὶ ὅμοιον τρόπον καὶ οἱ ἐξ ὁσφύος παῖδες καὶ ἀπόγονοι τούτων, μέχρι ἂν ἡ τοῦ γένους αὐτῶν διαρκῶς ἢ σειρά· εἰς γὰρ τὴν περὶ τούτων ἀπάντων βεβαίωσιν ἀσφαλείας, ἐγένετο καὶ ἐπεβραβεύθη καὶ ἐπεχορηγήθη αὐτοῖς καὶ ὁ παρὼν Χρυσόβουλλος Λόγος τῆς βασιλείας μου· ἀπολυθεὶς κατὰ μῆνα Νοέμβριον τῆς ἐνισταμένης Ἰνδικτιῶνος ιε'. ἔτους ,στωκε ἐν ᾧ καὶ τὸ ἡμέτερον εὐσεβὲς καὶ Θεοπρόβλητον ὑπεσημῆνατο κράτος.

ΑΝΔΡΟΝΙΚΟΣ

Ἐν Χφ τῷ Θεῷ πιστὸς βασιλεὺς Αὐτοκράτωρ Ρωμαίων.

Δούκας Ἀγγελος Κομνηνὸς ὁ Παλαιολόγος.

Ἐκ τούτων πάντων εἰκάζομεν ὁποία τις ἦν περὶ τοὺς χρόνους τούτους ἢ ἐν τῇ Βυζαντινῇ αὐτοκρατορίᾳ θέσις τῆς Μονεμβασίας, καὶ ὁποία ἡ ὑπόληψις τῶν Μονεμβασιωτῶν παρὰ τοῖς Αὐτοκράτορσιν· ὧντος περιφανῆς καὶ ἀξιοζήλευτος.

Οὐδεμία δ' ὑπολείπεται ἀμφιβολία ὅτι τοιαῦτα αὐτοκρατορικὰ θεσπίσματα, οἷά εἰσι τ' ἀνωτέρω παρατεθειμένα, ἐξεδόθησαν πολλὰ ὑπὲρ τῆς Μονεμβασίας δυστυχῶς μὴ περισωθέντα, εἴτε καὶ μῆπω ἀνακαλυφθέντα. Ἰδίως πολλὰ ἐκ τούτων ἀπωλέσθησαν κατὰ τοὺς μεταξὺ Τούρκων καὶ Ἑνετῶν πολέμους περὶ κατοχῆς τῆς Μονεμβασίας, εἴτε καὶ μετενέχθησαν εἰς διαφόρους βιβλιοθήκας τῆς Ἑνετικῆς δημοκρατίας.

Ἐπὶ τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἔτυχον ἡγεμονεύοντες ἐν Πελοποννήσῳ οἱ δύο ἀδελφοὶ τοῦ μάρτυρος Αὐτοκράτορος ἡμῶν Κωνσταντίνου, Δημήτριος καὶ Θωμᾶς, ὁ μὲν ἐδρεῦον ἐν Ἀρχαδίᾳ ὁ δ' ἐν Πάτραις· ὅτε δὲ ὁ κατακτητὴς

Μωάμεθ κατεπλημμύρει ὅλην τὴν Ἑλληνικὴν αὐτοκρατορίαν, ἔφθασε δὲ καὶ εἰς Πελοπόννητον, εὔρε τοὺς ἀδελφούς τουτούς ἐν διχοστασίᾳ καὶ ὠπλισμένους κατ' ἀλλήλων. Τῷ 1440 «φθάσαντος τοῦ Μωάμεθ ἐν Σπάρτῃ, κατῆλθεν αὐτοθελῶς ὁ Δημήτριος καὶ ἐδουλώθη αὐτῷ!» οὐδ' ἔσχε τὴν γενναιότητα, διὰ τὸ κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Θωμᾶ πάθος, νὰ μιμηθῇ τὸν Αὐτοκράτορα ἀδελφόν, ὅστις ἔπесεν, ἀλλὰ δὲν ἔκυψεν εἰς τοὺς Τούρκους. Ὑποχείριον τότε ἔχων ὁ Μωάμεθ τὸν Δημήτριον ἐζήτησε τὴν θυγατέρα αὐτοῦ εἰς γάμον, λέγων πρὸς αὐτόν, κατὰ τὴν διήγησιν τοῦ Φραντζῆ: «ὦ Δέσποτα, ἐπεὶ οὕτω »συνέβη σοι τὰ πράγματα, τὸν τόπον τοῦτον ἄρχεισθαι ὑπὸ »σοῦ ἀδύνατον· ὁμως ἐπεὶ πατέρα σε ἐστήσαμεν ἔχειν, καὶ »τὸ κοράσιόν σου λαβεῖν ἡμεῖς εἰς γυναῖκα, τὸν τόπον τοῦτον »δὸς ἡμῖν, σὺ δὲ καὶ τὸ κοράσιόν σου ἔλθετε σὺν ἡμῖν, καὶ »χαρίσομεν ὑμῖν ἕτερον τόπον πρὸς σιτηρέσιον ὑμῶν καὶ ζωάρ- »κειαν». Ἐκεῖνος δὲ καὶ ἀκουσίως ἔστερξεν εἰς ταῦτα. Ὁ Μωάμεθ λοιπὸν, συνεννοηθεὶς περὶ τῶν τοῦ γάμου καὶ ἄλλων τινῶν ὑποθέσεων μετὰ τοῦ Δημητρίου, «ἐξαπέστειλε—κατὰ τὸν αὐ- »τὸν χρονογράφον—ἄρχοντας τινὰς Τούρκους καὶ Χριστιανούς ἐν »τῇ Μονεμβασίᾳ, ἵνα τὴν σύζυγον καὶ βασίλισσαν καὶ τὴν »τούτου θυγατέρα καὶ Ἀμῆρισσαν λάβωσιν, (ἐκεῖσε γὰρ αὗται »ὑπῆρχον διὰ τὸ ἰσχυρὸν καὶ ἀδίκαιστον εἶναι τὸ φρούριον)· »ἀλλὰ δὴ καὶ τὸ φρούριον παραδώσωσιν· ὦν τὸ μὲν ἐγένετο, »ἤγουν διὰ τὰς γυναῖκας, ἐξῆλθον γὰρ αὗται καὶ παρεγένοντο »ἐκουσίως ἔνθα ἦσαν ὅ τε Ἀμῆρξ καὶ ὁ δεσπότης (ἡγεμὼν) »Δημήτριος. Τὸ δὲ λαβεῖν τὸ ἄστυ οἱ Μονεμβασιῶται οὐκ »ἠνέσχοντο. Ὡς πάντοτε ἐκπαλαι ἦσαν τὰ αὐτῶν κατορθώ- »ματα ἄξια διηγέσεως, οὕτω καὶ τότε ἐκ νέου ἐποίησαν· ὁμοίως »καὶ ὡς ἡγεμονεύων ἐκεῖσε εὕρισκετο ὁ Μανουὴλ Παλαιολό- »γος, συναινῶν ταῖς καλαῖς γνώμαις τῶν πολιτῶν. Οὐκ ᾔθελον »λοιπὸν ἀκοῦσαι ὡς τὴν πατρίδα εἰς χεῖρας τῶν ἀσεβῶν παρα- »δώσωσιν, ἀλλὰ τοὺς ἀποσταθέντας ἄρχοντας τοῦ δεσπότης

καὶ τοῦ Ἀμνηρ καὶ τοὺς συνελθόντας αὐτοῖς ἐτέρους στρα-
 πωτάς τοῦ λαβεῖν τὸ φρούριον κακῶς ἀπεδίωξαν, καὶ τὰ
 τὴν ἀπολογίαν αὐτοῖς ἔδωσαν: «Εἴπατε ταῦτα τῷ Ἀμ-
 ηρ, ὅτι πᾶν ἄστυ καὶ φρούριον, κτισθὲν μετὰ τῆς μηχανῆς
 καὶ τέχνης ἀνθρωπίνης καὶ διορθωθὲν καὶ ἀσφαλισθὲν, πά-
 ντι μὲν οἱ ἄνθρωποι οἱ ἐντὸς αὐτοῦ ἐξουσίαν ἔχουσιν. Ἡ
 δὲ ἡμετέρα πατρίς καὶ χώρα οὐχ οὕτως ὑπάρχει, ἀλλ' ἡ
 φύσις αὐτῇ ἐφιλοδώρησε, καὶ ἐκ τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς τοῦ τόπου
 κρημνότητος τὴν ἀσφάλειαν ἔχει. Καὶ ὅταν θέλησις καὶ
 βουλή ἐστί τῷ Κυρίῳ ἄνωθεν, τὸ θέλημα αὐτοῦ γίνεται
 καὶ οὐ δύναμεθα ἀντιλέγειν, ὅτι καὶ οἷς βούλεται χαρί-
 σεται· ἡμεῖς δὲ οὐδεμίαν ἐξουσίαν ἔχομεν τὰ παρὰ Θεοῦ
 κτισθέντα ὁρᾷειν καὶ χαρίζειν.» Ἀπαγγελλομένης οὖν τῆς
 τοιαύτης ἀπολογίας τῷ Ἀμνηρ, καὶ ἀκούσας ἐκεῖνος ἐθύ-
 ημασε. καὶ τοὺς Μονεμβασιώτας πλεῖστα ὡς φρόνιμος ἐπαίνε-
 σε. Κρατήσαντες οὖν τὸ ἄστυ, δεδώκασιν αὐτὸ τῷ δεσπότῃ
 κυρίῳ Θωμᾷ καὶ αὐτὸς τάχα τῷ Πάπῃ· διὸ οὐκ ἐγκαταλεί-
 ψομεν τὸ εἰπεῖν, ἐπεὶ ἔδοξέ μοι διηγηθῆναι τὰ, ὅσας τιμὰς
 τε καὶ προνόμια μεγάλᾳ διὰ τὴν τοῦ ἄστεως καλλονὴν καὶ
 τῶν πολιτῶν ἀρετὰς οἱ βασιλεῖς κατὰ διαδοχὴν τὴν ἀγίαν
 Ἐκκλησίαν αὐτῶν καὶ αὐτοὺς τοὺς πολίτας τοὺς τοῦ περιω-
 νύμου φρουρίου ἐτίμησαν καὶ δωρεὰς μεγίστας ἐδώρῃσαντο
 αὐτοῖς. Καὶ τοῦ μὲν ἄστεως τὸ ὄνομα ὄντως τὴν κλήσιν εἶ-
 χεν, ὅτι τοῖς βουλευμένοις εἰσελθεῖν ἀληθῶς μίαν παρέχει τὴν
 νεῖσοδον· καὶ οὐ μετὰ μηχανῆς καὶ τέχνης ἀνθρωπίνης, ἀλλ'
 αὐτὴ ἡ φύσις τὸ ἄστυ ἐστόλισε καὶ ἀδύνατον ἦν εὐρεθῆναι
 κατὰ πᾶσαν τὴν ὑφήλιον ἕτερον φρούριον τοιούτως ἀδίκαι-
 στον καὶ ἀπολέμητον καὶ ἀνενόχλητον ἐκ πάσης μηχανῆς
 πολεμικῆς, ὡς τοῦτο εὐρεθῆναι ἀδύνατον. Καὶ τὰ μὲν τοῦ
 ἄστεως βραχεολόγως εἰρήκαμεν· τῶν δὲ ἀρχόντων καὶ πολι-
 τῶν καὶ τοῦ δήμου τὰς ἀρετὰς καὶ ἀνδρείας διηγησόμεθα·
 «Τὰ ἐν γῇ καὶ ἐν θαλάσσῃ εἰς πάντα ἀγαθοὶ εἰσι καὶ ἐπιτη-

»δειότατοι· ἐν τῇ θαλάσῃ μὲν ἱκανόπλοοί τε καὶ θαλαττουρ-
 »γοὶ καὶ νῆας ἐμπορικὰς πλεῖστας ἔχοντες· καὶ κυβερνῆται
 »καὶ ναύκληροὶ ἄριστοι, οὐ μόνον ἐν ταῖς ναυσὶν αὐτῶν, ἀλλὰ
 »καὶ ἐπὶ τὸν στόλον τὸν βασιλικὸν κυβερνῆται οὐκ ὀλίγοι ἐξ
 »αὐτῶν εἰσίν. Ἐν δὲ τῇ χέρσῳ ὁμοίως ἐν τῷ ἱππεύειν καὶ
 »ἀκοντίζειν στρατιῶται ἀγαθώτατοι καὶ πεζοὶ ἀνδρικώτατοι
 »καὶ δοκιμώτατοι· οἱ δὲ ἄρχοντες αὐτῶν πάλιν συνετοὶ καὶ
 »ἐντιμοὶ καὶ σοφοί, ξενίζοντες τοὺς τυχόντας καὶ παρὰ μισθόν-
 »τες καὶ πρὸ πάντων τὴν πίστιν καὶ εὐνοίαν ἐφύλαττον ἔκ-
 »παλαι καὶ ἕως τοῦ νῦν εἰς Θεὸν καὶ εἰς τὴν ἀρχὴν Ῥωμαίων.
 »Διὰ ταύτας μὲν τὰς τοιαύτας χάριτας καὶ ἀρετὰς καὶ εἰς
 »τοὺς βασιλεῖς εὐνοίαν καὶ πίστιν ἐν διαφόροις καιροῖς διαφό-
 »ρως οἱ κρατοῦντες ἀνακτες ἐτίμησαν, καὶ εἰς μέγαν προνό-
 »μιαν τὴν ἀγίαν ἐκκλησίαν αὐτῶν ἀνέβιβασαν.»

Καὶ ταῦτα μὲν ὁ Φραντζῆς· ἡμεῖς δὲ πρὶν ἢ μεταπηδήσω-
 μεν ἀπὸ τῶν χρόνων τούτων εἰς τὸν ΙΗ' αἰῶνα, παραλείποντες,
 κατὰ τὴν προδιαγραφεῖσαν ἀνάγκην, τὰ ἐν τῷ μεταξὺ συμ-
 βάλλοντα, ρίπτομεν ἐν βλέμμα ἐπὶ τῆς φιλολογικῆς ἐπόψεως τῆς
 Μονεμβασίας καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς κατὰ τὸν ΙΣ' καὶ ΙΖ'
 αἰῶνα.

Κατὰ τὸ πρῶτον ἡμῖς τῆς ΙΣ' ἑκατονταετηρίδος (1500—
 1544, καθόσον ἐξάγεται ἐκ τῶν συγγραμμάτων αὐτοῦ,) φαί-
 νεται ἐπὶ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ θρόνου τῆς Μονεμβασίας καθή-
 μενος ἀνὴρ μουσοτραφὴς καὶ λόγιος, ἐγκρατὴς τῆς ἀρχαίας
 ἡμῶν γλώσσης. Οὕτω δὲ κρίνει τις αὐτὸν ἐκ τῶν σωζομένων
 φιλολογικῶν αὐτοῦ ἔργων, περὶ ὧν ποιοῦμαι ἐνταῦθα λόγον.
 Τυχαίως περιῆλθεν εἰς χεῖράς μου βιβλίχριον ἐπιγραφόμενον

ΑΠΟΦΘΕΓΜΑΤΑ

ΦΙΛΟΚΟΦΩΝ ΚΑΙ ΣΤΡΑΤΗΓΩΝ ΡΗΤΟΡΩΝ ΤΕ ΚΑΙ ΠΟΙΗΤΩΝ

συλλεγέμενα παρὰ

ΑΡΣΕΝΙΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΜΟΝΕΜΒΑΣΙΑΣ

αφ'.

εἶναι δὲ τοῦτο ἔντυπον, κατὰ τὰ πρῶτα δοκίμια τῆς τυπογραφίας. Ἡ ἐπ' αὐτοῦ χρονολογία τοῦ 1510 εἶναι χειρόγραφος· πιθανὸν λοιπὸν νὰ ἐτυπώθη καὶ κατὰ τινὰ ἔτη πρότερον. Ἡ συλλογὴ αὕτη τῶν «ἀποφθεγμάτων» εἶναι πλουσία καὶ εὐάρεστος ἕτε γενομένη μετὰ πολυχρονίους ἀγῶνας καὶ μόχθους, καὶ οἶονεὶ δέσμη τις «ἐκ λογικῶν ἀνθέων, κρίνων, ρόδων καὶ ναρκίσσων» μυροβολεῖ. Μετὰ τὴν προμετωπίδα ἐπὶ τῆς πρώτης σελίδος ἀπαντᾷται ἡ παρὰ πόδας ἐπιστολὴ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Μονεμβασίας πρὸς τοῦ Πάπαν Λέοντα Ι'. Νομίζων ὅτι τὸ παρ' ἐμοὶ ἀντίτυπον τοῦ βιβλίου τούτου εἶναι ἂν οὐχὶ μοναδικόν, σπανιώτατον ὅμως, κρίνω ἀναγκαῖον νὰ δημοσιεύσω ἐνταῦθα, ὡς ἐν οἰκείῳ τόπῳ, τὴν μνημονευθεῖσαν ἐπιστολὴν, ἵνα σωθῇ ἀπὸ τῆς ἀδδηφαγίας τοῦ χρόνου· εἶναι δὲ ἄλλως περιεργος διὰ τὸ ὕψος καὶ τὰς ἐν αὐτῇ ιδέας. Ἰδοὺ αὕτη :

Τῷ ΠΑΝΑΓΙΩΤΑΤῷ ΚΑΙ ΜΑΚΑΡΙΩΤΑΤῷ

ΠΑΤΡΙ ΚΑΙ ΚΥΡΙῷ ΗΜΕΤΕΡῷ, ΚΥΡΙῷ ΛΕΟΝΤΙ ΔΕΚΑΤῷ,

Τῆς ἁγίας τοῦ Θεοῦ Ρωμαϊκῆς καὶ Καθολικῆς
ἐκκλησίας ἄκρῳ Ἀρχιερεῖ,

ΑΡΣΕΝΙΟΣ Ο ΜΟΝΕΜΒΑΣΙΑΣ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΣ

Ἐν Κυρίῳ χαίρειν.

Ὁ μὲν Σωφρονίσκου Σωκράτης, ἐρωτηθεὶς, Παραγιώτατε Δέσποτα, «τίνος χάριν οὐ συγγράφει, πολλῶν ἐν τούτῳ καταβαλλομένων φροστίδα ; — Ἐπειδὴ ὁρῶ, εἶπε τὰ χαρτία πολὺ τῶν γραφησομένων γε τιμιώτερα.» Ταῦτὸ τοῦτο πυθόμενος καὶ ὁ Πραξαγόρου Θεόκριτος, ὅτι «ὥς μὲν βούλομαι οὐ δύναμαι, ὥς δὲ δύναμαι οὐ βούλομαι», ἀπεκρίνατο· ὅπου δ' ἐκείνῳ τῷ σοφῷ ἄνδρι τοῦ συγγράφειν ἡμελησάτην, ταῖρ προειρημέναις αἰτίαις ἔνεκα, σχολῇ γ' ἂν ἔγωγε τῶν λόγων

ἄξιόν τι συγγράψαιμι. Ὅθεν εἰκότως πρὸς τὸν δεύτερον ἀπειλὸν γε πλουῖν, ἀποτυχὼν τῆς πρώτης ἐφάρσεως· συλλεξάμενος γὰρ πολλὰς τῶν παλαιῶν ἐκείνων βίβλους ἀνδρῶν, ἐν μέσῳ τούτων ἐμνηστὸν ἴδρυσαι· καὶ ὥς περ ἐν πολυαρθεῖ λειμῶνι γενόμενος, ἄλλο τι ἐξ ἄλλου δρεψάμενος τῶν λογικῶν ἀρθέων ἐκείνων, ἀντὶ κρίνων, ρόδων τε καὶ ραρκίσσων, θημῶνάς τινας γυνωμῶν, ἀποφθεγμάτων τε καὶ ὑποθηκῶν ἀνεστίβασα, ἐκ τούτων δ' αὖθις τ' ἀποφθέγματ' ἀνελεξάμην καὶ τῶν ἀποφθεγξαμένων κατὰ στοιχεῖον ἐνέταξα τὰ ὀνόματα, Ἀριστοτέλους καὶ Ἀλεξάνδρου τῆς χοροστασίας τούτων προεξαρχόντοιν λαχόντοιν γε· ὁ μὲν γὰρ τῶν φιλοσόφων, ὁ δὲ τῶν στρατηγῶν, ὥς τοῖς πλείστοις δοκεῖ, τὰ πρωτεῖα φέρουσι. Δωρὸν τι θεῖον οἶμαι ταῦτι, Μακαριώτατε Δέσποτα, καὶ οἶδ' ἂν τι' ἀναψυχὴν τοῖς σπουδάζουσιν ἔσσεσθαι· παίδευσιν γὰρ ἡθῶν καὶ παθῶν ἐπαρόρθωσιν καὶ τῶν πρακτέων ὑποθήκας πυκνάς καὶ τὸ δριμὺν καὶ δάκρον μετὰ τοῦ ἡδοντοῦ περιέχουσιν. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἱκανὰ πρὸς τούτοις ἀρέσεως καὶ χαριεντισμάτων παρέξουσιν ἐκείνοις τὰς ἀφορμὰς· δεῖ δὲ πολλαχῆς καὶ ἀρέσεως τοῖς σπουδάζουσιν· αἱ γὰρ ἀρέσεις παρασκευαστικαὶ πόρων εἰσὶ, κατὰ Δίωνα· καὶ τόξον καὶ λύρα καὶ ἄνθρωπος ἀκμάζει δι' ἀναπαύσεως, ἢ τοῖς σπουδαίοις χορηγήσειν ἐπαγγέλλονται τ' ἀποφθέγματα, οἱ [σπουδαῖοι] τὰς θεωρητικὰς ἀναγνώσεις ἐσθ' ὅτε μὴ δυνάμενοι φέρειν ἐκλύονται καὶ τὴν περὶ αὐτὰς σπουδὴν ἀπορρίπτουσιν.

Ἄλλ' ἐπειδὴ νόμος ἐστὶν ἡμῖν, ἄνωθεν κρατήσας, ἀπαρχὰς κομίζειν Θεῷ, ἰδοὺ καὶ αὐτὸς, τῷ νόμῳ ἐπόμενος, ἀπάχομαι σοι μετὰ Θεόν, τῷ παραρίστῳ ἀρχιποίμηνι καὶ πρωτίστῳ πάντων ἀρχόντῳ γε τῶν ὑφ' ἡμῖν, τῶν τῆς ἐμῆς ἀρθέων ἰωνιάς, τὸν γεωργὸν ἐκείνον μιμούμενος, δὲ παριόντι πάλαι τῷ βασιλεῖ τῶν Περσῶν, τὴν στοργὴν οὐκ ἔχων ἄλλως ἐνδείξασθαι τῆς ψυχῆς, ὕδατι ὀλίγῳ ζωγραφήσας αὐ-

τὸν, οὕτως ἐκείνῳ γυναικὶ ἐκόμιξε ταῖς χερσίν. "Αλλῶς δ' οὐκ ἔχων οὐδ' αὐτὸς τὸν τῆς καρδίας ἐνδείξασθαι πόθον, τῷ μικρῷ τούτῳ βιβλίῳ τρόπον ἕτερον ὅλην αὐτὴν ἐντιθεὶς, κομίζω σοι τὴν ψυχὴν, τῷ τρισκαιδεκάτῳ τῶν Ἀποστόλων, τῷ ἀκριβεστάτῳ κανόνι τῆς ἀρετῆς, τῷ ἐμφύχῳ τῶν καλῶν νόμῳ, τῷ τῶν λόγων εἰκότως προμηθουμένῳ, ὃν ἐπ' ἀνακτῆσει τοῦ ἡμετέρου γένους καὶ τῆς φωνῆς, ἥν μετὰ τῆς ἀρχῆς ἐς ὄνομα βαρβάρους μόνην ἀποκεκριμένην ἀπεβαλόμεθα, ὃ καθ' ἡμᾶς ἐξήνεγκε χρόνος οὐκ ὅτι τιρὶ συσχεθεὶς. Αἱ μὲν οὖν ἀπαρχαὶ καὶ τὸ δῶρον ὅσον πρὸς τὴν ἀξίαν λιτόν· ἀλλ' οὖν οὐκ ἀτιμαστέον γε. Εἰ γὰρ οἱ τὰ μεγάλα διὰ χειρὸς ἔχοντες μεγάλας ὀφείλουσι φέρειν τὰς δωρεάς, οὐδ' οἱ μετὰ μικρῶν ἥκοντες ἐκβάλλεσθαι δίκαιοι, μέχρις ἂν ἡ γνώμη τοῦτοις ἢ δαψιλῆς· ἔλεως ἀλλὰ δέξαιτο, Μακαριώτατε Κύριε, καὶ τῶν ταλαιπώρων Ἑλλήνων ἐκλαθέσθαι σε μὴ ποτε γένοιτο! μηδὲ βάσκανον οὕτω χρόνον κατὰ τῆς τῶν λόγων τύχης ῥιπῆναι ποτε, δυνάμενον πορηρᾷ τιρὶ καὶ παρανομοῦσῃ χειρὶ τὰ τῆς σῆς γνώμης ὅπλα παρασύρειν ἐς λήθην, μηδὲ τὸ τῆς σῆς δεξιᾶς ἀφαιρεῖσθαι πλουσιοπάροχον.

Ἄλλ' εἵης μακροῖς τοῖς αἰῶσι συμπαρεκτείνων τὸ ζῆν, ἵν' εἴης καὶ κοινῇ τοῖς ἅπασιν κοινὸν καὶ δημόσιον ὄφελος, καὶ τοῖς λόγοις ἐν μέρει τοῖς ζωογόνοις πέμπων ἀκτίνας καὶ τὸ ζῆν αὐτοῖς αἰεὶ χαριζόμενος.

Ἐρρωσο σὺν πάσῃ ἐν Θεῷ εὐτυχία.

Ἐν ἐτέρῳ βιβλίῳ, οὐχ ἥττον σπανίῳ, σωζομένῳ ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ φιλομούσου ἱατροῦ κυρίου Ἰ. Πύρρα, εὗρον κατὰ χωρισμένην καὶ τὴν κατωτέρῳ ἐπιστολὴν τοῦ αὐτοῦ ἀρχιεπισκόπου Μονεμβασίας Ἀρσενίου πρὸς τὸν διάδοχον τοῦ Πάπα Λέοντος Γ', τὸν Πάπαν Πυρρὸν Γ'. Τὸ βιβλίον τοῦτο ἐπιγράφεται:

ΣΧΟΛΙΑ ΤΩΝ ΠΑΝΥ ΔΟΚΙΜΩΝ

ΕΙΣ ΕΠΤΑ ΤΡΑΓΩΔΙΑΣ ΤΟΥ ΕΥΡΙΠΙΔΟΥ,

*Συλλεγέοντα ἐκ διαφόρων παλαιῶν βιβλίων
καὶ συναρμολογηθέντα*

παρὰ

ΑΡΣΕΝΙΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΜΟΝΕΜΒΑΣΙΑΣ

καὶ ἐξεδόθη τῷ 1544 ἐν Βασιλείᾳ (τῆς Ἑλβετίας). Ἡ ἔκδοσις καὶ δευτέρου βιβλίου, ἴσως δὲ καὶ πλειόνων, ὡς ὑπαινίττεται, ἅπερ δὲν ἐσώθησαν μέχρις ἡμῶν, ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ, κατ' ἐκείνην μάλιστα τὴν ἐποχὴν, ἐν ᾗ, ὡς ἔφθην εἰπὼν, ἡ τυπογραφία ἦν δυσπρόσιτος, ἡ τοιαύτη, λέγω, ἔκδοσις τεκμηριοῖ ὅτι πολλὴν εἶχε τὴν φιλομουσίαν καὶ φιλοπατρίαν ὁ Ἀρσένιος, ὥστε ἐκ Μονεμβασίας νὰ πέμπῃ πρὸς τύπων εἰς τὴν Ἑλβετίαν τοὺς καρπούς τῶν πολυετῶν καὶ μεγάλων μόχθων αὐτοῦ.

Ἡ δευτέρα αὕτη ἐπιστολὴ, ἣν δημοσιεύω διὰ τὸν αὐτὸν λόγον, τὸν κίνδυνον παντελοῦς ἐξαφανίσεως, εἶναι περιεργότερα καὶ ἀξιολογότερα τῆς προηγουμένης, διότι ἐν ταύτῃ περιγράφονται μὲν ζωνηρῶς αἱ ὑπὸ τοὺς Ἑνετοὺς ταλαιπωρίαί τοῦ γένους τῶν Ἑλλήνων, ἐξαίτεται δὲ ἡ ἀρρωγὴ τοῦ Πάπα ὑπὲρ αὐτῶν. Καὶ ἵνα ταύτης ἐπιτύχῃ ὁ Ἀρσένιος, σπεύδει νὰ ὁμολογήσῃ ὑποταγὴν καὶ ἀφοσίωσιν εἰς τὴν καθολικὴν ἐκκλησίαν, λέγων: «οὐ καὶ [ἡμεῖς] αὐτοὶ τῇ ἱεροαρχίᾳ ἐκκλησίᾳ »τῆς Ρώμης διατελοῦμεν πειθήνιοι; οὐ σὲ, τὸν μέγαν ἀρχιε- »ρέα καὶ ποιμένα, πατέρα καὶ διδάσκαλον οἰκουμενικὸν ὁμο- »λογοῦμέν τε καὶ ἀνακηρύττομεν;» καὶ, ἐν τῷ δικαιώματι τῆς τοιαύτης τῶν Ἑλλήνων θέσεως παρὰ τῷ Πάπᾳ, νὰ παρα- »πονῇ πῶς διὰ τί νὰ μὴ προσληφθῶσιν εἰς τὰς τάξεις τῶν Καρδινάλιων εἰς ἣ δύο Ἑλληνες. Περὶ τῶν ἐπαίνων καὶ τῶν ἐγκωμίων τοῦ Πάπα οὐδὲν προστίθημι πλέον, διότι ὁ αἰοίδι-

μος Ἀρσένιος φαίνεται λίαν ἀφειδῆς εἰς τὴν ἀπονομὴν αὐτῶν εἰς τὸν ὑπέρτατον ἀληθῶς βαθμόν. Προσφωνεῖ δὲ τὴν βίβλον «ὡς δῶρον ὀπτῆριον τῇ αὐτοῦ Μακαριότητι» μακρόθεν, κωλυόμενος αὐτὸς ὑπὸ δύο ἐξωλεστέων θηρίων, τῆς ποδάγρας καὶ τῆς πενίας, νὰ μεταβῇ αὐτοπροσώπως εἰς Ρώμην καὶ περιπτυχθῇ τοὺς ἱερουργοὺς πόδας τοῦ Πάπα.

Ἀλλὰ νομίζω περιττὴν πᾶσαν ἄλλην παρατήρησιν, ὅτε τὸ κείμενον παρατίθεται, τοῦτο μόνον κρίνων ἀναγκαῖον ἰδιαιτέρας σημειώσεως, ὅτι οὐδόλως εἶναι κατακριτέος ὁ Ἀρσένιος διὰ τὴν τοιαύτην πρὸς τὸν Πάπαν ταπείνωσίν του, διότι βιαζόμενος ὑπὸ τῶν δεινῶν περιστάσεων τοῦ Γένους ἔγραφεν οὕτως. Ἀλλοθεν δὲ πληροφορούμεθα ὅτι πολὺ ὑπὲρ τῆς βελτιώσεως τῆς τύχης τῶν Ἑλλήνων εἰργάζετο καὶ τοὺς ἰσχυροὺς τῆς Εὐρώπης ἐπεσκέπτετο, ἵνα ἐπιτύχῃ τινὸς συνδρομῆς.

Ἰδοὺ τέλος ἡ ἐπιστολή:

ΤΩ ΠΑΝΑΓΙΩΤΑΤΩ ΚΑΙ ΜΑΚΑΡΙΩΤΑΤΩ

ΠΑΤΡΙ ΚΑΙ ΚΥΡΙΩ, ΗΜΕΤΕΡΩ, ΚΥΡΙΩ, ΠΑΥΛΩ, ΤΡΙΤΩ,

Τῆς ἀγίας τοῦ Θεοῦ Ρωμαϊκῆς καὶ Καθολικῆς ἐκκλησίας
ἄκρῳ Ἀρχιερεῖ,

ΑΡΣΕΝΙΟΣ Ο ΜΟΝΕΜΒΑΣΙΑΣ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΣ

Ἐν Κυρίῳ χαίρειν πάντοτε.

Εἰ καὶ πρὶν περὶ τῶς, Μακαριώτατε Πάτερ, τὸ τῶν Ἑλλήνων γένος ἐξευτελίζων καὶ ταλαριίζων ἐτύγχανον, ὑποπεσὼν ἤδη μυρίοις χρεμῶσιν ἀνιαιοῖς, ἀλλὰ τόγε νῦν ἔχον αὐτὸ εὐδαιμον ἡγῆμαι καὶ μακαριστόν, ἅτε δὴ σὲ ἀρχιερεῖα μέγαν ἔναγχος κληρωσάμενον, κλειρόν τε καὶ ἀξιάγαστον, καὶ τὰ τῶν Ἑλλήνων ἐκ σπαργάνων τὸ δὴ λεγόμενον θανάζοντά τε καὶ ἐκθειάζοντα, καὶ τοῖς ἐκείνων προστετηκότα

καὶ προσηρτημένον μαθήμασιν, ὅθεν καὶ πρὸ τοῦ λόγου τῷ
χαῖρε κροτῶ καὶ μεθ' ἡδονῆς ὑψόθι μετεωρίζομαι καὶ συνε-
παίρομαι σοι τῷ ἐπιβάντι τῆς ἀκρας ἀρχῆς, ἐπ' ἀγαθῷ κοινῷ
τοῦ τῆς ἐκκλησιας πληρώματος, καὶ ἰδία τοῦ γένους ἡμῶν,
ὁρῶ γὰρ αὐτὸ διὰ σοῦ, ὅσον τάχος εὐδαιμονήσεις, καὶ τοὺς
λόγους αὐθις εἰς ἐπίδοσιν ἤξοντας. Τίς οὖν τοιαῦτα θεώμε-
ρος, οὐ σκιρτήσει; τίς οὐ χαιρήσει καὶ οὐ σωφρόνως χορεύσει
καὶ μέγιστον τὸν ἱακχον ἄσεται; Νῦν πᾶσα πόλις τῇ Ρώμῃ
συνῆδεται· νῦν πᾶς τις συντίθῃσι τὰ ἐγκώμια, καὶ σοὶ μεγα-
ληρόως τοὺς ὕμνους ἀναφωνεῖ, καὶ πάνδημον εὐτρεπίζει
τὸν θρίαμβον. Νῦν δέον νερόμικα καὶ αὐτὸς, μὴ σιγῇ πα-
ρελθεῖν τὰ γε μὴ σιγῆς ἄξια, ἀλλὰ τι τῶν πρὸς τὴν σὴν
εὐφημίαν ἠκόντων διεξελεθεῖν κατὰ δύναν· ἐπεὶ γε καὶ εἰ
παρῆσαν Ὁρφεῖς καὶ Μουσαῖοι, Ὀμηροὶ τε καὶ Πίνδαροι,
οὐδὲ πρὸς πολυλοσημόριόν τι τῶν σῶν εὐφημιῶν ἠδυνήθησαν
ἐφικέσθαι τὸ σύνολον. Ἀρκτέον τοίνυν μοι κατὰ δύναν,
ἐπεὶ οὐχ οἶόν τε εἰπεῖν κατ' ἔφεσίν τε καὶ βούλησιν.

Σὺ μὲν, Παραγιώτατε Πάτερ, ἐξ ἀπαλῶν ὀνύχων. . . .
διὰ τὸ τοῦ λόγου τὴν Ὀμηρικὴν πραγματείαν καὶ τὴν Ἀρι-
στοτέλους σοφίαν, οὐ μόνον ὅση περὶ τὰ φυσικὰ, καὶ ὅση περὶ
συνλογισμοὺς καταγίνεται. ἀλλὰ παρτοίαν καὶ πᾶσαν τὴν
ἐκείνων παιδείαν ἀποξάμενος ἔτυχε· καὶ τοῦτό μοι Φλω-
ρεντία καὶ αὐτὴ Ρώμη συμμαρτυρήσετον· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ
ὡς πρὸς τὰ βάθη τῆς θεολογίας αὐτῆς καταδύς, κακεῖ ἔλαιον
οὐκ ὀλίγον καταναλώσας, ἀνέκνυσας φέρων τὰ πρῶτα τῶν ἐν
θεολογίᾳ καταβαλόντων πολλὴν γροντίδα τε καὶ σπονδὴν,
τῶν τοι καὶ ἀρετῆς πᾶν εἶδος κατωρθώκως, ἀπασῶν ὀρμη-
τήριον γέγονας, καὶ μετὰ περιουσίας ὅτι πολλῆς, ἐπαινετοῦ
παρτὸς καὶ σωτηριώδους ἔφθασας ἐπὶ τὸ ἀκρότατον. Ἐπαι-
νετοὶ μὲν καὶ οἱ πρὸ σοῦ ἀρχιερατεύσαντες, καὶ ὕμνων ἐπά-
ξιοι καὶ εὐφημιῶν· σὺ δὲ ὁ τοῦ Παύλου συνώνυμός τε ὁμοῦ
καὶ ὁμότροπος, καὶ μᾶλλον ἐκείνων ἐπαινετέος καὶ ἀξιάγα-

στος· οἷς γὰρ ἀληθοῦς πολιτείας κατεβάλου τὴν ὑποβάθραν, καὶ βίου θεαρέστου ὑπέδειξας ὑποτύπωσιν, καὶ εὐφημεῖσθαι τὰ μέγιστα ὑπὸ τούτων, καὶ μέγα χροτεῖσθαι παρὰ πάντων οὐκ ἀπεικός. Τοιγαροῦν ὁ μὲν σου τὸ ἦθος, ὁ δὲ τὸν βίον, ἕτερος δέ σου τὸ ἐπιτήδευμα ὑμῶν διεξέρχεται· τὸ μὲν ὅπως συρρεσταλμένον διατελεῖ τε καὶ μέτριον, καὶ σε πρὸς τ' ἄνῳ ἐκ τῆς κάτω περιδιρήσεως ἀποσπώμενον, τὸ δὲ ὡς οὐράνιον ὄντα καὶ αὐλὸν καὶ τοῖς ἀγγέλοις μικροῦ δεῖν παραπλήσιον· τὸ ἐπιτήδευμα δὲ ὡς καλοῦ παρτὸς μεταχείρισις καὶ θεοεικέλων πρακτέων συμφόρησις. Ταῦτ' οὖν ἅπαντα λόγῳ περιλαβεῖν καὶ εὐκρινῶς συντάξαι ἀρέφικτον· τὸ δέ γε τῶν οἰκτειρωτῶν πελαγίζον τε καὶ ἀκένωτον, ἀπορώτερον αὐθις πρὸς ἔκφανσιν. Ἀλλὰ τίς σου τῶν θαυμασίων ἔργων ἀνήκοος, ὧν πᾶσα μὲν πόλις μεστή, πάντων δ' ἀνθρώπων. . . . ἐπιφάναι τὸ πρὸς ἐπικουρίαν ἢ τὸ πρὸς χεῖρον πρὸς τὸν τῶν ἐπηγεαζομένων συνασπισμὸν, τὸ πρὸς σύρρασιν τῶν ἀδικουμένων ταχύτερον, τὸ ἐτοιμότερον πρὸς τὴν τῶν ἀριωμένων παραψυγὴν, τὸ πρὸς πᾶσαν ἐπὶ κλησιν ἐκ θεαρέστου προηγμένην σκοποῦ κατεπειγμένον καὶ σπουδαιότατον; Τίς ἄν σου τὰ λοιπὰ ἀριδὴλως ἐκφράσεις, καὶ πρὸς τοῦμφανὲς καθηκόντως ἀγάγοι; Ἀλλ' οὖν ἀρκεῖ καὶ ταῦτα φασὶν ἐξ ὄνυχος δεῖκνύναι τὸν λείοντα· ἀλλὰ τούτων οὕτως ἐχόντων, μικρὰν τινα ῥῆσιν τοῦ θεοφάρτορος Βασιλείου, εἴ μοι συγγροίης, (συγγροίης δ' εὖ οἶδα, Μακαριώτατε, παρουσιαζομένῳ δὴ τὴν ἀλήθειαν), ἡδέως ἂν παρωδήσαιμι· ἐκεῖνος γὰρ ἔν τινι τῶν ἑαυτοῦ λόγων, προοιμιαζόμενος ἔλεγε, «μάχεται Ἰουδαῖσμός τε Ἑλληρισμῷ, καὶ ἀμφοτέροι Χριστιανισμῷ». ἐγὼ δὲ παρωδῶν τὴν ῥῆσιν οὕτω φημί· μάχονται Ἀγαρηνοὶ Χριστιανοῖς, ἀμφοτέροι δὲ τοῖς τάλαιπώροις Γραικοῖς· ἐκεῖνοι μὲν γὰρ τὸ ἡμέτερον βασίλειον ἀνελθὼς ἠνδραπόδισαν, καὶ τὰς πόλεις κατέσκαψαν, καὶ τὸ γένος ἡμῶν ἐς τὰ γῆς πέρατα, ὥσπερ τινὰς Αἰγυπτίους ἀγέρας, περιπλανᾶσθαι καὶ περι-

ἐρχεσθαι διεσκέδασαν· τῶν δὲ ἐσπερίων τινὲς οὐχ ὅπως οὐκ ἀρίσταται πρὸς ἐκδίκησιν τοῦ γένους ἡμῶν, ἀλλ' εἴ τι καὶ πέπαρον ὑπὸ τῶν θεοστυγῶν ἐκείνων εἴη που καταλελειμμένον ἐν τῇ Ἑλλάδι. . . . ἀρπάζοντες κατεσθίουσι, πέμποντες ἡμῖν ἀνηλεῖς τινὰς ἐπιτρόπους, μᾶλλον δ' εἰπεῖν τελώνας, οἷς τῶν ἐπισκοπῶν πωλοῦσι τὰ εἰσοδήματα, οἷς οὐκ ἀρκεῖ κουρεύειν ἐν χρῶ τὰ ταλαίπωρα πρόβατα, καὶ τὸ γὰρ ἐκπίνειν καὶ κατεσθίειν γε τὸν τυρὸν, ἀλλ' οὐδ' αὐτῶν τῶν δερμάτων ἀπέχονται· αἱ ἐκκλησίαι δὲ τῶν ἐπισκοπῶν πτώσιν φεῦ! ἀπειλοῦσιν οὐκ εἰς μακρὰν· αἱ μάνδραι δ' ἀτήμελῆς οὔσαι τῶν ποιμνίων ἀποδημούντων, ὑπὸ μυρίων λύκων ἐπιβουλεύονται. Ταῦτ' ἰταλῶν τινῶν ὑπάρχει· ἀνδραγαθήματα· καὶ οὐ λέγω περὶ ἀπάντων, μὴ γὰρ οὕτω μαρείην, ἀλλ' οἷς. . . ἤρρεσεν οὐκ ἔχων στάσιν, καὶ δεῖπνα συχρὰ καὶ χρυσίζοντες πότοι, καὶ κυμβάλων κρούσματα ραστώρης χάριν, θυμὸς, φθόνος, ἔριδες, ἡδονή, χ' ἅπας ὁ πικρὸς ἐσμός κοσμικῆς ἀπληστίας, ἀφ' ὧν τὸ σεπτὸν φεῦ! σμικρύνεται κράτος· καὶ ταῦτα μὲν δὴ ταύτῃ ἡμεῖς δὲ δύστηνοι Μεγαρήες οὐτ' ἐν λόγῳ, οὐτ' ἐν ἄρμῳ. Τίτος χάριν, Παραγιώτατε; οὐ καὶ αὐτοὶ πρεσβεύομεν τῶν χριστιανῶν; οὐ τῇ ἱεροαγίᾳ ἐκκλησίᾳ τῆς Ρώμης διατελοῦμεν πειθήνιοι; οὐ σὲ τὸν μέγα ἀρχιερεῖα καὶ ποιμένα, πατέρα καὶ διδάσκαλον οἰκουμενικόν, ὁμολογοῦμέν τε καὶ ἀνακηρύττομεν; τί τοίνυν ὥσπερ τινὰς ὑποβολιμαίους, τῆς πατρικῆς κληρονομίας ἀποστερεῖς; Τὰ πατρῷα αἰτοῦμεν, Παραγιώτατε, καὶ ταῦτα μέρος ἐκείνων πολλοστημόριον· οὐκ αἰτοῦμεν σκιάδιον πορφυρόβατον, πολυτελές τι καὶ πολυπρόποdon, καίτοι γε οὐδ' ἀπεικὸς ἦν ἔνα ἢ δύο τῶν Ἑλλήνων ἐν τοσούτοις παρτοδαποῖς ἐναριθμεῖσθαι τῶν καρδηγάλεων· οὐδὲ ζητοῦμεν πολυταλάντους ἀρχιεπισκοπὰς, οὐδ' ἐπισκοπὰς καὶ ἀββαδεῖας τῶν παχειῶν, ἀλλ' ὁμῖον τε, φίλον τε. Ταῦτα δὲ καὶ τοιαῦτ' ἐν Ρώμῃ πεντεκαίδεκατον ἔτος οἶμαι τουτὶ γονυπετῶν ἐνώπιον.

Λέοντος τοῦ Παραγιωτάτου καὶ τετραγῶδηκα γοργῶς, δὲ οἷκτῳ τινὶ συσχεθεὶς, προμήθειάν τινα γραφῆναι προστέταχεν, ἥτις ἐς τόδε μένει νεκρά. οἶσθα γὰρ ἀκριβῶς ὥς ὁ καλὸς πον ρήτωρ φησὶν, ὥς «ἅπας μὲν λόγος, ἂν ἀπὴ τὰ »πράγματα, μάταιόν τι φαίνεται καὶ κενόν»· ταύτην πέμπω τῇ ὑμετέρᾳ Παραγιότητι ὥστε ζῶσαι αὐτὴν ἐμπνεύσας ζῶσαι ψυχὴν τῷ παραγιωτάτῳ σου στόματι, καὶ τότε δὴ τότε τοὺς τῶν Ἑλλήνων λόγους ἀναζωπυρήσεις τὰ λολίσθια πρέοντας, καὶ δεῖξεις ἐν Ἑλλάδι Ἰταλοὺς ἑλληρίζοντας καὶ Ἑλληνὰς ἰταλλίζοντας, ἐκατέρους ἀρίστους ἐκατέραιν τοῖν γλώτταιν, οἳ σε καὶ ὑμῆσουσι λόγοις καὶ ἐπαιρέσουσιν ἐγκωμίοις, τὴν ἀληθῆ σου σοφίαν, τὴν ἀρίστην σου φρόνησιν, τὴν τῆς ἀληθείας τιμὴν, τὸ ἡλαρόν σου καὶ κόσμιον καὶ φιλόανθρωπον, τὸ ἐλευθέριον τῆς οὐραρίου σου καὶ μεγάλου ψυχῆς, ἀλλὰ τε πολλὰ καὶ ἀγαθὰ καὶ τοῖς χρήζουσι τὴν ἐπάρκειαν, ἃ σοι μεγίστην δόξαν ἐς τὸν ἐπόμενον σώσει καὶ ἀποθανάτησει τὴν μνήμην παιδὸς δεχομένου παρὰ πατρός. Καὶ ταῦτα μὲν ἐκβαίη ἢ ἂν φίλον δόξοι Θεῷ καὶ σοὶ τῷ θειοτάτῳ γε ἀρχιποίμενι· ἐπεὶ δ' ἔθος ἐστὶ παλαιῶν. διδόναι δῶρα ὀπτήρια, ἐγὼ δὲ ὑπὸ τε ποδάγρας καὶ περιὰς, δυοῖν ἐξωλεστάτοις θηρίοις κωλύομαι ἰδεῖν μὲν τὴν ἀρχιεροπρεπείαν καὶ θεοείκελον πρόσον· προσκύνει δὲ καὶ προσπτύξασθαι καὶ τοὺς ἱερουργοὺς σου πόδας, τὰ εἰς ἐπτὰ τραγωδίας τοῦ Εὐριπίδου σποράδην εὐρισκόμενα σχόλια, ἃ δὴ γε οἶά τις μέλισσα ἐνιζάνων αἷς ἐρέτρων βίβλοις τῶν παλαιῶν, ἐν τε τῇ Μίρῳ πόλει καὶ Ραδαμάνθους, Ἐρετήσι τε καὶ Φλωρεντίᾳ ἐρανισάμην ἐπιμελῶς, καὶ οἶόν τινα συνηρημολογησάμην σειρὰν, πέμπω δῶρον ὀπτήριον τῇ ὑμετέρᾳ Παραγιότητι· οἶδα γάρ σε, Μακαριώτατε, ὀμηρικώτατον ὄντα, καὶ ποιηταῖς οὐχ ἥττον ἢ καὶ τοῖς φιλοσόφοις προσκειμενον. Ὅτι δὲ καὶ οἱ τραγικοὶ τοῖς μετ' ἐπιστάσις διεξιῶσι τὰ κείνων, οὐκ ὀλίγην παρέχουσι τὴν ὠφέλειαν, Τιμοκλέους ἄκουσον·

ὦ τὰν, ἄκουσον ἤν τί σοι δοκῶ λέγειν.
 Ἄρθρωπος ἐστὶ ζῶον ἐπίπονον φύσει.
 Καὶ πολλὰ λυπηρὰ ὁ βίος ἐν αὐτῷ φέρει.
 Παραψυχὰς οὖν φροντίδων ἀνεύρατο
 Ταύτας· ὁ γὰρ ροῦς τῶν ιδίων λήθην λαβὼν
 Πρὸς ἀλλοτρίῳ τε ψυχαγωγηθεὶς πάθει,
 Μεθ' ἡδονῆς ἀπῆλθε παιδευθεὶς ἄμα.
 Τοὺς γὰρ τραγωδοὺς πρῶτον, εἰ βούλει, σκόπει,
 ὧς ὠφελοῦσι πάντας· ὃν μὲν γὰρ πένης,
 Πτωχότερον αὐτοῦ καταμαθὼν τὸν Τήλεφον
 Γερόμενον, οὕτω τὴν περιὰρ ρᾶον φέρει.
 Ὁ ροσὼν τι μαρικόν, Ἀλημέρον' ἐσκέψατο·
 Ὁφθαλμῖα τις, Ἰσιφιν ἴδε τυφλόν.
 Τέθνηκε τῷ παῖς, ἡ Νιόβη κεκούφικε·
 Χωλός τις ἐστὶ, τὸν Φιλοκτήτην ὄρα,
 Γέρον τις ἀτυχεῖ, κατέμαθε τὸν Οἰρέα.
 Ἄπαντα γὰρ τὰ μείζονα εἰ πέπονθέ τις,
 Ἀτυχήματ', ἄλλοις γεγονότ' ἐννοούμενος,
 Τὰς αὐτὸς αὐτοῦ συμφορὰς ἥττον φέρει.

Καὶ ταῦτα μὲν Τιμοκλῆς. Σὺ δὲ, Μακαριώτατε Πάτερ,
 τὰ τοῦ Εὐριπίδου ἀσπασίως ὑποδεξάμενος, προσδόκα καὶ
 ἄλλα τῶν χρησιμωτάτων μετ' οὐ πολὺν, ἃ Λουκᾶς Ἀρτῳριος
 ὁ τὰ τε ἄλλα ἐπιεικῆς, καὶ τῷ τυποῦν ἐπιμελεία καὶ
 δεξιότητι χρώμενος ἐτοιμάζει δεύτερον ὀπτήριον τῇ ὑμετέρᾳ
 Παραγίῳτι.

Οὐλέ τε καὶ μέγα χαῖρε.

Παραλαβὼν ὁ ἀδελφὸς τοῦ Αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου τοῦ
 Παλαιολόγου Θωμᾶς τὴν Μονεμβασίαν, παραδοθεῖσαν αὐτῷ,
 ὡς εἶδομεν ἄνωτέρω, ὑπὸ τῶν κατοίκων, καὶ μὴ δυνάμενος νὰ
 ὑπερκασίσῃ αὐτὴν κατὰ τῆς ἐπιδρομῆς τῶν Τούρκων, παρέ-
 δωκεν αὐτὴν τῷ Πάπῃ, ὅστις ἔπεμψεν ἐκεῖ στρατὸν πρὸς

ἀπόκρουσιν τοῦ ἐχθροῦ. Καὶ ὄντως ἡ Μονεμβασία, ἐξοπλισθεῖσα καλῶς ὑπὸ τοῦ ἀποσταλέντος ἐν αὐτῇ στρατηγοῦ Λορεδάνου καὶ τότε ἀντέσχε κατὰ τῶν Τούρκων, καὶ μετὰ ταῦτα διέμεινεν ἐλευθέρη, (ὣν ἦτο ἐλευθερία ὑπὸ τοὺς Ἑνετοὺς), μέχρι τοῦ 1540. Κατὰ ταύτην τὴν ἐποχὴν Αὐτοκράτωρ τῶν Τούρκων ἦν ὁ φοβερὸς Σολεϊμάνης. Οὗτος λοιπὸν, σκοπὸν προθέμενος τὴν ὁπωσδήποτε κατὰκτησιν ἀπάσης τῆς Ἑλληνικῆς χώρας, ἐπολιόρκησε στενωῶς ἀπὸ τοῦ 1537 τὴν Μονεμβασίαν κατὰ τὸ Νάυπλιον, καὶ μετὰ τρία ἔτη κατώρθωσε νὰ κυριεύσῃ διὰ συνθήκης ἀμφοτέρω τὰ ἰσχυρὰ ταῦτα φρούρια, ἐξαντληθέντα πλέον ἐκ τῶν συχνῶν βομβαρδισμῶν καὶ ἐπιθέσεων καὶ ἐκ τῶν παντοσιδῶν στέρησεων. Ἐκτοτε λοιπὸν διετέλει ἡ Μονεμβασία ἡσυχος ὑπὸ τοὺς Τούρκους μέχρι τοῦ 1687. Ἡ Ἑνετία, ὑποβλέπουσα ἀνέκαθεν τὰς ἐν τῇ ἀνατολῇ κτήσεις τῶν Τούρκων, ἀπεπειράθη αὖθις ν' ἀναλάβῃ τὰς ἀπολεσθείσας χώρας καὶ πρὸς τοῦτο εὗρισκε — διότι ἦτο ὁμόθηρσκος — καὶ τοὺς Ἕλληνας προθύμους. Τῷ 1687 ὁ Ἑνετὸς στρατηγὸς Μοροζίνης, κυριεύσας ἀπὸ τῶν Τούρκων πᾶσαν σχεδὸν τὴν Πελοπόννησον, ἔστη ὑπὸ τὸν Ταύγετον, πολιορκήσας τὸν Μισθρᾶν· ἐκεῖ δὲ διατρίβων ἐπεμψε εἰς Μονεμβασίαν πρέσβεις, ἵνα λάβωσι τὰς κλεῖς τοῦ φρουρίου· οἱ κατέχοντες ἡρνήθησαν, διὸ ἐπεμψε καὶ ἐκ δευτέρου, ἀλλ' εἰς τὴν πρεσβείαν ταύτην ἀπήντησαν διὰ πυροβολισμῶν. Ὁργισθεὶς λοιπὸν διὰ τὴν ἀγερωχίαν ταύτην ὁ Μοροζίνης, διέταξε τὸν μοίραρχον Βενιέρην ἵνα, λαβὼν 12 μεγάλα πλοῖα, ἔλθῃ εἰς Μονεμβασίαν καὶ κανονοβολήσῃ αὐτήν. Ὁ Βενιέρης, βοηθούμενος ὑπὸ Μανιατῶν καὶ Κηθυρίων, ἔστησε πολιορκίαν, ἣν ὅμως τυχαῖον συμβᾶν διέλυσεν, ἡ δὲ ναυτικὴ μοῖρα ἀπῆρεν ἐκεῖθεν, πλεύσασα πρὸς τὸν Σαρωνικὸν κόλπον. Μετὰ δύο ἔτη, οἱ Ἑνετοὶ, συντελέσαντες ὀλοκλήρου τῆς Πελοποννήσου τὴν κατάκτησιν, ἐπανῆλθον εἰς τὴν Μονεμβασίαν καὶ ἐπολιόρκησαν αὐτήν στενωῶς ἐπὶ 14 μῆνας, μεθ' οὓς παρέδόθη εἰς αὐτοὺς ὑπὸ τῶν Τούρκων διὰ συνθήκης τῇ 10ῃ Αὐ-

γούστου 1690. Ἀλλ' οἱ Τούρκοι ἐπανῆλθον. Περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἔτους 1715 ἦσαν εἰς τὸν ἰσθμὸν τῆς Κορίνθου, καὶ ἐπολιόρχουν τὸν Ἀκροκόρινθον.

Μετὰ τὸ φρούριον τοῦτο, περιελθὼν ἀπὸ τῶν Ἑνετῶν εἰς τὰς χεῖρας τῶν Τούρκων τῇ 10ῃ Ἰουνίου 1715, ὑπέστησαν ἀλλεπαλλήλως τὴν αὐτὴν τύχην τὸ Ἄργος, τὸ Ναύπλιον τῇ 9ῃ Ἰουλίου, ἡ Μάνη, ἡ Μεθώνη, ἡ Κορώνη καὶ οἱ Ναυαρχῖνοι· Μόνον καὶ τελευταῖον φρούριον καθ' ἅπασαν τὴν Πελοπόννησον ὑπελείπετο εἰς τὴν κυριότητα τῶν Ἑνετῶν ἡ Μονεμβασία· Ἐπολιορκήθη καὶ αὕτη· καὶ ἐνῷ ἡδύνατο ἐπὶ πολὺ ἔτι ν' ἀντιστῇ, παρεδόθη τοῖς Τούρκοις διὰ προδοσίας Ἑνετοῦ τινος, κατὰ τὴν 16ην Σεπτεμβρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους. Οὕτω δὲ ἐν διαστήματι ἡμερῶν ἑκατὸν καὶ μιᾶς ὁ Δαμαδ-Ἀλῆς συνεπλήρωσε τὴν κατὰκτησιν τῆς Πελοποννήσου, καὶ περὶ τὰ τέλη τοῦ ἐπαρχίου ἐκείνου ἔτους ἀπῆλθεν ἐξ αὐτῆς.

Οἱ Ἑνετοὶ ἀπώλεσαν ἤδη διὰ παντὸς τὴν Πελοπόννησον, ὑπὲρ ἧς τοσοῦτον ἐκθύμως ἡγωνίσθησαν, χύσαντες τὸ αἷμα μυριάδων στρατιωτῶν καὶ θυσιάσαντες πλοῖα πολλὰ καὶ χρήματα ἄπειρα. Εἰ καὶ ὁ ἐπὶ τῶν χριστιανῶν ζυγὸς τῶν Ἑνετῶν ὑπῆρξεν ἥττον βαρὺς καὶ τραχὺς τοῦ τῶν Τούρκων, ἦτο ἐν τοῦτοις ἐπίσης ἐπαχθὴς, διότι καὶ αὐτοὶ πολλάκις μετῆλθον κατὰ τῶν χριστιανῶν τὰ συνηθέστατα παρὰ τοῖς Τούρκοις μέτρα, εἴτε πρὸς καταστολὴν ἐπικρασιῶν, εἴτε πρὸς ἐκδίκησιν ἑνεκα τοιούτων.

Κατὰ τὸ τρίμηνον διέστημα τῆς ἐπιδρομῆς τῶν Τούρκων εἰς τὴν Πελοπόννησον, οἱ πανάθλιοι Ἕλληνες ὑπέστησαν τὰ πάνδεινα· οἱ κάτοικοι ὅλων τῶν κυριευθέντων φρουρίων ἐσφάζοντο ἀνηλεῶς καὶ ἄνευ διακρίσεως τάξεως, γένους ἢ ἡλικίας· ἐκεῖνοι δὲ, ὧν ἐφείσθη ἡ σπάθη, ἀπῆχθησαν αἰχμαλῶται καὶ διεσπάρησαν πωλούμενοι εἰς τὴν Ἀφρικὴν καὶ ἀλλοχόσε· ἐν γένει δὲ ἐταλαιπωρήθησαν καὶ ἐδασανίσθησαν κατὰ πάντα τρόπον.

Μετὰ τ' ἀνωτέρω κλείω ἐνταῦθα τὴν εἰσαγωγὴν ταύτην, ἣν ἐθεώρησα ἀναγκαῖον νὰ προτάξω πρὸ τοῦ κυρίου θέματος τῆς ἀνὰ χειρὸς ἱστορικῆς πραγματείας. Πρῶτος ἐγὼ ἀναγνώριζω τὴν ἀδεξιότητα, μεθ' ἧς ἐπραγματούθη ζήτημα εὐρὺ καὶ μέγα, οἷόν ἐστιν ἡ καθόλου Ἱστορία τῆς Μονεμβασίας. Καὶ πρῶτος ἐγὼ, στρέφων τὸ βλέμμα εἰς τὰς ἀνωτέρω σελίδας, παρατηρῶ ὅτι ἔρριψα φύρδην-μίγδην ὕλην παντοίαν καὶ σπουδαίαν ἀκατεργάστως καὶ ἀτάκτως· βλέπεις δὲ διὰ τοῦτο, φίλε ὁμιλητὰ, καὶ σὺ τὰ μέχρι τοῦδε γραφέντα, οἴονεαι σωρεῖαν τινὰ πολλῶν καὶ λαμπρῶν τεμαχίων Πεντελικοῦ μαρμαρίου, ἅπερ χεῖρ δεξιωτέρα τῆς ἐμῆς συναρμόζουσα καὶ διατάττουσα, ἤθελεν ἀποτελέσει μεγαλοπρεπὲς καὶ καλλίμορφον οἰκοδόμημα. Ἀλλ', ὥς καὶ προλογίζων εἶπον, ἐγὼ μήτε τὰ μέσα, μήτε τὸν ἀπαιτούμενον χρόνον ἔχων κατὰ τὴν ὥραν ταύτην, ἔγραψα ταῦτα ἐν συνόψει, σκιαγραφίαν τινὰ μόνον παρέχων τῶν παρωχημένων καιρῶν. Παρέλειψα λοιπὸν διὰ τοῦτο νὰ ἐκθέσω κατὰ πλάτος τοὺς πολέμους, ὧν θέατρον ὑπῆρξαν οἱ βράχοι τῆς Μονεμβασίας, τὴν κατὰ τούτους κατὰστασιν τοῦ τόπου καὶ τὰ ἐπακόλουθα, ἅπερ πάντα εἰσὶν ἄξια πολλοῦ λόγου. Ἐπίσης παρέλειψα τὴν κατὰχώρησιν καὶ ἄλλων σπουδαίων κειμένων· παρέλειψα νὰ μνημονεύσω τοῦ περιφήμου οἴνου τῆς Μονεμβασίας, τοῦ κλεινοῦ ἀνθοσμίου, ὅστις ἐφαίδρυνε καθ' ὅλον τὸν μεσαίωνα τὰς τραπέζας τῶν Αὐτοκρατόρων καὶ ἡγεμόνων, καὶ πολλὰ ἄλλα, περὶ ὧν ἐς ἄλλοτε.

Νῦν δὲ κρίνω καλὸν νὰ ρίψωμεν ἐν βλέμμα ἐφ' ὅλης τῆς Πελοποννήσου, ἵνα μετὰ ταῦτα εἰσέλθωμεν ἐνημερώτεροι εἰς τὴν ὑπόθεσιν. Διεξέρχομαι λοιπὸν ἐν παρόδῳ χρονικὸν διάστημα ἐνὸς αἰῶνος καὶ πλέον, ἥτοι ἀπὸ τοῦ 1715 μέχρι τοῦ 1821.

1713—1821

Ἀπὸ τοῦ 1715 καὶ ἐντεῦθεν ἐκάλυψε τὴν Ἑλλάδα, ἰδίως δὲ τὴν Πελοπόννησον ἡ ζοφερωτέρα δουλεία τῶν ὅσων ποτὲ ὑπέστη· αἱ πασίγνωστοι ὀθωμανικαὶ τυραννίαι καὶ μαστιγώσεις, αἱ ἐξορίαι καὶ αἱ δημεύσεις, αὐξάνουσαι ὁσημέραι, οἱ φόροι, μικροὶ μὲν ἄλλως καὶ ἐλάχιστοι, ἀνοικονόμητοι ὅμως ἔνεκα τῆς μεγάλης πενίας, ἤγαγον τοὺς δυστυχεῖς κατοίκους εἰς τὴν ἐσχάτην ἀπελπισίαν· καὶ ἐν τούτοις οὐδὲν ἀπολύτως ἠδύναντο νὰ πράξωσι πρὸς ἀπαλλαγὴν των, διότι οἱ προηγούμενοι μακροὶ καὶ συνεχεῖς πόλεμοι, αἱ συχναὶ ἀλλαγαὶ δεσποτῶν, καὶ τὰ καταθλιπτικὰ μέτρα, ἅπερ ἔλαβον ἐσχάτως οἱ Τοῦρκοι κατ' αὐτῶν, ἀφῆρουν πᾶσαν περὶ ἀπελευθερώσεως σκέψιν. Πρὸς σαφεστέραν δὲ παρὰστασιν τῆς ἐλεεινῆς ἀναργυρίας τῶν Πελοποννησίων, παρατίθημι ἐνταῦθα αὐτολεξεῖ τὴν σχετικὴν περικοπὴν ἐκ τῆς ἱστορίας ἀξιολόγου συγγραφέως, ἐξακριβώσαντος μετ' ἐπιστάσεως τὴν κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα ἱστορίαν τοῦ Ἔθνους· «Ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τοῦ 1715 μέχρι τοῦ 1769 ὁ βαρύτερος ὀθωμανικὸς φόρος» ἀναφέρει οὗτος, «δὲν ἀνελogiζετο εἰς ἐκάστην οἰκογένειαν τῆς Πελοποννήσου» πλέον τῶν 15 γροσίων, διὰ τὴν τότε ἀπαρραδειγμάτιστον ἑλλειψιν χρημάτων· ὅλα τὰ τρόφιμα καὶ λοιπὰ εἶδη ἐπωλοῦντο μὲ τιμὰς μικράς, δηλ. 40 ὀκάδες σίτου ἡγορᾶζοντο μὲ 10 παράδες, 10 ὀκ. βούτυρον μὲ 40 παράδες, 20 ὀκ.

»τυρὸς μὲ 40 παρὰδες, κρασί 60, 70-80 μπότσαι μὲ 40
»παρὰδες, τὸ πρόβατον, τὴν αἶγα, ἢ τὸν χοῖρον ἡγόραζον
»ζῶντα μὲ 25-30 παρὰδες. τὸν ἵππον, τὸν βόα μὲ 100 πα-
»ρὰδες· ὅστις δὲ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην εἶχεν 100 ἢ 200
»γρόσια ἦτον ὁ πλεόν εὐτυχὴς καὶ πλούσιος. κτλ.» Ἐν τῇ
τοιαύτῃ δὲ καταστάσει διήνυσαν οἱ Ἕλληνες 50 καὶ πλεόν
ἔτη. Ἐκαστος εὐκόλως ἀναλογίζεται ὁποῖαν ζωὴν ἔζων. Καὶ
ἐν τούτοις ὁ Ἕλλην τῆς ἐποχῆς ἐκείνης περιστάσιν ἐξήτει ἵνα
δράξῃ τὰ ὅπλα του ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας. Ἀλλὰ δεινὰ χεῖρονα
τούτων ἀναμένουσιν αὐτὸν ἐπὶ τοῦ παρόντος, ὡς θὰ ἴδωμεν.

Θύματα οἱ Ἕλληνες πολλάκις γενόμενοι τῆς πρὸς τοὺς
Φράγκους εὐπιστίας αὐτῶν, μετ' ἀλληλουχίαν πικρῶν μαθη-
μάτων, ἠναγκάσθησαν ν' ἀποβίβωσι τὰς περὶ ἀπελευθερώσεως
των διὰ μέσου ἐκείνων χιμαρικὰς ιδέας, καὶ στρέψωσι πλεόν
εὐέλπιδα καὶ ἱκετικὰ τὰ βλέμματα των πρὸς τὴν ὁμόθησκον
Ρωσσίαν. Αἱ πρὸς τὴν δύνανται ταύτην συμπέθειαι τῶν Ἑλλή-
νων διεφάνησαν μὲν ἀπὸ τῆς ὑπὸ Δὸν-Ζουὰν τοῦ αὐστριακοῦ
ἐλεεινῆς αὐτῶν ἐγκαταλείψεως, ἐξηκολούθησαν δὲ ἀναπτυσ-
σόμεναι κατὰ τοὺς ἐπομένους χρόνους, καὶ ἰδίως μετὰ τὴν
ὑπὸ τῶν Ἐνετῶν κατάκτησιν τῆς Πελοποννήσου. Ἡγνούουν
ὅμως ὅτι ἡ Ρωσσία, ἀδελφικὴν ἐπιδεικνυμένη στοργὴν, κατὰ
τὸ φαινόμενον, ὑπὲρ τούτων, ἐπεδίωκε μόνον τὴν προτοικειώ-
σιν των, ὅπως χρησιμεύσωσιν αὐτῇ ὡς ὄργανα τῶν περὶ κα-
τακτῆσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως σκοπῶν της, ὡς κοινῶς
ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς φρονεῖ, κυρίως ὅμως ὅπως ἐπιτύχῃ ἄλλα
τινὰ μικρὰ ὠφελήματα, ὅπερ καὶ συνέβη.

Οἱ κατ' ἐκείνην λοιπὸν τὴν ἐποχὴν προϊστάμενοι τῶν δια-
φόρων χωρῶν τῆς Πελοποννήσου, ἐν οἷς οἱ Ζαχήμες, Κρεββατὰς,
Μπενάκης, κλπ. κατέφυγον δι' ἀναφορὰς των πρὸς τὴν Αὐτο-
κράτειραν τῆς Ρωσσίας Αἰκατερίνην τὴν μεγάλην, ἐπικαλού-
μενοι βοήθειαν. Καὶ ὄντως αὐτὴ ἔδωκεν ὡς πρῶτον δεῖγμα τῆς
εὐμενείας της τὴν ἀποστολὴν τοῦ Γεωργίου Παπῆζωλη, Μακε-

δόνορ, λοχαγοῦ τοῦ ρωσικοῦ πυροβολικοῦ, εἰς τὴν Ἑλλάδα πρὸς βολιδοσκοπήσιν τῶν πνευμάτων καὶ παρχίνησιν πρὸς ἐπανάστασιν. Μετὰ δὲ τὰς εὐαρέστους ἀνακοινώσεως τοῦ ἀπεσταλμένου τούτου, κατέπλευσε καὶ ἡγκυροβόλησεν ἐν Οἰτύλῳ ἡ πρώτη μοῖρα τοῦ ρωσικοῦ στόλου ὑπὸ τὸν Θεόδωρον Ὁρλώφ, λήγοντος τοῦ Φεβρουαρίου τοῦ 1770. Ἐκινήθησαν τότε οἱ Ἕλληνες πρῶτον μὲν ἄνευ ζήλου, διότι καὶ ἡ ρώσικὴ συνδρομὴ ἦτο ψυχρὰ καὶ ἀπρόθυμος· εἶτα δὲ ἐπανεστήσαν γενικῶς καὶ μικρὰ τινα κατωρθώματα διεπράξαντο. Ἀλλ' ἐπὶ τέλους ἡ ἐπανάστασις κατέπεσε, διότι οἱ Ἕλληνες οὔτε ἦσαν, οὔτε ἦτο δυνατὸν νὰ ᾧσιν ἐπαρκῶς παρεσκευασμένοι, ἔλειπον δὲ αὐτοῖς πάντα τὰ χρειώδη· καὶ τὰ ὑποσχθέντα ὑπὸ τῆς Ρωσσίας βοηθήματα περιωρίζοντο εἰς ὀλίγα μόνον ὄπλα. Τότε λοιπὸν, ἀνωτέρᾳ διαταγῇ, οἱ Ἀλβανοὶ λησταὶ ἀνὰ μυριάδας κατεπλημμύρησαν τὴν Πελοπόννησον, καὶ σφάζοντες, αἰχμαλωτίζοντες καὶ λεηλατοῦντες ἐπήνεγκαν οὐχὶ πλέον τὴν ἡσυχίαν καὶ τὴν τάξιν, ἀλλὰ νεκρικὴν σιγὴν ἐν ὅλῃ τῇ χώρᾳ. Ἐν μόνῃ ἔτι τῇ Μεσσηνίᾳ ἐφαίνετο ἐπιμένουσα ἡ ἐπανάστασις, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ ὥρμησεν ὁ Ἀλβανὸς Χατζῆ Ὁσμὰν ἐκ Τριπόλεως μετὰ 8000 ἀνδρῶν. Ὁ Μυρομιχάλης ἐζήτησεν ἀμέσως ἐπικουρίαν παρὰ τοῦ Ὁρλώφ καὶ ἡτοιμάσθη ν' ἀντισταθῇ· ἀλλ' ὁ Ρῶσος στρατηγὸς, εἴτε ἕνεκα προσωπικῆς δυσανεκείας, εἴτε διότι δὲν ἐπίστευε πλέον εἰς τὴν ἐπανάστασιν, ἐγκατέλιπε τὸν ἄνδρα, καὶ κατ' ἀκολουθίαν ἡ ἄκαιρος καὶ ἀτελέσφορος, ἀλλὰ διδακτικὴ ἐκείνη ἀπόπειρα πρὸς ἀπελευθέρωσιν κατέπεσεν ἐξ ὀλοκλήρου.

Παρητίθηναι ἐνταῦθα ἐκ τοῦ πολυτίμου ἱστορικοῦ συγγράμματος τοῦ καθηγητοῦ κ. Παπαρρηγοπούλου, τὸ ἐξῆς χωρίον, περιγράφον ζωντῶς τὴν τότε κατάστασιν τῆς Πελοποννήσου.

«Ἀλλ' ἐν τῷ μεταξύ αἱ ἄλλαι ἐλληνικαὶ χώραι ἔπαθον τὰ πάνδεινα, ἰδίως δὲ ἡ Πελοπόννησος. Οἱ Ἀλβανοὶ, οὓς ἡ Ὑψηλὴ Πύλη ἐξηκόντισε κατ' αὐτῆς τῷ 1770, ἀφ' οὗ εὐχε-

»ρῶς κατέπνιζαν τὸ ἀσθενὲς ἐκεῖνο κίνημα, ἐξετράπησαν εἰς
 »λεηλασίαν καὶ δῆωσιν δεινὴν. Συμποσωθέντες βαθμηδὸν εἰς
 »60,000 κατέστρεψαν πόλεις καὶ χώρας, καὶ τὰς μὲν εὐπο-
 »ρωτέρους, παντελῶς γυμνώσοντες, κατηνάγκαζον νὰ ὑπογρά-
 »ψωσι χρεωστικὰς ὁμολογίας ποσῶν μεγάλων, τοὺς δὲ πενεστέ-
 »ρους ἀπεμπόλουν ὡς κτήνη. Οἱ κάτοικοι τῆς Βοστίτζης κατα-
 »φυγόντες εἰς τὴν μονὴν τῶν Ταξιάρχων, ἅπαντες ἐσφάγησαν·
 »αὐτοὶ οἱ Μανιάται ἠναγκάσθησαν νὰ ζητήσωσιν ἄσυλον εἰς
 »τὰς δυσχωρίας τοῦ Ταυγέτου, καταλιπόντες τὰς κόμας αὐ-
 »τῶν εἰς τὴν διαρπαγὴν τῶν Ἀλβανῶν. Ἐκ τούτων πολλοὶ
 »εἶχον ἀνὰ χεῖρας ὁμολογίας 500 καὶ 600,000 γροσίων· εἰκο-
 »σакισχίλιοι Πελοποννήσιοι ἐπωλήθησαν εἴτε εἰς Ἀλγερίαν
 »εἴτε εἰς τοὺς Τούρκους τῆς Ρούμελης. Δὲν ἐφείσθησαν δὲ εἰς
 »λησταὶ οὐδὲ τῶν πέριξ νήσων· ἰδίως αἱ Σπέτσαι, αἱ κοινωνή-
 »σασαι τοῦ ἀποτυχόντος ἀγῶνος, ἔπαθον πολλὰ ἀπὸ Ἀλβα-
 »νοὺς ἐπιπλεύσαντας ἐξ Ἀργολίδος. Ἡ χερσονήσος ἡρημώθη
 »κατοίκων, διότι ὅσοι δὲν ἐσφάγησαν καὶ δὲν ἐξηνδραποδίσθη-
 »σαν, ἢ μετηνάστευσαν εἰς Ἐπτάνησον ἢ κατέφυγον εἰς τὰ
 »κρησφύγετα τῶν ὀρέων καὶ τῶν σπηλαίων. Ἡ οἰκτρὰ αὕτη
 »κατάστασις διήρκεσεν ἔτη ἑννέα· ἀλλ' αὕτη τοῦ κακοῦ ἢ
 »ὑπερβολὴ ἐπῆνεγκεν ἐπὶ τέλους θεραπεῖαν. Οἱ Ἀλβανοὶ οὐ
 »μόνον δὲν ἐπεΐθοντο νὰ ἀπέλθωσι τῆς χερσονήσου, καθὰ ἐ-
 »πανειλημμένως ὑπὸ τῆς ὁσμανικῆς κυβερνήσεως διετάχθησαν,
 »ἀλλ' ἤρχισαν νὰ ἐπιτίθενται καὶ κατ' αὐτῶν τῶν Τούρκων
 »ἀπαιτοῦντες μισθοὺς καὶ φόρους. Τότε ἡ κυβέρνησις ἀνέθηκε
 »τὴν κατατρόπωσιν αὐτῶν εἰς τὸν ἀρχινάρχον Χασάν. Ὁ
 »δὲ, ἀποβιβασθεὶς εἰς Ἀργολίδα περὶ τὰ μέσα τοῦ 1779 καὶ
 »ἀνελθὼν εἰς τὴν πεδιάδα τῆς Τριπόλεως, ἐπετέθη κατὰ τῶν
 »αὐτόθι συγκεντρωθέντων πολυαριθμῶν ἀνταρτῶν. Μετὰ πει-
 »σματώδη μάχην κατετρόπωσεν αὐτοὺς ὀλοσχερῶς, διατάξας
 »νὰ ἐγερθῇ πρὸ τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τῆς πόλεως μνημεῖον
 »τῆς νίκης, ἀπαρτισθὲν ἐκ 4000 κεφαλῶν. Ἐπειτα δὲ κατα-

»διώξας καὶ ἐξαφανίσας τοὺς ἐν τῇ λοιπῇ Πελοποννήσῳ συν-
 »τρόφους αὐτῶν, ἐπεχείρισε νὰ ἐπιβάλλῃ καὶ εἰς τοὺς Μανιᾶτας
 »ὄρους ὑποτελείας βαρυτέρους τῶν προτέρων. Ἀλλὰ κατὰ
 »τοῦτο ἐπὶ τοῦ παρόντος ἀπέτυχε, καὶ σπεύδων πρὸς ἐκπλή-
 »ρωσιν τοῦ κυρίου ἔργου, ἐξῆλθεν εἰς τὴν Στερεάν, προέβη μέχρι
 »Θεσσαλίας, ἠνώρθωσε κατὰ τὸ δυνατόν ἀπανταχοῦ τὴν τά-
 »ξιν, περιέστειλε τοὺς Ἀλβανοὺς ἐν τῇ ἰδίᾳ αὐτῶν πατρίδι
 »καὶ ἐτιμώρησε πάντας ὅσοι ἐξ αὐτῶν εἰς ἄλλας χώρας δια-
 »τρίβοντες, ἐγένοντο διαβόητοι ἐπὶ ταῖς καταπιέσεσιν ἢ καὶ
 »ἀπλῶς ὑποπτοι τοιούτων ἐλογίζοντο».

Παρακλατιῶν δὲ ὁ σοφὸς ἱστορικός χαρκατηρίζει τὴν προθυ-
 μίαν καὶ σπουδαιότητα τῆς ρωσικῆς συνδρομῆς κατὰ τὴν
 προκειμένην περίστασιν, καὶ γενικώτερον κρίνει περὶ τῆς ἐκά-
 στοτε συμπεριφορᾶς πρὸς τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος αὐτῆς τε τῆς
 Ῥωσσίας καὶ τῶν ἄλλων Δυτικῶν δυνάμεων, διὰ τῶν ἐξῆς
 σπουδαίων λόγων, οὓς ἀναγράφω ἐνταῦθα ὡς διδακτικὸν μύ-
 θημα διὰ πάντας, κατὰ τὰς παρούσας μάλιστα περιστάσεις.

«Τοιαύτην ἔκβασιν ἔλαβεν ἡ πρώτη ἐπανάστασις, ἡ διὰ
 »προτροπῆς καὶ συμπράξεως τῆς Ῥωσσίας κινηθεῖσα. Εἶναι
 »βέβαιον ὅτι ἡ ἐπανάστασις αὕτη οὔτε ἀποχρώντως γενικὴ
 »ἐγένετο, οὔτε καρτερίαν ἱκανὴν ἀπέδειξεν· ἀλλ' εἶναι ὡσαύ-
 »τως βέβαιον ὅτι διεξήχθη ἀδεξιῶς ὑπὸ τῶν Ῥώσσιων. Ἐάν
 »τὰ πλοῖα αὐτῶν, ἀντὶ νὰ προσέλθωσιν εἰς τὰ παράλια τῆς
 »Πελοποννήσου ἀλληλοδιαδόχως, ἀπὸ τοῦ Φεβρουαρίου μέχρι
 »τοῦ τέλους Ἀπριλίου 1770, ἐπεφάνιντο διὰ μιᾶς ἀπὸ τοῦ
 »πρώτου τῶν μηνῶν τούτων, ἤθελον ἀναμφιβόλως κυριεύσει οὐ
 »μόνον τὴν Πύλον ἀλλὰ καὶ τὴν Κορώνην καὶ τὴν Μεθώνην,
 »τὰ δὲ τρία ταῦτα φρούρια, ὀχυρωθέντα ἀσφαλῶς καὶ τροφο-
 »δοτηθέντα δεόντως, ἤθελον παρᾶσχει ὁμοῦ μετὰ τῆς παρ-
 »κειμένης Μάνης, εἰς τὸ κίνημα ὁρμητήριον δυσπόρθητον.
 »Παρεκτός τούτου, ἐάν βραδύτερον ἢ μοῖρα τοῦ Ἀλεξίου Ὁρ-
 »λῶφ, παρέμενεν εἰς τὴν ὑπ' αὐτῆς κατεχομένην Πύλον ἐπὶ

»μικρὸν ἔτι χρόνον, ἢ ἐπελθοῦσα καταστροφὴ τοῦ ὀσμανικοῦ
 »στόλου περὶ τὸν Τσεσμέν, ἣν κατώρθωσαν κυρίως αἱ προεκ-
 »πλεύσασαι μοῖραι τοῦ Σπυρίδωφ καὶ Ἑλφινστων, ἣθελε πιθα-
 »νῶς ἐπιρρώσει τὴν ἐπανάστασιν. Προσέτι ἐὰν μετὰ τὴν κατα-
 »στροφὴν τοῦ στόλου, εἰς ἣν συνέπρᾳξαν οἱ Ἑλληνες πυρπο-
 »ληταί, οἱ Ρῶσσοι ἐνέβαλλον εἰς τὸν Ἑλλησποντον, ὅπερ ἀπε-
 »δείχθη οὐχὶ ἀκατόρθωτον διὰ τοῦ τολμήματος τοῦ Ἑλφιν-
 »στων, ἡδύναντο ἐπιβάλλοντες τὴν εἰρήνην ἐν αὐτῇ τῇ Κων-
 »σταντινουπόλει, ἂν ὅχι νὰ ἐπιτύχωσι τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς
 »Ἑλλάδος, νὰ συνομολογήσωσι τοῦλάχιστον ὑπὲρ αὐτῆς ἐγγυή-
 »σεις ἐπιτηδεΐας νὰ καταπαύσωσι τὰς ἀρξαμένας συμφορὰς καὶ
 »νὰ προλάβωσι τὰς ἐπελθούσας ἔτι μείζοντας. Τελευταῖον, ἐὰν
 »καὶ τοῦτο μὴ ἐπιτελέσαντες, ἀντὶ νὰ μείνωσιν ἄπρακτοι ἐπὶ
 »τέσσαρα ἔτη ἐν τῷ Αἰγαίῳ πελάγει, διωργάνιζον ἐπιτηδεΐως
 »τὰς τοσοῦτον φοβερῶς τότε ἀναπτυχθείσας καταδρομικὰς καὶ
 »πειρατικὰς τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους δυνάμεις, ἡδύναντο ἔτι νὰ
 »σώσωσι τὸ ἔργον ἐν μέρει, ἂν ὅχι καθ' ὁλοκληρίαν. Ἐν τού-
 »τοις καίπερ οἱ Ρῶσσοι τοσαῦτα ἔπραξαν σφάλματα, καίπερ
 »τὸ πολιτικὸν ὄφελος τῶν ὅρων οὐς συνωμολόγησαν διὰ τῆς
 »συνθήκης τοῦ Κιουτχούκ Καϊναρτζή μόλις μετὰ 50 ἔτη
 »ἔμελλε νὰ καρποφορήσῃ ὡς πρὸς ἡμᾶς, δὲν κατεδικάσθησαν
 »τότε ὑπὸ τῆς κοινῆς τοῦ ἔθνους συνειδήσεως. Καὶ δὲν κατε-
 »δικάσθησαν οὐχὶ ἐκ δεισιδαίμονός τινος ἀφοσιώσεως πρὸς τὴν
 »ὀρθόδοξον καὶ ὁμόδοξον ἐκείνην δύναμιν, ἀλλ' ἀπ' ἐναντίας ἐκ
 »λελογισμένης ἐπιγνώσεως τῶν ποικίλων τοῦ ἑλληνισμοῦ συμ-
 »φερόντων. Ἐν πρώτοις μικρὸν μετὰ τὴν προαναφερθεῖσαν πο-
 »λιτικὴν συνθήκην ἡ Ρωσικὴ συνωμολόγησε συνθήκην ἐμπο-
 »ρικὴν, ἐξ ἧς ὠφελουμένη παρέσχευε εἰς τὴν ναυτιλίαν καὶ τὴν
 »ἐμπορίαν ἡμῶν προστασίαν ἐνεργόν, παρκαγαθοῦσαν ποικίλα
 »καὶ ἀνυπολόγιστα εἰς τὸ ἔθνος ὠφελήματα, ὡς θέλει ἐξηγηθῇ
 »κατωτέρω. Πλὴν τούτου οὐδεὶς βεβαίως παρ' ἡμῶν ὑπᾶρχε
 »κατ' ἐκείνο τοῦ χρόνου, καθὼς τὰ νῦν ὑπάρχει οὐδεὶς ὁ φρο-

νων, ὅτι εὐρίσκεται ἐπὶ τῆς γῆς ἔθνος οἰονδήποτε ὅπερ νὰ
 »ἀναλάβῃ ἀπάσας τὰς θυσίας ὅσαι ἀπαιτοῦνται πρὸς ἀπελευ-
 »θέρωσιν ἔθνους ἐτέρου. Οἱ Ρῶσσοι ὑπεκίνησαν τὴν ἐπανά-
 »στασιν τοῦ 1770 καὶ ἄλλα βραδύτερον κινήματα, ἐπιζη-
 »τοῦντες κυρίως ἰδίᾳ ὠφελήματα. Ἐγκατέλιπον δὲ τὴν ἐπα-
 »νάστασιν ἐκείνην, ὅπως καὶ πολλὰς ἄλλας μεταγενεστέρας,
 »ἅμα τοιοῦτό τι ὑπηγορεύθη ὑπὸ ἐτέρου τινὸς συμφέροντος, τὸ
 »ὅποῖον συνέπιπτε τότε νὰ ᾔνοι ἐπικρατέστερον. Ἐπολιτεύθη-
 »σαν δηλαδὴ ἀπαρχαλλάκτως ὅπως πολλὰι πρότερον δυτικαὶ
 »δυνάμεις καὶ ἰδίως ἡ Ἑνετικὴ καὶ ἡ Ἰσπανικὴ. Ἐν ἄλλαις
 »λέξεσι τὸ συμφέρον ὄλων τῶν δυνάμεων τούτων, τῶν τε δυτι-
 »κῶν καὶ τῆς Ρωσσίας, ἐκτυτίζετο μετὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ μέ-
 »χρι τινὸς μόνον, ἥτοι ἐφ' ὅσον μόνον προέκειτο νὰ καταπολε-
 »μηθῇ ἡ Τουρκικὴ καὶ μέχρι τοῦ σημείου τούτου δυνάμεθα τῇ
 »ἀληθείᾳ νὰ εἴπωμεν ὅτι οἱ Δυτικοὶ κατ' ἀρχὰς καὶ ἔπειτα
 »οἱ Ρῶσσοι ἐλλήνιζον, τοῦλάχιστον ὅσον οἱ Ἕλληνας ἐδυτικί-
 »ζον ἢ ἐρρώσσιζον. Ἀμα ὅμως διὰ τῶν περιπετειῶν τοῦ πολέ-
 »μου αἱ ἐξωτερικαὶ δυνάμεις ἐπετύγχανον ἢ τὴν κτῆσιν χωρῶν
 »τινων, ἢ ἄλλα πλεονεκτήματα, ἢ ὅπωςδήποτε ἐνόμιζον χρή-
 »σιμον εἰς αὐτὰς τὴν κατὰπυσιν τοῦ πολέμου, τὰ συμφέροντα
 »αὐτῶν ἐχωρίζοντο ἀπὸ τὸ Ἑλληνικόν, τὸ ὅποῖον ἀπῆτει τὴν
 »ἀδιόκληπτον ἐξακκολούθησιν τοῦ ἀγῶνος μέχρις οὗ κτηθῇ ἢ
 »ἀνεξαρτησίᾳ, ἣν οἱ ξένοι ὑπελάμβανον ἢ ἀδιόφορον ἢ ἀπρόσ-
 »φορον εἰς αὐτούς. Τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος ἐγίνωσκεν αὐτομάτως πως
 »τὴν τε ταυτότητα τῶν συμφερόντων τούτων μέχρι τινὸς καὶ
 »τὴν ἀπὸ τοῦ σημείου τούτου διάστασιν αὐτῶν. Ὅθεν ἐλάμ-
 »βανε μὲν τὰ ὅπλα ὁσάκις εὑρίσκε συμμάχους οἰουσδήποτε,
 »ἐγκαταλείπομενον δὲ παρ' αὐτῶν ἐθλίβετο βεβαίως, καὶ
 »ἤλεγχε τοὺς στρέψαντας αὐτῷ τὰ νῶτα, ἀλλ' ὕφιστάμενον
 »μαρτυρικῶς τὰς συνεπίαις τῆς μονώσεώς του δὲν ἐμνησικακεῖ
 »κατ' οὐδενός, καὶ ἅμα δοθείσης περιστάσεως ἐπιτηδεύει νὰ
 »δράξῃ αὐθις τὰ ὅπλα, ἔστω καὶ τῇ συμπράξει τῶν πρὸ μικροῦ

ἡ ἐγκαταλίποντων αὐτό, δὲν ἐδίσταζε νὰ ἐπαναλάβῃ τὸν προ-
 »αιώνιον καὶ πεπωμένον ἀγῶνα. Τοῦτο ἔπραξε πολλάκις ἰδίως
 »ὡς πρὸς τοὺς Ἑνετοὺς, τοῦτο πολλάκις ὡς πρὸς τοὺς Ρώσους».

Ἐπανερχόμεθα εἰς τὸ προκείμενον, εἰς τὴν μετὰ τὴν τοιαύ-
 την ἔκβασιν τῆς ἐπαναστάσεως ἐκείνης κατὰστασιν τοῦ τόπου.
 Ἐκ τῆς πρώτης τῶν ἀνωτέρω παρκατεθεισῶν περικοπῶν ἐννοεῖ τις
 ὅποια ἦν αὕτη. Πόλεις καὶ χωροὶ ὁλόκληροὶ ἡρημώθησαν· ὅπου
 δ' ὑπελείποντο ὀλίγοι κάτοικοι ἔβλεπες ἐπὶ τοῦ προσώπου αὐτῶν
 τὴν θλίψιν καὶ τὴν ἀπελπισίαν βαθέως ἐζωγραφισμένην, καὶ
 πικρὰ δάκρυα ρέοντα ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν των καὶ ἤκουες στε-
 ναγμοὺς καίοντας, διασχίζοντας τὰ στήθη αὐτῶν. Ἡ δὲ τουρ-
 κικὴ ἐξουσία, κατὰστάσα ἤδη λίαν ἀσθενὴς ἐν Πελοποννήσῳ,
 οὗτ' ἤθελεν, οὗτ' ἠδύνατο καὶν ἤθελε, νὰ λάβῃ πρόνοιάν τινα
 περὶ τοῦ τόπου. Οἱ Ἀλβανοὶ καθίσταντο ἡμέρᾳ τῇ ἡμέρᾳ ἰσχυ-
 ρότεροί καὶ μᾶλλον ἀκαταδάμαστοι. Καὶ ἀφ' ἑτέρου ἡ ἀπελπι-
 σία τῶν Ἑλλήνων περιήγαγεν αὐτοὺς εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ σκε-
 φθῶσι περὶ τῆς ὁπωσδήποτε σωτηρίας αὐτῶν, καὶ νὰ τραπῶσιν
 ἐπὶ τὰ ὄπλα· διὸ οἱ γενναϊότεροι, ἢ οἱ πλείονα ὑποστάντες
 δεινὰ, ἐπέταζαν ἔνοπλοι εἰς τὰ ὄρη ἀνὰ ὁμάδας, καὶ ἐκεῖθεν
 ἐξεδίκουν τὴν τιμὴν αὐτῶν καὶ τὸ χυθὲν αἷμα τῶν ἀδελφῶν·
 οὗτοι οἱ ἀντάρται τῆς τουρκικῆς ἐξουσίας ὠνομάζοντο ἀρμα-
 τωλοί, ἢ κλέφται, ἔχοντες ἀνὰ 20, 30—50 ἕνα ἀρχηγόν.
 Κατ' ὄρθου λοιπὸν οὗτοι οὐ μόνον νὰ δικτηρῶσιν ἀκμαῖον καὶ
 ἄσβεστον τὸ ἱερὸν τῆς ἐλευθερίας πῦρ, γινόμενοι ἕμμεσος αἰτία
 τῆς μετὰ πεντηκονταετίαν ἐπελθούσης μεγάλῃς ἐκρήξεως τοῦ
 μεγάλου ἀγῶνος, ἀλλὰ καὶ ἀμέσως νὰ ὠφελῶσι τοὺς χριστι-
 ανοὺς, φονεύοντες καὶ παντοιοτρόπως βλάπτοντες τοὺς Τούρκους.
 Οἱ κλέφται ἐπληθύνθησαν μέχρι τοῦ ἀριθμοῦ τῶν 5000, κα-
 λύψαντες οὕτω ἅπαντα τὰ ὄρη καὶ τὰ δυσπρόσιτα μέρη τῆς
 Πελοποννήσου.

Ἀρχηγοὶ αὐτῶν ἦσαν πολλοὶ, ἐν οἷς διεκρίνοντο ὁ Πᾶνος
 Κρεμαστιώτης ἐκ τῆς ἐπαρχίας Μονεμβασίας, ὁ Ἰωάννης Καρα-

ἡττός ἐκ Λακεδαιμόνος, οἱ Πετμεζαῖοι, Κολοκοτρῶναι, Στρί-
φτόμπολαι κλπ. κλπ. ὑπὲρ τοὺς ἐξήκοντα· ἐπρώτευσεν δ' ἐν πασι
τούτοις ὁ περιβόητος ἐκ Μάνης Παναγιώταρος¹, μεθ' οὗ συν-
εδέετο διὰ στενῆς φιλίας ὁ Κωνστ. Κολοκοτρώνης. Ἀμφότεροι
δὲ ἦσαν ὁ τρόμος τῶν κατὰ τὴν Λακεδαιμόνα Τούρκων, ἔχον-
τες ὁρμητήριον τοὺς ἐν Μικρᾷ Καστανίτῃ ἰσχυροὺς πύργους
τοῦ Παναγιώταρου. Ἐνταῦθα, δυστυχῶς, δὲν εἶναι εὐκόλον νὰ
καταλέξω τοὺς πολέμους καὶ τὰς ἀνδραγαθίας τῶν ἡρώων
τούτων.

Μέχρι τοῦ ἔτους 1779, ἦτοι ἐννέα ἔτη μετὰ τὴν εἰσβο-
λὴν των εἰς τὴν Πελοπόννησον, οἱ Ἀλβανοὶ ἡλιεπώθησαν μέχρι
τοῦ ἀριθμοῦ τῶν 12000, ἐν ᾧ ἦσαν 60000. Τότε ὁ Σουλτάνος
Ἀπτοῦλ-Χαμῆτ, ἕνεκα ἀναφορῶν τῶν κατοίκων τῆς Πελο-
ποννήσου καὶ παραστάσεων τῶν Εὐρωπαίων δυνάμεων, ἀπε-
φάσισε νὰ ἐκκαθαρίσῃ τὸν τόπον ἀπὸ τῆς ἀλβανικῆς μάστιγος,
καὶ ν' ἀναλάβῃ τὴν ἐν αὐτῷ ἐξουσίαν του, ἣν, ὡς εἶδομεν, σχε-
δὸν ἀπώλεσεν, ἕνεκα τῶν Ἀλβανῶν καὶ τῶν κλεφτῶν. Ἀπέ-
στειλε λοιπὸν μετὰ ἱκανοῦ στρατοῦ καὶ ἰσχυρᾶς ναυτικῆς μοί-
ρας τὸν Τσεζαέρλη-Γαζή-Χασὴν Καπιτάν Πασσᾶν, ὅστις προσ-
εταίρισθεις τοὺς κλεφτάς, ἔχοντας καὶ τούτους τὸ αὐτὸ συμφέ-
ρον, κατώρθωσεν ἐντὸς ἐνὸς ἔτους νὰ καταστρέψῃ τοὺς Ἀλ-
βανούς, ἐξ ὧν 700 μόνις διέφυγον τὸν ὄλεθρον καὶ διελθόντες
τὸν Ἰσθμὸν ἀπῆλθον εἰς τὴν Στερεάν. Ὁ Πασσᾶς, καταστρέ-
ψας τοὺς Ἀλβανούς, ἔλαβεν ὑπόσχεσιν πίστεως καὶ ὑποταγῆς
παρ' ὅλων τῶν ἀρχηγῶν τῶν κλεφτῶν, οἵτινες μετὰ τούτων
ἐτῶν βίον ἀβίωτον ἐν ὄρεσι καὶ σπηλαίοις, ἄσμενοι ἐδέχθησαν

1 Τούτου, ὡς καὶ ἐννέα ἄλλων ἔτι, ἔγραψεν ἐκτενέως καὶ λεπτομερεῖς ἀξιολόγους ὄντως βιογραφίας ὁ φίλος μου κύριος Λεωνίδας Ροζάκης, δικηγόρος ἐν Σπάρτῃ, ἄξιος γενόμενος πολλῶν ἐπαίνων, διότι ἐπιτοπίως ἐξετάσας καὶ πολλὰ μοχθήσας, ἔσωσεν ἐκ τῆς πανολεθρίας τοῦ χρόνου πολὺτιμον ἱστορικὴν ὕλην. Εὐχομαι νὰ δημοσιεύσῃ ταχέως ὁ κ. Ροζάκης τὴν συλλογὴν ταύτην.

νὰ μένωσιν ἥσυχοι καὶ ἀνενόχλητοι ἐν ταῖς ἐστίαις αὐτῶν καὶ τότε τροπαιοφόρος ὁ Πασσᾶς μετεβιβάσθη διὰ τοῦ στόλου εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Τὸ ραῖ (πιστοποιητικόν) τῆς ὑποταγῆς δὲν ἐδέχθησαν μόνοι ὁ Παναγιώταρος καὶ ὁ Κολοκοτρώνης, ἐπιμένοντες ν' ἀνακτήσωσι τὴν ἐλευθερίαν, οὐχὶ δὲ ν' ἀγοράσωσι τὴν δουλείαν. Ὅθεν κατὰ τὸ ἐπόμενον ἔτος, 1780, ἐξεστράτευσεν καὶ αὖθις ὁ αὐτὸς Πασσᾶς μετὰ στρατοῦ ἐφωδιασμένου διὰ πυροβόλων, βομβῶν κλπ. καὶ διὰ τοῦ στόλου ἀπεκομίσθη εἰς Γύθειον. Τῇ 10ῃ Ἰουλίου ἔφθασεν εἰς τὸ χωρίον τῶν ἀτιθάσων ἀρματολῶν, τὴν Μικρὰν Καστάνισαν, καὶ ἤρχισε δεινὸν πυροβολισμόν κατὰ τῶν δύο πύργων. Οἱ πολιορκούμενοι ἐνεκαρτέρησαν δώδεκα ἡμέρας· ἀλλὰ καταστρεφόμενων τῶν πύργων, ἐξῆλθον διὰ νυκτὸς ἔν' ἀποδράσωσιν· ἐννοηθέντες ὅμως προσεβλήθησαν καὶ ἐφονεύθησαν οἱ πλεῖστοι, ἐν οἷς ὁ μὲν Παναγιώταρος, ἀντικρούων τοὺς ἐχθροὺς, ὁ δὲ Κ. Κολοκοτρώνης, διὰ δόλου, ἐθυσιάσθησαν. Ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης, ὁ μετὰ ταῦτα μέγας ἀναδειχθείς, εὗρεθεις ἐκεῖ, παιδίον τότε, μετὰ τῆς μητρὸς αὐτοῦ, διέφυγεν ἀβλαβής. Ὁ Πασσᾶς, καύσας τοὺς πύργους, ἀπῆρεν εἰς τὰ ἴδια.

Ἐπὶ τινι μετὰ ταῦτα ἔτη ἡ Πελοπόννησος ἔμεινεν ἥσυχος, μέχρις οὗ τῷ 1785 ἀνεφάνησαν ἄλλοι κλέφται. Ἐν τούτοις ἐπρώτευσεν ὁ περίφημος Ζαχαριᾶς, καὶ μετὰ ταῦτα ὁ Θ. Κολοκοτρώνης.

Ὁ Ζαχαριᾶς κατήγετο ἐκ τοῦ χωρίου Μπαρμπίτσης τῆς Λακεδαιμόνος· ἀνεδείχθη δὲ ἐκ τῆς κατωτάτης τάξεως μέγας διὰ τῶν σπανίων καὶ λαμπρῶν προτερημάτων αὐτοῦ. Φρόνημα ὑψηλὸν καὶ ἐλληνοπρεπές, παρρησία σιδηρᾶ καὶ ἀνδρεία ἀκατάβλητος, μετὰ σωματικῆς ρώμης μεγάλης καὶ ὠκυποδίας παρρημιώδους, συνίστων τὸν ἄνδρα¹. Ὅτε ὁ Ζαχαριᾶς ἦτο παι-

1 Οἱ Τούρκοι ἔλεγον ὅτι ἡ παλληκαριὰ καὶ ἡ ἀξιοῦτης του ἦτο τοιαύτη, ὥστε νὰ γκαλιδί, νὰ γκαλιτζέκ, τουτέστιν: οὔτε ἦλθεν οὔτε θῆ ἔλθῃ. Ὁ κ. Ροζάκης, περὶ οὗ εἶπον ἀνωτέρω, ἐφιλοπύνησε καὶ τούτου τὴν βιογραφίαν.

θίον ἔτι, ὑπεβλέπετο ὑπὸ τῶν Τούρκων, διότι τὰ προτέρη-
ματὰ του ἐγένοντο φανερά, καὶ διέτρεχε τὸν κίνδυνον ν' ἀφα-
νισθῇ· διὸ ἐτράπη πρὸς τὸν κλέφτικόν βίον, καὶ συναθροίσας
περὶ αὐτὸν ἑκατὸν ἐκλεκτοὺς ἄνδρας, ἐγένετο ἡ μάλιστα τῶν
Τούρκων καὶ τὸ καταφύγιον τῶν ἀδελφῶν Χριστιανῶν. Ἐφερέ
σημαίαν ἀνοικτὴν ἔχουσιν σταυρὸν καὶ σφραγίδα ἐμφαίνουσάν
αὐτὴν «Ὁ Ἀρχιστράτηγος τῆς Πελοποννήσου». Καὶ τῇ ἀληθείᾳ δικαίως
ἔφερε τὸν τίτλον τοῦτον. Ἐκτὸς ἄλλων πολλῶν καὶ λαμπρῶν
κατορθωμάτων του, ὑπομνηστικῶς μόνον ἐνταῦθα τὴν κατὰ τὸ
1798 δοθεῖσαν ὑπ' αὐτοῦ συνδρομὴν τῶ ἀδελφοπολιτηῶ αὐτοῦ
Ἀνδρούτσου ὅπως διελάσῃ τὴν Πελοπόννησον· κατὰ ταύτην
καὶ μόνην τὴν περιστάσιν ἐφονεύθησαν ὑπὸ τῶν δύο τούτων
ἀετῶν τῶν ἐλευθέρων ὁρέων ἑκατοντάδες Τούρκων.

Ἐπὶ ἐπτά καὶ δέκα ἔτη διατελέσας κλέφτης ἐνδοξὸς ὁ Ζα-
χαριᾶς, ἀπέθανε τῷ 1802 οὕτω πῶς: Καταδικαζόμενος τότε
ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν εἴπερ ποτὲ καὶ ἄλλοτε δραστηριώτερον,
κατέφυγεν εἰς τὴν Μάνην, καὶ κατέλυσεν εἰς τὴν οἰκίαν στενοῦ
φίλου καὶ κουμπάρου τοῦ τινος, Κουκκέα, εἰς τὴν φίλιν τοῦ
ὁποίου ἔδιδε πᾶσαν πίστιν. Οὗτος ὅμως δωροδοκηθεὶς ἐφόνευσε
τὸν ξένον του, κοιμώμενον ἐντὸς τοῦ πύργου. Ὁ τότε ἀρχηγὸς
τοῦ Ὀθωμανικοῦ στόλου Ἰργιᾶλα-Μπέης ἐζήτησε νὰ ἔδῃ τὸν
δολοφόνον τοῦ Ζαχαριᾶ· ὁ Κουκκέας ἐπαρρησιάζετο πρόθυμος,
ἀλλ' ὁ Μπέης παρέδωκεν αὐτὸν εἰς τὴν ἀγχόνην, διότι ἐ-
φόνευσε τὸν ἥρωα Ζαχαριᾶν.

Μετὰ τοῦτον, καὶ πρότερον ἔτι, ἀνερπύνησαν καὶ ἄλλοι πολλοὶ
ἀρχηγοὶ κλεφτῶν, οἷοι ὁ Θ. Κολοκοτρώνης, οἱ Πετιμεζαῖοι, ὁ
Σταματέλος, ὁ Γιατράκος καὶ ἄλλοι, ἔχοντες ἀνὰ 50, 60—80
παλ.ληκάρια καὶ ἠφάνιζον τοὺς Τούρκους, οἱ ὁποῖοι πρὸς ἀντεκ-
δίκησιν ἐπέζον ὑπερβαλόντως τοὺς Ἕλληνας δι' ὑπερόγκων
φόνων, 200, 300 καὶ 500 γροσίων ἐκάστην οἰκογένειαν, διὰ
φόνων καὶ παντοίων ἀτιμωτικῶν πράξεων, ὥστε περιῆγον αὐτοὺς
εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ παρκαλοῦσι τὰς προσταγὰς τῶν τυρὰν-

νων, ἣ καὶ νὰ φονεύωσι πολλάκις αὐτούς, τρεπόμενοι ἔπειτα εἰς τὸν κλέφτικον βίον. Ὅθεν ὁ ἀριθμὸς τῶν κλεφτῶν ηὐξήθη αὐθις πολὺ. Διὰ τοῦτο ὁ τότε Πασσᾶς τῆς Πελοποννήσου Ὅσμὰν ἀνέφερε τῷ 1805 εἰς τὸν Σουλτάνον Σελίμ Γ', ὅτι οἱ κλέφται πληθύνονται ὁσημέραι καὶ ἄδηλον ποῦ καταλήξει ἡ κατὰστασις αὕτη τοῦ τόπου, ἐν ταύτῃ δ' ἔδιδεν ὁδηγίαις περὶ τοῦ τρόπου τῆς καταστροφῆς αὐτῶν. Ὁ Σουλτάνος, ἀποδεξάμενος τὴν γνωμοδότησιν τοῦ Πασσᾶ, διέταξεν αὐστηρῶς τὸν Πατριάρχην νὰ ἐκδώσῃ φρικτὸν συνοδικὸν ἐπιτίμιον πρὸς πάντας τοὺς ἐν Πελοποννήσῳ Χριστιανούς, ἀρχιερεῖς, ἱερεῖς καὶ κοσμικοὺς, ὅπως τεθῶσιν ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Πασσᾶ πρὸς ἐξάλειψιν τῶν ἀνταρτῶν. Τὸ κατ' ἀνάγκην ἐκδοθὲν ἐκεῖνο ἐπιτίμιον, ὅπερ, ὡς ἔλεγον τότε, ἐρραΐζε τὰς πέτρας, συνωδευμένον μὲ Σουλτανικὴν ἐπιστολὴν πρὸς τοὺς ἐπισκόπους τῆς Πελοποννήσου, ἐστᾶλη εἰς χεῖρας τοῦ Ὅσμὰν, ἐκεῖνος δ' ἐπέδωκε τοῖς ἐπισκόποις μετ' αὐστηρῶν προφορικῶν διαταγῶν. Τὸ μέτρον τοῦτο ἐπήνεγκε τὸ ἐπιδιωκόμενον ἀποτέλεσμα· καὶ 600 μὲν τῶν κλεφτῶν ἠφανίσθησαν, οἱ δὲ λοιποὶ διεσπάρησαν πανταχόσε. Ἐπίσης πολλοὶ ἄλλοι Ἑλληνες ἐγένοντο θύματα τῆς λύσεως τῶν Τούρκων, ἐπὶ προφάσει ὅτι ἦσαν τροφοδῶται τῶν ἀνταρτῶν. Τοιούτῳ δὲ τρόπῳ κατῳρῶσαν οἱ Τούρκοι νὰ ἐκκαθαρίσωσιν, ὡς οὐδέποτε ἄλλοτε, τὴν Πελοπόννησον ἀπὸ παντὸς εἶδους ἀνταρτῶν.

Παρήλθε λοιπὸν εἰς ὁλόκληρος σχεδὸν αἰὼν (1715—1806) ἐν συνεχεῖ πολέμῳ, ἐν σφαγαῖς καὶ αἵματοχυσίαις, ἀφ' ὅτου οἱ Τούρκοι ἐγένοντο κύριοι τῆς Πελοποννήσου, ἀπόδειξις ὅτι οἱ κάτοικοι δὲν ἔκλινον τὸν ἀνχένα, εἰμὴ εἰς τὴν ἀνάγκην. Ἐκτοτε αὕτη ἔμεινε ἐν φαινομενικῇ ἡσυχίᾳ καὶ ἡρεμίᾳ, λεληθότως ὅμως πικρεσκευάζετο ἐπὶ δεκαπενταετίαν ὅλην (1806—1821), ἐν ᾗ κατῳρῶσε νὰ διαθῇ, ἐκ συμφώνου μετὰ τῆς λοιπῆς ἡπειρωτικῆς καὶ νησιωτικῆς Ἑλλάδος, τὰ τῆς ἐπαναστάσεως καὶ τοῦ ἀγῶνος οὕτως ὥστε μερικὴ τοὐλάχιστον ἐπι-

τυχία νὰ στέψη τοὺς κόπους των, μολονότι ὑπὲρ τοῦ ὅλου ἠγωνίσθησαν.

Τὰς ἐνεργείας τῶν Ἑλλήνων συνέδραμε καὶ ἐνίσχυσε εὐνοϊκῇ τις περίστας, παρουσιασθεῖσα τότε. Ὁ Σουλτάνος, λαβὼν ὑπονοίας ἐκ τῶν κινήματων τοῦ Ναπολέοντος Α', ἐνόμισεν ὅτι ἔπρεπε ν' ἀσφαλίσῃ καὶ προφυλάξῃ τὸν τόπον κάλλιον ἢ πρῖν. Πρὸς τοῦτο δὲ ἐθεώρησε κατὰλληλον καὶ διώρισε τῷ 1807 ἓνα τῶν υἱῶν τοῦ διαδοῆτου Ἀλῆ, τὸν Βελῆ-Πασσᾶν, τὸ πρῶτον μὲν προβλεπτὴν ἐπὶ τῶν φρουρίων τῆς Πελοποννήσου, εἴτα δὲ γενικὸν ἡγεμόνα αὐτῆς.

Ὁ πκνοῦργος οὗτος υἱὸς τοῦ παμπονήρου Ἀλῆ, συνειδὼς τὸ ἐκαστοῦ συμφέρον καὶ θέλων νὰ ὑποβάλῃ τὰ σχέδια τοῦ πατρὸς αὐτοῦ μᾶλλον ἢ τὰ τοῦ Σουλτάνου, μετεχειρίσθη εὐμενέστατα τοὺς προεστῶτας τῆς Πελοποννήσου· εὐκόλως δὲ κατώρθωσε διὰ τοῦ προσηνοῦς καὶ γλυκέος τρόπου του νὰ προσελκύσῃ τὴν ἀγάπην τούτων. Ὅσάκις προέκειτο νὰ σκεφθῇ καὶ ἀποφασίσῃ περὶ τῶν ὑποθέσεων τοῦ τόπου, προσεκάλει μόνους τοὺς Ἕλληνας, ἀποστρεφόμενος καὶ ἀπομακρύνων τοὺς Τούρκους· πρὸ πάντων δ' ἐβουλεύετο μετὰ τοῦ συνετοῦ Σωτ. Λόντου καὶ τοῦ γέροντος Ι. Δεληγιάννη. Κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν οἱ Ἕλληνες ἔλαβον θέσιν δεσποτῶν ἐπὶ τῶν Τούρκων, διότι ὠφελοῦντο μὲν ἐκ τῶν ἐνοικιάσεων καὶ τῶν λοιπῶν δημοσίων κερδῶν, ἔμενον δὲ ἀνενόχλητοι καὶ ἀπηλλαγμένοι παντὸς ἐκτάκτου μέτρου. Ὁ προσβάλλων Ἕλληνα Τούρκος ἐτιμωρεῖτο σκληρῶς ὑπὸ τοῦ Βελῆ.

Αἱ ὑπόνοιαι, ἃς εἶχεν ὁ Σουλτάνος, περὶ ἀναμίξεως τῶν Γάλλων εἰς τὰ ἐσωτερικὰ τῆς αὐτοκρατορίας του, δὲν ἦσαν ἀβάσιμοι. Τῷ 1809, ὁ Ἀλῆ-Φαρμάκης, καταγόμενος ἐκ μιᾶς τῶν ἰσχυροτέρων οἰκογενειῶν τῆς Ἀλάας, ἐκίνησε διὰ τῶν πολέμικων προπαρασκευῶν του τὰς ὑποψίας τοῦ Βελῆ, καὶ ἐπὶ τέλους κηρυχθεὶς ἀντάρτης, προὐκάλεσε τὴν κατ' αὐτοῦ ἀποστολὴν στρατοῦ ἐκ μέρους τοῦ Βελῆ, ὑπὸ τὸν Πασά-Μπεην.

Ὁ Ἀλῆ Φαρμάκης, κλεισθεὶς ἐν τοῖς ὀχυροῖς πύργοις αὐτοῦ, προσεκάλεσεν εἰς βοήθειάν του τοὺς Θ. Κολοκοτρώνη καὶ Νικήταν τὸν Τουρκοφάγον, διατρίβοντας ἐν Ζακύνθῳ. Οὗτοι ἔσπευσαν ἄλλ' οὐδὲν ὠφέλησαν αὐτὸν, διότι μετὰ τινα καιρὸν ἠναγκάσθη νὰ ὑποταχθῇ διὰ συνθήκης, ἐν ᾗ ἐτέθη ὡς ὅρος καὶ ἡ ἀσφαλὴς ἀποχώρησις τῶν Ἑλλήνων συμμάχων του. Τοῦτο οὕτως ἐγένετο. Ὅτε δὲ μετὰ τινα καιρὸν συνηντήθη ὁ Ἀλῆ-Φαρμάκης μετ' αὐτῶν καὶ ἄλλων προκρίτων εἰς Ζάκυνθον, ἐπείσθη νὰ συνδράμῃ αὐτοὺς εἰς γενικὴν ἐπανάστασιν τοῦ ἔθνους κατὰ τοῦ Σουλτάνου. Ὁ Γάλλος Δαντισιῶτος, ἐνθαρρύνων αὐτοὺς, ὑπέσχετο ἐκ μέρους τοῦ Ναπολέοντος τὰ πάντα. Ἦσαν δὲ ἑτοιμοὶ νὰ ἐξορμήσωσιν ἐξ Ἀγίας Μαύρας εἰς τὴν Πελοπόννησον μετὰ σώματος Γάλλων στρατιωτῶν, ὅτε οἱ Ἀγγλοὶ καταλαβόντες τὴν Ἐπτάνησον ἐματαίωσαν τὸ κίνημα. «Ἴσως κατ' εὐτυχίαν», λέγει ὁ αἰτίδιμος Ι. Φιλήμων.

Ὁ Σουλτάνος κατανοήσας ἐπὶ τέλους ὅτι ἡ ἐν Πελοποννήσῳ πολιτικὴ τοῦ Βελῆ-Πασσᾶ ἀντεστρατεύετο πρὸς τὸ συμφέρον καὶ τὸ πνεῦμα τῆς τυραννίης του, ἀνεκάλυψε αὐτὸν, διορίσας τῷ 1812 τὸν Ἰτζέλη-Ἀχμέτ-Πασσᾶν, αἰμοβόρον καὶ ἄγριον διώκτην τῶν Χριστιανῶν. Οὗτος ἅμα τῇ ἐγκαθιδρύσει του, ἀπεκεφάλισε τῷ αὐτῷ ἔτει, ἐκτὸς πολλῶν ἄλλων καὶ τὸν εἰρημέ-νον Λόντον. Τῷ 1816, διεδέχθη ἐκεῖνον ἄλλος Πασσᾶς, ὅστις καὶ οὗτος, ἵνα μὴ δειχθῇ κατώτερος περὶ τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς ἀποστολῆς του, ἀπεκεφάλισε τὸν Ι. Δεληγιάννην ἐντὸς τῆς ιδίης αὐτοῦ οἰκίας. Τῷ 1820 διωρίσθη Σατράπης τῆς Πελοποννήσου ὁ πολὺπειρος, πανοῦργος καὶ ἰσχυρὸς Χουρσίτ-Μεχμέτ-Πασσᾶς, ἀπειλῶν παντελῆ καταστροφὴν τῶν Χριστιανῶν, εἰ μὴ ἡ Θεία Πρόνοια καὶ αὖθις ἀριδύλως ἐδοῇ αὐτούς. Καὶ ἰδοὺ πῶς. Ἐπ' ὀλίγον μόνον χρόνον διατρίψας ὁ Χουρσίτ εἰς Πελοπόννησον, διετάχθη ν' ἀπέλθῃ εἰς Ἠπειρον, ὡς ἀρχηγὸς τῶν ἐκεῖ Ὀθωμανικῶν στρατευμάτων, ἅτινα ἐπολιορκούν τὸν ἀποστάτην Ἀλῆ-Πασσᾶν ἐν Ἰωαννίνοις. Τὴν 5 Ἰανουαρίου

αὐτῶν ἦτο τυραννικὴ καὶ βάρβαρος· οἱ ἐν τῷ φρουρίῳ Τοῦρκοι ἦσαν πτωχοί, ἀπέζων δ' ἐκ τῶν ἐν τοῖς πέριξ ἀγρῶν καὶ ποιμνίων αὐτῶν, ἅτινα ἐκαλλιέργουν καὶ ἐρύλαττον εἴτε αὐτοὶ οἱ ἴδιοι εἴτε οἱ Χριστιανοί, ἐξ ὧν ἅπασα σχεδὸν ἡ ἐπαρχία κατῴκεῖτο, διότι Τοῦρκοι μόνον ἐν ὀλίγοις χωρίοις αὐτῆς ὑπελείποντο, καὶ τοιαῦτα ἦσαν οἱ Μολάοι, τὰ Πάκια, ἡ Σικέα καὶ τὸ Φοινίκιον, οἱ δὲ Τοῦρκοι οὗτοι ἦσαν ἅπαντες ὠραῖοι τὴν μορφὴν καὶ ἀνδρεῖοι τὴν ψυχὴν, ὥς ἔτι καὶ νῦν σώζεται ἡ τοιαύτη φήμη των. Περὶ τῶν ἐν Μονεμβασίᾳ Τούρκων ἰδοὺ τι ἀναφέρει σύγχρονος ἱστορικός: «Τῶν ἐν Μονεμβασίᾳ Τούρκων οἱ » πλείστοι ἦσαν πτωχοί, ἐξωμόται οἱ πλείους, ἐργαζόμενοι τὴν » γῆν, ὥς καὶ οἱ Χριστιανοί, καὶ τὴν ὀθωμανικὴν γλῶσσαν μὴ » γνωρίζοντες πλὴν ὀλίγων τινῶν τυπικῶν λέξεων· καὶ ἡ πενία » των κατήντησε παρομοιωδῆς, διότι ἐλέγετο ὅτι ἐνὸς μπερισίου » (ἐπενδύτου) καὶ ἐνὸς καθουκίου (πίλου), καὶ αὐτῶν πεπαλαιω- » μένων, ὥς στολῆς ἀναγκαίας πρὸς παράταξιν ἢ συνάθροισιν » τινα τῶν ἀγᾶδων, ἦσαν πλείονές τινες συνιδιοκτῆται καὶ ἐ- » λάμβανον αὐτὰ ἀλληλοδιαδόχως κατὰ σειράν· ὁ δὲ ἐνδύμε- » νος δι' αὐτῶν ἐπορεύετο εἰς τὸ Τσαμί, εἶτα καὶ εἰς τὸ καφ- » φενεῖον τὴν παρσκευὴν, διὰ νὰ ἀγαδευθῇ — νὰ φανῇ ὅτι εἶναι ἀγᾶς —». κλπ.

Ἡ Μονεμβασίς, ἐπὶ 100 καὶ πλέον ἤδη ἔτη διατελοῦσα ὑπὸ τοὺς Τούρκους, οὐδεμίαν ἠδύνατο νὰ προσδοκᾷ ἐσωτερικὴν πρόοδον καὶ βελτίωσιν. Οἱ Τοῦρκοι παραδέχονται πολλὰ ρητὰ τοῦ Ἱεροῦ Εὐαγγελίου τοῦ Χριστοῦ μας, διότι παρέλαβε καὶ περιέχει αὐτὰ τὸ κοράνιον· ἐπίσης ὡς λαὸς καταγόμενος ἐξ Ἀραβίας καὶ τῶν περὶ αὐτὴν ἀνατολικῶν μερῶν, ἔχουσι δόσιν φιλοσοφικοῦ νοός. Κατὰ ταῦτα λοιπὸν ὅσον μὲν ἀφορᾷ εἰς τὴν πρώτην περίστασιν ἐφαρμόζουσιν ἐπὶ τῆς πλουτολογίας τοῦ ἔθνους αὐτῶν τὰ ρητὰ «καὶ ὁὗς ἡμεῖν σήμερον» καὶ «μὴ μεριμνᾶτε περὶ τῆς αὔριου»· ὅσον δ' εἰς τὴν δευτέραν φιλοσοφοῦντες δηληδῆ, πρεσβεύουσι τὸ «τίς ἐστὶν ὁ πλούσιος;—Ο

ἐν τῷ ὀλίγῳ ἀναπανόμενος». Διὰ τοῦτο ὀλίγον φροντίζουσιν, ἢ τοῦλάχιστον τότε ὀλίγον ἐφρόντιζον, περὶ τῆς ἐθνικῆς αὐτῶν προόδου καὶ ἀναπτύξεως. Ἔτι δὲ μᾶλλον ἐφήρμοζον ταῦτα ἐν τῇ Μονεμβασίᾳ, ἥτινι καὶ τὸ ἀλίμενον αὐτῆς καὶ ἡ σπάνις, ἵνα μὴ εἴπω ἡ ἔλλειψις, τῶν πρὸς ἐμπορίαν ἐξαγωγίμων προϊόντων οὐδεμίαν παρῆχον αἰτίαν πρὸς ἐσωτερικὴν πρόοδον καὶ εὐημερίαν.—Οἱ Τοῦρκοι ὅμως ἡγάπων τὴν Μονεμβασίαν διὰ τε τὴν ἀσφάλειαν τοῦ φρουρίου καὶ διὰ τὸν πρᾶον καὶ εἰρηνικὸν χαρακτῆρα τῶν ὑπ' αὐτοὺς ραγιάδων, οἵτινες, ὡς ἄπαντες οἱ πέριξ φρουρίων οἰκοῦντες ἦσαν εὐπειθεῖς καὶ ταπεινοί· καὶ διὰ τοῦτο ὠνόμαζον τὸ φρούριον τοῦτο ἐξαιρετικῶς, δι' ὀνόματος κολκαευτικοῦ, δηλ. ἐνῶ τὰ λοιπὰ ὠνόμαζον βαρβαροφώνως, διὰ τῶν ἐλληνικῶν ὀνομάτων τροποποιημένων κατὰ τὴν προφορὰν των, ὡς Ἑγγριμπόζ-καλεσί [Εὐριπος], τὸ φρούριον τῆς Χαλκίδος, Κερτεζ-καλεσί, τὸ τῆς Κορίνθου κλπ., τὸ τῆς Μονεμβασίας ὠνόμασαν Μερεξές-καλεσί, φρούριον τῶν ἀνθέων¹. Ἀποτέλεσμα δὲ τῆς ἰδιαιτέρας ταύτης συμπαιθείας τῶν Τούρκων πρὸς τὴν Μονεμβασίαν ἦν τὸ προσὸν, οὗτινος ἀπήλαυον οἱ πέριξ Ἕλληνες, κατ' ἐξάίρεσιν τοῦ γενικοῦ τῶν δυναστῶν τούτων κανόνος, καθ' ὃν αὐστηρῶς ἀπηγορεύετο ἡ ἐντὸς τῶν φρουρίων κατοικία τῶν Χριστιανῶν καὶ ἦσαν μὲν ὀλίγιστοι οἱ ἐν Μονεμβασίᾳ διαρκῶς κατοικοῦντες Ἕλληνες, μὴ ὑπερβαίνοντες τοὺς 150, ἀλλ' ὅπως δὴποτε ἦν προνόμιον.

Ὡς ἀνωτέρω (ἐν σελ. 55) εἶπον, τὸ μυστήριον τῆς Φιλικῆς Ἐταιρίας ἤρχισε διαδόμενον· ἔφθασε δὲ καὶ μέχρι Μονεμβασίας, ἐξ ἧς κατηχήθησαν οἱ ἀδελφοὶ Δεσποτόπουλοι, ἡ Εὐγενίδαι², ὁ Π. Καλογεργᾶς καὶ πρὸ πάντων ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Μονεμβασίας Χρῦσανθος, γνωστὸς γινόμενος διὰ τὸν ζῆλον ὑπὲρ

1 Γνωστὸν εἶναι καὶ παρ' ἡμῖν, ὑπὸ τὸ αὐτὸ τουρκικὸν ὄνομα, λεπτοφυῆς καὶ ὠραῖον ἑαρινὸν ἄνθος, τὸ Ἴον.

2 Ὡν ὁ ἑτερος Ι. Εὐγενίδης ἐπιζῇ ἔτι ἐν Ἀθήναις, πενθερὸς ὢν τοῦ καθηγητοῦ κ. Γ. Ν. Οἰκοχομίδου.

τοῦ Ἑθνους καὶ διὰ τὰς ὑπὲρ εὐοδώσεως τῆς ἐπαναστάσεως ἐνεργείας αὐτοῦ. Οὗτος μεθ' ἑτέρων 10 διωρίσθη ὑπὸ τοῦ * * *, διευθύνοντος τὰ τῆς Ἑταιρίας «Γενικός Ἐπίτροπος τῶν Πραγμάτων». Ἡ κατωτέρω παρκατιθεμένη ἐπιστολὴ πρὸς αὐτὸν, ἀπάντησις οὖσα ἐπὶ ἐπιστολῆς του πρὸς τὴν Ἀρχὴν, μαρτυρεῖ περὶ αὐτοῦ.

«Ἀριθ. 119.

Παριετώτατε Ἁγιε Μορεμβασίας Κ. Χρυσάνθε.

Ἀπὸ 15 Μαΐου, 1819, γεγραμμένον ἐλάβομεν γράμμα τῆς Σεβαστῆς σου Πανιερότητος· ἐν ᾧ πληροφρηθέντες τὰς ἐμφύτους σου ἀρετὰς, τὸ ἐμβρυὺς τοῦ τρόπου καὶ τὸν ἐνθεον ζῆλον ὑπὲρ τῶν κοινωφελῶν, δὲν ἐλείψαμεν νὰ σ' ἐπαινέσωμεν ἀξίως, καὶ πρεπόντως νὰ σὲ θαυμάσωμεν, ὡς ἄνδρα πνέοντα πατριωτισμὸν καὶ θύοντα τὴν ψυχὴν ὑπὲρ τοῦ ποιμνίου. . . . Ὅντος δὲ τοῦ καιροῦ τοιοῦτου, ὡς βεβαιωθῇ, ἅμα λάβης τὸ παρὸν μας, νὰ ἀνταμωθῇς μετὰ τοῦ κοινοῦ ἡμῶν ἀγαπητοῦ ἀδελφοῦ Πετρόμπετη, καὶ νὰ συσχεθῇτε ὅσον τάχος περὶ τῆς ἐνώσεως πασῶν τῶν οἰκογενειῶν τῆς Σπάρτης εἰς ἓνα φιλικὸν καὶ ἱερὸν σύνδεσμον. Ἰδίως δὲ ἡ Σεβασμιότης σου ἐκ τῶν Ἐπαρχιωτῶν σου τοὺς μὲν κατάπεισον εἰς χρηματικὰς συνεισφοράς, τοὺς δὲ προπαρασκευάσον εἰς ὀπλισμὸν, ὅχι ὅμως ἐκ τοῦ προφανοῦς, ἀλλὰ δι' ἐξομολογήσεως, ὅρκων καὶ ὅλων τῶν λοιπῶν γνωστῶν σοι μέσων, ἕως οὐ ἐνηγῇσι ἡ Σάλλπιγξ τῆς φωνῆς ἡμῶν.

Ἀγωνίσθητι, Σεβάσμιε Ἀδελφε, ἀγωνίσθητι. Οἱ πόνοι τίκτουσι τὴν εὐανδρίαν. Ἡ Πατρίς θέλει σὲ συναριθμῆσθαι μὲ τοὺς Λυκούργους, μὲ τοὺς Σόλωνας, μὲ Βασιλείους, μὲ Χρυσοστόμους.

Ἐρρωσο φιλοτιμούμενος καὶ παράδειγμα τῶν ἄλλων γινόμενος.

(Τ. Σ.) † »

Ὁ αὐτὸς δὲ Χρυσάνθος ἀναπεκλείσθη ὑπὸ τῶν Τούρκων ἐν Τριπύλει μετὰ τῶν λοιπῶν Ἀρχιερέων. Ἀλλ' ἐπανερχομαι εἰς τὴν σειρὰν τῶν πραγμάτων.

Ὅτε ἤρχιστε περιτρέχουσα ὑπόκωφος φήμη περὶ ἐπικειμένης γενικῆς τῶν Ἑλλήνων ἐπαναστάσεως, οὐδεμίαν οἱ Τούρκοι τῆς

Μονεμβασίας συνέλαβον ὑποψίαν περὶ τῶν ραγιαδῶν τῶν, διότι ἦσαν πεπεισμένοι περὶ τῆς πίστεως καὶ ἀφοσιώσεως αὐτῶν. Ἔτι δὲ καὶ ὅτε τις τῶν ἐγκατοίκων ἐκ μικροψυχίας ἀνεκόνωσεν εἰς τὸν φρούραρχον Μουσταφᾶ-Βέην τινὰ περὶ τῆς μελετωμένης ἀποστασίας, οὐδὲ τότε ἐπίστευσαν εἰς ταῦτα οἱ Τοῦρκοι· ἐπίστευον δὲ μᾶλλον εἰς τὰς περὶ εὐπειθείας διαβεβαιώσεις τῶν Ἑλλήνων, καὶ οὕτε καὶ ἐλήφθη πρόνοια ὑπ' αὐτῶν ὅπως ἐπιτηρῶνται οἱ προεστοὶ ὡς ὑποπτοί. Ἀλλὰ καὶ ὄντως οἱ ἀπλοῖκοι ἐκεῖνοι ἄνθρωποι, κατοικοῦντες τὴν μᾶλλον ἀπόκεντρον ἄκρην τῆς Πελοποννήσου, οὐδεμίαν εἶχον γνῶσιν τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας, ἢ τοῦ παρὰσχευαζομένου ἀγῶνος, πλὴν τῶν ρηθέντων ὀλίγων. Κατὰ σύμπτωσιν δ' εὐτυχῆ ὁ ἐν Τριπόλει ἀντιπρόσωπος τοῦ Χουρσίτ, Μεχμέτ-Σαλήχ-Πασσᾶς ἔλαβε παρ' αὐτοῦ ἑγγράφον περιλαμβάνον, Προσέχετε μὴ ταραχθῇ ἀδίκως ἡ ἡσυχία τῶν ραγιαδῶν, διότι ὅσα διαθρυλλοῦνται περὶ τούτων εἰσὶ ραδιοργαίαι τοῦ Ἀλῆ-Πασσᾶ· ἐὰν δὲ τὸ παραμικρὸν ἀληθεύσῃ, πλημμυρῶ τότε ἀπὸ στρατευμάτων τῆς Στερεᾶς ὅλην τὴν Πελοπόννησον. Ὁ Χουρσίτ, εὐρισκόμενος τότε ἐν Ἰωαννίνοις πρὸς ἐξόντωσιν τοῦ Ἀλῆ, ἔλαβε παρὰ τοῦ Σουλτάνου, ὅστις ἐπληροφορεῖτο τὰς ἐπαναστατικὰς ἐτοιμασίας τῶν Ἑλλήνων, δύο δικτάγματα, ὧν ἡ ἑννοια ἦτο νὰ σφάξῃ τὴν α' καὶ β' τάξιν τοῦ κλήρου καὶ τῶν κοσμικῶν, πλημμυρῶν τὸν τόπον, κατὰ τὸν τρόπον τοῦ 1769, δι' ἄλβανικῶν σιφῶν. Ἀπετράπη ὅμως τῆς ἐκτελέσεως τῶν δικταγῶν τούτων, διότι οἱ ἐν Τριπόλει συναθροισθέντες τὴν 5 Μαρτίου Ἀρχιερεῖς καὶ λοιποὶ πρόκριτοι ἐβεβαίωσαν τοὺς Τούρκους περὶ τῆς εὐπειθείας τῶν καὶ περὶ τοῦ ἀνυποστάτου τῶν διαθρυλλουμένων προσπονηθέντες ἐπιτηδεῖας παντελῆ ἀγνοίαν τῶν διατρεχόντων. Τὸ ἀνωτέρω ἑγγράφον τοῦ Χουρσίτ ἐπέμφθη ἐν ἀντιγράφῳ πρὸς τὸν Μουσταφᾶ-Βέην καὶ ἐπήνεγκεν ἐν Μονεμβασίᾳ ταῦτό, ὅπερ καὶ ἐν Τριπόλει, ἀποτέλεσμα ἦτοι καθησύχασε τοὺς Τούρκους ἐντελῶς.

Οὕτως εἶχον τὰ τῆς Μονεμβασίας ὅτε ἐπανεστή ἡ ὁμορροῦς αὐτῇ Λακωνίᾳ τοιοῦτῳ τρόπῳ : Βαρδούνια ἢ Βαρδουνοχώρια ἐλέγοντο τὰ καθ' ὅλην τὴν ὑπῄρειν τοῦ Ταυγέτου, τὴν ἀπὸ Γυθείου μέχρι Σπάρτης, κείμενα ἰσχυρὰ καὶ πυργοφρούρητα χωρία· κατῴκουντο δὲ ταῦτα ὑπὸ τῶν ἀνδρειοτέρων Τούρκων τῆς Πελοποννήσου. Μετὰ τούτων συνεδέετο ὁ Κυριακούλης Μαυρομιχάλης¹ διὰ στενῆς φιλικῆς, ἧς ἐπωφελούμενος τότε

1 Διὰ τὸν ἐνδοξον τοῦτον υἱὸν ἐνδόξου πατρὸς χύσε, ἀναγνώστὰ μου, ἐν δάκρυ εὐγνωμοσύνης, ἀναγινώσκων τοὺς ἐπομένους ἐν τοῖς τίχοις τοῦ γλυκυφθόγγου ποιητοῦ Α. Σούτσου λόγους, τοὺς ὁποίους ἐν τῇ συνελεύσει τῶν Ἑλλήνων παρασαθεῖς ὁ ἡγεμὼν τῆς Μάνης Π. Μαυρομιχάλης εἶπε μετὰ πόνου :

Τῶν Μουσουλμάνων νὰ περιπτύξω
 "Ἦθελα, λέγει, τὸν Κολοσσόν,
 Εἰς τὰς ἀγκάλας μου νὰ τὸν πνίξω,
 Καὶ δίχως χεῖρας χαμαὶ πεσῶν,
 "Ἄς ἐσφαζόμην καθὼς ἐκεῖνος
 "Ὁ πολεμάρχης τῆς Σαλαμῖνος!
 Τὸν Κυριακούλην χεῖρά μου μίαν
 "Ετεῖνα μέχρι τῶν Θεσπρωτῶν,
 Καὶ εἰς τὴν Εὐβοίαν τὸν Ἥλιαν·
 Πλὴν στερημένος μένω αὐτῶν!..

"Ακούσατέ με, καὶ ἂν δὲν χύσῃ
 Τὸ βλέφαρόν σας δάκρυ πικρὸν,
 Εἰς ποίου πένθος θέλει δακρύσει; . . .
 Μετὰ περίπλουν, φίλοι, μακρὸν
 "Ὁ φιλοπόλεμος Κυριακούλης
 Εἰς τῆς Ἡπείρου ἀκόμη δούλης
 Φθάσας τὰ Σύνδοτα τρισχιλίους
 Εὔρε προβαίνοντας Ἀλβανούς,
 Αὐτὸς δὲ μόνον τριακοσίους
 Τῆς Σπάρτης εἶχε παῖδας κλεινοῦς.

Νίκη χρυσόπτερος τῶν Ἑλλήνων
 "Εστεφεν ἤρῃ τὸν στρατηγόν,

ἀνῆγγειλεν αὐτοῖς μετὰ φιλικοῦ δῆθεν ἐνδιαφέροντος τὴν ἐπα-
νάστασιν, ὥς ὑποκίνησιν τῶν Φράγκων, καὶ παρήναι νὰ ἐγκα-
ταλίπωσιν οὐς κατεῖχον ἰσχυροὺς πύργους καὶ ἀσφαλισθῶσιν εἰς
τὰ ἐνδότερα πρὶν ἢ καταλάβωσιν αὐτοὺς τὰ καθ' ὁδὸν εὕρισκό-
μενα φραγκικὰ στρατεύματα· σκοπὸς δὲ τῆς προτροπῆς ταύ-
της ἦν ἡ ἐκκένωσις μὲν ὑπ' αὐτῶν, κατὰ ληψις δὲ ὑπὸ τῶν
ἐπαναστατούντων Ἑλλήνων τῶν ἰσχυρῶν πύργων, ὅπερ καὶ
συνέβη μετ' ὀλίγον.

Ὅταν ἐκεῖνος βλέμμα ἐκτείνων

Εἶδεν ἐν μέσῳ καπνοῦ, φλογῶν

Τὸν Κεαγιάβεην τῆς Βαλτέζης.

«Τὸν νικητὴν σου λοιπὸν ἐμπαίζεις;

Ἄπιστε! κρᾶζει, σὲ εἴχα σώσει

Εἰς τῆς Τριπόλεως τὰς σφαγὰς,

Καὶ σὺ νὰ ζήσης εἴχες ὁμόσει

Ἑλλήνων φίλος, Τούρκων φυγάς. . .

«—Τοὺς ὄρκους ἔλυσεν ὁ Προφήτης,

Ὁ Τούρκος ἔκραξε· πρὸ πολλοῦ

Ἐγὼ σ' ἐζήτουν, ἂν δὲν μ' ἐζήτεις.»

Καὶ ἀναστήματος ὑψηλοῦ

Ὡς δύο γίγαντες μονομάχοι,

Ὁ εἰς τὸν ἄλλον φθάνουν ἐν τάχει.

Ἀντικτυποῦνται οἱ δύο ἄμα

Καὶ ἀντιδίδουν πῦρ εἰς τὸ πῦρ,

Καὶ τῆς ζωῆς των σπᾶται τὸ ράμμα

Ὡς νὰ τὸ ἐκλωσε μία χεῖρ.

Νεκρὸς ἐπάνω τῆς Θεσπρωτίδος

Ὁ Κυριακούλης ἔκειτο γῆς,

Ὡς Σπαρτιάτης ἐπὶ ἀσπίδος;

Ὅταν ὁμοῖα αἵμοσταγῆς

Καὶ τὸν Ἥλιον μου εὔρε μοῖρα

Εἰς τῆς Εὐβοίας τὰ μαῦρα Στύρα. κτλ.

[Τουρκομ. Ἑλλάδος Ἰσμά Α'.]

Οἱ Βαρδουνιώται Τοῦρκοι, καὶ ἰδίως οἱ ἐν Λεβέτσόδοις οἰκοῦντες, εἶχον Ἑλληνά τινα, Ἀναγνωσταρᾶν ὀνομαζόμενον, χρησιμεύοντα αὐτοῖς εἰς ὅλας τὰς ἐμπιστευτικὰς ὑποθέσεις καὶ παρaxyελίας των. Τοῦτον, μετὰ τὴν διχόδοσιν διαφόρων περὶ ἐπαναστάσεως φημῶν καὶ περὶ πρόσεχου ἐπιδρομῆς φραγκικῶν στρατευμάτων, ἔπεμπον συχνάκις εἰς Γύθειον, τὸ ἐπίνειον τοῦ τμήματος Μισορᾶ, ἵνα μνηθάνῃ καὶ ἀναγγέλλῃ αὐτοῖς ὅ,τι νέον συμβαίνει. Ὁ εὐφυῆς Ἀναγνωσταρᾶς μετὰ πολλὰς καθόδους καὶ ἀνόδους, καθ' ἃς ἡγγέλλε τοῖς Τούρκοις διαφόρους εἰδήσεις, φθάνει εἰς Λεβέτσον ἡμέραν τινά, πνευστιῶν καὶ περίτρομος, καὶ λέγει πρὸς τοὺς ἀπεκδεχομένους εἰδήσεις Τούρκους:

Ἀγάδες μου πολυχρονεμένοι, ἐχαθήκαμεν! Σεῖς εἶσθε καλά, εἶσθε ἀσφαλισμένοι· μόνον ἡμεῖς, οἱ ἄθλιοι ραγιαῖδες τί θὰ γίνωμεν!—Τί τρέχει Ἀναγνωσταρᾶ;—Τί γὰρ σὰς εἰπῶ;! ἐπλάκωσεν ἡ Φραγκιά! Νὰ, ἐδῶ παρακάτω ἔρχονται, ἔρχονται ἀμέτρητοι, καὶ φοροῦν κόκκινα, καὶ χρυσὰ εἰς τοὺς ὤμους καὶ εἰς τὰ καπέλα τους καὶ ἔχουν καὶ τουφέκια μὲ ἓνα σουβλὴ ἐμπρὸς καὶ καὶ ἄλλα παράξενα πρᾶγματα. Τί γὰρ σὰς εἰπῶ! Σεῖς εἶσθε ἀσφαλισμένοι, γιὰτὶ θὰ κλεισθῇτε εἰς τὰ κάστρα, ὡς τὸ Μισορᾶ, ὡς τὴν Τριπολιτσᾶ καὶ δὲν ἔχετε τίποτε· ἡμεῖς τί θὰ γίνωμεν· θὰ χαθοῦμεν οἱ κακόμοιροι! Αἶ, ἡ ὥρα τοὺς ἔχει, ὅπου κι' ἂν εἶναι ἐφθασαί!

Τὸ στρατήγημα ἐπέτυχε, καθόσον μάλιστα ταῦτοχρόνως ἠκούοντο κανονοβολισμοὶ ἐκ Γυθείου, ὅπου τὸ πλοῖον Μυκωνίου τινός, καὶ καλουμένου Φραγκιᾶ, ἐλλιμενισμένον ὃν ἐκανονοβόλει τῇ ἐντολῇ τοῦ Κυριακούλη. Ἡ εἰδήσις διεδόθη ἀστραπηδὸν καθ' ὅλα τὰ χωρία· καὶ οἱ Τοῦρκοι ἀρπάζσαντες ἕκαστος ὅ,τι εἶχε πολῦτιμον καὶ εὐμετακόμιστον, ἔσπευσαν νὰ κλεισθῶσιν οἱ μὲν ἐν Τριπόλει, οἱ δὲ, καὶ οὗτοι ἦσαν οἱ ἐν τοῖς κατωτέροις χωρίοις οἰκοῦντες καὶ εἰς 60 περίπου οἰκογενείας ἀνερχόμενοι, ἐν Μονεμβασίᾳ, ἥτις ἐλογίζετο ἀπόρθητος. Οἱ φυγάδες Τοῦρκοι ἔσπειρον καθ' ὁδὸν τὸν τρόμον τῶν Φράγκων καὶ τὴν εἰδή-

σιν τῆς ἐπαναστάσεως· συμπαραλαβόντες δὲ καὶ τοὺς ἐν τοῖς χωρίοις Μολαίοις, Πακίοις, Συκέα καὶ Φοινικίῳ ὁμοφύλους αὐτῶν ἔφθασαν εἰς τὸ φρούριον· καὶ ἐκ τούτων πρῶτον ἐβεβαιώθησαν οἱ ἐν αὐτῷ ὅτι τὰ ἀπὸ τινος καιροῦ θρυλλούμενα ἦσαν ἀληθῆ καὶ ὅτι οἱ Τοῦρκοι τῶν ἄλλων μερῶν ὀχυροῦνται εἰς τὰ φρούρια. Ταῦτα δὲ πάντα συνέβαινον κατὰ τὰς 20—22 Μαρτίου 1821.

Διὰ τὸ κατεπεῖγον καὶ περίτρομον τῆς φυγῆς αὐτῶν οἱ Τοῦρκοι οὐδεμίαν προμήθειαν ζωοτροφιῶν ἐποιήσαντο ἔξωθεν· ἀλλὰ καὶ οἱ ἐντὸς τοῦ φρουρίου ὄντες ἐλάχιστον ποσὸν τοιοούτων εἶχον διὰ τὴν αἰτίαν ταύτην· Οἱ ἐν Μονεμβασίᾳ πρόκριτοι Ἕλληνες, γνωρίζοντες τὸ μυστικὸν τῆς ἐπαναστάσεως καὶ προνοοῦντες ὑπὲρ αὐτῆς, ἔπεισαν τοὺς Τούρκους νὰ διανείμωσι τοῖς χωρικοῖς τὸν ἐν ταῖς ἀποθήκαις τοῦ φρουρίου σεσωρευμένον σῖτον, λέγοντες· Ἀγάδες, ἐπειδὴ γράνεται ὅτι ἡ ἐφετεινὴ ἐσοδεία τῶν καρπῶν θὰ εἶναι μεγάλη, (καὶ δικαίως ὑπελογίζετο τοιαύτη, διότι ἀπέβη) καὶ ἡμεῖς ἔχομεν ἐδῶ τόσον καρπὸν, καλὰ θὰ κάμωμεν νὰ μοιράσωμεν αὐτὸν εἰς τοὺς χωρικοὺς, οἱ ὅποιοι πειροῦν, καὶ ὅταν θερισθοῦν οἱ νέοι καρποὶ, γεμίζομεν τὰς ἀποθήκας μὲν νέα σιτάρια, διότι εἶναι καὶ φόβος μήπως τὰ ὑπάρχοντα, ἐὰν μείνουν ἀκόμῃ ἐν ἔτος, σαπῇσιν. Οἱ Τοῦρκοι ἐπείσθησαν εἰς τὴν ἄλλως ὀρθὴν ταύτην συμβουλὴν καὶ ἐξεκένωσαν τὰς ἀποθήκας· πρὸς δὲ οὔτε ζῶα εἶχον ἐντὸς τοῦ φρουρίου, διὰ νὰ τραφῶσι διὰ κρέατος, διότι ταῦτα ἐφύλαττον ἐν τοῖς πέριξ χωρίοις οἱ ραγιάδες των.

II KATA ΞΗΡΑΝ ΠΟΛΙΟΡΚΙΑ ΤΗΣ ΜΟΝΕΜΒΑΣΙΑΣ

Γνωστοποιηθείσης καθ' ὅλον τὸν τόπον τῆς φυγῆς τῶν Τούρκων, οἱ Ἕλληνες ἐδράζαντο τῶν ὅπλων· πρῶτοι δὲ οἱ φιλοπόλεμοι καὶ ἐλευθερόφρονες Λάκωνες ἔδωκαν τὸ παράδειγμα καὶ τὸ θάρρος πρὸς τοῦτο· καὶ αὐτοὶ πρῶτοι ἔσπευδον, κατὰ ἀπο-

επαύματα ὑπὸ δικφόρους ἀρχηγούς, νὰ πολιορκήσωσι τὴν Μενεμβασίαν. Ἀρχηγοὶ τῶν ἀποσπασμάτων τούτων, τὰ ὁποῖα εἶναι δυσδιάκριτον ἐξ ὁπόσων ἀνδρῶν συνέκειντο ἕκαστον, ἦσαν ὁ Ζαννετάκης Μπέης Γρηγοράκης, ὁ Δημήτριος Τσιγκουριὸς ἢ Τσιγκουράκος, ὁ Π. Κοσονάκος, ὁ Πετροπουλάκης, ὁ Γ. Ἀντωνάκος, ὁ Μαγκιωρός, ὁ Ἰ. Κατσούλης καὶ ὁ Ἰωάννης Κρανίδης. Πάντες οὗτοι ὁμοῦ ἀνέρχοντο εἰς 900—1000, γενικὸς δὲ ἀρχηγὸς αὐτῶν ἐθεωρεῖτο ὁ Ζαννετάκης.

Οἱ Τούρκοι, παρελθόντος τοῦ πρώτου φόβου καὶ τῆς καταλαβούσης αὐτοὺς συγχύσεως, ἐσκέφθησαν ὅτι εἶναι ἀδύνατον νὰ ἔλαβον σπουδαίως κατ' αὐτῶν τὰ ὄπλα οἱ ραγιάδες των, οἱ μέχρι χθὲς ποιμένες καὶ γεωργοὶ καὶ ὑπηρέται των, καὶ ἀπεφάσισαν νὰ ἐξέλθωσι πρὸς διασκορπισμὸν τούτων διὰ προτροπῶν ἢ ἀπειλῶν, ἐν ἀποτυχίᾳ δὲ καὶ πρὸς τιμωρίαν αὐτῶν, ἔτι δὲ καὶ πρὸς προμήθειαν καὶ εἰσαγωγὴν τροφῶν οἰωνδήποτε.

Κατ' ἐκείνας τὰς ἡμέρας προσωρμίσθη εἰς τὸν λιμένα τῆς *Παλαιᾶς Μομεμβασίας* πλοῖον τουρκικόν, μεταβαῖνον ἐκ Κωνσταντινουπόλεως εἰς Ἡπειρον, καὶ φέρον 200 Τουρκαλβανούς, πεμπομένους ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου εἰς Ἰωάννιναν. Ἐπειδὴ δ' ἐνεντίοι ἄνεμοι ἐκώλυον αὐτὸ τοῦ περικιτέρω πλοῦ, ἔμεινεν ἐκεῖ. Ἐκ τοῦ πλοίου λοιπὸν τούτου ἐζήτησαν οἱ ἐν τῷ φρουρίῳ ἐπικουρίαν· πολλοὶ δὲ Ἀλβανοὶ διὰ τὴν ἐλπίδα τῆς προσφιλοῦς αὐτοῖς λείας ἔσπευσαν πρόθυμοι. Ὅθεν τῇ 28ῃ Μαρτίου πολλοὶ ἐκ τῶν τοῦ φρουρίου Τούρκων ὀπλισθέντες ἐξῆλθον καὶ συμπαραλαβόντες τοὺς Ἀλβανούς, μεθ' ὧν συνεποσώθησαν εἰς 450 τὸ ὅλον, ἐτράπησαν πρὸς τὴν πεδιάδα τοῦ Ἀσωποῦ. Ἀλλὰ περὶ τὰ χωρία Συκέαν καὶ Ἁγίον Θεόδωρον συνηγνέθησαν μετὰ τῶν ἀποσπασμάτων Ζαννετάκη καὶ Κρανίδη, τὰ ὁποῖα προέτρεχον τῶν ἄλλων, καὶ συνῆψαν μικρὰν μάχην· κατὰ ταύτην δὲ τὸ πρῶτον ὑπερίσχυσαν ἐπὶ τινὰς ὥρας οἱ Τούρκοι, καὶ κατώρθωσαν νὰ συναγάγωσιν ἱκανὸν ἀριθμὸν κερκασφόρων ζώων· ἀλλ' ἔπειτα, προσβληθέντες γενναίωτερον ὑπὸ

τῶν Ἑλλήνων, ἠναγκάσθησαν νὰ τραπῶσιν εἰς φυγὴν, καταλιμπνόντες τὴν λείαν, διὰ τοῦ χωρίου Ἀγίου Νικολάου. Ἐνταῦθα κατὰ τὴν θέσιν Αούτσα ἀνεδείχθη διὰ τῆς γενναϊότητος καὶ καρτερίας αὐτοῦ ὁ Κρανιδης, ἀπωθὼν βῆμα πρὸς βῆμα τοὺς ἐχθροὺς, οἵτινες πάλιν ἐπαναστρέψαντες περίτρομοι διὰ τῆς θέσεως Σαμαρχίη ἐφθασαν μέχρι τῆς γεφύρας τῆς Μονεμβασίας, διωκόμενοι ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων. Τὸ πρῶτον λοιπὸν αἶμα ἐχύθη τότε, φονευθέντων 7 καὶ πληγωθέντων 4 Τούρκαλθανῶν· οἱ λοιποὶ δ' ἐκ τούτων ἐπιβάντες τοῦ πλοίου καὶ τυχόντες οὐρίου ἀνέμου ἀπηλλθον, ἀποτίσαντες ἀδρῶς τὰ ξενία εἰς τὴν χώραν ἥτις ἐχορήγησεν αὐτοῖς ἀσφάλειαν κατὰ τῶν ἀνέμων.

Ἐπὶ τῆς γεφύρας ἀνέμενε τοὺς Τούρκους ὁ Μουσταφᾶς Βέης, ὁ διοικητὴς τοῦ φρουρίου· οὗτος, ἴν' ἀναγκάσῃ αὐτοὺς νὰ ἐπιτεθῶσι σφοδρότερον κατὰ τῶν Ἑλλήνων, ἔκλειπεν αὐτοῖς τὴν θύραν τοῦ ἐπὶ τῆς γεφύρας πύργου, γνωστοποιῶν ὅτι δὲν εἶναι δεκτοί, ἂν μὴ προσβάλῃσι καὶ διασκεδάσωσι τοὺς ἀποστάτας. Ἀπηλλπισμένοι τότε οἱ Τούρκοι ἐστράφησαν κατὰ τῶν Ἑλλήνων λυσώδεις· ἀλλ' ἠναγκάσθησαν καὶ αὖθις νὰ ὑποχωρήσωσιν, ἀποβαλόντες 30 ἄνδρας καὶ φονεύσαντες αὐτοὶ 6 Ἀζκωνας ἐκ Λαγείας· ὁ δὲ διοικητὴς βλέπων τὸ ἀδύνατον τῆς ἐκδιώξεως τῶν ἀποστατῶν ἐπέτρεψε τοῖς Τούρκοις τὴν εἴσοδον, μεθ' ἣν, τῇ γνωμοδοτήσει τοῦ Μεχμέτ-Ἀγᾶ Ἀτσέπη, κατέστρεψαν τὸ στανιδωτὸν τῆς γεφύρας μέρος, ἵνα ματαιωθῇ τότε μὲν ἡ ἀκράτητος ὁρμὴ τῶν Ἑλλήνων, μετὰ ταῦτα δὲ πᾶσα ἔφοδος. Τοσοῦτος ὑπῆρξεν ὁ φόβος τῶν θρασέων Τούρκων. Ἐκ τοῦ περιστατικοῦ τούτου ἐνθαρρυνθέντες καὶ οἱ ἄχρι τοῦδε ἡρεμοῦντες κάτοικοι τῆς ἐπαρχίας ταύτης ἤρακν τὰ ὅπλα καὶ ἔσπευσαν νὰ ταχθῶσιν εἰς τὰς τάξεις τῶν πολιορκητῶν τῆς Μονεμβασίας, καὶ ἐκ τοῦ αὐτοῦ περιστατικοῦ ἐπίσθησαν ὅτι καὶ τῶν Ἑλλήνων τὰ ὅπλα ἔχουσι τὴν δύναμιν νὰ φονεύωσιν Ὀθωμανοὺς, ἐν ᾧ μέχρι τοῦδε μόνον τὸ ἐναντίον ἐγίνωσκον. Προσῆλθον λοιπὸν 80 μὲν ἐκ τοῦ ὁρεινοῦ δήμου Ζάρακος ὑπὸ ἀρχηγὸν τὸν Γ.

Δρίβαν καὶ τὸν ὑπαρχηγὸν Γ. Ἡλιοπούλον· ἕτεροι δὲ ἐκ τῶν κατωτέρων χωρίων ὑπὸ τὸν Γρ. Μοίραν ἐκ Νιατῶν, καὶ ἄλλοι ἐκ τῶν πεδινῶν μερῶν ὑπὸ τὸν Ἀναγν. Ζουμπουλάκην καὶ Κ. Σταθάκην.

Ἡ 25ῃ Μαρτίου ὑπῆρξε διὰ τὸ Λεωνίδιον τῆς Κυνουρίας ἡμέρα μεγάλη καὶ ἐπίσημος. Οἱ κάτοικοι τῆς πόλεως, οἵτινες πρότερον, ὡς καὶ νῦν, ἔτρεχον κατὰ πᾶσαν διεύθυνσιν ἐμπορευόμενοι καὶ συνάγοντες πλούτη, κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν ὑψώσαν σημαίαν ἐλευθερίας, δοξολογοῦντες τὸν Ὑψιστον καὶ εὐχόμενοι ὑπὲρ εὐοδώσεως τῶν ὅπλων τῆς Πατρίδος, καὶ ὠπλίσθησαν διὰ τὸν πόλεμον. Μαθόντες δὲ ὅτι οἱ Τοῦρκοι ἐκλείσθησαν εἰς τε τὴν Τρίπολιν καὶ τὴν Μονεμβασίαν, διεκρίθησαν εἰς δύο ἀποσπάσματα, ὧν τὸ μὲν διηυθύνθη ἐκεῖσε, τὸ δὲ, ἐξ 150 ἀνδρῶν, ἐτράπη ἐντεῦθεν, πρὸς τὴν Μονεμβασίαν. Διερχομένους τοὺς πολεμιστὰς διὰ τῶν χωρίων ὑπεδέχοντο οἱ χωρικοὶ ὀλοψύχως καὶ ἔσπευδον μετὰ δακρύων¹ ν' ἀσπασθῶσι τὴν σημαίαν των καὶ ἐνωθῶσι μετ' αὐτῶν. Ὡστε πάντες οἱ Κυνουριεῖς συνεποσώθησαν εἰς 250, καὶ ἔφθασαν τῇ 29ῃ Μαρτίου εἰς τὴν κωμόπολιν Μολάους, ὅπου ἠνώθησαν μετὰ τῶν τελευταίων Λακωνῶν, καὶ ἐκεῖθεν εἰς Μονεμβασίαν.

Οὕτω δὲ πρὶν ἢ λήξῃ ὁ Μάρτιος, ἡ κατὰ ξηρὰν πολιορκία τῆς Μονεμβασίας κατηρτίσθη ἐκ τῶν μνημονευθέντων ὀπλιτῶν, ὧν ἀπάντων ὁμοῦ ὁ ἀριθμὸς ἀνῆρχετο εἰς 1400—1500.

Η ΚΑΤΑ ΘΑΛΑΣΣΑΝ ΠΟΛΙΟΡΚΙΑ

Εἰς τὴν περιγραφὴν αὐτῆς ἐνόμισ' ἀσφαλέστερον ν' ἀκολουθήσω τὴν ἱστορίαν τοῦ κυρίου Ἀν. Ὁρλάνδου, διότι οὗτος ἀρυό-

¹ Καὶ μετὰ δακρύων διηγείτό μοι ταῦτα ὁ σεβαστὸς γέρων κύριος Ν. Σταματόπουλος, περὶ οὗ ἀνέφερον ἐν τῇ προλόγῳ καὶ ὅστις ὑπῆρξεν εἰς τῶν ἐκ Λεωνιδίου πολεμιστῶν.

μενος τας πληροφορίας αὐτοῦ ἔκ τε τῶν ἐν τοῖς ἀρχαίοις τῶν Σπετσῶν κατατεθειμένων ἐπισήμων καὶ ἰδιωτικῶν ἐγγράφων καὶ ἐκ τῶν ἡμερολογίων αὐτῶν τῶν πλοίων, προσήγγισεν ὅσον πλεῖστον εἰς τὴν ἀλήθειαν κατὰ τὴν ἀκρίβειαν τῶν ἀριθμῶν, τῶν χρονολογιῶν καὶ τῶν πεπραγμένων. Κατὰ τοῦτον λοιπὸν, πρὸ κχιροῦ ὄντες μεμνημένοι εἰς τὰ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας οἱ πλεῖστοι τῶν προκρίτων καὶ πλοιάρχων τῶν Σπετσῶν, εἶχον ἐφοδιάσει ἐξ Εὐρώπης τὰ πλοῖά των μὲ κανόνια καὶ πολεμεφόδια ἄφθονα. Περιμένοντες δὲ τὴν ἐκρηξιν τῆς ἐπαναστάσεως, τὰ μὲν κενὰ φορτίου πλοῖά των δὲν ἐξεκίνησαν, κατὰ τὸ σῶνθεες, τὴν ἀνοιξιν τοῦ 1821 πρὸς ἐμπόριον, τὰ δὲ ὑπὸ φορτίον εὐρεθέντα, ἐτάχυναν τὴν ἐκποίησιν τῶν φορτίων εἰς τοὺς πλησιεστέρους τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀφρικῆς λιμένας, σπεύδοντα νὰ ἐπιστρέψωσι τὸ ταχύτερον καὶ παρευρεθῶσιν ἐκ τῶν πρώτων εἰς τὴν ἑναρξιν τῆς ἐπαναστάσεως. Πρῶτοι λοιπὸν [ἐκ τῶν νησιωτῶν] οἱ Σπετσιῶται ὕψωσαν κατὰ τὴν 2 καὶ 3 Ἀπριλίου 1821, διὰ μεγάλης τελετῆς καὶ παταγωδῶν κανονοβολισμῶν, τὴν σημαίαν τῆς ἐλευθερίας ἐπὶ τῶν πλοίων των, ἐν ἀκατασχέτῳ ἐνθουσιασμῷ καὶ ἀγαλιάσει.

Οὕτως ἐχόντων τῶν ἐν Σπέτσαις, πολλοὶ ἐν διαφόροις μέρεσιν αὐτοσχεδισθέντες πατριωτικοὶ σύλλογοι ἔσπευσαν, συγχαίροντες τοῖς προκρίτοις τῆς ἡρώικῆς ταύτης νήσου, καὶ ὑπερεπαινοῦντες ἐπὶ τῇ προθυμίᾳ καὶ φιλοπατρίᾳ, νὰ ζητήσωσι τὴν ἰσχυρὰν συνδρομὴν των πρὸς ὑποστήριξιν τοῦ ἀγῶνος. Αἱ Σπέτσαι καὶ ἄνευ τούτου ἔπεμψαν ἀμέσως δύο ναυτικὰς μοίρας πρὸς ἀποκλεισμὸν τῶν φρουρίων Ναυπλίου καὶ Μονεμβασίας. Τὰ εἰς τὸ τελευταῖον τοῦτο φρούριον σταλέντα πλοῖα ἦσαν ἑνδεκα καὶ μία καλῶς ὀπλισμένη τράτα, διωκοῦντο δὲ ὑπὸ τῶν Ἀναστ. Ἀνδρούστου, Ι. Χρ. Κούτση, Γεωργ. Μπαρδάκου (ἐπὶ τοῦ πλοίου τοῦ Παύλου Χ. Ἀναργύρου), Ν. Ράπτου (ἐπὶ τοῦ πλοίου τοῦ Ἀνδρ. Χ. Ἀναργύρου), Θ. Δ. Λαζάρου, Ἀναργ. Α. Χ. Ἀναρ-

γύρου, Ν. Δ. Ὀρλώφ, Γ. Χ. Ἀνδρέου, Ἡλ. Θερμισιώτου, Γεωργίου Πάνου, Β. Ὀρλώφ καὶ Γεωργ. Τραπεζολάτου.

Ἡ θαλάσσιος πολιορκία τῆς Μονεμβασίας ἤρξατο τῇ 3ῃ ἢ 4ῃ Ἀπριλίου ὑφ' ὅλων τῶν ῥηθέντων πλοίων· ἀλλ' οἱ ἐν αὐτοῖς πλοίαρχοι, μαθόντες τῇ 8ῃ τοῦ αὐτοῦ μηνὸς ὅτι εἰς τοὺς λιμένας τῶν νήσων Μήλου καὶ Κυμῆλου εὐρίσκοντο δύο πολεμικὰ πλοῖα τοῦ Σουλτάνου, ἤτοι ἐν βόρειον καὶ ἐν κορδέτον, ἐκ τῶν ἀποτελούντων τὴν κατὰ τοῦ Ἀλῆ-Πασσᾶ ὑπὸ τὸν Καπετανάμπειν ἀποσταλεῖσαν μοῖραν, διεννοήθησαν νὰ καταλάβωσιν αὐτά. Ὁ κληρὸς ἀπεφάσισεν ἵνα ἐν μὲν τῇ πολιορκίᾳ μείνωσι τὰ ὑπὸ τοὺς Ἰ. Χρ. Κούτσην, Ἀναστ. Ἀνδροῦτσον καὶ Β. Ὀρλώφ πλοῖα, εἰς δὲ προστετέθησαν καὶ 2 ἀμέσως κατόπιν ἐλθόντα ὑπὸ τοὺς Ἀναγν. Γ. Κυριακοῦ καὶ Γ. Κλίσσαν, εἰς δὲ τὴν ἐπιχείρησιν κατὰ τῶν ἐχθρικῶν πλοίων νὰ πορευθῶσι τὰ λοιπὰ 9, ὅπερ καὶ συνέβη τῇ ἐσπέρᾳ τῆς 10ῆς τοῦ αὐτοῦ μηνός. Σημειῶν μόνον ἐνταῦθα ὅτι οἱ γενναῖοί μας νυῦται ἐκ τῶν εὐρεθέντων ἐκεῖ 2 πολεμικῶν καὶ 3 ἐμπορικῶν, ἐν μὲν ἀντιπάζαν εἰς τὸν ἄερα, δύο δὲ συνέλαβον, ἀφέντες ἐλεύθερα τὰ λοιπὰ δύο ἐμπορικά, ὡς ὑπὸ Ἑλλήνων κυβερνώμενα, τοῦτο μόνον σημειῶν, λυποῦμαι μὴ δυνάμενος διὰ τὸ στενὸν τοῦ χώρου ν' ἀναπτύξω τὰς λεπτομερείας τῆς θαρραλέας διὰ σμικρῶν λέμβων ἐφόδου τῶν Σπετσιωτῶν κατὰ κανονοφόρων πλοίων. Ἐν τούτοις οἱ νικηταὶ ὠδήγησαν τὰ ἐχθρικὰ πλοῖα μέχρι τῆς Μονεμβασίας, ὅπου συμβουλίου πολεμικοῦ γενομένου μεταξὺ ἀπάντων τῶν πλοιάρχων, ἐπειδὴ οἱ πρόκριτοι τῶν Σπετσῶν ἀκούσαντες τὴν ὅσον οὕτω ἔξοδον τοῦ Τουρκικοῦ στόλου, μετεκάλουν τὰ περισσότερα τῶν πλοίων ἵνα χρησιμεύωσι κατὰ τούτου, ἐνεκρίθη νὰ μείνωσιν εἰς τὸν ἀποκλεισμόν τοῦ φρουρίου τρία μόνον πλοῖα, ἤτοι τὰ τῶν Γ. Πάνου, Θερμισιώτου καὶ Κλίσσα· οὕτω δὲ τὰ λοιπὰ τροπαιοφόρα ἐπέστρεψαν εἰς Σπέτσας συνοδεύοντα καὶ τὰ δύο ἐχθρικά. Εἰς τὴν ἐν Μονεμβασίᾳ Σπετσιωτικὴν ναυτικὴν μοῖραν προστετέθη καὶ τὸ πλοῖον τοῦ ἐκ Γυθείου Παναγ. Μαυρομ-

μάτου Βουζουνάκη. Τούτων δὲ πάντων ἀρχηγὸς ἐθεωρήθη ὁ Γεώργιος Πάνου, ἀνὴρ συνετὸς καὶ φιλόπατρις λίαν.

Μὴ δυνάμενα τὰ πλοῖα ταῦτα νὰ μένωσι νυχθημερόν ἐν ἀναπεπταμένῳ πελάγει, προσήραζον εἰς τὸν λιμένα τῆς Ἐπιδ. Λιμενῆς, καταλείποντα δύο μεγάλαις καὶ καλῶς ὠπλισμέναις λέμβους πρὸς περιπολίαν· αὗται ἐμαρτύουν μὲν τὴν ἀπόπειραν θαλασσίας ἐξόδου τῶν πολιορκουμένων, ἦσαν δ' ἄγρυπνοι ν' ἀναγγείλωσι τὴν ἐμφάνισιν οἰουδήποτε πλοίου. Ἡ κατὰ θάλασσαν τακτικὴ πολιορκία κατέπληξε καὶ σχεδὸν ἀπῆλπισε τοὺς Τούρκους, οἵτινες τὸ κατὰ ξηρὰν κίνημα ὑπελάμβανον ὡς κλέφτικον, ἢ ὡς ὑποκίνησιν ἀπεγνωσμένων τινῶν ἀνταρτῶν. Ἀλλὰ καὶ οὕτως δὲν ἀπηλπίζοντο ὀλοτελῶς, ἀλλ' ἡμέρᾳ τῇ ἡμέρᾳ ἀπεξεδέχοντο τὴν συνδρομὴν τοῦ Σουλτανικοῦ στόλου.

Οὕτως ἀποκλεισθεῖσα κατὰ γῆν καὶ θάλασσαν ἡ Μορεμβασία ἐφυλάχσεται ἐπιμελῶς. Οἱ ἐν τῇ ξηρᾷ κατασκευάζαντες ἐκ τοῦ προχείρου χάρακα ὑπὸ τοὺς ἀπέναντι τοῦ φρουρίου βράχους, ἀντικρὺ τῆς διὰ τῆς γεφύρας εἰσόδου, ἔμενον φυλάττοντες. Οἱ Σπετσιῶται, πανταχοῦ προθυμούμενοι νὰ συντρέχωσιν, ἐξήγαγον ἐκ τῶν πλοίων τινὰ βαρέα πυροβόλα εἰς τὴν ξηρὰν, καὶ κατασκευάσαντες κανονοστάσιον ἔστησαν αὐτὰ ἐκεῖ καὶ ἐπυροβόλουν ἐνίοτε, εἰ καὶ ἀνωφελῶς, κατὰ τοῦ φρουρίου. Πλὴν ὅμως ταύτης καὶ παντοίας ἄλλας προσφορὰς ἐποιήσαντο τὰ πλοῖα πρὸς τοὺς κατὰ γῆν, ὡς μαρτυροῦσι τὰ ἐπόμενα κείμενα:

Ἐπιστολὴ τῶν πολιορκητῶν τῆς Μορεμβασίας

Πρὸς τοὺς προκρίτους Σπετσῶν—Παρακαλοῦμεν δέχως ἄλλο νὰ βάλετε εἰς ἓν καλὸν τρεχαντῆρι 300 κοιλὰ καλαμπόκι, τὸ ὅποιον τὸ ἀποκρινόμεθα ἡμεῖς οἱ καπεταναῖοι. Νὰ μὴ κάμετε ἀλλέως διὰ νὰ προφθάσωμεν τοὺς ἀδελφούς μας, τῶν ὁποίων ἐδώκαμεν ἐκ τῶν καρπῶν μας παξιμάδι καὶ μοντζιόνες, (πολεμεφῶδια).

Ἄτερον ἀποδεικτικόν.

Διὰ τοῦ παρόντος ἀποδεικτικοῦ ἀτεστάτου, δίδω εἰς χεῖρας τοῦ

καπ. Ἀν. Ἀνδρούτσου καὶ Ἡλ. Θερμισιώτη, ὅτι μεταναποζητῆσαν τὰ στρατεύματα τῆς Σπάρτης, αὐτὸ τὸ μέρος ὅπου ἔχουν κλεισμένο τὴν Μονεμβασίαν, ἐζήτησαν μονετζιόνες, καὶ ἔτσι ἔκαμαν τὴν σύναξιν ἀπὸ τ' ἀδελφία, ὡς κάτωθεν φαίνεται κατ' ὄνομα: Ἀνδρούτσος φυσέκια 600. Ἡλ. Θερμισιώτης. Ν. Μπότσης 1300. Ἀνδ. Σκληῆς 500. Γιάννος Γιάννουζα 600. Γ. Πάνου 500. Ν. Ὁρλώφ 400.—1821 Μαρτίου 30, Σπέτσαις.

Ἰω. Μαυρομιχάλης ἔλαβε τ' ἄνωθεν σημειωθέντα ἀπὸ τοὺς εὐγε-
νεστάτους καπεταναίους ἀδελφούς.

Καὶ ὄντως πολλὰκις ἔλαβον ἀνάγκην οἱ πολιορκηταὶ τρο-
φῶν καὶ πολεμικῶν ὑλῶν, διότι οἱ μὲν Ἀάκωνες, πλὴν τῆς ἀν-
δρείας των καὶ ὀλίγων πολεμεφοδίων τὰ ὅποια καὶ κατανά-
λωσαν εἰς τὰς πρώτας μάχας, οὐδὲν ἄλλο ἐκόμισαν ἐκ τῆς
χώρας των. Οἱ δὲ Λεωνιδεῖς καὶ μεθ' ἑαυτῶν ἐκόμισαν καὶ
μετὰ ταῦτα ἐπανειλημμένως ἐκομίσαντο τροφάς, ἀλλ' αὗται
διανεμόμεναι πρὸς πάντας ταχέως ἐξέλιπον. Ὡστε συνέβη
ταχύτερον τοῖς πολιορκηταῖς, ὅ,τι ἀκολούθως μέλλει νὰ συμβῇ
τοῖς πολιορκουμένοις, ἢ ἐκ τῆς πείνης στενοχωρία. Καὶ ναὶ μὲν
εἶχον εἰς τὴν διάθεσιν αὐτῶν 20,000 προβάτων, αἰγῶν καὶ
βοῶν, ἀλλ' ἡ ἄκρατος ἐκ κρέατος μόνου τροφή ἐπήνεγκεν αὐ-
τοῖς νόσον. Ἀλλ' Ἐκεῖνος, τοῦ ὁποίου ὁ παντοδύναμος δάκτυλος
ἐχειραγῶγει ἀπ' ἀρχῆς τὸν Ἀγῶνα, εὐδόκησε καὶ κατὰ ταύ-
την τὴν περίστασιν νὰ ὑποστηρίξῃ αὐτὸν οὕτω· περὶ τὸν Ἀπρί-
λιον προσωρμίσθη εἰς Γύθειον τουρκικὸν ἐμπορικὸν πλοῖον, μετὰ
φορτίου διπύρων, ὀρυζίου, ζακχάρεως, τυροῦ, καὶ ποικίλων τοι-
ούτων οὐσιῶν· ἄγνωστον ἂν διηυθύνετο ἐκεῖ ἢ ἂν, πλέον διὰ
τὴν Ἠπειρον, ἀπετράπη τῆς πορείας του ὑπὸ τῶν ἀνέμων. Τὸ
πλήρωμα οὐδεμίαν εἰδησιν εἶχε περὶ ἐπαναστάσεως, διὸ ἀμε-
ρίμως ρίψαν τὴν ἄγκυραν ἐτακτοποίει τὰ τοῦ πλοίου, ὅτε αἰ-
φνης εἰσπηδήσαντες οἱ Ἕλληνες κατέλαβον καὶ ἐξεκένωσαν
αὐτό. Ἐκ τῶν τροφῶν δὲ τούτων ἔπεμψαν οἱ ἐν Γυθείῳ πολ-
λὰς ἐπανειλημμένως τοῖς πολιορκηταῖς τῆς Μονεμβασίας.

ΤΑ ΕΝ ΤΩ ΦΡΟΥΡΙΩ.

Τετρακισχίλιοι καὶ πεντακόσιοι περίπου ἦσαν ἄπαντες οἱ ἐν τῷ φρουρίῳ κεκλεισμένοι Τοῦρκοι, ἐν οἷς καὶ ὀλίγοι Ἕλλη-
νες· πολεμισταὶ δὲ περὶ τοὺς χιλίους. Οἱ πολιορκούμενοι οὐ-
τοι οὐδεμιᾶς ἀμυντικῆς παρασκευῆς ἔλαβον χρεῖαν, διότι τὸ
φρούριον ἀνέκαθεν ἦν ἐτοιμοπόλεμον, τὸ μὲν διὰ τὴν ἐκ φύ-
σεως ἐρυμνότητά αὐτοῦ, τὸ δὲ διὰ τὰς ἐν αὐτῷ ὑπαρχούσας
παντοσειδεῖς καὶ ἀφθόους πολεμικὰς ὕλας, οἷον πυροβόλα
μεγάλᾳ καὶ μικρᾷ, βόμβας, τυφέκια, πυρίτιδα κόνιν, μόλυ-
βδον κλπ. Ἔστησαν λοιπὸν φρουρὰν ἐπὶ τοῦ ἰσχυροῦ πύργου
τῆς γεφύρας καὶ ἐπὶ τῶν ἐπάλξεων τοῦ φρουρίου καὶ τῆς
πόλεως, κανονοβολοῦντες συχνάκις καὶ τυφεκίζοντες τὰ χα-
ρκώματα τῶν πολιορκητῶν, οὐδεμίαν ἢ ἐλαχίστην βλάβην
ἐπάγοντες αὐτοῖς. Σπουδαῖον ὅμως μέλημα αὐτῶν ἦν τὸ περὶ
τροφῶν ζήτημα, διότι αἱ ἀποθήκαί των περιεῖχον τροφήν μόλις
ἐπαρκοῦσαν διὰ δύο μῆνας. Ζῶα ὀλίγιστα ὑπῆρχον παρ' αὐτοῖς,
διότι, ὡς εἶδομεν, δὲν κατάρθωσαν νὰ εἰσαγάγῃσι τοιαῦτα,
κατὰ τὴν πρώτην ἔξοδον· ὑπῆρχε δὲ ἐν τισιν ἀποθήκαις καὶ
ποσότης κέγχρου, ἀλλ' οὔσα ἐκεῖ ἀποτεθειμένη ἀπὸ ἐνὸς καὶ
πλέον αἰῶνος, ἤτοι ἐπὶ Ἐνετοκρατίας, ἐσάπη καὶ ἐφθάρη σχε-
δὸν ὀλοτελῶς. Οἱ πολιορκούμενοι ὅμως δὲν θὰ βλέπωσιν αὐτὴν
μέχρι τέλους μετ' ἀποστροφῆς. Ἐν τοσοῦτῳ μετὰ τῶν παρ' αὐ-
τοῖς Χριστιανῶν οἱ Τοῦρκοι ἔζων ἔτι φιλικῶς, συμπονοῦντες
καὶ συμπάσχοντες ἀλλήλοις· καὶ οἱ μὲν Τοῦρκοι, πεπεισμένοι
ὄντες περὶ τῆς ἀφοσιώσεως καὶ πίστεως αὐτῶν οὐδεμίαν εἶχον
κατὰ τούτων ὑποψίαν, οἱ δὲ Χριστιανοὶ πάλιν προσεποιοῦντο
ἀγανάκτησιν κατὰ τῶν ἀποστατῶν.

Κατὰ τοὺς δύο πρώτους μῆνας, οὐδόλως κατ' οὐδὲν στενο-
χωρηθέντες οἱ Τοῦρκοι, δὲν ἀπέβαλλον τὰς ἐλπίδας ὅτι ταχέως
εἴτε ὁ Κεχαγιᾶ-Μπεης διὰ ξηρᾶς, εἴτε ὁ Σουλτανικὸς στόλος

διὰ θαλάσσης ἐλεύσεται εἰς βοήθειαν καὶ ἀπαλλαγὴν των.
Ἄλλ' ἡγνούν τὰ θαύματα τῶν Σπετσιοτῶν, Ὑδραίων καὶ
Ψαριανῶν κατὰ θάλασσαν καὶ τὰ ἀνδραγαθήματα ὄλων τῶν
κατὰ γῆν ἡρώων τῆς πατρίδος μας. Οὐδ' ἐφραντάσθησάν ποτε
ὅτι ὁ Διάκος θὰ θέσῃ ἐπὶ τοῦ περιτραχηλίου του τὴν ρομφαίαν
τῆς πατρίδος, καὶ ὅτι διὰ τοῦ ὀβελοῦ καὶ τῆς πυρᾶς θυσιαζό-
μενος ¹, ἀφοῦ ἐθυσίασεν ἰδίᾳ χειρὶ ἑκατὸν ἐχθροὺς, θὰ ψάλῃ
ἀταράχως :

Γιὰ ὅς καιρὸ ποῦ διέλεξεν ὁ χάρος νὰ μὲ πάρῃ,
Τώρα π' ἀνθίζουν τὰ κλαδιά ποῦ βγάζ' ἡ γῆς χορτάρι !

οὐδ' ἔμαθον ὅτι ὁ λεοντόκαρδος υἱὸς τοῦ Ἀνδρούτσου ἐν Γραβιᾷ,

Σφίγγων τὴν σπάθην εἰς τοὺς ὀδόντας
Τοὺς ἀτρομήτους του ἑκατὸν
Ἐφερε σφάζοντας καὶ νικῶντας
Εἰς χιλιάδων ὀκτὼ στρατῶν !

καὶ ὅτι

Ὁκτακοσίους σφάζας καὶ θύσας
Ἐνυκτοπέρασε τοὺς ἐχθρούς·
Καὶ ὁ στρατὸς των μὲν ἐξυπνήσας
Ἐλαβεν ὕπνους δύο πικρούς.

ἐν τῇ ὑπεροψίᾳ δὲ τῆς δυναστείας των δὲν ἠδύναντο νὰ φαν-
τασθῶσιν ὅτι κατὰ τὴν ἐπανόστασιν ἐκείνην

Ἐχειροκρότησεν ἡ γῆ ὅλη·
Στρατοὶ τὴν δίκελαν ζευγίτων,
Τὴν κώπην λέμβων ἔφυγον στόλοι
Καὶ εἰς ἐδίωξεν ἑκατόν.

¹ «Τὸν ὠδέλισαν αἱ τίγρεις εἰς ἐλάτινον σουδλίον,
«Καὶ εἰς τὴν πυρὰν ἐψήθη ζωντανὸς ὡς τὸ ἀρνίον !
«Ἐρρευσαν οἱ ὀφθαλμοὶ του οἱ αἱματωθέντες πρῶτοι,
«Καὶ τὸ δέριμα του πλησίον τῆς πυρκαϊᾶς ἐκρόται.
«Ἐπριζότριζαν αἱ σάρκες, ἐπριζότριζε τὸ σῶμα,
«Πλὴν δὲν ἄφησε κάμμιαν οἰμαγὴν αὐτοῦ τὸ στόμα !»
(Παναγ. Σοῦττος).

Λοιπὸν ἐν τῇ ἀγνοίᾳ πάντων τῶν διατρεχόντων εἰς τὰ περίξ καὶ ἐπὶ τῇ ἐλπίδι προσεχούς βοηθείας ἐνεκαρτέρουν. Ἔτι δὲ μᾶλλον ἐνεψύχωσεν αὐτοὺς τὸ ἐξῆς περιστατικόν: Πολιορκηθέντος τοῦ Ναυπλίου, εὗρέθη ἐν αὐτῷ Ἕλληνας, Π. Μερτσάνης ὀνομαζόμενος καὶ ναύτης ὢν ἔμπειρος. Οὗτος ἔχων τὴν οἰκογένειαν αὐτοῦ ἐν Μονεμβασίᾳ, καὶ ἐπιθυμῶν νὰ ἐπιστρέψῃ ἐκεῖ, κατεπίσθη ὑπὸ τῶν Τούρκων τοῦ Ναυπλίου δι' ἄδραξ πληρωμῆς καὶ διὰ ὑποσχέσεων πομπῶν, νὰ γίνῃ κομιστὴς ἐπιστολῶν ἐκείνων πρὸς τοὺς ἐν Μονεμβασίᾳ ὁμοφύλους των. Ὅθεν, περὶ τὰς 15 Μαΐου, εἴτε διαλαθὼν τ' ἀποκλείοντα τὸ Ναύπλιον πλοῖα, εἴτε καὶ ἀναφανδὸν διελθὼν αὐτὰ, ἅτε Ἕλληνας, ἔπλευσε καὶ ἔφθασεν εἰς τὸν πρὸς ὃν ὅρον ἐν νυκτὶ καὶ ἄνευ γνώσεως τῶν περιπολουσῶν λέμβων. Αἱ παρ' αὐτοῦ κομισθεῖσαι τοῖς πολιορκουμένοις ἐπιστολαὶ ἡγγελλον μὲν αὐτοῖς τὰς θριχμβευτικὰς προόδους τοῦ Κεχαγιᾶ-Βέη κατὰ τῶν ἀποστατῶν¹, προέτρεπον δὲ πρὸς ἐγκαρτέρησιν καὶ ἀντίστασιν ἐπὶ μικρὸν ἔτι, καθόσον ἐγγὺς ἦν ἡ βοήθειαι. Ἐκ τούτου ἀναθαρρήσαντες οἱ Τοῦρκοι καὶ ἐπιθυμήσαντες ν' ἀπαλλαγῶσι, εἰ δυνατόν, ἀφ' ἑαυτῶν ἐκ τῆς ὀχληρᾶς πολιορκίας ἐσκέφθησαν τὸ ἐξῆς: Οἱ ἀνδρειότεροι καὶ πολεμικώτεροι ἐξ αὐτῶν νὰ μεταβιβάσθωσι διὰ πλοίου εἰς τὴν πρὸς βορρᾶν παραλίαν καὶ στρεφόμενοι πρὸς τὰ νῶτα τῶν πολιορκητῶν νὰ ἐπιτεθῶσιν αἴφνης κατ' αὐτῶν· ταῦτοχρόνως δὲ νὰ ἐξορμήσωσι καὶ οἱ ἐντὸς κατὰ τούτων, καὶ οὕτω, περιάγοντες τοὺς Ἕλληνας μεταξὺ δύο πυρῶν, νὰ ἐπενέγκωσι σύγχυσιν καὶ τέλος διάλυσιν τῆς πολιορκίας.

Ἄλλ' ἰδῶμεν τί συμβαίνει ἐκτὸς τοῦ φρουρίου· ἡ ἐπανευροῦσα τοὺς Ἕλληνας σπάνις τῶν πρὸς τροφήν ἔσχεν ἀποτέλεσμα τὴν χαλαρότητα τῆς πολιορκίας, διότι πολλοὶ ἀνὰ ὁμάδας ἀνεχώρουν πρὸς ἐξεύρεσιν τροφῶν, καὶ τούτων ἐπανερχομένων ἀπε-

1 Γνωστὸν ὅτι ἡ ἐν Βαλτετσίῳ καταστρεπτικὴ τῶν Τούρκων ἥττα συνέβη τῇ 12ῃ Μαΐου, ὥστε ἡγνύουν ἔτι αὐτὴν οἱ Τοῦρκοι.

χώρουν ἄλλοι καὶ οὕτω καθεξῆς. Τοῦτο ἔπραττον μᾶλλον οἱ Ἀάκωνες, οἱ καὶ πενέστεροι τῶν ἄλλων, καὶ περισσότερον ἀπέχοντες τῶν οἰκιῶν των· καὶ προύμηθύνοντο μὲν ποτότητάς τινας τροφῶν ὅτε μὲν ἐκ τῶν πλοίων, ὅτε δὲ ἐκ Λεωνιδίου καὶ ἄλλοτε ἐκ Γυθείου, ἀλλ' οὐχὶ πάντοτε ἐπαρκεῖς. Διὰ τοῦτο ὁ ἀριθμὸς τῶν πολιορκητῶν ἐποικίλετο μεταξὺ 700, 1000, 1500· ἀλλὰ διὰ ν' ἀπατῶσι τοὺς Τούρκους περὶ τοῦ ἀριθμοῦ αὐτῶν ἐσοφίσθησαν τοῦτο: ἐν καιρῷ νυκτὸς ἔφευγον ἐκ τῆς πολιορκίας 100 ἢ 200 ἄνδρες καὶ ἀπομακρυνόμενοι ἐκρύπτοντο· τὴν δ' ἄλλην ἡμέραν ἐπανήρχοντο, οἷονεὶ νέα ἐπικουρία τῶν πολιορκητῶν· τοῦτο πολλάκις ἐπανελήφθη. Ἐν γένει δὲ ἡ πολιορκία αὕτη εἶχέ τι τὸ πανηγυρικόν, διότι φόνοι μὲν ἐλάχιστοι συνέβησαν, 5—10 ἐν τοῖς Ἑλλήσι, ἐν δὲ τοῖς Τούρκοις οὐδεῖς. Καὶ ἐξ ἄλλου οἱ ἐντὸς μετὰ τῶν ἐκτὸς διετέλουν εἰς φιλικὰς, ὡς εἶπεῖν, σχέσεις. Καθ' ἑσπέραν, ὅτε τὸ σκότος ἐκάλυπτε τὴν γῆν, κκτερχόμενοι ἐκ τῶν χαρὰς κωμάτων των οἱ Ἕλληνες ἤρχοντο εἰς τὸ ἐξώτερον ἄκρον τῆς γεφύρας καὶ συνωμίλουν μετὰ τῶν ἐπὶ τοῦ πύργου Τούρκων περὶ διαφόρων. Σπίθας τις, ἐξωμότης τῆς ἀγίας πίστεως καὶ τέκνον τοῦ κορανίου, ἦν ὁ ἐκ τοῦ πύργου ρήτωρ· οἱ δὲ Ἕλληνες πάλιν εἶχον τὸν εὐφυῆ Μ. Μπουτσελᾶν, ἐκ τοῦ σώματος τῶν Λεωνιδέων, εὐστόχως ἀπαντῶντα πρὸς ἐκεῖνον. *Βρὲ Ρωμηοί, ἔλεγεν ἑσπέραν τινὰ ὁ Σπίθας, ἀκόμη τὰ σπαθιά μας ἀχνίζουν ἀπὸ τὰ αἵματά σας, καὶ σεῖς ἐτολμήσατε νὰ σηκώσετε τουφέκι κατεπάνω μας! ; Δὲν θὰ βγοῦμε ἔξω ; Θὰ βγοῦμε, κακόμοιροι Ρωμηοί, καὶ θὰ σᾶς παστρέψουμε ὅλους· ἑκατὸ χρόνους θὰ κάμη νὰ λαλήσῃ πέρδικα στὰ βουνά σας!* — *Ἀμυγὴ κυττάξετε πρῶτα νὰ βγῆτε, ἀπεκρίθη ὁ Μπουτσελᾶς, καὶ τότε ἂς μὴ λαλήσῃ μῆτε κοῦκκος. Καὶ πότε, βρὲ Τούρκοι, ἔλειψαν ἀπὸ τὰ ρωμαῖκα βουνὰ οἱ ἄετοὶ καὶ ἡ πέρδικας, ποῦ θὰ λείψουν καὶ τώρα ; καὶ ὁμίλει ἀλληγορικῶς ὁ Ἕλλην.*

"Αλλην τινά ἐσπέρην ὁ Σπίθας μεταξὺ ἄλλων ἐφώνηξε, *Αἰ, Ρωμηοί! ἀπόψε ἡ νύχτα εἶναι γαστρομένη.*

— *Μὰ τὰ ἰδοῦμε τί παιδί θὰ κάμῃ!* ἀπήντησεν ὁ Μπουτσελάς, καὶ σιγὴ ἀμφοτέρωθεν διεδέχθη τοὺς λόγους τούτους. Ἡ ἐσπέρα ἐκείνη ἦν τῆς 17ης πρὸς τὴν 18ην Μαΐου, καθ' ἣν ἀπεφάσισαν οἱ Τοῦρκοι νὰ ἐξέλθωσιν εἰς τὴν ἀπέναντι ξηράν. Ἡ ἀκριτομυθία τοῦ Σπίθα ἐνέβαλεν εἰς προσοχὴν τοὺς πολιорκητὰς, καίτοι ἀποροῦντας περὶ τοῦ συμβησομένου. Μετὰ τινὰς ὥρας ἡκούσθησαν κανονοβολισμοὶ ἐκ τοῦ πελάγους· ἰδοὺ δὲ τί συνέβαινεν. Κατὰ τ' ἀποφασισθέντα, 172 Τοῦρκοι ἐκλεκτοί, ἐπιβάντες ἡμιολίαις τινος, ἐλλιμενισμένης ὑπὸ τὸ φρούριον, διηυθύνθησαν πρὸς τινὰ ὀρμίσκον, παρὰ τὸν λιμένα τῆς Ἐπιδ. Λιμερῆς κείμενον· μόλις ὅμως ὅτε προσήγγιζον εἰς τὴν ξηράν ἐνοήθησαν ὑπὸ τῶν Ἑλλ. πλοίων καὶ ἐκανονοβολήθησαν, ἄνευ ἀποτελέσματος. εἶχον ἤδη ἀποδοῆ, ὅτε οἱ Ἕλληνες ναῦται κατέλαβον τὴν ἡμιολίαν. Οἱ στρατιῶται τῆς πολιορκίας εἰδοποιηθέντες ἐκ τῶν πυροβολισμῶν ἔσπευσαν ἐκεῖ· μαθόντες δὲ τὴν ἀπόδοσιν καὶ ἐνωθέντες μετὰ ἀποσπάσματος Σπετσιωτῶν ὑπὸ τὸν Ἀντώνιον Ι. Πάνοζαν ἐτράπησαν πρὸς καταδίωξιν τῶν ἐχθρῶν. Οἱ ἀποδόντες Τοῦρκοι ἀνέβησαν τὰ παρακείμενα ὄρη, σπεύδοντες πρὸς τὰ ἐγγύτερα χωρία, ἵνα λάβωσι πρῶτον τροφὴν τινὰ καὶ εἴτα ἐπέλθωσι κατὰ τῶν πολιорκητῶν· ἡ 18η Μαΐου ἦν ἡμέρα θερμῇ, οἱ δὲ ὀρεπύεται καὶ διὰ τὸν κάματον τῆς ἐν καιρῷ σκοτεινῆς νυκτὸς ἀναδύσεως τῶν ὀρέων καὶ διὰ τὸν καύσωνα τοῦ ἡλίου, εἰς ἃ προτετίθετο καὶ ἡ ἐκ τῆς πείνης ἀτονία, ἀνεπαύοντο ὑπὸ τῆς σκιᾶς τῶν πρίνων καὶ τῶν μελιῶν, ὅτε αἰφνης ἐνεφανίσθησαν αὐτοῖς οἱ Ἕλληνες. Εἰς τὴν παταγώδη καὶ ἀπειλητικὴν πρόσκλησιν τούτων ὀλίγον ἐβράδυναν νὰ παραδοθῶσιν· ὀλίγοι δ' ἐπιχειρήσαντες ἀντίστασιν, ἐφονεύθησαν, καὶ οἱ λοιποὶ περὶ τὸ ἐσπέρας προσήχθησαν εἰς τὸ στρατόπεδον. Μετ' ὀλίγον ὁ Μπουτσελάς προσῆλθεν εἰς τὸ συνεντευκτῆριον.

Αἶ, Σπίθα! καλησπέρα. Ἡ νύχτα ἐγέννησε, ἔκαμε σεργιανή, τὸ βαπτίσαμε καὶ τὸ βγάλαμε σκλάβο. Οἱ Τοῦρκοι, ὑποπτεύσαντες ἀπροσδόκητόν τι ἔμειναν ἐβρόντητοι. — Καὶ πῶς μᾶς βεβαιώνεις ἡρώτησαν, δι' αὐτὸ ποῦ λές; — "Ελα ἐδῶ, Σελήμη, λέγει ὁ Μπουτσελᾶς εἰς ἓνα τῶν αἰχμαλώτων Τούρκων. Βεβαιώσέ τους ἐσύ. "Ελα καὶ σὺ, Μουσταφᾶ, καὶ σὺ, Μεχμέτ. Οὗτοι πάντες προσῆλθον καὶ διὰ τῆς φωνῆς των ἐβεβαίωσαν τὸ γεγονός· προέτρεπον δὲ καὶ τοὺς ἐντὸς νὰ παραδοθῶσιν, ἵνα ἐκφύγῃσι τὰ ἐπαπειλοῦντα αὐτοὺς δεινὰ. Δὲν κάνομε τίποτε, τοῖς ἔλεγον οἱ αἰχμάλωτοι. Εἴηαι τὸ κισμέτι γὰρ τὸ πάρον οἱ Ρωμηοὶ τὸ κάστρο!

Οἱ Τοῦρκοι μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τοῦ σχεδίου τούτου, εἰς ὃ ἀνῆρτησαν τὰς ἐλπίδας των, ἀπεθαρρύνθησαν, διότι καὶ 172 γενναίους συντρόφους ἀπέβαλον, καὶ πάσης εὐνοικῆς καὶ αἰσίας διεδόξου ἀπηλπίσθησαν· ἄφ' ἑτέρου δὲ ἡ πεῖνα ἤρχισε καταθλίβουσα αὐτοὺς καὶ ὁ ἐκ ταύτης θάνατος ἀπαλλάττων τοὺς ἀσθενεστεροὺς ἐκ τῆς τοιαύτης ζωῆς. Μέχρι τοῦδε, ἐξαντληθεισῶν τῶν συνήθων τροφῶν, ἔζων διὰ τῆς κέγχρου, κατὰ κεφαλήν διανεμομένης. Ὁ Παναγιώτης Καλογεράς ὠρίσθη ὑπὸ τῶν Τούρκων νὰ καταστρώσῃ κατάλογον ἀπάντων τῶν ἐν τῷ φρουρίῳ πρὸς ἀκρίθειαν τῆς διανομῆς· εὐρέθησαν δὲ λαμβάνοντες σιτηρέσιον ὑπὲρ τὰς 4000 ψυχῶν. Πολλοὶ ὅμως ἐκ τῆς κατωτέρας τάξεως Τοῦρκοί τε καὶ Ἕλληνες, μῆτε ἔχοντες μῆτε ἐλπίζοντες νὰ εὕρωσι τροφάς, λαμβάνοντες προηγουμένως τὴν ἄδειαν τῶν προκρίτων Τούρκων, ἐρχόμενοι πρὸς τὴν γέφυραν ὕψουν ἱκέτιδας χεῖρας πρὸς τοὺς πολιορκητάς, ζητοῦντες ἔλεος· οὗτοι δὲ γενναιοφροσύνη φερόμενοι ἐπέτρεπον τὴν ἐξοδὸν καὶ πικντοιοτρόπως ὑπέβαλπον αὐτούς· διὰ τούτων καὶ ἐμάνθονον πᾶν ὃ τι συνέβαιεν ἐν τῷ φρουρίῳ. Βραδύτερον ὅμως ἐκώλουν τῆς ἐξόδου τοὺς ἐχθροὺς, ἵνα ἐπιταχύνωσι τὴν κατανάλωσιν εἴ τις ὑπελείπετο τροφή. Τότε τινὲς ἐξ αὐτῶν ριπτόμενοι εἰς τὴν θάλασσαν καὶ πλέοντες ἐπὶ σκιδῶς τινοί, ἢ

καὶ ἐπὶ πεφυστημένων ἀσκῶν, ἔπλεον πρὸς τὴν ἀπέναντι ξηράν, καὶ ἡ ἔφθικον, ἡ τὰ μακῦρα κύματα τοῖς παρεῖχον καὶ θάνατον καὶ μνημα.

Ἄλλ' οἱ ἐν τῇ πόλει πρόκριτοι Τοῦρκοι, περὶ τὰς 50 οἰκογενεῖας, βλέποντες τὴν ἀναπόδραστον ἀνάγκην τῆς παραδόσεως τοῦ φρουρίου, καταθέντες εἰς μέσον ὅσας ἔτι εἶχον τροφὰς ἀνέβησαν εἰς τὴν ἀκρόπολιν καὶ κλείσαντες τὴν πύλην ἀπηγόρευσαν τὴν ἀνάδασιν πᾶσι τοῖς λοιποῖς, οὓς κατέλιπον εἰς τὴν τὴν διάκρισιν τῆς πείνης καὶ τοῦ πολέμου. Εἰς τὸ θηριῶδες τοῦτο μέτρον προσέβησαν ἐκ τῆς σκέψεως ὅτι, ἂν κατῴρουν, καὶ κυριευομένης τῆς κάτω πόλεως, νὰ διακτηρηθῶσιν αὐτοὶ ἐπ' ὀλίγον ἔτι ἐν τῇ ἀκροπόλει, ὅπου βεβαίως ἦσαν ἀσφαλεῖς, θὰ ἤρχετο αὐτοῖς βοήθεια, εἴτε κατὰ γῆν εἴτε κατὰ θάλασσαν, περὶ δὲ τῆς πόλεως ὀλίγον ἐμερίμων, διότι ἐσκέπτοντο ὅτι καὶ καταληφθεῖσα ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων εὐκόλως ἀνκταῖται τῇ βοήθειᾳ τοῦ ἀναμενομένου στόλου. Κατὰ τὴν ἐποχὴν δὲ ταύτην (Ἰούνιον καὶ Ἰούλιον) οἱ πολιορκούμενοι ὑπέστησαν τὴν φρικαλέαν δοκιμασίαν τῆς πείνης, διότι

Πάντες μὲν στυγεροὶ θάνατοι δειλοῖσι βροτοῖσι,
 λιμῶ δ' οὔκτιστον θανέειν καὶ πότμον ἐπισπεῖν.

κατὰ τὸν Ποιητὴν. Καταναλώσαντες πᾶσαν ἄλλην συνήθη τροφήν, καὶ αὐτὴν τὴν κέγχρον, ἤρχισαν νὰ τρώωσι πάντα τὰ ἀκάθαρτα ζῶα ὄνοι, κύνες καὶ γαλαῖ ἐγένοντο ἀντικείμενα σφοδρᾶς διαμάχης μετὰ τῶν λιμωτῶντων. Ἀναφέρεται ὅτι μόνον τὰ ὄντα ὄνου ἐπωλήθησαν ἀντὶ 40 γροσίων ἑκάστον! Μετὰ ταῦτα κατεδιώχθησαν οἱ μῦς¹, τὸ κρέας τῶν ὀπρίων παρεῖχε τοῖς πειναλέοις διώκταις τὴν ἡδυτέραν τροφήν. Ἐξαλειφθέντων καὶ τούτων κατέφυγον εἰς τὰς φυτικάς οὐσίας καὶ πρῶτον μὲν ἔφαγον πᾶν χόρτον, πεφυκὸς ἐπὶ τοῦ ξηροῦ

1 Οἱ ἐν Μονεμβασίᾳ πολιορκούμενοι δὲν εἶχον τὰ ἐσχάτως ἐπινοηθέντα ἐν Παρισίοις μέσα πρὸς σύλληψιν αὐτῶν· ἀλλ' ἐπειδὴ ἐξηφανίσθησαν πρῶτον αἱ γαλαῖ οἱ μῦς ἐγένοντο τότε εὐπρόσιτοι.

ἐδάφους τοῦ φρουρίου· εἶτα δὲ κατεβρόχθησαν μέχρι καὶ τῆς
ρίζης τὰς ἀκανθοσυκέας (φραγκοσυκέας), τηγανίζοντες αὐτὰς
μὲ ἔλαιον, ἐξ οὗ εἶχον μεγάλην ποσότητα, ἕνεκα τῆς κατὰ
τὸ προλαβόν ἔτος εὐφορίας· τὸν αὐτὸν τρόπον μετεχειρίσθησαν
καὶ θαλάσσιά τινα χόρτα ἐβριζωμένα ἐπὶ τῶν βράχων τοῦ αἰγια-
λοῦ, ἅτινα συνέλεγον ἐξερχόμενοι κύρφα ἐκ τῆς μικρᾶς ἐπιθα-
λασσίου θυρίδος. Τέλος δὲ πάντων ἐξέλιπον καὶ αὐτὰ τῶν δι-
φόρων ζώων τὰ ὅς τε, ἅπερ διεσκορπισμένα ἐν ταῖς ὁδοῖς ἤθροιζον,
καὶ λικίνοντες ἔβραζον καὶ ἐξῆγον ζωμόν. Ἐν ἔτι εἶδος τροφῆς
ὑπελείπετο αὐτοῖς, ἡ ἀνθρωποφαγία! Ἦρξαντο λοιπὸν
τρώγοντες τὰς κεφαλὰς τῶν νεκρῶν, μετ' αὐτὰς δὲ δὲν ἐβρά-
δυναν νὰ ἐπιληφθῶσι καὶ τῶν κορμῶν. Δὲν ὑπῆρχον νεκροί; ἤρ-
παζον ἐκ τῶν ὁδῶν τὰ τέκνα τῶν Χριστιανῶν, ἡ Ὁθωμανῶν
καὶ ἐπὶ τέλους— ἡ πῆτρα ἡμάτια δὲν ἔχει, καὶ ἂν ἔχη δὲν
βλέπει, λέγει ἡ δημοτικὴ παροιμία, — σφάζοντες ἔτρωγον τὰ
ἴδια τέκνα!

Ἐν τοιαύτῃ περιελθόντες καταστάσει, συνεφώνησαν οἱ ἐν
τῇ πόλει Τούρκοι καὶ Ἕλληνες, προηγουμένων ἐκείνων μὲν τοῦ
Ἰμβρακίμ Βελοῦκμπαση (γενναίου καὶ φιλέλληνος, ἂν δύναιται
τις νὰ εἴπῃ, Τούρκου), τούτων δὲ τοῦ Ἰατροπούλου καὶ Καλο-
γεῖ· διὰ ταύτης δὲ τῆς συμφωνίας ἐπεδίωκον οἱ μὲν Ἕλλη-
νες τὴν ἀποφυγὴν τοῦ ἀμέσως ἐπαπειλοῦντος αὐτοὺς κινδύνου,
(περὶ οὗ ἀναφέρω παρκακτιῶν) ἔχοντες ἀρρωγούς τοὺς Τούρκους,
οὗτοι δὲ πάλιν τὴν τοῦ μέλλοντος κινδύνου, διότι ἡ παράδοσις
τοῦ φρουρίου ἦν πλέον ζήτημα χρόνου, ἔχοντες μεσίτας καὶ
ὑπερασπιστάς τοὺς Ἕλληνας.

Ἐν τούτοις ἡ ἐν Στεμνίτση ἐδρεύουσα Πελοποννησιακὴ Γε-
ρουσία, παρακολουθοῦσα τακτικῶς ἐξ ὑπαρχῆς τὰ τῆς πολιορ-
κίας τῆς Μονεμβασίας καὶ κατανοοῦσα τὴν θέσιν τῶν ἐν αὐτῇ
Τούρκων, ἐπεμελήθη νὰ γράψῃ πρὸς τούτους ἀπὸ τῆς 9ης Ἰου-
νίου ὑπισχνουμένη πᾶσαν ἀσφάλειαν ζωῆς, τιμῆς, θρησκείας
καὶ κινητῆς περιουσίας, ἐὰν παραδοθῶσιν εἰς τοὺς Ἕλληνας.

Τὸ ἔγγραφον αὐτῆς ἔπεμψεν ἡ Γερουσία διὰ τῆς ἐν Σπάρτῃ Ἐφορείας πρὸς τὸν ἀρχηγὸν τῆς θαλασσίας δυνάμεως Γ. Πάννον, οὗτος δὲ διὰ τινος αἰχμαλώτου πρὸς τοὺς Τούρκους. Ἰδοὺ τί ἔγραφε πρὸς τὸν Γ. Πάννου ὁ Πέτρος Μαυρομιχάλης:

... "Ἦκουσα μετὰ μεγάλης χαρᾶς τὸν θρίαμβον, ὅπου κατὰ τῶν ἐχθρῶν, τῶν ἐξεληθόντων τοῦ κάστρου, ἐκάματε· ἐπαινῶντες τὴν ἀνδραγαθίαν σας, σᾶς εὐχόμενοι ἀπὸ ψυχῆς. Εἴθε καὶ εἰς τὸ ἐξῆς τὰς αὐτὰς νίκας, δυνάμει τοῦ ζωοποιοῦ Σταυροῦ, νὰ κάνετε! Φαίνεται ὅμως ὅτι εἶναι εἰς ἄκρον στενοχωρημένοι οἱ ἐχθροί, καὶ ἂν ἀποφασίσωσι νὰ ὑποταγῶσι, καθὼς ἐντεῦθεν κοινῶς ἡ Γερουσία τοὺς γράφομεν, καὶ ἡ χρεὶα τὸ καλέσῃ διὰ νὰ ἔλθωμεν, γράψετε μας, καὶ θέλει τὸ ἀκολουθήσωμεν, καὶ ὁ ἐρχομός μας θέλει ἐμποδίσῃ ὅπως οὖν καὶ τὰ ἀναμεταξὺ τῶν Γληγοριάνων καὶ λοιπῶν ἐνδεχόμενα ἐναντία.

1821. Ἰουνίου 9. Στεμνίτζα.

Ὁ ἀγαπητὸς ὑμῶν ἀδελφὸς
ΠΕΤΡΟΜΠΕΗΣ ΜΑΥΡΟΜΙΧΑΛΗΣ.

ἡ δὲ ἐν Σπάρτῃ Ἐφορεία ταῦτα:

Φιλογερέστατε καπετὰν Γεώργιε χαῖρε,

Τὰ ἡρωϊκὰ καὶ γενναῖα κατορθώματά σας καὶ ὁ ζῆλός σας, ὅπου διὰ τὴν ἐλευθερίαν τῶν χριστιανῶν ἔχετε, ἐπροξένησε μέγαν ἐνθουσιασμόν εἰς τὸν κόσμον καὶ ὑπεχρέωσε μέγαν τὸ γένος μας. Περιμένομεν λοιπὸν ἀνυπομόνως ν' ἀκούσωμεν καὶ τὴν ταχεῖαν ἄλωσιν τῆς Μονεμβασίας. Τὸ ἔσωθεν περικλειόμενον ταύτην τὴν στιγμήν ἐλάβομεν ἀπὸ τὴν σεβαστὴν Γερουσίαν, καὶ μᾶς ἐπιτάττει μὲ ἓνα τῶν αἰχμαλώτων νὰ τὸ ἐξαποστείλωμεν· ἡμεῖς λοιπὸν εἰξεύροντες ὅτι, ἀφοῦ ἔχετε ἀπὸ αὐτοὺς, ἰδοὺ ὅπου σᾶς τὸ στέλνομεν διὰ νὰ ἐκλέξετε ἓνα ἀπὸ αὐτοὺς, νὰ τοὺς τὸ ἰπάγῃ καὶ νὰ τοὺς ὁμιλήσῃ καὶ στοματικῶς τὰ τρέγοντα.

Τῇ 10 Ἰουνίου 1821. Μιστράς.

ΑΝΤΩΝΟΜΠΕΗΣ ΓΡΗΓΟΡΑΚΗΣ πολεμικὸς
ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΚΡΕΒΒΑΤΑΣ

Ἄλλ' οἱ Τούρκοι οὐδόλως ἔλαβον ὑπ' ὄψιν τότε τὸ ἔγγραφον ἐκεῖνο.¹ Μετὰ ταῦτα ὅμως [περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ἰουλίου], ὅτε καὶ ἡ ἑλλειψὶς καὶ τοῦ ἐλαχίστου ψυχίου τροφῆς καὶ ἡ μα-

¹ Τοῦ ἐγγράφου τούτου τῆς Γερουσίας πρὸς τοὺς Τούρκους δὲν ἠδυνήθη νὰ εὑρῷ ἀντίγραφον.

ταῖσις τῶν περὶ ἐξωτερικῆς βοηθείας ἐλπίδων, καὶ ἡ ἐπακο-
λουθήσασα ἔρις κατέθλιψεν αὐτοὺς εἰς τὸν ὑπέρτατον βαθμὸν,
τότε ἡ περὶ παραδόσεως ἰδέα ἤρξατο κυκλοφοροῦσα παρ' αὐ-
τοῖς, ἀλλ' εἰσέτι ὑπῆρχον καὶ οἱ ἀντιλέγοντες.

Περὶ τὰς ἀρχὰς Ἰουλίου οἱ ναυτικοὶ Σπετσιῶται παραλαβόντες
μεθ' ἑαυτῶν 100 Λάκωνες καὶ εἵκοσιν ἐκ τῶν ἐντοπίων ὀπλι-
τῶν, μετὰ τοῦ Σπαρτιάτου I. Κατσούλη, ὥρμησαν μετὰ θάρρους
καὶ σταθερᾶς ἀποφάσεως κατὰ τοῦ προστατεύοντος τὴν γέφυ-
ραν πύργου, καὶ πεισματωδῶς πολεμήσαντες, βοηθούντων καὶ τῶν
κατὰ ξηρὰν, ἐκυρίευσαν αὐτὸν, φονευθέντων 6 γενναίων Λακώ-
νων πολεμιστῶν. Θερμοὶ οἱ Ἕλληνες τότε ἐκ τῆς ἐπιτυχίας
τῶν ταύτης καὶ ἀκράτητοι ἐξ ἐνθουσιασμοῦ, ἐφώρμησαν κατὰ
τῆς πόλεως, ἵνα κυριεύσωσιν αὐτὴν ἐξ ἐφόδου. Ἀλλ' οἱ Τοῦρ-
κοι, καίτοι νεκροὶ μᾶλλον ἢ ζῶντες ἐκ τῆς πείνης καταστάντες,
ἀντέστησαν ἐκ τῶν ἰσχυρῶν ἐπ' ἀλξέων τῶν τειχῶν τῆς πόλεως
διὰ συνεχοῦς καὶ ἀπεγνωσμένου πυροβολισμοῦ καὶ οἱ ἐπὶ τῶν
ἐπ' ἀλξέων τῆς ἀκροπόλεως βᾶλλοντες λίθους κατασυνέτριβον
τοὺς ἐφορμῶντας, οὓς καὶ ἠνάγκασαν μέχρι τέλους νὰ ὑποχω-
ρήσωσιν. Ἐν μόνον ἀπόσπασμα ἐξ αὐτῶν, εὗρεθὲν ἔξωθι τῆς
ὑπὸ τὸν βράχον τῆς ἀκροπόλεως πύλης, ἵν' ἀποφύγῃ τοὺς δι-
πλοὺς ἐκείνους κεραυνούς, κατέφυγεν ὑπὸ μικρὰν τινὰ κοιλότητα
τοῦ βράχου καὶ προῦφυλάττετο· ἀλλ' οὐδ' ἐκεῖ ἦσαν ἐν ἀσφα-
λείᾳ· οἱ ἐχθροὶ ἤθελον προσβάλλει αὐτούς. Ἐν τῇ κρίσει ἐκεί-
νῃ στιγμῇ δύο γηραιοὶ ὀπλῖται, ὁ Ρέπας καὶ ὁ Γκιόρας, χρη-
ματίσαντες ὁπαδοὶ τοῦ κλέφτου Ζαχαριᾶ, καὶ ἐκείνου τὰς πο-
λεμικὰς τέχνας σπουδάζαντες, εἶπον τοῖς λοιποῖς:

*Παιδιά, ἐμεῖς σὰς ἐπήραμε στὸ λαιμό μας, ποῦ σὰς φέ-
ραμ' ἐδῶ· ἐμεῖς πρέπει καὶ νὰ σὰς σώσωμε· ἄς πεθάνωμ' ἐ-
μεῖς· εἴμεθα γέροι· σεῖς ὅμως χρησιμεύει νὰ ζῆσθε. Τώρα
λοιπὸν, πεταγόμεσθ' ἐμεῖς οἱ δύο ἔξω· σεῖς, ἄμ' ἀκούσετε ὅτι
οἱ Τοῦρκοι ἀδελάσαν ἀπάνω μας ὅλα τὰ τουφέκια, πεταχτήτε
τότε, καὶ ἡ Παραγὰ ἄς σὰς φυλάξῃ!*

Εἶπον οἱ γενναῖοι οὗτοι Ἕλληνες καὶ ἐρρίφθησαν ἐκτὸς τοῦ σπηλαίου. Παταγώδης πυροβολισμὸς ὑπεδέχθη τὴν ἐμφάνισίν των· χίλια σφαῖραι διετρύπησαν τὰ ἐνδύματα τῶν γηραιῶν ἐκείνων ἄρματωλῶν, ἀλλ' οὐδεμίαν ἔβλαψεν αὐτούς! Τότε ἐξεληθόντες καὶ οἱ λοιποὶ ἔφυγον δρομαῖοι, ἀλλ' εἷς ἐξ αὐτῶν ὁ Θ. Γούλελος μετ' ὀλίγα βήματα ἔπεσεν ἄπνους· ἐπ' αὐτοῦ δ' ἔρριψεν ἄλλη σφαῖρα καὶ ἕτερον, Λάκωνα τὸ γένος. Πλὴν δὲ τούτων ἐφονεύθησαν ἐν ἀρχῇ τῆς ἐφόδου πέντε ἔτι ἀνδρεῖοι Ἕλληνες. Τὴν νύκτα ἐν τῷ σκότει οἱ Ἕλληνες ἤλθον νὰ λάβωσι τοὺς νεκρούς· ἀλλὰ τοῦ μὲν Λάκωνος τὸ σῶμα οὐδαμοῦ εὔρον. οἱ Τούρκοι ἀνέσυσρον αὐτὸ ἐκ τοῦ τείχους δι' ἀρπάγης· τὸ δὲ τοῦ Γουλέλου εὔρον ἄνευ κεφαλῆς· διότι γραίᾳ τις μαῦρη ἐλθοῦσα ἀπέκοψεν αὐτήν· ὥστε ἡ ἐφοδὸς ἐκείνη, τοὺς μὲν Ἕλληνας ἐστέρησεν 7 γενναίων συστρατιωτῶν, τοῖς δὲ Τούρκοις παρέσχεν ὀλίγην τροφήν.

Μετὰ τὴν στέρησιν τοῦ πύργου τῆς γεφύρας, ὅστις ἦν ἡ κλεῖς τῆς Μονεμβασίας, καὶ τὴν ἀκχέεκτον ὁρμὴν τοῦ θανάτου, ἀποδεκατίζοντος αὐτούς, οἱ Τούρκοι ἀπηλπίσθησαν ὀλοτελῶς. Ἐπεμψαν λοιπὸν [ἀλλ' οἱ ἐν τῇ πόλει μόνον οὐχὶ δὲ καὶ οἱ ἐν τῷ φρουρίῳ] πρεσβείαν πρὸς τοὺς πολιορκητάς, ἵνα διαπραγματευθῶσι τὴν παράδοσιν τῆς πόλεως· ἀλλ' οἱ Ἕλληνες ἀπήντησαν: *"Ἡ ὅλον τὸ φρούριον, ἡ κατεῖς! καὶ ἀπέπεμψαν τρὺς πρέσβεις ἀπράκτους.*

Οἱ ἐν τῇ ἀκροπόλει Τούρκοι, ἀσφαλίσαντες, ὡς εἶπον ἀνωτέρω, τὴν ἐπὶ τινι καιρὸν διατήρησίν των, ἔπνεον ὁργὴν καὶ λύσσαν κατὰ τῶν Χριστιανῶν· μὴ δυνάμενοι ὁμῶς νὰ βλάβωσι τοὺς πολιορκητάς, ἔτρεψαν τὸ πᾶθος κατὰ τῶν ἐν τῇ πόλει ὀλίγων Ἑλλήνων· δι' ὃ προσεκάλεσαν πάντας τούτους ν' ἀνέλθωσιν εἰς τὴν ἀκρόπολιν, λόγῳ μὲν ἵνα συσχεθῶσι μετ' αὐτῶν περὶ ἐξοικονομήσεως τροφῶν κλπ. πράγματι ὁμῶς σκοποῦντες καὶ φονεύσωσιν αὐτούς, ἢ καὶ ὡς ὁμήρους κατέχοντες καὶ διὰ θανάτου ἀπειλοῦντες αὐτούς, νὰ ἐπιτύχῳσι τι παρὰ τῶν πολι-

ορκούντων. Τοῦτο ἐννοήσαντες οἱ Χριστιανοὶ κατέφυγον εἰς τὸ μέτρον τῆς μετὰ τῶν Τούρκων συμφωνίας, περὶ ἧς ἀνωτέρω [ἐν σελ. 80] εἶπον. Τότε λοιπὸν, ἐν συνεννοήσει μετὰ τῶν φίλων των Τούρκων, οἱ Ἕλληνες ἀπήντησαν ὅτι εἰςὶ πρόθυμοι ν' ἀνέλθωσιν, ἀλλὰ κωλύονται ὑπὸ τῶν Τούρκων τῆς πόλεως καὶ ὅτι πρέπει νὰ προσκληθῶσί τινες ἐκ τούτων πρῶτον καὶ νὰ πεισθῶσιν εἰς τὸ νὰ ἐπιτρέψωσιν αὐτοῖς τὴν ἀνάβασιν. Οἱ ἐν τῇ ἀκροπόλει Τοῦρκοι ἐν ἀνάγκῃ γενόμενοι νὰ δεχθῶσι τὴν πρότασιν τῶν Χριστιανῶν καὶ συμμορφωθῶσι πρὸς αὐτήν, προσεκάλεσαν τινὰς τῶν ἐν τῇ πόλει ἐπισημοτέρων Ὁθωμανῶν ἵνα, συμπαραλαβόντες τοὺς Χριστιανούς, ἀνέλθωσι καὶ συσχεφθῶσιν. Ἀρμοδίαν λαβόντες τότε τὴν περίστασιν οἱ Π. Καλογεῖς καὶ λοιποὶ Ἕλληνες, συνεβούλευσαν τοῖς φίλοις αὐτῶν Τούρκοις νὰ κατὰλάβωσιν ἐπὶ τῇ διδομένῃ ταύτῃ εὐκαιρίᾳ διὰ τῆς βίας τὴν ἀκρόπολιν καὶ βιάσωσι τοὺς ἐν αὐτῇ εἰς συνθηκολόγησιν μετὰ τῶν πολιορκητῶν. Τοῦτο καὶ ἐγένετο τοιοῦτω τρόπῳ : Οἱ συναναβάντες τοῖς Ἕλλησι Τοῦρκοι, ὧν ἡγεῖτο ὁ Βελούκμπασης, κατῴρθωσαν νὰ κρατῶσι τὴν πύλιν τῆς ἀκροπόλεως ἀνοικτὴν, πρῶτον μὲν διὰ λόγων ἐξαπατῶντας τοὺς φύλακας, τέλος δὲ καὶ διὰ τῆς βίας, καὶ οὕτω ἅπαντες οἱ κάτῳθι Τοῦρκοι εἰσέρρευσαν καὶ ἐπλυμμήρησαν εἰς αὐτήν· φωνάζοντες δὲ καὶ ἀπειλοῦντες ἠνάγκασαν τοὺς ἄνω Τούρκους νὰ συναινέσωσιν εἰς τὴν παράδοσιν τοῦ φρουρίου.

Ἦδη λοιπὸν ἡ παράδοσις, ἀπὸ πολλοῦ ἀναμενομένη ὑπὸ τῶν ἔξω, ἀπεφασίσθη καὶ ὑπὸ τῶν ἐντός.

Ἀλλ' οἱ Τοῦρκοι ἐδυσπίστουν νὰ παραδοθῶσιν εἰς τοὺς πολιορκοῦντας Ἕλληνας, τὸ μὲν διότι ἐφοβοῦντο τὴν σφαγὴν, τὸ δὲ διότι τὰ πράγματα τῶν πολιορκητῶν ἦσαν εἰς οὐχὶ ἥρεμον κατὰστασιν· ¹ δι' ὃ ἐζήτουν νὰ παραδοθῶσιν εἰς ἓν ἐκ τῶν

¹ Φαίνεται ὅτι ἐν τῇ ἀριθμῷ τῶν Λακωνίων πολιορκητῶν ὑπάρχοντι τινες οἰκογενεακαὶ ὁμάδες ἐχθρικῶς πρὸς ἀλλήλας διακείμεναι καὶ ἐν ἐτοιμοπολέμῳ καταστάσει διατελοῦσαι.

ἐπερανῶν προσώπων, ἀφοῦ δὲ μάλιστα ἔμαθον τὴν εἰς Πελοπόννησον κατὰβασιν καὶ ἐν τῷ στρατοπέδῳ τῶν Βερβένων ἀφίξιν τοῦ Δ. Ὑψηλάντι, εἰς αὐτὸν ἔλεγον ὅτι θέλουσι νὰ παρδῶσωσιν ἑαυτοὺς καὶ τὸ φρούριον. Τῷ ὄντι ἀπὸ τοῦ παρελθόντος μηνὸς ὁ Ὑψηλάντης εὐρίσκετο ἐν Βερβένοις, ὅπου οἱ πρόκριτοι τῆς Τριπόλεως λαβόντες ἐκόμισαν αὐτῷ τὰς ἐπιστολάς τῶν τῆς Μονεμβασίας πολιορκητῶν, δι' ὧν ἀνῆγγελλον οὗτοι τὴν πρὸς παράδοσιν ἀνάγκην τῶν Τούρκων, καὶ ἐζήτουν νὰ μεταβῇ ἐκεῖσε αὐτός, εἰ δυνατόν, ὁ Ὑψηλάντης, ἢ ν' ἀποσταλῇ ἕτερός τις, «ἔχων ἐπιστημότητα», ὅστις νὰ διαπραγματευθῇ περὶ τῶν ὅρων τῆς συνθήκης.

Ἐν δὲ τῷ μετὰξὺ οἱ πολιορκούμενοι, πειθόμενοι ἐκ τῆς ἐν Ἑλλάδι παρουσίας τοῦ Ὑψηλάντου ὅτι τὰ τῶν Ἑλλήνων ἔλαβον θετικότητά τινε, ἔπεμψαν τῇ 20 Ἰουλίου πρεσβεῖαν προτείνοντες παράδοσιν ὑπὸ τοὺς ἀκολουθοῦς ὅρους:

Α'. Οἱ ἀγάδες παραδίδουσι τὸ φρούριον μ' ὅλας τὰς ἀποσκευάς του.

Β'. Ἡ ζωὴ, ἡ τιμὴ καὶ ἡ κινητὴ περιουσία ἐκάστου Τούρκου ἀπὸ μικροῦ μέχρι μεγάλου νὰ μὴ ἐνοχληθῇ ποσῶς.

Γ'. Οἱ Τούρκοι νὰ ἐξέλθωσιν ἀπὸ τὸ φρούριον ἔνοπλοι καὶ πάλιν νὰ μένωσιν εἰς τοῦτο ὅσοι εὐχαριστοῦνται· καὶ

Δ'. Τοὺς θέλοντας ν' ἀναχωρήσωσι νὰ ᾔναι οἱ Ἕλληνες εἰς χρέος νὰ μεταφέρωσιν ἢ εἰς Ναύπλιον, ἢ εἰς Κρήτην.

Προχείρως παρετήρησαν τοῖς Τούρκοις οἱ πολιορκηταὶ ὅτι ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ συγχωρήσουσιν αὐτοῖς νὰ λάβωσιν ἀναχωροῦντες ὅπλα, ἢ ὅλην τὴν κινητὴν περιουσίαν αὐτῶν, ἢ νὰ διαμείνωσιν ἐντὸς τοῦ φρουρίου, ἢ τὴν εἰς Ναύπλιον ἢ Κρήτην μετὰβασιν· ἀλλ' ἡ ὀριστικὴ περὶ πάντων τούτων ἀπόφασις ἀπέκειτο τῷ Δ. Ὑψηλάντῃ, κατὰ τὴν ἀρχικὴν πρότασιν αὐτῶν τῶν Τούρκων. Ἀλλ' ἐκεῖνος ἦν ἀδύνατον ν' ἀπομακρυνθῇ τότε ἐκ τοῦ κεντρικοῦ ἐκείνου στρατοπέδου, διὸ προέτεινε, καὶ πάντες παρεδέχθησαν, ὡς τὸν κατὰλληλον διὰ τὴν ἐν λόγῳ ἀποστολὴν τὸν πρίγκηπα Ἀλ. Καντακουζηνόν, ὃν συνώδευσε διὰ τῶν ἀναγκαιῶν συστάσεων πρὸς τοὺς πολιορκουμένους, ὅπως δώσωσιν αὐτῷ πᾶσαν πίστιν ὡς πρὸς τὴν ἐφαρμογὴν τῆς συνομολογη-

θησομένης συνθήκης, καὶ πρὸς τοὺς πολιορκητὰς ὅπως ὑποστηρίξωσιν ἐν πάσῃ περιστάσει τὴν ἀποστολὴν αὐτοῦ. Τῶν συστάσεων τούτων παρατίθημι ἐνταῦθα μίαν, τὴν πρὸς τὸν ἀρχηγὸν τῆς θαλασσίας δυνάμεως:

Φιλογερέστατε κύριε Γεώργιε Πάνου,
Χαῖρε.

Ἰδοὺ τέλος πάντων ἡ ἐκτέλεσις τοῦ πατριωτικοῦ ζήλου καὶ τῆς σταθερᾶς ἐπιμονῆς διὰ τ' ἀγαθὰ ἀποτελέσματα! Τὰ πάντα ἐκτελοῦνται μὲ τὴν ὑπομονὴν καὶ ἐπιμονήν. Ἡ Πατρίς σὲ θεωρεῖ ὡς ἓνα τῶν πρωτίστων συνεργῶν τῆς ἀλώσεως τοῦ κάστρου τῆς Μονεμβασίας. — Ὁ πρίγκιψ Ἀλέξανδρος Καντακουζηνὸς στέλλεται παρ' ἡμῶν μὲ πληρεξουσιότητα διὰ νὰ περιλάβῃ τὸ κάστρον εἰς ὄνομά μου. Εἰς μὲν τὴν ἐκλαμπρότητά του ἐσύστησα τὴν φιλογενεῖάν σου· αὐτὸν δὲ συσταίνω εἰς σέ. Συμβουλευθῆτε λοιπὸν μετ' αὐτοῦ καὶ μετὰ τῶν λοιπῶν μου ἀξιωματικῶν, πρὸ πάντων τῶν ἀναγκαίων, ὡς διαλαμβάνουσι τὰ γράμματα καὶ αἱ διαταγαί, τὰς ὁποίας τοῦ ἔδουσα.

Ἡ δὲ Πατρίς θέλει βραβεύσει ἀναλόγως τὸν πατριωτικὸν ζήλόν σου. Ἐν τοσούτῳ εὐχόμενος νίκην ἐναντίον τῶν τυράννων, μένω.

Βέρβενα τῆν 22 Ἰουνίου 1821

Δ. ΓΥΨΗΛΑΝΤΗΣ πληρεξ. ἀρχιστράτηγος.

Ἐκτὸς τούτων ἐχορηγήθησαν τῷ Καντακουζηνῷ γενικαὶ καὶ ἰδιαιτεραὶ ὁδηγίαι. Καὶ αἱ μὲν γενικαὶ ἦσαν αὗται:

Α'. Νὰ παραδώσωσιν οἱ Τούρκοι ἐν ὀνόματι τοῦ πληρεξουσίου ἀρχηγοῦ πρίγκιπος Δ. Γυψηλάντου τὸ φρούριον τῆς Μονεμβασίας μὲ ὅλα τὰ ὅπλα καὶ λοιπὰ πολεμικὰ ἐφόδια, τόσον τοῦ φρουρίου, ὅσον καὶ τὰ ἰδιά των.

Β'. Ἡ ζωὴ, ἡ τιμὴ, ἡ θρησκεία καὶ ἡ περιουσία ἐκάστου Τούρκου εἶναι ἀσφαλισμένη καὶ βεβαία.

Γ'. Νὰ ἐξετασθῶσι τὰ πράγματα ὅσα ἤθελε φέρεי μαζύ του καθεὶς Τούρκος, διὰ νὰ μὴ τύχῃ καὶ ἔχει ὅπλα κεκρυμμένα.

Δ'. Νὰ ἐκλέξωσιν οἱ Τούρκοι ἢ εἰς τὴν Ἀνατολὴν νὰ μεταβιβάσθωσιν, ἢ εἰς τὰ χωρία τῆς Πελοποννήσου νὰ κατοικήσωσιν ἄσπλοι.

Ε'. Νὰ καταβάλωσι δι' ἔξοδα τοῦ πολέμου ὅσην χρηματικὴν ποσότητα ἤθελον συμβιβασθῇ μετὰ τοῦ ἀπεσταλμένου πληρεξουσίου.

Βέρβενα. 22 Ἰουνίου 1821.

Ἐν τῇ προκειμένῃ ἀποστολῇ τοῦ Καντακουζηνοῦ συνελήφθη παρὰ τῶν λοιπῶν προκρίτων ὑπόνοιά τις, ὅτε, ἀναγνωσθέντων τῶν ἐγγράφων εἰς ἐπήκοον αὐτῶν, ἠκούσθη ἡ φράσις: τὰ παραδοθῇ τὸ φρούριον τῆς Μονεμβασίας ἐν ὀνόματι τοῦ Γυψηλάν-

νὰ μεταβῶσιν εἰς Κύθηρα, ἐὰν μὴ γίνωσι δεκτοὶ παρὰ τῆς Ἀγγλικῆς προστασίας, νὰ ἔχωσι τὸ δικαίωμα νὰ ἐκλέξωσιν αὐτοὶ ὃν ἂν ἐγκρίνωσι τόπον ἐκ τῶν ἐν τῷ ἄρθρῳ Γ'. διαλαμ-
βανομένων. Δεκτῶν δὲ γενομένων τῶν αἰτήσεων αὐτῶν, ὁ μὲν Καντακουζηνὸς ὑπέγραψε τὸ οὕτω τροπολογηθὲν τελεσίγραφον, αὐτοῦ, οἱ δὲ ἀγῶδες ἐβεβαίωσαν ὡς ἐξῆς :

“Οἱοι ἡμεῖς οἱ ἀγάδες τοῦ κάστρου Μονοβασίας καὶ λοιποὶ, ἐπειδὴ ἐπολεμήθημεν παρὰ τοῦ ἐκλαμπροτάτου πρίγκιπος κ. Α. Καντακου-
ζηνοῦ, μὴν ὑποφέροντες πλέον νὰ ἐναντιωθῶμεν εἰς τὴν ἐκλαμπρότητά
του, ὑπὸ τῆς μεγάλης ἡμῶν ἀνάγκης στέργομεν εἰς τὰ ἄνω ἄρθρα καὶ
παραδιδόμενοι ἐγχειρίζομεν εἰς αὐτὸν τὰ κλειδιά τοῦ βασιλικοῦ κάστρου
ὑπογραφόμενοι μὲ τὰς σφραγίδας μας.

Τῇ 21 Ἰουλίου 1821. Μονοβασία.

[ἔπονται αἱ ὑπογραφαὶ 9 ἀγῶδων μετὰ τῶν τίτλων καὶ σφραγίδων αὐτῶν.]

Μετὰ τὴν περαιώσιν τῶν ἀνωτέρω, ἐξελθὼν ὁ φρουράρχος
[τουρκ. *τσιντάρης*] ἐκόμισεν πρὸς τὸν Καντακουζηνὸν ἐν τῷ
στρατοπέδῳ τῶν Ἑλλήνων τὰς κλεῖς τοῦ φρουρίου ἐπὶ δίσκου
ἀργυροῦ, καὶ τότε οἱ Ἕλληνες εἰσῆλθον ἐν Μονεμβασίᾳ τῇ 23ῃ
Ἰουλίου. Ἀμα δὲ τῇ εἰσόδῳ ὁ Καντακουζηνὸς προσεκάλεσε
τοὺς Ἕλληνας εἰς ἐκπλήρωσιν καθήκοντος χριστιανικοῦ. Ἐν τῷ
μητροπολιτικῷ λοιπὸν Ναῷ τῆς πόλεως ἔψαλαν ἐγκάρδιον δο-
ξολογίαν, εὐχαριστήσαντες τῷ Θεῷ ἐπὶ τῇ νίκῃ καὶ εὐχηθέντες
ὑπὲρ τῆς εὐδοώσεως τῶν Ἑλληνικῶν ὅπλων καθ’ ἅπαν τὸ
κράτος. Ταῦτοχρόνως δὲ ἀνεπετάσθη ἐπὶ τῶν ἐπάλξεων ἡ
Ἑλληνικὴ σημαία. Ὅποία χαρά! ὅποῖος τότε ἐνθουσιασμός διὰ
τὸν Ἕλληνα, βλέποντα ἑαυτὸν ἐλεύθερον τῶν τυράννων καὶ
κύριον τῆς γῆς τῶν πατέρων αὐτοῦ !

Εἴτα ὁ Καντακουζηνὸς συνήθροισεν ἅπαντα τὰ κινητὰ καὶ
πολύτιμα πράγματα τῶν Τούρκων ἔν τισιν ἀποθήκαις, θεῖς
φρουρὰν ἐπ’ αὐτῶν καὶ προτιθέμενος ἵνα, μετὰ τὴν ἀναχώρη-
σιν τῶν Τούρκων καὶ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς τάξεως, διανεί-
μῃ αὐτὰ ἀναλόγως εἰς τε τοὺς ἀρχηγοὺς καὶ στρατιώτας,
ἄριστον πρῶτον καταχωρίσῃ ἐν μέρος ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ ταμείου.

Τοῦτο ὁμῶς ἀπήρεσκεν εἰς τινὰς τῶν στρατιωτῶν, διότι πτωχοὶ ὄντες καὶ ἐπὶ 4 ὅλους μῆνας ταλαιπωρούμενοι, μακρὰν τῶν οἰκιῶν αὐτῶν, ἐπεθύμουν νὰ λάβωσιν ὡς πλείστην λείαν· διὸ διαρρήξαντες τὰς ἀποθήκας ἀφήρεσαν τὰ ἐν αὐταῖς. Ἴνα δὲ καλύψωσι τοῦτο διέδωκαν βλασφημίας τινὰς κατὰ τοῦ Καντακουζηνοῦ καὶ Γ. Πάνου, ὥσπερ ὁμῶς ὁ χρόνος διεσκέδαξε καὶ ἀπεκάλυψε τὴν αὐταπάρησιν καὶ φιλοπατρίαν τῶν αἰοιδίμων ἐκείνων ἀνδρῶν.

Ἐκ τῶν 4000 Τούρκων, οἵτινες εὐρέθησαν ἐν ἀρχῇ ἐντὸς τοῦ φρουρίου, μόλις 756 ἐπιβίβασθέντες ἐπὶ δύο σπετσιωτικῶν πλοίων ἐκομίσθησαν εἰς Κουσάντασι. Ἀλλὰ πρὸ τούτων ἕτεροι 250 ἀπεφάσισαν νὰ μεταβῶσιν εἰς Κύθηρα· ἐπὶ τοῦ προκειμένου ὁ Καντακουζηνὸς ἀπετάθη εἰς τὸν ἑπαρχον τῆς νήσου ταύτης, ἐπικαλούμενος τὴν ἄδειαν, ἀλλ' ἐκεῖνος ἠρνήθη· διὸ καὶ οἱ ἐναπολειφθέντες Τούρκοι ἀπῆλθον εἰς Μικρὰν Ἀσίαν, ὅπου διέπραξαν ἀνηκούστους ὁμότητες κατὰ τῶν ἐκεῖ Χριστιανῶν.¹ Οἱ λοιποὶ Ὀθωμανοὶ τῆς Μονεμβασίας ἀπέθκνον ἐκ τῆς πείνης, ἢ διέμειναν ἐπὶ ζωῆς ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ταύτῃ. — Ἀξιοσημείωτον ὁμῶς ὅτι κατὰ τὴν παράδοσιν τοῦ φρουρίου, τὴν ἐξοδὸν τὴν ἐν τοῖς πλοίοις ἐπιβίβασιν καὶ ἀναχώρησιν τῶν Τούρκων, οὐδὲ σταγὼν αἵματος ἐχύθη, οὔτε σύγχυσις τις καὶ ἔλαβε χώραν, ἐνῶ τούναντίον ἐγένοντο παραδειγματικαὶ καὶ ἀμαυροῦσαι πῶς τὴν Ἑλλ. Ἱστορίαν αἱ σφαγαὶ τῆς Τριπόλεως καὶ τοῦ Νεοκάστρου. Τοῦτο ἀποδοτέον εἰς τὴν ἡμερότητα τῶν Τούρκων τῆς Μονεμβασίας ἐπὶ τῶν ὑπ' αὐτοὺς ραγιάδων.

Τῇ 25ῃ Ἰουλίου ἐγνώσθη ἐν Τρικόρφοις ἡ ἄλωσις τῆς Μονεμβασίας, καὶ ἐπὶ ταύτῃ ὁ Ὑψηλάντης προσεσχέλεσε διὰ διχαγῆς τῆς ἡμέρας ἅπαν τὸ στρατόπεδον εἰς δοξολογίαν τοῦ Θεοῦ, ἐπὶ τῇ κυριεύσει τῆς Μονεμβασίας.

¹ Περὶ τοῦ Βελοῦκμπαση ἔλαβον πληροφορίας, μέχρι τοῦ 1850 ἀνερχόμενας, καὶ ὅς οὗτος διακαῶς ἐπεθύμει νὰ ἐπανελθῇ εἰς Μονεμβασίαν, τὴν πατρίδα του, καὶ νὰ ζήσῃ ἐν αὐτῇ. Συνέτρεχε δὲ καὶ περιποιεῖτο τοὺς ἐκεῖσε μεταβαίνοντας Ἕλληνας ὡς ἀδελφοὺς αὐτοῦ!

Ἐξ ὅλων τῶν φρουρίων τῆς Πελοποννήσου, ἅπερ ἐπολιόρχουν οἱ Ἕλληνες, ἡ Μονεμβασία ἔσχε τὴν τύχην νὰ περιέλθῃ πρῶτη εἰς χεῖρας αὐτῶν. Τὸ γεγονὸς δὲ τοῦτο διττῶς ὠφέλησε τὸν Ἀγῶνα: Πρῶτον ἠθικῶς, διότι ἐφημίσθη παντοῦ ὅτι οἱ Ἕλληνες ἐκυρίευσαν ἀπὸ τῶν Τούρκων φρούριον, καὶ, ὡς λέγει ὁ ἀοίδιμος Φιλῆμων, «Τοῖς πᾶσι καὶ μάλιστα τοῖς μακρὰν »κειμένοις Ἕλλησι παράδοξόν τι καὶ μυθῶδες ἐφάνη ἡ εἰδήσις »τῆς κυριεύσεως φρουρίου.» Δεύτερον δὲ ὕλικῶς, διότι ἐν αὐτῇ ὑπῆρχον ἀνεξάντλητοι ἀποθῆκαι πολεμεφοδίων. Μόνον πυρίτιδος κόνεως εὐρέθησαν 800 στατῆρες, πλὴν δὲ ταύτης ὅπλα παντοειδῆ μικρὰ καὶ μεγάλα, μόλυβδος καὶ ἐνὶ λόγῳ πᾶσα πολεμικὴ ὕλη. Ταῦτα δὲ πάντα ἐκ διαλειμμάτων μετεκομίσθησαν καὶ ἐχρησίμευσαν διὰ τὴν πολιορκίαν τῶν φρουρίων Τριπόλεως, Ναυπλίου, Νεοκάστρου καὶ Κορίνθου.

Φρούραρχος Μονεμβασίας διωρίσθη ὑπὸ τοῦ ἀναχωροῦντος Καντακουζηνοῦ ὁ Π. Ὁρφανός, φιλόκαλος καὶ εὐθύς Κεφαλλήν, τακτοποιήσας ἀμέσως τὰ τοῦ φρουρίου ὡς κάλλιον ἡδυνήθη. Ἀλλ' ὁ διορισμὸς οὗτος ἐπεξηγήθη ὑπὸ τῶν ἐναντίων τοῦ Ὑψηλάντου ὡς βῆμα πρὸς τυραννίαν διὰ τῆς κατοχῆς τῶν φρουρίων. Ὅθεν ἐκεῖνος ἀντικατέστησε τὸν Ὁρφανὸν διὰ τοῦ Π. Καλογερά. Εἶτα δὲ ἡ διοίκησις τοῦ φρουρίου περιῆλθεν εἰς διαφόρους Λάκωνας ἀρχηγούς καὶ τέλος ἡ Μονεμβασία, τῇ 1828 εἶδε φρούραρχον αὐτῆς τὸν στολοκαύτην καὶ καταστροφέα τοῦ Κάραλη, τὸν λεοντόκαρδον Κωνσταντῖνον Κανάρην.

Ἐγὼ δὲ ἄσμενος κλείω ἐνταῦθα τὴν παροῦσαν ἱστορικὴν πραγματείαν διὰ τοῦ ἐνδόξου ὀνόματος τοῦ τότε δελφῖνος τῶν Ὀχλασσῶν μας, νῦν δὲ ἐνδόξου καὶ σεβαστοῦ Ναυάρχου Κωνσταντίνου Κανάρη.

Ἀλλὰ ρίπτων μετ' ἐμοῦ ἐπὶ τοῦ μεγάλου ἐκείνου Ἀγῶνος βλέμμα ἐταστικόν, ἀναγνώστᾳ μου, τί βλέπεις; τίνα ἀποτε

λέσματα ἔσχε; Δυστυχῶς τὴν ἀπελευθέρωσιν μιᾶς μόνης γωνίας ἐκ τῆς μεγάλης Ἑλληνικῆς χώρας, διότι ἡμεῖς, θεωρήσαντες τὸν ἀγῶνα πεπεραιωμένον, ἐρρίφθημεν πλέον εἰς τὴν διανομὴν τῶν θέσεων, τῶν βαθμῶν καὶ τῶν γαιῶν.

Ἐρωτᾷ ὁ ἀλόγιστος Ζαλοκώστας

Δὲν ἔχει τοὺς δελφίνας της ἡ θάλασσά μας πλέον,

Ἡ μήπως τῶν ἀρματωλῶν ἐκάτησαν οἱ λόγγοι;

Μὴ τῆς ἐπαναστάσεως ἐγήρασεν ὁ λέων;

Δὲν εἶναι πλέον Κλείσοβα; δὲν εἶναι Μεσολόγγοι;

Ἦ, διατί δὲν δύναμαι ἐκ βάθρων νὰ σαλεύσω,

Τὴν ληθαργοῦσαν ταύτην γῆν μὲ λόγον μόνον ἓνα!

Ἄς ἤμην κάμινος ἀρῶν, ἃς ἤμην πῦρ νὰ ρεύσω

Εἰς φλέβας ἄνευ αἵματος, εἰς στήθῃ παγωμένα!

ἀλλ' ἡμεῖς τί ἀποκρινόμεθα; Τί περὶ τῶν δούλων ἀδελφῶν μας;
Τί περὶ τῆς μνήμης τῶν ἐνδόξων τοῦ 1821 ἡρώων, οὓς περιεφρονήσαμεν;
Ἀκούσωμεν τὴν ἀπόκρισιν παρ' αὐτοῦ τοῦ ἰδίου, πικρῶς παρηγοροῦντος ἑαυτὸν διὰ τὴν τοιαύτην ἀδικφορίαν ἡμῶν:

Ἐν τούτοις ἀδυσώπητος

Ὁ χρόνος διαβαίνει,

Κ' ἐξόπισθεν ἐκτείνεται

Ψυχρὰ τῆς λήθης χλαίνη,

Καὶ τῶν μεγάλων πράξεων

Ἡ μνήμη τελευτᾷ.

Καὶ μαχηταὶ περιβλεπτοί,

Ὅσοι ποτὲ ρομφαίαν

Τυραννοκτόνον ἔσεισαν

Μὲ χεῖρα ρωμαλέαν,

Ἡ κατοικοῦν τὰ μνήματα,

Ἡ σπεύδουν πρὸς αὐτά.

Εἰς τ' ἁγιά σας χώματα,

Ἀνδρεῖοι, κοιμηθῆτε.

Ἡ μνήμη τῶν ἀγώνων σας

Ἐγχαραγμένη κεῖται

Εἰς τῶν Μουσῶν τὸν ἄφθαρτον,

Τὸν ἱερὸν βωμόν.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

(1) Εἰσὶ δὲ καὶ οἱ παράγοντες τὸ ὄνομα Λιμηρὰ ἀπὸ τοῦ λιμός, «διὰ τὸ ἄγονον καὶ πειναλέον τῆς χώρας». Ὁ κύριος Ν. Δραγούμης ἐν τοῖς «Ἀποσπάσμασιν ὑπομνημάτων ἀνεκδότων», εἶτε σπουδάζων, εἶτε παίζων, γράφει «Τὴν 48 [Ἰουνίου 1828] τὸ ἑσπέρας ἐρρίψαμεν τὴν ἄγκυραν εἰς τὸ ἐπίνειον τῆς Ἐπιδαύρου Λιμηρᾶς. Ἀλλὰ πόθεν τὸ ἐπίθετον τοῦτο; Ὁ Στράβων λέγει ἐπωνομάσθη Λιμηρὰ, ἥτοι λιμενηρὰ διὰ τὸ εὐλίμενον αὐτῆς· ἐγὼ ὅμως, ὅστις πειθόμενος μᾶλλον εἰς ὅτι εἶδον δὲν πολυπιστεύω τὴν ἐρμηνείαν τοῦ σοφοῦ γεωγράφου, ἀποδίδω τὴν ἐπὶ κλησιν εἰς τὸ πειναλέον καὶ ἄγονον τῆς χώρας, καὶ τόσω πλεῖον ἀσπάζομαι τὴν ὑπόθεσίν μου, καθόσον, ἐὰν δὲν ἐφέρομεν ἄφθονα ἐφόδια μεθ' ἡμῶν, ἠθέλομεν ἴσως πάθει βουλιμίαν, μετὰ τὸν ὀρεκτικώτατον μάλιστα πανηγυρικόν, τὸν ὁποῖον κατεδικάσθημεν ὑποκούμεν, μὲν ἀποδάντες, ἔντινι νεοδημότη ἐκκλησίᾳ τοῦ ἄσπεως».

(2) Ὁ Πausanias (ἐν Λακωνικοῖς) ἀναφέρει περὶ Ἐπιδαύρου Λιμηρᾶς τὰς:

«Τῇ δὲ Βοιωτῶν ὁμορὸς Ἐπίδαυρός ἐστιν ἡ Λιμηρὰ, σταδίους ὡς διακοσίους ἀπέχουσα Ἐπίδηλου· φασὶ δὲ οὐ Λακεδαιμονίων, τῶν δὲ ἐν τῇ Ἀργολικῇ Ἐπιδαυρίων εἶναι, πλείοντες δὲ εἰς Κῶν παρὰ τὸν Ἀσκληπιὸν ἀπὸ τοῦ κοινού προσχεῖν τῆς Λακωνικῆς ἐνταῦθα, καὶ ἐξ ἐνῶντων γενομένων σφίσι καταμείναντες οἰκῆσαι· λέγουσι δὲ καὶ ὡς οἱ κοθεν ἐκ τῆς Ἐπιδαύρου δράκοντα ἐπαγομένοις αὐτοῖς ἐξέφυγεν ἐκ τῆς νεῶς ὁ δράκων, ἐκφυγὼν δὲ οὐ πόρρω κατέδυ θαλάσσης καὶ σφίσιν ὁμοῦ τῶν ὀνειράτων τῇ ὀφει καὶ ἀπὸ τοῦ σημείου τοῦ κατὰ τὸν δρᾶκοντα ἔδοξεν αὐτοῖσι καταμείναντας οἰκῆσαι· καὶ ἐνθα ὁ δράκων κατέδυ βωμοῖ τέ εἰσιν Ἀσκληπιοῦ καὶ ἑλαῖαι περὶ αὐτοὺς πεφύκασιν. Προελθόντι δὲ ἐν δεξιᾷ δύο πού σταδίους ἔστιν Ἰνοῦς καλούμενον ὕδωρ, μίγεθος μὲν κατὰ λίμνην μικράν, τῆς γῆς δ' ἐν βάθει μᾶλλον· εἰς τοῦτο τὸ ὕδωρ ἐν τῇ ἑορτῇ τῆς Ἰνοῦς ἐμβάλλουσιν ἀλφίτων μάζας· ταύτας ἐπὶ μὲν τῷ αἰσίῳ τοῦ ἐμβαλόντος καταδεξάμενον ἔχει τὸ ὕδωρ· εἰ δὲ ἀναπέμψαιτο σφᾶς, πονηρὸν κέκριται σημεῖον· τὸ δὲ αὐτὸ καὶ ἐν Ἀἴτῃ δηλοῦσιν οἱ κρατῆρες· καὶ γὰρ χροσοῦ εἰς αὐτοὺς καὶ ἀργύρου ποιήματα, ἔτι δὲ καὶ ἱερεῖα τὰ πάντα ἀφιᾶσι· ταῦτα δὲ ἦν μὲν ὑπολαβὸν ἀπενέγκῃ τὸ πῦρ, οἱ δὲ χαίρουσιν ὡς ἐπὶ περηνότι ἀγαθῷ· ἀπώσαμένου δὲ τὰ ἐμβληθέντα, συμφορὰν ἔσεσθαι τούτῳ τῷ ἀνδρὶ νομίζουσι. (Λακων. III 4, 5).

(3) Πολλοί, συγχέοντες τὴν Ἐπίδαυρον Λιμηρὰν (Παλαιὰν Μονεμβασίαν) πρὸς τὴν σημερινὴν Μονεμβασίαν, ἔγραψαν ὅτι ἡ Μονεμβασία ἔχει ἀσφαλὴ καὶ εὐρύχωρον λιμένα. Τοῦτο ὅμως εἶναι ἐσφαλμένον καὶ μόνον ἐκ συγχύσεως προέρχεται.

(4) Ἀνεγειρομένης τῆς πόλεως Βοιωτῶν ἀπὸ 40 ἡρῶν ἐτῶν, ἀνεσκάφησαν πολλὰ μέχρι τοῦδε ἄξια λόγου ἀρχαῖα μνημεῖα, περὶ ὧν οὐδεὶς

οὐδέποτε ἐφρόντισεν, οὐτ' αὐτὴ ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρία. Ταῦτα συνίστανται εἰς κίονας, ἐνεπιγράφους πλάκας καὶ ἀγάλματα λεπτῆς, κατὰ τὴν ἀσθενὴ περὶ τὰ τοιαῦτα κρίσιν μου, καὶ ἐπιμελελημένης ἐξεργασίας. Μὴ δυνάμενος ἐνταῦθα δι' ἑλλειψιν χώρου νὰ καταχωρήσω περιγραφὴν τινῶν ἐξ αὐτῶν καὶ ἀντίγραφα ἐπιγραφῶν, ἐπιφυλάσσομαι νὰ πράξω τοῦτο ἄλλοτε.

(5) Ἰδοὺ πῶς ἔχει τὸ χειρόγραφον:

Αὕτη ἡ ἀγία εἰκὼν τῆς ὑπεραγίας Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου ἀπὸ βιβλία πῶς εὐρέθη καὶ τὰ θαύματα ἐπετέλει δὲν ἤξεύρομεν, ἐπειδὴ ἐχάθησαν εἰς τὴν ἅλωσιν αὐτοῦ τοῦ ἄστεως Μονεμβασίας· ἀλλὰ κατὰ παράδοσιν εἰξεύρομεν ὅτι αὕτη ἡ ἀγία εἰκὼν ἦτο εἰς ἓν χωρίον, ὀνομαζόμενον Χρυσάφα, τῆς Πελοποννήσου (Λακεδαιμόνος). Καί, ὥ τῶν θαυμασίων σου, Δέσποινα ἀγνή! πῶς εὐρέθη ἐν Μονεμβασίᾳ ἄνωθεν τοῦ βλιγεροῦ ὕδατος, εἰς τὸ νῦν μοναστήριον τῆς Χρυσაφίτισσας λεγόμενον! τὴν ὁποίαν εἰκόνα ἐπειδὴ τὴν ἡῦρε μία γραία γυναῖκα, ἥτις ὁμολογῆσασα τοῦτο εἰς ἄλλην γυναῖκα, καὶ αὕτη εἰς ἄλλην ἐκοινολογήθη οὗτος ὁ λόγος καὶ ἕως τὸν τότε ἀρχιερέα Μητροπολίτην. Συναχθέντες οὖν ὅλοι οἱ χριστιανοί, παρακλήσεις τε καὶ δεήσεις καὶ λιτανείας ποιῶντες, ἔλαβον αὐτὴν μετὰ φόβου καὶ θερμῶν παρακλήσεων, ἀνήγαγον εἰς τὴν τοῦ Ἐλκομένου Χριστοῦ ἐκκλησίαν ἀλλὰ πάλιν διὰ νυκτὸς ἔφυγε, καὶ ἐπῆγε εἰς τὸ ἴδιον μέρος, ὅπου ἦτο καὶ πρότερον, δηλδ. ἐκεῖ ὅπου τὴν εὔρε ἡ γραία γυναῖκα. Σκεφθέντες οὖν οἱ τότε ἀρχόντες ἀπεφάσισαν νὰ κτίσουν ναὸν εἰς τὸν ἴδιον τόπον, καὶ οὕτως θεῖα δυνάμει τὸν ἐτέλειωσαν. Ἐποίησε δὲ θαύματα πάμπολα· καὶ οὐ μόνον αὐτόκλητος ἦλθε ἅπαξ ἀλλὰ καὶ δις· ἐλθόντες γάρ τινες τῶν ἐν Χρυσάφοις χάριν εὐλαθείας καὶ ἐμπορίας καὶ γνωρίσαντες τὴν ἀγίαν εἰκόνα ἐξήτησαν αὐτὴν παρὰ τὸν τῆς Μονεμβασίας ἀρχιερέα καὶ ἀρχοντας· αὐτοὶ δὲ μὴ διδόντες ταύκην ἠναγκάσθησαν παρὰ τῶν Χρυσαφίτων εἰς τὸ κριτήριον λέγοντες ὅτι, «Μᾶς τὴν ἔκλεψαν οἱ Μονεμβασίται,» καὶ ἔτυχον τοῦ ποθυμένου, τουτέστι τὴν ἔλαβον· λαβόντες δὲ αὐτὴν μετὰ μεγάλων παρακλήσεων καὶ κανόνων, ἐπῆγαν αὐτὴν τὴν ἀγίαν εἰκόνα εἰς τὸν ἐν Χρυσάφοις ναὸν τῆς. Αὕτη δὲ ἡ ἀγία εἰκόνα ὑπέμεινεν ἕως οὗ ἐθροιάσθη· τὴν δὲ νύκτα ἡ ἀγία εἰκόνα ἐκείνη ἔφυγε, καὶ εὐρέθη, ὥ τοῦ θαύματος! εἰς τὸν ἐν Μονεμβασίᾳ ναὸν τῆς. Ἰδόντες οὖν ὁ λαὸς τοῦτο τὸ θαῦμα, οἱ μὲν Μονεμβασίται ἔχαιρον καὶ ἀνύμνουν καὶ ἐδοξολόγουν τὴν ὑπεραγίαν Θεοτόκον, ὅπου δὲν τοὺς ἀφῆκεν ἐστερημένους τῆς θείας αὐτῆς χάριτος, οἱ δὲ Χρυσαφίται ἐλυποῦντο, καὶ οὕτως εἰξεύρομεν κατὰ παράδοσιν τινῶν γερόντων χρησίων, οἵτινες τὸ ἤκουον ἀπὸ τοῦς προπάππους των.

Εὐρομεν δὲ καὶ ἓνα θαῦμα, ὅπου ἐτέλεσεν αὐτὴ ἡ ἀγία Θεοτόκος, γεγραμμένον εἰς ἓνα βιβλίον ἀπὸ τὸν Μητροπολίτην Μονεμβασίας ἁγίον Παῦλον. Εἰς αὐτὸ οὖν τὸ ἱερὸν μοναστήριον ἦτο τις ἡγουμένη ὀνομαζομένη Μάρθα, οὔσα ἐνάρετος. Καὶ ἐσυνέβη δὲ αὐτῇ τῇ ἡγουμένῃ αἰμορρία, καὶ διὰ ταύτην τὴν ἀσθένειαν ἐσχόλαζεν εἰς τὰ κατηχομένα αὐτοῦ τοῦ ἁγίου ναοῦ. Ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν ἦλθέ τις μοναχὸς εἰς τὸ μοναστήριον καὶ ἐξήτει νὰ ἴδῃ τὴν ἡγουμένην· εἶπον λοιπὸν αἱ μονάζουσαι

τῆς ἡγουμένης ὅτι τὴν ζητεῖ τις μοναχὸς διὰ νὰ τὴν ἴδῃ· ἡ δὲ ἔκλαυσεν μὴ δυναμένη διὰ τὴν ἀσθένειαν περιπατῆσαι, ὥστε νὰ ἔλθῃ αὐτὸς εἰς τὰ κατηχούμενα· ὁ δὲ ἔλθων ἐξήτει νὰ τῇ δώσῃ ἓν ὑποκάμισον, αὐτὴ δὲ ἀπεκρίθη, «Πίστευσόν με, πάτερ, ὅτι δύο ὑποκάμισα ἔχω καὶ τὸ «ἓνα καθὼς βλέπεις τὸ φορῶ καὶ τὸ ἄλλο πρὸ τοῦ ὀλίγον τὸ ἔπλυνεν «ἡ δοῦλά μου διὰ νὰ τὸ φορέσω, καὶ νὰ πλύνῃ πάλιν αὐτὸ ποῦ φορῶ, «διὰ τὴν ἀσθένειαν ὅπου μοῦ ἀκολούθησε διὰ ταῖς ἁμαρτίαις μου· «ἀλλὰ θέλεις ζητήσῃ ἀπὸ τὰς καλογραίας καὶ αὐταῖς θέλουν σοῦ δώ-
«σουν». Ὁ δὲ γέρων ταῦτα ἀκούσας εἶπεν αὐτῇ, «Ὁρκίζω σε εἰς τὸν «Θεὸν ἡμῶν τὸν γεννηθέντα ἐκ τῆς ἁγίας Δεσποίνης ἡμῶν καὶ ἀειπαρ-
«θένου Μαρίας, νὰ μοῦ δώσῃς ἓν ἰδικόν σου ὑποκάμισον». Τότε ἡ μα-
καρία Μάρθα, ἀκούσασα ταῦτα ἐπρόσταξε τὴν θεραπαινίδα της νὰ τοῦ
δώσῃ ἐκεῖνον τὸν χιτῶνα ὅπου ἔπλυνε. Ἐλαβε δὲ ὁ γέρων τὸν χιτῶνα
καὶ κατέβη ἀπὸ τὰ κατηχούμενα· καὶ καταβαίνοντας δὲ τοῦ γέροντος,
ὡ τῶν θαυμασίων σου Παρθένε! ἐστάθη τὸ τρέξιμον τοῦ αἵματος τῆς
αἰοιδίου ἡγουμένης καὶ καθὼς, ἐκατάλαβεν αὐτὴ τὸ ἐξαίσιον θαῦμα,
ἔστειλε μὲ σπουδὴν μοναζούσας νὰ προσκαλέσωσι αὐτὸν τὸν γέροντα·
αὐταὶ δὲ αἱ μοναζούσαι διερευνοῦσαι σὺδαμῶς ἠδυνήθησαν τοῦτον θεά-
σασθαι. Τὴν αὐτὴν δὲ ἡμέραν καὶ ὥραν ἐφάνη ὁ γέρων ἐκεῖνος, ὁ φαι-
νόμενος καὶ μοναχὸς, εἰς τὴν Θεσσαλὸν ἰκλὴν εἰς μερικοὺς Μονεμβασίτας,
οἵτινες ἦτον ἐκεῖ διὰ ἰδικὴν των ὑπόθεσιν, καὶ εἶπεν εἰς αὐτοὺς, «Εἰ-
«ξεύρετε τὴν κυρίαν ἡγουμένην εἰς τὴν Μονεμβασίαν τοῦ κάτω μονα-
«στηρίου, τοῦ βλιγεροῦ ὕδατος τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου;» Καὶ αὐτοὶ
ἀπεκρίθησαν «Ὁὐ μόνον τὴν εἰξεύρομεν, ἀλλὰ καὶ συγγενεῖς ἐσμεν
«ταύτης». Ὁ δὲ γέρων εἶπε, «Τώρα ἐκεῖ ἤμην, καὶ αὐτὴ μοῦ ἔδωκε
«τὸ ὑποκάμισον τοῦτο ὅπου φορῶ· καὶ ὅταν ὑπάγητε, νὰ εἴπητε εἰς
«αὐτὴν ὅτι πολλὰ τὴν εὐχαριστῶ». Εἰπόντος δὲ αὐτὰ τοῦ γέροντος καὶ
ἀναχωρήσαντος, ἔδραμον κατόπιν αὐτοῦ ἵνα ἐρωτήσωσιν αὐτὸν τὰ περὶ
Μονεμβασίας· οὐχ' εὗρον δὲ αὐτὸν, ἐπεὶ ἀφανὴς ἐγένετο· οἱ δὲ θαυμά-
σαντες ἐσημείωσαν καὶ τὴν ἡμέραν καὶ τὴν ὥραν ὅπου ἐφάνη εἰς αὐτοὺς
ὁ γέρων. Γυρίσαντες δὲ οἱ Μονεμβασίται ἤλθον εἰς τὴν μακαρίαν ἡγου-
μένην καὶ πληροφορηθέντες τὰ περὶ αὐτῆς, τὴν αὐτὴν ἡμέραν ὅπου
ἐφάνη εἰς αὐτοὺς ὁ γέρων ἐκεῖνος, ἔπη ἡ ρύσις τοῦ αἵματος αὐτῆς·
καὶ θαυμάσαντες ἐδόξαζον τὸν Θεὸν ἅμα τῇ μητρὶ αὐτοῦ καὶ ἐστοχά-
σθησαν ὅτι ἐκεῖνος ὁ γέρων, ὅπου ἐφάνη, νὰ εἶναι ὁ Θεολόγος εὐαγγελ-
λιστὴς Ἰωάννης.

Αὐτὰ ἦσαν γεγραμμένα παρὰ τοῦ Πανιερωτάτου κυρίου Παύλου,
χρηματίσαντος ἐν Μονεμβασίᾳ κατὰ τὸ σωτήριον ἔτος 1600.

ΙΣΤΟΡΙΑ

ΤΩΝ

ΚΑΤΑ ΘΑΛΑΣΣΑΝ ΑΓΩΝΙΣΤΩΝ

ΤΟΥ ΙΕΡΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΑΓΩΝΟΣ

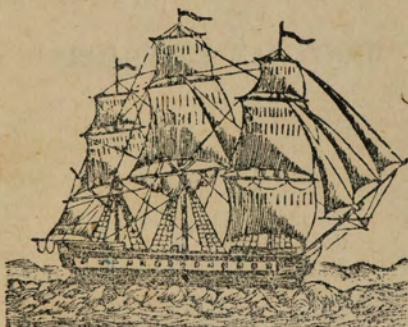
ΤΟΥ

1821

ὑπὸ

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΦΩΤΟΠΟΥΛΟΥ.

Εκδόσεις 27ης

ΑΘΗΝΗΣΙ.

ΤΥΠΟΓΡΑΦ. «Ο ΚΛΑΜΟΣ» Γ. ΜΕΛΙΣΤΑΤΟΥΣ ΜΑΚΕΔΟΝΟΣ.

(Ὅδὸς Λέκα ἀριθ. 45)

1870.

ΤΩ:

ΕΝ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑ:

ΦΙΛΟΓΕΝΕΙ

ΙΩΑΝΝΗ ΑΝΤΩΝΙΑΔΗ

ΥΠΟΔΗΨΕΩΣ ΚΑΙ ΤΙΜΗΣ

ΤΕΚΜΗΡΙΟΝ:

ΙΣΤΟΡΙΑ

ΤΩΝ ΚΑΤΑ ΘΑΛΑΣΣΑΝ ΑΓΩΝΙΣΤΩΝ

ΤΟΥ ΙΕΡΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΑΓΩΝΟΣ

ΤΟΥ 1821.

ΜΕΡΟΣ Α'.

Πρὸ αἰώνων ἤδη τεσσαράκοντα τὴν προαγωγὴν τῶν λαῶν τῆς Μεσογείου ἡ ἱστορία ἀποδίδει εἰς τὴν Ναυτιλίαν· οἱ Αἰγύπτιοι, οἱ Φοίνικες καὶ οἱ Τύριοι πρῶτοι ὠρμήθησαν πρὸς ἐξημέρωσιν τῶν εἰς τὴν ἀγριότητα διακειμένων λαῶν, καὶ εἰς κοινωνίας αὐτοὺς ἀναμορφώσαντες διὰ τοῦ πολιτισμοῦ, ἐσχημάτισαν Βασίλεια καὶ Κυβερνήσεις, ἐξ ὧν μετεδόθη ὁ πολιτισμὸς εἰς ὅλας τὰς παραλίους καὶ νήσους τῆς Μεσογείου αὐτοῦ Ἀδρία τοῦ Εὐξείνου καὶ πέραν τῶν Ἡρακλείων Στελῶν. Ἐκ τῶν πρώτων ὄθεν τούτων τῆς ἀνθρωπότητος εὐεργετῶν, ὁ πολιτισμὸς μετεδόθη καὶ εἰς τοὺς Ἕλληνας, οἵτινες διαφόρους πόλεις ἐγκυβιδρυσάντες, διέδωσαν αὐτὸν δι' ἀποικίων καὶ εἰς διάφορα ἄλλα μέρη διὰ τῆς ναυτιλίας των, τὴν ὁποίαν ἀνέπτυξαν ἀναλόγως τῆς ἐποχῆς ἐκείνης εἰς τὸ τελειότερον, καὶ ἐξ ἀνάγκης καθὼς κατοικοῦντες νήσους καὶ παραλίους πόλεις ἐσχημάτισαν θαλάσσιον μάχιμον δύναμιν, πρὸς ἀντίκρουσιν ἐχθρικῶν ἐπιδρομῶν καὶ πρὸς ἐνίσχυσιν καὶ διατήρησιν τῆς ἐμπορικῆς των Ναυτιλίας· ἡ θαλάσσιος αὕτη δύναμις ὑπερτερήσασα κατὰ τὴν προαγωγὴν καὶ τελειότητα τὰς τῶν λοιπῶν ἰσχυρῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἐθνῶν, ἐξησφάλισε τὰς ἐπιδουλευθείσας ἐλευθερίας των, καὶ ἀνέγραψεν εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν ἐκπολιτισθέντων ἐθνῶν σελίδας τεραστίων ἡρωϊκῶν πράξεων, δι' ὧν καὶ τοὺς ἀπειλήσαντας τὰς ἐλευθερίας των ἡρωϊκῶς κατέστρεψεν, καὶ τὸν πολιτισμὸν ἀνέ-

πτυξαν εἰς τὸν κολοφῶνα τῆς προαγωγῆς, εὐεργετήσαντες καὶ τὰς ἐπελθούσας, καὶ τὰς ἐν ἰσχύει ὑπαρχούσας ἤδη κοινωνίας, διὰ τῶν τεραστίων προόδων τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῶν τεχνῶν· μεταξύ δὲ πλείστων ὅσα τῆς προαγωγῆς των σωζόμενα δείγματα, φέρομεν καὶ τὸν ἐμπορικὸν νόμον τὸν ὁποῖον οἱ Ῥόδιοι πρῶτον ἐσχημάτισαν ἐκτὸς τῶν λοιπῶν καὶ τῆς ἀρχιτεκτονικῆς καὶ τῆς γλυπτικῆς σωζομένων, τὰ ὁποῖα μέχρι τοῦ παρόντος αἰῶνος, ὅτε ἡ Εὐρώπη ἐγκαυχᾶται εἰς τὴν ἀνωτάτην προαγωγὴν, κινοῦν τὴν ἐκπληξιν τοῦ θεατοῦ, διότι οὐδεμία ἀπομίμησις δύναται νὰ τὰς πλησιάσῃ, μ' ὅλας ὅσας ὁ πολιτισμὸς ἔκαμε προόδους.

Ἄλλ' οἱ Ἕλληνες ἐκ τῶν ἐπελθουσῶν εἰς τὴν Εὐρώπην κατὰ τοὺς παρελθόντας αἰῶνας ἀνατροπῶν ἢ μεταβολῶν, παρακμάσαντες καὶ εἰς τὴν ἐπαχθεστέραν δουλείαν περιπεσόντες, κατεβλήθησαν. Ἐκ δὲ τῆς φυσικῆς των πρὸς τὴν προαγωγὴν τάσεως ὁρμώμενοι, ὑπερπηδήσαντες τὰς ἀνυπερβλήτους τῆς δουλείας των δυσχερείας ἐν μέσῳ γενοτάτου περιορισμοῦ διακείμενοι, καὶ ἀπέναντι τῶν στοιχείων τῆς φύσεως καὶ τῶν δεσποζόντων τὰς παραλίους καὶ νήσους τοῦ Αἰγαίου Ἀφρικανῶν, μὲ ὅλως ἄνισα καὶ ἀδύνατα πρὸς τὰ στοιχεῖα καὶ τοὺς ἀντιπάλους των σκάφη μαχόμενοι (ἐξ ὧν οἱ κάτοικοι τῶν τριῶν θαλασσομάχων νήσων Ὑδρας, Σπετζῶν, καὶ Ψαρῶν διεκρίνοντο) κατώρθωσαν νὰ σχηματίσωσι λαμπρὰν ναυτιλίαν, καὶ δι' αὐτῆς νὰ πλουτίσωσι τὰς πόλεις των μὲ θησαυροὺς τεραστίους, χρησιμεύσαντας ἀκολουθῶς πρὸς ἐνίσχυσιν καὶ διατήρησιν τοῦ ἐνναετοῦς ὑπὲρ αὐτονομίας τοῦ 1821 ἀγῶνος.

Κατὰ δὲ τὸ 1821 ἔτος ὅτε ὁ ὑπὲρ αὐτονομίας ἀγὼν ἤρξατο, οἱ εἰρημένοι νησιῶται Ὑδρας, Σπετσῶν, καὶ Ψαρῶν εὐρεθέντες εἰς κατὰλληλον τοῦ ἀγῶνος ἐκείνου καταστασιν κατὰ τε τὸ ἀξιόμαχον καὶ λίαν ἐξησκημένον τῶν ναυτῶν καὶ κατὰ τὸν ἐντελῆ ἐξοπλισμὸν τῶν πλοίων, προθύμως ἀνεδέχθησαν τὸν ἀγῶνα, καὶ πρῶτοι, ἅμα ἡ σάλπιγξ τοῦ πολέμου εἰς τὴν ξηρὰν ἤχησεν, ἐξεκίνησαν ἐξ ἐκαστῆς τῶν εἰρημένων τούτων νήσων τὰ ἐκ τῆς ἐμποροναυτι-

λίας ὡς εἴρηται ἐτοιμασμένα πλοιά των, καὶ συνεκέντρωνσαν ἀξιόμαχον στόλον πρὸς ἀντίκρουσιν τριῶν τεραστίων τοῦ ἐχθροῦ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ τῆς Ἀφρικῆς.

Ἄλλ' εἰς τὸν ὡς εἴρηται μυθώδη ἐκ τῆς παραδόξου ἐκβάσεως καταστάντα τοῦτον ἀγῶνα, τὰ πλοιά των ἦσαν μὲν πολὺ ὑπέρτερα τῶν τοῦ ἐχθροῦ, κατὰ τὴν ἐξάσκησιν τῶν πληρωμάτων εἰς τὰς ναυτικὰς κινήσεις καὶ ἐνεργείας, κατὰ τὴν γενναιότητα, τὴν ἀκράτητον τόλμην καὶ καρτερίαν καὶ τὸν πρὸς πόλεμον ἐξοπλισμὸν, κατὰ τὸ μέγεθος ὅμως, εἰς οὐδεμίαν ἡδύναντο νὰ παραβληθῶσιν ἀναλογίαν ἀπέναντι τῶν ἐχθρικών. ὡς λέμβοι ἀπέναντι φρουρίων φαινόμενα· ἡ δὲ ἐκ τοῦ συστάδην ἀντιπράταξις μικρὰν ἡδύνατο νὰ φέρῃ εἰς τοὺς πελωρίους ἐκείνου· στόλους τῶν ἐχθρῶν των ζημίαν ἢ βλάβην.

Τὴν ἀδυναμίαν των ταύτην ἐκ τῆς ὡς εἴρηται δυσαναλογίας ἀναλογιζόμενοι, κατέφυγον εἰς καταλλήλους πρὸς ἀντικατάστασιν αὐτῆς ἐπινοήσεις· ἔχοντες ὅμως εἰς τὴν μνήμην των τὰς κατὰ τὸ 1769 ἐνεργείας τοῦ εἰς τὰς ἐλληνικὰς θαλάσσας καταπλεύσαντος Ῥωσικοῦ στολίσκου, παρεδέχθησαν καὶ μετέλθον τὰ αὐτὰ ἐκεῖνα μέσα, τουτέστι, τὴν κατασκευὴν πυρπολικῶν πλοίων, δι' ὧν καὶ ὁ Ῥωσικός ἐπέτυχεν. Περί δὲ τῆς κατασκευῆς αὐτῶν, οἱ προσβύτεροι τῶν ναυτικῶν τούτων νήσων εἶχον ἀκριβῆ γινῶσιν ὡς λαβόντες μέρος εἰς τὸν μνησθέντα ἀγῶνα, καὶ ἰδίως ὁ ἐκ Πάργας Ἰωάννης Παταττοῦκος, καλούμενος, κάτοικος Ψαρῶν, ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος κατασκευαστὴς τῶν πυρπολικῶν.

Ἐκάστη ὅθεν τῶν εἰρημένων νήσων, τὰ κατάλληλα ἐμπορικὰ πλοῖα εἰς πυρπολικά μετασχηματίσασα, συνεισέφερον αὐτὰ εἰς τὸν ἐθνικὸν ἐκεῖνον στόλον. Διὰ δὲ τῶν πρώτων τούτων πυρπολικῶν, τὰ πρῶτα καὶ μεγαλειότερα πλοῖα τῶν ἐχθρῶν πυρπολήσαντες, ἐνέσπειρον εἰς αὐτοὺς τοσοῦτον τρόμον καὶ δειλίαν ὥστε φεύγοντες πᾶσαν ἀντίστασιν, ὑπεχώρουν ἀπέναντι τῶν καταδιωκόντων αὐτοὺς

μικρῶν ἑλληνικῶν πλοιαρίων καὶ κατέφευγον εἰς τοὺς ναυστάθμους αὐτῶν.

Ἡ πρώτη αὕτη ἐπιτυχὴς δοκιμασία τῶν πυρπολικῶν, χρεωστεῖται πρὸ πάντων εἰς τὴν ἡρωϊκὴν τόλμην τῶν διευθυνόντων αὐτὰ, οἵτινες ἐρρίπτοντο ἀφύβως εἰς τὸ πῦρ καὶ τὸν θάνατον· προϊόντες δὲ τοῦ χρόνου ἠναγκάσθησαν νὰ καταστήσωσι τὰ καταστρεπτικὰ ταῦτα μέσα ὅσον ἔνεστι τελειότερα πρὸς πλήρη τοῦ σκοποῦ των ἐπιτυχίαν. Τοσοῦτον τοιοιυτοτρόπως προώδυσαν εἰς τὰς ναυμαχίας, ὥστε κατώρθωσαν καὶ νὰ προσκολλῶσι τὰ πυρπολικά των πλοιάρια ἐπὶ τῶν ταχυπλεόντων πλησιεστίως μεγάλων ἐχθρικῶν καὶ νὰ κατακαίωσιν αὐτά.

Μάρτυρες τῶν θαυμασίων τούτων, διὰ τε τὴν τόλμην, ἐπιτηδειότητα καὶ ἐπιτυχίαν τῶν πυρπολισμῶν, ὑπῆρξαν διάφοροι Εὐρωπαῖοι ἀξιωματικοί, οἵτινες παρακολουθοῦντες εἰς ὅλας τὰς ἐπιδρομὰς τοῦ; ὄθωμαν. στόλους, ἐπευφάνησαν τὸν ἡρωϊσμόν τῶν Ἑλλήνων καὶ προὐκάλεσαν κυρίως τὰς τῶν διαφόρων λαῶν τῆς Εὐρώπης ὑπὲρ ἡμῶν συμπαθείας, αἵτινες καὶ συνετέλεσαν τὰ μέγιστα εἰς τὴν ἀναγνώρισιν τῶν ἐθνικῶν μας δικαιωμάτων.

Ἰσχυρὸν ὄθεν καὶ ἐπίφοβον τὸν ἑλληνικὸν στολίσκον διὰ τῶν πυρπολικῶν τούτων καταστήσαντες οἱ ἡμέτεροι, διετήρησαν οὕτω ἐν ἰσχύϊ καὶ ἐπιτυχίᾳ τὸν κατὰ θάλασσαν ἐννεκετῇ ἀγῶνα, καὶ σπουδαίως ἐνίσχυσαν καὶ τὸν τῆς ξηρᾶς διὰ τῆς πολιορκήσεως τῶν ἐχθρικῶν φρουρίων, διὰ τῆς παρεμποδίσεως τῶν μεταφερομένων τοῖς ἐχθροῖς τροφίμων καὶ πολεμευθρίων, καθὼς καὶ διὰ τῆς μεταβιβάσεως ἡμετέρων στρατευμάτων, καὶ διαφόρων κατὰ τῶν ἐχθρικῶν παραλίων καὶ νήτων τῆς Εὐρώπης, Ἀσίας καὶ Ἀφρικῆς ἐπιδρομῶν.

Ταῦτα ἦσαν τὰ μέσα, τὰ καταστήσαντα τοὺς ἡμετέρους, κυρίους ὅλων τῶν ἐν Εὐρώπῃ, Ἀσίᾳ καὶ Ἀφρικῇ θαλασσῶν τῆς Υ. Ὀθωμ. Αὐτοκρατορίας, ἥτις μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἐκράτει δεσμευμένα καὶ ὑποτελῆ τὰ πλεῖστα τῶν εὐρωπαϊκῶν παραλίων καὶ νήσων, ὡς καὶ τὰ διασωζόμενα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἀπεικονίσματα μαρτυροῦσιν.

Ἡ ἐνισχύσασα ὅθεν αὕτη καὶ διατηρήσασα τὸν ἑλληνικὸν ἀγῶνα ἐπιτυχία τῶν πυρπολικῶν, ὑπηγόρευσε τὰς κατὰ καιρὺς Ἐθνικὰς Συνελεύσεις, Βουλὰς καὶ Κυβερνήσεις ν' ἀναγνωρίσωσι τὴν μεγίστην αὐτῶν χρησιμότητα καὶ τὰς ἡρωϊκὰς τῶν ἐναυτοῖς εὐτόλμων ναυτικῶν ἀνδραγαθίας καὶ νὰ ἐπιψηφίσωσι διαφοροὺς ὑπὲρ αὐτῶν πράξεις περὶ συντάξεως, περιθάψεως τῶν ἀπογόνων, διακρίσεως ἀμοιβῶν, καὶ παρασῆμων, δι' ὧν καὶ ἐπαισθητῶς ἐνεθάρρουν τὸν ἀγῶνα. Αἱ δὲ κοινότητες τῶν τριῶν ὡς εἴρηται νήσων δι' ἐπαίνων καὶ ὑποσχέσεων πρὸς τοὺς ἀνδραγαθήσαντας πυρπολικτάς, ἐξησφάλιζον τὰ ὀρφανεύοντα τέκνα τῶν καὶ κατὰ τὰς διαφορὰς αὐτῶν πολεμικὰς ἐκδρομὰς ἐνέσπειρον αὐτοῖς θάρρος, διὰ θρησκευτικῶν τελετῶν καὶ νεκροσίμων ἱεροτελεστιῶν. Κατὰ ταύτας δὲ ἀσπαζόμενοι τοὺς συγγενεῖς καὶ συμπολίτας τῶν, ἔδιδον εἰς τὰς οἰκογενεῖας τῶν τὰς ἐσχάτας παραγγελίας, εἰς τὸν προφανῆ ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος ὀρμώμενοι θάνατον ὡσαύτως δὲ τοὺς ἐπιστρέφοντας νικητάς, ἐδέχοντο δι' ὁμοίων θρησκευτικῶν τελετῶν καὶ ἔσπερον αὐτοὺς μὲ δαφνας.

Ἐν περιλήψει ὅθεν τὸν διακριθέντα τοῦτον τῶν πυρπολικῶν ἀγῶνα ἀφηγηθέντες, προβαίνομεν ἤδη εἰς τὴν κατάταξιν αὐτῶν, ἐκάστου τὴν πατρίδα, τὸν βυθμόν, τοὺς ἀγῶνας καὶ τὰ ἀνδραγαθήματα, δι' ὧν διεκρίθησαν, τὰς χρηματικὰς συνεισφοράς, καὶ τὰ πλοῖα, ὅσα εἰς πυρπολικὰ προσέφερον καὶ ταῦτα ἐν μέρει περὶ ὅλων τῶν ἀποτελούντων κυρίως τὸν ὡς εἴρηται ἀγῶνα νησιωτῶν Ἰ. Ὄρας, Σπεισῶν καὶ Ψαρῶν, ἐν γένει δὲ ὅλων τῶν λαβόντων μέρος ναυτικῶν Ἑλλήνων, τόσον τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος νήσων τε καὶ παραλίων, ὡς καὶ τῆς δούλης Ἑλλάδος, τὰ τέκνα τῆς ὁποίας, ἄνευ τινὸς ἀνάγκης καὶ ὑποχρεώσεως, ἀπὸ μόνον τὸ ὑπὲρ πίστεως καὶ κοινῆς πατρίδος καὶ ἐλευθερίας αἶσθημα ὀρμώμενοι, ἔλαβον μέρος ὑπὲρ τοῦ ἐθνικοῦ ἀγῶνος προσωπικῶς τε καὶ χρηματικῶς πλοῖα κατὰ τὰς γενικὰς ἐκδρομὰς τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου, καὶ πυρπολικὰ προσενεγκόντες εἰς τὴν ἀναπόφευκτον ἀνάγκην, (ὡς οἱ κάτοικοι τῆς νήσου Κάσσου

πρώτοι, ἴδιον στολίσκον, ὑπὸ εἰδικὸν ναύαρχον συνεισφέροντες, ἐκτὸς τῶν πυρπολικῶν τῆς νήσου Αἰώνου, τοῦ Καστελορίζου, τῆς Αἴνου, τῆς Κεφαλληνίας, τῆς Χίου, τῆς Μιτυλήνης καὶ Σάμου κλπ.) τῶν Κασσιῶν μεταξὺ τῶν λοιπῶν διακρινομένων εἰς τὰ ναυτικά μητρώα.

Ἐπεταὶ ἤδη ὁ κατάλογος τῶν πυρπολητῶν τῶν τριῶν θαλασσομάχων νήσων.

ΜΕΡΟΣ Β'.

Πλοίαρχοι Ὑδρας.

- 1 Ἀντώνιος Θ. Βώκος
- 2 Ἀναγ. Δημαμᾶς
- 3 Ανδρ. Πιπίνος
- 4 Ανάργ. Καραβέλας
- 5 Αναστ. Ρομπόζης
- 6 Αναστ. Σπαχῆς
- 7 Ἀντ. Π. Μπίκος
- 8 Γεώργ. Βατικιώτης
- 9 Γεώργ. Θεοχάρης
- 10 Γεωρ. Πολίτης
- 11 Δημ. Καλογιάννης.
- 12 Δημ. Τσάπελης
- 13 Δημ. Ῥαφαήλ
- 14 Ἰωάννης Ματρῶζος
- 15 Θεωδ. Θ. Βώκος
- 16 Μανώλης Μπούτης
- 17 Μιχαήλ Βουδούρης
- 18 Μαρίνης Σπαχῆς

Ψαρέων.

- 1 Γ. Ν. Βρατσάνος
- 2 Γεωργ. Καλαφάτης
- 3 Κων. Κανάρης
- 4 Κων. Νικόδημος
- 5 Δημ. Παπανικολᾶς

Σπετσῶν.

- 1 Θεόδωρος Μπρέσκακας
- 2 Λάζαρος Μουσούς
- 3 Λέκας Ματρῶζος
- 4 Πέτρ. Γ. Σπαχῆς
- Ἀξιωματικοὶ Ὑδρας.
- 1 Αλεξ. Δ. Κριεζῆς
- 2 Αναγ. Π. Δημητρίου
- 3 Βασίλειος Χαδιάρης
- 4 Βασίλ. Δ. Στηλιδιώτης
- 5 Γεωρ. Κ. Π. Νικολῆς
- 6 Γεωρ. Α. Νέγκας
- 7 Δημ. Α. Δρίστας
- 8 Δημ. Καραντζᾶς
- 9 Δημ. Θεοδωρίκας
- 10 Ἰωαν. Καραμανίτης
- 11 Ἰωαν. Α. Θεοδωρίκας
- 12 Ἰωαν. Βαρσάμος
- 13 Ἰωαν. Δ. Σαρρῆς
- 14 Λάζαρ. Στόμπος
- 15 Μιχαήλ Ρούφας
- 16 Νικολ. Τρίκας
- 17 » Π. Λαλεχῆς
- 18 Πάνος Τρίκας
- 19 Παρασκ. Ἀρμυρίτης

20 Παν. Α. Παπαδόπουλος	17 Αθ. Καραντώνης
21 Σωτήριος Μπούχλας	18 Αντ. Σκουλάς
Ψαρών.	19 Αντ. Ι. Χ. Θεοφίλος
1 Ανδρ. Καρύδης	20 Ανάργ. Μαυριδέρος
2 Γεωργ. Α. Μανιάτης	21 Αλεξ. Μ. Ψωμοδάκης
3 Δημ. Δ. Μπλιμές	22 Αθ. Λάμπρος
4 Ιωαν. Α. Δελιγιάννης	23 Αναστ. Ελ. Μεθενίτης
5 " Γ. Φιλίνης	24 Αναστ. Σ. Ματροβασίλης
6 " Γκιαούρης	25 Ανδριανός Χ. Ίωάννου
7 Μιχαήλ Δ. Φιλίνης	26 Ανδρ. μπαρμπάρης
Σπετσών.	27 Αναγν. Ν. Καζάκης
1 Γεωργ. Βατικιώτης	28 Αντων. Γ. Παντελέσκος
2 Αγγελ. Ν. Παρασκευάς	29 Ανδρ. Θεοδωρίκας
3 " Αμπλάς	30 Αναστ. Α. Μπούρης
4 Δημ. Θ. Γ. Ππίλιας	31 Α. Α. Τσάκωνας
5 Δημ. Πιτιγκός	32 Α. Α. 'Αγγέλου
6 Εμμ. Σπύρου	33 Αναγ. Παλίτσας
7 Νικολ. Δ. Γκίκας	34 Αναγ. Α. Σίρμας
8 Σταμ. Β. Μουρίκης	35 Ανδρ. Ιω. Βαρχαζίδης
Ναύται: Υδρας,	36 Α. Κ. Δ. Κοταράς
1 Αθ. Α. Κουλούρης	37 Αναγν. Καρμανιόλας
2 Αθ. Καλλιμινιώτης	38 Α. Κώστας
3 Αντ. Π. Καλογήρου	39 Αλεξ. Γ. 'Ακληρος
4 Αϊγ. Κυριαζόπουλος	40 Αναστ. Γ. Βουδουλίνας
5 Αντ. Μπουτζιντσής	41 Αποστ. Γ. Κουρούπης
6 Ανδρέας Μ. Νίνης	42 Βασ. Α. Βαλσάμου
7 Αλέξαν. Παπᾶ Ανδρέου	43 Β. Ν. Δουλτσουνιώτης
8 Αθ. Γ. Ρετζίνας	44 Βασίλειος Μαύρος
9 Αναστ. ᾗ Π. Τσολάκης	45 Β. Φαμελιάρης
10 Ανδρέας Πενθερός	46 Β. Α. Παγαδίτης
11 Αθ. Μάξης	47 Γεωργ. Λιθουράκης
12 Αναργ. Ζηρόμας	48 Γκίκας Κεραμιδάς
13 Ανδ. Δ. Παπαδόπουλος	49 Γεωρ. Μαρωνίτης
14 Αλεξ. Ν. Στοντόπουλος	50 Γ. Καραχάλιος
15 Αναγ. Στοντόπουλος	51 Γ. Α. Μπαρμπάρης
16 Αντ. Αποστολής	52 Γ. Π. Σακελλαρίου

53 Γ. Α. Λαλεχός	90 Δ. Τουτσάς
54 Γ. Βατικιώτης	91 Δαμιανός Σακελλαρίου
55 Γ. Σόρας	92 Δημ. Πλατούκας
56 Γκίκας Δ. Ψαρούδας	93 Δ. Κατίδης
57 Γεωρ. Ι. Σκλάβος	94 Δ. Π. Καλκούνης
58 Γ. Α. Βαρβαρής	95 Δ. Π. Τσόπιδας
59 Ιω. Π. Γιαννάκης	96 Δ. Σ. Τουτσάς
60 Γεωρ. Κουκουδάκης	97 Δ. Κ. Κότας
61 Γ. Σ. Σπαχής	98 Δ. Ν. Κολόμβας
62 Γ.Ι. Κριεζής Μουρσελάς	99 Δ. Γ. Κάβουρας
63 Γεωρ. Ι. Μπουσφιτίλης	100 Δ. Λεκάκας
64 Ιω. Μουρίκης	101 Δ. Α. Π. Λαλεχός
65 Γεωρ. Ντεβελέκος	102 Δ. Π. Π. Κρητικός
66 Γ. Ντούσκος	103 Δ. Ι. Ν. Ντεντέθης
67 Γ. Τουτούνης	104 Δ. Μ. Πούλου
68 Γ. Μπούχλας	105 Δ. 'Ραφαήλ 'Ρούφας
69 Γ. Γιακούρης	106 Δημ. Μουρμούρης
70 Γ. Σ. Δοκός	107 Δ. Μ. Βούλγαρης
71 Γκίκας Ι. Ζερβού	108 Χ. 'Ρουκούμας
72 Γεωρ. Κίτρος	109 Δ. Σοφικίτης
73 Γεωρ. Σκαβέσος	110 Δ. Α. Τσάκος
74 Γ. Θ. Κοκορέλης	111 Δέδες 'Ρομπότζης
75 Γ. Ι. Λιγνός	112 Δαμιανός Π. Νίνης
76 Γ. Μαργαρίτης	113 Δημ. Γ. Ποριώτης
77 Γ. Γκίκας Πελοφνης	114 Δημ. Στόμπρος
78 Γρηγ. Χατζή Φιλίππου	115 Φράγκος
79 Γεωρ. Φ. Κούτης	116 Δ. Γαροφαλιάς
80 Γ. Γ. Βάρκας	117 Δ. Ν. Θεοδωράκης
81 Γ. Γ. Μπινιάρης	118 Δ. Ε. Σάλπας
82 Γ. Ντούσκου	119 Δ. Ι. Πάνου
83 Γ. Ι. Πάγκου	120 Δ. Ανούσα Καρατζάς
84 Γ. Τσακούσης	121 Δ. Κιτσάδας
85 Γ. Φουσέκης	122 Δ. Μιχαλινάκης
86 Διαμαντόπουλος	123 Δ. Τρίκας
87 Δημ. Κουλούρας	124 Δ. Ν. Βούλγαρης
88 Δ. Γ. Μωραΐτης	125 'Εμμ. Καρατάκης
89 Γ. Μιχαλαριάς	126 Ε. Σταμέλος ή Στοῦρος

127 Ε. Π. Χριστοδούλου	165 Ι. Λέκκας
128 Ε. Δαμιανός	166 Φ. Καραμουζάρης
129 Ελευθ. Κόκκινος	167 Ι. Μποῦρτος
130 Ζαφείρης Παρασκευᾶς	168 Ι. Καραγκιωζής
131 Ἡλίας Τσᾶκος	169 Ι. Α. Μαρίνης
132 Χ. Σταύρου	180 Ι. Π. Πιρπιρῆς
133 Θεοδ. Λούσας	181 Ι. Τούσα Πινότζης
134 Θ. Ι. Βαρουνάκης	182 Ι. Θ. Παντελέζας
135 Θ. Θ. Ι. Σπυρίδωνος	183 Ι. Σκόρδος
136 Θ. Βενέτου	184 Ι. Α. Τουτούνης
137 Θεοδόσιος Ι. Φλώρη	185 Ι. Κ. Φώκας
138 Θεόδωρ. Ἰω. Μιχάλη	186 Ι. Χαρχαμῆς
139 Θεοδόσιος Τσιζιάρχης	187 Ι. Ῥέλας ἡ Γερακίκης
140 Θεοδ. Π. Κρανιδιώτης	189 Ι. Α. Μπουλουγούρης
141 Θ. Ι. Σακτούρης	190 Ι. Κ. Ι. Πριμιζίδης
142 Θ. Θ. Νέγκας	191 Ι. Μίχας Μπάρλας
143 Θ. Μητρόκας	192 Ι. Ν. Θεοδώρας
144 Θ. Ε. Πάσσαρης	193 Ι. Α. Παρλάρας
145 Ε. Α. Καπάσης	194 Ι. Τσίλος
146 Θ. Γ. Θεοδωρίκας	195 Ι. Τριανταφύλλου
147 Ιωάννης Ν. Γιαννιτζής	196 Ι. Ἀμοργιανός
148 Ι. Δ Καστριώτης	197 Ι. Παντελέζας
149 Ι. Π. Σακελλαρίου	198 Ι. Βαλιάνος ἡ Ῥήγας
150 Ι. Β. Κάκος	199 Ι. Γαρδαλῆς
151 Ι. Λαζαρίμος	200 Ι. Παντελῆς Νίνη
152 Ι. Γ. Παντελέσκου	201 Α. Ρεντιντάγκος
153 Ι. Παλ. Ῥουμελιώτης	202 Ι. Χατζῆς
154 Ι. Μ. Γαρδέλης	203 Ι. Α. Κόκκινος
155 Ι. Παπαθανασόπουλος	204 Ι. Ῥέλας
156 Ι. Γαίλας Θεοδοσίου	205 Ι. Μαοῦτσος
157 Ι. Κοκοράκης	206 Ι. Κωνσταντινίδης
158 Ι. Π. Κλειδαρᾶς	207 Κυριάκ. Π. Σακελλαρίου
159 Ι. Πιτσιγκός	208 Κυρ. Σάπιος
160 Ι. Α. Φραγκάκης	209 Κων. Παπαμανώλης
162 Ι. Κουρούπης	210 Κωσμᾶς Ντεντεψίθης
163 Ι. Π. Καλόγηρος	211 Κων. Κάτσας
164 Ι. Α. Κατσαροῦ	212 Κ. Ι. Κιουρτός

213 Κοσμᾶς Πατρὺνός	250 Πέτρ. Βούλζαρης
214 Κων. Καρτζῆς	251 Παντ. Δ. Κανέλου
215 Κ. Τσαλίκης	252 Παντ. Ι. Καλογήρου
216 Κυριάκος Κουκουδάκης	252 Π. Πανάγος Σκόρδος
217 Κωνστ. Β. Ι. Μεθενίτης	252 Παν. Ν. Φιντόπουλος
218 Καρανικόλας	254 Παναγ. Γαρλοῦτσος
219 Λάζαρος Α. Βαβοῦλας	255 Πᾶνος Τσίλιος
220 Α. Γ. Γρικαντώσης	256 Παναγ. Σαρδαλῖνος
221 Λουκᾶς Τσοχαντάρης	257 Παναγ. Καλέτσος
222 Λάζαρος Ηλ. Ἰγγλέζος	258 Παναγ. Α. Κουφός
223 Α. Δ. Ζάκας	259 Παντ. Γ. Τσίκος
224 Μιχάλης Ι. Πολίτης	260 Παῦλος Τσιτσίνης
225 Μ. Σκουμπάφης	261 Πέτρ. Μπαμποῦσκος
226 Μιχέλης Μ. Θιάφης	262 Πέτρ. Κάβουρας
227 Μανώλης Χαραμῆς	263 Παναγ. Π. Κατσούλης
228 Μάρ. Ανοῦσα Καρτζῆς	264 Πέτρ. Μπαμποῦσκος
229 Μιχαὴλ Εὐαγγελίδης	265 Ῥαφιλιάς Ι. Ῥαφαλιᾶς
230 Νικολ. Σαρρῆς	266 Ῥαφαλιᾶς Ν. Λούσης
231 Ν. Ι. Λαλεγεώργης	267 Ῥαφ. Στρουμπουλῆς
232 Ν. Α. Κουλούρης	268 Ῥαφ. Ι. Πενθερός
233 Ν. Σπανός	269 Σταμ. Δ. Λαζαρίκας
234 Ν. Ν. Ντελιθανάσης	270 Σταμ. Σ. Τσίγκρης
235 Ν. Α. Τσοῦγκος	271 Σταμ. Η. Α. Παντελέ-
236 Ν. Α. Φῶκας	ζος
237 Ν. Φ. Βούλγαρης	272 Σταμ. Π. Πλούσιος
238 Ν. Κάπος ἢ Ὅκος	273 Σταμ. Κατσαρός
239 Δέδες Σ. Βίλλας	274 Σταμ. Ι. Τρισάνης
240 Νικ. Α. Μποῦκας	275 Σταμ. Λαλεβοῦκουρης
241 Ν. Ι. Μπ. νιάρης	276 Σταμ. Α. Νυστεθάης
242 Ν. Ι. Ζηχαρίας	277 Στεφ. Κοκολέτζης
243 Ν. Παπ. Πέτρου, Π.
Ανδρέου	278 Σαράντ. Γρηγορίου
245 Ν. Ψημιλόπουλος	279 Σάββας Χ. Ἐλευθερίου
246 Π. Πίγκος	280 Σπύρος Α. Νέγκας
247 Π. Μαστροπάνος	281 Σταυρ. Ι. Φουντούλης
248 Παντ. Σκλάβος	282 Σπυρ. Τσιτσᾶς
249 Παντ. Σόρας	283 Σ. Μαρίνος
	284 Τζώρτζης Α. Π. Ἀνδρέου

285 Φραντζέσκος Κιρᾶς	31 Δ. Κ. Μαργογιάννης
286 Φραντζ. Π. Δημητρίου	32 Δ. Γ. Νικολάρας
287 Χρήστος Μανιάτης	33 Δ. Ν. Κασέτας
288 Χρόνης Ν. Χρόνης	34 Δ. Ν. Καμπύρης ἡ τοῦ
Παππᾶ
289 Χριστόφορος	
290 Μ. Βούκουρας	35 Δ. Ν. Βρατσᾶνος
Ψαρῶν.	36 Ἰω. Ἀντ. Μπουρνούς
1 Ἀ. Γ. Σταυάταρας	37 Ἰω. Γ. Ι. Βασιλείου
2 Α. Δ. Μπουρένας	38 Ἰω. Γ. Φιλίνης
3 Ἀλεξ. Γ. Κοτζιᾶς	39 Ἰω. Κομν. Βελισσάριος
4 Ἀν. Ἰ. Παπανικολάου	40 Ἰω. Κοτρώζος
5 Ἀντων. Καψόκολος	41 Ἰω. Γ. Ζαχαριάς
6 Ἀργ. Ἀ. Καλημέρης	42 Ἰω. Κ. Μαυρογιάννης
7 Ἀνδρ. Γ. Κανάρης	43 Ἰω. Μουτσάτσος
8 Ἀναγ. Μιχ. Κανάρης	44 Ἰωάσαφ Νικολάρας Μο-
ναχός
9 Ἀντων. Ν. Καψόκολος	
10 Ἀνδρ. Γ. Ζαφίρης	45 Ἰωάννης Κυπαρίσσης
11 Ἀν. Α. Κεφάλας	46 Ἰω. Ν. Μπιλιμᾶς
12 Γεωργ. Καρλαντζίκης	47 Ἰω. Δ. Κανάρης
13 Γεωργ. Ἀ. Ζαχαρίας	48 Ἰω. Α. Ἀνδρουλῆς
14 Γεωργ. Δ. Κομνηνός	49 Ἰω. Θ. Μπουρνούς
15 Γεώργ. Ἰω. Κονδύλης	50 Ἰω. Γεωργίου
16 Γ. Δ. Κουτσοδόντης	51 Ἰω. Ἀθ. Πούσου
17 Γ. Γιάμαρης	52 Ἰω. Κ. Τρικουβέρτης
18 Γ. Γιαννιτζής	53 Ἰω. Α. Καμπούρης
19 Γ. Α. Ζωγής	54 Ἰω. Δούκας
20 Γ. Μπούτζαρας	55 Ἰω. Κότας
21 Γ. Σίδερης	56 Ἰω. Ν. Θεοδώρας
22 Γ. Κατσικογιάννης	57 Κωνστ. Ν. Ρογκάτζας
23 Γ. Ι. Γιανναρής	58 Κων. Σταματάρας
24 Γ. Ν. Πέτρου	59 Κων. Ἡλιοῦ Κουτσόρης
25 Γ. Α. Μανιάτης	60 Κων. Α. Ζέβλης
26 Δημ. Π. Τσεντζερῆς	61 Κυριάκ. Κατσικογιάννης
27 Δ. Ν. Καψόκολος	62 Κωνστ. Βιχούτας
28 Δ. Γ. Μιχαήλμπεης	63 Κοσμ. Στ. Ντελιμάνης
29 Δ. Ν. Μπαρμπάρεσσος	64 Κων. Ν. Παπᾶ Κωνσταντῆ
30 Δ. Ι. Μιχαήλμπεης	65 Μιχᾶς Γ. Διασάκης

66	Μαρκῆς Ν. Καφόκολος	16	Γεώργ. Φιντιρίκος
67	Μιχ. Δ. Φιλίνης	17	Γεώργ. Παλαιοπλουγκας
68	Μανώλ. Ν. Κασέτας	18	Γεώργ. Βαρούας
69	Μιχέλης Κ. Κυπριώτης	19	Δημ. Κωνσταντίνου
70	Μανωλ. Κ. Κυπριώτης	20	Δημ. Φλόκας
71	Νικολ. Γ. Μητάρης	21	Δημ. Μοσχονησιότης
72	Νικ. Α. Μανιάτης	22	Ελευθέριος Μπιτσαζάρης
73	Νικ. Σταμπουλῆς	23	Ιω. Μ. Πετούσης
74	Νικ. Βαρβέρης	24	Ιω. Δ. Λούμης
75	Νικ. Σκοπελίτης	25	Ιω. Α. Κριτής
76	Νικ. Δεληγιάννης	26	Ιω. Σταμ. Γιακος
77	Νικ. Ἀνδρ. Ζανῆ	27	Ιω. Βρέστας
78	Νικ. Δ. Σταματέλου	28	Ιω. Συμεῶνος
79	Νικ. Καραντώνης	29	Κυριακ. Β. Ἀρμένης
80	Νικ. Μπουρέκας	30	Κων. Μοσχονησιότης
81	Νικ. Νικήτας	31	Κυριακ. Μπανολίνος
82	Νικ. Βρατσάνος	32	Κυρ. Βατικιώτης
83	Νικ. Μ. Δεληγιάννης	33	Κυρ. Σκίντης
84	Παν. Μανιάτης	34	Μαν. Δ. Στῆλιδιώτης
85	Παν. Κ. Σιταρᾶς	35	Μιχαήλ Π. Παλαιολόγος
	Σπετσῶν.		Λέσβιος
1	Ἀγγελῆς Μαντζάνης	36	Νικολ. Κοτρώνης
2	Ἀνδρ. Ἀμπελᾶς	37	Νικ. Β. Κουφός
3	Ἀντων. Ν. Νταμούχαρος	38	Νικ. Γκίκας
4	Ἀναγν. Παππᾶ Γ. Ἀλε-
ποχωρίτης	39	Ν. Λάλιζας ἡ Κεφαλληνναῖος
5	Ἀντ. Ἀμπελᾶς	40	Νικ. Καραγιάννης
6	Ἀνδρ. Μπουγιουκλῆς	41	Πᾶνος Δ. Λούμης
7	Ἀντολέτης	42	Παναγιώτης Νταλαμα-
ναριώτης
8	Ἀνδρ. Ἰω. Μᾶρκος	43	Παναγ. Μαρίνης
9	Βασιλ. Μαργαρόνεζας	44	Σπύρος Πρ. Φασολέτος
10	Βασ. Δ. Μουσούς	45	Σταμ. Β. Μπουρίκης
11	Γεώργ. Σκλίζης	46	Τουρκοδασίλης
12	Γεώργ. Ἀγγελῆς		Διαφόρων μερῶν τῆς Ἑλ-
λάδος.
13	Γεώργ. Τραϊφόρος		Πόρου.
14	Γεώργ. Ἠλία Λαμπέρης	1	Ἀντών. Κορζῆς
15	Γεώργ. Ἀράπης		

2 Ἄνδρ. Ἀν. Κουφός	3 Εὐστ. Ἀραπογιάννης
3 Ἰω. Μήτρου	Τήνου.
4 Κων. Πριμικίδης	1 Φίλιππος Λέλης
5 Σπυρίδ. Καρράς	2 Πέτρος Γεωργίου
Κεφαλληνίας.	Χίου.
1 Βασιλ. Γιαννουλάτος	1 Νικόλ. Λαγιούδης
2 Εὐάγγ. Κεφαλληναῖος	2 Ἰω. Βάβουλας
Ἀνδρου.	3 Δημ. Μισεγιάννης
1 Γιαννούλης Σκοπελίτης	4 Εὐστ. Τσάγκος
2 Ἰωάν. Μάρκου Λιβάνος	Κρήτης.
Σκιάθου.	1 Ἀλ. Ν. Ψαρουδάκης
1 Διοματάρης Ἰω. Σκιαθίτης	Σπάρτης.
Σκοπέλου.	1 Εὐστ. Μανιάτης
1 Δημ. Δημητρίου	2 Μιχ. Δραγονάκος
2 Ἐπιφάν. Σκοπελίτη	Βασιλικά.
3 Κωνστ. Α. Βαλσαμῆς	1 Γεώργιος Ἀρβανιτόπουλος
4 Ματθαῖος Γ. Καφαντάρης	Βουρλά.
Σκύρου.	1 Παν. Γουρλιώτης
1 Δημ. Ἀνέστη Σκύριος	Μυκόνου.
Λέσβου.	1 Λουκ. Μαρκ. Βριόπουλος
1 Δ. Βούλγαρης Μιτυλιναῖος	2 Λουκ. Μαρκ. Ψίλας
2 Εὐστ. Ἐλευθ. Μαρούλης	Τουνεζίου.
Κυθωνιῶν.	1 Ν. Τουεζίνος
1 Δημ. Ψαρούδας	Πάρου.
2 Γεώργ. Ζαχαρίας	1 Γεώργ. Παργιανός.

ΜΕΡΟΣ Γ'.

Ἐκ δὲ τῶν καταταχθέντων τὴν εἰδικὴν ἐκάστου τῶν διευθυνόντων τὰ πυρπολικά, πλοιάρχων κατὰ πατρίδα ἀξηγούμεθα ἐπὶ τοῦ σταδίου τοῦ ἀγῶνος βιογραφίαν ἤτοι τῆς καρτερίας, καὶ ἀπαραμίλλου τόλμης τε καὶ ἀνδρείας, τὰ ἀνδραγαθήματα, ὅσα εἰς τὸ ἡρωϊκὸν διεπράξαντο στάδιον, καὶ πρῶτον ἀπὸ τοὺς ἀπόντας ἀρχόμεθα ἐν πολέμῳ θυσιασθέντας, ἢ ἐκ τῶν παθημάτων αὐτῶν θανόντας.

Τὸν ἐκ Ψαρῶν Δημήτριον Παπανικολῆν, καθόσον πρῶτος τῶν ἀναδεχθέντων κατ' ἀρχὰς τὸν ἐπικίνδυνον τοῦ πυρπολισμοῦ ἀγῶνα, ἐμβὰς εἰς τὸ πρῶτον παρὰ τοῦ, ὡς εἴρηται, Πατατούκου κατασκευασθέν πυρπολικὸν διεύθυνεν αὐτὸ ἐπιτυχῶς καὶ δι' αὐτοῦ κατώρθωσε νὰ κατακαύσῃ κατὰ τὴν θέσιν Ἐρισσῶ τῇ Μιτυλήνῃς τὸ ἐκεῖ καταφυγὸν καὶ προφυλαττόμενον ἐχθρικὸν δίκροτον· ὁ δὲ πυρπολισμὸς οὗτος διέδωκε τὸν τρόπον καὶ τὴν μικροψυχίαν, οὐ μόνον εἰς τὸν ἐξ 120—150 συγκείμενον ὀθωμανικὸν στόλον, ἀλλ' ὡσαύτως καὶ εἰς τὰ διάφορα τῶν ὀθωμανῶν κατὰ τὰ παράλια τῆς Ἀσίας συγκεντρωμένα πρὸς μεταβίβασιν καὶ ἔφοδον κατὰ τῶν ἐλληνικῶν νήσων καὶ παραλίων στήρη ἐνόπλων εἰδεχθῶν θηρίων ἅτινα κατέστρεψαν τὰς νήσους Χίον καὶ Ψαρά καὶ ἀκολούθως ἔσυρον εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Ἀσίας καὶ Ἀφρικῆς πολλὰ ἀθῶα πλάσματα τῆς ἐλληνικῆς φυλῆς. Ἐπίσης κατέστρεψε καὶ ἱκανὸν ἀριθμὸν ἐκ τῶν εἰς τὰ παράλια ἐστρατοπεδευμένων Ὀθωμανῶν, ἐκ τῆς ἀναφλέξεως τῶν διαφόρων καυστικῶν ἐν αὐτῷ ὕλῳ αἵτινες ἐκσφενδονιζόμεναι κατὰ τῶν ἐπὶ τῶν παραλίων ὀθωμανικῶν στρατοπέδων, σπουδαίας ἐπέφερον ζημίας.

Περὶ τοῦ αὐτοῦ προσώπου θέλομεν διαπραγματευθῆ ἀκολούθως.

Τὸν ἐξ Ὑδρας Θεόδωρον Θ. Βῶκον διακεκριμένον ἐμποροπλοίαρχον διὰ τὴν γενναιοψυχίαν καὶ τὴν περὶ τὰ ναυτικὰ ἐμπειρίαν του, ὅστις κατὰ τὸ 1824 ἔτος κατέκαυσεν ἐχθρικὸν πλοῖον μεταξὺ Χίου καὶ Μιτυλήνης, κατὰ δὲ τὰ Ἐρμημονήσια τῆς νήσου Ἀστυπалаίης περιπλεχθεὶς μεταξὺ

παλλῶν καὶ μεγάλων ἐχθρικῶν πλοίων πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ νὰ προσκολληθῇ τὸ πυρπολικόν του καὶ οὕτω ἐκτεθεῖς εἰς τὸν μέγιστον κίνδυνον τῆς καταστροφῆς του, κατώρθωσε νὰ ῥίψῃ εἰς τὴν θάλασσαν τοὺς εἰσπληθίσαντας εἰς αὐτὸ ἐχθροὺς, ἐφ' ᾧ ἐν τῷ ναυτικῷ μητρώῳ τοῦ 1833 ἡρως ἀποκαλεῖται· κατὰ δὲ τὸ 1825 ἔτος ἀπέναντι τοῦ Μεσολογγίου μεταξὺ τριῶν τῶν μεγαλειτέρων ἐχθρικῶν πλοίων (Ἰργιάλας, Καπετάνιας καὶ ἐτέρου μεγάλου) περιπλεχθεῖς, ὃ τῶν δύο χειρῶν του ἐξ ἐχθρικῶν βολῶν κοπεισὼν, καθ' ἣν στιγμὴν μένων ἐν τῷ πυρπολικῷ ἐκράτει τὸ πῦρ πρὸς διάδοσιν, ἐγένετο ὁλοκαύτωμα τοῦ πυρὸς, οὐκ ὀλίγην καὶ εἰς τοὺς ἐχθροὺς προξενήσας φθορὰν καὶ ζημίαν· καὶ ταῦτα ἐκ τῶν ἐπισήμων ἐκθέσεων τοῦ ναυάρχου Α. Μιαούλη ὑπ' ἀριθ. 174, τοῦ συνοδεύοντος τὸ πυρπολικόν πλοιάρχου Γ. Σαχίνη, καὶ τοῦ πλοιάρχου ἐπίσης Α. Ῥαφαλιᾶ τῆς Γολέττας ἡ ἀΓερψιχόρῃς ἥτις διέσωσε τὴν λέμβον τὴν φέρουσαν τὸ πλήρωμα τοῦ πυρπολικοῦ, βεβαιουμένου ἀπὸ τὴν ἐπικύρωσιν τῆς δημογεροντίας· Ἰδρας, ὑπ' ἀριθ. 244 καὶ ἀναφερομένων εἰς τὰ ναυτικά μητρώα τῶν 1833, 1856 καὶ 1865, εἰς ἀριθ. 371 τῆς ἐκατοστῆς ἐβδόμης συνεδριάσεως, ἡ δὲ κυβέρνησις, ἀν καὶ διακρίνη τὸν ἀναφερόμενον ἥρωα, διὰ τῆς πρωτομίσθου εἰς τὰ δημόσια καταστήματα καὶ εἰς αὐτὰ τὰ ἀνάκτορα διὰ τὴν ἐπιζῶσαν ὁμῶς καὶ λιμώττουσαν σύζυγόν του οὐδεμίαν ἔλαβε πρόνοιαν.

Τοῦ Ἀντωνίου Θ. Βώκου, ἐμποροπλοιάρχου ἐπίσης τῆς Ἰδρας, ὅστις κατὰ τὸ 1825 ἔτος, κατὰ τὴν Σούδαν τῆς Κρήτης δι' ἀπαραμίλλου τόλμης καὶ γενναιότητος κατώρθωσε νὰ προσκολληθῇ τὸ πυρπολικόν του, μετὰ καὶ ἐτέρων δύο συμμάχων πλοιάρχων τοῦ Θεοδ. Θ. Βώκου καὶ Ἀνδρ. Πιπίνου, εἰς μέγα ἐχθρικὸν πλοῖον, τὸ ὅποῖον μετὰ τῶν λοιπῶν ἐχθρικῶν ἐκ θαλασσίων περιστατικῶν βοηθούμενον κατώρθωσε νὰ διαφύγῃ τὸν ἐπικείμενον πυρπολισμὸν, καὶ ἀπολέσας τὸ πλεῖστον τοῦ πληρώματός του, νὰ τραπῇ εἰς φυγὴν μεθ' ὅλου τοῦ παρευρισκομένου ἐκεῖσε ἐχθρικοῦ στόλου, καὶ ταῦτα κατὰ τὴν περὶ τούτου ἐκθεσιν τοῦ ναυάρχου Ἀνδρέου Μιαούλη, ὑπ' ἀριθ. 238, ἐν μηνὶ

Μαρτίῳ τοῦ 1825 ἐκ τοῦ Κρητικοῦ πελάγους, ἐν ταυτῷ δὲ κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον κατέκαυσεν ἐχθρικήν κορβέταν, ὡς αἱ περὶ αὐτῆς εἰς τὰ ναυτικά μητρώα ἐκθέσεις ὑπ' ἀριθ. 992, 3895, τῆς 99 πράξεως· περὶ τοῦ ἰδίου θέλομεν πραγματευθῆ προσεχῶς διὰ τὴν κατὰ τὴν Ἀλεξάνδρειαν τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου ἐκδρομὴν, καὶ τὴν εἴσοδον δύο πυρπολικῶν τοῦ εἰρημένου Ἀν. Βώκου καὶ τοῦ ἱστορικοῦ Κων. Κανάρη.

Ἐπανερχόμενοι εἰς τὰ ἐκτεθέντα περὶ τῶν πυρπολιστῶν τοῦ Δ. Παπανικολῆ ἐκ Ψαρῶν ἀφηγούμεθα τὰς διακεκριμένας μόνον αὐτοῦ τε καὶ τῶν λοιπῶν διαπρεψάντων πλοιάρχων, ὅσας ἐν τῷ σταδίῳ τοῦ πυρπολισμοῦ ἕκαστος αὐτῶν ἔπραξεν. Καραχωροῦμεν δὲ ἐπίσημόν τινα πράξιν τῆς κοινότητος τῶν Ψαρῶν πρὸς τοὺς ἐν τῷ τόπῳ ἐκείνῳ τότε διακρινομένους μετὰ τῶν συμπολιτῶν τῶν ἐπὶ γενναιότητι καὶ τόλμῃ πρὸς τοὺς κινδύνους ναυτικούς.

« Ἐφιλοτιμήθη ὁ συμπολίτης μας καὶ φιλογενῆς Κ. » Κωνς. Σταματάρης καὶ γενναίαν ψυχὴν ἐβαρύνειρε ἀ-
 » ὠροδοκῆτως ἔσωθεν εἰς τὸ ἀποφασισμένον μπουρλότο
 » τὸ ὁποῖον κατέκαυσε τὸ φλοροποιόν καὶ βαρβαρικὸν πλοῖ-
 » ον, « Ντελινὶ Τουτιράν », ὁ ὁποῖος ἐστάλη ἀνδρείως μετὰ
 » τῶν συντρόφων του, μὲ τὸ νὰ ἀπεφάσιεν εἰς θυσίαν τὸν
 » ἑαυτὸν του, δι' ἀγάπην τῆς πίστεως καὶ τῆς πατρίδος
 » πρὸς ὃν καὶ δίδεται τὸ παρὸν ἀποδεικτικὸν τῆς γενναϊό-
 » τητός του ἐσφραγισμένον μὲ τὴν σφραγίδα τῆς κοινότη-
 » τος ταύτης.

» Ἐξεδέθη ἐν τῇ Ἑλλην. Καγγελαρία τῆς νήσου Ψα-
 » ρῶν τὴν 6 Ἰουνίου 1821. Ψαρᾶ.

Ἡ Βουλὴ τῆς νήσου Ψαρῶν

» Χαντζῆ Ἀναγνώστης τοῦ Μικῆ Δομεστίνης, Ἀνδρέ-
 » ας Μαυρογιάννης, Δημήτριος Κουτσογιάννης, Κωνς. Χαν-
 » τζῆ Γεωργίου Χαντζῆ Κυριάκου, Νικολῆς Ἀποστόλης.

» Σφραγίς « Παναγία καὶ Χριστός ». »

Ἐκ τῆς καταχωρηθείσης ταύτης πράξεως καταφαίνε-
 » ται ὅτι ἡ διδομένη χρηματικὴ ἀπὸ τὰς κοινότητας Ἰδρας
 Σπετσῶν καὶ Ψαρῶν πρὸς τοὺς ναυτολογουμένους, κατὰ τὴν

ἐποχὴν ἐκείνην πυρπολιστὰς ἐξοικονόμησις, ἀπέδωκε μόνον διὰ τὰς ἀπολύτους ἀνάγκας τῶν οἰκογενειῶν αὐτῶν, ὅσοι ἐξ αὐτῶν εἶχον τοιαύτας.

Ὅτι δὲ ὅσοι δὲν εἶχον τὴν ἀνάγκην ἀπὸ ἀκραιφνῆς καὶ ἰερὸν πρὸς τὴν πίστην καὶ πατρίδα αἶσθημα, ὁρμώμενοι ἀδωροδοκῆτως προσέτρεχον εἰς τὸν κινδυνώδη τοῦτον ἀγῶνα ὅστις ἐκ τοῦ παραδείγματος τούτου καταφαίνεται ὅτι ἦτο ἀγὼν, τὸν ὅποιον ἐσχημάτιζον αἱ διακεκριμέναι ἐν ἐκάστη νήσῳ ψυχαί.

Τοῦ Θεοδώρου Θ. Βώκου ἐξ Ἰδρας, καταχωροῦμεν μεταφέροντες περικοπὰς τινὰς ἐκ τῆς πρὸς τὴν κοινότητα τῆς νήσου Ἰδρας, ὑπ' ἀριθ. 192 τοῦ 1824 ἐκθέσεως τοῦ γενικοῦ Ναυάρχου Ἀνδρέα Μικαύλη.

α 'Ἡ παροῦσά μας ἀποτείνεται, εἰς τὸ νὰ σᾶς γνωστοποιήσωμεν περιστατωμένως περὶ τῶν κατὰ τὴν ἀνύκτα τῆς 24 καὶ τὸ πρωὶ τῆς 25 τοῦ ἤδη λέγοντος σκαέντων τεσσάρων πυρπολικῶν μας».

Α'. Τὸ πυρπολικὸν τοῦ Α. Φιλιπάγλου ἐκἀκὴ ἐπὶ ματαίῳ.

Β'. Ὁ Θεοδ. Θ. Βώκου ἀντέσχευ ἀνδρείως ὑπὲρ μίαν ὁλόκληρον ὥραν τὴν ψιλὴν συνεχῆ φωτιὰν τῶν ἐν τῷ ἐμπρησθέντι Βρίκιῳ ἐχθρῶν, ὑπὲρ τοὺς διακοσίους ὄντων.

Γ'. Ὁ Δ. Καλογιάννης ἐνέπρητε μὲν τὸ ῥηθὲν ἐχθρικὸν Βρίκιον, ἀκολούθως ἐλθόντος τοῦ Θεοδώρου Βώκου, ἀλλ' ἔπρεπε νὰ περιμείνῃ αὐτόν, ὅστις ἔφαγε τόσην φωτιὰν καὶ κατέστηθεν αὐτὸ (τὸ Βρίκιον) ἀδύνατον ν' ἀνθέξῃ, διὰ νὰ δώσῃ πρῶτος φωτιὰν καὶ ἂν ἀπετύγχανε τότε νὰ κάμῃ ἐκεῖνο, τὸ ὅποιον ἔκαμε καὶ νὰ δώσῃ φωτιὰν εἰς τὸ ἰδικόν του, ἐπειδὴ ὅμως δὲν ἐπρόσμενε ἐκἀκῆκαν καὶ τὰ δύο ἀλλὰ τὸ ἀποτέλεσμα χρεωστεῖται εἰς τὸν Θεόδωρον Βῶκον.

Ὁ Α. Ρομπότζης ἔδειξεν ὅσην εἰς πατριώτην δύναται νὰ ὑποτεθῇ ἀνδρεία, καὶ μολονότι οἱ ἐχθροὶ μὲ τὴν ἀδιάκοπον ψιλὴν φωτιὰν τὸν ἀπεμάκρυναν μίαν φορὰν, αὐτὸς ὅμως πάντα κίνδυνον καταφρονήσας καὶ κατὰ τῶν ἐχθρικῶν βαρκῶν, αἱ ὁποῖαι ὤρμησαν κατ' αὐτοῦ ἰσχυρῶς ἀντιστάς, πάλιν ἐπληροίωσε καὶ ἐκόλλησε τὸ πυρπολικόν

του εἰς τὴν πρύμνην τῆς Κορδέτας, τόσον ἐπιτηδείως, ὥστε πολλὰ ἀπὸ τὰ σχοινία τῆς, καὶ ἡ ἄκρα τῆς μπούμας ἤαψαν. Ἀλλ' ἐν μόνον πυρπολικὸν ὅπερ ἀπομακρύναντες οἱ ἐχθροὶ ἔσβεσαν τὰ καίόμενα τῆς κορδέτας τῶν μέρη, διότι καθὼς σᾶς προεγράψαμεν πρὸς ἐμπρηστὴν πλοίου εἰς τὰ πανία ἐν μόνον πυρπολικὸν δὲν ἀρκεῖ, ἀλλὰ χρειάζονται δύο.

Χρέος μας λοιπὸν κρίνομεν νὰ συστήσωμεν τοὺς δύο τούτους ἀνδρείους πυρπολιστὰς τὸν Θεόδωρον Θ. Βώκον καὶ τὸν Ἀ. Ῥομπότζην, καὶ νὰ σᾶς ἐνθυμίσωμεν, ὅτι τὰ πυρπολικά πρέπει νὰ δίδωνται εἰς τοιοῦτους, οἱ ὅποιοι πάντα κίνδυνον περιφρονοῦντες δὲν παύουν οὔτε φρονῶσι παρὰ τὸν ἐμπρησμὸν τῶν ἐχθρῶν.

Εἰς ὅλας τὰς ἕως τοῦδε ἀναφορὰς μας Σᾶς ἀναφέραμεν τὴν ὁποίαν ἔχομεν ἀνάγκην πυρπολικῶν, καὶ ὅτι ἀνευ τούτων ὅχι μόνον δὲν δυνάμεθα νὰ κατορθώσωμεν τίποτε, ἀλλὰ καὶ ὁ στόλος μένει ἄχρηστος καὶ ἔξοδα γίνονται ἐπὶ ματαίῳ καὶ ὁ ἐχθρὸς κινδυνεύει νὰ ἐκτελέσῃ τοὺς σκοποὺς του. Διὸ περιττὸν κρίνομεν νὰ σᾶς ἐνοχλήσωμεν μὲ τὴν ταυτολογίαν μας.

Μένω μὲ τὸ ἀνῆκον σέβας

Ὁ πατριώτης Σας

ΑΝΔΡ. ΜΙΑΟΥΤΗΣ.

Ἐκ Βαθῆος Σάμου τὴν 29 Σεπτεμβρίου 1824.»

Ἐπὶ τῶν μεταφεριμένων τούτων περικοπῶν τῆς ἐκθέσεως τοῦ ναυάρχου φέρομεν τὰς ἀκολουθοῦσας σπουδαίας παρατηρήσεις.

Παρατηρήσεις. Γ'. Ἐπὶ τῶν περικοπῶν τῆς ἐπιστολῆς τοῦ ναυάρχου περὶ τοῦ Θεοδώρου Βώκου, οἱ α' Ἐπὶ μίαν ὥρην ἀντέσχεν ἀνδρείως εἰς τὴν ψιλὴν φωτιά ν ».

Δ'. α' Ὅτι μὲ κίνδυνον, ὁ Α. Ῥομπότζης ἀντέκρουσε τρεῖς ἐχθρικὰς λέμβους »· ἐξαγόμενον ὅθεν ὅτι οἱ διακεκριμένοι πυρπολισταὶ ἐξετίθεντο εἰς ἀγῶνα οὐχὶ μόνον πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς προσκολλήσεως διακινδυνεύοντες ἀλλὰ καὶ ἀνθιστάμενοι εἰς διπλὴν φωτιάν, τόσον τῶν κανονίων, καθὼς καὶ τῶν τουφεκίων βροχηδὸν κατ' αὐτῶν ἐκσφεν-

δονιζομένων και δὲν ἀρκεῖ τοῦτο ἀλλ' εἶχον προκείμενον κίνδυνον καὶ τὰς λέμβους πλήρεις ὠπλισμένων ναυτῶν ἐπιδοκιμαζούσας νὰ εἰσπηδήσουν ἐντὸς τοῦ πυρπολικοῦ, καὶ μόλα ταῦτα καὶ ἀναχωροῦντες ἐκ τοῦ πυρπολικοῦ των πρὸς διάσωσιν μὲ τὴν λέμβον των, ἐξετίθεντο εἰς τὸν τελευταῖον κίνδυνον διαφεύγοντες τὰς πολιορκούσας αὐτοὺς διαφόρους ἐχθρικούς λέμβους, ὅχι μόνον τοῦ ἐμπρησθέντος ἢ διαφυγόντος τὸν πυρπολισμὸν ἐχθρικοῦ πλοίου, ἀλλὰ καὶ ὅλου τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου προστρέχοντος πρὸς διάσωσιν τοῦ διακινδυνεύοντος πλοίου των· ὅτι δὲ ἐκ τῆς αὐτῆς περικοπῆς οἱ ὡς εἴρηται πυρπολισταὶ κατὰ τὴν σύστασιν τοῦ ναυάρχου, ἐμποροῦντο πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ πυρπολισμοῦ ἀπὸ αἵσθημα θεῖον, πρὸς καταστροφὴν τοῦ ἐχθροῦ των, καὶ ὅτι τελευταῖον χρεωστοῦμεν νὰ διηλώσωμεν ἐν αὐτῇ τῇ ἐπιστολῇ ἀναφερόμενον, ὡς στόλος ὁ ἐλληνικὸς στόλος οὐδὲν ἡδύνατο κατὰ τῶν ἐχθρῶν νὰ πράξῃ ἄνευ πυρπολικῶν, ὥστε εἰς τὰ πυρπολικά ἀποδίδεται ἡ ἐπιτυχία τῆς θαλάσσης καὶ ἐξ ὧσιν εἰς τὴν εἰρημένην ἐπιστολὴν ἀναφέρονται καθὼς καὶ εἰς ἄλλας ὅσας παρκατιὸν εἰς διάφορα πρόσωπα ἀνδραγαθήσαντων πυρπολιστῶν θέλωμεν ἀναφέρει, οἱ ἐχθροὶ δὲν διεκρίνοντο μόνον ἀπὸ τὰ μεγέθη τῶν πλοίων των ἀπέναντι τῶν ἡμετέρων, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς ναυμαχίας τόσοι τῶν πολεμικῶν καθὼς καὶ τῶν πυρπολικῶν πλοίων, ἐδειξαν πάντοτε ἀνδρείαν καὶ γενναιότητα, ὅπερ ἀποδεικνύει ὁ ἀγὼν διὰ τοῦ ὁποίου ἀπέφευγον πολλάκις δύο καὶ τρία πυρπολικά προσκαλούμενα ἐπ' αὐτῶν καὶ τολμοῦντες νὰ εἰσπηδοῦν καὶ ἐντὸς αὐτῶν τῶν πυρπολικῶν, ὡς εἰς τὸ προειρημένον τοῦ Θεοδώρου Βώκου.

Περὶ τοῦ Α. Βώκου. Ὅτε κατὰ τὸ 1824 διοργανισθείσης εἰς Ἰδραν τῆς εἰσβολῆς πυρπολικῶν εἰς Ἀλεξάνδρειαν πρὸς ἐμπρησμὸν τοῦ διὰ τὴν Πελοπόννησον ἐτοιμαζομένου Αἰγυπτιακοῦ στόλου, οἱ διάσημοι πυρπολισταὶ Κ. Κανάρης καὶ Α. Βώκος, ἐφοδιασθέντες εἰς Ἰδραν ἀπὸ τὰ πρὸς τὴν σκοπὸν των ἀναγκαῖα πλοῖα, κατάρθωσαν νὰ διαλαυθίσουν τὴν φροῦρησιν τοῦ λιμένος καὶ νὰ εἰσέλθουν εἰς τὸν τελευταῖον αὐτοῦ μυχόν, ὅπου εἰς ἐξ αὐτῶν ὁ Κ. Κανάρης πρῶτος ἔδωκε τὸ πῦρ εἰς προσκόλλησιν τῶν ἐλλειμενισμένων

πλοίων, ἀλλ' ἀποτυχὼν ἀπὸ γενικὴν ἀντίκρουσιν καὶ τυχαῖα περιστατικὰ μετὰ μεγίστου κινδύνου ἡδυνήθη μετὰ τοῦ ἐτέρου πυρπολικοῦ τοῦ Α. Βώκου νὰ ἐξέλθῃ ἐκ τοῦ λιμένος διαφυγὼν ἀπείρων ταχυπλόων καὶ εὐκινήτων πλοιαρίων τὴν καταδίωξιν, διασωθέντες εἰς τὴν ὑπεράσπισιν τοῦ ἔξωθεν περιμενομένου αὐτοῦς Ἑλληνικοῦ στολίσκου, ὅστις ἀναπληρῶν τὸ ἀποτυχὼν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἱστορικὸν κίνημα, ἐκυρίευσεν τὸ εἰς τὰς παρακειμένας παραλίας τοῦ Δαμιατίου περιπλέον ἐχθρικὸν πολεμικὸν πλοῖον καὶ κατέστρεψε δύο χιλιάδας στρατιώτας συνδεδυμένου διὰ φορητῶν πλοίων εἰς τὴν Ἀλεξανδρείαν πρὸς τὸν, ὡς εἴρηται, σκοπὸν τῆς εἰς Πελοπόννησον ἐκδρομῆς τοῦ Αἰγυπτιακοῦ στόλου.

Περὶ τοῦ Ἀνδρέα Πιπίνου ἐξ Ὑδρας. Ὅτε κατὰ τὸ 1822 κατωρθώσαντες μετὰ τοῦ Κ. Κανάρη νὰ εἰσέλθουν νυκτὸς ἐντὸς τοῦ στενοῦ τῆς Χίου καὶ Τσεσμέ, ὅπου ὑπῆρχεν ἡγκυροβολημένης ὁ ἐχθρικὸς στόλος κατώρθωσαν ὁ μὲν Κ. Κανάρης, ἡ πυρπολῆσθαι τὸ πρῶτον δίκροτον, ὁ δὲ Πιπίνος εἰς δεῦτερον αὐτοῦ νὰ προσκολλητῇ τὸ πυρπολικὸν του τὸ ὁποῖον ἂν καὶ ἐν μέρει ἀπέτυχεν ἀσπασθέντος τοῦ ἐχθρικοῦ διὰ τῆς συνδρομῆς τοῦ προκειμένου στόλου κατέστάνθη ὁμῶς ἄχρηστον τὸ μέλλον, καθὼ καίριως βλαφθὲν καὶ τὸ πλήρωμά του ἀπολέσεν. Ἡ ἱστορικὴ αὕτη ἐπιτυχία τοσοῦτον τρόπον καὶ βλάβην ἐνεποίησεν εἰς τὸν ἐχθρικὸν στόλον ὥστε τὴν ἐπιοῦσαν τοῦ συμβάντος ἀνεχώρησε διασωθεὶς εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἡ δὲ κοινότης τῆς Ὑδρας εὐγνωμονοῦσα ὑπεδίξατο τὸν ἥρωα τοῦτον συμπολίτην διὰ θρησκευτικῶν παρατάξεων καὶ διὰ στεφάνων. Κατὰ δὲ τὸ 1824 εἰς τὴν κατὰ τὴν θέσιν Γέροντα συμβῆσαν ναυμαχίαν ἐνέπρησε πολεμικὸν πλοῖον· κατὰ δὲ τὸ αὐτὸ ἔτος, ὅτε ὁ ἐχθρικὸς στόλος καταδιωκόμενος εἰσῆλθεν εἰς τὴν πόλιν τρίκερα τοῦ Εὐβοϊκοῦ κόλπου, ὁ Α. Πιπίνος καὶ πρῶτος εἰσελθὼν κατέκαυσεν ἐχθρικὸν πλοῖον καὶ διευκολύνας οὕτω τὴν τῶν λοιπῶν πυρπολιστῶν θέσιν ἐγένετο παρὰ ἰσχύος τῆς καταστροφῆς τοῦ ἐκεῖσε διασωθέντος, ὡς εἴρηται, ἐχθρικοῦ στόλου. Κατὰ δὲ τὸ 1825 ὁ γενναῖος Α. Πιπίνος τῇ συνδρομῇ ἐτέρου πυρπολιστοῦ Γ. Πολίτου διε-

κρίθη εἰς τὸν πυρπολισμὸν τοῦ ἐξ 23 πλοίων συγκειμένου ἐχθρικοῦ στόλου παρὰ τὸ Φρούριον τῆς Μεσσηνίας Μεθώνης, ὅπου ἡδυνήθη λίαν ἐπικινδύνως νὰ ἐπιτεθῇ ἡρωϊκῶς καὶ νὰ καύσῃ τὸ διέπον τὸν στόλον μεγαλειότερον πλοῖον (φρεγάταν), ἐνταῦτ' ὅτε νὰ ἐπιφέρῃ καὶ εἰς τὸ Φρούριον μεγίστην θλάβην ἐκ τῆς ἀναγλύξεως τῆς πυρίτιδος τῇ προσεγγίσει τοῦ ἐμπρησθέντος πλοίου, ἐξηκολούθησε δὲ καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ Ἀγῶνος δίδων τὸ παράδειγμα εἰς τοὺς λοιποὺς συναδέλφους του καὶ προκαλὼν τὴν ἀκράτητον τόλμην καὶ γενναϊότητα εἰς διαφόρους πυρπολικὰς δοκιμασίας.

Περὶ τοῦ Ἀναστασίου Ῥομπότση χρεωστοῦμεν νὰ δημολογήσωμεν καθόσον αἱ μᾶλλον ἐπικίνδυνοι καὶ ἄκρατον ἡρωϊσμόν ἐμφαίνουσαι, κατὰ διαφόρους ἐποχὰς καὶ διάφορα μέρη τῶν πυρπολιστῶν δοκιμασίαι, ὁ γενναῖος οὗτος πυρπολιστὴς πολλάκις διεκρίθη περὶ δὲ τούτου ἀρκοῦντως ἐπιμαρτυρεῖ ἡ καταχωρηθεῖσα ἐπιστολὴ τοῦ ναυάρχου Α. Μιαούλη.

Περὶ τοῦ πυρπολιστοῦ Γ. Θεοχάρη ἐξ Ἰθράς. Διακεκριμένος μεταξὺ τῶν συναδέλφων του πυρπολιστῶν οὐχὶ μόνον κατὰ τὰ ἡθικὰ προσόντα, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν εἰδικὴν ἐμπειρίαν περὶ τὸ πυρπολεῖν, καὶ τὴν διαφημιζομένην ἐκ παντοίων μαρτυριῶν δραστηριότητα καὶ ἐπιτυχίαν του, μεταξὺ δὲ πολλῶν τὸν συνιστοῦν δύο περιστάσεις α) εἰς τὴν ναυμαχίαν τοῦ Γέροντα κατὰ τὸ 1824, ἡδυνήθη πλησιεστίως πλέουσιν ἐχθρικὴν φρεγάταν νὰ κατακαύσῃ β) εἰς τὸν συμβάντα κατὰ τὸ 1825 ἐν Μεθώνῃ ἐμπρησμὸν τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου ἡδυνήθη διὰ τερρατίας ἱκανότητος, ἐπιτηδειότητος καὶ τόλμης νὰ κατακαύσῃ τὸ καλλίτερον ἐχθρικὸν πλοῖον (φρεγάταν ἀφρικανήν) διὰ τὰς δύο ταύτας περιστάσεις ἡ κοινότης τῆς Ἰθράς πανδήμως τὸν ἐστεφάνωσε. Περὶ τοῦ πυρπολιστοῦ Γ. Πολίτου ἐξ Ἰθράς, ὅστις κατὰ τὴν ναυμαχίαν τοῦ 1824 εἰς Γέροντα κατέκαυσεν ἐχθρικὴν κορβέταν. Κατὰ τὸ 1825 μετὰ διαφόρων ἄλλων πυρπολιστῶν συνεμείβεξεν εἰς τὸν γενικὸν ἐμπρησμὸν τοῦ κατὰ τὴν Μεθώνην ἐχθρικοῦ στόλου. Κατὰ δὲ τὸ 1826 εἰς Μεσολόγγιον κατὰ τὴν ἐκεῖσε ναυμαχίαν ἔκαυσεν ἐπί-

σης ἐχθρικὴν κορβέταν. Ταῦτα δὲ ἐπιβεβαιοῦν αἱ ἐκδοθεῖσαι παρὰ τῆς κοινότητος Ὑδρας ἀποδείξεις τῶν αὐτῶν ἐποχῶν ὑπ' ἀριθ. 1244, 3832 σύμφωνα μὲ τὰ ναυτικὰ μητρώα ὅθεν ἐξάγονται.

Περὶ τοῦ Ἰωάννου Ματρώζου ἐξ Ὑδρας. Ὅτε κατὰ τὸ 1824 εἰς τὴν κατὰ τὸν Καφερέα (Καθοδόρον) ναυμαχίαν ἔκαυσε φρεγάταν πλέουσιν, ὡσαύτως κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον εἰς Γέροντα καὶ ἐν βρίκιον· ἀλλὰ δὲν ἔλειψε καθ' ὅλον τὸ διάστημα τοῦ ἀγῶνος, ὑπὸ διαφόρους δοκιμασίας πυρπολισμῶν, ἡ κοινότης Ὑδρας διὰ ἐκδοθεισῶν ἀποδείξεων ὑπ' ἀριθ. 261, καὶ 300 νὰ ἐπιμαρτυρῇ.

Περὶ τοῦ πυρπολιστοῦ Ἰωάννου Γ. Βατικιώτου ἐξ Ὑδρας· ὅτι κατὰ τὸ 1824 εἰς τὴν ναυμαχίαν Σάμου κατέκαυσεν ἐν βρίκιον ἐχθρικόν, κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος εἰς Γέροντα κατέκαυσε φρεγάταν. Καὶ ταῦτα ἐπιβεβαιοῦν αἱ ἐκδοθεῖσαι πιστοποιήσεις παρὰ τῆς κοινότητος Ὑδρας ὑπ' ἀριθ. 573, 2033, 3507, τοῦ ναυτικοῦ μητρώου.

Περὶ τοῦ Δ. Τζάπελη πυρπολιστοῦ ἐξ Ὑδρας. Ὁ πυρπολιστής οὗτος διακρίνεται διότι κατὰ τὸ 1823 ἐπιτεθεὶς κατὰ φρεγάτας ἐχθρικῆς ἐδίωξεν αὐτὴν διὰ τοῦ πυρπολικοῦ του νὰ ριφθῇ εἰς τὴν παραλίαν ἀπέναντι τῆς Σάμου, ὅπου πυρποληθεῖσα παρὰ τοῦ ἱστορικοῦ Κανάρη ἐπέφερε τὴν καταστροφὴν τοῦ ἐκείσε ἐκ 75,000 Τούρκων συγκειμένου στρατοπέδου, προετοιμασμένου διὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Σάμου, ἣτις ἐσώθη ἐκ τῆς περιστάσεως ταύτης. Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος κατέκαυσεν εἰς τὰ Τρίκερα τοῦ Εὐβοϊκοῦ κόλπου ἐν ἐκ τῶν ἐκεῖ διασωθέντων ἐχθρικῶν πλοίων. Κατὰ δὲ τὸ 1825 ἔλαβε μέρος καὶ συνηγωνίσθη μετὰ τῶν λοιπῶν πυρπολιστῶν εἰς τὸν ἐμπρησμόν τοῦ κατὰ τὴν Μεθώνην ἐχθρικοῦ στόλου· ταῦτα δὲ ἐπιμαρτυρεῖ καὶ ἡ ἐκδοθεῖσα ἀποδείξις τῆς κοινότητος Ὑδρας ὑπ' ἀριθ. 851.

Περὶ τοῦ Δ. Ῥαφαλιᾶ πυρπολιστοῦ ἐξ Ὑδρας. Ὅτι εἰς τὴν κατὰ τὸ 1824 ναυμαχίαν Σάμου κατέκαυσεν ἐχθρικὴν φρεγάταν, ἡ ἀπόδειξις τῆς κοινότητος ὑπ' ἀριθ. 4649 ἐξαχθεῖσα ἐκ τοῦ Μητρώου, μαρτυρεῖ.

Περὶ τοῦ Δ. Καλλογιάννη πυρπολιστοῦ ἐξ Ὑδρας. Ὅτι κατὰ τὸ 1824 εἰς τὴν ναυμαχίαν Μιτυλήνης κατέκαυσε

βρίκιον πλοῖον , ἡ ἐκ τοῦ Μητρώου ὑπ' ἀριθ. 4107 ἀπό-
δειξις ἐπιβεβαίωσι, δὲν ἔλειψε δὲ καὶ ἀπὸ διαφόρους ἄλλας
πυρπολισμῶν δοκιμασίας.

Περὶ τοῦ Μ. Βουδούρη πυρπολιστοῦ ἐξ Ὑδρας. ὅτε κατὰ
τὸ 1825 εἰς τὴν ναυμαχίαν μεταξὺ Κάβου Ματαπᾶ καὶ
Κυθήρων μεταξὺ πολλῶν κορβετῶν ἐχθρικῶν κατέκαυσε
πλέον μεγάλον βρίκιον ἀπαράμιλλον δειξας ἀνδρείαν καὶ
τόλμην, καθὼς μεγίστην προξενήσας εἰς τοὺς ἐχθροὺς βλάβην
καὶ καταστροφὴν ἀπὸ ἡρωϊκῆν πάλην, εἰς τὴν ὁποίαν ἀ-
πώλεσε 18 ναύτας, ὡς αἱ περὶ αὐτῶν μαρτυρίαι, ἐξακο-
λουθήσας τὸν ἀγῶνα.

Περὶ τοῦ Μιχαήλ Μπούτη πυρπολιστοῦ ἐξ Ὑδρας. Οὗ-
τος κατέκαυσε κατὰ τὸ 1825 εἰς τὴν ναυμαχίαν κατὰ
τὸν Καφηρέα ἐχθρικὴν κορβέταν πλέουσαν ὡς ἡ ἀπόδειξις
ὑπ' ἀριθ. 1492, τοῦ ἰδίου παρακολουθήσαντος εἰς τὴν κατὰ
τὴν Ἀλεξάνδρειαν ἐκδρομὴν, ἐπικυροῖ.

Περὶ τοῦ Λαζάρου Μουσιοῦ πυρπολιστοῦ ἐκ Σπετζῶν.
Ὁ γενναῖος οὗτος πυρπολιστὴς ἠγωνίσθη παρעυρεθεῖς εἰς
διαφόρους πυρπολισμοὺς κατ' ἐποχὰς διαφόρους, ἰδίως δὲ
εἰς τὸν Ἀργολικὸν κόλπον· κατὰ τὸ 1822 ἔκαυσε βρίκιον
τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου, καὶ κατὰ τὸ 1825 μεταξὺ Ἀν-
δέρου καὶ Καφηρέως ἔλαβε μέρος εἰς τὴν πυρποληθεῖσαν
ἐκεῖ ἐχθρικὴν φρεγάταν ἀπὸ διαφόρους συναδέλφους του·
καὶ δὲν ἔλειψε παρακολουθῶν τοὺς πυρπολισμοὺς καὶ συνα-
γωνιζόμενος μετὰ ζήλου καὶ γενναιότητος.

Περὶ τοῦ Α. Σπαχῆ πυρπολιστοῦ ἐξ Ὑδρας. Διε-
κρίθη ἀξιωματικὸς πρῶτος συναγωνισθεὶς μετὰ τῶν ἐνδοξο-
τέρων πυρπολιστῶν, καὶ κατὰ τὸ 1827 διευθύνων ἰδίον
πυρπολικὸν ἔκαυσε πλοῖον βρίκιον ἐχθρικὸν ἐξωθεν τῆς Ἀ-
λεξάνδρειας.

Περὶ δὲ τῶν πυρπολιστῶν Ἀναγ. Δημαμᾶ, Ἀναγν. Κα-
ραβέλα, καὶ Μ καὶ Π Σπαχῆ, ὅτι οἱ γενναῖοι οὗτοι πυρ-
πολισταὶ παρακολουθοῦντες τοὺς πυρπολισμοὺς μετὰ δια-
φόρων διακεκριμένων πυρπολιστῶν, διακρινόμενοι καὶ
ἴδια πυρπολικά διευθύνοντες δὲν ἐφάνησαν κατώτεροι τῶν
συναδέλφων των διὰ τε τὴν ἀνδρείαν, γενναιότητα καὶ
τόλμην εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦ πυρπολισμοῦ χρησιμεύσαντες·

καθόσον καὶ ἐντὸς τῶν πυρπολικῶν συνήθως παρευρίσκοντο δύο ἀξιωματικοί, τοὺς ἐκ τοῦ πυρὸς προσβαλλομένους καὶ παντελῶς καταστρεφόμενους ἀντικαθιστῶντες· τὴν χρησιμότητα τούτων ἀναγκαίως καὶ κατὰ χρέος αἱ κοινότητες τῶν θαλασσομάχων νήσων ἐσύστησαν, καὶ αἱ κατὰ καιροὺς πρὸς ἐξέλεγχιν τῶν ναυτικῶν δικαιοματῶν συσταθεῖσαι παρὰ τῆς κυβερνήσεως ἐπιτροπαὶ ἀνεγνώρισαν τοὺς τοιούτους· καὶ διέκριναν τὴν θέσιν αὐτῶν μεταξὺ τῶν ναυτῶν καὶ τῶν πλοιάρχων εἰς τὴν χορηγηθισομένην ἐν καιρῷ πρὸς αὐτοὺς ἐθνικὴν γῆν ἐκ στρεμμάτων 15, 30 καὶ 100 σύμφωνα μὲ τὰ ἐκδοθέντα παρὰ τῶν ἐθνικῶν συγχεύσεων καὶ Βουλῶν ψηφίσματα, διατάγματα καὶ νόμους.

Δὲν δυνάμεθα νὰ παραλείψωμεν τὸν δίκαιον ἔπαινον εἰς τοὺς ἡρώισμους καὶ τὰ ἀνδραγαθήματα διαφόρων ἄλλων πυρπολιστῶν, ὡς τὸν Μιχαὴλ Ρούφαν, Ἀντώνιον Μπίκον, Λέαν Ματρῶζον καὶ ἑτέρους τινάς ἀναδειχθέντες εἰς τὸ στάδιον τῶν πυρπολισμῶν, ὡς ἀξιωματικοὶ καὶ διευθύνται πυρπολικῶν, ἀπαράμιλλοι τῶν προσημειωθέντων πλοιάρχων διευθυντῶν.

Ἐν περιλήψει ἐξιστορήσαντες τὴν κατὰ τὸν ἀγῶνα βιογραφίαν τῶν εἰς αὐτὸν καὶ μετ' αὐτοῦ ἀπολεσθέντων, ὑπολείπεται ἡμῖν νὰ προσθέσωμεν τοὺς ἡρώισμους τῶν ἐπιζώντων ἤδη διασῆμων πυρπολιστῶν, τῶν ὁποίων ἡ διαγωγὴ, τόσον εἰς τὸ στάδιον καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ ἀγῶνος, καθὼς καὶ μετὰ τὸ τέλος αὐτοῦ μέχρι σήμερον κατέστη ἱστορική.

Α'. Ἡ διάσημος νῆσος Ψαρῶν κατὰ τὴν ἐναρξιν τοῦ ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἱεροῦ ἀγῶνος τοῦ 1821, κατέχουσα ἐκ τῆς γεωγραφικῆς θέσεώς της τὰ προπύλαια τῆς Ἑλλάδος εἰς τὰς κατ' αὐτῆς ἐκδρομὰς τῶν ἐχθρικῶν στόλων, καὶ ἐν γένει ὅλων τῶν ἐχθρικῶν δυνάμεων καὶ ἐνεργειῶν, καθὸ κειμένη ἀπέναντι τῶν ἀπὸ τῶν παραλίων τῆς Ἀσίας καὶ ἀπὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως διαφόρων ἐπιδρομῶν τῶν ἐχθρῶν μακρὰν δὲ πάσης συνδρομῆς καὶ βοηθείας τῶν τῆς ἐπαναστατημένης Ἑλλάδος ξηρᾶς τε καὶ νήσων ἀδελφῶν ἐξετέθη εἰς τὴν πλέον ἐπικίνδυνον ἀπέναντι τῶν ἐχθρῶν θέσιν.

Ἐν τοιαύτῃ καταστάσει διακειμένη εἰς μόνα ὄσα ἢ ἐμποροναυτιλία μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης εἶχε προμηθεύσει καὶ εἰς αὐτὴν μέσα χρήματά τε καὶ πλοῖα περιορισθεῖσα, διωργάνισε κατάλληλον τῆς ἐποχῆς ἐκείνης σύστημα διοικήσεως, εἰς τὸ ὅποιον μέχρι τῆς καταστροφῆς της κατὰ τὸ 1824 διέπρεψαν δι' ἀπαραμίλλου πατριωτισμοῦ δι' ἱστορικῆς καὶ ἀξίας θαυμασμοῦ αὐταπαρνήσεως προσωπικῶν συμπερόντων καὶ φρονήσεως ἐξειδιασμένης οἱ ἔντιμοι πολῖται Ἀνδρέας Μαυρογιάννης, Χατζῆ Ἀ. Δομεστίνης, Α. Γιαννίτζης, Νικολ. Χ. Α. Κοτζιάς, Νικόλ. Ἀργύρης, Α. Κουτζουγιάννης, Κ. Χ. Κυριάκος, Α. Βρατζάνος καὶ Ι. Καλάρης. Οἱ ἐξοχοὶ οὗτοι διὰ τὸν πατριωτισμὸν καὶ τὰ προτερήματά των κατόρθωσαν μέχρι τῆς καταστροφῆς τῆς πατρίδος των νὰ διατηρήσουν λαμπρὸν στόλον ἐκ πεντήκοντα μεγάλων πλοίων καὶ διακοσίων μικρῶν συγκείμενον δι' αὐτοῦ κάλλιστα ἐξωπλισμένου, νὰ ἐνσπείρουν τὸν τρόμον καὶ τὴν καταστροφὴν ὅλων τῶν Ἀσιατικῶν παραλίῶν καὶ ἐξ αὐτῶν τῆς καταστροφῆς τῶν προερχομένων εἰς τὸ ταμεῖον τῆς κοινότητος παντοίων ὑλικῶν ὠφελημάτων διὰ τῆς ὥς εἴρηται πατριωτικῆς των διοικήσεως νὰ ἐφοδιάζουν τὸν στόλον των, καὶ νὰ κατασκευάζουν πυρπολικά πλοῖα εἰς τὰ ὅποια πρῶτοι τῶν ἄλλων συναδέλφων νήσων ἐπέτυχον καὶ περισσότερον ἐκίνουν ἐπαξίως τοῦ πληθυσμοῦ καὶ τῶν μέσων νὰ καταστήσουν τὰ πυρπολικά των τὰ μέγιστα ἐπιβλαβῆ εἰς τὸν ἐχθρικὸν στόλον, καθόσον καὶ εἰς τὴν πρώτην ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως ἐξοδὸν τοῦ αὐτοῖ πρῶτοι ἀντέκρουον καὶ κατὰ τὴν φυγὴν καὶ καταδίωξίν του, αὐτοὶ μέχρι τοῦ Ἑλλησπόντου ἐπετίθεντο.

Καθόσον εἰσερχομένου τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἡ διοίκησις ἐφοδιάσασα τὸν ἱστορικὸν Κανάρην καὶ Βρατζάνον με πυρπολικά πλοῖα καὶ με συνοδίαν ταχυπλόων πλοίων (μυστικῶν πρὸς διάσωσιν των) ἐπροκάλεσε τὸν πυρπολισμὸν τοῦ πρώτου διηκρότου παρὰ τοῦ ἱστορικοῦ Κανάρη τὴν καταστροφὴν ἑτέρων πλοίων παρὰ τοῦ Βρατζάνου καὶ κατὰ συνέπειαν τοιούτων τούτων γεγονότων τὴν βίαιαν φυγὴν τοῦ ὥς εἴρη-

ται ἐχθρικοῦ στόλου εἰς Κωνσταντινούπολιν. Εἰς τὴν περὶ στασιν ταύτην ὁ γνωστός καὶ διακεκριμένος διὰ τὸν πατριωτισμὸν τοῦ πλοίαρχος Καλαφάτης κατέχει τὸ πρῶτον μέρος τῆς περὶ κατασκευῆς πυρπολικῶν πραγματείας, κατασταθεὶς ἄξιος παντὸς ἐπαίνου καθόσον καὶ τὸ ἴδιον πλοῖόν τοῦ πρῶτος συνεισέφερεν εἰς τὸν ἀγῶνα κατὰ τὴν πρώτην ἑναρξίν τοῦ καὶ ὡς πυρπολιστῆς διεκρίθη.

Ὡσαύτως εὐγνωμονοῦντες χρεωστοῦμεν νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι ὁ ἐκ Πάργας Ἰωάννης ὁ καὶ Πατατοῦκος ἐπονομασθεὶς ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἔλαβε διδασκαλίαν τῆς κατασκευῆς πυρπολικῶν παρ' ἀξιωματικοῦ τοῦ Γαλλικοῦ στόλου εἰς Τουλὼν κατέθεσε τὰς γνώσεις τοῦ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τοῦ 1821 εἰς τὴν κατασκευὴν τοῦ πρώτου πυρπολικοῦ τὸ ὅποιον ὁ πλοίαρχος Βρατσάνος διευθύνων προσεκόλλησε καὶ ἔκαυσεν ἐχθρικὸν πλοῖον φρεγάταν καὶ μετὰ ταῦτα ἐχρυσίμευσεν ὡς διδάσκαλος τῆς κατασκευῆς πυρπολικῶν εἰς Ψαρᾶ, ὅπου ἦτο ἀποκατεστημένος.

Ἐκ τῆς διδασκαλίας προϊόντος τοῦ χρόνου ἀναπτύχθεισης ἐπωφελήθη τὰ μέγιστα, ἢ τὰ πλεῖστα διὰ πυρπολικῶν συντελέσασα εἰς τὸν θαλάσσιον ἀγῶνα διάσημος καὶ εὐκλεσεστάτη ἱερὰ νῆσος Ὑδρα.

Ἀκολουθοῦντες τὴν ἀφήγησιν τῆς διακριθείσης εἰς τὸν ἑνδοξὸν τῶν πυρπολιστῶν ἀγῶνα μέχρι τῆς καταστροφῆς τῆς διασήμευ νήσου Ψαριῶν συνιστῶμεν αὐτὴν, ὡς τὴν πρώτην κατέχουσαν εἰς τὴν ἐθνικὴν θαλάσσιον ἱστορίαν σελίδα, διὰ τὴν γεωγραφικὴν τῆς ὡς ἐξιστορήσαμεν θέσιν, διὰ τὸν ἀκραίφνη πατριωτισμὸν τῆς (διὰ τοῦ ὁποίου ἀνέπτυξαν τὰς ἐπιτυχεστέρας ἐνεργείας ἃς ἐστεφάνωσαν τὰ πλέον εὐάρεστα ἀποτελέσματα) διὰ τῆς γενναιότητος καὶ εὐτολμίας εἰς τὰς ἐκδρομὰς τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου, εἰς τὰς διαφόρους τῶν καταδρομικῶν στολίσκων τῆς ἐκστρατείας καὶ τέλος διὰ τὴν ἀναδειχθεῖσαν ἀπαράμιλλον γενναιότητα καὶ καρτερίαν διὰ τῶν ὁποίων κατὰ τὴν καταστροφὴν τῶν ἠδυνήθησαν νὰ διασώσουν τὸ πλεῖστον τοῦ στόλου των, μεθ' οὗ συνηγωνίσθησαν μέχρι τέλους τοῦ ἀ-

γῶνος μετὰ τῶν λοιπῶν ἀδελφῶν των τῆς Ὑδρας καὶ τῶν Σπετσῶν.

Μέχρι δὲ τοῦ 1824 ὅτε διετηρήθησαν ἐν ἀκμαίαις δυνάμεσι διεκρίθησαν μεταξὺ τῶν διαφόρων ἀγωνιστῶν διὰ τοὺς ἡρωϊσμοὺς καὶ τὰ ἀνδραγαθήματά των εἰς τοὺς πυρπολισμοὺς τῶν διαφόρων ναυμαχιῶν οἱ κύριοι Κ. Κανάρης, Δ. Παπανικολῆς, Γ. Βρατσάνος, Γ. Καλαφάτης καὶ Κ. Νικόδημος.

Αἱ δὲ ἱστορικαὶ ναυμαχίαι κατὰ τὴν Ἑρυσσῶ, Μιτυλήνην, Τένεδον, Σάμον, Χίον κλπ. μαρτυροῦσιν εἰς τὰ ναυτικά μητρώα ὅτι καὶ ἐχθρικά πλοῖα τὰ πρῶτιστα ἐνέπρησαν, καὶ αὐτὸν τὸν στόλον μέχρι τοῦ Ἑλλησπόντου παρηκολούθησαν οὐχ ἥττον κατώτεροι αὐτῶν καὶ οἱ παρακολουθοῦντες αὐτοὺς Ἕλληνες ἀναδειχθέντες οὐ μόνον τῶν Ψαρῶν ἀλλὰ καὶ οἱ τῆς γείτονος αὐτῶν νήσου Χίου ναυτικοί, ὥς καὶ τῶν παραπλησίων νήσων, ὅσοι προσφεύγοντες εἰς τὴν νήσον Ψαρῶν πρὸς διάσωσιν οἰκειοθελῶς λαμβάνοντες μέρος εἰς τὸν ἐθνικὸν ἀγῶνα.

Οἱ δὲ ἐπιζῶντες ἤδη Κ. Κανάρης, καὶ Κωνσταντῖνος Νικόδημος, ὁ μὲν πρῶτος διακριθεὶς ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους τοῦ θαλασσοῦ ἀγῶνος κατέστη ἱστορικοῦ ἡρωϊσμοῦ ἀντικείμενον ἐφάμιλλον τῷ προγόνῳ τῆς ἀρχαιότητος· ὁ δὲ δεύτερος Κ. Νικόδημος ἀφοῦ, ὥς εἴρηται, μέχρι τέλους τοῦ ἀγῶνος ἐνδόξως ἀγωνισθεὶς καὶ ἐχθρικά πλοῖα πυρπολήσας τὴν ἀνήκουσαν αὐτῷ ἐν τοῖς ναυτικοῖς μητρώοις κατέλαβε θέσιν, μὴ ταῦτα καὶ μετὰ τὸ τέλος τοῦ ἀγῶνος μέχρι σήμερον ἐν ἀδυναμίᾳ παθημάτων καὶ κακουχιῶν τοῦ ἀγῶνος καὶ γήρατος διακείμενος δὲν ἔπαυσε συντρέχων μὲ ἀπαράμιλλον ζῆλον καὶ πατριωτισμὸν εἰς ὅλας τὰς ἐθνικὰς σπουδαίας τε καὶ κατεπειγούσας ἀνάγκας, ἀόκνως καὶ δραστηρίως ἐργαζόμενος ἐφ' ᾧ ἀπολαμβάνει μετὰ τοῦ ἀνήκοντος σεβασμοῦ τὴν ὑπόληψιν καὶ ἐμπιστοσύνην τόσοι τῶν ἐντὸς τῆς Ἑλλάδος καὶ ἐκτὸς αὐτῆς ἐμβιοῦντων Ἑλλήνων καθὼς καὶ τῶν κατὰ καιροὺς κυβερνήσεων, ἐπιφορτιζόμενος διαφόρους σπουδαίας ἐθνικὰς ὑπερεσίας, τὰς ὁποίας διεξάγει μετὰ πλειστικής ὅσης δραστηριότητος καὶ προθυμίας διακρινόμενος μάλιστα διὰ

τάς ὑπὲρ τῶν συναγωνιστῶν του πυρπολιστῶν σπουδαίας ἐνεργείας ἀπὸ τὰς ὁποίας ἐλπίζεται κατὰ μέγα μέρος ἡ ἐπιτυχεστέρα ἔκβασις τῆς ἐκφρασθείσης διὰ ψηφισμάτων ὡς εἶρηται διαθέσεως τῶν ἐθνικῶν συνελύσεων.

Μὴ δυνάμενοι κατὰ καθήκον νὰ ῥυθμίσωμεν ἐπακριβῶς τὸ ποσὸν τῶν διὰ τῶν πυρπολικῶν ἀγωνισθέντων διχφόρων Ἑλλήνων, τόσον τῆς ἐπαναστατημένης τότε Ἑλλάδος, καθὼς καὶ τῶν ἐκ τῶν παραπλησίων μερῶν αὐτῆς, ἐκ τῆς δούλης Ἑλλάδος προσερχομένων, οἵτινες ἀτάκτως ναυτο-λογοῦμενοι εἰς τοὺς ἑλληνικοὺς στολίσκους, μὴ ἔχοντες δὲ σταθερὰν διαμονὴν εἰς τὰς θαλασσομάχους τρεῖς νήσους, εἰς τὰς ὁποίας διεσώζοντο, ἕνεκα τούτου δὲν δυνάμεθα νὰ γνωρίζωμεν θετικῶς περὶ αὐτῶν, καθόσον καὶ αἱ ἐξελέγ-χουσαι τὰ δικαιώματα τῶν θαλασσίων ἀγωνιστῶν συστα-θεῖσαι κατὰ καιροὺς ἐπιτροπαὶ δὲν κατέταξαν αὐτοὺς εἰς τὰ ναυτικά μητρώα, ἐκτὸς ὀλιγίστων, οἵτινες τακτικῶς πρὸς αὐτὰς ἀπεφάνθησαν. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἐπε-κτεινόμεθα ἀναφέροντες τὴν ὅλην τοῦ ἱεροῦ ἐκείνου ἀγῶνος θαλάσσιον δύναμιν ὅση καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν αὐτοῦ ἡ-γωνίσθη, ἀριθμοῦσα ποσὸν ναυτῶν, ὡς ἔγγιστα, 5500, κατὰ τὴν ἀκόλουθον ἀναλογίαν.

Ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ ἀγῶνος μέχρι τέλους αὐτοῦ, κοινὸς στόλος τῶν τριῶν νήσων Ὑδρας, Σπετσῶν καὶ Ψαρῶν, ἐσχηματίζετο ἀπὸ 80—120 ὡς ἔγγιστα πλοῖα, εἰς τὰς κατ' ἔτος τακτικὰς ἐκστρατείας κατὰ τὰς περιστάσεις καὶ τὴν ἀνάγκην ἐκ τοῦ εἰρημένου ποσοῦ τού-του τὸ ἥμισυ ἀνῆκεν εἰς τὴν περικλεῆ νήσον Ὑδραν, τὸ δὲ ἕτερον ἥμισυ εἰς τὰς δύο ἐτέρας Σπετσῶν καὶ Ψαρῶν, μέχρι τοῦ 1824 τῆς καταστροφῆς τῶν Ψαρῶν, εἰς δὲ τὰ ἀναφερόμενα πλοῖα, ἐναυτολογοῦντο πληρώματα ἐκ πεν-τήκοντα μέχρις ἑκατὸν ναυτῶν, οἵτινες κατ' ἀναλογίαν μέ-σου ὅρου ἐπὶ πλοίων 80, ὡς εἶρηται, ἀναδεικνύουν ναυτῶν ποσὸν 5,600, τὸ ποσὸν δὲ τοῦτο συνεπληροῦτο ἀπὸ ναύ-τας τῶν τριῶν θαλασσομάχων νήσων κυρίως, ἀπὸ ναύτας τῶν νήσων καὶ παραλίων τῆς τότε ἐπαναστατημένης Ἑλ-λάδος ἦτοι τῶν νήσων Πόρου, Ἀνδρου, Μυκῶνου, Θήρας, Σκοπέλου, Σκιάθου, Σκύρου, Πάρου, Τήνου, Νάξου,

Ἀμοργοῦ, Κρανιδίου, Μεσολογγίου, Στυλίδος, Ἀμαλιαπόλεως, καὶ λοιπῶν νήσων καὶ παραλίων καὶ ἀπὸ ναύτας τῆς μὴ ἐπαναστατησάσης, ἢ καταστραφείσης ἐν τῇ ἐπαναστάσει, ὡς τῆς Χίου καὶ τῆς Κάσσου, καὶ τοῦ Καστελορίζου, τῆς Αἴνου, τῆς Λίμνου, τῆς Λέμβου, τῶν Κυθωνίων, τῆς Εὐβοϊκῆς Κύμης καὶ Λίμνου, τῆς Κεραλληνίας, τῆς Ζακύνθου καὶ Κυθήρων καὶ διαφόρων ἄλλων Ἑλληνικῶν νήσων καὶ παραλίων, μέχρι τοῦ Ἑλλησπόντου, καὶ τῆς νήσου Κύπρου, ἅπαντες δὲ ἀριθμοῦν τὸ τρίτον τοῦ ὅλου, ὡς ἐρρέθη, ἀριθμοῦ τῶν 5500, ἦτοι 2000 ὡς ἔγγιστα, οἵτινες οἰκειοθελῶς συνηγωνίσθησαν μετὰ τῶν λοιπῶν ἀδελφῶν, τὰς αὐτὰς παθόντες πληγώσεις καὶ κακουχίας.

Ἀνακεφαλαιοῦντες τὰ δι' ἡρωϊκῶν ἀγώνων καὶ πατριωτικῶν θυσιῶν ἀποκτηθέντα δικαιώματα, τῶν λαθόντων μέρος εἰς τὸν θαλάσσιον ἀγῶνα τῆς Ἑλλάδος μερῶν, ἐξιστοροῦμεν ἐν περιλήψει τὰ κατέκαστα ἐκάστου αὐτῶν τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος, τοῦ Γαλαξειδίου, οἱ κάτοικοι τοῦ ὁποίου διεκρίθησαν εἰς τὸν θαλάσσιον ἀγῶνα, διὰ τοὺς ἀγωνισθέντας διὰ τῶν ἰδίων των πλοίων μὲ ἴδια πληρώματα καὶ τὰ ἀπαιτούμενα μέσα καθόσον τὰ ναυτικά μητῶα καὶ τοὺς ἀγῶνας αὐτοὺς καὶ τὰς θυσίας των ἀναγνωρίζουν, ἐν οἷς οἱ ἐφεξῆς πλοίαρχοι καὶ οἱ ἀξιωματικοί, Κ. Δεδούσης, Δ. Χ. Μπακογεώργης, Α. Λουκέρης, Α. Κούτουλας, Μ. Μητρόπουλος, Δ. Παπακωνσταντίνου, Ἀρβανίτης, Π. Σαλονίτης Βλάμης καὶ λοιποὶ, καταστραφέντος καὶ αὐτοῦ τοῦ Γαλαξειδίου ἔνεκα τοῦ ἐθνικοῦ ἀγῶνος.

Τοῦ Μεσολογγίου, τὸ ὅποιον ἂν καὶ κατέχη διὰ τοὺς ἡρωϊσμούς του τὴν πρώτην σελίδα τῆς ἐνδόξου ἑλληνικῆς ἱστορίας, μόλα ταῦτα καὶ εἰς τὸν θαλάσσιον ἀγῶνα δὲν παρέλειψε, καθόσον γεναῖοι συμπολίται, Κωνσταντῖνος καὶ Ματθαῖος Τρικούπη, διὰ τῶν ἀνδρείων ναυτῶν τῆς πατρὶδος των μοῖραν ναυτικὴν σχηματίσαντες προσήνεγκον εἰς τοὺς πολιορκημένους ἀδελφούς των διὰ τῶν προσωπικῶν ἀγώνων καὶ θυσιῶν των σημαντικὰς καὶ χρήσιμους ἐκδοὺς λεύσεις, ἐφ' ᾧ τὰ ναυτικά μητῶα ἐπαξίως ἀναγνωρίζουν τὰς πράξεις των.

Τὸ κλεινὸν Μεσολόγγιον μᾶς δίδει ἀφορμὴν νὰ μνημονεύσωμεν τὸν αἰοίδημον καὶ περιφανῆ Α. Μαυροκορδάτον, ὅστις κατελθὼν εἰς αὐτὸ ἐκ τῆς ἐσπερίας Εὐρώπης, μετὰ πλείστων φιλελλήνων, μετὰ πολεμοφοδίων καὶ ἀποσκευῶν διὰ τοῦ ἐξ ὕδρας ἀποσταλέντος αὐτῷ πολεμικοῦ πλοίου Ὀστρογανώφ τοῦ γενναίου καὶ διακεκριμένου εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦ Μεσολογγίου πλοίαρχου Δ. Πανούτζου, πατρὸς ἡμῶν, κατέστησεν αὐτὸ (τὸ Μεσολόγγιον) ἰσχυρὸν φρούριον, δι' οὗ ἡδυνήθη νὰ ἀντικρούσῃ διὰ πολλὰ ἔτη τὰς τεραστίας, δυνάμεις τῆς ὑψηλῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας καταδείξας τσαυτὴν καρτερίαν, τσαυτὴν γενναιότητα, καὶ ἀνδρείαν κατὰ τῶν ἐχθρικῶν ἐφόδων τῶν πολιορκητῶν, οἵτινες ἐξέπληξαν καὶ αὐτὴν τὴν Εὐρώπην. Ἡ ἱστορία θέλει ἐξυμνίσει εἰς τὰς ἀπερχομένας γενναίᾳς τὰς πράξεις, τόσων τῶν κατὰ ξηρὰν ἡρωϊκῶς ἀγωνισθέντων ἀξιωματικῶν τε καὶ στρατιωτῶν, ὡς καὶ τῶν κατὰ θάλασσαν ἀναδειχθέντων, διὰ τοῦ σχηματισθέντος στολίσκου διευθυνομένου ἀπὸ τοὺς ἀνήκοντας εἰς τὴν ἑνδοξον οἰκογένειαν τῶν Τρικυπιδῶν Ἀδελφοὺς Κωνσταντῖνον καὶ Ματθαῖου, τοὺς ἡρωϊσμοὺς τῶν ὁποίων, ἡ ἱστορικὴ θέσις Κλένσοβα ἐπιμαρτυρεῖ.

Τῆς Νήσου Πόρου. Οἱ γενναῖοι ναῦται τῆς ὁποίας μέρος ἀπετέλεσαν εἰς τὸν Ελληνικὸν στόλον, καὶ ἀξιωματικοὶ αὐτῶν πολυειδῶς συνεισέφερον.

Τῆς Νήσου Ἀνδρου διακριθείσης εἰς τὸν κατὰ ξηρὰν τακτικὸν στρατὸν καὶ κατὰ θάλασσαν εἰς τὸν στόλον πλέον τῶν λοιπῶν νήσων.

Τῆς νήσου Θήρας, ὡσαύτως ἐνεργητικὸν μέρος λαβούσης εἰς τὸν κατὰ θάλασσαν ἀγῶνα, πολλαχῶς συνεισέφερον.

Τῆς νήσου Μυκόνου, τῆς ὁποίας ὁ ἀξιοτίμος πολίτης Α. Ματζαβῖνος διακρίνεται.

Τῆς νήσου Σκοπέλου οὐσιωδῶς λαβούσης μέρος εἰς τὸν ναυτικὸν ἀγῶνα, καὶ πλοῖα πρὸς πυρπολισμὸν προσενεγκούσης.

Τῆς Νήσου Σικάθου, ἐπίσης μέρος λαβούσης τῆς ἐν τῷ Εὐβοϊκῷ κόλπῳ Στηλίδος ἧς ὁ πλοίαρχος Δ. Ριζόπουλος δια-

κρίνεται διὰ τὰς προσωπικὰς τοῦ πλοίου καὶ χρηματικὰς οὐσίας.

Τῆς Ἀμαλίουπόλεως, τῆς ὁποίας ὁ Κυριαζῆς Πανταζῆς πλοίαρχος, πρωτωπικῶς διακρίνεται διὰ τοῦ πλοίου του, καὶ τῶν χρηματικῶν του θυσιῶν.

Τοῦ Κρανιδίου διακρινομένου εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ἱστορίαν, καθόσον συνετέλεσεν πρῶτος τῶν λοιπῶν εἰς τὴν πολιορκίαν, εἰς τὰς ἐφόδους, καὶ εἰς τὴν ἄλωσιν τοῦ ἀκαταμαχῆτου Ναυπλίου.

Τῆς Ἑρμιόνης τῆς ὁποίας ὁ μνημοειθεὶς πλοίαρχος Δ. Πανούτσος τὰ μέγιστα συνετέλεσεν εἰς τὴν πολιορκίαν τοῦ Μεσολογγίου, καθόσον τὸ μὲν πλοῖόν του κατεστράφη ἐκεῖ, τὰ δὲ κανόνια καὶ αἱ ἀποσκευαὶ του ἐξώπλισαν τὰς ἐπάλξεις τοῦ ἡρωϊκοῦ ἐκείνου φρουρίου.

Αἱ δὲ λοιπαὶ τῆς ἐλευθέρως ἤδη Ἑλλάδος νῆσοι καὶ παράλιοι πόλεις, ἄπασαι ἔλαβον μέρος, καὶ μετ' ἀκραίφνου πατριωτισμοῦ καὶ αὐταπαρνήσεως, συνηγωνίσθησαν εἰς τὸν ἐν γένει θαλάσσιον ἀγῶνα.

Τῆς δὲ μὴ ἐπαναστατημένης Ἑλλάδος ἡ ἐν τῇ ἐπαναστάσει ἀποτυχούσης, ἡ νῆσος Κάσσος τὸ πρῶτον κατέχει μέρος, καθόσον διακρίνεται εἰς τὸν ναυτικὸν ἀγῶνα, ἴδιον στολίσκον ἐκ τῶν πλοίων τῆς δι' ἰδίου ναυάρχου σχηματίσασα καὶ εἰς τὰς πολιορκίας τῶν φρουρίων, καὶ ἀποκλεισμοὺς τῶν κόλπων γενναίως ἀγωνισθεῖσα ὑπὸ τὰς διαταγὰς τῶν ἐθνικῶν κυβερνήσεων καὶ τῶν Ναυάρχων, μεγάλως εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ ναυτικοῦ ἀγῶνος συνετέλεσεν, ἐφ' ᾧ καὶ διάφοροι ἀξιωματικοὶ τῶν πλοίων τῆς ἐπαξίως ἀμείβονται καὶ αἱ πολυειδεῖς θυσίαι των ἀναγνωρίζονται θέλουσιν ἱκανοποιηθῇ.

Τοῦ Καστελορίζου ὡσαύτως, ἄξιον λόγου λαβόντος μέρος εἰς τὸν ναυτικὸν ἀγῶνα καθὼ καὶ πλοῖα πυρπολικὰ εἰς τὸν ἐθνικὸν στόλον προσενεγκόντος, ὡς εἰς τὰ ναυτικὰ Μνημεῖα ἐμφαίνεται.

Τῆς Νήσου Σάμου, ἐπίσης λαβούσης μέρος εἰς τὸν ναυτικὸν ἀγῶνα.

Τῆς νήσου Χίου, καὶ ἰδίως διὰ τὰ πυρπολικὰ τῶν ναυτῶν τῆς διακρινομένης.

Τῆς Νήσου Λίμνου, τῆς ὁποίας ὁ γνωστὸς πλοίαρχος Χαντζῆ Νικόλαος Μαυροειδῆς διακρίνεται ἐκτιμῶν τῆς πατρίδα του καθόσον γενναίως ἀγωνισθεὶς διὰ τοῦ ἰδίου τον πλοίου προσήνεγκεν αὐτὸ τελευταίως εἰς πυρπολισμόν.

Τῆς Αἴνου διακρινομένης μεταξὺ τῶν λοιπῶν εἰς τὸ θαλάσσιον στάδιον συναγωνισθέντων διὰ τὸν πατριωτισμόν, τῶν πλοίαρχων τῆς, οἵτινες καὶ πρωσωπικῶς μὲ τὰ ἴδια πλοῖα των συνεισέφερον ἀγωνισθέντες, καὶ χρηματικῶς θυσιάσαντες αὐτὰ εἰς πυρπολισμούς.

Τῆς Κύμης τῆς Εὐβοίας, ἥτις καθίσταται ἱστορικὴ διὰ τὸν πατριωτισμόν καὶ τὴν γενναϊότητα καὶ σημαντικὰς θυσίας προσενεγκούσης διὰ τῶν πλοίων τῆς, πλοιαρχοῦντος τοῦ ἱστορικοῦ Δελλῆ Σταμάτη Ἀστέρη.

Τῆς Κεφαλληνίας τῆς ὁποίας οἱ κατὰ θάλασσαν ἀγῶνες δὲν εἶναι κατώτεροι τῶν τῆς Ξηρᾶς καθόσον διάφοροι πλοίαρχοι δι' ἰδίων πλοίων καὶ ἐξόδων των ἠγωνίσθησαν, ἰδίως δὲ διακρίνεται διὰ τὸν πατριωτισμόν του ὁ Ν. Φωκᾶς Θεοδωράτος πλοῖα καὶ χρήματα θυσιάσας.

Τῆς Ζακύνθου, ἥτις μεγίστας εἰς τὸ κλεινὸν Μεσολόγιον παρέσχε βοήθειας, ἰδίως δὲ διὰ τοῦ πλοίαρχου αὐτῆς Γ. ΔενδROLIBάνου τοῦ ὁποίου οἱ ἀγῶνες, ἀπὸ τὰς διαταγὰς ἀνωτέρων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἀρχηγῶν πολλαχῶς ἐβοήθησαν τὸν ἐθνικὸν ἀγῶνα, καὶ ταῦτα δι' ἰδίων ἐξόδων αὐτοῦ τὰς ἐθνικὰς ἀνάγκας ὑπηρετοῦντος.

Τῆς νήσου Κρήτης ὡσαύτως λαβούσης μέρος εἰς τὸν ναυτικὸν ἀγῶνα δι' ἀξιοτίμων πλοίαρχων καὶ ναυτῶν τὸν ἀγῶνα βοηθητάσης, οὐχ' ἥττον δὲ συνετέλεσαν ἐπωφελῶς διάφοροι τῶν Μοσχονησίων τῆς Μιτυλήνης ναυτικοὶ εἰς τὸν θαλάσσιον ἀγῶνα, καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς παραλίας (Τσεσμέ) ὄθεν ὁ Ὀθωμανὸς Σεντί Μουσταφᾶ Ἀλῆ ἀγωνισθεὶς ἐπὶ γενναϊότητι καὶ ἀνδρείᾳ διακρίνεται.

Ἀπὸ δὲ τοῦ Ἑλλησπόντου, μέχρι τῆς νήσου Κύπρου ἅπασαι αἱ νῆσοι καὶ αἱ παράλιοι πόλεις διὰ ναυτῶν συνεισέφερον εἰς τὸν θαλάσσιον ἀγῶνα οἰκιοθελῶς προσφερόμενοι ἀπὸ μόνον τὸ ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος ἐμφορούμενοι αἰσθημα.

Ἀπὸ δὲ τῆς ἐσπερίας Εὐρώπης διακρίνονται οἱ τῆς

θαλασσοκράτορος Ἀγγλίας φιλέλληνες, πρῶτιστος δὲ αὐτῶν ὁ ὑπέρτερος παντὸς ἐπαίνου ἀναδειχθεὶς εὐγενὴς Ἀσιγξ, ὅστις ἐνεχάραξε τὰς εὐεργετικωτέρας ἐντυπώσεις εἰς ἀπάσας τὰς Ἑλληνικὰς καρδίας, κορυφαῖος κατὰ τὰς ἐθνικὰς ἐορτὰς πρὸς μνήμην τῶν ἡρώϊκων ἡμῶν ἀγώνων ἀνεγειρομένας στήλας ἀναγραφόμενος, πρῶτον μεταξὺ τῶν διαπρεψάντων εἰς τοὺς ἐθνικοὺς ἀγῶνας Ἑλλήνων καὶ φιλελλήνων κατέχων χῶρον καὶ ἥρως ἀποκαλούμενος, ὡσαύτως τὰ μέγιστα συνετέλεσε κατὰ τὰς χρησίμους ἐκεῖνας ἐποχὰς εἰς τὸν θαλάσσιον ἀγῶνα ναύαρχος Κόχραν ὁ δὲ μετ' αὐτοῦ συναγωνισθεὶς ὡς ὑπασπιστὴς εὐγενὴς φιλέλληνας καὶ σοφὸς Ἐδουάρδος Μάσσων, ἐπαξίως ἐκτιμᾶται.

Ἐπειδὴ πολλοὶ οἱ τῶν τῆς δούλης Ἑλλάδος ἡμῶν ἀδελφοὶ λαβόντες μέρος εἰς τὸν ἀγῶνα ὀλίγοι δὲ φαίνεται ἤδη κατατεταγμένοι πρὸς ἀπονομὴν ἀμοιβῆς τινος ὅπερ συμβαίνει διότι οἱ ἐπιζῶντες ἀπόγονοι αὐτῶν παρέλειψαν κατὰ τὰς γενικὰς προσκλήσεις νὰ ὑποβάλουν εἰς τὰς συστηθείσας ναυτικὰς ἐπιτροπὰς τὰ δικαιώματα τῶν πατέρων των, ἐπειδὴ δὲ εἰς τὴν ἔλλειψιν ταύτην ἢ τὸ ἀδίκημα ὑπέπεσαν καὶ αὐτοὶ οἱ τῆς ἐλευθέρως Ἑλλάδος Ἕλληνες, ἀναφέροντες τὴν ἀκόλουθον ἀναλογίαν ἐξ ἧς προκύπτει καὶ καταφαίνεται τὸ γεννηθὲν εἰς ἀμφοτέρους ἀδίκημα.

Κατὰ τὰ συνταχθέντα ὅθεν ναυτικὰ Μητρώα, τὸ ὅλον πρὸς τῶν ἀγωνισθέντων εἰς τὸ θαλάσσιον στάδιον ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους αὐτοῦ ἀναβαίνει εἰς 2500 πρόσωπα. ἐξ αὐτῶν 2000 ὡς ἔγγιστα ἀνήκουν εἰς τὰς τρεῖς θαλασσομάχους νήσους, 500 δὲ ἀπολείπονται δι' ὅλην τὴν λοιπὴν Ἑλλάδα δούλην τε καὶ ἐλευθέραν, ἐν ᾧ ἡ προκηθεῖσα ναυτολογία τῶν πληρωμάτων τῶν ὑπολογισθέντων πλοίων, ἐξ ὧν ἐσχηματίζετο ὁ ἐθνικὸς τῶν τριῶν θαλασσομάχων νήσων στόλος, καταδεικνύει ποσὴν ἀξιωματικῶν καὶ ναυτῶν ὡς ἔγγιστα 5600 (ἐκτὸς τῶν καταλογισθέντων διαφορῶν ναυτικῶν δυνάμεων ἐπιδοθητικῶς προσελθόντων εἰς τὸν ἐθνικὸν στόλον διαφόρων μερῶν τῆς ἐλευθέρως καὶ δούλης Ἑλλάδος, δι' ἰδίων πλοίων ἐκάστου τόπου, καὶ ναυτῶν σχηματιζομένων) καταφαίνεται ὅθεν προφανῶς ὅτι τὸ

ἄνω μνησθὲν ποσὸν τῶν 2500 θαλασσίων ἀγωνιστῶν εἶναι ἔλαττον τοῦ ἡμίσεως τοῦ ὅλου πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ τακτικῶς ἀγωνισθέντος εἰς τὸ θαλάσσιον στάδιον ποσοῦ (καίτοι πλέον τοῦ ἐπιδοθητικῶς ὡς εἴρηται προσελθόντος).

Ἴδου ὅθεν ἡ ἔλλειψις καὶ τὸ ἀδίκημα εἰς τοὺς μετὰ τοσούτου ἡρωϊσμοῦ καὶ αὐταπαρνήσεως τόσον διὰ τῶν πολεμικῶν πλοίων ὡς καὶ διὰ τῶν πυρπολικῶν ἀγωνισθέντας ἡμῶν ἀδελφούς.

Τὴν ἐπανόρθωσιν δὲ τοῦ προκειμένου ἀδικήματος δύναται νὰ προκαλέσουν οἱ ἐπιζῶντες ἀπόγονοι ἤδη, ἂν καὶ ὀλίγιστοι ἀπολειφθέντες.

Σύντομον οὕτω τέλος δίδοντες εἰς τὴν προκειμένην περὶ πυρπολιστῶν πραγματείαν, θεωροῦμεν ἔλλειψιν ἀπέαντι τῆς εἰδικῆς ἐξιστορίσεως τῶν ἀγῶνων ἐκάστου ἐλληνικοῦ μέρους νὰ παραλείψωμεν τὴν εἰδικὴν ἣν ἐκάστη τῶν τριῶν θαλασσομάχων νήσων εἰς τὸν θαλάσσιον ἀγῶνα ἐξήσκητε καὶ ἀνέπτυξε διαγωγὴν, καὶ τὴν κατέσασιν εἰς ἣν μετὰ τῶν ἡρωϊκῶν τοῦτον ἀγῶνα ἐκάστη κατέληξεν καὶ ἤδη διάκειται.

Καὶ πρῶτον ἀπὸ τῆς μεγαλειτέρας τῆς εὐκλεοῦς Ὑδρας, ἥτις καθόσον ἐκ τῶν πραγμάτων αὐτῶν καταφαίνεται καθιστᾷ τὴν βᾶσιν τοῦ θαλασσίου ἀγῶνος, διακρινόμενη διὰ τῶν εὐαρίθμων καὶ λίαν ἐξησκημένων ναυτῶν της ἀναπληροῦντων τὰ πληρώματα καὶ αὐτῶν τῶν Σπετσῶν, διὰ τὴν διάκρισιν τοῦ ποσοῦ ἅτοῦ μεγέθους καὶ τοῦ καταλλήλου ἐξοπλισμοῦ τῶν πλοίων της, διὰ τοὺς τεραστίους θησαυροὺς της, καὶ τὴν ἐξασκηθεῖσαν περὶ τὰς ναυμαχίας πόλιν ἰκανότητα καὶ γενναιότητα τῶν πλοιάρχων καὶ ἀξιωματικῶν της, καὶ κυρίως διὰ τὴν ἐν γένει ὑπεροχὴν της δι' ἣν διακρίνεται καὶ πρὶν τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 καὶ μετ' αὐτὴν ὡς ἄσυλον τῶν εἰς αὐτὴν καταφευγόντων τῆς ἐλευτέρας καὶ δούλης Ἑλλάδος, ὡς καὶ αὐτῶν τῶν τῆς νήσου Σπετσῶν ἐν καιρῷ κινδύνου προσφυγόντων, μετὰ δὲ τὸ τέλος τοῦ ἀγῶνος τῶν καταναλωθέντων εἰς τὸν ἱερὸν ἀγῶνα θησαυρῶν της στερηθεῖσα, ὥσαύτως καὶ τῶν ὡς εἴρηται ἡρωϊκῶς ἀγωνισθέντων καὶ ἐκ τῆς δι-

αρκoῦς καὶ ἀδιακόπου πάλιν μέχρι τέλους τοῦ ἀγῶνος ἀνικάνων καταστάντων πλοίων της, ἐδιδόθησαν νὰ διασκορπισθοῦν εἰς τὰς ἐμπορικὰς νήσους καὶ παραλίας τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος καὶ τῆς Τουρκίας, μικρὸν τοῦ ὅλου πληθυσμοῦ της μέρος ἐγκαταλείψασα ἐπὶ τῶν ἱερῶν βράχων τῆς πατρίδος των, ὅπερ διὰ τῆς μόνης ἀπολειφθείσης ναυτικῆς δραστηριότητος ἀναικένισε νέαν ναυτικὴν ἐμπορικὴν μαίραν ἐπὶ τὸ βέλτιον ὁσημέραι προαγομένην.

Ἡ δὲ διάσῃμος νῆσος Ψαρᾶ τὰ δευτερεῖα τῆς Ὑδρας ἀναλόγως τοῦ πληθυσμοῦ της καθέξασα διὰ τὰς διακρίθεισας εἰς τὸ πυρπολικὸν στάδιον ἀνδραγαθίας της μέχρι τῆς καταστροφῆς της, μετὰ δὲ τὸ τέλος τοῦ ἀγῶνος εἰς τὴν ἐμπορικωτέραν τῆς Ἑλλάδος νῆσον ἐγκατασταθεῖσα καὶ εἰς τὴν ἐμποροναυτιλίαν δραστηρίως ἐπιδοθεῖσα, νέαν ἀξιόλογον ναυτικὴν δύναμιν ἀποκτήσασα ἀνέπτυξε τὰς μεταλείτερας προόδους, τὰς ὁποίας ἡ Ἑλληνικὴ εὐφυΐα ἀναδεικνύει.

Ἡ δὲ ἔνδοξος νῆσος Σπετσῶν, ἀφοῦ γενναίως καὶ ἥρωϊκῶς εἰς τὸν θαλάσσιον ἀγῶνα τὸ μέρος της καθόλα συνεισέφερεν διὰ τε τῶν πλοίων καὶ τῶν θησαυρῶν της τὰς συνειπείας τῶν δυστυχημάτων ὅσα αἱ λοιπαὶ δύο ὑπέστησαν διαφυγοῦσα, καὶ ἐν μέρει ἀπὸ τὰς καταδρομικὰς ἐνεργείας, εἰς αἷς ἰδίως ἔλαβε μέρος ἐπωφεληθεῖσα, ἐγκαίρως δι' ἀπαμίλλου φρονήσεως καὶ νοημοσύνης τὸ φυσικὸν αὐτῆς στάδιον (τῆς ἐμποροναυτιλίας) ἐπιδιώξασα, ἐπεδόθη εἰς τὴν ἐμπορίαν καὶ βαθμηδὸν ἀποκατέστη, διακεκριμένον ναυτικὸν ἀποκτήσασα, τὸ ὅποιον τιμᾷ τὴν Ἑλλάδα.

Τὰ φυσικὰ τοῦ Ἑλλήνος καὶ ἰδίως φυλετικὰ πλεονεκτήματα τῆς εὐφυΐας τῆς δραστηριότητος, τῆς καρτερίας, καὶ ὑπερανθρώπου εἰς πᾶσαν ἐπιχείρησιν τόλμης καὶ θάρρους, συνετέλεσαν νὰ ἀναδείξουν μετὰ τὸν ὀκταετῆ αἱματηρὸν ἥρωϊκὸν ἀγῶνα, στολίσκους ἐμπορικοὺς τῶν διαφόρων νήσων καὶ παραλίων τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος, Σπετσῶν τῆς Σύρου, τῆς Ὑδρας, τῶν Ψαρῶν, τοῦ Γαλαξειδίου, τῆς Θήρας, τῆς Ἀνδρου, τῆς Μυκόνου, τῆς Ἀμαλίουπόλεως, τῆς Στυλίδος, τοῦ Πόρου, τοῦ Κρανιδίου, τῆς Σκιάθου τῆς Σκοπέλου, τῆς Λίμνης καὶ τῶν λοιπῶν νήσων

καὶ παραλίῳν προστιθεμένων καὶ τῶν ἤδη συνταχθέν-
των Ἰονίων νήσων Κεφαλληνίας Ἰθάκης, Λευκάδος, Ζακύν-
θου, Κερκύρας, Κυθήρων, καὶ Παξῶν, ἀπὸ δὲ τοῦ ναυτι-
κοῦ τούτου τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος ἐσχηματίσθη ταμεῖον
ναυτικὸν πρὸς ἀπομίμησιν τῶν μεγαλειτέρων ναυτεμπορι-
κῶν πόλεων τῆς Εὐρώπης, τὸ ὁποῖον εὐφρόνως παρ' ἀξιο-
τίμων ναυτικῶν διευθυνόμενον, ἀποδίδει μέχρι σήμερον
πλέον τῶν 500000 ἑτησίαν πρόσδοον ὅσημέραι εἰς αὐ-
ξήσιν προβαίνουσιν, ἐξ ἧς προσέκυψαν καὶ θέλει προ-
κύψουν πολλὰ καὶ ἐπωφελεῖ πρὸς ἀνάπτυξιν τῆς ἐν γένει
ναυτικῆς δυνάμεως τῆς Ἑλλάδος μέσα. Διὰ τῶν αὐτῶν
ὧς εἴρηται φυλετικῶν μέσων καὶ οἱ τῆς δούλης Ἑλλάδος
ἀδελφοὶ ἐπίσης στολίσκους ἀπέκτησαν.

ΜΕΡΟΣ Γ'.

Πρὸς τὴν Σ. Ἐπιτροπὴν τῶν ἐκδουλεύσεων
καὶ θυσιῶν τοῦ ἁγῶνος.

Κύριε Πρόεδρε.

Γνωστὸν εἶναι τοῖς πᾶσι, ὅτι ἡ Διοίκησις τῆς Ἑλλάδος καὶ τὸ Βουλευτικὸν Σῶμα, κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ ἱεροῦ ἁγῶνος ἐνομοθέτησαν ἀμοιβὰς διὰ τοὺς πυρπολήσαντας ἐχθρικά πλοῖα. Συγγράφων τὸ περὶ Ψαρῶν Ὑπόμνημα, ἔλαβον ἀπὸ τὸ ἀρχεῖον τοῦ Ἐλεγκτικοῦ συνεδρίου, ἀντίγραφα, ὅσα εὔρον ἐκεῖ, ἀφορῶντα τὴν περὶ οὗ ὁ λόγος ἀμοιβήν, καὶ τὰ κατεχώρισα εἰς τὸ εἰρημένον Ὑπόμνημα. Καθ' ἣν ἐποχὴν ἡ ἐπὶ τῆς ἐθνικῆς συνελεύσεως ἐπιτροπὴ εἰργάζετο διὰ τοὺς ἀγωνιστάς, ὑπέβαλα εἰς τὴν σκέψιν αὐτῆς τὸ ῥηθὲν Ὑπόμνημά μου, ἥτις παρατηρήσασα τὰ ἔγγραφα τῆς ἀμοιβῆς κατεχώρισε πρᾶξιν τινὰ εἰς τὸ ψήφισμά της διὰ τοὺς ἀνδραγαθήσαντας πυρπολιστάς. Διὰ τὴν φωτισθῇ δὲ καὶ ἡ ἐνεστῶσα Ἐπιτροπὴ, Κ. Πρόεδρε, ἣν ἔχετε τὴν τιμὴν νὰ διευθύνητε, ἐτύπωσα τὰ περὶ ὧν ὁ λόγος ἔγγραφα καὶ ἀποστέλλω ἡμῖν 30 σώματα, ἐκ τῶν ὁποίων θέλετε κρατήσῃ τὰ ἀναγκαῖα διὰ τὴν Ἐπιτροπὴν, τὰ δὲ ἕτερα θέλετε διανεῖμει εἰς τὰ μέλη αὐτῆς.

Ἴδου τὰ ἔγγραφα.

Ἀριθ. 257.

ΠΡΟΣΩΡΙΝΗ ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ.

Πρὸς τῶν ἐκλαμπρότατον Πρόεδρον τοῦ Ἐκτελεστικοῦ.

Τὸ Μινιστέριον τῶν Ναυτικῶν.

Ὁ ἡμέτερος Ἑλληνικὸς στόλος παραβαλλόμενος μετὰ τοῦ ἐχθροῦ εἶναι πολὺ ἀδυνατώτερος, συγκρινόμενος δὲ

ὡς πρὸς τὴν μεγαλοψυχίαν καὶ ἐμπειρίαν τῶν Ἑλλήνων μετὰ τὴν ἀψυχίαν καὶ ἀμάθειαν τῶν ὀθωμανῶν, οἱ Ἕλληνες ὑπερβαίνουνσι πολλῶ τῷ μέτρῳ τοὺς ἐχθρούς.

Τὰ Ἑλληνικὰ πλοῖα νὰ ιεθῶσιν εἰς γραμμὴν μάχης μετὰ τῶν ἐχθρικῶν καὶ νὰ δυνηθῶσι νὰ τὸν βλάψωσιν ὡς δεῖ, δὲν ἡμποροῦν, ὅχι διὰ τὴν σμικρότητα τῶν Ἑλληνικῶν πλοίων ὡς πρὸς τὰ ἐχθρικά, ἀλλὰ διὰ τὴν σμικρότητα τῶν Ἑλληνικῶν κανονίων ὡς πρὸς τὰ ἐχθρικά· ποία σύγκρισις, βάλας δώδεκα λιτρῶν μετὰ βάλας σαράντα ὀκτώ ; Ἀλλ' ἡ μόνη μεγαλοψυχία τῶν Ἑλλήνων ἐμποδίζει τὸν ἐχθρὸν εἰς τὸ νὰ βλάψῃ τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου πελάγους καὶ νὰ κάμῃ προόδους κατὰ τοῦ ἔθνους, καὶ διὰ τοῦτο καιροφυλακτοῦσιν ἄνεμον εὐδίων καὶ θέσιν τόπου ἵνα τὰ ἐχθρικά μόνον βλαφθῶσιν, καὶ τὰ ἡμέτερα διασωθῶσιν.

Οἱ ναύαρχοι καὶ λοιποὶ κυβερνήται τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου, διὰ τῆς μεγίστης αὐτῶν ἐμπειρίας εὗρον ἕν μόνον μέσον πρὸς ὄλεθρον τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου, τὸ ὁποῖον εἶναι τὰ θεῖα ἡφαιστεία· ταῦτα δὲ τὰ θεῖα ἡφαιστεία ἔκαυσαν τοῦ ἐχθροῦ, θεῖα δύναμις, ἕως τοῦ νῦν τρία βασσέλα, καὶ ἕτερα ἄλλα κατεσύντριψαν.

Οἱ τῶν ἡφαιστείων κυβερνήται καὶ γαῦται εἰσὶ τῷ ὄντι ἄνδρες ἥρωες, διότι εἰς ταύτην τὴν περίστασιν ἐδείχθησαν ἡρώων γόνοι. Ἐπειδὴ καὶ διὰ τὴν ἀράπην καὶ ἐλευθερίαν τῆς φίλης ἡμῶν πατρίδος ἀπεφάσισαν νὰ θυσιάσουν τὴν ἰδίαν ζωὴν παραβλέποντες γονεῖς, γυναῖκας καὶ τέκνα, ὥσπερ τοὺς πάλαι περὶ τὸν Λεωνίδα.

Τοὺς τοιοῦτους ἡ πατρίς ἐκ τῶν ὀλίγων χρημάτων τὰ ὁποῖα δωρεὰν τοὺς δίδονται δὲν πρέπει νὰ τοὺς βραβεύσῃ μετὰ ἐν βραβεῖον ἱκανὸν τοῦ νὰ τρέφῃ τοὺς γονεῖς, γυναῖκας καὶ τέκνα τῶν, τὸ ὁποῖον καὶ νὰ μείνῃ δείγμα Ἑλληνικῆς βραβεύσεως εἰς τοὺς μεταγενεστέρους ;

Περὶ τούτου τὸ Μινιστέριον τῶν ναυτικῶν γνωμοδοτεῖ νὰ δοθῇ ἐκάστῳ τῶν ναυτῶν καὶ ἐκείνοις, οἵτινες ἐπυρπόλησαν τὰ βασσέλα, τόσα στρέμματα γῆς ὅσα κριθῶσιν εὐλογον ἀπὸ τὴν υπερτάτην διοίκησιν μετὰ ἐν δῖπλωμα ἀξιώματος εἰς τιμὴν τῆς φημελιᾶς του, καὶ ἐν ἀργυροῦν

παράσημον τιμῆς εἰς αὐτόν. Ἐὰν ἐν τριῦτον ἐγκριθῇ καὶ γίνῃ πασιδὴλον διὰ μιᾶς προκηρύξεω, τότε θέλει πα-
ρακινήσει τὴν ἀμιλλαν εἰς τοὺς Ἕλληνας, ποῖος πρῶτος
νὰ τρέξῃ πρὸς πυρπολισμὸν τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου.

Τοῦτο ἐγκρίνει τὸ Μινιστέριον τῶν ναυτικῶν ὡφέλιμον
τῇ πατρίδι, τὸ ὁποῖον καὶ καθυποβάλλει ὑπ' ὄψιν τῆς Δι-
οικήσεως ἵνα πράξῃ ὃ ἂν κρίνῃ ὡφελιμώτερον.

Ἐν Ἀργεῖ, τῇ κβ' Ἰουνίου αὐακβ'.

Φρατσεσχος Βοόλγαρης.—Ἰω. Ν. Μαζάρου. — Χ.
Ἀνδρέας Ἀργύρης.

Ὁ γεν. Γραμματεὺς, Γ. Κ ὦ π α ς.

Τὸ ἐκτελεστικὸν σῶμα θεωροῦν δικαίαν τὴν περὶ
βραβεύσεως τῶν πυρπολιστῶν γνωμοδότησιν τοῦ Μινι-
στερίου τῶν Ναυτικῶν, ἐπεμψε προβούλευμα εἰς τὸ Βου-
λευτικὸν μετὰ τῆς ἀναφορᾶς τοῦ Μινιστερίου τῶν Ναυ-
τικῶν.

Ἰδοὺ τὸ προβούλευμα.

Ἀριθ. 1860.

ΠΡΟΣΩΡΙΝΗ ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ.

Ὁ Πρόεδρος τοῦ Ἐκτελεστικοῦ

Πρὸς τὸν ἐκλαμπρότατον Πρόεδρον τῆς Βουλευτικῆς

Ἐπιτροπῆς.

Περικλείεται ἵσον ἀναφορᾶς τοῦ Μινιστερίου τῶν Ναυ-
τικῶν, ἀπὸ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ ὁποίου πληροφορεῖται ἡ ἐ-
πιτροπὴ τὴν ζήτησιν τοῦ Μινιστερίου περὶ βραβεύσεως τῶν
πυρπολησάντων τὰ ἐχθρικά πλοῖα.

Τὸ Ἐκτελεστικὸν σῶμα διώρισε καὶ ἐδόθησαν τριά-
κοντα χιλιάδες γρόσια πρὸς τοὺς Ὑδραῖους πυρπολιστάς
κατὰ τὴν ὁποίαν εἶχον ὑπόσχεσιν παρὰ τοῦ ἰδίου ναυάρ-
χου των. Ἀλλ' ἡ εἰς μετρητὰ δοθεῖσα δωρεὰ εἶναι τφόντι
καὶ πρόσκαιρος, εὐχαριστεῖ τοὺς ἀνθρώπους τούτους. Κά-
ρις ἀνάλογοι, πρὸς αὐτοὺς καὶ ἱκανὴ νὰ ἐκθερμάνῃ καὶ ἐτέ-
ρους εἰς μίμησιν εἶναι νὰ δοθῇ πρὸς τοὺς πυρπολιστάς γῆ

εἰς ἰδιοκτησίαν, ὥστε αὐτοὶ τε καὶ οἱ ἀπόγονοι αὐτῶν νὰ ἔχωσι νὰ ἀποζῶσιν, ἐνθυμούμενοι τὸ ἀνδραγάθημα, καὶ εἰς αὐτὸ δικαίως ἀποδίδοντες τὴν σταθερὰν αὐτῶν εὐτυχίαν. Τὸ Ἐκτελεστικὸν σῶμα κρίνει εὖλογον νὰ δωρηθῇ εἰς ἕκαστον τῶν πυρπολιστῶν ἀνὰ δέκα στρέμματα γῆς, καὶ εἰς ἕκαστον τῶν ναυκληρῶν ἀνὰ εἴκοσι, καὶ ταῦτα πάντα νὰ δωρηθῶσι μ' ἐπίσημα ἔγγραφα, ὥστε νὰ μένωσιν ἀναφαίρετα ἀπὸ αὐτοῦ καὶ αὐτῶν τοὺς ἀπογόνους ἐν πληρεξυσίᾳ. Καὶ τῶν Ὑδραίων ἡ δωρεὰ νὰ γίνῃ ἀπὸ τὴν Πελοποννησιακὴν ἐθνικὴν χώραν, ἡ δὲ τῶν Ψαριανῶν ἀπὸ τὴν τῆς Εὐρίπου.

Ὅσον δὲ διὰ τὸ ἀργυροῦν τιμῆς παράσημον, ἐπεὶ δὲ εἰσέτι σημεῖα τιμῆς δὲν ἐνομοθετήθησαν, νὰ δοθῇ ἐγγράφως πρὸς αὐτοὺς ὑπόσχεσις, μετὰ τὴν σύστασιν αὐτῶν νὰ δοθῇ εἰς αὐτῶν ἕκαστον τοιοῦτον σημεῖον, ὁποίας τάξεως ἐγκριθῇ τότε.

Αὐτὰ ταῦτα καθυποβάλλοντες εἰς τῆς βουλευτικῆς ἐπιτροπῆς τὴν ἐπίκρισιν.

Ὁ Ἀντιπρόεδρος ΛΘΑΝΑΣΙΟΣ ΚΑΝΑΚΑΡΗΣ.

Ὁ Μινίστρος, ἀρχιγραμματεὺς τῆς Ἐπικρατείας καὶ τῶν ἐξωτερικῶν ὑποθέσεων Θ. Ν. Ἐ γ ρ η ς.

Ἰδοὺ ἡ πρᾶξις.

Ἀριθ. 150.

ΠΡΟΣΩΡΙΝΗ ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ.

Ὁ Πρόεδρος τοῦ Βουλευτικοῦ.

Πρὸς τὸν ἐκλαμπρότατον Πρόεδρον τοῦ Ἐκτελεστικοῦ.

Ἐν τῇ σημερινῇ συνελεύσει τῆς Βουλευτικῆς Ἐπιτροπῆς ἀνεγνώσθη τὸ προβούλευμα τοῦ Ἐκτελεστικοῦ, ὑπ' ἀριθ. 1860, καὶ ἡμέραν τὴν χθές, ὁμοῦ καὶ ἀναφορὰ τοῦ Μινιστερίου τῶν Ναυτικῶν περὶ βραβεύσεως τῶν πυρπολησάντων τὰ ἐχθρικά πλοῖα. Ἡ Βουλευτικὴ Ἐπιτροπὴ συνάδει μὲν τῷ Ἐκτελεστικῷ, καὶ διὰ τὴν μὴ ἀνάλογον χάριν τῶν τριάκοντα χιλιάδων γροσίων δοθέντων εἰς αὐτοὺς, καὶ τὸ ὅτι εἶναι δίκαιον νὰ δωρηθῶσιν ἀνὰ δέκα στρέμματα εἰς ἕκαστον τῶν πυρπολιστῶν, καὶ ἀνὰ εἴκοσιν εἰς ἕκαστον

τῶν ναυκλήρων. Στοχάζεται ὅμως, ὅτι τὸ ῥηθὲν ποσὸν τῆς γῆς μὴ ἐξικκοῦν νὰ διαθρέψῃ μετρίως μίαν οἰκογένειαν, νὰ δωρηθῶσιν εἰς αὐτοὺς ἀνὰ δεκαπέντε στρέμματα, εἰς δὲ τοὺς ναυκλήρους ἀνὰ τριάκοντα στρέμματα μὲ τὰ ἀναγκαῖα ἐπίσημα ἀποδεικτικά· καὶ τοῖς μὲν Ὑδραίοις νὰ δοθῇ ἀπὸ ὁποῖαν ἐπαρχίαν τῆς Πελοποννήσου ἐκλέξωσι, τοῖς δὲ ἐκ Ψαρῶν ὅποιον μέρος τῆς Ἑλλάδος θελήσωσιν.

Ὅμοιως ἐγκρίνει νὰ τοῖς δοθῇ ἔγγραφος ὑπόσχεσις διὰ τὸ ἀργυροῦν παράσημον μὲ τὴν σύστασιν τῶν τοιούτων ὁσμείων. Ταῦτα καὶ καθυποβάλλει τὸ Βουλευτικὸν εἰς τοῦ Ἐκτελεστικοῦ τὴν ἐπίκρισιν.

Ἐν Ἀργεῖ, τῇ κδ'. Ἰουνίου αἰκβ'.

Ὁ Πρόεδρος

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΥΨΗΛΑΝΤΗΣ.

Ὁ Γραμματεὺς

Ι. Σκανδαλίδης.

Τὸ Βουλευτικὸν αὐξήσαν τὴν ἀμοιβὴν τῶν στρεμμάτων ἀπέστειλε τὸ ἀνωτέρω προβούλευμα εἰς τὸ ἐκτελεστικόν, ὃ δὲ πρόεδρος αὐτοῦ διὰ τῆς ἐπομένης διαταγῆς του διατάσσει τὰ ὑπουργεῖα τῶν Ναυτικῶν καὶ τῆς Οἰκονομίας νὰ ἐκτελέσουν τὴν ἀμοιβήν.

Ἀριθ. 1952.

Ὁ Πρόεδρος τοῦ Ἐκτελεστικοῦ,

Ἐπειδὴ δίκαιον ν' ἀνταμείβωνται τὰ ἀνδραγαθήματα τῶν ὁμογενῶν εἰς τὸν ἀνὰ χεῖρας ἐνδοξον κατὰ τοῦ τυράννου πόλεμον.

Ἐπειδὴ οἱ πυρπολήσαντες τὰ τοῦ τυράννου πολεμικὰ πλοῖα ὕδραιοι καὶ ψαριανοὶ μέγα ἠρίστευσαν· καὶ

Ἐπειδὴ αἱ ἀμοιβαὶ γενόμεναι ἀναλόγως μὲ τὰς χρεῖας τῶν ἀμειβομένων μείζονα τὴν χάριν ἔχουσι·

Λ ι α τ ά τ τ ε ι .

Α'. Οἱ τεσσαράκοντα τρεῖς ὕδραιοι καὶ ψαριανοὶ, οἱ τοῦ ἐχθροῦ τὰ πολεμικὰ πλοῖα εὐτόλμως κατακαύσαντες, ἐκτὸς τῆς εἰς μετρητὰ δωρηθείσης εἰς αὐτοὺς ποσότητος,

νά λάβωσι καὶ γῆν εἰς ἰδιοκτησίαν, ὥστε οἱ ἀπόγονοι αὐτῶν νά ἔχωσι πραγματικὰς ἐνδείξεις τῶν ἀνδραγαθημάτων τῶν ἰδίων προπατόρων· οἱ μὲν ναῦται νά λάβωσιν ἀνά δεκαπέντε στρέμματα γῆς, οἱ δὲ ναύκληροι ἀνά τριάκοντα, δωρεὰν ἀναφαίρετον, τὴν ὁποίαν νά ἐξουσιάζωσιν ἐν πληρεξουσιότητι.

Β'. Αἱ μὲν τῶν ὑδραίων ἰδιοκτησίαι νά δοθῶσιν ἀπὸ τὴν Πελοποννησιακὴν ἐθνικὴν χώραν, εἰς ὁποίαν ἐπαρχίαν ἐγκρίνωσιν αὐτοί· αἱ δὲ τῶν ψαριανῶν ὅπου ποτὲ ἐκλέξωσι καθ' ὅλην τὴν Ἑλληνικὴν ἐπικράτειαν.

Γ'. Ἐκαστος αὐτός νά λάβῃ τὰ τακτικά ἔγγραφα τῆς δωρεᾶς εἰς ὄνομά του, κατὰ τὴν παράστασιν τοῦ Μινιστερίου τῶν ναυτικῶν.

Δ'. Μετὰ τὴν σύστασιν παρασήμου τιμῆς, ἕκαστος αὐτῶν νά στολισθῇ παράσημον τιμῆς, ὁποίας τάξεως ἐγκριθῇ τότε· νά λάβωσι δὲ ἤδη ἔγγραφον τὴν περὶ τούτου ὑπόσχεσιν παρὰ τοῦ Μινιστερίου τῶν ναυτικῶν.

Ε'. Οἱ Μίνιστροι τῆς οἰκονομίας καὶ τῶν ναυτικῶν νά ἐνεργήσωσι τὴν παροῦσαν διάταξιν.

Ἐν Ἀργεῖ, τὴν 28 Ἰουνίου 1822.

(Τ. Σ.) Ὁ ἀντιπρόεδρος ΛΘΑΝ. ΚΑΝΑΚΑΡΗΣ.
Ἀριθ. 1953.

ΠΡΟΣΩΡΙΝΗ ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ.

Ὁ Ἀρχιγραμματεὺς τῆς Ἐπικρατείας

Πρὸς τὸ Μινιστέριον τῶν ναυτικῶν.

Περικλείεται ἴσον τῆς διαταγῆς τῆς Διοικήσεως ἀπὸ 28 Ἰουνίου ὑπ' ἀριθ. περὶ ἀμοιβῶν εἰς τοὺς ἀριστεύσαντας κατὰ θάλασσαν ὑδραίους καὶ ψαριανούς.

Ἡ ἀνδραγαθία τῶν ἀνθρώπων τούτων, μεγάλη αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν θεωρουμένη, μεγίστη ἀνεφάνη ὡς πρὸς τὴν ὑπὲρ εὐχὴν αὐτῆς ἀποτελέσματα. Εὐτυχὴς ἡ Πατρίς ἔχουσα τοσοῦτους ἀγαθοὺς ἀνδρας προκινδυνεύοντας εὐτόλμως καὶ εὐεργετοῦντας αὐτὴν τὰ μέγιστα δι' αὐτὸ τοῦτο ἐκτὸς τῶν εἰς μετρητὰ δωρημάτων προσδιωρίσθαι νά φέρουσι καὶ

παράσημον τιμῆς, διαστελλόμενοι ἀπὸ τοὺς ὁμογενεῖς των, τῶν ὁποίων κατὰ ἀλήθειαν διαστέλλει αὐτοὺς ἡ παροῦσα ἀνδραγαθία· ἀλλ' ἐπειδὴ, ἐφ' ὅσον ἀειμνημόνευτος ἔσεται εἰς τοὺς μεταγενεστέρους ἡ πρὸς τὴν Πατρίδα εὐεργεσία τῶν ἀλκιδῶν τούτων Ἑλλήνων, ἐπὶ τοσοῦτον οἱ ἀπόγονοί των δίκαιον εἶναι νὰ ἔχωσιν ἐνδείξεις πραγματικὰς τῆς ὀφειλομένης ἐθνικῆς εὐγνωμοσύνης, προσφέρεται εἰς ἕκαστον ἡ γῆ εἰς ἰδιοκτησίαν κατὰ τὴν ἰδίαν αὐτῶν ἐκλογὴν διὰ τῆς αὐτῆς διαταγῆς.

Πρῶτον ἤδη ἐκ τῶν ἐθνικῶν κτημάτων χαρίζει ἡ Διοίκησις Ἀλλὰ πρῶτον ἤδη ἔλαβε τηλικαύτην χρεῖαν τὴν ὁποίαν ὁ Θεὸς νὰ πολλαπλασιάσῃ. Μὲ ἡρωϊκὰς πράξεις ἔχει νὰ σωθῇ ἡ Ἑλλάς κύριοι, ἡ ὁποία ἐγέννησε προτοῦ καὶ πρέπει νὰ γεννήσῃ καὶ σήμερον ἄνδρας ἥρωας, σωτῆρας αὐτῆς.

Τὸ Μινιστέριον τῶν ναυτικῶν ἃς ἐνεργήσῃ τὴν διαταγὴν, ἐφ' ὅσον αὐτῷ ἀνήκει, εὐχόμενον εἰς τὸ νὰ λάβῃ ἀφορμὴν ἀκολούθως καὶ μιμητὰς τῶν ἀνδρείων τούτων νὰ παραστήσῃ εἰς τὴν Διοίκησιν.

Ἐν Ἀργεῖ, τὴν 28 Ἰουνίου 1822.

Θ. ΝΕΓΡΗΣ.

Τὸ Μινιστέριον τῶν ναυτικῶν διὰ τῆς ἐπομένης διαταγῆς του ἀποστέλλει εἰς τὴν Βουλὴν τῶν Ψαρῶν τὸν νόμον καὶ τὰς διαταγὰς τῆς διοικήσεως.

Ἀριθ. 290.

ΠΡΟΣΩΡΙΝΗ ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ.

Τὸ Μινιστέριον τῶν ναυτικῶν

Πρὸς τὴν φιλογεγεστάτην Βουλὴν τῶν Ψαρῶν.

Τὸ Μινιστέριον τῶν ναυτικῶν μετὰ τὴν γενομένην ἡρωϊκὴν ἀνδραγαθίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου διὰ τῶν ἡφαιστίων, τὰ ὁποῖα ἐκεράυνωσαν δύο βαστέλα καὶ ἑτέρα κατεζημίωσεν, καὶ δι' αὐτοῦ τούτου τοῦ ἡρωϊκοῦ κατορθώματος ἐμψύχωσαν οὐχὶ μόνον τοὺς ἐν τῇ θαλάσῃ πλέοντας, ἀλλὰ τοὺς ἐν τῇ ξηρᾷ γενικῶς Ἕλληνας καὶ σχεδὸν καὶ αὐτοὺς τοὺς Ἑλληνικοὺς λίθους, ἔγραψεν εἰς τὴν Διοί-

κρίσιν ὅτι τῶν ἡφαιστείων κυβερνῆται καὶ ναῦται, διὰ τὴν φίλην πατρίδα, ἀπεφάσισαν νὰ θυσιάσωσι τὴν ἰδίαν ζωὴν, μὴ στοχαζόμενοι γονεῖς, γυναικας καὶ τέκνα, καὶ μὲ τοιαύτην στερεὰν γνώμην ὁρμήσαντες κατὰ τοῦ τυράννου κατέκαυσαν ἕως τοῦ νῦν τρία βαστέλα. Τοὺς τοιούτους ἡ Πατρίς δὲν πρέπει νὰ τοὺς τιμῇ, ἐκτὸς τῶν ὀλίγων γροσίων τὰ ὅποια δωρεὰν τοῖς δίδονται, μὲ μίαν ἀνάλογον γῆν ἣτις εἶναι ἱκανὴ νὰ τοὺς θρέψῃ, καὶ ἔτι νὰ τοῖς δοθῇ ἐν ἀξίωμα καὶ παράσημον ἀργυροῦν (ἥτοι καβαλαρία) πρὸς τιμὴν τους, τόσον ἐκείνων, οἵτινες ὡς τοῦ νῦν ἐνήργησαν, καθὼς καὶ οἱ μετὰ ταῦτα ἐνεργήσαντες. Ἡ ὑπερτάτη Διοίκησις ἅμα λαβοῦσα τὴν παρὰ τοῦ Μινιστέριου τούτου γνώμην, καθυπέβαλεν εἰς τὴν Βουλὴν καὶ ἐκυρώθη, ὅθεν καὶ ἔγινεν νόμος, τὴν αὐτὴν τῆς Διοικήσεως διαταγὴν ἀντίγραφον σὰς περιλαμβάνει ἵνα γίνῃ γνωστὸν τοῖς πᾶσι. Συγχαίρεται τὸν Μινιστέριον τῶν ναυτικῶν μὲ τοὺς ἥρωας τοὺς τὰ ἐχθρικὰ βαστέλα κατακαύσαντας· συγχαίρει καὶ μὲ ἐκείνους οἵτινες μετὰ ταῦτα θέλουν καύσει καὶ φιλοτιμηθῇ, ὅστις ἔχει βανίδα αἵματος ἡρωϊσμοῦ καὶ ἀγαπᾷ τὴν παροῦσαν δόξαν καὶ τὴν μετὰ θάνατον ἀνδραγαθίαν, διὰ μέσου τῶν ἡφαιστείων.

Ἄς μὴ παραπονηθῇ τώρα οὐδεὶς, διότι δὲν τοῦ ἐδόθη ἡ χρηματικὴ φιλοδωρία· διότι τὸ κοινὸν ταμεῖον ἔχει ἔλπειψιν χρημάτων· ἅμα ὅπου λάβει θέλει τοὺς τὰ μετρήσει κατὰ τὴν δοθεῖσαν ὑπόσχεσιν τῶν ναυάρχων, καὶ ἅς μείνωσιν ἀμέριμνοι.

Ὡς τόσον στείλετε τὸν κατάλογον τῶν εἰς τὰ ἡφαιστια ναυτῶν διὰ νὰ βαλθῇ εἰς πράξιν ἀπὸ τοῦ Μινιστέριου τῶν ναυτικῶν, κατὰ τὴν διαταγὴν τῆς Διοικήσεως, ἵνα δώσῃ ἐκάστου ἑγγραφον ὑπόσχεσιν περὶ τῶν ἀνδραγαθημάτων του. Ἐρρωθε.

Φραντσέκος Βούλγαρης.—Ιω. Ν. Λαζάρου

Τὴν χρηματικὴν ἀμοιβὴν φρονῶ, ὅτι οἱ ψαριανοὶ πυρπολισταὶ δὲν τὴν ἔλαβον ὡς ἐκ τῆς ἀνεχεῖας τοῦ ἔθνικοῦ ταμεῖου· ἡ ἐπιτροπὴ ὅμως ἀπὸ τοὺς λογαρι-

ασμούς τῆς κοινότητος τῶν Παρῶν δύναται νὰ πληροφορηθῇ ἐάν τὴν ἔλαβον ἢ οὐ.

Μετὰ τὸν πυρπολισμὸν τὸν ἐχθρικῶν πλοίων, εἰς Σάμον, κατὰ τὸ ἔτος 1824, τὸ Μινιστέριον τῶν ναυτικῶν διὰ νὰ ἐνισχύσῃ τὸν ζῆλον τῶν ναυτικῶν ἔπεμψεν εἰς τὸ Ἐκτελεστικὸν τὴν ἀκόλουθον ἀναφορὰν του, αἰτῶν δι' αὐτῆς ἵνα διακηρυχθῶσι καὶ αὖθις αἱ ἀμοιβαί.

Ἀριθ. 1137.

ΠΡΟΣΩΡΙΝΗ ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ.

Πρὸς τὸ Σ. Ἐκτελεστικὸν Σῶμα,

Τὸ ὑπουργεῖον τῶν ναυτικῶν

Περιλείπεται ἀναφορὰ καὶ κατάλογος τῶν ναυτῶν τοῦ ἡφαιστείου κ. Κωνσταντίνου Κανυρίου, οἵτινες ἐπυρπόλησαν τὴν ἐχθρικήν φρεγάταν τῶν 56 κανονίων εἰς τὴν Νῆσον Σάμον· ἐξ αὐτῶν εἰσὶ τέσσαρες παρσχαραῖται (μοῦτζοι) οἱ ὅποιοι ζητοῦσι τὴν ὑποσχομένην αὐτοῖς ὥρεάν πρὸς ἐμψύχωσιν ἐτέρων ἀνδραγαθημάτων.

Τὸ Ὑπουργεῖον τῶν ναυτικῶν ἐξεύρει ὅτι νὰ ἀπεφασίσθῃ ἀπὸ τῆς πρώτης περιόδου νὰ δοθῇ μία ὥρεα χρηματικὴ καὶ ἀνά δεκαπέντε στρέμματα γῆς, ὡς θεωρεῖται ἀπὸ τὰς ἐσωκλείστους δύο διαταγὰς τῆς πρώτης περιόδου 1800 καὶ 1952, εἰς τὰς 19 καὶ 28 Ἰουνίου, διὸ καὶ εὐρίσκει δίκαιον νὰ τοῖς δοθῶσι μία ὥρεα χρηματικὴ καὶ ἀποδεικτικὸν ἐκ τοῦ ναυτικοῦ διὰ νὰ ἐμψυχωθῶσι καὶ οἱ λοιποὶ τῶν ἡφαιστείων, νὰ πράξωσιν ὁμοίας ἀνδραγαθίας.

Ἐγκρίνει προσέτι διὰ νὰ τυπωθῇ ἡ προκήρυξις τῶν 28 Ἰουνίου 1822 ἀριθ. 1952, καὶ νὰ δοθῇ ἐν ἀντίγραφον ἐξ αὐτῆς ἐκ τοῦ ναυτικοῦ ἐνὶ ἐκάσῳ ναύτῃ τοῦ ἡφαιστείου, εἰς ἔνδειξιν διὸ καὶ ἀναφέρει πρὸς τὸ Σ. Ἐκτελεστικὸν Σῶμα ἵνα διατάξῃ τὰ εἰκότα.

Ἐν Ναυπλίῳ τῇ 25 Αὐγούστου 1825.

Ἐν ἀπουσίᾳ τῆς τριμελὲς ἐπιτροπῆς

ὁ γενικὸς Γραμματεὺς

Γ. ΚΩΠΑΣ,

Τὸ Ἐκτελεστικὸν Σῶμα κατὰ τὴν ἀναφορὰν τοῦ Μινιστερίου τῶν ναυτικῶν ἐνέκρινε τὴν προκήρυξιν τῆς 28 Ἰουνίου 1822 ὑπ' ἀριθ. 1952, τὸ δὲ ὑπουργεῖον τῶν ναυτικῶν ἐχορήγησεν εἰς τοὺς ἀριστεύσαντας πυρπολιστάς τὸ ὑποσχετικὸν ἔγγραφον περὶ βραβεύσεως αὐτῶν ἐν καιρῷ τῷ δέοντι. Εἰς τοὺς πλοίαρχους τῶν πυρπολικῶν, δὲν ἐχορηγήθη ἔγγραφος ἀπόδειξις, διότι ἔμελλε περὶ αὐτῶν νὰ ληφθῇ ἰδιαιτέρα πρόνοια, μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῶν πραγμάτων. Τὰ πολεμικὰ διπλώματα τῶν πυρπολικῶν πλοίων, ἅτινα ἐχορήγουν αἱ τρεῖς ναυτικαὶ κοινότητες καὶ ἡ διοίκησις, ἔδιδον εἰς τοὺς πλοίαρχους αὐτῶν τὸ δικαίωμα καὶ εἶχον ἀξιωματικούς τῶν πληρωμάτων.

Ἰδοὺ τὸ ὑποσχεθὲν ἔγγραφον τοῦ ὑπουργείου.

Περίοδ. 6'. ἀριθ. 1205.

ΠΡΟΣΩΡΙΝΗ ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ.

Τὸ ὑπουργεῖον τῶν ναυτικῶν

Πρὸς τὸν

Ἐπειδὴ καὶ συνηγωνίσθης ἐν τῷ τοῦ ἡφαιστείῳ τὸ ὅποιον ἐπυρπόλητε τὸ ἐχθρικόν τὸ Ὑπουργεῖον τῶν ναυτικῶν εὐχαρίσω σοὶ ἀναγγέλλει τὴν χαροποιὰν ταύτην ἀγγελίαν, ὅτι ἡ σεβαστὴ Διοίκησις καὶ τὸ ἔθνος εὐγνωμονεῖ, καὶ ἐν καιρῷ μέλλει νὰ σοὶ ἀποδώσῃ μεγάλης τὰς ἀνταμοιβάς, καὶ εἶναι εὐελπίς ὅτι ἡ τιμὴ αὐτὴ θέλει ἐξάφει εἰς τὴν καρδίαν σου ἡρώϊκόν ζῆλον καὶ προθυμίαν πρὸς νέας ἐκδουλεύσεις τῆς Πατρίδος.

Ἐν Ναυπλίῳ τὴν . . Αὐγούστου 1824.

(Τ. Σ.)

(Ἔπονται αἱ ὑπογραφαί) (*)

Ἐπιτρέψατέ μοι κύριε Πρόεδρε, εἰς παρατηρήσεις

(*) Ἀποδεικτικὰ ἐχορήγουν εἰς τοὺς πυρπολιστάς καὶ αἱ Κοινότητες τῶν τοιῶν ναυτικῶν νήσων Ὑδρας Σπετσῶν καὶ Ψαρῶν ἀπὸ τοῦ ἔτος 1821 ὑπισχνόμεναι ἀμοιβὰς εἰς αὐτούς.

τινάς. Αἱ ὑποσχέσεις τοῦ ἀποδεικτικοῦ ὀρίζουσι μεγά-
 λας ἀμοιβάς ἐν καιρῷ, τὰ δὲ ἐπίσημα ἔγγραφα πρὸς
 τὴν ἀμοιβὴν τῆς γῆς ὀρίζουσιν καὶ ἀμοιβὴν παρασῆ-
 μου ἀργυροῦ· ὁ δὲ μακάριος Θ. Νέγρης, λέγει· «πρῶ-
 τον ἐκ τῶν ἐθνικῶν κτημάτων χαρίζει ἡ διοίκησις,
 ἀλλὰ . . . τὴν ὁποίαν ὁ Θεὸς νὰ πολλαπλασιάσῃ . . .
 εὐχόμενος τὸ ὑπουργεῖον τῶν ναυτικῶν νὰ παραστήσῃ
 μιμητὰς εἰς τὴν διοίκησιν.» Τῇ ἀληθείᾳ ὁ Θεὸς ἐνί-
 σχυσε τοὺς βραχίονας τῶν ναυτικῶν, καὶ τὸ ὑπουρ-
 γεῖον τῶν Ναυτικῶν παρέστησε πολλοὺς μιμητὰς εἰς
 τὴν διοίκησιν· ἀλλὰ μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τοῦ
 ἔθνους κύριε Πρόεδρε, βαθμοὶ ἀξιωματικῶν καὶ ὑπα-
 ξιωματικῶν τῶν κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν ἀγωνισα-
 μένων ἐχορηγήθησαν, συντάξεις, περιθάλψεις, ἐθνικαὶ
 γαῖαι πολυειδῶς καὶ πολυτρόπως ἀπενεμήθησαν, πρὸς
 βράβευσιν ἀριστείου ἐχορηγήθη, καθὼς καὶ τὸ νομο-
 θετηθὲν παράσημον εἰς τοὺς πληρεξουσίους τῆς Ἀ'.
 ἐθνικῆς συνελεύσεως· μόνον δὲ ἡ νομοθετημένη πρώτη
 ἀμοιβὴ τῶν πυρπολιστῶν ἔμεινε μέχρι τοῦδε ἀναπλή-
 ρωτος. Ὅθεν πέπεισμαι, κύριε Πρόεδρε, εἰς τὰ πα-
 τριωτικὰ αἰσθήματα τῆς ἐπιτροπῆς, ὅτι κατὰ τὸν
 νόμον θέλει χορηγήσῃ τὰς ἀμοιβάς.

Ἡ ἀπονομή τῆς βραβεύσεως ταύτης θέλει δώσῃ
 τὰς πραγματικὰς ἐνδείξεις τῆς ἐθνικῆς εὐγνωμοσύνης,
 ὡς λέγει ὁ πρόεδρος τοῦ Ἐκτελεστικοῦ καὶ ἀρχιγραμ-
 ματεὺς τῆς ἐπικρατείας, οἱ δὲ ἀπόγονοι τῶν ναυτι-
 κῶν Ἑλλήνων, ἐν πολέμῳ τῆς Πατρίδος θέλουσιν
 εἰπεῖν ὡς ἄλλοι νέοι στρατιῶται

«ἄμμες δέγ' ἐσόμεθα πολλῶν κάρρονες.»
 ἤτοι, ἡμεῖς θὰ γείνωμεν κρίττονες τῶν πατέρων μας.

Ἐν Ἀθήναις τὴν 8 Φεβρουαρίου 1865.

Μένω μὲ βαθύτατον σέβας
 ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΝΙΚΟΛΗΜΟΣ.

Ἵ π ο ν α ὐ α ρ χ ο ς .

Πρὸς τὴν Βουλὴν.

Κατὰ τὴν § 2 τοῦ ἄρθρου 102 τοῦ Συντάγματος περὶ ἱκανοποιήσεως τῶν ἀγωνιστῶν τῆς ἐπαναστάσεως, λαμβάνω τὴν τιμὴν νὰ ὑποβάλω εἰς τὴν Βουλὴν νομοσχέδιον τῶν ἀνδραγαθησάντων πυρπολιστῶν κατὰ τὸν ἱερὸν ἀγῶνα, ἀδικημένων ὄντων, ἵνα ἱκανοποιηθῶσιν.

Ὅλοι γνωρίζετε ὅτι εἰς ἐκεῖνον τὸν διὰ θαλάσσης ἀνίσον πόλεμον ὁ Ἑλληνικὸς στόλος διὰ τῶν πυρπολικῶν ἐνίκησε τὰς κολοσσιαίας ναυτικὰς δυνάμεις τοῦ ἐχθροῦ, ἡ δὲ νομοθετικὴ ἐξουσία ἐνομοθέτησεν ἀμοιβὰς διὰ τοὺς ἀνδραγαθήσαντας πυρπολιστάς. Τὰ κατωτέρω ἐπίσημα ἔγγραφα θεσπιοῦν αὐτάς. Καὶ ὅμως μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τοῦ ἔθνους, βαθμοὶ ἀξιοματικῶν ὑπαξιοματικῶν, συντάξεις, περιβάλλψεις, ἐθνικαὶ γαῖαι, ἀριστεῖν τοῦ ἀγῶνος, πολυειδῶς καὶ πολυτρόπως βραβεύσεις εἰς τοὺς κατὰ ξηρὰν καὶ κατὰ θάλασσαν ἀγωνισαμένους ἀπενεμήθησαν, μόνον δὲ ἡ πρώτη νομοθετημένη ἀμοιβὴ τῶν ἀνδραγαθησάντων πυρπολιστῶν ἔμεινεν ἀνερέργητος. Ὅθεν διὰ νὰ ἐκπηρῶσω τὸ κατῆκόν μου πρὸς τοὺς συναγωνιστάς μου καὶ διὰ νὰ ἐνεργηθῇ ὁ νόμος οὗτος, ἰδίαις δαπάναις ἐδημοσίευσα τὰ ἔγγραφα τῆς νομοθεσίας εἰς φυλλάδιον καὶ τὰ ἀπέστειλα εἰς τὴν ἐπιτροπὴν τοῦ ἀγῶνος.

Ἐπισυνάπτω ὧδε τὸ φυλλάδιον.

Μετὰ ταῦτα ἀνερευνῶν τὸ ἀρχεῖον τοῦ ἀγῶνος τῆς Βουλῆς, εὗρον καὶ τὰ παρακατατεθειμένα ὧδε πρακτικὰ αὐτῆς, ἀφορῶντα τὰς ἀμοιβάς.

Ἀπόσπασμα τῶν πρακτικῶν τῆς Βουλῆς τῆς 20 Αὐγούστου 1824.

«Εἴτα ἐγένετο λόγος καὶ περὶ ἀμοιβῆς τῶν πυρπολησάντων κατὰ τὴν Σάμον ἐχθρικά πλοῖα καὶ ἐνεκρίθη, ὅτι πρὸς τοῖς γένει χρηματικὴ ἀμοιβή, καθ' ἣ ἡ πρώτη περιόδος ἐθέσπισε. Προσέτι νὰ δοθῶσι πρὸς τὸν Κανάρειον καὶ » διὰ τὸν πυρπολιστὴν τοῦ ἐν Χίῳ βασιλέλου, διὰ τὸ ὁποῖον » δὲν ἔλαβε μηδέν. »

«Εἴτα ἐπροβλήθη ἂν πρέπει νὰ δίδωνται αἱ ἀμοιβαὶ

ναῦται εἰς ὅσους δοκιμάζουσι νὰ προσάπτωσι τὰ ἡφαίσ-
 νσται εἰς τὰ ἐχθρικά, ἢ εἰς ὅσους ἐπιτυχάνουσι τοῦ σκο-
 ποῦ καὶ ἐνεκρίθη εἰς μόνον τοὺς ἐπιτυχάνοντας· ὅθεν
 »καὶ νὰ δοθῶσι καὶ πρὸς τὰ τρία πυρπολικά πλοῖα, δηλαδή
 »τὸ Ὑδραϊκόν, τὸ Σπετσιωτικόν, καὶ ἡ ῥηθεῖσα ποσότης
 »ἐκάστῳ τῶν Ψαριανῶν, νὰ γένῃ δὲ καὶ προδούλευμα
 πρὸς τὸ ἐκτελεστικὸν περὶ τούτου.»

«Ἐγένετο τὸ προδούλευμα πρὸς τὸ ἐκτελεστικὸν ὑπ'
 »ἀριθ. 1145 περὶ χρηματικῆς ἀμοιβῆς τῶν καπετανέων
 »τῶν ἡφαιστειῶν τοῦ Ὑδραίου Γ. Βατικιώτων, Καναρίου
 καὶ Λέκα.»

Ὁ Β. Γραμματεὺς

Κωνσ. Τζωρτζίδης.

Ἐπειδὴ καὶ αἱ τότε περιστάσεις δὲν ἐπέτρεπον νὰ χο-
 ρηγηθῶσιν αἱ ἀμοιβαὶ τῆς γῆς καὶ τοῦ ἀργυροῦ παρασή-
 μου, ἐδίδοτο ἡ προσωρινὴ ἀμοιβὴ τῶν 15,000 γροσίων,
 (τὴν ὁποίαν καὶ ἐγὼ ἔλαβον διὰ τὸ πλήρωμά μου). Τὸ
 δὲ ὑπουργεῖον τῶν Ναυτικῶν ἐχορήγησε τὸ ὑποσχετικὸν
 ἔγγραφον εἰς τοὺς ἀνδραχθήσαντας πυρπολιστάς, δηλ. ὅτι
 ἐν δέοντι καιρῷ θέλουσιν ἀπολαύσει τῶν ἀμοιβῶν ὧν δι-
 καιοῦνται.

Ὁ τὴν ἀμοιβὴν τῆς γῆς ὀρίζων νόμος οὐδόλως ποιῶται
 μείαν ἀμοιβῆς εἰς τοὺς πλοιάρχους τῶν πυρπολικῶν. Περί
 τοῦ ἀντικειμένου τούτου ἐποίησα λόγον περὶ βραβεύσεως
 αὐτῶν κατὰ Ὀκτώβριον μῆνα τοῦ 1824 πρὸς τὰ μέλη
 τοῦ τότε ὑπουργείου τῶν Ναυτικῶν, μακαρίους Φραντσέ-
 σκον Βούλγαρην, Ἀνδρέαν Ἀργύρην καὶ γραμματέα Γ.
 Κώπαν, αὐτοὶ δὲ μοι ἀπήντησαν τὰ ἑξῆς.

«Τοὺς πλοιάρχους τῶν πυρπολικῶν θὰ τοὺς βραβεύσῃ
 »ἡ Κυβέρνησις μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τοῦ ἔθνους. Ἦδη
 »πρὸς ὑπουργεῖον προθύμως χρησιμεύει εἰς τοὺς πλοιάρχους
 »εὐχάρτην ἄγραφον, καὶ τὰ μέλη τοῦ ὑπουργείου θέτουν τὰς
 »ὑπογραφὰς τῶν· οἱ δὲ πλοιάρχοι τῶν πυρπολικῶν ἀνω-
 »θεν τῶν ὑπογραφῶν αἱ γράψουν τὴν ἀμοιβήν, τὴν ὁποίαν
 αὐτοὶ θέλουν.»

Ἰπὸ τοιούτου πνεύματος ἐμφορούμενον τὸ ὑπουργεῖον

τῶν Ναυτικῶν τότε, δὲν ἐγερθήγητεν ἔγγραφον ὑπόσχεσιν εἰς τοὺς πλοιάρχους, ἀλλὰ μόνον εἰς τὰ πληρώματα.

Ἡ τῆς ἐν Ἀθήναις Β'. ἐθνικῆς Συνελεύσεως ἐπιτροπὴ τοῦ ἀγῶνος, ἧς μέλη ἦτο καὶ οἱ ἀξιότιμοι φίλοι μου, βουλευτὴς Μεσολογγίου κ. Ἐπ. Δελιγεωργίου, ὁ καὶ πρόεδρος καὶ ὁ βουλευτὴς Σύρου, νῦν πρόεδρος τῆς Βουλῆς κ. Δ. Χρηστίδης, μὲ ἐπροσκάλεσε μὲ ἄλλους ναυτικούς ἵνα δώσωμεν πληροφορίας περὶ ναυτικοῦ. Πρὸς ταῖς αἰτιθείσαις πληροφορίες ἔδωκα καὶ περὶ τῆς νενομοθετημένης ἀμοιβῆς τῶν ἀνδραγαθησάντων πυρπολιστῶν· ἡ ἐπιτροπὴ δὲ παραδεχθεῖσα τὴν νομοθετηθεῖσαν ἀμοιβὴν ἐγνωμοδότησε καὶ διὰ τοὺς πλοιάρχους τῶν πυρπολικῶν ἀμοιβήν γῆς ἐκ στρεμμάτων ἑκατὸν (δρακ. πρακτ. αὐτῆς ἀριθ. 48 περὶ πυρπολιστῶν).

Τὸ ναυτικὸν τμήμα τῆς ἐπιτροπῆς τοῦ ἀγῶνος, συγκαείμενον ἀπὸ ἀξιοσέβαστα μέλη τῶν τριῶν ναυτικῶν νήσων γνωρίζοντα τοὺς κινδύνους καὶ τὴν σύνθεσιν τῶν πληρωμάτων, καὶ τὰ διπλώματα ἅτινα ἐξέδιδον αἱ τρεῖς ναυτικαὶ κοινότητες, καὶ ἡ διοίκησις τοῦ νὰ ἔχουσιν ἀξιωματικούς ἐγνωμοδότησεν εἰς ἕκαστον πλήρωμα νὰ ἔχῃ ἓνα ἀξιωματικὸν καὶ ἀμοιβὴν γῆς στρέμματα 30 ὁμοίαν τοῦ ναυκλήρου.

Τὰς γνωμοδοτήσεις ταύτας τῶν δύο ἐπιτροπῶν ὡς δικαίας τὰς ὑποστηρίζω.

Αἱ κοινότητες τῶν ναυτικῶν νήσων Ἰθράς, Σπετσῶν καὶ Ψαρῶν εἰς τὴν ἐναρξιν τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος ἐπεψήφισαν ἀμοιβὰς καὶ συντάξεις διὰ τοὺς ἀνδραγαθήσαντας καὶ ἀκρωτηριασθέντας, καὶ διὰ τοὺς φοιηθέντας διὰ τὰς χήρας καὶ ὀρφανὰ των (ἡ κοινότης τῶν Ψαρῶν ἕως τῆς καταστροφῆς τῆς εἶχεν εἰς πλήρη ἐνέργειαν τὰς ἐπεψήφισμένας ἀμοιβὰς ταύτας). τὸ δὲ ὑπουργεῖον τῶν Ναυτικῶν μὲ τὸ ἀνωτέρω ὑποσχετικὸν ἀμοιβῆς ἀποδεικτικὸν ἐπεσφράγισε τῶν ναυτικῶν κοινοτήτων τὰς ἐπισχυομένας ἀμοιβὰς.

Τὰ ὀνόματα τῶν ἀνδραγαθησάντων πυρπολιστῶν εἶναι καταχωρημένα εἰς τὸ Μητρώον τοῦ ναυτικοῦ τμήματος τῆς ἐπιτροπῆς τοῦ ἀγῶνος, καὶ ἡ Κυβέρνησις δύναται νὰ εὑρῇ αὐτὰ ἐν τῷ Μητρώῳ.

Παρακαλῶ τὴν Βουλὴν νὰ ἐπιψηφίσῃ τὸ προτεινόμενον νομοσχέδιον.

Ἐν Ἀθήναις, τὴν 6 Νοεμβρίου 1869.

Ὁ βουλευτὴς Νέων Ψαρῶν

Κ. ΝΙΚΟΛΗΜΟΣ.

ΠΡΟΤΑΣΙΣ ΝΟΜΟΥ

Ἄρθρον 1.

Κατὰ τὸ ὑπ' ἀριθ. 150 θέσπισμα τῆς Βουλῆς τῆς 24 Ἰουνίου 1822, καὶ ὑπ' ἀριθ. 1452 τῆς 28 Ἰουνίου 1822 διακηρύξεως τοῦ προέδρου τοῦ ἐκτελεστικοῦ, χορηγεῖται εἰς τοὺς ἀνδραγαθήσαντας κατὰ τὸν ἱερὸν ἀγῶνα πυρπολιστάς, εἰς μὲν τοὺς ναυκλήρους στρέμματα γῆς τριᾶκοντα, εἰς δὲ τοὺς ναύτας δεκαπέντε.

Ἄρθρον 2.

Χορηγεῖται ἐπίσης εἰς τοὺς ἀνδραγαθήσαντας πλοιάρχους πυρπολιστάς στρέμματα γῆς ἑκατὸν, εἰς δὲ τοὺς ἀξιωματικοὺς τῶν πυρπολικῶν στρέμματα γῆς τριάκοντα.

Ἄρθρον 3.

Αἱ γαῖαι αὗται νὰ δοθῶσιν ἀπὸ τὰς ἐθνικὰς γαίας δωρεὰν ἀπὸ ὁποίαν ἐπαρχίαν τῆς Ἑλλάδος ἐγκρίνωσι.

Ἄρθρον 4.

Ἀπὸ τοὺς ἀποβιώσαντας πυρπολιστάς τὴν εἰρημένην γῆν θέλουσι λάβει αἱ χῆραι αὐτῶν ἢ οἱ νόμιμοι κληρονόμοι.

Ἄρθρον 5.

Θέλει χορηγηθῇ εἰς αὐτοὺς τοὺς ἀνδραγαθήσαντας πυρπολιστάς πλοιάρχους, ἀξιωματικοὺς ὑπαξιωματικοὺς καὶ ναύτας, τὸ ἀργυροῦν παράσημον τοῦ Τάγματος τοῦ Σωτήρος κατὰ τὸ ἀνωτέρω θέσπισμα τῆς Βουλῆς καὶ τὴν διακηρύξιν τοῦ προέδρου τοῦ ἐκτελεστικοῦ.

Πρὸς τὴν Βουλὴν.

Κύριοι! φανὴ συνειδήσεως μοὶ ἐπιτάττει λέγουσα. ἀμνησθῆναι τῶν ἡμερῶν ἐκείνων, ὅταν ὁ Ἑλληνικὸς στόλος ἀντιπαρατάττετο εἰς ναυμαχίαν μετὰ τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου καὶ οἱ ναύαρχοι τοῦ Ἑλληνικοῦ ὕψησαν τὰ σενιάλα λέ-

γοντα. Τὰ πυρπολικά νὰ ὀρμήσουν κατὰ τοῦ ἐχθροῦ· καὶ ὅταν σεῖς οἱ πλοίαρχοι τῶν πυρπολικῶν διατάττετε τὴν ἐκτέλεσιν τῶν σενιῶν, οἱ ἥρωες οὗτοι ἀψηφοντες τὰ πάντα, συζύγους, τέκνα, γονεῖς, μὲ θρησκευτικὴν εὐλάβειαν καὶ μὲ πατριωτικὸν ζῆλον ἐξετέλουν τὰ διατασσόμενα καὶ ἔτρεπον τὸν ἐχθρικὸν στόλον εἰς φυγὴν, ὃ δὲ Ἑλληνικὸς ἐλάβεκε τὴν νίκην.

Ταῦτα πράττοντες, εἶχον καὶ τὴν παρήγορον ἐλπίδα ὅτι ἡ κυβερνήσις δὲν θέλει ἐγκαταλείψει αὐτοὺς καὶ τὰς συζύγους των, ἀλλὰ δυστυχῶς ἡ ἐλπίς αὐτῶν δὲν ἐπραγματοποιήθη, διότι οὐδεὶς εἶπεν εἰς τὰς κατὰ καιροὺς κυβερνήσεις τὴν γενομένην ἀδικίαν εἰς αὐτοὺς. Γνωρίζω ἐκ τοῦ πλησίον τοὺς ἥρωας τούτους, ὧν οἱ εἰσέτι ζῶντες, προβεβηκότες καὶ μὴ ἔχοντες τὰ προσόντα τοῦ νόμου τῆς συντάξεως νὰ λάβωσι σύνταξιν, ἀκτῆμονες δὲ ὡς ναυτικοὶ καὶ ἀδυνατοῦντες ὡς ἐκ τοῦ γήρατος νὰ ἐργασθῶσι, στεροῦνται καὶ αὐτοῦ τοῦ ἄρτου. Τὸ ἡρωϊκὸν ἀνάστημά των, ὃ ἀρρενωπὸς χαρακτήρ των, οἱ σπινθηροβολοῦντες ὀφθαλμοὶ των τότε, ἐδείκνυν τὴν εὐτολμίαν καὶ ἀνδρίαν των. Κυρτοὶ καὶ κεκυφῶτες ἦδη ὑπὸ τὸ βάρος τοῦ χρόνου καὶ ὑπὸ τῆς πενίας πιεζόμενοι, ἐκτείνουσι τὴν χεῖρα χάριν ἐλέους ζητοῦντες ἄρτον. Πρὸς Θεοῦ!!! ἄρτον.....

Διὰ νὰ ἐκπληρώσω τὴν φωνὴν τῆς συνειδήσεως, ὀφείλω νὰ ὑπερασπίσω τὰ δικαιώματα αὐτῶν ἐνώπιον τῆς Βουλῆς, καὶ ἐπειδὴ τοῦ ἀποδεικτικοῦ αἱ ὑποσχέσεις εἶναι ἐξαιρετικάι, διὰ νὰ ἐκπληρωθῶσι καὶ οὕτω δοθῇ ἄρτος εἰς τοὺς ἐπιζῶντας γεγηρακότας τούτους ἥρωας, ὑποβάλλω νομοσχέδιον εἰς αὐτὴν, ἵνα εἰς μὲν τοὺς ἀξιωματικούς καὶ ναυκλήρους χορηγήσῃ τὸν ἐλάχιστον ὅρον τοῦ νόμου τῶν συντάξεων, τοῦ ναυκλήρου ἀ. τάξεως δρ. 40, εἰς δὲ τοὺς ναύτας σύνταξιν τοῦ αὐτοῦ νόμου τοῦ ἐλαχίστου τοῦ ἐπὶ τῶν ἀρμενίων ἀ. τάξεως δρ. 30, μετὰ δὲ τὸν θάνατον αὐτῶν νὰ περιέρχωνται εἰς τὰς χήρας των κατὰ τὸν νόμον. Τὸ αὐτὸ δὲ δικαίωμα νὰ χορηγηθῇ καὶ εἰς τὰς χήρας τῶν ἀποβιωσάντων ἀνδραγαθησάντων πυρπολιστῶν κατὰ τὸν βαθμὸν τῶν συζύγων των.

Πληροφορῶ τὴν Βουλὴν, ὅτι ἐκ τῶν ἀνδραγαθησάντων

τούτων πυρπολιστῶν Ψαρριανῶν, Ὑδραίων καὶ Στατσειωτῶν ἕνεκα τῆς παρελθούσης πολυετίας πολλοὶ ἀπέθανον (ὡς π. χ. τὸ ἐμὸν πλήρωμα ἐούγκειτο ἀπὸ ἀνδρας μετ' ἐμοῦ 26 ἐξ αὐτῶν ἀπεβίωσαν μέχρι τοῦδε 15, καὶ πολλὰι χῆραι αὐτῶν ἀπεβίωσαν· τὴν αὐτὴν φθορὰν ἐπέφερεν ἡ πολυετία καὶ εἰς τοὺς λοιποὺς, χῆραι δὲ ἐπιζῶσιν ὀλίγαι, πολλοὶ δὲ ἐπιζῶντες ἔλαβον τὸν βαθμὸν τοῦ ἀξιωματικοῦ, ὥστε οὗτοι δὲν θέλουσι λάβει τὴν εἰρημέειν συντάξιν ὡς βυθμο-λογηθέντες ἤδη. Ἄρα διὰ τοὺς ὑπολειπομένους ὀλίγους ὡς ἐκ τῆς ἀπονεμηθισμένης εἰς αὐτοὺς συντάξεως ὑπαξιωμα-τικῶν, μικρὰ εἰς τὸ δημόσιον θέλει προκύψει δαπάνη, καὶ αὕτη ὀλιγοχρόνιος διὰ τὴν προεβηκυῖαν ἡλικίαν αὐτῶν τε τῶν ἰδίων καὶ τῶν χηρῶν αὐτῶν.

Ἡ ἀπονομή τῆς νεομοθετημένης ἀμοιβῆς τῆς γῆς καὶ τοῦ ἀργυροῦ παρασήμου, καθὼς καὶ ἡ χωρηγομένη σύν-ταξις διὰ τῆς βαθμολογίας, στριζόμεναι εἰς ἐπισήμους ὑποσχέσεις, πραγματοποιούμεναι, θέλουσιν ἀποδείξει ὅτι ἡ μὲν κυβέρνησις ἀσπάζεταιται τὴν πρὸς τοὺς ἥρωας ἐκεί-νους ἐθνικὴν εὐγνωμοσύνην, ἡ δὲ πατρίς οὐδέποτε λησμο-νεῖ τὰ τέκνα της, καὶ ἐνῶ οἱ γέροντες θέλουσιν εὐλογεῖ τοὺς ὑπὲρ πατρίδος ἀγωνάς των, οἱ ἀπόγονοί των βλέπον-τες τὴν ἀποδιδομένην ἐθνικὴν εὐγνωμοσύνην εἰς τοὺς ὑ-πὲρ πατρίδος ἀγωνισαμένους, θέλουσι προσπαθήσει νὰ φα-νοῦν ἐφάμιλλοι εἰς ἐπικειμένας ἀνάγκας τῆς πατρίδος.

Ἡ ἐπιψήφισις παρὰ τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας τοῦ νό-μου, δι' οὗ θέλει ἀπονεμηθῇ δικαιοσύνη εἰς τοὺς πυρπολη-στάς, θὰ μετατρέψῃ ἀναντιρρότως τὴν λύπην, ἣν ἔχουσιν εἰς εὐλογίας, καὶ θὰ ἐπισύρῃ τὴν ἐθνικὴν εὐγνωμοσύνην ἐφ' ἑμᾶς.

Ἡ ἀπονομή εἶναι δικαιοσύνης ἔργον νὰ χρηρηθῇ εἰς πάντας τοὺς ἀπ' ἀρχῆς τοῦ ἀγῶνος ἀνδραγαθήσαντας πυρπολητάς ἢ εἰς τὰς χήρας αὐτῶν.

Παρακαλῶ τὴν Βουλὴν ν' ἐπιψήφισῃ τὸ περὶ οὗ ὁ λό-γος νομοσχέδιον.

Ἐν Ἀθήναις, τὴν 6 Νομβρίου 1869.

Ὁ βουλευτὴς Νέων Ψαρρῶν

Κ. ΝΙΚΟΛΗΜΟΣ.

ΠΡΟΤΑΣΙΣ ΝΟΜΟΥ.

Ἄρθρον 1.

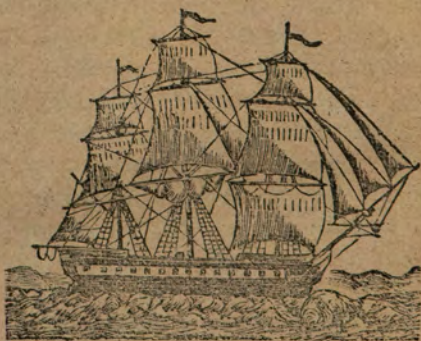
Χορηγεῖται σύνταξις εἰς τοὺς ἀνδραγαθήσαντας κατὰ τὸν ἱερὸν ἀγῶνα πυρπολητάς, εἰς μὲν τοὺς ἀξιωματικούς καὶ ναυκλήρους ὁ ἐλάχιστος, ὅρος τοῦ ὑπὸ στοιχ. ΣΚΗ. νόμου τῶν συντάξεων τοῦ ναυκλήρου ἁ. τάξεως δραχ. 40. εἰς δὲ τοὺς ναύτας τοῦ αὐτοῦ νόμου ὁ ἐλάχιστος ὅρος τοῦ ἐπὶ τῶν ἀρμένων ἁ. τάξεως δραχ. 30.

Ἄρθρον 2.

Μετὰ τὴν ἀποδίωσιν αὐτῶν ἡ σύνταξις νὰ περιέρχεται εἰς τὰς χήρας τῶν κατὰ τὸν νόμον.

Ἄρθρον 3.

Νὰ χορηγηθῇ ἡ σύνταξις εἰς τὰς χήρας τῶν ἀποδιωσάντων ἀνδραγαθήσαντων πυρπολητῶν κατὰ τὸν χαρακτηρισμὸν τοῦ βαθμοῦ, ὃν ἤθελον λάβει ζῶντες οἱ σύζυγοι αὐτῶν.

ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΝΑΥΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

ΤΟΥ

ΚΑΤΑ ΘΑΛΑΣΣΑΝ ΥΠΕΡ ΕΘΝΙΚΗΣ ΑΥΤΟΝΟΜΙΑΣ ΑΓΩΝΟΣ
ΤΩΝ ΤΡΙΩΝ ΝΗΣΩΝ

ΥΔΡΑΣ, ΣΠΕΤΣΩΝ *καὶ* ΨΑΡΩΝ

ΚΑΙ ΤΩΝ ΜΕΤΑΣΧΟΝΤΩΝ ΑΥΤΟΥ
ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΜΕΡΩΝ,

ΥΠΟ

Γ. Π. ΦΩΤΟΠΟΥΛΟΥ.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΤΥΠΟΙΣ Α. ΚΤΕΝΑ.

1872.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ.

Πρὸ δύο ἤδη ἐτῶν διευθύνων τὸ ναυτικὸν τμήμα τῆς ἐπιτροπῆς τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος, καὶ ὑπ' ὄψιν ἔχων ἅπαντὰ τὰ συνιστῶντα τὸν θαλάσσιον τοῦ 1821 ἀγῶνα ἔγγραφα, συνέταξα καὶ κατήρτισα τὴν ὅσον ἔνεστι ἀκριβῆ καὶ πιστὴν ἐπίτομον ταύτην πραγματείαν· εἰς δὲ τὴν ἐξιστόρησιν τῶν γεγονότων ἐτήρησα ἄκραν ἀμεροληψίαν τόσον ὡς πρὸς τὰς ἐν ταῖς ναυμαχίαις καὶ λοιπὰ πράξεις εἰδικῶς ἐκάστης νήσου, καὶ εἰς τὴν πρὸς ἐξάσκησιν τῶν ἐνεργειῶν ἐκάστου τῶν διαμαχομένων Ἑλλήνων καὶ Τούρκων διαγωγὴν, καθ' ὅσον ἔλαβον ὑπ' ὄψιν, ὅτι πᾶς ὁ καλὰ πράττων εἶναι ἀξιόπαινος, καὶ πᾶς ὁ κακὰ πράττων ἀξιόμεμπτος. Καὶ χρέος δικαίου ἱστορικοῦ εἶναι τὰς μὲν καλὰς πράξεις νὰ ἐπαινῇ, τὰς δὲ κακὰς νὰ κατακρίνῃ εἴτε φίλος εἶναι εἴτε ἐχθρὸς ὁ πράξας. Ἐντεῦθεν ὀρμώμενος ἐπέκρινά ἀμερολήπτως τὰς πράξεις ἀμφοτέρων τῶν διαμαχομένων Ἑλλήνων καὶ Τούρκων. Ἄλλ' εἶναι δίκαιον νὰ ἐπικρίνωνται οἱ ἄνθρωποι καθ' ἣν ἔλαβον ἀνατροφὴν, καθ' ἧς ἀπέκτησαν γνώσεις, καθ' οὓς ἔζησαν καιροὺς, κατὰ τοὺς σκοποὺς πρὸς οὓς ὠρμήθησαν καὶ καθ' ἧς περιστάσεις εὐρέθησαν, ἂν ᾗται ἀληθές, ὅτι τὰ ἀθεμιτουργήματα τῶν καταστρεφουσῶν τὰς κυβερνήσεις ἐπαναστάσεων εἶναι καρποὶ τῶν καταστρεφόμενων κυβερνήσεων, ὀφείλομεν νὰ μὴ μετρῶμεν διὰ τοῦ αὐτοῦ μέτρου τὰς κακὰς πράξεις τῶν κατθλιβόντων ἀρχόν-

των καὶ τῶν ἐξανισταμένων ὑπεξουσίων, μηδὲ νὰ ζητῶμεν παρὰ τοῖς δούλοις τῶν δούλων τοῦ Κορανίου, τὰς ἀρετὰς δι' ὧν ἐδοξάσθησαν οἱ γεννηθέντες, τραφέντες καὶ ἀποθανόντες ὑπὸ τὴν νομοθεσίαν τῶν Λυκούργων καὶ τῶν Σολῶνων.

Τὰ ἀθεμιτουργήματα τῶν Ἑλλήνων εἶναι μαθήματα τῆς Τουρκικῆς σχολῆς καὶ ἀποκυήματα τῆς δουλείας· τὰ δὲ τῶν Τούρκων εἶναι ἔργα τῆς θελήσεως καὶ τῆς ἐξουσίας των καὶ ὥς τοιαῦτα ἀσυγκρίτῳ λόγῳ ἀξιωμαμπότερα. Δίκαιον λοιπὸν ἐπὶ τῶν ἀθεμιτουργημάτων τούτων νὰ κατακρίνωνται οἱ διδάσκαλοι καὶ οἱ κύριοι μᾶλλον, ἢ οἱ διδασκόμενοι καὶ οἱ δοῦλοι. Ἀπαραίτητον πάσης κυβερνήσεως χρέος εἶναι νὰ καθοδηγῇ τὸν λαόν της εἰς τὰ ἠθικά του καθήκοντα, λίαν δὲ ἀξιοκατάκριτος καθίσταται ἀμελοῦσα πρώτη τὸ πρὸς τὸν λαόν της τοῦτο χρέος· πόσον δὲ μᾶλλον ἀξιοκατάκριτος εἶναι ἡ ἐκ συστήματος δίδουσα διὰ τῶν βδελυρῶν καὶ ἀπανθρώπων πράξεων της τὸ ἔσχατον παράδειγμα πάσης πολιτικῆς καὶ κοινωνικῆς ἀκολασίας; Τοιαύτη ἦτον ὁμολογουμένως κατὰ τὴν ἑναρξιν τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως ἡ Τουρκικὴ κυβερνησις, μήτε τὰ θεῖα τιμῶσα, μήτε τὰ ἀνθρώπινα, καὶ τοιαύτη οὕσα εἶναι ἀξία πάσης κατακρίσεως· διότι ἀντὶ νὰ ἐξημερώνη ἐξηγγρίωνεν οἰκειοθελῶς τὸν φανατικὸν λαόν της, καὶ ταῦτα ἐν μέσῳ τοῦ εὐρωπαϊκοῦ φιλελευθωπισμοῦ.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Ἐκθεσις τῶν αἰτίων αὐτῆς.

Ἀδύνατον νὰ διατηρηθῇ ἀμετάβλητος ἡ πολιτικὴ θέσις δύω ἔθνων τὰ ὁποῖα κατοικοῦν ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν τόπον, ὅταν τὸ δεσπότην διαμένει στάσιμον, τὸ δὲ δεσποζόμενον προοδεύει.

Ἡ πολιτικὴ μεταβολὴ αὐτῶν καθίσταται ἔτι μᾶλλον ἀναπόφευκτος, ὅταν ἔχουν διάφορον καταγωγὴν, διάφορον θρησκείαν, καὶ λαλῶσι διάφορον γλῶσσαν ζῶντα μακρὰν πάσης πρὸς ἄλληλα συγγενικῆς ἐπιμιξίας, θεωρούμενα δὲ ἀμοιβαίως καὶ μισούμενα ὡς βέβηλα.

Τοιαύτη ἦτον ἡ θέσις πρὸς ἀλλήλους τῶν Τούρκων καὶ τῶν Ἑλλήνων· ἡ δὲ ταχεῖα ἡ βραδεῖα ἐπικειμένη φορὰ τῆς μεταβολῆς ἀπέκειτο εἰς τὸν καιρὸν καὶ τὰς παραστάσεις.

Σημειωτέον δὲ ὅτι ἡ Ἑλλὰς ὑπὸ τοὺς Τούρκους πεσυῦσα δὲν ὑπέστη ὅ,τι τὰ ὑπὸ ξένην Ἀρχὴν πεσόντα ἐπὶ τῆς εἰσβολῆς τῶν βαρβάρων εὐρωπαϊκῶν ἔθνη, ὅτε δορυκτότερες καὶ δορύκτετοι συνεμίγησαν ὑπὸ τὴν αὐτὴν θρησκείαν καὶ τὴν αὐτὴν γλῶσσαν, καὶ ἀπεκατέστησαν προϊόντος τοῦ χρόνου ἓν καὶ τὸ αὐτὸ ἔθνος ὑπὸ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν κλίσιν.

Ὁ Ἰσλαμισμὸς ἤκμαζε μέχρι τοῦ ἀνωτάτου φανατισμοῦ ὅτε ἡ Ἑλλὰς ἔπεσεν εἰς χεῖρας τῶν Τούρκων, ἐνῶ ἡ εἰδωλολατρεῖα τῶν ἔθνων ὅσα διεχύθησαν εἰς τὴν Εὐρώπην ἦτον εἰς τὴν παρακ-

μήν της ὅτε τὴν ὑπέταξαν· διὰ τοῦτο ἐπὶ μὲν τούτων, ὑπερίσχυεν ὁ χριστιανισμὸς καὶ συνέχεεν κρατοῦντας καὶ κρατουμένους, ἐφ' ἐκείνων ὁμως δὲν ὑπερίσχυσε, διότι καὶ Τοῦρκοι καὶ Ἑλληνες διέμειναν ἐντὸς τῆς Ἑλλάδος διὰ παντὸς ἁμικτοί, οὐδὲ τὴν αὐτὴν ἐβάδισαν ὁδὸν ὡς πρὸς τὴν κοινωνικὴν τῶν ἀνάπτυξιν.

Οἱ Τοῦρκοι οὐδὲν ἔμαθον ἀφοῦ ἐκυρίευσαν τὴν Ἑλλάδα καὶ οὐδὲν ἀπέμαθον· ἦσαν ἀτιλέμποροι, ἀβιομήχανοι, ἀμαθεῖς, οἰηματῖαι, καὶ καταφρονηταὶ πάσης Εὐρωπαϊκῆς βελτιώσεως καὶ τοιοῦτοι διέμειναν, διότι ἡ ἀντικοινωνικὴ τῶν θρησκεία ἐθεωρεῖτο πρόσκομμα πάσης κοινωνίας τῶν ἐτεροθρήσκων ἐθνῶν, τὰ ὅποια μισοῦνται καὶ καταφρονοῦνται ἀπ' αὐτούς. Τούτου ἕνεκεν τέσσαρες αἰῶνες θαυματουργοὶ ἀπὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως διέβησαν δι' αὐτούς ὡς τέσσαρες ἡμέραι, οἱ δὲ αἰῶνες οὗτοι μετήνεγκον εἰς τὴν Εὐρώπην ἐκ τῆς βαρβαρότητος τὸν πολιτισμὸν διὰ τῆς ἀναγεννήσεως τῶν γραμμάτων, καὶ διὰ τῆς πορόδου τῶν ἀνθρωπίνων γνώσεων, βελτιώσαντες τὰ πολιτικὰ συστήματά της, καὶ εἰσχαγόντες τὴν τακτικὴν εἰς τὰ στρατεύματα καὶ τὸ ναυτικόν, καὶ καταστήσαντες τὸν πόλεμον τέχνην διὰ τῆς ὁποίας ἡ καλλιέργεια τοῦ νοῦς νικᾷ τὴν ἰσχὺν τοῦ σώματος.

Οἱ Ἕλληνες κύψαντες τὸν αὐχένα εἰς τοὺς νικητὰς αὐτῶν Τούρκους δὲν ὑπεδούλωσαν ὁμως ὀλοτελῶς καὶ τὸν νοῦν τῶν· ἀλλὰ πρεσβεύοντες θρησκείαν, τὴν ὑψηλὴν ἀρχὴν καὶ τὸ ὑψηλότερον τέλος τῆς φύσεως τοῦ ἀνθρώπου διδάσκουσαν, καὶ θαυμασίως συντελοῦσαν εἰς τελειοποίησιν τοῦ ἀνθρωπίνου νοῦς, δὲν ἔπαυσαν πλατύνοντες ὅσον ἐπέτρεπεν ἡ δουλικὴ τῶν κατὰστασις τὸν κύκλον τῶν ἰδεῶν τῶν· καταγόμενοι δὲ καὶ ἐκ μεγάλων προπατόρων, ὧν τὰ συγγράμματα καὶ τὰ ἔργα οὐδέποτε τοῖς ἦσαν ὀλοτελῶς ἄγνωστα, δὲν ἦτο δυνατόν νὰ φανῶσι διόλου ἀνάξιοι τῆς λαμπρᾶς καταγωγῆς τῶν. Κινούμενοι ἐκ τῶν δύο τούτων ὑψηλῶν ἀρχῶν, τῆς θρησκευτικῆς, λέγω, καὶ τῆς γενεαλογικῆς, ὠφελούμενοι καὶ ἐκ τῆς νωθρότητος, τῆς ἀβελτηρίας καὶ τῆς ἀπρνοησίας τῶν κρατούντων, ἐσχετίζοντο πρὸς τὰ σοφὰ βιο-

μήχανα ἔθνη τῆς Εὐρώπης διὰ τῆς ναυτιλίας τῆς τόσον καταλλήλου εἰς τὴν γεωγραφικὴν θέσιν τῆς Ἑλλάδος, καὶ διὰ τοῦ ἐμπορίου, πλουτοῦντες ὑλικῶς καὶ φωτιζόμενοι νοερῶς. Σοφώτεροι οἱ κρατούμενοι Ἕλληνες τῶν κρατούντων Τούρκων ὥς ἐκ τῆς σχέσεώς των πρὸς τοὺς Εὐρωπαίους καὶ τῆς πρὸς τὰ γράμματα κλίσεώς των, εὐκαμπτοὶ καὶ ὑποῦλοι ὥς ἐκ τῆς πολιτικῆς θέσεώς των, προσεκτικοὶ καὶ ἐπιτήδειοι νὰ ὠφελῶνται ἐκ τῶν συμπιπτουσῶν περιστάσεων, καὶ ἔχοντες συνήγορον ἢν αἰσθάνεται ἀνάγκη ὁ ἠθικῶς κατώτερος ἄνθρωπος τῆς συνδρομῆς τοῦ ἠθικῶς ἀνωτέρου, παρεισέδυσαν κατ' ὀλίγον καὶ εἰς αὐτὰ τὰ πολιτικὰ συμβούλια τῶν κρατούντων ὑπὸ διαφόρους ὑπηρεσίας, ἂν καὶ πάντοτε ὑποβλεπόμενοι καὶ κινδυνεύοντες.

Ἡ ἀγάπη τῆς ἐλευθερίας εἶναι ἔμφυτος εἰς τὰς καρδίας τῶν ἀνθρώπων, καὶ ὁσάκις ἡ κοινωνία δὲν παρέχει ἀποχρώσας ὑπὲρ αὐτῆς ἐγγυήσεις, ὁ κοινωνικὸς εἶος καταντᾷ ζυγὸς βαρὺς. Πολλοὶ τότε, προτιμῶντες παντὸς ἄλλου καλοῦ τὴν ἀπόλαυσιν τῆς ἐλευθερίας ἂν καὶ ἀγρίας καὶ ἀκανονίστου, ἀπαρνοῦνται οἰκειοθελῶς πᾶσαν συμβίωσιν μετὰ τῶν ὁμοίων, καὶ πλανώμενοι ἡμέραν καὶ νύκτα εἰς τόπους ἀγρίους, καταντοῦν διὰ τὴν συντήρησιν τῆς προσωπικῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς φυσικῆς ὑπάρξεως λυμεῶνες τῆς κοινωνίας ὅλης. Τοιαύτη κατάστασις τῆς κοινωνικῆς ἐλευθερίας, ἐπικρατήσασα ἐν Ἑλλάδι ἀφ' οὗ χρόνου ἡ Ἑλλὰς ὑπεδουλώθη, προήγαγε τάξιν ἀνθρώπων γνωστῶν ὑπὸ τὸ ὄνομα κ λ ε π τ ὠ ν. Ἡ τάξις αὕτη διεκρίνετο τῶν ἄλλων Ἑλλήνων διὰ τὸν ἰδιαιτέρον πολεμικὸν χαρακτῆρα, ὡς ἔχουσα μόνον τὸ ὄπλον καὶ πόρον καὶ δόξαν καὶ ἀσφάλειαν. Ἀλλὰ τὸ ὄνομα καὶ τὸ ἔργον τοῦ κ λ ε π τ ο υ παρὰ τοῖς νεωτέροις, καθὼς τὸ ὄνομα καὶ τὸ ἔργον τοῦ λ η σ τ ο ὕ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις (1), ὅχι μόνον δὲν ἐ-

(1) Ὁρα Θεουκιδίδου βιβλ. Δ'. § 5. περὶ τῆς κατὰ γῆν καὶ θάλασσαν ληστείας τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος.

«Οἱ γὰρ Ἕλληνες τὸ πάλαι καὶ βαρβάρων οἷ τε ἐν τῇ ἡλείρῃ παραθαλάσσιοι καὶ ὅσοι νήσους εἶχον, ἐπειδὴ ἤρξαντο μάλλον περαινεῖσθαι ναυσὶν ἢ ἐπ' ἀλλήλους, ἐτρέποντο πρὸς ληστείαν, ἡγουμένῳ ἀνδρῶν εὐ τῶν ἀδυνα-

θεωρεῖτο αἰσχροῦν, ἀλλ' ἐνομιζέτο ἐνδοξόν, καὶ τὰ ὀνόματα τῶν διαπρεψάντων μεταξύ τῶν ἀνδρῶν τούτων μετεδίδοντο εὐσεβάστως ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν, καὶ τὰ ἄλλα τῶν ἦσαν ἢ γλυκεῖα ὥδῃ τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων, θεωρούντων πάντοτε τὴν τάξιν ταύτην τῶν ὁμογενῶν ὡς ἄγκυραν ἐλπίδων πρὸς τὴν μέλουσαν πολιτικὴν ἀναγέννησίν των.

Ἡ τάξις τῶν κλεπτῶν, ὃ ἐστίν, ἐνόπλων Χριστιανῶν, βλαπτόντων τοὺς τόπους οὓς περιέτρεχον καὶ ἐνοχλοῦντων τοὺς ἐγκατοίκους προήγαγεν ἄλλην ὁμοίαν, τὴν τῶν ἀρματολῶν, ὃ ἐστίν, ἐνόπλων καὶ αὐτῶν Χριστιανῶν, ταττομένων ὑπὸ τῶν ἰδίων Τουρκικῶν ἀρχῶν εἰς προφύλαξιν τῶν τόπων καὶ τῶν ἐγκατοίκων ἀπὸ τῆς κακώσεως τῶν κλεπτῶν. Τοιοῦτοτρόπως ἐπολλαπλασιαζόντο οἱ ἐνοπλιοὶ Χριστιανοὶ, ἐγυμνάζοντο τὰ τοῦ πολέμου, καὶ ὑψοῦτο ὁ νοῦς των ὑπεράνω τῆς δουλικῆς καταστάσεώς των.

Ὑψοῦτο ὁ νοῦς καὶ πολλῶν μὴ ἐνόπλων Χριστιανῶν ὑπεράνω τῆς δουλικῆς καταστάσεώς των ἐξ αἰτίας τοῦ δημογεροντικοῦ συστήματος, διαμείναντος ἐν ἰσχύϊ καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα, ἐκτὸς τῆς Κρήτης, ἐπὶ Τουρκοκρατίας, χάρις εἰς τὴν ἀμάθειαν, τὴν ὀκνηρίαν καὶ τὴν ὑπεροψίαν τῶν κρατούντων. Τὸ σύστημα τοῦτο, ὅπερ δύναται τις εὐλόγως νὰ ὀνομάσῃ ἡμιαυτονομίαν, ἰσχυροποιεῖ τοὺς εἰρηνικοὺς προὔχοντας τῶν πόλεων καὶ χωρίων

»τωτῶν, κέρδους τοῦ σφετέρου αὐτῶν ἕνεκα καὶ τοῖς ἀσθενέσι τροφῆς, καὶ
 »προσπίπτοντες πόλεσιν ἀτειχίστοις καὶ κατὰ κόμας οἰκουμέναις ἡρπαζον
 »καὶ τὸν πλεῖστον τοῦ βίου ἐντεῦθεν ἐποιούντο, οὐκ ἔχοντίς πο αἰσχύνην
 »τούτου τοῦ ἔργου, φέροντος δέ τι καὶ δοξῆς μᾶλλον» δηλοῦσι δὲ τῶν τε
 »ἡπειρωτῶν τινες ἔτι καὶ νῦν, οἷς κόσμος καλῶς τοῦτο δρᾶν καὶ οἱ παλαιοὶ
 »τῶν ποιητῶν τὰς πύστις τῶν καταπλεόντων πανταχοῦ ὁμοίως ἐρωτῶντες
 »εἰ λησταί εἰσιν, ὡς οὔτε ὧν πονθάνονται ἀπαξιούντων τὸ ἔργον, οἷς τ' ἐ-
 »πιμαλὲς εἶη εἰδέναι οὐκ ἐνεδιζόντων. Ἐλθίζοντο δὲ κατ' ἡπειρον ἀλλήλους
 »καὶ μέχρι τοῦδε πολλὰ τῆς Ἑλλάδος τῷ πλῆθει ἰρόφῃ νέμεται περὶ τοι Λο-
 »κροῦς τοὺς Ὀζόλας καὶ Αἰτωλοὺς καὶ Ἀκαρνάνας καὶ τὴν ταύτην ἡπειρον.
 »Τότε σ' ἀποφορεῖσθαι τούτοις τοῖς ἡπειρώταις ἀπὸ τῆς παλαιᾶς ληστείας ἐμ-
 »μεμένηκεν.»

ἐνώπιον τῆς Τουρκικῆς ἐξουσίας καὶ ἐξωποιοῖε ὁπωσοῦν τὸν τόπον ἐν μέσῳ τοῦ πολιτικοῦ θανάτου.

Ἀτενίζων ὁ παρατηρητὴς εἰς τὴν ὕλικὴν καὶ νοερὰν βελτίωσιν τοῦ ἀδικουμένου καὶ προοδεύοντος ἔθνους ἀπέναντι τοῦ ἀδικούντος καὶ μὴ προοδεύοντος, προέβλεπε πρὸ πολλοῦ καὶ πρόσλεγε τὴν πολιτικὴν σύγκρουσίν των, καὶ τὴν μεταβολὴν τῆς τύχης των. Ἐδόθησαν δὲ καὶ περιστάσεις καθ' ἃς ἔγιναν καὶ ἀπόπειραι καὶ κινήματα ἔνοπλα τῶν ἀδικουμένων κατὰ τῶν ἀδικούντων ἐπὶ μεταβολῇ τῆς πολιτικῆς θέσεώς των· ἀλλ' ὅχι μόνον δὲν εὐδοκίμησαν, ἀλλὰ καὶ μυρία δεινὰ ἐπροξένησαν, διότι οὔτε ἡ πρόοδος ἐκείνων, οὔτε ἡ στασιμότης τούτων ἦσαν τοιαῦται, ὥστε νὰ φέρωσι τὴν ἐκ τῆς νοερᾶς καὶ ὕλικῆς καταστάσεως ἐκατέρων πολιτικὴν μεταβολήν. Ἀλλ' ἀφ' οὗ ἤλθε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου, ὃ ἐστίν, ὁ ἀπαιτούμενος βαθμὸς τοῦ ἐνὸς καὶ τῆς στασιμότητος τοῦ ἄλλου τῶν δύο συζώντων ἀλλὰ μὴ συμμιγνυμένων ἔθνων, τότε οὔτε ἡ τελεία ἀποτυχία τοῦ ἐπαναστατικοῦ κινήματος κατὰ τὰς πρκαδυναβίους ἡγεμονίας, οὔτε ἡ ἀποκήρυξις τῆς Ῥωσσίας, οὔτε ἡ κατάκρισις τῆς ἱερᾶς συμμαχίας, οὔτε οἱ ἐπὶ τῆς ἀγίας τραπέζης ἀφορισμοὶ καὶ αἱ κατάραι τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας, κατὰ διαταγὴν τῆς ἐξαγριωμένης Τουρκικῆς ἀρχῆς πρὸς διευκόλυνσιν τῶν ἔργων τῆς ἐπαναστάσεως, οὔτε οἱ ἐπὶ τῆς ἐπαναστάσεως μέγιστοι κίνδυνοι, οὔτε αἱ παντὸς εἵδους στερήσεις ἀνέστειλαν τὴν πρόοδον τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως· διότι ὅσας ἡ πάσχουσα ἀνθρωπότης, αἰσθανομένη τὴν κάκωσίν της συναισθάνεται καὶ τὴν δυνάμιν της, ἡ ὁρμὴ της εἰς βελτίωσιν τῆς καταστάσεώς της καταιτᾷ ἀκράτητος. Ἀλλ' ἡ πολιτικὴ μεταβολὴ τῆς Ἑλλάδος ἐπήγασε μᾶλλον ἐκ τῆς στασιμότητος τῶν Τούρκων ἢ ἐκ τῆς προόδου τῶν Ἑλλήνων. Ἡ παρατήρησις αὕτη εἶναι πολλοῦ λόγου ἀξία, ὥς μόνη δυναμένη νὰ μᾶς ἐξηγήσῃ πολλὰ ἐπὶ τῆς ἐπαναστάσεως συμβάντα, μὴ ἐξηγούμενα παρεξηγούμενα ἂν ἄλλως πως θεωρηθῶσιν.

Ἀφ' οὗ δὲ ὁ πολὺς καιρὸς καὶ αἱ ἀλλεπάλληλοι ἀρμόδιαι περιστάσεις προετοιμάσωσι τὴν πολιτικὴν μεταβολὴν τινὸς ἑ-

θνους, χρειάζεται καὶ ἀφορμή τις εἰς τὴν πρώτην κίνησιν. Τὴν ἀφορμὴν ταύτην, ὡς πρὸς τὴν πολιτικὴν μεταβολὴν τῆς Ἑλλάδος ἔδωκεν ἡ σύστασις τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας, ἧς ἐρχόμεθα τώρα νὰ ἐξετάσωμεν καὶ τὴν ἀρχὴν καὶ τὴν πρόοδον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

Σύστασις τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας,

Πρόοδος αὐτῆς καὶ διάδοσις.

ΠΕΡΙ τὸ 1813 ἤχημαζεν ἡ ἐν Ἀθήναις Φιλόμουσος Ἑταιρία, ἥς κύριος σκοπὸς ἦτον ἡ διατήρησις τῶν φθειρομένων ὑπὸ τὴν τότε ἄμουσον κυβέρνησιν ἀρχαιοτήτων, καὶ ἡ νοερὰ καὶ ἠθικὴ βελτίωσις τῆς Ἑλληνικῆς νεολαίας διὰ τῆς ἐν τῇ πόλει ταύτῃ συστάσεως σχολείων. Ὁ φιλομαθὴς καὶ οὐδόλως πολιτικὸς σκοπὸς τῆς καὶ τὸ λαμπρὸν ὄνομα τῆς γῆς ὅπου ἔλαβε τὸ εἶναι, τὴν διέδωκεν ταχέως καὶ ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος, ἐν μέσῳ καὶ τῶν ἐλευθέρων καὶ τῶν δεσποτικῶν ἐπικρατειῶν. Τῷ ὄντι, εὐγενεῖς καὶ σοφοί, ὑπουργοὶ καὶ βουλευταὶ, ἡγεμόνες καὶ βασιλόπαιδες, ὅλοι ἐσεμνύνοντο φοροῦντες τὸ χαλκοῦν ἢ τὸ χρυσοῦν δακτυλίδιον, τὸ γινώρισμα τῶν συνηγόντων ἢ τῶν εὐεργετῶν τῆς Φιλομούσου Ἑταιρίας.

Περὶ δὲ τὰ τέλη τοῦ 1814 Νικόλαός τις Σκουφᾶς ἐξ Ἀρτης, ἄνθρωπος τιμίου χαρκατῆρος, πολύπειρος, ἀλλ' ὀλίγης παιδείας καὶ μικρᾶς σημασίας, ὑπάλληλος ἄλλοτε ἐμπορικοῦ οἴκου, συνέλαβε πρῶτος ἐν Ὁδησσῷ τὴν ἰδέαν συστάσεως πολιτικῆς ἑταιρίας, ἣν ὠνόμασεν «Ἑταιρίαν τῶν Φιλικῶν» ἀρκεῖ

δὲ μόνη ἡ ἑξονομασία αὕτη νὰ δείξῃ ἦν εἶχε μικρὰν γνῶσιν καὶ αὐτῆς τῆς μητρικῆς γλώσσης του. Ὁ ἀσήμεντος οὗτος θεμελιωτὴς ἀσημάντους παρέλαβε συμπράκτορας κατ' ἀρχάς, καὶ ἀφ' οὗ τοὺς ἀπεκάλυψε τὸν σκοπὸν του, συνεννόηθη περὶ τοῦ τρόπου τῆς προόδου του. Ἡ ὑποπτος δὲ αὕτη καὶ ἐπικίνδυνος ἑταιρία συνεχέετο ἐπιτηδεύως ἐνώπιον πολλῶν μετὰ τῆς ἀνυπόπτου καὶ ἀκινδύνου τῶν Φιλομούσων· ὁ δὲ Ἰωάννης Καποδίστριας, ὑπουργὸς τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου καὶ γνωστὸς προστάτης τῆς Φιλομούσου Ἑταιρίας, ἐψιθυρίζετο ἐπιτηδεύως ὡς μυστικὸς καὶ ταύτης προστάτης. Ἄν καὶ ἡ Φιλόμουσος Ἑταιρία οὐδένα ἔτρεφε κρυπτὸν σκοπὸν, οἱ φροντίζοντες τὴν διάδοσιν τῆς Φιλικῆς διέδωκαν, ὅτι ἔτρεφεν θν' ἐπεχείρησε νὰ πραγματοποιήσῃ αὕτη· ὥστε ὑπὸ τὴν σκιὰν τῆς πρώτης ἀνεφαίνετο ἡ δευτέρα καὶ ἠῤῃσανεν ὡς παραφύας. Τοιουτοτρόπως ἡ σύμπτωσις αὕτη καὶ ἡ μυστηγορία συνέτρεξαν ὅχι ὀλίγον κατ' ἀρχάς εἰς τὴν παραδοχὴν τῆς μυστικῆς ταύτης Ἑταιρίας. Ἀλλ' ὅ,τι πρὸ παντὸς ἄλλου ἐκράτυνε τὴν ὑπόληψίν της καὶ συνετέλεσεν εἰς τὸν σκοπὸν της ἦτο τὸ ἐξῆς.

Θρησκευτικὴ ὁμοδοξία καὶ ἄσπονδον μῖσος πρὸς τοὺς Τούρκους συνέδεον πάντοτε Ἕλληνας καὶ Ῥώσους. Ἡ Ἐκκλησία τῶν Ἑλλήνων ἐθεώρησε δικαίως ὡς προστάτριά της τὴν Ῥωσικὴν αὐλήν. Ἰπὸ τὴν Ῥωσικὴν σημαίαν οἱ ναῦται Ἕλληνες, διαρκούσης τῆς δουλείας των, εὗρισκον πολλὰς ὠφελείας, καὶ οἱ ἔμποροι ἐντὸς τῆς πατρίδος των ἰσχυρὰν προστασίαν, οἱ δὲ μεταναστεύοντες εἰς Ῥωσσίαν πάντοτε ἀουλον καὶ παραμυθίαν, πολυλάκις δὲ τιμὰς καὶ πλούτη. Παραδόσεις, Ἀποκαλύψεις καὶ Ἀγαθάγγελοι προέλεγον σωτήρα τῆς Ἑλλάδος τῶν Ἐκνηθῶν τὸ γένος, καὶ οἱ συχνοὶ καὶ εὐτυχεῖς πόλεμοι τῶν Ῥώσων κατὰ τῶν Τούρκων ἀνεπτέρουν πάντοτε τὰς ὑπὲρ ἀπελευθερώσεώς της ἐλπίδας. Ἄν καὶ συνέπεσεν ἐκ περιστάσεως νὰ ἀναλάβῃ τὴν ὑπαρξίν της ἡ Φιλικὴ Ἑταιρία ἐντὸς τῆς Ῥωσσίας, συνέτρεξε τοῦτο μεγάλως εἰς τὴν διάδοσίν της· οἱ δὲ πρῶτοι συστηταί της ὄντες ὅποιοι ἦσαν, ἠσθάνθησαν ὅτι δὲν ἐνέπνεον παραμικρὰν πί-

στιν, καὶ ἔθεσαν τὴν ἑταιρίαν ὑπὸ τὸ μυστηριώδες ὄνομα ἀγνώστου καὶ ἀνυπάρχοντος ὑπερτάτης Ἀρχῆς, ὑπαινιττόμενοι τὴν αὐλὴν τῆς Ῥωσσίας. Ἄνευ τοῦ συνετοῦ τούτου στρατηγήματος, ἡ Φιλικὴ Ἑταιρία θὰ διέμενεν ὅ,τι ἦτο, μὴδέν. Συνέτρεξαν δὲ πολλὰ καὶ εἰς πιθανολογίαν τῆς ὑποτιθεμένης ὑψηλῆς καταγωγῆς της. Πρῶτον, ἡ ἐπικρατοῦσα παλαιόθεν γενηκὴ ἰδέα, ὅτι ἡ Ῥωσσία ἐμελλε ν' ἀπελευθερώσῃ μίαν ἡμέραν τὴν Ἑλλάδα· δεύτερον, ἡ σύστασις τῆς Ἑταιρίας ἐντὸς τῆς Ῥωσσίας· τρίτον ὁ συνεταϊρισμὸς τῶν κατὰ τὴν Ἑλλάδα προξένων Ῥώσσιων· τέταρτον, ἡ ἐν Ῥωσσίᾳ ὑψηλὴ πολιτικὴ θέσις τοῦ Ἰωάννου Καποδιστρίου, θεωρουμένου ὡς συνδέσμου ταύτης καὶ τῆς Ἑλλάδος, καὶ τελευταῖον, ἡ ἐπὶ τῶν ἐπαναστατικῶν κινήματων ἀρχηγία τοῦ Ὑψηλάντου στρατηγοῦ καὶ ὑπασπιστοῦ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου.

Ἄλλ' ὅπως καὶ ἂν θεωρήσῃ τις τὴν Φιλικὴν Ἑταιρίαν, οἷα δῆποτε καὶ ἂν ὑπολάβῃ τὰ αἷτια ἐξ ὧν κινούμενοι οἱ συστήται της συνέλαβαν καὶ ἐπραγματοποίησαν τὴν ἰδέαν τῆς συστάσεώς της, καὶ ὅποια τεχνάσματα εἰς διάδοσιν αὐτῆς καὶ ἂν μετεχειρίσθησαν, ὀφείλει νὰ ὁμολογήσῃ, ὅτι συνέδεσεν αὐτὴ ὅλην τὴν Ἑλλάδα διὰ τοῦ προσηλυτισμοῦ της, καὶ προητοίμασε καὶ ἤνοιξε τὸν ἀγῶνα διὰ τῆς μυστηριώδους συνεργείας της.

Ἡ Ἑταιρία αὕτη καθ' ἑαυτὴν οὐδὲν εἶχεν ἀξιοσύστατον. Ὁ ὀργανισμὸς της ἦτον ἀσύνετος καὶ ἀνεπιτήδεις.

Ἀφ' ὅτου ἡ Ἑταιρία ἐσυστήθη μέχρι τοῦ 1817 ὀλίγον ἐπρόδευσεν ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος, ἐντὸς δὲ αὐτῆς ἔμεινεν ὀλοτελὼς ἀγνώστος.

Ἀρχομένου τοῦ 1820 συνήλθον εἰς Τρίπολιν πολλοὶ τῶν προκρίτων τῆς Πελοποννήσου μεμνημένοι τὰ τῆς Ἑταιρίας διὰ κοινὰς δόξαν ὑποθέσεις.

Ἡ συνέντευξις αὕτη ἔδωκεν ἀφορμὴν νὰ συσχεθῶσιν περὶ τῆς ὑπενεργουμένης πολιτικῆς μεταβολῆς. Πατριωτισμὸς καὶ ἀδελφικὴ ἀγάπη διεκρίναν τὴν πρώτην συνέντευξιν· ἐπειδὴ οἱ προὔχοντες Τοῦρκοι ἦσαν διηρημένοι εἰς δύο κόμματα, ὡς εἰς δύο

κόμματα ἦσαν καὶ οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ προὔχοντες Χριστιανοί.

Ἄλλ' ὁ δεσμός τῆς Ἑταιρίας καὶ ὁ σκοπὸς τοῦ μεγάλου ἀγῶνος ἀπῆλθον τὴν ἔνωσιν ὅλων τῶν εἰς Χριστὸν πιστευόντων καὶ τὴν ἀπὸ τῶν Τούρκων ἀπόσπασίν των. Ἠσθάλησαν οἱ συνελθόντες τὴν ἀνάγκην ταύτην, καὶ ἀφήσαντες τὰ τοπικὰ καὶ προσωπικὰ, ἠνώθησαν ὅλοι διὰ τοῦ ἐν Χριστῷ ἀσπασμοῦ, καὶ ὠρκίσθησαν κρυφίως καὶ τὰς διχονοίας των νὰ λησμονήσωσι καὶ ἀπὸ τῶν ἀλλοπίστων ν' ἀποσπασθῶσι συμβοηθούμενοι εἰς τὸ ἐξῆς ὡς ἀδελφοί. Τούτου δὲ γενομένου, ἀπεφάτισαν νὰ στείλωσιν εἰς Ῥωσίαν ἄνδρα τῆς ἐμπιστοσύνης των εἰς ἀνίχνευσιν τῆς ὑψηλῆς καὶ ἀγνώστου Ἀρχῆς, εἰς κοινοποίησιν πρὸς αὐτὴν τῶν ἰδεῶν των περὶ τοῦ μελετωμένου ἀγῶνος, καὶ εἰς αἴτησιν διαταγῶν καὶ ὁδηγιῶν τῆς· εὗρον δὲ ὡς τοιοῦτον τὸν Ἰωάννην Παπαρῤῥηγόπουλον (1), καὶ τῷ ἐνεπίστευσαν καὶ δύο ἔγγραφα, ἅτινα ἀφ' οὗ ὑπέγραψαν, ἀπέστειλαν μυστικῶ τῷ τρόπῳ εἰς τὰς ἐπαρχίας καὶ τὰ συνυπέγραψαν καὶ οἱ λοιποὶ ἀρχιερεῖς καὶ προσεστώτες, καὶ τὸ μὲν συνίστα παρὰ τῇ ὑπερτάτῃ Ἀρχῇ τὸν ἀποστελλόμενον καὶ ἐξήγει τὸν σκοπὸν τῆς ἀποστολῆς του· τὸ δὲ ἦτον ἄγραφον, ἵνα ἐγγράψῃ ὁ ἀποστελλόμενος ἐπὶ τῇ εὐθύνῃ ὧν ἔφερε τὴν ὑπογραφὴν ὅτι ἡ περίστασις τὸν ὠδήγει, ἀφ' οὗ ἀνεκάλυπτε τὴν ἀληθινὴν Ἀρχὴν, τὰ σχέδιά της καὶ τοὺς πόρους της.

Πρὸ τίνος δὲ καιροῦ, πρὶν ἀποφασισθῇ ἡ παροῦσα ἀποστολὴ, ὁ Ἀλῆ πασᾶς ὑποπεύων καταδρομὴν ἀπὸ τὸν κυριάρχην του Σουλτάνον, ἐπεθύμει νὰ σχετισθῇ μετὰ τῆς Ῥωσσίας, ὡς οὔσης ἀδιαλλάκτου πάντοτε πρὸς τὴν Πύλην, καὶ ἐπειδὴ ἐγνώριζεν ἄλλοτε τὸν Παπαρῤῥηγόπουλον τελούντα ἔργα διερμηνέως παρὰ τῷ ἐν Πάτριας Ῥώσῳ προξένῳ, διενόηθη δι' αὐτοῦ νὰ κοινοποιήσῃ τὴν ἀπόφασίν του πρὸς τὴν αὐλὴν τῆς Ῥωσσίας· ἐκάλε-

(1) Ὁ ἀνὴρ οὗτος ἐν τῇ Ῥωσσίᾳ ὑπηρεσίᾳ διατελὼν καὶ ἀπὸ αἰσθήματα πατριωτικὰ ἐμπνεόμενος ἐχρησίμευσε τὰ μέγιστα εἰς τὰ τῆς ἐπαναστάσεως, τῆς ὁποίας ἡ εὐδωσις κατὰ μέγα μέρος χρεωστεῖται εἰς τὰς ὑπὲρ αὐτῆς ἐργασίας του.

σε λοιπὸν αὐτὸν εἰς τὴν Πρέβεζαν ἔνθα διέτριβεν. Ὁ Παπαῤῥηγόπουλος μεταβάς εἰς Κέρκυραν καὶ συνδιαλεχθεὶς δὲν ἐδέχθη τὴν πρότασιν, ἰσχυριζόμενος, ὅτι ἐπὶ ματαίῳ ἤλπιζε τὴν προστασίαν τῆς Ῥωσσίας, κινούμενος κατὰ τοῦ κυριάρχου του. Ἐπανακάμψας δ' εἰς Πάτρας εἰδοποίησεν τὸν ἀρχιεπίσκοπον Γερμανὸν μετὰ τῶν συνεταίρων περὶ τούτων. Ὁ ἀρχιεπίσκοπος Πατρῶν Γερμανός, ὡς μεμυημένος, ἐνόμισεν ὅτι, δὲν ἔπρεπε ν' ἀπελπισθῇ ὁ Ἀλῆς, καὶ παρώτρυνε τὸν Παπαῤῥηγόπουλον νὰ ἀναδεχθῇ τὴν ὡς εἴρηται ἀποστολήν. Ὁ Παπαῤῥηγόπουλος ἐπέισθη καὶ εἰδοποίησε τὸν Ἀλῆ πασᾶν ὅτι, κατὰ τὰς εἰδήσεις τὰς ὁποίας ἔλαβεν ἐπανελθὼν εἰς Πάτρας, ἐφρόνει ὅτι ἡ Ῥωσικὴ αὐλὴ ἂν ἔβλεπε σταθερὰν τὴν ἐπιμονήν του ὅπως κινήθῃ κατὰ τοῦ Σουλτάνου ἥτο πολὺ πιθανὸν νὰ τὸν βοηθήσῃ καὶ ὅτι εἶχε τόσας χρηστάς ἐλπίδας περὶ τούτου, ὥστε ἦτο ἐτοιμος νὰ ἀναδεχθῇ τὴν ἀποστολήν, τὴν ὁποίαν προηγουμένως ἀπέρριψεν. Ὁ Ἀλῆς ἐχάρη ἐπὶ τούτῳ καὶ πλήρης χρηστῶν ἐλπίδων ἔστειλεν εἰς αὐτὸν ὁδηγίας περὶ τῆς εἰς Πετρούπολιν ἀπελεύσεώς του, ὥστε ὁ ἀπόστολος οὗτος τῶν Πελοποννησίων πρὸς τὴν ἀρχὴν ἦτο ἐνταυτῷ καὶ ἀπόστολος τοῦ Ἀλῆ πασᾶ πρὸς τὴν Ῥωσικὴν αὐλὴν ἀγνοοῦντος τὴν ἄλλην ἀποστολήν.

Κατετάραξε τὴν Ἑλλάδα τὸ κατὰ τοῦ Ἀλῆ κίνημα καὶ ὥπλισε τοὺς Ἕλληνας τοὺς μὲν ὑπὲρ αὐτοῦ τοὺς δὲ κατ' αὐτοῦ. Οἱ δὲ διευθύνοντες τὰς ἐταιρίας ἐθεώρησαν ἀρμοδίαν τὴν περίστασιν τῆς Τουρκικῆς ταύτης ἀλληλομαχίας εἰς τὴν ἑναρξιν τοῦ ἑλληνικοῦ ἀγῶνος, χωρὶς νὰ συλλογισθῶσιν, ὅτι τὰ πάντα ἦσαν ἀνέτοιμα, καὶ ὅτι πρὸς τὸν μελετώμενον σκοπὸν, ὅλαι αἱ ἐξωτερικαὶ περιστάσεις κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἦσαν ἐναντία.

Ἐστίαί δὲ τῆς ἐπαναστάσεως ἦσαν δύο, ἡ Ἀχαΐα καὶ ἡ Μάνη, ὧν ἡ μὲν πολιτικὴ, ἡ δὲ πολεμικὴ. Ἡ πόλις τῶν Πατρῶν ἤκμαζεν ὑπὲρ πᾶσαν ἄλλην τῆς Πελοποννήσου διὰ τε τὸ ἐμπόριον καὶ διὰ τὸ πολύτιμον προῖόν τῆς σταφίδος, ὑπὲρ ὅλας δὲ τὰς ἄλλας ἐμπορικὰς πόλεις εὐρωπαϊζέει διὰ τὴν συχνὴν τῆς ἐπιμιξίαν μετὰ τινων παραθαλασσίων πόλεων τῆς Εὐρώπης, διὰ

τοῦ ἐμπορίου, καὶ διὰ τὴν διαμονὴν ἐν αὐτῇ εὐρωπαϊῶν προξένων, οἵτινες ἴσχυον παρὰ ταῖς Τουρκικαῖς Ἀρχαῖς. Πρὸς τοὺς ἐντοπίους σχέσεις ἔχοντες οἱ Τούρκοι τῶν Πατρῶν ἦσαν ἡμεροί. Χριστιανούς εἶχε φιλομούσους καὶ φιλοκάλους, τὸν ἀρχιεπίσκοπον Γερμανόν, τὸν προεστώτα Καλαβρύτων Ἀ. Ζαΐμην καὶ τὸν προεστώτα Βοστίτζης Ἀνδρέαν Λόντον, οἵτινες ἦσαν στενότατα συνδεδεμένοι ὡς συνετοὶ καὶ φιλοπάτριδες καὶ πρὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ ἀγῶνος καὶ μετὰ τὴν ἔνταξιν αὐτοῦ. Ἡ ὑπόληψις τῶν τριῶν τούτων ἀνδρῶν συνέτεινεν ὅχι ὀλίγον εἰς τὸ νὰ κατασταθῇ ἡ πόλις τῶν Πατρῶν πολιτικὸν τῆς Πελοποννήσου κέντρον.

Ἡ Μάνη ἔνεκα τῆς ὀρεινῆς θέσεώς της καὶ τῆς ἀκαρπίας τῆς γῆς της, δὲν ἔπεσεν εἰς τὰς περιπετείας ὡς ἡ λοιπὴ Πελοπόννησος, μήτε ἐφείλκυσε τὴν φιλοδοξίαν καὶ τὴν πλεονεξίαν τῶν δορυκτητόρων της. Ὁ λαὸς ἦτο πτωχὸς, ἀφιλέμπορος, ἀβιομήχανος καὶ ἄμικτος· ἔζη δὲ ἐν μεγίστῃ σκληραγωγίᾳ καὶ ἐν τῇ χρήσει τῶν ὀπλῶν, θηρεύων τὰ πρὸς τὸ ζῆν δι' ἀρπαγῶν κατὰ τὴν ξηρὰν καὶ κατὰ θάλασσαν. Εἰς τὸν τόπον των οὔτε ἀρχὴν εἶχον Τουρκικὴν οὔτε Τούρκους, ἐχαίροντο δὲ πλήρῃ αὐτονομίαν ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τοῦ Καπετὰν πασᾶ ἐπὶ τινὶ ἀσημάντῳ φόρῳ τὸν ὁποῖον ποτὲ δὲν ἐπλήρωνον. Εἶχον ἐπτὰ ἀρχιερεῖς καὶ ἑνδεκα καπεταναίους, οἵτινες διώκουν ἕκαστος τὸ τμήμα του ἀνεξαρτήτως ὁ εἰς τοῦ ἄλλου. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἅπαντες ἀνεγνώριζον ἓνα ἐξ αὐτῶν ἀνώτερον, κατὰ δὲ τὸ 1770 ὁ ἀνώτερος ἐξελέχθη καὶ ὠνομάσθη παρὰ τοῦ Καπετὰν πασᾶ Μανιάτμπεης. Ὁ τότες οὗτος διὰ τὰ πλεονεκτήματά του ἐθεωρεῖτο τὸ πολέμικόν κέντρον τῆς Πελοποννήσου, καὶ αὐτὸς πρὸ τῶν ἄλλων ἔμελλε νὰ κινηθῇ, διότι εἰς τοὺς Μανιάτας οἱ Πελοποννήσιοι ἀπέβλεπον ἔνεκα τῆς φημιζομένης ἀνδρείας των καὶ τῆς εἰς τὰ ὄπλα ἐξασκήσεως καὶ ἐμπειρίας των, ἐφ' ᾧ καὶ εἰς τὴν ἐλευθερίαν καὶ αὐτοδιοίκητον Μάνην κατέφυγον καὶ συνεκεντρώθησαν ἅπαντες οἱ ἐκ διαφόρων τῆς Ἑλλάδος μερῶν μεμυημένοι τὰ τῆς ὡς εἴρηται ἐταιρίας στρατιωτικοὶ καὶ πολιτικοὶ Ἕλληνες ὑπὸ τὴν αἰγίδα καὶ τὴν ἀδελφικὴν συνδρομὴν τοῦ κατὰ τὴν ἐ.

πρὸς τὴν ἐκείνην διοικούντος αὐτὴν Μανιάτμπη Πετρόμπη, τοῦ ἐνδόξου ἐκείνου καὶ ἀξιοτίμου πατριώτου, ὅστις καὶ τὴν ἀρχὴν τῆς ἐπαναστάσεως τὰ μέγιστα ἐνίσχυσε, συνέτρεξε καὶ ὑπεστήριξε δι' ὅσων αἱ περιστάσεις ἐκείναι καὶ ἡ ἐποχὴ ἐκείνη ἀπῆλθον μέσων, καὶ μετὰ τὴν ἑναρξιν, τεθεὶς ἐπὶ κεφαλῇ διὰ τῶν ἐμπειροπολέμων συμπολιτῶν του, ἔδωκεν εἰς τὴν ἐπανάστασιν τὴν πρώτην καὶ κυρίαν ὥθησιν, καὶ οἰκειοθελῶς διὰ πάσης καὶ ὑπὲρ ἀνθρώπον αὐταπαρνήσεως παρέδωκεν ὁλοκαύτωμα τῆς ἐθνικῆς ἐλευθερίας ὅλα τὰ μέλη τῆς οἰκογενείας του διασταυρώσαντα καὶ διαβάψαντα ὅλας τὰς ἐπικαίρους τῆς Ἑλλάδος θέσεις διὰ τῶν αἱμάτων καὶ τῶν ἡρωϊκῶν πράξεων των. Δικαίως λοιπὸν δυνάμεθα νὰ προὑποθέσωμεν ὅτι ἂν ὁ μέγας οὗτος ἀνὴρ δὲν ὑπῆρχε τότε εἰς τὴν Μάνην διοικητής, ἀδύνατον ἦτο ἡ ἐπανάστασις νὰ κινηθῇ ἢ καὶ κινηθεῖσα νὰ ἐπιτύχῃ τὰς πρώτας προόδους αὐτῆς, αἱ ὁποῖαι τοὺς μὲν Τούρκους ἀπεθάρρουναν, εἰς δὲ τοὺς Ἑλληνας ἔδωσαν τόλμην καὶ θάρρος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

Ὁ ὠμότατος τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας τύραννος Ἀλῆ Πασῆς, ἀφοῦ ἐξωλόθρευσε τοὺς ἐφ' ὅλης τῆς ἐκτεταμένης περιφερείας τῆς ἡγεμονίας του κατ' ἐπαρχίας, κωμοπόλεις καὶ χωρία διατηρουμένους ἐπὶ οἰκογενειακῇ εὐκλείᾳ ἀρχαίας καταγωγῆς, καὶ ἐπὶ πλούτῳ χριστιανούς, ἐπετέθη καὶ κατὰ τῶν Ὀθωμανῶν, ἐν οἷς καὶ κατὰ τοῦ ἀρχαίου καὶ πιστοῦ του φίλου διασῆμου οἰκογενείας Ἀλθανοῦ Πατόμβη. Ὁ νοήμων καὶ προβλεπτικὸς οὗτος Ἀλθανὸς διαφυγὼν τὸν προφανῆ κίνδυνον τῆς ζωῆς του τοῦ ὁποίου εἶχεν ὑπ' ὄψιν τοσαῦτα καθ' ἡμέραν διαδραματιζόμενα παραδείγματα, κατέφυγεν εἰς Κων]πολιν πρὸς τοὺς πο-

λιτικούς τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ ἐχθρούς, καὶ τὸν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην παρὰ τῷ Σουλτάνῳ ἰσχύοντα Χαλὲτ Ἐφένδην, ὅστις τὸν μετεχειρίσθη ὄργανον τῆς τεκταινομένης κατὰ τοῦ Ἀλῆ καταστροφῆς. Ὁ νοῦμων Ἀλῆς σπεύδων ν' ἀφαιρέσῃ ἀπὸ τὰς χεῖρας τῶν ἐχθρῶν του, τοιοῦτον ἀποτελεσματικὸν ὄργανον, ἐτόλμησε νὰ ἐπιβουλευθῇ τῇ ζωῇ τοῦ εἰρημένου Πασόμβεη, ἐντὸς τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀποστείλας πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον δύο πιστοὺς Ἀλβανούς. Ἀλλὰ τῆς ἀποστολῆς ταύτης ἀποτυχοῦσης καὶ ἔνεκα τούτου τῆς κατ' αὐτοῦ καταφορᾶς εἰς τὸν ἀνώτατον βαθμὸν ἐξαφθείσης, διετάχθη παρὰ τοῦ Σουλτάνου ἡ ἀπὸ τῆς ἡγεμονίας ἔξωσίς του καὶ ἡ ἀποστολὴ στρατοῦ κατ' αὐτοῦ. Ἐν τοιαύτῃ καταστάσει ὁ Ἀλῆς εὕρισκόμενος πλήρης ἐλπίδων καὶ θάρρους ἐπὶ τῶν ἀκενώτων θησαυρῶν του καὶ ἐπὶ τῶν ἐμπειροπολέμων στρατιωτῶν του Ἀλβανῶν ἐρειδόμενος, ὡς ἐπληροφορήθη τὰ κατ' αὐτοῦ τεκταινόμενα ἔλαβεν ὅλα τὰ πρὸς ἄμυναν μέτρα. Ἐν τῇ νοημοσύνῃ του δὲ καὶ πολιτικῇ συνέσει διανοήθη νὰ ἐκμεταλλευθῇ τὴν συνδρομὴν τῆς αἰείποτε ἐχθρικῶς μετὰ τῆς Τουρκίας διακειμένης Ῥωσσίας, καὶ οὕτω στενὰς ἔχων καὶ φιλικὰς σχέσεις μετὰ τοῦ ἐν Πάτραις ἐν Ῥωσσιῇ ὑπηρεσίᾳ διατελοῦντος Κυρ. Ι. Παπαρρῆγοπούλου, ἐπρότεινεν εἰς αὐτὸν τὸν σκοπὸν, καὶ τὴν ὡς εἴρηται ἐπιθυμίαν του. Ὁ φίλος του Παπαρρῆγόπουλος τῷ ἀπῆντησεν ἀπελπιστικῶς, καθ' ὅσον ἡ πολιτικὴ τῆς ἐποχῆς δὲν ἡδύνατο νὰ τῷ φανῇ χρήσιμος εἰς τὰς ἐλπίδας του ἀφ' ἐτέρου ὁμῶς ὁ Κ. Παπαρρῆγόπουλος, ἀνώτερον μέλος τῆς πρὸς ἐπανάστασιν Ἑλληνικῆς Ἑταιρίας, ἀνεκρίνωσεν εἰς τὴν ἐν Πάτραις κεντρικὴν τῆς Πελοποννήσου ἀρχήν, τὴν ἐκ τῶν αἰοδίου Μητροπολίτου Γερμανοῦ, Α. Ζαήμη, Α. Λόντου, Θ. Κανακάρη καὶ λοιπῶν συγκειμένην, μετὰ τοῦ Ἀλῆ ἀλληλογραφίαν του. Ἡ ἀρχὴ ἐκείνη πολιτικῶς σκεφθεῖσα ἀπεδοκίμασε τὴν πρὸς τὸν Ἀλῆ τοῦ Ι. Παπαρρῆγοπούλου ἀπάντησιν, καθ' ὅσον ἡ ἀποτυχία τοῦ Ἀλῆ ἤθελεν ἀποβῇ διὰ τὴν μελετωμένην Ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν καταστρεπτικὴ. Παρεκίνησαν δὲ τὸν εἰρημένον Παπαρρῆγόπουλον νὰ ἐπαλλάξῃ γράφων πρὸς τὸν Ἀλῆ καὶ ἐνθαρρύνων αὐτὸν εἰς τὰς ἐλ-

πίδας του, ἤτοι εἰς τὴν συνδρομὴν δέθεν τῆς Ῥωσσίας. Τούτου γενομένου ὁ Ἀλῆς ἐνεθαρρύνθη καὶ πεισθεὶς εἰς τὰ γραφόμενα, ἐζήτησε προσωπικὴν μετὰ τοῦ πολιτικοῦ φίλου του Παπαρρήγο-
 πύλου συνέντευξιν ἐν Πρεβεζῇ. Ἀποτέλεσμα τῆς συνεντεύξεως ταύτης ὑπῆρξεν ἡ πρώτη καὶ μόνη τότε τῆς Ἑλληνικῆς ἐπανα-
 στάσεως ἐλπίς, καὶ ἡ ἐπιτυχία καὶ πρόοδος τῶν ἀρχικῶν αὐτῆς
 ἐνεργειῶν· καθ' ὅσον ὁ Ἀλῆς βέβαιος εἰς τὰς ἐλπίδας του, ἃς ὁ
 Κ. Παπαρρήγόπουλος τοῦ ὑπεστήριξεν, ἔδωκεν αὐτῷ ἐμπιστευτι-
 κὴν διὰ τὴν Πετροῦπολιν πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα Ἀλέξανδρον ἐ-
 πιστολήν, καὶ ἔλαβε πάντα τὰ πρὸς πόλεμον ἀπαιτούμενα προ-
 καταρκτικὰ μέτρα· δηλονότι προσκαλέσας καὶ συγκεντρῶσας ὑπὸ
 τὰς διαταγὰς του ὅλους τοὺς στρατιωτικοὺς ἀρχηγοὺς τῆς Ἀλ-
 θανίας καὶ τοὺς ἐν τῇ ἰδίᾳ ὑπηρεσίᾳ καὶ ἐμπιστοσύνῃ πιστοὺς
 Μπέηδας καὶ Καπετανεύς καλουμένους, μετ' αὐτῶν δὲ καὶ πάν-
 τας τοὺς ἐν τοῖς ὄρεσι καὶ σπηλαίοις διαιτωμένους τῶν Ἀρμα-
 τῶν λεγομένων ὀπλαρχηγοὺς Ἑλλήνας. Οὗτοι ὑπὸ τὸ αὐτὸ
 πνεῦμα τῆς ἐνότητος καὶ ἀδελφωσύνης ἠνωμένοι ἐπὶ προφάσει ὑ-
 περασπίσεως τοῦ καταδιωκομένου Ἀλῆ Πασᾶ, συνεκέντρωσαν ἀ-
 ξιόμαχον στρατὸν συγκείμενον ἀπὸ πέντε περίπου χιλ. ἐπιλέ-
 κτων στρατιωτῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων κατετάσσοντο δύο πε-
 ρίπου χιλ. Ἕλληνες, οἵτινες μετ' ὀλίγον ἐχρησίμευσαν εἰς ὅλας
 τὰς γενομένας κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην καὶ εἰς τὸ ἐξῆς διαφό-
 ρους ἡρωϊκὰς μάχας κατὰ τὴν Δυτικὴν καὶ Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα.
 Μεταξὺ δὲ τῶν ὀπλαρχηγῶν τούτων τοῦ Ἀλῆ διεκρίνοντο ἐκ μὲν
 τῶν Ὁθωμανῶν, ὁ Ἄγα Μουχουρτάρης ἀρχιστράτηγος, ὁ Ἀλῆ
 Μοῦρτος, ὁ Ταῆρ Ἀμβάζης καὶ διάφοροι ἄλλοι ὑποδεέστεροι· ἐκ
 δὲ τῶν Ἑλλήνων οἱ Σουλιῶται Βοτσαρέοι (ἐκτὸς τοῦ εἰς Μεσο-
 λόγγιον ἡρωϊκῶς πεσόντος Κώστα), οἱ Βέϊκοι, οἱ Δράκοι, οἱ Τζα-
 θελεοὶ (ἐκτὸς τοῦ εἰς Κλείσοβαν τοῦ Μεσολογγίου διακριθέντος
 Κίτσου), οἱ Γριβαῖοι, οἵτινες διακεκριμένην καταγωγὴν ἔχοντες
 ἐκ τῆς εὐάνδρου Ἀκαρνανίας, διέπρεψαν διὰ τὰ κατὰ καιροὺς πο-
 λεμικὰ των κατορθώματα καὶ τελευταῖον διὰ τὸν πατριωτισμὸν
 καὶ τὰ ἐλεύθερα αἰσθήματά των μεγάλως ὑπὲρ τῆς εὐημερίας τοῦ

ἔθνους μοχθήσαντες καὶ ζῶν καταβαλόντες ὑπὲρ αἰσιωτέρας τοῦ ἔθνους καταστάσεως. Ὡσαύτως οἱ στρατιωτικῶς καὶ πολιτικῶς χρησιμεύσαντες Βαρνακιδῶται, οἱ Τζόνκοι καὶ διάφοροι ἄλλοι τῶν ὁποίων τὰς ἡρωϊκὰς πράξεις καὶ τὰ ἀνδραγαθήματα ἐξυμνεῖ τὸ Μεσολόγγιον καὶ διάφοροι ἄλλαι θέσεις τῆς Ἀνατολικῆς καὶ Δυτικῆς Ἑλλάδος.

Οὕτως ἡ διὰ πλείστης ὁσῆς πολιτικῆς συνέσεως καὶ νοημοσύνης σχεδιασθεῖσα ἐνέργεια τοῦ Μητροπολίτου Γερμανοῦ τοῦ νὰ ἐκμεταλλευθῶσι τὰς ὑπὲρ τῆς Ῥωσσίας ἐλπίδας τοῦ Ἀλῆ ἐπέτυχε, διότι δι' αὐτῆς κατωρθώθη ἡ τοῦ Ἀλῆ κατὰ τοῦ Σουλτάνου ἐπανάστασις β'. ὁ ὀργανισμὸς ἰσχυρᾶς στρατιωτικῆς δυνάμεως ἐξ Ἀλβανῶν καὶ Ἑλλήνων καὶ γ'. ἡ ἀποστολὴ μεγάλου στρατοῦ κατ' αὐτοῦ παρὰ τοῦ Σουλτάνου. Ἐκ δὲ τῆς ἐπιτυχίας τοῦ εἰρημένου σχεδίου ἔλαβον καιρὸν οἱ Ἕλληνες πρῶτον ἐν Πελοποννήσῳ νὰ κινηθῶσιν ἀνεπηρέαστοι ἐξωτερικῆς καταδρομῆς, νὰ ἐπιπέσουν κατὰ τῶν Ὀθωμανῶν καὶ νὰ τοὺς πολιορκήσουν ἐν τοῖς φρουρίοις καθ' ὅσον οὐδεμίαν παρὰ τοῦ Σουλτάνου κατὰ τὸ πρῶτον τῆς ἐπαναστάσεως ἔτος ἠδυνήθησαν νὰ λάβουν ἀποχρῶσαν συνδρομὴν ἐνεκα τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ Ἀλῆ. Ἐνῷ ἐὰν ὁ Ἀλῆς μένων ἥσυχος ἐν τῇ ἀπεράντῳ ἰσχυρί αὐτοῦ (καθ' ὅσον διὰ τῶν θησαυρῶν του βεβαίως ἤθελεν ἐπανακτῆσαι τὴν παρὰ τῷ Σουλτάνῳ εὐνοίαν), εἶναι βέβαιον βεβαιότατον ὅτι διὰ μικροῦ μέρους τῶν ἐμπειροπολέμων Ἀλβανῶν του ἤθελε καταβάλλει τὴν ἐπανάστασιν τῆς Πελοποννήσου καταστρέφων αὐτὴν εἰς τὰ σπάργανά της. Ἐπανερχόμενοι δὲ εἰς τὰ ἀφορῶντα τὴν εἰς Πετρούπολιν ἀποστολὴν τοῦ Κ. Παπαρρηνγοπούλου προσθέτομεν, ὅτι ὁ τοσοῦτον χρησιμεύσας κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην Παπαρρηνγόπουλος ἀνεδέχθη τοιαύτην ἀποστολὴν τότε κυρίως παρὰ τῆς ἐν Πάτραις κεντρικῆς ἀρχῆς πρὸς τὴν ἀνωτάτην δῆθεν ἐν Ῥωσσίᾳ ἀρχὴν τῆς μελετωμένης ἐθνικῆς ἐπαναστάσεως μὲ ἐμπιστευτικὰς ἀναφορὰς πρὸς αὐτὴν ὑπογεγραμμένας παρὰ ὅλων τῶν προκρίτων καὶ ἀρχιερέων τῆς Πελοποννήσου. Διὰ τῆς σωτηρίου ἐκείνης ἀποστολῆς εἰς τοὺς ἐν τῇ Ῥωσσίᾳ ἀντιπροσώπους τῆς ἐταιρίας διη-

νεργήθη ἡ πρώτη ἐναρξίς τοῦ ἐλληνικοῦ κινήματος καὶ ἐτελέσθη ἐν ταῖς ἡγεμονίαις τῆς Μολδοβλαχίας ὅπου ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ αἰοιδίμου Ἑψηλάντου ἐσχηματίσθη στρατὸς ἐκ τῶν ἐκεῖσε παρεπιδημούντων Ἑλλήνων ὅστις ἐπέσυρε τὴν προσοχὴν καὶ τὰς δυνάμεις τοῦ Σουλτάνου πρὸς ἐκεῖνα τὰ μέρη. Τὸ δεύτερον τοῦτο μετὰ τοῦ Ἀλῆ τεχνικὸν καὶ ἐπιτυχὲς τῶν Ἑλλήνων κίνημα ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τοὺς ἐν Πελοποννήσῳ τὸ πρῶτον ἐπαναστάντας Ἑλληνας καὶ εἰς τοὺς τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος νὰ λάβουν καιρὸν νὰ ἐτοιμασθῶσι καὶ ἀνέτως νὰ ἐπιπέσουν κατὰ τῶν ἐπιτοπίων Τούρκων, τοὺς ὁποίους ὀλιγίστους καὶ ἀδυνάτους ὄντας καὶ στερουμένους ταχείας ἐξωτερικῆς βοήθειας ἠδυνήθησαν νὰ καταβάλῃσι καὶ βαθμηδὸν ἐτοιμασθέντες νὰ καταρτισθῶσιν ἀξιόμαχοι πρὸς ἀντίκρουσιν τῶν ἐπιδραμόντων κατ' αὐτῶν Τουρκικῶν στρατῶν.

Ἀνακεφαλαιοῦντες ἤδη ὅσα ἀνωτέρω ἱστορικῶς ἀφηγήθημεν, ἀποδίδομεν τὴν ἐπιτυχίαν τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως εἰς δύο περιστάσεις·

Α'. Εἰς τὴν σχεδιασθεῖσαν ἢ μᾶλλον ἐκμεταλλευθεῖσαν ἐπανάστασιν τοῦ Ἀλῆ.

Β'. Εἰς τὴν ἐπίσης ἐνεργηθεῖσαν κατὰ τὰς ἡγεμονίας ἐπανάστασιν τῶν Ἑλλήνων.

Ἄνευ τῶν δύο τούτων περιστάσεων ἡ Ἑλληνικὴ ἐπανάστασις ὡς ἀπεδείχθη ἤθελε σβεσθῆ ἐν τῇ ἀρχῇ της.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Καθὼν ἡμῶν ἀπαραίτητον εἶναι ἀφηγούμενοι τὴν ἱστορίαν τῆς ἱεράς ἡμῶν ὑπὲρ αὐτονομίας ἐπαναστάσεως καὶ προκαταρκτικῶς τὰ αἷτια καὶ μέσα τῆς ἐνάρξεως καὶ ἐπιτυχίας αὐτῆς ὡς Ἑλληνες τὴν καταγωγὴν, καὶ ὡς συμμετασχόντες τοῦ ἐθνικοῦ

τούτου ἀγῶνος, χάριν ἀνεξαλείπτου ἐθνικῆς εὐγνωμοσύνης ὀφείλομεν νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι, ἄνευ τῆς κραταιότητος καὶ τοσοῦτον ὑπὲρ τῶν ὀρθοδόξων χριστιανῶν ἀείποτε ὑπερμαχούσης Ῥωσσίας, ἡ ἀνεξάρτησίς τῆς Ἑλλάδος δὲν ἤθελεν ἐπιτευχθῆ. Ἐν Ῥωσσίᾳ ὡς εἶρηται ἐσχηματίσθη καὶ κατηρτίσθη ἡ πρὸς ἐπανάστασιν τῆς Ἑλλάδος ἐταιρία, δηλ. ἐντὸς αὐτῆς τῆς πρωτεύουσας Πετροπόλεως, ἐν τῇ καθέδρᾳ αὐτοῦ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου.

Οὐχ ἥττον ἐβοήθησε καὶ ἡ ἐπικλησις τῆς ῥηθείσης ἐταιρίας διὰ τοῦ τίτλου Ἀνωτάτη Ἀρχὴ καὶ ἡ ἰδρύσις αὐτῆς ἐν Ῥωσσίᾳ ὅπου ἦτον γνωστὸν ὅτι διέπρεπον καὶ εἰς αὐτὴν τὴν διοίκησιν τοῦ τόπου πολλοὶ καὶ διάφοροι Ἕλληνες στρατιωτικοί, πολιτικοὶ καὶ ναυτικοὶ ἀπὸ τῆς Μεγάλης Αἰκατερίνης συγκεντρωθέντες ἐκεῖ, καὶ καθ' ὅσον μάλιστα εἰς οὐδὲν ἄλλο μέρος τῆς δυτικῆς Εὐρώπης ὑπῆρχον ἀποκαταστημένοι καὶ διακρινόμενοι ἐκ τοῦ ἐμπορίου Ἑλλήνων.

Οἱ Ἕλληνες ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος ἐπαχῆς τῆς ὑπὸ τῶν Τούρκων ὑποδουλώσεώς των, εἰς μόνην τὴν Ῥωσσίαν ἀτενίζοντες ἀπὸ αὐτὴν καὶ μόνην ἠλπίζον τὴν ἀπὸ τῆς δουλείας ἀπαλλαγὴν των· διότι αὕτῃ μόνῃ ἀφ' ὅλας τὰς εὐρωπαϊκὰς δυνάμεις τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἠδυνήθη νὰ ἀντιπαραταχθῇ κατὰ τοῦ φυσικοῦ αὐτῆς ἐχθροῦ τῶν Τούρκων καὶ νὰ τοὺς καταδαμάσῃ. Οὕτω κατὰ φυσικὸν λόγον ἀνεπτερώθησαν αἱ ἐλπίδες των, καὶ δὲν ἐδυσκολεύθησαν νὰ πιστεύσουν τὰ ἄλλως μυθώδη καὶ ὑψηλῆς φαντασίας ἐπινοήματα τῶν ἐταιριστῶν. Οἱ Ἕλληνες δὲν ἡγνόουν τὴν σημαντικότητα καὶ τὴν πρὸς τὴν ῥωσικὴν ὑπηρεσίαν σχέσιν διαφόρων ἐξόχων συμπολιτῶν των· αἱ μεγάλαι διακρίσεις αἵτινες ἀπὸ τὴν ἐξοχὸν ἐκείνην βασιλίσσαν (τὴν Σεμίραμιν τῆς Ἀρκτοῦ) ἐδόθησαν εἰς τοὺς συμπολίτας των ἐπαρδειγματίζοντο εἰς τὰ σωζόμενα μέγαλα τῆς Κριμαίας τῶν ὑπὲρ τῆς Ῥωσσίας ὑπερμαχησάντων Ἑλλήνων· ὁ δὲ κατ' ἐξαίρεσιν ὅλων τῶν ἐν Ῥωσσίᾳ ὑπηρετησάντων διαφόρων ἐθνικοτήτων πρὸς μόνους εἰδικῶς τοὺς Ἕλληνας ἀποδιδόμενος τίτλος τοῦ εὐγενοῦς, ἐνεχάραξεν εἰς τὰς καρδίας ὅλων

τῶν εὐαισθητῶν Ἑλλήνων ἀνεξάλειπτα πρὸς τὴν Ῥωσσίαν εὐγνωμοσύνης δείγματα. Κατὰ δὲ τὴν ἐποχὴν καθ' ἣν αἱ τρεῖς ναυτικαὶ κατὰ τὸν ἀγῶνα διακριθεῖσαι τῆς Ἑλλάδος νῆσοι ἡδυνήθησαν νὰ σχηματίσουν διὰ τοῦ ἐμπορίου ναυτικὸν ἐπίζηλον τὸ ὁποῖον διερχόμενον ἐμπορίας χάριν τὰ ἀνύκτορα τοῦ μεγάλου ὀθωμανικοῦ αὐτοκράτορος, ἐπροκχλοῦσε τὴν ζηλοτυπίαν καὶ τὰς συνεπειὰς αὐτῆς αὐτοῦ τοῦ ἀνωτάτου ἀρχοντος, καὶ τότε οἱ Ἕλληνες κατέφυγον εἰς τὴν ὑπεράσπισιν τῆς ὡς εἴρηται εὐεργετικῆς Ῥωσσίας (*) καὶ διὰ τῆς Ῥωστικῆς σημαίας ἐπεσκίαζον τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν εχθρῶν των καὶ μολαταῦτα, ἡ συνδρομὴ ἐκείνη διευκόλυνεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη μέχρι τοῦ 1821 τὴν ἐμπορικὴν κίνησιν τῶν Ἑλλήνων, διὰ τῆς ὁποίας ἀπέκτησαν καὶ συνεκέντρωσαν εἰς τὰς νήσους των τοὺς ἀκείνωτους ἐκείνους θησαυροὺς οἵτινες ἐρχησίμευσαν εἰς τὸν κατάρτισμόν καὶ τὴν διὰ πολλὰ ἔτη διατήρησιν ἀξιωμαχοῦ στόλου πρὸς ἐπιτυχίαν τῆς ὑπὲρ ἀνεξαρτητοῦς ἐθνικῆς ἐπαναστάσεως.

Κατὰ δὲ τὴν ἑναρξιν τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 ὅτε ἡ θη-

(*) Καθ' ὅτι μόνη αὕτη διὰ διαφόρων πολέμων ἐταπείνωσε τὴν ὀφρὺν τοῦ Σουλτάνου, διότι αἱ λοιπαὶ εὐρωπαϊκαὶ δυνάμεις ἀνεγνώριζον αὐτὸν καὶ ἐσέβοντο, ὀνομάζοντες μ. ε. γ. ι. σ. τ. ο. ν. κ. ὕ. ρ. ι. ο. ν., ἥτοι grand senieur. Ὡς δὲ ἡ Ἰταλία, δηλαδὴ τὸ βασίλειον τῆς Νεαπόλεως καὶ λοιπὰ κράτη καὶ ἡ Γαλλία ἐν μέρει ἐπλήρωναν φόρον εἰς τοὺς ἰσχύοντας τότε Ἀφρικανούς, τῶν ὁποίων αἱ καταδρομαὶ εἰς ὅλας τὰς παραλίους τῆς Εὐρώπης πόλεις αἱ διαρπαγαὶ καὶ αἰχμαλωσίαι καὶ καταστροφαὶ ἀπεικονίζονται εἰς διάφορα ἀρχέτυπα τῶν στολίσκων αὐτῶν, σωζόμενα μέχρι σήμερον εἰς μνήμην τῆς κατὰ τὴν Εὐρώπην ὑπεροχῆς των. Εἰς δὲ τὴν Αὐστρίαν εἰσέτι σώζονται φαινόμενα μνημεῖα τῆς ὑποταγῆς, ἧς ἕνεκα ἐπὶ τοσοῦτον κατεδαμώθησαν οἱ Αὐστριακοί, ὑπηρετοῦντες τοὺς Τούρκους εἰς ὅλα τὰ καθ' ἡμῶν τῶν Χριστιανῶν Ἑλλήνων κινήματα. Δὲν εἶναι ψεῦδος* αὕτη ἡ ἱστορία μαρτυρεῖ καὶ αὐτὰ τὰ πράγματα ἀποδεικνύουν, ὅτι μετὰ τὴν κραταιὰν Ῥωσσίαν ἡ Ἑλλάς εἶναι ἐκείνη, ἧτις ἀφῆρσεν ἀπὸ τοῦ ὤμου τοῦ ὄνου (κατὰ τὸν Αἰσώπιον μῦθον) τὸ δέριμα τοῦ λέοντος, διὰ τοῦ ὁποίου ὁ ἀνώτατος κύριος κατὰ τοὺς Εὐρωπαίους Τούρκος ἐφάνετο εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν Εὐρωπαϊκῶν λέων. Αὐτὸς ὁ λέων ἀπεδείχθη ἀπὸ τὴν ἐπανάστασιν τῶν Ἑλλήνων, ὅτι δὲν ἦτο ἡ ἀπλούστατος κατὰ τὴν φυσικὴν του ιδιότητα, ὄνος.

ριωδία καὶ ἡ ὠμότης ὑπερέβη πᾶν ὄριον, καὶ αὐτὴν τὴν τῶν αἰμοχαρῶν τίγρεων καὶ παρδάλων· διότι ἀνεξετάστως διὰ μυρίων εἰδῶν θανάτου κατέστρεφον τοὺς χριστιανούς εἰς ὅλα τὰ μέρη τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας ὅπου οἱ Ἕλληνες δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἐπαναστατήσουν, καὶ εἰς αὐτὴν ἔτι τὴν πρωτεύουσαν τοῦ βασιλείου τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐθυσίασαν δι' ἀγχόνης τὸν μέγαν πατριάρχην Γρηγόριον, τοὺς ἐγκριτοτέρους ἀρχιερεῖς, τοὺς διακεκριμένους διαφόρων τάξεων προκρίτους, ὅτε λέγω ἐφόνευσαν, ὡς οἱ κυνηγοὶ τὰ πετεινά, τοὺς τυχόν ἐν ἐξώσταῖς ἢ ἐν τοῖς ἰστοῖς τῶν πλοίων εὕρισκομένους Χριστιανούς κατὰ τὴν φρικαλέαν ἐκείνην ἐποχὴν, πολὺ ἀνωτέραν καὶ ἐκείνης τῆς ἀπὸ τῶν Τούρκων ἀλώσεως τοῦ Βυζαντίου, οἱ Ἕλληνες διαφεύγοντες τὸν προφανῆ θάνατον κατέφευγον εἰς τὴν Ῥωσσίαν (καθ' ἡμεῖς εἰς τὴν Ἑλλάδα ἦτον λίαν δύσκολον), ἡ δὲ φιλόανθρωπος καὶ εὐεργετικὴ Ῥωσσία ἤνοιξε μητρικὰς ἀγκάλας καὶ ἐδέχθη ὅχι μόνον τὸν ἀπαγχονισθέντα Πατριάρχην, ἀποδώσασα αὐτῷ τὰς ἀπαιτουμένας τιμὰς ἀλλὰ καὶ μυριάδας Ἑλλήνων εἰς τοὺς ὁποίους ἀπέδωσε συντάξεις, περιθάλψεις καὶ παντοίας ἄλλας βοηθείας· πολλοὺς δ' ἐξ αὐτῶν προσέλαβε καὶ μετεχειρίσθη εἰς τὴν ἰδιαιτέραν τῆς ὑπηρεσίαν, πλείστους ἐξεπαίδευσεν εἰς τὰ δημόσια εκπαιδευτικὰ καταστήματα, καὶ πλείστους μέχρι τέλους τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως διετήρησεν ὑπὸ συντάξεις.

Κατὰ δὲ τὴν ἐναρξιν τῆς μεγάλης τοῦ 1821 ἐπαναστάσεως ἡ κίνησις τοῦ Α. Ὑψηλάντου εἰς τὰς ἡγεμονίας τῆς Μολδοβλαχίας, ἀνδρὸς διακεκριμένης ὡς Ἕλληνας καταγωγῆς καὶ ὡς ὑπασιπιστοῦ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου διαπρέποντος, πραγματοποιήσαντος κατ' ἐμπνευσιν τῆς μυθολογουμένης δῆθεν Ἀνωτάτης Ἀρχῆς, μέγα πολιτικὸν πρὸς ἐπιτυχίαν τῆς ἐν Πελοποννήσῳ ἐπαναστάσεως σχέδιον· ἐπινόησιν ἄλλως τῶν μακαρίων ἐκείνων καθιδρυτῶν τῆς ἐταιρίας ἡ ἐξοδος τοῦ εἰρημένου ἀρχηγοῦ τοῦ κινήματος Ὑψηλάντου ἐξ αὐτῆς τῆς Ῥωσσίας, ὅθεν ἐσύναξε καὶ συνεκέντρωσε τὸν κληθέντα ἱερὸν λόχον τῶν Ἑλλήνων.

Ἡ πολιτικὴ θέσις τοῦ μυστικοσυμβούλου, ἥς ὁ μέγας διπλωμάτης Ἰ. Καποδίστριας κατεῖχε παρὰ τῇ αὐτῇ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Ῥωσσίας Ἀλεξάνδρου, ἡ γενικὴ ἰδέα, ὅτι αὐτὸς ὁ Ἰω. Καποδίστριας ἀπετέλει μέλος τῆς δῆθεν Ἀνωτάτης Ἀρχῆς καὶ τελευταῖον ἡ ἀπὸ τῶν χρόνων τῆς ἀλώσεως ἐνυπάρχουσα πεποιθήσις εἰς πᾶσαν Ἑλληνικὴν καρδίαν, ὅτι μίαν ἡμέραν, Θεοῦ εὐδοκοῦντος, θέλουσιν ἀπολαύσει τὴν ἐλευθερίαν των ἐκ τῆς ἀμέσου συνδρομῆς αὐτῆς τῆς Ῥωσσίας, μεθ' ἥς συνεδέοντο εἰς τὰ κατὰ τῶν φυσικῶν ἐχθρῶν των τῶν Τούρκων αἰσθήματα, αἱ κατὰ διαφόρους καιροὺς αἱματηραὶ καὶ ἀλγεϊνόταται ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀπόπειραι τῶν Ἑλλήνων, αἵτινες, ἂν καὶ ἀποτυχοῦσαι, ἄφησαν ὅμως ἀνεξαλείπτους ἀναμνήσεις. Ταῦτα λέγω πάντα ἔπεισαν ὅλους τοὺς Ἕλληνας καὶ πρὸ πάντων τοὺς προεξάρχοντας εἰς τὰς πόλεις, κωμοπόλεις καὶ χωρία τῆς Ἑλλάδος νὰ εὐελπίζωνται περὶ τῆς ἐπιτυχίας τῆς διοργανιζομένης δῆθεν καὶ παρὰ τῆς Ἀνωτάτης Ἀρχῆς ἐκπηγαζούσης ἐπαναστάσεως, μολονότι οὐδεμίαν προετοιμασίαν εἶχον, οὐδὲν μέσον πραγματικὸν ἔβλεπον ἀφοροῦν τὴν ἀρχὴν καὶ τὴν διατήρησιν ἐπαναστάσεως, καὶ μολαταῦτα τὸ ἀπλοῦν ὄνομα Ἀνωτάτη Ἀρχή, ἐκ τῆς Ῥωσσίας ἐκπηγάζουσα, εἶχε δι' αὐτοὺς τὸ ἐνδόξιμον, ὅτι τὰ πάντα ὑπὲρ τῆς ἐπαναστάσεως ἦσαν ἔτοιμα, τὰ πάντα εὐκολώτατα, καθ' ὅσον ἤθελον προέλθει ἀπ' αὐτὴν τὴν μεγάλην Ῥωσσίαν, ἐπὶ τοσοῦτον ἐνεθαρρύνοντο καθ' ὅσον διεδίδετο τότε, ὅτι μετὰ τὴν ἑναρξιν τοῦ κινήματος, ὡς εἶρηται, τοῦ Α. Ὑψηλάντου, ἐκίνησε συνάμα βωσσεϊκὸς στρατὸς, καὶ φθάσας μέχρι Ἀδριανουπόλεως, ἀπέστειλε σῶμα Κοζάκων εἰς τὴν παραλίαν πόλιν τοῦ Ἑλλησπόντου ΑἼνον (1).

(1) Φέροντες τὴν μαρτυρίαν ἡμῶν τῶν ἰδίων λέγομεν, κατερχόμενοι κατὰ τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1821 μετὰ τοῦ αἰοδίου Θ. Νέγη (εἰς ὃν παῖδιν ἔτι εἰ γονεῖς μου μὲ παρέδωκαν), ἐφθάσαμεν εἰς τὴν νῆσον Τήνον, ὅπου ὑψώθη ἡ σημαία τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως. Ἐκεῖ ἀσθενήσας ἐσυστήθη εἰς τὴν προστασίαν καὶ περίελεψιν τοῦ ἀξιοσεβάστου προὔχοντος τῆς Τήνου, κυρίου Δρόσου, πατρὸς τῶν διαπρεπόντων καὶ ἤδη εἰς τὴν Ἑλλάδα Δρόσων. Ὁ σε-

Ἀποῦ τέλος ἡ Ἑλληνικὴ ἐπανάστασις ἐκ τῶν ἐθνοσωτηρίων σχεδίων α.) τῆς κινήσεως τοῦ Ἀλῆ πασα, β.) τῆς κινήσεως τοῦ Ὑψηλάντου, ἔλαβε καιρὸν ἐν διαστήματι ἐνὸς περιόπου ἔτους, νὰ καταρτισθῇ, νὰ ἐνδυναμωθῇ καὶ φρούριά τινα ἐχθρῶν νὰ κυριεύσῃ, ἡ ἑλληνικὴ ἐπανάστασις ἀπέληξεν εἰς μόνον τὸ πραγματικὸν καὶ σωστικὸν αὐτῆς σημεῖον, εἰς τὴν μόνην συνδρομὴν, τὴν ὁποῖαν διὰ τῶν στόλων τῶν αἱ τρεῖς νῆσοι προσέφερον εἰς αὐτήν, καὶ διὰ τῶν στόλων αὐτῶν μέχρι τέλους τοῦ ἀγῶνος ἡδυνήθησαν νὰ ἀνθεξοῦν καὶ ν' ἀντικρούουν τὰ, τεραστίους κατὰ θάλασσαν καὶ κατὰ ξηρὰν δυνάμεις τῶν ἐχθρῶν τῶν.

Κατὰ δὲ τὸ 1828, ὅτε αἱ τρεῖς εὐεργέτιδες τῆς Ἑλλάδος δυνάμεις καὶ ἰδίως ἡ Γαλλία καὶ Ἀγγλία, διὰ διαφόρων πολιτικῶν συνθηκῶν παρ' αὐτῶν σχεδιασθεῖσων καὶ προταθεῖσων εἰς τὸν Σουλτάνον, δὲν εὔρον μὴ καταῦτα οὐδεμίαν περ' αὐτοῦ παρδοχήν, καθ' ἣν ἐποχὴν ὁ αἰμοχαρὴς Σουλτάνος μετὰ ἐπταετῇ αἱματηρὸν πόλεμον τῶν Ἑλλήνων, ὑπερον ἀπὸ τὴν καταστροφὴν τοῦ στόλου τοῦ εἰς Πύλον, μόλις ἀνεγνώριζεν ὑποτελῇ ἡγεμονίαν εἰς μόνην τὴν Πελοπόννησον μ' ὅλας τὰς προσπάθειάς τῶν εὐεργετιδῶν δυνάμεων ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος, οὐδὲν κατορθώθη ἀπέναντι τῆς ἐπιμονῆς τοῦ Σουλτάνου, εἰμὴ μόνον ἡ ἀνακωχὴ τῶν ὀπλων.

Μ' ὅλα ταῦτα ἡ κραταιὰ καὶ εὐεργέτις τῆς Ἑλλάδος Ῥωσσία, κατὰ θεῖαν βεβαίως πρόνοιαν, ἀνεδέχθη νὰ λύσῃ τὸν γόρδιον δεσμὸν, καὶ ἰδοὺ, ὁ τότε κατελθὼν μέχρι Ἀδριανουπόλεως στρατάρχης αὐτῆς ἐπὶ τοῦ τυμπάνου, ἐφ' οὗ ὑπεγράφη παρὰ τοῦ Σουλτάνου ἡ παρὰ τῆς Ῥωσσίας ἐπιβληθεῖσα αὐτῷ διὰ τῶν ὀπλων συνθήκη, ὡς πρῶτον ἄθρον αὐτῆς ἐνέγραψε τὴν ἀναγνώρισιν

βαστὸς ἐκεῖνος γέρον καὶ σωτήρ μου καθὼς ἐκ τῆς ἀσθενείας διαχειμένου, ἐπιθυμῶν νὰ μάθῃ παρ' ἐμοῦ ἀθώου παιδίου τὴν ἀλήθειαν τῶν διαδιδομένων τότε, μὲ ἡρώτα συνεχῶς περὶ τῶν προόδων τοῦ Ὑψηλάντου καὶ περὶ τῶν κινήματων τῶν Ῥωσσικῶν στρατευμάτων, κατελθόντων εἰς τὴν Ἀδριανουπόλιν καὶ μέχρι αὐτῆς τῆς Δῆου, προσθέτων συνάμα, ὅτι ἡ ἐπιτυχία τῆς ἐπαναστάσεως θέλει προέλθῃ ἐκ τῆς συνδρομῆς τῆς Ῥωσσίας.

τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Ἑλλάδος, τὴν ὁποίαν ὁ Σουλτάνος ἐκ τῆς ἀνάγκης ἐβιάσθη νὰ παραδεχθῇ καὶ ὑπογράψῃ. Αἱ δὲ μεγάλαι εὐεργετιδὲς δυνάμεις, ἔχουσαι ὅλην τὴν ὑπὲρ ἡμῶν διάθεσιν συνήργησαν ὅλαι ὁμοῦ εἰς τὴν ἀποπεράτωσιν αὐτῆς.

Ἀνακεφαλαιοῦντες τὰ ἐκτεθέντα προσθέτομεν ὅτι πρώτη ἡ Ῥωσσία εἶναι ἐκείνη, εἰς τὴν ὁποίαν οἱ Ἕλληνες χρεωστοῦμεν τὴν ἀνεξαρτησίαν μας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

Προκαταρκτικὴ ἐκθεσις.

Τρία νησίδια, ἡ Γῶδρα, Σπέτσαι καὶ Ψαρά, ὧν τὰ μὲν πρῶτα δύο κεῖνται ἀπέναντι τῆς Ἑρμιονίδος ἐπαρχίας τῆς Πελοποννήσου κατὰ τὴν εἴσοδον τοῦ Ἀργολικοῦ κόλπου, τὸ δὲ τρίτον παρὰ τὴν νῆσον Χίον, διὰ τῶν ἐμπορικῶν πλοίων, ἅτινα ἡδυνήθησαν νὰ καταρτίσουν, ἀντεπαρατάχθησαν κατὰ πέντε πελωρίων τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας στόλῳ, καὶ κατήσχυον αὐτοὺς ἀπέναντι τῆς ἐπιθεωρήσεως τῶν νευτικῶν τῆς Εὐρώπης, οἵτινες ἐξεπλήττοντο διὰ τὰς ἡρωϊκὰς τῶν πράξεις.

Αἱ νῆσοι αὗται οὔτε κατοίκους οὔτε διοικητὰς εἶχον. Γούρκους, ἀλλ' ἔζων αὐτόομοι καὶ αὐτοδιόικητοι ὑπὸ τὴν ἀνωτάτην δικαιοδοσίαν τοῦ κατὰ καιρὸν Καπετὰν πασᾶ, ἐπὶ τινὶ ἐτησίῳ φόρῳ καὶ τῇ ἀποστολῇ ὀλιγαριθμῶν νευτῶν διὰ τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ βασιλικοῦ στόλου. Οὕτω πως διοικούμενοι οἱ κάτοικοι τῶν νήσων τούτων, μακρὰν τῆς διαφθορᾶς τῶν κρατούντων, ἦσαν ἄγνοοι πάσης διαφθορᾶς καὶ κακοηθείας.

Δὲν ἦσαν γεωργοὶ οὔτε τεχνῖται, εἶχον τὰ ἥθη ἀπλούστατα καὶ σεμνά, εὐλαβέστατοι δὲ πρὸς τὴν θρησκείαν καὶ τιμιώτατοι

πρὸς τὰς μεταξὺ των συναλλαγὰς, διεκρίνοντο ἐν γένει διὰ τὴν καλὴν αὐτῶν πίστιν καθ' ὅσον οὐδεμίαν διατύπωσιν λογιστικότητος ἐγίνωσκον.

Ἰδίως οἱ τὴν διαχείρισιν τῶν κοινῶν ἔχοντες πρόκριτοι εἶχον χαρακτῆρα ἀγέρωχον, ἐμβριθῆ καὶ ὅλως Σπαρτιατικόν.

Ἡ νῆσος Ὑδρα, σημαντικώτερα τῶν τριῶν, διεκρίνετο ὡς ἀριστοκρατικὴ, οἱ δὲ ἀριστοκράται ὀνομάζοντο Ν ο ι κ ο κ υ ρ α ῖ ο ι· εἰς τὴν τάξιν τούτων ἀνῆκον οἱ μὴ θαλασσοπαροῦντες εὐποροί, τῶν ὁποίων ὁ ἀριθμὸς ἦτον ἀόριστος, καθόσον συνεχῶς οἱ μένοντες εἰς τὸν τόπον ἀπὸ γῆρας ἢ ἀσθενείας πλοίαρχοι συνειργάζοντο μετ' αὐτῶν. Ὡσαύτως καὶ ἡ νῆσος Σπέτσαις.

Ἡ τάξις αὕτη ἐσχημάτιζε τὸ ἀνώτατον συμβούλιον, τὸ ὁποῖον ἐδίκαιζε καὶ ἀπεφάσιζε πᾶσαν κοινὴν ὑπόθεσιν ἄνευ τῆς συμπράξεως τοῦ λαοῦ. Ἐξ αὐτῆς ἐσχηματίζοντο καὶ οἱ δημογέροντες, τοὺς ὁποίους ἔπαυον ὁσάκις ἤθελον· τὸ ταμεῖον τοῦ κοινοῦ κατηρτίζετο ἀπὸ φόρων τελωνιακῶν νενομισμένων 2 τοῖς ἑκατὸν ὡς ἐτήσιον καθ' ἐκάστην οἰκογένειαν· τὰ ἐλλείποντα πρὸς συμπλήρωσιν τῆς δημοσίας δαπάνης κατέθετον οἱ Οἰκοκυραῖοι ἀναλόγως.

Κατὰ τὸ 1803 οἱ Οἰκοκυραῖοι λαβόντες ἀνάγκην νὰ σχηματίσωσιν ἰσχυροτέραν διοίκησιν εἰς τὸν τόπον, ἐσύστησαν εἰς τὸν ἀνώτατον αὐτὸν προστάτην Καπετὰν πασᾶν καὶ ὠνόμασαν διοικητὴν τοῦ τόπου τὸν συμπολίτην των Γεώργιον Βούλγαρην, ὅστις διὰ τῆς ἄκρας δραστηριότητος καὶ ικανότητός του, ἐπαγίωσε τὴν ἀσφάλειαν, ἡσυχίαν καὶ τάξιν τοῦ τόπου, καὶ ἐκ τῆς ἀδελφικῆς ὁμοφωνίας τῶν Οἰκοκυραίων μετ' αὐτοῦ διεφύρθηθησαν καὶ ἐτακτοποιήθησαν διὰ τοῦ καταλληλοτέρου καὶ προσφορωτέρου τρόπου ἅπαντα τὰ ἀφρωῶντα τὴν διοικητικὴν καὶ χρηματικὴν διατήρησιν τοῦ κοινοῦ· πάντα δὲ ταῦτα διενεργοῦντο παρὰ τοῦ εἰρημένου διοικητοῦ τῇ συμπράξει ὀρισμένου ἀριθμοῦ ἐκ τῶν Οἰκοκυραίων, δημογερόντων καλουμένων, εἰς δὲ τὰς κατεπειγούσας περιστάσεις συνεκαλοῦντο εἰς γενικὸν συμ-

Εούλιον παρὰ τοῦ διοικητοῦ ἅπαντες οἱ Οἰκοκυραῖοι καὶ αὐτοὶ οἱ τυχόν εὐρισκόμενοι εἰς τὸν τόπον πλοίαρχοι.

Τὰς ἀποφάσεις των περὶ οἰουδήποτε ἀντικειμένου ἐσφράγιζεν ἡ σφραγὶς τοῦ κοινῷ διηρημένη εἰς τέσσαρα μέρη, ἕκαστον τῶν ὁποίων ἐκράτουν οἱ δημογέροντες· βάσεις τῶν διασκέψεων καὶ ἀποφάσεών των ἦτον ὁ νόμος.

Νόμος δὲ τὰ κοινὰ ἔθιμα, ὁ ὀρθὸς λόγος καὶ ἡ πεπειραμένη γνώμη τῶν Οἰκοκυραίων. Ἐτίθετο δὲ πρὸς ἐπισφράγισιν εἰς τὰ βουλευμάτα των καὶ ἡ ὑπογραφή τοῦ διοικητοῦ. Καὶ ταῦτα ὅσον ἀφορᾷ εἰδικῶς τὰ τῆς νήσου Ὑδρας καὶ Σπετσῶν.

Ὅσον δ' ἀφορᾷ τὴν νῆσον Ψαρὰ εἶχε σύστημα δημοκρατικόν. Ὁ λαὸς συνερχόμενος ἐξέλεγε τεσσαράκοντα ἐκλεκτορας ἐκ τῶν διαφόρων τάξεών του· καὶ οὗτοι τρεῖς δημογέροντας. Οἱ τρεῖς οὗτοι διὰ τῆς συσκέψεως ὀλίγων ἢ πολλῶν ἐκ τῶν ἐκλεκτόρων αὐτῶν διηύθυνον τὴν διοίκησιν τοῦ τόπου ἐπικυροῦντες τὰς πράξεις των διὰ τριμορίου σφραγίδος, τὴν ὁποίαν ἕκαστον μέρος ἐκράτει· καὶ ἐν ἀνάγκῃ συνεσκέπτοντο καὶ μετὰ τῶν προκρίτων, ἔσοδα ἔχοντες τὰς τελωνιακὰς εἰσπράξεις ἐπὶ τὸ φορτίον τῶν πλοίων καὶ λοιπὰ, καὶ 50 γρόσια ἐτήσιον φέρον ἐξ ἐκάστης οἰκογενείας. Καθ' ὅλην τὴν ἄλλην διαχείρισιν τὴν χρηματικὴν ἠκολούθουν τὸ κοινὸν σύστημα τῶν δύο λοιπῶν νήσων.

Τὸ διοικητικὸν λοιπὸν σύστημα τῶν περὶ ᾧ πρόκειται νήσων ἦτο τοιοῦτον.

Τὴν ἐμποροναυτιλίαν μετήρχοντο ὡς ἐφεξῆς.

Τὰ πλοῖα των δὲν διέθετον εἰς ναυλώσεις ἐκτὸς τῶν Ψαρῶν, μήτε τοὺς ναύτας των εἶχον ὑπὸ μισθόν· ἐναυτίλοντο δὲ καὶ ἐμπορεύοντο ἐπὶ κοινῇ ὠφελείᾳ ἢ ζημίᾳ τῶν κυρίων τῶν πλοίων, τῶν κεφαλαιούχων, τοῦ χρηματικοῦ καὶ ὅλου τοῦ πληρώματος. Τὰ δὲ κέρδη διενέμοντο ὡς ἀκολούθως· α) ἀφῆρουν τὰ κεφάλαια· β) τὸν κεκανονισμένον τόκον· γ) τὰ τῆς τροφῆς καὶ οἴας δήποτε ἄλλης δαπάνης· δ) ἐν τοῖς ἑκατὸν πρὸς χρῆσιν τοῦ μοναστηρίου των.

Μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν τῶν εἰρημένων, τὸ ὑπολειπόμενον ἐλογί-

ζετο εἰς τόσα μερίδια ὅσοι ἦσαν οἱ ναῦται πληρώματος τοῦ ὅλου, ἄνευ διακρίσεως ἡλικίας, θαυμαῦ ἢ ἱκανότητος, ἐνταυτῷ καὶ εἰς ἄλλα τόσα μερίδια (ἔσα ἐλογίσθησαν διὰ τοὺς ναύτας) τὰ ὅποια ἐθωροῦντο ἀνήκοντα εἰς τὸ πλοῖον αὐτὸ, εἰς τὰ ὅποια προσετίθεντο ἔτι δέκα μερίδια, ἅτινα ἐδίδοντο εἰς τὸν πλοίαρχον πρὸς ἀντιμισθίαν τῶν ἀνωτέρων καὶ ἱκανοτέρων τοῦ πληρώματος κατὰ τὴν κρίσιν αὐτοῦ· εἰς τὰς ζημίας τοῦ πλοίου δὲν ἐνείχοντο τὰ χρηματικὰ κεφάλαια, μήτε τὸ πλοῖον ἐνείχετο εἰς τὰς ζημίας τῶν κεφαλαίων· ἡ ῥηθεῖσα διανεμὴ ἐπὶ τῶν ναυτῶν ἐγένετο κατὰ τὸν εἰρημένον τρόπον ὅσakis τὰ μερίδια τῶν ναυτῶν δὲν ἦσαν ὀλιγώτερα τῶν εἴκοσι διστήλων, εἰς ἐναντίαν δὲ περίστασιν, ἐμετρίαζετο ὁ κανονικὸς τόκος τῶν κεφαλαίων.

εἰς τὰς συναλλαγὰς τῶν ἦσαν εὐθύτατοι καὶ ἄμεμπτοι, καθ' ὅσον αὐτοὶ οἱ ναῦται παραλαμβάνοντες τὰ χρήματα ἀπὸ τοὺς κεφαλαιούχους ἀμέτρητα, ἀμέτρητα τὰ παρédιδον εἰς αὐτοὺς ἄνευ ἐλλείψεως τινος, χωρὶς νὰ μεσολαβῇ οὐδεμία μεταξὺ αὐτῶν ἀποδείξεις ἢ ἐξόφλησις, στηρίζομένων ἀπάντων εἰς τὴν καλὴν πίστιν.

Διὰ τοῦ εἰρημένου τῆς κινήσεως τῶν πλοίων συστήματος ὁ ἀπλούστατος καὶ εὐτελέστατος ναύτης ἀπὸ τὸ αὐτὸ συμφέρον τοῦ πλοίαρχου καὶ τοῦ κεφαλαιούχου πρὸς τὴν εὐτυχὴ ἐκβασίν τοῦ ταξειδίου ἐμπνεύμενος, συμμέτοχος τοῦ κέρδους καὶ τῆς ζημίας θεωρούμενος, προθύμως καὶ ἀόκνως ἐκοπίαζε πρὸς τὸν κοινὸν σκοπὸν τῆς γενικῆς ἐπιθυμίας τοῦ κέρδους, ἀτρομήτως καὶ αὐτοπροαιρέτως ῥιψοκινδυνεύων καὶ θαλασσομαχῶν δι' αὐτὸ τοῦτο τὰ ταξειδιὰ τῶν ἦσαν συντομώτατα καὶ συχνότατα τῶν ἄλλων· τὰ δὲ πλοιά των ὑπερανθρώπως διακινδυνεύοντα εἰσεχώρουν εἰς τοὺς πολιορκουμένους λιμένας, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἐξήρχοντο μὲ μυθώδη κέρδη· ἔσον οἱ πλοίαρχοι οἱ ναύκληροι καὶ οἱ ναυπηγοὶ τῶν πλοίων ἦσαν ἀνεπιστήμονες καὶ ἀναλφάβητοι, τόσοι ἢ μακρὰ πείρα, ἢ καθημερινὴ ἔξις καὶ ἡ ἀδιάλειπτος καὶ ἀκριβὴς προσοχὴ ἀνεπλήρου πάσαν ἔλλειψιν ἐπιστήμης καὶ μαθήσεως.

Ἡ ἐπανάστασις τῆς Γαλλίας καὶ οἱ μετ' αὐτὴν εὐρωπαϊκοὶ πόλεμοι διήγειρον ἐν αὐτοῖς τὴν ἀκάθεκτον ἐπιθυμίαν τοῦ νὰ κατασκευάσουν πλοῖα μεγαλητέρου μεγέθους καὶ τῆς ταχυπλωώτατα καὶ νὰ τὰ ἐξοπλίζουν μὲ πολεμικοὺς ἐξοπλισμοὺς καὶ μὲ πολυαριθμοτέρους ναύτας, καθ' ὅσον καταδιωκόμενοι ἀπὸ τοὺς κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους δεσπόζοντας τῆς Μεσογείου Ἀλγερίνους, Τριπολίτας καὶ Τουνεζίνους, ἐβιάζοντο νὰ πολεμῶσιν πρὸς αὐτοὺς, καὶ διὰ γενναίας καὶ ἥρωϊκῆς ἀντικρούσεως νὰ διαφεύγῃσι προφανέστατον κίνδυνον, διασώζοντες οὕτω τοὺς θησαυροὺς, τοὺς ὁποίους διὰ τοσούτων κινδύνων, ὡς εἴρηται, εἶχον ἀπολαύσει καὶ μετέφερον εἰς τὴν πατρίδα των. Ἡ ἐξέσκησις δ' αὕτη ἀενάου πολέμου καὶ τακτικῆς συγκρούσεως ἐγύμνασεν αὐτοὺς ἐπὶ τοσούτον, ὥστε κατεστάθησαν πλήρεις θάρρους, τόλμης καὶ γενναιότητος, αὐτομαθεῖς δὲ πολεμισταί.

Οὕτω κατὰ θέαν εὐδοκίαν εὐρέθησαν ἀποκατασταθέντες ἐμπειροπόλεμοι καὶ γεγυμνασμένοι ναῦται ἀπέναντι ἀπειροπολέμου καὶ ἀγυμνάστου ναυτικοῦ τῶν ἐχθρῶν των.

Κατὰ τὸ 1821 ὅτε ἐξερράγη ἡ ἐπανάστασις αἱ διαληφθεῖσαι τρεῖς νῆσοι εἶχον 180 πλοῖα, ἅτινα μετεχειρίσθησαν ὡς πολεμικὰ πρὸς ἀντίκρουσιν τῶν ἐχθρικῶν στόλων, ἐξ αὐτῶν 90 τὰ μεγαλειότερα τῶν ὄλων, ἀνῆκον εἰς τὴν Ὑδραν 50 εἰς τὰς Σπέτσας τοῦ αὐτοῦ μεγέθους καὶ 40 εἰς τὰ Ψαρά· ἐκ τῶν μεγαλειτέρων τῆς Ὑδρας τὸ τρικάρταρον τοῦ Τομπάζη ἔχον εἴκοσι κανόνια, τὸ τρικάρταρον τοῦ Λαλαιχοῦ 18 καὶ τοῦ Μιαούλη 18, τὰ δὲ ἄλλα πλοῖα εἶχον 10 ἕως 14 συνήθως· ἐκτὸς τῶν τριῶν νήσων εἶχον καὶ ἄλλαι νῆσοι συναποστατήσασαι ὀλίγα πλοῖα ὡς ἡ νῆσος Κάσσις, ἥτις ἐπαναστατήσασα κατήρτισεν ἴδιον στολίσκον.

Τὸ Γαλαξειδίον ὡσαύτως, ἡ Θήρα, ἡ Μύκωνος, ἡ Σκόπελος καὶ παραπλήσια τινὰ μέρη ὡς ἡ Κύμη τῆς Εὐβοίας, ἡ Στυλὶς τοῦ Χαλκικοῦ κόλπου καὶ μέρη τινὰ μὴ ἐπαναστατήσαντα μὲν, συνελθόντα δὲ εἰς κοινὴν βοήθειαν διὰ τῶν ὀπλων των, ὡς ἡ Ἀἴγιος τοῦ Ὑθωμανικοῦ παρὰ τὸν Εὐξείνιον πόντον, τὸ Καστελόριζον καὶ ἡ Αἴγιος τὰ πλοῖα τῶν ὁποίων χρησιμεύσαντα εἰς τὰς

πολιορκίας τῶν ἐχθρικών φρουρίων καὶ εἰς μεταφοράς τροφῶν καὶ στρατευμάτων μεταποιηθέντα εἰς πυρπολικά ἐχρησίμευσαν εἰς τοὺς ἐμπρησμούς τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τῶν ἀτρομήτων πυρπολιστῶν τῆς Ἰδρας, τῶν Σπετσῶν καὶ Ψαρῶν. Ὁ δὲ ἀριθμὸς τῶν Ἑλλήνων ναυτῶν ἦτον ἀνώτερος παρ' ὅσον ἐχρειάζετο εἰς τὰς κινήσεις τῶν τριῶν νήσων, καθ' ὅσον ὅλαι αἱ νῆσοι τοῦ Αἰγαίου καὶ ὅλα τὰ παράλια ἐδημιούργησαν ἕνεκα τῆς ἀκτοπλοίας καλοὺς ναύτας, οἵτινες προσήρχοντο πάντοτε εἰς τὰς τρεῖς νήσους καὶ συνενοῦντο μὲ τοὺς ναύτας ἐκείνῳ, καὶ ταῦτα, αὐθορμήτως ἀπὸ κοινὸν ὑπὲρ αὐτονομίας αἰσθημα ἄνευ εἰδικῆς τι-
νος ὠφελείας ἰδίως ἢ νῆσος Θήρα πολλαχῶς χρησιμεύσασα εἰς τὸν ἐθνικὸν ἀγῶνα καὶ προσωπικῶς καὶ χρηματικῶς καὶ ναύτας πολλοὺς ἀποστείλασα εἰς τοὺς στόλους ἰδίως τῶν Σπετσῶν ἀμισθί. Μετ' αὐτοὺς συγκατετάττοντο αὐθόρμητοι καὶ γενναϊότατα συνεμάχοντο καὶ οἱ ναῦται τῶν τῆς δούλης Ἑλλάδος νήσων καὶ παραλίων, τὸσον εἰς τὰ πολεμικὰ πλοῖα, ὡς καὶ εἰς τὰ πυρπολικά, διακριθέντες διὰ τὸν ἀπαράμιλλον ζῆλον, πατριωτισμὸν, καρτερίαν καὶ γενναϊότητα, οἱ τῆς νήσου Χίου (τὰ μέγιστα εἰς τὰ πυρπολικά χρησιμεύσαντες), τῆς Σάμου, τῆς Μυτηλήνης, τῆς Αἴνου, τῆς Στυλίδος, καὶ τῆς Κύμης τῆς Χαλκιδικῆς τοῦ Ὀθωμανικοῦ τῆς Δήμνου, τῆς Κρήτης, τῆς Ῥόδου, καὶ αὐτῆς τῆς ἀπωτάτης Κύπρου, καὶ ἰδίως τῆς Ἑπτανήσου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α.

Ἔτος Α'.

Κατὰ τὸν μῆνα Μάρτιον τοῦ 1821 ἡ νῆσος Σπέτσαι ὕψωσε τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως, ἡ ὁποία ἦτο τοιαύτη: κυανόχρους μὲ γῦρον ἐρυθρόν, ἐν τῷ μέσῳ ἡμισέληνον καὶ ἄνωθεν αὐτῆς σταυρός· δεξιόθεν δὲ τοῦ σταυροῦ εἶχε λόγχην καὶ ἀριστερόθεν ἄγκυραν περιτετυλιγμένην ὑπὸ ὄψεως, γύπα δὲ μεταξὺ τοῦ σταυροῦ καὶ τῆς ἄγκυρας τρώγοντα τὴν γλῶσσαν τοῦ ὄψεως· ἐνεχαράττοντο δὲ ἐν αὐτῇ αἱ λέξεις· «Ἐλευθερία ἢ θάνατος.»

Ἀφοῦ ἡτοίμασαν πάντα τὰ πρὸς ἐκστρατείαν τῶν πλοίων ἀπαιτούμενα, ἐξώπλισαν πολεμικῶς 22 (1) πλοῖα, τὰ ὁποῖα καὶ

(1) Διευθύνται τῶν ἀναφερομένων πλοίων ἡ πλοίαρχοι ἦσαν οἱ ἐξῆς.

Θ. Μπότασης, Γ. Α. Γιάννουζας, Α. Δ. Σκληῆς, Ι. Γ. Κούτσης, Α. Ρ. Στεμνητσότης, Μ. Λαζάρου, Γ. Λάμπρου, Α. Γουδῆς, Β. Ὁρλώφ, Γ. Κλήσας, Α. Κυριακοῦ, Ν. Ράπτης, Γ. Μπαρδάκος, Α. Σωτηρίου, Γ. Χ. Κούτσης, Γ. Πάνος, Η. Α. Θερμνισότης Ν. Ὁρλώφ, Α. Ἀνδροῦτσος Γ. Χ. Ἀνδρέου, Π. Χ. Ἀναργύρου, καὶ Δ. Λαζάρου.

Κατὰ τὴν 24 Μαρτίου ὁ ἀρματωλὸς τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος διάσημος Πανουριάς μαθὼν τὰ τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, ἐν Ἰωαννίνοις εὐρισκόμενος, ἦλθεν εἰς Σάλωνα τὴν πατρίδα του, ὅπου συνειληθεὶς μετὰ τῶν ἐκεῖσε προκρίτων καὶ τῶν ἐξησχημένων ἐν τοῖς ὅπλοις συστρατιωτῶν του ὕψωσε τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως καὶ ἐπολιόρκησε τοὺς ἐν τῷ φρουρίῳ Ὀθωμανοὺς οἵτινες κατὰ τὴν 10 Ἀπριλίου ἠναγκάσθησαν νὰ παραδοθῶν. Τὰ μέγιστα ἐχρησίμευσαν πρὸς ἐνίσχυσιν

ἀπέστειλαν εἰς τὰ μέρη ὅπου ἡ πρώτη ἀνάγκη τοὺς ὑπαγόρευσε, δῆλον ὅτι, εἰς τὴν πολιορκίαν τοῦ φρουρίου τῆς Μονεμβασίας, εἰς τὸν Ἀργολικὸν κόλπον, τὴν πολιορκίαν τοῦ φρουρίου Ναυπλίου, καὶ τὴν νῆσον Μῆλον πρὸς κατάληψιν τῶν ἐκεῖσε προσωρμισμένων δύο ἐχθρικῶν πλοίων, μιᾶς κορβέτας καὶ ἐνὸς βρικίου· καὶ τὰ μὲν εἰς τὰς πολιορκίας μεταβάντα πλοῖα συνενοηθέντα μετὰ τῶν ἐν τῇ ξηρᾷ πολιορκούντων ὀπλαρχηγῶν, διεπράξαντο τὸ καθήκον αὐτῶν, τὰ δὲ εἰς τὴν Μῆλον μεταβάντα, ἐκυρίευσαν αὐτανδρα καὶ παρέλαβον κατὰ τὴν 10ην Ἀπριλίου τὰ ὡς εἴρηται ἐχθρικὰ πλοῖα καὶ μετέφερον εἰς τὴν πατρίδα των.

Ἡ νῆσος Ψαρὰ, κατόπιν τῶν Σπετσῶν, ὕψωσε τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως, πρὸς ἣν μάλιστα ἐστάλη ἐκ Σπετσῶν ὁ γνωστός καὶ διακεκριμένος πλοίαρχος Γκίκας Τσούπης. Μετὰ τὰς πανηγυρικὰς ἐορτὰς τῆς εἰρημένης ὑψώσεως, οἱ πρόκριτοι ἀπὸ ἀγνὸν αἶσθημα πατριωτισμοῦ ἐμφορούμενοι καὶ δι' ἐξειδικασμένης φρονήσεως προβλέποντες τὰ ἐπαπειλούμενα αὐτοὺς, εἰς τὸ κινδυνῶδες στάδιον εἰς τὸ ὅποῖον εἰσῆλθον δεινὰ, ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἐχθρικῶν δυνάμεων ῥιπτόμενοι· καθ' ὅσον πρῶτοι ἔμελλον παρὰ τοὺς λοιποὺς ἀδελφούς των ναυτικούς Ἰδρας καὶ Σπετσῶν νὰ ἀντικρούσωσι τὰς μεγάλας καὶ τεραστίας τοῦ ἐχθροῦ δυνάμεις, πάραυτα ἐξ οἰκείας συνδρομῆς, μετὰ τῶν πλοιάρχων συνενοηθέντες, ἡτοίμασαν τὰ πρὸς ἐξωπλισμὸν τοῦ στόλου των ἀναγκαῖα, δόσαντες ἐνταυτῷ καὶ τὴν ἀπαιτουμένην συνδρομὴν εἰς τὰ πολλὰ μικροτέρου μεγέθους ἐν τῷ λιμένι των εὕρισκόμενα διαφόρων εἰδῶν πλοῖα. Ἀφοῦ τὰ πάντα ἡτοιμάσθησαν καὶ τὰ πλοῖα πρὸς πόλεμον παρεσκευάσθησαν διενήργησαν, ἀποστέλλοντες αὐτὰ εἰς τὰ ἐκτεταμένα παράλια τῆς Ἀσίας, κατασκόπευσιν παντὸς ἐχθρικοῦ κινήματος· μαθόντες δὲ ὅτι κατὰ διαταγὴν τοῦ Σουλτάνου πολλὰ στρατεύματα συνεκεν-

τῆς ἐπαναστάσεως ἐκείνης οἱ ναυτικοὶ τοῦ Γαλαξειδίου, γείτονες ὄντες, μεταφέροντες καὶ ἐφοδιάζοντες τὰς ἐπαναστατοῦντας μὲ παντεῖας πολεμικὰς ἀποσκευὰς, ψιλὰ ὅπλα, πυρίτιδα, καὶ κανόνια, ἀπὸ αὐτὰ τὰ πλοῖά των, καὶ πᾶν ὅτι ἦν ἀναγκαῖον κατὰ τὴν περίστασιν ἐκείνην.

τροῦντο εἰς τὰ παράλια καὶ ἰδίως εἰς τὴν Σμύρνην, ἀπέστειλαν ἐκεῖ τὸν ἀτρόμητον πλοίαρχον Δ. Παπανικολῆ μετὰ 7 πλοίων ὑπὸ ἀνδρείων πλοιάρχων διοικούμενα. Τὰ πλοῖα ταῦτα φθάσαντα παρὰ τὰ παράλια τῆς Σμύρνης συνήντησαν ἐκεῖ 5 Ὀθωμανικὰ πλήρη πολεμοφοδίων καὶ πολεμικῶν ἀποσκευῶν καὶ στρατιωτῶν πληθὺς οὔτινες κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην καθ' ἣν εἶχον φθάσει τὰ πλοῖα τῶν Ψαρῶν, εἶχον εἰσέλθει ἐντὸς τῶν πλοίων, ἐκ τῶν ὁποίων ἐν ἐβύθισαν, τὰ δὲ λοιπὰ 4 μεθ' ὧν τῶν ἐν αὐτοῖς μετέφερον εἰς Ψάρᾶ.

Δευτέρα δὲ κίνησις, ἡ τῶν μικροτέρων πλοίων, παρηκολούθησε ἐπιτυχῶς τὰ ἀποτελέσματα τῆς πρώτης εἰς ὅλα τὰ παράλια τῆς Ἀσίας, ἐξᾠφανίσασα συνάμα τὴν Ὀθωμανικὴν σημαίαν ὅχι μόνον ἀπὸ τὰ πλοῖα τὰ ὁπωσδήποτε περιπλέοντα τὰ παράλια, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ αὐτὰ Ὀθωμανικὰ ὀχυρώματα. Ἐκ τῶν ἐπιτυχῶν δὲ τούτων κινήσεων διεδόθη εἰς ὅλην τὴν παραλίαν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας εὐθύς ἐξ ἀρχῆς ὁ τρόμος καὶ ἡ ἀπελπισία, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐματαιώθη ὁ σκοπὸς καὶ ἡ ἐλπίς τοῦ Σουλτάνου, ὅστις ἐπίστευεν ὅτι μεταβιβάζων εἰς τὰ ἐπαναστατήσαντα τῆς Ἑλλάδος μέρη ἐκ τῆς Ἀσίας στρατοὺς ἤθελε καταστείλει τὴν ἐπανάστασιν εἰς τὴν πρώτην αὐτῆς ἀρχὴν καὶ ἀνάπτυσιν.

Οἱ ἔμφρονες Ψαριανοὶ ἀφοῦ διὰ τῶν πρώτων τούτων κινήσεων ἐματαίωσαν τὰς ἐλπίδας τοῦ Σουλτάνου κατὰ τὴν Ἀσίαν, δὲν ἔλειψαν νὰ ἐκτελέσουν ἐτέρας ὁμοίας καὶ εἰς τὴν ἀπέναντι τῆς Ἀσίας δυτικὴν Ἠπειρον. Ὅθεν κατὰ τὸν Μάϊον ἐξώπλισαν καὶ ἀπέστειλαν ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν τοῦ διακεκριμένου πλοιάρχου Ἀνδρέα Γιανίτση 4 πλοῖα, τὰ ὁποῖα ἐπιπεσόντα κατὰ τῶν κανονοστασίων τὰ ὁποῖα ὁ Σουλτάνος πρό τινος καιροῦ εἶχεν ἀνεγείρει εἰς τὸ κατὰ τὸν κόλπον τῆς Αἰνίου νησίδιον, μέλλον νὰ χρησιμεύσῃ πρὸς ἐκτέλεσιν πολεμικῶν σχεδίων, τὰ ἐκυρίευσαν καταστρέψαντα ὅλους τοὺς φυλάττοντας αὐτὰ Ὀθωμανοὺς· παρέλαβον δὲ ἀπὸ τὰ καταστραφέντα ἐκεῖνα κανονοστάσια ἱκανὰς ἀποσκευὰς καὶ πολεμοφόδια, ὡς ἐπίσης καὶ 23

κανόνια ἐξαίρετα καὶ 2 βομβοδόλους. Ἀκολούθως δὲ (1) τὰ αὐτὰ πλοῖα εἰς τὸν κόλπον τῆς Θεσσαλονίκης εἰσχωρήσαντα κατεκυρίευσαν τὰ ἐκεῖσε εὐρισκόμενα 2 ἐχθρικά πλοῖα τῶν ὁποίων ἐπίσης παρέλαβον τὰς ἀποσκευὰς καὶ τὰ κανόνια, καὶ μετέφεραν αὐτὰ, ἐπιστρέψαντα εἰς τὴν πατρίδα των, ἅτινα ἐχρησίμευσαν εἰς τὸν κατὰ ξηρὰν ἐξοπλισμὸν της. Οὕτω παρομοίως μετεδόθη καὶ εἰς τὰ παράλια τῆς Εὐρώπης, ὡς καὶ τῆς Ἀσίας, ὁ αὐτὸς τρόμος καὶ ἡ ἀπελπισία εἰς τοὺς Τούρκους.

Ἡ δὲ ἐνδοξος νῆσος Ὑδρα τελευταία τῶν δύο συναδέλφων Σπετσῶν καὶ Ψαρῶν ὕψωσε τῆς ἐπαναστάσεως τὴν σημαίαν κατὰ τὰ τέλη Μαρτίου. Ἀνάγκη νὰ διηγηθῶμεν τὰ αἷτια τῆς βραδύτητος αὐτῆς εἰς τὴν μετοχὴν τοῦ κινήματος τῆς ἐπαναστάσεως. Αἱ κατὰ καιροὺς συμβᾶσαι τῶν Ἑλλήνων ἐπαναστάσεις εἰς διάφορα μέρη, τὴν Πελοπόννησον τὰς Σπέτσας καὶ αὐτὴν τὴν Ὑδραν, ὡς καὶ εἰς μέρη τινὰ τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ νὰ ἀποσείσουν τὸν ἀφόρητον ζυγὸν τῶν τυράννων των καὶ ἀνακτήσουν τὰς ἐλευθερίας των, καὶ αἱ ἀποτυχίαι τῶν εἰρημένων ἐπαναστάσεων, ἐπροκάλεσαν ἀνεκδιήγητα εἰς τοὺς ἐπαναστατήσαντας κακὰ ἐπόμενον ὅθεν ἦτον νὰ ἀφήσουν εἰς τὰ εἰρημένα μέρη τὰς πλέον ἀλγεινὰς ἐντυπώσεις καὶ ἀναμνήσεις. Τοιαῦται ἀποτρόπαιαι ἀναμνήσεις ἰστάμεναι τότε πρὸ ὀφθαλμῶν τῶν προκρίτων, καθ' ὅσον ἡ μάχαιρα τῶν τυράννων ἐπ' αὐτῶν πρῶτον ἐπέπιπτεν, ἀπέτρεπεν αὐτοὺς παντὸς κινήματος δυναμένου νὰ ἐπαναφέρῃ τὸν τόπον εἰς τοιαύτην καὶ πάλιν κατὰστασιν.

Ἡ πολυπληθὴς ἀξίς τῶν πλοιάρχων, εἶχεν φθάσει εἰς ἄκραν δυστυχίαν ἐνεκα τῆς κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν στασιμότητος τοῦ ἐμπορίου, τὰ δὲ πλοῖα συσσωρευμένα ἐντὸς τῶν λιμένων ἐπερίμενον τὸν οὐρίον τῆς ἐμπορικῆς κινήσεως ἄνεμον· ἐπίσης καὶ οἱ ναῦται οὐδὲν ἄλλο πρὸς ὃ νὰ ἐνασχοληθῶσι ἔχοντες, περιωρισμένοι ἐντὸς τοῦ στενοτάτου κύκλου τῆς νήσου, περὶ τὰς 10,000

(1) Τὰ αὐτὰ πλοῖα, ἐπειδὴ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην εὗρον τὴν ἐπανάστασιν τῆς Κασάνδρας ἐν τῇ ἀρχῇ της, παρέσχον καὶ εἰς αὐτὴν τὴν ἀπαιτουμένην βοήθειαν.

συμποσούμενοι, ἐναγωνίως ἐπερίμενον εὐκαιρίαν κινήσεως. Ἡ Φιλικὴ ἐντούτοις ἑταιρία κατώρθωσεν μ' ὅλα ταῦτα νὰ κατηχήσῃ πολλοὺς τῶν πλοιάρχων καὶ πολλοὺς ἐκ τῶν ἀνικόντων εἰς τὰς οἰκογενείας τῶν προκρίτων νέους, διακρινομένους διὰ τὴν παιδείαν, τὴν ὁποίαν ἀπελάμβανον ὑπὸ διαφόρων διδασκάλων ἐκπαιδευόμενοι. Βίς τῶν εἰς τὴν τάξιν τῶν πλοιάρχων ἀνήκων Α. Οἰκονόμου καλούμενος, λίαν νοήμων καὶ δημαγωγὸς ἀξιόλογος, μεμυημένος εἰς τὰ τῆς ἐπαναστάσεως, συνενοηθεὶς μετὰ τοῦ Γκίκα υἱοῦ τοῦ ἐπιφανοῦς ἐκ τῶν προκρίτων Θεοδώρου Γκίκα (1), ἐκμεταλευθεὶς τὴν ὡς εἴρηται στάσιμον κατάστασιν τῶν πλοιάρχων καὶ τῶν ναυτῶν, ἐξῆψεν τὸν ὑπὸ ἀναγκῶν πιεζόμενον ὄχλον καὶ κατώρθωσεν ἐκφοβήσας τοὺς προκρίτους νὰ καταλάβῃ τὴν διοίκησιν τοῦ τόπου ἀπὸ τὰς χεῖρας του, κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τοῦ διοικητοῦ Κοκοβίλη· καὶ προβαίνων εἰς τὸ ἐν τῷ νῶι τοῦ ἐπιδιωκόμενον ἀποτέλεσμα, τοῦ νὰ παραδεχθῇ καὶ ἀναγνωρίσῃ τὸ κίνημα τῆς ἐθνικῆς ἐπαναστάσεως καὶ ἡ πατρίς του Ὑδρα, διὰ τῆς ἰσχύος μὲ τὴν ὁποίαν ὁ λαὸς τὸν περιέβαλλεν ὡς ἀνώτερον ἄρχοντα, ἐβίασε τοὺς προκρίτους, ἥτοι νοικοκυρτοὺς καλουμένους, νὰ καταθέσουν χρήματα, ὅσα ἀπητοῦντο πρὸς διευκόλυνσιν τῶν ἀναγκῶν τοῦ λαοῦ, πρὸς ἐξώπλησιν τῶν πλοίων ὅλων ἐν γένει, πρὸς καταρτισμὸν κινήματος κατὰ τῶν ἐχθρῶν συμφῶνως μὲ τὰ πρὸ αὐτῶν τῶν ἐπαναστατησασῶν δύο νήσων Σπετσῶν καὶ Ψαρῶν· κατὰ δὲ τὴν 31 Μαρτίου ἀνεγνωρίσθη καὶ ἐνομιμοποιήθη παρὰ τῶν προκρίτων, τῶν πλοιάρχων, καὶ τοῦ λαοῦ ἡ πρὸς αὐτὸν δοθεῖσα ἀπόλυτος πληρεξουσιότης τοῦ νὰ διευθύνῃ

(1) Ὁ Ἀντώνιος Οἰκονόμου σκεπτόμενος ὅτι ὅσον ἡ ἀρχὴ τῆς πρώτης ἐπιτυχίας του ἐκ μέρους τοῦ ὄχλου ὑπῆρξεν εὐκολος, τόσον αἱ συνέπειαι αὐτῆς ἀκόντων τῶν προκρίτων, τὰ πάντα εἰς χεῖρας τῶν κρατούντων, ἠδύναντο νὰ εἶναι δι' αὐτῶν ὀλέθριαι καὶ ὡς ἀνήκων εἰς τὴν μικρὰν τάξιν τῶν πλοιάρχων, ἐθεώρησε φρόνιμον νὰ προσλάβῃ συνεργὸν εἰς τὰς πράξεις του τὸν εὐπατρίδην Θεόδωρον Γκίκαν, νέον εὐμαθῆ, πλουσιώτατον, φιλελεύθερον καὶ ἀληθῆ πατριώτην θυσιάσαντα μίγιστον μέρος τῆς πατρικῆς του περιουσίας πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς ἐπαναστάσεως.

ὡς ἄρχων ἀπόλυτος τὰ τῆς πολιτείας· ἀλλ' ὁ φρόνιμος οὗτος πατριώτης, ἂν καὶ ἔφθασεν εἰς τὴν ἀνωτάτην βαθμίδα τῆς ὑπεροχῆς, σκεπτόμενος ὅμως ὅτι ἄνευ τῆς συμπράξεως τῶν προκρίτων, οὔτινες καὶ τῶν πλοίων καὶ τῶν κεφαλαίων καὶ τῶν πλοιάρχων αὐτῶν ἦσαν κύριοι, (καθ' ὅσον ἦσαν πειθήνιοι ὑποτασσόμενοι εἰς τὰς διαταγὰς των) καὶ δυσπιστῶν φρονίμως εἰς τὴν ἐφήμερον πρὸς αὐτὸν ἀφοσίωσιν καὶ ὑπακοὴν τοῦ λαοῦ, ἐξητήσατο παρὰ τῶν προκρίτων τὴν ἄμεσον αὐτῶν εἰς τὰ τῆς πολιτείας σύμπραξιν καὶ συνδρομὴν, οἱ δὲ φρόνιμοι πρόκριτοι προθύμως ἐδέχθησαν τὴν προσφορὰν τοῦ καὶ εἰλικρινῶς ἀπεδέχθησαν νὰ συμπράξωσι μετ' αὐτοῦ διακινδυνεύοντες καὶ θυσιάζοντες τοὺς δι' αἰμάτων ἀποκτηθέντας μυσθώδης θυμαυροὺς αὐτῶν.

Ἐνθουσιασθέντες δὲ ὑπὲρ τῆς γενικῆς τοῦ ἔθνους ἐλευθερίας καὶ τῆς καταστροφῆς τῶν τυράννων (1) αὐτοῦ, κατὰ τὴν γενικὴν ἐθνικὴν ἐπιθυμίαν, προθύμως ἀπεδείχθησαν τὸν ὑπὲρ τῆς ἐπαναστάσεως ἀγῶνα.

Ὁ Οἰκονόμος ὅμως ἔχων ὑπ' ὄψιν ὅτι ἡ ἰσχὺς του δὲν ἦτο σταθερὰ καὶ στερεὰ ὡς προερχομένη ἀπὸ τὴν συνήθη τοῦ λαοῦ ἔξαψιν, ὅτι φυσικῶς οἱ τοὺς ναύτας ἐπηρεάζοντες πλοῖάρχοι ἐξηρτῶντο ἀπὸ τὴν ἄμεσον θέλησιν καὶ διαταγὴν τῶν προκρίτων, καὶ ὅτι ἔνεκα τούτων πάντων ἐπόμενον ἦτον νὰ ἐξορισθῇ ἀπ' αὐτὸν τὸν ἴδιον ὄχλον, ὡς πολλάκις συνέβη ἐπεριποιήθη τοὺς προκρίτας, ἔδωκεν εἰς αὐτοὺς τὴν ἀνήκουσαν θέσιν, καὶ διατηρῶν πάντοτε τὴν ὑπεροχὴν του, συνεκάλεσε κατὰ τὴν 15 Ἀπριλίου τοὺς προκρίτους ὅλους καὶ ὅλον τὸν λαὸν καὶ ἐνώπιον τῆς μεγάλης αὐτῆς συνελεύσεως, ἐγένετο ἡ ἀνήκουσα εἰς τὸν ναὸν τῆς Μονῆς ἱεροπραξία καθ' ἣν μεθ' ὅλης τῆς ἀπαιτουμένης ἐπισημότητος

(1) Μ' ὅλον ὅτι αὐτοὶ τὰ πάντα ἔχοντες εἰς τὴν ἐξουσίαν των, ὡς εἴρηται, καὶ τὰ χρήματα καὶ τὰ πλοῖα καὶ τοὺς πλοιάρχους αὐτοὺς, εὐδελμίαν ἀφορμὴν θυσαρσεκείας εἶχον κατὰ τῆς Τουρκικῆς ἐξουσίας, καθ' ὅσον οὐδελμίαν ἐλάβανον ὑλικὴν ἢ ἡθικὴν προσβολὴν παρ' αὐτῆς, τὰς περιουσίας των διαθέτοντες ἐμπορικῶς, πάντῃ ἐλευθέρως καὶ ἀκωλύτως ἄνευ τινὸς ἐπεμδάσεως ἢ δυσκολίας ἐκ μέρους αὐτῆς προερχομένης.

ἐφάλλη δοξολογία ὑπὲρ ἐπιτυχίας τοῦ ἐθνικοῦ ἀγῶνος καὶ ὑψώθη ἡ σημαία τῆς ἐλευθερίας ἐν μεγίστῃ πομπῇ καὶ ἐπεφημήσεσι τοῦ λαοῦ καὶ τῶν κανονοβολισμῶν τῶν ἐν τῷ λιμένι προσωρμισμένων καὶ ἐφωπλισμένων ὡς εἴρηται πλοίων (1).

Μετὰ δὲ τὰς μνημονευθείσας πολιτικὰς καὶ θρησκευτικὰς πράξεις συνταχθεῖσα καὶ ἡ πρώτη αὕτη καὶ ἀνωτέρα τῶν δύο λοιπῶν νήσων Σπετσῶν καὶ Ψαρῶν, Ὡδρα μετ' αὐτῶν, εἰς γενικὴν συνδιάσκεψιν ἦλθεν εἰς τὰ ἀφορῶντα τὰς πρώτας κινήσεις τῆς ἐθνικῆς ἐπαναστάσεως, ὅσας ἡ ἐποχὴ ἐκείνη καθ' ἐκάστην ἡμέραν καὶ καθ' ἐκάστην ὥραν ὑπηγόρευεν.

Πρῶτον δὲ πάντων ἐκ κοινῆς συνενοήσεως αἱ τρεῖς αὗται ναυτικαὶ νῆσοι ἀπεφάσισαν νὰ κινήσουν τὰς δυνάμεις των πρὸς διάδοσιν τοῦ ἐθνικοῦ ἀγῶνος καὶ νὰ διοργανίσωσι τὸ ναυτικόν των πρεπόντως· πρὸς τὸν σκοπὸν δὲ τοῦτον ἐφωδίασαν τὰ πλοῖα των διὰ διπλωμάτων τῶν τοπικῶν ἀρχῶν, ἐν οἷς ἐκθέτοντες τὰ αἷτια καὶ τὸν σκοπὸν τοῦ κινήματός των, ἐζητοῦντο τὴν συνδρομὴν τῶν οὐδετέρων δυνάμεων· ἐξέδωκαν ἐγκυκλίους περὶ λαφύρων, ἐτέρας ὁδηγίας πρὸς τοὺς πλοίαρχους νὰ προστατεύωσι τοὺς Ἑλλήνας νὰ σέβωνται τὴν οὐδετέραν σημαίαν, καὶ νὰ ἐνεργοῦν σύμφωνα μὲ τὰς αὐστηρὰς πρὸς αὐτοὺς διαταγὰς περὶ διαφόρων ἀντικειμένων ἀφορούντων τὴν ἐπανάστασιν. Πρὸς δὲ τὸν σκοπὸν τῆς διαδόσεως τῆς ἐπαναστάσεως ἐξέδω-

(4) Ἀλλὰ τὸ σύστημα τοῦτο τῆς διοικήσεως μεταξὺ Οἰκονόμου καὶ τῶν προκρίτων δὲν ἠδύνατο βεβαίως νὰ φέρῃ τὸ ἀπαιτούμενον ἀποτέλεσμα εἰς τοιαύτας σοβαρὰς περιστάσεις καθ' ἃς ἡ ἱστορικὴ αὕτη νῆσος κατέστη τὸ κέντρον καὶ ἡ ψυχὴ τῆς ἐθνικῆς ἐπαναστάσεως καὶ τῆς ἐπιτυχίας αὐτῆς, ὡς ὁ χρόνος αὐτὸς ἀκολούθως ἀπέδειξεν. Ἐνεκα τούτου ὅθεν, ἐδόθησαν ἀφορμαὶ προκαλέσασαι τὴν φυγὴν τοῦ Οἰκονόμου ἐξ Ὡδρας, ἐνταυτῷ καὶ τοῦ ὕλικῶς καὶ ἠθικῶς χρησιμεύσαντος αὐτῷ Θεοδώρου Γκίκα. Τοιοῦτοτρόπως ὅθεν ἡ ἱστορικὴ Ὡδρα ἡ κινδυνεύουσα κατὰ τὴν ἑναρξιν τῆς ἐπαναστάσεώς της νὰ ἔλθῃ εἰς ἀλληλομαχίας, θεία εὐδοκία ἐσώθη. Ἡ δὲ φυγὴ τοῦ Οἰκονόμου καὶ Γκίκα ἔδωκε τὴν ἐξουσίαν εἰς τοὺς συναιτοὺς καὶ φιλοπάτριδας προκρίτους τοὺς ἐπαξίως αὐτὴν μετελθόντας πρὸς τὴν πρόοδον καὶ ἐπιτυχὴ εὐδύωσιν τοῦ ἐθνικοῦ ἀγῶνος.

καν διαφόρους προκηρύξεις πρὸς ὅλον τὸ ἔθνος, ἰδίως δὲ πρὸς τὸν κλῆρον· διὰ δὲ τῶν προκηρύξεων καὶ ἐγκυκλίων ἐπέβαλον εἰς τοὺς διευθύνοντας ἑλληνικά πλοῖα τὰς αὐστηροτέρας ποινάς, τοὺς μεγαλειτέρους ἀφορισμοὺς ὅπως μὴ παραμελῶσι τὴν περιποίησιν καὶ σεβασμὸν τῶν οὐδετέρων σημαίων, ὁδήγησαν δὲ μὲ τὴν μεγαλειτέρα λεπτότητα καὶ προφύλαξιν τὴν παρεμπόδισιν τῶν διὰ πλοίων οὐδετέρας σημαίας προσερχομένων εἰς τὰ ἀποκεκλεισμένα μέρη ἐχθρικῶν πολεμικῶν ἀποσκευῶν, πολεμοφοδίων, καὶ τροφῶν. Αἱ ἐκδοθεῖσαι δὲ αὗται ἐγκύκλιοι καὶ προκηρύξεις ἀποδεικνύουν ἀγνὰ καὶ εὐγενῆ αἰσθήματα ἀπὸ τὰ ὅποια ἐμφοροῦντο οἱ φρόνιμοι ἐκεῖνοι καὶ ἄξιοι παντὸς ἐπαίνου καὶ σεβασμοῦ διοικηταὶ τῶν τριῶν νήσων κατὰ τὴν ἑναρξιν τῆς ἐπαναστάσεως, καὶ τὰ ὅποια πληρέστατα ἐπραγματοποίησαν. Ἡ δὲ ὑπὲρ ἐλευθερίας φωνὴ αὐτῶν ἀντήχησεν καὶ ἐξῆψεν τὰ αἰσθήματα καὶ τὸν ἐνθουσιασμόν ὅλων τῶν Κυκλάδων τῶν Σποράδων καὶ τῶν ἑνθεν καὶ ἑνθεν τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀσίας παραλίων. Μόναί αἱ καρδίαι τῶν ἐν τοῖς νήσοις τοῦ Αἰγαίου Σύρου, Τήνου καὶ Νάξου, ὀλιγίστων δυτικῶν τῷ δόγματι ἑλλήνων, ἐκόφευσαν εἰς τὴν ἐθνικὴν ταύτην πρόσκλησιν τῶν συμπολιτῶν τῶν καὶ ἀπὸ ἄκριτον φανατισμὸν ἀντέπραξαν εἰς τὰς ἐθνικὰς ἐνεργείας, καὶ μετὰ τῶν ἐχθρῶν τῆς πίστεως ἀυσυστόλως σχέσεις ἔχοντες, ἐνήργησαν πᾶν τὸ δυνατόν κατὰ τοῦ ἐθνικοῦ ἡμῶν ἀγῶνος. Τοσαύτην δὲ πρὸς τοὺς Τούρκους ἔδειξαν ἀγάπην, ὥστε κατὰ τὴν διάθασιν τοῦ στόλου ἐκείνων ἐκ τῶν νήσων τῶν πᾶσαν τὴν δυνατὴν προσέφερον αὐτῷ συνδρομὴν κατὰ τῶν Ἑλλήνων (1). Μ' ὅλον τοῦτο

(1) Κατὰ τὸ ἔτος 1825 διαβαίνοντος ἐκ Νάξου τοῦ Ὁθωμανικοῦ στόλου, εὐρέθην ἐκεῖ ὅτε οἱ Δυτικοὶ τῆς Νάξου ἡτοίμαζον ἐν τῷ φρουρίῳ τὸν συνήθη διδόμενον παρ' αὐτῶν εἰς τὸν Καπ. πασᾶν φόρον μελάρικα καλούμενον· ἀπεφάσισαν δ' ἐνταυτῷ νὰ παραδώσουν καὶ ἡμᾶς τοὺς ἐκεῖσε παρευρεθέντας Ἕλληνας πρὸς ἀπόδειξιν τῆς ἀφοσιώσεώς των. Ἕλλην τῆς Νάξου Μπαζεάκος καλούμενος ἐσπευμένως προσελθὼν εἰς τὴν ὅποιαν ἐμένομεν οἰκίαν τοῦ Α. Κορνηλίου, μᾶς ἀνήγγειλεν τὴν ἀπόφασιν τῶν δυτικῶν, καὶ πάραυτα ναυλώσαντες πλοῖον τοῦ Ἀντωνίου Κανάκη Κουσίου διεσώθημεν ἐκ τῆς παραδώσεως καὶ αἰχμαλωσίας ἡμιπνιγμένοι εἰς Σύρον, ἕνεκα τῆς ἐπικρατούσης τρικυμίας.

Ὁ ἐκδότης.

μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τὸ ἔθνος ἀπὸ φιλετικὸν εὐγενὲς αἶσθημα ἐμπορούμενον ἐπελάθετο τῆς κατὰ τὸν ἀγῶνα διαγωγῆς των καὶ ἀνεγνώρισε καὶ ἐξετίμησεν αὐτοὺς ὡς τέκνα μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς μητρὸς τῆς κοινῆς Ἑλλάδος, εἰς ὃ καὶ αὐτοὶ φρονίμως ἀνταποκρίνονται.

Ἀφοῦ ὅθεν ἅπασαι αἱ προκαταρκτικαὶ ἐργασίαι τῶν τριῶν νήσων ἐκ συνενόησεως καὶ ὁμοφωνίας αὐτῶν διωργανίσθησαν, ἐκάστη τούτων ἐφώπλισε καὶ διέθεσεν ἰδίαν ναυτικὴν μοῖραν, ὀνομάσασα ἴδιον ἐπ' αὐτῆς ἀρχηγόν, τὴν ἐκλογὴν τοῦ ὁποίου ἄφησε νὰ κάμωσιν αὐτοὶ οἱ ὑπ' αὐτῶν διευθυνόμενοι πλοίαρχοι. Καὶ τῆς μὲν Ὑδρας πρώτης καὶ μεγαλειτέρας καθ' ὅλα τῶν λοιπῶν δὺς ὀνομάσθη ἀρχηγὸς ἢ ναύαρχος ὁ Γρακουμάκης Τομιθάκης (1) εἰς τῶν προκριτοτέρων τῆς νήσου, ὅνπερ αὐτοὶ οἱ πλοίαρχοι τοιοῦτον ἀνέδειξαν. Αἱ Σπέτσαι ὀνόμασαν ἀρχηγὸν ἢ ναύαρχον τὸν Γκίκα Τσούπην (2) τὰ πρωτεῖα μεταξὺ τῶν λοιπῶν πλοιάρχων πρὸς τὴν ναυτικὴν ἐμπειρίαν ἀπολαμβάνοντα. Τὰ δὲ Ψαρὰ ὀνόμασαν ἀρχηγὸν ἢ ναύαρχον τὸν Ν. Ἀποστόλην ἄνδρα διακεκριμένον ὡς πλοίαρχον καὶ ὡς πρόκριτον.

Ἐπειδὴ ἡ νῆσος Ὑδρα ἀπέναντι τῶν δὺς ἄλλων νήσων Σπετσῶν καὶ Ψαρῶν ἦτον ὑπερτέρα καθ' ὅλα ὁ εἰρημένος Τομπάκης ἐτιμᾶτο παρὰ πάντων ὡς γενικὸς ναύαρχος, δοθείσης παρὰ τῶν λοιπῶν δὺς τῆς ἀρχηγίας ὅλης εἰς αὐτόν.

Κατ' αὐτὴν τὴν ἐποχὴν εὐρίσκετο σταθμεύουσα ἀπέναντι τῆς Κερκύρας Ὅθωμανικὴ ναυτικὴ μοῖρα, πεμφθεῖσα κατὰ τοῦ ἐπαναστατήσαντος Ἀλῆ πασᾶ. Ἡ συγκεντρωθεῖσα Ἑλληνικὴ ναυτικὴ δύναμις συνενόηθη καὶ ἐσχεδιάσεν νὰ τὴν προσβάλλῃ καὶ τὴν κυρι-

(1) Πλοίαρχοι δὲ ἦσαν Ἀ. Τσαμαδὸς, Λ. Βούλγαρης, Γ. Σαχτούρης, Α. Πινότσης, Α. Ῥαφαήλ, Γ. Μπατζαζῆς, Δ. Α. Βῶκος, Α. Παπαμανώλης, Γ. Δοντάς, Γ. Γκέλης, Κ. Σερφιώτης, Ε. Γκιώνης, Α. Κριεζῆς, Δ. Θεοδωράκης, Σ. Φώκας, Γ. Μαροῦκας, Ρ. Νέγκας, Ν. Ρεβίδης καὶ Α. Θεοδώσης.

(2) Μὲ τοὺς πλοίαρχους Γ. Κυριακὸν, Θ. Γ. Μίσην, Γ. Γ. Κούτσην, Δ. Σκληρῆ, Γ. Σάντου, Α. Στεμνιτσώτην, καὶ Γ. Τζούπας.

εύση, ἐνῷ δὲ ἡτοιμάζετο πρὸς ἔκπλουν, προσελθὼν εἰς Ὑδραν ὁ διδάσκαλος Νεόφυτος Βάμπας ἐζήτησεν τὴν ἀναβολὴν τοῦ σχεδίου τούτου καὶ ἀντ' αὐτοῦ τὸν ἔκπλουν τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῆς Χίου, προτείνων τοὺς ἐφεξῆς λόγους ὅτι, ἂν ἡ πλουσία νῆσος Χίος συνταχθῇ, ἐλευθερωθεῖσα μετὰ τῶν Ψαρῶν καὶ τῆς Σάμου, αἱ τρεῖς αὗται νῆσοι ἀποτελοῦσαι τὴν ἰσχυρὰν θαλάσσιον προφυλακὴν τῆς ὅλης Ἑλλάδος, θέλουσι δώσει βεβαιότατα μεγίστην εἰς τὸν ἐθνικὸν ἑλληνικὸν ἀγῶνα βοήθειαν. Οἱ λόγοι οὗτοι τοῦ Βάμπα ἀνεγνωρίσθησαν καὶ ἐπεφημίσθησαν ἀπὸ τοὺς φρονίμους προκρίτους τῆς νήσου Ὑδρας, οἵτινες διατηροῦντες τὸ μεγαλῆτερον μέρος τῆς ναυτικῆς ἐθνικῆς δυνάμεως ἐξ ἰδίων τῶν χρηματικῶν καταβολῶν καὶ πλοίων, ἤθελον βεβαίως ἐλαφρυνθῇ ἀπὸ τὴν συνδρομὴν τῶν πλουσιῶν Χίων. Κατὰ συνεννόησιν ὅθεν περὶ τοῦ προκειμένου καὶ ἀπόφασιν, κατὰ τὴν 22 Ἀπριλίου ὁ ἑλληνικὸς στόλος ἀπέπλευσε πρὸς τὸν ὡς εἴρηται σκοπὸν, ἐκ πλοίων τῆς Ὑδρας 20 τῶν Σπετσῶν καὶ 7 τῶν Ψαρῶν, καὶ τὴν αὐτὴν ἐσπέραν ἔφθασαν ἀγκυροβολήσαντα ἀπέναντι τῆς νήσου Τήνου. Ἐκεῖ εὕρισκόμενος ὁ στόλος ἐξέδωκεν τὰς ὑπὲρ τῶν ξένων δυνάμεων προκυρήξεις ἅσπερ τελευταῖον ἀφιγούμεθα. Ἐκεῖσε πλοῖον τῆς μοίρας Σπετσῶν κατέλαβε γολέτταν Αὐστριακὴν ἔχουσαν ἐπιβάτας Ὀθωμανοὺς, οἵτινες ἐκινδύνευον διαρπαγέντων τῶν πραγμάτων αὐτῶν, ἀλλὰ φθάσαντος τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου ἐγκαίρως, τοὺς μὲν Τούρκους ἔσωσε μεταβιβάσας εἰς τὴν ἰδίαν γολέτταν μὲ ὅλα τὰ διαρπαγέντα πράγματα τῶν, ἧτις καὶ τοὺς μετεβίβασεν ἐξ οὗ μέρους τοὺς ἔλαβε, τὸν δὲ διαπράξαντα ἐναντίον τῶν μνησθεῖσων προκυρήξεων τὴν πρᾶξιν τοιαύτην πλοίαρχον ἀπέπεμψε πάραυτα πρὸς ποινὴν εἰς τὰς Σπέτσας ὅπου οἱ πρόκριτοι τὸν κατήσχυναν εἰπόντες ὅτι: «Θρησκευτικῶς χρεωστοῦμεν νὰ διατηρήσωμεν τὸ πνεῦμα τῆς «προκλήξεώς μας εὐλαβούμενοι τὰ δικαιώματα τῶν ἐθνῶν.»

Κατὰ τὴν 24 ἰδίου ἔφθασεν ὁ στόλος εἰς τὴν νῆσον Ψαρὰ, ὅπου ἔμαθον τὰ ἐν Κωνσταντινουπόλει τραγικὰ συμβάντα δηλ. τὴν ἀπαγχόνισιν τοῦ Πατριάρχου καὶ λοιπὰ. Καθ' ἣν δὲ ἐποχὴν

οἱ ἀρχηγοὶ καὶ πλοίαρχοι τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου συνεσκέποντο μετὰ τῶν προκρίτων τῶν Ψαρῶν περὶ ναυτικῶν κινήσεων, διὰ-φορα πλοῖα τῶν Ψαρῶν συνέλαβον πλοῖα Ὀθωμανικὰ ἐν οἷς ὑπῆρχον πολεμοφόδια διὰ τὴν Χίον τὰ ὅποια παρέλαβον βυ-θήσαντες τὰ πλοῖα· συνέλαβον ἐπίσης καὶ πλοῖον φέρον 200 Ὀθωμανοὺς ἄνδρας, γυναῖκας, παῖδας καὶ προσκυνητὰς οὓς με-τέφεραν ἀβλαβεῖς εἰς τὰ παράλια τῆς Ἀσίας.

Κατὰ δὲ τὴν 27 ἰδίου ἔφθασεν ἀπέναντι τῆς Χίου. Τὴν δὲ 28 ἅπαντες οἱ πλοίαρχοι καὶ οἱ ναύαρχοι συνῆλθον ἐντὸς τοῦ πλοίου τοῦ γενικοῦ ναυάρχου Τομπάζη, ὅπου μετὰ τὴν προσή-κουσαν τακτικὴν δοξολογίαν ἐγένετο ὁ ἀκόλουθος ὅρκος ἐνώπιον τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου μετὰ συγκληνητικὴν ὑπὲρ εὐοδώσεως τοῦ ἐθνικοῦ ἀγῶνος προσλαλιάν. Τὸν ὅρκον τοῦτον καταχωρίζομεν εἰς τὸ τέλος τοῦ παρόντος βιβλίου.

Ἀπὸ δὲ τῆς ὀρκομοσίας αὐτῆς καταφαίνεται ὁ ἐθνικὸς ἐνθου-σιασμὸς ἀπὸ τὸν ὅποιον ἐμφοροῦντο κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην οἱ νακτικοὶ τῆς Ἑλλάδος καὶ τὰ ἔμπρονα καὶ φιλάνθρωπα μέτρα τὰ ὅποια εἶχον λάβει ὑπὲρ τῶν ἀθῶν καὶ ἀδιαφόρων εἰς τὰ πολεμικὰ κινήματα Τούρκων ὡς καὶ ὑπὲρ τῶν προστατευομένων ἀπὸ τὰς ξένας δυνάμεις.

Ἀποβλέποντες δὲ εἰς τὴν πραγματοποιήσιν τοῦ σχεδίου των οἱ ναυτικοὶ μας, ὑπὲρ τῆς ἐπαναστάσεως καὶ ἀπελευθερώσεως τῆς νήσου Χίου, πλησιάσαντες μετὰ τοῦ στόλου των εἰς τὰ παράλια αὐτῆς δι' ἐπίτηδες ἀπεσταλμένων εἰδοποίησαν τὴν πόλιν καὶ τὰ χωρία τὸν σκοπὸν των καὶ παρεκίνησαν εἰς ἐπανάστασιν.

Ἄλλ' οἱ ἀπεσταλμένοι ἐπιστρέψαντες ὡμολόγησαν ὅτι δὲν ἀν-ταπεκρίθησαν οἱ χωρικοὶ εἰς τὰς προκηρῦξεις τῶν ναυτικῶν μας. Οἱ δὲ Τούρκοι ἰδόντες τὴν προσέγγισιν τοῦ Ἑλλ. στόλου καὶ σπεύδοντες νὰ ἐμποδίσουν πᾶν ἐπαναστατικὸν κίνημα καὶ νὰ ἐξασφαλισθοῦν, ἐσύναξαν ἐντὸς τοῦ φρουρίου ὅλους τοὺς προκρίτους τῆς πόλεως καὶ τῶν χωρίων, καὶ αὐτὸν τὸν ἐπίσκοπον Πλάτωνα. Οὕτω ὁ Ἑλλ. στόλος διὰ νὰ μὴ γίνῃ παραίτιος τῆς καταστρο-φῆς τοῦ τόπου ἄνευ ἀποτελέσματος, ἀφοῦ διέμεινεν ἐκεῖσε περὶ

τάς 11 ἡμέρας, καὶ ἔκαμεν διαφόρους δοκιμασίας κατὰ τὴν 7 Μαΐου ἀπέπλευσεν, ἀφοῦ εἰς ὅλα ἐκεῖνα τὰ παράλια τῆς Ἀσίας ἐπέφερε τὰς μεγαλειτέρας εἰς τοὺς Τούρκους καταστροφὰς καὶ ζημίας. Συνέλαβον δὲ κατὰ τὴν 28 ἰδίου οἱ πλοίαρχοι Λ. Πινότσης καὶ Γ. Σακτούρης τὸ ἀπὸ Κωνσταντινουπόλιν φέρον τὸν ἐξωσθέντα πατριάρχην τῶν Ὀθωμανῶν Σὲχ Ἰσλάμ, ἔχοντα θησαυροὺς καὶ μεγίστης ἀξίας τιμαλφῇ πράγματα. Συγχρόνως δὲ ὁ Ἑλλ. στόλος παραπλέων ἐκυρίευσεν καὶ κατέστρεψε πάμπολλα Ὀθωμανικὰ μικρὰ πλοῖα, ἀποστελλόμενα μὲ τροφάς, ἀποσκευὰς καὶ πολεμοφόδια καὶ πλείστους Ὀθωμανοὺς καὶ διάφορα φρούρια καὶ λιμένας.

Πανθ' ὅσα ἀνωτέρω ἀφηγήθημεν ἡ πρώτη αὕτη ἐκδρομὴ τοῦ Ἑλλ. στόλου ἔφερεν ἀποτελέσματα, ἀποτυχόντος τοῦ σχεδίου ὑπὲρ τῆς ἐλευθερώσεως τῆς Χίου, ἐγκαταλειφθέντος δὲ καὶ τοῦ ἐτέρου κατὰ τὸ ἐν Μούρτῳ πρὸς τὴν Κέρκυραν Τουρκικοῦ στόλου πρὸς μεγάλην ζημίαν τῶν Ἑλλήνων, καὶ ὄφελος τῶν Τούρκων, καθ' ὅσον ἡ καταστροφὴ τοῦ ἐχθρικοῦ ἐκείνου στολίσκου ἦτον ἄφευκτος.

Οὕτω λοιπὸν διαλυθέντος τοῦ Ἑλλ. στόλου, ἀπεχώρησεν ἐκάστη αὐτοῦ μοῖρα εἰς τὰ ἴδια (1).

(4) Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Μαΐου ἐστάλησαν ἐξ Ὑδρας καὶ Σπετσῶν πρὸς τὸν κόλπον τοῦ Βώλου καὶ τὴν παραλίαν τῆς Μαγνησίας κατὰ τὴν πόλιν Τρίκερην πλοῖα τὰ ὅποια φθάσαντα πρὸς τὰ μέρη ἐκεῖνα ἔδωσαν εὐκόλιαν καὶ μέσα πρὸς τὸν σχολαρχοῦντα κατὰ τὴν πόλιν Μιλιαῖς τῆς Μαγνησίας Ἀνθιμον Γαζῆν ἀρχηγὸν τῆς ἐταιρίας νὰ διενεργήσῃ τὰ τῆς ἐπαναστάσεως τῶν μερῶν ἐκείνων· ὁ τῆς Θεσσαλίας νὰ ὑψώσῃ τὴν ἐλληνικὴν σημαίαν, ταυτοχρόνως ἐκ συνενότησεως τῆς πόλεως Τρικέρων μεθ' ἐτέρας ναυτικῆς πόλεως τῆς Εὐβοίας Λίμνης. Ἡ σημαία τῆς ἐπαναστάσεως ὑψώθη καὶ πρὸς τὰ μέρη ἐκεῖνα τὰ ὅποια μεγίστην ἀνάγκην ἔχοντα ναυτικῆς δυνάμεως ἐζήτησαν παρὰ τῆς Ὑδρας τοιαύτην. Ἡ δὲ περικλεῆς Ὑδρα πάραυτα τοὺς ἐφοδίασε μὲ τὸ πολεμικὸν πλοῖον τοῦ Ἀλεξάνδρου Κριεζῆ τεθέντος ὑπὸ τὰς διαταγὰς τῶν ὀπλαρχηγῶν τῆς Εὐβοίας τῶν ὁποίων προσεξήρχεν ὁ ἐκ τῆς Ἀσίας τότε ἐλθὼν Νικόλαος Γριζώτης.

Οὕτω ἡ κατὰ τὰ μέρη ἐκεῖνα δῆλον ὅτι τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος, τῆς Εὐβοίας, καὶ τῆς Μακεδονίας ἐμφάνισις Ἑλληνικῶν πλοίων ἐνεθάρ-

Κατ' αὐτὴν τὴν ἐποχὴν ἡ ἱστορικὴ νῆσος Σάμος μέρος ἐνεργητικὸν λαβοῦσα εἰς τὸν ἐθνικὸν ὑπὲρ αὐτονομίας ἀγῶνα κατεστάθη ἀντικείμενον τῆς ὀργῆς τοῦ Σουλτάνου καὶ τῆς βοηθείας ναυτικῆς δυνάμεως τῆς τῶν τριῶν νήσων. Ἡ νῆσος αὕτη ἀπέναντι καὶ ἐγγύτατα τῆς Ἀσίας κειμένη καὶ διηρημένη εἰς δύο κόμματα τὸ τῶν δημοτικῶν (τῶν καρμανιόλων λεγόμενον ὅπερ καὶ τὸ ἐπικρατέστερον) καὶ τὸ τῶν ὀλιγαρχικῶν (τῶν καλικαντζάρων), εὗρίσκετο εἰς αἰῶνιον ἀλληλομαχίαν· ἐνεκα τούτου ἡ ἐπανάστασις δὲν ἡδυνήθη κατ' ἀρχὰς νὰ λάβῃ γενικὴν ἐπίτασιν· ἀλλὰ ἐμφανισθέντων τότε δύο Ἑλλ. πλοίων τοῦ I. Βούκουρα καὶ N. Σκληῆ ἐκ Σπετσῶν ἐνεψυχώθη τὸ πνεῦμα τῆς ἐπαναστάσεως καὶ οἱ ὡς εἴρηται καρμανιόλοι ἐνθαρρυνθέντες, ὕψωσαν τὴν 17 ἀπριλίου τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως καὶ κατέσφαξαν τοὺς εὐρισκομένους ἐκεῖ ὀλίγους πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς διοικήσεως τοῦ τόπου Ὀθωμανούς· συγχρόνως τὸ ἐκ Ῥόδου ἐλθὼν τουρκικὸν πλοῖον πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν τουρκοφρόνων ἐβύθισαν· ταῦτα δὲ ἐπραξάν ὁδηγούμενοι ἀπὸ τὸν ἐκ Σμύρνης μεταβάντα ἐκεῖ συμπολίτην των Γ. Λογοθέτην τὸν Λυκοῦργον ἐπονομασθέντα, ὅστις μεμνημένος εἰς τὰ τῆς ἐταιρίας, ἐλθὼν εἰς τὴν πατρίδα του διηύθυνε τὰ τῆς ἐπαναστάσεως καὶ ὀνομασθεῖς γενικὸς ἀρχηγὸς παρ' ὅλων τῶν συμπολιτῶν του, μὲ ἀπόλυτον ἐξουσίαν διωργάνωσε διοικητικῶς καὶ στρωτικῶς τὴν πατρίδα του, καὶ διὰ πλείστης ὕσης πολιτικῆς συνέσεως προητοίμασεν εἰς τὰς ἐπικαίρους τῆς ἀπέναντι τῶν παραλίων τῆς Ἀσίας ἐκτεταμένης ἀκτῆς θέσεις, ὅλα τὰ πρὸς ἀντίκρουσιν ἐφορμήσεως ἐχθρικῶν δυνάμεων μέσα, διὰ προμαχόνων καὶ λοιπῶν ἀμυντικῶν μέσων. Ὡσαύτως δὲν ἔλειψε νὰ διωργανώσῃ ῥυνε τοὺς Ἕλληνας τῶν μερῶν ἐκείνων, ἐνέσπειρε καὶ ἐνεψύχωσε τὸ πνεῦμα τῆς ἐπαναστάσεως καὶ ἐπροκάλεσε τὴν μερικὴν τῶν μερῶν καὶ τὴν γενικὴν ἐκ τῆς συγκεντρώσεως αὐτῶν ἐπανάστασιν. Τὰ δὲ πλοῖα τῆς ναυτικῆς πόλεως Τρικέρων ἐπίσης τῆς πόλεως Λίμνης τῆς Εὐβοίας, τῆς Κύμης, τῆς Στυλίδος, καὶ αὐτῆς τῆς ἐν τῇ Ἑλλησπόντῃ Αἴνου ὡς καὶ τῆς νήσου Λίμνου ἐχρησίμευσαν τὰ μέγιστα πρὸς ἐνίσχυσιν καὶ διατήρησιν τῶν ἐπαναστατημένων μερῶν καὶ πρὸς διάδοσιν τῆς ἐπαναστάσεως.

στρατιωτικῶς τὸν τόπον διὰ τὴν ἔχῃ ἐν καιρῷ τὰς ἀπαιτουμένας τακτικὰς ἐκ τῶν χωρίων ἐπικουρίας.

Ὁ ἐξ Ἑλλησπόντου τότε κατελθὼν ἐχθρικός στόλος πρὸς καταστροφὴν τῆς Σάμου διηυθύνετο ὑπὸ τοῦ ναυάρχου Καρὰ-Ἀλῆ.

Οἱ Σάμιοι κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην κάλλιστα, ὡς εἴρηται, διωργανωμένοι ἡτοίμασαν τὰς στρατιωτικὰς τῶν δυνάμεις συνδεύμενοι καὶ μὲ τηλεβόλα πρὸς ἀντίκρουσιν τῆς ἀποβάσεως στρατευμάτων τὸ ὅποιον ὁ ἐχθρικός στόλος ἠδύνατο νὰ πράξῃ. Κατ' αὐτὴν τὴν ἐποχὴν, εἰς τὴν θέσιν ἀγίαν Παρασκευὴν ὅπου παρ' ἐλπίδα ἀπεβιβάσθησαν 300 τούρκοι, ὁ γενναῖος χιλιάρχος Γεωργιάδης μετὰ τῶν ἀνδρείων στρατιωτῶν του καὶ ὁ Χατζῆ-Γεώργιος Μουριώτης Κρής παρευρεθεῖς ἐκεῖ μετὰ τινων συμπολιτῶν του, δι' ἀπαραμίλλου ἀνδρίας κατέστρεψαν καὶ κατέσφαξαν ὅλους τοὺς ἐξελθόντας Τούρκους· καὶ τοὺς πρὸς ἐπικουρίαν ἀποσταλέντας ἐτέρους διὰ λέμβων ἐκ τοῦ στόλου κακὴν κακῶς ἐμποδίσαντες τόσον διὰ τῶν τηλεβόλων, ὅσα ὁ καλὸς καὶ φρόνιμος διοικητὴς ἐπρονόησε νὰ ἔχῃ ὡς καὶ διὰ τῶν τουφεκισμῶν. Ταῦτα πάντα εἰδοποιηθέντες οἱ ἀνδρεῖοι τῆς νήσου Ὑδρας Σπετσῶν καὶ Ψαρῶν ναυτικοὶ ἔσπευσαν εἰς βοήθειαν. 90 συγκεντρώσαντες πολεμικὰ πλοῖα μετὰ τινων πλοίων τῆς Κάσσου, (1) κατευθύνθησαν πρὸς τὰ παράλια τῆς Σάμου καὶ τῆς μικρᾶς Ἀσίας κατὰ τὸν πορθμὸν Τσαγκλῆ, ὅπου κατὰκαυσαν τὰ ἐκεῖσε προσωρισμένα πρὸς μεταβίβασιν στρατευμάτων Ὀθωμανικὰ πλοῖα, ἡ δὲ καταστροφή αὕτη τῶν πλοίων, οἱ κανονβολισμοὶ καὶ αἱ δηρώσεις ἀπέναντι τῶν ἐστρατοπεδευμένων εἰς τὴν παραλίαν Τούρκων, τοσοῦτον ἐνεποίησαν αὐτοῖς τρόμον, ὥστε διεσκορπίσθησαν ἀπομακρυνθέντες εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Ἀσίας.

Τὴν 11 Ἰουλίου οἱ στόλοι ὅτε Ὀθωμανικός καὶ ὁ Ἑλληνικός

(1) Ὅτις κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν, ὅτε ὕψωσε τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως ἡ νήσος Ψαρὰ ὕψωσε καὶ ἐκείνη καὶ πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν πάραυτα ἐξώπλισε καὶ ἀπέστειλεν τὰ πλοῖά της συνενωθίντα μετὰ τοῦ Γενικοῦ Στόλου τῶν τριῶν νήσων Ὑδρας Σπετσῶν καὶ Ψαρῶν ὡς ἰδίως περὶ αὐτῶν θέλομεν ἀφηγηθῆ.

συνητηθήσαν κατὰ τὸν πορθμὸν τῆς Κῶ καὶ τοῦ Βουδρουμίου, ἀλλ' ἄνευ τινὸς συγκρούσεως καθ' ὅσον, ἐπισυμβᾶσα τρικυμία διεχώρισεν ἕκαστον ὅπου ἡδύνατο νὰ ἐξασφαλισθῇ. Καὶ ὁ μὲν Ἑλληνικὸς ἠγκυροβόλησε κατὰ τὴν 22 Ἰουλίου εἰς Σάμον, ὁ δὲ Οἰθωμανικὸς μετὰ 13 πλοίων Αἰγυπτίων τοῦ Μεχμέτ-Αλῆ ὑπὸ τὸν Ἰσμαήλ Γιβλαρτάρην μὲ 800 Ἀλβανοὺς τοὺς ὁποίους εἶχε πρὸς ἀποβίβασιν, μετέβη εἰς τὸν Ἑλλήσποντον. Κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν ὅτε ὁ Ἑλληνικὸς στόλος εὕρισκετο εἰς Σάμον, κατερχομένου τοῦ πατριάρχου Ἀλεξανδρείας εἰς Πάτμον τὴν πατρίδα του, ἐδόθη ἀφορμὴ εἰς τοὺς πλοιάρχους καὶ ναυάρχους νὰ προσκαλέσουν αὐτὸν ἐντὸς τῶν Ἑλληνικῶν πλοίων τῶν ὁποίων τὰ πληρώματα μετὰ τῆς προσηκούσης δοξολογίας ὑψόγησε, καὶ διὰ τῶν θρησκευτικῶν καὶ πατριωτικῶν διδασκαλιῶν του τὴν γενναίότητα, τόλμην καὶ καρτερίαν αὐτῶν ἐκράτυνε, καὶ τὸ θρησκευτικὸν θάρρος ἐνέπνευσε καὶ ἅπαντας τοὺς μαχητὰς Ἑλλήνας κατὰ τοῦ ἐχθροῦ τῆς πίστεως, καὶ ὑπὲρ τῆς ἐθνικῆς ἀνεξαρτησίας παρώτρυνε.

Προσθέτομεν σπουδαῖον ἱστορικὸν γεγονός ἀποβλέπον τὴν ἀκράτητον φιλαίτικὴν θηριωδίαν τῶν Τούρκων κατὰ τῶν ἀόπλων καὶ ἀθῶων χριστιανῶν τῶν εἰς τὰ παράλια τῆς Ἀσίας ἐμβιούτων. Ἄνευ διακρίσεως ὅπου ὑπῆρχε κάτοικος χριστιανὸς οἱ Οἰθωμανοὶ πάσης ἡλικίας καὶ τάξεως ἐπιτίπτοντες ὡς τίγρεις κατὰ τῶν ἀθῶων ἀφοῦ τὰ αἷσχιστα κατὰ τῶν γυναικῶν καὶ τῶν παίδων διέπραττον ἐκ θρησκευτικοῦ αἰμοχαροῦς φανατισμοῦ μετὰ διαφόρους κακώσεις διαμελισμοῦ καὶ κρεουργίας κατέσφαζον. Ἐξ αὐτῶν περὶ τὰς 800 οἰκογενεῖας συγκεντρωμένας εὐρόντες οἱ γείτονές των Σάμιοι ἔνοπλοι 4 καὶ 5 ὄρχας εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Ἀσίας προχωροῦντες, διέσωσαν αὐτὰς μεταβιβάσαντες εἰς τὴν πατρίδα των καὶ κατήρτισαν οὕτω στρατὸν ἐκ 4,000 μαχητῶν συγκείμενον τῇ ἐπικουρίᾳ αὐτῶν· ἰδοὺ πόσον ἡ νῆσος αὕτη ἐχρησίμευσεν κατὰ τὴν ἀξιομνημόνευτον ἐκείνην ἱστορικὴν ἐποχὴν.

Ἀποτέλεσμα δὲ ὑπῆρξεν ἀπασῶν τῶν διαπραχθειῶν ὡς εἰρηται κινήσεων τῶν Ἑλλ. πλοίων τοῦ νὰ ἐμποδισθῇ ἡ μεταφορὰ

στρατευμάτων, πολεμοφοδίων, ἀποσκευῶν καὶ τροφῶν καὶ πᾶσα ἄλλη βοήθεια τόσον εἰς τὰ Ὀθωμανικὰ φρούρια καθὼς καὶ εἰς τὰ τῆς Πελοποννήσου ἐν γένει καὶ τῆς στερεᾶς Ἑλλάδος μέχρι τῶν ἐσχάτων παραλίων τῆς Μακεδονίας, εἰς Κασσάνδρας ὅπου ὁ κώδων τῆς ἱερᾶς ἐπαναστάσεως ἤχησεν, καὶ ἀπὸ τῶν νήσων τῆς Σάμου (α) τῆς Μιτηλήνης, τῆς Χίου, τῆς Λήμνου καὶ ὅλον τῶν Κυκλάδων καὶ Σποράδων καὶ τῆς Κάσσου ἰδίως ὅσαι εἶχον ὑψώσει τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως. Παρεῖχον δὲ διαφόρους προσωπικὰς καὶ ὑλικὰς βοηθείας εἰς τοὺς ἐπαναστατοῦντας μέχρι τῆς Κύπρου. Ἀφ' ἐτέρου δὲ ἐνίσχυσαν τὰ μέγιστα ὅλας τὰς τότε γεννηθείσας ἐπαναστάσεις παρέχοντα πᾶσαν εἰς αὐτὰς βοήθειαν καὶ συνδρομὴν, καταστρέψαντες συγχρόνως ὅλα τὰ εἰς διαφόρους παραλίας καὶ νήσους σταθμεύοντα συνήθως κατὰ τὴν Ἀσίαν καὶ τὴν ἀπέναντι Εὐρώπην Ὀθωμανικὰ πλοῖα στολίσκους μοίρας σχηματίζοντα, ὥστε εἰς μὲν τοὺς Τούρκους τρόπον καὶ ἀπελπισίαν ἐνεποίησαν εἰς δὲ τοὺς ἡμετέρους, τόσον τοὺς ἐπαναστατήσαντας καθὼς καὶ τοὺς ἐν δουλείᾳ διατελοῦντας ἢ ἄλλως ἐμποδιζομένους νὰ ἐπαναστατήσωσιν ἐνέσπειραν μανιώδη ἐνθουσιασμόν καὶ θρησκευτικὴν ὑπὲρ τῆς κοινῆς σωτηρίας, τῆς πίστεως τοῦ Χριστοῦ καὶ ὑπὲρ τῆς ἐθνικῆς ἀνεξαρτησίας ἰδέαν, πρὸς δὲ τὸν σκοπὸν τοῦτον παρεῖξαν ὅλα τὰ ἀπαιτούμενα μέσα καὶ ὅλας τὰς εὐκολίας.

Μετὰ τὰς διαπραχθείσας, ὡς εἴρηται, ἀρχικὰς πράξεις τῆς ἐπαναστάσεως ἰδίας ἐκάστης νήσου, ἦτοι πρῶτον τῶν Σπετσῶν

(1) Ἐξ ἧς γενναῖοι ἄνδρες καὶ τολμηροὶ στρατιωτικῶς ὀργανισμένοι προχωροῦντες εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Ἀσίας διὰ σποραδικῶν καὶ τμηματικῶν κινήσεων ἐνέσπειραν τὸν τρόπον εἰς τοὺς ἐκεῖσε κατοικοῦντας Ὀθωμανοὺς (μέχρι 5 ὥρων ἐκ τῶν παραλίων ἀποστάσεως) οἱ ὅποιοι δὲν ἠδύναντο ὅχι μόνον νὰ συγκεντρωθοῦν εἰς σῶμα καὶ νὰ χρησιμεύσουν μεταφερόμενοι κατὰ τῶν ἐπαναστατημένων τῆς Ἑλλάδος μερῶν ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὰς τὰς κατοικίας των δὲν εὗρισκον ἄσυλον· ἐνεκα τούτου ὁ σουλτάνος ἔλαβεν ἴδιον μέλημα καὶ ἐνυπιάζετο τὴν καταστροφὴν τῆς Σάμου καθ' ὅσον αὕτη ἐματαίωνε τὰ κατὰ τῶν ἐπαναστάσεων σχέδιά του.

πρὸς ἀποκλεισμόν τῶν φρουρίων Μονεμβασίας, Νεοκάστρου καὶ Ναυπλίου καὶ τὰ συμβάντα εἰς τὴν νῆσον Μῆλον· δεύτερον τῶν Ψαρῶν κατὰ τὴν Χίον, τὰ παράλια τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, τοῦ Θερμαϊκοῦ καὶ Μαλαϊκοῦ κόλπου καὶ τὰ παράλια τοῦ Ἑλλησπόντου καὶ τρίτον τῆς Ὑδρας πρὸς ἀποκλεισμόν τῆς Κορίνθου, τοῦ Νεοκάστρου καὶ τῆς Μονεμβασίας, ἐκάστη τῶν νήσων εἶχεν ἰδίαν μοῖραν πλοίων, εἰς δὲ τὴν ἐκστρατεῖαν τῆς Χίου καθ' ἣν ἐγένετο ἡ πρώτη συγκέντρωσις ὅλου τοῦ στόλου τῶν τριῶν νήσων, ὁ ἀριθμὸς τῶν πλοίων ἀνῆλθει εἰς 182· ἤτοι 92 Ὑδραϊκῶν, 50 Σπετσιωτικῶν καὶ Ψαριανῶν. Εἰς αὐτὰ δὲ προσετίθεντο καὶ μικρὰ πολλὰ τὰ ὅποια ἐπέφερον τὸν τρόμον καὶ τὴν καταστροφὴν τῶν παραλίων τῆς μικρᾶς Ἀσίας τοῦ Θερμαϊκοῦ καὶ Μελαϊκοῦ κόλπου.

Μετὰ τοῦ εἰρημένου γενικῷ στόλου συνετάχθη καὶ μία μοῖρα ἐκ τῶν μεγαλειτέραν πλοίων τῆς νήσου Κάσσου (1), ἔχουσα ἴδιον ναύαρχον τὸν Ἰούλιον Μπουρέκα ἥτις γενναίως ἠγωνίσθησαν κατὰ τὴν Σάμου. Πολλὰ δὲ ἄλλα πλοῖα τῶν Κάσσων ἔλαβον μέρος καὶ χρησίμως μέχρι τῆς καταστροφῆς των ἠγωνίσθη ἰδίως εἰς τὰς ἐπαναστάσεις τῆς πολυπαθοῦς Κρήτης.

Τοιαῦται αἱ πράξεις τῶν πρώτων ναυτικῶν κινήματά των τῆς ἐπαναστάσεως κατὰ τὸ 1821· μεθ' ἧς κατὰ τὸν Ἀπρίλιον μῆνα τοῦ αὐτοῦ ἔτους ὁ Ἑλληνικὸς στόλος ἐπέστρεψεν εἰς τὰ ἴδια.

Τότε μαθὼν ὁ Σουλτάνος τὰ εἰς τὸ Αἰγαῖον πέλαγος συμβάντα, ᾔσθητο ὅτι τὴν ἐνίσχυσιν τῶν Ἑλληνικῶν ἐπαναστάσεων ἐκ μέρους τοῦ Ἑλληνικοῦ ναυτικοῦ καὶ τὴν καταστροφὴν ὅλων τῶν κατὰ ξυρὰν δυνάμεων ὅσας οἱ τοπάρχαι του συνεγκέντρωνον εἰς τὰ παράλια καὶ προετοιμάζον πρὸς καταστολὴν αὐτῶν καὶ ἀπελ-

(1) Περί Κάσσιων κατὰ τὰς 17 Ἀπριλίου ὕψωσεν τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως ἀρχηγοὶ δὲ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἐφάνησαν ὁ Θ. Καυταντζόγλους καὶ ὁ Παπᾶ Κανάκης καὶ πολιτικῶς διοργανίσθη ἡ νῆσος διὰ τοῦ Δημογοροντικῷ συστήματος ὡς καὶ ἡ Ὑδρα στρατιοτικῶς δὲ ἐφοπλίσθη ὁ στόλος των ἐκ 40 πλοίων συγκείμενος.

πησθεις ἀπὸ τὰς δυνάμεις τῆς ξηρᾶς ἀπεφάσισε νὰ ἐφωπλίσῃ καὶ ἀποστείλῃ πρὸς ματαίωσιν τῶν κινήσεων τοῦ Ἑλλην. ναυτοῦ μεγάλην ναυτικὴν δύναμιν. Παρεσκεύασε ὅθεν καὶ ἐξώπλισεν ἀξιόμαχον στόλον συγκεείμενον ἐκ τρικρότων φεργάτων κουρβέτων καὶ βρίκιων. Τοῦτο μαθόντες οἱ ἡμέτεροι αὐτοῦ ναυτικοὶ προητοίμασαν ἀμέσως πρὸς ἀντίκρουσιν τὰ ἀναγκῆα ἐξ ἐκάστης τῶν νήσων πλοῖα, καὶ ἐσχημάτισαν στόλον, συγκεείμενον ἀπὸ πλοίων Ὑδραϊκῶν 24 ὑπὸ τοὺς ναυάρχους Τομπάζην, Τσαμαδὸν, καὶ Λαλαιχὸν Σπετσοτικῶν 19 ὑπὸ τοὺς ναυάρχους Γκίκα Τσούπην, Μπότασην, Ῥάπτην καὶ Ψαριανῶν 29 ὑπὸ τὸν ναύαρχον Ν. Ἀποστόλην. Μετ' αὐτῶν δὲ συνετάχθησαν καὶ μικρότερα τινὰ πλοῖα καὶ ἕτερα τῆς νήσου Λίμνου καὶ τῆς Αἴνου τοῦ Ἑλλησπόντου.

Κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν οἱ φρόνιμοι τῆς Ὑδρας πρόκριτοι καὶ τῶν Σπετσῶν ἐκ συνεννοήσεως ἐσχημάτισαν ἴδιον στολίσκον, ἐκάστη τὸν ὁποῖον ἔστειλαν εἰς τὸν Κορινθιακὸν κόλπον διὰ νὰ ἀποκλείσωσιν τὰ ἐκεῖσε Ὀθωμανικὰ φρουρία Πατρῶν, Ναυπάκτου Χίου καὶ Ἀντιρρίου ἐμποδίζοντες τὴν εἰσαγωγὴν ἐν αὐτοῖς πολεμοφοδίων, ἀποσκευῶν, τροφῶν καὶ λοιπῶν ἀναγκαίων, καὶ νὰ καταστρέφουν καὶ περιορίσουν τὰ ἐκεῖσε διασταθμεύοντα πρὸς βοήθειαν τῶν φρουρίων ἐχθρικὰ πλοῖα, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ παράσχουν βοήθειαν εἰς τοὺς ἐπαναστάτας τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος ὡς καὶ τῆς Μελοποννήσου.

Οἱ εἰρημένοι στολίσκοι συνέκειντο ἀπὸ τοὺς μοιράρχους, τῆς Ὑδρας μὲν τοῦ Δ. Μιαούλη (1) τῶν δὲ Σπετσῶν τοῦ Ν. Γ. Μπόταση (2).

Κατὰ τὴν ἐκ Νεοκάστρου διάβασιν τῶν δύο τούτων στολίσκων κατέλιπον εἰς πολιορκίαν τοῦ φρουρίου ἐκείνου δύο πλοῖα ὑπὸ τὸν Α. Καρεμάδην ἐξ Ὑδρας καὶ Α. Ἀνδρουτσον ἐκ Σπε-

(1) Πλοίαρχοι δ' ἦσαν Λάζαρος Μπροῦσκος, Ι. Μπατσαῆς, Σαβ. Ἀνδρέου, Α. Κριεμάδης, Γκίκας Ἰωάννου.

(2) Ἐπίσης τῶν Σπετσῶν Μ. Α. Λεζάρου, Ι. Ἀντωνίου, Α. Ἀναστασίου, Α. Ἀνδρούτσου.

ἑσθὼν. Οἱ δὲ οὗτοι στολίσκοι φθάσαντες εἰς Πάτρας συμπαρέλαβον καὶ 5 πλοῖα τοῦ Γαλαξειδίου τὰ μεγαλείτερα καὶ πολεμικῶς ἐξωπλισμένα ὑπὸ τὸν μοίραρχον Κ. Δεδούσην ἔχοντα τὸ καλλίτερον πλοῖον, καὶ τοὺς πλοιάρχους, τὸν ἐκ Κεφφαλληνίας, ἀξιότιμον φιλογενῇ τῶν Φωκάδων ἔχοντα ἀξιόλογον καὶ πλουσίως ἐξωπλισμένον πλοῖον τοὺς ἐκ Γαλαξειδίου Δ. Βλάμην Χ. Μπακογιώργην, καὶ Δ. Ἀνάστου· καὶ οὕτω καταδιώξαντες τὰ ἐκεῖσε εὐρισκόμενα ἐχθρικά πλοῖα διέβησαν τὸν Κορινθιακὸν κόλπον μεταξὺ τῶν δύο παρακειμένων φρουρίων· καὶ ὑπεχρέωσαν τὴν εἰσβαλοῦσαν ἐκεῖσε ἐχθρικὴν Μοῖραν νὰ καταφύγῃ ὑπὸ τὰς ἐπάλξεις τοῦ Φρουρίου Νηρυπάκτου, ὅπου ἐν κακῇ καταστάσει, ἕνεκα τῶν κανοβολισμῶν ἐσώθη.

Τοῦ δὲ ὡς εἴρηται ἑλλ. στόλου οὕτω σχηματισθέντος συμφώνως πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς ἀποστολῆς του, φθάσαντος εἰς Ψαρὰ ὅπου συνῆλθον ὅλοι οἱ πλοίαρχοι, δηλαδὴ Ὑδρας Σπετσῶν καὶ Ψαρῶν μετὰ τῶν ἐκεῖσε προύχόντων καὶ συνεσκέπτοντο περὶ τοῦ πρακτέου, δῆλον ὅτι, πῶς ἦτο δυνατόν νὰ ἀντιτάξουν τὰς δυνάμεις τῶν ἀπέναντι τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου, τὰ πλοῖα τοῦ ὀποίου ἦσαν κατὰ τοσοῦτον ὑπέρτερα τῶν ἰδικῶν των· διότι ἀληθῶς ἀπέναντι ἐκείνων ἐφαίνοντο αὐτόχρημα λέμβου, ἡ αὐτὴ ἀναλογία ὑπῆρχε καὶ εἰς τὰ πολεμικὰ μέσα καθ' ὅσον ἡ βολὴ Ἑλληνικοῦ πυροβόλου οὐδεμίαν ἠδύνατο νὰ φέρῃ ὡς ἐκ τῆς μικρότητός της βλάβην καὶ τὰ παμμεγέθη Ὀθωμανικὰ δίκροτα καὶ τρίκροτα ἀπελείπετο δὲ ἡ διάκρισις τῆς ἐξασκήσεως καὶ ἐμπειρίας ἐπὶ τῶν ναυτικῶν τῶν πληρωμάτων τῆς μεγύστης εὐκολίας τὴν ὁποίαν τὰ πληρώματα κατ' ἐξαίρεσιν εἶχον καὶ τὸν χειρισμὸν καὶ τὰς κινήσεις τῶν πλοίων καὶ εἰς τὴν ἄκραν γενναίότητα καὶ καρτερίαν τῶν ναυτῶν πρὸς τοὺς κινδύνους, ἀλλὰ ταῦτα πάντα δὲν ἤρκουν νὰ ἀντιτάξουν στῆθος κατὰ μέτωπον τοῦ ἐχθροῦ· διάφορα ὅθεν συμβούλια ἐγένοντο μετὰξὺ τῶν πλοιάρχων διὰ νὰ εὐφέβρουν τρόπον καὶ μέσα πρὸς ἀντίταξιν, δι' ὅλα ταῦτα διέκειντο εἰς παντελῇ ἀμηχανίαν· ὅτε κατὰ τὴν 26 Μαΐου ἡ Ἑλληνικὴ μοῖρα ἀπήντησε τὴν προφυλακίδα τοῦ ἐχθρικοῦ

στόλου κατὰ τὰ παράλια τῆς Ἀσίας δίκροτον Ὀθωμανικόν.

Πλοῖα τινὰ Ἑλληνικά ἐπλησίασαν εἰς αὐτὸ καὶ τὸ ἐκανο-
βόλουν ἀνευ βλάβης. Τὴν ἐσπέραν δὲ ὁ πλοίαρχος τοῦ δικρότου
φοβούμενος νυκτερινὴν τινα ἔφοδον, τῶν ἀπηλπισμένων ὡς ἔλε-
γον Ἑλλήνων προσέλαβεν ἐκ τῆς ξηρᾶς ἀρκετὸς Τούρκους πρὸς
ὑπεράσπισίν του, οἱ δὲ Ἕλληνες πλοίαρχοι συνελθόντες εἰς συμ-
βούλιον ἐπὶ τῆς ναυαρχίδος τοῦ Τομπάζη, πρὸς ὃν ἔφερον ἅπαν-
τες σεβασμὸν, ἐσκέπτοντο ὅτι, ὅχι μόνον δὲν ἠδύναντο νὰ βλά-
ψουν τὸν ἐχθρὸν, ἀλλὰ οὐδὲ νὰ τὸν ἐκφοβίσουν διὰ τῶν ἀδυνά-
των κανονίων των· ὅθεν εἰς διάφορα τεχνάσματα κατέφυγον,
ἀλλὰ ἅπαντα ὡς παράτολμα καὶ ἀνίσχυρα ἀπερῆφθσαν.

Τότε ὁ ναύαρχος Τομπάζης εἶπεν ὅτι, κατὰ τὴν ἐκ Καφι-
ρέως διάβασίν του, πλοίαρχος Ἀγγλικοῦ πλοίου ταῦτα τὸν ἐ-
συμβούλευσεν. φίλοι μου Ἕλληνες, ἕνεκα τῆς ἀνισότητος τῶν
πλοίων σας ἀπέναντι τῶν Τούρκων δὲν θέλετε δυνηθῆ ν' ἀντι-
ταχθεῖτε κατ' αὐτῶν, ἀλλ' ἐπειδὴ ἔχετε ναύτας λίαν ἀξίους
καὶ τολμηροὺς, μεταχειρισθεῖτε διὰ τοιούτων ἀνδρείων ναυτῶν
κατὰ τῶν ἀναξίων ἀπειροθαλάσσιων καὶ δειλῶν ἐχθρῶν σας, τὰ
πυρπολικά καὶ βεβαιότατα ὡς Ἕλληνες ἀπόγονοι τῶν ἡρώων
προγόνων σας θέλετε καταβάλλει τοὺς ἀνάνδρους ἐχθροὺς σας. »
Ταῦτα εἶπεν ὁ Τομπάζης ἤκουσα ἀπὸ τὸν Ἀγγλον καὶ λειποῦ-
μαι ὅτι δὲν ἠρώτησα αὐτὸν περὶ τῆς κατασκευῆς αὐτῶν τῶν
πυρπολικῶν.

Εἰς τὴν διάσκεψιν αὐτὴν ὁ ναύαρχος τῶν Ψαρῶν Ἀποστόλης
εἶπεν (1) ὅτι, καὶ τὰ Ψαρά πολὺς ἐγένετο λόγος περὶ πυρπολι-

(1) Εἰς τὸ συμβούλιον τοῦτο τῆς διασκέψεως τῶν τριῶν Ναυάρχων
καὶ πολλῶν διασήμεων πλοιάρχων, ἐρρέθη παρὰ τινων ἀδημόνων τῆς
ἀρχαίας ἱστορίας ὅτι ἀπῆντησαν εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ πέμπτου πρὸ
Χριστοῦ αἰῶνος, ὅτι κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς μεταξὺ Ἀθηναίων καὶ Συ-
ρακουσίων διαμάχης οἱ Συρακούσιοι ἐμεθοδεύθησαν τὰ πυρπολικά τὰ
ὁποῖα τεχνιέντως κατέσκεύασαν μὲ ἐμπρηστικὰς ὕλας καὶ τὰ μηχανικά
μέσα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης καὶ τὰ μεταχειρίσθησαν εὐδοκίμως εἰς τὰς
κατὰ τῶν ἐχθρῶν των ναυμαχίας. Ἰδοὺ ὅθεν ὅτι ἡ ἰδέα τῆς κατασκευῆς

κῶν μεταξὺ ἐπιζώντων ναυτῶν ἐκ τῆς ἐποχῆς, καθ' ἣν οἱ Ῥῶσσοι διὰ πυρπολικῶν ἔκαυσαν εἰς Τσεσμέ τὸν Τουρκικὸν στόλον, ἀλλ' οὐδείς ἐγνώριζε πῶς κατασκευάζονται, ἡ σωτήριος αὕτη ἰδέα περὶ πυρπολικῶν διεδίδετο ἀπὸ στόμα εἰς στόμα μέχρι καὶ αὐτῶν τῶν ναυτῶν. Τότε ἀνέφερον καὶ τὸ συμβούλιον τῆς διασκέψεως ὅτι διδάσκαλός τις τῆς πρακτικῆς ναυτικῆς Πάργιος διαμένων εἰς Ψαρὰ Ἰωάννης Πατατοῦκας καλούμενος εἶπεν ὅτι ἐγνώρῃζεν τὴν κατασκευὴν τῶν πυρπολικῶν. Κατὰ συνέπειαν ἐδόθη εἰς αὐτοὺς διαταγὴ καὶ πᾶσα εὐκολία καὶ κατεσκευάσεν ἓνα ἐκ τῶν πλοίων τῇ ἐκστρατεῖᾳ, τὸ πυρπολιτικὸν τοῦτο ἄνευ ἀναβολῆς στιγμῆς ἐρίφθη ἐπὶ δικρότου ἀλλ' ἀποτυχὸν ἐκάη.

Ὁ Πατατοῦκας κατεσκευάσεν ἕτερον ὃ δὲ πλοίαρχος ἐκ Ψαρῶν Καλαφάτης ἐπίσης μετέβαλε εἰς πυρπολικὸν τὸ πλοῖόν του, ἀμιφότερα διοικούμενα τὸ μὲν παρὰ τοῦ Δ. Παπανικολάου, τὸ δὲ παρὰ τοῦ Καλαφάτη ἐρίφθησαν ἐπὶ τοῦ δικρότου καὶ τὸ μὲν δεύτερον ἐκάη ἀνωφελῶς, τὸ δὲ πρῶτον ὑπὸ τὸν Παπανικολῆ ἐκώλησεν εἰς τὴν πρῶρα αὐτοῦ καὶ μετέδωκεν ἐν τῷ ἄμα τὰς φλόγας εἰς τὸ δίκροτον ὅπερ κατεκάη μεθ' ὅλων τῶν ἐν αὐτῷ ναυτῶν καὶ ἀξιωματικῶν ἐκτὸς τῶν τῷ χριστιανῶν οἵτινες ἐσώθησαν παρὰ τῶν ἡμετέρων.

Τὸ ἀπροσδόκητον τοῦτο κενοφανὲς κατόρθωμα τῶν Ἑλλήνων ἐπροξένησαν τοσοῦτον φόβον καὶ τοὺς Τούρκους ὥστε τὴν ἐπιοῦσαν ἀναπάνη ὅλος ὁ ἐχθρικός στόλος συγκείμενος ἐκ δικρότων

τῶν πυρπολικῶν καὶ τῆς χρήσεως αὐτῶν δὲν ἦτο ξένη εἰς τοὺς ἀπογόνους τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων καὶ σήμερον καὶ δὲν ἐπερίμενον νὰ λάθωσι γινῶσιν αὐτῶν ἀπὸ τοὺς Ῥώσσοις ἢ τοὺς Ἀγγλοὺς ἢ τοὺς Γάλλους ἢ δὲ χρήσις αὐτῶν ἀποτελεσματικωτέρα κατασταθεῖσα εἰς τοὺς τελευταίους Ἑλληνας ἀνεπτύχθη περισσότερον παρὰ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν προγόνων των (μολονότι τὰ ἐξάσια μηχανικὰ ἔργα τὰ ὅποια ὁ θαυματουργὸς μηχανικός Ἀρχιμήδης μετεχειρίσθη εἰς τὰς πολιορκίας κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην μ' ὅλους τὰς προόδους τῶν ἐπιστημῶν τῆς Εὐρώπης εἴσεται θεωροῦνται παρ' αὐτῶν τῶν Εὐρωπαίων μὲ θαυμασμόν καὶ μὲ ἐκπληξιν).

φεργατῶν, κουρβετῶν καὶ βρικήων, καταφεύγων πλησίστιος ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν τοῦ Ἑλλησπόντου φρουρίων, ὁ δὲ Ἑλληνικὸς μετὰ θάρρους καὶ μεγίστης τόλμης διὰ κανονοβολισμῶν, κατεδίωξεν αὐτὸν μέχρι τοῦ στομίου τοῦ Βοσπόρου· οὕτως ἀτυχὴς ἀπέβη ἡ πρώτη κίνησις τοῦ Ὀθωμανικοῦ στόλου κατὰ τῶν Ἑλλήνων. Ἀλλὰ ἡ θηριωδία τῶν Τούρκων ἐξαφθεῖσα ἀπὸ τὸ πάθημα τοῦτο ἐξεδικήθη κατασφάξασα ὅλους τοὺς εἰς τὰ ἐνδύτερα κατὰ τὰ παράλια τῆς Ἀσίας εὐρισκομένους χριστιανούς καὶ μάλιστα ἐκείνους τῆς παραλίου πόλεως τῶν Κυδωνιῶν, ἃν καὶ φρονίμως πολιτευόμενοι, οὐδεμίαν ἀφορμὴν εἶχον δώσει εἰς τοὺς ἄρχοντας Ὀθωμανούς, μολαταῦτα ἀπεφάσισαν νὰ κατασφάζουν καὶ αὐτοὺς ὥς καὶ τοὺς εἰς τὰ ἐνδύτερα εὐρισκομένους, ὥς ἐκ τούτου οἱ Κυδωνιεῖς ἠναγκάσθησαν νὰ ζητήσουν τὴν συνδρομὴν τῶν Ἑλλήνων, οἵτινες ἐγκαίρως προφθάσαντες ἔσωσαν τοὺς πλείστους αὐτῶν μεταβιβάσαντες εἰς διαφόρους νήσους τοῦ Αἰγίου. Τοῦτο ἐγένετο κατὰ τὰς 4 μέχρι 10 Ἰουνίου ὅτε τὰ παράλια τῶν Κυδωνιῶν καὶ τῶν Μοσκονηαίων κατεβάφησαν ἀπὸ τὰ αἵματα τῶν καταφευγόντων ἐν αὐτοῖς ἵνα σωθῶσι γυναικαικαίδων, ὅσα αἱ Ἑλληνικαὶ λέμβοι (καθ' ὅσον τὰ πλοῖα διὰ τὸ ἀβαθὲς τῆς θαλάσσης δὲν ἠδύνατο νὰ πλησιάσωσι) μαχόμεναι καὶ πυροβολοῦσαι δὲν ἠδυνήθησαν νὰ σώσουν ἀπὸ τὰς αἰμοχαρεῖς τῶν Τούρκων χεῖρας· οὕτω κατεστράφη διὰ πυρός καὶ σιδήρου ἡ ἱστορικὴ πόλις τῶν Κυδωνιῶν ἐκ τριάκοντα χιλιάδων κατοίκων συγκεκλειμένης. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τὰ πρῶτα τοῦ πολιτισμοῦ δείγματα κατὰ τὴν μικρὰν Ἀσίαν ἀναδείξαν σχολεῖα καὶ ἐκπαιδευτικὰ διάφορα καταστήματα διατηροῦσα πρὸς φωτισμὸν καὶ διάδοσιν τῆς διανοητικῆς ἀναπτύξεως τῆς Ἑλλάδος· οὕτως αἱ Κυδωνίαι ὥς εὐεργέτις τῆς Ἑλλάδος ἀπάσης ἰδίαν σελίδα εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ἱστορίαν κατέχουσα.

Τὰ δυστυχήματα καὶ ἡ καταστροφὴ τῆς ἱστορικῆς ταύτης πόλεως, κατεφύβησαν τοσοῦτον τοὺς εἰς τὰ ἐνδύτερα κατοικοῦντας χριστιανούς, ὥστε ἅπαντες κατέφυγον εἰς τὰ παράλια καὶ ἐκεῖθεν διὰ τῶν περιπλεόντων ἀκαταπαύστως Ἑλληνικῶν

πλοίων διεσώθησαν καὶ διάφορα τῆς Ἑλλάδος μέρη. Μόνοι οἱ Τούρκοι τῆς Μιτυλήνης κατ' ἐξαίρεσιν, ἐκ τῆς ἀνάγκης ὁδηγηθέντες δὲν ἐτόλμησαν νὰ βλάψουν τοὺς χριστιανοὺς, ἀλλὰ ὑπεσχέθησαν εἰς τοὺς Ψαριανοὺς φόρον τινὰ διὰ νὰ μὴν ὑποκύβουν μήτε αὐτοὶ μήτε τὰ ὀλίγα πλοιάρια τῶν εἰς καταστροφὴν (1). Κατὰ τε τὰς 7 Ἰουνίου ὁ Ἑλληνικὸς στόλος μετὰ τὰ συμβάντα, ἀφοῦ συντέλεσεν καθ' ὅσον ἡδυνήθη πρὸς διάσωσιν τοσούτων ἀθῶν θυμάτων ἐκ τῆς μαχαίρας τῶν Τούρκων, ἀπέπλευσεν ἐπιστρέψας εἰς τὰ ἴδια καὶ κατὰ τῶν 22 ἰδίου ἔφθασαν εἰς τοὺς λιμένας τῶν. Ἡ δὲ ἑτέρα μοῖρα τοῦ αὐτοῦ στόλου, ἐκ 12 πλοίων, 6 Ὑδραϊκῶν καὶ 6 Σπετσοτικῶν συγχειμένη, ὑπὸ τὸν Δ. Μιασόλην καὶ Ν. Μπότασην κατ' ἐπίμονον αἵτησιν τῶν Πελοποννησίων εἰσχωρήσασα εἰς τὸν Κορινθιακὸν κόλπον κατεδίωξεν τὰ ἐκεῖσε ἀποσπασθέντα ἐκ τῆς ναυτικῆς δυνάμεως τοῦ Μούρτου ἐχθρικὰ πλοῖα, ἅτινα μόλις ἡδυνήθησαν ἐν κακῇ καταστάσει νὰ σωθοῦν ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ φρουρίου τῆς Ναυπάκτου. Μετὰ τὴν μοῖραν ταύτην ἐξ Ὑδραϊκῶν καὶ Σπετσοτικῶν πλοίων συγχειμένην συνετάχθησαν, καὶ Γαλαξειδιτικὰ πλοῖα καὶ τινὰ ἐκ τῆς Κεφαλληνίας· ὁ ἑλληνικὸς οὗτος στόλος παρεῖξεν μεγάλην ἀφ' ἐνὸς συνδρομὴν καὶ βοήθειαν καὶ τοὺς ἐκεῖσε στρατοπευμένους Ἑλληνας, ἐνῶ ἀφ' ἑτέρου μεγίστην ἐπροξένησε βλάβην καὶ τὰ ἐκεῖσε ἐχθρικὰ φρούρια πρὸς κυρίευσιν τῶν ὁποίων καὶ πολλὰς ἐπικινδύνους διεπράξαντο ἐφόδους, αἵτινες ὁμῶς ἀπέβησαν ἄνευ ἀποτελέσματος ἐνεκα τῆς μικρότητος τῶν πλοίων ἀπέναντι τοιούτων ἐπιχειρήσεων, καὶ τῆς ἐλλείψεως τῶν ἀπαιτουμένων μέσων. Ἀνεχώρησεν δὲ εἰς τὰ ἴδια ἀφήσας ἐκεῖ διὰ τὸν ἀποκλεισμὸν τῶν Πατρῶν τὸν μετακομήσαντα ἐκ τῆς Εὐρώπης εἰς Μεσολόγγιον τὸν Δ. Μαυροκορδάτον (2) καὶ Καρατζᾶν, τὸν Δ. Πανοῦτσον ἐξ Ὑδρας

(1) Περὶ τοῦ φόρου τούτου ἐγένετο διαπραγματεύσις κατὰ συνέσεις αὐτοῦ τοῦ διοικητοῦ Τούρκου καὶ τῶν προκρίτων μετὰ τῶν πλοιάρχων Ψαριανῶν, ἧς ἡ πραγματοποίησις ἀπεβλήθη εἰς τὴν ἀπόφασιν τῆς Βουλῆς τῶν Ψαρῶν.

(2) Κατὰ τὴν 20ην Ἰουλίου ὁ Μαυροκορδάτος καὶ Καρατζᾶς ἐκ Μασ-

ἡ Καστρώτην λεγόμενον ἴσθις μὲ τὸ πολεμικῶς ἐξοπλισμένον πλοῖον τοῦ ἐχρησίμευσεν καὶ τὴν πολιορκίαν τῶν Πατρῶν. Ἀναχωρησάσης δὲ ἐκεῖθεν τῆς ὡς εἴρηται Ἑλληνικῆς μοίρας κατέλειπεν διὰ τὴν ὑπηρεσίαν τῶν μερῶν ἐκείνων τὸ πλοῖον τοῦ Δ. Πανούτζου εἰς Μεσολόγγιον καὶ Πάτρας, ἐν Σπετστοτικὸν δὲ Ἀγαμέμνον τῆς Μπουμπουλίνας 4 πλοῖα τοῦ Γαλαξειδίου διευθυνόμενα ἀπὸ τὸν Κ. Δεδούσην καὶ ἐν πλοῖον Κεφαλληνίας τοῦ Φωκᾶ Θεοδωράτου (1) κατὰ τὸν Κορινθιακὸν κόλπον ἐκστρατεία συνετέλεσαν τὰ μέγιστα, βοήθησασα σπουδαίως τὸ ἐπαναστατήσαν Μεσολόγγιον καὶ ἐνισχύσασα τὰς ἐπαναστάσεις τῆς δυτικῆς Ἑλ-

σαλίας ἐφοδιασθέντες ἀπὸ συνεισφορὰς τῶν ὁμογενῶν πλείστα πολεμοφόδια, μετεβίβασαν καὶ ἐφόρτωσαν εἰς τὸ εἰρημένον πλοῖον, καλούμενον Βαρὼν Στρογαλῶφ μὲ τὸ ὅποιον ἐφθασαν καὶ ἀπεβίβάσθησαν εἰς Μεσολόγγιον ὡς καὶ πολλοὶ φιλέλληνες. Ἐκεῖ δὲ ὁ εἰρημένος ἱστορικός καὶ μέγας ἀνὴρ Α. Μαυροκορδάτος κατ' αἵτησιν τῶν στρατιωτικῶν καὶ πολιτικῶν προκρίτων τῆς δυτ. Ἑλλάδος ὠνομάσθη ἀρχηγὸς καὶ διευθυντὴς τῶν εἰς Μεσολόγγιον συγκεντρωθέντων στρατοπέδων. Τὸ ὡς εἴρηται πλοῖον διατελοῦν ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ ἐκείνῃ μέχρι τοῦ ἀποκλεισμοῦ τῶν Πατρῶν, παρὰ τοῦ ἐπελθόντος Ὀθωμανικοῦ στόλου ἀπώλετο.

(1) Ἡ ἄλλως σεβαστὴ οἰκογένεια τῶν ἐν Κεφαλληνίᾳ Θεοδωράτων ὡς καὶ ἐκείνῃ τῶν Μεταξάδων κατὰ ξηρὰν) διεκρίνετο κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην καθ' ἣν ἡ Κυβέρνησις τῆς Ἑπτανήσου δυσμενῶς εἰς τὰ τῆς Ἑλλάδος διακειμένη, καὶ ἐμπεδίζουσα πᾶσαν ἐκ τῶν νήσων ἐκείνων πρὸς τοὺς Ἑλληνας συνδρομὴν, ἡ ἀξιοτίμος λέγομεν αὕτη οἰκογένεια ἐξ ἀγνῶν πατριωτικῶν αἰσθημάτων ἐμπορευμένη ἐξωπλίσασα ἐν ἐκ τῶν ἐμπορικῶν πλοίων τῆς πολεμικῶς, εὐπορος οὖσα καὶ καταστήσασα αὐτὸ ἄξιον τῆς ἀποστολῆς του, τὸ ἀπέστειλεν εἰς τὸν στολίσκον τοῦ Γαλαξειδίου. Ἐντὸς αὐτοῦ ὑπῆρχον πολλοὶ ἀξιόλογοι πατριῶται Κεφαλλῆνες καὶ ἐκ τῆς ἰδίας οἰκογενείας ὡς καὶ ἐκ τῆς λοιπῆς Κεφαλληνίας, ὑπὸ τὰ αὐτὰ ἐμπνεόμενοι τοῦ πατριωτισμοῦ αἰσθήματα, ὡς οἱ Κουρκουμέλιδες ὅτινες ἀφοῦ ναυτικῶς ὑπηρετήσαν, συνεπλήρωσαν τὸ στάδιον τοῦ πατριωτισμοῦ των διακεκριμένους εἰς τὸ στρατιωτικόν. Οἱ δὲ ἀγῶνες τοῦ ὡς εἴρηται πλοίου ἀνεγνωρίσθησαν καὶ μέχρι σήμερον ἐκτιμῶνται ἀπὸ τοὺς ἐπιζῶντας συναγωνιστὰς των. Συνάμα μὲ τὸ εἰρημένον πλοῖον καὶ ἕτερα συνηγωνίσθησαν ὡς τὸ τῶν Ποταμιάνων τῶν υἱῶν Κούρτελη τῶν Α. Φωκᾶ Διονυσίου καὶ Γ. Δεντρολιθάνου ἐκ Ζακύνθου.

λάδος. Κατεφόβησε δὲ καὶ ἀπήλπισεν ἐπὶ τοσοῦτον τοὺς Τούρκους τόσον τοὺς τῶν πολιορκουμένων φρουρίων τῶν Πατρῶν, τῆς Ναυπάκτου, Ῥίου Ἀντιρρίου ὥς καὶ τοὺς πολιορκιτάς τοῦ Μεσολογγίου ματαιωθήσεις πάσης ὑπερβοηθείας ἦν αἱ προσωρμισμέναι πλησίον τῶν ἐχθρικῶν φρουρίων ἐχθρικάι μοῖραι ἠδύναντο νὰ δώσουν, ἐκ τῆς μεγίστης δὲ βλάβης ἦν ἔπαθον κατεστάθησαν ἄχρηστοι ὑπὸ τὴν σκέπην τῶν φρουρίων διανωθεῖσαι.

Ἀναπτύσσοντες δὲ τὸ προκείμενον περὶ ἐχθρικῶν πλοίων θέμα, προσθέτομεν ὅτι ἀπὸ τὸν Ἑλλήσποντον μέχρι τῶν παραλίων τοῦ Μούρτου τῆς δυτιῆς Ἑλλάδος, (ἤτοι πέραν τῆς Κερκύρας) δεξιόθεν καὶ ἀριστερόθεν ὑπῆρχον διάφορα πλοῖα ἐχθρικά ἀποτελοῦντα ἰδίαν μοῖρα ἴδιον στολίσκον, τὰ ὅποια περιπλέοντα ἅπαντα τὰ Ὀθωμανικὰ φρούρια, τὰς Ὀθωμανικὰς πόλεις καὶ λιμένας ἐπιβοηθοῦντα καὶ διακολύνουντα τὰς ἀνάγκας αὐτῶν τῶν φρουρίων, τῶν λιμένων καὶ παραλίων· ἅπαντες αὐτοὶ οἱ στολίσκοι, ἅμα ἐξεῖρα ἡ ἑλληνικὴ ἐπανάστασις εἰς τὴν Πελοπόννησον, διετέθησαν ἕκαστος εἰς ἰδίαν δικαιοδοσίαν, ἵνα χρησιμεύσῃ ἕκαστος πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν ἰδίων του καθηκόντων ἀφ' ἐνός, ἀφ' ἐτέρου δὲ πρὸς ἐκπλήρωσιν τῶν ἐκτάκτων διαταγῶν τοῦ ἀνωτάτου ἀρχοντος Σουλτάνου διὰ τῶν τοπικῶν ἀρχῶν διαπεμπομένων· ἤτοι τὴν μεταβίβασιν στρατευμάτων, πολεμοφοδίων, ἀποσκευῶν, τροφῶν, καὶ πάσης ἄλλης βοηθείας, ἐνταυτῇ δὲ τὴν ἀντίκρουσιν καὶ τὴν καταστροφὴν πάσης Ἑλληνικῆς ναυτικῆς δυνάμεως εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ σχηματισμοῦ τῆς εὐρισκομένης.

Μολαταῦτα τὴν εἰς μεγάλας ἐκτάσεις ἐπιτηδεῖας διασκορπισμένην ταύτην ἐχθρικὴν δύναμιν κατὰ κοινὴν συνενόησιν ἀπεφασίσθη ἡ συγκεντρωθεῖσα θαλάσσιος Ἑλληνικὴ δύναμις μετὰ μεγάλης δραστηριότητος νὰ καταστρέψῃς οὕτω μείνει ἐλευθέραν ἂν ἀντιπαραταχθῇ ὅλαις δυνάμεσι καὶ ἀκολύτως κατὰ τῆς καθ' ὅλου ναυτικῆς ἐχθρικῆς δυνάμεως ἤτοι τοῦ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἐξεληθόντος στόλου τὸν ὅποιον καὶ εἰς τὰ πρῶτα κινήματα

του διὰ τῶν πυρπολικῶν τὰ ὁποῖα ἡ Ἑλληνικὴ εὐφυΐα ἐφεύρεν, κατώρθωσε νὰ καταστρέψῃ.

Κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν τῆς εἰς τὸ Κορινθιακὸν κόλον ἐκστρατείας ἡ ἱστορικὴ νῆσος Ὑδρα ἀπὸ τὸ ἱερὸν τοῦ πατριωτισμοῦ πνεῦμα ἐμφρουμένη ἀπέστειλεν εἰς Χαλκίδα μὲ τὸ πλοῖον τοῦ τὸν ἀνδρεῖον Α. Κριεζῆν ὅστις φθάσας ἐκεῖ καὶ ἐνωθεὶς μεθ' ἑνὸς Ἑλληνικοῦ πλοίου ἔκαυσε τὰ ἐκείσε εὕρισκόμενα 2 Ὀθωμανικὰ πλοῖα, ἐνίσχυσε τὴν ἐπανάστασιν τῆς Εὐβοίας πολιορκήσας στενωτάτα τὸ φρούριον, διαμείνας δὲ πολὺν καιρὸν ἐκεῖσε ἐχρησίμευσαν τὰ μέγιστα καὶ τὰ κατὰ τῶν Τούρκων κινήματα τῶν ἡμετέρων. Ὡσαύτως καὶ οἱ ἐφάμιλλοι τῶν Ὑδραίων Σπετσιῶται ἀπέστειλον εἰς τὰ παράλια τῆς Κρήτης πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν (1).

Ὁ ἐχθρικός στόλος ἀντὶ νὰ εἰσέλθῃ τὴν Κωνσταντινούπολιν, στρατολογῶν παρεσκευάζετο πρὸς καταστροφὴν τῆς Σάμου. Τοῦτο μαθὼν ὁ Ἑλληνικὸς στόλος πάραυτα ἐξέπλευσε πρὸς τὰ παράλια τῆς μικρᾶς Ἀσίας μὲ μίαν μοῖραν (2) ἐξ Ὑδρας ὅπου κατὰ τὴν 9 Ἰουλίου συναντήσας πολλὰ φορτηγὰ ἐχθρικά πλοῖα ἀποστελόμενα εἰς τὸ Τσαγκλῇ ὅπως μετακομίσουν τὰ ἐκείσε συγκετρωτόμενα στρατεύματα καὶ μεταφέρουν αὐτὰ εἰς τὴν Σάμον, κατέκαυσεν ἅπαντα ματαιώσας οὕτω τὸ τελευταῖον σχέδιον τοῦ Ὀθωμανικοῦ στόλου διασωθείσης τῆς νήσου Σάμου, ἐκ τῆς ἀφεύκτου καταστροφῆς καὶ αἰχμαλωσίας.

(1) Τὸ καλὸν πλοῖον «Ἀλέξανδρος» τοῦ Δ. Σκολιά, τὰ μέγιστα τοῦτο εἰς Κρήτην, ὡς καὶ τὸ ἕτερον εἰς Χαλκίδα, ἐχρησίμευσαν πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς ἐπαναστάσεως.

(2) Ὑπὸ τοὺς πλοιάρχους Α. Κριεζῆ, Α. Πινότση, Α. Ῥαφαήλ, Ι. Ζίκαν, Θ. Γκιώνην, Α. Ι. Κριεζῆν, Δ. Κισσέ, Δ. Α. Μιαούλη, Μ. Τσαμαδόν, Ι. Μπατσαζῆ, Ν. Μπατσαζῆ, Δ. Α. Βῶκον, Α. Παπαμανώλην, Δ. Δοντᾶν, Ι. Γκιόλην, Σ. Φῶκαν, Σ. Ἀνδρέου, Ι. Μαρούκαν, Α. Νέγκαν, Ν. Λεβιδῆν, Α. Μπροῦσκον, Η. Γιόρζον, Ι. Μακριμοῦραν, Α. Εὐαγγελεῆ, Γκίκα Ἰωάννου, Ε. Χ. Γκιόνην, ὄντων ἀρχηγῶν, Ι. Τομπάζην, Α. Τσαμαδόν, Ι. Βούλγαρην καὶ Α. Δαλαχοῦ.

τὰ δὲ ἔχθρικά στρατεύματα πολλά παθόντα ἐκ τῶν κανονο-
βολισμῶν διεσκορπίσθησαν καὶ τὰ ἐνδότερα τῆς Ἀσίας.

Κατὰ τὰ τέλη τοῦ Ἰουλίου παρεδόθη τὸ Νεόκαστρον εἰς τοὺς
Ἕλληνας, οἱ δὲ ἐν αὐτῷ Ὀθωμανοὶ μετεβιβάσθησαν εἰς τὴν
πόλιν τῆς μικρᾶς Ἀσίας Κουσάντασιν. Κατὰ δὲ τὴν 23 ἐπομέ-
νου Σεπτεμβρίου ἐκυρευῆθη καὶ τὸ φρούριον τῆς Τριπόλεως ἡ
πτῶσις τῶν φρουρίων τούτων κατετάραξεν τὸν Σουλτάνον καὶ
ἐβουλήθη νὰ κινήσῃ τὸν στόλον του κατὰ τῆς Πελοποννήσου
καὶ τῆς Ἡπείρου, ὁ στόλος οὗτος ἐνωθεὶς μετὰ τοῦ Αἰγυπτια-
κοῦ καὶ τοῦ ἐξ Ἀλγυρίου ἐξ 24 πλοίων συγκειμένων ἐκτὸς τῶν
Βυζαντινῶν, ἀπέπλευσε πρὸς τὰ παράλια τῆς Ἡπείρου ὅπου ἐ-
νωθεὶς καὶ μετὰ τῶν ἐκεῖσε πρὸ πολλοῦ χρόνου εὑρισκομένων
ὀλίγων, τῶν κατὰ τοῦ Ἀλῆ-πασᾶ ἀποσταλλέντων εἰσέπλευσαν
ἐντὸς τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου κατέστρεψεν τὰ εἰς Γαλαξειδί
εὑρεθέντα πλοῖα καὶ προέβη πρὸς τὰ Μεσσηνιακὰ τῆς Πελονή-
σου παράλια.

Τὰ δὲ Ἑλληνικὰ πλοῖα ἐξεληθόντα ἐξ Ὑδρας ὑπὸ τὸν ναύ-
αρχην Α. Μιαούλην καὶ Ἰάκωβ. Τομπάζην (1) ἐκινήθησαν πρὸς
ἀντίκρουσιν τοῦ ἔχθρικοῦ στόλου, κατὰ τὰ Μεσσηνιακὰ φρούρια,
ὅπου ἀποσπάσαντα βρῖκιον τὸ ἐβύθησαν αὐτανδρον.

Κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν ὁ ἔχθρικός στόλος ἀπομονῶσαν
πλοῖον Ἑλληνικὸν εἰς τὸ Κατάκωλον, τὸ ὅποῖον μὴ δυνηθὲν νὰ
διαφύγῃ τὸν κίνδυνον ἔβαλε πῦρ δικασωθέντων τῶν ναυτῶν εἰς
τὴν ξηράν. Μετὰ τοῦτο ὁ Τουρκικὸς στόλος ἀπέπλευσε διὰ
Κωνσταντινουπόλιν (2).

Κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν ὅτε δὲν ἔμενον ἐν Πελοπόννησῳ εἰ-
μὴ 2 φρούρια εἰς τὴν Μεσσηνίαν ἔχθρικά ἐν εἰς τὰς Πάτρας καὶ

(1) Ὑπὸ τοὺς πλοιάρχους Α. Δαλαιχόν, Α. Πινότσην, Ι. Βούλγαρην,
Α. Ῥαφαήλ, Ι. Ζάκαν, Γ. Σαχίνην, Θ. Γκιόννην, Δ. Κιουσέ, Χ. Δη-
μητρίου, Δ. Γ. Βώκου, Ι. Γκιέλην, Σ. Φῶκαν, Ν. Λεβίδην, Η. Γιόρ-
τσον, Α. Βυαγγέλη, Ι. Δοκοῦ καὶ Α. Πετροζώτου.

(2) Φέρων 34 πλοῖα τὰ ὅποια εὐρὼν εἰς τὸν λιμένα τοῦ Γαλαξειδίου
ἐκυρέυσεν.

τὰ τοῦ Κορινθιακοῦ Κόλπου τὸ Ναύπλιον ἐκινδύνευσεν ὑπὸ τὴν αὐστηρὰν πολιορκίαν διὰ τε τῆς θαλάσσης καὶ ξηρᾶς τῶν ἡμετέρων, οἵτινες ὅτε καὶ κατὰ τὸν Δεκέμβριον οἱ ἐφιμνήσαντες διὰ θαλάσσης καὶ ξηρᾶς πρὸς τὴν ἄλωσιν αὐτοῦ ὀλίγου δεῖν νὰ τὸ κυριεύσουν ἐὰν περιστάσεις ἀνεξάρτητοι τῆς θελήσεώς των δὲν ἐπέφερον δυσκολία. Ἐδειξαν ὅμως ἐν τῇ ἐφόδῳ ἐκείνῃ ἰδίᾳ οἱ ἡμέτεροι ἀπαράμιλλον τόλμην, γενναιότητα καὶ καρτερίαν. Τὴν παράτολμον καὶ κινδυνώδη ταύτην ἐφοδὸν κατὰ τοῦ φρουρίου συνέτρεξαν καὶ ἐνίσχυσαν ἰδίως 20 Ὑδραϊκὰ πλοῖα (1), Κατὰ δὲ τὸν ἐπόμενον Ἰανουάριον παρεδόθη ἡ Κόρινθος εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς ὁποίας διέμενον Ὑδραϊκὰ πλοῖα.

Παρατηρητέον ὅτι καθ' ὅλον τὸ ἔτος 1821 τὰ συγχροτοῦντα καὶ σχηματίζοντα τὸν Ἑλληνικὸν στόλον πλοῖα, δὲν ἔλλειψαν ἐκ τοῦ ἀγῶνος, εἰμὴ ἡμέρας τινὰς προσωρμισθέντα καὶ ἀναπαυθέντα ἐντὸς τῶν λιμένων των καὶ τοῦτο διὰ νὰ ἐπισκευασθοῦν καὶ νὰ ἐφοδιασθῶσιν ἀπὸ τροφᾶς εἰς τὰ πρὸς ἐξακολούθησιν τοῦ πολέμου ἀναγκαῖα. Καθ' ὅλην δὲ τὴν διάρκειαν τοῦ ἔτους τούτου, ἀπὸ τὸν μῆνα Ἀπρίλιον τῆς ἐπαναστάσεως μέχρι τοῦ Ἰανουαρίου διατρέχοντα ὅλας τὰς Ἑλληνικὰς θαλάσσας μετὰ μεγάλης γενναιότητος, τόλμης, καρτερίας καὶ δραστηριότητος ἐπραττον πᾶν ὅτι ἠδύναντο πρὸς κατὰστροφὴν τοῦ ἐχθροῦ εἰς ἐνίσχυσιν καὶ διατήρησιν τῆς ἐπαναστάσεως.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἐξάγεται ὅτι ἡ Ἑλλὰς παραβρεχομένη πανταχόθεν σχεδὸν ἀπὸ θαλασσῶν κυρίαν καὶ φυσικὴν αὐτῆς δύναμιν κέκτηται τὴν ναυτικὴν. Τοῦτο καὶ ἡ ἀρχαία ἱστορία ἀπέδειξεν καὶ ἡ νεωτέρα διεβεβαίωσεν καὶ ἐπεσφράγησεν.

Κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Σεπτεμβρίου ὁ τοῦ ὑπὸ τὸν Γιβλαρτάρην δηλ. τὸν καπετᾶν πασᾶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὁ Αἰγυπτιακὸς στόλος ὁ ὁποῖος μεταβάς

(1) Ὑπὸ τοὺς πλοῖάρχους Γ. Σακτούρης, Α. Πινότσης, Α. Τζόρτζης, Α. Κοσμάς, Ι. Μαρούκας, Α. Σερφίντης, Ι. Δακός, Γρίκας Σάββας, Α. Εὐαγγελῆς, Σ. Τσιτσικλῆς, Α. Πανηγιώτης, Η. Γιόρτζης, Πολυχρόνης, Ι. Σερφιῶτης καὶ Ι. Νίγκας.

εἰς Πάτρας καὶ εἰσελθὼν εἰς τὸν Κορινθιακὸν κόλπον κατέ-
στρεψε τὸ Γαλαξείδιον, ἐκυρίευσεν 34 εὐρεθέντα ἐκεῖσε πλοῖα
τὰ εὐχρηστότερα καὶ μᾶλλον ὀγκώδη διεκφυγόντα τὸν κίνδυνον
καθ' ὃ ἀπ' ἀρχῆς συνταχθέντα εἰς τὰς πολεμικὰς κινήσεις καὶ
μὲ τὰ ἑλληνικὰ συνενωθέντα τινὰ ἐξ αὐτῶν ἐνέπρισε τὴν πόλιν,
ἐφόνευσεν 3 ἢ 4 ἀπομείναντας γέροντας καὶ διέλυσεν οὕτω τὴν
ἐκεῖσε σταθμεύουσαν Ἑλληνικὴν ναυτικὴν δύναμιν. Φοβούμενος
δὲ διὰ τὸ ἀπειροθάλασσον τῶν ναυτῶν τοῦ τὸν προσεγγίζοντα
χειμῶνα μετέβη εἰς τὴν νῆσον Ζάκυνθον ὅπου παρὰ τῶν ἐπιτο-
πίων ἀρχῶν ἔτυχεν φιλικωτάτης ὑποδοχῆς, ὥς καὶ ἄλλοτε ὁ
Ὀθωμανικὸς στόλος ἐκεῖσε προσεγγίζων, καὶ ἐκεῖθεν ἀπήλθεν
εἰς τὰ ἴδια.

Ἀνακεφαλαιοῦνται τοὺς ἀγῶνας οὓς κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο
διεπράξαντο αἱ τρεῖς νῆσοι Ὑδρας Σπετσῶν καὶ Ψαρῶν διὰ τοῦ
ναυτικοῦ των μερικῶς ἐκάστη καὶ γενικῶς ὁμοῦ προσθέτομεν
ὅτι ἐκάστη αὐτῶν πρὶν ἢ συσσωματοθῶσι ἐκινήθη μὲ ἰδίας μι-
κρὰς μοίρας ἐξ ὀλίγων πλοίων εἰς διάφορα μέρη τῆς ὑπὸ τῶν
ἐπαναστάσεων κυμαινομένης τότε Ἑλλάδος, ὅπου ἡ μερικὴ ἀνάγκη
ἐπροκάλει τὴν ἐμφάνησιν καὶ ἀπῆτει τὴν συνδρομὴν των.
ἦτοι τῆς μὲν νήσου Ὑδρας καὶ τῶν Σπετσῶν εἰς τὰς πολιορ-
κίας τῶν Μεσσηνιακῶν φρουρίων, τῆς Κορίνθου, τοῦ Ναυπλίου,
τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου, τῶν Πατρῶν, τοῦ Μεσολογγίου, τοῦ
Εὐβοϊκοῦ κόλπου, τῆς Σάμου, τῆς Κρήτης. Τῶν δὲ Ψαρῶν εἰς
ὅλα τὰ παράλια τῆς μικρᾶς καὶ μεγάλης Ἀσίας ἀπὸ τῆς Τρωά-
δος μέχρι τῆς Συρίας, τοῦ Θερμαϊκοῦ καὶ τοῦ Μαλαιικοῦ κόλ-
που καὶ τῶν νήσων, Χίου καὶ Μιτιλήνης ἐπίσης δὲ εἰς τὰ τα-
παράλια τοῦ Ἀγίου Ὄρους τῆς Κασσάνδρας καὶ τῆς Νισαούτης
(1) καὶ ἄλλα μέρη ὅπου αἱ περιστάσεις καὶ ἡ ἀνάγκη τὸ ἀπῆ-
τουν. Διὰ τῶν μερικῶν τούτων κινήσεων ἐκάστης νήσου, ἐμποδί-
σθη ἡ μεταφορὰ ἐχθρικῶν στρατευμάτων πρὸς καταστολὴν τῶν
καθ' ἐκάστην σχεδὸν ἡμέραν ἀναφυομένων ἐπαναστάσεων ἐκ τοῦ

(1) Παρατηρεῖται ὅτι τὰ μέρη ταῦτα κεῖνται ἐν τῷ Θερμαϊκῷ κόλπῳ.

διασπρέντος γονύμου σπόρου τῶν ἁγίων τῆς ἐταιρίας Ἀποστόλων εἰς τὰ διάφορα τῆς Ἑλλάδος μέρη ἀπὸ τὸ Σοῦλι τῆς Ἡπείρου μέχρι τῆς Κασσάνδρας καὶ Νιαούστης τῆς Μακεδονίας· ἐμποδίσθη ἐπίσης ἡ τροφοδότησις καὶ πᾶσα ἄλλη ἀναγκαία πολεμικῶν ἀποσκευῶν εἰς πλεῖστα ἐχθρικά φρούρια καὶ διὰ αὐστηρᾶς πολιορκίας ἐξηνάγκασαν νὰ παραδοθοῦν τὰ φρούρια τοῦ Νεόκαστρου, τῆς Μονεμβασίας, τῆς Κόριθου, τοῦ Ναύπλιου, καὶ τὰ Κορινθιακὰ φρούρια τελευταῖον, ἐκτὸς ὀλίγων, ὅσα ἡ μετ' οὐ πολὺ συγκεντρωθεῖσα Αἰγυπτιακὴ δύναμις συνέδραμεν ἢ παρέτεινεν τὴν ζῶν ἀντὶ τῶν ὡς καὶ αὐτὸ τὸ Μεσολόγγιον τοῦ ὁποίου ἡ ἐγκαρτέρησις καὶ ἡ μέχρι τοῦ 1826 τῆς καταστροφῆς τοῦ παρτάσις ὀφείλεται εἰς τὴν συνδρομὴν τῆς ναυτικῆς δυνάμεως.

Εἰς τὴν αὐτὴν κατηγορίαν δυνάμεθα νὰ κατατάξωμεν καὶ τὸ ἐν Κρήτῃ ἱστορικὸν φρούριον τῆς Γραμβούσης ὅπερ ἠλώθη ἐξ ἐφόδου ὑπὸ τῶν διακεκρυμένων ναυτικῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης τῶν ἱστορικῶν Ῥαφαηλῶν ἐξ Ὑδρας, οἵτινες πρῶτοι διὰ κλιμάκων εἰσῆλθον καὶ κατέλαβον αὐτὸ ὅτε εἰς τούτων ὁ Ἀντώνιος ἐπεμαχόμενος μετ' αὐτὴν σπάθην εἰς τὰς χεῖρας, οἱ δὲ δύο ἀδελφοὶ αὐτοῦ Ἀλέξανδρος Ἰωάννης ἐπίσης δεινῶς ἐκεῖ ἐπληγόθησαν Ἀλλ' ὅσων καταστροφῶν καὶ ὀλσχρειῶν ἐγένοντο πρόξενοι αἱ κινήσεις αὗται τῶν ναυτικῶν Ἑλληνικῶν δυνάμεων εἰς τὰς ἐχθρὰς ἐπιδρομὰς καὶ διαφόρους αὐτῶν ἐνεργείας, τοσαύτην ἀφ' ἑτέρου πλείστου λόγου ἀξίας τελειοφόρων ὑπηρεσιῶν εἰς τοὺς ἡμετέρους μεταφέροντες στρατεύματα ὅπου ἡ ἀνάγκη τὸ ἀπῆτει τροφὰς, πολεμοφόδια καὶ ἀποσκευὰς εἰς τοὺς πολιορκημένους ἀπὸ ἐχθρικὰ στρατεύματα καὶ ἐστρατοπεδευμένους Ἑλλήνας εἰς τὸ Μεσολόγγιον εἰς διαφόρους στρατιωτικὰς θέσεις τῆς Εὐβοίας, τοῦ Σουλίου, τῆς Κασσάνδρας, τῆς Νιαούσης καὶ εἰς τὰ διάφορα παράλια τῆς δυτικῆς καὶ ἀνατολικῆς Ἑλλάδος.

Κατὰ τὴν 17 Ἀπριλίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους 1821 ἡ ἐπανάστασις ἐπεξετάθη καὶ εἰς τὴν νῆσον Κάσσον ἥτις ἔχουσα ναυτικὸν ἀξίολογον κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην καὶ τολμηροὺς ναύτας, συνετάχθη μετὰ τῶν διαμαχομένων τριῶν νήσων εἰς ὀρισμένας ἐκ-

στρατείας καὶ ναυμαχίας ἔμεινε δὲ εἰς ἐπανάστασιν διοικομένη νη ἐσωτερικῶς ἀπὸ δημογεροντίας καὶ ἀνταποκρινομένη μετὰ τῶν κοινοτήτων τῶν τριῶν νήσων, μέχρι τῆς καταστροφῆς τῆς(1). Ἐπίσης καὶ ἡ παραλία πόλις Κόμη τῆς Εὐβοίας ἔχουσα μικρὰν ναυτικὴν δύναμιν συνετέλεσε κατὰ τὴν ἑαυτὴν δύναμιν εἰς τὸν κοινῶν ἀγῶνα. Μεγάλῃ δὲ περιποιεῖ εἰς αὐτὴν τιμὴν ὁ Ντελῆ Σταμάτης Ἀστέρις, τοῦ ὁποῦ οἱ κατὰ θάλασσαν ἀγῶνες ἀρκούντως ἐξετιμῆθησαν καὶ ἐθαυμάσθησαν. Ἡ ναυτικὴ Κωμόπολις τοῦ Εὐβοϊκοῦ κόλπου Στωλὶς ἀρκούντως συνετέλεσεν εἰς τὸν ἀγῶνα, διὰ τοῦ ἀνδρειοτάτου αὐτῆς πλοιάρχου Γ. Ριζοπούλου ἀγωνισθέντος μὲ τὸ ἴδιον πλοῖον τοῦ. Ἡ ὁθωμανικὴ νῆσος Λύμνος διὰ τοῦ ἀξιολόγου αὐτῆς πλοιάρχου Νικόλαος Χατζῆ Μαυρουδῆς τῶν ὁποίων οἱ ἀγῶνες ἀναγνωρίζονται εἰς τοὺς Ναυικοὺς ἐλέγχους ἐνετέλεσε τὸ κατὰ δύναμιν εἰς τὸν ναυτικὸν ἀγῶνα.

(1) Τὸ διαμαχόμενον ναυτικὸν τῆς συνέτατο ἀπὸ 20 ἀξιόμαχα πλοῖα καὶ πολλὰ διαφόρου εἶδους μικρότερα· τὰ δὲ πολεμικὰ καὶ μεγαλείτερα πλοῖα διευθύνοντο ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς ἰδιοκτήτας, μεταξὺ τῶν ὁποίων διακρίνονται ὁ καὶ ναύαρχος αὐτῶν Ν. Ι. Μηνᾶς ἡ καὶ Μπουρέκας, ὁ Μάρκος Μαλιαράκης, ἀδελφοὶ Γρηγοριάδαι, οἱ Καυφατζόγλοι, οἱ Μαλιανδράκιδες καὶ λοιποὶ περὶ τοὺς 20, τοὺς ἀγῶνας τῶν ὁποίων ἐκτιμήσαντες αἱ κατὰ καιροὺς ἐπιτροπαὶ τοῦ ἀγῶνος ἀντέμειψεν διὰ βαθμῶν καθ' ὅλον δὲ τὸ διάστημα καθ' ὃ ἔμειναν ἐλεύθεροι ἐχρημάτισαν ὑπὸ τὰς διαταγὰς τῶν ναυάρχων τῶν τριῶν θαλασσομάχων νήσων εἰς διαφόρους πολιορκίας καὶ ἄλλας κατὰ τὴν δύναμιν αὐτῶν ὑπηρεσίας· ἰδίᾳ δ' ἐχρησίμευσαν εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς νήσου Κρήτης μετὰ τῆς ὁποίας μᾶλλον τῶν ἄλλων Ἑλλήνων συνεδέοντο. Τελευταῖον δὲ κατὰ τὸ ἔτος 1824 μὴ δυνηθέντος τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου ἐγκαίρως νὰ φθάσῃ εἰς βοήθειαν αὐτῶν κατεστράφησαν, τὰ πάνθ' ὑπὸ τῆς θηριωδίας τῶν τούρκων παθόντες, ἀπέναντι τῆς ἡρωϊκῆς αὐτῶν καρτερίας καὶ ἀντικρούσεως τόσον τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου ὥς καὶ τῶν κατ' αὐτῶν πεμφθειῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων. Ὁ ἀγὼν καὶ τὰ ἐπακόλουθα τοῦτου δεινοπαθήματα καὶ ἡ καταστροφὴ αὐτῶν κατέχουσιν τὴν ἱστορίαν τῆς Ἑθνικῆς Παλιγγενεσίας σελίδα ἀξίαν θαυμασμοῦ καθ' ὅσον ἀνευ τινὸς ἀνάγκης καὶ πίεσεως ἀπὸ μόνον τὸ αἶσθημα τῆς φιλοπατρίας ὁρμώμενοι οἰκειθελῶς προσερέβησαν εἰς τὸν ὑπὲρ αὐτονομίας ἐθνικὸν ἀγῶνα, τὰ πάντα ἐπὶ τέλους ὑπὲρ αὐτοῦ θυσίασαντες.

Ἐκ δὲ τῆς ἐν τῷ ἀγῶνι διακρινομένης πόλεως Αἰνίου τῆς τῆς Θράκης, οἱ γενναῖοι πλοῖαρχοι· Α. Βισβίζης, Μ. Κούταβος, καὶ Ἀθ. Παλαιὸς Σπαγκός, Ι. Καραβέλας, Γ. Κολοξέζης, καὶ διάφοροι τινὲς ἐξασκοῦντες ἐξ ἀγνοῦ φιλοπατρίας αἰσθήματος οὐκ ὀλίγοι συνετέλεσαν διὰ τῶν ἰδίων των πλοίων εἰς τὸν θαλάσσιον Ἑλλ. ἀγῶνα καὶ εἰς πυρπολισμούς, καὶ αὐτοὶ δ' ἐπίσης οἱ κάτοικοι τοῦ Καστελορίζου ἐκ τῶν αὐτῶν αἰσθημάτων ἐμπνεόμενοι συνεσέφερον τὴν δυνάτην μὲ τὰ πλοῖα των συνδρομή· διεκρήθη δὲ ὁ πλοῖαρχος αὐτῶν Α. Παρασκευᾶς Χατζῆ Τριανταφύλλου ὅστις γενναίως μετὰ τῶν λοιπῶν, μὲ τὸ ἴδιον πλοῖον του ἠγωνίσθη. Οἱ δὲ ἐξαρχῆς τοῦ ἀγῶνος διὰ τὴν φιλοπατρίαν διακρινόμενοι μετὰ τῶν Ἑλλήνων Ἑπτανήσιοι οἵτινες διὰ τὸν ἄκρατον πρὸς τὴν ἐθνικὴν ἀνεξαρτησίαν ἐνθουσιασμόν αὐτῶν, οὔτε τὴν δύναμιν καὶ τὸν ὄγκον τῆς μεγίστης τῶν Εὐρωπαϊκῶν δυνάμεων τῆς ἀκαταδαμάστου Ἀγγλίας ἐπτολήθησαν ἐπὶ τέλους κατορθώσαντες τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν πόθων των διὰ τὴν μετὰ τῆς Ἑλλάδος ἔνωσίν των· προσῆλθον εἰς τὴν φωνὴν τῆς θραυούσης τὰ δεσμὰ τῆς δουλείας πατρίδος των μετὰ χαρᾶς καὶ γενναιότητος ἠγωνίσθησαν, προσεζῆρχον δὲ οἱ Κεφαλῆνες τῶν ὁποίων τὸ ναυτικὸν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὑπερεῖχε, ἀπέναντι δὲ στενοτάτου περιορισμοῦ τῆς Ἀγγλίας ἔλαβον μέρος καὶ τὸν ἐθνικὸν ἀγῶνα κατὰ ξηρὰν καὶ κατὰ θάλασσαν διακριθέντες, ἰδίως δὲ κατὰ θάλασσαν διέπρεψαν οἱ πλοῖαρχοι (1)· μὲ ἴδια πλοῖα καλῶς ἐξ ἰδίων των ἐξωπλισμένα ἅτινα ἐχρησίμευσαν οὐσιωδῶς καὶ τὴν πολιορκίαν τοῦ Μεσολογγίου, καὶ εἰς τὰ συμβάντα τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου, τῶν ὁποίων οἱ ἀγῶνες ἀναγνωρίζονται καὶ διακρίνονται καὶ τὰ ναυτικά μετρώα. Ἐν αὐτοῖς δὲ ἐπίσης ἀναγνωρίζεται καὶ αἱ ὑπηρεσίαι τῶν ἐκ Ζακύνθου Δενδρολυβάνων ὡς καὶ τῶν ναυτι-

(1) Α. Δ. Φωκᾶς, Διονύσιος Ν. Φωκᾶς, Θεοδωράτος Χ. Ποταμιάνος, Χ. Γιούργας καὶ διάφοροι ἄλλοι τῶν αὐτῶν οἰκογενειῶν καὶ οἱ ἀπὸγονοὶ τοῦ Κούρτελη, Π. Κουρκουμέλη ὅστις καὶ στρατιωτικῶς ἀγωνίσθεις διακρίνεται.

κῶν τῆς νήσου Μικῶνου τῆς ὁποίας οἱ πλοίαρχοι Φραγκιάς, Φαμέλης, Α. Κοζαδῖνος, καὶ Γ. Δαμασκηνὸς λαβόντες μέρος ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τῆς ἐπαναστάσεως εἰς τὸν ναυτικὸν ἀγῶνα, χρησίμως ὑπηρετήσαν αὐτόν. Ὡσαύτως οἱ ἐμποροπλοίαρχοι τῆς διασήμεου νήσου Θήρας ἔχοντες κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ναυτικὸν ἄξιον λόγου συνέδραμον τὸν ἐθνικὸν ἀγῶνα, καὶ διὰ τῶν χρηματικῶν τῶν προσφορῶν ἐβοήθησαν τὰς τρεῖς νήσους. Διεκρίθησαν δὲ μετὰ αὐτῶν αἱ οἰκογένειαι τῶν Γαβαλάδων, τῶν Νομικῶν, τῶν Τζάνων, τῶν Ματζαράκιδων, τῶν Μπαρπαρίγων, τῶν Σορότων καὶ τῶν Μονοπόλων, οἵτινες καὶ προσωπικὰς προσέφερον ὑπηρεσίας διὰ τῶν ιδίων πλοίων ἀγωνισθέντες ἐν τῷ ἐθνικῷ ἐκείνῳ ἀγῶνι καὶ χρηματικὰς καταβολὰς ποιήσαντες καὶ εἰς τὸ στάδιον τοῦ ἀγῶνος κατὰ τε τὴν ξηρὰν καὶ θάλασσαν διακριθέντες· αἱ δὲ ὑπηρεσίαι αὐτῶν ἀνεγνωρίσθησαν καὶ φαίνονται εἰς τὰ ναυτικά καὶ στρατιωτικά μητρώα (1).

Ὡσαύτως καὶ αἱ νῆσοι Σκιάθος καὶ Σκόπελος μετέσχον τοῦ ἀγῶνος διὰ τῶν διακριθέντων τότε: Εἰς Ἐπιφανείου, Δ. Φιλίππου, Ζαχ. Δημητρίου καὶ λοιπῶν ὧν αἱ θυσαὶ οὐκ ὀλίγοι ἐβοήθησαν αὐτὸν καθ' ὅσον καὶ ναύτας εἰς τὸ ναυτικὸν τῶν νήσων Σπετσῶν καὶ Ὑδρας ἀρκετοὺς προσέφερον καὶ εἰς τῶν ἀγῶνα τῆς Κρήτης ἠγωνίσθησαν καὶ κατ' αὐτὴν τὴν ἐναρξίν τοῦ ἀγῶνος κατὰ τὰς ἡγεμονίας ἔχυσαν εὐγενὲς αἷμα. Ἐπίσης δὲ καὶ ἡ νῆσος Ἄνδρος διεκρίθη καθ' ὅλον τὸ μακρὸν στάδιον τοῦ ἐθνικοῦ ἡμῶν ἀγῶνος τό τε τῆς ξηρᾶς καὶ θαλάσσης, διὰ προσφορῶν στρατιωτῶν εἰς τὸν τότε σχηματισθέντα τακτικὸν στρατὸν καὶ ναυτικούς εἰς τὸν ἐθνικὸν στόλον καὶ εἰς τὰ πυρπολικά (2).

(1) Καθ' ὅσον καὶ κατὰ θάλασσαν καὶ κατὰ ξηρὰν φαίνονται ὅτι εἰς μὲν τὰς νήσους προσέφερον ναύτας ἀμισθῇ ὑπηρετήσαντας, εἰς δὲ τὴν Κρήτην ὅτι ἔλαβον μέρος καὶ κατὰ τὰς ἡγεμονίας ὑπὸ τὸν Ὑψηλάντην πολεμήσαντες ἔχυσαν τὸ αἷμά των.

(2) Κατὰ τὴν καταστροφὴν τῶν Ψαρῶν φόβος καὶ τρόμος διεχύθη εἰς τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου, οἱ δὲ πρόξενοι τῆς Γῆνου ὑπὸ τῶν θυτικῶν ὑποκινούμενοι, ἐδράξαντο τῆς εὐκαιρίας ὅπως ἐπιτύχουν τὴν ὑποταγὴν

Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἡ μεγάλη καὶ πολυπαθὴς νῆσος Κρήτη ὕψωσε τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως, ἐπροκάλεσε γενικὴν ἀναστατάωσιν, συνεκέντρωσε στρατὸν καὶ ἀντετάχθη μετὰ μεγίστης γενναιότητος κατὰ τῶν Τούρκων, οἵτινες πολλάκις ἐκινήθησαν κατὰ τοῦ κέντρου τῶν Κρητικῶν δυνάμεων, ἤτοι πρὸς τὰ Σφακιὰ ὁπόθεν μὲ μεγάλῃν ζημίαν τῶν ἀπεσύρθησαν ἄπρακτοι.

Καὶ πρὸς διάφορα ὡσαύτως κέντρα τῆς Κρήτης ὅπου ἡ ἐπανάστασις ἐξεβράχθη μετὰ μεγίστης λύσσης καὶ μανίας ἐξεστράτευσαν, ἀλλ' ἀπεκρούσθησαν μετὰ γενναιότητος ὑπὸ τῶν διαφόρων κατὰ τὰ μέρη ἐκεῖνα ἀρχηγῶν. Κατὰ δὲ τὸν Ὀκτώβριον τοῦ αὐτοῦ ἔτους ὁ γενικὸς ἀρχηγὸς τῶν Ἑλληνικῶν δυνάμεων Δ. Ὑψηλάντης κατ' αἵτησιν Ἐπιτροπῆς τῶν Κρητῶν ἐσύστησεν εἰς αὐτοὺς ὡς πολιτικὸν καὶ στρατιωτικὸν ἀρχηγὸν τὸν Μιχαὴλ Ἀφρεντσιλιέφ ἢ Κομνηνὸν καλούμενον, ὅστις κατελθὼν εἰς Σφακιὰ διωργάνωσε τὰς ἐπαναστάσεις καθ' ὅσον τότε αἱ περιστάσεις ἐπέτρεπον, ἡ δὲ μεταβολὴ αὕτη κατὰ τὴν ὁποίαν ἀνεδείχθη παρὰ τῆς ἀνωτάτης ἀρχῆς τοῦ Ὑψηλάντου καὶ ἀνεγνωρίσθη παρ' αὐτῶν τῶν Κρητῶν ὁ νέος οὗτος διοικητὴς καὶ ἀρχηγὸς τοῦ τόπου, προσήλκυσε διάφορα ἐμπορικὰ πλοῖα ἅτινα μετέφερον ἀφθόνους τροφὰς καὶ πολεμοφόδια, τῶν ὁποίων εἶχον μεγίστην ἀνάγκην καθ' ὅσον ὀλίγα τινὰ ἠδυνήθη νὰ στείλῃ εἰς αὐτοὺς ὁ Ὑψηλάντης· ἀλλὰ καὶ ἑλληνικὰ πλοῖα ἀπαρτίζοντα μέρος τοῦ ἐθνικοῦ στόλου, καὶ τὰ τῆς νήσου Κάσσου ιδίως, οὐκ ὀλίγον ἐχρησίμευ-

τῆς νήσου εἰς τὸν καπετὰν Πασσᾶ, ἣτις ἤθελε ἐπισύρει βεβαίως καὶ τὴν τῶν λοιπῶν νήσων. Τὰς ἐνεργείας ταύτας κατὰ τὰς κρίσεις ἐκείνας ἐποχὰς οἱ προσεξάρχοντες τῆς νήσου καὶ οἱ κατὰ τὸ φιλελεύθερον καὶ τὸ εὐγενὲς διακρινόμενοι, Θ. Παξιμάδης, καὶ Δ. Δρόσος ἐματαιώσαν, διότι ἀπευθυνθέντες μυστικῶς εἰς Ὑδραν ἐζήτησαν τὴν συνδρομὴν τῆς αὕτης δὲ πάραυτα ἀπέστειλε τὸν Μοίραρχον Α. Πινώτην μὲ τὸ πλοῖόν του, (προφυλακὴν τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου) ὅστις φθάσας ταχέως εἰς Τήνον ἐνεψύχωσεν τοὺς κατοίκους καὶ οὕτως ἐματαιώθη ἡ ἐπιθυμία τῶν φιλοτούρκων, ἀναζωπυρηθέντος τοῦ Ἑθνικοῦ πνεύματος τῆς ἐλευθερίας, τόσον εἰς τὴν Τήνον καθὼς καὶ εἰς τὰς λοιπὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου αἵτινες ἀπέβλεπον εἰς αὐτήν.

σαν εἰς τὴν ἐπανάστασιν τῆς δεινοπαθοῦς ταύτης νήσου· πολλοὶ δ' ἐπίσης ἐκ τῶν εἰς αὐτὴν τὴν Κρήτην ἀνηκόντων συνετέλεσαν εἰς τὰς ἀνάγκας τῆς πατρίδος των διὰ τῶν πλοίων των, ἐξ ὧν ἀναφέρονται εἰς τὸ ναυτικὸν στάδιον ὁ Χ. Πολάκης ἡ Χατζιδάκης πολλαχῶς διὰ τῶν ἐξ ιδίων του ἐξωπλισμένων πλοίων χρησιμεύσας, ὡς καὶ οἱ Σιρμαλένιοι· ἅπαντες δὲ οὗτοι ἐδικαιόθησαν ἀπὸ τὰς ἐπιτροπὰς διὰ βαθμῶν. Ἀπὸ τῶν ἐκτενοῦς ταύτης ἀφηγήσεως τῶν κατὰ τὸ 1821 πεπραγμένων, καὶ τὰς καθ' ὅλην τὴν ἑκτασιν τῆς Ἑλλάδος ἀναπτυχθεῖσας κινήσεις κατὰ τε τὴν ξηρὰν καὶ τὰς νήσους, ἐξάγεται ὅτι ὅλοι οἱ τὴν ἑλληνικὴν καταγωγὴν ἔχοντες, ἐξ Ἀνατολῶν μὲν ἀπὸ τὸ στόμιον τοῦ Ἑλλησπόντου μέχρι καὶ πέραν τῶν παραλίων τῆς Συρίας καὶ τῆς νήσου Κύπρου, πρὸς δυσμὰς δὲ μέχρι τοῦ Νησιδίου Μούρτου, ἐπανεστάτησαν μὲ τὸ αὐτὸ πνεῦμα, ὡς τέκνα μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς μητρὸς, καὶ πρὸς ἓνα σκοπὸν ἀποβλέποντες τὴν ἐθνικὴν ἀνεξαρτησίαν, καὶ πάντα τὰ φυσικὰ καὶ ἠθικὰ ἐμπόδια ἐκ ποδῶν βαλόντας, ὑπεστήριξαν τὸν ὑπὲρ τῶν ὅλων ἀγῶνα, ὅλως δυνάμεσι μὲ τὸ ἱερὸν ἐκεῖνο αἶσθημα τὸ ὑπὲρ τῆς πίστεως καὶ τῆς πατρίδος, καὶ ὅτι ἐπὶ τέλους ἡ ἀποτελεσματικωτέρα ἐλπίς αὐτῶν ἐνέκειτο εἰς τὴν θαλάσσιον δύναμιν, ἥτις εἶναι ἡ φυσικὴ τῆς Ἑλλάδος δύναμις, ἀπὸ δὲ τῆς ἐποχῆς τῶν πρώτων αὐτῆς κατοίκων τῶν Πελασγῶν μέχρι σήμερον πᾶν ὅ,τι καλὸν ἐξ αὐτῆς καὶ δι' αὐτῆς ἐγένετο.

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΕΙΣ ΤΩΝ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

ΚΑΤΑ ΤΟ 1821.

Διὰ τοῦ προοιμίου τῆς προεισαγωγικῆς ἡμῶν ἐκθέσεως ἀναφέραμεν τὰ αἷτια διὰ τὸ ὅποῖον ἡ Ἑλληνικὴ ἐπανάστασις ἐκ τῶν ἐνεργειῶν τῆς ὀνομασθείσης φιλικῆς ἐταιρίας καταρτισθεῖσα, ἡδυνήθη ἀφοῦ τὴν πρώτην αὐτῆς ἐναρξιν διεχάραξεν, νὰ διατηρηθῇ ἐπὶ ἓν περίπου ἔτος ἀνεπιρέαστος πάσης ἐπιδρομῆς τῶν πελωρίων τοῦ Σουλτάνου δυνάμεων καὶ νὰ παγιωθῇ εἰς τὸ κέντρον αὐτῆς τῆς Πελοποννήσου, καὶ ἀπ' αὐτοῦ νὰ ἐπεκτανθῇ διὰ τῶν διαφόρων ἐπαναστάσεων ἀπὸ ἄκρον εἰς ἄκρον ὅπου ἡ Ἑλλ. φυλὴ ἐπεκράτη, αἱ ὁποῖαι ἐξερράγησαν καθ' ὅλας τὰς ξηρὰς τε καὶ θαλάσσης ἐκτάσεις προδιοργανισθεῖσα ἀπὸ τοὺς Ἀποστόλους τῆς φιλικῆς ἐταιρίας. Ἐξεθέσαμεν δὲ δι' εἰδικῶν ἀρθρῶν α) τὰ μετὰ τῶν Τούρκων καὶ Ἑλλήνων ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Α. Ὑψηλάντου κατὰ τὰς ἡγεμονίας διατρέξαντα τὰ ὅποια ἐπροσκάλεσαν τὴν προσοχὴν καὶ τὴν συνδρομὴν τῶν ἐκεῖ ἐχθρικῶν δυνάμεων· β) τὴν κατὰ τοῦ Σουλτάνου ἐπανάστασιν τοῦ Ἀλῆ πασᾶ προπαρασκευάσαντες εἰς τὴν πολεμικὴν ἐξάσκησιν 3 χιλ. περίπου Ἑλλήνας ἀποκατασταθέντας τὴν βάσιν καὶ τὸ στήριγμα τῶν συγκροτηθέντων μέχρι τέλους τοῦ Ἑλλ. ἀγῶνος στρατῶν, οἵτινες ἀντεπαρετάχθησαν ἀπέναντι πολυαρίθμων ἐχθρικῶν δυνάμεων· ἡ ἐπανάστασις δὲ ἐκείνη πλέον τοῦ ἐνὸς ἔτους διαρκέσασα ἀπασχόλησε τοὺς ἰσχυροτέρους τοῦ Σουλτάνου στρατάρχας.

Τὸ δὲ τρίτον καὶ ἀποτελεσματικώτερον εἶναι ἡ ναυτικὴ τῆς Ἑλλάδος δύναμις, ἡ ὁποία ὡς ἐκτεταμένως ἐν τοῖς καθέκαστα

τοῦ 1821 συμβᾶσι λεπτομερῶς ἀφηγήθημεν κατ' ὥρθως νὰ καταστρέψῃ τοὺς κατ' ἀνατολὴν καὶ δύοσιν τοποθετημένους τοῦ Σουλτάνου μικροὺς στολίσκους εἰς τὰς ἀπὸ ἄκρον εἰς ἄκρον παραλίας καὶ νήσους τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὴν Ἀσίαν καὶ τὴν Εὐρώπην, καὶ οὕτω ἐκ τῆς καταστροφῆς ταύτης κατωρθώθῃ νὰ ἐμποδισθῇ ἡ μεταβίβασις ἀπείρων στρατῶν συγκεντρωθέντων εἰς τὰ παράλια τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Εὐρώπης διὰ τὴν Πελοπόννησον, τὴν στερεὰν Ἑλλάδα καὶ διὰ τὰς νήσους· ἐκ τούτου δὲ ἐπῆλθεν καὶ ἡ ταχίστη τῶν ἐχθρικῶν φρουρίων παράδοσις ὡς ἐν οἰκείῳ τόπῳ λόγος γίνεται.

Ἀπολείπεται ὅθεν ἤδη νὰ ἀναφέρωμεν καὶ τὰ μέσα ὅσα ἀποτελεσματικῶς ἐχρησίμευσαν ὡς τὰ κύρια ὄργανα τόσον πρὸς τὴν ἐναρξιν τῆς ἐπαναστάσεως ὅσον πρὸς τὴν ἐπίτασιν καὶ ἐπιτυχίαν αὐτῆς καὶ ταῦτα διὰ παραδειγματικῆς καὶ μαρτυρικῆς θυσίας αὐτῶν τῶν ἰδίων· ποῖα δὲ ταῦτα; Ὁ σεβαστὸς τῆς Ἑλλάδος κληρὸς πρὸς τὸν ὁποῖον ἡ Ἑλλὰς χρεωστεῖ πρῶτον τὴν διατήρησιν τῆς θρησκείας της, τὸν ἀτίμητον ἐκεῖνον θησαυρὸν τὸν ὁποῖον αὐτὸς ὁ κληρὸς διέσωσε καὶ δι' αὐτοῦ διεσώθη ἡ Ἑλλὰς ἀπὸ τῆς κατακτῆσεως τῶν Τούρκων μέχρι τῆς τελευταίας ἐπαναστάσεώς της.

Δεύτερον δὲ τὴν ὁποίαν ἤδη ἀπολαμβάνομεν ἀνεξαρτησίαν διὰ τοὺς ἐφεξῆς λόγους, α) διότι πρῶτοι οἱ ἀρχιερεῖς καὶ μοναχοὶ κατετάχθησαν εἰς τὴν ὑπὲρ τῆς ἐπαναστάσεως ἐταιρίαν καὶ διὰ τῆς θρησκευτικῆς αὐτῶν ἐπιρροῆς διέδωσαν τὴν ἐθνικὴν τῆς ἐλευθερίας ἐπιθυμίαν εἰς τοὺς νοημονεστεροὺς τῶν Ἑλλήνων, εἰς ὅλα δὲ τὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ ἄκρον εἰς ἄκρον πρῶτος ὁ ἀείμνηστος πατριάρχης Γρηγόριος καὶ ὅλη ἡ μετ' αὐτοῦ ἱερὰ σύνοδος τῶν ἀρχιερέων τὴν πρώτην ὥθησιν ἔδωσαν εἰς τὰς ἐπαρχίας, αὐτὸς δὲ ὁ πατριάρχης κατὰ τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1821 δι' ἐπιστολῆς του πρὸς τοὺς πατέρας τοῦ ἀγίου ὅρους μυῶν ἐπ' ὀνόματι ἰδίως τῶν ἐκεῖσε προεξερχόντων εἰς τὰ τῆς ἐταιρίας τοὺς μοναχοὺς Γεδεῶνα καὶ Νικηφόρον, τὸν μὲν ἐκ τῆς Μονῆς τῆς ἀγίας Λαύρας, τὸν δὲ ἐκ τῆς Μονῆς, προέτρεψεν αὐτοὺς καὶ ὁδή-

γησεν εἰς τὴν ἑναρξιν τῆς ἐπαναστάσεως, πρὸς ἐκεῖνα τὰ μέρη τῆς Μακεδονίας, εἰδοποιήσας αὐτοὺς τὴν ὑψηλὴν διαταγὴν τῆς Ἀνωτάτης δεῖθεν ἀρχῆς διὰ τῆς ὁποίας ὁ Ἐμμανουὴλ Παπᾶς (διάσημον πρόσωπον τῆς Μακεδονίας) ἐδιωρίζετο ἀρχηγὸς τῆς Μακεδονίας διὰ τὴν ὑψώσῃ τὴν σημαίαν τῆς ἐλευθερίας, καθὼς ἐπίσης δι' ὁμοίας διαταγῆς διωρίζετο καὶ ὁ Δ. Ὑψηλάντης γενικὸς ἀρχηγὸς εἰς τὴν Πελοπόννησον.

Οἱ ὀνομασθέντες μοναχοὶ Γεδεὼν καὶ Νικηφόρος ἅμα λαβόντες τὴν ἐπιστολὴν, ὑψώσαν τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως εἰς τὴν μονὴν τῆς ἁγίας Λαύρας καὶ συνενοηθέντες μὲ τοὺς ἐταίρους καὶ ἀδελφοὺς τῶν λοιπῶν ἁγίων μονῶν κατῴρθωσαν τὴν ἐπέκτασιν αὐτῆς εἰς ὅλην τὴν Μακεδονίαν. Ἔδωσαν δ' ἀφ' ἑτέρου πᾶσαν τὴν ἀπαιτουμένην συνδρομὴν εἰς τὸν διορισθέντα ὡς εἴρηται ἀρχηγὸν τῆς Μακεδονίας Ἐμμανουὴλ Παπᾶν. Ὁ ἀρχηγὸς οὗτος ἐξεληθὼν πρῶτον μὲν εἰς τὰ Μαντεμοχώρια συνεκέντρωσε στρατὸν περὶ τοὺς 5 χιλιάδας ἐπαναστάτας μαχητάς. Διωργανισθείσης δὲ τῆς ἐπαναστάσεως διὰ τῶν εἰρημένων καὶ διαφόρων ἄλλων πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν ὅλων τῶν τμημάτων τῆς Μακεδονίας, δηλαδὴ Θεσσαλονίκης, Κασσάνδρας, Νιούσης, Βερρίας καὶ Σερρῶν, ἐπῆλθεν σύγκρουσις πεισματώδης καὶ γενναία μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῶν ἐπελθόντων Τουρκικῶν στρατῶν διευθυνομένων ὑπὸ τῶν διασημοτέρων καὶ ἐπισημοτέρων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης πασάδων καὶ συμποσομένων εἰς 30 χιλιάδας. Οἱ ἡμέτεροι μετὰ γενναίαν ἀντίστασιν ἐβιάσθησαν νὰ περιταφρωθοῦν εἰς τὴν ὀχυρωθεῖσαν ἑὼς Κασσάνδραν εἰς τὴν ὁποίαν ἠγωνίσθησαν ἥρωϊκῶς ἀνθιστάμενοι 10 περίπου μῆνας διατηρούμενοι καὶ ἐνισχυόμενοι μόνον ἀπὸ τὰ ἐκεῖσε προσελθόντα Ἑλληνικὰ πλοῖα τῆς Ὑδρας, τῶν Σπετσῶν καὶ Ψαρῶν καὶ διαφόρων ἄλλων μερῶν τῆς Ἑλλάδος, Σκοπέλου καὶ Σκιάθου, Λύμνης, Κύμης, Εὐβοίας, Μυκῶνου, Λύμνης Ὀθωμανικῆς καὶ τῆς Αἰνίου· ἐπὶ τέλους δὲ μὴ δυνάμενοι νὰ ἀνθέξουν εἰς τὰ ἀνανεούμενα στήφη τῶν ἐχθρικῶν στρατῶν, κατεστράφησαν, ἀνδραποδησθέντων περὶ τῶν 15 χιλ. γυναικοπαίδων καὶ πλείστων ὄσων φονευθέντων, τῶν λοιπῶν δὲ διασωθέντων παρὰ τῶν Ἑλ-

ληνικῶν πλοίων τῶν βοηθησάντων τὸν δεκάμηνον ἐκεῖνον ἀγῶνα, τοὺς ὁποίους καὶ μετέφερον εἰς Σκιάθον καὶ Σκόπελον, ὅθεν ἐχρησίμευσαν εἰς διαφόρους κατὰ τὴν Πελοπόννησον ἐκστρατείας. Ἐκ τούτων κατὰ τὴν ἄλωσιν τῶν Ψαρῶν πολλοὶ ἀπώλεσθησαν εἰς τοὺς προμαχῶνας· ἐπίσης ἐχρησίμευσαν εἰς τὴν προφύλαξιν τῆς Ὑδρας καθὼς καὶ εἰς διαφόρους ἄλλας πολεμικὰς τῆς Ἑλλάδος ἀνάγκας ὑπὸ τοὺς ἀρχηγούς Καρατάσσον τὸν κατὰ τὴν Βεῤῥίαν ἡρωϊκῶς ἀγωνισθέντα καὶ διαφόρους ἄλλους, τοὺς ὁποίους ἡ ἱστορία ἀναφέρει.

Κατὰ τὴν ἡρωϊκὴν ἐκείνην περίστασιν μνημονεύεται εὐσεβάστως ὁ πατριωτισμὸς καὶ ἡ πρὸς τὴν ἐπανάστασιν συνδρομὴ τοῦ ἐπισκόπου τῶν Μεντεμοχωρίων Ἰγνατίου, καὶ τῶν προκρίτων τῆς Μακεδονίας Ἐμμανουὴλ Παππᾶ, Σταγειρίτου καὶ λοιπῶν ἐκ τῶν εἰρημένων πόλεων. Μετὰ δὲ τὰ τραγικὰ συμβάντα τοῦ πατριάρχου καὶ τῆς ἱερᾶς συνόδου ἔπονται τὰ τῆς Πελοποννήσου εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῆς ὁποίας ἐφυλακίσθησαν οἰκειοθελῶς προσελθόντες ἅπαντες οἱ ἀρχιερεῖς τῶν ἐπαρχιῶν οἵτινες διὰ μιᾶς ἀλύσσου ἐκ τοῦ τραχήλου δεδεδεμένοι ὑπέμειναν μέχρι τῆς ἐλευθερώσεώς των τὰ πάνδεινα, ἐξ ὧν οἱ πλεῖστοι ἐκ τῶν κακουχιῶν ἀπώλεσθησαν οἱ δὲ ὀλίγοι διασωθέντες ἄραντες τὸν σταυρὸν καὶ τὴν σπάθην περιζωσθέντες ἐχρησίμευσαν εἰς τὰ στρατόπεδα ἐπὶ κεφαλῆς αὐτῶν τιθέμενοι. Μεταξὺ δὲ τῶν ἀρχιερέων ὑπερέχει ὅχι μόνον τῆς Πελοποννήσου ἀλλὰ καὶ ὅλης τῆς Ἑλλάδος ὁ ἐνδοξὸς Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανὸς εἰς ἣν χρεωστεῖται ἡ ἐπιτυχία καὶ ἡ πρόοδος τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821, εἰς τὴν ὁποίαν οὐκ ὀλίγον συνετέλεσε καὶ ὁ νῦν Μητροπολίτης Ἀθηνῶν, ὁπαδὸς καὶ ἐκεῖνου πιστὸς· τοῦτ' αὐτὸ καὶ οἱ ἀρχιερεῖς τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος καὶ τῶν νήσων ἐπράξατο εὐλογοῦντες καὶ ἐνθαρρύνοντες τοὺς μαχομένους ὧν προηγούντο.

Ὡσαύτως καὶ αἱ ἱεραὶ Μοναὶ τόσον τῆς Πελοποννήσου ὥς καὶ τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος πολλαχῶς ἐχρησίμευσαν εἰς τὰς ἀνάγκας τῶν μαχομένων, οἱ δὲ διακριθέντες Μοναχοὶ ὁ ἐκ Λεβαδείας Διάκος, ὁ ἐκ Πελοποννήσου Παπᾶ Φλέσσας ὅστις καὶ εἰς τὰ

τῆς ἐταιρίας ἦν μεμυημένος καὶ εἰς τὰ τῆς ἐπαναστάσεως πρῶ-
τος πάντων ἀνεδείχθη, ὁ Ἀρσένιος ἀπὸ Κρανίδιον καὶ ὁ εἰσπη-
δῆσας εἰς τὸ Παλαμίδιον Σωφρόνιος ἀπὸ Κωνσταντινούπολιν,
ιδίαν κατέχουν εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Ἑλλ. ἐπαναστάσεως σελίδα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

1822.

Ἔτος Β'.

Κατὰ τὸν μῆνα Ἰανουάριον τοῦ αὐτοῦ ἔτους ὁ Σουλτάνος κινούμενος δραστηριώτερος τοῦ παρελθόντος ἔτους προητοίμασε στόλον ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν τοῦ Πεππὲ Ἀλῆ Καπετάν, εἰς ὃν συνηνώθη καὶ ὁ τοῦ Αἰγυπτίου Ἰσμαῆλ Γιβλαττάρ, ὥς καὶ τὰ πλοῖα τῆς Τριπόλεως, τοῦ Τουνεζίου καὶ τοῦ Ἀγερίου, ὅστις συνέκειτο ἐκ πολλῶν πλοίων Δικρότων, Φρεγατῶν, Κορβετῶν καὶ Βρικίων τὸν ἀριθ. 56, πλείστων φορτηγῶν φερόντων ἀποσκευὰς πολεμικὰς, τροφὰς, καὶ 4,000 Ἀσιανούς στρατιώτας ὑπὸ τὸν Καρὰν Μεχμέτ Πασᾶ. Ὁ δὲ σκοπὸς τῆς ναυτικῆς ταύτης ἐκστρατείας, ἦτον ἡ Καταστροφή τῆς Πελοποννήσου (1).

Κατὰ δὲ τὴν 24 Ἰανουαρίου ὁ Ὀθωμανικὸς στόλος διέβη ἀπὸ τὴν περικλεᾶ Ὑδραν, καὶ ἐκείθεν μετέβη εἰς τὰ Μεσσηνιακὰ

(1) Οἱ Ψαριανοὶ μαθόντες τὴν ἔξοδον τοῦ Ὀθωμανικοῦ στόλου ἠτοίμασαν 14 πλοῖα μεθ' ἐνὸς Μυστίκου καὶ ἐνὸς πυρπολικοῦ τοῦ Κ. Κανάρη ὑπὸ τὸν Ναύαρχον Ν. Ἀποστόλης, τὰ ὁποῖα συνηνόμενα καὶ μετὰ τῶν πλοίων τῆς Ὑδρας καὶ τῶν Σπετσῶν ἐμελλον νὰ ἔλθουν εἰς ἀντίκρουσιν τοῦ Ὀθωμανικοῦ στόλου· συγχρόνως δὲ ἀπέστειλαν δύο πλοῖα ὑπὸ τὸν Α. Μζυρογιάννην καὶ Κ. Μπαλαμπάνην διὰ νὰ περιπλέουν τὰ παράλια τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Ἀσίας.

φρούρια όπου πλοῖά τινα Αἰγυπτιακὰ ἐπλησίασαν καὶ ἐδοκίμασαν νὰ κυριεύσωσι τὸ φρούριον τοῦ Νεοκάστρου, ἀλλ' ἡ δι' εὐστόχων κανονοβολισμῶν ἀντίκρουσις τοῦ ἐκεῖσε ἐκ Μασσαλίας προσελθόντος στρατηγοῦ Νορμάνου, μετ' ὀλίγων φιλελλήνων γυμνασμένων εἰς τὸ πυροβολεῖν καὶ τῶν γενναίων ἐκεῖσε στρατιωτῶν ἐμκταίωσε τὰς ἐλπίδας τοῦ Τουρκικοῦ στόλου, ὅστις μετὰ τὴν ἀποτυχίαν του αὐτὴν κατὰ τὰς 2 Φεβρουαρίου προσωρμίσθη εἰς Ζάκυνθον, ὅπου ἔλαβε παρὰ τῆς ἐκεῖσε ἀγγλικῆς ἀρχῆς εὐμενεστάτην ὑποδοχὴν, ὅπως ἀντίθετον τῆς ἐμπαθοῦς ἐκείνης καταφοράς δι' ἧς ἀπεμάκρυναν τὸ ἐκεῖσε πρὸ ὀλίγου προσωρμισθὲν Ἑλλ. πλοῖον· ὁ στόλος οὗτος, διαμείνας εἰς Ζάκυνθον ἡμέρας 15 τὰ πάντα φιλικώτατα ἀπολαβὼν, μετέβη εἰς Πάτρας, ὅπου ἀπεβίβασεν τὰς πολεμικὰς ἀποσκευάς, 20 πεδινὰ πυροβόλα καὶ 4,000 στρατιώτας μετὰ τοῦ ἀρχηγοῦ των· αἱ δὲ ναυτικαὶ νῆσοι ἠτοίμασαν πρὸς ἐκστρατείαν καὶ ἀντίκρουσιν τὸν στόλον των συγκεῖμενον ἀπὸ 27 πλοῖα τῆς Ὑδρας ὑπὸ τὸν Ναύαρχον Α. Μιαούλην διαδεχθέντα τὸν Ἰάκωβον Τομπάζην παραιτηθέντα (1), 20 τῶν Σπετσῶν ὑπὸ τὸν Ναύαρχον Γκίκα Τζούπην (2) καὶ 16 τῶν Ψαρῶν ὑπὸ τὸν Ναύαρχον Ν. Ἀποστόλην.

Κατὰ τὰς 8 Φεβρουαρίου ὁ Ἑλλ. οὗτος στόλος διευθύνθη εἰς ἀπάντησιν τοῦ Ὀθωμανικοῦ, κατὰ δὲ τὴν 20 ιδίου συννητήθη μετ' αὐτοῦ ἐξῶθεν τῶν Πατρῶν ὅπου ἔνεκεν ἄκρας νηνεμίας μό-

(1) Καὶ τοὺς πλοιάρχους Ι. Βούλγαρη, Α. Μιαούλην, Μ. Τζαμαδὸν, Γ. Σαχτούρη, Α. Γ. Κριεζῆν, Α. Πινότζην, Κ. Ῥαφζήλ, Θ. Γκιώνην, Δ. Κιοσσὲν, Χ. Δημητρίου, Α. Κοσμᾶν, Ι. Μπατσαζῆν, Δ. Α. Βῶκον, Ι. Γκίλην, Σ. Φῶκαν, Σ. Ἀνδρέου, Ν. Ρεβίθην, Κ. Τζόρτζον, Β. Σ. Βουδούρη, Ι. Δοκόν, Δ. Κριεμάδην, Γκίκα Ἰωάννου, Ν. Ζίκαν καὶ Κοσμᾶν Μπαρπαρήν.

2) Καὶ τοὺς πλοιάρχους Γ. Βούκουραν, Α. Κυριακόν, Γ. Ν. Δάμπρον, Ν. Ράπτην, Ι. Μπότσην, Κ. Λεβέντην, Α. Χ. Ἀναργύρου, Ν. Δ. Γουδὴν, Δ. Σαλιᾶ, Α. Ἀνδρουτζόν, Α. Λαζάρου, Δ. Λαζάρου, Γ. Ἀνδρουτζόν, Π. Μπούμπουλην, Ν. Μελωνᾶν, Ι. Σάντον, Α. Σωτηρίου, Ν. Κουτρομπήν, Κ. Γ. Κοϊτζήν καὶ τὸν πυροπληστήν Δ. Πηριώτην.

νον ὁ ναύαρχος Μιαούλης καὶ ἄλλα τινὰ παρακολουθήσαντα αὐτὸν πλοῖα (1) ἠδυνήθησαν νὰ διέλθωσι μεταξὺ δύο φεργατῶν καὶ ἄλλων τινῶν μεγάλου μεγέθους πλοίων καὶ ἤρχισαν τὸν πόλεμον μετὰ μεγίστης εὐτολμίας καὶ γενναιότητος, ἕνεκα τοῦ ὁποίου μετὰ πεντάωρον εὐστοχον κανονοβολισμόν, τὰ ἐχθρικὰ πλοῖα ἠναγκάσθησαν νὰ ἀποσυρθοῦν ἀφοῦ ὑπέστησαν μεγίστην ζημίαν· κατὰ δὲ τὸν αὐτὸν καιρὸν πνεύσαντος βοθητικοῦ ἀνέμου πρὸς τὸν Ἑλληνικὸν στόλον, ἦλθεν εἰς γενικὴν σύγκρουσιν μεθ' ὅλου τοῦ ἐχθρικοῦ, τὸν ὁποῖον καὶ ἠνάγκασεν μετὰ μεγίστης αὐτοῦ ζημίας νὰ καταφύγῃ εἰς Ζάκυνθον (2).

Τὴν 10 Φεβρουαρίου οἱ Ἕλληνες ἀπέκλεισαν αὐτὸν περιπλέοντες τὴν Ζάκυνθον, ἀλλ' ἔχοντες ἀνάγκην ὑδρεύσεως μετέβησαν εἰς τὸ Κατάκωλλον, ὅπου ἐλθὼν ἀγγλικὸν πλοῖον ἐκ Ζακύνθου ἀνήγγειλεν εἰς τὸν Ναύαρχον Μιαούλην ὅτι κατὰ διαταγὴν τοῦ βασιλέως τῶν τηροῦντες αὐστηροτάτην οὐδετερότητα ἀπεδίωξαν τὸν ἐκεῖσε καταφυγόντα Ὀθωμανικὸν στόλον, καὶ εἰς τὸ ἐξῆς δὲν ἤθελον δεχθῇ οὐδὲ τὸν ἑλληνικόν, ἐκτὸς ἀπολύτου ἀνάγκης. (3) Ἐκεῖθεν ἐκπλεύσας ὁ Ἑλληνικὸς στόλος μετέβη εἰς

(1) Οἱ εὐκίνητα ἔχοντες πλοῖα ἐκ Σπετσῶν Γ. Κούτζης, Α. Λεβέσης, Γ. Λάμπρου καὶ Κ. Μπουμπουλῖνα, ἐκ Ψαρῶν Ν. Ἀποστόλης, Κ. Κοτζιάς, Κ. Γιαννίτζης, Ὑδρας Γ. Σαχτούρης, Κ. Γ. Κριεζῆς.

(2) Καθ' ὅσον καὶ τὰ σώματα τῶν πλοίων σπουδαίως ἐβλάθησαν καὶ τὰ πληρώματα κατεστράφησαν· ἐκ δὲ τῶν ἑλληνικῶν ἔπαθον τὰ πλοῖα τῶν Α. Κριεζῆ, Ι. Σαχτούρη, Λεβέτη καὶ Ι. Κούτζη· ἐπληγώθησαν δὲ καὶ πλοίαρχοι 3 καὶ πολλοὶ ναῦται.

(3) Ὁ Ὀθωμανικὸς στόλος τοσοῦτον ἔλαβε τρόμον ἀπὸ τὰ συμβάντα τῆς κατὰ τὰς Πάτρας ναυμαχίας, κατόπιν τῆς ὁποίας καταδιωχθεὶς κατέφυγεν εἰς Ζάκυνθον, ὥστε δι' ὅλης τῆς νυκτὸς καίτοι ἐντὸς τοῦ λιμένος τῆς Ζακύνθου ἐξησφαλισμένος ἐφοβεῖτο τὴν κατ' αὐτοῦ ἔφοδον τοῦ ἐξῶθεν περιπλέοντος ἑλληνικοῦ στόλου· καὶ τοῦτο δῆλον ἐκ τοῦ ὅτι καταδιωκόμενος καὶ λίαν ἀτάκτως εἰσελθὼν εἰς τὸν λιμένα δύο αὐτοῦ πλοῖα ἐκάθησαν εἰς τὰ ῥηχὰ τοῦ λοιμοκαθαριηρίου. Ἐνεκα τῆς ὡς εἴρηται ἀταξίας τῶν ὀθωμανικῶν πλοίων τὰ ἐκεῖσε προσωρμισμένα πολεμικὰ πλοῖα Ἀγγλικά καὶ Αὐστριακὰ φοβούμενα μὴ τὰ ἀτάκτως εἰσερχόμενα ἐπιπέσωσι καὶ κατ' αὐτῶν, τὰ ἐκανονοβόλησαν ὥστε ἐκτὸς τῆς βλάβης τὴν ὁποίαν

Μεσολόγγιον καὶ Πάτρας κατὰ τὴν 16 Φεβρουαρίου ὅπου ἔδωσε τὴν ἀπαιτουμένην συνδρομὴν εἰς τὰ κατὰ τὰ παράλια ἐκεῖνα Ἑλληνικὰ στρατεύματα· ὁ δὲ Ναύαρχος κ. Μιαούλης διέταξεν πλοῖα τινὰ ἐκ τοῦ στόλου νὰ διευθυνθῶν εἰς τὸ Νησιδίων τοῦ Μούρτου καὶ νὰ κυριεύσουν τὰ ἐκεῖσε εὐρισκόμενα Ὀθωμανικὰ πλοῖα, ὅπερ ἤθελε κατορθωθῇ ἐὰν ἀγγλικὸν πλοῖον ἐκεῖσε διασταθμεῦον δὲν ἐμπόδιζε τὰ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον μετα-
 βάντα ἐκεῖσε Ἑλληνικὰ πλοῖα, ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι ἡ θέσις τοῦ Μούρτου καὶ τὰ παρακείμενα νησίδια ἀνῆκον εἰς τὴν ἀγγλικὴν κυριαρχίαν τῆς περιφερείας τῆς νήσου Κερκύρας.

Κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν τὰ Ἑλληνικὰ πλοῖα ἀπεβίβασαν ἀπὸ Μεσολόγγιον εἰς τὴν Πάργαν καὶ Πρέβεζαν τὸν Σουλῶ-
 την ὀπλαρχηγὸν Ζῶν, ἐφωδίασαν δὲ τὸ Σούλιον ἀπὸ πολε-
 μοφόδια καὶ οὐτινος ἄλλου εἶχεν ἀνάγκην, καὶ ταυτοχρόνως με-
 τέφερον καὶ ἀπεβίβασαν εἰς ἐκεῖνα τὰ μέρη καὶ τὸν διάσημον ἀ-
 δελφὸν τοῦ Πετρόμπεη Κυριακούλην μὲ ἱκανοὺς στρατιώτας, πο-
 λεμοφόδια καὶ τροφάς.

Οὕτως ὁ ὀθωμανικὸς στόλος διὰ νυκτὸς φυγὼν ἐκ τοῦ λιμένος

ὑπέστησαν ἀπὸ τὸν ἑλληνικὸν στόλον, ἔπαθον καὶ ἀπὸ τοὺς φίλους των Ἀγγλοὺς καὶ Αὐστριακοὺς·

Περὶ τούτου καὶ ἀξία λόγου εἶναι ἡ ὑπὲρ τῶν Τούρκων συμπάθεια τοῦ Ἀρμοστοῦ τῆς Ἑπτανήσου Μεϊτλάνδου, καὶ ἡ ἐμπαθὴς αὐτοῦ κα-
 ταφρὰ κατὰ τῶν Ἑλλήνων, καθότι ὁ εὐγενὴς οὗτος ἄγγλος περιεφρό-
 νησε τὴν ἑλληνικὴν σημαίαν, διαφόρους κατὰ τῶν Ἑλλήνων ἐξέφερεν
 ὕδρεις, καὶ διὰ πολὺν χρόνον ἄνευ τινὸς ἀφορμῆς ἐκράτησεν αἰχμάλω-
 τον τὸ ἑλληνικὸν πλοῖον, τοῦ ὁποῦ ἐξέτοτε φθάσας ἐκεῖ ἄγγλος ναύαρ-
 χος μαθὼν τὴν ἄδικον ἀμέσως κράτησιν διέτασεν τὴν ἀπελευθέρω-
 σιν· ταῦτα δὲ πάντα ἔπραξεν ὁ εὐγενὴς ἄρμοστής πρὸς εὐχαρίστησιν τῶν
 παρευρισκομένων ὀθωμανικῶν πλοίων· παραλείπομεν ὃ ἀφηγηθῶμεν τὴν
 ἀπάντησιν τοῦ εἰρημένου Ἀρμοστοῦ πρὸς τὸν ἀπεσταλμένον τῆς
 ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως Σπανιολάκη, ἵνα μὴ προκαλέσωμεν τὴν δι-
 καίαν ἀγανάκτησιν τῶν συμπολιτῶν μας, καθ' ὅσον χρεωστοῦμεν μεγά-
 λας ἄλλως τε εὐγνωμοσύνας πρὸς τοὺς ἀξιοτίμους φιλέλληνας ἄγγλους
 τῶν ὁποίων τὰ εὐεργετήματα εἶναι ἀνεξάληπτα εἰς τὴν μνήμην παντὸς
 Ἑλλήνου.

τῆς Ζακύνθου ἐγένετο ἄφαντος, καθ' ὅσον ἐφοβεῖτο μὴ τὸν καταλάβῃ καὶ τὸν καταδιώξῃ ὁ ἐκεῖ πλησίον εἰς Κατάκωλλον εὐρισκόμενος ἐλληνικὸς στόλος, καὶ διεσώθη εἰς Ἀλεξάνδρειαν, ὅπου ἐκ τρικυμίας ἐναυάγησε μία τῶν Φεργατῶν αὐτοῦ· ὁ δὲ ἐλληνικὸς στόλος ἀπέπλευσεν εἰς Πάτρας διὰ νὰ κυριεύσῃ τὰ ἐκεῖ εὐρισκόμενα φορτηγὰ πλοῖα ἅτινα ὅμως κόψαντα τὰς ἀγκύρας ἐσώθησαν ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν πυρῶν τῶν Κορινθιακῶν φρουρίων.

Κατὰ δὲ τὴν 27 Φεβρουαρίου ὁ ἐλληνικὸς στόλος ἀφῆσας ἐνέα πλοῖα ὑπὸ τὸν ναύαρχον Μικρούλην πρὸς βοήθειαν τοῦ Μεσολογγίου ἐπανῆλθεν εἰς τὰ ἴδια (1).

Κατὰ τὴν 8 Μαρτίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους οἱ Σάμιοι ἔχοντες ὡς εἴρηται Διοίκησιν καὶ στρατὸν καλῶς διωργανισμένον ἐκ μαχίμων στρατιωτῶν, καθ' ὅσον αἱ κατὰ τῆς Ἀσίας συνεχεῖς αὐτῶν ἐκδρομαὶ ἐξήσκησαν τὴν γενναϊότητα καὶ τὸ ἀξιόμαχον αὐτοῦ, ἠτοίμασαν ἐκστρατεῖαν κατὰ τῆς Χίου, καὶ συνεννοηθέντες μὲ πόλεμικὰ πλοῖα τῶν ψαριανῶν, 16 μιστικὰ (2) μὲ τὰ ὅποια ἀπεβιάσθησαν ὡς καὶ μὲ πολλὰ ἰδικὰ τῶν πλοιάρια εἰς τὴν Χίον, ὅπου ἐπολιόρκησαν τὸ φρούριον, καὶ πολλὰ μέρη αὐτῆς ἐκίνησαν εἰς ἐπανάστασιν.

Ταῦτα μαθὼν ὁ Σουλτάνος ἐπέσπευσε τὸν ἀπόπλουν τοῦ στόλου του, συγκεκλιμένου ἀπὸ 74 πλοῖα, Δίκροτα, Φεργάτας, Κορβέτας καὶ Βρίκια μὲ 6,000 στρατιώτας ὑπὸ τὸν στόλαρχον Ἀλῆ Ζαδὲ πασσᾶν ἀλθανόν· οὗτος τὴν 30 Μαΐου φθάσας εἰς Χίον αὐθημερὸν ἀπεβίβασε τὸν στρατὸν τῆς Ἀσίας, ὅστις μετὰ θηριωδίας κατέστρεψε τὴν πόλιν καὶ τὰ χωρία καὶ κατέσφαξεν ἀνηλεῶς καὶ ἐξηνδραπόδισε τοὺς ὅσοι ἐκ τῶν κατοίκων δὲν ἦδυν.

(1) Ἐκ τῶν πλοίων τούτων ἦσαν τῆς Ὑδρας 4 τῶν πλοιάρχων Γ. Σαχτούρη, Ῥαφαήλ, Α. Κριεζῆ, τῶν Σπεσιῶν 3 Α. Κυριακοῦ, Π. Μουλωνᾶ, Ν. Α. Ἀνδριανοῦ, τῶν Ψαρῶν Ν. Ἀποστόλη, Α. Γιανίτζη.

(2) Τὰ αὐτὰ πλοῖα ἀπεστάλησαν ἀπὸ τὴν κοινότητα τῶν Ψαρῶν μὲ τροφὰς, πολεμοφόδια καὶ πᾶν ἄλλο συντελεστικὸν τῆς ἐκείσε ἀποστολῆς των.

νήθησαν νὰ διασωθῶσι διὰ τῶν προσωρμισθέντων ἐκεῖσε ἑλληνικῶν πλοίων τε καὶ διαφόρων πλοιαρίων, (1) καθ' ὅσον ὁ ἑλληνικὸς στόλος δὲν ἠδυνήθη νὰ συγκεντρωθῇ καὶ νὰ προφθάσῃ καὶ ἐμποδίσῃ τὴν τελείαν καταστροφὴν τῶν διεσπαρμένων εἰς τὰ παράλια· μετ' ὀλίγον δὲ ἐκπλεύσας καὶ φθάσας ἔξωθεν τῆς Χίου, διέσωσε τοὺς τῆδε κακῆσε διαφυγόντας τὴν μάχαιραν τοῦ ἐχθροῦ οὗς καὶ μετεβίβασεν εἰς διαφόρους νήσους (2). Ὁ ἑλληνικὸς στόλος εἰσπλεύσας εἰς τὸν πορθμὸν τῆς Χίου ἐναυμάχησεν μετὰ τοῦ ὀθωμανικοῦ, προσωρμισμένου ὑπὸ τὸ φρούριον τῆς Χίου, καὶ ἐπροξένησεν εἰς αὐτὸν μεγίστην ζημίαν καὶ βλάβην, ὅθεν φοβηθεὶς ὡς πάντοτε τὸ ἑλληνικὸν πῦρ ἔκοψε τὰς ἀγκύρας του καὶ ἐξῆλθε τοῦ κόλπου· τότε δὲ ὁ ἑλληνικὸς στόλος διηύθυνεν κατ' αὐτοῦ δύο πυρπολικά· τὸ μὲν ὑπὸ τὸν Κανάρην, τὸ δὲ ὑπὸ τὸν Πιπῖνον, οἵτινες κατὰ τὴν νύκτα τῆς 7 Ἰουνίου συνοδευόμενοι ὑπὸ τῶν πλοιάρχων Ῥαφαήλ, Ι. Ζάκα, Α. Γιανίτζη καὶ Γ. Κουτσούκου, ἠδυνήθησαν νὰ προσκολλησῶσι, τὸ μὲν πρῶτον εἰς τὴν Τουρκικὴν ναυαρχίδα τοῦ Ἀλῆ Ζαδὲ πασσᾶ, τὸ δὲ δεύτερον εἰς τὸ δίκροτον τοῦ ναυάρχου Μπεκίρ μπεϊ καὶ ἡ μὲν ναυαρχίς ἐγένετο ἀμέσως θεία εὐδοκία παρανάλωμα τοῦ πυρὸς, ὀλοκαύτωμα δὲ καὶ ὁ εἰρημένος Ζαδὲ πασσᾶς μετὰ μεγίστου ἀριθμοῦ τυράννων, τὸ δὲ δεύτερον ἐπιπεσὼν ἐπὶ τοῦ δικρότου τοῦ ναυάρχου Μπεκρίμπεϊ διέδωκεν εἰς αὐτὸ τὰς φλόγας του, καὶ ἤθελε γείνει καὶ αὐτὸ παρανάλωμα τοῦ πυρὸς ἐὰν οἱ ἐν αὐτῷ ναῦται καλοὶ τυχόντες καὶ οἱ τοῦ λοιποῦ στόλου πρὸς βοήθειάν του σπεύσαντες δὲ κατώρθωσαν ν' ἀποσβέσουν τὰς φλόγας, καὶ νὰ τὸ διασώσουν ἀπὸ τὴν ἄφρευκτον καταστροφὴν· οὐχ

(1) Οἱ δὲ εἰς Χίον ὡς εἴρηται μεταβάντες Ἕλληνες διέφυγον τὸν κίνδυνον διασωθέντες εἰς Ψαρᾶ διὰ τῶν ἐκεῖσε περιμενόντων αὐτοὺς Ψαριανῶν πλοίων.

(2) Ὁ Ἕλλην. στόλος συνέκειτο ἀπὸ πλοῖα 57, τῆς Ὑδρας 20, τῶν Σπετζῶν 20, τῶν Ψαρῶν 17, ὑπὸ τὸν Γενικὸν Ναύαρχον Α. Μισούλην καὶ τοὺς μερικοὺς τὸν Γκίκαν Τζούπην τῶν Σπετζῶν καὶ τὸν Ν. Ἀποστόλην τῶν Ψαρῶν.

ἤττον ἐκ τῆς μεγάλης βλάβης τὴν ὁποίαν ἔπαθεν καὶ τῆς ζημίας κατέστη ἄχρηστον. Ἡ ἡρωϊκὴ καὶ ἀξιομνημόνευτος αὕτη πράξις τῶν ἐλλήνων, τρόπον καὶ φρίκην ἐνεποίησαν εἰς ὅλον τὸν ὄθωμανικὸν στόλον ὃν περ ἐβίασε νὰ διασκορπισθῇ μετὰ μεγίστης ἀταξίας· τοῦτον ὁ ἡμέτερος κατεδίωξε μέχρι τοῦ Ἑλλησπόντου, ὅπου κακὴν κακῶς εἰσῆλθεν εἰς τὴν κοιτίδα του, οἱ δὲ Ἕλληνες μετὰ τὴν λαμπρὰν ταύτην καὶ ἡρωϊκὴν νίκην, ἐπέστρεψαν εἰς τὰ ἴδια, διὰ νὰ παρασκευασθῶσιν εἰς νέαν κατὰ τοῦ ἐχθροῦ ἀντίκρουσιν (1).

Τὸ ἔτος τοῦτο ὑπῆρξε μέχρι τοῦδε πολὺ προοδευτικὸν καὶ εὐτυχές διὰ τοὺς Ἑλλήνας, κατὰ τε τὴν ξηρὰν καὶ κατὰ τὴν θάλασσαν. Κατόπιν δὲ διορισθέντος στολάρχου εἰς τὸν ὄθωμ. στόλον τοῦ Ἰβραὴλ Πασσᾶ πρῶην Τομτζίμπαση ἤτοι ἀρχηγὸν τοῦ πυροβολικοῦ, ὅστις προσέλαβεν ὡς ναύαρχον τὸν ὠμότατον Καρὰ Ἀλὴν ἀντιναύαρχον κατὰ τὴν ἐκστρατείαν τῆς Χίου χρηματίσαντα, ἐξῆλθε πολλὰ ἐλπίζων τοῦ ἐλλησπόντου καὶ διευθύνθη πρὸς τὰς Πάτρας, ὅτε ἐκινδύνευε νὰ παραδοθῇ τὸ φρούριον ἐκ τοῦ ἀποκλεισμοῦ τῶν Ἑλλήνων· τροφοδοτήσας δὲ τοῦτο, διενεῖτο νὰ μεταβῇ καὶ τροφοδοτήσῃ καὶ τὸ ἐπίσης διακινδυνεῦον τοῦ Ναυπλίου. Τοῦτο μαθόντες οἱ Ὑδραῖοι συνεννοηθέντες καὶ μετὰ τῶν Σπετζίωτῶν ἡτοιμάσαν τὰ πλοῖά των μὲ τὰ ἀναγκαῖα πυρπολικά. Ὁ ἐχθρικὸς στόλος περιλαμβάνων ὅλους τοὺς στολίσκους τῆς Ἀσίας, τῆς Ἀφρικῆς καὶ τῆς Αἰγύπτου συγκειμένους ἐξ 90 πλοίων, 10 δικρότων, 15 φρεγατῶν καὶ τῶν λοιπῶν κορβετῶν καὶ βρικίων, καὶ ἐφωδιασμένος μὲ τὰς ἀναγκαῖας ἀποσκευὰς καὶ στρατιώτας, διευθύνθη πρὸς τὴν νῆσον τῶν Σπετσῶν. Ὁ δὲ Ἑλληνικὸς συγκειμένος ἀπὸ 70 πλοῖα καὶ

(1) Μετὰ τὸν πυρπολισμὸν τῶν ὄθωμαν. πλοίων, οἱ δύο ἀτρόμητοι πυρπολισταὶ Κανάρης καὶ Πιπῖνος διασωθέντες διὰ τῶν λέμβων αὐτῶν καθ' ὃ καταδιώκμενοι παρὰ τῶν λέμβων ὅλου τοῦ ὄθωμαν. στόλου, ἔφθασαν εἰς Ψαρᾶ ὅπου τοὺς ὑπεδέχθησαν μὲ θρησκευτικὴν πομπὴν στεφανώσαντες αὐτοὺς καὶ τελέσαντες ἐπὶ τούτῳ δοξολογίαν ὑπὲρ τοῦ ἀγῶνος.

12 πυρπολικά, ἐτάχθη πρὸς ἀντίκρουσιν αὐτοῦ. Κατὰ τὴν 8ην Σεπτεμβρίου ὁ ἐχθρικός στόλος διευθύνετο πρὸς τὸν πορθμὸν τῆς νήσου Σπετσῶν, τῆς ὁποίας οἱ κάτοικοι μετεβίβασαν τὰς οἰκογενείας των εἰς τὴν Ὑδραν, ὀλίγοι δέ τινες ἐπὶ κεφαλῆς τὸν γέροντα Τατζῆ Ἰωάννην Μέξην ἔχοντες, ἔμειναν εἰς τοὺς ἐν τῇ νήσῳ των προμαχῶνας, ὅλοι τὸν ἀριθμὸν 28 (1), ὅλοι δὲ οἱ ναῦται καὶ οἱ λοιποὶ συνετάχθησαν ἐντὸς τῶν πλοίων των ὑπὲρ τῆς ἰδίας αὐτῶν πατρίδος ὑπερμαχοῦντες.

Ὁ ναύαρχος Μιαούλης διευθύνων τὸν Ἑλληνικὸν στόλον, ἐσχεδίασε τὸ σχέδιον τῆς μάχης, ὅπερ προθύμως παραδεχθέντες οἱ πλοίαρχοι κατέταξαν τὰ πλοῖά των εἰς τρεῖς σειρὰς κλιμακιδῶν ἀπ' ἀλλήλων χωρίζομένας, ἀνὰ 20 καὶ μὲ ἐξ πυρπολικά. Καὶ ἡ μὲν πρώτη σειρὰ ἐτέθη ἀπέναντι τῆς πόλεως Σπετσῶν, ἡ ἐτέρα μετὰ τοῦ πορθμοῦ πρὸς τὸ Ναύπλιον καὶ ἡ τρίτη πρὸς τὸ στόμιον τῆς εἰσόδου. Οὕτω ὁ ἐχθρικός στόλος δὲν ἠδύνατο νὰ διέλθῃ τὸν πορθμὸν καὶ νὰ δώσῃ βῆθειαν εἰς τὸ Ναύπλιον ἐὰν δὲν ᾔθελε διαλύσῃ τὴν σχεδιασθεῖσαν ταύτην κλίμακα. Ἐτερον δὲ τοῦ Ἑλλ. στόλου μέρος διετάχθη παρὰ τοῦ ναυάρχου νὰ ὑποκριθῇ φυγὴν πρὸς τὰς διαβάσεις καὶ τὰ στενώματα τῶν ἐκεῖσε Νησιδίων, πρὸς

(1) Ἐξ ὧν οἱ στενοὶ αὐτοῦ συγγενεῖς, καὶ ὁ γενναῖος Α. Ἀνδρουτσός. Αὐτοὶ οὗτοι κατὰ τὴν πρώτην καὶ δευτέραν ἡμέραν τῆς ναυμαχίας ἀπετέλεσαν διὰ τῶν κανονοστασίων τὴν ἀναγκαίαν ἀντίκρουσιν, τὴν δὲ τρίτην ἡμέραν ἦλθεν ἐκ Λεωνιδίου μεγάλη ἐπικουρία 500 ἐνόπλων ἐπὶ κεφαλῆς ἔχόντων τὸν Γεωργάκην Μηχαλάκην καὶ ἐτέρα ὑπὸ τὸν υἱὸν τοῦ Κολοκοτρώνη Πάνον ἐξ 150 στρατιωτῶν. Ἡ ἐπικουρία αὕτη κατετάχθη εἰς τοὺς στρατιωτικοὺς προμαχῶνας καὶ ἄλλας ἐπικαίρους θέσεις πρὸς ἀντίκρουσιν τυχούσης ἀποβάσεως τῶν ἐχθρῶν. Ἀλλ' ὁ κίνδυνος εἶχε πλέον παρέλθει, καθ' ὅτι ἡ πολεμικὴ ἐπιδεξιότης τοῦ ναυάρχου Μιαούλη καὶ ἡ εὐτολμία καὶ γενναιότης τῶν πλοίαρχων τῶν Σπετσῶν καὶ τῆς Ὑδρας ὑπὲρ πατρίδος ἀγωνιζομένων, καὶ ἡ ἀξιοθάρμαστος τόλμη καὶ γενναιότης τῶν ἀνδρείων πυρπολιστῶν Πιπίνου ἐξ Ὑδρας καὶ λοιπῶν καὶ τῶν ἐκ Σπετσῶν Α. Μπαρπάτσα καὶ Ματρόζου, ἐματαίωσαν τὸ ὅποιον ὁ ἐχθρικός στόλος εἶχε βέβαιον πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ σχεδίου, τὴν παντελῆ καταστροφὴν τῶν Σπετσῶν καὶ τὴν τροφοδοσίαν τοῦ φρουρίου Ναυπλίου.

τὸν σκοπὸν νὰ ἐφελκύσῃ τὰ ὀθωμανικὰ πλοῖα νὰ προχωρήσουν καταδιώκοντα τὰ φεύγοντα δῆθεν ἑλληνικὰ πρὸς τὰς στενωποὺς τῶν νήσων, ὅπου οἱ Ἕλληνες ἠδύναντο κάλλιον νὰ μεταχειρισθῶσι τὰ πλοῖα των, εὐστοχώτερον δὲ καὶ ἐπιτυχέστερον τὰ πυρπολικά των λαμβάνοντες τὸν ἄνεμον τῶν νήσων πρὸς βοήθειάν των, διὰ νὰ περικυκλώσουν μέρος τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου καὶ οὕτω ὁ ἐχθρικός στόλος νὰ εὐρεθῇ μεταξύ δύο πυρῶν, ὅπερ καὶ ἐγένετο. Ἐν μέρος τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου ἀποσπασθὲν τοῦ ὅλου προσέβαλε τὴν πρὸς τὸν πορθμὸν τοῦ Ἑλλ. στόλου σχεδιασθεῖσαν κλίμακα, ἕτερον δὲ μέρος ἐπίσης παρηκολούθησε τὰ εἰς τὰς νήσους διευθυνόμενα Ἑλλ. πλοῖα, ἀλλ' αἴφνης ἐπελθοῦσα ἄκρα νηνεμία ἐμπόδισε πᾶν κίνημα τῶν ἐχθρικῶν πλοίων καθ' ὅσον ὡς λίαν ὀγκώδη καὶ βαρέα ἔμενον ἀκίνητα, ἐνῶ τὰ Ἑλλ. πλοῖα εὐκίνητα καὶ ἐλαφρὰ τὰς λεπτὰς πνοὰς τοῦ ἀνέμου ἐπιδεξίως ὑπὲρ αὐτῶν ἐφελκύνοντα ἐνέπεζον δῆθεν τὸν ἐχθρικὸν στόλον γύρωθεν αὐτοῦ ἐρχόμενα ἀκινήτου ὄντος ὡς εἴρηται ἐκ τῆς νηνεμίας, τὰ δὲ κανονοστάσια τῶν Σπετσῶν ἐπιδεξίως ἐκανονοβόλουν τοὺς ἐχθρούς. Ἐν τοιαύτῃ καταστάσει τῶν ἐχθρικῶν πλοίων, πυρπολικὸν διευθυνόμενον ἀπὸ τὸν γενναῖον Α. Πιπῖνον ἐκ τῆς εὐκινήσιας του βοηθούμενον, ἠδυνήθη νὰ προσκολληθῇ εἰς μέγα ἐχθρικὸν πλοῖον, εἰς τὸ ὁποῖον πλεῖστοι ὅσοι πρὸς βοήθειαν αὐτοῦ εἰς ἀπόσβεσιν τοῦ πυρὸς προσελθόντες ἅπαντες παρανάλωμα τοῦ πυρὸς ἐγένοντο. Κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν ὁ ἀνδρεῖος πυρπολιστὴς Κοσμᾶς Μπαρπάτσας ἐκ Σπετσῶν πλησίον τῆς πόλεως περιπλέων, καὶ ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἐχθρικῶν πλοίων περιπεπλεγμένος, ἐνθουσιασθεὶς αὐτός τε καὶ οἱ συνάδελφοί του ἀπὸ τὰς ἐνθαρρυντικὰς ἐπιτιμήσεις τῶν εἰς τοὺς προμαχῶνας εὐρισκομένων καὶ κανονοβολούντων συμπολιτῶν του ἐπετέθη μὲ ἀπαράμιλλον τόλμην καὶ γενναϊότητα κατὰ τῆς πλησιαζούσης αὐτὸν ἐχθρικῆς ναυαρχίδος εἰς ἣν βεβαίως ἤθελε προσκολληθῇ, καὶ διαδώσει τὸ πῦρ, ἐὰν ἡ ναυαρχὶς αὕτη βοηθουμένη ἀπὸ τὰ λοιπὰ Ὀθωμανικὰ πλοῖα δὲν ᾔθελεν ἀποσυρθῇ καὶ διαφύγει τὸν προφανέστατον κίνδυνον. Οὕτω λίαν τεχνιέντως καὶ ἐπιδεξίως ἀπὸ μέρος τῶν

Ελλήνων διήρκεσεν ἡ μάχη ἐπὶ 6 ὅλας ὥρας καὶ τοῦτο χωρὶς νὰ δυνηθῇ ὁ ἐχθρικός στόλος νὰ προσφέρῃ εἰς τὸ Ναύπλιον οὐδεμίαν βοήθειαν, καθ' ὅτι νομίζων ὅτι δύναται νὰ λανθάνῃ τὴν ὀζυδέρκειαν τῶν Ἑλλήνων, ἀπέστειλον εἰς Ναύπλιον Αὐστριακὸν πλοῖον μὲ τροφάς, ἀλλ' εὕρισκομένων ἐκεῖ τῶν ὑπὸ τοῦ Γ. Τζερμεῖ καὶ Δεονάρδου Θεοδωρῇ διευθυνομένων δύο πυρπολικῶν συνέλαβον τὸ πλήρες τροφῶν εἰρημένον Αὐστριακὸν πλοῖον καὶ ἐματαίωσαν τὰς ἐλπίδας τῶν ἐν Ναυπλίῳ πολιορκουμένων ὀθωμανῶν. Ἐπειτα ἀπελπισθεὶς ὁ ἐχθρικός στόλος παρήτησεν ἐξερχόμενος τοῦ κόλπου τοῦ Ναυπλίου βραδυκίνητον καὶ βαρὺ πλοῖον τὸ ὁποῖον οἱ Ἕλληνες κατέκαυσαν· κατὰ δὲ τὴν 15 τοῦ αὐτοῦ μηνός, ἐκ φόβου μὴ πάθῃ σπουδαιότερον τινὰ πυρπολισμὸν ἀ-ἀπελπισθεὶς νὰ δώσῃ βοήθειαν εἰς Ναύπλιον, εὐρὼν δὲ καὶ ἄνεμον οὖριον ἀπέπλευσε διὰ τὸν Ἑλλήσποντον ἵνα ἀσφαλισθῇ εἰς τὴν κοιτίδα του, ὅπου φθάσας ἐπερίμενε τὰς διαταγὰς τοῦ Σουλτάνου. Τότε οἱ ἄνδρεῖοι Ψαριανοὶ (1) σπεύδοντες νὰ ἀνταποκριθῶν εἰς τοὺς συναδέλφους των Ὑδραῖους καὶ Σπετσώτας ὡς πρὸς τὰ κατὰ τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου κατωρθώματά των, ἡτοιμάσαν καὶ ἀπέστειλαν μὲ καλὴν συνοδίαν τὸν ἑνδοξὸν Κανάρην μὲ ἑν πυρπολικόν· ὁ δὲ ἐπιδέξιός οὗτος καὶ ἑνδοξὸς πυρπολιστὴς κατὰ τὴν 30 Ὀκτωβρίου φθάσας πρὸς τὴν Τένεδον ὅπου ὁ ἐχθρικός στόλος ἦτο προσωρμισμένος, λίαν ἐπιδεξίως ἡδυνήθη νὰ προσκολλήσῃ αὐτὸ ἐπὶ τῆς τουρκικῆς ὑποναυαρχίδος, τὴν ὁποίαν

(1) Παράδειγμα ἐσχάτης ὠμόμητος καὶ θηριωδίας τῶν Τούρκων φέρομεν τὸ ἐξῆς· Κατὰ τὴν 14 Σεπτεμβρίου ἕνεκα τῆς κατησχυμένης φυγῆς τοῦ ὀθωμανικοῦ στόλου ἐκ Σπετσῶν, Βυζαντινὸν δίκροτον ἑντρομον πεῦγον ἐκάθησεν εἰς ὕφαλον· ὁ δὲ πλοίαρχος προβλέπων τὴν ἀπώλειάν του ἐπεκαλέσθη τὴν συνδρομὴν τῶν αἰχμαλώτων Ἑλλήνων ναυτῶν, ὑποσχέθεις τὴν σωτηρίαν αὐτῶν ἂν σώσουν τὸ πλοῖον. Οἱ Ἕλληνες χάριν τῆς ἐλπίδος αὐτῆς ἔσπευσαν νὰ τὸ σώσουν ἐκ τοῦ ὕφαλου καὶ νὰ τὸ μεταφέρουν εἰς τὸν Ἑλλήσποντον· ὁ δὲ εὐγενὴς ὀθωμανὸς πλοίαρχος ἀποδίδων τὴν εὐγνωμοσύνην του εἰς τοὺς ὡς εἴρηται σωτῆρας αὐτοῦ Ἕλληνας, ἀντὶ σωτηρίας ὡς ὑποσχέθη τοὺς ἀπηγγόνησε κρεμάσας αὐτοὺς εἰς τὰ ἱστία πρὸς ἐπίδειξιν δῆθεν δικαιοσύνης.

κατέκαυσε μὲν μὲ ὅλον τὸ πλήρωμά της καὶ πάντων τῶν ἐν αὐτῇ, ἐπέφερε δὲ καὶ εἰς τὸν λοιπὸν στόλον μεγίστην βλάβην. Τοῦτο δὲ πράξας, καὶ διὰ μέσου τοῦ πολυπληθοῦς ἐχθρικοῦ στόλου διερχόμενος ἐπὶ τῆς λέμβου τοῦ ἐμπρησθέντος πυρπολικοῦ του διεσώθη φθάσας μεταξὺ τῶν περιμενόντων αὐτὸν πλοιάρχων του Γ. Καλαφάτη καὶ Ἀναγνώστου Σαριγιάννη τῶν συνοδευσάντων αὐτὸν εἰς τὸ τοσοῦτον τολμηρὸν καὶ ἐπικίνδυνον ἐπιχείρημα· οὕτως ὁ μὲν Σουλτανικὸς στόλος ἐκτὸς τῶν πλοίων τὰ ὅποια ὁ Ἑλληνικὸς στόλος κατέκαυσεν, ἀπώλεσε καὶ ἕτερα τινὰ ἐκ τῆς τρικυμίας ναυαγήσαντα, εἰσέπλευσεν εἰς τὸν Ἑλλήσποντον, ὁ δὲ Αἰγυπτιακὸς ἠνωμένος μετὰ τοῦ Ἀφρικανοῦ κατῆλθεν εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν ἀπώλεσας ὡς ἐκ τῆς τρικυμίας κατὰ τὴν ἐκ Σύρου διάβασίν του ἐν πλοῖον ἐξοκειλλαν ἐπὶ τῆς αὐτῆς νήσου.

Κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν τὸ Μεσολόγγιον ἐπολιορκεῖτο στενώτατα καὶ διὰ ξηρᾶς καὶ διὰ θαλάσσης ἀπὸ τὰ μείναντα εἰς τὸν Κορινθιακὸν κόλπον ἐχθρικά πλοῖα, τοῦτο ἠνάγκασε τοὺς Μεσολογγίτας νὰ ζητήσουν βοήθειαν, διότι ἡ θαλάσσιος ἰδίως πολιορκία τοὺς ἀπῆλπιζε. «Κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο οἱ ἐπαναστάται τῆς Κρήτης ἐζήτησαν δι' ἐπιτροπῆς ἀπὸ τὴν κοινότητα τῶν Σπετσῶν διὰ νὰ ἀποστείλῃ στολίσκον πρὸς περιστολὴν καὶ ἀπομάκρυνσιν τοῦ εἰς τὸν λιμένα Σούδας σταθμεύοντος Ὀθωμανικοῦ στόλου, παρακωλύοντος πᾶν ἐπαναστατικὸν τῶν Ἑλλήνων κίνημα· ἡ δὲ κοινότης προθύμως ἐξώπλισε καὶ ἀπέστειλε 27 πλοῖα μετὰ πυρπολικῶν ἅτινα φθάσαντα εἰς Κρήτην ἔδωσαν ὅσας ἦτο δυνατόν βοηθείας εἰς τοὺς ἐπαναστάτας ἀποκλείσαντες τὸν ἐχθρικὸν στόλον ἐντὸς τοῦ λιμένος τῆς Σούδας· ἀλλὰ μὴ δυνάμενα νὰ εἰσέλθουν καὶ τὸν προσβάλλουν καθ' ὅσον ἐξησφαλίζετο καὶ ἀπὸ τὰ παρακείμενα κανονοστάσια καὶ ἀπὸ τὰ ἀπέναντι κατὰ τὴν εἴσοδον τοῦ λιμένος προσωρμισμένα πλοῖα ἐδιάσθησαν νὰ ἀναχωρήσουν εἰς τὰ ἴδια ἐγκαταλείψαντες 2 μόνον πλοῖα πρὸς ἐπικουρίαν τῶν ἐπαναστατῶν». Οἱ Ὑδραῖοι προθύμως καὶ ἀμέσως ἠτοίμασαν 6 πλοῖα ὑπὸ τοὺς πλοιάρχους Σακτούρη, Δ. Μαστραντώνην, Σ. Ἀνδρέου, Α. Θ. Κριεζῆ, Ι. Μα-

ροῦκαν καὶ τὸν διευθύνοντα τὴν μοῖραν αὐτὴν ἀτρόμητον πλοίαρχον Α. Παναγιώταν. Ἡ μοῖρα αὕτη φθάσασα εἰς Μεσολόγγιον ἐξεδίωξεν ἐκεῖθεν τὰ ὀθωμανικὰ πλοῖα καὶ τοσαύτην εἰς αὐτὰ ἐπροξένησεν βλάβην, ὥστε μεγάλον τι πλοῖον κατασταθὲν ἄχρηστον μόλις ἠδυνήθη νὰ διασωθῇ ἐν κακῇ καταστάσει μὲ ὀλιγίστους ναύτας εἰς τὴν Ἰθάκην.

Κατὰ δὲ τὸν Δεκέμβριον τοῦ αὐτοῦ ἔτους οἱ παραδοθέντες διὰ συνθήκης πρὸς τοὺς Ἑλλήνας Ὀθωμανοὶ τοῦ Ναυπλίου ἐπεβιβάσθησαν ἐμπιστευτικῶς εἰς τὸ πλοῖον τοῦ ναυάρχου Μιαούλη, ὅστις θρησκευτικῶς πραγματοποιῶν τὴν συνθήκην μετέφερεν αὐτοὺς ἐν ὥρᾳ χειμῶνος καὶ ἐπικρατούσης μεγάλης τρικυμίας καὶ ἀπεβίβασε εἰς τὸ παράλιον τῆς Ἀσίας Κουσάνταση μετὰ τῶν οἰκογενειῶν των καὶ τῶν διασωθέντων ἐπίπλων των σώους καὶ ἀβλαβεῖς εὐχαριστηθέντας πληρέστατα τόσον διὰ τὴν πιστὴν ἐφαρμογὴν τῶν συνθηκῶν ὥς καὶ διὰ τὰς ἐπιθαψιλευθείσας παρ' αὐτοῦ μεγάλας περιποιήσεις· μέρος δὲ αὐτῶν τὸ ἐκλεκτότερον ἀπεβίβασεν εἰς Σμύρνην αὐτὸς ὁ ἄγγλος Ἀμυλτων. Οὕτως ἐτελείωσε τὸ ἔτος 1822.

Σημειωτέον ὅτι τὸ ἔτος τοῦτο ἀπαλλαχθεὶς ὁ Σουλτάνος ἀπὸ τοὺς πολεμικοὺς περισπασμοὺς, οἵτινες ἀπησχόλουν αὐτὸν κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος 1821 δηλ. τὸν πόλεμον κατὰ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, τὸν κατὰ τὴν Μολδοβλαχίαν, καὶ τὸν ἐπικείμενον φόβον Ῥωσικοῦ πολέμου, ὥς καὶ τὸν μετὰ τῶν Περσῶν, ἕνεκα τῶν ὁποίων κατὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο δὲν ἠδυνήθη νὰ κινηθῇ κατὰ τῆς Ἑλλάδος ὅπως ἐπεθύμει πρὸς ἐκδίκησιν τῶν παρατόλμων ἐπαναστατῶν, καὶ ἀναλόγως τῶν μεγάλων στρατιωτικῶν καὶ ναυτικῶν του δυνάμεων. Τὸ ἐπόμενον ἔτος 1822 ἐκινήθη κατὰ τῆς Ἑλλάδος διὰ ξηρᾶς καὶ θαλάσσης μεθ' ὅλων τῶν πολεμικῶν δυνάμεων των καὶ τῶν τεραστίων προπαρασκευῶν. Οἱ ἡγεμόνες τῆς Ἀλβανίας μὲ τὸν ἐμπειροπόλεμον Ἀλβανικὸν στρατὸν, ὥς καὶ οἱ τῶν ἄλλων Εὐρωπαϊκῶν ἐπαρχιῶν τῆς ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας, διετάχθησαν νὰ στρατολογήσωσι κατὰ τῶν Ἑλλήνων· εἰς δὲ τὸ ναύσταθμον ἡτοιμάζετο μέγας πρὸς ἔκπλουν στόλος, ὁ

ὁποῖος ἔμελλε νὰ συνοδευθῇ ἀπὸ τοὺς στόλους τῆς Ἀφρικῆς, τῆς Αἰγύπτου, τοῦ Μαρόκου, τοῦ Ἀλγερίου καὶ τοῦ Τουνεζίου. (Μετὰ τὴν παγίωσιν τοῦ εἰρημένου κέντρου διοικήσεως Ἐθνικῆς, ἐγένοντο τακτικώτεραι κινήσεις καὶ διάφοροι ἐνέργειαι· οὕτω ἐστάλησαν δυνάμεις εἰς τὴν Ἀνατολικὴν καὶ Δυτικὴν Ἑλλάδα τὰς ὁποίας ἐνίσχυσαν αἱ θαλάσσιαι δυνάμεις. Τὸν Μαυροκορδάτον μεταβαίνοντα μὲ στρατὸν εἰς τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα συνωδεῦον 6 πλοῖα ἐξ Ὑδρας καὶ Σπετσῶν μείναντα πολὺν χρόνον ὑπὸ τὰς διαταγὰς του καὶ χρησιμεύοντα οὐσιωδῶς ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων καὶ κατὰ τῶν Τούρκων. Τὸν αὐτὸν χρόνον ἕνεκα τῆς κατὰ θάλασσαν στενοτάτης πολιορκίας τῶν πλοίων Ὑδρας καὶ Σπετσῶν τὸ φρούριον τοῦ Ναυπλίου ἠναγκάσθη νὰ παραδοθῇ διὰ συνθήκης καθόσον ἐστάθη ἀδύνατον νὰ προμηθευθῇ τροφὰς ὕστερον ἀπὸ πλείστας δοκιμασίας τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου αἵτινες ἀπετύγχανον ἀπὸ τὴν γενναίαν τῶν θαλασσίων Ἑλλήνων ἀντίκρουσιν. Καὶ διάφοροι ὑπὸ Εὐρωπαϊκὰς σημαίας δοκιμάσαντες πλοίαρχοι πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν ἀπέτυχον. Ἐκ τούτων ὅθεν ἠναγκάσθη τὸ Ναύπλιον νὰ ἔλθῃ εἰς συνθήκας παραδόσεως). Τὸ κύριον δὲ σχέδιον τοῦ ἐχθροῦ ἦτον νὰ εἰσβάλῃ μὲ πολυπληθῇ στρατὸν εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Αἰτωλοκαρνανίαν καὶ διὰ τῆς συμπράξεως τοῦ στόλου εἰς τὸν Κορινθιακὸν κόλπον νὰ μεταβιβάσῃ στρατεύματα εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ οὕτω νὰ κατασβέσῃ τὴν Ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν εἰς αὐτὴν τὴν ἐστίαν τῆς. Ὅλα ταῦτα τὰ σχέδια ἐματαιώθησαν ἐν αὐτῇ τῇ γεννήσει των ἕνεκα τῆς συστάσεως Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως τότε εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἣτις ἐχρησίμειυσεν ὡς κέντρον ὅλων τῶν διηρημένων ἐπαναστάσεων καὶ αὐτοκεφάλων μερῶν τῆς Ἑλλάδος, καὶ τοῦ κατὰ τὸν χειμῶνα τοῦ ἔτους ἐκείνου ἐπισυμβάντος θανάτου τοῦ Ἀλῆ πασσᾶ, καθ' ὅσον αἱ συνήθως βραδεῖαι τῶν Τούρκων ἐτοιμασίαι ἔτι μᾶλλον ἐκ τῶν περιστάσεων ἐκείνων ἐβράδυναν καὶ δὲν ἦτο δυνατὸν τὰ μελετώμενα καταστρεπτικὰ αὐτῶν σχέδια νὰ πραγματοποιηθῶσι, πρὶν ἐπέλθῃ τὸ ἔαρ' ἀπέναντι δὲ ὅλων τούτων εὐρίσκομεν ἀντιπαραταττομένην

τὴν συστηθεῖσαν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν ἣτις ἂν καὶ ἐνθαρρυνομένη ἀπὸ τὰς συνεπειὰς τῶν ἐπιτυχιῶν τοῦ παρελθόντος ἔτους καὶ ἔχουσα μεγάλας ἐλπίδας αἰσιωτέρου μέλλοντος, μολαταῦτα ἴστατο ὡσεὶ νεκρὰ στερουμένη ἐντελῶς χρημάτων καὶ μὴ δυναμένη νὰ πληρώσῃ τὰς κατεπειγούσας καὶ ἀναποφεύκτους ἀνάγκας τῆς. Πόθεν ἤλπιζε νὰ εἰσπράξῃ; Ποίους εἶχε πόρους; Ποιοὶ ἠδύναντο νὰ ἔλθουν εἰς βοήθειάν τῆς; Μήπως ἔξωθεν ἠδύνατο νὰ ἐλπίσῃ χρηματικὴν τινα βοήθειαν; Ἡ Εὐρώπη κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐλεεινολόγει αὐτὴν, καὶ ἐθεώρει τὴν Ἑλλάδα εὐρισκομένην εἰς τὸ χεῖλος τοῦ τάφου τῆς, αἱ δὲ τουρκοφρονοῦσαι ἐφημερίδες ἐψάλλον τὰ ἐπικήδεά τῆς, ὅσον ἀφ' ἐτέρου αἱ ἑλληνίζουσαι ἐθρήνουν τὰς καταστροφὰς καὶ τὰς συμφορὰς τῆς· μολαταῦτα ὁ μέγας τῆς Ἑλλάδος Θεὸς ὁ ἀείποτε ἀγαπῶν αὐτὴν καὶ βοηθῶν ἠδύοκησεν παρὰ πᾶσαν ἐλπίδαν, ὥστε διὰ τῆς καρτερίας, τῆς ἐπιμονῆς καὶ τῆς ὑπὲρ ἄνθρωπον γενναιότητος τῶν τέκνων τῆς νὰ διαψεύσῃ τὰς ἐλπίδας τῶν ἐχθρῶν τῆς, καὶ νὰ ματαιώσῃ τὰς ἐνεργείας τῶν τεραστίων τοῦ Σουλτάνου δυνάμεων, τόσοσιν κατὰ ξηρὰν ὡς καὶ κατὰ θάλασσαν ὥστε τὸ ἔτος 1822 μ' ὅλον τὸν ὄγκον τῶν θαλασσίων καὶ τῶν κατὰ ξηρὰν δυνάμεων τοῦ ἐχθροῦ, μ' ὅλας τὰς ἀπειλὰς καὶ τὰς πελωρίους πολεμικὰς αὐτοῦ ἐτοιμασίας ἢ ἐπιμονὴ καὶ ἡ ἡρωϊκὴ τῶν Ἑλλήνων καρτερία καὶ ἀνδρεία ἀνέδειξαν τὸ ἔτος τοῦτο εἰς τὸν κόσμον καὶ κατὰ ξηρὰν καὶ κατὰ θάλασσαν λίαν προοδευτικόν, λίαν εὐτυχές.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

1823.

Ἔτος Γ'.

Αἱ μέχρι τοῦδε συμβᾶσαι ναυμαχίαι ἐπὶ τοσοῦτον ἐξήσκησαν τοὺς ναύτας τῶν τριῶν θαλασσομάχων νήσων, ὥστε περιφρονοῦντες τὰς ἀσυγκρίτως μεγαλειτέρας δυνάμεις τῶν ἐχθρῶν τῶν ἀντιπαρετάττοντο μετὰ τῆς μεγαλειτέρας γενναιότητος καὶ καρτερίας.

Ἀπηνυδίσαντες δὲ οἱ πρόκριτοι αὐτῶν νὰ συνεισφέρωσι δύο ὁλόκληρα ἔτη ἐκ τῆς ἰδίας αὐτῶν περιουσίας πρὸς ἐξοπλισμὸν καὶ συντήρησιν μεγάλου πολεμικοῦ στόλου, ἠναγκάσθησαν νὰ ἐπιβάλουν συνεπεῖα ἀποφάσεως τῆς ἐν Ἀστρεὶ ἐθνικῆς συνελεύσεως, τακτικὸν ἐκούσιον ἔρανον καὶ φορολογίαν, εἰς τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου πρὸς ἀνακούφισιν καὶ διευκόλυνσιν τῶν ἀναποφεύκτων ἐξόδων πρὸς ἐκστρατείαν αὐτοῦ.

Ἐθεώρησαν ὅθεν ἀναγκαῖον πρὸς ἐξασφάλισιν τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου νὰ ἀποστείλουν 13 πολεμικὰ πλοῖα διοικούμενα παρὰ τῶν Α. Γ. Κριεζῆ, Ι. Βούλγαρη, Ι. Παναγιώτα, Ι. Ζάκαν, Ε. Δ. Ῥαφαήλ, Κ. Μεθενίτην, Χ. Δημητρίου, Ι. Μπατσαξῆ, Α. Παπαμανώλη, Α. Δ. Κριεζῆ, Σ. Ἀνδρέου, Γκίκα Κουτούζην καὶ Α. Λαλαιχοῦ τοῦ διευθύνοντος τὴν μοῖραν, καὶ δύο πυρπολικῶν διοικουμένων ὑπὸ τῶν Α. Πιπίνου καὶ Α. Θεοδώριδου. Τῶν Σπερτῶν διοικούμενα ὑπὸ τῶν Γ. Χ. Ἀνδρέου, Ν. Α. Κυριακοῦ μοι-

ράρχου, Ν. Γ. Κούτζη, Ι. Γ. Κούτζη, Δ. Ν. Λεωνίδα, Ι. Γ. Μαθιόν και ενός πυρπολικού του Γ. Α. Λάμπρου.

Μετά τινας ημέρας μαθόντα τὰ Ἑλληνικά πλοῖα τὸν ἔκπλουν τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου ἐξ Ἑλλησπόντου ἀπεσύρθησαν εἰς Ψαρά· καὶ ἐκεῖθεν κατὰ τὴν 22 Μαΐου εἰς τὴν νῆσον Ἀνδρον· ὁ δὲ ἐχθρικός στόλος ἀπεσύρθη ὅλος εἰς Σοῦδαν τῆς Κρήτης, καὶ ὁ Ἑλληνικός ἐπίσης ἀπεσύρθη εἰς τὰ ἴδια. Ἐντεῦθεν ὠρίσθη ἑτέρα μοῖρα στολίσκου ἐξ 9 πλοίων ὑπὸ τὸν πλοίαρχον Λάζαρον Πινώτσην καὶ τοὺς Κ. Μεθενίτην, Ι. Μπετσαζῆν, Α. Κοσμάν, Δ. Α. Βῶκον, Σ. Φῶκαν, Α. Δ. Κριεζῆν, Α. Τζῶρτζον καὶ Ι. Γκόλην, νὰ περιπλήρῃ τὰ παράλια τῆς Εὐβοίας καὶ τοῦ Μαλιακοῦ κόλπου, ἥτις φθάσασα ὑπὸ τὰ τείχη τῆς Καρύστου, ἔπραξε πᾶν ὅ,τι ἡδύνατο πρὸς καταστροφὴν τῶν Τούρκων καὶ πρὸς βοήθειαν καὶ ἐνίσχυσιν τῶν ἡμετέρων· ἐκεῖθεν δὲ εἰς τὰ μέρη τῆς Τρικέρης παρὰ τοῦ Λουμποῦτ πασᾶ πολιορκουμένης στενῶς κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν, ὅπου διέλυσε τὴν πολιορκίαν τῆς θαλάσσης καὶ τὰ μέγιστα συνετέλεσεν εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τῶν κατὰ τοῦ Λουμποῦτ πασᾶ προσβολῶν τῶν πολιορκουμένων καὶ ἤθελε βεβαίως ἐπιφέρει ἢ Ἑλληνικά αὕτη ναυτικὴ μοῖρα τὴν παντελῆ τοῦ Λουμποῦτ πασᾶ καταστροφὴν, ἂν ἡ σχεδιασθεῖσα μεταβίβασις Ἑλληνικῶν στρατευμάτων πρὸς ἐπίκαιρον κατὰ τῶν ἐχθρῶν θέσιν δὲν ἐματαιοῦτο ἔνεκα τῆς ἀσυμφωνίας τῶν Τρικεριωτῶν. Τοῦτ' αὐτὸ δὲ ἐγένετο αἴτιον τοῦ ν' ἀποσυρθῇ καὶ αὕτη ἡ ναυτικὴ μοῖρα ἐξαντλήσασα τὰς τροφάς της. Κατὰ δὲ τὰ μέσα τοῦ ἐπομένου Ἰουνίου οἱ ἀτρόμητοι Ψαριανοὶ στολίσκον κατάλληλον ἐτοιμάσαντες ὑπὸ τὸν Γ. Σκανδάλην μοίραρχον μὲ χιλίους ὡς ἔγγιστα μαχητὰς τῆς ξηρᾶς ἐκυρίευσαν ἐξ ἐφόδου τὸ φρούριον Τσανταρλῆ, ἀπὸ τὸ ὅποιον ἀφαιρέσαντες πᾶν ὅ,τι εὔρον, καλὰ πυροβόλα, ἀποσκευὰς πολεμικάς, πολεμοφόδια καὶ λοιπὰ, ἀπῆλθον εἰς τὰ ἴδια.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην τὰ Ἑλληνικά στρατεύματα εἰς διάφορα μέρη διαμαχόμενα καλῶς ἐπροώδευον, οἱ δὲ Τούρκοι καὶ εἰς τὴν Ἀνατολικὴν καὶ εἰς τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα ἐνικήθησαν καὶ

ἐκ τούτου ὁ Σουλτάνος ἡτοίμασε νέον στόλον διὰ νὰ δώσῃ βοήθειαν εἰς τὰ πάσχοντα μέρη. Εἰς τὴν εἶδῃσιν ταύτην οἱ Ὑδραῖοι ἡτοίμασαν ἐπίσης 15 πλοῖα ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Α. Μιαούλη καὶ τοὺς γενναιοτέρους καὶ διακεκριμένους πλοιαρχοὺς Α. Τσαμαδὸν, Γ. Σακτούρην, Α. Κριεζῆν, Κ. Σκούρτην, Α. Παναγιώταν, Θ. Γκιόννην, Ε. Α, Ῥαφαήλ, Ι. Αλαλιχόν, Δ. Σακτούρην, Γ. Κοσμάν, Ι. Μπατσαζῆν, Σ. Φῶκαν καὶ Σ. Ἀνδρέου μὲ τὰ ὑπὸ τοῦς Α. Πιπίνον, Α. Θεοδώρου, Α. Ῥομπότσην καὶ Γ. Τζαπέλην πυρπολικά μεθ' ὧν συνετάχθησαν καὶ 10 πλοῖα τῶν Σπετσῶν μὲ ἐνὸς πυρπολικοῦ ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ Ν. Δ. Λαζάρου.

Μὲ τὸν στόλον τοῦτον μετέβη ὁ Μικούλης εἰς τὴν Βολησὸν τῆς Χίου ὅπου ἠνώθη μὲ 14 ἄλλα πλοῖα τῶν Φαρῶν καὶ μεθ' ὧν τούτων ἐλθὼν ἐξῶθεν τῆς νήσου Λέσβου (οὗ οἱ προύχοντες καὶ αὐτὸς ὁ διοικητὴς διὰ ν' ἀποφύγουν τὰς καταδρομὰς τῶν γειτόνων αὐτῶν Ψαριανῶν εἶχον συνομολογήσει συνθήκην μυστικὴν ἐπὶ πληρωμῇ φόρου τακτικοῦ εἰς τοὺς Ψαριανοὺς, ὃν ὁμως ἔνεκα τῆς προσελεύσεως τοῦ Ὁθωμ. στόλου ἐφοβήθησαν οἱ Ὁθωμανοὶ νὰ πραγματοποιήσουν), εὔρεν ἐντὸς τοῦ λιμένος αὐτῆς προσωρμησμένα 15 ἐχθρικά πλοῖα τὰ ὅποια ὀχυρώθησαν περικλείσαντα καὶ ἐξασφαλίσαντα τὸ στενὸν στόμιον τοῦ λιμένος. Τότε ὁ Ἑλληνικὸς στόλος ἐκινήθη πρὸς ἀπάντησιν τοῦ ἐχθρικοῦ κατὰ τὸν Ἑλλήσποντον, ἔχων ἐμπροσθοφυλακὴν τὸν Σακτούρην.

Κατὰ μῆνα ἀπρίλιον τοῦ ἔτους τούτου συνηντήθησαν οἱ δύο στόλοι, τοῦ ἐχθρικοῦ συγκειμένου ἐκ πολλῶν φεργατῶν, κορβετῶν, καὶ βρικίων, καὶ ἐγένοντο διάφοροι συγκρούσεις κατὰ τὰ μέρη τῆς Μιτυλίνης μέχρι Σκιάθου καὶ Σκύρου. Αἱ συγκρούσεις αὗται διήρκεσαν ἀρκετὰς ὥρας μὲ μεγάλην καὶ πεισματώδῃς ἐπιμονὴν ἐξ ἀμφοτέρων τῶν διαμαχομένων μερῶν, καθ' ἃς ἐκάησαν καὶ πυρπολικά τινα ἄνευ ἀποτελέσματος· ὅτε δὲ ὁ Ἑλληνικὸς στόλος ἀπῆλθεν εἰς Σκῦρον πρὸς ὕδρευσιν ἔνεκα κακοκαιρίας καὶ πρὸς ἐπισκευὴν τῆς βλάβης ἣν εἶχεν ὑποστῆ εἰς τὰς συγκρούσεις, ὁ ἐχθρικὸς στόλος λαβὼν εὐκαιρίαν, μετέβη εἰς Σκιάθον, τὴν

ὁποῖαν ἐξυπάτησε διὰ νὰ δεχθῇ διοικητὴν ὀθωμανὸν καὶ νὰ ὑποταχθῇ. Ἀλλὰ θελήσας νὰ συλλάβῃ τοὺς ὑπὸ τὸν Καρατάσσον σταθμεύοντας ἐκεῖ στρατιώτας, ἀπεβίβασε χιλίους ἐνόπλους, τοὺς ὁποίους οἱ εἰρημένοι στρατιῶται ἀντέκρουσαν γενναίως καὶ τοὺς ἠνάγκασαν νὰ ἀναχωρήσωσιν ἄπρακτοι καὶ μετ' ἀπώλειαν διακοσίων μαχητῶν.

Κατὰ τὸν αὐτὸν μῆνα ὁ ἐλληνικὸς στόλος πλησίον τῆς Σκοπέλου ἐπιτυχῶν τὸν ὀθωμανικὸν καὶ ἔχων λίαν βοηθητικὸν τὸν ἄνεμον, ἐκινήθη κατ' αὐτοῦ μετ' ὁρμῆς· οὗτος δὲ φοβούμενος τοὺς πυρπολισμοὺς, ἀνεχώρησε ταχέως ἀφοῦ ἔπαθε μεγάλας ζημίας, καὶ ἐκεῖθεν ἠνείχθη πρὸς τὸν Ἑλλήσποντον ἀφήσας πολεμικὰ πλοῖα πρὸς ἐνίσχυσιν καὶ ὑπεράσπισιν τῶν κατὰ τὰ παράλια τοῦ Μαλιακοῦ κόλπου κατεχομένων παρ' αὐτοῦ θέσεων· ὁ δὲ ἐλληνικὸς στόλος ἀπῆλθεν εἰς Σκόπελον διὰ νὰ ἐφοδιασθῇ μετ' πυρπολικὰ πλοῖα, μεθ' ὃ ἐξέπλευσεν πρὸς τὴν Τρίκεριν διὰ νὰ τιμωρήσῃ τοὺς Τρικεριώτας, ὑποταχθέντας εἰς τὸν ὀθωμανικὸν στόλον, ἄνευ ἀνάγκης, καὶ τοῦτο πρὸς παραδειγματισμὸν καὶ ἄλλων τῆς Ἑλλάδος μερῶν νήσων καὶ παραλίων. Ὅθεν ἀρκοῦντως τιμωρήσας αὐτοὺς μετέβη ἐκεῖθεν εἰς τὸν κόλπον τῆς Χαλκίδος ὅπως ἀποσπάσῃ τὴν ἐκεῖσε διαμένουσαν ἐχθρικὴν μοῖραν. Συγκροτήσαντες δὲ οἱ ἡμέτεροι ἴδιον πρὸς τοῦτο ἐκ τοῦ ὑπάρχοντος στόλου, καθ' ὅσον ὁ ὑπάρχων δυσανάλογος ἦτο κατὰ τὴν μικρότητα τῆς ἐν Χαλκίδι ἐχθρικῆς μοίρας, ἀπέστειλαν εἰς τὰ ἑξήκοντα τὸν λοιπόν. Οὕτως ὁ ἐκ τῶν τριῶν στολίσκων σχηματισθεὶς στόλος προχωρήσας πρὸς τὸ φρούριον τῆς Χαλκίδος, συνήνηται τὴν ἐξ 11 πλοίων συγκειμένην ἐχθρικὴν μοῖραν ἣν ἀντικρούσας μεθ' ὁρμῆς, ἐκυρίευσεν ἐξ αὐτῆς μίαν κορβέταν, τέσσαρα βρίκια, καὶ μίαν γολέτταν· τὰ δὲ λοιπὰ ἡδυνήθησαν νὰ διαφύγωσιν τὸν κίνδυνον ἀποσυρθέντα εἰς ἀγίαν Μαρίναν, ὅπου ὠχυρώθησαν διὰ πυροβόλων τὰ ὁποῖα ἀπεβίβασαν εἰς τὴν ξηρὰν καὶ τριῶν χιλιάδων στρατιωτῶν ἐλθόντων πρὸς βοήθειάν των.

Κατὰ τὰ τέλη Νοεμβρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους 8 πολεμικὰ μετὰ 2 πυρπολικῶν τῆς νήσου Ἰδρας ὑπὸ τοὺς πλοιάρχους Γ. Νέγ-

καν, Κ. Ἀθρινόν, Α. Κριεζήν, Η. Γιόρτζον, Α. Πετροζώτην, Α. Κριεμάδην καὶ Α. Καραλήν καὶ τοὺς πυρπολιστὰς Α. Πιπῖνον καὶ Α. Ρομπότσην προσλαβόντα καὶ ἕξ τῶν Σπετσῶν ὑπὸ τὸν πλοίαρχον Παναγιώτην Μπότασην, μετέβησαν πρὸς βοήθειαν τοῦ Μεσολογγίου, τὸ ὁποῖον εἶχε μεγίστην ἀνάγκην ἕνεκα τῆς στενῆς πολιορκίας τοῦ Σκόνδρα Μουσταφᾶ πασᾶ· κατὰ δὲ τὴν πορείαν των, ἀπαντήσαντες ἐχθρικὴν γολέτταν φέρουσαν τοὺς μισθοὺς τοῦ εἰρημένου πασᾶ, τὴν ἐκυρίευσαν λαβόντες τὰ ἐν αὐτῇ εὑρεθέντα χρήματα περὶ τὰς διακοσίας χιλιάδας γροσίων. Φθάσας ὁ μικρὸς οὗτος στολίσκος εἰς Μεσολόγγιον εὔρε διαλελυμένην τὴν πολιορκίαν· μεθ' ὃ οἱ μὲν Ὑδραῖοι μετὰ πλοιά των ἐπανῆλθον εἰς τὰ ἴδια οἱ δὲ Σπετσιῶται ἔμειναν ἐκεῖ κατ' αἵτησιν τοῦ κ. Μαυροκορδάτου.

Κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον ὁ καπετὰν πασᾶς ὅστις δὲν ἐφάνη ἐπιχειρηματικώτερος τῶν προκατόχων του, καίτοι συνεκεντρώσας ἰσχυρὸν στόλον τῇ προσλήψει καὶ τῶν στόλων τοῦ Τουνεζίου καὶ Ἀλγερίου, μ' ὅλα ταῦτα οὐδεμίαν ἐπιχείρησιν ἡδυνήθη νὰ πράξῃ καθ' ὅθ' ὅσον, οὔτε εἰς τὴν Κόρινθον οὔτε εἰς τὸν Κορινθιακὸν κόλπον ἐπέτυχε, οὔτε εἰς τὸν Γαλατάν, οὔτε εἰς τὴν Βοστίτσαν, οὔτε εἰς τὸν πολιορκουόμενον τὸ ἀνατολικὸν Σκόνδρα πασᾶν ἡδυνήθη νὰ δώσῃ βοήθειαν, οὔτε τὸν ἐντελῆ ἀποκλεισμόν τοῦ Μεσολογγίου νὰ κατωρθώσῃ, διότι ἡ θαλάσσιος ἑλληνικὴ δύναμις ὡσάκις εὐκολύνετο ἐφωδίαζεν τὸ Μεσολόγγιον καὶ ἀπὸ τροφᾶς, πολεμοφόδια, καὶ πολεμικὰς ἀποσκευὰς ὡσάκις δὲ ἦτο ἀνάγκη μεταβίβαζεν καὶ στρατεύματα. Τέλος γενναίως καὶ τολμηρῶς εἰς ὅλας του τὰς ἐπιχειρήσεις παρὰ τῆς ναυτικῆς τῶν Ἑλλήνων δυνάμεως ἀποκρουόμενος ἐν πλήρει καὶ παντελῇ ἀποτυχίᾳ διοκώμενος κατέφυγεν εἰς τὸ φρούριον τῶν Πατρῶν, ὅπου παρέχων ἀδείας ἐξαγωγῆς τῶν ἐκεῖ προϊόντων πρὸς τοὺς ἐμπορευομένους Εὐρωπαίους, ἐξεμεταλέβετο τὰς περιστάσεις καὶ ὠφελεῖτο ἐμπορικῶς.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην, ἦτοι περὶ τὰ τέλη τοῦ Αὐγούστου ἐτιμήθη ὡς φίλος ἀπὸ τὰς ἐπισκέψεις τοῦ ἄγγλου ναυάρχου τῆς

Μεσογείου καὶ τοῦ Ἀρμοστοῦ τῶν Ἰονίων νήσων, ἀφήσας δὲ ἐπίτροπον καὶ ἀρχηγόν ὄλων τῶν κατὰ θάλασσαν ὀθωμανικῶν δυνάμεων κατὰ τὰς Πάτρας κυρίως καὶ τὰ φρούρια τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου, ἐπὶ τριῶν φρεγατῶν καὶ δώδεκα κορβετῶν καὶ βρικίων, ἀνεχώρησεν εἰς Κωνσταντινούπολιν. Καὶ οὕτως ἀπέληξαν αἱ ἐχθροπραξίαι ἐξ ἀμφοτέρων τῶν μερῶν καθ' ὅλον τὸ ἔτος τοῦτο ὡς ἀνωτέρω εἰδικώτερον καὶ λεπτομερέστερον ἀφηγήθημεν.

Καθ' ὅλον δὲ τὸ ἔαρ ὁ ἑλληνικὸς στόλος καὶ τῶν τριῶν νήσων ἠναγκάζετο νὰ μένῃ προσωρμισμένος ἐντὸς τῶν λιμένων των δι' ἑλλειψιν τῶν ἀναγκαίων πρὸς ἐκπλουν χρημάτων, διότι οἱ πρόκριτοι τῶν νήσων ἐπέλαμον πλέον συνεισφέροντες τὰ ἀποκτηθέντα δι' αἱμάτων χρήματά των πρὸς καταρτισμὸν καὶ ἐκπλουν στόλου εἰς ἀντίκρουσιν τῶν μεγίστων ἐχθρικῶν δυνάμεων.

Τὸ ἐθνικὸν ταμεῖον ἦτο ἐντελῶς κενόν, ἡ δὲ στερεὰ Ἑλλάς ἀδιαλείπτως καὶ συνεχῶς ὑπὸ τῶν ἐχθρικῶν στρατευμάτων καταπατουμένη δὲν εἶχε τι νὰ συνεισφέρῃ.

Αἱ πρόσοδοι τῆς Πελοποννήσου αἱ παρὰ πάντων τῶν ἄλλων μερῶν ἀνεπηρέαστοι ἐχρησίμευον πρὸς συντήρησιν τῶν στρατευμάτων τῆς· πολλαὶ δὲ κατεσπαταλῶντο καὶ ὑπὸ τινων ἐκ τῶν τοπαρχῶν τῆς.

Αἱ τοῦ Αἰγαίου ἦσαν μικραὶ, ὁ δὲ ψηφισθεὶς πρὸς χρῆσιν τοῦ στόλου ἔρανος δυσκόλως εἰσεπράττετο· καὶ μ' ὅλα ταῦτα ἡ ἐκ τῶν δυσχεριῶν τούτων προξενουμένη ἀκνησιὰ τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου, ἐπέφερεν αὐτῷ καιρίαν βλάβην καθ' ὅσον, οὐδὲν ἄνευ ναυτικῆς δυνάμεως κατωρθοῦτο· καὶ τοῦτο δῆλον ἐκ τοῦ ὅτι αἱ νῆσοι τοῦ Αἰγαίου μένουσαι ἀπροστάτευτοι καὶ ἐν μέρει ἀπὸ πνεύματος θρησκευτικοῦ δυτικισμοῦ τινῶν ἐκ τῶν κατοίκων τῆς τῶν πλουσιωτέρων, ὑπετάσσοντο ἅμα τῇ ἐμφάνει τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου καὶ ἐφιλοδώρουν τὸν ἀρχηγόν του. Καὶ ὅμως παράδειγμα ἀληθοῦς καὶ ὄντως ἑλληνικοῦ πατριωτισμοῦ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, φέρομεν τὴν ἀντίστασιν τῶν κατοίκων τῆς νήσου Τήνου, ἐναντίον τοῦ διαβάντος τότε ὑπὸ τὸν Χουτρέφ πασᾶ ὁ-

θωμανικοῦ στόλου, ὃν κατὰ τῆς νήσου των κανονοβολοῦντα, ἐτόλμησαν μετὰ θάρρους καὶ γενναιότητος νὰ ἀντιπυροβολήσωσι διὰ τουφεκισμῶν, καὶ διὰ σημαιῶν ἀναπεπταμένων νὰ ἀποδείξωσιν εἰς τὸν ὑπερήφανον πασάν, ὅτι θέλουσι ματαιώσῃ καὶ καταστρέψῃ τὴν περὶ ὑποταγῆς ἀπόφασίν του.

Ὁ ἐχθρικός οὗτος στόλος, εἰσέπλευσεν τὴν 23 τοῦ μηνὸς εἰς τὸν λιμένα τῆς Πάρου, ἀλλ' ἀμέσως ἀνήχθη εἰς τὸ πέλαγος ἔνεκα τῆς ἐξωθεν ἐμφανίσεως 15 Ψαριανῶν πλοίων καὶ μετέβη εἰς Μιτυλήνην.

Ἀξίον δὲ παρατηρήσεως εἶναι ὅτι τοὺς αἰχμαλώτους καὶ τὰ λάφυρα τὰ ὅποια ὁ ἐχθρικός στόλος ἐκυρίευσεν εἰς Στυλίδα καὶ καὶ μετέφερεν εἰς τὰ ἴδια, οἱ Ἕλληνες ἐστάθησαν ἱκανοὶ καταδιώξαντες τὰ μεταφέροντα αὐτὰ ἐχθρικά πλοῖα, καὶ τοὺς αἰχμαλώτους ἐπιβάτας πλέον τῶν 500 νὰ σώσωσι καὶ τὰ πλοῖα νὰ κυριεύσωσι καὶ νὰ καταστρέψωσι καὶ μίαν γολέτταν μὲ πλείστους ἐχθροὺς καρτερικῶς ἀντιστάσαν, νὰ κατακαύουν αὐτανδρον.

Δὲν νομίζομεν καλὸν νὰ παρατρέξωμεν καὶ ἕτερον σπουδαῖον καὶ περιέργον γεγονός. Ὁ Αὐστριακὸς μοίραρχος συνέλαβεν ἐν τὸς μικροῦ καὶ ἀδυνάτου πλοιαρίου 22 ψαρινοὺς ναύτας ἐκλαβὼν αὐτοὺς ὡς πειρατὰς καὶ παρέδωκεν εἰς τὸν διοικητὴν τῆς Σμύρνης, ὅστις τοὺς ἀπέστειλε διὰ ξηρᾶς μὲ φρουράν εἰς τὴν ἐντὸς τοῦ Ἑλλησπόντου κωμόπολιν Μουντανιᾶν διὰ νὰ διαβι-
 βασθῶσιν εἰς Κωνσταντινούπολιν· οἱ εἰρημένοι ναῦται φθάσαντες ἐκεῖ δεδεμένοι ἐρρίφθησαν εἰς πλοῖον τουρκικὸν καὶ ἀφέθησαν ὑπὸ τὴν φύλαξιν 20 ναυτῶν τούρκων ἀλλ' οἱ Ἕλληνες κατῴρθωσαν ἀλληλολυθέντες νὰ ἀρπάσωσι τὰ ὅπλα τῶν τούρκων, νὰ φονεύσουν αὐτοὺς καὶ ἐνδυθέντες τὰς στολὰς των νὰ διέλθωσι τὸν Ἑλλησποντον ἐν μέσῳ τῶν ἐκεῖ πλεόντων ὀθωμανικῶν πλοίων καὶ ἀσφαλῶς νὰ εὐδοθῶσιν εἰς Ψαρά.

Περὶ τὰ τέλη τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἡ διωργανωθείσα εἰς τὴν Σαλαμίνα ἐκστρατεία κατὰ τὴν Εὐβοίαν ὑπὸ τὸν Ὁδησσέα εἶχεν ἀνάγκην καὶ θαλασσίῳ δυνάμει, καθ' ὅσον ἄνευ αὐτῆς οὐδεμία

ἐκστρατεία ἡδύνατο νὰ προχωρήσῃ καὶ ἀνετέθη εἰς τοὺς ψαριανοὺς ἡ ἐτοιμασία τῆς ἀναγκαίας θαλασσίου δυνάμεως ἐπὶ τῇ συμφωνίᾳ τὰ μὲν ἔξοδα τῶν πλοίων νὰ ἀποζημιωθοῦν ἀπὸ τὰς προσόδους τῆς νήσου ἐκείνης πρὸς ἀμοιβὴν δὲ νὰ χαρισθῇ εἰς αὐτοὺς ἡ γῆ τῆς Ἑραιτρίας, διὰ νὰ συγκεντρώσουν εἰς αὐτὴν μετὰ τὴν ἀπέλευσιν τῶν Τούρκων τὸν ἐπιθυμητὸν εἰς τοὺς αὐτοὺς συνοικισμὸν. Οὕτω 6 πλοῖα ψαριανὰ παραλαβόντα κατὰ τὴν 16 Νοεμβρίου ὑπὲρ τοὺς χιλίους στρατιώτας στρατολογήθεντας ἀπὸ τὸν ἑπαρχον τῆς Εὐβοίας Κολέτην καὶ τὸν Ὀδησέα, ἐνταυτῷ διάφορα πολεμοφόδια, 8 κονόνια, βόμβας καὶ λοιπὰ ἐκ Ναυπλίου ὡς καὶ ἐκ διαφόρων ἄλλων μερῶν στρατιώτας ἀπεβίβασεν πλησίον τῆς Καρύστου πλέον τῶν συγκεντρωθέντων 3000 στρατιωτῶν καὶ λοιπῶν πολεμικῶν ἀναγκαίων. Εἰς τὸν στρατὸν τοῦτον συνετάχθησαν 600 περίπου Εὐβοεῖς ὑπὸ τὸν Γρυζώτην· ὁ στρατὸς οὗτος εἰς διαφόρους ἦλθε μετὰ τῶν ἐχθρῶν μάχας, βοηθούμενος ἀπὸ τὰ ὡς εἴρηται πλοῖα.

Τρία ἔτη σχεδὸν παρήλθον. Ἡ Ἑλλάς ὠπλίσθη πρὸς ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν σκοπὸν, τὴν ἀπόλαυσιν τῆς Ἑθνικῆς ἀνεξαρτησίας καὶ ὅλος ὁ τριετής οὗτος ἀγὼν κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν διετηρεῖτο διὰ τῶν ὀλίγων προσόδων τῆς καὶ τῶν συνεισφορῶν τῶν πολιτῶν τῆς. Τὰ στρατεύματα ὡς ἐπαρχιακὰ καὶ ὀλιγοδάπανα ἡδύνατο νὰ διατηρῶνται καὶ εἰς τὸ ἐξῆς κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον, ἀλλ' ὁ στόλος ὁ ἔχων μυρίας ἀνάγκας πρὸς καταρτισμὸν καὶ ἐκπλουν, καὶ συνδρομῆς θησαυρῶν ἀκενότων δὲν ἡδύνατο πλέον νὰ διατηρηθῇ διὰ μόνων τῶν ἀπαύστων συνεισφορῶν τῶν προκρίτων τῶν νήσων, καὶ ἄνευ οὐδεμιᾶς ποτε χρηματικῆς βοηθείας τῶν Κυβερνήσεων. Ἐκ τούτου οἱ Ἕλληνες ᾗσθάνθησαν τὴν ἀνάγκην ἐξευρέσεως ἐξωτερικοῦ δανείου, ἐφ' ᾧ καὶ ἐξεδόθη τὸ παρελθὸν ἔτος ἐν Κορίνθῳ ὁ περὶ αὐτοῦ νόμος, ἀλλ' εἰς εὐρεσίᾳ του, ἀπητεῖτο ἀπαραιτήτως ἂν οὐχὶ βεβαιότης, διὰ τοὺς δανειστάς τοῦλάχιστον βάσιμος ἐλπίς περὶ τῆς πληρωμῆς του· εἰς ὑπαρξιν δὲ τοιαύτης ἐλπίδος, ἀπητεῖτο ἡ πολιτικὴ ὑπαρξίς τῆς Ἑλλάδος. Ἀλλ' ἡ ἐπιτυχία τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως ὄχι μό-

νον ἀβέβαιος ἦτο, ἀλλὰ καὶ ὄνειρον κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη ἐθεωρεῖτο. Μετὰ τριῶν ὅμως ἐτῶν δεινοπαθήματα καὶ εὐτυχεῖς ἀγῶνας, αἱ ἐλπίδες τοῦ μέλλοντος τῆς Ἑλλάδος ἐφαίνοντο ὅπως οὖν ὑποφώσκουσai, καὶ ἡ εὐρεσις δανείου πιθανή. Ἐπὶ τῇ πιθανότητι δὲ ταύτῃ κατὰ τὸν Μάϊον τοῦ παρόντος ἔτους ἐξεδόθη ἕτερος νόμος πρὸς εὐρεσιν δανείου. Ὅσον δυσμενῶς διέκειντο πρὸς τὸν Ἑλληνικὸν ἀγῶνα αἱ Αὐλαί, τόσον ἐφάνησαν εὐμενεῖς οἱ Λαοί. Ἐξ αὐτῆς δὲ τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ μέχρι τέλους, οἱ Λαοὶ δὲν εἶδον ἐν αὐτῷ ὥς αἱ Αὐλαὶ τὸ καταστρεπτικόν, ἀλλὰ τὸ ἐπανορθωτικὸν στοιχεῖον τῶν κοινωνιῶν καὶ ἔσπευσαν πρὸς βοήθειάν του. Πρῶτοι ἦλθον εἰς βοήθειάν του οἱ σοφοὶ τῆς Γερμανίας, οἵτινες συστήσαντες καὶ λεγεῶνα Γερμανικὴν, τὸν ἀπέστειλαν εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Ἡ ἀγιότης τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀγῶνος, ἡ ἀνισότης τῆς πάλης, ἡ ὁμότης τῶν Τούρκων, ἡ καρτερία τῶν Ἑλλήνων ἐν τοῖς παθήμασί των, καὶ αἱ προγονικαὶ αὐτῶν ἀναμνήσεις, κινήσασαι τὴν βαθεῖαν συμπάθειαν τῶν φιλανθρώπων καὶ φιλελευθέρων ἀνδρῶν, παντὸς εὐνοουμένου ἔθνους, προϊόντος τοῦ χρόνου ἐπήνεγκαν καὶ τὴν σύστασιν φιλελληνικῶν ἐταιριῶν. Ἐταιρίαι τοιαῦται ἐ συστήθησαν πρῶτον ἐν Ζηρίχῃ καὶ Γενούῃ τῆς Ἑλβετίας, καὶ ἔντισι πρωτεuousσι τῆς Γερμανίας, οὐχ ἦττον τῆς Εὐρώπης συνεκινήθη καὶ ἡ Ἀμερική. Ἡ καταστροφή δὲ τῆς Χίου ἐκίνησε τὴν συμπάθειαν ὅλων τῶν φιλελευθέρων καὶ φιλελλήνων πρὸς περιθρεψιν τῆς δεινοπαθούσης ἀπὸ τῆς τουρκικῆς θυρωδίας ἀνθρωπότητος.

Κατὰ δὲ τὸν Μάρτιον τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐ συστήθη ἐν Ἀγγλίᾳ ἐταιρία τὰ μέγιστα ὠφελήσασα ἐπὶ τῆς κοινῆς γνώμης καὶ ἐπ' αὐτοῦ τοῦ Ἀγγλικοῦ ὑπουργείου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ.

1824.

Ἔτος Δ'.

Κατὰ τὸν Μάϊον τοῦ ἔτους τούτου αἱ νῆσοι Ὑδρα καὶ Σπέτσαι μαθοῦσαι τὸν ἔκπλουν τῆς Ἀλεξανδρινῆς ἐχθρικῆς μοίρας πρὸς καταστροφὴν τῆς Κάσσου, ἡτοίμασαν στόλον ἐξ 25 πλοίων, καὶ 2 πυρπολικῶν, ὑπὸ τὸν Γεώργιον Σαχτούρην προβιβάσθέντα κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην παρὰ τῆς Ἐθνικῆς Κυβερνήσεως εἰς τὸν βαθμὸν ἀντιναυάρχου· καὶ τὰ μὲν πλοῖα τῆς Ὑδρας διοικοῦντο ὑπὸ τοῦ Γ. Σαχτούρη τὰ δὲ τῶν Σπετσῶν ὑπὸ τοῦ Κωνστ. Μπουκουβάλα καὶ τοὺς πλοιάρχους Α. Παναγιώταν, Ι. Ζάκαν, Α. Κιοσέ, Χ. Δημητρίου, Γ. Νέγκα, Σ. Δοκοῦ, Α. Παπαμανώλη, Π. Γενίτη, Κ. Κ. Μπελεμπίνη, καὶ τῶν πυρπολιστῶν Δ. Θεοδωρῇ καὶ Δ. Γεωργίου.

Ἄλλ' ὁ διευθυντὴς τῆς ἐκστρατείας τοῦρκος Χοσίμπεης μετὰ ταχύτητος ἀνελπίστου καὶ δολιότητος ἐξαπατήσας τοὺς Κάσιους ἠδυνήθη νὰ ἀποβιβάσῃ τετρακισχιλίους Ἀλβανούς καὶ ἑτέρους ἐκ τῆς Ἀσίας καὶ δι' αὐτῶν νὰ κυριεύσῃ τὴν νῆσον καὶ νὰ αἰχμαλωτήσῃ τὰς ἀδυνάτους γυναῖκας καὶ παῖδας οὓς ἀπέστειλεν εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ εἰς τὴν Κρήτην, ἀφοῦ ἐκρέμασεν, ἀνηλεῶς ἐσφαξε, καὶ ἔψησε, ὡς ἀρνία δλους τοὺς προὔχοντας· ἀνεκδιήγητος δὲ εἶναι καὶ ἀπερίγραπτος ἡ λεηλασία, ἡ ἀκρόεστος ἐπὶ τῶν ἀθῶων πλασμάτων ἀσέβεια καὶ αἰσχροτής καὶ ἡ ἐπὶ τῶν

αἰχμαλωτισθέντων θηριώδης ἐκδίκησις. Παραλαβὼν δὲ 26 πλοῖα πολεμικὰ, ἐξ ὧν συνέκειτο ὁ στόλος τῶν Κασσίων, μετέβη εἰς Ἀλεξάνδρειαν φέρων πρὸς ἀπόδειξιν τῶν ἀνδραγαθίων του πλείστους ὅσους αἰχμαλώτους ἡρωτηριασμένους τὴν ῥίνα καὶ τὰ διάφορα μέρη τοῦ σώματος, ἀπέδειξε συνάμα τὸ μέγεθος τῆς θηριωδίας των.

Ὁ Ἑλληνικὸς στόλος μετ' οὐ πολὺ φθάσας εἰς Κάσσον, εὔρε τὴν φρικαλέαν καταστροφὴν ἣν δὲν ἠδυνήθη νὰ προλάβῃ. Κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν συνέβη καὶ ἡ καταστροφή τῆς νήσου Ψαρῶν ὑπὸ τοῦ ναυάρχου Οὐστρέφ Μεχμέτ πασᾶ.

Τοῦτο μαθόντες εἰς Ὑδραν ἠτοίμασαν καὶ ἀπέστειλαν 20 ἔτι πλοῖα ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ Α. Μιαούλη καὶ τοὺς πλοιάρχους Α. Τσαμαδὸν, Α. Κριεζῆν, Μ. Τομπάζην, Α. Ῥαφαήλ, Θ. Γκιώνην, Ι. Λαλαχοῦ, Α. Α. Ῥαφαήλ, Δ. Α. Βῶκον, Ι. Γκέλην, Α. Θ. Κριεζῆν, Ι. Μπετσαζῆν, Ι. Μαροῦκαν, Α. Πετροζώτην, Σ. Ἀνδρέου, Η. Γιόρτζου καὶ τῶν πυρπολιστῶν Α. Πιπίνου, Α. Ῥομπότση, Γ. Βατικιώτη καὶ Γ. Τσερεμέ.

Ἄλλ' ὁ Οὐστρέφ Μεχμέτ πασᾶς, κατὰ τὸν Ἰούλιον ἐπωφεληθεὶς τῶν οὐρίως πνεόντων ἀνέμων, ἐπέπεσε κατὰ τῶν Ψαρῶν δι' εὐκινήτων καὶ ταχυπλόων πλοίων Σαλούπας καλουμένων καὶ καλῶς ἐξοπλισμένων, ἀπεβίβασε πολυάριθμον στρατὸν εἰς διάφορα μέρη τῆς νήσου καὶ ἐξ ἐφόδου ἐκυρίευσεν μετὰ μακρὰν καὶ ἡρωϊκὴν ἀντίστασιν ἅπαντας τοὺς προμαχῶνας καὶ τὰς ἐπικαίρους θέσεις τῆς νήσου. Διὰ πυρὸς δὲ καὶ σιδήρου διαπέρασεν ἅπαντας τοὺς ἀντιστάντας ἡρωϊκῶς μαχίμους Ψαριανοὺς καὶ στρατιώτας καὶ ἀπάσας τὰς γυναῖκας καὶ τὰ παιδιά ἀνηλεῶς κατέσφαξεν ἢ αἰχμαλώτισεν. Διότι οἱ γενναῖοι καὶ ἀτρόμητοι Ψαριανοὶ εὐελπιζόμενοι εἰς τὴν ἀντίκρουσιν τῶν ἐπάλξεων των, καὶ εἰς ὅλας τὰς στρατιωτικὰς ἀμυντικὰς των προφυλάξεις, διὰ ν' ἀπελπίσουν περὶ ὑποχωρήσεως καὶ φυγῆς τοὺς ἀνθισταμένους ἀφῆρσαν ἀπὸ τὰ ἐν τῷ λιμένι εὐρισκόμενα πλοῖα τὰ πηδάλια καὶ κατέστησαν αὐτὰ ἄχρηστα, ὥστε ὀλίγιστοι ἠδυνήθησαν δι' αὐτῶν νὰ σωθοῦν ἀπὸ τὴν εἰσβολὴν καὶ καταστροφὴν τοῦ ἐχθροῦ.

Ἄφρου ἡ καταστροφή οὕτω ἐξετελέσθη, ὁ μὲν πασᾶς ἀπεσύρθη μετὰ τὰ μεγάλα πλοῖα εἰς τὴν Λέσβον, τὰ δὲ μικρὰ ὅλα σαλοῦ-
 πες, βρίκια καὶ λοιπὰ, ἀφῆκεν εἰς Ψαρὰ πρὸς προφύλαξιν καὶ
 βοήθειαν τῶν ἐκεῖσε εἰς τοὺς προμαχῶνας καὶ τὰς ἐπάλξεις δια-
 μεινάντων 1500 στρατιωτῶν. Τότε δὲ σχεδιάζων νὰ κατορθώσῃ
 καὶ τὴν ἄλωσιν τῆς Σάμου συνήθροισε διάφορα καὶ πολλὰ στρα-
 τεύματα, διότι ἐκ τῶν πρὸς κυρίευσιν τῶν προμαχόνων τῶν
 Ψαρῶν χρησιμευσάντων στρατιωτῶν οἱ ἡμίσεις σχεδὸν κατεστρά-
 φησαν ἐκ τῆς ἀναφλέξεως τῶν πυριταποθηκῶν τῶν προμαχόνων
 καὶ ἐπάλξεων, εἰς ἃς οἱ ἐν αὐταῖς μαχόμενοι ἐν τῇ ἀπελπισίᾳ
 τῶν ἔθηκαν τὸ πῦρ ὅπως συναπολεσθῶσι μετὰ τῶν ἐχθρῶν ὡς ὁ
 Σαμψὼν κριμνήσας τὸν ναὸν καὶ ταφεῖς ὑπὸ τὰ ἐρείπιά του
 μετὰ τῶν ἄλλοφύλων.

Ὁ δὲ Ἑλληνικὸς στόλος φθάσας εἰς Ψαρὰ καὶ εὐρὼν ἐκεῖ τὰ
 εἰρημμένα μείναντα ὀθωμανικὰ πλοῖα μετ' ἀκαθέκτου ὀρμῆς καὶ
 λύσσης εἰς τὴν ξηρὰν ἀποβίβασθέντες χίλιοι περίπου ναῦται, καὶ
 πνέοντες ἐκδίκησιν διὰ τὰ παθήματα τῶν συναδέλφων τῶν, ἐ-
 πέπεσαν λυσσῶδως κατὰ τῶν ἐν τοῖς ἐπάλξεσι καὶ προμα-
 χῶσι ὀθωμανῶν οὓς κακῶς ἐκδιώξαντες, ἠνάγκασαν νὰ ἐπιβοῦν
 εἰς τὴν πλοῖά των ὅπως διασωθῶσιν, ὧν πολλοὶ ἐφονεύθησαν ἢ
 ἐπνίγησαν. Οὕτως ἐκυρίευσαν ὅλας τὰς ὀχυράς θέσεις, τὸ φρού-
 ριον καὶ ὅλην τὴν νῆσον. Ἄφρου δὲ πάντα διέθεσαν πρὸς ὅ,τι
 καλὸν καὶ συμφέρον ἡδύνατο τότε νὰ γίνῃ, ἐκινήθησαν πάραυτα
 οἱ Ἕλληνες μετὰ τοῦ στόλου τῶν πρὸς καταδίωξιν τῶν φυγόν-
 των, ὡς εἴρηται πολεμικῶν πλοίων μετὰ τοῦ στρατοῦ ἅτινα
 διευθύνοντο εἰς Χίον ὅπου ἤλπιζον νὰ διασωθῶσιν.

Ἄλλ' ὁ Ἑλληνικὸς στόλος μετὰ ταχύτητος καταδιώξας αὐτὰ
 τὰ ἔφθασε, καὶ κατέκαυσε τὴν ναυαρχίδα τοῦ στολίσκου σαλοῦ-
 παν καλῶς ἐξωπλισμένην καὶ δύο γαλιώτας, φονευθέντων τῶν
 πληρωμάτων* τὰ δὲ λοιπὰ τὰ συνιστῶντα τὸν στολίσκον ἐκεῖ-
 νον σαλοῦπαι καὶ γαλιῶται διὰ μεγίστης ταχύτητος φθάσαντα
 εἰς τὰ παράλια τῆς Χίου ὑπὸ τῶν Ἑλληνικῶν πλοίων ἐκ τοῦ
 σύνεγγυς καταδιωκόμενα καὶ κινδυνεύοντα νὰ καταστραφῶσι,

ἐρρίφθησαν εἰς τὴν ξηρὰν μὴ διασώσαντα ἐκ τῶν ἐν αὐτοῖς οὔτε τὰ λίαν χρήσιμα καὶ πολλῆς ἀξίας πυροβόλα, οὔτε τὰς πολεμικὰς ἀποσκευὰς, οὔτε ἄλλο τι, διότι ἵνα μὴ πέσουν εἰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων ἔθεσαν εἰς αὐτὰ πῦρ, καὶ κατέκαυσαν πεντήκοντα τὸν ἀριθμὸν ὡς ἔγγιστα. Διεσώθη δὲ μόνον ἓν βρίκιον καὶ μία γαλιώτα ἕνεκα τῆς μεγίστης ταχυπλοΐας τῶν καὶ τῆς ἐγκαίρου ἀπὸ τῶν Ψαρῶν ἀναχωρήσεώς των. Ἐκ δὲ τῶν τριῶν καὶ ἐπέκεινα χιλιάδων ναυτῶν καὶ στρατιωτῶν τοὺς ὁποίους ἔφερον τὰ εἰρημμένα ἀπολεσθέντα πλοῖα μόλις τὸ τέταρτον ἐσώθη εἰς Χίον ἐξελθόν.

Οὕτω ἐματαιώθη τὸ κατὰ τῆς Σάμου σχέδιον τοῦ πασᾶ ἀπολεσθέντων τῶν πλοίων ἐκείνων, ἅτινα μετεβίβαζον τὸν στρατὸν, καὶ τὰ ὁποῖα δι' αὐτὸν καὶ μόνον τὸν σκοπὸν, κάλλιστα ἐφωπλίσθησαν, μὲ πυροβόλα ἀνάλογα, μὲ ἑλαφρὸν ὅπλισμόν, μὲ καλὴν καὶ κατάλληλον κοπηλασίαν καὶ μὲ ὅλα τὰ ἀπαιτούμενα δι' ὧν κατωρθώθη τόσον ταχέως ἡ ἀπροσδόκητος καὶ ταχεῖα ἄλωσις τῆς Κάσσου καὶ τῶν Ψαρῶν.

Οὕτως ὁ ἑλληνικὸς στόλος ματαιώσας τὴν πραγματοποιήσιν τοῦ κατὰ τῆς Σάμου σχεδίου τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου, ἐκινήθη κατ' αὐτοῦ, σταθμεύοντος περὶ τὴν Λέσβον, ἀλλ' οὗτος ἔχων ὑπ' ὄψιν τὰ παθήματά του καὶ φοβούμενος τὴν πρὸς ἐκδίκησιν τόλμην καὶ ἀπελπισίαν τῶν Ἑλλήνων, ἀπέφυγε πᾶσαν μετ' αὐτοῦ συνάντησιν.

Μετ' ὀλίγας ἡμέρας ὁ ἑλληνικὸς στόλος ἀνεκλήθη εἰς Ὑδραν, ὅπου εἶχε διαδοθῇ ἡ εἰδήσις ὅτι ὁ υἱὸς τοῦ Μεχμέτ Ἀλῆ πασᾶ τῆς Αἰγύπτου, Ἰμβραήμ πασᾶς, ἀνὴρ στρατηγικὸς, φιλοπόλεμος καὶ τολμηρὸς προετοιμάσας κραταιότατον στόλον, συγκεείμενον ἀπὸ 60 πολεμικῶν πλοίων μεγάλων καὶ μικρῶν, πλεόν τῶν 300 φορτηγῶν μὲ στρατὸν ἰσχυρὸν καὶ πολυπληθῆ, μὲ παντοίας πολεμικὰς ἀποσκευὰς καὶ τροφάς, ἐμελλεν νὰ ἐκστρατεύσῃ ἐξ Ἀλεξανδρείας κατὰ τὸν Ἰούλιον εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ὁ μέγας οὗτος στόλος καθ' ὅλα τοῦ σουλτανικοῦ στόλου ὑπέρτερος, ἐξέπλευσεν ἐκ τοῦ λιμένος τῆς Ἀλεξανδρείας κατὰ

τῆς Ἑλλάδος· περὶ τὰς ἀρχὰς Ἰουλίου. Αἱ δὲ κοινότητες τῶν ναυτικῶν νήσων ἐξ συνεννοήσεως, προκειμένου περὶ τῶν ὅλων ἦτοι περὶ ἀγῶνος γιγαντιαίου, ἡτοίμασαν στόλον, (Ὁ στόλος οὗτος συνέκειτο ἐξ 80 περίπου πλοίων φερόντων 5,000 ναύτας καὶ 850 πυροβόλου με διάφορα πυρπολικά τὰ ὅποια ἐθεωροῦντο ἡ ἀποτελεσματικώτερα καὶ ἐπιτυχεστέρα δύναμις τοῦ ἐλληνικοῦ στόλου· τοῦ δὲ εἰδικοῦ στολίσκου Σπετσῶν καὶ Ψαρῶν τῶν συνηνωμένων μετὰ τῶν ὡς εἴρηται 80 πλοίων, ναύαρχοι ἦσαν ὁ Γ. Ἀνδροῦτσος, καὶ Ν. Ἀποστόλης. Ἀπέναντι δὲ τοῦ ἀριθμοῦ τούτου τῆς δυνάμεως τοῦ ἐλληνικοῦ στόλου τῶν ναυτῶν καὶ τῶν πυροβόλων, ὁ ἐχθρὸς Αἰγυπτιακὸς καὶ Σουλτανικὸς στόλος ἔφερον 2,000 κανόνια καὶ 8,000 ναύτας καὶ 2,500 στρατιώτας.) διαίρεσαντες αὐτὸν εἰς δύο μοίρας. Καὶ τὴν μετὰ διοίκησιν τῆς μιᾶς τούτων ἔδωκεν εἰς τὸν γενναῖον καὶ πολυμήχανον Γεώργιον Σακτούρη, ἵνα κινηθῇ κατὰ τοῦ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἐξεληθέντος σουλτανικοῦ στόλου· τὴν δὲ ἑτέραν εἰς τὸν ναύαρχον Α. Μιαούλην, ὅπως κινηθῇ κατὰ τοῦ ὑπὸ τοῦ Ἰμβραήμ πασᾶ διευθυνομένου Αἰγυπτιακοῦ στόλου τοῦ ἰσχυροτάτου καὶ φοβερωτάτου διὰ τὸ πλῆθος τῶν πλοίων του καὶ λοιπῶν ἀποσκευῶν πολεμικῶν καὶ διὰ τὴν ἐν αὐτῷ συρρόην πολλῶν ἀρνησηχρίστων Εὐρωπαίων, οἵτινες διὰ τὴν περὶ τὰ ναυτικά ἐμπειρίαν των, καὶ διὰ τὸ εἰς τὰς ναυμαχίας ἐμπειροπόλεμον αὐτῶν, ἐνέπνεον τὸν φόβον καὶ τὴν ἀπελπισίαν.

Εὐτυχῶς ὅμως ἡ κατὰ τὰ παράλια τῆς Ἀσίας κατέναντι τῆς Σάμου συμβᾶσα κρατερὰ ναυμαχία, μεταξὺ τῆς παρὰ τοῦ γενναίου Γεωργίου Σακτούρη διοικουμένης πρώτης μοίρας τοῦ ἐλληνικοῦ στόλου καὶ τοῦ σουλτανικοῦ στόλου, ἐνεψύχωσε καὶ ἐνεθάρρυνεν εἰς νέον στάδιον ναυμαχιῶν καὶ κατὰ τοῦ Αἰγυπτιακοῦ εἰς ὃ ἔμενε νὰ ἀγωνισθῇ ὁ διακριθεὶς πάντοτε Α. Μιαούλης. Ἀφηγούμενος δὲ ἐν συντόμῳ τὰ τῆς κρατερᾶς ἐκείνης μεταξὺ τῆς ὑπὸ τὸν Γ. Σακτούρη μοίρας καὶ τοῦ στόλου τῆς Κωνσταντινουπόλεως ναυμαχίας λέγομεν ὅτι ἡ γενναϊότης τῶν Ἑλλήνων κατώρθωσε νὰ ἐμπρήσῃ μίαν φρεγάταν,

μίαν κορβέταν, καὶ ἐν βρίκιον τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου καὶ νὰ καταδιώξῃ αὐτὸν κακὴν κακῶς διευθυνόμενον πρὸς τὴν Ἀλικαρνασσὸν (Ππουτροῦμι) ὅπου ἐξησφαλίσθη ὑπὸ τὴν συνδρομὴν καὶ βοήθειαν τοῦ ἐκεῖσε ὑπὸ τὸν Ἰμβράημ-πασᾶν προσωρμισμένου Αἰγυπτιακοῦ στόλου. Ὅθεν καὶ ὁ ἑλληνικὸς στόλος ὁ διηρημένος εἰς δύο ὡς εἴρηται μοίρας ἐνωθεὶς κατὰ τὰ τέλη αὐγούστου ἀπέναντι τῆς νήσου Λέρου, ἠνέχθη πρὸς τὸν κόλπον τῆς Κῆ ἀποστείλας ὡς ἐμπροσθοφυλακὴν 16 πολεμικὰ πλοῖα μετὰ τριῶν πυρπολικῶν. Ἡ ἐμπροσθοφυλακὴ δὲ αὕτη συνήντησε πλέουσας τὴν τοῦ ἐχθροῦ, συγκειμένην ἀπὸ τρεῖς φρεγάτας, τρεῖς κορβέτας καὶ τέσσαρα βρίκια, τὰ ὅποια ἔτρεψεν εἰς φυγὴν εἰσελθοῦσα μετ' αὐτῶν ἐντὸς τοῦ Κυμερικοῦ κόλπου, ὅπου ὑπῆρχον ὅλα τὰ πολεμικὰ ὀθωμανικὰ πλοῖα τὸν ἀριθμὸν ὀγδοήκοντα ὧν τῆς γραμμῆς τὰ ἡμίση. Ἀμέσως μετὰ διαφόρους κινήσει ἡ ἐμπροσθοφυλακὴ ἔδωκε τὸ σημεῖον τῆς μάχης εἰς τὸν σουλτανικὸν στόλον δειλῶς ὑποχωρήσαντα. Εἰς τὴν περίστασιν ταύτην ὁ Αἰγυπτιακὸς στόλος εἴλθεν εἰς βοήθειάν του, κινήθεις μετὰ τὴν μεγαλειτέραν τόλμην, Ἀσιατικὴν θηριωδίαν καὶ λύσσαν, θαρρόων εἰς τὸ μέγεθος τῶν πλοίων του, εἰς τὰς μεγίστας αὐτοῦ καὶ διαφόρους δυνάμεις καὶ περιφρονῶν τὴν μικρότητα τῶν ἡμετέρων. Τότε δὲ ὁ ἑλληνικὸς στόλος ἐδοκίμασε νὰ προσκολλήσῃ δύο πυρπολικά εἰς μεγάλα ἐχθρικά πλοῖα, καὶ μολονότι ὁ προσδοκώμενος ἐμπρησμὸς ἀπέτυχεν ἐκ θαλασσιῶν αἰτίων, μολαταῦτα ἡ λυσσῶδὴς κατὰ τῶν ἡμετέρων ἐπιτεθέντες Αἰγύπτιοι καταταραχθέντες ἐκ τούτου, ἐτέθησαν εἰς ἀταξίαν, καὶ οὕτω ὁ ἑλληνικὸς στόλος ἔσχε τὸν καιρὸν ν' ἀπεσυρθῇ κατὰ τὴν θέσιν Γέροντα, ὁ δὲ ὀθωμανικὸς ἔξωθεν τῆς Ἀλικαρνασσοῦ κατὰ τὴν θέσιν Πέτα. Ἡ πρώτη δὲ αὕτη δοκιμασία τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου κατὰ τοῦ Αἰγυπτιακοῦ, ὅσον αὐτοὺς μὲν ἐνεθάρρουνεν τὸ πεφοβισμένον καὶ ἄψυχον τῶν ἐχθρῶν των, τόσον αὐτοὺς ἀπεθάρρυνε καὶ ἐδείλισε διότι καὶ ζημίας πολλὰς καὶ φόνους ἀξιωματικῶν καὶ ναυτῶν ἔπαθον ἐκ τῆς συγκρούσεως τῶν πυρπολικῶν.

Κατὰ τὸ τέλος τοῦ μηνὸς τούτου ὁ ἐχθρικός στόλος ἐξ 100

συγκείμενος πλοίων διενοεῖτο, ὡς ἀκολούθως ἐγένετο γνωστὸν, νὰ κινηθῇ ἐκ δευτέρου κατὰ τῆς Σάμου, καὶ διηυθύνθῃ πρὸς τὴν νῆσον Κάλυμνον, πρὸς ἣν ὁ ἐλληνικὸς τὸν παρηκολούθησεν. Ἐκεῖ ἦλθον εἰς νέαν ἀντίκρουσιν οἱ δύο στόλοι, καθ' ἣν ὁ ἀτρόμητος καὶ γενναῖος πλοῖρχος ἐνὸς τῶν πυρπολικῶν Δ. Παπανικολῆς πλησιάζων ἐξεφόβιζε τὰς ἐχθρικὰς φρεγάτας δι' αὐτοῦ, ὅπερ ἐνεκα τῶν ἀδιακόπων κανονοβολισμῶν τοῦ ἐχθροῦ κατέστη ἀκίνητον πλέον, διὸ ἠναγκάσθη νὰ τὸ καύσῃ ὁ ἴδιος.

Τὸ αὐτὸ ἐπράξατο καὶ ὁ ἐκ Σπετζῶν ἀνδρεῖος πυρπολιστῆς Μαδρόζης ὅστις μικροῦ δεῖν νὰ πυρπολήσῃ μίαν φεργάταν. Ἐγένοντο δὲ καὶ ἄλλαι ἀπόπειραι ὅπως προσκολλήσωσι τὰ πυρπολικά των ἐπὶ τῶν ὀθωμανικῶν πλοίων, ἀλλ' ἡ τολμηρὰ καὶ γενναία συνδρομὴ τῶν Αἰγυπτίων πρὸς ἀλλήλους κινδυνεύοντας ἐματαιώσε τὰς προσπάθειάς των ταύτας. Ἐπὶ τέλους οἱ γενναῖοι πυρπολισταὶ Παπαντωνῆς, καὶ Βατικιώτης, κατῴρθωσαν νὰ προσκολλήσουν ἐν ἑξ' αὐτῶν καὶ νὰ κατακαύσωσι φεργάταν τοῦ Αἰγυπτιακοῦ στόλου, τὴν ταχυτέραν Τουνεζικὴν ἐκ 54 κανονίων, ἐντὸς τῆς ὁποίας ἐγένοντο βορᾶ τοῦ πυρὸς 500 ἐπιλεκτοὶ καὶ ἐμπειροπόλεμοι ναῦται τοῦ Τουνεζίου, 800 τακτικοὶ στρατιῶται, καὶ μεγάλοι τινὲς ἀξιωματικοὶ τοῦ στρατοῦ, διότι ἡ φεργάτα αὕτη ἐθεωρεῖτο ἡ ναυαρχὴ τοῦ Τουνεζικοῦ στολίσκου. Διάφοραι ἄλλαι ἀψιμαχίαι ἔλαβον χώραν καθ' ἃς οἱ κατ' ἀρχὰς μετὰ λύσεως κατὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου ἐπιτεθέντες Αἰγύπτιοι ἔπαθον ἀπὸ τὰς ἀποπείρας τῶν πυρπολικῶν ἐπαίσθητὰς ζημίας, καὶ ἐπέβαλον πλέον τὸ θάρρος νὰ ἔλθουν εἰς νέας τακτικὰς συγκρούσεις. Καὶ ὁ μὲν Ἑλληνικὸς στόλον διεχωρίσθη ἀποχωρήσαντος τοῦ Σακτούρη μετὰ τῆς μοίρας του πρὸς διαφύλαξιν τῆς Σάμου, ἀπὸ αἰφνιδίου τινὸς προσβολῆς, τοῦ δὲ Μιαούλη μείναντος ὅπως ἐπισκοπῇ τὰ κινήματα τοῦ Αἰγυπτιακοῦ. Οὐχὶ δὲ μικρὰς οἱ ἐχθρικοὶ στόλοι καὶ ἐκ τῶν τρικυμιῶν ἔπαθον ἀπωλείας καὶ ζημίας.

Κατὰ τὴν ὁμολογίαν τοῦ πλοιάρχου τῆς ἐμπρησθείσης Τουνεζικῆς φεργάτας Ἰμβραῖμη, ὅστις διηύθυνεν ἰδίαν μοῖραν ἐξ 8

πολεμικῶν πλοίων, ὁ Αἰγυπτιακὸς στόλος σχέδιον εἶχε νὰ κυριεύσῃ τὴν Σάμον, ἐκεῖθεν νὰ ἐπιπέσῃ κατὰ τῆς Ὑδρας καὶ ἀκολούθως νὰ μεταβῇ νικητῆς καὶ τροπαιοῦχος εἰς τὴν Πελοπόννησον.

Κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν οἱ δύο διάσημοι πυρπολισταὶ Θεόδωρος Βῶκος καὶ Δ. Καλογιάννης ἀπέναντι τῆς νήσου Λέσβου προσεκόλλησαν τὰ πυρπολικά των εἰς πλοῖον Αἰγυπτιακὸν 26 κανονίων, ὅπερ καὶ κατέκαυσαν, μετὰ τῶν ἐν αὐτῷ εὕρισκομένων τετρακοσίων ὡς ἑγγιστα στρατιωτῶν, καίτοι ἐφ' ἱκανὴν ὥραν πυροβολούμενοι ὑπ' αὐτῶν.

Κατὰ τὸν αὐτὸν ἐπίσης καιρὸν ἕτερα πυρπολικά ἐπέπεσαν ἐπὶ μιᾷς φεργάτας ἣτις ἂν καὶ δισώθη ἔνεκα τῆς ἀνεπιτηδεΐας προσκολλήσεως, τὸ πλήρωμά της ὅμως ὅλον ὅπως σωθῇ ἐρρίφθη εἰς τὴν θάλασσαν, ὅπου ὅμως ἀπώλετο διότι ἔνεκα τῶν κυμάτων ἐλαχίστην ἠδύναντο νὰ λάβῃ βοήθειαν.

Ἐπίσης ἐκ Ψαρῶν ὁ γνωστὸς πυρπολιστὴς Νικόδημος ἠδυνήθη ἐπιτυχῶς νὰ προσκολλήσῃ τὸ πυρπολικόν του εἰς μίαν Τουνεζικὴν κορβέταν 26 πυροβόλων ἣν κατέκαυσεν μεθ' ὅλου τοῦ πληρώματος καὶ τῶν ἐν αὐτῷ, τοῦ πυρὸς μεταδοθέντος εἰς τὴν πυριταποθήκην της.

Ἐξ ὅλων τῶν συμβάντων τούτων τοσοῦτον τρόμον καὶ φόβον ἔλαβεν ὁ ἐχθρικός στόλος, ὥστε καίτοι παρακολουθούμενος καὶ προκαλούμενος ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου εἰς ναυμαχίας, ἀπέφευγε πάντοτε αὐτάς, ἐκτὸς ἐὰν ἠναγκάζετο ἐκ θαλασσίων αἰτιῶν ἢ ἐκ τῆς θέσεως εἰς ἣν εὕρισκετο.

Ὅθεν ἔνεκα τούτου ὁ Σουλτανικὸς στόλος ἀπεσύρθη εἰς τὸν Εὐλήσποντον, ἀφοῦ δὲν κατώρθωσε μὲ ὅλην τὴν βοήθειαν τοῦ Αἰγυπτιακοῦ νὰ πραγματοποιήσῃ τὸ κατὰ τῆς Σάμου σχέδιόν του, ἐγκατελείψας ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ Ἰμβραήμ πασᾶ 14 φεργάτες καὶ ἄλλα πλοῖα τοῦ στόλου του.

Ἀναχωρήσαντος τοῦ Καπετὰν πασᾶ, ἀπεχαιρέτησε καὶ ὁ Ἰμβραήμ πασᾶς τὴν Σάμον διὰ παντός· προφυλασσόμενος δὲ τοῦ λοιποῦ καὶ ἀποφεύγων τὸ Ἑλληνικὸν πῦρ, ὅπερ κατεδάμασεν

τὴν μεγάλην τοῦ ὑπεροψίαν ἀπεχώρησε εἰς τὴν Κρήτην ἐξασφαλίσθεις ἐντὸς τοῦ εὐρυχώρου λιμένος τῆς Σούδας. Κατὰ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ ταύτην ἀπώλεσεν ὁ ὑπερόπτης πασσᾶς πράγματι τὸ ἐν τέταρτον τῶν δυνάμεών του, πολλὰ πλοῖά του ἀπὸ ἐπιτυχεῖς τε καὶ ἀποτυχεῖς ἐμπρησμοὺς καθὼς καὶ ἀπὸ τὰς τρικυμίας καὶ τὰ ναυάγια.

Ἡ ἀνέλπιστος αὕτη ἀποθάρρυνσις τοῦ Αἰγυπτιακοῦ στόλου εἰς ἣν περιῆλθεν ἕνεκα τῶν παθημάτων του καὶ καθ' ὅλας τὰς ναυμαχίας καὶ ἀψιμαχίας εἰς ἃς μετὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου ἦλθε τοσοῦτον κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἀνεθάρρυνεν τοὺς Ἕλληνας ὥστε, ἂν καὶ διὰ τὴν παράτασιν τοῦ χρόνου ἐστερήθησαν καὶ πολεμοφοδίων καὶ τακτικῆς τροφῆς, καθ' ὅσον ἡ ἐκστρατεία τοῦ ἔτους τούτου παρετάθη μέχρι τέλους μηνὸς Νοεμβρίου, μολαταῦτα ὁ Ἕλλην. στόλος νοῶν πλέον τὰς μετὰ τῶν ἐχθρῶν ναυμαχίας μάλλον ὥς ἀγῶνας Ἰσθμικοὺς ἢ Ὀλυμπιακοὺς, διέμεινε μέχρι τέλους, ὅτε ἀπεσύρθησαν ἀμφότεροι οἱ στόλοι ὅτε Σουλτανικὸς καὶ Αἰγυπτιακὸς καὶ ἀφοῦ πλέον οὐδὲν ἀπέμεινεν αὐτῷ πυρπολικόν, διότι ἅπαντα κατηναλώθησαν εἰς διαφόρους συμπλοκάς. Μεταξὺ δὲ τῶν κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο διαφόρων συμβάντων καὶ διαπραχθεισῶν ναυμαχῶν, δεῖγμα ἐλληνικῆς ἀνδρείας καρτερίας καὶ γενναιότητος φέρομεν μεταξὺ πολλῶν τὸ ἐξῆς: Πλοῖον πυρπολικόν διευθυνόμενον ὑπὸ τοῦ ἀτρομήτου πυρπολιστοῦ Θ. Βώκου πειραθὲν νὰ προσκολληθῇ μεταξὺ δύο μεγάλων ἐχθρικῶν πλοίων, ἀπέτυχεν, ἐκ τῆς συνδρομῆς ἦν πολλὰ ἄλλα πλοῖα παραπλέοντα ἔδωσαν εἰς τοὺς ὁμοφύλους των· ἐνῷ δὲ εὐρίσκετο περιπεπλεγμένον ἐν μέσῳ μικρῶν πλοιαρίων καὶ λέμβων αἵτινες ἔφερον στρατιώτας καὶ ναύτας ὠπλισμένους εἰσέβαλον ἐν αὐτῷ οἱ ἐχθροὶ, μεθ' ὃ ὁ πλοίαρχος ὀχυρωθεὶς πάραυτα εἰς τὴν πρύμναν τοῦ πυρπολικοῦ του, μετὰ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ ἐξ 25 ναυτῶν συγκειμένου, ἠδυνήθη διὰ ἀδιακόπου καὶ ἐπιτυχοῦς πυροβολισμοῦ, τὸ μὲν ἥμισυ τῶν εἰσβαλλόντων ἐχθρῶν νὰ καταστρέψῃ, τοὺς δὲ λοιποὺς ὅπ' ὅψιν ἔχοντας τὴν καταστροφὴν τῶν συναδέλφων των νὰ ἐξαναγκάσῃ νὰ ζητήσῃσι τὴν

σωτηρίαν των εἰς τὴν θάλασσαν, ὅπου πεσόντες ἐπνίγησαν· ὁ δὲ ἀνδρεῖος καὶ ὀνομαστὸς πυρπολιστὴς πλοίαρχος Θεόδωρος Βῶκος, διασώσας τὸ πυρπολικόν του, ἀβλαβῶς ἡδυνήθη νὰ συνενωθῇ μετὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου.

Οὕτως ὁ Ἑλληνικὸς στόλος ἀφοῦ κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο διεπράξατο πᾶν ὅ,τι ἀνέδειξε τὸ γενναῖον, παράτολμον καὶ ῥιψοκίνδυνον τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς, ἀπεσύρθη εἰς τὰ ἴδια.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε.

1825.

Ἔτος Ε'.

Κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο οἱ στενῶς παρὰ τῶν Ἑλλ. πλοίων καὶ τοῦ κατὰ ξηρὰν στρατοῦ πολιορκούμενοι ὀθωμανοὶ τῶν Πατρῶν ἔφθασαν εἰς τὴν ἀναπόφρευκτον ἀνάγκην τοῦ νὰ παραδοθῶσιν εἰς τοὺς πολιορκητὰς ὅπως σώσωσι τὴν ζωὴν των. Πρὸς τοῦτο ἐζήτησαν νὰ παρουσιασθῇ ὁ πρόεδρος τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως Κουντουριώτης, πεποιθότες ὅτι καὶ θέλησιν καὶ δύναμιν εἶχε ὅπως τηρήσῃ τοὺς ὑπὲρ τῆς ἀσφαλείας αὐτῶν, καὶ τοὺς τῆς παραδόσεως ὅρους. Τοῦτο ἐνεθάρρυνε τὸν Κουντουριώτην νὰ διατάξῃ στενώτερον ἀποκλεισμόν τῶν Πατρῶν διὰ θαλάσσης, καὶ νὰ ψηφίσῃ πολυάριθμον ἐκστρατείαν, ἧς ὁ ἴδιος ἀνέλαβεν τὴν ἀρχηγίαν.

Ἀλλ' ἐνῶ ἡ ἐπιτυχὴς ἐκβάσις τοῦ ἐπιχειρήματος τούτου ἐκρέματο ἐκ τῆς ταχείας ἐνεργείας του, διότι ὁ ἐχθρὸς ἦτον ἐπὶ θύραις, ἡ πρέπουσα σπουδὴ δὲν κατεβάλλετο. Οὕτως ὅθεν εἰς μάτην ἐδαπανᾶτο ὁ πολύτιμος καιρὸς. Ὁ δὲ ἄοκνος, δραστήριος καὶ ἐνεργητικώτατος Ἰμβραήμης φθάσας εἰς τὸν λιμένα τῆς Σούδας, μετὰ δεκαπενθήμερον διατριβὴν ἐντὸς τῶν πλοίων του, πρὸς ἀναψυχὴν τοῦ ἐπὶ τῆς ξηρᾶς στρατεύματός του, χωρὶς ποσῶς νὰ ἐξέλθῃ εἰς τὴν ξηρὰν, ἀπέπλευσε μετὰ τοῦ στόλου του εἰς Ῥόδον καὶ Μαρμάρα καὶ παραλαβὼν πεντακισχιλίους παρὰ

τοῦ πατρός του σταλέντας νέους στρατιώτας, πλείστα φορτία πολεμοφοδίων, ἀποσκευῶν καὶ τροφῶν, ἐπέστρεψεν εἰς Κρήτην, ὁπόθεν λαβὼν καὶ πολλοὺς ἐμίσθους ἐντοπίους ἀπέπλευσε μὲ 50 ὅλα πλοῖα καὶ ἐκεῖθεν ἐν τῷ μέσῳ τοῦ χειμῶνος, ἔφθασε τὴν 12 Φεβρουαρίου κατὰ τὰ φρούρια τῆς Μεσσηνίας εἰς τὴν Μεθώνην, ὅπου ἀπεβιδάσθη μετὰ τοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ ἱππικοῦ του, καὶ ἐσκήνωσεν εἰς τὰς πεδιάδας ἐκεῖνας. Ἡ δὲ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις κατεγείνετο εἰς τὰς προετοιμασίας τῆς ἐκστρατείας τοῦ προέδρου τῆς κατὰ τῶν Πατρῶν, καὶ τὰ Ἑλληνικά πλοῖα ἐπεσκευάζοντο παθόντα ἐν ταῖς τελευταίαις μάχαις. Τέσσαρα μόνον ἠδυνήθησαν νὰ ἐτοιμασθῶν ὅπως μεταβῶσιν εἰς Πάτρας πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς πολιορκίας ἐκείνης. Ὁ δὲ Αἰγυπτιακὸς στόλος ἀποβιδάσας, ὡς εἴρηται, τὰ στρατεύματά του ἀπέπλευσεν εἰς Σοῦδαν, καὶ κατὰ τὰς ἀρχὰς Μαρτίου ἐπανῆλθεν εἰς Μεθώνην φέρων καὶ ἕτερον στρατόν. Μαθὼν δὲ τὰ τῆς δεινῆς καταστάσεως τῶν Πατρῶν ἐκ τῆς θαλασσίου πολιορκίας ἀπέστειλεν ἐκεῖ 3 φρεγάτας 2 κορβέτας καὶ 6 βρίκια. Ἡ μοῖρα αὕτη εὐρούσα κατὰ τὴν Ζάκυνθον 10 πλοῖα ἔτι τροφοφόρα, οὐδετέρας σημαίας τὰ μετέφε-
 ρεν εἰς Πάτρας ὅπου διαλύσασα τὴν πολιορκίαν, κατέστρεψε τὰ λαμπρά, λίαν ἐπιτυχῆ καὶ ἀποτελεσματικὰ σχέδια τῆς ἐκστρα-
 τείας ἐκείνης τοῦ προέδρου Κουντουριώτου.

Ἡ ἀποτυχία αὕτη προελθοῦσα ἐκ τῆς ἀδρανείας καὶ ἄλλων πολιτικῶν λόγων, ἠνάγκασε τὸν πρόεδρον Κουντουριώτην νὰ μεταβάλῃ σχέδιον καὶ νὰ ἐκστρατεύσῃ εἰς τὴν Μεσσηνίαν πρὸς συνάντησιν τοῦ ἐκεῖσε ἀποβιδασθέντος τρομεροῦ τῆς Ἑλλάδος ἐχθροῦ Ἰμβραήμ πασᾶ.

Κατὰ τὴν 13 Μαρτίου ὁ Ἑλληνικὸς στόλος ὑπὸ τὸν ναύαρχον Μιαούλην ἐκπλεύσας ἐξ Ὑδρας, μετέβη ἀναζητῶν τὸν Αἰγυπτιακὸν κατὰ τὰ παράλια τῆς Κρήτης, ὁπόθεν μετὰ διαφό-
 ρους κινήσεις ἔνεκα τρικυμιῶν, μετέβη εἰς Νεόκαστρον ὅπου κατέλιπεν 5 ἐκ τῶν πλοίων τῆς ὑπὸ τὸν Ἀναστάσιον Τσαμαδόν.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην περιπλέων ὁ στόλος οὗτος συνέλαβε 2 φορτηγὰ φέροντα τροφὰς διὰ τὴν Πρέβεζαν τὰ ὅποια ἀπέστει-

λεν εἰς Ναύπλιον, ὅπως ἐνεργηθῶσιν ἀπὸ τὸ ἐκεῖ θαλάσσιον διακαστήριον τὰ δέοντα.

Κατὰ τὴν 11 ἐπομένου μηνὸς Ἀπριλίου, ἔφθασεν εἰς τὴν Σοῦ-
δαν ὅπου εὔρεν ὅλον τὸν Αἰγυπτιακὸν στόλον ἐκτὸς ἐνὸς βρικίου
ἔξωθεν αὐτῆς ἱσταμένου, τὸ ὅποῖον ἠνάγκασεν νὰ ριφθῇ εἰς τὴν
ξηρὰν, καὶ νὰ καταστραφῇ. Ὁ Αἰγυπτιακὸς στόλος πάραυτα
ἐξῆλθεν, ἀλλὰ σφοδρὰ τρικυμία ἠνάγκασεν ἀμφοτέρους τοὺς στό-
λους νὰ ζητήσουν ἀσφαλὲς ἄσυλον. Ἐν τούτῳ ὁ Ἑλληνικὸς
στόλος ἐπέτυχε καὶ συνέλαβε δύο Εὐρωπαϊκὰ μὲ φορτία πλοῖα
μεταβαίνοντα εἰς Κέρκυραν μὲ πλαστὰ ἔγγραφα τὰ ὅποια συ-
νέλαβε καὶ ἀπέστειλε εἰς Ναύπλιον.

Κατὰ τὴν 15 ἰδίου μηνὸς, ἀποπλεύσας διὰ Βάτικα ἐξ 11
πλοίων συγκεϊμένος καὶ 5 πυρπολικῶν, εἶδε περιπλέοντα τὴν
Πελοπόννησον 95 Αἰγυπτιακὰ πολεμικὰ καὶ φορηγὰ.

Κατὰ τὴν 17, ἠκροβολίσθησαν μετὰ τῶν Αἰγυπτιακῶν, κατὰ
τῶν ὁποίων ἀπέστειλεν τρία πυρπολικά ἄνευ ἀποτελέσματος.

Κατὰ τὴν 20, ὁ Αἰγυπτιακὸς στόλος ἀπεβίβασεν εἰς Μεθώ-
νην καὶ ἕτερον στρατὸν καὶ πολεμοφόδια. Ἡ δὲ Ἑλληνικὴ μοῖρα
μὴ δυναμένη διὰ τὴν μικρότητά της ν' ἀντιταχθῇ περιέπλεε τὰ
Μεσσηνιακὰ φρούρια.

Ἐκ τοῦ ἔχθρικοῦ στόλου 30 τὰ μεγαλείτερα ἐπετέθησαν
κατὰ τῆς Ἑλληνικῆς μοίρας, τὰ δὲ μικρότερα αὐτῶν ἔπλεον
πρὸς τὸ στόμιον τοῦ λιμένος Νεοκάστρου, διὰ νὰ ἀποβιβάσουν
στρατὸν εἰς τὴν Σφακτηρίαν.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ὑπάρχοντος ἐντὸς τοῦ Νεοκάστρου
τοῦ πλοίου τοῦ Α. Τσαμαδοῦ, εἰσῆλθεν ἐν αὐτῷ ὁ Α. Μαυροκορ-
δάτος καὶ μετὰ τοῦ πλοιάρχου Τσαμαδοῦ ἀπέβη εἰς Σφακτη-
ρίαν πρὸς ἐπιθεώρησιν, εὐρὼν ἐκεῖ τὸν Σταῦρον Σακίνην καὶ Δ.
Σακτούρην διευθετοῦντας τὰ τοῦ πολέμου. Ἄλλ' αἰφνης ἄπειρον
πλῆθος Ἀραβικοῦ στρατοῦ ἀποβιβάσθην εἰς τὴν νῆσον κατέλαβε
καὶ ἐκυρίευσεν αὐτήν. Οἱ δὲ ἐν αὐτῇ ναυτικοὶ καὶ αὐτὸς ὁ Τσα-
μαδὸς ἀπωλέσθησαν ἐκτὸς ἐκείνων οἵτινες κολυμβῶντες ἐσώθησαν
εἰς τὰ πλοῖά των. Διεσώθη δὲ μετ' αὐτῶν καὶ τοῦ Α. Μαυρο-

κορδάτος εύρεθείς ἐπιθεωρῶν πρὸς ἄλλο τῆς νήσου μέρος. Καὶ τὰ μὲν ἐν τῷ λιμένι Ἑλληνικὰ πλοῖα, κόψαντα τὰς ἀγκύρας ἐξῆλθον τοῦ στομίου τοῦ λιμένος πρὶν ἢ συμπυκνωθεῖς ὁ ἐχθρικός στόλος ἀποκλείσῃ τὸ στόμιον, τὸ πλοῖον ὅμως τοῦ Τσαμαδοῦ α" Ἀρης» περιέχον καὶ τὸν διασωθέντα Μαυροκορδάτον, περιέμενεν ἀρκετὸν χρόνον ἐπὶ τῇ ἐλπίδι νὰ διασώσῃ τὸν πλοίαρχόν του, ἀλλὰ μαθὼν ἀκολούθως τὴν ἀπώλειάν του καὶ ἐν μέσῳ τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου περικλεισμένον ἐτόλμησε δι' ἀπαράδειγματίστου ἀνδρείας καὶ τόλμης νὰ διέλθῃ κανονοβόλουν τὰ περικυκλοῦντα αὐτὸ ἐχθρικὰ πλοῖα· διασχίσαν δὲ τὰ κλείοντα τὸ στόμιον, πλοῖα ἡδυνήθη νὰ σωθῇ διὰ τῆς ἐμπειρίας καὶ τοῦ ἡρώισμοῦ τῶν διευθυνόντων αὐτὸ γενναίων πλοιάρχων Δ. Σακτούρη καὶ Βώκου καὶ τῶν ἀτρομήτων ναυτῶν, οἵτινες δεξιόθεν, ἀριστερόθεν, ἔμπροσθεν, καὶ ὀπίσθεν ἐκανονοβόλουν καὶ ἐτουφέκίζον πατοῦντες τὰς ἐπὶ τοῦ καταστρώματος πεφυρακτωμένας μύδρους, τὰς ἀκαταπαύστως καὶ βροχηδὸν παρὰ τῶν ἐχθρικῶν πλοίων ῥιπτομένας, καὶ δισπαρμένας ἐφ' ὅλου τοῦ καταστρώματος τοῦ πλοίου.

Ἐν τοιαύτῃ ἀπελπιστικῇ καταστάσει διέκειτο, ὅταν πλοῖον ἐχθρικόν, πλήρες τολμηρῶν ναυτῶν Εὐρωπαϊῶν καὶ στρατιωτῶν Αἰγυπτίων, ἐπειρᾶτο νὰ κάμῃ ἔφοδον ἐντὸς αὐτοῦ. Τότε ἀπελπισθέντες οἱ ἐν αὐτῷ ναῦται, ἐπειδὴ τὸ ἐχθρικόν πλοῖον ἦτο ἐγγὺς νὰ πράξῃ τοῦτο, ἅπαντες ἔκραζαν μιᾷ φωνῇ φωτιά εἰς τὴν πυριταποθήκην (τζεπχανὲ) καὶ ἐν τῷ ἅμα 2 ναῦται ἔλαβον εἰς χεῖρας ἀνημμένας τὰς μίξεις· τοῦτο ἰδὼν ὁ ἐχθρὸς ὡς εὐρισκόμενος πλησίον, διὰ νὰ μὴ συναπολεσθῇ ἀπεσύρθη.

Καὶ οὕτως ἡδυνήθη τὸ ἡρωϊκὸν τοῦτο πλοῖον ὁ α" Ἀρης» νὰ διαφύγῃ τοὺς ἐχθροὺς καὶ τὴν καταδίωξιν τῶν ὀπίσθεν πλοίων συμβάσαν ἐκ τῆς κατὰ τύχην καταφλέξεως ἐνὸς ἐχθρικοῦ πλοίου.

Ἡ ἄλωσις τῆς Σφακτηρίας συνεπέφερε καὶ τὴν ἄλωσιν πολλῶν ἄλλων παραλίων μερῶν ἀπὸ τὰ πολυπληθῆ καὶ ἰσχυρὰ τοῦ Ἱμβραχίου στρατεύματα.

Ὁ δὲ ὑπὸ τὸν Μιαούλην Ἑλληνικὸς στόλος μὴ δυνάμενος νὰ φέρῃ βλάβην τινὰ κατὰ τοῦ ἐχθρικοῦ, τὸ ἐσπέρας εἰσέπλευσεν

εἰς τὸν λιμένα τῆς Μεθώνης ὅπου ἦσαν προσωρμισμένα διάφορα ἐχθρικά πλοῖα μεγάλα καὶ μικρὰ 25 τὸν ἀριθμὸν, φεργάται, κορβέται, βρίκια καὶ λοιπὰ, ἔρριψε κατ' αὐτῶν 5 πυρπολικά ἅτινα κατέκαυσαν ἅπαντα συνάμα δὲ καὶ μίαν πυριταποθήκην τοῦ φρουρίου, παρακειμένην εἰς τὰ πυρποληθέντα πλοῖα.

Κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν ὕστερον ἀπὸ στενωτάτην πολιορκίαν ξηρᾶς τε καὶ θαλάσσης δι' ὅλων τῶν Εὐρωπαϊκῶν πολιορκητικῶν μέσων καὶ ἐτοιμασιῶν, διότι ὅλοι ἐν γένει οἱ ἀρχηγοὶ τοῦ στρατοῦ ἦσαν Εὐρωπαῖοι, ἠνάγκασε τοὺς ἐν τῷ φρουρίῳ πολιορκουμένους νὰ παραδοθῶσι διὰ συνθηκῶν. Ἐντὸς τοῦ φρουρίου κατὰ τὴν παράδοσιν, εὐρέθη τροφὴ ἡμερῶν 10 καὶ ὕδωρ 4· ἡ κυρίεσις τοῦ φρουρίου τούτου ἐβοήθησε μεγάλως τὸν Ἰμβραϊτὴν διὰ τε τὸ εὐρύχωρον τοῦ λιμένος τῆς καὶ διὰ τὴν προσέγγισίν του εἰς Σοῦδαν τῆς Κρήτης ὁπόθεν μετέφερεν ὁ στόλος του πάντα ὅσα ἦσαν ἀναγκαῖα διὰ τὸ στρατόπεδόν του.

Ἀπελπισθεῖς ὁ Ἑλληνικὸς στόλος τοῦ νὰ φέρῃ συστηματικὴν καὶ ἀποτελεσματικὴν βλάβην εἰς τὸν κραταῖον Αἰγυπτιακὸν στόλον, ὅστις κατῴρθωσε καὶ δυνάμεις μεγάλας νὰ μεταφέρῃ κατὰ τῆς Πελοποννήσου καὶ ὁρμητήριον ἀσφαλέστερον νὰ ἐπιτύχῃ διὰ τὸν στόλον του, σπεύδων δ' ἀπ' ἐτέρου νὰ ἀντικρούσῃ τὸν ἐτοιμαζόμενον εἰς ἐξοδὸν Βυζαντινὸν στόλον ἠτοίμασε νέαν μοῖραν πρὸς ἀντίκρουσίν του, συγκειμένην ἐξ 28 πολεμικῶν πλοίων καὶ 8 πυρπολικῶν ὑπὸ τὸν Γ. Σακτούρην, Γ. Ἀνδρουτσὸν καὶ Ν. Ἀποστόλην.

Κατὰ τὰς ἀρχὰς Μαΐου τοῦ αὐτοῦ ἔτους συνεκρούσθη ἡ ὑπὸ τὸν Σακτούρην μοῖρα κατὰ τὴν Ἰμβρον καὶ Καρᾶ μπαμπᾶν μετὰ τοῦ Τουρκικοῦ στόλου συγκειμένου ἐκ 53 πλοίων· ἐπειδὴ δὲ σκοπὸς τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου ἦτο νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τῆς Σάμου, πρὸς ματαίωσιν τούτου ὁ γενναῖος Σακτούρης προσωρμίσθη εἰς τὸ στενωτάτον μεταξὺ Σάμου καὶ Ἀσίας μέρος, ὅπου ἐφωρμίσαντος τοῦ ἐχθρικοῦ κατὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου εὗρον εὐκαιρίαν οἱ ἀτρόμητοι πυρπολισταί, Κανάρης, Γ. Βατικιώτης, Α. Ῥαφαλιᾶς καὶ Δ. Καλογιάννης καὶ προεκόλλησαν τὰ πυρπολικά των

εἰς 2 ἐχθρικός φεργάτας καὶ 2 βρίκια μεγάλα τῆς Βαρβαρίας τὰ ὅποια κατέκαυσαν, τὰ δὲ πληρώματα καὶ αἱ ἐν αὐτῷ ἀποσκευαὶ ἀνετηνάχθησαν εἰς τὸν ἀέρα. Μετὰ τὴν ἐνδοξὸν αὐτὴν νίκην τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου, ὁ ἐχθρικός περίτρομος καὶ μετὰ μεγάλης βλάβης ἀπεσύρθη εἰς Κρήτην.

Ἡ εἰρημένη μοῖρα κινήσασα κατὰ τὰ τέλη Μαΐου συνηντήθη κατὰ τὴν Τένεδον μετὰ τοῦ Βυζαντινοῦ στόλου, συγκειμένου ἐκ 3 φεργατῶν, 10 κορβετῶν καὶ 38 βρικίων καὶ παρηκολουθούμενου ὑπὸ πολλῶν φορτηγῶν, καὶ συνεκρότησε μάχην καθ' ἣν 60 φορτηγὰ πλοῖα πλήρη τροφῶν καὶ πολεμοφοδίων, ἐγένοντο λεία τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου, ἥτις διενεμήθη τῇ διαταγῇ τῶν ναυάρχων κατ' ἀναλογίαν εἰς ὅλα τὰ πλοῖα.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ὁ Ἑλληνικός στόλος κατῴρθωσε νὰ ἀπομονώσῃ τὴν ἐχθρικήν ναυαρχίδα τὴν μεγαλειτέραν τῶν ἄλλων, φέρουσαν 66 κανόνια, ἣν διὰ 2 πυρπολικῶν τῶν ἐκ τῆς νήσου Σπετσῶν Ι. Ματρούζου καὶ Α. Μουσοῦ νὰ κατακαύσῃ. Ἐντὸς τῆς πυρποληθείσης φεργάτας ὑπῆρχον πολλαὶ καλῶς ἐτοιμασμέναι σχεδιαὶ ἵνα χρησιμεύσωσι διὰ τὴν ἄλωσιν τοῦ Μεσολογίου, πολλὰ πολεμοφόδια, πολιορκητικαὶ μηχαναὶ καὶ τὸ ταμίειον. Ἐν τῇ καταστροφῇ τῆς ἡ φεργάτα αὕτη συμπαρέλαβε καὶ 900 ὡς ἔγγιστα ναύτας καὶ ἀξιωματικούς καὶ 150 πυροβολιστάς. Ἐπίσης κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν ἕτερον πυρπολικὸν τοῦ ἐξ Ὑδρας Μ. Μπούτη προσκολληθὲν εἰς μίαν κορβέταν 34 κανονίων τὴν ἔκαυσεν αὐτανδρον. Ἐκ τῶν ἐπιτυχιῶν τούτων φόβος καὶ τρόμος κατέλαβε τοὺς ἐχθροὺς καὶ οἱ μὲν μετὰ τοῦ Καπετᾶν πασσᾶ εἰς Σοῦδαν διεσώθησαν κατὰ τὸ τέλος τοῦ μηνός, τὰ δὲ ἄλλα πλοῖα 20 τὸν ἀριθμὸν διασκορπισθέντα κατέφυγον εἰς τὴν Κάρυστον. Μία δὲ κορβέτα ὑπὸ 2 Ἑλληνικῶν βρικίων καταδιωκομένη, ἔπεσεν εἰς τοὺς βράχους τῆς νήσου Σύρου καὶ ἐκῆη παρὰ τῶν ἐν αὐτῇ· ὁ δὲ πλοίαρχος καὶ τὸ πλήρωμά του 200 περίπου τὸν ἀριθμὸν ἐν οἷς καὶ 25 Εὐρωπαῖοι παρεδόθησαν εἰς τοὺς κατοίκους τῆς Σύρου δυτικούς ὄντας, οἵτινες φοβούμενοι μᾶλλον τοὺς ἐπ' ἐλπίδι σωτηρίας καταφυγόντας ἐκαὶ ἐξῆλθον εἰς προὔπανά-

τησίν των με λευκὴν σημαίαν· τοῦτο μαθόντες οἱ Ἕλληνες ἐφό-
νευσαν τοὺς Εὐρωπαίους καὶ μέρος τῶν Τούρκων, τοὺς δὲ λοι-
ποὺς μετέφερον εἰς Ὑδραν. Τότε συνελήφθησαν παρὰ τῶν Ἑλ-
ληνικῶν πλοίων καὶ 5 Αὐστριακὰ φέροντα πολεμοφόδια, πολιορ-
κητικὰς μηχανὰς, κανόνια καὶ ἄλλα πολεμικὰ εἶδη πρὸς χρῆσιν
τῶν πολιορκητῶν τοῦ Μεσολογγίου. Οὕτω τὰ Ἑλληνικὰ πλοῖα
κατὰ τὸ τέλος τοῦ μηνὸς τούτου παρακολουθοῦντα τὰ διασκορ-
πισθέντα ἐχθρικά εὗρον κατὰ τὴν Μῆλον ἐτέραν μοῖραν τοῦ Ἑλ-
ληνικοῦ στόλου ὑπὸ τὸν ναύαρχον Μιαούλην μετὰ τοῦ ὁποίου ἐνω-
θέντα εἰσῆλθον εἰς τὸν λιμένα τῆς Μήλου. Κατὰ τὸν αὐτὸν χρό-
νον ἡ λαμπρὰ αὕτη νίκη τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου ἐπανηγγερίσθη
λαμπρότατα εἰς τὸ Ναύπλιον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ'.

1826.

"Ετος ΣΤ'.

Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρόντος ἔτους ὁ Μεχμέτ Ἀλῆς ἐτοιμάσας ἰσχυρὸν στόλον συγκείμενον ἐκ φεργατῶν, κορβετῶν καὶ βρικίων τὸν ἀριθμὸν 80 μεθ' ὧν συναριθμοῦνται τὰ πλοῖα τοῦ Βυζαντίου καὶ τῆς Ἀφρικῆς καὶ 70 φορτηγὰ, ἐξ ὧν τὰ ἡμισυ Αἰγυπτιακὰ καὶ τὰ λοιπὰ Εὐρωπαϊκὰ, περιέχοντα στρατὸν, πολυἀριθμον, πολεμοφόδια, ἀποσκευὰς, ἵππικόν, πυροβολικὸν καὶ τροφάς, μετέβη ἀνενοχλήτως εἰς τὸ σύννηθες ὁρμητήριόν του τὸ λιμένα τοῦ Νεοκάστρου. Ὁ δὲ Ἰμβράημ πασᾶς διαθέσας τὰ τῆς Πελοποννήσου, διέβη μετὰ τοῦ στόλου του εἰς τὰς Πάτρας, διήλθε τὸν Κορινθιακὸν κόλπον, ὅπου ἐλθὼν εἰς συνέντευξιν μετὰ τοῦ Κιουτάχῃ καὶ λοιπῶν ἀρχηγῶν τῶν ἐχθρικῶν στρατευμάτων τῶν πολιορκούντων τὸ Μεσολόγγιον, ἐσχέδιασε τὴν κατὰ τοῦ Μεσολογγίου ἐκστρατείαν του· φθάσας λοιπὸν ἔξωθεν τοῦ Μεσολογγίου μετὰ τοῦ στόλου ἐξ 90 πλοίων συγκειμένου, εἶδε φθάσαντα ταυτοχρόνως καὶ τὰ Ἑλληνικὰ ὑπὸ τὸν Μιαούλην 27 τὸν ἀριθμὸν, ὅλα Ὑδραϊκὰ, διότι τῶν λοιπῶν νήσων δὲν εἶχον εἰσέτι φθάσει.

Κατὰ τὰς ἀρχὰς Μαρτίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους οἱ Ἕλληνες μὲ ὅλην τὴν ἀδυναμίαν συντρέχοντες εἰς τὰς ἐθνικὰς ἀνάγκας, ἐσχέδιασαν ν' ἀποστείλουν πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῆς Χαλκίδος ἀνα-

λόγους στρατιωτικὰς δυνάμεις, ἵνα καταλάβωσι τὸ κέντρον τῶν ἐχθρικῶν δυνάμεων τὴν Κάρυστον, ὅπου διέμενε ὁ κραταῖος Ὁμέρ πασᾶς μὲ ἀξιόμαχον τοῦ τόπου στρατόν. Ὁθεν, ὑπὸ τὸν ἀρχηγὸν Φαβιέρον συνεκέντρωσαν περὶ τὰς 3 χιλ. τακτικὸν στρατόν παρ' αὐτοῦ διωργανωθέντα καὶ σχηματισθέντα καὶ μέρος ἀτάκτου στρατοῦ ὑπὸ τὸν Ν. Γρυζώτην. Διὰ τὴν ἐκστρατείαν ταύτην καὶ τὴν διατήρησιν τῶν ἐνεργειῶν τῆς ἡτοίμασαν καὶ ἀνάλογον θαλάσσιον δύναμιν ἣτις ὅμως ἔνεκα αἰτιῶν τοῦ γενικοῦ στόλου ἔχοντος πλείστας ὅσας σπουδαίας ἀποστολάς, δὲν ἡδυνήθη νὰ φθάσῃ ἐγκαίρως καὶ λάβῃ μέρος, ὁ δὲ Φαβιέρος ἔχων πάντα τὰ τῆς ἀποστολῆς του ἔτοιμα καὶ σπεύδων μετεβίβασε τὸν στρατόν του διὰ διαφόρων ἄλλων μικρῶν πλοίων, ἀλλὰ στερούμενος τῶν πρὸς συντήρησιν αὐτοῦ ἀναγκαίων τροφῶν καὶ διαφόρων ἄλλων πολεμικῶν μέσων τὰ ὅποια ἡ ἔτοιμασθεῖσα θαλάσσιος δύναμις ἡδύνατο νὰ διευκολύνῃ καὶ νὰ ἀναπληρώσῃ, πρὸς δὲ καὶ ἔνεκα πολλῶν ἄλλων συμβάντων τότε ἀπρόπτων κωλυμάτων, μετὰ καρτερικώτατον καὶ γενναϊότατον ἀγῶνα ἀπέναντι τοσοῦτων ἐλλείψεων, κατέρωθσε νὰ ἀποκρούσῃ τὰς συγκεντρωθείσας ἐκεῖσε ὑπὸ τὸν Ὁμέρμπετη μεγάλας ἐχθρικὰς δυνάμεις καὶ μὲ τακτικὴν ὑποχώρησιν, ἄνευ σπουδαίας τοῦ στρατοῦ του βλάβης, νὰ ἀποσυρθῇ ἐκεῖθεν διὰ 9 πλοίων Ψαριανῶν καὶ Ὑδραϊκῶν τὰ ὅποια τότε ἐπρόφθασαν νὰ ἔλθουν ἐξ Αἰγίνης καὶ Ὑδρας καὶ τὰ ὅποια ἀφοῦ ἐφωδίασαν ἀπὸ τροφὰς τοὺς πεινῶντας στρατιώτας του, διέσωσεν αὐτοὺς τοῦ κινδύνου εἰς ὃν εὐρίσκοντο ἀπέναντι μεγάλων δυνάμεων τοῦ ἐχθροῦ καὶ τοὺς μετέφεραν ὅπου νέα ἀνάγκη τοὺς ἐκάλει.

Ἡ περίστασις αὕτη εἶτω παράδειγμα ὅτι εἰς τὴν Ἑλλάδα οὐδεμία κίνησις τῆς ζηρᾶς, οὐδεμία ἐνέργεια ὅποιαδήποτε καὶ δι' ὅποιουδήποτε ἀρχηγοῦ καὶ στρατοῦ διευθυνομένη δύναται νὰ φθάσῃ εἰς αἰσίον ἀποτέλεσμα ἄνευ τῆς συνδρομῆς τῆς θαλασσίου δυνάμεως· τοῦτο δὲ καταφαίνεται ὅχι μόνον εἰς τὰς κινήσεις τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῶν Τούρκων, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς κινήσεις τῶν Τούρκων κατ' αὐτῶν τῶν Ἑλλήνων. Παράδειγματα δὲ

καταδεικνύοντα τοῦτο εἶναι τὰ ἀλωθέντα καὶ πολιορκιθέντα ἐχθρικά φρούρια, αἱ συγκεντρωθεῖσαι ὅπως μεταβιβασθῶσιν εἰς τὴν Ἑλλάδα πρὸς καταστολὴν τῶν ἐπαναστάσεων εἰς τὰ παράλια τῆς Ἀσίας διάφοροι ὀθωμανικοὶ στρατοὶ τῶν ὁποίων τὴν ἀποτυχίαν καὶ τὴν καταστροφὴν ἐπέφερον αὐτὰ τὰ Ἑλληνικὰ πλοῖα, δοξάσαντα διὰ τῶν θαλασσίων κατορθωμάτων των τὴν ἐπανάστασιν τῆς Ἑλλάδος καὶ τελευταῖον αὐτὸ τὸ Μεσολόγγιον τὸ ὁποῖον δὲν ἤθελε παραδοθῇ ἂν ὁ Ἰμβραήμης δὲν τὸ ἐξηνάγκαζε διὰ τῆς θαλασσίου δυνάμεως.

Κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν τὰ Ἑλληνικὰ πλοῖα μ' ὅλην των τὴν σμικρότητα ἀπέναντι τοῦ μεγέθους τῶν ἐχθρικών, τὸ ὁποῖον ὁμως ἐσυνειθισαν νὰ καταφρονοῦν, ἐτόλμησαν νὰ ἔλθουν εἰς σύγκρουσιν, καθ' ἣν ὁ ἀτρόμητος πυρπολιστὴς Μ. Μπούτης διηύθυνεν τὸ πυρπολικόν του ἐναντίον μιᾶς κορβέτας, ἀλλὰ πλεῖστα ἐχθρικά κανονοβολοῦντα κατ' αὐτοῦ, κατώρθωσαν νὰ ῥίψουν τοὺς ἱστούς του. Ἄλλος πυρπολιστὴς ὁ καὶ εἰς ἄλλους ἐμπρησμοὺς ἀνδραγαθήσας Θ. Βῶκος μεταξὺ 2 μεγάλων φεργατῶν τῶν Ἰργιάλας καὶ Καπετάνιας καλουμένων κατώρθωσε νὰ προσκολλησῇ τὸ πυρπολικόν του, ἀλλ' ἀτυχῶς πληθὺς βολῶν μηδραλίων καὶ τουφεκίων ἐκ τοῦ σύνεγγυς βροχηδὸν πιπτόντων, κατέκοψε τὴν χεῖρά του, καθ' ἣν στιγμὴν κρατῶν τὴν δαδα διὰ νὰ μεταδώσῃ τὸ πῦρ ἐξησφαλιζέτο πρὸς τὴν πρύμναν τοῦ πυρπολικοῦ. Οὕτω δὲ ἀπωλέσθη εἰς ἐκ τῶν ἡρώων πυρπολιστῶν, ὧν αἱ πράξεις κατέχουσι ἀξιοσημεῖωτον σελίδα εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ἱστορίαν.

Τὴν ἐποχὴν ταύτην ὁ ναύαρχος Μιαούλης ἀποστείλας πολέμικον πλοῖον εἰς τὸ φρούριον Χλουμουτσί, διέσωσε τοὺς ἐκεῖ πολιορκουμένους, ἐν ἀπελπισίᾳ διακειμένους καὶ ἀνδρείως μαχομένους Ἕλληνας. Ἀκολούθως σπεύδων νὰ ἐφοδιάσῃ τὸ πᾶσχον ἔλλειψιν τροφῶν Μεσολόγγιον καὶ μὴ ἔχων τὰ μέσα πρὸς ἀγορὰν τοιούτων, ἐνήργησε συνεισφορὰν τῶν πλοιάρχων τοῦ στόλου του δι' ἧς ἐπρομηθεύθη ἀρκετάς. Καίτοι τὸ στόμιον τοῦ Μεσολογγίου στενῶς ἐπροφυλάττετο ἀπὸ ἐχθρικά πλοῖα δι' ἐντέχων ἀκροβολισμῶν καὶ συγκρούσεων διὰ τῶν πυρπολικῶν του, κα-

τώρθωσε νὰ μεταβιβάσῃ εἰς τοὺς πολιορκουμένους διὰ τῶν λέμβων τὰς προμηθευθείσας παρ' αὐτοῦ τροφὰς διὰ τῆς θέσεως Πεταλᾶ.

Τὸν αὐτὸν καιρὸν κατὰ τὰ νησίδια τοῦ Δραγαμέστου, ὁ ἐχθρικός στόλος κατώρθωσε νὰ σχηματίσῃ πυρπολικά τὰ ὅποια ἐδοκίμασε νὰ τὰ προσκολλήσῃ εἰς τὰ Ἑλληνικά. Ἀλλ' οἱ Ἕλληνες παίζοντες ὡς τὰ παιδιά τοὺς ἀστραγάλους, διὰ νὰ καταφρονήσουν τοσοῦτον τοὺς ἐχθροὺς των, ἔστειλαν λέμβους τινὰς με εὐτόλμους ναύτας πρὸς τὸ πυρπολικὸν εἰς θ, πρὶν ἢ εἰσπηδήσουν οἱ ἀτρόμητοι ναῦται τὸ ἐγκατέλειψαν οἱ ἐν αὐτῷ Ὀθωμανοὶ καὶ οὕτω πλησίον ἐρρίφθη εἰς ἓν νησίδιον. Ἐκ τούτων οἱ Ἕλληνες ἀφαιρέσαντες πᾶν ὅ,τι τοῖς ἐχρειάζετο, ἀκολούθως τὸ ἔκασαν.

Ὁ ἐχθρικός δὲ στόλος ἰδὼν ματαιωθείσαν καὶ τὴν τελευταίαν αὐτοῦ ἀπόπειραν ἀπεμακρύνθη. Λαβόντες δ' ἐκ τούτου καιρὸν οἱ Ἕλληνες, εἰσεκόμισαν καὶ ἄλλας τροφὰς εἰς τὸ Μεσολόγγιον.

Τὴν αὐτὴν ἐποχὴν πρὸς τὰ παράλια τῆς Κυλλήνης (Λαρέντζας) περιπλέων ὁ ναύαρχος Μιαούλης διέσωσεν ἀπὸ τὴν σφαγὴν καὶ αἰχμαλωσίαν πλείστας οἰκογενείας Ἑλληνικὰς καταδιωκομένας ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ μετεβίβασεν αὐτὰς διὰ τῶν λέμβων του εἰς τὴν Ζάκυνθον. Καθ' ἣν δὲ στιγμὴν οἱ διασώσαντες αὐτοὺς ναῦται ἠτοιμάζοντο νὰ ἐξέλθουν πρὸς καταδίωξιν τῶν Τούρκων, ἀναφανέντος τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου, ἀνεκλήθησαν καὶ ἤρχισαν τὴν ναυμαχίαν.

Κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην ὅσον μικρὸς καὶ ἂν ᾗτο ὁ ἀριθμὸς τῶν Ἑλληνικῶν πλοίων, ὅσον μικρὰ ἡ δύναμις των ἀπέναντι τοῦ κολοσσιαίου στόλου καὶ τῶν μεγίστων δυνάμεων τοῦ ἐχθροῦ, ἡ εὐτολμία καὶ ἡ γενναιότης τῶν Ἑλλήνων ἐφάνη παραδειγματικὴ καὶ ἀξιοθαύμαστος.

Ὅχι μόνον τὰ μεγάλα πλοῖα τὰ ἀπαρτίζοντα τὸν Ἑλληνικὸν στόλον (λέμβοι ἀπέναντι τῶν ναυτικῶν φρουρίων φαινόμεναι) ἀλλὰ καὶ αὐτὰ τὰ μικρὰ πλοιάρια τὰ τὸν στόλον ἐνίοτε παρακολουθοῦντα, τόσον κατεφρόνουν τὸν ἐπὶ τῷ πλήθει καὶ τῷ μεγέθει τῶν πλοίων του ἀλαζονευόμενον ἐχθρὸν, ὥστε ἐπὶ τῆς τε-

λευταίας ναυμαχίας ἡ παρευρεθεῖσα κατὰ τύχην μὲ τὸν στόλον πάσσαρα τοῦ διευθύνοντος τὴν ἐντὸς τοῦ Μεσολογγίου σχηματισθεῖσαν μοῖρα καταλλήλων μικρῶν πλοικρίων μοιράρχου Κ. Τρικούπη, πλησιάσασα τὴν Ὀθωμανικὴν ναυαρχίδα ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν μεγάλων πλοίων τοῦ Ἑλλ. στόλου, ἤρχισε καὶ νὰ κανονοβολῇ τὴν πρύμναν αὐτῆς. Τέλος πάντων ἡ τοσαῦτα ἀνδραγαθήματα κατ' ἐκεῖνα τὰ μέρη διαπράξασα Ἑλληνικὴ Ὑδραϊκὴ μοῖρα ὑπὸ τὸν ναύαρχον Μιαούλην, μὴ δυναμένη νὰ παρατείνῃ τὴν ἐκεῖσε διαμονὴν της, διότι καὶ ἐπισκευῶν εἶχε ἀνάγκην καὶ τροφῶν παντελῶς ἐστερεῖτο, ἀδυνάτου ὄντος νὰ προμηθευθῇ ἐξ Ὑδρας ἕνεκα τῆς μεγάλης κακοκαιρίας, καὶ ἐπειδὴ ἡ περιμενομένη ἐκ Σπετσῶν μοῖρα δὲν ἐφαίνετο, ἠναγκάσθη νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὰ ἴδια. Μετ' ὀλίγον δὲ ἀπεσύρθη ἐκ Πατρῶν καὶ ὁ ἐκεῖσε σταθεύων Ἀλγερινὸς στόλος, ἐπιστρέψας εἰς τὰ ἴδια διακινδυνεύσας κατὰ τὸν διάπλουν καὶ τὰ πάνδεινα παθῶν ἐκ τῶν τρικυμιῶν παρὰ τὸ ἀκρωτήριον Πάπα.

Κατὰ τὰ τέλη τοῦ Ὀκτωβρίου ἡ μοῖρα τῶν Σπετσῶν ἐκίνησε πρὸς τὸ Μεσολόγγιον, ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθη νὰ προχωρήσῃ ἕνεκα τῆς μικρότητός της εἰμὴ μέχρι τῶν νήσων Σκρόφας. Ἀλλ' ὁ γενναῖος καὶ καλὸς πατριώτης Μιαούλης ὁ τοσαῦτα ὑπὲρ τοῦ Μεσολογγίου καὶ τῶν διακινδυνευόντων μερῶν τῆς Πελοποννήσου διαπράξας, ἀνυπόμονος ἦτο νὰ ἐπανελθῇ εἰς τὸν ἀγῶνα, ὡς καὶ αὐτοὶ οἱ ναῦται τοῦ οἵτινες ἐπὶ τῆς ἐνδόξου Ὑδρας κατοικοῦντες, καὶ αὐτὸ τὸ ὕδωρ διὰ χρημάτων προμηθεύμεναι, ἐξ αἰσθήματος πατριωτισμοῦ δὲν ἐζήτουν μισθούς. Ἀλλὰ πολεμοφόδια καὶ τροφάς πῶς ἤθελον οἰκονομῆσει; Ἐνῶ καὶ τὸ ταμεῖον ἦτο κενόν καὶ οἱ πρόκριτοι εἶχον ἐξαντλήσει τοὺς θησαυροὺς των, καὶ τὸν στόλον των εἰς τὰς γενικὰς ναυμαχίας ὑπὲρ τῆς ἀπελευθερώσεως τοῦ ἔθνους. Ὅθεν καὶ οἱ διοικοῦντες τότε καὶ τὸ νομοθετικὸν σῶμα καὶ οἱ ἔμποροι τῆς Σύρου καὶ πολλοὶ ἄλλοι καὶ διάφοροι ἀληθεῖς πατριῶται, καταθέσαντες διὰ γενικῆς συνεισφορᾶς τὰ ἀπαιτούμενα ἠτοίμασαν πρὸς ἐκστρατεῖαν τὸν στόλον, ὅστις ἐξέπλευσεν ἀπὸ τὴν Ὑδραν κατὰ τὴν 20 Δεκεμβρίου, συγκεῖμενος ἐξ

20 πλοίων ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ ναυάρχου Μισούλη, καὶ 4 Ψαριανῶν. Τὰ δὲ τῶν Σπετσῶν μεταβάντα ὡς εἴρηται μέχρι τῆς νήσου Σκρόφας, ἐπέστρεψαν εἰς τὰ ἴδια, τρία δὲ μόνον ἐξ αὐτῶν συναντήσαντα ἐν τῇ ἐπιστροφῇ των ἐκπλέοντα τὸν Μισούλην, ἠνώθησαν προθύμως μετ' αὐτοῦ, καὶ οὕτω ἐγένοντο ἐν ὄλῳ εἰκοσι καὶ ἑπτὰ. Κατὰ τὴν πορείαν τοῦ στόλου τούτου συμβάσης τρικυμίας, ἐδυθίσθη τὸ πυρπολικὸν τοῦ ἀνδρείου Πιπίνου, διασωθέντος αὐτοῦ καὶ τοῦ πληρώματός του. Τὴν ἐκπλουν του ὁ ναύαρχος Μισούλης ἐγνωστοποίησεν εἰς τοὺς ἐν τῷ Μεσολογγίῳ πολιορκουμένους καὶ ἔδωκεν εἰς αὐτοὺς νέον θάρρος καὶ νέας ἐλπίδας· διότι εἰς τοσαύτην στερήσειν τροφῆς εἶχον φθάσει ὥστε τελευταῖον 30 δράμια ἄρτος διενέμετο εἰς ἕκαστον ἄτομον.

Ὁ Ἑλληνικὸς στόλος ἠγκυροβόλησεν εἰς τὸ Μεσολογγίον ἐπὶ τῷ σκοπῷ νὰ μεταδώσῃ τὰς ὁποίας εἶχε τροφὰς καὶ πολεμοφόδια· ἀλλ' ἐνῷ κατεγίνετο εἰς τοῦτο αἴφνης 14 φεργάται, 2 κορβέται καὶ βρίκια τοῦ ἐχθροῦ ἐκινήθησαν κατ' αὐτοῦ, ὄντος ἀραγμένου ἐπὶ τῆς ἀγκύρας ἕνεκα τῆς μεγάλης τρικυμίας καὶ τὸν ἐπλησίασαν ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε οἱ ἀτρόμητοι ναῦται ὅπως τὸν σώσουν κόψαντες τὰς ἀγκύρας ἀπεσύρθησαν εἰς Σκρόφας.

Κατὰ τὸν χρόνον ἐκεῖνον μία κορβέτα Βυζαντινὴ ἐλάθισεν εἰς τὰ ῥηχὰ τοῦ Προκοπανίστου. Κατ' αὐτῆς ἔσπευσεν δρομαίως ὁ ἀτρόμητος πυρπολιστὴς Πολίτης καὶ τὴν κατέκαυσε διὰ τοῦ πυρπολικοῦ του μετὰ τῶν ἐν αὐτῇ 300 Τούρκων καὶ 30 ναυτολογημένων Χρηστιανῶν. Ὁ πυρπολισμὸς οὗτος καὶ ὁ κρότος τῆς ἀναφλεχθείσης πυρίτιδος τόσον ἐξεφόδισε τοὺς ἐχθροὺς ὥστε 20 πλοῖα ἐχθρικὰ τὸ ἀκρωτήριον Πάπα περιπλέοντα ἀντὶ νὰ δράμωσι κατὰ τῶν Ἑλλήνων, ἔφυγαν ἔντρομα καὶ διεθώθησαν ἐντὸς τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου.

Κατὰ τὴν 46 τοῦ αὐτοῦ 60 πλοῖα τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου ἐξήλθον τῶν Πατρῶν· ταῦτα ἰδὼν ὁ πλέων ἐξῴθεν τοῦ Μεσολογγίου πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ νὰ εἰσπαγᾷ τροφὰς καὶ πολεμοφόδια Ἑλληνικὸς στόλος, ἔδραμεν εἰς συνάντησίν των, ὅτε 2 πυρπολικά τῶν ἐχθρῶν πλοῖα τὸν ἐπλησίασαν· κατ' αὐτῶν οἱ ἀτρόμητοι ναῦται ἐπι-

πεσόντες, τὸ μὲν κατέλαβον, φυγόντων αἰσχυρῶς τῶν ἐν αὐ-
τῷ, τὸ δὲ ἐσώθη διὰ τῆς φυγῆς. Τότε ὁ μὲν Τουρκικὸς στόλος
εἰσέπλευσεν εἰς τὸν λιμένα τῶν Πατρῶν, ὁ δὲ Ἑλληνικὸς εἰς τὸν
τοῦ Μεσολογγίου, ὅπου ἀνεγκύσας τὰς πρὸ ὀλίγου ἐγκατα-
λειφθείσας ἀγκύρας του, ἐφωδίασε τὸ Μεσολόγγιον διὰ τῶν λέμ-
βων του μὲ ὅσας ἔφερε τροφὰς καὶ πολεμοφόδια καὶ μὲ 7000
κοιλὰ ἀραβοσίτου.

Οὕτως ἡ φρουρὰ τοῦ Μεσολογγίου ἐπρομηθεύθη διὰ δύο μῆνας
τροφάς. Καθ' ἣν δὲ ἡμέραν ἦτο ἔτοιμος νὰ ἐκπλεύσῃ εἰς τὰ ἴδια,
ὥς ἐκτελέσας ἀκριβέστατα τὴν ἀποστολὴν του, ἐξέπλευσεν ἐπί-
σης καὶ ὁ Τουρκοαιγυπτιακὸς στόλος βαίνων κατ' αὐτοῦ, καθ' οὗ
ὁ Μισοῦλης ἀντεπαρατάχθη γενναίως. Ἡ ναυμαχία αὕτη μικρὴν
διήρκεσεν, οἱ δὲ στόλοι ἐχωρίσθησαν, ὁ μὲν Ἑλληνικὸς ἀποπλεύ-
σας εἰς Ὑδραν, 45 δὲ πλοῖα τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου εἰς Μεθώνην
ὅπου ἀπεβίβασαν ἀσθενεῖς καὶ πληγωμένους.

Κατὰ τὸν Ἰούλιον τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἀπεφασίσθη εἰς Ὑδραν ἡ
ἐκτέλεσις ἐκστρατείας σπουδαίας, τολμηρατῆς καὶ κινδυνώδους!
διωργάνωσαν ὅθεν ναυτικὴν μαῖραν διευθυνημένην ἐκ τῶν δια-
πρεψάντων ναυμάχων Α. Κριεζῆ καὶ Μ. Τομπάζη μὲ τρία ἐ-
πίσης ἐνδόξων πυρπολιστῶν πλοῖα τοῦ Θ. Βώκου, Κ. Κα-
νάρη, καὶ Μ. Μπούτη, ἥτις φθάσασα ἔξωθεν τῆς Ἀλεξανδρείας
γενναίως εἰσεχώρησαν μέχρι τοῦ μυχοῦ τοῦ λιμένος, ὅπου ἦσαν
τὰ ἀνάκτορα τοῦ πασᾶ καὶ τὰ προσωρισμένα μεγάλα πλοῖα.
Τότε δύω ἐκ τῶν εἰρημένων πυρπολικῶν, τοῦ Κ. Κανάρη καὶ Θ.
Βώκου προχωροῦντα διήλθον ἐπιτηδείως τὰς σχολιάς εἰσόδους
τοῦ ἐκτεταμένου ἐκεῖνου λιμένος, ἀλλ' ἀτυχῶς σφοδρὸς ἀντίπλους
ἄνεμος ἐμπόδισε τὰς ἐνεργείας των καὶ οὕτω ὁ προπορευόμενος
Κανάρης πλησίον τῶν πολεμικῶν πλοίων ἠναγκάσθη νὰ δώσῃ φωτιὰ
εἰς τὸ πυρπολικόν του τὸ ὁποῖον καὶ ἐκάει αὐτὸς διασωθεὶς ἐντὸς
τοῦ κατόπιν ἐρχομένου πυρπολικοῦ τοῦ Α. Βώκου, μεθ' οὗ διὰ τῆς
βοηθείας τοῦ ἀνέμου ἐξῆλθε τοῦ λιμένος, ὅπου συνήντησε τοὺς πε-
ριμένοντας ἀρχηγούς. Τότε κατὰ τύχην εἰσήρχετο εἰς τὸν λιμένα
βρίκιον ἐχθρικὸν πλῆρες στρατοῦ, καθ' οὗ ἐπετέθησαν καὶ τὸ ἑ-

καυσαν μετὰ τῶν ἐν αὐτῷ στρατιωτῶν· πολλὰ δὲ ἄλλα πλοῖα παρὰ τοῦ εἰρημένου πολεμικοῦ πρὸς τὴν Ἀλεξανδρείαν ὀδηγούμενα κατέστρεψαν ἐντὸς τῶν ὁποίων ὑπῆρχον ἄπειρα πολεμοφόδια τροφαὶ καὶ στρατιῶται. Ἡ γενναία αὕτη καὶ τολμηρὰ πράξις ἐμμανῆ κατέστησε τὸν Μεχμέτ Ἀλῆ διὰ τὴν ἀπροσδόκητον τόλμην τῶν Ἑλλήνων, οἵτινες ἦλθον νὰ κατασχύνουν τὰς δυνάμεις τοῦ ἐντὸς τοῦ ἀσύλου αὐτῶν. Εἰς μάτην ἔθεσεν εἰς ἐνέργειαν διάφορα ταχύπλοα κατὰ τῶν τολμηρῶν Ἑλλήνων· οὗτοι ἐξεληθόντες τοῦ λιμένου διέφυγον τὸν ἐπικείμενον κίνδυνον.

Ἡ λυπηρὰ καταστροφή τοῦ Μεσσολογγίου, ὡς ἦτο ἐπόμενονον ἐπέφερε τὰς χειρίστας συνεπείας. Οἱ Ἕλληνες στερηθέντες τοιούτου ἰσχυροῦ κατὰ τὴν δυτικὴν Ἑλλάδα προμαχῶνος, ἠναγκάσθησαν νὰ περιορισθῶσιν εἰς τὴν διατήρησιν καὶ ἐνίσχυσιν τῆς ἀκροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν, ὡς ὁρμητηρίου τῆς Ἀνατ. Ἑλλάδος, καὶ εἰς τοῦ κόλπου τῆς Πρεβέζης κατὰ τὰ ἔσχατα ἄκρα τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος, μέλλοντος νὰ χρησιμεύσῃ εἰς τὰς πολιτικὰς διαπραγματεύσεις ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Ἑλλάδος, αἵτινες πρὸ πολλοῦ ὑπὸ τῶν Εὐρωπαϊκῶν δυνάμεων ἤρξαντο· ὡσαύτως καὶ πρὸς κατάληψιν τῶν ἐχθρικῶν φρουρίων τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου, δι' ὃ ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς ἐπαναστάσεως πολλὰς δοκιμασίας διεπράξαντο ἄνευ ἀποτελέσματος. Καὶ ταῦτα μὲν ἀπέβλεπον μᾶλλον τὴν ἐνίσχυσιν τῶν πολιτικῶν τῶν σχεδίων.

Δὲν ἠγνόουν δὲ καὶ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν ἰσχυροτάτου Ἰμβραήμ πασᾶ, τῆς καταστροφῆς δηλ. τῶν δύο σωζομένων ναυτικῶν δυνάμεων τῆς Ὑδρας καὶ τῶν Σπετσῶν.

Ἀπέναντι τῶν διαφορῶν κατὰ καιροῦς δοκιμασιῶν τοῦ Ἰμβραήμ πασᾶ πρὸς ἐκπλήρωσιν τῆς ἐπιθυμίας του ταύτης ἃς ἡ φήμη μεταδίδουσα κατεπτόει τὰς εἰρημένας ἡρωϊκὰς νήσους, ἡ τότε κυβέρνησις τῆς Ἑλλάδος ἐνίσχυσεν μὲ ὅσα ἡδύνατο νὰ διαθέσῃ μέσα, δῆλον ὅτι μὲ στρατοὺς καὶ λοιπὰς πολεμικὰς παρασκευὰς τὰς προτοίμασίας ἃς ἡ προνοητικοὶ πρόκριτοι τῶν δύο τούτων νήσων, προεῖδον ἐγκαίρως ἐτοιμάσαντες ἅπαντα τὰ πρὸς πλίσμὸν καὶ ἀντίκρουσιν πάσης τυχόν ἐπιδρομῆς ἀπαιτούμενα.

μετεβιβάσθησαν ὅθεν οἱ κάτοικοι τῶν Σπετσῶν εἰς τὴν ὄρεινότε-
ραν καὶ δυσπροσιτωτέραν νῆσον Ὑδραν ἐνθα ἔτυχον ἀδελφικῆς
δεξιώσεως καὶ οἰκογενειακῆς περιποιήσεως καὶ ἔμειναν μέχρις
ὅτου διεσκεδάσθησαν οἱ φόβοι καὶ αἱ ὑποψίαι τῶν ἔνεκα τῆς συμ-
βάσεως ἀπέναντι τῶν Σπετσῶν μεταξύ τοῦ Ἑλληνικοῦ καὶ τοῦ
Ὀθωμανικοῦ στόλου ναυμαχίας.

Κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο στόλος Ἑλληνικὸς δὲν ἔλαβεν αἰτίαν νὰ
συγκεντρωθῇ, καθ' ὅτι ὁ πανίσχυρος Ἰμβραήμ πασᾶς περιερχό-
μενος καὶ καταπατῶν ἀπὸ τῆς μιᾶς μέχρι τῆς ἄλλης ἄκρας
σταυροειδῶς ὅλην τὴν Πελοπόννησον μετὰ τὰ ἄπειρα καὶ Εὐρω-
παϊκῶς γεγυμνασμένα στρατεύματά του, μὲ πυροβολικὸν πεδι-
νὸν καὶ ὄρεινόν, μὲ ἱππικὸν τακτικὸν καὶ ἄτακτον καὶ μὲ διά-
φορα στρατιωτικὰ σώματα κατεστάθῃ ἀπρόσβλητος· οἱ δὲ Ἑλ-
ληνες μόνον εἰς τὰ στενώματα καὶ ὄρεινὰ μέρη καὶ εἰς τὴν γεν-
ναϊοκαρδον Μάνην ἡδυνήθησαν νὰ τηρήσωσι τὴν ἐλευθερίαν τῶν
καὶ πολεμῶσι. Καὶ μ' ὅλα ταῦτα ἔνεκα τῶν ἀδιακώπων τοιού-
των συγκρούσεων, ἃν καὶ ὅλην τὴν Πελοπόννησον κατεπάτησε,
καὶ κατεῖχεν, ἐν τούτοις καθ' ὅλην τὴν Πελοπόννησον ὑπῆρχον
διασταθμεύοντα εἰς διαφόρους ἐπικαίρους θέσεις στρατιωτικὰ σώ-
ματα κρατοῦντα δυσπρόσητα ἀρχαῖα φρούρια καὶ διάφορα ἄλλα
ἐκ τῆς φύσεως ὄχυρά μέρη, ὅπου διέσωζον καὶ ἐξασφάλιζον τὰς
οἰκογενεῖας καὶ τὰ τέκνα τῶν. Ὁ δὲ ισχυρότατος στόλος τοῦ
συγκείμενος ἀπὸ Αἰγυπτιακὰ, Βυζαντινὰ καὶ Ἀφρικανικὰ πλοῖα
διέμενεν εἰς τὸν ἀσφαλῆ καὶ εὐρύχωρον λιμένα τοῦ Νεοκάστρου.

Ἐν τούτοις δὲν ἔπαυσαν ἀποστέλλουσαι αἱ δύο ἀπομονωθεῖ-
σαι νῆσοι Ὑδρα καὶ Σπέτσαι ὥς καὶ ἡ νῆσος τῶν Ψαρῶν ἐκ τῶν
ὀλίγων ὅσα ἀπὸ τὴν καταστροφὴν τῆς ἔμειναν πολεμικὰ πλοῖα,
πᾶν ὅτι ἡδύναντο πρὸς βοήθειαν καὶ ἐνίσχυσιν τῶν διατηρούντων
τὴν ἐπανάστασιν εἰσέτι μερῶν καὶ ιδίως εἰς τὴν Ἀκρόπολιν τῶν
Ἀθηνῶν τὴν ὁποῖαν διαφοροτρόπως ἐνίσχυσαν διὰ μεταφορὰς
στρατοῦ καὶ πολεμοφοδίων καὶ τακτικὴν πολιορκίαν ἐποιήσαντο
εἰς Πειραιᾶ.

Ὅτε κατὰ τὸν Νοέμβριον τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἡ ἀκρόπολις τῶν

Ἀθηνῶν ἐκινδύνευε νὰ παραδοθῇ δι' ἔλλειψιν τροφῶν καὶ πολεμοφθίων, ὁ γενναῖος καὶ ἱστορικός τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ ἀρχηγὸς Φαβιέρος ἀνεδέχθη τὸ λῖαν ἐπικίνδυνον ἀλλὰ καὶ σπουδαιότατον ἔργον τοῦ νὰ τροφοδοτήσῃ καὶ προμηθεύσῃ πολεμοφόδια εἰς τοὺς στενῶς πολιορκουμένους. Ὅθεν παραλαβὼν 550 στρατιώτας τοῦ τακτικοῦ σώματος, μετέφερε αὐτοὺς διὰ τοῦ πλοίου τοῦ ἐκ Ψαρῶν Χατζῆ Ἀλεξανδρῆ εἰς τὸ παράλιον τῶν Ἀθηνῶν· τρεῖς Πύργοι τοὺς ὁποίους ἀπεβίβασε διὰ νυκτὸς ἔχοντες ἐπὶ κεφαλῆς τὸν ἀτρόμητον ἀρχηγόν των Φαβιέρον διὰ τοῦ σκότους διασχύσαντες τοὺς παραφυλάτταντας τὰς εἰσόδους τῆς Ἀκροπόλεως Ὀθωμανοὺς φύλακας ἑλληνικότατα διὰ τυμπάνων καὶ γενναίας ἐπιθέσεως εἰσῆλθον εἰς τὴν Ἀκρόπολιν καὶ ἐνίσχυσαν τοὺς πνέοντας τὰ λοιπὰ στρατιώτας, καθ' ἕν χρόνον ὁ πολιορκῶν αὐτοὺς Κιουταχῆς διαπραγματεύετο καὶ ἐπερίμενε τὴν παράδοσιν των.

Κατὰ τὸν ἐπόμενον Ἰανουάριον, ὅτε ἐκρίθη ἀναγκαῖον παρὰ τῆς ἐθνικῆς Κυβερνήσεως νὰ μεταβῇ ὁ Κωλέτης εἰς τὰς νήσους τῶν βορείων Σποράδων, ὅπου ὑπῆρχον διεσπαρμένοι διάφοροι Θετταλομακεδόνες καὶ δι' αὐτῶν νὰ καθέξῃ τὰς Θερμοπύλας πρὸς πραγματοποίησιν πολεμικῶν σχεδίων, ἀπεστάλησαν πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον καὶ 2 πολεμικά πλοῖα τῆς νήσου Σπετσῶν τῶν διασημοτέρων πλοιάρχων τοῦ ἀνδρείου Ἀναργύρου Λεμπέση, καὶ τοῦ Α. Κυριακοῦ.

Ἐπίσης καὶ ὁ Καρχισκάκης ἀνεδέχθη νὰ μεταβῇ εἰς ἄλλας διαφόρους ἐπαρχίας τῆς ἀνατολικῆς Ἑλλάδος ὅπου ἐστάθμευον Ὀθωμανικαὶ φρουραὶ, αἱ ὁποῖαι καταστείλασαι τὰς ἐπαναστάσεις διετήρουν τὴν ὑποταγὴν τῶν λαῶν.

Ἐπειδὴ ἐκ τοῦ Ἑρετριακοῦ τῆς Εὐβοίας κόλπου ἐπρομηθεύοντο τὰ ἐχθρικά τῶν Ἀθηνῶν στρατεύματα τὰς τροφὰς των, ἀπεστάλησαν ἕτερα δύο πλοῖα πολεμικά, ἡ ἐκ Σπετσῶν ἀκαταπαύστως τὸν θαλάσσιον ἀγῶνα ἀγωνιζομένη ὑπὸ τὸν γενναῖον πλοίαρχον Ἀνδριανὸν Σωτηρίου καὶ τὰ μέγιστα χρησιμεύσασα

ιστορική γολέττα «'Ασπασία» καὶ τὸ ἐξ Ὑδρας ὑπὸ τὸν γε-
ναῖον πλοίαρχον Δ. Κριεζώτην πλοῖον.

Τὰ πλοῖα ταῦτα λίαν ἐπιτυχῶς ἀνταπεκρίθησαν εἰς τὰς ἐλ-
πίδας τῆς ἀποστολῆς των, διότι διὰ τῶν στρατιωτῶν οὓς ἀπε-
βίβασαν εἰς τὴν θέσιν Κάλαμον, κατέστρεψαν τοὺς μῆλους, οἵ-
τινες ἐπρομήθευον τὰς τροφὰς τῶν ἐχθρικῶν στρατοπέδων καὶ
ιδίως τῶν Ἀθηνῶν, καὶ τοὺς ἔφεραν εἰς τὴν αὐτὴν ἀμνηχανίαν
εἰς ἣν διέκειντο καὶ οἱ ἐν τῇ Ἀκροπόλει πολιορκούμενοι Ἑλ-
ληνες.

Ἐπειτα τὰ αὐτὰ πλοῖα ἀπέκλεισαν τὴν Κάρυστον, δόσαντα
μεγίστην βοήθειαν εἰς τοὺς στρατευομένους Ἑλληνας. Τρία δὲ
ἐχθρικά ἐν βρίκιον καὶ δύο γολέττας, σταθεύοντα ὑπὸ τὸ
φρούριον τῆς Χαλκίδος καὶ παρέχοντα βοήθειαν καὶ συνδρο-
μὴν εἰς τὰ ἀπανταχοῦ παρακείμενα ἐχθρικά στρατόπεδα, κατε-
δίωξαν τὰ Ἑλληνικά πλοῖα καὶ τὰ ἠνάγκασαν νὰ διασωθοῦν
εἰς τὴν θέσιν Μαρμάρι ὅπου διὰ τῶν πυροβόλων των σχηματί-
σαντα προμαχῶνας εἰς τὴν παραλίαν ἐξησφαλίσθησαν.

Οὕτω διὰ τῆς ἀποστολῆς τῶν ὡς εἴρηται Ἑλληνικῶν πλοίων
πρὸς τὰ μέρη τῆς ἀνατολικῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Χαλκίδος, αἱ
ἐνέργειαι τοῦ ἰσχυροτάτου πολιορκητοῦ τῶν Ἀθηνῶν Κιουταχῆ
ἐχαλαρώθησαν καὶ κατὰ τὰ ἐκτὸς μέρη, ἐξαιρέσει τῆς Ἀκροπό-
λεως, ἐματαιώθησαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ.

1827.

"Ετος Ζ'.

Τὰ κατὰ τὸ 1826 συμβάντα σχέσιν ἔχοντα μὲ τὰ τοῦ 1827, παρετάθησαν μέχρι τοῦ μηνὸς Φεβρουαρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους.

Ἀπὸ τοῦ μηνὸς Ὀκτωβρίου τοῦ 1826 μέχρι τοῦ Φεβρουαρίου τοῦ ἐπομένου ἔτους 1827 φαίνεται ἐν τῇ πολεμικῇ σκηνῇ τῆς Ἑλλάδος ὁ ἀτρόμητος καὶ γενναῖος ὀπλαρχηγὸς Καραϊσκάκης. Ὁ μεγάλυμος αὗτος ἀνὴρ κατώρθωσε διὰ τῶν ἡρωϊκῶν πράξεών του νὰ καταστρέψῃ ἰσχυρὰ στρατόπεδα ὑπὸ ἀκαταμάχητων ἀρχηγῶν Τούρκων καὶ Ἀλβανῶν διοικούμενα, νὰ καταβάλῃ ὅλας τὰς ἀπὸ τὸν Ἀμβρακικὸν κόλπον μέχρι τῶν Ἀθηνῶν διεσπαρμένας Ὀθωμανικὰς φρουρὰς διατηρήσας καὶ ἐνισχύσας οὕτως τὴν ἐλευθερίαν τῶν ἐνεργειῶν τῶν διαφορῶν κατὰ τὰ μέρη ἐκεῖνα ὀπλαρχηγῶν καὶ ἐπαρχιῶν. Καὶ οὕτω ἀνυψώθη καὶ πάλιν ἡ Ἑλληνικὴ σημαία τῆς ἀνεξαρτησίας κατὰ τὰ μέρη ἐκεῖνα, ἀποδιώξασα τὴν Ὀθωμανικὴν, ἥτις ἔμεινε κυματίζουσα μόνον ἐν τῇ ὀχυρωμένη πόλει τῆς Βονίτσας, τοῦ Μεσολογγίου καὶ τῆς Ναυπάκτου. Οὕτω λοιπὸν ὁ ἀτρόμητος οὗτος ἀρχηγὸς ἀφοῦ ἐνδόξως ἀντεκατέστησε εἰς ὅλας τὰς ἐπικαίρους κατὰ τὰ μέρη ἐκεῖνα θέσεις ἰσχυρὰς Ἑλληνικὰς φρουρὰς καὶ ἀνεζωπύρωσε καὶ

ἐνεψύχωσε τὸ ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας αἶσθημα εἰς τοὺς λαοὺς, ἐθεώρησεν ὡς τελευταῖον καθήκον του νὰ τιμωρήσῃ καὶ τὸν ἰσχυρότατον πολιορκητὴν τῶν Ἀθηνῶν Κιουταχῆν διὰ τὰς αἱματηρὰς πράξεις καὶ θηριώδεις κακοπραγίας ὧν ἐγένετο πρόξενος εἰς τὸ κλεινὸν Μεσολόγγιον καὶ τὰ διάφορα ἄλλα μέρη τῆς Ἑλλάδος καὶ εἰς αὐτὰς τὰς Ἀθήνας.

Ὅθεν κατὰ τὸν Ἰανουάριον συναθροίσας στρατὸν ἀξιόμαχον συγκροτούμενον ἐκ τῶν ἀνδρειοτέρων καὶ ἐμπειροπολέμων στρατιωτῶν, καὶ ἐκ τῶν ὀπλαρχηγῶν ὅσοι ἐδοξάσθησαν εἰς διαφόρους ἐνδοξοὺς μάχας, ἐξεστράτευσεν εἰς τὰς πεδιάδας τῶν Ἀθηνῶν, ὅπου παρήκολούθησαν αὐτὸν ὡς τὸν ἀρχαῖον Ἰάσωνα καὶ Θησέα, διάφοροι τῆς Πελοποννήσου ἐνδοξοὶ ὀπλαρχηγοί.

Ἀφοῦ μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ὅλα τὰ κινήματα τῶν Ἑλλήνων πρὸς λύσιν τῆς πολιορκίας τῆς Ἀκροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν ἀπέτυχον, ἡ Κυβέρνησις φρονίμως καὶ στρατιωτικῶς σκεφθεῖσα ἀπεφάσισε τὸ ἐξῆς: νὰ ἐμποδίσῃ τὴν τροφοδοσίαν τῶν πολιορκούντων στρατευμάτων. Πρὸς πραγματοποίησιν δὲ τοῦ σωστικοῦ τούτου μέτρου ἀφ' ἑνὸς μὲν νὰ κλείσῃ τὰς Θερμοπύλας καὶ ἀφ' ἑτέρου νὰ καταλάβῃ τὸν Ὀρωπὸν τῆς Ἀττικῆς καὶ οὕτω νὰ ἐμποδίσῃ τὴν μεταφορὰν τροφῶν καὶ ἀπὸ τὴν Θεσσαλίαν καὶ ἀπὸ τὴν Εὐβοίαν. Πρὸς τοῦτο ἐθεώρησεν ἀναγκαῖον καὶ ἀπέστειλεν εἰς Εὐβοίαν κατὰ τὰ τέλη τοῦ Φεβρουαρίου τὸν ναύαρχον Μιαούλην μὲ τὸ πλοῖον αἰ Ἑλλάς» τὸν γενναῖον Χάστιγκα μὲ τὸ ἀτμοκίνητον αἰ Καρτερία» καὶ τὸν ἀτρόμητον Παπανικολῆ μὲ τὸ πλοῖον αἰ Νέλσων» πρὸς δὲ καὶ 500 στρατιώτας ὑπὸ τὸν ἀρχηγὸν Πέτταν. Τῆς δὲ ἐκστρατείας ταύτης γενικὸν ἀρχηγὸν ὠνόμασε τῶν κατὰ ξηρὰν δηλαδὴ καὶ θάλασσαν δυνάμεων, τὸν συνταγματάρχην Εἰδεκ. Συνάμα ἐκήρυξε τακτικὸν ἀποκλεισμὸν τῶν παραλίων τοῦ Ἑρετριακοῦ κόλπου, τοῦ Μαλιακοῦ καὶ ὅλης τῆς Εὐβοίας.

Κατὰ τὴν 3 Μαρτίου φθάσας ὁ Ἑλληνικὸς οὗτος στόλος εἰς τὸν Ὀρωπὸν, κατέστρεψεν ὅλας τὰς ἐκεῖ πολεμικὰς τῶν Τούρκων θέσεις, κατέλαβε σιταγωγὰ τινὰ πλοῖα ἐκεῖ εὐρεθέντα

καὶ οὕτω διέκλυε πᾶσαν συγκοινωνίαν μεταξὺ Ἀθηναίων, Εὐβοίας καὶ λοιπῶν μερῶν ὁπόθεν ἐτροφοδοτεῖτο ὁ Κιουταχῆς, διέσπειρε δὲ τὸν φόβον καὶ τὸν τρόμον εἰς τοὺς Τούρκους ὅσοι τυχὸν ἐκεῖ εὕρισκοντο.

Τὰ αὐτὰ μέτρα ἡ Κυβέρνησις ἐξακολουθοῦσα πρὸς διακοπὴν τῆς συγκοινωνίας τῶν πρὸς τὰ μέρη ἐκεῖνα εὕρισκομένων ἐχθρῶν, ἔστειλεν ἕτερον στόλον συγκεῖμενον ἀπὸ τὸν Α. Ῥαφαλιᾶν μὲ τὸ πλοῖον ἀὸ Θεμιστοκλῆς ἀπὸ τὸν Α. Κριζῆν μὲ τὸ πλοῖον ἀὸ Ἀρης τὸν Α. Σωτηρίου μὲ τὴν γολέτταν αἷ Ἀσπασία τὸν Α. Νέγκαν μὲ τὸ πλοῖον αἷ Παναγία καὶ ἀρχηγὸν τῆς μοίρας τὸν Χάστιγκα μὲ τὸ ἀτμοκίνητον αἷ Καρτερία». Μὲ τὴν μοῖραν αὐτὴν ἐφθασεν ὁ Χάστιγξ κατὰ τὴν 8 Ἀπριλίου εἰς τὸν Βῶλον τοῦ ὁποίου τὰ κανονοστάσια διὰ τοῦ σφοδροῦ κανονοβολισμοῦ κατέστρεψεν. Ἐκ δὲ τῶν εὐρεθέντων ἐκεῖ 8 φορτηγῶν Ὀθωμαν. πλοίων πλήρη τροφῶν καὶ πολεμοφοδίων ὑπὸ τὴν ὑπεράσπισιν τῶν προμαχώνων, 3 μὲν ἔκαυσε, τὰ δὲ λοιπὰ 5 φορτωμένα ἀπέστειλεν εἰς Πόρον τῶν, τὰ ἐφόδια ὅπως χρησιμεύσωσι εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Ἀθηναίων.

Ἐκεῖθεν μεταβάσα ἡ μοῖρα αὕτη εἰς τὸν λιμένα τῶν Τρικέων εὗρεν πολεμικὸν Τουρκικὸν πλοῖον τοποθετημένον ὀπισθεν βράχων καὶ ὑπερασπιζόμενον ὑπὸ ἐνὸς τάγματος Ἀλβανῶν στρατιωτῶν. Ἀλλὰ καὶ τοῦτο ὁ Χάστιγξ κατέκαυσε διὰ πυρρῆνων σφαιρῶν.

Κατὰ τὸν μῆνα Φεβρουάριον ἔφθασε καὶ ὁ στρατηγὸς Τζούρς εἰς τὸ Χέλι τῆς Ἑρμιονίδος, ὃν οἱ Ἕλληνες ὀπλαρχηγοὶ γνωστοὶ ὅλοι αὐτῷ ὡς οἱ πλείστοι διατελέσαντες εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ ὑπεδέχθησαν μετὰ τῆς προσηκούσης τιμῆς. Κατὰ δὲ τὰς ἀρχὰς τοῦ Μαρτίου ἀφίχθη εἰς Πόρον καὶ ὁ ὡς Μεσσίας περιμενόμενος εἰς τὴν Ἑλλάδα ναύαρχος Κόχραν.

Τὸν αὐτὸν μῆνα ὁ ἐνδοξὸς καὶ ἀτρόμητος Καραϊσκάκης, ὁ καπτοήσας τοὺς Τούρκους διὰ παρατόλμων ἀνδραγαθημάτων καὶ ἀνυψώσας τοὺς ἡμετέρους δι' ἀπαρμύλλων ἡρωϊσμῶν, ἀποβλέπων εἰς τὴν καταστροφὴν καὶ ἐξόντωσιν τῆς κατὰ τὰς Ἀθήνας

παγιωθείσης ὑπὸ τὸν Κιουταχὴν ἰσχυρᾶς φωλεᾶς τῶν Τούρκων, διωργάνωσε καὶ ἐγκατέστησε στρατόπεδον εἰς τὰς πεδιάδας τῶν Ἀθηνῶν πλησίον τοῦ στρατοπέδου τοῦ Κιουταχῆ.

Τὸ στρατόπεδον τοῦτο συγκείμενον ἀπὸ διάφορα σώματα ἐκ Στερεολαδιτῶν, Πελοποννησίων, Σουλιωτῶν, Ὑδραισπετσιστῶν, Κρητῶν καὶ διαφόρων φιλελλήνων, ὑπὸ διαφόρους διακεκριμένους ὀπλαρχηγούς, βοηθούμενον δὲ καὶ ἀπὸ ἱππικὸν τὸ ὁποῖον μ' ὅλην τὴν σμικρότητά του ἠδυνήθη ν' ἀντιπαραταχθῇ ἀπέναντι τοῦ πολυαρίθμου ἐχθρικοῦ, ἔφθασεν ὡς ἐγγιστα εἰς δέκα χιλιάδας μαχητὰς, ἔχοντας ἐν ἀφθονίᾳ πάντα πρὸς συντήρησιν αὐτῶν ἀναγκαίας τροφὰς καὶ λοιπὰ τοῦ πολέμου ἐφόδια. Πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ στρατοπέδου τούτου κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἐπομένου Ἀπριλίου ἠγκυροβόλησεν ἔξωθεν τοῦ Φαλήρου ἡ ἐπὶ τούτῳ ἐτοιμασθεῖσα ναυτικὴ μοῖρα ὑπὸ τὸν ναύαρχον Κόχραν διαμένοντα ἐπὶ τῆς φεργάτας αἱ Ἑλλάς» καὶ συγκειμένη ἀπὸ πολλὰ πλοῖα πολεμικὰ ἐν οἷς εὕρισκετο καὶ ὁ ὀνομασθεὶς στρατάρχης Τζούρτζ.

Δὲν δυνάμεθα νὰ σιωπήσωμεν τὰ συμβάντα κατὰ τὴν 13 Ἀπριλίου, καθ' ἣν αὐτὸς ὁ Ναύαρχος Κόχραν παρευρισκόμενος εἰς τὰς προσβολὰς αἱ κανονοφόροι τινὲς Ἑλληνικαὶ ἐποιούντο μὲ μεγίστην τόλμην καὶ γεναιότητα κατὰ τῶν παρὰ τῶν Τούρκων κατεχομένων μερῶν πρὸς τὸν λιμένα τῆς Μουνυχίας καὶ τοῦ Πειραιῶς, ἐνθουσιασθεῖς ἐξῆλθεν ἐκ τῶν λέμβων, ὅθεν παρετήρει τὰ γινόμενα καὶ τεθεὶς ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ἐκεῖσε παρευρεθέντων στρατιωτῶν καὶ ὠθούμενος ὑπὸ τῶν ζωηρῶν αὐτῶν ζητωκραυγῶν ἐπροχώρησεν εἰς τὸ παρὰ τῶν Ὀθωμανῶν κατεχόμενον καὶ γενναίως ἀνθιστάμενον Μοναστήριον τοῦ Πειραιῶς, ἐκθέτων ἑαυτὸν ὡς προπορευόμενος τῶν ἄλλων, εἰς τὸ πῦρ τῶν ἐχθρῶν καὶ προσεκάλεσε τοὺς Ἑλληνας μιᾷ φωνῇ εἰς γενικὴν μάχην.

Ἡ φωνὴ του ἀντήχει ὡς φωνὴ λέοντος ἐξηγριωμένου, τὸ δὲ παράδειγμά του ἠλέκτρησεν ἐπὶ τοσοῦτον τοὺς παρ' αὐτῷ περρέοντας ἀετοὺς τοὺς ἐξ ὅλων τῶν μερῶν τοῦ στρατοπέδου ὀρμήσαντες καὶ ἀμιλλομένους τίς νὰ φανῇ προθυμότερος καὶ ἀνδρείο-

περος, ὥστε ὡς λέοντες ἐπέπεσον κατὰ τῶν ἐχθρῶν καὶ κατέλαβον ἐξ ἐφόδου 9 αὐτῶν ὀχυρώματα ἅτινα ἦσαν ἀπρόσιτα ἐνεκα τῆς ἀνδρείας τῶν ὑπερασπιζομένων αὐτὰ καὶ ἱκανὰ κανονοστάσια, οἱ δὲ κατέχοντες ταῦτα ἔντρομοι ἠναγκάσθησαν νὰ ἐγκαταλείψουν καὶ τὰ λοιπὰ καὶ νὰ καταφύγωσιν εἰς τὸ γενικὸν στρατόπεδόν των.

Μετὰ δὲ τὴν μάχην ταύτην οἱ Ἕλληνες κατέλαβον ὅλην τὴν γραμμὴν ἀπὸ τοῦ Φαλήρου μέχρι τῶν ὑψωμάτων τοῦ Κορυδαλοῦ, ἐξαίρεσει μόνου τοῦ Μοναστηρίου εἰς ὃ ἦσαν ἐκλεκκισμένοι 300 ἐπίλεκτοι Ἀλβανοὶ, ἀπηλπισμένως πολεμοῦντες, οἵτινες ἀφοῦ καὶ τὴν 2αν ἡμέραν διὰ τῶν κανονοβολισμῶν τῆς φρεγάτας τοῦ ναυάρχου Κόχραν εἶδον κατετεφρωθὲν σχεδὸν τὸ ὑπ' αὐτῶν προσπιζόμενον Μοναστήριον ἠναγκάσθησαν νὰ ἔλθουν εἰς ὑποταγὴν διὰ συμβιβασμοῦ ἀναθέσαντες τὴν παράδοσιν αὐτῶν εἰς τὸν στρατηγὸν Τζούρτζ, ὅστις καλῶς γνωρίζων ἐκ προηγουμένων τοὺς Ἕλληνας, τὰς ἀδυναμίας αὐτῶν καὶ τὰ ἔθιμά των, παραλαβὼν τὸν ἀρχηγὸν Καραϊσκάκην δι' αὐτοῦ κατώρθωσε τὴν παράδοσιν αὐτῶν καὶ οὕτω κατελήφθη καὶ ἡ τοσοῦτον ἰσχυρὰ ἐκείνη θέσις τοῦ Μοναστηρίου καὶ κατεστάθη Ἑλληνικὴ ὅλη ἡ παραλία τῶν Ἀθηνῶν ἀπ' Ἐλευσίνος μέχρι Κολωνῶν, ἥτις πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν κατὰ σταθμοὺς, κατὰ κανονοστάσια, κατὰ προχώματα, κατὰ πύργους, καὶ κατὰ προμαχώνας, ἐκρατεῖτο ἀπὸ ἀνδρείους μαχητὰς Τούρκους ἐξ Ἀλβανῶν κατὰ τὸ πλεῖστον συκκιμμένοι.

Κατὰ τὰ τέλη τοῦ μηνὸς Ἰουνίου ὁ στόλαρχος Κόχραν ἀναχωρήσας ἐκ Πόρου ὅπου ἔμενε τὸ πλοῖον εἰς Ἑλλάδα περιῆλθεν τὸ Αἶγαῖον λόγῳ ὑπηρεσίας ὅπως προκαλέσῃ τὴν κίνησιν ναυτικῆς δυνάμεως. Ἐπισκεφθεὶς τὴν Σύρον καὶ τὸ Ναύπλιον κατὰ τὴν 15 προσεχρὺς Ἰουλίου ἀπέπλευσεν εἰς τὰ Μεσημβρινὰ παράλια τῆς Πελοποννήσου ἀπαντήσας κατὰ τὸν διάπλουον πολεμικὸν πλοῖον Ἑλληνικὸν αὐτὸν Σωτήρα παρὰ τοῦ Ἀγγλοῦ Θωμᾶ διοικούμενον δωρηθὲν δὲ εἰς τὴν Ἑλλάδα παρὰ τῆς ἐν Μασσαλίᾳ φιλελληνικῆς Ἑταιρίας.

Κατὰ δὲ τὴν 18 τοῦ αὐτοῦ ὁ ναύαρχος παραλαβὼν καὶ τὸ εἰρημένον πλοῖον διέπλεεν ἐξώθεν τοῦ Νεοκάστρου ὅπου εὔρεν 16 Ὀθωμανικὰ πλοῖα ἀπ' Ἀρκτου ὑπὸ τῶν ἀνέμων εἰς τὸ Νεοκάστρον διευθυνόμενα. Ἐξ αὐτῶν μία κορβέτα, δύο βρίκια καὶ δύο γολέτται ἀπεσπάσθησαν πρὸς τὴν παραλίαν τῆς Ζακύνθου. Κατὰ δὲ τὴν 20 τοῦ αὐτοῦ μηνός, ὁ ναύαρχος μετὰ τοῦ «Σωτῆρος» κατέφθασεν αὐτὰ ἔμπροσθεν τῆς Κυλλήνης (Γλαρέντζας) τὰ προσέβαλε καὶ ἐκυρίευσε μετὰ γενναίαν καὶ αἱματηρὰν ἀντίστασιν τὴν κορβέταν φονεύσαντες καὶ πληγώσαντες ἐκ τῶν ἐν αὐτῇ 300 60, μόνον δύο ἐκ τῆς φεργάτας πληγωθέντων. Ὁ δὲ Σωτὴρ ἐκυρίευσε μίαν γολέτταν φονευθέντων 15 ἐκ τῶν ἐν αὐτῇ. Καὶ ἡ μὲν γολέττα ἦτο Τουνεζικὴ, ἡ δὲ κορβέτα Αἰγυπτιακὴ, ἡ μὲν 9 κανονίων, ἡ δὲ 40, ἀμφότεραι διακρινόμεναι καὶ φημιζόμεναι διὰ τὴν ταχυπλοῖαν των. Ἐν αὐταῖς εὐρέθησαν καὶ 20 γυναῖκες αἰχμάλωτοι, τὸ δὲ λοιπὸν τῶν πληρωμάτων τῆς τε κορβέτας καὶ γολέττας, ἐκτὸς τῶν ἀξιωματικῶν αὐτῶν πλοιάρχων καὶ ὑποπλοιάρχων φονευθέντων ἐν τῇ ναυμαχίᾳ, διέσωσεν ὁ ναύαρχος καὶ ἀπεβίβασεν αὐτοὺς σώους καὶ ἀβλαβεῖς εἰς Κρήτην, κατὰ δὲ τὰς ἀρχὰς τοῦ Αὐγούστου ἐπέστρεψε φέρων εἰς Πόρον τὰ δύο κυριευθέντα πλοῖα τὰ ὅποια ἀκολούθως καλῶς ἐξοπλήσας μετςχειρίσθη εἰς τὰς διαφόρους ναυτικὰς ἀνάγκας.

Κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν ὁ Ναύαρχος διέταξε νὰ συγκεντρωθῇ ὁ στόλος εἰς Σπέτσας ὅπου καὶ αὐτὸς ἦλθε μετὰ τῆς «Ἑλλάδος».

Κατὰ διαταγὴν δὲ αὐτοῦ τὰ πλοῖα ἐτοιμασθέντα διετάχθησαν νὰ μεταβῶσι καὶ περιμένωσιν αὐτὸν εἰς τὰ Βάτικα, ὅπου καὶ συνήχθησαν ὅλα 23 τὸν ἀριθμὸν δηλ. ἡ «Ἑλλάς», ἡ «Καρτερία», ὁ «Σωτὴρ», 2 τρικάρτα, 11 βρίκια, 3 κανονοφόροι καὶ 4 πυρπολικά. Κατὰ δὲ τὴν 6 Σεπτεμβρίου ὁ εἰρημένος ναύαρχος ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ στολίσκου τούτου ὑπὸ ξένας σημαίας ἠγχυροβόλησεν ἀπέναντι τοῦ Μεσολογγίου. Αἱ κανονοφόροι ἐπλησίασαν πρὸς τὸ Βασιλιάδιον, ὅπου οἱ ἐν αὐτῷ φρουροὶ Τοῦρκοι οὐδόλως ὑποψιάσθησαν ὅτι ἦσαν πλοῖα Ἑλληνικά. Ὁ ναύαρχος

μετεχειρίσθη πρὸς κυρίευσιν τοῦ Βασιλαδίου διάφορα πολεμικὰ μέσα, βομβολίσας αὐτὸ, ἀλλ' οὐδὲν κατῴρθωσεν ἀνθισταμένων τῶν ἐν αὐτῷ. Παραδεχθεῖς δὲ τὴν συμβουλὴν τοῦ Μιαούλη, διέταξε τὰς λέμβους τῶν πλοίων νὰ εἰσέλθωσι διὰ τοῦ στενοῦ τοῦ Προκοπανίστου αὐλακος καὶ νὰ ἀποκλείσωσιν αὐτὸ τὸ Βασιλάδιον, καὶ ταῦτα ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν Μεσολογγιτῶν εἰδóτων τὸν εἰσπλουν καὶ τὰ κατὰ τὸ Βασιλάδιον. Οὐδὲν ὅμως ἀποτέλεσμα ἔφερε καὶ ἡ τελευταία αὕτη ἀπόπειρα, καθ' ὅτι οἱ ἐν τῇ πόλει Τούρκοι ἐπρόλαβαν καὶ ἐφωδίασαν αὐτὸ μὲ ὅλα τὰ ἀναγκαῖα.

Ὅθεν ὁ Ναύαρχος ἀφήσας ἐκεῖ τὸν «Σωτῆρα», τὴν «Καρτερίαν», 2 κανονοφόρους καὶ 2 γολέττας ἀνεχώρησεν μεταβάς ἐντὸς τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου, ὅπως κυριεύσῃ τὰ ἐκεῖ προσωρμισμένα ἐχθρικά πλοῖα.

Ἐν τῇ λιμένι τῶν Σαλῶνων 3 ἐμπορικὰ Αὐστριακὰ καὶ 9 Τουργικὰ, δηλ. ἐν βρίκιον 16 κανονίων, μία γολέττα 14, τρεῖς μικρότεραι γολέτται, δύο ἔνοπλα φορτηγὰ, καὶ δύο κανονοφόροι, ἐξησφαλίζοντο ἀπὸ τὸ κανονοστάσιον τῆς ξηρᾶς. Κατὰ δὲ τὴν 18ην τοῦ αὐτοῦ μηνός, τὸ πλοῖον ὁ «Σωτῆρ» καὶ τὰ λοιπὰ Ἑλληνικὰ κατέλαβον τὰ 3 Αὐστριακὰ παραβιάσαντα τὸν ἀποκλεισμόν καὶ κατέστρεψαν ὀλοτελῶς ἐκ τῶν 9 Τουργικῶν τὰ 7, φονεύσαντες πολλοὺς ἐχθρούς.

Ἐν τῇ ναυμαχίᾳ ταύτῃ ἐπληρώθη ἐλαφρῶς ὁ πλοίαρχος τοῦ «Σωτῆρος» Θωμᾶς, καὶ βαρέως ὁ ὑποπλοίαρχος Ἰρλανδὸς Σκάνναλος.

Μετὰ τὰς ἐπιτυχίας τοῦ ἰσχυροῦ Ἰμβραήμ πασᾶ εἰς τὴν Πελοπόννησον, τὴν ἀπώλειαν τῆς Ἀκροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν συνεπείᾳ τοῦ θανάτου τοῦ αἰοιδήμου Καραϊσκάκη καὶ τὴν καταστροφὴν καὶ διάλυσιν τοῦ ἐκεῖσε Ἑλληνικοῦ στρατοπέδου, οἱ Ἕλληνες τὸν διὰ ξηρᾶς καὶ θαλάσσης αἱματηρὸν, πολυδάπανον καὶ πολυχρόνιον ἀγῶνα διατηρήσαντες καὶ ἐγκατερέησαντες ἀπῆλθον.

Ἐνεκα τῆς καταστροφῆς ταύτης εἰς ἀπελπισίαν καὶ ἀπόγνω-

σιν φθάσαντες προσέφυγον ἐπικαλούμενοι τὴν βοήθειαν τῶν ἰσχυρῶν τῆς Εὐρώπης δυνάμεων, καὶ πρῶτον προσέτρεξαν εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ἥτις τελευταῖον μάλιστα πολλαχῶς αὐτοὺς ἐβοήθησεν, κατόπιν εἰς τὴν Γαλλίαν ἧς οἱ φιλελεύθεροι κάτοικοι καὶ ὁ λαὸς εἰλικρινέστερον ὅλων τῶν λοιπῶν Εὐρωπαϊῶν ὑπὲρ αὐτῶν ἐκινήθη καὶ ὑπερεμάχησεν, παρορῶν καὶ καταφρονῶντες τοὺς ἀντιχρίστους καὶ ἀπανθρώπους ἐκείνους Γάλλους οἵτις παρακολουθοῦντες τὸν Ἰμβραῆμ. πασᾶ ἐπιστημονικῶς διεύθυνον τὰς κατὰ τῆς Ἑλλάδος λυσσῶδῶς κινηθείσας μεγίστας δυνάμεις του. Καὶ τὰ ὀλίγα ταῦτα λέγομεν σεβόμενοι τὸ εὐγενὲς αἶσθημα τοῦ Γαλλικοῦ λαοῦ τὸ ὅποῖον οἱ Ἕλληνες ἀείποτε ἐξετίμησαν, καὶ οἱ ἀπόγονοι αὐτῶν θέλουσι μετ' εὐγνωμοσύνης ἐνθυμεῖσθαι.

Ἐκ τῶν μεγάλων δυνάμεων, κυρίως ἡ Ἀγγλία, ἡ Ῥωσσία καὶ ἡ Γαλλία ἠργάσθησαν διαφοροτρόπως διὰ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβεῶν των, πρῶτον ὅπως ἐπιτύχωσιν τὴν ἀνακωχὴν τοῦ μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Τούρκων πολέμου, καὶ δεύτερον ὅπως φέρουν τέλος ὅσον δυνατόν δίκαιον καὶ ἐπάξιον τῶν μεγίστων θυσιῶν καὶ τῶν τόσων αἱμάτων, μεταξὺ τῶν διαμαχομένων Ἑλλήνων καὶ Τούρκων.

Αἱ δυνάμεις αὗται, ἀφοῦ διὰ τῶν πρέσβεῶν των διαφόρους ἔκαμαν ἀποπείρας πρὸς τὸν Σουλτάνον καὶ τὸν εὐρον ἄκαμπτον πρὸς πᾶσαν δικαίαν παραχώρησιν ἀπεφάσισαν ἐπὶ τέλους ἐν τῇ πρὸς τὸ δίκαιον καὶ τὴν ἀνθρωπότητα συμπαθείᾳ των νὰ καταπαύσωσι τὸν πόλεμον καὶ μὴ θέλοντος τοῦ Σουλτάνου πρὸς ἐπιτυχίαν δὲ τῆς ἀποφάσεώς των ταύτης ἔκριναν ἀναγκαῖον νὰ ἀποκλείσωσι τὸν λιμένα τῆς Ἀλεξανδρείας ὅπου τότε εὕρισκοντο προσωρμισμένα τὰ Βυζαντινὰ, Ἀφρικανὰ καὶ Αἰγυπτιακὰ πολεμικὰ πλοῖα ὅπως ἐμποδίσουν τὴν ἐνδυνάμωσιν τοῦ εἰς Πελοπόννησον Ἰμβραῆμ. πασᾶ καὶ τὴν τροφοδοσίαν αὐτοῦ. Τοιοῦτοτρόπως δὲ ὁ Ἰμβραῆμ. πασᾶς ὅστις σχεδιάζων τὴν καταστροφὴν τῆς Ὑδρας ἐπερίμενεν νέας δυνάμεις διὰ νὰ πραγματοποιήσῃ αὐτήν, στερούμενος τῶν πρὸς τὸν σκοπὸν του τοῦτον μέσων, ἐπό-

μενον ἦτο νὰ ἐπιθυμήσῃ τὴν εἰς τὴν Αἴγυπτον ἐπάνοδόν του.

Τὴν ἀπόφασιν ταύτην τῆς συμμαχίας τῶν δυνάμεων ἐθεώρησαν φρόνιμον καὶ ἐπιτυχὲς νὰ ἀνακοινώσουν εἰς τὸν γέροντα Μεχμέτ Ἀλῆ, ἀλλὰ ἐματαιώθη διότι κατὰ τὴν περίστασιν ἐκείνην ἐπροηγεῖτο ἡ βία τῆς πειθοῦς.

Περὶ δὲ τὰ τέλη τοῦ Ἰουλίου οἱ διάφοροι στόλοι τῆς Τουρκίας ἐξ 92 πλοίων συγκροτούμενοι ἐξ ὧν 51 πολεμικῶν, ἀνεχώρησαν ἐξ Ἀλεξανδρείας καὶ διευθύνθησαν πρὸς τὸ Νεόκαστρον περὶ τὰ τέλη Αὐγούστου. Καὶ ὁ μὲν Βυζαντινὸς στόλος ὑπὸ τὸν Καπετανάμπην συνέκειτο ἐκ 2 δικρότων, 5 φεργατῶν καὶ 11 κορβετῶν· ὁ Αἰγυπτιακὸς ὑπὸ τὸν Μουχαρέμπην ἐκ 4 φεργατῶν, 11 κορβετῶν, 4 βρικέων, 6 γολετῶν καὶ 6 πυρπολικῶν καὶ ὁ Ἀραβικὸς ἐκ 3 φεργατῶν καὶ ἐνὸς βρικίου. Πάντα δὲ ταῦτα ὠδηγοῦντο ἀπὸ τὸν Γάλλον ὑποναύαρχον Ζελιέργον καὶ ἄλλους Γάλλους ἀξιωματικούς καὶ παρηκολουθοῦντο ὑπὸ 40 πλοίων φορτηγῶν ὑπὸ σημαίαν Τουρκικὴν καὶ Αὐστριακὴν, ἅτινα ἐκόμιζον στρατὸν, ἱππεῖς, πολεμοφόδια, ἀποσκευὰς καὶ τροφάς· πρὸς δὲ καὶ 1 ἑκατομμύριον δίστηλα.

Ὁ Ἰμβραήμ πασᾶς μὲ τὴν συνήθη αὐτῷ δραστηριότητα ἤρχισεν ἀμέσως νὰ ἀποβιβάσῃ στρατεύματα πρὸς ταχίστην ἐκτέλεσιν τῶν καταστρεπτικῶν αὐτοῦ σχεδίων.

Ταῦτα μαθόντες οἱ Ναύαρχοι τῶν μεγάλων δυνάμεων ἐκεῖ πλησίον εὐρισκόμενοι, διότι ὁ μὲν Ἀγγλος Κόδρικτων ἦτο εἰς Ναύπλιον, ὁ δὲ Γάλλος Δεριγνώ εἰς Μῆλον, ἔσπευσαν εἰς τὸ Νεόκαστρον καὶ ἀμέσως ὁ πρῶτος φθάσας ταχύτερον ἀνεκρίνωσεν εἰς τὸν Καπετανάμπην ὅτι πᾶσα κίνησις πλοίων καὶ στρατευμάτων Τουρκικῶν ἀπηγορεύετο, ὥς καὶ πᾶσα μεταφορὰ πολεμοφοδίων, στρατευμάτων, πρὸς βλάβην οἰουδήποτε μέρους τῶν νήσων καὶ τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος, καὶ ὅτι ἂν μία κανονικὰ ἐρρίπτετο κατὰ τῆς Βρετανικῆς σημαίας, ὅλος ὁ Τουρκικὸς στόλος ἤθελε καταστραφῇ.

Τὴν δεκάτην τοῦ αὐτοῦ μηνὸς ἦλθε καὶ ὁ δεύτερος, ὅστις ἐπανελάβε τὰ αὐτά.

Τὴν δὲ 13 ἐξῆλθον πρὸς ἐπίσκεψιν τοῦ Ἰμβραήμ πασᾶ οἱ δύο Ναύαρχοι, οἱ ὅποιοι, παρόντων καὶ τῶν ἀρχηγῶν τοῦ Ὀθωμανικοῦ στόλου, ἐπανελάβον αὐτῷ ὅσα πρὶν τῷ εἶχον γράψει.

Τότε ὁ Ἰμβραήμ ἐνώπιον ἀπάντων ἀπήντησεν ὅτι εἶναι ὑπηρέτης τῆς ὑψηλῆς Πύλης καὶ ὅτι διαταχθεὶς παρ' αὐτῆς νὰ καταστρέψῃ τὴν Ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν καὶ τὴν νῆσον Ὑδραν, ὀφείλει νὰ τὸ ἐκτελέσῃ. Ἐπειδὴ ὁμως, προσέθηκε, τὰ πράγματα ἔλαβον ἄλλοιαν φάσιν, θέλει ζητήσῃ νέας διαταγὰς ἃς θέλει ἐξακολουθήσῃ. Ὑπεσχέθη δὲ ἐπὶ λόγῳ τιμῆς νὰ μὴν ἐπιτρέψῃ εἰς τὰ Ὀθωμανικὰ πλοῖα κατὰ τὸ διάσημα τοῦτο νὰ ἐκπλεύσωσιν ἀπὸ τὸ Νεοκάστρον. Οἱ Ναύαρχοι τῶν δυνάμεων εὐχαριστηθέντες ἐκ τῶν λόγων του τούτων ἀνεχώρησαν, ἀφέντες ἕκαστος ἀνὰ μίαν φεργάταν ἔφορον.

Τὴν 19 εἰδοποιήθη ὁ εἰς Ζάκυνθον εὐρισκόμενος Κόδρικτων ὅτι τριάκοντα πλοῖα πολεμικὰ καὶ φορτηγὰ ἀπέπλευσαν πρὸς τὰς Πάτρας, ἴσως ὅπως δι' αὐτῶν τιμωρήσῃ τὰ παρὰ τοῦ Χάστιγγος διαπραχθέντα καὶ ἐπιστήσῃ τὸν στρατὸν του. Πάραυτα ἡ Ἀγγλικὴ ναυαρχὴς φθάσασα, ἐτέθη μετὰ τοῦ κόλπου καὶ τῆς Τουρκικῆς ταύτης μοῖρας, παρακολουθουμένη ὑπὸ 2 φεργατῶν καὶ ἑνὸς βρικίου, καὶ εἰδοποίησεν αὐτὴν ὅτι ὁ Ἰμβραήμης παραβὰς τὸν δοθέντα λόγον τιμῆς ἐξῆλθεν τοῦ Νεοκάστρου. Συνεπεία τοῦ ὁποίου ἡ εἰρημένη μοῖρα ἐπέστρεψε εἰς τὸ Νεοκάστρον. Ἀλλὰ τὴν ἐπομένην ἡμέραν ὁ εἰρημένος ναύαρχος συνήντησε καὶ ἐτέραν μοῖραν ἐκ Νεοκάστρου ἐξεληοῦσαν ἣν ἐμπόδισεν. Μεθ' οὗ ἐπέστρεψε εἰς Ζάκυνθον. Ἀλλὰ παρ' ἐλπίδα τὸ ἐσπέρας τῆς αὐτῆς ἡμέρας εὔρεν καὶ ἐτέραν μοῖραν Τουρκικῶν πλοίων ὡσαύτως πρὸς τὰς Πάτρας διευθυνομένην τὴν ὁποίαν κανονοδοθήσας ὑπεχρέωσε νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Νεοκάστρον.

Κατ' αὐτὴν τὴν ἐποχὴν ἔφθασεν καὶ ἡ περιμενομένη Ῥωσικὴ μοῖρα ὑπὸ τὸν ὑποναύαρχον Ἐιλέκον.

Ὅταν δὲ συνεκεντρώθῃ ὅλη ἡ δύναμις τῶν ναυάρχων ἀπέναντι τοῦ Νεοκάστρου, δισπιστοῦντες οὗτοι εἰς ὅτι ὁ Ἰμβραήμ ἤθελε ὑποσχεθῇ πρὸς αὐτοὺς, διότι τρεῖς ἤδη εἶχε ψευσθῇ εἰς τὸν λόγον.

τῆς τιμῆς του, συνεφώνησαν διὰ συνενώσεως τῶν στόλων των νὰ ἐξασφαλισλισθοῦν παραφυλάττοντες τὰς κινήσεις τοῦ Ἰμβραήμ πασᾶ ἔξωθεν τοῦ λιμένος τοῦ Νεοκάστρου.

Ἄλλ' ἐπειδὴ ἐν καιρῷ χειμῶνος, κατὰ τὰς ἀρχὰς Ὀκτωβρίου ἡ θέσις των ἔξωθεν τοῦ λιμένος ἦτο κινδυνώδης ἐσκέφθησαν νὰ εἰσέλθουν καὶ ἐξασφαλισθοῦν ἐντὸς αὐτοῦ, ὅστις πολεμικῶς ἐνεδυναμώθη ἀπὸ τὰ πλοῖα τοῦ Ἰμβραήμ πασᾶ τρίκροτα, φεργάτας, κορβέτας, βρίκια, καὶ πολλὰ πυρπολικά, φέροντα ἐν ὧν 2000 κανόνια, τὸ δὲ στόμιον τοῦ λιμένος στρατηγικώτατα ἐκλείστο ἔσωθεν ἀπὸ τὰ μεγαλείτερα καὶ ἰσχυρότερα πλοῖα. Τὸ δὲ παρακείμενον φρούριον ἐπὶ τοσοῦτον ὑπεράσπιζε τὸ στόμιον τοῦ λιμένος ὥστε καθίστατο δυσκολωτάτη ἂν οὐχὶ ἀδύνατος ἡ εἰς αὐτὸν εἰσπλευσις ἐχθρικῶν πλοίων.

Ὁ ναύαρχος Κόδρικτων φέρων βαθμὸν ἀνώτερον τῶν ἄλλων ναυάρχων ἀνέλαβε τὴν ἀνωτέραν ἀρχηγίαν τῶν τριῶν στόλων δηλαδὴ τοῦ Ἀγγλικοῦ, συγκειμένου ἐκ τριῶν δικρότων, 4 φεργατῶν, 5 βρικίων καὶ 6 γολεττῶν τοῦ Γαλλικοῦ, ἐκ 3 δικρότων, 2 φεργατῶν, καὶ 2 γολεττῶν καὶ τοῦ Ῥωσικοῦ ἐκ 4 δικρότων, 4 φεργατῶν, φερόντων τῶν τριῶν ὁμοῦ 1200 πυροβόλα.

Ἡ δύναμις αὕτη εἰ καὶ κατωτέρα τῆς Τουρκικῆς κατὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν πυροβόλων, ἦτο ὅμως ἰσχυροτέρα αὐτῆς περιέχουσα 10 δίκροτα.

Οὕτω οἱ τρεῖς στόλοι ἐν πλήρει μεσημβρίᾳ εἰσέπλευσαν ἐντὸς τοῦ λιμένος προπορευομένου τοῦ Ἀγγλικοῦ καὶ παρακολουθούντων τοῦ Γαλλικοῦ καὶ Ῥωσικοῦ.

Μόλις ἡ Ἀγγλικὴ ναυαρχίς ἐθεάθη εἰσπλέουσα κανονοβολισμὸς ἐκ τοῦ φρουρίου ἔθεσεν εἰς κίνησιν ὅλον τὸν στόλον, κατὰ τὴν αὐτὴν στιγμὴν ὁ Καπετανάμπης ἀπηύθυνε παραγγελίαν εἰς τὸν Κόδρικτωνα νὰ ἐκπλεύσῃ τοῦ λιμένος· εἰς τοῦτον ὁ Κόδρικτων ἀπήντησεν ὑπερηφάνως· ἀδὲν ἤλθα διὰ νὰ λάβω διαταγὰς, ἀλλὰ διὰ νὰ δώσω τοιαύτας, διότι ἡ ἀπιστία τοῦ Ἰμβραήμ μᾶς ἠνάγκασε νὰ εἰσέλθωμεν εἰς τὸν λιμένα· ἂν δὲ πυροβοληθῇ

ἡ ἡμετέρα σημαία θέλει καταστραφῇ ὁ Τουρκικὸς στόλος.»

Δὲν παρῆλθε δὲ πολλὴ ὥρα καὶ ὄλος ὁ Ἀγγλικὸς στόλος εἰσέπλευσεν καὶ ἐτοποθετήθη ὅπου ἔδει, ὡς καὶ μέρος τοῦ Γαλλικοῦ μετὰ τῆς ναυαρχίδος. Τὰ δὲ λοιπὰ Γαλλικὰ πλοῖα καὶ ὁ Ῥωσικὸς στόλος ἔμειναν ἔξωθεν τοῦ στομίου.

Τὴν αὐτὴν ὥραν ἐπειδὴ ἐν πυρπολικὸν Τουρκικὸν ἐπλησίασε πολὺ εἰς μίαν Ἀγγλικὴν φεργάταν, ὁ πλοίαρχος αὐτῆς παρήγειλε διὰ μιᾶς λέμβου καὶ ἐνὸς ἀξιωματικοῦ του νὰ ἀπομακρυνθῇ, ἀλλ' οἱ ἐν τῷ πυρπολικῷ πρὶν ἢ ἀκούσουν τὴν παραγγελίαν τοῦ ἀξιωματικοῦ, ἐτουφέκισαν καὶ ἐφόνευσαν τὸν τε ἀξιωματικὸν καὶ τοὺς ναύτας.

Τὸ παράδειγμα αὐτῶν ἐνακαρεῖ μετεδόθη καὶ εἰς τὰ λοιπὰ Ὀθωμανικὰ πλοῖα μεγάλα καὶ μικρὰ, ἅτινα ἤρχισαν τουφεκισμὸν πρῶτον, καὶ ἀκολούθως κανονοβολισμὸν, κατὰ τοῦ συμμαχικοῦ στόλου, μεθ' ὃ οἱ δύο στόλοι ὁ Ἀγγλικὸς καὶ ὁ Γαλλικὸς ἤρχισαν καταστρεπτικὸν κατὰ τῶν Τουρκικῶν πλοίων πῦρ, εἰσελθὼν δ' ἀμέσως καὶ ὁ Ῥωσικὸς, ἀφοῦ ἔκλεισε τὰ κανονοστάσια τοῦ φρουρίου καὶ τῆς παρακειμένης Σφακτηρίας, ἔλαβε μέρος εἰς τὸν γενικὸν ἀγῶνα καθ' ὃν ἡμιλλῶντο μεταξύ των οἱ σύμμαχοι τίς ἡδύνατο νὰ φανῇ ὑπέρτερος τῶν ἄλλων διὰ τῆς ἐμπειρίας, τῆς ἐπιτηδειότητος, τῆς γενναιότητος καὶ τῆς εὐτολμίας. Ἐν διαστήματι δὲ 4 ὥρῶν κατέστρεψαν καὶ κατέκαυσαν τὸν ἰσχυρότατον καὶ πολυπληθεῖ Τουρκικὸν στόλον, μεθ' οὗ συναπωλέσθησαν περὶ τὰς 6 χιλιάδας ἄνδρες, πληγωθέντων τῶν ἀνωτέρων αὐτῶν ναυάρχων Μουχαράμπεη καὶ ὁ Καπετανάμπεη. Ἐκ δὲ τοῦ συμμαχικοῦ στόλου ἐφονεύθησαν 180 καὶ ἐπληγώθησαν 450.

Ἄμα ἔπαυσεν ἡ μάχη οἱ ναύαρχοι ἔγραψαν εἰς τὸν Ἱμβραήμην καὶ τοὺς ἀρχηγοὺς τοῦ στόλου, ὅτι τῆς κατατροφῆς των παραίτιοι εἶναι αὐτοὶ οἱ ἴδιοι καὶ ὅτι ἂν ἐξακολουθήσουν δίδοντες καὶ ἄλλας ἀφορμὰς θέλουσι καταστρέφει καὶ τὰ ἀπομείναντα πλοῖά των, θέλουσι καταδαφίσει τὸ φρούριον καὶ θέλουσι θεωρήσει τοῦτο ὡς ἀρχὴν πολέμου μεταξύ τῶν τριῶν δυνάμεων τὰς ὁποίας ἀν-

τιπροσωπεύουν καὶ τοῦ Σουλτάνου. Ἐπὶ τέλους διέταξαν τὴν Ἰμβραήμ-πασάν νὰ ὑψώσῃ λευκὴν σημαίαν ἐπὶ τῶν φρουρίων, ὅπερ καὶ ἔπραξεν περίτρομος γενόμενος ἐκ τῶν γραφομένων. Ἐπειδὴ δὲ τὰ πλεῖστα πλοῖα τῶν συμμάχων δυνάμεων ἔπαθον πολὺ κατὰ τὴν συμμαχίαν ἀπέπλευσαν κατὰ τὴν 13 τοῦ αὐτοῦ μηνὸς τὰ μὲν εἰς Μάλταν, τὰ δὲ εἰς Τουλὼν, τὰ δὲ εἰς Ἀγγλίαν διὰ νὰ ἐπισκευασθῶσι.

Ὁ δὲ Ἰμβραήμης ἀνακαλέσας τὰ στρατεύματά του παρὰ τὸ φρούριον, ἐνησχολήθη νὰ ἀνορθώσῃ ὅσα ἐξ αὐτῶν ἦσαν ἐπιδεκτικὰ ἐπανορθώσεως, τὴν δὲ 8 Δεκεμβρίου ἀπέστειλεν εἰς Ἀλεξάνδρειαν ἓν δίκροτον, τέσσαρας φεργάτας, 2 κορβέτας καὶ πολλὰ φορτηγὰ φέροντα τοὺς διασωθέντας τῶν διεφθαρέντων πλοίων ναύτας, τοὺς πληγωμένους, τοὺς ἀσθενεῖς, τὰς γυναῖκας τοῦ Ἰμβραήμη καὶ τῶν Ἀγάδων καὶ 3 χιλιάδας αἰχμαλώτους Ἑλλήνας καὶ Ἑλληνίδας.

Οὕτως κατεστράφη ἡ μεγάλη τοῦ Ἰμβραήμη ἰσχὺς, καθ' ἣν στιγμὴν τὸ γλυκύ του ὄνειρον, ἡ καταστροφή τῆς Ὑδρας, διήρχετο ὡς φάσμα πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν του, καὶ ἐξηγέρθη τοῦ λιθάργου χωρὶς νὰ ἴδῃ πλέον πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν του τὸν μέγαν ἐκείνον καὶ ἰσχυρὸν στόλον ὅστις ὑπεστήριζε καὶ ἐνεθάρρυνε τὰ καταστρεπτικά του σχέδια.

Ἀπασα ἡ Ἑλλὰς ἐπὶ τῇ καταστροφῇ τοῦ Τουρκοαιγυπτιακοῦ στόλου ἐχάρη χαρὰν ἀνεκλάλητον καὶ ἀπὸ τῶν ἱερῶν ναῶν ἀνέπεμψε τῷ πανοικτιέρμονι Θεῷ εὐχαριστίας, ὑπολαβοῦσα τὸ ἀκούσιον ἔργον τῶν ναυάρχων τῆς Εὐρωπαϊκῆς συμμαχίας ὡς ἔργον τῆς Θείας προνοίας ἐλθούσης πρὸς βοήθειαν καὶ σωτηρίαν τῆς κινδυνευούσης νὰ ὑποστῇ παντελῶς ἀπώλειαν καὶ καταστροφὴν Ἑλλάδος.

Ἡ Ἀμερικὴ καὶ ἡ Εὐρώπη ἐχάρησαν, μεγάλως υἱοθετήσασαι τὸν Ἑλληνικὸν ἀγῶνα. Αἱ δὲ κυβερνήσεις τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ῥωσσίας ἠυχαριστήθησαν τὰ μέγιστα, ἐκτὸς τῆς Ἀγγλίας ἥτις ἐλυπήθη καὶ ἐνώπιον τῶν Βουλῶν τῆς ἡ ναυμαχία τοῦ Νεοκάστρου παρέστη ὡς ἀπαίσιον συμβάν. Κατὰ δυστυχίαν εἶχεν ἀποβά-

και τότε ο ευεργέτης των Ἑλλήνων Γ. Κάνιγγ. Οἱ δὲ φιλελληνίζοντες Ἀγγλοι ἦσαν ὀλίγιστοι.

Ἐν τούτοις οἱ πρέσβεις τῶν τριῶν συμμάχων δυνάμεων δὲν ἔπαυσαν ἀπαιτοῦντες ἀπὸ τὸν Σουλτάνον τὴν κατάπαυσιν τοῦ αἱματηροῦ πολέμου καὶ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος ἔστω καὶ ὡς κράτους ὑποτελοῦς ὡς ἡ Βλαχία.

Ἄλλ' ὁ Σουλτάνος ἐμμανὲς γενόμενος διὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ στόλου του, ἀπέρριψε τὰς αἰτήσεις των μετὰ περιφρονήσεως διὸ ἠναγκάσθησαν νὰ ἀπέλθωσιν μὲ μεγίστην των δυσარέσκειαν. Οὕτως τῶν πραγμάτων διακειμένων οἱ Ἑλληνες θεωρήσαντες ἀπορρίφθεις καὶ διχλυθείσας τὰς περὶ ἀναγκωχῆς προτάσεις τῶν πρέσβεων, αὐτοὺς δ' ἐλευθέρους πάσης ὑποχρεώσεως καὶ προβλέποντες τὴν πραγματοποίησιν εὐτελοῦς τινος συμβιβασμοῦ, εἰς ὃν ἦτο δυνατόν τελευταῖον νὰ ὑποκύψῃ ἡ Πύλη, νοοῦντες δὲ ὅτι ἐπὶ τῇ ὑποθέσει τοιούτου συμβιβασμοῦ ἐπόμενον ἦτο νὰ διατηρήσῃ ἕκαστον τῶν διαμαχομένων μερῶν ὅτι κατεῖχεν ὡς προῖόν τοῦ πολέμου, ἔκριναν ἀναγκαῖον νὰ κινηθῶσι δραστηρίως διὰ στρατιωτικῶν καὶ ναυτικῶν δυνάμεων εἰς τὴν Ἀνατ. καὶ Δυτ. Ἑλλάδα, εἰς τὴν Κρήτην καὶ εἰς τὴν Χίον πρὸς ἀναζωπύρωσιν τοῦ ἐθνικοῦ ἀγῶνος.

Διάφοροι ὅθεν δυνάμεις ἐκινήθησαν κατὰ τὸν μῆνα Νοέμβριον κατὰ ξηρὰν εἰς διάφορα μέρη ἐν οἷς καὶ τὴν Εὐβοίαν, μαθόντες ὅτι ἡ πόλις αὐτῆς Τρίκερη ἦτο ἀφρούρητος ἀπὸ ἐχθροὺς καὶ εὐάλωτος· συνεκεντρώθησαν ὅθεν στρατιωτικαὶ καὶ ναυτικαὶ δυνάμεις πρὸς κυρίευσίν της, καὶ κατὰ ξηρὰν μὲν ἐκυρίευσαν 2 μεγάλα κανονοστάσια κατὰ θάλασσαν δὲ τὰ Ἑλληνικὰ πλοῖα τῶν διαφόρων τῆς Ἑλλάδος ναυτικῶν μερῶν ἐκυρίευσαν μίαν ἐχθρικήν πολεμικὴν γολέτταν καὶ 50 ἄλλα διαφόρου μεγέθους πλοῖα. Κατὰ δὲ τὴν ἔφοδον καὶ μάχην ταύτην τῶν Τρικέρων τόσον κατὰ ξηρὰν ὡς καὶ κατὰ θάλασσαν ἀνέδειξαν οἱ Ἑλληνες μεγάλον ἠρωϊσμὸν ἐπενεγκόντες σημαντικὴν βλάβην εἰς τοὺς τούρκους. Ὁλίγας ἡμέρας μετὰ τὴν καταστροφὴν τῶν ἐν τῷ λιμένι τῶν Σελώνων ἐχθρικῶν πλοίων τὸ πλοῖον ὁ «Σωτὴρ» ἢ «Καρτερία»

καὶ λοιπὰ ὑπὸ τὸν Χάστιγγα πολεμικὰ πλοῖα ἐξέπλευσαν τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπον ὅπως μεταβιβάσωσι στρατεύματα, ἀπὸ τὴν παραλίαν τοῦ Πάπα καὶ τὴν Ἀκαρνανίαν. Κατὰ δὲ τὴν διαβί-
 βασίν των ἐκ Πατρῶν ἐβύθισαν ἐν Αὐστριακὸν πλοῖον εἰς τὸν
 λιμένα προσωρμισμένον διὰ τὴν παράβασιν τοῦ ἀποκλεισμοῦ,
 καὶ ἐκεῖθεν ἀνεχώρησαν παρακολουθουσὼν τῶν 2 γολεττῶν καὶ
 3 Αὐστριακῶν πλοίων. Κατὰ τὴν 48 Νοεμβρίου τὰ Ἑλληνικὰ
 στρατεύματα μετεβιβάσθησαν εἰς Δραγαμέστον ὅπου ἐσχηματί-
 σθη στρατόπεδον κακὴν κακῶς φυγόντων τῶν κρατούντων ὅλας
 ἐκείνας τὰς θέσεις Τούρκων, ἃς κατέλαβον οἱ Ἕλληνες ὑπὸ τὴν
 ἀρχηγίαν τοῦ γενικοῦ ἀρχιστρατήγου Τζούρτζ, ὅστις κατὰ τὴν
 26 τοῦ αὐτοῦ μηνὸς συγκεντρώσας ἀξιόμαχον καὶ ἰσχυρὰν δύνα-
 μιν ἐξέδωκε προκήρυξιν προσκαλὼν ἅπαντας τοὺς ἑλλ. ὅπλαρ-
 χηγοὺς καὶ στρατιώτας εἰς τὴν ἐπανάληψιν τοῦ ὑπὲρ αὐτονο-
 μίας καὶ ἀνεξαρτησίας ἀγωνός των. Ἡ προκήρυξις αὕτη ἔφερε
 λίαν εὐάρεστα ἀποτελέσματα, καθ' ὅτι ἐντὸς ὀλίγου κατηρτίσθη
 στρατόπεδον ἐκ 4 χιλιάδων ὀπλοφόρων συγκείμενον. Λίαν ἀξιέ-
 παινος κατέστη καὶ ἡ δραστηριότης διὰ τῆς ὁποίας ὁ ἀρχηγὸς
 τοῦ στολίσκου Χάστιγξ κατώρθωσε νὰ μεταφέρῃ καὶ συγκεν-
 τρώσῃ τόσον ταχέως τὰς Ἑλληνικὰς δυνάμεις εἰς τὸ γενικὸν
 στρατόπεδον, συνεπεία τῆς ὁποίας ἐκυριεύθησαν ἐχθρικὰ κανο-
 νοστάσια προμαχῶνες καὶ πύργοι, πλεῖστοι δὲ μάχιμοι ἐχθροὶ
 ἐφρονεύθησαν καὶ μέγιστον μέρος τῆς δυτικ. Ἑλλάδος τὸ ὅποιον
 μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ Μεσολογγίου κατήχετο ἀπὸ τοὺς
 ἐχθροὺς, ἐπανῆλθε πάλιν εἰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων οἵτινες ἐξή-
 πλωσαν τὰς ἑαυτῶν δυνάμεις εἰς μεγάλην ἑκτασιν τῆς δυτικῆς
 Ἡπείρου.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὁ αἰμύνηστος καὶ χρησιμότατος εἰς
 τὰς ἀνάγκας τῆς Ἑλλάδος ἀρχηγὸς τῆς ναυτικῆς δυνάμεως Χά-
 στιγξ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Δεκεμβρίου ἀναχωρήσας εἰς τὸ Με-
 σολόγγιον ἐστενοχώρησε τὰ μέγιστα τὸ Βασιλάδιον δι' ἀκα-
 ταπαύστων κανονοβολισμῶν, ἐξ ὧν ἀναφλεχθείσης τῆς πυραταπο-
 θήκης του ἠναγκάσθησαν οἱ ἐν αὐτῷ πολυορκούμενοι 50 περίπου

Ἰθωμανοὶ καὶ ἔνεκα τῆς γενναίας καὶ ὁρμητικῆς ἐφόδου τῶν Ἑλλήνων διὰ τῶν λέμβων των νὰ παραδοθῶν, οὕτω δὲ ἐδοξάσθη καὶ πάλιν τὸ Βασιλάδιον ἀνηψῶσαν ἐκ δευτέρου τὴν σημαίαν τῆς ἐλευθερίας.

Περὶ τὰ τέλη τοῦ Δεκεμβρίου οἱ Κρηῖτες μαθόντες τὴν παρὰ τῶν πρέσβειων διενεργουμένην συμμαχικὴν συνθήκην ἐνεθαῤῥύνθησαν καὶ ἐστρατολόγησαν δυσχιλίους ὀπλίτας ἐκ τῶν συμπολιτῶν των, ἐμίσθωσαν ἐτέρους τόσους Στερεολαδίτας καὶ προεκάλεσαν καὶ ναυτικὴν ἀνάλογον δύναμιν ἢ ὁποία ὀργανίσθη καὶ ἦλθε εἰς βοήθειάν των ὑπὸ τὸν ναύαρχον Μιαούλην κατὰ τὴν 25 Ὀκτωβρίου πρὸς ἀνανέωσιν καὶ ἐξακολούθησιν νέων ἐχθρικῶν ἐνεργειῶν.

Ἡ ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ Μιαούλη ναυτικὴ μοῖρα ἐγκαίρως φθάσασα εἰς Κρήτην καὶ μὴ εὐροῦσα τὴν ἐκστρατείαν ἐτοίμην ἀνεχώρησε· πολλοὶ δὲ ἐπαρχίαι τῆς Κρήτης ἀνέλαβον καὶ πάλιν τὰ ὅπλα ὅπως ὑπηρετήσωσι τὸν ναυτικὸν ἀγῶνα. Οἱ δὲ Στερεοελαδίται ἐνεψύχωσαν τὰς ἐπαναστατησάσας ἐπαρχίας καὶ εἰς μέγα στρατόπεδον συγκεντρωθέντες ἐπιτυχῶς ἐκινήθησαν κατὰ τῶν Τούρκων καὶ μεγίστας καταστροφὰς ἐπέφερον εἰς αὐτοὺς ἄσυλον ἔχοντες τὰ φρούρια Σπυναλόγκκα καὶ Γραμβοῦσα, ὅπου ἔμενον ὠχυρωμένοι καὶ καιροφυλακτοῦντες νὰ κάμουν νέας ἐπιδρομὰς ἐν καιρῷ εὐθέτω.

ΤΑ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΧΙΟΝ.

Μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς Χίου τινὲς τῶν κατοίκων συνοικισθέντες εἰς τὴν νῆσον Σῦρον χάριν ἐμπορίου καὶ ἐπιποθοῦντες τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς πατρίδος των ἐδράζαντο τὴν εὐκαιρίαν καθ' ἣν ὁ Σουλτάνος ἀπέρριψε τὰς προτάσεις τῶν συμμαχῶν νὰ ἐπικαλεσθῶσι τὴν συνδρομὴν τῶν ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος καὶ πολλαχοῦ βιούντων συμπολιτῶν των, ἐξ ἧς ἐσύαξαν ἱκανὰ χρήματα ἅτινα ἔμελλον νὰ χρησιμεύσωσιν εἰς ἐτοιμασίαν στρατιωτικῶν καὶ ναυτικῶν δυνάμεων. Τὴν πραγματοποιήσιν δὲ τοῦ πατριωτικοῦ τούτου σκοποῦ ἀνέθεσαν, ἐγκρίσει τῆς Κυβερνήσεως, εἰς

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η'.

1828.

"Ετος Η'.

Τὸ ἐν Κρήτῃ φρούριον τῆς Γραμβούσης πρὸ τῆς ἐλεύσεως τοῦ Καποδιστρίου εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὡς ἐκ τῆς θέσεώς του ἦτο τὸ καταγώγιον ὅλων τῶν πειρατῶν. Διότι κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην πειραταὶ ἐπιτηδεῖοι καὶ ἀτρόμητοι ἐπὶ τῶν ἐπὶ τούτῳ κατασκευασμένων πλοίων των περιτρέχοντες τὰς θαλάσσας κατελάμβανον καὶ κατελίστευον ἅπαντα ἀδιακρίτως τὰ ὑπὸ Εὐρωπαϊκὴν σημαίαν πλοῖα, καὶ ἐκακοποιοῦν ἐνταύτῳ καὶ τὰ πληρωματὰ των· τὸ δὲ αἰσχιστον ὅτι μεταχειρίζοντο ἐπιτηδεῖως μέσα τινὰ δι' ὧν βεβαία ἦτο ἡ καταδίκη τῶν οὕτω συλλαμβανομένων Εὐρωπαϊκῶν πλοίων ἀπὸ τοῦ ἐπὶ τούτῳ συστηθέντος εἰς Ναύπλιον δικαστηρίου.

Ἡ Εὐρώπη ἀγανακτήσασα διὰ τοῦτο κατόπιν τῶν ὧσαν διεπράξαντο αἱ σύμμαχοι δυνάμεις ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος εἰς τὸ Νεόκαστρον, ἐστηλίτευσεν τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν καὶ τὴν ἐβίασε νὰ διακηρύξῃ ὅτι δὲν ἐπιτρέπεται τοῦ λοιποῦ ὁ ἐκπλους Ἑλληνικοῦ πλοίου πρὸς καταδρομὴν δῆθεν.

Κατὰ τὴν ἔλευσιν τοῦ Κυβερνήτου εἰς τὴν Ἑλλάδα ἡ μεταξὺ Ἑλλησπόντου, Ρόδου καὶ τῶν ἀνατολικῶν παραλίων θάλασσα ἦτο θέατρον πειρατείας. Ἡ δὲ Γραμβοῦσα τῆς Κρήτης καὶ αἱ νῆσοι τῶν Β. Σποράδων τὰ ἀληθῆ αὐτῶν καταγώγια καὶ καταφύγια

ἦτοι πειρατήρια. Ὅθεν καὶ ὁ Κυβερνήτης καὶ οἱ σύμμαχοι ναύαρχοι ὡς πρῶτον ἀντικείμενον ἄξιον τῆς προσοχῆς των ἐθεώρησαν τὴν καταστολὴν καὶ ἐξάλειψιν τῆς πειρατείας. Καὶ ὁ μὲν ναύαρχος Κόδρικτων ἐκ συνηθέσεως μετὰ τοῦ Κυβερνήτου ἀνεδέχθη νὰ καθαρίσῃ τὴν Γραμβοῦσαν, ὁ δὲ Κυβερνήτης τὰς Βορείας ἀνατολικὰς Σποράδας.

Πρὸς τοῦτο παρὰ μὲν τοῦ Κοδρικτῶνος ἀπεστάλη εἰς τὴν Γραμβοῦσαν ὁ Ἀγγλος μοιράρχος Θωμᾶς Στέλθης μὲ ἀνάλογον ναυτικὴν δύναμιν, παρακολουθούμενος καὶ ἀπὸ Γαλλικὴν μοῖραν τοῦ μοιράρχου Ρεβερσῶνος, ὁ δὲ Κυβερνήτης ἀπέστειλε μετ' αὐτοῦ ὡς ἀντιπρόσωπον τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως τὸν Α. Μαυροκορδάτον. Ἡ δύναμις αὕτη φθάσασα εἰς τὴν Γραμβοῦσαν, θέσιν ἀπώρητον, δυσπρόσητον, ἀλίμενον, κρημνώδη καὶ ὑπὸ τῶν ἀνέμων προσβαλλομένην, τὸ ὀρηκτήριον τοῦτο τῶν πειρατῶν, εὔρεν αὐτὸ καὶ ὀρηκτήριον τῶν ὑπὲρ ἐλευθερίας τῆς νήσου ἀγωνιστῶν, διότι ἐκεῖθεν ταύτοχρόνως ἐξώρμων κακοῦργοι τῆς θαλάσσης καὶ ἀνδρεῖοι τῆς ξηρᾶς κατὰ τῶν Τούρκων πολεμισταί. Οἱ δὲ σύμμαχοι ἐπιδιώκοντες τὴν ἐξάλειψιν τῆς πειρατείας δὲν ἤθελον καὶ τὴν παρεμπόδισιν τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀγῶνος. Ἐλπίζοντες ν' ἀναγκάσουν ἔτι μᾶλλον τὸν Σουλτάνον εἰς συμβιβασμὸν, ἅμα φθάσαντες εἰς Γραμβοῦσαν ἔγραψαν διὰ τοῦ Ἀγγλοῦ μοιράρχου εἰς τοὺς ἐν τῷ φρουρίῳ ὅτι ἤλθον νὰ ἐξαλείψωσι μὲν τὴν πειρατείαν οὐχὶ ὅμως νὰ ἐμποδίσωσι τοὺς ὑπὲρ ἐλευθερίας τῆς νήσου ἀγῶνας. Ἀλλ' οἱ ἐν τῇ Γραμβοῦσῃ διατηροῦντες καὶ ἐνισχύοντες τὴν πειρατείαν κακοῦργοι ὅχι μόνον δὲν ἔκλινον εἰς τὰς συμβουλάς, τὰς προτροπὰς καὶ τὰς αἰτήσεις τῶν συμμάχων ἀλλὰ πειρατικῶς φερόμενοι, ἠνάγκασαν αὐτοὺς νὰ μεταχειρισθῶσι τὴν βίαν καὶ οὕτω καὶ διάφοραι ἄλλαι περιστάσεις ἐκ διαφόρων αἰτιῶν προελθοῦσαι ἐπροκάλεσαν τὴν κυρίευσιν τοῦ φρουρίου ἀπὸ τοὺς συμμάχους καὶ τὴν ἐξόντωσιν τοῦ αἰσχίστου τούτου καταγωγίου τῆς πειρατείας, τὸ ὅποιον ἐκίνησε τὴν ἀγανάκτησιν τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου, ἀφοῦ πολλὰ ἔπαθον κατὰ τὸν ἀλίμενον

ἐκείνον τόπον, ἐν καιρῷ χειμῶνος τὰ Ἀγγλικά πολεμικά πλοῖα. Καὶ ταῦτα μὲν ὡς πρὸς τὴν Γραμβούσαν.

Ὁ δὲ Κυβερνήτης ἀνέθεσεν εἰς τὸν ναύαρχον Μιαούλην τὴν καταστολὴν τῆς πειρατείας τῶν Β. Σποράδων, ὅπου οἱ παρεπιδημοῦντες πρὸς ἐκεῖνα τὰ μέρη Ὀλύμπιοι πειραταὶ οἰκειοθελῶς εἰς τὰς διαταγὰς τοῦ Κυβερνήτου ὑπέκοντες παρέδωκαν εἰς τὸν Ναύαρχον Μιαούλην 100 ὡς ἔγγιστα πειρατικά πλοῖα διαφόρου μεγέθους καὶ κατασκευῆς τῶν ὁποίων τὰ μὲν ἔκαυσεν, τὰ δὲ ἐστείλειν εἰς Πόρον πρὸς χρῆσιν τῆς Κυβερνήσεως. Ὁ δὲ Μιαούλης κατὰ διαταγὴν τοῦ Κυβερνήτου ἵνα μὴ ἀναβλαστήσῃ καὶ πάλιν τὸ κακὸν τῆς πειρατείας μετέφερε διὰ τῆς πειθοῦς καὶ διὰ τῆς βίας ὅλους τοὺς ἐν τῇ νήσῳ ἐκείνῃ Ὀλυμπίους. Ταῦτα δὲ ἐγένοντο χωρὶς νὰ διαδραματισθῶσιν οὐδὲ κατ' ἐλάχιστον τὰ κακὰ, στυγερά καὶ ἀξιόμεμπτα συμβάντα ὅσα ἔλαβον χώραν εἰς Γραμβούσαν μετὰ τῶν ληστοπειρατῶν καὶ τῶν μεταβάντων ἐκεῖσε πρὸς ἐξάλειψιν αὐτῶν συμμαχικῶν δυνάμεων.

Διὰ τῶν ἐνεργειῶν τούτων ἀπηλλάγη ἡ Ἑλληνικὴ θάλασσα τῶν πειρατῶν, ἐτακτοποιήθη ἡ πολεμικὴ καὶ ἐμπορικὴ ναυτιλία διὰ κανονισμοῦ παρέχοντος ἀποχρώσας ἐγγυήσεις, ἐπαγρυπνούσης τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως εἰς τὴν αὐστηρὰν ἐφαρμογὴν του. Ἡ δὲ Εὐρώπη ἅπασα ὑπερεπήνησε καὶ ἐπερήμεσε τὸν κατορθώσαντα ταῦτα Κυβερνήτην τῆς Ἑλλάδος.

Οὕτω ὁ Κυβερνήτης ἀόκνως καὶ δραστηρίως ἐργαζόμενος διωργάνωσε τὴν Ἑλλάδα στρατιωτικῶς καὶ πολιτικῶς, ἀν καὶ ὅλα σχεδὸν τὰ μέρη κατεῖχοντο σποραδικῶς ἀπὸ ἐχθρικὰς δυνάμεις, ὁ δὲ θηριώδης Ἰβραήμης καίτοι κατεστραφείς παρὰ τῶν συμμάχων, δὲν ἔπαυεν ἐν τούτοις παραβλάπτων τὰς πόλεις δι' ὅλων τῶν τῆς καταστροφῆς τῶν μέσων ποθῶν νὰ ἀφήσῃ ἀντὶ θριαμβευτικῶν καὶ ἐνδόξων τροπαίων τὴν ἐρήμωσιν καὶ καταστροφὴν τῶν πόλεων καὶ χωρίων, τὴν διαφθορὰν τῶν κτημάτων δι' ἐκκοπῆς τῶν δένδρων, ὡς μνημεῖον ἀνεξάλειπτον ἐσχάτου βανδαλισμοῦ. Ἐπειδὴ δὲ ἡ καλὴ διάθεσις τῶν συμμάχων καὶ αἱ διάφοροι αὐτῶν προσπάθειαι ὅπως καμφθῇ ὁ ἰσχυρογνώμων Σουλτάνος καὶ παραδεχθῇ τὰς περὶ συμβιβασμοῦ μετὰ τῆς Ἑλλάδος προτά-

θεῖς των ὅλο-τελῶς ἐναυάγησαν ἀπέναντι ὀριστικῆς τοῦ Σουλτᾶ-
νου ἀρνήσεως, οἱ σύμμαχοι, ἐμμένοντες εἰς τὴν ἀπόφασίν των
θεώρησαν ἀναγκαῖον τὸν ἀποκλεισμόν τοῦ Ἰμβραήμη καὶ τὴν
παρεμπόδισιν τῆς ἐξωθεν χορηγίας τροφῶν καὶ λοιπῶν ἀναγ-
καίων τοῦ στρατοῦ του, ὅπως οὕτως ἀναγκάσουν αὐτὸν νὰ ἀ-
πέλθῃ τῆς Πελοποννήσου.

Ὅθεν διέταξαν τὰ ἀναγκαῖα πλοῖα μεθ' ὧν προσεκάλεσαν
τὸν Κυβερνήτην νὰ ἐνώσῃ καὶ αὐτὸς Ἑλληνικά πρὸς τὸν ἀπο-
φασισθέντα ἀποκλεισμόν. Τότε ὁ Κυβερνήτης ἀπέστειλε 8 πλοῖα
πολεμικά ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ ἀντιναυάρχου Γ. Σακτούρη.

Κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἐλεύσεως τοῦ Κυβερνήτου διετηρεῖτο
μ' ὅλην τὴν περὶ διαλύσεως αὐτῆς ἐπίμονον αἵτησιν τῶν συμ-
μάχων δυνάμεων εἰσέτι ἡ πολιορκία τῆς Χίου ὑπὸ τὸν Φαβιέρον
ἂν καὶ λίαν χαλαρὰ καὶ εἰς κακίστην κατάστασιν ἐλλειπόντων
τῶν πρὸς διατήρησιν αὐτῆς ἀναγκαίων. Καὶ τοι δὲ στερούμενος
τῶν ἀπαραιτήτως ἀναγκαίων μέσων πρὸς διοργάνωσιν τοῦ τό-
που, καὶ τοι περιστοιχούμενος ἀπὸ τόσας μεγάλας ἐσωτερικὰς
ἀνάγκας πρὸς διευκόλυνσιν τῶν ὁποίων ἀπητοῦντο δύο ἑκατομ-
μύρια καὶ ἄνθ' ὧν εἶχε μόνον ὀλίγα τινὰ ἐξωτερικὰ βοηθήματα,
καὶ ταῦτα δι' ἐπαιτίας τῶν ὁμογενῶν προμηθευόμενα καὶ τοι ἔ-
χων τὴν κυριωτάτην καὶ οὐσιουδεστάτην μέριμναν τοῦ νὰ κα-
τωρθώσῃ νὰ καθέξῃ καὶ νὰ καταλάβῃ Ἑλλήν. δῆθεν μέρη μὲ
στρατιωτικὰ ἀποσπάσματα πρὸς ἐπέκτασιν δῆθεν τῆς Ἑλληνι-
κῆς ἐπαναστάσεως καὶ κατὰ τὴν Ἀνατ. καὶ κατὰ τὴν Δυτ.
Ἑλλάδα καὶ κατὰ τὴν Εὐβοίαν καὶ ὅπου ἄλλοθι ἦτο δυνατόν,
καὶ τοι αἱ περὶ συμβιβασμοῦ προτάσεις τῶν συμμάχων δυνά-
μεων εἰς τὸν Σουλτάνον, εὐρίσκοντο εἰς ἐκκρεμῇ κατάστασιν καὶ
ἔνεκα ὅλων τούτων εἰς μεγίστην στενοχωρίαν καὶ ἀμηχανίαν
εὐρίσκετο, ἐν τούτοις κατώρθωσε νὰ ἐξοικονομήσῃ 6 χιλιάδες
τάλληληρα, τὰ ὅποια ἔστειλεν μὲ τὸν ναύαρχον Μιαούλην διὰ
τῆς φρεγάτας ἡ «Ἑλλάς», καὶ ἄλλων τινῶν πλοίων πρὸς παρα-
λαβὴν τοῦ ἐν τῇ πολιορκίᾳ τῆς Χίου εὐρισκομένου Φαβιέρου, μὲ
τὴν παραγγελίαν ἵνα τιθέμενος ἐπὶ κεφαλῆς ὡς ἀρχηγὸς τῶν στρα-

τιωτικῶν καὶ θαλασσίων δυνάμεων προσπαθήσῃ ὅσον δυνατόν ὑπὲρ εὐωδώσεως καὶ ἐπιτυχίας τοῦ ἀγῶνος, ἐν ἐναντία δὲ περιπτώσει διασώζων τὰς ἐκεῖσε στρατιωτικὰς δυνάμεις καὶ τοὺς λοιποὺς διακινδυνεύοντας νὰ τοὺς μεταφέρῃ ἐπανερχόμενος εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Ἀλλὰ πρὶν ἢ φθάσῃ ὁ Μιαούλης εἰς τὴν Χίον κατὰ τὰ τέλη Φεβρουαρίου πρὸ αὐτοῦ ἔφθασεν ὁ Ζαχὶλ πασᾶς μὲ μίαν φρεγάταν, μίαν κορβέταν καὶ δύο πολεμικὰ πλοῖα, καὶ κανονοβολήσας πάραυτα 3 Ἑλληνικὰ ἐκυρίευσεν αὐτὰ καὶ συγχρόνως ἐπεβίβασε τοὺς ἐκ Σμύρνης πρὸ πολλοῦ ἐτοιμοὺς 2,500 Τούρκους ὑπὸ τὸν Χασάμπασαν, οἵτινες εἰσῆλθον ἐντὸς τοῦ φρουρίου κατὰ τὰς ἀρχὰς Μαρτίου. Ὅτε δὲ ἔφθασεν ὁ Μιαούλης ἐπανελάβε τὴν διὰ θαλάσσης στενωτάτην πολιορκίαν τοῦ φρουρίου, ἀλλ' οἱ ἐπὶ τῆς νήσου εὐρισκόμενοι στρατιῶται στερούμενοι πάντων τῶν ἀναγκαίων καὶ ἰδίως τροφῶν καὶ πολεμοφοδίων καὶ τῶν ὑποσχεθέντων αὐτοῖς μισθῶν, οὗ ἕνεκα πρὸ πολλοῦ δυσανασχέτουν συνάμα δὲ παντοίας κακουχίας, ἕνεκα τοῦ δριμυτάτου χειμῶνος ὑποφέροντες, (διότι ὁ καλὸς ἀρχηγὸς Φαβιέρους διὰ τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ του ἐμπόδιζε πᾶσαν κατάχρησιν καὶ εἰς τὰ χωρία τῆς Χίου προσβολήν), εἶχον ἀπαυδήσει· ὑποκινούμενοι δὲ καὶ ὑπὸ τοῦ συμμάχου Γάλλου ναύαρχου τοῦ ῥητῶς διακηρύξαντος ὅτι ἡ νῆσος Χίος δὲν συμπεριλαμβάνατο ἐντὸς τῆς ὁροθεσίας τοῦ προταθέντος εἰς τὸν Σουλτάνον περὶ ἀπελευθερώσεως συμβιβασμοῦ καὶ ὅτι καὶ ἂν τὸ φρούριον αὐτὸ ἐκυριεύετο ἤθελον ἀναγκασθῇ καὶ ἀπὸ αὐτὰς τὰς συμμάχους δυνάμεις νὰ τὸ ἐγκαταλείψωσι, καὶ κατὰ συνέπειαν πᾶσα αὐτῶν θυσία ἤθελεν εἶσθαι ἀνωφελὴς καὶ ἄνευ ἀποτελέσματος, ἠναγκάσθησαν ὅπως διαλύνῃσι τὴν διάλυσιν τῆς πολιορκίας νὰ εἰσέλθωσιν εἰς τὰ Γαλλικὰ πλοῖα μετ' αὐτοῦ τοῦ ἀρχηγοῦ των Φαβιέρου καὶ ἐπιστρέψωσιν εἰς τὴν Ἑλλάδα συμπααραλαβόντες καὶ πολλοὺς ἐκ τῶν ἐντοπίων Χίων, (εἰ καὶ μετὰ τὴν ἀναχώρησιν των οἱ Τούρκοι οὐδόλως ἐκακοποίησαν τοὺς ἀπομείναντας ἐκεῖσε συμπατριώτας των).

Κατὰ τὸν Ἀπρίλιον τοῦ αὐτοῦ ἔτους εὐρισκόμενος ὁ ἀτρόμη-

τὸς Χάστιγξ εἰς τὸ Μεσολόγγιον τοῦ ὁποίου εἶχε κυριεύσει διὰ τῆς ἀνδρείας καὶ ἱκανότητός του τὸ Βασιλάδιον καὶ τὰ λοιπὰ παρακεείμενα νησίδια καὶ θαρῶν εἰς τὰς τολμηρὰς ἐπιχειρήσεις του καὶ τὰς ἐπιτυχεῖς προόδους του, ἐφώρμησε ὅπως κυριεύσῃ τὸ ἀνατολικὸν μέρος αὐτοῦ, οὗ ἡ φρουρά ἦτο ἐγγὺς νὰ παραδοθῇ. Ἀλλὰ καθ' ἣν στιγμήν τὰ πάντα πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς ἐφόδου ἦσαν ἔτοιμα προοιωνιζόμενα βεβαίαν τὴν παράδοσιν αὐτοῦ, δυστύχημα ἀνέλπιστον ἐπέφερε τὴν πλήρη αὐτῆς ἀποτυχίαν. Ἐκ τῆς ἀναφλεξάσης πυρίτιδος ἐν τινι πλοιαρίῳ παρὰ τὸ πολεμικὸν τοῦ Χάστιγγος εὗρισκομένῳ ἐπληρώθη βαρέως ὁ Χάστιγξ, καὶ ἀπωλέσθησαν 20 αὐτοῦ ἀκόλουθοι. Καὶ ὁ μὲν Χάστιγξ μεταφερθεὶς εἰς Ζάκυνθον πρὸς θεραπείαν μετ' ὀλίγον ἀπέθανε, τὸ δὲ Μεσολόγγιον ἐσώθη ἀπὸ τὸν ὁποῖον διέτρεχε ἄφευκτον κίνδυνον τῆς παραδόσεως.

Οὕτως ἐστερήθη ἡ Ἑλλὰς τὸν ἀείμνηστον ἐκείνον καὶ πολῦτιμον ἄνδρα, οὗ τινος ὁ θάνατος παρέβλαψε τὰ μέγιστα τὴν πρόοδον τῶν στρατιωτικῶν καὶ ναυτικῶν ἐπιχειρήσεων τῶν Ἑλλήνων.

Ὅμοια τούτοις δυστύχηματα ἀλλὰ κατ' ἑκτασιν μεγαλείτερα συνέβησαν καὶ εἰς τοὺς ἐν Κρήτῃ Ἑλληνας.

Κατὰ τὸν Μάϊον τοῦ αὐτοῦ ἔτους ὅτε ὁ ναύαρχος Μιαούλης μὲ τὸ πλοῖον ἡ «Ἑλλὰς» περιέπλεε τὰ παράλια τῆς Ἀσίας, συννήνησε νέαν κορβέταν εἰς Μυτιλήνην ναυπηγηθεῖσαν 28 κανονίων καὶ ἓνα βρίκιον 22 κανονίων σκοποῦντα νὰ φέρουν ἀντιπερισπασμὸν εἰς τὴν πολιτικὴν τῆς Ἑλλάδος κατάστασιν διὰ διαφόρων τρόπων. Ἰδὼν δὲ ὅτι ὁ ἐκεῖσε ἐλθὼν ἐκ Σάμου μεγάλθυμος Κανάρης ἀπέτυχε νὰ πυρπολήσῃ διότι ἡ κορβέτα αὕτη ἐβόηθειτο ἀπὸ τὸ φρούριον τῆς Μυτιλήνης ὑπὸ τὸ ὁποῖον καὶ ἐξησφαλίσθη, διὰ σφοδροῦ καὶ διαρκoῦς κανονοβολισμοῦ κατῴρωσε καὶ τὰ πλοῖα ταῦτα νὰ καταβυθίσῃ καὶ τὰ πληρώματα αὐτῶν νὰ καταστρέψῃ, μεθ' ὃ ἐπέστρεψεν εἰς Πόρον ὅπως λάβῃ νέας διαταγὰς παρὰ τοῦ Κυβερνήτου.

Τὰ δὲ κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν εἰς τὴν Πελοπόννησον συμ-

πάντα, τὴν διαγωγὴν δηλ. τοῦ Ἰμβραήμη μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ στόλου του, τὴν διὰ τῆς βίας ἐκδιώξιν αὐτοῦ ὑπὸ τῶν συμμάχων ἐκ τῆς Πελοποννήσου, τὴν εἰς Ἑλλάδα ἐλευσιν Γαλλικῶν στρατευμάτων, τὴν δι' αὐτῶν κυρίευσιν ὅλων τῶν φρουρίων τῆς Πελοποννήσου, τὴν ἀνοργάνωσιν τοῦ τόπου καὶ λοιπὰ τὰ ἀφορῶντα τὴν Κυβέρνησιν τοῦ Καποδιστρίου, παρατρέχοντες ὡς μὴ ἀναγόμενα εἰς τὴν ναυτικὴν ἱστορίαν, ἀφηγοῦμεθα δὲ μόνον τὰ διατρέξαντα κατὰ τὸν Σεπτέμβριον τοῦ αὐτοῦ ἔτους μετὰ τὴν ἐπάνοδον εἰς Πόρον τοῦ Κυβερνήτου. Οὗτος μεταβάς εἰς Μύτικα τοῦ Μεσολογγίου καὶ ἀκριβῶς ἐξετάσας κατέγνωσε τὰ ἐκεῖ διατρέχοντα, ὅτι δηλαδή ἡ διὰ θαλάσσης πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου, ἀφοῦ παρὰ τοῦ αἰοιδήμου Χάστιγγος κατελήφθη τὸ Βασιλάδιον ἐμπόδιζε τὴν εἰσοδὸν τροφῶν εἰς τοὺς πολιορκουμένους ἐντὸς τοῦ Μεσολογγίου Ὀθωμανούς, οἵτινες ὅμως ἀνεπλήρωσαν τὴν ἑλλειψιν ταύτην διὰ τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου, ὅστις δυστυχῶς ὡς καὶ τὸ Μακρινόρος κατείχοντο ὑπὸ τῶν Τούρκων· διὸ καὶ οἱ ἴδιοι Βαλτινοὶ εἰς ὑποταγὴν τῶν Τούρκων διατελοῦντες, ἦσαν ἔτοιμοι νὰ κλείσωσι τὰ στενὰ τοῦ Μακρινόρους ἂν ἔβλεπον Ἑλληνικὴν δύναμιν καταλαμβάνουσαν τὸν κόλπον τῆς Πρεβέζης. Ὅθεν ἕνεκα τούτου ὁ Κυβερνήτης ἐσκέφθη νὰ καταλάβῃ αὐτὸν καὶ πρὸς τοῦτο κατήρτησε ἐκ διαφόρων πλοίων καταλλήλων πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ στολίσκον, ὅστις νὰ ἡδύνατο νὰ εἰσέλθῃ διὰ μέσου στενωπύτου πόρου, οὗ ἔνθεν καὶ ἔνθεν ὑπῆρχον καλῶς ὠπλισμένα κανονοστάσια ὡς ἐπίσης καὶ ἐντὸς πολεμικὰ πλοῖα καὶ τούτου ἀρχηγὸν διώρισε τὸν Ἰταλὸν Μπασάνον. Οὕτως ἡ θαλάσσιος αὕτη δύναμις συγκειμένη ἐξ 25 διαφόρων πλοίων εἰς τὸν ναῦσταθμὸν τοῦ Πόρου ἐξοπλισθέντων, γολεττῶν, μυστικῶν, περαμάτων καὶ κανονοφόρων εἰς 2 συγκατετάχθησαν τὰ ἀτμόπλοια ἡ «Καρτερία» καὶ ἡ «Ἐπιχειρήσις» καὶ τὸ πλοῖον ἡ «Μέδουσα», καὶ κατὰ προηγουμένην συνεννόησιν μὲ τὰ σταθμεύοντα εἰς Μύτικα Ἑλλ. στρατεύματα ὅπως ἔλθουν εἰς βοήθειαν αὐτῆς, ἐπροχώρησαν κατὰ τὴν θέσιν Ἀκτιον (Ποῦντα) καὶ Χιλογήβαρον.

Τὴν δὲ 11 Σεπτεμβρίου ἔφθασεν ὁ στολίσκος οὗτος καὶ ἀμέσως τὰ 2 ἀτμόπλοια καὶ ἡ Μέδουσα, ἤρχισαν ἄπαστον πῦρ κατὰ τοῦ φρουρίου τοῦ Παγτοκράτορος. Ὑπὸ τὸν ἀδιάκοπον τούτων κανονοβολισμὸν τὰ μικρὰ πλοῖα ἐπροχώρησαν πρὸς τὴν εἴσοδον καὶ δις ἀπεπειράθησαν νὰ εἰσέλθωσιν ἐν τῷ στενῷ ἀλλ' ἔνεκα θαλασσίων αἰτιῶν ἠναγκάσθησαν νὰ ἀποσυρθῶσι, κατὰ δὲ τὴν τρίτην ἀπόπειραν βοηθούμενοι ὑπὸ τοῦ ἀνέμου ἐπροχώρησαν μέχρι τοῦ στομίου, ἀλλὰ καθ' ἣν στιγμὴν ἔμελλον νὰ εἰσέλθωσι θριαμβευτικῶς, τοῦ ἀρχηγοῦ αὐτῶν Μπασάνου προσποιηθέντος τὸν ἀσθενῆ ὅπως ἀποφύγει νὰ τεθῇ ἐπὶ κεφαλῆς τῆς ἐκστρατείας ὡς συνήθως καὶ κατὰ ξηρὰν καὶ κατὰ θάλασσαν γίνεται ἐν Ἑλλάδι, οἱ Ἕλληνες ἀγανακτήσαντες ἀπεσύρθησαν εἰς τὸ Μύτικα.

Συγχρόνως ὁμοῦς ἡ δεξιὰ πτέρυξ τοῦ Ἑλλ. στρατοῦ, διοικουμένη ὑπὸ τοῦ φιλέλληρος Δευσέλου, κατέλαβε τὴν θέσιν Λουτράκι, ἐκυρίευσεν ἐν πλοιάριον μεγάλον αἰΰαροπούλαν καλούμενον καὶ δι' αὐτοῦ 6 πλοιάρια Τουρκικὰ τὰ ὅποια καλῶς ἐφοπλίσαντες δι' 100 ναυτῶν τοὺς ὁποίους κατὰ τὰ μέρη ἐκεῖνα εὔρον, κατῴρθωσαν νὰ διακόψουν πᾶσαν συγκοινωνίαν μεταξὺ Πρεβέζης καὶ Κραθασαρχᾶ. Οἱ Τοῦρκοι δὲ πτοηθέντες ἐκ τῶν κινήματων τούτων, ἐφώπλισαν ἐν πλοῖον μεγάλον καὶ μίαν κανονοφόρον, εἰς ἀντίκρουσιν τῶν περαιτέρω τολμηρῶν ἐπιχειρήσεών των, ἀλλ' οἱ εἰς Μύτικα ἀποσυρθέντες ναῦται Ἕλληνες ἄνευ τοῦ ἀρχηγοῦ των Μπασάνου, ἐντρεπόμενοι διὰ τὰ τολμήματα τῶν μαχητῶν τῆς ξηρᾶς ἀδελφῶν των, οἵτινες καὶ τοὶ μὴ ναυτικοὶ διὰ τῆς φιλοπατρίας καὶ γενναιότητός των ἐπεχειρίσθησαν καὶ ναυτικὰς πράξεις, ἀπεφάσισαν καὶ ἄνευ τοῦ ἀρχηγοῦ των ν' ἀναλάβουν αὐτοὶ μόνοι τὴν τολμηρὰν καὶ ἱστορικὴν ταύτην εἴσοδον καὶ οὕτω τὴν 21 Σεπτεμβρίου 5 ἑνοπλὰ μικρὰ πλοιάρια ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ Ὑδραίου Ἀνδρέα Σπαχῆ, τοῦ ἐκ Πόρου Α. Κωφοῦ, Ἀνδρέα Γενεκῆ, Γεωργ. Θεοχάρη Ὑδραίων καὶ τοῦ ἐκ Μεσολογγίου Κ. Θεοφίλου, ἀφ' οὗ ὠρκίσθησαν εἰς τὸν Χριστὸν ὅπως ἐκτελέσουν τὴν τολμηρὰν ταύτην ἐπιχείρησιν διὰ πάσης θυσίας, εἰσέπλευσαν ἐν θριάμβῳ καὶ ζητωκραυγαῖς ὑπὸ σφοδράτατον καὶ ἀδιάκοπον

κανονοβολισμὸν καὶ πυροβολισμὸν τῶν φρουρίων τῆς Πρεβέζης, τοῦ Ἀκτίου, καὶ τῶν ἔνθεν καὶ ἔνθεν τοῦ στομαίου κανονοστασιῶν, ὑπὸ τὸν ἀδιάκοπον τουφεκισμὸν τῶν ἐν τοῖς κανονοστασίαις Τούρκων καὶ ὑπὸ τὸν θαυμασμὸν καὶ τὴν ἐκπληξιν τῶν κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἐκεῖσε παρευρεθέντων, ὅτι 5 μικρὰ πλοιάρια μὴ προφυλασσόμενα ἔνεκα τῆς σμικρότητός των ἀπὸ τὰς βολὰς τῶν πυροβόλων καὶ τῶν τουφεκίων, ἐτόλμησαν νὰ διέλθουν στενωπὸν, οὗ ἡ ἀπόστασις ἦτο βολῆς πυστολίου. Οὕτως ἔθεν θριαμβευτικῶς εἰσελθόντα τὰ Ἑλλ. πλοιάρια εἰς τὸν κόλπον, ἐκυρίευσαν καὶ ἐβύθισαν κανονοβολοῦντα 40 Τουρ. πλοιάρια ἐκεῖσε εὐρεθέντα, ὡς καὶ μέγα μονοκάταστον πλοῖον.

Κατὰ τὴν ἡρωϊκὴν ταύτην καὶ τολμηροτάτην πράξιν τῆς εἰσόδου δύο τῶν εἰρημέων πλοιάρχων ὁ Ἀνδρέας Κωφὸς καὶ Κ. Θεόφιλος ἐφανεύθησαν, ἕτερος δὲ ὁ Α. Τενεκὲς ἐπληρώθη. Ὁ δὲ ἀρχιστράτηγος Τζούρτζ γράφων πρὸς τὸν Κυβερνήτην περὶ τοῦ τολμηροῦ καὶ ἐπιτυχοῦς τούτου συμβάντος καὶ ἐξιστορῶν τὴν ἀνδρείαν καὶ τὴν τόλμην τῶν πληρωμάτων τῶν 5 αὐτῶν μικρῶν πλοιαρίων ἔλεγεν: «Οὐδέποτε ἄνθρωποι εἰς τὴν γῆν ὑπὲρ πατρίδος ἀγωνιζόμενοι ἐφάνησαν ἄξιοι ὡς οὗτοι τῆς εὐγνωμοσύνης της.» Ἡ δὲ ἀσύνητος διζγωγή τοῦ Μπασάνου καὶ ἡ ἀνέλπιστος ἀνανδρία του ἠνάγκασαν τὸν Κυβερνήτην νὰ τὸν ἀντικαταστήσῃ διὰ τοῦ γενναίου καὶ συνετοῦ Α. Κριεζῆ.

Τὰ εἰσελθόντα ἐν τῷ κόλπῳ Ἑλληνικὰ πλοιάρια κατέστρεψαν ὅσων εὗρον ἐντὸς αὐτοῦ ἐχθρικὴν ναυτικὴν δύναμιν· θαρρόντα δὲ εἰς τὴν γενναϊότητα καὶ τόλμην των καὶ καταφρονούντα τὰ Τουρκικὰ κανονοστάσια ἐξέπλευσαν πάλιν, καὶ κατὰ τὸν ἐπόμενον Νοέμβριον, καὶ τοι τοῦ ἀνέμου ἐναντίον πνέοντος καὶ τῶν Τούρκων κανονοβολούντων καὶ πυροβολούντων, κατῴρωσαν καὶ δεύτερον νὰ εἰσελθῶσιν εἰς τὸν κόλπον τοῦτον, ὅπου καὶ ἔμειναν, κύριοι γενόμενοι αὐτοῦ.

Οὕτως ἡ δυτικὴ Ἑλλάς ἀναλαβοῦσα καὶ πάλιν τὸν ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἀγῶνα ἡλευθερώθη καθ' ὅλην τὴν ἑκτασιν αὐτῆς.

Ἐπανερχόμεθα εἰς τὰ τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου. Ἡ ἄλωσις

αὐτοῦ παρὰ τῶν Ἑλλήνων ἐπέφερε καὶ τὴν στέρξιν τῶν τρο-
φῶν ἐκ τῆς Πρεβέζης εἰς Βόνιτσαν. Κατὰ δὲ τὴν 15 Δεκεμβρίου
ὁ ἀρχιστράτηγος βοηθούμενος ἀπὸ τὸν Ἑλλ. στολίσκον, ἐκυρίευ-
σεν ἐξ ἐφόδου τὴν πόλιν Βόνιτσαν, οἱ δὲ ἐν αὐτῇ Τοῦρκοι κατέ-
φυγον εἰς τὸ φρούριον, πλὴν μετ' ὀλίγον ἠναγκάσθησαν νὰ παρα-
δοθῶσι καὶ μεταφερθῶσιν εἰς τὸ φρούριον τῆς Πρεβέζης. Κατὰ τὴν
μικρὰν δὲ διάρκειαν τῆς πολιορκίας τοῦ φρουρίου ἐκείνου ἡνδρα-
γάθησαν οἱ ἐν τῷ κόλπῳ εὕρισκόμενοι Ἑλληνες ναυτικοί, ἐν
δὲ τῇ ναυμαχίᾳ μεθ' ὧν τῶν ἐν τῷ κόλπῳ εὕρισκομένων ἐχθρι-
κῶν πλοίων, ἔπεσεν ἡρωϊκῶς μαχόμενος ἐκ δευτέρου πληγωθείς
ὁ πλοίαρχος Α. Τενεκές, διευθύνων τὸ μικρὸν πλοιαρίον του.
Τὴν δὲ 13 τοῦ ἐπομένου Ἀπριλίου 1828 οἱ Ἑλληνες κατεστά-
θησαν κύριοι τοῦ Μακρινόρου καὶ τοῦ Κραθασαρά.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'.

1829.

Ἔτος Θ'.

Τὴν 23 Ἰανουαρίου ὁ Κυβερνήτης ἐπωφελούμενος ἐκ τοῦ ἐκ-
κραγέντος κατὰ τῆς Τουρκίας πολέμου τῆς Ῥωσσίας, ἤρξατο
δραστηριώτερον ἐργαζόμενος πρὸς κατάληψιν τῶν ὑπὸ τῶν Τούρ-
κων κατεχομένων φρουρίων Ναυπάκτου, Ῥίου, Ἀντιρρίου καὶ Μι-
σολογγίου, ὧν ἡ φρούρησις καὶ αἱ δυνάμεις ἔνεκα τοῦ Ῥωσσικοῦ
πολέμου ἐχαλαρώθησαν. Διώρισε λοιπὸν τὸν ἀδελφόν του Αὐγου-
στῖνον γενικὸν ἀρχηγὸν τῶν ἐν ταῖς ἐπαρχίαις τῆς Στερεᾶς Ἑλ-
λάδος κατὰ ξηράν καὶ θάλασσαν δυνάμεων, ἃς διωργάνωσε κάλ-
λιστα καὶ ἀπέστειλεν τὸν ναύαρχον Μιαούλην μετὰ τοῦ πλοίου
ἡ α' Ἑλλάς», ἵνα βοηθήσῃ τὰ ἐκεῖ Ἑλληνικὰ στρατεύματα εἰς
πραγματοποιήσιν τῆς ἀποφάσεώς του. Ὁ διορισθεὶς ἑκτακτος
ἐπίτροπος καὶ ἀρχηγὸς ἔτυχε ἀρίστης ὑποδοχῆς ἐκ μέρους τῶν
στρατευμάτων, ἅτινα ἠυελπίσθησαν ὅτι ὑπὸ τὴν διοίκησιν
αὐτοῦ καὶ οἱ ἀγῶνες τῶν ἤθελον εὐοδωθῇ, καὶ τὰ ἐξ αὐτῶν
προερχόμενα δικαιώματα ἐπαξίως ἤθελον ἀνταμειφθῇ. Ὁ νέος
ἀρχηγὸς φθάσας εἰς τὸν Κορινθιακὸν κόλπον ἐπὶ τῆς ὑπὸ τὸν
Μιαούλην φρεγάτας ἡ α' Ἑλλάς» μετ' ἄλλων τινῶν πλοίων συνο-
δεύοντα αὐτήν, κατὰ τὴν 12 Μαρτίου πρῶτον ἐκινήθη πρὸς τὰ
φρούρια α' Ῥίον καὶ α' Ἀντίρριον», τὰ ὅποια μετὰ κανονοβολισμὸν
ἀδιάκοπον καὶ αὐστηρὸν, καὶ στενὸν διὰ ξηρᾶς τῶν στρατευμάτων

ἀποκλεισμὸν ἐξηνάγκασε νὰ παραδοθῶσιν διὰ συνθήκης ἥς τοὺς ὅρους ἀκριβέστατα ἐξεπλήρωσεν. Ἡ ἀκριβὴς δὲ ἐκπλήρωσις τῆς συνθήκης ἀφ' ἐνός, ἡ στέρησις τροφῶν, ὁ στενὸς ἀποκλεισμὸς τῶν Ἑλληνικῶν στρατευμάτων καὶ αἱ ἀπελπιστικαὶ εἰδήσεις περὶ τοῦ πολέμου τῆς Ῥωσσίας ἀφ' ἑτέρου, ἠνάγκασαν καὶ τοὺς ἐν τῇ Ναυπάκτῳ Τούρκους νὰ συνθηκολογήσωσι, ἐπὶ δὲ τοῦ φρουρίου αὐτῆς τὴν 18 τοῦ ἐπομένου Ἀπριλίου ὑψώθη ἡ Ἑλληνικὴ σημαία καὶ οἱ παραδοθέντες Τούρκοι, δι' Ἑλληνικῶν πλοίων μετεφέρθησαν εἰς τὴν Πρέβεζαν, πιστότατα τηρηθεισῶν τῶν συνθηκῶν.

Μετὰ ταῦτα αἱ Ἑλληνικαὶ δυνάμεις μετεφέρθησαν εἰς Μεσολόγγιον, ὅπου κατὰ τὰς ἀρχάς τοῦ ἐπομένου Μαΐου παρεδόθησαν καὶ οἱ ἐν αὐτῷ καὶ τῷ Ἀνατολικῷ Τούρκοι διὰ συνθήκης. Καὶ οὕτως ὅλη ἡ δυτ. Ἑλλάς ἐλευθερωθεῖσα καὶ διοργανωθεῖσα εἰσῆλθεν εἰς τὴν διοίκησιν τοῦ Κυβερνήτου.

Τὸν Δεκέμβριον τοῦ αὐτοῦ ἔτους τὸ πολεμικὸν πλοῖον ἡ «Καρτερία» ἐκυρίευσεν Τουρκικὴν γολέτταν 10 πυροβόλων κατὰ τὴν Στυλίδαν, τὴν δ' αὐτὴν ἡμέραν Ἑλληνικὴ τις κανονοφόρος ἐν τῷ Εὐβοϊκῷ κόλπῳ 3 Τουρκικὰ ἐμπορικὰ πλοῖα, καὶ κατὰ τὸ τέλος τοῦ μηνὸς ὁ Γ. Σαχίνης ναυτικῆς μοίρας ἀρχηγὸς ἀπεβίβασεν εἰς τὴν Λιθάδα τῆς Εὐβοίας 400 στρατιώτας πρὸς ἄλλωσιν τοῦ ἐκεῖσε διατηρουμένου ἰσχυροῦ ἐχθρικοῦ ὀχυρώματος. Τοῦτο δὲ οἱ Ἕλληνες διὰ θαλάσσης καὶ ξηρᾶς πολιορκήσαντες καὶ σχεδὸν καταστρέψαντες ἠνάγκασαν τοὺς ἐν αὐτῷ Τούρκους νὰ παραδοθῶσι διὰ συνθήκης καὶ τοὺς μετέφερον ἀσφαλέστατα ὅπου αὕτη ὥριζεν.

Κατὰ τὸν αὐτὸν μῆνα συνέβη καὶ ἡ ἐξ ἐφόδου κυρίευσις τῆς Βονίτσης ἀπὸ τὸν κόλπον τῆς Πρέβεζης, ὑπὸ τοῦ ἐκεῖσε ἐστρατοπεδευμένου ἀρχιστρατήγου· συνετέλεσε δ' εἰς τοῦτο τὰ μέγιστα καὶ ἡ ναυτικὴ δύναμις μεγάλως καὶ ἡρώϊκως ἀνδραγαθήσασα, διὰ ναυμαχίας καταστρέψασα ὅλα τὰ ἐν τῷ κόλπῳ ἐκεῖνα διασταθμεύοντα καὶ καλῶς ὀπλισμένα Ὀθωμαν. πλοῖα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΔΙΑΦΟΡΑΙ.

Ἀφηγούμενοι τὰ συμβάντα τοῦ θαλασσίου ἀγῶνος ἀπὸ τοῦ 1821 μέχρι τοῦ 1828 ὅτε οὗτος αἰσίως ἔληξεν, ἐν σημειώσεσι ἐμνημονεύσαμεν τοὺς κατὰ τὰς διαφόρους ἐκστρατείας καὶ ναυμαχίας λαθόντας μέρος πλοιάρχους τῶν τοιῶν νήσων Ὑδρας, Σπετσῶν καὶ Ψαρῶν ὡς καὶ τῶν διαφόρων ἄλλων μερῶν τῆς ἐλευθέρας καὶ δούλης Ἑλλάδος, ὅσαι ὁμοίως μετὰ τῶν εἰρημέων καὶ ἐξ οἰκείας βουλήσεως μετέσχον τοῦ ἀγῶνος ἐν τῇ πορείᾳ τοῦ ὁποίου δὲν ἐφάνησαν κατώτεροι τῶν συναγωνιστῶν των καὶ ἔτι πλεον πολλοὶ ἐξ αὐτῶν προσέφερον καὶ τὰ ἰδιά των πλοῖα εἰς πυρπολικά μετασχηματισθέντα. Βίς μνήμην δ' αἰωνίου θαυμασμοῦ καὶ εὐγνωμοσύνης δίδομεν λεπτομερεστέραν περὶ τῶν πλοιάρχων τοῦ ἀγῶνος σημειώσιν, δημοσιεύοντες κατωτέρω τὸν πίνακα ὃν ἐλάβομεν ἀπὸ αὐτὰ τὰ γενικὰ Μητρώα, ἀρχόμενα ἀπὸ τὸ ἔτος 1833, ὅτε ἐσχηματίσθησαν αἱ ἐπὶ τῆς δικαιοσύνης τοῦ ἐθνικοῦ ἀγῶνος ἐπιτροπαί. Φόρον δ' εὐγνωμοσύνης μικρὸν ἀποτίοντες τοῖς ἐν θαλάσῃ ὑπερμάχοις τοῦ ἡμετέρου ἀγῶνος, δημοσιεύομεν πίνακα τῶν διατελεσάντων πυρπολιστῶν, ὡς καὶ τῶν ἀξιωματικῶν αὐτῶν. Διότι τὰ ἀδραγαθήματα τῶν πυρπολιστῶν καὶ αἱ ἥρωϊκαί καὶ ἀποτελεσματικαὶ αὐτῶν πράξεις εἶναι τὸ σπουδαιότερον μέρος τοῦ θαλασσίου ἥρωϊκοῦ μας ἀγῶνος.

Ὑδρας.

Ἀντώνιος Θ. Βῶκος, Ἀναγνώστης Διμαμᾶς, Ἀνδρέας Πιπίνος, Ἀναστ. Ῥομπότσης, Ἀνάργυρος Καραβέλλας, Ἀναστάσιος Σπαχῆς, Ἀντώνιος Μ. Μπίκος, Α. Φιλιπάγκος, Γεώργ. Βατικιώτης, Γεώργ. Α. Θεοχάρης, Γεώργ. Πολίτης, Γεώργ. Τζερεμέες, Δημ.

Καλογιάννης, Δημ. Τσάπελης, Δημ. ΄Ραφαήλ, Θεόδ. Θ. Βώκος, Ιωάννης Π. Ματρώζος, ΄Ιωάννης Στύππας, Κ. Μπελεμπίνης, Λεονάρδος Τσιγκάρης, Μιχαήλ Μπουντούρης, Μιχαήλ ΄Ρούφας, Μανώλης Μπούτης, Μαρῖνις Σπαχῆς.

Ψαρόων.

Γεώργ. Ν. Βρατσάνος, Γεώργ. Καλαφάτης, Γεώργ. Κοριννός, Δημ. Πιππανικολῆς, Κωνσ. Κανάρης, Κωνσ. Νικόδημος, Κωνσ. Κατζικογιάννης.

Σπετσῶν.

΄Ανδριανός Χότζας, Θεόδωρος Μπρέσκας, ΄Ιω. Καστελιώτης, Κοσμάς Μπαρμπάτσας, Κοσμάς Λάμπρου, Αἰζ. Μουσοῦς, Ι. Ματρώζος, Πέτρος Γ. Σπαχῆς.

Ίδρας.

Ἀξιωματικοὶ πυρπολισταί.

Α. Δ. Κριεζῆς, Α. Π. Δημητρίου, Β. Χαβιάρας, Β. Δ. Στελιδιώτης, Γ. Κ. Π. Νικολάου, Γ. Δ. Νέγκας, Δ. Α. Δρίτσας, Κ. Καρατζᾶς, Δ. Θεοδωρίκας, Ι. Α. Καραμανίτης, Ι. Α. Θεοδωράκης, Σ. Βαλσάμος, Ι. Δ. Σαρρῆς, Δ. Στόμπης, Μ. ΄Ρούφας, Ν. Τρίκας, Ν. Δ. Δαλαιχός, Πᾶνος Τράκας, Π. Ἀρμιράντης, Π. Παπαδόπουλος, Σ. Μπούχλας.

Σπετσῶν.

Α. Ν. Παρασκευᾶς, Α. Ἀμπλᾶς, Γ. Βατικιώτης, Δ. Θ. Γ. Μπίλιας, Δ. Πιτιγκός, Ε. Λάμπρου, Ν. Δ. Γκίκας, Σ. Β. Μπουρίκης.

Ψαρόων.

Α. Καρύδης, Γ. Α. Μανιάτης, Δ. Α. Μπιλμῆς, Ι. Δ. Δελγιάννης, Ι. Γ. Φελίνης, Ι. Γκιαούρης, Μ. Δ. Φελίνης.

Προσθέτομεν δὲ καὶ τὰ ὀνόματα τῶν ἐκ τῆς ἐλευθέρας καὶ δούλης Ἑλλάδος μετασχόντων τοῦ πυρπολικοῦ ἀγῶνος πεντήκοντα τὸν ἀριθμὸν, ὧν μνεία ἐγένετο εἰς τὰς ὡς εἴρηται πρὸς διακρίσιν αὐτῶν συστηθείσας ἐπιτροπὰς.

Πόρου.
Ἀντώνιος Κορζής, Ἀνδρέας Α. Κωφός, Ἰωάννης Μ. Πόριος,
Κωνστ. Πρυμνήλιος, Σ. Καρᾶς, Φραντζ. Παπαφραντζέσκος, Γεώρ.
Γιάμαρης.

Ἀνδρου.

Γιαννούλης Σκοπελίτης, Νικόλ. Ἐμμ. Μπιρίκος, Ἰωάννης Μ.
Διδάμιος.

Μιχόρου.

Λουκάς Σ. Βριόπουλος, Δούκας Μ. Ψύλλας.

Πάρου.
Γεώργιος Παριανός.
Σκοπέλου.

Δημ. Δητητρίου, Εὐστάθιος Μαρούλης, Ἐπιφάνειος Σκοπελίτης,
Κωνστ. Α. Βαλσαμῆς, Ματθαῖος Καφαντάρης, Νικόλαος Σκο-
πελίτης.

Σχιάθου.
Δημ. Ι. Σκιαθίτης.

Σκύρου.
Δημήτριος Ἀνέστης, Γεώργιος Κάτσας.
Τήνου.

Πέτρος Γεωργίου, Φίλιππος Δέλης.

Κεφαλληνίας.

Π. Β. Γιαννουλάτος, Εὐαγγέλης Κεφαλλῆς.

Μοσχονήσου.

Γεώρ. Ζαχαριάς, Δ. Παρούδης,

Λέσβου.

Βύστ. Ἀραπογιάννης, Δημ. Βούλγαρης, Γρηγόριος Γκιαούρης.

Χίου.

Δ. Μισεγιάννης, Εὐστάθ. Στόμπος, Ἰωάννης Βάμβαρης, Νι-
κόλαος Μαγιάδης, Φίλιππος Παῖδας, Ν. Σάλαρης.

Βασιλικῶν.

Γεώργιος Ἀρβανιτόπουλος.

Κρήτης.

Ἀλέξ. Ν. Ψαρουδάκης.

Σπάρτης.

Κ. Ἀγγελόπουλος, Μ. Δραγονάκος, Στάθης Μανιάτης.

Βουρλών.

Π. Βωλιώτης.

Τουνέζ.

Ν. Τουνεζίνας.

Ἀμουργού.

Θ. Μ. Πάσσαρης.

Ἀρατολῆς.

Ι. Παππαθανασόπουλος.

Μεσολογγίου.

Κ. Πεδάκης Τσαλμᾶς.

Ἀφηγούμεθα κατὰ καθήκον ἡμῶν τὰς διακρίσεις αἱ ὅποιαι συνιστοῦν τοὺς πλοιάρχους τοῦ ἀγῶνος καὶ πρῶτον ὀνομάζομεν τοὺς ναυάρχους.

Κατ' ἀρχαιοτάτην παράδοσιν ἀνερχομένην εἰς αὐτὴν τὴν ἐποχὴν τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου, οἱ ἐπ' ἀνδρεία διακριθέντες καὶ πολυχῶς διαπρέποντες ἐν τοῖς πολέμοις ἐπεκαλέσθησαν ἥρωες τὴν δ' ἐπωνυμίαν ταύτην ἀπέδωκαν αὐτοῖς οὐχὶ χάριν πατρογωνικῶν ἀνδραγαθημάτων, ἀλλὰ τῶν ἰδίων αὐτῶν πράξεων αἵτινες τοὺς ἀπεθανάτισαν καὶ δι' αὗς ἡ ἱστορία τοὺς ἐξυμνεῖ. Εἰς τοὺς δὲ οἱ Ἕλληνες καθ' ἃ ἔχομεν παραδείγματα ἐκ τῆς ἀρχαίας ἱστορίας, ἀπέδιδον σεβασμὸν, ὑπακοὴν καὶ ἄκραν ὑποταγὴν παρακολουθοῦντες αὐτοὺς εἰς ὅλας τὰς ἐπικινδύνους καὶ ὑπὲρ ἀνθρώπον πράξεις ὡς καὶ εἰς τὰ καθ' ὅλου θαυματουργήματά των. Οὕτω λοιπὸν καὶ οἱ κατὰ θάλασσαν καὶ κατὰ ξηρὰν διακριθέντες νεώτεροι Ἕλληνες, πρὶν ἢ κατέλθουν εἰς τὸν ἀγῶνα ἐτιμῶντο παρὰ τῶν συμπολιτῶν των ὡς ὑπερέχοντες κατὰ τὴν

ἀνδρείαν, τὴν γενναιότητα, τὴν τόλμην καὶ τὴν περὶ τὰ ναυ-
τικά μεγίστην ἐμπειρίαν. Οἱ τὰ τοιαῦτα συστατικά ἔχοντες ἀνε-
δείχθησαν, εἰς μὲν τὴν νῆσον Ὑδραν τὴν καθ' ὅλα ἀποτελοῦσαν
τὸ πλεῖστον μέρος τοῦ ἀγῶνος οἱ πλοίαρχοι Τομπάζαι Ἰάκω-
βος καὶ Μανώλης, Α. Μιαούλης, Ι. Βούλγαρης, Α. Τσαμαδός,
Παναγιώτας, Α. Λαλεχός, Α. Κριεζής, Ἀντώνιος Ῥαφαλιᾶς, Γ.
Σαχτούρης, Λάζ. Πινότης καὶ Ι. Ζάκας.

Εἰς τὰς Σπέτσας ὁ Γκίκας Τσουπης, Α. Λεμπέσης, Ν. Μπό-
τασης, Ν. Ῥάπτης, Σ. Κυριακός, Α. Ἀνδρουτσος καὶ Γ. Ἀν-
δρουτσος.

Εἰς δὲ τὰ Ψαρρὰ ὁ Ν. Ἀποστόλης, Α. Γιανίτης, Δ. Παπα-
νικολῆς, Κατσᾶς καὶ Α. Σκανδάλης.

Ἄπαντες οὗτοι οἱ πλοίαρχοι τῶν τριῶν νήσων καὶ πρὸ τῆς
ἐπαναστάσεως καὶ κατ' αὐτὴν καὶ μετὰ τὸ πέρας αὐτῆς διε-
κρίνοντο καὶ ἐτιμῶντο ὑπὸ τῶν συμπολιτῶν των καὶ πλοιάρχων
καὶ κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ἀγῶνος ἀπελάμβανον τὴν προτί-
μησιν καὶ τὸν σεβασμόν.

Ἐκ τούτων ὅμως μετὰ τὴν ἀπόφασιν τῆς πρώτης ἐκστρατείας
ἐξελέχθησαν ἀπὸ αὐτοῦς τοὺς συναδέλφους των πλοίαρχους ὡς
ναύαρχοι.

Εἰς μὲν τὴν Ὑδραν ὁ Ι. Τομπάζης.

Εἰς δὲ τὰς Σπέτσας ὁ Γκίκας Τσουπης.

Εἰς δὲ τὰ Ψαρρὰ ὁ Νικόλαος Ἀποστόλης.

Καί τοι ἐκ τῶν εἰρημένων ναυάρχων ἕκαστος διηύθυνε τὸν
στόλον τῆς πατρίδος του ἀνεξαρτήτως, ἐν τούτοις οἱ δύο ναύαρ-
χοι τῶν Σπετσῶν καὶ Ψαρρῶν ἀναγνωρίζοντες καὶ ἐκτιμῶντες,
ἐπίσης τὴν καθ' ἰδίαν ὑπεροχὴν εἰς τὰ προσωπικά πλεονεκτή-
ματα τοῦ ναυάρχου τῆς Ὑδρας Τομπάζη καὶ τὸν διαδεχθέντα
αὐτὸν Μιαούλην ἀπέδιδον εἰς αὐτὸν, αὐτοὶ τε καὶ ὅλος ὁ στόλος
τὰς προσηκούσας τιμὰς καὶ τὴν ἀνωτέραν διεύθυνσιν καὶ ἀρχη-
γίαν, ὡς καὶ αὐτὴ δὲ κατ' ἐξοχὴν ἐκτιμωμένη ὡς ἀμερόληπτος
καὶ ἀλάθαστος ἱστορία τοῦ Σ. Τρικούπη ἀναφέρει εἰς τὴν ἐν σε-
σίδι 150 σημείωσιν τινα ὅτι ὁ ναύαρχος Ι. Τομπάζης ὡς γενι-

κός ναύαρχος τοῦ Ἑλλην. στόλου, αὐτὸς μόνος ἔδωκε τὸν νενομισμένον ὄρκον ἐνώπιον ὅλων τῶν πλοίαρχων τοῦ Ἑλλην. στόλου κατὰ τὸ 1821, ἐντὸς τῆς ὑδραϊκῆς ναυαρχίδος.

Δὲν δυνάμεθα νὰ ἀποσιωπήσωμεν τὰ μεγάλα πλεονεκτήματα τὴν ἐξειδικασμένην πεῖραν καὶ φρόνησιν τὴν μεγίστην περὶ τὰ ναυτικά ἐμπειρίαν καὶ ἱκανότητα, τὴν ὑπεράνθρωπον τόλμην καὶ γενναιότητα τοῦ διαδεχθέντος τὸν παραιτηθέντα Ἰάκωβον Τομπάζην σεβαστὸν Ἀνδρέαν Μιαούλη εἰς οὗ τὰς ἐμφρονας καὶ γενναίας ἐνεργείας ὀφείλεται ἡ ἐπιτυχία τῶν τεραστίων προόδων τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου.

Πλοίαρχοι δὲ τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ἀγῶνος ὡς φαίνεται ἐκ τῆς σχηματισθείσης τὸ 1833 πρὸς ἐξέλεξιν ἐπιτροπῆς διετέλεσαν ἐν ὅλῳ 247, ἐξ ὧν ἀφαιρουμένων 30 πυρπολιστῶν, ἰδιαιτέρως κατατασσομένων, μένουσι 217, ἐκ τούτων πάλιν 27 ἀνήκουσιν εἰς διάφορα τῆς Ἑλλ. μέρη, μένουσι 190 ἀνήκοντες εἰς τὰς τρεῖς ναυτικὰς νήσους, εἰς οὓς προστιθέμενοι καὶ ἄλλοι 60 ἀνήκοντες εἰς τὰς τρεῖς νήσους 15 εἰς τὴν νῆσον Κάσσον τὸ ὅλον 270. Οἱ ἀναφερόμενοι πλοίαρχοι 270, διηύθυνον πλοῖα δυνάμενα νὰ ἀντιταχθῶσι κατὰ τῶν ἐχθρῶν, καθ' ὅσον ὑπῆρχον καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ ἀγῶνος, πάμπολλα μικρὰ διαφόρου κατασκευῆς καὶ εἶδους, χρησιμεύοντα πρὸς καταδρομὴν, πρὸς ἐπιδρομὰς καὶ πρὸς μεταφορὰν τῶν τοῦ πολέμου, ἅτινα ὡσαύτως ἐχρησίμευσον ἀνήκοντα κυρίως εἰς τὰ Ψαροῦ, εἰς τὴν Κάσσον, εἰς τὸ Μεσολόγγιον καὶ Γαλαξείδιον καὶ εἰς διαφόρους νήσους τοῦ Αἰγαίου, ἀλλὰ καὶ μεταξὺ τῶν πλοίων τῶν τριῶν νήσων ὑπῆρχε διαφορὰ ὡς πρὸς τὰ μεγέθη ὅποια καὶ πρὶν τοῦ 1821 διεκρίνοντο καὶ τοιοῦτοι τῆς Ἑδρας πρῶτοι καὶ τῶν Σπετσῶν, τῶν ὁποίων βεβαίως καὶ ὁ ὅπλισμός καὶ ἡ ναυτολογία ἀναλόγως ἦσαν ἀνώτεροι.

Τὸ ἀντικείμενον τῶν πυρπολιστῶν εἶναι καθ' ὅσον αὐτὰ τὰ πράγματα ἀπέδειξαν τὸ σπουδαιότερον παντὸς ἄλλου εἰς τὸν ναυτικὸν ἀγῶνα. Πρὸς βεβαίωσιν δὲ τῶν λόγων μας φέρομεν τὴν πρὸς τὴν κοινότητα τῆς Ἑδρας περὶ πυρπολικῶν ἐπιστολὴν

τοῦ ναυάρχου Μιαούλη ἐξ ἧς καταφαίνεται ὅτι ἄνευ τῶν πυρπολικῶν ὅχι μόνον ὁ Ἑλλ. στόλος δὲν ἠδύνατο νὰ ἀντιταχθῇ κατὰ τοῦ ἐχθρικοῦ καὶ νὰ τὸν καταδιώξῃ ὡς πάντοτε ἐπραττεν, ἀλλ' οὐδὲν κατὰ μέτωπον ἠδύνατο ἀπέναντι τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου νὰ ἔλθῃ.

Ἐπιστολημαία ἐκθεσις τοῦ ναυάρχου τοῦ Ἑλλ. στόλου Α. Μιαούλη φέρουσα ἀριθμὸν 192 καὶ ἡμερομηνίαν 27 Σεπτεμβρίου 1824 ἐκ Βαθέος τῆς Σάμου.

Κύριοι, τὰς 25 καὶ 26 τοῦ μηνὸς Σεπτεμβρίου 1824

« . . Ἡ παρούσα μας ἀποτείνεται νὰ σὰς γνωστοποιήσωμεν περιστατωμένως περὶ τῶν κατὰ τὴν νύκτα τῆς 24 καὶ τὸ πρῶτ' τῆς 25 τοῦ ἡδὴ λήγοντος καέντων τεσσάρων πυρπολικῶν μας. »

α.) Τὸ πυρπολικὸν τοῦ Ατ. Φιλιπάγκου ἐκάη ἐπὶ ματαίῳ.

β.) Ὁ Θεόδωρος Θ. Βῶκος ἀντέσχευ ἀνδρείως ὑπὲρ μίαν ὁλόκληρον ὥραν τὴν ψυλὴν συνεχῇ φωτιὰν τῶν ἐν τῇ ἐμπρησθέντι βρικίῳ ἐχθρῶν ὑπὲρ τοὺς διαχασίους ὄντων.

γ.) Ὁ Δημ. Καλογιάννης ἐνέπρησε μὲν τὸ ῥηθὲν ἐχθρικὸν βρίκιον, ἀκολούθως ἐλθόντος τοῦ Θ. Βῶκου, ἀλλ' ἐπρεπε νὰ περιμένῃ αὐτὸν, ὅστις ἔφαγε τόσην φωτιὰν, καὶ κατέστησεν αὐτὸ τὸ βρίκιον ἀδύνατον νὰ ἀνθέξῃ, διὰ νὰ δώσῃ πρῶτος φωτιὰν, καὶ ἂν ἀπετύγχανε τότε νὰ κάμῃ ἐκεῖνο τὸ ὅποιον ἔκαμε, νὰ δώσῃ φωτιὰν εἰς τὸ ἰδικόν του, ἐπειδὴ ὅμως δὲν ἐπρόσμενεν ἐκάησαν καὶ τὰ δύο, ἀλλὰ τὸ ἀποτέλεσμα χρεωστεῖται εἰς τὸν Θ. Βῶκον.

Ὁ Α. Ρομπότσης ἔδειξεν ὅσην εἰς πατριώτην δύναται νὰ ὑποτεθῇ ἀνδρείαν, καὶ μ' ὅλον ὅτι οἱ ἐχθροὶ μετὰ τὴν ἀδιάκοπον ψυλὴν φωτιὰν τὸν ἀπεμαύρουν μίαν φορὰν, αὐτὸς ὅμως πάντα κίνδυνον καταπρονήσας καὶ κατὰ τῶν ἐχθρικῶν βαρκῶν αἱ ὁποῖαι ὤρμησαν ἰσχυρῶς ἀντιστάς, πάλιν ἐπλησίασε καὶ ἐκόλλησε τὸ πυρπολικόν του εἰς τὴν πρύμνην τῆς κορβέτας, τὸσον ἐπιτηδείως, ὥστε πολλὰ ἀπὸ τὰ σχοινιά της καὶ ἡ ἄκρα τῆς μπούμπας ἤναψαν. Ἀλλ' ἐν μόνον πυρπολικόν, ὅπερ ἀπομακρύναντες οἱ ἐχθροὶ,

ἔσθυσαν τὰ καίόμενα τῆς κορβέτας των μέρη, διότι καθὼς σᾶς προεγράψαμεν πρὸς ἐμπρησμόν πλοίου εἰς τὰ πανιὰ ἐν μόνον πυρπολικὸν δὲν ἀρκεῖ ἀλλὰ χρειάζονται δύο.

Χρέος μας λοιπὸν κρίνομεν νὰ συστήσωμεν τοὺς δύο τούτους ἀνδρείους πυρπολιστάς τὸν Θ. Θ. Βῶκον καὶ τὸν Α. Ῥομπότσην, καὶ νὰ σᾶς ἐνθυμήσωμεν ὅτι τὰ πυρπολικά πρέπει νὰ δίδωνται εἰς τοιοῦτους οἱ ὅποιοι πάντα κίνδυνον περιφρονοῦντες δὲν παύουν οὔτε φρονοῦσι παρὰ τὸν ἐμπρησμόν τῶν ἐχθρῶν.

Εἰς ὅλας τὰς μέχρι τοῦδε ἀναφοράς μας, σᾶς ἀναφέραμεν τὴν ὁποίαν ἔχομεν ἀνάγκην πυρπολικῶν καὶ ὅτι ἄνευ τούτων ὅχι μόνον δὲν δυνάμεθα νὰ κατορθώσωμεν τίποτε, ἀλλὰ καὶ ὁ στόλος μένει ἄχρηστος καὶ ἔξοδα γίνονται ἐπὶ ματαίῳ καὶ ὁ ἐχθρὸς κινδυνεύει νὰ ἐκτελέσῃ τοὺς σκοποὺς του. Δι' ὃ περιττὸν κρίνομεν νὰ σᾶς ἐνοχλήσωμεν μὲ τὴν ταυτολογίαν μας.

Μένων μὲ τὸ ἀνῆκον σέβας.

Ὁ πατριώτης σας

ΑΝΔΡΕΑΣ ΜΙΑΟΥΛΗΣ.

Κατωτέρω ἀναφέρομεν τὰ ὀνόματα τῶν λαβόντων μέρος εἰς τὸν ἀγῶνα πυρπολιστῶν πλοιάρχων τὸν ἀριθμὸν 40, ὡς καὶ τῶν ἀξιωματικῶν αὐτῶν. Ἐκ τῶν σημειουμένων δὲ τούτων πλοιάρχων διεκρίθησαν μετὰ τῶν πυρπολιστῶν διὰ τε τὴν ἀνδρείαν καὶ εὐτολμίαν των καὶ διὰ τὴν ἐπιτυχίαν των οἱ ἀκόλουθοι.

Οἱ ἐξ Ὑδρας Ὁ. Θεόδωρος Θ. Βῶκος, Α. Ῥομπότσης, Γ. Πολίτης, Α. Πιπῖνος, Γ. Α. Θεοχάρης, Δ. Τζάπελης, Δ. Ῥαφαλιᾶς, Ἰω. Γ. Βατικιώτης, Ἀντ. Βῶκος καὶ Μ. Βουδούρης.

Τῶν Ψαρῶν Κ. Κανάρης, Δ. Παπανικολῆς, Κ. Νικὸδημος.

Τῶν Σπετσῶν, Α. Μουσοῦς, Κ. Μπαρμπάτζας καὶ Ἰω. Μαντῶζος.

Δίκαιον εἶναι νὰ ἀναφέρωμεν καὶ τὸν πρῶτον εἰς Ψαρῶν κατασκευαστὴν τῶν πυρπολικῶν τὸν ἐκ Πάργας Ἰωάννην Δημουλίζαν ἢ Πατατοῦκαν καλούμενον, ὅστις ἐν τῷ ναυστάθμῳ τῆς Γαλίας διετελέσας ἔλαβε γνῶσιν τῆς κατασκευῆς πυρπολικῶν· ἀλλὰ ἡ Ἑλληνικὴ εὐφυΐα βοηθουμένη ἀπὸ τὴν συνεχῆ χρῆσιν ἀ-

νέπτυξε τὴν κατασκευὴν ταύτην ἐπὶ τοσοῦτον ὥστε ἔφθασεν εἰς τὴν τελειότητα· ἡ δὲ ὑπερανθρωπίνη τόλμη καὶ γενναιοῦτης τῶν πυρπολιστῶν, κατώρθωσεν ὥστε καὶ ἐν τρικυμιώδει ἀνέμῳ νὰ προσκολλᾷ τὰ πυρπολικά εἰς τὰ ἐχθρικά· εἰς ταῦτα δὲ καὶ μόνον, δυνάμεθα νὰ ὁμολογήσωμεν, ὅτι ὀφείλεται κατὰ τὸ πλεῖστον ἡ ἐπιτυχία τοῦ ναυτικοῦ ἀγῶνος.

Ἄπαντες οἱ ἀναφερόμενοι πλοίαρχοι πυρπολισταὶ, μὲ ἀπαράμιλλον ἀνδρείαν καὶ ἡρωϊσμόν ἐξετέλεσαν τὸ ὅποιον ἀνεδέχθησαν οἰκειοθελῶς καθῆκον, διακινδυνεύσαντες τὴν ζωὴν των εἰς τὸ κινδυνωδέστατον τοῦ πυρπολισμοῦ στάδιον· ἅπαντες δ' οὗτοι ὡς εἰς τὰ ναυτικά Μητρώα κατατάττονται, ἰδίαν ἑκάστος ἐν αὐτοῖς κατέχοντες θέσιν, συμποσοῦνται εἰς 550, ἐξ ὧν τὰ $\frac{2}{3}$ ἀνήκουσιν εἰς τὴν περικλεᾶ καὶ ἔνδοξον νῆσον Ὑδραν, ἐκ δὲ τῶν λοιπῶν τὸ πλεῖστον μέρος εἰς τὰς νήσους Ψαρόβα καὶ Σπέτσας.

Μεταξὺ τῶν χρησίμων τούτων ἀγωνιστῶν κατατάσσονται καὶ διάφοροι ἔκ τε τῆς ἐλευθέρας καὶ δούλης Ἑλλάδος, τῶν ὁποίων, εὐαρίθμων ὄντων, σημειοῦμεν τὰ ὀνόματα καὶ τὰς πατρίδας. Εἶναι ὅμως βέβαιον ὅτι ἰσάριθμον ποσὸν τοῦ ὀνομασθέντος ὅλου ὡς ἔγγιστα ἐξηλείφθη ἐκ τοῦ χρόνου καὶ τῆς ἀπουσίας πλείστων μετὰ τὸ τέλος τῆς ἐπαναστάσεως διασκορπισθέντων εἰς διάφορα μέρη τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Τουρκίας.

Καὶ ὡς πρὸς μὲν τὸ ποσὸν τῶν ἀγωνισθέντων πλοίων τῶν τριῶν νήσων Ὑδρας, Σπετσῶν καὶ Ψαρόων καὶ τῶν μετασχόντων τοῦ αὐτοῦ ἀγῶνος διαφόρων Ἑλλήνων τῆς ἐλευθέρας καὶ δούλης Ἑλλάδος, ἐν ἀρχῇ ἐκάμαμεν λόγον· ὑπολείπεται ἤδη νὰ εἴπωμεν τινὰ περὶ τῶν πλοίων τῶν λοιπῶν Ἑλλήνων διακεκριμένως ὀνομάζοντες τὰ πλοῖα τῆς νήσου Κάσσου, ἥτις εἶχεν ἴδιον στολίσκον καὶ ὑπὸ ἰδιαιτέρου ναυάρχου διηυθύνετο. Τὰ εὐαρίθμα καὶ ἀδύνατα πλοῖα τοῦ Γαλαξειδίου, ἅτινα παρηκολούθουν σποράδην, καὶ πλοῖα τῆς Σκοπέλου, Σκιάθου, Στυλίδος, Κύμης, Λύμνου, Μυκόνου, ἐξωτερικὰ δὲ τῆς Λύμνου, τοῦ Καστελωρίζου καὶ τῆς διακρινομένης Λίνου, οἱ ἀκραίφνεῖς οὗτοι πατριῶται τῶν ἀναφερομένων μερῶν ἀπὸ αἴσθημα φιλοπατρίας ὁρμώμενοι προσέ-

φέρων εἰς τὰς κοινὰς ἀνάγκας τοῦ θαλασσίου ἀγῶνος τὰ ἴδια ἐαυ-
τῶν πλοῖα τὰ ὅποια μετασχηματισθέντα εἰς πυρπολικά, ὡς μὴ
δυνάμενα νὰ ἀντιπαράταχθῶσιν εἰς τὰ ἐχθρικά ἕνεκα τῆς σμικρό-
τητος καὶ τῆς ἀδυναμίας των ἐχρησίμευσαν τὰ μέγιστα εἰς τοὺς
ἐμπρησμούς. Ὅλοι δὲ αἱ νῆσοι τῆς Ἑλλάδος συνεισέφερον εἰς
τὸν θαλάσσιον ἀγῶνα καὶ προσωπικῶς διὰ ναυτῶν ἀμισθίων τῶν
πλείστων προσερχομένων καὶ διὰ χρηματικῶν συνεισφορῶν μ' ὅ-
λας τὰς ἀντιπράξεις τῶν ἐν αὐταῖς ἐνθιούντων δυτικῶν τῷ δόγ-
ματι συμπατριωτῶν των, οἵτινες δυστυχῶς τὰ πάντα ὑπὲρ τῶν
Τούρκων καὶ κατὰ τῶν ἀδελφῶν των Ἑλλήνων ἐμνηχανῶντο, προε-
ξαρχούσης τῆς Σύρου καὶ Νάξου, τῆς νήσου Τήνου ἐπὶ ῥεαζομέ-
νης ἀπὸ τὸν μέγαν πατριωτισμὸν τῶν ὀρθοδόξων. Ὡσαύτως καὶ
ἡ νῆσος Θήρα διακρίνεται διὰ τὰ πατριωτικά αἰσθήματα τῶν
κατοίκων της, διὰ τὴν ὁποίαν παρέσχε συνδρομὴν εἰς τοὺς Ἑλ-
ληνικοὺς στόλους καὶ διὰ τὴν φρόνησιν καὶ καλὴν συμπεριφορὰν
τῶν ἐν αὐτῇ δυτικῶν τῷ δόγματι μεθ' ἧς ἐπολιτεύθησαν κατὰ
τὴν διάρκειαν τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος, ὡς καὶ νῦν φρονίμως πολιτευό-
μενοι, διακρίνονται μετὰ τῶν δυτικῶν τῶν λοιπῶν νήσων ὡς
γνήσιοι ἀδελφοὶ Ἕλληνες. Ἐπειδὴ ἡ νῆσος Κάσος ἀναλόγως
τῆς κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην θαλασσίου δυνάμεώς της ἀναδει-
κνύεται ἀκόλουθος καὶ τετάρτη τῶν λοιπῶν νήσων ἂν καὶ εὐά-
ριθμος καὶ ἀδύνατος παρὰ τὰς λοιπὰς ἔχουσα στολίσκον, μ' ὅλα
ταῦτα τὸ αὐτὸ διοικητικὸν σύστημα μετὰ τῶν λοιπῶν τριῶν
νήσων ἔχουσα καὶ ἀπὸ τὰ αὐτὰ πατριωτικά αἰσθήματα ἐμπνεο-
μένη οἰκειοθελῶς κατῆλθεν εἰς τὸ ἐθνικὸν στάδιον, συνηγωνίσθη
μετὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου συνεισέφερε καὶ ἐχρησίμευσε τὰ μέ-
γιστα εἰς τὰς ἀνάγκας τῆς πολυπαθοῦς Κρήτης καὶ τέλος κατε-
στράφη συγχρόνως μετὰ τῆς νήσου Ψαρῶν, τὰ πάντα ἀπολέσασα
καὶ τὰ πάνδεινα ὑποστᾶσα, αἰχμαλωσίας, διώσεις, καταστροφὰς
καὶ τελευταῖον τὰ ἔσχατα μαρτύρια, διότι οἱ προὔχοντες αὐτῆς
ἐσοβλίσθησαν καὶ ἐψίθησαν ὡς ἀρνία. Μόλα τὰ ἀναμφισβή-
τητα ταῦτα γεγονότα οἱ διασωθέντες νέον ναυτικὸν ἀποκτήσαν-
τες τὰ μέγιστα συνετέλεσαν εἰς τὰς ἀνάγκας τῆς Κρήτης καὶ

μετὰ τὸ τέλος τῆς ἐπαναστάσεως ἄξιαν θαυμασμοῦ ἔχοντες ναυ-
τικόν, σέβονται τὴν Ἑλλάδα, τὴν Ἑλληνικὴν σημαίαν σύμ-
βολον τῆς ἐθνικότητος διατηροῦσι καὶ τοὶ διατελοῦντες ὑπὸ
τουρκικὸν ζυγόν, καὶ τοὶ δυνάμενοι πολλὰς ὠφελείας ν' ἀπολαμ-
βάνωσι Τουρκίζοντες.

Ἀνεφέραμεν τὸ ποσὸν τῶν πλοίων τὸ ὅποιον κατὰ τὴν ἑναρ-
ξιν τοῦ ἀγῶνος εὐρέθη ἐτοιμοπόλεμον εἰς ἐκάστην τῶν τριῶν νή-
σων, ὅπερ ἐνωθὲν ἐσχημάτισε τὸν Ἑλλήν. στόλον. Βεβαίως κατ'
ἀρχὰς ἐξελέγησαν τὰ ἀνώτερα τῶν ἐν τοῖς λιμέσι εὐρισκομέ-
νων πλοίων κατὰ τε τὸ μέγεθος καὶ τὴν δύναμιν, ὥστε ἀπε-
λείφθησαν καὶ πολλὰ ἐν αὐτοῖς διὰ τὰς τότε προκυψάσας δυσ-
κολίας. Πάντα δὲ κατὰ τὰς διαφόρους ναυμαχίας ἐν ὅλῃ τῇ
διάρκειᾳ τοῦ ἀγῶνος ἔδειξαν ἀνδρείαν, καρτερίαν καὶ γενναϊό-
τητα. Καθ' ὅλου δὲ ἀπὸ τοῦ 1821 μέχρι τοῦ 1829 δὲν ἔπαυ-
σαν οἱ ναύαρχοι, μοίραρχοι καὶ πλοίαρχοι τῶν Εὐρωπαϊκῶν
στόλων, Ἀγγλίας, Γαλλίας, Αὐστρίας καὶ Ἀμερικῆς παρα-
κολουθοῦντες κατὰ βῆμα τοὺς Ὀθωμανικοὺς στόλους, κρατοῦν-
τες ἀκριβεῖς σημειώσεις καὶ ἡμερολόγια, καὶ ἐπιβλέποντες τὰς
ἐνεργείας καὶ ἀξιοθαυμάστους πράξεις τῶν Ἑλλήνων, συντρέχον-
τες τοὺς Τούρκους ὡς πολιτικούς των φίλους καὶ ὡς πάσχοντας
αἰείποτε ὑπὸ τῶν μικρῶν καὶ ἀδυνάτων Ἑλλήνων καὶ κακὴν κα-
κῶς καταδιωκόμενους ἐνώπιον τοσοῦτων ἀξιωματικῶν τοῦ Εὐρω-
παϊκοῦ ναυτικοῦ. Πολλοὶ δὲ εἰς διαφόρους ἐφημερίδας τῆς Εὐρώ-
πης ἔγραψαν περὶ τῶν Ἑλληνοτουρκικῶν ναυμαχιῶν καὶ πολλὰ
ἐδημοσιεύθησαν περὶ τούτων ἐκθέσεις, ἐξ ὧν δημοσιεύομεν ἀπό-
σπασμα τῆς ἐκθέσεως τοῦ διακεκριμένου ναυάρχου τῆς Γαλλίας
Δερινῷ, κατὰ τὸ 1825 γραφεῖσαν, ὅπερ λαμβάνομεν ἐκ τῆς ἐφημ.
«Κλειῦς», (ἀριθ. 599 τῆς 9|21 Δεκεμβρίου 1872), ἐν ᾧ δια-
γράφεται ἡ καρτερία, ἡ ἀνδρεία καὶ ἡ τόλμη τῶν Ἑλλήνων,
μ' ὅλα τὰ δυσανάλογα μικρά των πλοία ἐνώπιον τῶν μεγάλων
ἐχθρικῶν ἢ τῶν θαλασσίων φρουρίων τῆς Τουρκίας καὶ ἀποδεικνύε-
ται ἡ δειλία, ἡ ἀμηχανία καὶ ἡ ἀπειρία τῶν Τούρκων. Τοιαύτη
μαρτυρία ὑπὸ Γάλλου ἐπιβεβαιουμένη εἶναι πλέον ἢ ἀλήθεια,

διότι κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὅλος ὁ κατὰ τὴν Πελοπόννησον Αἰγυπτιακὸς στρατὸς διευθύνετο ἀπὸ ἀξιωματικῶν Γάλλων οὐδ' ἐκ τῶν πλοίων ἔλειπον τοιοῦτοι· εἰς μίαν δὲ μοῖραν τοῦ Αἰγυπτιακοῦ στόλου ἦτο ναύαρχος ὁ γνωστὸς διὰ τὸν φιλοτουρισμὸν του ἀξιωματικὸς Γάλλος Ταλιέρος. Ἐν τούτοις ὁ ναύαρχος Δὲ Ριννὺ σεβόμενος τὸ ἡρωϊκὸν ἔθνος τῶν Γάλλων εἰς ὃ ἀνῆκεν δὲν ἡρνήθη τὴν ἀλήθειαν.

α' Ἡ συγκρότησις καὶ αἱ ναυτικαὶ ἐργασίαι τῶν στόλων (λέγει ὁ ναύαρχος Δερινὺ) οὔθ' ἡ νεωτέρα Ἑλλάς ἀντέταξεν ἐπὶ ἐπταετίαν πρὸς τὰ Ὀθωμανικὰ πλοῖα τῆς γραμμῆς τείνουσι πρὸς διασφίσειν τῆς κατὰ θάλασσαν στρατηγικῆς τέχνης τοῦ παρελθόντος οὐχ ἥττον ἢ τοῦ μέλλontos. Βλέποντες μικρὰ σκάφη χρηστικότητος 200—300 τόνων, ἀντεπεξερχόμενα κατὰ τῶν ἐκ τοῦ Ἑλλησπόντου ἐκπλεόντων τρισμεγίστων στόλων καταδιώκοντα καὶ διασκορπίζοντα, ὡς ἀγέλην ἐλάφων τὰς κορβέτας, φρεγάτας καὶ τὰ πλοῖα τῆς γραμμῆς τῶν Τούρκων δυνάμεθα κάλλιστα νὰ ἐξηγήσωμεν τὴν ἐπὶ 1558 καταστροφὴν τοῦ μεγάλου Ἰσπανικοῦ στόλου ὑπὸ τῶν ἐλαφρῶν πλοίων τοῦ ἄγγλου ναυάρχου Οὐαρδ. Αἱ μακραὶ γραμμαὶ αἵτινες κεραυνοβολοῦσιν ἀλλήλας ἐπὶ ὀλοκλήρους ὥρας χωρὶς νὰ πάθωσι σπουδαίαν βλάβην, τὰ πυρπολικά τὰ προστατευομένα μὲν ὑπὸ τῶν νικητῶν τούτων τειχῶν, αἶφνης δ' ὀρμώντα ἀνὰ μέσον τοῦ καπνοῦ, εἰς τὰ πλευρὰ τῶν ναυαρχίδων, οἱ στόλοι οὗτοι, οἱ νῦν μὲν ἀναπτυσσόμενοι εἰς ἑκτασιν πολλῶν λευγῶν νῦν δ' ἀφιστάμενοι ἀλλήλων, ἄλλοτε μὲν προσεγγίζοντες ἀλλήλοις, ἄλλοτε δὲ ἀρχόμενοι ἢ παύόμενοι τοῦ ἀγῶνος χωρὶς νὰ προσφύγωσιν εἰς τὸν περιπεπλεγμένον μηχανισμόν τῶν ναυτικῶν σημεῖων, πάντα ταῦτα ἀναμνηνέσκουσιν ἡμῖν τὴν πρὸ δύο αἰώνων κατὰ θάλασσαν τακτικὴν. Ἀλλὰ δὲν περιορίζεται εἰς τοῦτο καὶ μόνον τὸ διαφέρειν, ὅπερ παρέχει ἡμῖν ἡ μελέτη τῶν ναυτικῶν κατορθωμάτων τῶν Ὑδραίων καὶ τῶν Ψαριανῶν. Εἰς τὴν ληθαργουσαν ἀνατολὴν ἀνευρίσκομεν τὴν ναυτικὴν τέχνην ὅπως εἶχεν τὸν 17 αἰῶνα. Τὸ παράδοξον δὲ εἶναι ὅτι ἡ ναυτικὴ ἐπιστήμη μετὰ μα-

κράς περιστροφὰς ἐπαναφέρει ἡμᾶς εἰς τὴν ἐπιθετικὴν μέθοδον ἧς οἱ ὑδραῖοι ἐποιοῦντο χρῆσιν πρὸ 50 ἐτῶν. Ἐθωρακίσαμεν τὰ ἡμέτερα πλοῖα, οὕτω δὲ κατεστήσαμεν πάλιν ἀβλαβὲς τὸ πυρβολικόν· θὰ ἐπανέλθωμεν ἐξ ἀνάγκης εἰς τὴν χρῆσιν τῶν μέσων ἅτινα ἀνεπλήρουν ἄλλοτε τὸ πυρβολικόν· τὰ πυρπολικά ἡμῶν θ' ἀποκαλῶνται ὑποβρύχιοι ἀναφλεκτικαὶ μηχαναί.»

Ὁ δὲ ναύαρχος Jurien ἐπαινεῖ ἐπὶ πᾶσι τὸν Κανάρην: «καὶ ἂν ἀνιχνεύσητε, λέγει, τὰ χρονικά, δὲν θὰ κατορθώσητε νὰ εὑρηται φυσιογνωμίαν εὐγενεστέραν τοῦ Κανάρη αὐτοῦ ἐν ἀνδρείοις ἀνδρειοτάτου ἐκείνου ἀγωνιστοῦ τοῦ κεκτημένου ψυχὴν ἧς εἰλικρινεστέραν καὶ τιμιωτέραν δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἀπαντήσῃ τις» ὡς ἔγραφε τῇ 22 Ἰουλίου 1825 ὁ ὑπασπιστὴς τοῦ ναυάρχου Δερινὺ πλοίαρχος Λεραί.»

Ἡ ἀναγέννησις τῆς Ἑλλάδος (λέγει ὁ ναύαρχος Jurien) εἶναι σχεδὸν φαινόμενον σχεδὸν εἰπεῖν μοναδικὸν ἐν τῇ ἱστορίᾳ· τὸ φαινόμενον δὲ τοῦτο δὲν εἶναι δυνατόν ἄλλως νὰ ἐξηγήσωμεν ἢ καθομολογοῦντες τὴν ἐξαιρετικὴν ζωτικότητα τῶν Ἑλλήνων. Πᾶς ἕκαστος θὰ πεισθῇ περὶ τούτου ἀναλογιζόμενος τὰς διαφόρους περιπετείας, δι' ὧν ὁ Ἑλληνισμὸς διήλθε μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους.» Ὁ Γάλλος ναύαρχος ἐξιστορεῖ μετὰ ταῦτα κατ' ἑκτασιν τὰ συμβάντα ἐξ ὧν παρήχθη ὁ μέγας Ἑλληνικὸς ἀγών. «Ἡ Ἑλλὰς ἡ ἀληθὴς Ἑλλὰς ἠγέρθη ἐπὶ τέλους· ἠγέρθη ἐπὶ τῇ κραυγῇ ἐκείνῃ ἣτις ἐπὶ ἑπτὰ ὅλα ἔτη ἦτο τὸ μόνον αὐτῆς στήριγμα καὶ τὸ πατριωτικὸν αὐτῆς σύνθημα, ἐπὶ τῇ κραυγῇ: «Οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ Τοῦρκοι δὲν δύνανται πλεόν νὰ συζήσωσιν. ἠγέρθη «ὡς οὐδέποτε ἄλλοτε — ἢ ν' ἀποθάνῃ ἢ νὰ θριαμβεύῃ.»

Εἰς τὰ πλοῖα τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου ἐναυτολογοῦντο ἀναλόγως τῆς χωρητικότητος αὐτῶν ἀπὸ 80 μέχρι τῶν 100 καὶ 120 ναυτῶν τὸ ὅλον ὡς ἔγγιστα 6000. Κατ' ἀναλογίαν δὲ τῶν πλοίων καὶ τοῦ μεγέθους ἡ Ἰδρα συνεπλήρου τὰ $\frac{2}{3}$. Ἐν τούτοις ἐπειδὴ δὲν ἐξήρχουν οἱ ναῦται τῶν τριῶν νήσων προσελάμβανον τοιούτους καὶ ἐκ τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου καὶ τῶν διαφόρων παραλίων,

διότι ὅλαι αἱ νῆσοι καὶ ὅλα τὰ παράλια τῆς Ἑλλάδος παράγουσι ναύτας, καὶ ιδίως ἀπὸ τὰς νήσους Πόρον, Θήραν καὶ Κρανίδιον, ὀλίγους δὲ καὶ ἀπὸ ὅλας τὰς λοιπὰς νήσους καὶ τὰ παράλια, ὡς καὶ ἀπὸ τὰς νήσους καὶ παράλια τῆς δούλης Ἑλλάδος ἀπὸ Ἑλλησπόντου μέχρι Κύπρου, διότι ὅλοι οἱ Ἕλληνες συνεμερίζοντο τὸν ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἐθνικὸν ἀγῶνα. Ἀλλ' ὁ ἀναφερόμενος ἀριθμὸς τοῦ στόλου καὶ τῶν ναυτῶν διπλασιάζεται ὑπὸ τὴν κίνησιν ἐνεργείας δραστηριωτάτης, ἐνεργητικωτάτης καὶ χρησιμωτάτης, καθότι ἀπὸ ὅλας τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου ὅπου ὑπῆρχον Ἕλληνες αἰσθανόμενοι καὶ ἐκτιμῶντες τὴν φυλετικὴν των εὐγενῆ καταγωγὴν καὶ δυνάμενοι, ἐξώπλιζαν πλοῖα μικρὰ διαφόρου μεγέθους καὶ εἶδους, καὶ ἐξωρμῶντες κατὰ τὰ παράλια τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἀπὸ τοῦ Ἑλλησπόντου τῆς Συρίας μέχρι τῆς Αἰγύπτου καὶ ἐκεῖθεν μέχρι τοῦ Μούρτου καὶ τῶν παραλίων τῆς Τουρκίας κατὰ τὸν Ἀδριατικὸν κόλπον κατεδίωκον, διήρπαζον καὶ κατέστρεφον πᾶσαν Τουρκικὴν ἰδιοκτησίαν καὶ ἔτι πλέον εἰσεχώρουν ἐκ τῶν παραλίων εἰς τὰ ἐνδότερα ὡς ἄλλοι Ἀργοναῦται τὸ χρυσοῦν δέρας ἐπιδιώκοντες, διασπείροντες τὸν τρόμον καὶ τὴν καταστροφὴν εἰς τοὺς Τούρκους ἐν αὐτῇ τῇ ἐστίᾳ των. Μεταξὺ δὲ τῶν τοιούτων Ἀργοναυτῶν διεκρίθησαν καὶ οἱ ἀτρόμητοι Ψαριανοὶ οἵτινες κατεκυρίευσαν καὶ κατέστρεψαν πολλοὺς προμαχῶνας ἐχθρικοὺς καὶ φρούρια τῶν παραλίων, ὧν πολλὰ πυροβόλα, βομβοβόλους, πυρίτιδα καὶ ἀποσκευὰς πολεμικὰς μετέφερον εἰς τὴν πατρίδα των. Τὰ δὲ πλούσια λάφυρα ἐκ τῶν τοιούτων ἐκδρομῶν κατατιθέμενα εἰς τὸ ταμεῖον τῶν Ψαρῶν ἐχρησίμευσαν διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ στόλου καὶ διὰ τὸν ἐξοπλισμὸν τῶν πυρπολικῶν, συμφῶνως μὲ τὸν κανονισμὸν τὸν ὁποῖον οἱ φρόνιμοι αὐτῶν ἄρχοντες διετήρησαν πρὸς συντήρησιν τῶν ἀναγκῶν των. Δυνάμεθα ὁθεν νὰ προσθέσωμεν ὅτι ἡ συνδρομὴ ἦν ἡ νῆσος Ψαρὰ συνεισέφερε εἰς τὸν ἑλληνικὸν στόλον ὑπῆρξεν μεγαλειτέρα ἐκ τῆς προσθήκης τῶν μικροτέρων πλοίων της, διὸ εἶναι δίκαιον τὸ ἔθνος νὰ δικαιοῶσθαι αὐτοὺς καθὼς καὶ διὰ τὰ μεγάλα της πλοῖα.

τὴν καὶ ἐξειδιασμένην φρόνησιν τοῦ καὶ τοὺς Α. Μαυρογιάννην καὶ Α. Γιαννίτην ὁ δεύτερος τῶν ὁποίων μὴ ἀρκεσθεῖς εἰς τὴν προσφορὰν τοῦ ἰδίου τοῦ πλοίου ἔμεινεν εἰς τοὺς προμαχῶνας τῆς πατρίδος τοῦ ἴδιον στρατὸν διευθύνων ὅπου καὶ ἐφονεύθη ἥρωϊκῶς μαχόμενος ἡ δὲ οἰκογένειά του παριέπεσεν εἰς χεῖρας τῶν ἐχθρῶν αἰχμαλωτισθεῖσα καὶ κατόπιν παρὰ τοῦ ἀοιδήμου Βαρβάκη ἐξαγορασθεῖσα.

Εἰς τὸν ἐξιστορούμενον ναυτικὸν ἀγῶνα οἰκειοθελῶς προσεφέρθησαν καὶ λίαν χρησίμως ἠγωνίσθησαν καὶ διάφοροι τῆς Εὐρώπης φιλέλληνες Ἀγγλοι, Γάλλοι, Γερμανοὶ τῶν ὁποίων τὰ ὀνόματα καὶ τὰς πράξεις ἰδίως ἀναφέρομεν.

Σημειοῦμεν πρῶτον τὸν ἔνδοξον ποιητὴν Φριδερίκον Νόρθ κόμην Γίλφορντ ὅστις τὰ πλεῖστα ἐχρησίμευσεν εἰς τὴν Ἑλλάδα διότι κατὰ τὰς παραμονὰς τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνός της ἐξεπαίδευσε δι' ἰδίων ἐξόδων εἰς τὰ παρ' αὐτοῦ συστηθέντα ἐκπαιδευτικὰ καταστήματα κατὰ τὰς Ἰονίους νήσους διαφόρους Ἑλλήνας χρησιμεύσαντας εἰς τὴν προκατάρξιν τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος.

Τὸν λόρδον Βύρωνα, ὅστις κατελθὼν εἰς τὸν ἀγῶνα καὶ διαμείνας εἰς τὸ πολιορκούμενον Μεσολόγγιον διαφοροτρόπως τὰ μέγιστα ἐχρησίμευσεν, πολλὰ χρήματα ἐκ τῆς ἰδίας του περιουσίας προσενεγκὼν καὶ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ ζῶν θυσιάσας.

Τοὺς μετὰ τοῦ ἀοιδήμου Μαυροδορδάτου ἥρωϊκῶς ἀγωνισθέντος κατὰ τὸ Σούλιον ἱστορικοὺς Δανιὴλ, Μακάμ, Χοτασκέν, Ταρέλαν, καὶ λοιποὺς ἐνδόξους τοὺς οἰκειοθελῶς προσφερθέντας θύματα εἰς ἀγῶνα ἱερὸν εἰς ὃν μετ' ἐνθουσιασμοῦ καὶ ἀποφασιστικότητος προσῆλθον τὸ Δεχθῆνον, Δανσέλον καὶ Φανσιλὼν.

Τὸν Συνταγματάρχην καὶ ἀρχηγὸν τῆς Γερμανικῆς λεγεῶνος Στανάπ ὅστις ἀπὸ ἀκραίφῃ φιλελληνισμὸν ἐμπορούμενοι ἥρωϊκῶς ἔπεσεν καὶ ὅστις οὐκ ὀλίγον ἐχρησίμευσεν διὰ τῆς λεγεῶνος ἣν διωργάνωσε.

Τὸν γενναῖον Χάστιγγα τὸν τοσαύτας χρησίμους ὑπηρεσίας εἰς τὴν Ἑλλάδα προσενεγκόντα, ὃν ἡ ἐκτίμησις κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τοῦ ἀγῶνος διπλασίως τῆς ἀξίας των ἐλογίσθη.

διότι ὁ ἀγὼν κατὰ μέγα μέρος ἐθεωρεῖτο πολιτικός τὸ νὰ ἐπεκτείνῃ δηλ. ἡ Ἑλλάς ὅσον εἶναι δυνατόν ἐπὶ μεγαλείτερον μέρος τὴν κατοχὴν τῆς. Ὡστε αἱ ὑπηρεσίαι τοῦ μνημονευομένου Χάστιγγος εἰς τὴν Ἑλλάδα κατέχουν ἰδίαν σελίδα εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ἱστορίαν εἰς δὲ τοὺς Ἑλληνας ἀνεξάληπτον εὐγνωμοσύνην. Ὡσαύτως καὶ τὸν ἀξιοσέβαστον Φαβιέρον.

Τὸν φιλέλληνα Γερμανὸν Χάν διαπρέψαντα ἐν Ἑλλάδι διὰ τὰς μεγάλας στρατιωτικὰς τοῦ ὑπηρεσίας μεταξὺ τῶν ὁποίων διαπρέπει ἡ τῆς καταλήψεως τοῦ ἀπέναντι τοῦ Ναυπλίου φρουρίου Καστέλλη καλουμένου τὸ ὅποιον ἐγκατελειφθὲν εἰς τὴν προστασίαν δύο μόνον ναυτικῶν ἐνὸς ἐξ Ὑδρας καὶ ἐνὸς ἐκ Σπετσῶν ἐσώθη διὰ τῆς συνδρομῆς τοῦ φιλέλληνος τούτου προσελθόντος μετ' εἴκοσι ἐπτανησίων ὑπὸ τὸν Σεμπρικὸν καὶ ἐτέρου τοῦ ἀξιοτίμου Ἰταλοῦ Μηχ. Γράμεση προσελθόντος καὶ τούτου μεθ' ἐτέρων 20 χειμαριωτῶν. κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ ἱατροῦ χειρουργοῦ Α. Πετράκη ὁ φιλέλλην ἐλαβε καιρίαν πληγὴν κατὰ τὸ στάδιον τοῦ ἀγῶνος. Καὶ τοῦτο πρὸς γνῶσιν τῶν Ἑλλήνων.

Δὲν δυνάμεθα ἐπίσης νὰ ἀποσιωπήσωμεν καὶ τὰς εὐεργεσίας ἃς εἰς τὸν φιλέλληνα Ἀμιλταν χρεωστοῦμεν διότι οὗτος διασταθμεύων μετὰ τῆς ὑπ' αὐτὸν φρεγάτας εἰς τὰ ἑλληνικὰ ὕδατα κατὰ διαταγὴν τῆς κυβερνήσεώς του, ὡς ἀληθὴς ἑλλην πολιτευόμενος πολλαχῶς ὠφέλησεν. Εὕρισκόμεθα εἰς τὴν δυσάρεστον θέσιν νὰ κατηγορήσωμεν τὸν Γάλλον Βιελάνδον ὅστις διαπλέων τὰς ἑλληνικὰς θαλάσσας καὶ παρὰ τὸν Τουρκικὸν στόλον ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, καθ' ἡν ἐποχὴν διεπραγματεύετο ἡ παράδοσις τοῦ Ναυπλίου καὶ ἐντὸς ἑλληνικῆς γολλέτας (τοῦ Νέγκα) εὕρισκοντο οἱ ὅμηροι τοῦ φρουρίου Τοῦρκοι ἀπεπειράθη διὰ τῆς βίας νὰ τοὺς ἀφαιρέσῃ διὰ νὰ ματαιώσῃ τὴν ὡς εἴρηται παράδοσιν. Αὐτὸς ὁ ἴδιος εὕρισκόμενος κατὰ τὴν ἔφοδον τοῦ Ὀθωμανικοῦ στόλου εἰς τὴν νῆσον τῶν Σπετσῶν, καὶ ὡς φίλος καὶ οὐδέτερος μαθὼν παρὰ τοῦ ναυάρχου Μιαούλη τὰ περὶ τῆς παντελοῦς καταστροφῆς τοῦ Ὀθωμανικοῦ στόλου σχέδιά του, ἐφρόντισε νὰ διακοινώσῃ αὐτὰ εἰς τὸν Καπετὰν πασᾶ, καὶ νὰ προκαλέσῃ

τὴν ταχεῖαν ἀπὸ τὸ στενὸν τῶν Σπετσῶν ἀπομάκρυνσίν τευ, ὅπου ἂν ἤθελε μείνει, βεβαίως παντελῶς κατεστρέφετο.

Δὲν δυνάμεθα δὲ καὶ νὰ ἀποσιωπήσωμεν τὴν διαγωγὴν τῶν ἐπίσης κατὰ τὰς ἐποχὰς ἐκείνας παραπλεόντων τὰς Ἑλληνικὰς θαλάσσας, συνοδευόντων καὶ παντοιτρόπως βοηθούντων τοὺς Τουρκικοὺς στόλους Αὐστριακῶν ναυάρχων Δάντουλον, Παυχούτζαν καὶ Ἀκούρτην, οἵτινες ὡς ἀληθεῖς Τούρκοι, ἀφοῦ διαφοροτρόπως διαφόρους δυσκολίας καὶ ἐμπόδια παρενέβαλλον εἰς τὰς κινήσεις τοῦ Ἑλλ. στόλου τελευταῖον δὲν ἡσχύνθησαν, τούλάχιστον ἀπὸ τὴν ἱστορίαν, νὰ κανονοβολήσουν ἀλόγως μὲ πεπυρακτωμένας σφαῖρας τὸν στόλον τῶν Σπετσῶν ἐν τῷ ἰδίῳ ἑαυτῶν λιμένι προσωρμισμένον, οὗ ἐν πλοῖον ἀπετεφρώθη τὰ δὲ λοιπὰ τὰ μέγιστα διεκινδύνευσαν. Μὴ ἀρκεσθέντες δὲ εἰς αὐτὴν των τὴν θηριώδη διαγωγὴν ἔρριψαν μυδροβόλους σφαῖρας εἰς τὴν πόλιν δι' ὧν ἔκαυσαν οἰκίας καὶ πολλοὺς ἀνθρώπους ἐφόνευσαν. Ἡ ἀξιοκατάκριτος αὕτη διαγωγὴ τῶν Αὐστριακῶν ναυάρχων δὲν δύναται νὰ ἐξαλειφθῇ ἀπὸ τὴν καρδίαν παντὸς ἀγνοῦ Ἑλλήνος, αἱ δὲ πράξεις αὗται τῶν κυρίων ναυάρχων κατεκρίθησαν τὰ μέγιστα τότε καὶ ἀπὸ τοὺς ἐν τῇ Κων/πόλει πρέσβεις τῶν μεγάλων δυνάμεων ὡς καὶ ἐκεῖναι τοῦ εἰρημένου Γάλλου Βιεράνδου.

Ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου λαλοῦντες δικαιολογούμεθα ἀπέναντι ἐκείνων οἵτινες ἐπέκριναν τὴν ἡμετέραν διαγωγὴν δι' ὅσα ὑπὲρ τῆς Ῥωσσίας ἐξιστορήσαμεν ἀναφέροντες δὲ γυμνὴν τὴν ἀληθειαν καθὼς ἐλάβομεν πληροφορίας ἀπὸ τὴν ἐπίσημον ἀλληλογραφίαν τοῦ ναυάρχου Μιαούλη εἰς τὴν κυβέρνησιν καὶ ἀπὸ τὴν ἰδίαν τοῦ Κυβερνήτου ὁμολογίαν περὶ τῶν συμβάντων κατὰ τὴν παράδοσιν τοῦ φρουρίου ἐκείνου, προσθέτομεν ὅτι ὁ Ἰωάννης Παππαρρόγπουλος μεμνημένος ὧν εἰς τὰ τῆς ἐταιρίας ὡς Ἕλληνα πολλὰ ὥς ἐχρησίμευσεν, ὡς εἰς τὸ προεισαγωγικὸν μέρος τῆς ἱστορίας μας ἀνεφέραμεν, ὁ πολῦτιμος λέγομεν οὗτος καὶ σεβαστὸς πατριώτης τὰ μέγιστα ἐχρησίμευσεν καὶ κατὰ τὴν παράδοσιν καὶ ἄλλωσιν τῶν φρουρίων Ναυπάκτου, Ῥίου, Ἀντιρρίου καὶ Μεσολογγίου, ἐν ἔτει 1828 διὰ δύο λόγους, πρῶτον

μὲν διότι συνεδέετο μὲ τοὺς προὔχοντας Ὀθωμανοὺς τῶν μερῶν ἐκείνων στρατιωτικοὺς καὶ πολιτικοὺς διὰ στενῶν φιλικῶν δεσμῶν (ὡς καὶ μετὰ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ) καὶ δεύτερον διότι ἐξεμεταλλεύετο τὸ ὄνομα τῆς μεγάλης Ῥωσσίας εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς ὁποίας εὕρισκετο. Βεβαίως πᾶς νουνεχὴς καὶ κριτικὸς ἄνθρωπος θέλει φέρει ἐπὶ τῆς τοιαύτης διαγωγῆς τοῦ κυρίου Παππαρῶρηγοπούλου τὸ ὀρθόν, τὸ βέβαιον, τὸ ἀναπόφευκτον συμπέρασμα ὅτι ὡς διακεκριμένος ὑπάλληλος τῆς Ῥωσσίας δὲν ἠδύνατο ποτὲ νὰ ἐπεμβαίνει ὑπὲρ ἐπαναστάσεως κατὰ φιλικῆς δυνάμεως τῆς αὐτῆς ἢ ἀντεπροσώπευε καὶ διαφοροτρόπως κατ' αὐτῆς νὰ ἐνεργῇ ἄνευ προηγουμένης συνενόησεως καὶ ἀκριβοῦς γνώσεως τῶν διαπραττομένων ἐκ μέρους τῆς Κυβερνήσεώς του, διὸ καὶ ἀντεμείφθη πυρ' αὐτῆς διὰ διαφόρων διακριτικῶν ὑψηλῶν τιμῶν, δι' ἀξιωματίων, ἀνωτέρων βαθμῶν καὶ μεγίστων χρηματικῶν ἀμοιβῶν καὶ ἀποζημιώσεων. Τοῦτο δὲν εἶναι πλέον συμπέρασμα, ἀλλ' ἀλήθεια ἐξ αὐτῶν τῶν πραγμάτων ἀποδεικνυμένη, διότι ὁ Ῥώσος οὗτος ὑπάλληλος διὰ τὰς ὑπὲρ τῆς Ἑλλ. ἐπαναστάσεως ἐνεργείας του ἀντημείφθη δι' ὑψηλῶν ἀξιωματίων καὶ χρηματικῶν ἀμοιβῶν. Ἰδοὺ λοιπὸν ὅτι ἡ κραταιὰ Ῥωσσία τὰς ἐνεργείας τοῦ ὑπὲρ αὐτονομίας ἀγῶνος μας υἱοθέτησε καὶ ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως αὐτοῦ μέχρι τέλους ὑπεστήριξε τὸ ἀποτέλεσμα αὐτοῦ.

Πλὴν ἀλλ' ὅμως δὲν δυνάμεθα ν' ἀρνηθῶμεν καὶ πρὸς τὰς δύο ἰσχυρὰς δυνάμεις Γαλλίαν καὶ Ἀγγλίαν τὰς εὐγνωμοσύνας ἡμῶν διότι αὐταὶ μόναι ὑπεστήριξαν τὴν ἀνακωχὴν ἀπέναντι τῆς ἐπιμονῆς τοῦ Σουλτάνου, αὐταὶ περιώρισαν τὰς δυνάμεις του, ἐνῷ ἀφ' ἐτέρου παρέβλεπον τὰς τελευταίας ἡμῶν ὑπὲρ αὐξήσεως τῶν ὀρίων μας ἐνεργείας, αὐταὶ πρῶται εἰσῆλθον εἰς τὸν λιμένα τοῦ Νεοκάστρου καὶ πρῶτος ὁ Κόδρικτων ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τοὺς ἀνοήτους καὶ βαρβάρους Τούρκους, ἐξ ἧς ἐπῆλθε ἐκ μέρους τῶν Τούρκων ῥῆξις καὶ ἀπέληξε εἰς τὴν παντελῆ καταστροφὴν τοῦ Τουρκικοῦ στόλου καὶ σωτηρίαν τῆς Ἑλλάδος, ἥτις τότε εὕρισκετο εἰς τὸ χεῖλος τῆς ἀδύσσου. Οἱ δὲ εὐγενεῖς, εὐγενέστατοι Γάλλοι δι' οὗς εὐγνωμοσύνη ἀνεξάλειπτος καὶ ζωηρὰ θέλει δια-

μείναι αείποτε εἰς τὰς καρδίας τῶν Ἑλλήνων, ἀπέστειλαν ὁρᾶ-
 τὸν ὑπὸ τὸν αἰδῆμον στρατηγὸν Μαιζῶνα ἵνα ἐλευθερώσουν καὶ
 παραδώσωσιν εἰς τοὺς Ἑλληνας τὰ φρούρια καὶ νὰ ἀποδιώξουν
 τὸν Ἰμβραήμην ἐκ τῆς Πελοποννήσου. Ὁ δὲ φιλελληνικώτατος
 καὶ φιλελεύθερος Βασιλεὺς τῆς Γαλλίας κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκεί-
 νην ἀπέστειλεν ὠρισμένον χρηματικὸν ποσὸν ἐκάστοτε πρὸς τὸν
 Κυβερνῶντα τότε τὴν Ἑλλάδα Ἰωάννην Καποδίστριαν, ἵνα δι'
 αὐτοῦ ἐπαρκέσῃ ὁ νουνεχὴς ἐκεῖνος Κυβερνήτης εἰς τὰς ἀποφεύ-
 κτας τοῦ τόπου ἀνάγκας, καθόσον τὰ πάντα ἐκ τῆς καταστρο-
 φῆς τοῦ πολέμου διέκειντο εἰς κακίστην κατάστασιν. Ἐφ' ἐκά-
 στου λίθου ἐρριμένον ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τῆς Ἑλλάδος ὑπάρχουσιν
 ἐγγεγραμμέναί κί λέξεις. α' Ἀγγλία, Γαλλία, Ῥωσσία, εἰς αὐτὰς
 χρεωστεῖται ἡ ἀνεξαρτησία τῆς Ἑλλάδος.

Ἐπιφέρομεν τὴν περικοπὴν ἣν ὁ ἀμερόληπτος ἱστορικὸς Σ. Τρί-
 κούπης εἰς τὸν 4ον τόμον σελ. 352 ἀναφέρει ἔχουσαν ὡς ἑξῆς.

«Γενναία ἡ ἰδέα, ἣν συνέλαβε Κároλος ὁ Ι΄ ἀποστείλας στρα-
 τεύματα εἰς Ἑλλάδα, καὶ γενναίως τὴν ἐπραγματοποίησε. Θεο-
 μὴ καὶ πάσης καθαρεύουσα ἰδιωφελείας ἐπιθυμία νὰ ἴδῃ ἀναξιο-
 παθοῦντα λαὸν ἀπηλλαγμένον τῶν δεινῶν ἐξολοθρευτικοῦ πολέ-
 μου τῷ ἐνέπνευσε τὴν ἰδέαν ταύτην· μηδενὸς δὲ τῶν εἰς τοῦτο
 συντελούντων φεισθεὶς ἔφερεν ἐντὸς ὀλίγου εἰς αἴσιον τέλος ὃ, τι
 ἐπεθύμει ἐπευφημοῦντος τοῦ γαλλικοῦ λαοῦ· δὲν ἤρκεσθη δὲ εἰς
 τοῦτο· ἐνίσχυσε διὰ τῶν πλουσιῶν δωρεῶν του τὴν παραλυθεῖ-
 σαν τακτικὴν δύναμιν τῆς Ἑλλάδος, ἐξωποίησε τὴν νεκρωθεῖ-
 σαν γεωργίαν, καὶ ἐν τῇ μεγαλοφροσύνῃ καὶ φιланθρωπίᾳ του
 ἀπέστειλεν ἀξιοματικούς καὶ λύτρα εἰς ἀπελευθέρωσιν τῶν εἰς
 Αἴγυπτον δουλαγωγηθέντων Ἑλλήνων. Ἐψήφισε μετ' ὀλίγον ἡ
 ἐθνικὴ συνέλευσις ἀνέγερσιν μνημείου ἐν Πεταλιδίῳ ὅπου ἀπέβη
 ὁ ἀγαθοποιὸς στρατὸς του· τὸ μνημεῖον δὲν ἀνηγέρθη εἰσέτι, ἀλ-
 λά μνημεῖα ἔμψυχα θαυμασμοῦ καὶ εὐγνωμοσύνης εἶναι αἰείποτε
 οἱ νόες καὶ αἱ καρδίαι τῶν Ἑλλήνων.

Ἐν τούτοις, χάρις εἰς τὴν ἄοκνον ἐπιμέλειαν τοῦ κυβερνήτου,
 ἡ ἀνέγερσις τῆς Πελοποννήσου ἐν μέσῳ τῶν ἐρειπίων τῆς προώ-

δευν, ἡ γεωργία εὐτύχει, καὶ αἱ πρόσοδοί της ἐτετραπλασιάσθησαν. Ἡύξησε τοὺς ἐθνικοὺς πόρους καὶ δάνειον ἐνὸς ἑκατομμυρίου ρουβλίων ἔλαβε παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος Νικολάου· αἱ δὲ ἀδιάκοποι συνεισφοραὶ τῶν φιλελευθέρων λαῶν τῆς Ἀμερικῆς ἐγένοντο ὠφελιμώτεραι, διότι ἀσχολοῦσαι εἰς ἐργασίας τοὺς ἀέργους καὶ ἀπόρους καὶ ὠφελοῦσαι αὐτοὺς ὠφέλουν καὶ τὴν κοινωνίαν. Κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρὸν ὁ ἐξ Ἀμερικῆς πλήρης φιλελληνικοῦ καὶ φιλανθρώπου ζήλου ἱατρός Χάυς, ὁ δεχόμενος καὶ διανέμων τὰς πλείστας τῶν συνεισφορῶν τούτων, ἀφ' οὗ συνέτρεξε δι' αὐτῶν πρὸς καλλωπισμὸν τῆς Αἰγίνης καὶ εὐκολίαν τῶν ἐν αὐτῇ ἐμπορευομένων διὰ κατασκευῆς προκυμαίας, ἐπεχείρησε νὰ συνοικήσῃ ἐπὶ τοῦ ἰσθμοῦ τῆς Κορίνθου ἐνδεεῖς οἰκογενείας χορηγῶν αὐταῖς κατοικίας, βόας, σπόρον καὶ ἄροτρα· ἐ χάρισεν ἐπὶ τῷ σκοπῷ τούτῳ καὶ ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις πεντακισχιλίων στρεμμάτων χέρσον γῆν. Τοιαύτη ἦτον ἡ ὕλικὴ βελτίωσις τῆς Ἑλλάδος ἐπὶ τῶν παραμονῶν τῆς ἐθνικῆς συνελύσεως. D

Ἐπίσης ὡς λίαν σπουδαίαν λαμβάνομεν καὶ τὴν ὑπὸ σελ. 347 τοῦ αὐτοῦ τόμου περὶ τῆς ὁροθεσίας τῆς Ἑλλάδος, καθ' ἣν ἡ μὲν Γαλλία καὶ Ῥωσσία ἤθελον νὰ ὀρίσουν αὐτὴν ἀπὸ τῶν κόλπων τῆς Ἀρτίας μέχρι τοῦ κόλπου τοῦ Βώλου, ἡ δὲ Ἀγγλία ἔπεμψεν νὰ περιορισθῶσιν τὰ ὅρια τῆς Ἑλλάδος μέχρι τοῦ Κορινθιακοῦ ἰσθμοῦ, ἐφ' ᾧ κατὰ τὸν Μάρτιον ἔστειλεν τὸν μοίραρχον Σπένσερζ, ὅστις ἐδίωξεν ἐκ τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου τὸν ἐκεῖσε διαμένοντα Α. Κριεζῆν, τὸ αὐτὸ δοκιμάσας νὰ πράξῃ καὶ εἰς τὸν ἐν τῷ Μεσολογίῳ σταθεμένοντα Α. Μιαούλην πρὸς παράδοσιν αὐτοῦ, συνεπέα τῆς πρὸ δύο ἡμερῶν γενομένης συνθήκης· ἀλλ' ὁ φρόνιμος Μιαούλης ἐπρότεινε εἰς τὸν ἄγγλον μοίραρχον τὴν ἔνωσιν τῆς ῤηθείσης συνθήκης ἐπικειμένη τῆς παραδόσεως τοῦ Μεσολογγίου, ὁ δὲ φιλέλλην μοίραρχος συγκατετέθη νὰ πομακρυνοθῇ καὶ νὰ δώσῃ καιρὸν εἰς τὴν παράδοσιν τοῦ Μεσολογγίου. Ὁμοίαν φιλελληνικὴν διαγωγὴν ἐδειξεν καὶ ὁ ναύαρχος Μάλκωμ, ὅστις καὶ τοι λαβὼν γνῶσιν τῶν διατρεχόντων ὑπεχώρισεν ἐναντίον τῆς ἐπιθυμίας τῆς κυβερνήσεώς του, τοῦ νὰ μὴ ἐκταθοῦν τὰ ὅρια τῆς Ἑλλάδος πέραν

τοῦ Κορινθιακοῦ ἱσθμοῦ. Τὴν ἀποστολὴν δὲ τοῦ μοιράρχου καὶ τὰς διαταγὰς αὐτοῦ μαθοῦσαι αἱ δύο ἔτεραι δυνάμεις, ἡ Γαλλία καὶ ἡ Ῥωσσία καὶ δυσαρεστηθεῖσαι ἀπηύθυναν ἐντόνους παραστάσεις εἰς τὴν Ἀγγλίαν. Ὅσον ὅθεν ὑπὲρ τῆς Τουρκίας εἶχε συμπάθειαν ἡ κυβέρνησις τῆς Ἀγγλίας, τοσαύτην ἀπειναντίας, καθ' ὅλον τὸ διάστημα τοῦ θαλασσίου ἀγώνος ἐδειξαν ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος συμπάθειαν οἱ διάφοροι εἰς τὴν Ἑλλάδα προσελθόντες Ἀγγλοι φιλέλληνες, ὡσαύτως καὶ αὐτοὶ οἱ τὴν ἀνωτέραν διεύθυνσιν τῶν Ἀγγλικῶν ἐν Ἑλλάδι δυνάμεων ἔχοντες ἀνώτεροι, ὡς ὁ ναύαρχος τῆς ναυμαχίας τοῦ Νεοκάστρου εἰς ὃν πρὸ πάντων χρεωστεῖται ἡ καταστροφή τοῦ ὅθωμ. στόλου ὁ Χάμιλτων, πολλαχῶς εἰς κρίσιμους περιστάσεις χρησιμεύσας, ὁ Μάλκωμ, ὁ Σπένσερζ καὶ διάφοροι ἄλλοι ἐκτὸς τῶν παρακολουθούντων τὴν διαγωγὴν τῶν Αὐστριακῶν ναυάρχων Ἀκούρητ καὶ Δάντουλου καὶ τοῦ ἀρμοστοῦ Μεϊτλάνδου. Ἀλλὰ τὸ αὐτὸ συνέβη καὶ εἰς τὴν Γαλλίαν, καθ' ἃ φέρει παραδείγματα ὁ αὐτὸς ἱστορικὸς Σ. Τρικούπης, ὅτε ἡ μὲν κυβέρνησις δυσμενῶς ἐφέρετο κατὰ τῆς Ἑλλάδος, ὁ δὲ λαὸς καὶ ἡ τάξις τῶν εὐαισθητῶν καὶ τῶν λογίων ἐτάττετο ἐνθουσιωδῶς ὑπὲρ αὐτῆς.

Ἦδη θέλομεν προσπαθῆσαι νὰ διαγράψωμεν στατιστικὰς τινὰς πληροφορίας περὶ τῆς καταστάσεως τῆς Ἑλλάδος ἐφ' ὅσον τοῦτο εἶναι δυνατόν. Καὶ πρῶτον μὲν ἀρχόμενοι ἀπὸ Μούρτου ἦτοι τοῦ ἡρωϊκῶς πολεμήσαντος Σουλίου τῆς ὅλης Στερεᾶς μέχρι τῶν ἐσχάτων τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Θεσσαλίας, ἀπὸ Ἀθῶνος μέχρι Σερρών, εἰς ὅλα τὰ μέρη ὅπου οἱ Ἕλληνες ὑψωσαν τὴν Ἑλληνικὴν τῆς ἐπαναστάσεως σημαίαν, οὐδένα στατιστικὸν ὑπολογισμὸν δυνάμεθα νὰ κάμωμεν διὰ τὸν ἀπλούστατον καὶ γνωστότατον λόγον ὅτι ὁ καταχθόνιος καὶ θηριωδέστατος κακοῦργος τύραννος τῆς Ἡπείρου Ἀλῆ πασσᾶς καταδιώκων πάντα Ἑλληνα οἰκογενειάρχην, δυνάμενον νὰ ἀναπτύξῃ τὰ πρὸς τὴν εὐζωίαν μέσα ἀπεγύμνωσε τὸν τόπον τῶν κατοίκων διαφευγόντων τὴν καταδρομὴν εἰς γῆν ξένην καὶ ἐγκαταλειπόντων πολλὰς καὶ τὰς οἰκογενεὰς των ὡς ὁμήρους· οἱ δὲ κατὰ τὰ λοιπὰ μέρη τῆς

Θεσσαλίας καὶ Μακεδονίας μπέηδες καὶ πασάδες εἰς τὴν οἰκογένειαν αὐτοῦ τοῦ κακούργου ἀνήκοντες ἢ ἐκ τῆς Σχολῆς αὐτοῦ ἐξελθόντες, τὰ αὐτὰ διέπραττον εἰς τοὺς Ἑλληνας τῶν μερῶν ἐκείνων καὶ εἰς ὁμοίαν ἐλσεινὴν κατὰστασιν τοὺς ἱστορικοὺς ἐκείνους τόπους κατήντησαν, ἀναγκάζοντες τοὺς κατοίκους αὐτῶν νὰ ζητῶσιν ἄσυλον εἰς τὰς παρακειμένας Γερμανικὰς πόλεις ὅπου καὶ μετῆνάστευον. Τὸ δὲ διετηρήσαν ζωηρὸν τὸ πρὸς τὴν ἐλευθερίαν αἶσθημα τῶν Ἑλλήνων ὅλων τῶν μερῶν τούτων, εἶνε ὁ σεβασμὸς τῆς φυλετικῆς αὐτῶν καταγωγῆς καὶ τὸ πνεῦμα τῆς ἱερᾶς καὶ εὐεργετικῆς ἡμῶν θρησκείας, τὸ ὁποῖον ἀπὸ τῆς κατακτήσεως τοῦ Ἑλλ. βασιλείου διετήρησεν ἄσβεστον τὸ πῦρ τοῦ ἐθνισμοῦ καὶ ἐνίσχυεν αὐτόν. Φανερὸν ὄθεν ὅτι οὐδεμίαν ἀκριβῆ στατηστικὴν πληροφορίαν δυνάμεθα περὶ ὅλου αὐτοῦ τοῦ ἐκτεταμένου μέρους τῆς Ἑλλάδος νὰ δώσωμεν. Καὶ τοι δὲ πιεζόμενοι ὑπὸ τοσοῦτον ἀποτροπαίους τυραννικὰς πιέσεις τῶν ἀρχόντων αὐτῶν, οἵκοθεν ἐσχημάτισαν σύστημα διοικήσεως εἰς ᾧ ἀπαρεγκλήτως ὑποκείμενοι διετήρησαν μέχρι τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 21 τὸ ἐθνικὸν τῶν αἰσθημα, τὸ τῶν προσεστώτων δηλαδὴ ἢ δημογερόντων καὶ τὸ τῶν ἀρματωλῶν. Ἀμφότερὰ τὰ συστήματα ταῦτα δὲν ἀνεγνωρίζοντο ὑπὸ τῶν ἀρχόντων Τούρκων, μᾶλλον δὲ κατεδιώκοντο, ἀλλὰ τὸ ὀρεῖνόν τῆς Ἑλλάδος μέρος καὶ τὸ γενικὸν τῶν Ἑλλήνων ἐθνικὸν πνεῦμα διετῆρει καὶ ἐνίσχυεν τοὺς λεγομένους ἀρματωλοὺς οἵτινες λίαν φρονίμως καὶ νοημόνως ἐν τοῖς ὅρεσιν πολιτευόμενοι ὑποχρέωσαν καὶ αὐτὸν τὸν τύραννον Ἀλῆ πασᾶν νὰ τοὺς ἀναγνωρίσῃ καὶ κατὰ τὴν ἐπανάστασίν του νὰ τοὺς προσλάβῃ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν του.

Τὸ διοικητικὸν τοῦτο σύστημα τῶν προσεστώτων καὶ τῶν ἀρματωλῶν, ὡς ἀπεδείχθη, ἐνήργησε καὶ ἡρωϊκῶς ἠγωνίσθη εἰς τὸν ὑπὲρ αὐτονομίας ἐθνικὸν ἀγῶνα. Ὑπολείπεται δ' ἤδη ἡμῖν ἡ Πελοπόννησος, τὸ Αἰγαῖον πέλαγος καὶ ἡ Κρήτη. Μόντης ἀκριβῶς τῆς Πελοποννήσου δυνάμεθα νὰ ὑπολογίσωμεν τὸν πληθυσμόν, ὡς ἐφεξῆς: 470,000 Ἕλληνες καὶ 42,750 Τοῦρκοι, τὸ ὅλον 512,750.

Τὸν δὲ κατ' ἐπαρχίας πληθυσμὸν ἐν τῷ κατωτέρῳ σημειούμεν
πίνακι.

Π Ι Ν Α Ξ

Τοῦ κατ' ἐπαρχίαν πληθυσμοῦ τῆς Πελοποννήσου.

Ἐπαρχίαι	Ἕλληνες	Τούρκοι
Μιστράς	60,000	6,000
Καρύταινα	40,000	200
Καλάβρυτα	40,000	450
Κόρινθος καὶ Δερβένια	} 38,000 »	2,000 »
Γαστούνη καὶ Πύργος	} 40,000 »	5,000 »
Πάτραι καὶ Ῥίον	} 30,000 »	3,500 »
Ἀρκαδία	26,000	3,000
Ἄργος	18,000	1000
Τρίπολις	25,000	7,000
Καλάμαι	12,000	»
Κορώνη	12,000	1000
Ἀνδροῦσα	15,000	750
Νησί	10,000	»
Μικραμάνι	2,000	»
Μονεμβάσια	80,000	1500
Ναύπλιον Κατουναναχαγῆ	} 10,000	3,500
Μάνης	30,000	»
Τὸ ὅλον	<u>471,000</u>	<u>42,750.</u>

Ἐπίσης δὲ καὶ τῆς Κρήτης εἰς 260,000 Ἑλληνας καὶ 130,000 Τούρκους, τὸ ὅλον 390,000. Καὶ τῆς μὲν Πελοποννήσου τὸ διοικητικὸν σύστημα ἦτο ὅλως δημοκρατικόν, ἀπαράλλακτως μὲ τὸ τῶν δημάρχων. Καθότι οἱ δημογέροντες ἐκάστης κομμοπόλεως ἐξελέγοντο παρὰ τῶν κατοίκων, αὐτοὶ δὲ συνερχόμενοι ἐξελέγον τοὺς προεστώτας τῆς ἐπαρχίας. Οὗτοι δὲ κατ' ἔτος καὶ ἐν ὠρισμένῳ χρόνῳ μεταβαίνοντες ἐν τῇ πρωτεύουσῃ τῶν ἐπαρχιῶν ὅπου διέμενεν ὁ ἀνώτατος τοπάρχης πασᾶς, συνήρχοντο ἐν γενικῇ συνελεύσει, καὶ συνενοοῦντο μετὰ τοῦ τοπάρχου περὶ τοῦ ποσοῦ τοῦ ἐπιβληθησομένου εἰς τὸν λαὸν γενικοῦ φόρου διὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο. Μεταξὺ τῶν δὲ ἐν ἀμεροληψίᾳ καὶ δικαιοσύνῃ ἀποφασίζοντες διένεμον αὐτὸ κατ' ἀναλογίαν τοῦ πληθυσμοῦ καὶ τῆς καταστάσεως ἐκάστης ἐπαρχίας εἰς τοὺς κατοίκους, καὶ οὕτως ἕκαστος τούτων ἀνελάμβανε τὸ βᾶρος τῆς εἰσπράξεως τοῦ ἀναλογοῦντος αὐτῷ μέρους, ἐπανήρχετο ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τοῦ προσεκάλει γενικὴν συνεδρίασιν τῶν δημογερόντων καὶ κατὰ γενικὴν συνενόησιν ἐνήργει τὴν εἴσπραξιν τοῦ γενικοῦ φόρου.

Ἐν ἐκάστῃ ἐπαρχίᾳ τῆς Πελοποννήσου διωρίζετο παρὰ τοῦ τοπάρχου πασᾶ τῇ ἐνεργείᾳ τῶν προεστώτων καὶ τῇ συνενέσει αὐτῶν εἰς διοικητῆς Τοῦρκος ὅστις διέμενεν εἰς τὴν ἐπαρχίαν καὶ διώκει τὸν τόπον ὑπὸ τὰς ἐμπνεύσεις τοῦ ἀρμοδίου προεστώτος· εἰς δὲ τὸ Αἰγαῖον πέλαγος διοικητῆς Τοῦρκος δὲν ἐστέλλετο, διότι ἐκάστη νῆσος αὐτοδιοικεῖτο πάντῃ ἀνεπηρέαστως καὶ ἐλευθέρως, ἔχουσα ἐξαιρετικὰ καὶ ἴδια προνόμια. Οὐδ' εἰς καμμίαν ἐπίσης ἐπαρχίαν τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος διωρίζετο διοικητῆς Τοῦρκος.

Ἐκτὸς τοῦ ἀντικειμένου τούτου τῆς φορολογίας, πᾶν ἕτερον εἴτε διοικητικὸν εἴτε ποινικόν, διηυθύνετο καὶ ἐνήργετο ὑπ' αὐτῶν τῶν προεστώτων, οἵτινες ἕνεκα τούτου διέμενον ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον παρὰ τῷ τοπάρχῃ πασᾶ, ὅστις ἀνεγνώριζε καὶ ὑπεστήριζε τὴν ἐξουσίαν τῶν εἰρημένων προεστώτων. Ὑπῆρχον ἐπίσης ἐν τισὶ ἐπαρχίαις παρὰ τῷ τοπάρχῃ καὶ πολλοὶ ἀνώτεροι τῶν Τούρκων προεξάρχοντες, ὑπὸ διαφόρους τίτλους, οἱ ὁποῖοι

φρονίμως πολιτευόμενοι συνενούντο μετὰ τῶν προεστώτων, συνεμμάχουν μετ' αὐτῶν καὶ κατ' αὐτοῦ τοῦ τοπάρχου ἂν κακῶς διώκει τὸν τόπον, τὴν δὲ ὑπεροχὴν αὐτῶν παρὰ τῷ τοπάρχῳ ὤφειλον εἰς τὰς πλουσίας ιδιοκτησίας των, εἰς τὴν καταγωγὴν των, καὶ κυρίως εἰς τὴν συνδρομὴν καὶ ὑποστήριξιν αὐτῶν τῶν Ἑλλήνων.

Τὸ διοικητικὸν τοῦτο σύστημα τῶν προεστώτων παρηκολούθει στενῶς συνενούμενον καὶ ἀδελφικῶς συντηρούμενον τὸ σύστημα τῶν κλεπτῶν, τὸ ὁποῖον ἀκολούθως ἐπιτηδείως παρὰ τῶν φρονίμων προεστώτων μεταρρυθμισθὲν ὠνομάσθη τῶν ἀρματωλῶν. Τὸ ἱερὸν τοῦτο καὶ σωστικὸν σύστημα τῶν κλεπτῶν τοῦ ὁποίου ἡ καταγωγὴ εἶνε ἀρχαία καὶ ἐθνικὴ, διετῆρει ἐν ἰσχύει καὶ ὑπολήψει ὑπ' αὐτῶν τῶν Τούρκων τὸ εἰρημένον διοικητικὸν σύστημα τῶν προεστώτων· ἐξ αὐτῶν δὲ τῶν πραγμάτων πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 21 καταδεύονται ὅτι ὁ λαὸς τῆς Πελοποννήσου τυφλοῖς ὄμμασι ὑπῆκεν εἰς τὰ νεύματα τῶν ἀρχόντων τοῦ ἥτοι τῶν προεστώτων. Αὐτοὶ δὲ τῇ βοήθειᾳ τῶν ἀδελφῶν των ἀρματωλῶν ἢ κλεπτῶν, ἐλάφρυναν τὰς ἀλύσεις τῆς δουλείας των καὶ ἐματαίουν ἀείποτε τὰς διαφορὰς τῶν Τούρκων κατ' αὐτῶν ἐνεργείας. Ὁρῶμεν ὅθεν νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι οἱ προεστώτες οὗτοι εἰ καὶ ὑπέπεσαν πολλάκις εἰς πολλὰ σφάλματα, οὐχ ἥττον ἀνεδείχθησαν ἄξιοι παντὸς ἐπαίνου καὶ σεβασμοῦ διὰ τὸν ἀκραίον πατριωτισμὸν των καὶ διὰ τὰ χριστιανικὰ ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν των αἰσθήματα· ἄνευ δὲ τῶν προεστώτων τῆς Πελοποννήσου κατὰ πρῶτον λόγον καὶ τῶν κλεπτῶν ἢ ἀρματωλῶν κατὰ δεύτερον, ἦτο ἀδύνατος ἡ ἐκρηγνύουσα ἐπαναστάσις ἐν Πελοποννήσῳ καὶ ἡ ἐπιτυχία αὐτῆς. Οἱ προεστώτες οὗτοι ἀπὸ τῆς κατακτήσεως τῆς Πελοποννήσου ἡσπασθήσαν μετὰ ζήλου καὶ αὐταπαρνήσεως πᾶσαν ἐξωθεν διενεργηθεῖσαν ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἐνέργειαν. Μεταξὺ δὲ τούτων διακρίνονται ὁ Μπενάκης, ὁ Κρεβατᾶς, ὁ Μελετόπουλος, ὁ Κοπανίτσας, ὁ Ζαῆς, ὁ Λόντος, ὁ Ροῦφος καὶ ὁ Νοταρᾶς· ἐκ δὲ τῶν κλεπτῶν ὁ Κολοκοτρώνης, ὁ Πετιμεζᾶς καὶ ὁ Ζαχαριᾶς· οἱ δὲ ἀπόγονοι τῶν προεστώτων

τούτων ἀναφαίνονται κατὰ τὴν τελευταίαν ἐπανάστασιν τὸ πρῶτον μέρος τοῦ ἐθνικοῦ ἐκείνου δράματος ἀναδεχθέντες καὶ τὴν κίνησιν τοῦ ἐθνικοῦ ἀγῶνος αὐτοὶ διενεργήσαντες καὶ ὑποστηρίξαντες μέχρις οὗ παρὰ τοῦ λαοῦ διὰ τῶν ἀκαμάτων προσπαθειῶν αὐτῶν υἱοθετηθεὶς ἔλαβε τὸν ἀπαιτούμενον δρόμον του.

Ὡς δ' ἀπεδείχθη ἐξ αὐτῶν τῶν πραγμάτων εἰς τὸ στάδιον τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος κατὰ τὴν πρώτην αὐτοῦ ἑναρξιν, καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὴν Πελοπόννησον, δὲν ἡδυνήθησαν οἱ εἰρημένοι ἀρματωλοὶ μόνοι νὰ τρέξωσι διότι ὡς γνωστὸν αὐτοὶ οἱ προεστῶτες ἀνεφάνησαν ἐπὶ κεφαλῇ τοῦ στρατοῦ ἐκάστης ἐπαρχίας· αὐτοὶ διηκούλουν τὰ τοῦ πολέμου, διώκουν τὸν λαὸν ὅστις εἰς αὐτοὺς τυφλῶς ὑπήκουε καὶ ἐνεπιστεύετο. Ἀλλὰ προϊόντος τοῦ χρόνου καὶ καταρτισθέντος πολιτικοῦ συστήματος Κυβερνήσεως, παρὰ τῶν προσελθόντων εἰς τὸν ἐθνικὸν ἀγῶνα ἀξιοτίμων, σεβαστῶν καὶ μεγαθύμων Ἑλλήνων, τοῦ ἱστορικοῦ Θεοδώρου Θ. Νέγρη καὶ τοῦ διακριθέντος εἰς τὴν δυτικὴν Ἑλλάδα καὶ τὸ Μεσολόγγιον φρονίμου Α. Μαυροκορδάτου, οἱ εἰρημένοι προεστῶτες ὡς πολιτικοὶ μᾶλλον θεωρούμενοι, κατετάχθησαν εἰς τὴν σχηματισθεῖσαν τοῦ τόπου Κυβέρνησιν, εἰς ἣν ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ 1821 μέχρι τοῦ τέλους τοῦ 1828 διέμειναν κυβερνῶντες τὸν τόπον δι' ὅλων τῶν ἀρετῶν καὶ τῶν πολιτικῶν πλεονεκτημάτων τὰ ὅποια χαρακτηρίζουσι τοὺς μεγαλοφυεῖς πολιτικούς καὶ τοὺς καλοὺς πατριώτας εἰς οὐδὲν ἄλλα ἀποβλέποντες μετ' αὐταπαρνήσεως μεγίστης, εἰμὴ εἰς τὴν πρόοδον τῆς ἐπανάστασεως, ἐκθέτοντες καὶ αὐτὴν τὴν ζωὴν των εἰς προφανῇ πολλὰκις κίνδυνον, ἕνεκα τῶν κακουχιῶν καὶ τῶν στερήσεων. Οἱ δὲ ἀρματωλοὶ μὲ τὴν πρόοδον τῆς ἐπανάστατεως παλλαπλασιασθέντες καὶ κατ' ἐπαρχίας διακλαδωθέντες, μετὰ τῶν ὑπ' αὐτῶν γυμνασθέντων ὁπαδῶν ἡρωϊκῶς ἀγωνισθέντες, ἐματαίωσαν τὰς κατὰ καιροὺς καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα διαφόρους καὶ ἄλλεπαλλήλας κινήσεις πελωρίων καὶ ἀκαταμαχῆτων ἐχθρικῶν στρατῶν, διότι καὶ εἰς τὴν Στερεάν διάφοροι ὅπλαρχηγοὶ ἀνέδειξαν ἡρωϊσμὸν ἀνθάμιλλον τῶν ἡμετέρων προγόνων καὶ ἐν τῷ ἱερῷ τούτῳ ἀγῶνι, ὅστις εἰς τὰ δημῳδῆ περὶ ἑνὸς

ἐκάστου αὐτῶν ἄσματα ἐξυμνεῖται. Ἐπίσης δὲ εἰς τὴν Πελοπόννησον διεκρίθησαν οἱ τὴν ἀρχαίαν καταγωγὴν τῶν ἀρματοῶν ἔχοντες Θεόδωρος Κολοκοτρώνης ὁ καὶ γενικὸς ἀρχηγὸς ἀναδειχθεὶς, ἡ ἡρώϊκὴ οἰκογένεια τῶν Πετιμεζαίων ἣτις πολλὰ μέρη τῆς Πελοποννήσου ἐπότισε διὰ τῶν αἱμάτων της. Οἱ ἀρχηγοὶ τῆς εὐάνδρου Λακεδαιμόνου Γιατρακιάτοι, ἐν οἷς διακρίνεται ὁ ἀρχαῖος ἀρματοῦλός Γεωργάκης καὶ τῶν ὁποίων τὰ πατριωτικὰ αἰσθήματα, ἰδίας ἀπολαμβάνουσιν ἐκτιμῆσεως καὶ πολλοὶ ἄλλοι γενναῖοφρονες καὶ μεγάλθυμοι ἄνδρες οὔτινες ἐθυσίασαν ἐκυτοὺς καὶ τὰ τέκνα αὐτῶν εἰς τὴν φωνὴν τῆς πατρίδος καὶ τῆς ἐλευθερίας.

Τινὰ περὶ τῶν ἐν Ἑλλάδι Ἀρματοῶν καὶ Κλεπτῶν.

Τὸ σύστημα τῶν κλεπτῶν ἐν Ἑλλάδι ἀρχαίαν ἔχον τὴν καταγωγὴν, ἦτο ἐθνικόν, καθότι οἱ κλέπται δὲν ἦσαν ἐξ ἐπαγγέλματος κλέπται, ἀλλ' ἄνδρες γενναῖοι φεύγοντες τὰς ἀλύσεις τῆς δουλείας καὶ ἐπὶ τῶν ὁρέων ἀναπνέοντες τὴν αὔραν τῆς ἐλευθερίας καὶ διὰ τοῦ φόβου καὶ τῶν συνεχῶν κατὰ τῶν Τούρκων ἐπιθέσεων των καθιστῶντες ἐλαφρότερα τὰ δεινὰ τῆς δουλείας εἰς τοὺς ἀδελφούς των. Διητῶντο δὲ συνήθως καὶ κυρίως πρὸς τὰ μέρη τῆς Στερεᾶς τὰ Ἀγραφα, τὴν Ὀσσαν, τὸν Ὀλυμπον καὶ τὸν Πίδον, ὅπου ἀντήχουν εἰς τὰς ἱερὰς ἐκεῖνας φάραγας καὶ τὰς κοιλάδας τὰ πλήρη πατριωτισμοῦ ἐθνικὰ αὐτῶν ἄσματα, ἐξυμνοῦντα τὰ κατὰ καιροὺς ἀδραγαθήματα ἐναντίον τῶν Τούρκων τῶν διακριθέντων ἐκείνων κλεπτῶν. Ἡ κατὰ τὸ θέρος τοῦ 1807 πρὸς τὴν Ἰόνιον γερουσίαν ἐπιστολὴ τοῦ μεγαλοφυοῦς καὶ διακεκριμένου πολιτικοῦ Ι. Καποδιστρίου, περιηγηθέντος τὰ ἱερὰ ἐκεῖνα τοῦ ἡρωϊσμοῦ καὶ τοῦ πατριωτισμοῦ διαιτήματα, ἀναφέρει μετὰ πλείστου ἐνθουσιασμοῦ τὴν μετὰ τῶν Κλεπτῶν, τῶν κατὰ τὰ μέρη ἐκεῖνα ἀρχόντων, συνάντησίν του, καὶ τὰς διηγήσεις τῶν ἡλιοκαυμένων ἐκείνων τέκνων τῶν βουνῶν, Νικοτζίρων, Ἀνδρούτζων, Βοτσαρέων καὶ Κατσαντώνων περὶ τῶν

κατὰ τῶν Τούρκων κατωρθωμάτων των, καὶ ὅτι οἶονεὶ ἐν Ὀμηρικῷ συμποσίῳ, ἐν τῷ μέσῳ μουσικῆς, ἀσμάτων καὶ χοροῦ, μετεβάλλετο ἡ νύξ εἰς ἡμέραν. Τὸ ὀξυδερκὲς βλέμμα τοῦ Ἰονίου ἐκείνου πολιτικοῦ διείδεν τότε εἰς τοὺς κλέπτας, ὅπλον πρὸς τὸν ἐθνικὸν ἀγῶνα προπαρασκευαστικόν.

Ἡ Κλεφτοσυρῖα, ἔλεγε, διετῆρει πρᾶγματι ζῶντα σπινθῆρα τοῦ Ἑλληνικοῦ πνεύματος, διατηρουμένη ὡς ὑπόλοιπον ὑγείας καὶ ἀκμῆς, εἰς ἐποχὴν σηπεδόνης καὶ πτώσεως, διέπλασσε σπέρματα ῥώμης καὶ ἰσχύος, ἐν σώματι λαοῦ διεφθαρμένου καὶ παρέσχεν εἰς τὸν κατὰ τῶν καθεστώτων ἀγῶνα τὴν λάμψιν Ἰπποτικοῦ ῥωμαντισμοῦ.

Αἱ προσπάθειαι τῆς Τουρκικῆς Κυβερνήσεως πρὸς καταστροφὴν τῶν κλεπτῶν ἀπέλειξαν ἄνευ τινὸς ἀποτελέσματος. Ἦτο δὲ ἡναγκασμένη νὰ ὑποφέρῃ τὰ τολμηρὰ ταῦτα τέκνα τῶν βουνῶν νὰ ἐπισκέπτονται κατ' ἐκστρατείας τακτικὰς καὶ θαρράλεας τὰς πεδιάδας καὶ νὰ ἐπιφέρουν τὸν τρόμον εἰς Τούρκους καὶ ῥαγιαῖδες.

Ἐκ τῆς Κλεφτοφοβίας ταύτης ἡ Τουρκικὴ Κυβέρνησις κατέφυγεν εἰς τὸ ἀμυντικὸν μέσον (χαρακτηριστικώτατον τῶν Τουρκικῶν περιστάσεων) ἀναθέτουσα τὴν διατήρησιν τῆς ἡσυχίας καὶ τάξεως ἦτοι τὴν ἀστυνομίαν τῶν ἐπαρχιῶν εἰς αὐτοὺς τοὺς ἀρχηγοὺς τῶν κλεπτῶν, μεταβάλλουσαι οὕτω τὴν παρανομίαν εἰς νόμιμόν τι ἐξ ἀνάγκης, καὶ οὕτω ἐσχηματίσθη κατὰ μίμησιν τῶν σωματείων τῶν Σκωτικῶν ὁρέων, ἄτακτός τις στρατός, ἦτοι οἱ ἡμέτεροι κλέπται ὑφ' Ἑλλήνων μὲν ὀδηγούμενοι μισθοδοτούμενοι δὲ ἀπὸ τῆς Τουρκικῆς Κυβερνήσεως καὶ ὑποστηριζόμενοι. Εἰς τὴν Πελοπόννησον ὅμως τὸ σύστημα τοῦτο δὲν ἡδυνήθη νὰ ῥιζωθῇ καὶ νὰ διατηρηθῇ τακτικῶς.

Ὅστις ἐκ τῶν ἀρχηγῶν τῶν εἰρημένων κλεπτῶν παρεῖχεν ἀπόδειξιν δυνάμεως καὶ ἐπιτηδειότητος εἰς τὴν Ὀθωμανικὴν Κυβέρνησιν, ὁ τοιοῦτος ἐλάμβανε παρὰ τοῦ Καδῆ τὸν λεγόμενον Μουρσαλὲν, ἦτοι τὸν διορισμὸν τοῦ Καπετάνιου καὶ προσελαμβάνετο ὡς ἀνωτέρα ἐπὶ τῶν ἰδίων αὐτοῦ συμπολιτῶν δεσπο-

τική Ἀρχή, καὶ ἐφεξῆς ἐκκαλεῖτο Ἀρματωλὸς ἢ Κανδοῦρος· τοὺς δὲ στρατιώτας του διήρει εἰς διάφορα σώματα ἐκάστου τῶν ὁποίων προῖστατο ἀξιωματικὸς Κολτζῆς, ἡ δὲ περιφέρεια εἰς ἣν ἀνῆκεν ὤφειλε νὰ φροντίζῃ περὶ τῆς διατροφῆς του. Ὁ Καπετάνιος εἶχε περὶ αὐτὸν στίφος στρατιωτῶν· περὶ αὐτὸν δὲ καὶ τὰ διάφορα ἐκεῖνα σώματα ὤφειλον νὰ συνέρχωνται. Ἀλλ' ἡ δυσπιστία μεταξὺ τοιοῦτου ἀρχηγοῦ κλεπτῶν καὶ τῶν ἐντολοδοτῶν αὐτοῦ Τούρκων, οὐδέποτε ἔλειπεν ὁλοσχερῶς. Οὗτος εἰς ἐκάστην στιγμήν ἦτο ἕτοιμος νὰ ἀποσεῖσῃ τὸν νόμιμον χαλινὸν καὶ ἐν τῷ κρυπτῷ οὐδεμιᾷς ὀλιγώρει εὐκαιρίας ὅπως παράσχη συνδρομὴν πρὸς πρόοδον εἰς τοὺς λοιποὺς φίλους του. Καὶ ταχέως κατήντησεν ὥστε τοὺς ὑπὸ τῶν Τούρκων μισθοδοτούμενους καὶ εἰς θέσεις διατελοῦντας ἐχθροὺς οὔτε κατ' ὄνομα νὰ δύνωνται νὰ διακρίνωσιν ἀπὸ τῶν ἐξ ἀρχῆς καθ' αὐτὸ ἐχθρῶν των. Διότι μετ' ὑπερηφανείας ὠνομάζοντο καὶ οἱ μὲν καὶ οἱ δὲ *Κλέπται*, ὄνομα ὅπερ καὶ ἐν τῷ στόματι τοῦ τρέμοντος τούρκου ὡς καὶ τοῦ τρέμοντος χωρικοῦ ἐνέπνεε μέγιστον φόβον καὶ τρόμον ἐνῷ εἰς τὸν κατέχοντα αὐτὸ ἡ ἀρχαία αὕτη καὶ ἐθνικὴ ἐπωνυμία ἦν τίτλος δόξης.

Ἐκ τῆς περιληπτικῆς ταύτης ἀφηγήσεως τοῦ βίου τῶν κλεπτῶν κατὰ τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα, ἐξάγεται βεβαιότατον ἱστορικὸν συμπέρασμα ὅτι οὐδεμία ἐκ τῶν ἐπελθουσῶν εἰς τὴν Ἑλλάδα μεταβολῶν ἐκ διαφορῶν ἐπιδρομῶν καὶ κατακτήσεων βαρβάρων ἐθνῶν καὶ τελευταῖον τῶν Τούρκων, ἠδυνήθη νὰ ἐξαλείψῃ ἢ καὶ νὰ ἐξασθενήσῃ τὸ ὑπὲρ τῆς ἐθνικῆς αὐτονομίας καὶ ἐλευθερίας φυλετικὸν τοῦ Ἑλλήνος αἶσθημα.

Αὐτοὶ δὲ οἱ Ἕλληνες ἐν ἀσφαλεῖ διατελοῦντες, διεμαρτύροντο κατὰ τῆς βιαίας κατακτήσεως αὐτῶν καὶ τῆς καταπίεσεως τῶν τυράννων των καὶ ἡ ἐθνικὴ αὐτῶν διαμαρτύρησις οἶονεὶ ἀνεγνωρίζετο καὶ ὑπ' αὐτῶν τῶν κατακτητῶν των Τούρκων. Καὶ τέλος ἐνοπλοὶ διαμαρτυρηθέντες κατ' αὐτῶν καὶ ἐπὶ κεφαλῇ τῶν ἀδελφῶν των τεθέντες ἐξετέλεσαν τὰς ἡρωϊκὰς ἐκεῖνας πράξεις, δι' ὧν ἀναγνωρίζονται ἐφάμιλλοι τῶν προγόνων των. Χρέος μας

ὄθεν εἶναι νὰ σημειώσωμεν τὰ διάφορα ἐκεῖνα πρόσωπα ἃ-
τινα θαρροῦντα εἰς τὴν προγονικὴν αὐτῶν εὐκλειαν ἔλα-
βον μέρος καὶ ἐθαυματουργήσαν εἰς τὰ διάφορα ἡρωϊκὰ στάδια
τοῦ ἐθνικοῦ ἡμῶν ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγῶνος καὶ τὰ ὅποια εἰσὶν τὰ
ἐξῆς·

Οἱ Νικοτσάροι, Κατσαντῶναι, Ἀντροῦτσοι, Μπουκουβάλλαι,
Παλασκέοι, Λάμπροι Κγάτσαι, Θ. Πίπαι, Λαζέοι, Μπασδεκέοι,
Ὀλύμπιοι, Διακατέοι, Στορνάρεοι, Κουτελίδαι, Μπάκο Γιόγαι,
Περεβοί, Βλαχάδαι, Πασχαλέοι, Τσανάκαι, Γεροντάκαι, Ζακέοι,
Ζῶαι, Βιζωτέοι, Παπαθύμιοι, Μάκχιορ Χρηστάκαι, Διαμαν-
τέοι, Τάσσοι Καρατάσσοι, Γιολντασέοι, Βελίδες Γριδαῖοι, Ῥάγ-
κιδες, Μακρίδες, Πανουργιάδες, Κοντογιαννέοι, Ἴσκοι, Βαρνα-
κιῶται, Σκαλτσάδες, Τζαβελέοι, Τζουγκαῖοι, Χορμοδαῖοι, Βο-
τζαραῖοι καὶ ἐκ Πελοποννήσου Κολοκοτρῶναι, Χαζαριάδες, Πετι-
μεζάδες καὶ Παναγιώταροι (1).

Ἡ δὲ ἱστορικὴ Κρῆτη διέκειτο δυστυχῶς μετὰ τὴν κατὰκτη-
σίν της εἰς τὴν ἀπαιχθεστέραν δουλείαν διότι οἱ ἐν αὐτῇ Ὀθω-
μανοὶ εἰς ἀνώτερον πληθυσμὸν παρά τὸν τῆς Πελοποννήσου
ὄντες καὶ κύριοι τῶν προσοδοφορωτέρων μερῶν διατελοῦντες
ἐξήσκουν τὴν θηριωδεστέραν κατὰ τῶν Ἑλλήνων διαγωγὴν. Οἱ
δὲ Ἕλληνες τὰ πάνδεινα ὑποφέροντες, καὶ εἰς τὰ ἔσχατα τῆς
ἀπελπισίας πολλάκις ἐρχόμενοι διέφευγον τὰς κακουργίας τῶν
Τούρκων εἰς τὰ κρυφώγητα τῶν Σφακιανῶν ὀρέων καταφεύγον-
τες. Οὐδὲν ἔχνος τοπικῆς τινος διοικήσεως ἔχοντες, οὐδὲν ἔχνος
φυσικῆς τινος ἐλευθερίας ἀπολαμβάνοντες, ἠναγκάσθησαν τινὲς
αὐτῶν νὰ ἀναδεχθῶν τὸν Ἰσλαμισμόν καὶ μυστικῶς δι' αὐτοῦ
τοῦ μέσου ἐστάθησαν πολὺ χρήσιμοι εἰς τοὺς ἀδελφούς των. Ἀλλὰ
μολονότι ὁ ζυγὸς τῆς δουλείας των ἦτο βαρύτατος καὶ οὐδὲν
μέσον πρὸς ἐλάφρυνσιν αὐτοῦ τοῖς ἀπελείπετο, μολαταῦτα ἰσά-
κικς παρουσιάζετο γενικὴ τις ὑπὲρ αὐτονομίας ἐθνικῆς ἐνέργεια εἰς
τὴν λοιπὴν Ἑλλάδα οὗτοι δὲν καθιστέρουν τῶν λοιπῶν ἀδελ-
φῶν των, ἀλλ' ἀνδρείως καὶ ἡρωϊκῶς ἀνθιστάμενοι κατὰ τῆς ἐπι-
κειμένης ἐπ' αὐτῶν ἐπαιχθεστέρας τυραννίας, διωργάνιζον ἐπα-

ναστάσεις καὶ συνεκέντρουν ἀξιωμαχοὺς στρατοὺς. Οὕτω παραδειγματίζεται ἡ τελευταῖα αὐτῶν κατὰ τὸ 1821 ἐπανάστασις, ἥτις διέτρεξεν ὁλόκληρον ἡρωϊκὸν καὶ αἱματηρὸν στάδιον μέχρι τοῦ 1828. Καὶ ἥτις ἐπαναληφθεῖσα κατὰ τὸ 1865 κατέδειξεν εἰς ὅλον τὸν πεπολιτισμένον κόσμον ὅτι διατελεῖ ἀείποτε ἀχμαῖον καὶ ζωηρὸν τὸ ὑπὲρ ἐλευθερίας αἶσθημα τῶν Ἑλλήνων.

Ἀπορεύομεν νὰ ἐξιστορήσωμεν τὰ τὸν θαυμασμὸν καὶ τὴν ἐκπληξιν τοῦ κόσμου προσελκύσαντα πρόσφατα ἐν τῇ ἀτυχῇ ταύτῃ νήσῳ γεγονότα, τὸν ἡρωϊσμὸν, τὴν ἀνδρείαν καὶ τὴν καρτερίαν τῶν κατὰ ξηρὰν ἀγωνισθέντων Ἑλλήνων ὧν θαυμαστὸν παράδειγμα ἡ καταστροφή τοῦ Ἀρκαδίου, καὶ τὴν κατὰ θάλασσαν τόλμην τῶν ἀνδρείων ναυτικῶν, οἵτινες ἐν διετῇ χρονικῇ διαστήματι διασχίζοντες μὲ ταχύπλοα σκάφη εἰς τρικυμιώδεις καὶ σκοτεινὰς νύκτας τὰ ὀργίλα κύματα καὶ παραβιάζοντες τὸν στενωπὸν τῶν ἀποκλεισμῶν ὑπὸ τῶν ὑπὸ εὐρωπαϊῶν διευθυνομένων μεγίστων ἐχθρικῶν πλοίων ἐτροφοδότουν τὴν ἀγωνιζομένην Κρήτην. Καὶ ταῦτα ὅπως ἀποδειχθῇ ἡ φαινίκη τῶν φιλοτούρκων Εὐρωπαίων οἵτινες ἀγωνίζονται ν' ἀποδείξουν καὶ ἐξυμνοῦσι τὴν κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν πρόδοον τῶν Τούρκων.

Ὡς ἱστορικὴ ἀλήθεια μετὰ θαυμασμοῦ ὁμολογεῖται παρ' ὅλων τῶν φιλελλήνων τῶν λαβόντων μέρος ἢ ἐκ τοῦ σύγγγους γνωρισάντων τὸν ἐθνικὸν ἡμῶν ἀγῶνα ἢ σύμπνοια ἢ μετὰξὺ ὅλων τῶν διαμυχομένων Ἑλλήνων ἐπικρατοῦσα, καὶ ὁ ἀδελφικώτατος αὐτῶν σύνδεσμος ὅστις καταδεικνύεται καὶ ἐξ αὐτοῦ τοῦ ἐκδοθέντος ἐκ τῆς ἐν Τροιζῆνι Ἑθνικῆς Συνελεύσεως ψηφίσματος ὅπερ περιλαμβάνει τρεῖς ἄρθρα τὴν ἐνότητα τῶν Ἑλλήνων στηρίζοντα.

1) Ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ ἐπικράτεια συνίσταται ἐξ ὅλων τῶν μερῶν τῆς Ἑλλάδος ὅσα ἔλαβον τὰ ὅπλα ὑπὲρ τῆς ἐθνικῆς αὐτονομίας.

2) Ὅτι ἡ ἐπικράτεια αὕτη εἶνε ἀδιαίρετος.

3) Ὅτι τὰ τοῦ ἐθνικοῦ ἀγῶνος ἀγαθὰ εἶναι κοινὰ δι' ὅλους τοὺς ἀγωνισθέντας Ἕλληνας.

Δὲν δυνάμεθα νὰ παρατρέξωμεν τὸν λόγον τοῦ Μεγάλου Βεῆ ζύρη ὃν ἐν γενικῇ συνεδριάσει ἐνώπιον τῶν μεγιστάνων Ὀθωμανῶν ἀπήγγειλε, δι' οὗ κατεδείκνυε μετὰ λύπης βαθείας εἰς αὐτοὺς τὴν κατὰπτωσιν τῶν Τούρκων εἰς τὰς μετὰ τῶν Ἑλλήνων μάχας καὶ τὴν καρτερίαν καὶ ὑπεράνθρωπον γενναιότητα τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῶν ἀκαταμαχήτων δυνάμεων τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας· ὁ σπουδαῖος οὗτος λόγος ληφθεὶς ἀπὸ τὸν ἱστοριογράφον τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας Ἰσαάφ Ἐφέντην, εὔρηται κατακεχωρημένος εἰς τὸν τρίτον τόμον τῆς ἱστορίας τοῦ ἀξιολύμου κυρίου Σ. Τρικούπη ἐν σελίδι 403 κεφ. ΝΘ. στοιχ. Α'.

Καὶ δὲν εἶχεν ἄδικον ὁ Μέγας Βεῆζύρης ὁμιλῶν περὶ τῆς καταπτώσεως τῶν Τούρκων· μικρὸν δὲ παράδειγμα καὶ ἀπόδειξιν τούτων σημειοῦμεν τὸ ἀκόλουθον λαμβάνοντες αὐτὸ ἐκ τῆς ἀμερολήπτου ἱστορίας τοῦ Κυρ. Τρικούπη. Ὅτε τὸν Ὀκτώμβριον τοῦ 1822 ἑπτὰ πλοῖα Τουρκικὰ κορβέται, βρίκια καὶ γολέτται ἐξεληθόντα τῶν Πατρῶν καὶ πλέοντα πρὸς τὸ Μεσολόγγιον συνηντήθησαν μὲ 3 μύστικα Ἑλληνικὰ χρησιμεύοντα εἰς τὰ νερὰ Μεσολογγίου καὶ διευθυνόμενα ὑπὸ τοῦ Κ. Τρικούπη μοιράρχου παρὰ τῆς Κυβερνήσεως διωρισμένου, τοῦ Χρυσάνθου Μωραΐτου καὶ τοῦ Δ. Παναγιώτου, ἐναυμάχησαν ἐπὶ ἑξ ὥρας μετὰ τῶν μικρῶν τούτων πλοίων μὴ δυνηθέντα νὰ προχωρήσουν πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ τῆς ἐκπλεύσεώς των, διότι ἐφοβοῦντο τὴν ἀπηλπισμένην κατ' αὐτῶν ἐπίθεσιν, ἠναγκάσθησαν κατησχημένα νὰ ἐπανέλθουν εἰς τὰς Πάτρας. Ὅφειλομεν δὲ μετ' εὐγνωμοσύνης, ἥτις διαμένει ἀκμαία εἰς τὰ στήθη παντὸς Ἑλλήνος ν' ἀναφέρωμεν ὅτι ἡ Ἰσπανία καὶ ἡ Πορτογαλία μαθοῦσαι τὰ τῆς ἐπαναστάσεως ἡμῶν, ἐπαξίως εὐγενοῦς ὑπὲρ ἐλευθερίας αἰσθημάτων, διὰ τῶν Βουλῶν αὐτῶν ἀνεγνώρισαν τὴν ἐπανάστασίν μας καὶ δι' εἰδικῆς πράξεως εἰδοποίησαν τὴν ἡμετέραν κυβέρνησιν περὶ τῆς φιланθρωπού καὶ φιλελληνικῆς αὐτῶν ταύτης πράξεως. Ἡ δὲ φυσικὴ ἡμῶν ἀδελφὴ Ἀμερικὴ πλεῖστα ὅσα κατὰ καιροὺς μᾶς ἀπέστειλεν βοηθήματα, καὶ τὴν κοινὴν τῆς Εὐρώπης γνώμην τὰ μέγιστα ὑπὲρ ἡμῶν ἐνίσχυσε συνωδὰ μὲ διαφόρους

ἐπὶ φιλελληνισμῷ καὶ σοφίᾳ διακριθέντας τῆς φιλελευθέρου Γαλλίας καὶ τῆς σοφῆς Γερμανίας εὐεργέτας τῆς ἀνθρωπότητος καὶ τῆς προόδου, ἐχθροὺς δὲ τοῦ δεσποτισμοῦ, τῆς τυραννίας καὶ τῆς ὀπισθοδρομήσεως.

Περατοῦντες τὴν περιληπτικὴν ταύτην τοῦ ναυτικοῦ ἡμῶν ἀγῶνος ἱστορικὴν περιγραφὴν ἀναγκαῖον θεωροῦμεν νὰ διαφωτίσωμεν τοὺς ἀναγνώστας ἡμῶν περὶ τῆς ἀληθείας καὶ ἀμεροληψίας τῶν ἐξιστορουμένων.

Καὶ πρῶτον ἐγὼ αὐτὸς ὁ γράφων πολλάκις αὐτόπτης θεατῆς τῶν ἐξιστορηθέντων γεγονότων διετέλεσα· διότι κατὰ τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1821 ὁ ἐκ Πελοποννήσου πατήρ μου ἀπὸ Κων|λεως μὲ ἀπέστειλε μετὰ τοῦ ἀοιδήμου Ὁ. Νέγη εἰς Πελοπόννησον μεθ' οὗ διελθὼν τὴν Τήνον καὶ Σπέτσας ἔφθασα εἰς Καλάμας ὅπου πλεῖστοι ἐκ τῶν διαφόρων μερῶν τῆς Ἑλλάδος προσήρχοντο ὅπως καταταχθῶσιν εἰς τὰ σώματα τῶν ὀπλαρχηγῶν τοῦ Μωρέως. Ἐκεῖ ταχθεὶς καὶ ἐγὼ ὑπὸ τοὺς ὀπλαρχηγούς Πέτροβαν καὶ Φραγκῖσκον παρηκολούθησα αὐτοὺς εἰς τὰς πολιορκίας τῶν φρουρίων μέχρι τῆς εἰσβολῆς τοῦ Δράμαλη εἰς Ἀργους ὅπου ὁ εἰρημένος Φραγκῖσκος ἐφονεύθη ὥς καὶ ὁ ἐκεῖ εὐρεθεὶς πατήρ μου· ἐκεῖθεν προσεκλήθην εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Γρηγορίου ἢ Φλέσσα τοῦ πρώτου πολιτικοῦ προσώπου τῆς Ἑλλάδος, τοῦ πάντων ἐνεργητικωτάτου, ὡς εἰδικὸς αὐτοῦ καὶ ἐμπιστευμένος γραμματεὺς, οὗ ἕνεκα ἐσχετίσθην προσωπικῶς καὶ ἐγνώρισα καλῶς τὰ προεξάρχοντα τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος, τῆς Πελοποννήσου καὶ τῶν νήσων πρόσωπα. Τοῦτον παρηκολούθησα μέχρι τοῦ ἡρώϊκοῦ του κατὰ τὴν θέσιν Μανιάκη τὸ 1825 θανάτου, ὁπότεν ἐσώθην ὑπὸ τοῦ γνωστοῦ ἀξίωματικοῦ Ἠλία Τσαλαφατίου.

Ἐκτοτε παρηκολούθησα τοὺς διακεκριμένους καὶ ἐνδόξους Μαυρομιχάλας, ὑπὸ τοὺς ὁποίους παρευρέθην εἰς διαφόρους μάχας τῆς Πελοποννήσου, τῆς Μάνης καὶ εἰς τὸ Μεσολόγγιον, ὡς μαρτυροῦσι τὰ διάφορα πιστοποιητικὰ τὰ κατατεθειμένα ἐν τῇ ἐπιτροπῇ τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος, ἐξ ὧν ἐν σημειῷ παρακατιῶν.

Ἐκ τοῦ σύνεγγυς ὄθεν λαβὼν γινῶσιν τῶν τοῦ ἀγῶνος καὶ

προσωπικῶς γνωρίσας τὰ διακριθέντα εἰς αὐτὸν πρόσωπα, καὶ τελευταῖον ὡς γραμματεὺς εἰς τὴν ἐπιτροπὴν τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος διατελῶν καὶ ἰδίως ἐπὶ τοῦ ναυτικοῦ τμήματος ἐργαζόμενος, ἐπωφελήθη πολὺ εἰς τὴν σύνταξιν τῆς ναυτικῆς μου ἱστορίας, τὰ πλεῖστα ἐκ τῶν ἐπισήμων ἀρχείων ἀρισθεῖς.

Διὰ τῶν προσωπικῶν μου τούτων ἐπὶ τοῦ ναυτικοῦ ἀγῶνος εἰδικῶν γνώσεων, ἠδυνήθην, νομίζω, νὰ δώσω τὴν ἀπαιτουμένην ἐκτίμησιν ἐνὶ ἐκάστῳ εἰς τοὺς ὑπὲρ τῆς ἐθνικῆς αὐτονομίας ἀγωνισθέντας καὶ κατὰ τὴν τελευταίαν ἐπανάστασιν διακριθέντας πολιτικούς καὶ στρατιωτικούς ἀρχηγούς τῶν ἐπαρχιῶν καὶ τμημάτων τῆς ὅλης Ἑλλάδος, εἰς τὸν πατριωτισμὸν καὶ τὰς θυσίας τῶν ὁποίων χρεωστεῖται ἡ αὐτονομία τοῦ ἡμετέρου ἔθνους.

Ἡ δὲ κατὰ καθῆκον ἀποδιδομένη καὶ παρ' ἐμοῦ διὰ τῆς ἱστορίας μου ταύτης ἐκτίμησις τῶν εὐεργεσιῶν τὰς ὁποίας οἱ ξένοι ἐν γένει πρὸς ἡμᾶς προσέφερον εἶνε φόρος τὸν ὁποῖον πᾶς ἀληθὴς Ἕλλην ὀφείλει νὰ προσφέρῃ πρὸς τοὺς εὐεργέτας τοῦ ἔθνους του.

(1) Κατὰ τὴν σημειωμένην κάτωθι τῆς ἐβδόμης σελίδος περιοπὴν τοῦ Ἱστορικοῦ Θουκυδίδου βιβλ. Α. § 5. α' Ἐληίζοντο πδὲ κατ' Ἡπειρον ἀλλήλους καὶ μέχρι τοῦδε πολλὰ τῆς Ἑλλάδος τῷ παλαιῷ τρόπῳ νεμέται. Λοκροὺς τοὺς Ὀζόλας, Αἰτωλοὺς καὶ Ἀκαρνανάς, τότε ὀπλοφορεῖν τούτοις τοῖς Ἡπειρώταις ἀπὸ τῆς παλαιᾶς ληστείας μεμένηκεν». Ἡ Ἱστορία μνημονεύει διάφορα πρόσωπα εἰς τὴν Ἀκαρνανίαν ἰδίως διαπρέψαντα, λίαν ἀρχαίαν ἔχοντα τὴν καταγωγὴν, καὶ ἰδίως τοὺς Γρίβαιους, Τσικούρας καὶ Κατζικογιανναίους κλπ. Ἀλλ' ἐκ τούτων ὁ Γρίβας ὁ τὴν ἐπὶ κλησὶν Δράκος λαβὼν, συνήθως εἰς τοὺς ἐπὶ ῥώμῃ καὶ ἀνδρίᾳ ἀποδιδομένην εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἠδυνήθη διαφεύγων τὴν καταδρομὴν τοῦ Ἀλῆ πασᾶ τῶν Ἰωαννίνων, νὰ καταφύγῃ εἰς τὴν Λευκάδα ὅπου συνταχθεὶς μὲ τοὺς ὑπ' αὐτὸν ἀνδρείους μαχητάς ὑπὸ τὸν πολιορκοῦντα τὸ φρούριον Ῥῶσον στρατηγόν, ἠρίστευσεν πληγωθεὶς, καὶ ἀντεμεψέθη μὲ τὸν

βαθμὸν τοῦ Μαγγιόρου, χρησιμεύσας καὶ εἰς τὰς λοιπὰς νήσους κατὰ τῶν ἀμειλίκτων ἐχθρῶν ὀθωμανῶν. Οἱ δὲ ἀπόγονοι αὐτοῦ καὶ εἰς τὸν τελευταῖον ὑπὲρ αὐτονομίας ἀγῶνα ἐχρησίμευσαν, καθὼ ἐν σελίδι 19 περὶ αὐτῶν μνημονεύεται.

Δημοσιεύομεν τὸ κατωτέρω μνημονευθὲν ἔγγραφον ὅπερ εὑρητε ἐν πρωτοτύπῳ παρὰ τῷ ἐνταῦθα συμβολαιογραφεῖῳ τοῦ Κυρ. Σ. Κονδύλη.

Ἄριθ. 2221.

Πιστοποιεῖται παρὰ τῶν ὑποφαινομένων ὅτι ὁ Συμπολίτης Κ. Γεώργ. Π. Φωτόπουλος (Πανούτζης) ἀγωνιστὴς τοῦ ὑπὲρ αὐτονομίας ἱεροῦ μας ἀγῶνος, γνωστὸς καὶ καλὸς πολίτης διὰ τὴν ἐντιμὸν διαγωγὴν του, κατοικῶν εἰς τὴν πρωτεύουσαν ζῇ ὡς ἰδιώτης βοηθῶν καὶ χρησιμεύων εἰς τοὺς συμπολίτας του Ἑλλήνας μὲ ζῆλον, ὅθεν ἀπολαμβάνει τὴν γενικὴν εὐνοίαν καὶ ὑπόληψιν ὅλων τῶν συμπολιτῶν του, ὡς ἀγωνιστὴς γνωστὸς, καὶ καλὸς πατριώτης.

Ἀθῆναι τῇ 10 Δεκεμβρίου 1836.

Θεόδωρ. Κολοκοτρώνης, Γεώργ. Κουντουριώτης, Ἄνδρ. Ζαή-
μης, Μ. Ροῦφος, Π. Μαυρομιχάλης, Ἄνδρ. Λόντος, Α. Ν. Ἀπο-
στόλης.

Ἐπικυροῦται τὸ γνήσιον τῶν ἀνωτέρω ὑπογραφῶν. Τῇ 29
Μαΐου 1839.

Ἀθῆναι ὁ συμβολαιογράφος

[Τ. Σ.] Κ. ΚΟΚΙΑΔΗΣ.

Ὅτι ἀκριβὲς ἀντίγραφον. Τῇ 29 Ἰουνίου 1865.

Ὁ Δήμαρχος Ἀθηναίων
Π. ΖΑΧΑΡΙΤΣΑΣ.

Η ΤΡΙΤΗ ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ.

ΤΗΣ

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΣΟΥΤΣΟΥ.

Φυλλάδιον Δεύτερον.

« Τὸ ἔθνος νὰ νομοθετῇ διὰ τῶν Βουλευτῶν του,
« Ὁ Ὅθων δὲ νὰ κυβερνᾷ διὰ τῶν Ὑπουργῶν του. »

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ,

ΕΚ ΤΗΣ ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΑΣ Ο ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΟΣ ΤΟΥ Π. Κ. ΠΑΝΤΕΛΗ.

1843.

Πολλοί μὲ παρακίνησαν νὰ μὴ λησμονήσω τὴν παλαιάν μου ἔξιν καὶ ἀπὸ τῆς σήμερον νὰ ἐκτοξεύσω βέλη ἀρχιλόχεια πρὸς τόσους ὀρχηστῆρας πιθήκους καὶ τόσας δαυκερκούς ἀλώπεκας τῆς πολιτικῆς, πρὸς τόσους κατὰ τὸν κωμικόν

Τισαμενοφαινίππους, Πανουργιπαρχίδας.

« Τὰς εἶδες ἢ δὲν τὰς εἶδες, μὲ εἶπαν, τὰς ἀτόπους μετατοπίσεις τοῦ Ἀγίου Ἐλευθερίου σου; Τὴν Ἀκαρνανίαν, λυτρωθεῖσαν μετὰ τῶν ἐτῶν κόπους ἀπὸ ληστὰς, ἐγέμισεν εἰς μίαν ἡμέραν ὁ γεννάδας ἀπὸ κλέπτas τῆς Οἰκονομίας... Τὰς εἶδες ἢ δὲν τὰς εἶδες τὰς εἰς τὴν διοικητικὴν κλίμακα καταβάσεις, ἀναβάσεις καὶ μεταβάσεις τοῦ ῥήγα καὶ λεβέντου τῶν Ἑσωτερικῶν; .. Καὶ τὸ νέον μας Σολωνίδιον! μὲ πόσας σοφὰς διασαφήσεις ἐπροίκισε τὸν περὶ ἐκλογῆς τῶν Πληρεξουσίων νόμον! πῶς ἐσεβάσθη τὰ δίκαια τοῦ ἔθνους εἰς τοὺς διορισμούς τῶν νεήλудων δικαστικῶν Ὑπαλλήλων! .. Ἄν ἐξαίρεσωμεν τὴν ἐπαινετὴν μετὰκλησιν τοῦ Μαυροκορδάτου καὶ Κωλέττου, τὴν εἰς τοὺς Λόχους κατὰτάξιν ἢ τὴν εἰς τὰς ἐστίas των ἀπόπεμψιν τῶν ἐν τῇ Πρωτευούσῃ συρρέουσάντων στρατιωτῶν, ποῖον ἄλλο ἔργον ἔπραξαν οἱ Γραμματεῖς ἄξιον νὰ καταμετρηθῇ μὲ τὸν πῆχυν τοῦ ὀρθοῦ λόγου; Καὶ ὅμως, ἂν τοὺς ἰδῇς, περιπατοῦσιν ὥς νὰ κατέχωνται ἀπὸ ἁγίον τι πνεῦμα καὶ νὰ πάσχωσι σεληνιακὰς ἀποκαλύψεις τῆς ἐλευθερίας. »

Ἀναγκάζομαι, ἀδελφοί ἀναγνώσται, νὰ ἐξηγηθῶ πρὸς σᾶς, φοβούμενος μὴ μ' ἐκλάβετε κοιμώμενον εἰς τὴν πρῶραν τοῦ ἐλληνικοῦ σκάφους. Εἶδα καὶ ἐγὼ, εἶδα ὅτι μόλις ὁ διὰ μίαν στιγμὴν πλημμυρῆσας ποταμὸς τοῦ λαοῦ ἐπέστρεφεν εἰς τὴν κοίτην του, καὶ τινες Ὑπουργοὶ αὐθωρὶ καὶ ἀπνευστί

Εἰς τὰς ἀρχὰς ἐπέπεσαν ὡς ἄγριοι νομάδες.

Αἱ ἐξορίαι μάλιστα, αἱ παραβιάσεις αὐταὶ τῆς ἱερωτέρας τῶν ἐλευθεριῶν, μοῦ ἐρέθησαν τὴν χολὴν καὶ ἤμην ἑτοιμος μὰ τὴν σκιὰν τοῦ Ἀριστοφάνους! νὰ φωνάξω « Κύριε Μεταξᾶ! μὲ τάξιν δὰ νὰ μὰς διοικήσετε. Ἀφήσατε κατὰ μέρος τὰς δικτατωρίας τοῦ Ἑσπαρτέρου... Κύριε Ῥήγα! Ῥήγας νὰ ἦσθε πράγματι καὶ ὄχι ὀνόματι, σεπτεμβριανὸς τῆς Ἑλλάδος καὶ ὄχι σεπτεμβριανὸς τῆς Γαλλίας... Κύριε Μελά! μέλι νὰ στάζωσιν ὄχι μόνον οἱ λόγοι μας, ἀλλὰ καὶ τὰ ἔργα μας. Ἐχετε τάχα τόσον μέγα κεφάλαιον ἐθνικῆς ὑπολήψεως, ὥστε νὰ κάμετε τόσον δαφιλεῖς δαπάνας καταπατοῦντες καὶ αὐτὴν τὴν ἐπὶ ἀπολύτου Μοναρχίας καθιερωθεῖσαν ἀτομικὴν ἐλευθερίαν; .. » Θεὸς συγχωρέσοι με! μικρὸς τις μὲ ἦλθε γαργαλισμὸς νὰ παρωδήσω εἰς Τροπάρια καὶ τοῦ καλοῦ Σχινᾶ τὴν σχοινοτενὴ Ἐγκύκλιον. Ἐκ τῶν πεντα-

κοσίων μαθητῶν τοῦ Πανεπιστημίου πεντήχοντα μόνον ἔμειναν, χάρις εἰς τὸ περὶ ἐξετάσεων Διάταγμα, τὸ θαυματουργήμα ἐκεῖνο Φιλίππου, υἱοῦ τοῦ Ἰωάννου· καὶ ὁμως, ἀντὶ διὰ τῆς ἀκυρώσεώς του νὰ ἐνασχοληθῇ ὁ χριστιανὸς Ὑπουργὸς εἰς συνάθροισιν νέων μαθητῶν τοῦ Πανεπιστημίου, καταγίνεται εἰς συλλογὴν παλαιῶν λεξειδίων τοῦ Βαρίνου. Ἄλλ' εἰς ὅλα ταῦτα μία ἰδέα μόνη μετένευεν, καὶ μάρτυς ὁ Θεὸς! δὲν εἶπα οὐδὲ λέγω γρὺ κατὰ τῶν Ὑπουργῶν εἰς ψυχὴν γεννητὴν. Ἀκόμη (ἐμερμήρισα κατὰ φρένα καὶ κατὰ θυμὸν) ἡ ἔθνοσυνέλευσις δὲν ἐμβήκεν εἰς τὴν Πρωτεύουσιν. Ἄν λοιπὸν ὅχι παίζω ἀρχήσω νὰ ψάλλω τὰ κάλαντα τοῦ Ὑπουργείου, μὴν ἄρά γε χαρῶσιν οἱ Αὐλικοί; μὴν ἄρά γε προσβληθῇ κατὰ τι τὸ μέγα ἔργον τοῦ Συντάγματος, τὸ ὁποῖον μετὰ κεφαλῆς ἀκαλύπτου ἀπεκδέχομαι καὶ περιμένω; Ἐπομένως σήμερον ἀκόμη τὰ σπουδαῖα, καὶ εἰς αὖριον τ' ἀστεῖα.

Εὖρον πρὸς τούτοις, Κύριοι, καὶ ἄλλο μεταλλεῖον σατύρας, καὶ ἰδοὺ τὸ εὐρημά μου. Ἀπὸ τὸ σάββατον τῆς δευτέρας Ὀκτωβρίου, ἀφ' ἧς ὥρας ὁ βασιλεὺς εἰς τ' Ἀνακτόρια ἐκοίνωτε διὰ λογιδίου πρὸς τοὺς Ὑπουργοὺς καὶ Συμβούλους τοῦ Κράτους ὅτι παρεδέχθη ἐν πεποιθήσει τὸ συνταγματικὸν σύστημα καὶ ἡ συμπάθεια τοῦ λαοῦ ἐπανήλθε πρὸς τὸν Θρόνον, πολλοὶ ἔκτοτε θεωροῦσι τὴν Μοναρχίαν ὡς πηγὴν, ἐκ τῆς ὁποίας μέλλουσι μετὰ τὴν ἐθνικὴν Συνέλευσιν ν' ἀναβλύσωσι τὰ μεγάλα ὑπουργήματα καὶ ἤρχησαν μακρόθεν τὰς πρὸς αὐτὴν μυστικὰς γονυκλισίας καὶ θυμιάσεις των. Ἀπὸ τὸ σάββατον ἐκεῖνο (ἦν γὰρ μεγάλη ἡ ἡμέρα ἐκείνη τοῦ σαββάτου) πολλοὶ ὀξυδερκεῖς Πολιτικοὶ σημαδεύουσι τὰς θέσεις τῆς Γερουσίας, καθὼς οἱ ἄσκητοι κυνηγοὶ παραμονεύουσι τὰς τρυγόνας πρὶν ἔτι αὐταὶ καταβῶσι καὶ φθάσωσιν ἐντὸς βολῆς των. Ἄλλ' ἡ ψιλὴ ραδιουργία των εἶναι εἰσέτι ἄψαυστος ὡς ἡ αὔρα ἡ πτερυγίζουσα τὴν ἄμμον. Ἐπομένως σήμερον ἀκόμη τὰ σπουδαῖα, καὶ εἰς αὖριον τ' ἀστεῖα.

Συναισθανόμενος λοιπὸν τὴν ἀνάγκην τῆς προσκαιροῦ ἀναβολῆς τῶν σιλλων, κατέφυγα εἰς τὴν συγγραφὴν τῶν τριῶν ἀκολουθῶν λυρικῶν ποιήσεων. Καὶ περὶ μὲν τῶν δύο τελευταίων δὲν προσιμιάζομαι. Περὶ δὲ τῆς πρώτης, τῆς εἰς τὸν Δημήτριον Καλλέργην, πρέπει νὰ εἰπῶ ὀλίγα τινά.

Ὁ Καλλέργης, ἀφ' οὗ τὴν Τρίτην Σεπτεμβρίου γενναίως καὶ συνετῶς περιεφρούρησε τὴν Ἐλευθερίαν παρὰ τὰς θύρας τῶν Ἀνακτόρων, δὲν ἀνέμειχθη μετὰ τὴν νίκην οὔτε εἰς πολιτικὰς οὔτε εἰς δημοτικὰς διενέξεις. Ἀγαθὸς καὶ μετριόφρων ἀνὴρ, ἀνέθηκεν εἰς τὸν Ναὸν τῆς Ἀγίας Εἰρήνης τὸ πρὸς αὐτὸν παρὰ τοῦ λαοῦ δωρηθὲν ξίφος. Γνωρίζω ὅτι κατ' ἀρχαῖον ἑλληνικὸν ἔθος τοὺς μὲν ζῶντας δυσφημοῦμεν καὶ πολλὰ-

κίς ἐξοστρακίζομεν, τοὺς δὲ νεκροὺς πανηγυρίζομεν καὶ ἀνεγείρομεν ἐνίοτε ἀνδριάντας εἰς αὐτοὺς. Ἀλλὰ κατ' ἐμὲ οἱ καλοὶ πρέπει νὰ βραβεύωνται ζῶντες καὶ οἱ κακοὶ νὰ κολάζωνται ζῶντες, ὥστε νὰ γεννᾶται ἡ ἀμιλλα τῆς ἀρετῆς καὶ νὰ περιστέλλεται ἡ κακία. Δι' αὐτὸ ἀφιερῶ καὶ σήμερον ἀκόμη τὸν κάλαμόν μου εἰς ἔπαινον τοῦ Καλλέργη. Ἐκτὸς τούτου τοσαῦτα ἔτη τοσοῦτον ἐπόθησα τὴν ἀνάστασιν τοῦ Συντάγματος, ὥστε ἄς μὲ συγχωρηθῇ νὰ δείξω τὴν εὐγνωμοσύνην μου πρὸς τὸν λαμπρότερον ὑπέρμαχόν του, ἀπὸ τὸν ὁποῖον δὲν ἔχω ἄλλην χάριν νὰ ζητήσω, εἰμὴ νὰ διατηρήσῃ μέχρι τέλους τὴν δόξαν αὐτοῦ ἀκηλίδωτον καὶ νὰ φρουρήσῃ πιστῶς τὴν ἐθνικὴν Σύνοδον.

Εἰς τὸν ΔΗΜΗΤΡΙΟΝ ΚΑΛΛΕΡΓΗΝ.

Εἰς τοῦ περιπάτου ποῖος τὸν κοινὸν ἐφάνη τόπον,
Καὶ κατόπιν ζητωκράζει μία μυριάς ἀνθρώπων;
Ἐν τῷ μέσῳ τῶν ὠραίων ὀλυμπιακῶν ἀγώνων
Μήπως ὁ λαὸς κυκλόνων
Τὸν Θεμιστοκλῆ, θαυμάζῃ διὰ τὰ ἐν Σαλαμῖνι;
Μὴν οἱ πρόγονοι ἐξαίφνης ἀνεστήθησαν ἐκεῖνοι;

Ὁ Καλλέργης, ὅστις ἦρως τῆς πατρίδος ἀνεφάνη,
Διαβαίνει ἀπὸ τόπον, ὅστις δόξαν τὸν βλαστάνει.
Μέρος ἐν ἀπὸ τὴν δάφνην τοῦ Καραϊσκάκη ἔχει
Καὶ κρατῶν τὸν Χάρτην τρέχει.
Ἀνθοστόλιστα ὑψοῦτε εἰς τὸ πέρασμά του τόξα!
Εἰς τὸν Στρατηγὸν τῶν δύο ἐποχῶν μας δόξα! δόξα!

Ποῖος βλέπων χθὲς ἀκόμη κοιτομένην τὴν Ἑλλάδα
Καὶ δαπανημένην ὅλην τῆς ζωῆς της τὴν ἰκμάδα
Εἰς αὐτὰς τὰς κρύας πέτρας τῶν μακρῶν Ἀνακτορίων
Δὲν ἐφώναζε δακρύων;

« Ὡς τὸ σῶμα τῆς Νιόβης ἡ Ἑλλάς ἀπελιθώθη
« Κ' εἰς Ἀνάκτορον ὦ λύπη! ἄψυχον μετεμορφώθη. »

Ἀλλὰ σήμερον κινεῖται ἡ νεκρὰ καὶ πετρωμένη,
Καὶ καθὼς ζῶν καὶ πνεῦμα ἔλαβεν ἡ θρυλλουμένη
Ἀντικρὺ τοῦ λιθοξόου Πυγμαλίωνος ἐκείνη

Γαλατία ἡ πετρίνη,
Ἡ Ἑλλάς εἰς τοῦ Καλλέργη τὴν φωνὴν ἐνεψυχώθη
Καὶ ὑπὲρ ποτε ὠραία εἰς τοὺς πόδας της ὠρθώθη.

Τόσον τέλειον ὑπῆρξε καὶ πελώριον συνάμα
 Τὸ τῆς Τρίτης Σεπτεμβρίου ὑψηλὸν ἐκεῖνο δρᾶμα,
 Ὅστε λάμπει χαραγμένος εἰς τοιοῦτον μεγαλεῖον
 Τοῦ Κυρίου ὁ βραχίων.

Ἔδωκες λοιπὸν, Καλλέργη, δίκαιον καὶ καλὸν φόρον
 Δώσας εἰς αὐτὸν τὴν σπάθην, τὸ πρὸς σέ τοῦ ἔθνους δῶρον.

Εἰς ἀνθοῦσαν ἡλικίαν τῆς Ἑλλάδος Λαφαγέτης,
 Εἰς τὴν χώραν μας τὸν σπόρον τῆς Ἐλευθερίας θέτεις,
 Καὶ τὸ δένδρον της, αὐξάνον ἐναντίον τῶν ἀνέμων

Καὶ ὁπώρας καλὰς γέμον,
 Θὰ σκιάσῃ τὴν Ἑλλάδα εἰς τοὺς ἐφεξῆς αἰῶνας
 Μὲ τὰ ἱερά του φύλλα, μὲ τοὺς ἱερούς του κλῶνας.

Πρὸς σέ χάρις! τῆς πατρίδος ἐτελέσθησαν οἱ πόθοι.
 Κόνις ἔκειτο τὸ ἔθνος καὶ ὥς ὄρος ἀνυψώθη,
 Καὶ ὥς βρέφος της ὥραϊον τὴν Ἑλλάδα περιβάλλει
 Τῆς Εὐρώπης ἡ ἀγκάλη.

Ἐκοπίασες, ὦ νέε, δέκα ὥρας δέκα μόνας (α),
 Ἡ Ἑλλὰς δὲ θέλει δρέπει καρπούς ὅλους τοὺς αἰῶνας.

Ἴδὲ, γύρω μας κινοῦνται Κρῆτες, Μακεδόνες, Θραῖκες,
 Θεσσαλοὶ καὶ Ἡπειρώται, Σέρβοι, Βούλγαροι καὶ Δάκες.
 Τὰς σαράντα του σαλεύει κορυφὰς τὰς χιονώδεις
 Ὁ δασὺς καὶ πλατανώδης

Ὀλυμπος μὲ τοὺς χιλίους ἀετοὺς τοὺς ἐκ περάτων
 Εἰς αὐτὸν συσσωρευθέντας καὶ κτυπῶντας τὰ πτερὰ των.

Εἰς ἐρείπιον, Καλλέργη, διασώζεται ἀκόμη
 Ἡ Φυλὴ, τῶν Ἀθηναίων περιτειχισμένη κώμη,
 Ὅθεν ἤρχετο, κυβεύων τὴν ζωὴν του θαρράλως,
 Ὁ Θρασύβουλος δρομαῖος

Νὰ ἰδρύσῃ τὸ ἀρχαῖον Σύνταγμα τῆς πολιτείας
 Εἰς θεμέλια ὠραία καὶ ἀπλῆς δημοκρατίας.

Τῆς Αὐλῆς ἐκεῖ ἐσχάτως οἱ χοροὶ ἐσυγκροτοῦντο
 Καὶ οἱ πρὸ μικροῦ πεσόντες Ὑπουργοὶ συνευχαῶντο.
 Κεῖνται οἱ νεκροὶ ὥς θῆτες ὁμοχώριοι πλησίον·

Εἰς τὸ μέσον των ἐστάθην καὶ ἔκραξα μετὰ δακρύων·

(α) Πολλοὶ συνεμόχθησαν μετὰ τοῦ Δημητρίου Καλλέργη, καὶ πολὺς ἀριθμὸς ὀνομάτων πρέπει ἐπο-
 μένως νὰ ἐξυμνηθῇ. Ἀλλὰ τὰ ὅρια τῆς ποιήσεως εἶναι στενά, καὶ περιορίζομαι εἰς τὸ ν' ἀναφέρω ἀπλῶς
 εἰς ταῦτα τὸν εἰς τὸ προλαβόν φύλλον παραλειφθέντα γενναῖον Ἰλαρχὸν Σταμάτην Παπαδόπουλον, ὅστις,
 ἀξιὸς συναγωνιστὴς τῶν Ἱερολογιτῶν Δημητρίου τοῦ Σούτσου καὶ Δρακούλη τοῦ Ἰθακησίου, διεκρίθη κα-
 τὰ τὴν Τρίτην Σεπτεμβρίου. Χροεστεῖται ὁμοίως ἐπαινος καὶ πρὸς τὸν καλὸν φρονημάτων Δημήτριον
 Καλλιφορτῶν, ὃς συνετέλει τὰ ὁραστηρίως εἰς τὴν συστασάτωσιν τῶν πολιτῶν.

Τίνες ἔγιναν εἰς ἄλλους δημοκρατικοὺς αἰῶνας
Ἀρειμάνιοι ὀρχήσεις ὑπ' αὐτοὺς τοὺς προμαχῶνας.

Εἰς τὴν θέαν σου, Καλλέργη, ὁ Θρασύβουλος ἀφίνει
Τὴν Φυλὴν, καὶ μέγα βῆμα πρὸς τὸν Πάρνην διευθύνει...
Ἐφθασεν ἐπὶ τῆς ἄκρας μὲ χρυσὴν τὴν πανοπλίαν,
Καὶ εἰς σιωπὴν βαθεῖαν
Γύρω οἱ ἐξήκοντά του στέκονται ἄρματηλάται,
Κ' εἰς τὸ κράνος του ὁ δῦων ἥλιος ἄνταναχλάται... :

Ἡ κεραύνειος φωνή του ἀπὸ τοῦ βουνοῦ τὴν χαίτην
Εἰς τὴν πεδιάδα κάτω βαρυπίπτει... ἀκουσέ την...
« Εἴκοσι μακροὺς αἰῶνας εἰς τὸν τάφον ἐκοιμώμην,
« Κι' ἂν ἐξύπνουν αἰσχυρόμην
« Ἐξω του τὴν παλαιάν μου κεφαλὴν ν' ἀνασηκώσω
« Καὶ εἰς δούλους ἀπογόνους ὀφθαλμὸν νὰ προσηλώσω.

« Φαινηὶς ἐλευθερίας πρῶτος ἔθεσα κρητίδα·
« Δεύτερος μετ' ἐμέ ἦλθες σὺ καὶ σώξεις τὴν πατρίδα·
« Χαῖρε! χαῖρε! πλὴν μὴ βάλης μὴ τὸ ξίφος εἰς τὴν θήκην
« Ἐὰν τῶν θεσμῶν τὴν νίκην
« Δὲν ἰδῆς, καὶ τῆς Πνυχός μου τῆς νεκρᾶς κ' ἐρημωμένης
« Τὰς ἡχῶ δὲν ἐξυπνίσουν νέοι πάλιν Δημοσθένεις.

« Εἰς πολλὰ πολλάκις, Ἕλλην, ἔκυψας δουλείας εἶδη·
« Ἀλλὰ, φαίνεται, ἡ γῆ σου ζωῆς θέρμην ἀναδίδει·
« Δι' αὐτὸ, καθὼς ἐκεῖνος ὁ τοῦ μύθου κολοσσαῖος
« Καὶ ἀμάχητος Ἀνταῖος (α),
« Ἄν χαμαὶ τὸ γόνυ κάμψῃς εἰς τὴν μὲ τοὺς ξένους πάλην,
« Ἐκ τῆς γῆς σου ἀντλῶν νέαν δύναμιν ὀρθοῦσαι πάλιν. »

ΟΙ ΤΑΦΟΙ ΤΟΥ Α. ΖΑΗΜΗ ΚΑΙ Θ. ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗ.

Εἶδα τοῦ Κολοκοτρῶνη, τοῦ Ζαήμη τὰ μνημεῖα,
Καὶ εἰς τὴν ψυχὴν μου μένει ἀφατος βαρυθυμία·
Εἰς τὸ ἐν οὐδὲ Πεντέλης εἶδα λίθον ἐξεσμένον,
Οὐδὲ λόγον χαραγμένον·

(α) Γίγας, ὅστις εἰς τὴν μετὰ τοῦ Ἡρακλέους πάλην του τρεῖς κατεβλήθη καὶ τρεῖς ἀξάνεστη λαμ-
βάνων ἐκ τῆς μητρὸς του Γῆς, ἅμα τὴν ἡγγίξε, νέαν δύναμιν.

Πλὴν κἀνείς δὲν ἐνθυμεῖτο τῶν μεγάλων παρασίτων
 Ἡ γῆ αὕτη ποία ἦτον,

- « Χωρισμένους, τοῦ θανάτου σᾶς συνένωσεν ἡ κλίνη·
- « Δὲν σαλεύετε, κοιμᾶσθε καὶ οἱ δύο ἐν εἰρήνῃ
- « Οἱ σαλεύσαντες σεῖς μίαν ἀπὸ Ἰστρον εἰς Εὐφράτην
 « Βασιλείαν εὐρυτάτην.
- « Κάτοικοι, ἐν ᾧ ἐζήτε, πόλεων ὁμόρων ἦσθε,
- « Καὶ εἰς ξένην γῆν θανόντες εἰς ὁμόρους λάκκους κεῖσθε.

- Νὰ καταρασθῶμεν πρέπει τὴν μεγάλην ὑμῶν μνήμην,
- « Τῆς Πελοποννήσου νέοι Ἄρατε καὶ Φιλοποίμην,
- Ἐπειδὴ πρὸς τὸν Κωλέττην καὶ πρὸς τὸν Μαυρομιχάλην
 • Ὅργην πνέοντες μεγάλην,
- « Κατελείφατε τὸ σκάφος αὐτανδρον τῆς Πολιτείας
- « Εἰς τὴν θλιβεράν ἐκείνην ναυαγίαν τῆς Προνοίας;

- « Δι' αὐτὸ τῶν ἀλλοθρήσκων Παυαρῶν καὶ ἀλλογλώσσων
- « Εἰς τὸ γῆράς σας τὴν χλεύην ὑπεφέρατε σεῖς τόσον,
- « Κ' ἐν ᾧ ἐκτίσαν ἐκεῖνοι ἐκ λευκοῦ μαρμάρου δόμους
 « Εἰς τῶν Ἀθηνῶν τοὺς δρόμους,
- « Οὐδ' ἐπιτυμβίους λίθους σᾶς ἤξιώσαν γλυμμένους,
- « Μάθημα πικρὸν εἰς ὅσα ἔθνη δέχονται τοὺς ξένους!

- « Εἰς τὰ ἱερά σας ὅμως λείψανα συγγνώμη πρέπει
- « Ἐπειδὴ, ἀπλοῖ τὸ ἦθος, πῶς ἠθέλετε προβλέπει
- « Ὅτι ἐχιδναὶ φωλεύουν εἰς τῶν Φράγγων τὰς καρδίας;
 « Φεῦ! μὲ δάκρυ μετανοίας
- « Καὶ πολλάκις μὲ σκυμμένους εἰς τὸ ἔδαφος κροτάφους
- « Ἐθρηνήσατε τὸ ἔθνος πρὶν ἐμβῆτε εἰς τοὺς τάφους.

- « Ἄν ἐγὼ τὰ κόκκαλά σας ἀπ' ἐδῶ ἀνασηκώσω
- « Καὶ τὴν ἡχηρὰν μὲ ταῦτα λαλιάν μου συνενώσω,
- « Κατὰ τὴν διάβασίν των εἰς τὴν Πελοποννησίαν
 « Θέλουν καὶ τὴν παραλίαν
- « Καὶ τὰ ὄρη καὶ τοὺς λόγγους πλημμυρίσει λαοί, ὅσοι
- « Σήμερον ὑπὸ τὰ ῥάκη μὲ τὰ χόρτα μόνα ζῶσι,
- « Μεγαρεῖς, Περαιωρεῖται, Ναυπλιῶται καὶ Ἀρχάδες,
- Ἀχαιοί, Νεοχαστρεῖται καὶ Μεσσήνιοι λογάδες,

« Καὶ τοσοῦτοι ἄλλοι, ὅσων ἔπεσεν ἀπαυδισμένος,
 « Ἐπεσε κονιασμένος
 « Ὁ ἀνίκητος ἐκεῖνος Ἄετος, ἀφ' οὗ ἐννέα
 « Δόξης χρόνους τὰ πτερά του ἄπλωσε τὰ κολοσσαῖα...

« Ἀλλὰ μόνοι σηκωθῆτε καὶ τὰ μέλλοντα δεινὰ των
 « Δεῖξατε εἰς τὸν Κωλέττην, Μεταξᾶν, Μαυροχορδάτον,
 « Ἄν ποτὲ δελεασθέντες ἀπὸ χάριτας δολίας
 « Ἀχαρίστου Βασιλείας
 « Καταλείψωσι τὸ ἔθνος καὶ περιφερθῶσι πάλιν
 « Πρέσβεις ἐξωστραχισμένοι ἀπὸ μίαν γῆν εἰς ἄλλην.

« Μὴ τὴν ἐποχὴν, εἰπέτε, φέρετε τὴν ἀποφράδα,
 « Ὅταν ἔτρεξεν ἡ Ἔρις μὲ τὴν φλογεράν της δάδα
 « Καὶ πυρκαϊὰν ἀνῆψεν εἰς τῶν πολιτῶν τὰ στήθη
 « Καὶ πατρὶς ἐλησμονήθη
 « Καὶ καθεὶς ἐπυροδόλει ἂν καὶ ἡ πυρώδης σφαῖρα
 « Ἦθελε μὲ τὸν ἐχθρόν του αὐτὴν τρώσει τὴν μητέρα!

« Μὴ μὰ τὸν δεκαετῇ μας ἔλεγχον τοῦ συνειδότος,
 « Μὴ μὰ τὸ πικρόν μας δάκρυ τὸ χυμένον εἰς τὸ σκότος
 « Καὶ τὴν ὄσιν βαρυτάτην ὑπεμείναμεν δουλείαν
 « Μὲ ψυχῆς ἀδημονίαν,
 « Ὅταν γηραιὰ στελέχη δίχως κλάδους, δίχως φύλλα,
 « Μᾶς ἀπὲρρίπταν οἱ ξένοι ὡς κλιβάνου ξηρὰ ξύλα! »

ΤΟ ΦΑΝΤΑΣΜΑ ΤΟΥ ΒΡΕΣΘΕΝΗΣ.

Σκυθρωπὴ ἐσπέρα ἦτον καὶ σελήνη ὠλομένη
 Καὶ τοῦ Ὑμηττοῦ ἡ ἄκρη ἀπὸ νέφη σκεπασμένη.
 Ἄφῃσα τὰς ἄσπρας στήλας τοῦ Διὸς τοῦ Ὀλυμπίου
 Καὶ εἰς τοῦ νεκροταφείου
 Τὸν περίβολον ἐμβῆκα εἰς σωροὺς πατῶν ὀστέων,
 Καὶ τὸ φάντασμα ἐμπρός μου τοῦ Βρεσθένους ἦλθε κλαῖον.

Ὅμοια μ' ἀνθρώπου, ὅστις ἐναγώνιος ὠμίλει,
 Ν' ἀνοιγοσφαλῶνται εἶδα τὰ χολοβαφῆ του χεῖλη·
 Μ' ἔτεινε τὴν σκελετώδη δεξιάν του ὡς σημεῖον
 Τοῦ γὰ πορευθῶ πλησίον.

Ἄλλ' ὥς ἄγαλμα ἐστάθην ἐγὼ μόλις ἀναπνέων,
Καὶ τὸ φάντασμα μὲ εἶπε τοῦ Βρεσθένης αὐτὰ κλαῖον·

« Χρόνους πένης καὶ μὲ μόνην ἔμεινα τὴν βακτηρίαν
« Ὡς ποιμὴν τὰ πρόβατά του χάσας εἰς νυκτὸς σκοτίαν·
« Μέλος ἤμην τῆς Συνόδου· ἀλλὰ καὶ παρὰ τὴν ῥήτραν
 « Τοῦ Συνοδικοῦ τὴν μίτραν
« Ἀποστερηθεὶς, ἐτάχθην ἔσχατος Ἀρχιερέων·
Καὶ τὸ φάντασμα ἐλάλει τοῦ Βρεσθένης πικρὰ κλαῖον.

« Ὅλην τὴν μαρμαροτόκον ἐξεκένωσαν Πεντέλην·
« Πλὴν τὴν φάτνην, εἶπα, ἔχει Ἐκκλησίαν τοῦ ὁ Ἑλλήν·
« Ἐπειδὴ δὲ στρατιώτης πιστὸς ἤμην ἐγὼ μόνον
 « Τῶν ἀγίων μας Κανόνων,
« Μ' ἐθεώρησαν τοῦ Κλήρου μέλος ἀποβολιμαῖον·
Καὶ τὸ φάντασμα ἐλάλει τοῦ Βρεσθένης πικρὰ κλαῖον.

« Ἔθνους δυστυχοῦς ὑπῆρξα δυστυχῆς Ἱερεμίας,
« Καὶ ἀγωνιῶν διήλθα ὅλας τοὺς τὰς ἀγωνίας,
« Καὶ ζωὴν εἰς τὴν ζωὴν τοῦ ἐν ᾧ ἔμελλα ν' ἀντλήσω
 « Καὶ μικρὸν ν' ἀναψυχῇσω
« Ἦκουσα τὸ ἐκ τοῦ Ἄδου σήμαντρον τὸ ἀπευκταῖον·
Καὶ τὸ φάντασμα ἐλάλει τοῦ Βρεσθένης πικρὰ κλαῖον.

« Τὸ ποτῆρι τοῦ θανάτου δις πικρότερον μ' ἐφάνη
« Ὅτε συναισθάνθην δοῦλος ὅτι θέλω ἀποθάνει,
« Κ' εἰς τὰ χεῖλη μου χυμένην τὴν χολὴν τοῦ βλέπεις τώρα.
 « Ὡς θρηνώδης τότε ὦρα !
« Μὲ τὸ σκέλεθρόν μου εἶδα καὶ τὸ ἔθνος καταρρέον !
Καὶ τὸ φάντασμα ἐλάλει τοῦ Βρεσθένης πικρὰ κλαῖον.

« Αἱ σκιαὶ τοῦ Κανακάρη καὶ τοῦ Νέγρη αἱ θρηνοῦσαι
« Ἀνεσχίρτησαν τοῦ ἔθνους τὴν Συνέλευσιν μαθοῦσαι.
« Ἄλλ' ἐμὲ, ὥς εἰς τὴν ὥραν τῆς πικρᾶς μου ἀγωνίας,
 « Λύπης πάντοτε ὁμοίας
« Αἶσθημα μὲ κυριεύει, αἶσθημα τὰ στήθη καίον· »
Καὶ τὸ φάντασμα νὰ φεύγῃ τοῦ Βρεσθένης εἶδα κλαῖον . . .

Ἔλα μὲ τὴν τρομεράν σου κατὰ προδοτῶν κατάραν,
Μὲ τὴν σταυροφόρον ῥάβδον, μὲ τὴν ἱεράν τιάραν,

Καί εἰς τὴν Συνέλευσίν μας, νεκρὲ, λάβε θέσιν μίαν!
 Θέλομεν τὴν Προεδρείαν
 Εἰς σέ πάλιν ἀναθέσει ὡς εἰς μάρτυρα γενναῖον.
 Ἡ Ἑλλάς σέ κράζει ὅλη· ἔλα, καὶ μὴ φεύγῃς κλαίων!

Ο ΚΟΙΝΟΣ ΠΕΡΙΠΑΤΟΣ.

Δὲν εἶμαι λάτρης τῶν Διπλωματῶν. Ἐξαιρουμένων ὀλιγίστων τινῶν, αἱ Ἐξοχότητες αὐταὶ εἰς τὰς πολιτικὰς τῶν ἀρχῶν εἶναι τόσον λεπταὶ, τόσον ἐλαστικαί, ὥστε ὁμοιάζουσι τὰς εὐλυγίστους ἐκείνας ράβδους, αἵτινες καμπυλοῦνται μέχρι κυκλικοῦ σχήματος. Εἰς τὴν μετὰ τοῦ κόσμου καθημερινὴν τριβὴν τῶν στερηθέντες πᾶσαν αἰσθητικότητα καὶ μείναντες χωρὶς καρδίαν, δὲν διαφέρουσι πολὺ ἀπὸ τὰ διαπεπραγμένα ἐκεῖνα ἱερεῖα, τῶν ὁποίων ἀπελείφθησαν ἡ γλῶσσα καὶ ἡ κοιλία μόνον.

Ἐχθὲς ἤμην εἰς τὸν μεγάλον περίπατον. Πρεσβυδίων τι μικρᾶς Αὐλῆς καὶ τοῦ ὁποίου ἀποσιωπῶ τ' ὄνομα (διότι ἐν πονηρὸν ἄρθρον τοῦ περὶ τύπου Νόμου κάτι λέγει) μ' ἐπλησίασε μὲ πρόσωπον ἔχον χιλίους γέλωτας, καὶ ἤρχησε νὰ μὲ ὁμιλῇ περὶ τῶν διατρεχόντων. « Ἀνεγνώσατε, μὲ εἶπε μετ' ὀλίγον, τὴν γαλλικὴν Ἐφημερίδα τῶν συζητήσεων; — Ὅχι, Ἐξοχότης. — Εἶναι πολλὰ περίεργος! ἰδοὺ τί λέγει περὶ τῆς Ἑλλάδος. « Ἡ Μοναρχία παρεβιάσθη. Ὁ λαὸς, ὁ στρατός, τὸ Συμβούλιον τοῦ Κράτους ἐπέβαλον τὴν εὐχὴν τῶν εἰς τὸν βασιλέα. Τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος ἔπρεπε νὰ περιμείνῃ καὶ ὄχι ν' ἀρπάσῃ τὸ Σύνταγμα, διότι αἱ προσπάθειαι τῶν τριῶν προστάτιδων Δυνάμεων ἤθελον τέλος πάντων πείσει τὸν βασιλέα νὰ δώσῃ τοὺς συνταγματικούς θεσμούς. », Ἐκ τούτων βλέπετε, Κύριε φιλελεύθερε δημοσιογράφε, ἠκολούθησε νὰ λέγῃ ὁ Διπλωμάτης ἐν θριάμβῳ, βλέπετε ὅτι τινὲς ἡμῶν δὲν κατεκρίναμεν ἀδίκως τὴν Τρίτην Σεπτεμβρίου σας. Ἐπρεπεν οἱ Ἕλληνες νὰ περιμένετε. Ὁ Χάρτης ἤθελε χορηγηθῇ καὶ ὄχι ἀποσπασθῇ. », Ὑψῶσα τοὺς ὤμους ἐγὼ τότε καὶ εἶπα. « Ἐπρεπε νὰ περιμένωμεν!.. Μήπως ἀπὸ τὰ 1837 εἶδαμεν παραμικρὰν προαίρεσιν βελτιώσεως; Ὅσα οἱ Ἀρμανσπέργαι καὶ Μαουρέροι ἐπλασαν, ἐκεῖνα μόνον ἔμειναν καὶ κἀνὲν δὲν προσετέθη. Ἐπρεπε νὰ περιμένωμεν!.. Ἦλθεν ὁ Μαυροκορδάτος καὶ ἀπῆλθε τὴν φυγὴν τῶν Παυατῶν, τὴν διάλυσιν τοῦ Ἀνακτοβουλίου, τὴν εἰς τὰ Οἰκονομικὰ ψῆφον τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας, καὶ ὁ Μαυροκορδάτος ἀπεβλήθη. Ἐπρεπε νὰ περιμένωμεν!.. Μετὰ τοῦτο Πρέσβυς τις, οἷκτῳ φερό-

μενος, καθυπέβαλεν εἰς τὴν Αὐλὴν τῶν Ἀθηνῶν κανονισμοὺς τινὰς τῆς Πρωσίας συμβουλευόν να ἔρανισθῇ ἐξ αὐτῶν νόθαο τινὰς ἔλευθερίας καὶ να τὰς δώσῃ ἔλεοο εἰο τὸ ἔθνοο. Εἰο ὑπουργικὸν ὁμωο Συνέδριον, ὅπου παρευρέθη καὶ ὁ Προβιλέγιοο, τὸ παλαιὸν σύστημα ὑπερεκθειάσθη καὶ τὸ ἔθνοο κατεδικάσθη ὡο ἀνάξιον καλητέραο τύχηο. Ἐπρεπε να περιμένωμεν! . . Μετὰ τοῦτο ἠκούσθη μεγάλη φωνὴ ἐξ Ἀρχτοο, ὁμοία μὲ τὸ βαρὺ σάλπισμα τοῦ Ἀρχαγγέλου κατὰ τὴν ἡμέραν τῆο τελευταίαο κρίσεωο, καὶ συνελθὸν τὸ ἐν Λονδίνῳ Συμβούλιον ἐπρότεινεν εἰο τὴν ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν μεταβῶθυμίσειο τινάο. Ἀλλ' οὔτε αὐτὸ εἰσηκούσθη. Αἱ θειώδειο λοιπὸν ὕλαι τῆο ἐπαναστάσεωο, ἀφ' οὔ ἐκάχλασαν εἰο τὸ βάθοο τοῦ κρατῆροο καὶ δέκα ἔτη ἐπέπεσαν ἐφ' ἑαυτῶν, ἐξεχύθησαν ἀθρόαι καὶ προέβησαν μέχρι τῶν βαθμίδων τοῦ Θρόνου, ἀλλ' ἐκεῖ ἐσταμάτησαν... Ἰδοὺ ἡ Τρίτη Σεπτεμβρίου. „ Ὁ Διπλωμάτηο, ψυχρὸο ὡο ὅφιο, ἐφαίνετο ἀκόμη ἐπιμένων εἰο τὴν ιδέαν τοῦ. Ἀλλ' ἐγὼ πυρωθεὶο ἀνέκραξα· « Δέκα ἔτη ἀσωτειῶν ὑπέσκαψαν τὴν ἄβυσσον τῆο χρεωκοπίαο, εἰο τὴν ὁποίαν ἔμελλε τὸ βασιλεῖον ὅλον να βυθισθῇ. Ἡ ἄβυσσοο αὐτῇ ἐδύνατο να κλεισθῇ διὰ τῆο ἀποπέμψεωο τῶν Παυαρῶν καὶ διὰ τῆο προσκλήσεωο τοῦ ἔθνοοο εἰο τὴν διάσκεψιν τῶν συμφερόντων τοῦ. Ὅχι· ὁ τελευταῖοο ὁβολὸο τοῦ ἔθνοοο ἐπρεπε να σταλῇ ἀπὸ τὴν Ἀποικίαν εἰο τὴν Μητρόπολιν, τὴν Παυαρίαν· ὁ τελευταῖοο ὁβολὸο τοῦ ἔθνοοο ἐπρεπε να δοθῇ εἰο τὰς τρεῖο Δυνάμειο, μήπωο ἀνῆσυχοι αὐταὶ διὰ τὰ χρήματά των ζητήσωο τὴν μεταβολὴν τοῦ κυβερνητικοῦ συστήματος· καὶ οὕτωο, ὁ Ἑλλην ἐπρεπε να πληρόνη διὰ να τυραννῆται. — Καὶ τώρα τάχα τί ἐκερδήσατε ; τί θέλετε κερδήσει ; μὲ εἶπε ξηρὰ ξηρὰ ὁ Ἐξοχώτατοο. — Τί ἐκερδήσαμεν, λέγετε ; Χθὲο εἵρπομεν, καὶ σήμερον ἐγίναμεν ἑκατὸν ὀργυιάο ὕψηλοί. Ὁ ἑλληνικὸο λαὸο ὠρθώθη ὡο κολοσσὸο καὶ, συνθλάσας τὰς ἀλύσειο τοῦ, περιπατεῖ ἐν πάσῃ ἐλευθερίᾳ καὶ ἰσχύϊ. Ὁ κόσμοο ἔμεινε κενὸο μετὰ τὴν ἔκλειψιν τοῦ Ναπολέοντοο· ἡμεῖο οἱ Ἑλληνεο τὸν ἐπληρώσαμεν τότε καὶ τὸν πληροῦμεν πάλιν σήμερον. Τί θέλομεν κερδήσει, λέγετε ; Ὁ χαλκὸο ἤδη τήκεται εἰο τὸ χωνευτήριον, καὶ ὁ ἀνδριάο τῆο Ἐλευθερίαο χύνεται, τυποῦται μετ' ὀλίγον. Ὅσα πολιτικὰ δίκαια οἱ λαοὶ τῆο Γερμανίαο δὲν ἐδυνήθησαν να λάβωοιν εἰο ἑκατοντάδαο ἐνιαυτῶν, ἡμεῖο θέλομεν τὰ λάβει εἰο δεκάδαο ἡμερῶν . . . Ὅστιο ἀναμετρήσῃ πόσον μέγα καλὸν θέλει προκύψει ἀμέσωο εἰο τὸ ἔθνοο ἐκ Συντάγματοο ἀντικαθιστωμένου εἰο τὰο μωρίαο καὶ παρανομίαο ἀνευθύνου Ὑπουργείου, ἐκ τῆο μετριάσεωο τῶν φόρων, ἐκ τῆο παύσεωο τῶν καταχρήσεων, ἐκ τῆο οἰκονομίαο εἰο τὰο δημοσίαο δαπάναο, ἐκ τῆο συν-

δρομῆς ὄλων τῶν θελήσεων καὶ ὄλων τῶν φώτων, ὅστις ἀναλογισθῇ πόσον μέγα καλὸν θέλει προκύψει βραδύτερον εἰς ἅπασαν τὴν Ἀνατολὴν ἐκ τῆς εἰς Ἀθήνας παγιώσεως συνταγματικοῦ Θρόνου, οὗτος συναισθάνεται ὅτι τὸ μεγαλῆτερον ἀμάρτημα κατὰ τῆς ἐλληνικῆς φυλῆς, κατὰ τῆς ἀνθρωπότητος αὐτῆς, θέλει εἶσθαι τὸ νὰ παρεμποδισθῇ τὸ νέον ἐλληνικὸν ἔθνος εἰς τὴν πορείαν του πρὸς τὸν μέγαν αὐτοῦ προορισμόν. „ Ἐδῶ διέκοψε τὸν λόγον μου ὁ Διπλωμάτης καί, στρέφων γλῶσσαν ξυραφίου κοπτεροτέραν, ἤρχησε νὰ μὲ παριστᾷ ὅτι δὲν εἶναι ἡ Ἑλλάς ἀξία συνταγματικῶν θεσμῶν καὶ ὅτι τὰ Πολιτεύματα πρέπει νὰ ᾔναι ἀνάλογα πρὸς τὴν διανοητικὴν κατάστασιν τῶν ἐθνῶν· ἐσώρευε παραδείγματα ἐπὶ παραδειγμάτων, ῥητὰ ἐπὶ ῥητῶν, φράσεις ἐπὶ φράσεων καὶ ὑπὲρ τὴν ἡμίσειαν ὥραν ἐρρήτορευεν, ὅτε εἰς τὸ μέσον μακρᾶς περιόδου ἐστάθη ἐξαίφνης εἰς ἓν καὶ... Ἠκούσθη κρότος βασιλικῶν ἀμαξῶν συντροχαζόντων... χωρὶς δὲ νὰ συλλογισθῇ ὁ γεννάδας ὅτι ὁ καὶ εἶναι σύνδεσμος συμπλεκτικός διεζεύχθη, ἀπεχωρίσθη ἀπ' ἐμοῦ, φοβηθεὶς βέβαια μήπως ἡ μετ' ἐμοῦ ἐμφάνισις του τὸν συστήσῃ κακῶς εἰς τὰ ὄμματα τῆς Αὐλῆς... Ἐστράφην καὶ εἶδα τὸν βασιλέα διερχόμενον ἐπὶ ὀχήματος... Τὸν ἐχαιρέτησα καί, ἀφ' οὗ ἐπέρασεν, ἀνέκραξα μόνος·

« Βασιλεῦ, σ' ἐχαιρέτησα πρῶτος νεανίαν ἐλθόντα εἰς τὴν Ἑλλάδα. Σ' ἐπαναχαιρετῶ σήμερον μετὰ δέκα ἔτη Μονάρχην συνταγματικόν. Χαῖρε! μέλλεις νὰ βασιλεύσῃς εἰς τὸ ἐξῆς ἐνδόξως καὶ ἀκινδύνως. Ἡ συνταγματικὴ Μοναρχία εἶναι δένδρον εὐμέγεθες, σκιάζον πλατεῖαν περιοχὴν καὶ τοῦ ὁποίου αἱ ρίζαι εἰς τὰ ἔγκατα τῆς γῆς ἐκτεινόμεναι συνέχονται μετὰ πετρῶν αἰωνίων. Ἡμεῖς ὅλοι σὲ θέλομεν, διότι εἰς συνταγματικὸν σύστημα ὁ θρόνος εἶναι τῆς ἐλευθερίας ἐγγύησις, ὁ βασιλεὺς καὶ τὸ ἔθνος εἰσὶν ἀδιαχώριστα. Ἀλλὰ καὶ σὺ θέλησον ἡμᾶς ἐλευθέρους πολίτας. Ἡ ἐλευθερία ὑπῆρξε πάντοτε ὁ μανιώδης ἔρως τῆς ἐλληνικῆς φυλῆς. Παρὰ νὰ τυραννῶνται, οἱ Φωκαεῖς τὸ πάλαι κατέλιπον τὰς ἐστίας των, τοὺς ἀγρούς των, καὶ εἰς πλοιάρια ἐπιβάντες ἐζήτησαν ἄλλους οὐρανοὺς. Οἱ Πάργιοι πρὸ μικροῦ, ἐκχώσαντες τὰ ὅσα τῶν πατέρων των, ἀφῆκαν τὴν γῆν τῆς γενέσεώς των καὶ διεσπάρησαν εἰς τὴν οἰκουμένην. Ἡμεῖς αὐτοὶ κατέστημεν ἐρείπιον πετρῶν διὰ τὴν ἐλευθερίαν. Μὴν ἀκούσης, βασιλεῦ, κἀνενὸς ξένου Διπλωμάτου ἢ νεήλυδος Ἑλλήνος λέγοντος ὅτι τὸ παρὸν ὑπῆρξε μηχανήμα ὀλίγων τινῶν! Τὸ παρὸν ὑπῆρξεν ἔργον ὄλων τῶν Ἑλλήνων, ἐκπυρσοκρότησις τῆς ἐθνικῆς θελήσεως. Εἶδες πρὸ ἡμερῶν ἐκ τῶν παραθύρων σου τὸν πεπυκνωμένον ἐκεῖνον λαόν· δὲν ὠδήγει μετὰ κεφαλῆς ἀκαλύπτου τὸν Θεό-

δωρον Κολοκοτρώνην εἰς τὸ νεκροταφεῖον, ἀλλ' ἔφερε μετ' ὀργῆς τὸν υἱὸν τοῦ Γενναῖου ἐξόριστον εἰς τὸν Πειραιᾶ. Πόθεν ἢ τόσον αἰφνίδιος μεταβολὴ τοῦ λαοῦ πρὸς αὐτὸν τὸν μέγαν οἶκον; Ὁ ἑλληνικὸς λαὸς, ὁ μαινόμενος διὰ τοὺς ἐλευθέρους θεσμούς του, ὁ μαινόμενος διὰ τὴν ἐθνικὴν του δόξαν, ἐξηπατήθη καὶ τὸν υἱὸν μεγάλου πατρὸς ὡς προδότην, ὡς Πausανίαν ἐτοιμάζετο νὰ λιθοβολήσῃ. Ἀκουσον, βασιλεῦ, ἀπανταχοῦ τὰ τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς χαρᾶς ἄσματα! οἱ γλυκεῖς τῶν ἤχοι διέρχονται ὅλας τὰς πεδιάδας τῆς Ἑλλάδος, πληροῦσιν ὅλας τὰς κοιλάδας τῆς, ψιθυρίζουσιν εἰς τὰ ρεύματα ὅλων τῶν ποταμῶν τῆς, καὶ οἱ καταβράχται τῆς κράζουσι καὶ αὐτοὶ μὲ τὴν βροντώδη φωνὴν τῶν « Σύνταγμα! Σύνταγμα! » Καὶ μὴ φρονήσης, βασιλεῦ, μικρὸν τὸ βασιλεύειν εἰς τὴν Ἑλλάδα! ὁ Ναν πολέων, ὅστις ἐστάθμισε τὸν κόσμον εἰς τὴν παλάμην του καὶ τὸν εὗρεν ἐλαφρὸν, μετεμελεῖτο εἰς τὴν Ἀγίαν Ἑλένην ὅτι δὲν ἔθεσες ἐπὶ κεφαλῆς του τὸ συνέχον τοσαύτην δόξαν καὶ τοσαύτας ἀναμνήσεις διὰ δόγμα τῆς Ἑλλάδος..»

Η ΩΡΑΙΑ ΕΛΛΑΣ.

Καὶ ἄλλο πολιτικὸν ἄρθρον, Κύριοι. Ἠλὴν μὴν τρίβετε τὰς χεῖρας. Δὲν ἔχω σκοπὸν οὔτε νὰ σᾶς βαρύνω, οὔτε νὰ βαρυνθῶ πολυλογῶν. Ἐμαθα καὶ ἐγὼ κάποιον μικρὸν τρόπον νὰ μετακενόνω τὰς μικράς μου ιδέας εἰς τὸ ἐγκέφαλον τῶν ἄλλων χωρὶς κόπον καὶ ἀνενδὸς τῶν δύο μερῶν.

Πρέπει νὰ γνωρίζετε, Κύριοι, ὅτι ἔχω τὴν κατοικίαν μου εἰς τὴν τετράκων τῆς Ὠραίας Ἑλλάδος. Τί νὰ σᾶς εἰπῶ; ἐδῶθεν διαβαίνουντι βροδέως Σύμβουλοι τοῦ Κράτους συλλογισμένοι διὰ τὰς ἐξακοσίας τῶν αἰ ὁποῖαι κινδυνεύουν νὰ πετάξωσιν· ἐκεῖθεν περῶσιν ὡς ἀστραπὴ Ὑπουργοὶ σεπτεμβριανοὶ διανέμοντες ἐν ἑλλείψει θέσεων ἐκτοπίσει εὐγενικωτάτας· ὑποκάτω μου ὁ ὑποδηματοποιὸς ἀναγιγνώσκει τὸ περὶ δύο Βουλῶν ἄρθρον τῆς Ἀθηνᾶς· ἀντικρὺ του ὁ ταριχοπώλης ἀναδιφεῖ τὸν περὶ Γερουσιαστῶν διάλογον τοῦ Κοραῆ· αἱ ἐφημερίδες βρογχή, καὶ εἰς τοῦ καλοῦ Καβάκου τὸ Φαρμακοπωλεῖον ἡ ἑρὶς μεγάλῃ περὶ τῶν ἐξειδικασμένων χαρίτων τῶν αὐτοχθόνων καὶ τῶν παροίκων· ἐπὶ πᾶσι τούτοις τὰ παιδάκια τῶν Τυπογράφων μὲ φωνὴν κατατρυποῦσιν τ' ἀκουστικὰ τύμπανα δημοπρατοῦσιν εἰς τοὺς δρόμους τὸ νεοτυπωθὲν Σύνταγμα τοῦ Βελγίου, τὴν ἐκταφεῖσαν Δίκην τοῦ Κολοκοτρώνη καὶ Πλαπούτα, συγγραμμάτια, ποιημάτια... καὶ ἐμὲ αὐτόν. Ὡς πληθεὺς ἀκρωδων κατατρώγον ἀπλήστως φύλλα κλημάτων καὶ δένδρων, ὁ λαὸς τῶν

Ἀθηνῶν, ἐγὰλῃ κινήσει ἐπέπεσεν εἰς τὰ εἰς τέταρτον, εἰς τὰ εἰς ὄγδοον, εἰς τὰ εἰς δέκατον ἕκτον φύλλα καὶ φυλλάδια καὶ καταχωνεύει ἰδέας καὶ παραινέσεις.

Καὶ ἤμην εἰς μεγάλην στενοχωρίαν δημοσιογραφικὴν μὴν ἔχων ὕλην καμμιᾶς νέας διατριβῆς, ὅτε τράκα! τράκα! ἡ θύρα μου ἐκρούσθη, ἀνοίχθη καὶ μὲ εἰσεβίβασεν ἓνα ἐξ ἐκείνων τῶν αὐτοσχεδίων τῆς Ὠραίας Ἑλλάδος Πολιτικῶν, οἳτινες ἐπικρίνουσι τὸν Κάνιγκα, τὸν Ταλεϊράνδον, τὸν Μετερνίχην καὶ Καποδίστριαν, συζητοῦσι τὰ Συντάγματα τῆς Ἀγγλίας, τῆς Γαλλίας, τῆς Ἰσπανίας, τῆς Πορτουγαλλίας, καὶ λύουσι τὸ ἀνατολικὸν ζήτημα θέτοντες πολιορκίας, ἐκπορθοῦντες φρούρια, καίοντες στόλους... ἀπὸ τοῦ Καφφενείου. « Γνωρίζεις, Κύριε, μὲ εἶπεν αὐτὸς χωρὶς πολλὰ προοίμια, ὅτι καθ' ἡμέραν Πάσχα δὲν ἔχομεν καὶ καθ' ἡμέραν ἐπαναστάσεις δὲν γίνονται. Κατ' αὐτὴν λοιπὸν τὴν ἐποχὴν πρέπει νὰ ἐξασφαλίσωμεν τὸ μέλλον μας καὶ τὴν τύχην τῶν τέκνων μας. Ἀνέγνων εὐχαρίστως εἰς τὸ Φύλλον σου ὅτι ἐπιθυμοῦμεν νὰ δεθῇ διὰ διπλῶν καὶ τριπλῶν καλωδίων ἡ Μοναρχία. Ἀλλ' ἀναφέρεις ὡς ἐν τῶν δυνατῶν συναμμάτων τῆς σχοινοδέσεως τὸν τύπον, καὶ ἀληθινὰ πολὺ δὲν σ' ἐνόησα. » Βλέπων ἐκ τῆς ὁμιλίας τοῦ Κυρίου τούτου ὅτι ἐδυνάμην νὰ ἐμβῶ εἰς συζητήσεις, « ὁ τύπος, ἀπεκρίθην, βάλλων εἰς κίνησιν ὅλους τοὺς νόας, συγκεντρῶν αὐτοὺς εἰς τὴν ἐπίκρισιν τῶν διατρεχόντων, θέτει τὸ ἔθνος ὅλον εἰς Συνέλευσιν ἀόρατον καὶ κρατεῖ αὐτὸ εἰς διηγετὴ συνεδρίασιν καὶ σύσκεψιν ἐπὶ τῶν συμφερόντων τῆς πατρίδος. Ὁ τύπος λοιπὸν συνιστᾷ ἔξω τῆς Συνόδου τῶν Βουλευτῶν γενικὴν ἄλλην Βουλὴν ἐξ ὅλων τῶν μελῶν τοῦ ἔθνους. Ὅταν ἡ Βουλὴ τῆς κοινῆς γνώμης θελήσῃ ἐπωφελές τι, ἡ νομοθετικὴ Βουλὴ, οὐσα ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν τῆς, ὑπείκει ἀναγκαίως εἰς αὐτήν. Ἴδου διατί ὁ τύπος πρέπει νὰ ᾔται ἀπὸ παντὸς δεσμοῦ ἐλεύθερος, ἀν θέλωμεν ἡ Σύνοδος τῶν Βουλευτῶν νὰ μὴν διαφθείρεται καὶ νὰ ἐκπληροῖ πιστῶς τὰ πρὸς τὸ ἔθνος χρέη τῆς. — Τώρα σὲ καταλαμβάνω, μὲ εἶπεν ὁ Πολιτικὸς τῆς Ὠραίας Ἑλλάδος· πλὴν κἀνὲν ἄλλο ἀκόμη σχοινίον διὰ τὴν Μοναρχίαν δὲν ἔχεις; — Μάλιστα ἔχω, καὶ πολλὰ δυνατόν· νόμος ῥητὸς καὶ σαφὴς νὰ ἐξωκλείῃ ἀπὸ τὰς θέσεις ὅλας, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ Ὑπουργεῖα, τοὺς Βουλευτὰς καθ' ὅσον χρόνον διαμένουσιν εἰς τὰς βουλευτικὰς ἐδρας τῶν, ὥστε νὰ μὴν ᾔται Βουλευταὶ καὶ ὑπουργηματαῖα συγχρόνως, νὰ μὴν ὑπηρετῶσι δυοὶ Κυρίοις, Θεῷ καὶ Μαμωνᾷ. Ἡ παράλειψις τοιούτου νόμου θέλει πολλάκις καταστήσει τὴν Βουλὴν ἀσθενῆ καὶ πάσχουσαν τὴν δεινὴν ἐκείνην νόσον, τὴν ἐπάρατον ἀργυράγχην· καὶ φοβοῦμαι πολὺ μὴ τινες τῶν φωνασκησάντων ὑπὲρ τοῦ ἔθνους Βουλευτῶν, ὅταν ὑπουργικὴ χρυσὴ κύλιξ μὲ δίπλωμα φέρον ἐτήσιον εἰσόδημα ταλάντου φθάσῃ τὴν νύκτα εἰς τοὺς οἴκους των, παρουσιασθῶσι τὴν ἐπαύριον

εἰς τὴν Βουλὴν μὲ τὸν τράχηλον περιδεδεμένον ἀπὸ ἔρια καὶ ταινίας καὶ βήχοντες λέγωσιν ὡς ἄλλοτε ὁ Δημοσθένης· “ ἔχομεν συνάγχην· ἡ φωνὴ ἡμῶν διεκόπη „. — Ἀλλὰ πάντοτε, βλέπω, αἱ σκέψεις σου περιστρέφονται εἰς τὴν Βουλὴν, μὲ εἶπεν ἐκεῖνος. — Καὶ τί ἄλλο εἶναι, ἐπανελάβον ἐγώ, ἡ συνταγματικὴ Μοναρχία τί ἄλλο, εἰμὴ Βουλὴ; καὶ διὰ νὰ μ' ἐννοήσης, ἄκουσε· εἰς πᾶσαν συνταγματικὴν Μοναρχίαν κυριάρχης εἶναι ὁ λαὸς· ὁ Βασιλεὺς, οἱ Ὑπουργοὶ καὶ ἡ Βουλὴ εἰσὶν οἱ λειτουργοὶ αὐτοῦ τοῦ κυριάρχου. Ὁ Βασιλεὺς εἶναι ἀνεύθυνος, ἔχει τὸ δικαίωμα τῆς διαδοχῆς, τῆς χάριτος καὶ τοῦ διορισμοῦ ὅλων τῶν ὑπουργηματικῶν· ἐγγράφει τ' ὄνομά του εἰς τὴν ἀρχὴν καὶ εἰς τὸ τέλος ὅλων τῶν νόμων καὶ ὅλων τῶν διαταγμάτων· τὸ ἐγγράφει ἐπὶ τῶν νομισμάτων τοῦ Κράτους καὶ εἰς τὸ μέτωπον ὅλων τῶν ἐθνικῶν μνημείων· λαμβάνει μέρος εἰς τὴν νομοθεσίαν διὰ τῆς ἐκλογῆς τῶν Ὑπουργῶν, διὰ τοῦ δικαιώματος τῆς προτάσεως, διὰ τῆς ἐπικυρώσεως καὶ δημοσιεύσεως τῶν νόμων καὶ διὰ τῆς νομίμου διαλύσεως τῆς Βουλῆς· ἀλλὰ δὲν δύναται νὰ κάμῃ βῆμα βασιλέως, νὰ προσφέρῃ λόγον βασιλέως, νὰ πράξῃ πράξιν βασιλέως χωρὶς τοῦ Ὑπουργείου· καὶ ὀνόματι μὲν αὐτός, πράγματι δὲ οἱ ὑπεύθυνοι Ὑπουργοὶ κηρύττουν πόλεμον, κλείουσιν εἰρήνην καὶ κυβερνῶσιν· ἀλλέως, ἤθελεν εἶσθαι τὸ πάντων μωρότερον, τὸ πάντων τερατωδέστερον, ὁ Βασιλεὺς νὰ ἔχῃ τὸ ἀνεύθυνον τοῦ Θεοῦ καὶ συγχρόνως νὰ λαμβάνῃ αὐτὸς ἀναφοράς τῶν πολιτῶν, νὰ τοὺς ὀμιλῇ αὐτός, νὰ διορίζῃ αὐτὸς καὶ τοὺς ἐλαχίστους ὑπουργηματίας, νὰ σχεδιάζῃ αὐτὸς φορολογικοὺς νόμους, νὰ ᾔῃαι Βασιλεὺς — Ὑπουργός, Βασιλεὺς — Ἀρχηγός Γραφείου. Τοῦτο ὑπῆρχε μέχρι τοῦδε εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἀλλὰ τί συνέβη; Ὁ τύπος ἐπαλαίωσε καὶ κατέφαγε τὸν Ὑπουργὸν καὶ τὸν Ἀρχηγὸν τοῦ Γραφείου, καὶ ἰδοὺ ἐπῆλθεν ἡ Τρίτη Σεπτεμβρίου. Ὅσον δὲ περὶ τῶν Ὑπουργῶν, αὐτοὶ ἔχουσιν, ὡς εἶπα, τὴν κυβερνητικὴν δύναμιν, ἀλλ' ἐξαρτῶνται ἀπὸ τὴν Βουλὴν ἐπειδὴ δὲν δύνανται νὰ διαθέσωσι οὐδὲ τὴν ἐλαχίστην χρηματικὴν ποσότητα ἀνευ τῆς συγκαταθέσεώς της καὶ, ἂν ποτε ἤθελον παρανομήσει, ἐγκαλοῦνται παρὰ αὐτῆς. Ἡ Βουλὴ λοιπὸν ἔχει ἐμμέσως πᾶσαν τὴν κυβερνητικὴν δύναμιν, καὶ ἰδοὺ διατί λέγω ὅτι ἄλλο δὲν εἶναι ἡ συνταγματικὴ Μοναρχία, εἰμὴ Βουλὴ. — Πλὴν σὲ ἀκούω, μὲ εἶπε, νὰ λέγῃς καὶ νὰ ἐπαναλέγῃς Βουλὴν. Διατί δὲν λέγεις ὡς οἱ ἄλλοι δύο Βουλὰς; — Τοῦτο, ἀπεκρίθην, τὸ ζήτημα εἶναι πάντῃ ἐπουσιῶδες καὶ ἀσήμαντον. — Πῶς! ἀσήμαντον! Αἱ Ἀθηναὶ ὅλαι ἐδιχάσθησαν καὶ μὴ τὸν Θεὸν ἐτριχάσθησαν. Ἄλλοι θέλουσι μίαν μόνην Βουλὴν, ἄλλοι δύο ἐκλεγομένας ἀμφοτέρας παρὰ τοῦ λαοῦ καὶ ἄλλοι δύο μὲν, ἀλλὰ τὴν μίαν ἐκλεγομένην παρὰ τοῦ λαοῦ καὶ τὴν ἄλλην παρὰ τοῦ βασιλέως. — Λοι-

ποῦμαι, εἶπα, βλέπων τὴν σοφὴν πόλιν τῶν Ἀθηνῶν μὴ σκεπτομένην ὠρμήως. Εἴτε μίαν Βουλὴν ἔχωμεν, εἴτε δύο ἐκλεγόμενας παρὰ τοῦ λαοῦ, εἴτε δύο τὴν μίαν ἐκλεγομένην παρὰ τοῦ λαοῦ καὶ τὴν ἄλλην παρὰ τοῦ βασιλέως, μίαν πάντοτε Βουλὴν θέλομεν ἔχει πραγματικῶς καὶ ἰδοὺ τὸ διατί...» Ὁ ἀκροατὴς μου ἔμεινε μὲ τὰ ὦτα προσεκτικὰ, καὶ ἐγὼ ἐξηκολούθησα· «Εἰς τὴν Ἀγγλίαν οἱ ἀριστοκράται Ὀμοτίμοι ἔχουσιν ἡ γαίας ἰδιοκτῆτους Ἐπαρχίας ὁλοκλήρους, τὰς ὁποίας καλλιεργοῦσι δεκάδες χιλιάδων γεωργῶν των, ἡ βιομηχανικὰ Καταστήματα, εἰς τὰ ὁποία ἐργάζονται μυριάδες τεχνιτῶν. Οἱ Ὀμοτίμοι λοιπὸν τῆς Ἀγγλίας, ἔχοντες ἐπὶ τοῦ λαοῦ ἰδίαν ἐπιρροήν, δύνανται, ἐδρεύοντες εἰς τὴν Βουλὴν των, ν' ἀντισταθμίζωσιν ὅτε μὲν τὸν βασιλέα, ὅτε δὲ τὴν παρὰ τοῦ λαοῦ ἐκλεγομένην Σύνοδον τῶν Βουλευτῶν. Ἀλλ' εἰς τὴν Ἑλλάδα ποῦ εἶναι οἱ μεγάλοι αὐτοὶ κτηματῖαι, οἱ μεγάλοι αὐτοὶ βιομήχανοι; Εἰς τὴν Ἑλλάδα, σ' ἐρωτῶ, ὑπάρχουσι πολυπληθεῖς κλάσεις, κλάσεις γεωργῶν, κλάσεις βιομηχάνων, αἱ ὁποῖαι νὰ ζητῶσι Βουλὴν Ὀμοτίμων; Ἦλθαν αἱ κλάσεις αὗται, ἐπλημμύρισαν τὰς ὁδοὺς μετὰ ξύλων καὶ μαχαιρῶν, φωνάζουσαι ὑπὲρ τῶν προστατῶν των; Ὁχι. Εἰς τὴν Λέσχην τῶν Ἀθηνῶν, εἰς τὰς οἰκίας τῶν Ἀθηνῶν δέκα εἴκοσι λόγιοι θεωρητικοὶ ἐκθέτουσι τὰς περὶ τούτου ιδέας των. Τοῦτο τί δεικνύει; ὅτι ἡ Ἑλλὰς δὲν ἔχει ἐν ἑαυτῇ στοιχεῖα Βουλῆς Ὀμοτίμων, Βουλῆς Γερουσιαστῶν. Ἄν λοιπὸν Ὑπάλληλοι διορισθέντες παρὰ τοῦ βασιλέως διὰ βίου καθήσωσιν εἰς Βουλὴν Γερουσιαστῶν, εἰς ποίαν γνώμην τῆς παρὰ τοῦ λαοῦ ἐκλεχθείσης Βουλῆς θέλουσιν αὐτοὶ δυνηθῆ ποτε ν' ἀντιστήσωσι κώλυμα; καὶ τῷ ὄντι βαρὺ ἀντιζύγιον Σύνοδος Ὑπαλλήλων πρὸς Σύνοδον ἀνθρώπων τοῦ λαοῦ! Ὅθεν ἂν μὲν ὁ λαὸς ἐκλέγῃ δύο Βουλὰς ἢ μίαν, μία Βουλὴ θέλει πάντοτε ὑπάρχει, διότι καὶ ἡ μία καὶ ἡ ἄλλη, ἐκ τοῦ λαοῦ ἀπορρέουσαι, τῆς αὐτῆς οὔσαι καταγωγῆς, θέλουσι στηρίζει τὰ αὐτὰ συμφέροντα μετὰ τοῦ αὐτοῦ ζήλου· ἂν δὲ ὁ λαὸς ἐκλέγῃ τὴν μίαν καὶ ὁ βασιλεὺς τὴν ἄλλην, μία Βουλὴ θέλει πάλιν ὑπάρχει, ἡ τοῦ λαοῦ, διότι ἡ τοῦ βασιλέως δὲν θέλει ἔχει οὐδεμίαν βαρύτητα, οὐδὲ τολμήσει ποτέ ν' ἀντισταθῇ πρὸς τὴν Βουλὴν τοῦ λαοῦ φοβουμένη τὴν ὀργὴν αὐτοῦ. — Σ' ἐνόησα, μὲ εἶπεν· ἀλλὰ θέλεις ἢ δὲν θέλεις τὰς δύο Βουλὰς; ἐξηγήσου. — Τὸ ζήτημα τῶν δύο Βουλῶν, ἀπεκρίθην, εἶναι ζήτημα ἀφορῶν τὸ μέλλον ὀλίγων Ὑπαλλήλων, ἐγὼ δὲ Ὑπάλληλος οὐδ' ἔγινα, οὐδὲ γίνομαι· ἐπομένως θέλω μίαν Βουλὴν, καὶ φρονῶ τὴν ἄλλην περιττήν. — Καὶ πῶς δὲν ἐκθέτεις ἐγγράφως τὰς ιδέας σου ταύτας; — Καὶ τὸ νομίζεις ἀναγκαῖον; — Πολύ. — Σὲ ὁμολογῶ, ἀδελφέ, ὅτι ὅτε ἤλθες νὰ μ' ἐπισκεφθῇς ἐσυλλογούμην τί νὰ γράψω καὶ πῶς νὰ γεμίσω

τὸ Φύλλον μου. Ἀφ' οὗ λοιπὸν θέλῃς νὰ δημοσιεύσω τὰς τοιαύτας ἰδέας μου, ἄφες με καὶ νὰ τὰς γράψω· καὶ ἰδοὺ ἔλαβα τὸν κάλαμον, καὶ ἰδοὺ τὸ ἄρθρον μου «**Η ΟΡΑΙΑ ΕΛΛΑΣ**».

ΔΙΑΦΟΡΑ.

— Ἀνέγνων εἰς τὰς ἐφημερίδας λόγον προφερθέντα τὴν 2 Ὀκτωβρίου παρὰ τοῦ βασιλέως πρὸς τοὺς Ὑπουργοὺς καὶ Συμβούλους τοῦ Κράτους. Ἀλλὰ τινες τῶν Κυρίων τούτων μὲ τὸν παρέστησαν πάντῃ διάφορον, καὶ ἰδοὺ τὸν γράφω καθὼς τὸν ἤκουσα.

«**Κύριοι!**

«**Ἐπεθύμησα πάντοτε νὰ ᾤμαι ἀρχηγὸς ἔθνους μεγαλοπράγμονος. Ἐκ τῆς Τρίτης Σεπτεμβρίου εἶδα τὸ μεγαλεῖον τοῦ ἐλληνικοῦ χαρακτήρος, καὶ σεμνύνομαι βασιλεὺς ὦν ἀνδρῶν ἐλευθέρων καὶ μεγαλεπιβόλων. Συνταγματικὸς Μονάρχης, ἔχω ἐκ τῆς σήμερον ἀφορώσαν πρὸς ἐμὲ ἀπασαν ἀπὸ Ταινάρου μέχρι Εὐξείνου τὴν ἐλληνικὴν φυλὴν. Αἱ Ἀθηναὶ ἤδη ἐπιλάμπουσιν ὡς Φάρος ἐλπίδος καὶ σωτηρίας ὄλων τῶν κατὰ τὴν Εὐρώπην καὶ Ἀσίαν Ἑλλήνων... Ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Γαλλία ἠνοῖξαν ἤδη τὰς ἀγκάλας των καὶ περιβάλλουσι τὸν συνταγματικόν μου Θρόνον... Ποῖος ὀφθαλμὸς δύνатаι νὰ περιλάβῃ ἅπαν τὸ μέλλον ἡμῶν; .. Ἐγὼ σήμερον μετὰ τοῦ ἔθνους ὅλος ἐλπίς, ὅλος ἐνθουσιασμός, ἀκούω φωνὰς μυστηριώδεις, αἵτινες μετ' αὐτοῦ εἰς ὑψηλοτέρας τύχας....**

Περὶ τῆς γνησιότητος ὁμως τοῦ λογιδίου τούτου δὲν ἐγγυῶμαι, διότι πόσοι λόγοι ἀπὸ ἓν εἰς ἄλλο στόμα μεταβαίνοντες παραμορφοῦνται!

— Ἐσώθηκαν τὰ ψεύματα· ἔφθασε πλέον ὁ Κύριος Κωλέττης... Χρεωστούμεν εἰς τὸν πολιτικὸν ἀρχηγὸν τῆς ἐν Μεγάροις συνταγματικῆς ἐπαναστάσεως ἡμεῖς οἱ τότε μοχθήσαντες καὶ εἰς τὴν Πρόνοιαν φενακισθέντες φίλοι του καὶ φίλοι τῆς ἐλευθερίας τὴν ἀκόλουθον προαγγελίαν·

Κύριε Ἰωάννη Κωλέττη!

Τὸ ἐλληνικὸν ἔθνος γνωρίζει ὅτι, καὶ τοι ἐλληνικώτατος ἀνὴρ, γαλλίζεις τὰ μάλιστα, ἐπεὶδὴ φρονεῖς ὅτι διὰ συνεργείας πρὸ πάντων τῆς γενναίας Γαλλίας μέλλομεν νὰ προσορμισθῶμεν εἰς λιμένα εὐημερίας καὶ δόξης. Ἀλλὰ κατὰ τὰ δύο τελευταῖα ἔτη μέχρι τῆς ἐν Λονδίνῳ συγκαλέσεως τοῦ Συμβουλίου τὸ γαλλικὸν Ὑπουργεῖον ἐβοήθει διὰ χρημάτων τὴν ἀπόλυτον Μοναρχίαν τῆς Ἑλλάδος, καὶ σήμερον ἀπεδέχθη μὲν τὴν πολιτικὴν ἡμῶν μεταβολήν, ἀλλ' ἐπιθυμεῖ τὴν παρ' ἡμῖν ἐδραΐωσιν κραταιᾶς, ὡς λέγει, Κυβερνήσεως.

Ἐκτὸς τούτου σὲ εἶδαμεν καθ' ὅλον τὸ στάδιόν σου κλίνοντα πάντοτε εἰς στήριξιν τῶν Κυβερνήσεων· ἐπειδὴ δὲ ὁ μὲν Κύριος Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος διὰ τοῦ ὑπουργικοῦ του προγράμματος εἰς ἔχθραν κατέστη ἄλλοτε μετὰ τῆς Ἐξουσίας, ὁ δὲ Κύριος Ἀνδρέας Μεταξᾶς, μετασχὼν τότε τοῦ ἐγκλήματος ἐκείνου, ὑπέπεσεν ἤδη καὶ εἰς ἄλλο ἀνοσιώτερον, τὸ τῆς Τρίτης Σεπτεμβρίου, σὺ δὲ μόνος ἔμεινες ἀναμάρτητος, διὰ τοῦτο ἐκ τῆς στιγμῆς αὐτῆς ὑποτίθεται μονογενὴς καὶ φίλτατος υἱὸς τῆς Αὐλῆς. Ἠρόσθες ὅτι καὶ ἀπερίσκεπτοι ὀπαδοί σου τινὲς ἐν ἀπουσίᾳ σου πολλὰ συντηρητικὰ εἰπόντες καὶ γράψαντες, ὑποβλέπονται ἀπὸ τὸ κοινόν.

Δι' ὅλα ταῦτα, Κωλέττη, ἐγὼ δὲν σὲ ὑποπτεύω, διότι σὲ γνωρίζω εὐφυῆ καὶ φιλότιμον ἄνδρα· ἀλλὰ δι' ὅλα ταῦτα πολλοὶ σὲ ὑφορῶσι καὶ παρατηροῦσι τὰ διαβήματά σου. Ἐνῶσου λοιπὸν εἰλικρινῶς καὶ ἀδελφικῶς μετὰ τοῦ Μαυροκορδάτου καὶ Μεταξᾶ, καὶ οἱ τρεῖς συμφώνως παρουσιασθῆτε εἰς τὸ δημόσιον ὡς τρεῖς Ἀρχιερεῖς τελούντες μίαν καὶ τὴν αὐτὴν λειτουργίαν. Οὐδεμία σήμερον ἀρχῶν διαφορὰ διαιρεῖ τὸ ἔθνος, ὥστε νὰ διαιρεθῇτε καὶ σεῖς ὑπὸ τὸ κάλυμμα εὐλογοφανοῦς προσφάσεως. Ὅλοι θέλομεν τὸν Ὀθῶνα, ἀλλὰ τὸν Ὀθῶνα βασιλεύοντα καὶ ὄχι κυβερνῶντα. Ὅλοι θέλομεν συνταγματικὴν Μοναρχίαν, ἀλλὰ συνταγματικὴν Μοναρχίαν σεμνοπρεπεῖ, σπαρτιατικὴν τὸ ἦθος καὶ ὄχι ποιᾶν αὐτὴν, ὅποιαν κακὸς περὶ ἐκλογῶν Νόμος, περιορισμένος Τύπος καὶ ὑπουργηματικαὶ Βουλευταὶ τὴν συνέστησαν εἰς τὰς ὄχθας τῆς Σκευδαλίας.

Μὴ οὖσης λοιπὸν οὐδεμιᾶς ἀφορμῆς διχογνωμίας, ἀνὰ πρὸς ἀλλήλους διενεχθῇτε δυστυχία εἰς ἡμᾶς, ἀλλὰ δυστυχία καὶ εἰς σᾶς! Ποῦ θέλετε ἀποφύγει τὴν φοβεράν ὀργὴν τοῦ ἔθνους καὶ τὸν ἀμελικτον κάλαμον τῆς δημοσιογραφίας; Καὶ αὐτὸς ἐγὼ, Κωλέττη, θέλω σέ λυπήσει· θέλω σᾶς λυπήσει καὶ τοὺς τρεῖς Κομματάρχας, ἀναμειγνύων παλαιὰ μετὰ νέων, τὰ 1823 μετὰ τῶν 1832, τὰ 1825 μετὰ τῶν 1843.

— Ἴσως τινὲς μ' ἐρωτήσωσι· « Ποῖον εἶναι τὸ σύστημά σου; Ῥίπτεις τὸ ἀνάθεμα ἐπὶ τῆς ἀπολύτου Μοναρχίας, θέλεις ὡς οὐδεὶς ἄλλος τοὺς συνταγματικοὺς δεσμούς της σφιγκτοτάτους καὶ ὕμνεις τὴν Τρίτην Σεπτεμβρίου· ἕως ἐδῶ σ' ἐννοοῦμεν. Ἀλλὰ συγχρόνως προσβάλλεις τοὺς Ὑπουργοὺς τῆς Τρίτης Σεπτεμβρίου, καὶ πλέον δὲν σ' ἐννοοῦμεν. » Ἀποκρίνομαι· Ἐπιθυμῶ τὸ ὑψηλὸν ἔργον, τὸ ἐποῖον ἐπεχειρήσαμεν, νὰ διαμείνῃ μέγα κατὰ τὴν ὁλοκληρίαν του καὶ τέλειον κατὰ πᾶσάν του λεπτομέρειαν. Ἐπιθυμῶ νὰ ὁμοιάζῃ τὰ πελώρια ἐκεῖνα τοῦ Φειδίου ἀγάλματα, τὰ ἐνοῦντα τὸ μέγεθος μετὰ τῆς ἐντελείας. Ἐπομένως ὅταν βλέπω τινὰς παρεκτρεπομένους εἰς δικτα-

τωρικάς προγραφάς, εἰς καίρικας φυγαδεύσεις, εἰς ἰδιοτελεῖς νεήλудων διορισμοὺς, καὶ τείνοντας εἰς τὸ νὰ σπιλῶσῃσι τὸ ἱερόν τοῦτο ἔργον, ἐγείρομαι τότε καὶ μετὰ πατριωτικῆς ἀγανακτήσεως φωνάζω πρὸς αὐτοὺς· «Μὴ μολύνετε τὴν Τρίτην Σεπτεμβρίου! Ἡ Τρίτη Σεπτεμβρίου δὲν εἶναι ἰδιοκτησία σας· δὲν τὴν ἐκάμετε σεῖς· ἡμεῖς οἱ γράφοντες τὴν προετοιμάσαμεν· ὁ Μαυροκορδάτος τὴν ἐπετάχυνε, διασχίσας πρῶτος τὸ κάλυμμα τοῦ ἀπολυτισμοῦ· ὁ στρατὸς τῆς Πρωτευούσης τὴν ἐνήργησεν· ὁ λαὸς τῶν Ἀθηνῶν τὴν συνέδραμε· τὸ ἔθνος ὅλον τὴν ἡσπάσθη καὶ τὴν ἐστήριξε. Μὴ μολύνετε τὴν Τρίτην Σεπτεμβρίου! Ἰδοὺ ὑπὸ ποίαν ἔποψιν τὴν θεωρεῖ ὁ πεπολισμένος κόσμος. Ἡ Γαλλία, ἡ Νεάπολις, ἡ Ἰταλία, ἡ Ἰσπανία, ἡ Πορτογαλλία καὶ αὐτὴ ἡ Πολωνία, λέγει ἐφημερίς τις ἀγγλική, ὅταν ἐζήτησαν ν' ἀποκτήσῃσι συνταγματικὴν Κυβέρνησιν, ἐδειξαν ὅτι δὲν δύνανται νὰ συγκριθῶσι μετὰ τῆς Ἑλλάδος ὡς πρὸς τὴν καθαρότητα τοῦ κοινοῦ φρονήματος... Ἡ ἐπανάστασις τῆς Τρίτης Σεπτεμβρίου δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς τὸ ἀξιολογώτερον συμβάν τοῦ τελευταίου τετάρτου τῆς ἐκατονταετηρίδος μας... Ἡ σταθερότης ἐνταυτῷ καὶ ἀμνησικακία, τὴν ὁποίαν ἐπέδειξεν ἡ Ἑλλάς, ἀνήγειρε τὸ ἐλληνικὸν Κράτος εἰς ὑψηλὸν βαθμὸν μετὰ τῶν Ἐπικρατειῶν τῆς νέας Εὐρώπης... Οἱ Ἕλληνες, ἀνακτήσαντες ἀναιμωτὶ τὰ ἐθνικὰ των δίκαια, ἔδωκαν εἰς ὅλον τὸν κόσμον παράδειγμα γαληνίου ἀξιοπρεπείας οὐχ ἥττον ἐνδοξον ἐκείνων, τὰ ὅποια εἰς τοὺς λαμπροὺς χρόνους τῆς ἀρχαιότητος ἔδωκαν κοινωνικῆς κομφότητος καὶ διανοητικῆς τελειοποιήσεως.»

— Πρὸς δόξαν τοῦ ἐλληνικοῦ ἔθνους τοῦ ἐνσαρκωθέντος, οὕτως εἰπεῖν, τὸ Σύνταγμα ἐπέισθημεν ὅτι ὁ υἱὸς τοῦ Θεοδώρου Κολοκοτρώνη, ὁ γενναῖος Ἰωάννης, ἀδίκως κατηγορήθη ὡς προδότης τῆς πατρίδος. Ὑπέπεσεν εἰς στρατιωτικὴν τινα παρατυπίαν μόνον, διὰ τοῦτο καὶ ὁ Δημήτριος Καλλέργης δὲν ἐζήτησε κατ' αὐτοῦ, εἰμὴ πειθαρχικὴν ποινὴν. Ἀλλὰ Κύριοί τινες, ἐχθροὶ τοῦ ἀμειλικτοῦ, ἐνήργησαν καὶ κατῴρθωσαν τὴν ἑξωσίιν του. Λέγεται ὅτι προσβαλλόμενος εἰς τὸν Πειραιᾶ ὑπὸ τοῦ ἐξαπατηθέντος λαοῦ ἐδείκνυεν ἀνωφελῶς ὁ Ἰωάννης Κολοκοτρώνης τὸν πλησίον τόπον, ὅπου ἄλλοτε διεκινδύνευσε καὶ ἠρίστευσε μετὰ τοῦ Καραϊσκού, καθὼς διαβαλλόμενος εἰς τὴν Ῥώμην ἐδείκνυε ματαίως ὁ παλαιὸς Μάρκος Μάλλιος τὴν ἄκραν τοῦ Καπιτωλίου, ἐφ' ἧς ἐνυκτομάχησε καὶ εἰς φυγὴν ἔτρεψε τὸν Βρέννον, Στρατηγὸν τῶν Κελτῶν.

— Ἡ πόλις τῶν Ἀθηνῶν ἔγινε σήμερον ἡ ἐστία τῶν πολιτικῶν συζητήσεων. Ἰδοὺ ἡ Συνέλευσις ἔρχεται, καὶ παντοῖαι γινώμαι, ἀφορῶ-

σαι τὴν ἐλευθερίαν τῆς πατρίδος, θέλουσι προτεθῇ ἐνώπιόν της. Κάμμία πράξεις βιαία, κάμμία ὀχλαγωγικὴ σκηνὴ δὲν πρέπει λοιπὸν νὰ τὰ ράξῃ τὰς διασχέψεις τῶν Πληρεξουσίων τοῦ ἔθνους. Ὅτε πρό τινων ἡμερῶν εἶδα ἐπιθέσεις τοῦ λαοῦ κατὰ πολιτῶν ἀόπλων καὶ οἰκουρύντων ἰδοῦ τί ἔκραξα·

« Λαε, ἀπόγονε λαοῦ εἰς τὴν σοφίαν πρώτου,
Βιάξεις μὲ ἀλαλαγμοὺς ἐπὶ τὴν ἰδιώτου
Καί, φέρωι εἰς τὰ χεῖλη σου ὥδ' ἐλευθερίας,
Μολύνεις τὰς παλάμας σου μὲ πράξεις τυραννίας !
Μὲ λόγους δημαγωγικοῦς; δὲν θέλω νὰ σ' ἀρέτω·
Εἰς τὴν εὐημερίαν σου ἀρκεῖ νὰ συντελέσω·
Τὰ τῆς κυριαρχίας σου ζητεῖς, λαὲ νοήμων,
Νὰ ἐξακώσῃς δίκαια διὰ ὁδῶν νομίμων
Καὶ τὴν ἀρίαν, πλὴν νεκρὰν Βουλὴν σου ν' ἀναστήσῃς;
Προσπάθησε μὲ μάθησιν τὸν νοῦν σου νὰ κομήσῃς·
Παιδείας ἀμοιβὴς λαὸς, κ' ἐλευθερός, δοιούται·
Λαὸς δὲ δούλος, παιδευθεὶς, ἀρ' ἐκ αὐτοῦ λυτροῦται. »

— Πανταχοῦ προβαίνουναι αἱ ἐκλογαί, καὶ τὴν 5 Νοεμβρίου ἐλπίζεται ἡ ἐναρξὶς τῆς Ἐθνοσυνελεύσεως. Εὐχαρίστως βλέπομεν ὅτι λόγιοι καὶ νέοι πλήρεις εὐγενῶν αἰσθημάτων διορίζονται Πληρεξούσιοι.

— Ἐξελέχθη Πληρεξούσιος τῆς Ἐπαρχίας Ζυγοῦ καὶ Αἰτωλικοῦ ὁ Στρατηγὸς Ῥικάρδος Τζώρτζης, ὅστις καθ' ὅλην τὴν περίοδον τῆς ἀπολύτου Μοναρχίας εἰς ὅλας τὰς ἐν τῷ Συμβουλίῳ τῆς Ἐπικρατείας συζητήσεις τῶν νομοσχεδίων μίαν φωνὴν ἄφινε μόνην « εἶμαι ἐναντίος ». Οἱ Αἰτωλοὶ καὶ οἱ Ἀκαρναῆνες ἐνθυμήθησαν ὅτι, ὁπότε ὀθωμανικὰ στρατεύματα ἐπλημμύρισαν τὴν γῆν των καὶ μόνος ὁ Δημοσέλιος ἀνθίστατο κλεισθεὶς εἰς τὸ Νησιδίον τοῦ Λεσινίου μετ' ὀλίγων στρατιωτῶν, αὐτὸς ὁ Τζώρτζης ὁρμήσας εἰς Δραγάμεστον συνεκρότησε στρατόπεδον τρισχιλίων Ἑλλήνων ἐνθυμήθησαν ὅτι αὐτὸς τότε συνάψας καὶ κερδήσας ἐκεῖ δύο μάχας, διαλύσας τὴν πολιορκίαν τοῦ Ἀνατολικοῦ, κυριεύσας ἐξ ἐφόδου τὴν πόλιν Βόνιτσαν καὶ πορθήσας τὸ φρούριόν της, καταλαβὼν τὴν καλουμένην Μηνίδι ὀχυρὰν θέσιν τοῦ Μακρυνόρους καὶ ζωγρήσας ὑπὲρ τὰς πέντε χιλιάδας Ἀλβανῶν κατὰ τὸν Καρβασαράν, ὑπῆρξεν ὁ σωτὴρ ὅλης τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος.

— Εὐρετέ το· ποῖος ὁ Διοικητὴς τῆς Πρωτευούσης ἐν καιρῷ ἐθνικῆς Συνελεύσεως καὶ παρουσίας δύο στόλων; . . . Ὅχι, ἀδύνατον νὰ τὸ μαντεύσετε καὶ ἂν εἴκοσι χρόνους σκέπτεσθε . . . Ὁ ἐντιμὸς καὶ καλὸς ἀγωνιστὴς Ἀνδρέας Χατζῆ Ἀναργύρου ἐκ Σπετσῶν. Κἀνὲν ἐπὶ ζωῆς τοῦ Διάταγμα δὲν ἀνέγνωσεν ἴσως πρὸς εὐτυχίαν τοῦ ὁ ἄξιος ὑπολήφειως φίλος μου. Ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ εἰς ὑποῦργημα διορισμὸς ἐμφυσᾷ καὶ ἅγιον πνεῦμα μαθήσεως, ὑπηρεσίας, νεότητος, ὁ Κύριος Α. Χατζῆ Ἀναργύρου ἀνεβαπτίσθη καὶ ἐμυρώθη παρὰ τοῦ Κυρίου Ὑπουργοῦ τῶν Ἑσωτερικῶν Διοικητῆς καταλλήλōτατος τῶν Ἀθηνῶν. Ἐχουν τινὲς μέσα των

τὸν διάβολον καὶ ὄχι ἄλλο τῶν θέσεων καὶ μεταθέσεων. Δύο χιλιάδας Ὑπαλλήλων ἔβαλαν εἰς κίνησιν οἱ Ὑπουργοί, καὶ ἐν ᾧ, χάρις εἰς τὴν φρόνησιν τοῦ στρατοῦ, τοῦ λαοῦ τῶν Ἀθηνῶν, τοῦ ἔθνους ὅλου, δὲν ἔγινεν ἐπανάστασις ἀληθῶς, ἀλλὰ διὰ πανηγύρεως, οὕτως εἶπεῖν, ἀλλαγὴ κυβερνητικοῦ συστήματος, οἱ Ὑπουργοὶ ἀνεστάτως τὴν Κυβέρνησιν διὰ τῶν ἀλλοκοτῶν, ἀδιακρίτων καὶ ἀκαίρων μεταθέσεων καὶ φυγαδεύσεων. Προλέγω εἰς τινὰς αὐτῶν ὅτι ἔγιναν ἤδη ἀπόμαχοι Πολιτικοὶ κατὰ τὸ ἐρχόμενον συνταγματικὸν σύστημα. Ὁ Θεὸς νὰ φέρῃ ἐν τάχει τὴν Βουλὴν καὶ νὰ μᾶς λυτρώσῃ ἀπὸ Ὑπουργεῖον ἀνεύθυνον!

ΕΠΙΦΥΛΛΙΣ.

— Πι, ἀπόκοισιν εἰς τὰς παυαρικὰς ἐφημερίδας, αἱ ὁποῖαι ὑβρίζουσι τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος καὶ τὴν συνταγματικὴν ἐπανάστασιν του, ἐκδίδομεν τὸ ἀκόλουθον εὐσεβῶς καὶ ταπεινῶς ἀδεία τῶν Προϊσταμένων (Con ordine dei Superiori).

Βίβαια ἦτον πειρασμοὶ τοῦ διαβόλου, δάκτυλος τοῦ Σατανᾶ, καὶ ὄχι ἄλλο. Τώρα, ὅτε εἰς τὴν Ἑλλάδα ὁ ἥλιος τῆς Τρίτης Σεπτεμβρίου διαλύει τὸν παγετὸν τῆς ἀπολύτου Μοναρχίας, τώρα μὲ ἦλθε νὰ ἰδῶ καὶ ἐγὼ τὰ τεμάχια τῆς καὶ ἀνοίξω τὰ Πρωτόκολλα τῶν 1832. Τί μὲ συνέβη; ἐν ᾧ εἶχα ὄγμα πίστεως ὅτι ὅλοι τῆς γῆς οἱ βασιλεῖς, καθὼ ἐλέω Θεοῦ, εἶναι ἀπὸ κεφαλῆς μέχρι ποδῶν δικαιοσύνη καὶ ἀλήθεια, ἡ ὀρθοπαιδική μου αὐτὴ πεποιθὴς ἐκλονήθη καὶ ἤρχησα νὰ λέγω καὶ ἐγὼ μὲ τοὺς ἄλλους, « καλὸν καλὸν, ὡς εὐρίσκεται πάντοτε μεταξὺ ἐθνῶν καὶ βασιλέων κάποιον μικρὸν Συμβόλαιον, ὀνομαζόμενον κοινῶς Σύ ν τ α γ μ α. » Ἀδελφοὶ ἀναγινώττει, χάρισατέ με τὸ ἐν ᾧ τῶν σας διὰ μίαν στιγμὴν, καὶ θέλετε ἰδεῖ ὅτι ἔχω κάποιον δίκαιον.

Κατὰ τὰ 1832, αἱ τρεῖς μεγάλαι Δυνάμεις ἐξήτουν ἐπάνω κάτω ἡγεμόνα διὰ τὴν Ἑλλάδα. Ἀλλὰ ποῦ νύμφη καὶ ὄχι γαμβρός; Ποῦ εὐρίσκεται βασιλεῖον καὶ λείπει βασιλεὺς; Ὁ φιλελληνικώτατος λοιπὸν ἀναξ τῆς Παυαρίας ἐπαρουσιάσθη τότε εἰς τὴν Ἀδύρην, τὴν μεγάλην τῶν Ὁρνῶν ἀγορὰν, καὶ εἶπεν, « Εἰς ἀδελφοὶ καὶ συναδελφοὶ βασιλεῖς, ἰδοὺ ἐγὼ πλειστηριάζω. Ἀλλ' ἀκούσατε καὶ τὴν συμφωνίαν μου. Ὁ ἑλληνικὸς λαὸς (μὲ τὸ ἔγραφεν ὁ Στρατηγός μου Ἐυδόκος) συνειδησένος τρεῖς αἰῶνας « νὰ κυβερνᾶται ἀπὸ Σουλτάνους, ἐπιθυμεῖ σήμερον χριστιανὸν Σουλτάνον. Προσθέσατε ὅτι ἡ Ἑλλὰς « τρέφει ἐντὸς τῶν κόλπων τῆς ἡγεμόνας τινὰς πάσης ξηροκαμψίας, τοὺς ὁποίους τὸ αἵματι τῶν « σάρωθρον τῆς Ὑψηλῆς Πόρτας ἄρρητε κρέμασιν οἷς οἶδε Κύριος, καὶ ἀθλίους τινὰς « προύχοντας, ὅτινας καὶ αὐτοὶ δὲν ἀπολύουσιν εἰς τὸν τόπον οὐδὲ ἀγάπην, οὐδὲ ὑπόληψιν. Διὰ « ταῦτα πρέπει ὁ μέλλων ἄρχηγός τῆς Ἑλλάδος νὰ ὀνομασθῇ βασιλεὺς καὶ νὰ διακρίνεται ἀπὸ τὰ « πριγκιπίδια καὶ προκρίτιδια, τὰ μισούμενα καὶ κατατρονούμενα εἰς τὴν Ἑλλάδα. » Αἱ τρεῖς Σύμμαχοι Αὐλαὶ ἀπεκρίθησαν, « Παράδοξος τοῦ ἔθνους αὐτοῦ ἡ ἐπιθυμία! Ἐχομεν ὁμῶς νὰ κάμωμεν « μὲ νήπιον ὡς εὐχρηστώταμεν καὶ τὰς ἀλόγους ὁρέξεις του. » καὶ αἱ τρεῖς Σύμμαχοι Αὐλαὶ ἔδωκαν εἰς τὸν νέον ἀρχηγὸν τῆς Ἑλλάδος βαθμὸν βασιλεῖος.

Ἦλθε μετὰ τοῦτο πάλιν ἡ αὐτὴ Μεγαλειότης καὶ εἶπεν, « Ἄλλο ἰδίωμα παράξενον ἀνεκάλυψα εἰς τὸ « ἔθνος αὐτό. Τὸ εἶδαμεν εἰς τὰς σκληραγωγίας τοῦ Μεσολογγίου καὶ τὸ ἰθαυμάσαμεν. Πλὴν ποῖος ποτὲ « τὸ ἐραντάζεται; τὸ ἔθνος αὐτὸ εὐρέθη σήμερον ἡδυπαθὲς ἡδυπαθέστατον. Τὸ εἶδαμεν ἐνέα ἔτη γυμνὸν, ἐτατραχηλισμένον, νὰ ἐμπαῖξῃ τὰ σκήπτρα τῶν Βεζιρῶν καὶ Σατραπῶν. Πλὴν ποῖος ποτὲ « τὸ ἐραντάζεται; τὸ ἔθνος αὐτὸ εὐρέθη σήμερον νὰ τέρεται εἰς τὰς ἐπιδειξεις, εἰς τὰς πομπάς, εἰς « τὴν αἰσιατικὴν μεγαλοπρέπειαν, καὶ νὰ δοξάζῃ μόνους τοὺς βασιπολύτους. Ἐπομένως, Ἐξάδελφοι « καὶ συναδελφοὶ βασιλεῖς, νομίζω ἔκ τῶν ὧν οὐκ ἀνεν νὰ λάβῃ ὁ βασιλεὺς τοῦ ἑλληνικοῦ Κράτους

« τὸ ἐν τρίτον τῆς ἐθνικῆς γῆς ἰδιοκτησίαν του, διὰ τὴν θαμβώσῃ αὐτὸ τὸ ἡδυπαθὲς ἡδυπαθέστατον
 « ἔθνος μὲ τὸν πλοῦτόν του, μὲ τὰς ἐπιδείξεις, μὲ τὰς πομπάς, μὲ τὴν Ἀσιατικὴν μεγαλοπρέπειαν.
 — Τὸ τρίτημόριον ἐνὸς Βασιλείου προικοδοτῆσαι Στέμματος! Σταθῆτε μέχρις αὐτοῦ, ἐξάδελφε καὶ
 συναδελφε, ἐκραξαν οἱ τρεῖς τῆς Ἀγγλίας, Γαλλίας καὶ Ρωσίας. Ἡμεῖς δὲ δὲν θέλομεν πάλιν τὴν
 εὐχαριστήσωμεν ὅλας συνόλους τὰ ἐπιθυμίας τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, καὶ μὴ πρὸς κακοῦνισμὸν τοῦ
 Δὲν θέλομεν κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν του, τὴν ὁποίαν μᾶς ἐξήφραστε, δὲν θέλομεν τὴν τοῦ ἀραιρῶ-
 μεν τὸ τρίτον τῆς γῆς του. Βλέπομεν ὅτι τὸ ἔθνος αὐτὸ ἔχει ἀλλοκότους ἰδιότητες καὶ ὑπερυγνο-
 μονεῖ πρὸς ὅσους ἐπάρωσι τὰ πράγματά του, καθὼς αἱ εἶναι ὑπόχρεον καὶ διὰ τὸ ἀρχαῖον θάλαττον
 τῆς Μήλου. Πλὴν ἡμεῖς δὲν ἐξουσιάζομεν τὴν γῆν του, πρᾶγμα ξένον δὲν ἡμποροῦμεν νὰ διαθίσω-
 μεν, καὶ μὴ πρὸς κακοῦνισμὸν του.»

Ἦλθεν ἀκόμη μετ' ὀλίγον ἡ παυρικὴ Μεγαλειότης καὶ εἶπε. «Παραχωρῶ εἰς τὸν βασιλεῖα τῆς Ἑλ-
 « λᾶδος πολλούς Ἀξιωματικούς μου ἐμπείρους διὰ τὴν διδασκίαν τὴν ὑψηλὴν Πολεμικὴν εἰς τὴν Ἑλλάδα,
 « ἥτις δὲν ἔχει πλέον οὔτε συγγραφεῖς Ἀδικαίους καὶ Πολυκαίλους, οὔτε Στρατηγούς Ἐπαμεινώνδας καὶ
 « Ξενοφώντας. Ἐγὼ θέλω μισθοδοτῆσαι αὐτοὺς καθὼς καὶ τὰ μέλη τῆς Ἀντιβασιλείας, τὰ ὅποια, διὰ τὴν ἑλ-
 « θρωπώσιν ἀπὸ τὸ βῆρος τῶν πολιτικῶν ὑποθέσεων οἱ τόσα ἔτη κοπιήσαντες εἰς τὸν ἀγῶνα Ἕλληνες, ἔπε-
 « φορτίσθησαν αὐτὰ μὲ ὀλίγους ἀκόμη νεήλδους νὰ κυβερνήσωσι τὴν Ἑλλάδα., Αἱ τρεῖς προστάτιδες Δυ-
 νάμεις ἐδέχθησαν εὐχαρίστως τὴν γενναίαν αὐτὴν προσφοράν. Ἀλλὰ τί ἀκολούθησαν; Εἶναι γνωστὸν
 πόσον εἰς τὴν Γερμανίαν σπουδάζεται ἡ ἑλληνικὴ ἱστορία. Ἡ Παναρία, ἥτις τὴν ἐμελέτησε βαθύτερον
 καὶ φιλοσοφικώτερον, παρετήρησεν ὅτι, ἅμα ἐπὶ Λυσάνδρου καὶ Ἀγησιλάου εἰσέδυσαν εἰς τὴν Σπάρτην
 ὁ χρυσὸς καὶ ὁ ἄργυρος, ἡ Πολιτεία τοῦ Λυκούργου διεφθάρη καὶ μετὰ μικρὸν κατεστράφη. Ἦλλαξε
 λοιπὸν γνώμη, καὶ οἱ Ἀξιωματικοὶ τῆς καθὼς καὶ οἱ τρεῖς Ἀντιβασιτεῖς ἀπεφασίσθη νὰ πληρῶνυνται
 ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος. συγχρόνως δὲ διετάχθησαν νὰ μὴν ἀφήσωσι κανένα τῶν διαφθωρῶν ἐκείνων χρυσῶν
 ἱππέων τοῦ ἐν Λαονιδίᾳ πρώτου θανείου, κανένα τῶν διαφθωρῶν ἐκείνων ἀργυρῶν πενταδράχμων τοῦ
 δευτέρου θανείου. ὅπερ καὶ ἐγένετο. καλῶς ἢ κακῶς, περὶ τούτου θέλει ἀποφανθῇ μετ' ὀλίγον ἡ ἐθνικὴ
 Συνέλευσις ὅταν καθαρῶς τὴν μικρὰν λεψυδοσίαν τοῦ ἔθνους μετὰ τοῦ βασιλέως τῆς Παναρίας.

Παρεστάθη τετάρτην καὶ τελευταίαν φορὰν ἡ αὐτὴ φιλελληνικὴ Μεγαλειότης εἰς τὸ Συνέδριον τοῦ
 Λαονιδίου καὶ εἶπεν. « Ἐθέλωμεν εἰς τινὰ ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος βασιλικὰ ἡμῶν Ἀσματα ὁμοιοκαταληξεῖς
 « τινὰς ὀλίγον τι τραχείας κατὰ τὴν ἔξω. Ἀλλ' αὐταί, κοινοὶ τόποι, δὲν εἶναι οὐδ' ἐπίσημοι. Ἐπειτα
 « δύναται ἡ ἑλληνικὴ Κυβέρνησις χωρὶς ξενικοῦ στρατοῦ νὰ διοικήσῃ φιλελευθέρως καὶ δικαίως; Ἀπο-
 « στέλλω λοιπὸν εἰς τὴν Ἑλλάδα τρισχιλίους ὀπλοφόρους μου μισθοδοτησόμενους παρ' αὐτῆς, καὶ μὴ πρὸς
 « βῆρος κανενός. Ἐκτὸς τούτου παρακαλῶ, ἐξάδελφοι καὶ συναδελφοί, ἐπειδὴ ψιθυρίζεται κατὰ περὶ Συν-
 « τάγματος εἰς τὴν ἐν Προνοίᾳ Συνέλευσιν, νὰ τὴν σταματήσῃτε ἁμέσως. Τὸ Σύνταγμα ἡμεῖς οἱ βασι-
 « λεῖς τὸ ἀγαπῶμεν ὅλοι ὁμοίως. Πλὴν πρὶν ὁ ἐλεγχθεῖς ἀρχηγὸς τῆς Ἑλλάδος βασιλεύσῃ, πρὶν ἰδῇ ἐκ
 « πείρας ποῖον εἶδος Συντάγματος εἶναι κατάλληλον εἰς τὸν τόπον, πρέπει νὰ γενῇ καὶ λόγος περὶ τοιού-
 « του πράγματος. » Οἱ βασιλεῖς τότε εἶπαν. « Αὐτὸς ὁ ἀδελφὸς καλὰ ὁμιλεῖ, » οἱ πόθοι τῆς Πανα-
 ρίας ἐξετελέσθησαν καὶ ἡ ἐν Προνοίᾳ Ἐθνοσυνέλευσις διελύθη, διὰ τὸ καλὸν τῆς Ἑλλάδος.

Ἀλλ' αἱ τρεῖς Ἀδελφαὶ παρέστησαν συγχρόνως εἰς τὴν Παναρίαν τὴν λαμπρότητα, ἥτις ἀντανεκάτο
 εἰς αὐτὴν ἐκ τῆς εἰς τὸν ἑλληνικὸν Θρόνον ἀναβάσεως γόνου Βιτολεβαχικοῦ παρέστησαν τὴν νέαν βα-
 ρύτητα, τὴν ὁποίαν ἡ Παναρία ἐλάμβανε διὰ τῆς Ἑλλάδος εἰς τὴν εὐρωπαϊκὴν πλάστιγγα. Τότε ἡ
 Παναρία, ἔλθουσα εἰς κατάνοξιν, ἔγραψε πρὸς τοὺς ἐπισημοτέρους πολιτικοὺς καὶ στρατιωτι-
 κούς τῆς Ἑλλάδος ὅτι αὐτοὶ ἔμελλον νὰ περιστοιχίσωσι τὸν Θρόνον. Ὅμως, καθὼς ἐπὶ Τουρκοκρατί-
 ας συνέβαινον λάθῃ τινὰ καὶ ἡ ἐπικτρον τινὲς κεφαλὰὶ ἀθῶναι, ἡ ἐμειράζοντο δύο τρεῖς ἑκατοντάδες
 βραδισμῶν εἰς τοὺς πόδας τινῶν ἀπίστων, μόλις ἡ Παναρία ἔλαβεν ἀποικίαν τῆς τῆς Ἑλλάδος,
 καὶ οἱ Κολοκοτρώναι, Πλαπούται, Τζαβέλαι, Γριζῶται, Γρίβαι ἐρρίφθησαν εἰς τὰ δεσμητήρια,
 οἱ Κωλέτται καὶ Μαυροκορδατοὶ ἐξωρίσθησαν καὶ ὁ Μεταξᾶς ὑπῆγεν εἰς τὸ Κάϊρον καὶ κατὰ τὴν
 Τρίτην Σεπτεμβρίου εὐρέθησαν περιστοιχίζοντες τὸν Θρόνον οἱ μονοσύλλαβοι Γράφ, Σπίτς, Χέις,
 Χίτς, καὶ ἄλλα ἄκλιτα ἐβραϊκὰ ὀνόματα. ὅλα δὲ ταῦτα ἔγιναν δι' ἐν λάθος μόνον.

Ἐν μικρὸν τοιοῦτον λάθος μένει τώρα νὰ κάμῃ καὶ ἡ Ἐθνοσυνέλευσις, νὰ διασπάρῃ μετὰ τοῦ βα-
 σιλέως τῆς Παναρίας τὰ τῆς διαδοχῆς διὰ τὴν μὴν ἔχωμεν μίαν ἡμέραν ἄλλα πάλιν ἐμπεριδύματα

καὶ βύσανα, καὶ, ἂν ἡ Ἑλλὰς δεχθῇ ἐκ τοῦ Βιταλθαχικοῦ οἴκου διάδοχον τῆς βασιλείας, νὰ ὑποβάλλῃ τοῦτον εἰς τὸ νὰ ὀρκισθῇ ἐκ τῆς σήμερον εἰς τὸ Σύνταγμα, τὸ ὅποσον μέλλει νὰ καθιερωθῇ, καὶ εἰ, τὸ νὰ ὑποσχεθῇ συγχρόνως ὅτι πρὸ τῆς στείφους του θέλει παραδεχθῇ τὸ ἀνατολικὸν δῶγμα.

— Εἰς τὸν ΑΓΙΘΑΣΣΟΝ ΠΟΛΙΤΗΝ, κομμοῖδιαν μου σοδαρὰν τυπωθεῖσαν ἐσχάτως εἰς Βρυξέλλας ἔγραψα.

« Ἡ Ἑλλὰς γνωρίζει δύο ἀπαιτίας τῆς ἡμέρας,
Καθ' ἃς ἔγινε τὸ θῦμα κατακτητικῆς μαχαίρας·

Εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Φιλίππου ἀπορῶσα τῆς ἡμέραν

Ἐγραψε καὶ κατηράσθη τὴν αἰσχρὰν τῆς Χαιρωνείας,

Κ' εἰς αὐτοὺς τὴν αἰσχροτέραν

Κατηράσθη τῆς Προνοίας·

Εἰς τὴν μίαν δι' αἰῶνας ἔμεινεν ἐθρονισμένη

Καὶ πατοῦντές την ὡς πέτραν τὴν διεθῆσαν οἱ ξένοι·

Εἰς τὴν ἄλλην αὐτονομία Πολιτείας ἐστερήθη

Καὶ, ἀναττήθετα μόλις, ὡς νεκρὰ ἐλησμονήθη »

Παραβαλὼν εἰς τὴν στροφὴν ταύτην τὰ ἐν Χαιρωνείᾳ παλαιὰ μὲ τὰ ἐν Προνοίᾳ νέα παθήματα τῶν Ἑλλήνων, ἐνόμισα ὅτι ἐφάνην πρωτότυπος ποιητής· ἀλλ' ἠπατήθην· ὁ ἐστεμμένος αἰοῖδος τῆς Παναυρίας εἶχεν, ὡς φαίνεται, συλλάβει πρὸ ἐμοῦ τὴν αὐτὴν ποιητικὴν ἰδέαν· διότι, καθὼς πρὸς μὴνῃν τῆς ἐν Χαιρωνείᾳ μάχης ἰδρύθη ὁ μαρμάρινος ἐκείνος λέων εἰς Χαϊρώνειαν, ὁμοίως καὶ ὁ βασιλεὺς Λουδοβίκος πρὸς μὴνῃν τῆς ἐν Προνοίᾳ κατακτήσεως τῶν Παναυρῶν διέταξε νὰ λατομηθῇ λέων ἀνάγλυφος εἰς Πρόνοιαν. Προτρέπω τὸν Κύριον Σπυρίδωνα Παππαλεξόπουλον, Δήμαρχον τῶν Ναυπλιέων, καὶ ὅλους τοὺς Ναυπλιεῖς νὰ φροντίσωσιν ὥστε νὰ ἐξαλειφθῇ ἀπὸ τὸ ἀποτρόπαιον αὐτὸ τρόπαιον ἡ πανικρὴ ἐπιγραφή καὶ νὰ τεθῇ αὐτ' ἐκείνης ἡ ἀκόλουθος ἑλληνικὴ· « Οἱ Ἕλληνες, τὴν ἰδίαν ἀνακτῆσάμενοι αὐτονομίαν καὶ τῆς προσφιλοῦς αὐτῶν χώρας ἐξελεύσαντες τοὺς Παναυροὺς, τὸν λίθον τοῦτον ὡς γλύψαντες εἰς λέοντα διετύπωσαν. »

— Πῶς τὰ φέρεי ὁ Θεός! Κατὰ τὰ 1833 εἰς τὸ Ναῦπλιον, Πρωτεύουσταν τότε τοῦ Κράτους, τὸ ἑλληνικὸν Βουλευτικὸν ἔγινε βασιλικὸν Χορευτήριον. Κατὰ τὰ 1843 εἰς τὰς Ἀθήνας, Πρωτεύουσταν σήμερον τοῦ Κράτους, τὸ βασιλικὸν Χορευτήριον γίνεται ἑλληνικὸν Βουλευτικόν.

— Λέγεται ὅτι ὀλίγας ἡμέρας πρὸ τῆς Τρίτης Σεπτεμβρίου ὁ Προβιλέγιος διετάχθη νὰ γράψῃ ἐπάνω εἰς τὸ χαρτὶ τὸ Σύνταγμα. Ὁ λαὸς ὅμως τὸν ἐπρόλαβε καὶ τὸ ἔγραψεν ἐπάνω εἰς μάρμαρον, εἰς τὸ περιστύλιον τοῦ Ἀνακτορίου.

— Εἰς τὴν σύνθεσιν παντὸς συγγράμματος συμβαίνουσι, ὡς γνωρίζετε, μικραὶ τινες παραλείψεις. Καὶ εἰς τὸ Σύνταγμα τοῦ Προβιλεγιῶν λέγεται ὅτι παρελείφθησαν τὰ ἑξῆς· ἡ Σύνοδος τῶν Βουλευτῶν, ἡ εὐθύνη τῶν Ὑπουργῶν, ἡ δίκαισις τῶν πταισμάτων τοῦ τύπου ὑπὸ Ὀρκωτῶν καὶ τὰ δίκαια τοῦ πολίτου· ὅλα ὅμως τ' ἄλλα τοῦ Συντάγματος ἐγράφησαν ἐν πρὸς ἐν, μακρὰ πλατεῖα, εἰς ἐκατὸν ὥραια ἄρθρα.

— Οἱ Σύμβουλοι τῆς Ἐπικρατείας συνήλθον προχθὲς εἰς τὸ Ἀνακτόριον καὶ ὤμοσαν τὸν ἀληθινὸν ὄρκον, τὸν ὄρκον τοῦ Συντάγματος.

— Ὁ ἐπὶ πολὺν χρόνον ἀδίκως παραμεληθεὶς Κύριος Νικόλαος Μαυρομμάτης, ἀφ' οὗ ἐξελέχθη Πληρεξούσιος τῆς Ἀκαρνανίας, διαώρισθη καὶ Πρόξενος τῆς Πρεβέζης. Συνταίνει λοιπὸν εἰς κᾶτι καὶ ἡ Πληρεξουσιότης. Δὲν ἔλαθε τὸ προξενικὸν Δίπλωμα ὁ Κύριος Μαυρομμάτης διὰ τὰ μαῦρά του ὀμμάτια.

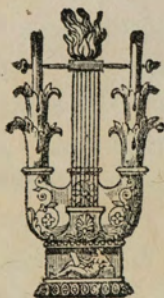
ΠΑΝΟΡΑΜΑ

ΤΗΣ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΘΝΙΚΗΣ ΣΥΝΕΛΕΥΣΕΩΣ

ΥΠΟ

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΣΟΥΤΣΟΥ.

ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ,

ΕΚ ΤΗΣ ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΑΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΠΑΣΠΑΛΗ.

1844.

—
ρεξούσιος της 'Ακα
ρεξουσιότης. Δέν ἐλάθ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ.

Ἡ Ἑλλάς τὴν Τρίτην Σεπτεμβρίου ἐξεπλήρωσεν ἀποστολὴν μεγάλην. Κατ' αὐτὴν τὴν ἡμέραν τὸ Ἑλληνικὸν Κράτος, ἀτάκτως φερόμενον πρὸ πολλοῦ εἰς τὸ χάος τοῦ ἀνατολικοῦ κόσμου, ἐξαίφνης ἐστάθη καὶ κατέστη κέντρον ἀπλανές τῶν ἄλλων πλανητικῶν σωμάτων, ἥλιος μέλλων νὰ διαχύσῃ φῶς εἰς τὰς πέριξ χώρας.

Τοιοῦτόν τι συνέβη καὶ τὸν ἀρχαῖον χρόνον εἰς τὴν μικράν, ἀλλὰ προνομιούχον αὐτὴν γωνίαν τῆς γῆς· ἐπειδὴ, ὅτε ἡ Αἴγυπτος, ἡ Φοινίκη, ἡ Ἀσσυρία, ἡ Ἰνδία, δὲν μετέδιδον οὐδὲν εἰς τὴν οἰκουμένην, ἡ Ἑλλάς συνέλεξε τὰς ὀλίγας καὶ διεσπαρμένας αὐτῶν γνώσεις, τὰς ἐπολυπλασίασε, τὰς ἐτελειοποίησε καὶ συνέταξε μέγα σύστημα ἰδεῶν, τὸ ὁποῖον ἐκδύσασα πρῶτον διὰ τοῦ Πυθαγόρου καὶ Θάλητος, ὕστερον διὰ τοῦ Πλάτωνος καὶ Ἀριστοτέλους, κατέστη ὁ φωστὴρ τῆς Ἀνατολῆς.

Προσεγγίσατε σήμερον τὸ οὖς εἰς τὸ ἔδαφος τῆς πάλαι ποτὲ Αὐτοκρατορίας τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου. Ἐκ διαλειμμάτων δὲν ἀκούετε γογγυσμὸν ἐνδόμυχον καὶ βαθύν; Ἡ Συρία, ἡ Ἑλλάσων Ἀσία, αἱ παραδουνάδιοι Ἐπαρχίαι, ἡ Σερβία, ἡ Βουλγαρία, ἡ Ἀλβανία, αἱ γειτνιάζουσαι ἡμᾶς Θεσσαλία, Μακεδονία καὶ Ἡπειρος φρίσσουσι, πυρέττονται, καὶ ὅλον τὸ σῶμα τῆς ὀθωμανικῆς ἐπικρατείας πάσχει σπασμούς, προδρόμους τῆς διαλύσεώς του.

Ἀπ' ἐναντίας, στρέψατε τὰ ὄμματα εἰς μίαν τῶν ἐσχατιῶν τῆς αὐτῆς ἐπικρατείας, εἰς τὰ περιώνυμα ὕδατα τῆς Μεσογείου. Τί βλέπετε ; ἡ Ἑλλάς μόνη προοδεύει, κρατύνεται καὶ παγιοῦται ὡς μία τῶν ἡφαιστείων ἐκείνων νήσων, αἵτινες ἀναδύονται μετὰ βροντῶν καὶ φλογῶν ἐκ τοῦ βυθοῦ τῆς θαλάσσης, συμπηγνύονται βαθμηδὸν καὶ τέλος ἐπικάθηνται στερεαὶ εἰς τὸ πέλαγος.

Καὶ σήμερον ἡ Ἑλλάς διατρέχει τὴν τρίτην τῆς ἀναπτύξεώς της περίοδον. Ἀπ' ἀρχῆς τοῦ 1821 ἔτws ἐργαζομένη ἀενάως εἰς τὴν πρώτην τῆς ἡλικίας της δεκαετηρίδα κατεπολέμησε τοὺς βαρβάρους καὶ ἀνέλαβε τὴν αὐτονομίαν της· εἰς τὴν δευτέραν κατεχώνευσεν τὴν ἀπόλυτον Μοναρχίαν καὶ ἀπέκτησε τὴν εὐνομίαν της· εἰς τὴν τρίτην τέλος παρήγαγε τὴν Τρίτην Σεπτεμβρίου, ἥτις φέρει μὲ χρυσοῦς χαρακτῆρας ἐπιγραφὴν « Συνένωσις ἀπάσης τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς. Φωτισμὸς ἀπάσης τῆς Ἀνατολῆς ».

Καὶ μὴ λησμονήσωμεν τὸ μέγα συμβᾶν τοῦ δεκάτε πέμπτου αἰῶνος. Εἶχομεν ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες Αὐτοκρατορίαν, τὴν ὁποίαν ὁ μέγας αὐτῆς θεμελιωτῆς συνέθεσεν ἐκ τῶν εὐφορωτέρων καὶ ὠραιότερων ἐπικρατειῶν ὅτε εἰς παλαιὰν καὶ νέαν Ῥώμην ἐδίχασε τὴν οἰκουμένην. Ἐπεσεν αὐτὴ μετὰ τοῦ Παλαιολόγου εἰς τὰ τεῖχη τοῦ Βυζαντίου. Ὁ Θρόνος ἡμῶν ἔμεινεν ἐκεῖ. Ὁ θρησκευτικὸς Ἀρχηγὸς ἡμῶν, ὁ Πατριάρχης, ἔμεινεν ἐκεῖ. Οἱ μεγάλοι στύλοι τοῦ οἰκοδομήματος, ἡ Ἰωνία, ἡ Θράκη, ἡ Βουλγαρία, ἡ Ἑπείρος, ἡ Μακεδονία καὶ Ἑσσεαλία ἔμειναν ἐκεῖ.

ῤεξούσιος τῆς Ἀκ.
ῤεξουσιότης. Δὲν ἔλαβ.

Ἰκεῖ πρέπει καὶ ἡμεῖς νὰ τείνωμεν τοὺς ὀφθαλμοὺς, καθὼς ὁ στερηθεὶς τῆς πατρῆς περιουσίας του υἱὸς τείνει ἀδιακόπως τὴν διάνοιαν πρὸς αὐτήν.

Μὴ φρονῶμεν μικρὰ περὶ τοῦ μέλλοντος. Ὅτε εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα μετὰ τὴν σαύρωσιν τοῦ Ἰησοῦ δώδεκα ἄλιεῖς εἰς τοὺς τάφους κρυπτόμενοι τῶν Προφητῶν συνέθετον τὸ Σύμβολον τῆς χριστιανικῆς Πίστεως καὶ ἀνεγνώριζον τὴν ἐνότητά τοῦ Θεοῦ, τὴν ὁποίαν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Σωκράτους καὶ τὸν καταδιωγμὸν τοῦ Ἀναξαγόρου κἀνεῖς δὲν ἐτόλμα νὰ κηρύξη, ποῖος τῶν ἐκεῖθεν διαδαινόντων Ῥωμαίων δὲν ἤθελε καταφρονήσει τοὺς δώδεκα ἐκείνους Ἰουδαίους, οἵτινες συνώμνουν τὴν ἀνατροπὴν τῶν καθεστώτων τῆς γῆς; Καὶ μ' ὅλον τοῦτο οἱ δώδεκα προγεγραμμένοι καὶ ὀλιγορούμενοι κατέσρεψαν τοὺς Θεοὺς τῆς Ῥώμης καὶ τῆς οἰκουμένης, μετέβαλον τὴν πολιτικὴν, τὴν ἠθικὴν, τὴν νομοθεσίαν τῶν ἐθνῶν καὶ ἀνύψωσαν τὸ Σημεῖον τῆς βασιάνου τοῦ διδασκάλου των εἰς τὰ διαδήματα τῶν βασιλέων καὶ εἰς τοὺς θόλους τῶν ναῶν τῆς ὑψηλίου. Ἐπίσης ὅτε εἰς τὸν τόπον τῆς γενετῆς μου, εἰς τὰς ἄλλοτε καλουμένας ἐστίας τοῦ Βυζαντίου, ἀντικρὺ τῶν πατρικῶν μου δωμάτων εἰς οἰκίσκον ταπεινὸν τέσσαρες ἄσημοι πολίται, ὁ Σκουφᾶς, ὁ Ἀναγνωστόπουλος, ὁ Ξάνθος καὶ ὁ Σέκερις, προ-
 παρεσκεύαζον τὴν γέννησιν τῆς Ἑλλάδος ἐγκυμο-
 νουμένης εἰς τὴν γαστέρα τῆς δεκάτης ἐννάτης ἐ-
 κατονταετηρίδος, ποῖος τῶν ἐκεῖθεν διερχομένων Ὀθωμανῶν δὲν ἤθελεν οἰκτεῖρει ὡς φρενοβλαβεῖς τοὺς τέσσαρας ἐκείνους Ἑλληνας, οἵτινες ὠρκωμό-
 τουν τὴν καταστροφὴν Αὐτοκρατορίας χρησιμοδο-
 τούσης πρὸς τοὺς βασιλεῖς ἀπὸ τοῦ ἰδρυμένου τρί-
 ποδός της ἐπὶ τῶν τριῶν ἡπείρων τοῦ ἁνω ἡμισφαί-
 ριου; Καὶ μ' ὅλον τοῦτο οἱ τέσσαρες ἄγνωστοι κα-

τεβίβασαν ἀπὸ τῆς πρώτης βαθμίδος τὴν γνωστο-
τέραν τῶν Αὐτοκρατοριῶν, ἐγγράψαντες εἰς τὸν
γεωγραφικὸν Χάρτην μὲ μελάνην διαρκεστέραν τῆς
τοῦ Ναπολέοντος δύο βασίλεια, τὸ τῆς Ἑλλάδος
καὶ τὸ τῆς Αἰγύπτου. Ἄν λοιπὸν ἐκ τόσων μικρῶν
ὀρμηθεῖσα ἡ Φιλικὴ Ἑταιρία ἔπραξε τόσα μεγάλα,
ποῖα δύναται νὰ πράξῃ, πληρωθέντων τῶν χρόνων,
ἡ Ἑλλάς ἔχουσα τὴν ἐλευθερίαν μοχλὸν τῆς γενικῆς
κινήσεως;

Τὸν μέγαν αὐτὸν προορισμὸν τῆς Ἑλλάδος, τὸν
ἐντὸς τῆς Τρίτης Σεπτεμβρίου κεκρυμμένον, κατε-
νόησεν ἀρκούντως ἡ ἐθνικὴ Συνέλευσις; Ναί, λέγο-
μεν, κατὰ τὴν συζήτησιν τοῦ περὶ Θρησκείας Ἄρ-
θρου, ναὶ κατὰ τὴν περὶ βαπτίσματος τοῦ διαδόχου·
ἀλλ' ὅχι κράζομεν μετὰ παρρησίας, κατὰ τὴν συ-
ζήτησιν τοῦ περὶ δημοσίων ἐπαγγελμάτων Ψήφι-
σματος, ὅχι κατὰ τὴν περὶ παραδοχῆς τῶν Σωμα-
τείων εἰς τὴν [Βουλὴν τῶν ἀντιπροσώπων.

Ἀναντιρρήτως δίκαιον εἶναι οἱ ἀγωνισταὶ νὰ προ-
τιμῶνται τῶν νεήλυδων εἰς τὰ ὑπουργήματα. Ἀλλὰ
τὸ Ψήφισμα τῆς Συνελεύσεως, στηριζόμενον ἐπὶ
τοῦ αὐτοχθονισμοῦ μᾶλλον ἢ ἐπὶ τῶν πρὸς τὴν πα-
τρίδα ἐκδουλεύσεων, πρῶτον καταπατεῖ δίκαια
προσκεκτημένα ὡς ἔχων ἀρχὴν τοῦ θεμελιώδη τὸν
ἀποκλεισμὸν καὶ ὅχι τὴν προτίμησιν, δεύτερον δὲν
ἀναγνωρίζει τὸν ἀγῶνα τῶν ἐν Δακίᾳ καὶ Μολδαβίᾳ
πεσόντων ἡρώων καὶ τρίτον ἀποκλείει καὶ αὐτοὺς
τοὺς μετὰ τὰ 1837 μεταναστεύσαντας εἰς τὴν Ἑλ-
λάδα ἀγωνιστάς. Τοιοῦτον ἄδικον ψήφισμα φόβος
μέγας μὴ ψυχράνῃ τὴν ἐλληνικὴν φυλὴν ὡς δῆθεν
προδίδον διάθεσιν ἐχθρικὴν τῆς εὐτυχοῦς ἐλευθέρας
Ἑλλάδος κατὰ τῆς δυστυχοῦς καὶ δούλης.

Ἐζήτησαν μετὰ τοῦτο οἱ ἑτερόχθονες ὀλίγα καὶ ψυχία ἐκ τῆς τραπέζης τῶν αὐτοχθόνων· ἐζήτησαν, λέγομεν, ταπίσκον ἐντὸς τῆς Βουλῆς, μικρὰν θέσιν νὰ θερμανθῶσιν εἰς τὸν ἥλιον καὶ αὐτοὶ τῆς ἐλευθερίας· « Ὅχι » ἀπεκρίθησαν οἱ αὐτόχθονες Ῥήγας Παλαμίδης, Κωνσταντῖνος Ζωγράφος καὶ Ἀναστάσιος Λόντος.

Καὶ σήμερον οἱ ἑτερόχθονες τρέχουσιν ἐπὶ τῆς Ἑλλάδος ἀπάτριδες καὶ ἀνέσιοι ὡς ἄνεμοι διαβάται. . . Ὁ Θεὸς μεθ' ὑμῶν, δυστυχεῖς ἑτερόχθονες!

Καὶ τὴν καθαρὰν δευτέραν τῆς μεγάλης τεσσαρακοστῆς ὑπὸ τὰς σῆλας τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς ὁ λαὸς μετὰ τοῦ βασιλέως συνευωχεῖται καὶ συναγάλλεται. Οἱ ἑτερόχθονες μόνον Θεσσαλοὶ, Μακεδόνες, Ἡπειρώται, Θράκες, Κρήτες καὶ Σάμιοι φέρουσι πενήθιμους σημαίας. Διαβαίνοντες οἱ αὐτόχθονες Ῥήγας Παλαμίδης, Κωνσταντῖνος Ζωγράφος καὶ Ἀναστάσιος Λόντος λέγουσι πρὸς αὐτοὺς· » Ψάλετε καὶ σεῖς ᾠδὴν πανηγύρεως. » Ἄλλ' οἱ αἰχμαλωτισθέντες λέγουσι πρὸς τοὺς αἰχμαλωτίσαντας. « Πῶς ἄσωμεν » τὴν ᾠδὴν ἐπὶ γῆς ἀλλοτρίας; Ἐπὶ τὸν ποταμὸν » Βαβυλῶνος ἐκαθήσαμεν καὶ ἐκλαύσαμεν ἐν τῷ » μνησθῆναι τῆς Σιών. Ἐπὶ ταῖς ἰτέαις ἐν μέσῳ » αὐτῆς ἐκρεμάσαμεν τὰ ὄργανα ἡμῶν. »

Δυστυχεῖς δεδιωγμένοι! ὑπομείνατε καὶ περιμείνατε. Μετὰ τοὺς χειμερινοὺς ὑετοὺς ἐπανέρχονται οἱ ἑαρινοὶ ζέφυροι, καὶ τὰ μικρὰ σρουθία κελαδοῦντα εὐλογοῦσι τὴν χεῖρα, ἣτις ἐπανάφερεν εἰς αὐτὰ τὴν ἄφθονον τροφήν καὶ τὸν χλιερὸν οὐρανόν.

Δυστυχεῖς δεδιωγμένοι! ὑπομείνατε καὶ περιμείνατε. Ἡ γῆ τῆς Ἑλλάδος εἶναι σήμερον ξηρὰ διὰ

σᾶς· ἀλλὰ μετ' ὀλίγον θέλει ἀναλάβει τὴν χλόην τῆς ἡ πνοῇ τῶν Κλεόνων καὶ Δημοδῶν δὲν θέλει διὰ παντὸς τὴν καταφλέγει.

Δυσυχεῖς δεδιωγμένοι! ὑπομείνατέ καὶ περιμείνατέ. Μακάριοι οἱ δεδιωγμένοι, ὅτι αὐτοὶ παρακληθήσονται. Μακάριοι οἱ κλαίοντες νῦν, ὅτι αὐτοὶ γελάσασιν.

Ἐπανερχόμενος εἰς τὰ τῆς Συνελεύσεως λέγω· εὐλαβοῦμαι αὐτὴν πρὸ παντὸς ἄλλου, διότι παρὶς αὐτὴν τὴν εἰκόνα τοῦ ἔθνους· εὐγνωμονῶ πρὸ αὐτὴν ἀπὸ καρδίας μετὰ τῶν πολιτῶν ὅλων, διότι ἔφερεν εἰς πέρας τὰς ἐπὶ τοῦ συντάγματος ἐργασίας τῆς, ἂν καὶ παρέχωσιν εἰς ἐμὲ μελλόντων δεινῶν ὑπονοίας αἱ δύο πτέρυγες τῶν ὑπουργηματιῶν Βουλευτῶν καὶ Γερουσιαστῶν, τοὺς ὁποίους ἐθέσπισεν. Ἐπομένως δὲν ἔγραψα οὐδὲν κατ' αὐτῆς. Ἀλλ' ἂν χάρις εἰς τὸν ἀκραιφνῆ πατριωτισμὸν τῶν πλείστων μελῶν τῆς ἐθνικῆς Συνόδου ἢ Ἑλλάς συνεκάθησε μετὰ τῆς Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ θεσμοθετικοῦ σκίμματος, πόσοι ἔστησαν παγίδας δολιότητος εἰς τὰ βήματά τῆς! Τούτους ἐγὼ προσβάλλω, ἀλλὰ καὶ τούτους ἄνευ Ἀριστοφανικῶν ὕδρεων, ἄνευ ἀσχημοσύνης.

Ἴσως μιαιραὶ τινες χεῖρες καύσωσι τὸ παρὸν Φυλάδιόν μου ὡς καὶ τὸ προλαβόν, τὸ ὁποῖον ὕστερον μετατυπωθὲν ἡσπᾶσθη ὁ λαὸς ὡς ἐθνοφελές. Γεννηθήτω καὶ τοῦτο. Ἀπὸ τὰς πυρακτουμένας ὁμως βίβλους διασκορπίζονται σπινθῆρες καὶ φλόγια εἰς τὰς σεσαθρωμένας καὶ σκωληκοβρότους ξυλῶσεις τῶν δεσποτικῶν οἰκοδομημάτων, ἡ πυρκαϊὰ διαδίδεται καὶ εἰς τὸ σῶρόν τέφρας αὐτὰ καταρρέουσιν.

Ἐνθυμοῦμαι κατ' αὐτὴν τὴν στιγμὴν τοὺς ὀλίγους λόγους, τοὺς ὁποίους τὴν εἰκοστὴν Νοεμβρίου, ἡμέ-

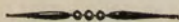
ραν τῆς ὀχλαγωγικῆς καταδιώξεώς μου, ἀπεύθυνα
 πρὸς παλαιὸν φίλον μου ἐλθόντα εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ
 Κυρίου Ἀνέστου Χατζοπούλου, ὅπου κατέφυγα. Ἀ-
 νεκάλεσεν αὐτὸς τότε εἰς τὴν μνήμην μου ποίαν κα-
 ταδρομὴν ὑπέστην κατὰ τὰ 1826 εἰς Πόρον δι' ἑκ-
 δοσιν μιᾶς Σατύρας μου πολιτικῆς. Μετέβη ἔπειτα
 εἰς τὰ 1839, ἐποχὴν τῆς φυλακίσεως καὶ δίκης μου
 διὰ τὴν δημοσίευσιν τοῦ Περιπλανωμένου· προσθέσας
 δὲ εἰς τὰ δύο ταῦτα συμβάντα μου καὶ τὸ τρίτον, τὸ
 ὁποῖον ἤδη ἐπέκειτο εἰς ἐμὲ νεφελῶδες καὶ πλήρες
 κεραυνῶν, με παρήνευσε νὰ παραιτήσω τὴν σατυρικὴν
 ποιήσιν καὶ νὰ συγγράψω ἐποποίαν, ἥτις, ὡς ἔλεγεν
 ἤθελε φέρεи καὶ δόξαν καὶ πλοῦτον εἰς ἐμέ. « Ὅχι,
 » ἀπεκρίθη· ὁ ἀληθὴς ποιητὴς πρέπει νὰ γράφῃ πρὸς
 » τοὺς ἀνθρώπους ἐπὶ τῶν συμφερόντων τῆς κοινω-
 » νίας, ἐπὶ τῶν πραγμάτων τῆς πατρίδος, ἃν θέλῃ
 » ὄφελος δι' αὐτοὺς καὶ ὄνομα δι' ἑαυτόν. Σκέψεις
 » πολιτικαὶ τῆς ἡμέρας σαφῶς καὶ συντόμως ἐκφρα-
 » ζόμεναι εἰς ποιημάτων εἶναι κατ' ἐμὲ ὠφελιμώτεραι
 » μιᾶς ἐποποιίας, ἥτις συνήθως μένει ἐπὶ πολλοὺς
 » αἰῶνας ἄγνωστος καὶ ὕστερον ἐκθάπτεται ὑπὸ τῶν
 » Λυκούργων ἢ τῶν Ἀδισώνων. Ὅτε ὁ Δημοσθένης
 » εἰς τὰς Ἀθήνας συνέθετε τοὺς Φιλιππικούς του συν-
 » επτυγμένους εἰς δύο ἢ τρία φύλλα ἑκαστον, ἑκα-
 » λεῖτο παρὰ τοῦ Φιλίππου λοιδορογράφος. Ἀλλ' οἱ
 » βραχεῖς αὐτοὶ Λόγοι ἰσχυρότεροι τῶν ἀθηναϊκῶν
 » φαλάγγων, κατέτρωσαν πολλάκις τὸν μονόφθαλ-
 » μον Μακεδόνα καὶ τὸν ἀπήλασαν τῶν μεθορίων τῆς
 » Ἀττικῆς. Ὅτε ὁ Πασχάλης εἰς τὰς γαλλικὰς Ἀ-
 » θήνας ἔγραφεν ἐκ διαλειμμάτων τὰς συντόμους
 » Ἐπαρχιακάς του, ἐκαλεῖτο σιλλογράφος. Ἀλλ' αἱ

» ὀνομαζόμεναι αὐταὶ μικραὶ Ἐπιστολαὶ κατεπο-
 » λέμησαν τοὺς Ἰησοῦτας καὶ τοὺς ἐδίδωξαν ἀφ' ὅλης
 » τῆς Γαλλίας. Κατὰ τοὺς τελευταίους εἴκοσιν ἐνι-
 » αὐτοὺς τὰ μικρὰ μου ποιήματα δὲν ἀπέβησαν πάν-
 » τη ἀνωφελῇ· συνετέλεσαν καὶ αὐτὰ εἰς τὴν μόρ-
 » φωσιν, εἰς τὴν ἐδραίωσιν τῆς λεγομένης κοινῆς
 » γνώμης, καὶ πολλάκις τραυματίσαντα τὴν αὐ-
 » θαιρεσίαν τῶν Κυβερνήσεων, τὰς ἐπεμβάσεις τῶν
 » ξένων, ἐβοήθησαν τὴν πολεμουμένην ἐλευθερίαν.
 » Ἐξορίζομαι, φυλακίζομαι, λιθοβολοῦμαι δι' αὐτὰ
 » καὶ καταδιωκόμενον μὲ ὑβρίζουσι ταυτοχρόνως
 » ἄδικοι ἐφημεριδογράφοι, ὄργανα τῶν φατριῶν.
 » Ἀλλὰ ζηλιτεύω τοὺς κακοὺς, ἐπαινῶ τοὺς καλοὺς,
 » φοβίζω τοὺς θρασεῖς, ἐνθαρρύνω τοὺς δειλοὺς καὶ
 » γράφων, δημοσιεύων, ἐκπληρῶ χρέος ἱερὸν, ἐπειδὴ
 » χρέος ἱερὸν παντὸς πολίτου τὸ δημοσ εὖειν πᾶσαν
 » ιδέαν ὠφέλιμον. Αἱ Κυβερνήσεις, οἱ Κομματάρχαι
 » τὰ κόμματα καὶ οἱ ἐφημεριδογράφοι τῶν ἔχουσι
 » τὸν λόγον τῶν καταδιώκοντές με, ὑβρίζοντές με,
 » ἐπειδὴ κἀνὲν ὄπλον δὲν εἶναι ἰσχυρότερον μιᾶς
 » Σατύρας πολιτικῆς γεγραμμένης εἰς ἕμμετρον λό-
 » γον μετὰ συλλογισμῶν, μετ' ἐπιχειρημάτων, μετ'
 » ἀποδείξεων, μετὰ παραδειγμάτων ἀρχαίων καὶ
 » νέων. Ἡ τοιαύτη Σάτυρα εἶναι ὄλμος ἔμπλεως πυ-
 » ρίτιδος, ἀλύσεων καὶ σφαιρῶν σιδηρίνων, ὅστις
 » ἐξερεύγων ἐπὶ τῆς Κυβερνήσεως ἢ τοῦ Κομμα-
 » τάρχου τὴν φοβεράν βολὴν του φέρει θραῦσιν καὶ
 » ἀραιώσιν εἰς τὰς φάλαγγάς των. Ἡ τοιαύτη Σά-
 » τυρα εἶναι ἡλεκτρικὸν ῥευστὸν συγκεντρωμένον
 » καὶ ἀποτελοῦν τὸν κεραυνὸν τῆς δημοσιογραφίας ».

ΠΑΝΟΡΑΜΑ

THE EN ATHINAIS

ΕΘΝΙΚΗΣ ΣΥΝΕΛΕΥΣΕΩΣ.

Η Συνέλευσις τοῦ ἔθνους σ' ἔφερεν εἰς τὰς Ἀθήνας,
Καὶ ἀμέριμνος κοιμᾶσαι, ποιητὰ, εἰς τὰς μυσίνας.
Ποῦ τὰ νέα προϊόντα τῆς σατυρικῆς σου Μούσης ;
Δειλιᾶς εἰς τοὺς Προκρούστας τῆς πατρίδος μὴν προσκρούσης ;
— Ὁ καθεὶς, ὦ φίλοι, θέλει τῆς ψυχῆς τὴν ἡσυχίαν.
Ἐβαρύνθην εἰς χολὴν μου νὰ ἐμβάπτω τὴν καρδίαν.
Πλήττων τοὺς πολλοὺς τοὺς πλήττω διὰ τὴν πατρίδα μόνον,
Καὶ λυποῦμαι λυπῶν ἄλλους, καὶ πληγόνομαι πληγόνων.
— Ὁ χειμὼν ἐφέτος ἦλθε μ' ἐπιδημικὴν συνάγχην,
Πλὴν σὺ τρέμομεν μὴν πάσχῃς Δημοσθένους ἀργυράγχην.
— Τὴν ὑπουργικὴν ζητεῖτε νὰ μαστίσω Τετρανδρίαν ;
Δὲν αἰσθάνεσθε εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα δυσωδίαν ;
Τοῦ ἀψύχου Ὑπουργείου αἵσχιστα τὸ πτώμα ὀζει,
Κ' ἐπειδὴ νεκρὸς δὲν δάκνει νὰ τὸ τρώσω δὲν ἀρμόζει.
— Πλὴν τὸ ἥμισύ του μέρος ἐθανάτωσε τὸ ἄλλο.
— Τ' ἀλληλοῦιά του πρέπει δι' αὐτὸ ἐγὼ νὰ ψάλω ;
— Τὴν Συνέλευσιν καὶ κτύπα. — Ἐξ αὐτῆς τὸ Σύνταγμά μας
Φύεται ὡς ἐκ τῆς πέτρας ὁ πολῦτιμος ἀδάμας.
— Ῥάπισε, ἂν ὄχι ταύτην, τοὺς θρασεῖς τῆς σχινοδάτας,
Τόσους ἀσεβεῖς Ἀγίους, τόσους δούλους Δημοκράτας.
— Ἔστω! ἔστω! μὲ τοῦ λόγου τὸν ἀλάνθαστον στατῆρα
Τὸν πολιτικὸν ἐκάστου ἅς σταθμῆσω χαρακτῆρα.
Πλὴν τοῦ ἔθνους Χωροφύλαξ, ἂν εἰς τὰς τριόδους γύρω
Τοὺς Περούκας καὶ τοὺς Ῥήγας μὲ τὴν ποδοκάκην σύρω,

Ἄν ἀρθῇ φωνὴ μεγάλη τῶν κολαζομένων τότε,

Ὁψεσθε σεῖς ἐν ἡμέρᾳ Κρίσεως οἱ πατριῶται.

Ὅσαι θέλετε εἰκόνας περιέρχους νὰ ἰδῇτε,

Εἰς τῆς Συνελεύσεώς μας τὸ Πανόραμα ἐμβῇτε

Τὸ ἀνοίγω . . . εἰς Συνόδους ἔρχομαι πολυταράχους

Τοῦ πολιτικοῦ νὰ δείξω Ἀμβωνος τοὺς μονομάχους.

Καθὼς ὅταν εὖρη λέων εἰς πηγὴν ναμάτων κρύων
Φίλον λέοντα βρυχᾶται τὴν πυκνὴν του χαίτην σείων

Καὶ ὡς φύλακες συνάμα κἀθιγνται παρὰ τὴν βρύσιν,

Μὲ ὁμοίαν καὶ ἀκόμη ἀγερωχότεραν φύσιν

Ὁ Κριζιώτης καὶ ὁ Γρίβας (*) περιέζωσαν τὸ Βῆμα,

(*) Ὅτε τὸ ἀνόνσιον Ὑπουργεῖον τῆς Τρίτης Σεπτεμβρίου, ὅμοιον μὲ τὸν Ἐφορον τῆς Σπάρτης Ἐκπρέπην, ὅστις ἐξέτεμε τὰς χορδὰς τοῦ μουσικοῦ Φρύνιδος με σκέπαρνον, ἐζήτησε καὶ αὐτὸ νὰ κατασυντρίψῃ τὴν λύραν μου μὲ πέτρας καὶ μὲ ἀπήλασε τῆς Πρωτεουσῆς, πρῶτος τότε ὁ Θεόδωρος Γρίβας εἰς τὸν περίβολον τῆς ἐθνικῆς Συνόδου ἀνέστη καὶ τὸ κατεμήνυσεν· οἱ γενναῖοι ἔπειτα Πληρεξούσιοι Σπυρίδων Τρικούπης, Ἰωάννης Δαμιανὸς καὶ ἄλλοι συνήνωσαν τὰς φωνὰς των, καὶ ἡ συνέλευσις αὐστηρῶς ἐπιπλήξασα τοὺς ὄχλοκούς Ὑπουργούς διέταξε τὴν ἀνάκλησίν μου.

Εἰς τὰ δύο σπουδαιότατα ζητήματα, τὸ περὶ συνενώσεως τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας δογματικῶς καὶ κανονικῶς μετὰ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ τὸ περὶ βαπτίσματος τοῦ διαδόχου τοῦ ἐλληνικοῦ Θρόνου, ὁ Θ. Γρίβας ἔδειξεν ἐπίσης πατριωτικὰ αἰσθήματα καὶ συνετέλεσε τὰ μέγιστα εἰς τὴν ἐπικύρωσιν τῶν ἐθνοφελῶν αὐτῶν ἀρθρῶν τοῦ Συντάγματος.

Ὁ αὐτὸς ἐστήριξε κατ' ἀρχὰς μίαν Βουλὴν ἀποτυχῶν, ἐπρόβαλεν ἔπειτα δύο ἐκλεκτικὰς καὶ παρεδέχθη τὴν γνώμην τῶν μὴ θελόντων τὴν Ἑλλάδα χωλὴν καὶ τὴν Πολιτείαν ἑτερόζυγα.

Ἐπιθυμῶν δικαίῳ τῷ λόγῳ νὰ προτιμῶνται τῶν νεήλудων οἱ ἀγωνισταί, μετέσχε μὲν τοῦ περὶ δημοσίων ἐπαγγελματῶν σκανδαλώδους Ψηφίσματος, ἀλλ' ἔφερεν εἰς τὸ περὶ τούτου αἰσχρὸν Σχέδιον τοῦ Ῥήγα Παλαμίδου καὶ Δημητρίου Περούκα δύο σωτηρίους τροπολογίας, προτείνας νὰ μὴν ἀπαιτῆται ἡ εἰς τινα δῆμον ἐγγραφὴ τῶν ἀγωνιστῶν καὶ νὰ μὴν ἀποκλεισθῶσιν οἱ μετανάσται.

Ἐσχάτως δέ, ὅταν ὁ Ἀνδρέας Λόντος διέταξεν εἰς ἓνα τῶν ἐφημεριδογράφων μας νὰ ἐξέλθῃ τοῦ Βουλευτηρίου, μόνος ὁ Θ. Γρίβας ἀνισταθεὶς ἐμπόδισε τὴν τοιαύτην κατὰ τῆς δημοσιογραφίας ἐξέδρισιν.†

Ὅλα ταῦτα φέρουσι τιμὴν εἰς τὸν Ἀχιλλέα τῆς Ἀκαρνανίας.

Ἦρυγῇ δὲ ἡ φωνή των καὶ βρυγμὸς καθέν των ῥῆμα.
 Εἴτε ὅταν βοηθῶσι τὴν Ὀρθόδοξον Θρησκείαν,
 Εἴτε ὅταν πολεμῶσι διὰ τὴν Βουλὴν τὴν μίαν.
 Ὁ Τρικούπης ῥητορεύων ἀφελὲς τὸ στόμα ἔχει,
 Καὶ χωρὶς ἐλίξεις ῥύαξ ὁ εὐθύς του λόγος τρέχει.
 Ἄλλ' ὁ Ἀξελὸς τὸν μέγαν καὶ συσσωρευμένον ὄγκον,
 Τῶν ὀργίλων του ῥημάτων, τῶν ὀρμητικῶν του φλόγγων.
 Ἀπὸ τὸν στενὸν ἐκχύνει καὶ σφιγμένον λάρυγγά του,
 Ὡς ὁ χεῖμαρρός ὁ πίπτων διὰ χείλους στενοτάτου.

Ὁ Ζωγράφος εἰς τὴν σκέψιν πᾶσαν λέξιν του ἐμβάφει,
 Τὴν ἐκφέρει ζυγισμένην καὶ λαλεῖ ὡς νὰ τὴν γράφῃ.
 Ξυραφίζει τὰς ἰδέας μὲ τὴν γλῶσσάν του ὁ Σίμος,
 Παῖκος ὁ ὑπουργεύσας ἀγορεύει ἐπισήμως.
 Ὁ Κωστάκης ἱππεὺς τρέχει μὲ ἡνία λελυμένα.
 Εἰς σταθμὸν ὡς ταχυδρόμος μὴν στεκόμενος κἀνένα.
 Ἐχων στάσιμον ἀρχαίου ἀνδριάντος ὁ Πετσάλης,
 Ὅμιλεῖ μετ' ἐμβριθείας πλὴν βραδύτητος μεγάλης.
 Ναί, ὠραίους γεννᾷ λόγους ἀλλὰ, λόγον πολὺν στρέφει,
 Τὸ φιλόστοργόν του βλέμμα πρὸς τὰ νεωγνά του βρέφη.
 Τὴν εὐθύτητα λαλοῦσαν παριστάνει ὁ Κλονάρης,
 Καὶ τὸν Ῥόδιον πολλάκις ἀττική στολίζει χάρις.
 Εὖζωνοι φίλοι! ὀπλῖται φαίνονται εἰς τὸν ἀγῶνα,
 Πλὴν εἰς τὸν πολὺν ἀμέσως θύρῳβον καὶ κυκεῶνα.
 Χάνονται ὁ καλὸς Ῥέντης, Κοπανίτσας ὁ τῆς Σπάρτης,
 Καὶ Βουδούρης ὁ τῆς Ὑδρας, καὶ Κομπότης ὁ τῆς Ἀρτης.

Τὸ κλειστὸν ὁ Βιλαέτης ἄντρον εἶναι τοῦ Αἰόλου,
 Ἡ φωνή του σπασμὸς γλώσσης καὶ τοῦ σώματός του ὄλου.
 Ὁ γενναῖος Μακρυγιάννης πώποτε μὴν ἀναγνώσας,
 Εἰς τὴν ὀροφὴν του, λέγουν, πολλὰς εἶδε πυρὸς γλώσσας.
 Κ' ἔκτοτε ὡς ἄλλος Πέτρος πλησθεὶς Πνεύματος Ἀγίου,

Ἔγεινεν ὁ Θεολόγος ῥήτωρ τοῦ Βουλευτηρίου (*).

Ἰχνογράφησα ὀλίγων προτομὰς καὶ χαρακτῆρας.

Ἔχομαι νὰ λάβω τώρα καὶ τὰς πράξεις ἀνὰ χεῖρας.

Τιμολέων! ἀναδείξας εὐτυχὴ τὴν Σικελίαν,

Εἰς ἀγροτικὴν καλύβην ἔφυγες τὴν βασιλείαν.

Κ' εἰς τὴν θύραν σου φυτῶντες οἱ καλοὶ Σικελιωταί,

Ὡς Θεὸν τῶν εἰς τοὺς ξένους σ' ἔδαχτυλοδείκνουν τότε.

Ὅτε δὲ τὸ Πρυτανεῖον εἰς τὴν ἀγορὰν σ' ἐχάλει,

Ὁ λαὸς φωνῇ καὶ τέρψει σὲ ἀσπάζετο μεγάλην.

Πλὴν τοιαύτην εὐδοξίαν δὲν ζητεῖ κἀνεῖς τῶν νέων

Ἰσχὺν θέλει ὅχι δόξαν Μεταξᾶς ὁ Τιμολέων.

Εἰς τὴν Σύνοδον τοῦ ἔθνους ἰδοὺ ἔρχεται κομπάζων,

Καὶ τὴν Ἀντιπροεδρείαν ἰδοὺ φεύγει ἀναρπάζων.

Καὶ ὁ Δαμιανὸς, τῆς Ὑδρας Παραστάτης τολμητίας,

Τὸν ἀκροβολεῖ κατόπιν μὲ τὰς πέτρας τῆς Προνοίας.

Εἰς τὸν λόγον ὁ Ζωγράφος ἀπαντᾷ τοῦ βασιλέως,

Καὶ τοῦ Θρόνου τὸν ἀστέρα προσκυνεῖ ἐδαφιαίως;

Οἱ στωμύλοι καὶ οὐδένα ἔχοντες βοῦν ἐπὶ γλώττῃ,

Ὁ Πετσάλης καὶ Κωστάκης ἐξανίστανται οἱ πρῶτοι.

Ὅμιλοῦσι; κάθε στῆθος συναισθάνθη σφοδρὸν κλόνον,

Κάθε ὀφθαλμὸς ἐστράφη πρὸς τοὺς τάφους τῶν προγόνων.

Ἄλλ' εἰς τὰ πατερνικά του μετρῶν ὅσας ἁμαρτίας,

Ἐπραξε ἐκ τῆς ἡμέρας τῆς μεγάλης καὶ ἀγίας.

(*) Οὐδ' ἐγὼ γνωρίζω νὰ στρέφω τὴν σπάθην, οὐδ' αὐτὸς τὴν γλῶσσαν, Καλὸν λοιπὸν ἕκαστος νὰ δίδεται εἰς ὅ,τι ἐπιτυχάνῃ. Λέγω δὲ ταῦτα διότι φροντίζω ὑπὲρ τῆς δόξης τῶν ὑπηρετησάντων εἰλικρινῶς τὴν πατρίδα Στρατηγῶν, ἐκ τῶν ὁποίων εἰς καὶ ὁ Ἰωάννης Μακρυγιάννης.

Καὶ δύο τρεῖς ἔφθασαν εἰς τόσῃν μωρὰν οἴησιν, ὥστε μὰ τὸν Θεόν! ἐφαντάσθησαν ὅτι, ἔχοντες ὡς ψυχὴν καὶ σῶμα τῶν δημηγοριῶν των τὴν φωνὴν τοῦ Στέντορος, ὡς προοίμιον τὸ « Κύριοι Πληρεξούσιοι! » καὶ ὡς ἐπίλογον « Ἐμεῖς εἴμασθην ἀγράμματοι », ἄφησαν ὀπίσω καὶ τὸν Δημοσθένην προφέροντα τὸν περὶ στεφάνου λόγον του, καὶ διὰ τοῦτο δὲν συγχωροῦσι νὰ λείψῃ ἀπὸ Πρακτικὰ οὐδὲ ἱῶτα τῶν ἀλόγων λόγων του.

Ἰδοὺ ἔρχεται ὁ πρῶτος Ὑπουργὸς καὶ ψηφοζήτητης,
 Ὅμοιος μὲ τοὺς ἐπαίτας καλογήρους τῆς Μαδρίτης.
 Οἷτινες μὲ τὰ μακρά των κομπολόγια εἰς χεῖρας,
 Ἐν μαραβεδὶ (*) ζητεῖουν συχνόκρουντες τὰς θύρας.
 Καὶ παρίσταται τὴν Τρίτην Σεπτεμβρίου ἐξυβρίζων,
 Ὅ τῆς Τρίτης Σεπτεμβρίου ἤρως τῶρα ὀθωνίζων.

Ἐν ὀνόματι τῆς Τρίτης Σεπτεμβρίου ἀνομίαι,
 Ἐν ὀνόματι τῆς Τρίτης Σεπτεμβρίου ἐξορίαι.
 Ἐν ὀνόματι τῆς Τρίτης Σεπτεμβρίου βροχαὶ λίθων,
 Δι' αὐτὴν σὺ μὲν κενόνων τῆς κακίας σου τὸν πῖθον.
 Εἰς τοῦ Ὅθωνος τὴν χεῖρα ἔγγραφον παρουσιάζεις,
 Κ' εἰς ὑπογραφὴν ματαίου Ἀριστείου τὴν βιάζεις.
 Δι' αὐτὴν σὺ δὲ εἰσδύων εἰς βασιλικὴν οἰκίαν,
 Τὴν βασιλικὴν δεσμεύεις, κ' ἐξορίζεις συνοδίαν.
 Μὲ τῆς Τρίτης Σεπτεμβρίου τὴν πορφύραν καλυμμένοι,
 Ἀδυσώπητοι Μαράιοι, Δάντονες παρωργισμένοι.
 Γραμματεῖς! οὐδὲ ἀνθρώπους, οὐδὲ νόμους ἐφοβεῖσθε,
 Εἰς σὰς ἔμενεν ἀκόμη καὶ βασιλικοὶ νὰ ᾤσθε!
 ὦ! δὲν ἔλαθε κάμμία κἄνευδς ἐπὶ γῆς μέρους,
 Ἐποχὴ ἐνδοξοτέρα Ὑπουργοὺς ἀδοξοτέρους!

Ὅ σταλεις νὰ σφάξῃ Κίμβρος Μάριον τὸν πεπτωκότα,
 Διατί ἐνώπιόν του στρέφει ἔντρομος τὰ νῶτα.
 Καὶ τὴν σπάθην κάτω ρίψας αὐτὸν τολμῶ ἐγὼ, φωνάζει;
 αὐτὸν Ἀνθρακὰ ὁ φορικαλέος ὀφθαλμὸς του ὁμοιάζει ».
 Τὴν αὐτὴν διατί ἄλλος ἀπειλητικὴν εἰκόνα,
 Εἰς τὴν κατεδαφισμένην εὐλαβεῖται Καρχηδόνα;
 Ἐπειδὴ ἐκεῖνος Γίγας καὶ εἰς τὴν σκληρότητά του,
 Εἰς τὸ ἦθος του ἐμμένει Γίγας μέχοι τοῦ θανάτου.

(*) Ὁδολὸς τῆς Ἰσπανίας.

Μὴ λοιπόν, μὴ μ' αἰτιᾶσαι Μεταξά! διότι τόσην,
Καταφρόνησιν δεικνύω εἰς τὴν ἄδοξόν σου πτώσιν (*).

Ὁ Πομπήσιος, ὁ Καῖσαρ καὶ ὁ Κράστος ἐνωθέντες,
Καὶ μὲ τῆς πλαστῆς φιλίας τὴν ἀράχνην συνδεθέντες.

(*) Ἐπεθύμουν νὰ κρίνω ἐπιεικῶς τὸν Κύριον Ἀνδρέαν Μεταξά, καθ' ὅσον μάλιστα ἡ Ἑλλὰς διὰ τὴν θόξαν τῆς ἔχει χρεῖαν μεγάλων ἀνδρῶν. Ἀλλ' ὁ φιλολογικὸς μου βίος ὑπῆρξεν εἰκοσιπενταετῆς ὑπὲρ τῆς ἀληθείας πάλη καὶ, συνεπῆς πρὸς ἑαυτὸν, ἔρχομαι νὰ προφέρω ἐπὶ τοῦ πολιτικοῦ τοῦ θανάτου σύντομον, πλὴν ἀληθῆ ἐπιτάφιον.

Ὁ Α. Μεταξά, ὅστις παρίσταται ὡς πολιτικὸς ἀρχηγὸς τῆς μεταβολῆς τῆς τρίτης Σεπτεμβρίου, ἔπρεπεν ἢ νὰ συνθέσῃ κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν Ὑπουργεῖον τῆς ἐκλογῆς του, ἢ ἀφ' οὗ ἅπαξ ἠμέλησε τοῦτο, νὰ προσοικειωθῇ καὶ ἀκολούθως τὰ μέλη, τῶν ὁποίων προέδρευεν· ἀλλ' αὐτὸς καὶ τότε δὲν ἀπῆρτισε καταλλήλως τὸ συμβούλιόν του, καὶ ὕστερον συνεκρούσθη μετ' ἐκείνου, τὸ δὲ χεῖρον ἔχων τὴν πλειοψηφίαν ἐκ κόμματος ἢ ἐκ φιλίας, τὴν ἀπέβαλεν. Ἔπρεπεν ἢ νὰ μὴ καλέτῃ τὸν Μαυροκορδάτον καὶ Κωλέττην, μόνος δὲ νὰ καταστῇ ἐπὶ τῆς συνταγματικῆς κολυμδήθρας ἀνάδοχος τοῦ ἔθνους, ἢ ἀφ' οὗ ἅπαξ τοὺς ἐκάλεσε, νὰ διατηρήσῃ καὶ τὴν φιλίαν των· ἀλλ' αὐτὸς καὶ τοὺς ἐκάλεσε καὶ εἰς ῥῆξιν ἤλθε μετ' ἐκείνων. Ἔπρεπε κατὰ τὴν ὀλιγοήμερον Δικτατορίαν του νὰ σεβασθῇ τὰ δίκαια τοῦ πολίτου καὶ τὰ δίκαια τοῦ βασιλέως· ἀλλ' αὐτὸς παρεβίασε τὰ μὲν διὰ τῶν ἐξορίων καὶ ὀχλαγωγιῶν, τὰ δὲ διὰ τοῦ ὕβριστικωτάτου περὶ τὴν λέξιν Διατάγματος τοῦ Ἀριστείου καὶ τῆς ἀπελάσεως τοῦ βασιλικοῦ Ὑπασπιστοῦ. Ἔπρεπε διαγράφας Σχέδιον Συντάγματος νὰ τὸ κοινώσῃ καὶ πρὸς τὸ ἔθνος καὶ πρὸς τὸν Βασιλέα καὶ πρὸς τὰς Αὐλὰς καὶ πρὸς τὸν Μαυροκορδάτον καὶ Κωλέττην· καὶ ἂν μὲν, ὡς Πρόεδρος τοῦ Ὑπουργείου, ἐδύνατο νὰ τὸ ἐκτελέσῃ, νὰ κρατήσῃ τὴν ἐξουσίαν· ἂν δὲ ἄλλως, νὰ τὴν παραιτήσῃ πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῶν ἐργασιῶν τῆς Συνελεύσεως καὶ νὰ μείνῃ γίγας ἰδιώτης, γίγας πληρεξούσιος, συζητῶν, στηρίζων τὸ Πρόγραμμά του· ἀλλ' αὐτὸς ἄφησε τὸν Μαυροκορδάτον καὶ Κωλέττην, συντηρικωτέρους ὡς ἐκ τῆς θέσεώς των, νὰ σχεδιάσωσι τὸ Σύνταγμα μετὰ τῶν πληρεξουσίων, μετὰ τοῦ Βασιλέως μετὰ τῶν Αὐλῶν, τοὺς ἠκολούθησε βῆμα πρὸς βῆμα ὅτε μὲν ὡς γυνὴ δύσκολος καὶ ὤβριχὴ ἐρίζων, ὅτε δὲ ὡς ἀνὴρ γενναῖος συνδιαλλαττόμενος, αἰέποτε δὲ ὀργίλος· ἀφ' οὗ δὲ συνεψήφισε μετ' αὐτῶν ἀντὶ μιᾶς Βουλῆς δύο. ἀντὶ Γερουσίας ἐκλεκτικῆς ἢ λαοπροβλήτου Γερουσίαν ὀνομαζομένην παρὰ τοῦ βασιλέως καὶ αὐτὴν ἰσόδιον, ἀφ' οὗ ὑπῆκουσεν εἰς πάντας ἐκτὸς μόνον εἰς τὸν πελώριον Δαίμονα τῆς μεγαλοφυΐας, ἐξαίφνης παλινβουλήσας καὶ φρεσδοκίχτας ἐπὶ ζητήματος ἐπουσιώδους παρητήθη τῆς ἀρχῆς βραδέως διὰ τὴν θόξαν του, καὶ σήμερον μένει κακῶς διακείμενος καὶ πρὸς τὴν πολυάριθμον πατρίαν του, τὴν ὁποίαν παρημέλησε καὶ κατέλειπεν.

Ὁ μὲν Καῖσαρ τοὺς Γαλάτας, ὁ δὲ Κράστος τοὺς Συρίους,
 Τοὺς δὲ Ἰθῆρας ὁ Μάγνος ἔλαβαν ὑποχείριους.
 Καὶ σεῖς δάκνοντες ἀλλήλων τὰς οὐράς ὡς λύκοι φίλοι,
 Λόντε, Μεταξᾶ καὶ Ῥήγα, τῆς Ἑλλάδος δῆθεν στύλοι,
 Οἱ ἀσύμφωνοι καθ' ὅλα κ' ἐναντίοι διὰ βίου,
 Ἦλθετε εἰς συμφωνίαν κατὰ τοῦ πτωχοῦ Ταμείου.
 Καὶ σὺ Μεταξᾶ, χιλίους ἀργυροῦς τῆς Ἰσπανίας,
 Καὶ σὺ, Ῥήγα, τρισχιλίους ἀργυροῦς τῆς Γαλατίας.
 Καὶ σὺ, Λόντε μου, τοξότας πολλοὺς Πάρθους χρυσωμένους,
 Ἐμοιράσθητε, γεννάδαι, διὰ τὸ καλὸν τοῦ Γένους . . .
 Λόγον ἔμπροσθεν τοῦ ἔθνους, λόγον τῶν δραχμῶν του δότε,
 Δραχμολῆπται δημοκράται, δραχμοφάγοι πατριῶται (*) !
 Δόξα εἰς τὴν Κεπροπίαν ! δόξα εἰς τὸ Κράτος ὅλον !
 Περιβάλλεται τὸ ἔθνος στέφανον ἀκτινοβόλον.

(*) Ἐλέχθη ὅτι ὁ Κύριος Ἀνδρέας Μεταξᾶς πρωθυπουργὸς ἐπλήρωσεν εἰς τὸν Κύριον Ἀνδρέαν Μεταξᾶν πρέσβυν τῆς Ἰσπανίας χιλιάδας τινὰς δραχμῶν. Ἄλλ' ἡμεῖς δὲν τὸ ἐπιστεύσαμεν, μ' ὅλον ὅτι γνωρίζομεν τὴν χυδαῖκὴν παροίμιαν « Ὁ Χριστὸς πρῶτον εὐλόγησε τὰ γένειά του καὶ ὕστερον τοὺς Ἀποστόλους του ».

Ἐλέχθη ἀκόμη ὅτι ὁ Κύριος Δρόσο Μανσόλας Ὑπουργὸς τῆς Οἰκονομίας ἐπλήρωσεν εἰς τὸν Κύριον Δρόσον Μανσόλαν σύμβουλον τῆς Ἐπικρατείας ἀρκετὰς χιλιάδας δραχμῶν. Ἄλλ' ἡμεῖς δὲν ἐπιστεύσαμεν οὐδὲ τοῦτο, μ' ὅλον ὅτι γνωρίζομεν τὸν κοινὸν λόγον « Ἡ μία χεὶρ νίπτει τὴν ἄλλην καὶ αἱ δύο τὸ πρόσωπον ».

Ἐπεὶ δὲ κατὰ τὸν Σιμωνίδην εἰς πάντα κορυδαλλὸν ἐγγίνεται λόφος καὶ εἰς πάντα πολιτικὸν ἄνδρα συκοφάντης, κατηγορήθη ἐπίσης ὁ Κύριος Ῥήγας Παλαμίδης ὡς λαθὼν ἐπὶ τῆς τῶν Ἐσωτερικῶν Γραμματείας του δι' ἑκτακτα μυστικὰ ἔξοδα 25,000 στρογγυλῶν δραχμῶν. Ἄλλ' ἡμεῖς πάλιν δὲν ἐπιστεύσαμεν οὐδὲ τοῦτο, διότι τὴν ἡμέραν τοῦ λιθοβολισμοῦ μου μόλις 100 παιδάρια ἢ ἀχθοφόροι ἐμοιράσθησαν ἀνὰ 25 λεπτά· τὰ 100 δὲ πολυπλασιαζόμενα διὰ τῶν 25 λεπτῶν ἀποτελοῦσιν 25 ξηρὰς δραχμὰς καὶ ὄχι 25,000. Ποῦ λοιπὸν, εἰς ποίαν δημοσίαν ἀνάγκην ἐδαπανήθησαν αἱ περὶ ὧν ὁ λόγος 25,000 ; Ὅλα, ὅλα ψεύματα καὶ διαβολαί !

Μ' ὅλον τοῦτο κ' ἐντοσούτῳ ἀναγκαῖον οἱ ἄνδρες οὔτοι νὰ δώσωσι λόγον ἐνώπιον τῆς Συνελεύσεως καὶ μάλιστα ὁ Κύριος Ἀνδρέας Λόντος, ὅστις ἂν καὶ ἀνεφάνη ἄφιλος, ἔχει ἀκόμη τὴν συμπάθειάν μου καὶ ἐπιθυμῶ νὰ ἀποδειχθῇ ἀκηλίδωτος.

Δίχως χύσεως αϊμάτων, δίχως ἐμφυλίων φόνων,
 Ἀνακτῶ τὰς πολιτείας τῶν Λυκούργων καὶ Σολῶνων.
 Ἀλλὰ αἷσχος εἰς ὀλίγους Ἀργηγούς του φιλοπρώτους!
 Γύπες βερυπαρωμένοι, μὲ πτερύγων βαρεῖς κρότους.
 Καὶ μὲ σαρκοφάγον πείναν ἐπεκάθησαν ὀρνέων,
 Εἰς τὴν Τρίτην Σεπτεμβρίου ὡς εἰς Πύργον κολοσσαῖον.
 Κ' ἐγὼ κάτωθεν τοξεύων τοὺς κρημνίζω εἰς τὸ χῶμα,
 Μὲ τὰ ἔγκατα τοῦ ἔθνους εἰς τὸ ἀπληστόν των στόμα...!

Στάσου, στάσου πικρὰ Μοῦσα! καὶ μὴ τόσας παρεκθάσεις.
 Τὰς ποικίλας τῆς Συνόδου ἐξεικόνισέ μας φάσεις.
 Ἀλλὰ πρόσεξε κηλίδας εἰς τὸ ἔθνος μὴν προστρίψης.

Καθὼς ὅταν πεπονίου τὸν φλοιὸν εἰς χῆνας ῥίψης,
 Τὴν οὐσίαν του ἢ μία καὶ ἢ ἄλλη δοκιμάζει,
 Καὶ μὲ ῥύγχος χιχιχίζον κάθε μία τὸν ἀρπάζει,
 Μὲ τοιαύτην τώρα ἔριν, μὲ τοιαύτην τώρα ζέσιν
 Κυνηγοῦσι καὶ μεγάλοι καὶ μικροὶ τὴν κάθε θέσιν.
 Καὶ χθὲς ἓνας Ὑπουργός μας ἓναν Ὀλυμπιονίκην
 Πληρεξούσιον τοῦ ἔθνους ἔπλασεν Εἰρηνοδίκην.
 Κατὰ πράξεως τοιαύτης ἡ Συνέλευσις ὠργίσθη.
 Ἀλλ' ὁ δημοκράτης Ῥήγας ἀναστὰς ὑπερασπίσθη.
 Μετὰ λόγων ἀμαχῆτων καὶ ῥητορικῶν σχημάτων
 Τὴν διαφθοράν τῶν ψήφων διὰ τῶν ὑπουργημάτων!

Αὐτοὺς ὅμως ἀπλὲ ὄχλε, σέβεσαι τοὺς δημοκόπους
 Εἰς τοὺς πονηροὺς πιτεύων καὶ ἀπατηλοὺς των τρόπους!
 Τὸ ἐξῆς ἀνέκδοτόν μου ἄκουσε καὶ μόνος κρῖνε
 Ἄν τοῦ Ῥήγα ἡ φιλία πολὺ χρήσιμος σέ ᾔηται.
 Σήμερον ἐκ τοῦ Θησείου ἔβλεπα εἰς χοῖρου πλάτην
 Κόρακα ἐνθρονισμένον μὲ φιλίαν στενωτάτην.
 Ἐτρεχεν ὁ χοῖρος τρώγων μακρὸν ἔντερον προβάτου,
 Καὶ τὸν ἔξυεν ὁ κόραξ μὲ τὸν μαῦρον ὄνυχά του,

Ἔως οὗτο τοῦ ἐπῆρε τὴν βορὰν καὶ ἀνελήθη,

Τὸ δὲ κτῆνος λυπημένον εἰς τὸν βόρβορον ἐρρίφη . . :

Τίς δημηγορεῖ κ' εἰς ἓνα κάποιον μᾶς λέγει τρόπον

« Ν' ἀναγνώσετε τὸν Χάρτην μὴν λαμβάνετε τὸν κόπον,

» Ἀλλὰ πρὸς τὸν βασιλέα στείλετέ τον ἀπ' εὐθείας.

» Καὶ αὐτὸς ἄς βάλῃ πλέον καὶ ὀξείας καὶ βαρείας »;

Εἶν' ὁ Μεταξᾶς καὶ ἄλλοι σφόδρα πατριῶται πρῶην,

Θυμιάζοντες τὸν Θρόνον μὲ κασσίαν καὶ ἀλόην.

Καθὼς γύρω εἰς λυχνίαν φωτεινὴν περιδιδύονται,

Ἐκθαμβοὶ αἱ χρυσαλίδες κ' ἐπὶ τέλους πυρπολοῦνται.

Οὕτως ἡ τοῦ Ἀνακτόρου τοὺς πολλοὺς ζαλίζει λάμψις.

Καὶ εἰς τὸν φανὸν τοῦ πίπτουν μετ' ὀλίγας περικάμψεις.

Παίζων εἶπα χθές εἰς ἓνα ὑπὲρ δύο Βουλῶν ὅτι

Μετεβλήθη πρὸς τὸ κρεῖττον ἡ ἰδέα μου ἡ πρώτη

Καὶ συμφέρει, ἂν τὸ ἔθνος ἀσφαλῇ ζητῇ λιμένα,

Ὅφθαλμοὺς αὐτὸ νὰ ἔχῃ δύο μᾶλλον παρὰ ἓνα,

Ἐπειδὴ τοῦ μονοφθάλμου Πολυφύμου μας ἀλλέως,

Τὸ φῶς ἴσως ἐξορύξῃ πάσσαλος τοῦ Ὀδυσσέως.

Μὲ διέκοψεν ὁ φίλος μ' ἐν θυμῶδες « σίγα! σίγα! »

Ἀλλ' εἰς τὴν Συνέλευσίν μας σήμερον πρῶτ' ἐπῆγα.

Καὶ τὸν θεομπαίκτην πρῶτον ὑπὲρ δύο Βουλῶν εἶδα,

Νὰ κοάζῃ καὶ νὰ κρώζῃ δι' ἐνὸς σταυροῦ ἐλπίδα.

Ἄλλος πάλιν μὲ τὸν Γρίβαν, χύνων πῦρ ἀπὸ τὰ χεῖλη,

Ὑπὲρ τῆς λαοπροβλήτου Γερουσίας συνωμίλει.

Ἀλλὰ τοῦ Κολοκοτρώνη τὸ γοργὸν ἐξαίφνης βλέμμα,

Ὡς τὸ βλέμμα τῆς Γοργόνης τοῦ ἐπάγωσε τὸ αἷμα.

Κ' εἰς τὴν κρίσιμον ὁ Βροῦτος ὦραν τῆς ψηφιοφρείας.

Γύρους ἔφερεν ἐν μέσῳ τῆς βασιλικῆς Πλατείας (*).

(*) Γνωρίζετε ὅτι ὅλοι ἀνεξαιρέτως οἱ χριστιανοὶ τὴν πρώτην ἐβδομάδα τῆς μεγάλης καὶ ἁγίας Τεσσαρακοστῆς μεταλαμβάνομεν τῶν ἀχράντων Μυστηρίων. Εἶδετε μάλιστα προχθὲς ἓνα τῶν Ἀντιπροέδρων τῆς ἐθνικῆς Συνε-

“Ω! μεταμορφώσεις πόσας βλέπω τώρα Ὀβιδίου!

“Ενας, Ὑπουργὸς τοῦ δήμου καὶ τῆς Τρίτης Σεπτεμβρίου.

λεύσεως νὰ διαλύσῃ τὴν συνεδρίαν, διότι πολλοὶ τῶν Πληρεξουσίων εἶχαν κοινωνήσῃ καὶ δὲν ἔπρεπε νὰ βεβηλώσωσι τὰ χρυσὰ των σέματα μετὰ τὴν περὶ Γερουσίας ἐγκόσμιον συζήτησιν.

Αἱ λοιπόν! τὴν παραμονὴν τῆς καθαρᾶς Πέμπτης Κύριός τις (δὲν λέγω ποῖος, ἐπειδὴ χάριτι θεῖα ἔχομεν οἱ Ἕλληνες ὁσφρῆσιν σκύλακος Ἰλαγωνικοῦ καὶ μυριζόμεθα τοὺς ἀνθρώπους), Κύριος τις θηρευτῆς ὑπουργικῆς ἔδρας ἀπέστειλε πρὸς τὸν βασιλέα ἐν εἰδῇ ἀναφορᾶς τὴν ἐξῆς χριστιανικωτάτην ἐξομολόγησιν, τὴν ὁποίαν καθ’ ὃ ἀναλφάβητος ἀντέγραψεν ὅλην σχεδὸν ἀπὸ τὴν ἀκολουθίαν τῆς μεταλλήψεως.

« Ἴδε, Κύριε, τὴν ταπεινότητά μου, καὶ ἄφες πάσας τὰς ἀμαρτίας μου.
 » Τί γάρ, οὐκ ἔπραξα κακόν; Ἀργυρολογίαν, ψευδος, πλαστογραφίαν, πᾶσαν
 » παρανομίαν, πᾶν ἔπραξα, ἐργαστήριον γενόμενος τοῦ διαβόλου. Ἀλλ’ ἀ-
 » νείκαστον τὸ πλῆθος τῶν οἰκτιρμῶν σου, καὶ τὸ ἔλεος ἄφατον τῆς σῆς
 » ἀνεξιχώκου ἀγαθότητος. Διὸ, πανθαύμαστε Βασιλεῦ, ἐπιστρέφοντα δέξαι
 » με τὸν ἀμαρτωλόν. Πολλὰ ἐπλημμέλησα καὶ παρεπίκρανα τὰ φιλάνθρωπα
 » σπλάγχχνα σου κατὰ τὴν νύκτα τῆς Τρίτης Σεπτεμβρίου, καὶ πρότερον καὶ
 » ὕστερον, καὶ ἔργῳ καὶ λόγῳ καὶ διανοίᾳ, ἐν νυκτὶ καὶ ἡμέρᾳ. Ἀλλὰ Κύ-
 » ρίε μου, μὴ τῷ θυμῷ σου ἐλέγξῃς με, μηδὲ τῇ ὀργῇ σου παιδεύσῃς με,
 » καὶ ἢ μὴ εἰσέλθῃς εἰς κρίσιν μετὰ τοῦ δούλου σου. Δός μοι τὸ Ὑπουργεῖον
 » τῶν Ἑσωτερικῶν, ἢ καὶ τῶν Οἰκονομικῶν, ἢ καὶ αὐτὸ τῶν Ἐκκλησια-
 » στικῶν, καὶ αἰνέσω καὶ δοξάσω σε διὰ παντός, ἐπὶ πάσας τὰς ἡμέρας τῆς
 » ζωῆς μου. . . »

Εἰς τὴν περίοδον αὐτὴν ὁ ἐξομολογούμενος ἔχουσε κρουνοὺς δακρύων καὶ διεκόπη ὡς ἄλλοτε ἡ Κασιανὴ ἐν μέσῳ τοῦ περιβόητου Τροπαρίου τῆς « Ἡ ἐν πολλαῖς ἀμαρτίαις περιπεσοῦσα γυνή; ». Ἀλλὰ συνελθὼν μετ’ ὀλίγον, διελογίσθη τὴν καταπειστικὴν τῆς ποιήσεως δύναμιν· πτύσας δὲ εἰς τὸν λι-
 χανὸν δάκτυλόν του καὶ στρέψας φύλλα τινὰ τῆς Ἱερᾶς Συνόψεως, ἐπρόσθε-
 σεν ἐν ὑστερογράφῳ τὰ ἔμμετρα ταῦτα λόγια.

« Ἀπὸ ῥυπαρῶν χειλέων, ἀπὸ βδελυρᾶς καρδίας,
 » Ἀπὸ ἀκαθάρτου γλώττης καὶ ψυχῆς βερυπωμένης]
 » Δέξαι δέησιν Αὐθέντα, ἐλεήμων Βασιλεῦ μου.
 » Ἄφες καὶ τὰ ψεύματά μου, καὶ συγγνώμην πάρασχέ μοι,
 » Ἄναξ, οἶδα ὅτι ἄλλος, ὥς ἐγώ, οὐκ ἔπταισέ σοι,
 » Οὐδὲ ἔπραξε τὰς πράξεις, ὥς ἐγὼ κατεργασάμην.
 » Πλὴν θαρρῶν ταῖς σαῖς πλουσίαις πρὸς ἐμὲ εὐεργεσίαις,
 » Προσκυνῶ καὶ μεγαλύνω καὶ δοξάζω σε, ὦ Ἄναξ,
 » Καὶ ζητῶ τὸ Ὑπουργεῖον τὸ τῶν Ἑσωτερικῶν σου,
 » Ἡ τὸ τῆς Οἰκονομίας, ἢ καὶ τὸ τῆς Ἐκκλησίας,
 » Ἐπειδὴ τὸ Πάσχα μέλλω ἅλλως ἄσιτος νὰ μείνω. »

Ὁ Θεὸς νὰ ἐλεήσῃ τὸν ἀμαρτωλόν! ἐπειδὴ ἀναγνώσας ἐγὼ τὴν κατανα-

Σχῆμα ἡλιοτροπίου ἔλαβε δεκάκις κλίνας·

Καί στραφεῖς ἑκατοντάκις πρὸς τοῦ Θρόνου τὰς ἀκτίνας.

Εἰς τοῦ Ὁθωνος τοὺς κήπους ἐπὶ τῆς χρυσῆς των ἄμμου,

Ἄλλος ἔμεινεν ἐξαίφνης λυγρὸς κορμὸς καλάμου.

Καὶ βασιλικοὶ εὐώδεις ἐξεφύτρωσαν ἐκεῖνοι,

Ὅσοι ἔλεγαν τὸ ἔθνος ἀβασίλευτον νὰ μείνῃ (*).

Δὲν ἐδέχθη δύο μόνους ἡ Αὐλὴ παρωργισμένη

Καὶ αὐτοὶ καθὼς τοῦ Δάντου ἔμειναν οἱ κολασμένοι.

κτικωτάτην αὐτὴν ἀναφοράν του, ἥτις παρέπεσεν εἰς χεῖρας ἐνὸς Ὑπασιζοῦ τῆς Αὐλῆς, αἰσθάνθη συντριβὴν καρδίας μὰ ὅ,τι ἔχω ἱερώτατον εἰς τὸν κόσμον, μὰ τὴν γερουστατικὴν ἰσοδιότητα. Ὁ Θεὸς νὰ ἐλεήσῃ τὸν ἀματωλόν! ἐπειδὴ, καθὼς καὶ αὐτὸς κάλλιστα παρατηρεῖ, μᾶς ἔρχεται μεθαύριον τὸ Πάσχα, καὶ χωρὶς ἐνὸς τῶν τριῶν Ὑπουργείων δὲν θέλει ἔχει ὁ πτωχὸς οὔτε αὐγὰ τῆς Κορίνθου νὰ κοκκινισθῇ, οὔτε βούτυρον τοῦ Καρπενησίου νὰ ζυμώσῃ τὰ πλακούντια τῆς Ἀναστάσεως.

(*) Καὶ τινων ἡ ἀξία καλάμου Τακτικοῦ ἀναίδια τόσον προέβη, ὥστε σχεδὸν καὶ δι' ἀναφορᾶς των ἐπὶ χαρτοσήμου ἀπαιτοῦσιν οἱ γεννάδαί σήμερον τὴν βασιλικὴν εὐνοίαν διότι ὡς λέγουσι, μετασχόντες τοῦ ἔργου τῆς Τρίτης Σεπτεμβρίου εὐδόκησαν κατ' ἐκείνην τὴν νύκτα νὰ μὴ ἐπιβιάσωνιν ἄρην! ἄρην! ἔ'ν' α ἁ π ο ι ο ν εἰς τὸ ἔτοιμον ἀτμόπλοῖόν των.

Ἄνευ ἀρετῆς ἐλευθερία οὔτε ἀποκτᾶται οὔτε ἀποκτηθεῖσα διατηρεῖται. Ἄν δὲν προσλάβωμεν πολιτικὰς ἀρχὰς ἀντὶ τῆς μανίας πρὸς τὴν πολιτικὴν ἀρχὴν, θέλομεν διαμεῖναι δοῦλοι πάντοτε ὑπὸ τύπον συνταγματικόν. Πᾶσαν ἡμέραν ὁ πολιτικὸς ὀρίζων ἐστὶ μᾶλλον θολοῦται εἰς τοὺς ὀφθαλμούς μου, διότι πᾶσαν ἡμέραν βλέπω χαρακτῆρας ἐξαχρειωμένους ἕνα κατόπιν τοῦ ἄλλου. Τάλας ἐγὼ! Βλέπω εἰς τινὰ πολίτην σκιὰν ἀρετῆς; τρέχω νὰ τὸν ἐπαινέσω Μόλις ὁ τυπογράφος ἐκδίδει τὸν ἔπαινον αὐτὸν, καὶ ὁ ἐγκωμιαζόμενος γίνεταί ἄξιος δυσφημίας. Τί δὲν ἔπαθα μέ τινας Ἐκλαμπροτάτους Τριτοσεπτεμβριανούς! Εἰς τὸ πρῶτον φύλλον τῆς ἐφημερίδος μου ὕψωσα τοὺς ἥρωας αὐτοὺς μέχρις οὐρανοῦ. Μόλις τοῦτο ἐδημοσιεύθη, καὶ ἤρχησα νὰ δάκνω τὰ δάκτυλά μου.

Ἀλλὰ μὴ αἰτίαν πλέον δίδετε μεταμελείας,
Ἑλλήνες, εἰς ὅσους ψάλλουν πρὸς τὸ ἔθνος ὑμνοφίας.
Ἐβαρύνθη ὡς Κασάνδρα ἡ μεμψιμοιρὸς μου Μοῦσα
Δυστυχίας προνοοῦσα

Εἰς τοῦ νέου μας Ἰλίου νὰ ὀδύρεται τὰ πάθη,
Νὰ ταφῶ εἰς τῆς ἐρήμου ἐπεθύμησα τὰ βᾶθη,
Ἄφ' οὗ ὅλην τὴν χορείαν τῶν κυρίων ὀνομάτων
Σβύσω ἀπὸ τὰς σελίδας ὅλων μου τῶν ποιημάτων.

Ἔνας, ὅστις μ' αἵματός μας ἤθελε ῥοὰς εὐρείας,
 Νὰ ποτίσῃ τὸ βλαστῆσαν δένδρον τῆς Ἐλευθερίας,
 Ἐγεινεν ἰτέα, ἥτις ὅταν σείεται στενάζει,
 Κ' εἰς τῶν κλάδων τῆς τὴν θραῦσιν αἷμα μαῦρον ἀποστάζει,
 Ἄλλον, ὅστις ν' ἀκοντίσῃ δηλητήριον ἐξήτει,
 Μὲ τοὺς κρίκους τῆς οὐρᾶς του δράκων φοβερός τυλίττει,
 Αἰ δὲ δύο τῶν οὐσίαι συνεφύρθησαν εἰς μίαν,
 Δι' αὐτὸ τὴν ὄψιν ἔχει καὶ ὠχρὰν καὶ ἀπαισίαν.

Ὁ ἐμπρός τοῦ βασιλέως τὴν ἰσόδιον ψηφίσας;
 Γερουσίαν, ἀλλ' ἐξαίφνης ὕστερον παλινωδῆσας (*),

(*) Εἰς τὴν ἐφημερίδα τῆς Μελέτης, ΤΟ ΣΑΡΤΟΦΥΛΑΚΙΟΝ, διὰ τῆς δημοσίας δημοσιεύονται διάφορα κλοπιμαῖα ἔγγραφα Ὑπουργῶν καὶ Πρέσβειων, ἀνέγνων ἐσχάτως ἀπόκρυφον τῶν Κυρίων Ἀνδρέου Μεταξᾶ καὶ Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτου ἀλληλογραφίαν, τὴν ὅποιαν καταχωρίζω κατωτέρω ἀπαράλλακτον ὡς δυναμένην νὰ ἐπιχύσῃ φῶς εἰς τὴν ὑπουργικὴν μεταβολὴν τῆς 11 Φεβρουαρίου. Ὅτι δὲ μ' ἐφάνη παράδοξον εἶναι ὅτι σήμερον ἡ ἐλληνικὴ Διπλωματεῖα ἐκφράζει τὰς ἰδέας τῆς διὰ μύθων καὶ παραβολῶν.

Ο Κ. Α. ΜΕΤΑΞΑΣ ΠΡΟΣ ΤΟΝ Κ. Α. ΜΑΥΡΟΚΟΡΔΑΤΟΝ.

Ἀθῆναι. 7 Ἰανουαρίου 1844

Συναδελφέ!

Ἀνάγκη κατεπεΐγουσα μεταρρυθμίσεως τοῦ Ὑπουργείου πρὸ τῆς συζητήσεως τοῦ περὶ δημοσίων ἐπαγγελημάτων Ψηφίσματος καὶ τοῦ περὶ Γερουσίας Ἀρθροῦ τοῦ Συντάγματος. Ἐγὼ καίτοι ἀσθενής, ἀναδέχομαι τὴν Γραμματεῖαν τῶν Ἐσωτερικῶν καὶ τὴν Προεδρείαν ἐνταυτῷ διὰ τὸ καλὸν τοῦ ἔθνους. Ὁ φίλος μου ῥήτωρ, ὁ τόσον ἔνθερμος ζηλωτὴς τῶν Κανόνων Κύριος Κωνσταντῖνος Ζωγράφος, κατεπεΐσθη ν' ἀναλάβῃ τὸ βάρος τῶν Ἐκκλησιαστικῶν ὑποθέσεων διὰ τὸ καλὸν καὶ αὐτὸς τοῦ ἔθνους. Εὐχαρστηθῆτε καὶ ἡ Ἐξουχότης σας νὰ διευθετήσῃτε τὰ τῆς Οἰκονομίας. Πρὸς τί ἄρα οἱ τόσοι δισταγμοί σας, οἱ τόσοι ἐπαμφοτερισμοί σας; Τί σημαίνει ὁ μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῆς Ἐθνოსυνελεύσεως σχηματισμὸς τοῦ ὑπουργείου; Ἡ τοιαύτη ἀναβολὴ δὲν ἤθελε δώσει δικαίας ὑπονοίας ὅτι ζητοῦσι τινες νὰ ἰδῶσι πρότερον ἐνισχυμένον τὸν βασιλέα καὶ νὰ ἀποφασίσωσιν ἔπειτα περὶ τῆς τύχης μου; Ὅταν διαλογίζωμαι τὴν πολλὴν εἰλικρίνειαν μὲ τὴν ὅποιαν σᾶς ἐπροσκάλεσα μετὰ τὰ νυκτερινὰ τῆς Τρίτης Σεπτεμβρίου, καὶ τὴν ὀλίγην, μὲ τὴν ὅποιαν ἀνταποκρίνεσθε σήμερον, ἐνθυμοῦμαι τὸν ἀκόλουθον μῦθον, τοῦ ὁποίου τὴν ἐξήγησιν ἀφίνω εἰς τὴν διπλωματικὴν σας ἀγχίνουαν.

Ἀλ' ὥπῃς ἀνέβαινε φραγμόν' ἐπειδὴ δὲ ὀλισθήτασα ἐκινδύνευε νὰ πέσῃ, ἔδραξε βάτον' ἄλλ' εἰς τὰ κέντρα ἐκείνης αἱματώστασα τοὺς πόδας, α Ἀλοί-

Εἰς τὴν μαῦρην του τί κάμνει σήμερον ἀπελπισίαν;
Μὴν εἰς νέαν νὰ μᾶς φέρῃ προσπάθῃ δοκιμασίαν;
Εἰς τὰς φλογεράς ἀθύσσους ὅταν ὅλος πληγὰς γέμων,
"Ἐπescen κεραυνωμένος ὁ ἐπαναστάτης δαίμων.
Δίς καὶ τρίς τὰς συντριφείσας γύρω εἶδε φάλαγγάς του,
Ἐπανάστασιν δευτέραν μελετῶν κατὰ τοῦ Πλάστου . . .

Ἄλλὰ πάλιν παρεκθαίνεις, ἐκτραχιλισμένη Μοῦσα,
Εἰς τὴν ἄτακτον ὀργὴν σου τὰ πρωῦστερα λαλοῦσα.

Ἀπὸ τὸν χρυσοῦν σου δίφρον ἔπesces ὡς ὁ Φαέθων;
Ἀπεσθύσθης, τῆς Συνόδου ποταμὲ Πυριφλεγέθων;

μονον ! ἔκραξε· κατέφυγα πρὸς σέ, καὶ χειρότερα ἔπαθα.—Πλὴν ἔσφαλες, καλή μου, εἶπεν ἡ βγάτος, ζητήσασα νὰ δράξῃς ἐμέ, ἥτις συνηθίζω νὰ δράττω πάντας. »

Ο Κ. Α. ΜΑΥΡΟΚΟΡΔΑΤΟΣ ΠΡΟΣ ΤΟΝ Κ. Α. ΜΕΤΑΞΕΑΝ.

Ἰπὸ τὴν αὐτὴν ἡμερομηνίαν.

Συναδελφέ !

Εἶδα ὅτι διὰ τὸ καλὸν τοῦ ἔθνους, καίτοι πάσχων σπεύδετε νὰ ἐπιφορτισθῇτε μετὰ τῆς Προεδρείας τὴν Γραμματείαν τῶν ἐσωτερικῶν, διὰ τῆς ὁποίας σκοπεύετε διὰ τὸ καλὸν πάλιν τοῦ ἔθνους νὰ διευθύνετε τὰς προσερχεῖς ἐκλογὰς τῶν Βουλευτῶν. Ἐπευφημῶν εἰς τὴν τοιαύτην πατριωτικὴν προθυμίαν σας, εἶμαι βέβαιος ἐπίσης καὶ περὶ τοῦ θεῖου πρὸς τοὺς Κανόνας ἔρωτος, ὅστις φλέγει τὴν καρδίαν τοῦ εἰλικρινοῦς ῥήτορος καὶ φίλου σας. Ἀλλὰ μὴ λαθὼν μέρος εἰς τὰ τῆς Τρίτης Σεπτεμβρίου καὶ μάλιστα εἰς τινὰς κυβερνητικὰς ἀνωμαλίας ἐπισυμβάσας εἰς τὴν Πρωτεύουσαν καὶ εἰς τὰς ἐπαρχίας, λυποῦμαι ὅτι δὲν δύναμαι νὰ ἀναλάβω μετὰ τῆς Ἐξοχότητός σας τὴν εὐθύνην τοῦ παρελθόντος. Τοῦτο δὲν πρέπει νὰ ψυχράνῃ τὴν μεταξύ μας φιλίαν, διότι πρὸς εὐχαρίστησίν σας θέλω συμμεθεῖναι τοῦ Ἰπουργείου μετὰ τὴν διάλυσιν τῆς Συνελεύσεως. Ἐπειδὴ δὲ εἰς τὴν παιδικὴν ἀφέλειάν σας μὲ ἀπευθύνετε μῦθον χαριέστατον, σὰς ἀποστέλλω καὶ ἐγὼ ἄλλον ὡς ἀντίδωρον, εὐρίσκων ὅμως παράξενον, ὅτι κατηντήσαμεν νὰ πέμπωμεν ὁ εἰς πρὸς τὸν ἄλλον μύθους.

Ἀλώπηξ καὶ τράγος διψῶντες κατέβηθον εἰς φρέαρ. Ἀφ' οὗ ἔπιαν, ὁ τράγος ἐσκέπτετο περὶ τῆς ἀνάδου. « Ἐχε θάρρος, τὸν εἶπεν ἡ ἀλώπηξ· ἐπενόησα χρῆσιμόν τι πρὸς σωτηρίαν καὶ τῶν δύο· στάσου σὺ ὀρθίος ζηρίξας τοὺς ἐμπροσθίους πόδας εἰς τὸν τοῖχον· ἐγὼ δὲ διὰ τῶν νώτων σου πηδήσασα ἔξω, θέλω μετὰ τοῦτο ἀνασπάσει καὶ σὲ ἀπὸ τοῦ φρέαρ. » Ὁ τράγος ὑπήκουσεν. Ἀλλ' ἐκεῖνη, ἀφ' οὗ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐξεπήδησεν, ἐλησμόνησε τὰς συνθήκας καὶ σκιρτῶσα περὶ τὸ στόμιον τὸν ἐνέπαιζεν.

Ὁ μῦθος δηλοῖ τι περὶ τῆς γραμματείας τῶν Ἐσωτερικῶν. . . τὸ ἀφίνω εἰς τὸ διορατικὸν τῆς Ἐξοχότητός σας.

Φαρμακίδη, ἀγορήωσου! Ἑρμαῖον εἰς τὴν Ῥωσίαν,
 Τὴν Ἑλληνικὴν ἐκεῖνος παραδίδει ἐκκλησίαν,
 Καὶ τὴν Σύνοδον τοῦ Κράτους, βασιλίδα δέκα ἔτη,
 Ὑπὸ τὴν ποιμαντορίαν τοῦ Πατριαρχείου θέτει.
 Ἰδοὺ ἄτρομος ἡ Ἑρις ἡ θρησκευτικὴ προβαίνει,
 Ἐξ ἑνὸς Μοναστηρίου ὅπου ἔκειτο κρυμμένη.
 Τὴν αἰμόφυρτόν της κόμην, τὴν εἰς τοὺς ἀνέμους πάντας,
 Ἀφειμένην, μὲ Κανόνων περιέδεσεν ἱμάντας.
 Καὶ φορεῖ μακρὺν μανδύαν, σύρραπτον ἐκ διαφόρων,
 Διατάξεων κ' Ἑδίκτων παλαιῶν Αὐτοκρατόρων.
 Ἔρχεται εἰς τοῦ Ἁγίου Οἰκονόμου τὴν οἰκίαν,
 Καὶ αὐτὸς τὴν πατρικὴν του δαψιλεύων εὐλογίαν.
 Περὶ τὸν λαιμόν της βάλλει ἐν τῶν δύο πολυτίμων,
 Ἐκ σμαράγδου καὶ σαπφήρου Ῥωσικῶν του παρασήμων.
 Εἰς τὸν Ὀμίλον τοῦ ἔθνους γαυριῶσα τρέχει τότε·
 Λεῖπousι δὲ τῷ Κυρίῳ καὶ τῇ Πίστει στρατιῶται;
 Ὁ Σχινᾶς τὰ κράσπεδά της ὡς Διάκονος βαστάζει,
 Καὶ μὲ ὥσανα μυρία ὀπισθεν τὴν θυμιάζει.
 Ἀλλὰ μ' ἕναν ὁ Τρικουπῆς Συνταγμάτων βαρὺν τόμον,
 Εἰς τὴν χάραν, εἰς τὸ στήθος, εἰς τὸν ἕναν κ' ἄλλον ὤμον.
 Σταυρωτὰς πληγὰς τὴν φέρει, τοὺς δαυλοὺς της ὅλους σβύνει,
 Καὶ αὕτῃ καπνὸν δυσώδη φεύγουσα ὀπίσω χύνει (*).

(*) Διὰ τοῦ ἐννάτου Ἀρθροῦ τῆς Γνώμης τῶν Ἀρχιερέων, ἥτις διενεμήθη ἔντυπος, ἐπροτείνετο εἰς τὴν Ἐθνοσυνέλευσιν νὰ ἐνεργήσῃ διὰ τῆς Κυβερνήσεως ὥστε ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης γ' ἀναγνώρισῃ τὴν Ἑλληνικὴν Ἐκκλησίαν. Ἐπειδὴ δὲ πᾶς ὁ ζητῶν παρ' ἄλλου τὴν ἀναγνώρισιν τῆς ὑπάρξεώς του κηρύττεται οἶκον ἐξηρητημένος, ἂν κατὰ διαταγὴν τῆς Ὀθωμανικῆς Ἀρχῆς ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει Σύνοδος δὲν ἀνεγνώριζε τὴν ἐν Ἀθήναις, τότε ἰδοὺ διενέξεις, ἰδοὺ σχίσματα, ἰδοὺ δύο δυνάμεις ὠθοῦσαι κατ' ἐναντίαν ἑκατέρᾳ τὴν Ἑλλάδα, ἡ μὲν τῆς ἐλευθερίας εἰς τὰ πρόσω, ἡ δὲ τῆς θρησκείας εἰς τὰ ὀπίσω.

Ὁ Κύριος Μιχαὴλ Σχινᾶς ἐστήριξε τὴν πρότασιν ταύτην· ἀλλ' εὐτυχῶς δὲν εἰσηκούσθη, καὶ ἡ ἑλληνικὴ Ἐκκλησία ἐκηρύχθη δογματικῶς καὶ κανονικῶς ἡνωμένη μετὰ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἀλλ' αὐτοκέφαλος.

Οὔτε εἰς τὸν Κύριον Μ. Σχινᾶν, οὔτε εἰς τοὺς Ἀρχιερεῖς ὑποθέτομεν σκοπὸν τινα ἐπιβουλὴν, ἀλλ' ὅπως ἀναφέρομεν τὰ πράγματα ὡς συνέβησαν.

Πλὴν ἀκούεται τὸν ἦχον τῶν σαλπύγγων καὶ τυμπάνων;
 Μήπως ἡ ἀρχαία πάλη ἐπανῆλθε τῶν Τιτάνων;
 Ὅχι· σείουν κατὰ πάντων τῶν ὁμογενῶν τὸ δόρυ,
 Δύο τῆς Πελοποννήσου ἥρωες τεττιγοφόροι,
 Καὶ τὴν πάροιχον Ἑλλάδα ὡς φυλὴν τῶν Ἰουδαίων,
 Εἰς τὸν χάρτην ἀποκλείουν τῶν πολιτικῶν δικαίων (*).

(*) Ἦτον ἡμέρα Κυριακὴ, ὅτε ὑπὲρ τοὺς τεσσαράκοντα Πληρεξούσιοι ἐξέχυσαν εἰς τὴν κεχροπίαν πόλιν τεσσαράκοντα θέματα ἄρρητα καὶ ἀθέμιτα περὶ τοῦ δημοσίου δικαίου τῶν Ἑλλήνων.

Ὁ τριποδηλάτος Κωνσταντῖνος Ζωγράφος ἔγραψε τὸ ἰδικόν του προσαρμόσας τοῦτο κατὰ τὴν συνθήειάν του εἰς τὸ « Ἡεῖς, ἀφίξεις οὐ θνήξεις ἐν πο-
 λέμφ. »

Ὁ πνευματώδης Σπύρος Μήλιος ἡγάριν πιδιᾷς, νομίζω, διαιρέσας ὅλους τοὺς μετὰ τὸν ἀγῶνα ἐλθόντας Ἑλληνας εἰς τρεῖς χλάσεις καὶ τοὺς μὲν περράσαντας ἀπὸ τὴν μεγάλην κάθαρσιν, τῶν εἴκοσιν ἐτῶν κατατάξας εἰς τὴν πρώτην, τοὺς δὲ ἀπὸ τὴν τῶν δεκαπέντε εἰς τὴν δευτέραν, τοὺς δὲ ἀπὸ τὴν τῶν δώδεκα εἰς τὴν τρίτην, ἔγραψεν εἰς τὴν Κίαν νὰ τῷ στείλασι τὰ διακριτικὰ ἐνδύματα καὶ πτερὰ τῶν ἐπτὰ τάξεων τῶν Μανδρινῶν διὰ νὰ τὰ φορέσωσι καὶ οἱ βαθμολογούμενοι του.

Ὁ Ἰωάννης Φαρμάκης, ὅστις εἶναι μὲν γενναῖος πολεμιστής. ἀλλ' ἐννοεῖται ὅτι δὲν ἐσπούδασεν εἰς τὰ στρατόπεδα κατὰ βάθος τὸν Βουρλαμάκην καὶ τὸν Πουφاندόρπον, ἔγραψε καὶ αὐτὸς Τροπολογίαν περὶ τοῦ πολιτικοῦ δικαίου τῶν Ἑλλήνων ὡς δὲ νὰ ἦσαν οἱ χάλικες τῆς Ἑλλάδος ἀδάμαντες, ἀπῆτησεν ἀπὸ τὸν ἐρχόμενον εἰς τὴν Ἑλλάδα ὁμογενῇ νὰ κατοικήσῃ σταθερῶς εἰς αὐτὴν εἴκοσι χρόνους καὶ νὰ ἀποκτήσῃ τοῦλάχιστον δέκα χιλιάδων δραχμῶν ἀκίνητον περιουσίαν, ἂν ἤθελεν ἐπὶ τέλους νὰ λάβῃ τὴν ἐπιτυχίαν νὰ ψηφίσῃ εἰς ἓν χωρίον τὸν αὐτόχθονα ζευγηλάτην Δημοτικὸν Σύμβουλον.

Καὶ ἄλλοι ἀκόμη δημοκρατικώτατοι Κύριοι ἐζήτησαν νὰ καταστήσωσι τὴν Ἑλλάδα, ἥτις τὸ πάλαι εἶχεν εἰς τοὺς κόλπους της τὰ Ἠλύσια, κόλασιν ἐρήμην, νὰ χαράξωσι γύρω της τοὺς ἀνυπερβάτους κύκλους τοῦ Δάντου καὶ νὰ γράψωσιν εἰς τὴν μέλαιναν πύλιν της μὲ φωσφορικοὺς χαρακτῆρας.

« Ἐντεῦθεν ἡ ὁδὸς πρὸς τὴν πολιτείαν τῶν θαρρῶν »

» Ἐντεῦθεν ἡ ὁδὸς πρὸς τὴν χώραν τῆς αἰωνίας λύπης »

» Ἐντεῦθεν ἡ ὁδὸς πρὸς τὴν κατοικίαν τῶν ἀπολωλότην »

» Ἀφετε τὴν ἐλπίδα σεῖς οἱ ἐμβαίνοντες. »

Ἀλλὰ τούτων ὅλων αἱ παντοῖαι γνῶμαι, καθὼς αἱ πρωτοφανεῖς ποιήσεις τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος συγχωνευθεῖσαι εἰς τὴν κεφαλὴν τοῦ Ὀμήρου παρήγαγον τὴν Ἰλιάδα, οὕτω καὶ αὐταὶ συμφωρθεῖσαι εἰς τὴν μεγάλην κεφαλὴν τοῦ Ὀλυμπίου Ῥήγα Παλαμίδου παρήγαγον ἓν ἀριστοῦργημα Σχεδίου, τοῦ

Πρὸς τὰ τείχη τῆς Κορίνθου ῥίψασπιν τὸν ἕνα εἶδα,
 Καὶ παρέτησεν ὁ ἄλλος λειποτάκτης τὴν πατρίδα.
 Λύκοι τῆς νομοθεσίας, μ' ἔργα λύκων οἱ πανοῦργοι,
 "Ηλπισαν νὰ φημισθῶσιν εἰς τὸ ἔθνος μας Λυκοῦργοι.

"Ω μανία! εἰς γῆν, ὅθεν ἄλλοτε τὸ τοῦ Θησέως,
 Ψήφισμα ἐξῆλθε κράζων εἰς τὴν Προποντίδα ἕως.
 « Δεῦρο ἔτε, λεῶ πάντες! » κ' ἔφερε τὴν πανδημίαν,
 Εἰς τῶν ἀραιῶν καὶ τότε Ἀθηνῶν τὴν ἐρημίαν.

ὁποίου χίλια εἰς λευκότερον χάρτην ἀντίτυπα διεισιράσθησαν ἐντὸς τοῦ πε-
 ριβόλου τῆς ἐθνικῆς Συνελεύσεως· ἰδοὺ αὐτολεξεῖ τὰ οὐσιωδέστερα ἐδάφια του.

» Πολῖται "Ελληνες εἰσὶν

» Οἱ αὐτόχθονες κάτοικοι τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπικρατείας·

» "Οσοι ὁμόθηρσκοι καὶ φιλέλληνες ἐλθόντες εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπικρά-
 τειαν καὶ διαμείναντες διαρκῶς συμμετέσχον τοῦ ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἀγῶνος
 » μέχρι τέλους τοῦ 1827 καὶ ἐγκατασταθέντες κατοικοῦσιν ἐν αὐτῇ ἐγγε-
 » γραμμένοι ὄντες εἰς τινὰ δῆμον·

» "Οσοι ὁμόθηρσκοι ἐλθόντες εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τοῦ 1828 μέχρι τοῦδε ἐγκα-
 » τεστάθησαν καὶ ἐκατοίκησαν ἐντὸς αὐτῆς ἐγγραφέντες καὶ εἰς τινὰ δῆμον.

» Δεκτοὶ δὲ εἰς τὰ δημόσια ἐπαγγέλματα εἰσὶν

» Οἱ ἀπὸ τοῦ 1828 ἐλθόντες μετὰ τετραετίαν ἀπὸ τῆς ἐκδόσεως τοῦ
 « παρόντος Συντάγματος κ.τ.λ. »

Τοιοῦτοτρόπως ὅλοι σχεδὸν οἱ ἀγωνισταὶ καὶ οἱ ἀπὸ τοῦ 1828 ἔτους μέ-
 χρι τοῦ 1835 ἐλθόντες "Ελληνες, ὡς μὴ ἐγγραφέντες εἰς κἀνένα δῆμον, ἔμε-
 νον Εἴλωτες εἰς τὴν Ἑλληνικὴν γῆν καὶ ὁ γεννάδης Ῥήγας μ' ἕνα μόνον
 ὀδελισμόν ἔσθυνεν ἀπὸ τὸν κατάλογον τῆς πολιτικῆς ζωῆς ὑπὲρ τὰς ἑκατὸν
 πενήντα χιλιάδας ἀνδρῶν· ἐπειδὴ δὲ δὲν ἐπέτρεπεν εἰς τοὺς μετὰ τὸν ἀγῶνα
 ἐλθόντας νὰ λαμβάνωσιν ὑπουργήματα, εἰμὴ μετὰ εἰκοσαετῇ ἐν τῇ Ἑλλάδι
 διαμονῇ των, μὲ τὴν αὐτὴν βεβαίως συγκατάθεσιν ἤθελεν ἀπαιτήσῃ καὶ
 ἀπὸ τοὺς ἐλευσομένους τὴν αὐτὴν χρονικὴν περίοδον. Ἔργα μὰ τὸν Θεὸν
 ἡράκλεια καὶ ἄξια τῆς Μνημοσύνης!

Ἀλλὰ τί συνέβη καὶ εἰς αὐτὸν καὶ εἰς τὸν κορυφαῖον τῶν ὁπαδῶν του Δη-
 μήτριον Περούχαν; ὅτι κατὰ τὴν Ἀποκρέων εἶδετε εἰς τὸ μελόδραμα τῆς
 Λουκρητίας Βοργίας, τὴν ὁποίαν πολλοὶ ἐχθροὶ τῆς, ἐκ διαφόρων μερῶν συν-
 ερχόμενοι καὶ ἀποσπῶντες τὴν προσωπίδα τῆς, ἰξυβρίζουσιν ὁ μὲν δι' ἕν ἄ-
 νόμημά τῆς, ὁ δὲ δι' ἄλλο, αὐτὴ δὲ μένει ἄφωνος καὶ ἀκίνητος. Ἐπιλείπει
 με ὁ χρόνος διηγοῦμενον ὑπὸ πόσα βέλη τοὺς ἔρριψαν τραυματίας κατὰ γῆς,
 καὶ διέθησαν ἐπὶ τοῦ σώματός των οἱ γενναῖοι τοῦ Ἑλληνισμοῦ ὑπέρμαχοι
 Ῥέντης, Πετσάλης, Ἀξελῆς, Κομπότης, Σῆμος, Πάικος, Περίδης, Κωλέττης
 καὶ Μαυροκορδάτος. Ἐν τούτοις τὸ κακὸν ἐλαττώθη μὲν, ἀλλὰ δὲν ἐθεραπεύθη.

Τώρα ἑλληνηλασία τερατώδης μελετᾶται,
 Καὶ Ζακχαῖοι ἐδῶ δύο τὴν κινουσί παραστᾶται.
 Εἰς μαρμάρινον, ὦ Ἕλλην, καὶ εἰς μέγαν στυλοβάτην,
 Φεῦ! ὁ Συνταγματικὸς σου Θρόνος τίθεται εἰς μάτην.
 Ἡ πατρίς παρὸν δὲν ἔχει, ἡ πατρίς δὲν ἔχει μέλλον,
 Ἀν ἐντὸς τῆς Χερσονήσου τὴν Ἑλλάδα περιστέλλων
 Δὲν παραδεχθῆς ὡς ἴσης Πολιτείας συμπολίτας,
 Ἡπειρώτας, Μακεδόνας, Θρᾷκας, Θετταλοὺς καὶ Κρήτας.
 Ὅτε ἡ ἐν Συρακούσαις ἀγορὰ δι' ἐρημίαν,
 Τόσσην βᾶτον καὶ βοτάνην ἐξεβλάστησε βαθεῖαν.
 Ὡστε ἵπποι τὴν κατῴκουν, τὴν ἐνέμοντο δορκάδες,
 Κ' ἔμεναν τῆς Σικελίας ἄβατοι αἱ πεδιάδες.
 Ἐγραψεν ὁ Τιμολέων πρὸς τὰς ἑλληνίδας πόλεις,
 Τῆς Ἑλλάσσοнос Ἀσίας καὶ τῆς Ἰταλίας ὅλης.
 Ὅτι τὴν Διονυσίου καταλύσας τυραννίδα,
 Ἔδιδεν εἰς ὅλους ἴσῃ καὶ αὐτόνομον πατρίδα.
 Δέκα δὲ εἰς τὴν φωνὴν του μυριάδες οἰκητόρων,
 Ἐφεραν εἰς τὸ αὐτόχθον ἐκεῖ γένος ζωῆς πόρον.
 Καὶ σὺ θέλεις τὴν Ἑλλάδα τῆς Ἑλλάδος ν' ἀποτέμῃς,
 Εἰς κατοίκους καὶ παροίκους χάριν ἄνισον νὰ νέμῃς! . . .
 Λάλει τολμητρία Ῥῆγα! δέλαιε Περούκα, λάλει!
 Ὅταν ἡ κατὰ βαρβάρων ἤρχησεν ἐκείνη πάλῃ,
 Ὅταν πέντε Ὑψηλάνται, Σοῦτσοι δύο Ἠγεμόνες,
 Ἐκhrύττοντο τοῦ ἔθνους εἰς τὸν Ἰστρον κηδεμόνες.
 Κ' ἐπιπταν αἱ τῶν Προϋχόντων κεφαλαὶ ὡς οἱ ἀστάχεις,
 Σεῖς ἐδίδετε, σεῖς νάννοι, σεῖς τὸ σύνθημα τῆς μάχης;
 Διὰ τὴν ἐθνεγεσίαν δὲν κατεδικάσθη μόνῃν,
 Ὁ τῆς νέας Ῥώμης τότε Πατριάρχης εἰς ἀγχόνην;
 Τὰς πυρφόρους ναῦς ὠδήγουν χεῖρες μόνον τῶν Ὑδραίων,
 Ἡ καὶ τῶν Ἰόνων χεῖρες, ἡ καὶ τῶν Κυδωνιέων;
 Δὲν ἐσήκωσαν τὰ ὅπλα κατὰ τοῦ κοινοῦ τυράννου

Οἱ πολεμισταὶ τοῦ Ἄθω, τοῦ Ὀλύμπου καὶ Λιβάνου.
 Καὶ ἡ Κρήτη καὶ ἡ Σάμος καὶ ἡ Χίος καὶ ἡ Κάσος ;
 Εἰς τὴν Νάουσταν ὁ γέρον Ἀετὸς ὁ Καρατάσσος.
 Ὅταν ἔβλεπε τὴν ὅλην φωλεάν του ἀρπαγμένην,
 Καὶ τὴν γραίαν σύντροφόν του εἰς τὸν τοῖχον σταυρωμένην,
 Ἐπρονόει ὅτι δύο ξενηλάται ῥητορίσκοι
 Ἦθελαν τὸν ἐθνισμόν του νόθον σήμερον εὐρίσκει;
 Ἐπειδὴ λοιπὸν συμφώνως ἐδῶ ἔδραμε τὸ Γένος,
 Καὶ συνέστησε πατρίδα κἀνεῖς Ἑλλήν ἐδῶ ξένος.
 Καὶ καθέδρα τῶν Ἑλλήνων τῶν δεδουλωμένων εἶναι,
 Ὡς ἡμῶν τῶν ἐν Ἑλλάδι ἐλευθέρων αἱ Ἀθῆναι.

Τὴν ἐντὸς κ' ἐκτὸς Ἑλλάδα θεωρῶν ὡς μίαν χώραν,
 Μάταιος, ἐγὼ εὐχόμεν νὰ ἰδῶ τὴν λαμπρὰν ὥραν,
 Ὅταν τοὺς προπάτοράς μας μιμηθέντες Ἀθηναίους,
 Γράψωμεν καθὼς τὸ πάλαι Ψήφησμα τοῦ Περικλέους
 » Οἱ ὀπήποτε Ἀσίας ἢ Εὐρώπης κατοικοῦντες
 » Ἑλληνες καὶ τὴν πατρίαν φωνὴν ταύτην ὀμιλοῦντες
 » Εἰς Ἀθήνας Παραστάτας ν' ἀποστείλλωσι συγχρόνως,
 » Τὰ περὶ κοινοπραγίας συσχεπτόμενοι συμφώνως ».
 Νὰ ἰδῶ ἐγὼ τὴν ὥραν ἐπερίμενα ἐκεῖνην,
 Ὅταν κλείσωμεν καὶ πάλιν τὴν τοῦ Κίμωνος εἰρήνην
 Καὶ οἱ Ἑλληνες τὰς χώρας τῆς Εὐρώπης νεμηθῶσιν,
 Οἱ δὲ Βάρβαροι ἐκείθεν τοῦ Βοσπόρου μεταβῶσιν . . .

Εὐγε, γηραὲ Κωλέττη! εὐγε Ἡπειρώτῃ Πυρρε!
 Εἰς τὴν γῆν αὐτὴν ἰδέας ἐλευθέρας καὶ σὺ σπεῖρε!
 Ἀνεδείχθης τὴν δεκάτην πέμπτῃν Ἰανουαρίου.
 Ὑψηλὸς ὡς μία στήλη τοῦ Διὸς τοῦ Ὀλυμπίου.
 Εἰς σέ ἄλλοτε, Κωλέττη, ὡς εἰς πλάτανον λειμῶνος
 Ἡ μεγάλη ἐχειμάσθη γενεὰ ἡ τοῦ ἀγῶνος.
 Πλὴν τοὺς παλαιούς ὑβρίζει κλῶνάς σου ἡ νεωτέρα
 Τώρα, ὅτε ἡ εὐδία ἐπανέτειλεν ἡμέρα.

- Ἴδου ἔρχεσθαι καὶ φέρων Νέστορος τὴν βικτηρίαν
 Τὴν ἀπλὴν αὐτὴν προφέρεις καὶ καλὴν δημηγορίαν·
 « Ἡ Ἑλλάς ἐν μέσῳ κεῖται τῆς Εὐρώπης καὶ Ἀσίας,
 » Γέφυρα τῆς ἀενάου τῶν ἐθνῶν ὁδοιπορίας·
 » Μὲ τὴν μίαν τῆς παλάμης τὴν Ἀνατολὴν ἐγγίζει,
 » Μὲ τὴν ἄλλην τῆς τὴν Δύσιν, κ' ἐχθρὰς οὐσας τὰς σχετίζει·
 » Ἡ βασίλισσα τοῦ κόσμου Ἰταλία ἐνεκρῶθη·
 » Ἡ Ἑλλάς ὦ κλέος! μόνη ἔπαισεν, ἀλλ' ἀνωρθώθη·
 » Μὲ τὴν πτωσὶν τῆς τὰ φῶτα εἰς τὴν Δύσιν εἶχε χύσει·
 » Μὲ τὴν ὀρθωσὶν τῆς θέλει τὴν Ἀνατολὴν φωτίσει.
 » Ἄν διηρημένη πάλαι εἰς ἐχθρὰς Δημοκρατίας,
 » Ἔσπελλεν εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ Λιβύαν ἀποικίας
 » Καὶ μὲ τὸν Ἀλέξανδρον τῆς ἔμβαινε τὸν Μακεδόνα
 » Δι' ἀψίδων νικηφόρων εἰς αὐτὴν τὴν Βαβυλῶνα,
 » Σήμερον ὑπὸ τὸ σκῆπτρον ἐνωμένη βασιλέως
 » Μέλλει νὰ ὑπερτερῇ καὶ τὸ παλαιὸν τῆς κλέος;
 » Δι' αὐτὸ τῆς νῦν Ἑλλάδος, ἀδελφοί, ὁ Χάρτης πρέπει
 » Πρὸς τὴν τύχην τῆς μελλούσης ταυτοχρόνως ν' ἀποβλέπη
 » Καὶ νὰ μὴν ἐμπεριέχῃ διχονοίας κἀνὲν γράμμα
 » Συνταχθεὶς διὰ τὸ ἔσω κ' ἔξω ἔθνος μας συνάμα,
 » Ὡς τὸ Εὐαγγέλιόν μας τὸ κατὰ τὸν Ἰωάννην
 » Τὸ μ' Ἑλληνικὴν γραμμὴν καὶ θεόδοτον μελάνην·
 » Κολοσσαίας ἀληθείας εἰς ἐκάστην του σελίδα,
 » Περιέχει διὰ πᾶσαν τὴν φυλὴν τὴν Ἑλληνίδα.
 » Μετὰ πόσων φεῦ! οἱ ἔξω Ἕλληνας καρδιοκτύπων,
 » Ὀνειρεύονται τὴν γῆν μας, τὸν ὥραϊον αὐτὸν κῆπον!
 » Ἀπὸ τὴν μεμακρυσμένην χώραν τῆς αἰχμαλωσίας,
 » Πόσοι βλέπουσι τὴν χώραν ταύτην τῆς ἐπαγγελίας;
 » Καὶ θρηνοῦσιν ὡς τὸ πάλαι ὁ λαὸς τῆς Ἰουδαίας,
 » Ὅστις παρὰ τοῦ Εὐφράτου ἐθρηνώδει τὰς ἰτέας!

» Πρὸ μικροῦ ἀπὸ τὰ τέλχη τοῦ Παλέρμου διαβαίνων,
 » Χιλιάδας ἐκεῖ εὗρον ἀδελφῶν ἀποικισμένων.
 » Τὴν αὐγὴν αὐτοὶ τοῦ Πάσχα μὲ λαμπάδας ἀναμμένας,
 » Ἀναβαίνουσιν εἰς ὄρους κορυφὰς χιονισμένας.
 » Καὶ μακρόθεν θεωροῦντες τὸν ᾠρίζοντα τοῦ Γένους,
 » Κράζουσι « Χριστὸς ἀνέστη ! » μ' ὀφθαλμοὺς δακρυβεγμένους. »

Μάταιαί σου παραινέσεις καὶ ἀνωφελεῖς μου θρήνοι !
 Ὑπὲρ τῶν κακῶν ἡ πλάστιγξ ῥέπει πάντοτε καὶ κλίνει.
 Ἀποβάλλεται τὸ Γένος διὰ δύο Ψηφισμάτων,
 Ἐξω τοῦ Βουλευτηρίου κ' ἔξω τῶν ὑπουργημάτων.

Ἐξακολουθεῖτε, Ῥῆγαι καὶ Περούκαι καὶ Πλαποῦται,
 Καὶ τὴν ἄμπελον τοῦ ἔθνους χωρὶς οἶκτον ἐκριζοῦτε !
 Διαιρεῖτε τὴν Ἑλλάδα εἰς Ἑλλάδα ἔσω κ' ἔξω.
 Τὸν μακρὸν φραγμὸν τῆς Κίνας ἀνυψοῦντες ἐν τῷ μέσῳ ! . .

Μὲ τὰς πτέρνας ἀσανδάλους, μὲ τὰς κόμας σας πενθούσας,
 Φύγετε ἀπὸ τὰς ὄχθας τοῦ θρηνώδους Ἰλισσοῦ σας.
 Μοῦσαι, φύγετε ! . . Κλεισθῆτε, Πανεπιστημίου θύραι ! . .
 Βάμβα, τὰ ἐξηκοντούτη βήματά σου ἔξω σύρε ! . .
 Σὺ, Ἀσώπιε, τὰ δῶρα τῶν γενναίων Ζωσιμάδων (*)
 Ἐπαρε κ' ἐν μέσῳ τρέξε τῶν ἀγρίων καὶ νομάδων ! . .

(*) Ὅχι μόνον οἱ Ζωσιμάδοι, ἀλλὰ καὶ διάφοροι ἄλλοι ὁμογενεῖς ἀπέ-
 στειλαν καὶ ἀποστέλλουσιν εἰς τὴν Ἑλλάδα πολλὰ καὶ μεγαλοπρεπεῖς δῶ-
 ρήματα, καθὼς ἄλλοτε οἱ τῆς Ἰωνίας, Λυδίας καὶ Θράκης Ἕλληνες ἀνέθετον
 εἰς τὸν ἐν Δελφοῖς ναὸν ῥιάλας χρυσᾶς, ἀμφορεῖς ἀργυροῦς καὶ ἀγάλματα
 χαλκᾶ, καθὼς, ὅτε ὁ ἅγιος Οἶκος ὑκοδομεῖτο εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα, οἱ ἐν τῇ
 γῇ τῆς αἰχμαλωσίας υἱοὶ τοῦ Ἰσραὴλ ἔπεμπον ἐκεῖ μετὰ δακρύων σκευή
 πολυτάλαντα καὶ χρυσίον πολλῆς ὀλκῆς· πολλοὶ δὲ αὐτῶν, ὅταν οἱ ὀφθαλμοὶ
 τῶν βαρυνητῶσι ἐκ τοῦ γήρατος, ἀποθνήσκοντες εἰς τὴν ἀλλοδαπὴν λέγου-
 σιν ὡς ὁ Ἰακώβ πρὸς τὰ τέκνα τῶν. « Μὴ θάψετε ἡμᾶς εἰς γῆν ἀλλογενῶν,
 » ἀλλὰ κοιμήσατε ἡμᾶς μετὰ τῶν πατέρων ἡμῶν εἰς τὸν τάφον αὐτῶν. »

Ἡ ἐν Ἀθήνας δημοσίᾳ Βιβλιοθήκῃ πλουτίζεται ὁσημέρῃ χάρις εἰς τὰς γεν-
 ναίας προσφορὰς τῶν ἔξω, χάρις εἰς τὸν ἄοκνον ζῆλον τοῦ ἐναρέτου Γεωργίου
 Τυπάλδου, ὅς τις, γράφων ὑπὲρ Ἑλλάδος καὶ πρὸς ὁμογενεῖς καὶ πρὸς ἀλλογενεῖς,

Δὲν μᾶς δίδουν στιγμὰς οὔτε νὰ λαλήσωμεν ὀλίγας,
Ὁ Πλαπούτας, ὁ Περούκας καὶ ὁ πατριώτης Ῥήγας.

Ὡς Σαμφῶν σὺ, Καραΐσκα, χρόνους δύο εἰς τὴν πλάττην,
Ἀνεσήκωσες τὸ βάρος τοῦ ἀγῶνός μας εἰς μάτην.

Κ' ἐσταμάτησες σὺ, Μάρκε, μὲ τὰς δύο σου παλάμας.

Τὴν Ἀνατολὴν καὶ Δύσιν εἰς τὰ δύο σύνορά μας.

Τὸ φῶς εἶδες τῶν Ἀγράφων; σὲ διώκουν αἱ Ἀθηναί,

Ἐγεννήθης εἰς τὸ Σούλι; ὁ υἱός σου ξένος εἶναι.

Καὶ τὰς μάχας σας εὐρίσκουν καὶ τὰς νίκας σας ὀλίγας.

Ὁ Πλαπούτας, ὁ Περούκας καὶ ὁ πατριώτης Ῥήγας.

Τέκνον τοῦ θυσιασθέντος Γεωργίου Ὀλυμπίου,

Ποῦ ὑπάγεις στερημένον ἄρτον τοῦ ἐπιουσίου.

Μὲ τὴν μαυροφορεμένην καὶ θρηγοῦσάν σου μητέρα;

Εἰς τὸ Σέχο δὲν ἐκάης, ἄθλιον, μὲ τὸν πατέρα.

Κ' ἐδῶ ἤλθες νὰ ζητεύης, ὀρφανόν μου, μὲ τὸν δίσκον;

Τίς φροντίζει καὶ ἂν κλαίης ἀπὸ πεῖναν ἀποθνήσκον;

Μετὰ τὸν ἀγῶνα ἤλθες εἰς ἡμᾶς στιγμὰς ὀλίγας;

Σὲ διώκουν ὁ Πλαπούτας, ὁ Περούκας καὶ ὁ Ῥήγας.

Τί ζητεῖς καὶ σὺ, τί θέλεις εἰς τὰ ἔσχατα τοῦ βίου,

Ἐσχατον καὶ σεπτὸν μέλος Οἴκου τοῦ Ὑψηλαντείου.

Οἴκου ὅστις εἰς τὸν τάφον ὡς παράσημόν του μόνον,

Ἐφερε δεσμωτηρίου ἀλυσίδας ἐπτὰ χρόνων;

τὴν παρίστα ὅχι εἰς δημοκρατίαν τῆς Ῥαγούζης, ἀλλ' ὡς γενικὴν πατρίδα
τῆς Ἑλληνικῆς φωνῆς. . .

Ἀλλὰ μὴν παύσετε, φίλοι τῆς πατρίδος Σίναι, Ῥάλλαι, Ῥοδοκανάκαι,
Τοσίσαι, Δεαναστίσαι, Κουμπάροι, μὴν παύσετε βοηθοῦντες τὴν μικρὰν αὐ-
τὴν φωλεάν, ἐκ τῆς ὁποίας, νεοσσὸς σήμερον ἀπτήν, ὁ ἀετὸς τοῦ Ἑλληνισμοῦ
θέλει μετ' ὀλίγον ἀπλώσει πτέρυγας μέχρι τῶν ῥῶν τοῦ Ἰστρου...

Καὶ σεῖς ὀλίγοι ἄθλιοι ῥητορίσκοι τοῦ Αὐτοχθονισμοῦ! γνωρίζω τὸν εὐγενῆ
χαρακτήρα τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους, θέλετε λάβει τὴν μέλαιναν ψῆφον τῶν
συμπολιτῶν σας εἰς τὰς ἐρχομένας ἐκλογὰς τῶν Βουλευτῶν, διότι πρὸς σᾶς
ἐπιστρέφοντας εἰς τὰς Ἐπαρχίας ὁ λαὸς θέλει ἀνεγερῆ μετὰ φρίκης λέγων
« Ἰδοὺ οἱ νέοι Παισιανίαι! Ἰδοὺ οἱ νέοι Κυροῖλοι! »

Μὴν ἐκ μέρους τῶν τεσσάρων ἀδελφῶν σου συμμαρτύρων,
 Ἦλθες ν' ἀσπασθῇς τὸ ἔθνος παραλύτους πόδας σύρων;
 Ἔξω, ἔξω τῆς Ἑλλάδος! γὰρ σὲ θάψουν γῆς ὀλίγας,
 Σπιθαμὰς δὲν σὲ χαρίζουν ὁ Περούκας καὶ ὁ Ῥήγας.

Ὡ τοῦ Ἱεροῦ μας Λόχου κόκκαλα διεσπαρμένα,
 Καὶ εἰς εἴκοσι χειμῶνων παγετοὺς ἐκτεθειμένα.
 Ὅσα ψαλμῳδίαν ἄλλην δὲν ἀκούσατε κηδείας,
 Παρὰ μόνον τὰς ἀπαύστους τῶν ἀνέμων θρηνηφείας,
 Ἀπὸ χώραν ἐγὼ ξένην εἰς τὴν Ἑλληνίδα ἔσω,
 Ἦθেলা ὡς εἰς ἀγκάλην μητρὸς φίλης γὰρ σὰς θέσω,
 Καὶ σὰς ὕψονα Μνημεῖον . . Πλὴν συντρίβων τὰς ὀλίγας
 Καὶ πεντελικὰς τοῦ πέτρας μὲ λιθοβολεῖ ὁ Ῥήγας . . .

Τὴν αὐγὴν ἐγὼ ἐκείνην ὅτε ὄχλου μαρινώδους,
 Καὶ συρίγματα καὶ ὕβρεις μ' ἔζωσαν εἰς τὰς τριόδους.
 Μὲ ἀργὸν καὶ γαῦρον βῆμα πρὸς τὸν οἶκον ἐφερέμην,
 Καὶ καθ' ὅλην τὴν μακρὰν μου σταύρωσιν ἐστοχαζόμην.
 Ὅτι μεγαλήτεροί μου κήρυκες τῆς ἀληθείας,
 Ἐπαθάν ὑπὲρ τοῦ πλήθους τὰς τοῦ πλήθους ἀδικίας.
 Μία πέτρα εἰς τὴν κνήμην, ἄλλη μ' εὔρεν εἰς τὴν πλάτην,
 Ἐγὼ δὲ εἰς τὸν πλησίον εἶπα μόνον διαβάτην,
 α Ἐπαρε αὐτοὺς τοὺς λίθους καὶ ὁπόταν ἀποθάνω,
 α Βάλε τους ὁμοῦ μὲ ἄλλους εἰς τὴν κόνιν μου ἐπάνω ».
 Ἐπιθέτουσα εἰς ταύτην τοῦ λαοῦ τὴν ἀδικίαν,
 Ἡ Κυβέρνησις καὶ ἄλλην στυγερὰν παρανομίαν.
 Μ' ἐξωστράχισεν . . ἐπάνω πυροσκάφου νυκτοπλέων,
 Ὡς πυρόσκαφον τὸ στῆθος ἀπὸ φλόγας εἶχα καῖον . . .
 Ἡ βροχὴ τὴν κεφαλὴν μου ἔδερν ὑπὲρ τρεῖς ὥρας,
 Καὶ οὐδὲ τὴν αἰσθανόμην ἄναυδος ἐπὶ τῆς πρῶρας (*) . . .

(*) Ὁμολογῶ μυρίας χάριτας εἰς τὸν φιλογενέστατον Ἀνέστην Χατζόπουλον, ὅστις τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἔγενναίως μὲ ὑπεδέχθη καὶ ἀφειδῶς ἐξέθεσε τὴν πολυτάλαντον οἰκίαν του. Χρεωστῶ ἐπίσης εὐγνωμοσύνην εἰς τὸν λόγιον καὶ

Ἐξω τῆς Ἑλλάδος πάλιν φέρε με, πτερόεν πλοῖον!
 Φέρε με, ζεφύρου αὔρα, ἔξω τῶν στενῶν ὁρίων
 Μεταξὺ ἀλλοδαπῶν! . . .

Ἰδοὺ πάλιν ἀρμενίζω εἰς θαλάσσας ξένας ξένος,
 Ἰδοὺ ἄπατρις καὶ πλάνης πρὸς τὸ ἔξω τρέχω Γένος
 Χωρὶς πόθον καὶ σκοπὸν . . .

Σχίζω τὰ πελάγη ψάλλων ὡς ὁ ποιητὴς Ἀρίων,
 Μαλακύνεται ἀκούων καὶ ἀκολουθῶν τὸ πλοῖον
 Τοῦ Αἰγαίου ὁ δελφίν·

Ὅρφευς, τρέχω εἰς τὴν Θράκην ὅπου ἴσως αἱ ψοαί μου
 Ἡμερώσωσι γῆν ἄλλην, κ' εὐχόμαι εἰς τὴν τοῦ Αἴμου
 Ν' ἀποθάνω κορυφῇν.

Νέος καὶ τερπνὸς ὀρίζων! οὐρανοὶ γαληνιαῖοι!
 Τοῦ νεκροῦ ἀρχαίου κόσμου ἡ σκιά εἰς ταῦτα πλέει
 Τὰ ποιητικὰ νερά.

Ἐδῶ ἔτεκεν ὁ Λέσθος τὴν Σαπφῶ καὶ τὸν Ἀλκαῖον
 Εἰς τὴν Τέω, εἰς τὴν Σάμον ἔψαλλεν ὁ Ἀνακρέων
 Ὑπὸ Ἄλση σκιερὰ,

Τὴν πηγὴν σου ὡς ὁ Νεῖλος, Ὅμηρε, εἰς σκότος κλείων
 Νὰ φιλονεικοῦν τὴν δόξαν τῶν λαμπρῶν σου γενεθλίων
 Ἐπτὰ πόλεις θεωρεῖς;

Ἀλλὰ σώζεται ἡ ἔδρα (*) ὅπου ἐρράψθηδες, κοίλη,
 Κοίλη ἐπειδὴ ὡς Γίγας εἰς τὰ πέτρινά της χεῖλη
 Ἐπεκάθησες βαρὺς.

πνευματώδη φίλον μου Νικόλαον Νάζον καὶ εἰς τοὺς φιλελευθέρους ἐμπό-
 ρους τῆς Ἑρμουπόλεως, οἵτινες μὲ περιέβαλλον καταδικαζόμενον ὑπὸ τοῦ
 ἐξαπατηθέντος ὄχλου καὶ τοῦ ἀνθιπέτου Ὑπουργείου τῆς Τρίτης Σεπτεμβρίου.

(*) Εἰς τὴν Χίον πλησίον τῆς λεγομένης Πηγῆς τοῦ Πασά καὶ τοῦ γηπέδου,
 ὅπου ὑψοῦτο ἄλλοτε ὁ ναὸς τῆς Κυβέλης, εὕρεσκειται στριγγύλος βράχος, εἰς
 τὸ μέσον τοῦ ὁποίου ἵσταται μικρά τις μαρμάρινος στήλη. Οἱ κάτοικοι τῆς
 νήσου ὀνομάζουσιν αὐτὴν ἐκ περὶ δόσεως ἀρχαίας Διδτακκαῖον τοῦ Ὁμήρου.

ὦ Τρωάς, Τρωάς, σὲ βλέπω . . ἄλλὰ βλέπω εἰς σὲ μόνον
 Τοῦ πτωχοῦ σου ἀλιέως μεταξὺ τῶν ἀλκυνδῶν

Τὴν καλύβην τὴν πλεκτὴν,

Οὐδὲ ναύσταθμον Ἑλλήνων, οὐδὲ ναῦς, οὐδ' Ἀχιλλέα,

Οὐδὲ τόσων βασιλέων ἀπαντῶ τὸν βασιλέα

Εἰς κἀμμίαν σου ἀκτὴν. . .

Πλὴν ἀφ' ἡν καὶ τὴν Τροίαν καὶ τὰς νύμφας τοῦ Σαμάνδρου . .
 Χαῖρε, τοῦ Ἀριστοτέλους χώρα καὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου!

ὦ μεγαλομήτηρ γῆ!

Μετὰ τοὺς μεγάλους δύο τοκετούς σου ἐξηντλήθης;

Διὰ τοῦτο σὲ κατέχει τῆς ναρκώσεως καὶ λήθης

Ἡ αἰώνιος σιγή; . .!

Θεσσαλία! σὲ φωνάζει ὁ ἀθάνατός σου Ῥήγας

Ἀναβαίνει τὴν ἐσπέραν εἰς τὸν Ὀλυμπον ὁ Γίγας

Μὲ μορφήν αἵματηράν

Καὶ πρὸς σὲ τὴν κωφὴν δοῦλὴν στρέφει ὀργισμένον ὄμμα,

Χύνει δὲ τὸ μελαφόν του ἀπὸ τὰς βασάνους στόμα

Κατὰ σοῦ πικρὴν ἀράν. . .

ὦ Ἑλλήσποντε! τοῦ Ξέρξου ἔλαβες τὰς μαστιγώσεις,

Πλὴν τὸν εὐγενῆ σου ὦμον δὲν ἐδέχθης νὰ κυρτώσῃς

Εἰς γεφύρας του ζυγόν.

Δουλὸς σήμερον πῶς ῥέεις; καὶ πῶς μέχρι τοῦ Εὐξείνου

Δὲν ἐγείρεται τὴν πόλιν πλημμυρῶν τοῦ Κωνσταντίνου,

Τοὺς βαρβάρους κυνηγῶν;

Π

ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΩΝ ΓΕΝΝΙΤΣΑΡΩΝ.

ΔΡΑΜΑ ΕΙΣ ΠΡΑΞΕΙΣ ΤΡΕΙΣ

ΥΠΟ

ΣΤΕΦΑΝΟΥ Θ. ΛΕΝΟΥ.

ΑΘΗΝΑΙΩΝ.

ΠΡΟΣΩΠΑ.

Ο Σουλτάν Μωχάμεδης Β'. αυτοκράτωρ τῆς Τουρκίας.

Ἀρσαλάνη, μία Σουλτάνα τοῦ Χαρεμίου.

Μουχτάρης, ἐρκαστὴς τῆς Ἀρσαλάνης καὶ υἱὸς τοῦ Ἀγᾶ τῶν Γεννιτσάρων.

Ὁ Μέγας Βαζύρης }
Ὁ Σεχισλάμης } συνεργοὶ τῆς καταστροφῆς τῶν Γεννιτσάρων.

Νουρεδὴν, φίλος τοῦ Μουχτάρη καὶ Καχιάβεης τῶν Γεννιτσάρων.

Καϊμακάμ-Βεης, ὑπαρχηγὸς τῶν Γεννιτσάρων.

Καλέδ, πρίγκηψ ἄραψ, μετημφιεσμένος εἰς γυναῖκα, ὀνόματι Ζάραν, καὶ ἐτ-
ραστὴς ὁμοίως τῆς Ἀρσαλάνης.

Μουσταφάς, θεράπων τοῦ Καλέδ.

Κισλάραγας, ἀρχηγὸς τῶν Χαρεμίων.

Διάφοροι Γεννιτσαροὶ, Σουλτάναι, Ὀδαίκαι, Κωφάλαοι, καὶ ὑπάλληλοι
τοῦ Σεραγίου.

Τὸ δράμα συμβαίνει ἐν Κωνσταντινουπόλει τὸν Ἰούνιον τοῦ 1826.

ΣΗΜ. Τὸ δράμα δὲν εἶναι ἔμμετρον, ἀλλὰ κατ' ἰδίον τινα ρυθμὸν, δι-
οφείλουσι τὰ ὀρῶντα πρόσωπα ν' ἀκολουθήσωσιν ἐν τῇ ἀπαγγελίᾳ.

Τὸ πρωτότυπον, ὅσον καὶ ἂν ᾖ ἀτελές,
κρεῖττον ἔστι τοῦ κεκαμημένου.

ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΩΝ ΓΕΝΝΙΤΣΑΡΩΝ.

ΔΡΑΜΑ ΕΙΣ ΠΡΑΞΕΙΣ ΤΡΕΙΣ.

ΠΡΑΞΙΣ Α'.

ΣΚΗΝΗ ΠΡΩΤΗ.

(Ἡ σκηνὴ παρίστησιν ἐν τῶν Ὀρτά-τσαμίων τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἐκ τινος θύρας τοῦτου εἰσέρχονται οἱ διάφοροι ὀρτάδες τῶν Γεννιτσάρων ὠπλισμένοι. Ἐκαστος Ὀρτὰς κρατεῖ δύο λεβήτας φνεστραμμένους. Κρατοῦσιν ἐπίσης ἀνεστραμμένα δὴ τὰ χειρὶκὰ σκεύη, ὡς σημεῖον ἀποστασίας. Ἐπὶ τῶν βραχιόνων ἔχουσι τὰ σημεῖα τοῦ Γεννιτσαρισμοῦ, καὶ φοροῦσι τὰς ποικίλας στολὰς τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Ἐν τῷ βάθει τοῦ τζαμίου φαίνονται δύο ἢ τρεῖς ἰμάμιδες προσευχόμενοι).

ΚΑΙΜΑΚΑΜ ΒΕΗΣ. Ῥωμαεῖοι τῶν Γεννιτσάρων ὀρτάδες, προστάται τοῦ κράτους τοῦ Ὄσμαν καὶ κεφαλὴ τῶν Μουσουλμάνων.

Ὁ Πατιτὰχ διέταξε σήμερον νὰ γυμναζώμεθα ὡς οἱ Φράγκοι. Διέταξεν ὅλοι ν' ἀλλάζωμεν τὰ ἐνδύματα τοῦ προφήτου καὶ νὰ ἐλαττωθῇ ὁ μισθός μας.

Οἱ Σουλτάνοι πάντοτε ἦσαν δούλοι τῶν θελήσεών μας, καὶ τότε θὰ ὑποταχθῇτε ἐσεῖς εἰς αὐτόν;

Ποῦ εἶναι οἱ Γεννίτσαροι οἱ ἐκθρονίσαντες τὸν φοβερὸν Σελίμην;

Ποῦ εἶναι οἱ Γεννίτσαροι οἱ κατατροπώσαντες τὸν Μουσταφᾶν

[Βαῖρακτάρην;

Κεκαλυμμένοι ἐκεῖνοι ὑπὸ κονιορτοῦ πολέμου, λούονται εἰς τὰ ἀρωματώδεις τοῦ περσίδεσσου κρήνας.

Περιστοιχοῦμενοι καὶ, ἀπὸ τὰς ἀφρώδεις κόρας τοῦ Οὐρᾶ, σχηματίζουνσι τὰς ἀθανάτους φάλαγγας τοῦ Μωάμεθ.

Ἡμεῖς ἀνάξιοι αὐτῶν ἀπόγονοι κατατιγύνομεν τὴ ὄνομα τῶν [Γεννιτσάρων.

ἢ προδοσίᾳ! οἱ ἀρχηγοὶ μας ἔδωκαν ἤδη τὸν ὅρκον ν' ἀπεπασθῶσι τὰς μεταρρυθμίσεις.

ΜΕΡΟΣ ΤΩΝ ΓΕΝΝΙΤΣΑΡΩΝ. Θάνατος! θάνατος εἰς τοὺς
[προδότας καὶ τὸν ἰδιὸν Πατισάχ!

Καὶ. Θάνατος, θάνατος καὶ ἐκδίκησις!

Τὸ κέλευσμα τοῦ μονάρχου ἦτο ποτὲ ὡς αὐτοῦ τοῦ προφήτου, ἀλλὰ σήμερον οὗτος καὶ τὸν προφήτην καὶ ἡμᾶς καταπροδίδει. Ἄς ὀρκισθῶμεν ὑπὸ τοὺς ἱερούς, τούτους θόλους, ἃς ὀρκισθῶμεν ἢ θάνατον κατ' αὐτοῦ, ἢ τὴν δοξάν τῶν Γεννιτσαρῶν.

(Σύρει το ξίφος, πολλοὶ δὲ τὸν μιμνῶνται).

Νουρεδίν. Σταθῆτε, Γεννίτσαροι, οὐχί δὲν δύνασθαι νὰ ὀρκισθῆτε, ὁ ἀρχηγός μας τὴν ὥραν ταύτην καταγίνεται τοῦναν-
Καὶ. Ὁ ἀρχηγός μας! [τίον νὰ μᾶς σώσῃ!

Ποῦ εἶναι ὁ ἀρχηγός μας; ποῦ εἶναι ὁ υἱός του;

Διὰ τί εἰσιν ἀπόντες τὴν στιγμήν ταύτην;

Εἰς Γεν. Ἡ ἀπουσία των τώρα γυνῆ ὑπονοεῖς.

Ὁ βασιλεὺς καὶ αἱ ἐκδουλεύσεις σου σὲ φέρουν εἰς τὴν ἀρχηγίαν.

Ἡ προτίμησις καὶ τὰ ὅπλα μας προτείνουν τὴν ἐκλογὴν σου.

Περίβληθι, Καϊμακάμη, τὸ δέξιμα τοῦ Ἀγά, καὶ δόγησόν μας εἰς τοῦ Σουλτάνου τὸ Σεράγι.

Νουρ. Γεννίτσαροι, προδίδετε τὴν ἀρχηγὸν σας;

Καϊμακάμη, διὰ τοῦ εἰσατος τούτων ἐπιθυμεῖς νὰ βιάψῃς τὴν πορφύραν, ἣν ζητεῖς ν' ἀφαρπιάσῃ;

Γεννίτσαροι, οἱ ὑπακούοντες εἰς τὴν φωνὴν τοῦ Μουχτάρη, ὑψώσατε τὸ ξίφος σας, καὶ βεβαιώτατε, ὅτι διατελεῖτε ἐτι πιστοὶ
[πρὸς τοῦτον.

(Πολλοὶ ὑψοῦσι τὴν σπίδην, ἀνακράζοντες, ζήτη ὁ Μουχτάρης).

Νουρ. (πρὸς τὸν Καϊμ.) Βλέπεις;

Καϊμ. Ἀδίκως με κατηγορεῖς ἐπὶ φιλοδοξίᾳ.

Τὸ Κοράνι μόνον νὰ σώσω θέλω.

Δὲν θέλω τιμὰς, οὔτε δέχομαι τὴν ἀρχηγίαν.

Ὡς στρατιώτης σὰς ἀκολουθῶ, ἀρκεῖ μόνον τοῦ κινδύνου ν' ἀπαλ-

Νουρ. (μετ' εἰρωνείας). [λαχῶμεν.

Θυμάζω τὸ προβλεπτικόν σου· πλὴν οἱ Γεννίτσαροι δὲν δύνανται νὰ ἐκλεξωσιν ἄλλον ἀρχηγόν, πρὶν ἀποδειχθῇ ἡ ἐνοχὴ τοῦ Ἀγά.

Καϊμ. Ἡ ἐνοχὴ! καὶ ποῖα τρανωτέρα!

Ὅτι οὗτος, καὶ ὁ υἱός του τὴν στιγμήν ταύτην εὐρίσκονται εἰς τὸ Σεράγι.

Νουρ. Σκοπύντα!... με ψεύδα ζητείς· νὰ μὰς πληρώσῃς ἐτούς
μιερνὺς σκοπούς σου;

Καῖμ. Καταφρονῶ τὰς ὕβρεις σου· ἄκουε.

(ἔρχεται πρὸς ἓνα τῶν Γεννιτσαρῶν ἐπιστολὴν, τῆς ἐποικίας ἐκτείνει καὶ κρατεῖ τὸ
πτελὸς μετὰ τῆς ἀπογραφῆς.) (ὁ Γεννιτσαρὸς ἀναγινώσκει).

«Ὁ Ἀγάς καὶ ὁ υἱὸς τοῦ Μουχτάρη τὴν στιγμὴν ταύτην ἔρθε-
κον εἰς τὸ Σεράγι. ὅπου καὶ θὰ κατοικήσουν. Ὁ Σουλτάνος τοὺς
παρεχώρησεν ἐντὸς αὐτοῦ θ. κήσκει καὶ ἐξείλε νὰ μετακομίσῃ
καὶ τὰς οἰκογενεῖας των. Εἶναι καθ' ὅλα σύμφωνα εἰς τὰς μετα-
ρυθμίσεις τοῦ Πατισάχ.»

Καῖμ. Γεννιτσαροί, ἰδοὺ τὸ Σεράγι.

ἔλθεταί νὰ βεβαιωθῇται.

ΓΕΝ. (θέλοντες νὰ ἐξέλθωσιν)

Εἰς τὸ Σεράι εἰς τὸ Σεράι.

Νουρ. (ἔφηρος ὁρῶν κατὰ τοῦ Καῖμ.)

Τὰς κεφαλὰς μας ζητεῖς· εἰς ἓνα καὶ μόνον ἄσκειν
νὰ προσφέρῃς εἰς ἓ τὸν Σουλτάνον.

Δὲν ἐννοοῖται τὸν προδότην.

(ἄρπάζει ἀστραπηλὸν τὸ ἐπίλοιπον τῆς ἐπιστολῆς ἀπὸ τὰς χεῖρας τοῦ Καῖμ-
κάμ.) (κατ' ἰδίαν)

Ὁ μὰθω τάχα μὲ ποίον ἀνταποκρίνεσαι εἰς τὸ Σεράι...

Καῖμ. Δειλὲ.

(προχωρεῖ ὀλίγα βήματα κατὰ Νουρεδὶν, ὅστις κυκλοῦται ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν των.
Οἱ στρατιῶται τοῦ Καῖμ ἀκμὴν ἐφορῶσι κατ' αὐτοῦ καὶ συμπλακέντες ἄρχονται
μαχόμενοι)

Καῖμ. Στήτε. Τὸ αἷμα μας ἀναγκαιοὶ ἔς τὸ κράτος.

Ἀκολουθήσατέ με ἔς τοῦ ἀρχηγοῦ τὴν κατοικίαν.

Ἄν ἐκεῖθεν ἔφυγεν ὁ Ἀγάς, ἄλλην ἀπόδειξιν δὲν χρειάζεσθε.

Γεννι. Εἰς τοῦ Ἀγά! εἰς τοῦ Ἀγά!

(πάντες ἀπέρχονται βιαίως συνωθούμενοι)

ΣΚΗΝΗ Β'.

(Ὁ Νουρεδὶν μόνος, ἀναγινώσκων τὸ ἐπίλοιπον τῆς ἐπιστολῆς.)

«Μεταξὺ τῶν Γεννιτσαρῶν πρῶτοι κατάσκοποι εἰσὶν ἄλλοι;

«Ὁ Ἀγάς καὶ ὁ υἱὸς τοῦ Μουχτάρη,

ὁποῦ... «Κισλάραγας»

Ὁ Κισλάραγας! ὁ ἀρχηγὸς τῶν μαύρων εὐνούχων γράφει...

Μουχτάρη, γνωρίζω τὸ φράγμα σου.

Ὁ πρὸς τὴν Ἀρσαλάνην, ἔρως τυφλόνει τὴν ψυχὴν σου.
 Οὔτε ἐμὲ δὲν ἐξαιρεῖς τῆς τρομερᾶς θυσίας;
 Μουχτάρη ἐλησμόνησες πολυετῇ φιλίαν!
 Οἱ Γεννίτσαροι δρῶσι τόρα κατὰ σοῦ.
 Θεέ ἂν σπείσω τὴν μητέρα του νὰ σώσω.
 τὰς ἀδελφάς του Ἄν ὅμως ὅλοι ἐκρύβησαν τῶντι ἔς τὸ
 [Σεράγι!
 Ὁ ἴδιος τότε ἐγώ, ἐγὼ ἐκεῖ θέλω τοὺς ὀδηγήσει.

ΣΚΗΝΗ Γ'.

(Παρουσιάζεται ὁ κῆπος τοῦ Σεράγιου. Εἶναι πανσέληνος. τὰ δένδρα, τὰ κισσία, οἱ τοῖχοι, τὰ καφασωτὰ παράθυρα τῶν χαρμενῶν, οἱ θόλοι· τὰ πάντα ἡδῶς διαυγάζουσι ἐν τῇ σεληνικῇ φωτί. Φαίνεται δὲ καὶ μέρος τοῦ Βοσπόρου, ὡς καὶ τὸ μέρος τοῦ Βουλντίου μετὰ διαφόρων ταχυῶν καὶ μεταλλοπρεπῶν οἰκιῶν· εἰς τὸ βάθος τοῦ κήπου εἶναι μικρὰ σιδηρᾶ θύρα, ἐν δε τῇ μέσῃ πύδακες, ἀνυψετόντας τὸ ὕψος.)

ΜΟΥΚΤΑΡΗΣ (μόνος)

Ἰδοὺ ὁ κῆπος τῆς οὐσίας μου Σουλτάνας·
 Ἐδῶ ὑπεσχέθη νὰ μὲ ἀπαντήσῃ.
 Τὸ βῆμα εἶναι τυλακρὸν, πλὴν ἄφροστος ἢ εὐτυχία.
 Καὶ σὺ, παρῴδεις τεοπ-ε, ὁ ζωιγυ-ὼν τὰ πάντα,
 χῦσον· χῦσον τὰ μύρα σου, διὰ
 δύο ψυχῆς προσερχομένας τὴν ὥραν ταύτην εἰς τοὺς κόλπους σου.
 Φεγγερα σελήνη!
 Σὺ, ἥτις μειδιάς ἐπὶ τὰ φύλλα τῶν δένδρων,
 σὺ, ἥτις χουσύεις τὸ ρεῦμα τοῦ Βοσπόρου·
 εἶναι δυνατόν ποτὲ νὰ μὲ προωδώσῃς;
 Φύγε μακρὰν τῆς φαντασίας μου φοβε τῶν μαύρων Εὐνούχων
 Μόνον αἱ νύκταις αἱ ἀνάστεραι καὶ σκοτειναὶ εἶναι τῶν μαύρων
 (τούτων δούλων δούλαι.
 . . . Ἀκούω πιπτολισμούς! . . . ἔρχονται ἀπὸ τοὺς στρατῶνάς μας.
 Σταμπούλ! ἄξια τῶν οἰκτῶν τοῦ κόσμου ὅλου.
 Εἶται προσημασμένη καὶ γηραιά πολέμαρχος.
 Νεὶ· συμμιγῆς αἵμα Ιουδαίων καὶ Ἀρμενίων οἱ Γεννίτσαροι,
 δὲν εἴμεθα πλέον ὅποιοι πρὸ ἐκατὸν ἐτῶν.
 ἐστέρφμεν τότε μὲ ὀφθαλμοὺς τὸ μέτωπόν σου.
 Τώρα ἡμεῖς ἀνοίγομεν μᾶλλον τὰ τραύματά σου.

Θάνατος. Θάνατος εἰς ὅλους, φθάνει μόνον νὰ σωθῇς ἐκ τοῦ κιν-
 Ἀλλὰ τὸν Νουρεδίν, τὸν Νουρεδίν. (δόνου.
 Δὲν μένει ἢ τὸ σχέδιόν μου... ἰδοὺ ἡ Σουλτάνα.
 Προφῆτα! πάσχω χάνω τοὺς λόγους
 τὴν βλέπω καὶ μαγεύομαι· εἶναι λευκὴ ὡς μαργαρίτης.

ΣΚΗΝΗ Δ'.

ΜΟΥΧΤΑΡΗΣ καὶ ΑΡΣΑΛΑΝΗ.

Αρσαλ. Μουχτάρη φίλτατε· (πιάνουσα τὴν χεῖρά του)
 Μουχ. Πολυποθητός μου Ἀρσαλάνη.
 Αρσαλ. Τί ἔχεις; ἡ χεὶρ σου εἶναι ψυχρά! ἡ μορφή σου τεταραγ-
 βίβαια αἰτία μεγίστη σὲ συγκινεῖ τὴν ὥραν ταύτην. (μένει)
 Μουχτ. (μετὰ φωνῆς σιγαλέας)
 Ἀκούεις τοὺς πυροβολισμοὺς τοὺς ἀντηχοῦντας εἰς ὅλους τοῦ
 Βυζαντίου τὰς κορυφάς;
 Αρσαλ. Σὲ ἐννοῶ ἀνησυχεῖς διὰ τοὺς συγγενεῖς σου
 Ὁ Σουλτάνος ἐπεμψεν, ὅλους ἐνταῦθα νὰ τοὺς μετακομίσῃ.
 Μουχτ. Δὲν εἶναι τοῦ·ο ἡ αἰτία.
 Ἐν τῇ καρδίᾳ μου. μετὰ σὲ ὑπάρχει καὶ εἰ, ἄλλος ὁ Νουρεδίν.
 Τὸν ἀγαπῶ ἐκ τῶν παιδικῶν μου χρόνων.
 Αρσαλ. Ω! νοί τὸν Νουρεδίν. Θέλεις νὰ κάρω νὰ φέρουν καὶ
 τοῦ·ον ἔς τὸ Σεράϊ;
 Μουχτ. Ἡ καλοσύνη σου εἶναι τῶν οὐρανῶν αξία.
 Διὰ νὰ σώσω ὅμως τὴν ζωὴν του. πρέπει ἐγὼ ὁ ἴδιος νὰ ἐξελθῶ
 τοῦ Σεράιου.
 Τοῦτο σὲ ζητῶ διὰ τοῦτο μόνον ἦλθα θεομῶς νὰ σ' ἐκτετεύω.
 Αρσαλ. Νὰ ἐξέλθῃς; νὰ μᾶς ἀφήσῃς, ὅτε ἡ θύελλα εἶναι τό-
 σκληρὴ, εἰπὲ ὅτι δὲν μὲ ἀγαπᾷς. [τὸν πλησίον!
 Ὑπάγε νὰ φέρῃς τὰ στίφη τῶν Γεννιτσάρων νὰ μᾶς κατασφάξουν.
 Μουχτ. Αρσαλάνη, ἡ νύξ εἶναι πολὺ βραχεῖα διὰ τὸν σκο-
 [πόν μου.
 μὴν ἐξηγῇς ἀλλοίως τὸ χρέος, ὅπερ ζητῶ νὰ πράξω· βοήθησόν με
 νὰ ἐξέλθω τοῦ Σεράιου· σφοδρῶς σὲ ἱκετεύω.
 Αρσαλ. Ἀδάμκστον ἐχθραν κατὰ σοῦ, θαυμάζω πῶς δὲν φέρω.
 Σκληρὴ, ζητεῖς νὰ σπαράξῃς ἐκαίνην, ἥτις σ' ἐχάρισε καὶ πίστην
 Προφῆτα! ποῦ εἶναι ὁ ἔρωσ σου! [καὶ λατρείαν!

Παῦ αἱ ὑποσχέσεις τοῦ δυνατὸν ὅλα νὰ ἦσαν
πλήρεις δόλου!

Μουχ. Ὁ ἔρωσ μου! αἱ ὑποσχέσεις μου!
εἶναι εἰς τὴν καρδιά μου.

Ἄς μεταβάλῃ ὁ Ἄλᾶχ τὸ φῶς ἐκεῖνο τῆς Σελήνης
εἰς πῦρ καὶ ἄς μὲ κατακαύτῃ,
ἂν εἰλικρινῶς δὲν σ' ἀγαπῶ, Σουλτάνα.

Πραϋνθῇτι. ἄφῃσε νὰ σὲ λαλήσω.

Ἀρσαλ Λίγε, Μουχτάρη

Μουχ. Ὅτε παῖς ἐστάλην εἰς Εὐρώπην,
ἐχωρίσθην μὲ λύπην βαθεῖαν τὸν φίλον μου Νουρεδῖν.
Ἡ ἀποστασία τῆς Ἑλλάδος μ' ἐπανεφέρεν εἰς Τουρκίαν.
Μετ' ἐκείνου διέτρεξα τὰς αἱματηράς της μάχας
ἐκεῖνος μόνος γνωρίζει καὶ τὸν ἔρωτά μας.
πῶποτε δὲν ἦλθες νὰ σὲ συναπαντήσω χωρὶς οὗτος νὰ μὲ συν-
[τροφεύσῃ.

ἠγρύπναι πάντοτε ἄορτος βήματά τινα μακρὰν μας.
Ἐνθυμεῖσαι τὴν συνέντευξίν μας εἰς τὸν κῆπον τῆς Ἑσμᾶς Σουλ-

Ἀρσαλ. Ναί! [τάσσει;

Μουχτ. Ὅτε ἡ πιστὴ σου Ζίρα μοι ἤνοιξε τὴν θύραν,
ὁ Νουρεδῖν ἦτον ἐκεῖ πλησίον.
Μετ' ὀλίγον διέκρινε περιφερόμενον ἄνδρα ὀπλοφόρον, φωνή τις
ἐψιθύρισε ἐκ τῆς ἰδίας θύρας
«Ἄφες νὰ μακρυνθῇ καὶ τότε μόνον κτύπα».

... εἶχε τεθῇ νὰ μὲ δολοφονήσῃ.
Ὡς λέων ὁ φίλος μου ἐερίφθη κατ' αὐτοῦ, τὸν ἀφώπλισε, τὸν
ἔδρασε ἐπὶ ἐὶς τῶν δέ δρων ἡ ἀντίστασις ἦτο μικρά· ὁ μαῦρος
ἐνείκος ἦτο γυνὴ ἄρενωπά ἐνδεδυμένη.

Ἀρσαλ. Ποία ἦτο Μουχτάρη;

Μουχτ. Μία δούλη τοῦ Σεραῖου
ἣτις ἐτέθη νὰ μὲ φονεύσῃ, διὰ νὰ δώσῃ πέρας ἔς τὸν ἔρωτά μας.

Ἀρσαλ. Φρίττω ποία ἦτον αὕτη;... πῶς ὀνομάζεται;

Μουχτ. Ἀγνοῶ τ' ὄνομά της· ὁ Νουρεδῖν τὴν ἠρώτησε μὲ
ποῖον συνωλεῖ εἰς τὴν θύραν ὡμολόγησεν ἕνα τῶν Εὐνούχων.
οἱ δύο οὗτοι μόνον, εἶπε γνωρίζουν τὸν ἔρωτά μας καὶ ἀπερά-
σισαν νὰ μὲ φονεύσουν, ἕνα λυγρῶσταιν σὲ ἀπὸ τὸν κίνδυνον τοῦ
[να ἀνακλυφθῇς ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου,

● Νουρεδῖν τὴν ἐφόνευσε πρὶν ἔτι ἀφῆσσε τὸν κῆπον.

Αρσαλ. Ὅποια τραγικὴ σκηνή! περὶ αὐτῆς ποτὲ δὲν με ἀνέφερες, Μουχτάρη.

Μουχ. Ἐφοσθήην, μήπως τὸ περιστατικὸν σὲ ἀποτρέψῃ τῶν συνεντεύξεών μας.

Αρσαλ. Ὁ Νουρεδὶν εἶναι ἄλλος ἀδελφός σου.

Μουχ. Ναί, ὦ Ἀρσαλάνη! ὁ πατήρ μου ὠρκίσθη τὴν καταστροφὴν τῶν γεννιτῶν σου.

Ἀπροετοίμαστον σήμερον μ' ἔφερε, ἔς τὸ Σεράϊ δὲν ἐπρόφθασα νὰ ἴδω τὸν Νουρεδὶν.

Αἱ πύλαι εἶναι κλεισταί· Σ' ἐξορκίζω εὐχόλυνέ με νὰ ἐξέλθω.

Θά τρέξω νὰ τὸν εὗρω· θὰ τὸν κάμω νὰ με ἀκολουθήσῃ

εἰς τὸν πύργον μου. Θὰ τὸν κλείσω

ἐκεῖ, ἕως ἢ σφαγὴ παρέλθῃ.

δὲν χοιμάζομαι εἰμὴ τέσσαρας μόνον ὥρας διὰ τὸν σκοπὸν μου,

Ἀρσαλ. Ὁ πόλεμος ἤρχισεν, αἱ Γενίτσαροι θὰ σὲ κατασπαι-

νῇ δὲ ἀπουσία σου ἀπὸ τὸ Σεράϊ, [ράζουν.

ἀπειλεῖ καὶ τὴν ζωὴν τοῦ πατρὸς καὶ τῆς μητρός σου.

Ὁ Σουλτάνός θὰ σὲ νομίσῃ, λειποτάκτην.

Μουχ. Οἱ Γενίτσαροι εἶτι ἀγνοοῦν, ὅτι εὐρίσκωμαι ἐνταῦθα.

Τούναντίον ἡ περιουσία μου, θὰ ἔρῃ πᾶσαν ὑποψίαν,

τὴν αὐγὴν σὲ ὑπόσχεται, ἐδῶ νὰ ἦμαι.

Μὴ συλλογιζέσθαι, ὁ καιρὸς εἶναι πολύτιμος, ψυχὴ μου Ἀρσαλάνη

γονυπετὴς σοῦ δέομαι, αὐ, ἥτις μ' ἐδίδαξες νὰ μὴ ἔχω ἄλλο ὅ-

ἄλλο εἶδωλον ἢ τὴν ἀδριανικὴν Ἀρσαλάνην, (ναιρον.

σῶτον ναί! σῶσον τὰς ἡμέρας,

οὐδένος μὲ ἄφισε νὰ ζῶ, γὰρ σὲ λατρεύω.

Ἀρσαλ. Προφῆται! οἱ λόγοι τοῦ ἔς τὰ ὦτά μου εἶναι ὧς ὁ μαγνήτης.

δὲν δύναμαι ἀντίστασιν νὰ φέρω.

Καὶ θυμῶς φεύ! αἰσθάνομαι, ὅτι εἶναι ὁ ὀλεθρὸς μας.

Μουχ. Ἀρσαλάνη, ὁ καιρὸς εἶναι βραχύς.

Ἀρσαλ. Ὁρκίσθητι. . . . τὴν ὑπόσχεσίν σου!

Μουχ. Ποίαν;

Ἀρσαλ. Πρὸ τῆς ἀνατολῆς νὰ ἔσθῃ πάλιν ἔς τὸ Σεράϊ.

Μουχ. Μὴ τὰ μάτια σου, μὰ τὴν ἀγάπην μας, πρὶν ὁ Ἰμάμης

φανάξῃ τὸ πρῶτ' ὀρέζομαι νὰ ἦμαι ἔς τὸ Σεράϊ.

Ἀρσαλ. Μὲ τὸ κλειδίον τοῦτο ἀνοίξε τὴν χαμηλὴν ἐκείνην θύραν.

Ὁλ' καταβῆς εἰς τιποτεινὸν δρόμον.

Εἰς τὸ τέλος εἶναι μία ἄλλη θύρα
 ἀνοίξέ την, ἐκεῖ εἶναι τὰ πορθμεῖα τοῦ Σουλτάνου.
 Λάβε ἔν καὶ πλεῖστον ἔς τὸν σκοπὸν σου,
 πρὶν ἀφήσης τὸν δορμίσκον, κλείσον καὶ πάλιν τὴν θύραν;
 Ἐπιστρέφων σφύριζον κατὰ τὸ σῦνθεος
 καὶ ἡ πιστὴ μου Ζάρα, θὰ σὲ ἀνοίξῃ
 Ἡ ὁδὸς, ἣν σὲ δεικνύω, εἶναι ἡ αὐτὴ,
 δι' ἧς δραπτεῦσιν οἱ Σουλτάνοι, ὅταν ἀπὸ τοῦ γεννιτσάρου ἀ-
 [πειλῶνται.

Μουχ. Σ' εὐχαριστῶ, εὐχαριστῶ, ὥραίά μου Ἀρσαλάνη.

Αρσαλ. Στάιου' με ἀγαπᾷς Μουχτάρη;

Μουχ. Ἄν σ' ἀγαπῶ! Καὶ ἀμφισβῆλεις;

Ἀρσαλ. Καὶ πάλιν τὴν ὑπόσχεσίν σου.

Μουχ. Εἶναι ὑπόσχεσις τοῦ Μουχτάρη' (φεύγει ἰναγκαλιζόμενος
 αὐτήν.

Ἀρσαλ. (Ἔντρομος, διότι μόλις εἰσέρχεται εἰς τὸ ὑπόγειον· ὁ Κισ-
 [λάραγας ἐμβαίνει!)

Προφήτα, ὁ Κισλάραγας!.... ἡ Ζάρα φαίνεται ἀπεκοιμήθη.

ΣΚΗΝΗ Ε΄.

ΚΙΣΛΑΡΑΓΑΣ καὶ ΑΡΣΑΛΑΝΗ.

ΚΙΣΛΑΡΑΓΑΣ (σοβαρῶς)

Σουλτάνα μου, τί ἀλλόκοτος συνήθεια!

ὅταν ὅλα τὰ ὄντα εὐφραίνονται ἔς τοῦ ὕπνου τὴν γαλήνην,

εὐ ὥς φάσμα περιπλανᾶσαι εἰς τὰς σκιὰς τοῦ κήπου;

ἔγνωις, ὅτι τοιαύτη αὐπνία ἀφαιρεῖ τὸ χρῶμα τῶν παρειῶν,

ἐξασθενίζει τὰς ἀκτῖνας τῶν ὀμμάτων,

καὶ μακραίνει τὴν ἔκφρασιν τοῦ προσώπου;

Ἀρσαλ. Ὁ καύσων τοῦ ἰουνίου, Κισλάραγα, με κάμνει νὰ κοιμῶ-
 (μαὶ τὴν ἡμέραν

τοῦναντίον δὲ τὴν νύκτα ζωογονοῦμαι εἰς ταύτην τὴν δρόσον.

Κισλάραγ. (μετὰ μείζονος σοβαρότητος)

κρεωστῶ νὰ σὲ ἀπαγορεύω νὰ ἔρχεσαι ἄλλοτε ἐδῶ τὴν νύκτα.

Ἄν ἐπιθυμῶ νὰ τὸ ἀναφέρω εἰς τὸν μέγαν Σουλτάνον.

ἤδη ἔχει φροντίδας ἄλλας σοβαροτέρας, ἢ τὴν τάξιν τῶν χαρμενίων.

Ἀρσαλ. Δὲν βλέπω τὴν αἰτίαν!

Ὁ Θεὸς ἔκματ' τὰ ὄντα ὅλα νὰ πνέωσιν ἐλεύθερα τὸν ἀέρα
καὶ σὺ ζητοῖς νὰ τὸν ἐμποδίσῃς ἀπ' ἐμοῦ;

Κισλάρχ. (αὐστηρῶς.)

Ὁ Θεὸς ἔκματ' τὰ ὄντα νὰ ἡναιέξυπνα τὴν ἡμέραν,
καὶ νὰ κοιμῶνται τὴν νύκτα·

σὲ παρακαλῶ λοιπὸν τώρα, ὅτε ὅλοι κοιμῶνται
ἔπελθε εἰς τὴν κλίνην σου.

Ἄρσαλ. (ἀγερῶχος.)

Πολὺ καλὰ. (κατ' ἰδίαν) πλησιάζει ἡ ἐποχὴ· θὰ παύσῃ καὶ τὸ βα-
σίλειον τῶν μαύρων τούτων δούλων. Ὁ Πατισάχ ἐτοιμάζει τὴν
καταστροφὴν τῶν Γανιτσάρων,
ἡμεῖς πρέπει νὰ φροντίσωμεν τὴν ἰδικήν σας (φεύγει.)

Κισλάρχ. (μόνος.)

Περτέργος τῆς νέας ταύτης ἡ μελαγχολία.

Ἄν δὲν ἐκράτουν τοῦ χαρσίου τὰ κλειδιά

ἤθελον ὑποθέσει· ὅτι ἔρχεται ἐνταῦθα τινὰ νὰ συναντήσῃ.

(φεύγει καὶ οὕτως μὲ βραδύτητα καὶ ὑψηλοφρόσυνην.)

ΣΚΗΝΗ ΣΤ'.

Ἀντιθάλαμος τοῦ χαρσίου τῆς Ἀρσαλάνης. Εἰς τὸ βάθος τοῦ φαίναται
θύρα ὁδηγοῦσα πρὸς τὴν κῆπον, καὶ ἄλλη εἰς τὸ κοιτῶνα τῆς Σουλτάννας·
οἱ θάλαμοι εἶναι εὐσκευασμένοι τουρκιστί· ἡ δὲ Ζάρα, ἥτις εἶναι ἀνὴρ με-
τημφεισμένος γυναικεία καὶ κατοικῶν τὸ χαρεμίον, ἵσταται πλησίον τῆς
θύρας τοῦ κήπου.

ZARA (ἡ ΚΑΛΕΔ).

Φέρων δύο ἔτη ἐνδύματα γυναικὸς, κρύπτει τὸν ἔρωτα καὶ τ' ὁ-
[νομά μου.

Ὅταν τὸ σύμπαν καθεύδῃ ἔς τῆς νυκτὸς τὴν ἀφανίαν, μόνος ἐγὼ
πνέω τὰς φλόγας τῆς κολάσεώς μου· αἰσθάνομαι ἔς τὸ στήθος,
στήλην πυρακτωμένην, μὲ ὀδελὸς μυρίους.

Δύσατε, πλέον ἡμέραι ἀωφελεῖς τοῦ βίου μου,

καὶ σὺ χρόνε, φέρε τοὺς παγετούς σου, εἰς τὰς φλέβας μου,

καὶ σθύσον τὴν διψὴν ταύτην τοῦ αἵματός μου.

Μοῖρα ἀμείλικτος Ἐμπρός μου ἀνοίγεις δρόμους.

Τὸν θάνατον ἢ τὴν ἐξήγησιν! ! ! . . .

Τὴν ἐξήγησιν! τί εἶπα ἄθλιος ἐγώ·

ἡ πρώτη λέξις ἥτις ἀνακαλύψῃ πρὸς τὴν Ἀρσαλάνην,

ἔτι ἡ πιστὴ Ζάρα της, ἐκείνη πρὸς ἣν ἐνεπιστεύετο
τοὺς μὲ τὸν Μουχτάρην ἔρωτάς της, δὲν ἦτο
εἰμὴ εἰς ἀντεραστῆς... ὦλα, ὦλα τὰ βάσανα τοῦ Σαραίου
δὲν θὰ ἐξαιρεώσουν τὴν ὀργὴν της... Δειλὲ Μουχτάρη
ἡ κατὰ σοῦ λύσα μου εἶναι μανιωδεύτερα τοῦ ἔρωτός μου,
μοὶ ἀφῆρπασες τὴν Ἀρσαλάνην, μ' ἔσφαξες τὴν ἀδελφὴν μου.
Δύστυνος ἀδελφὴ! ἐζήτησας νὰ θεραπεύσης τοὺς σπαραγμούς μου
καὶ ἔπεςες ὕμνα τοῦ Γεννιτσάρου τούτου.
Προφῆτα! τὸ σῶμά μου ὅλον λούεται χιρίων' εἰς τὴν ἐνθυμητὴν της.
Ἀδελφὴ μου! (κλαίει) πεφιλημένη μου ἀδελφὴ
τῶν παιδικῶν μου χρόνων οὐτροφος
ἔκλειπες τοὺς ὀφθαλμούς θεμένη ἐπὶ δένδρου.
εἶθε ἐγὼ ν' ἀπεθνήσκω καὶ σὺ νὰ ἔζης.
Ὅτε ὁ Ἀλλάχ χωρίσῃ καρδίαν ἠνωμένης ἢ νεκρωθεῖσα κοιμᾶται
καὶ ἡσυχάζει,
ἐνῶ ἡ ζῶσα τήκεται καὶ κλαίει... Ἀλλὰ περίμενέ με, ἡ ἐκδίκησις
εἶναι βεβαία. Καὶ εἰς παλαιᾶς ζωῆς ἂν μείνῃ εἰς τὴν καρδίαν μου,
θὰ τὴν ἔχεις... Ἰδοὺ ἡ Ἀρσαλάνη.

ΣΚΗΝΗ Ζ΄.

ΖΑΡΑ καὶ ΑΡΣΑΛΑΝΗ.

Ἀρσαλ. Τί ἔποθες, Ζάρα; μήπως ὀρθὴ κοιμήσαι; ὁ Κισλάραγας
ἦλθεν εἰς τὸν κήπον. ὀλίγον ἔλειψε νὰ με θυσιάσῃς.

Ζάρα. Προφῆτα!... καὶ ὁ Μουχτάρης;

Ἀρσαλ. Ἐφυγε.

Ζάρα. Πόθεν;... χωρὶς ἐγὼ νὰ τὸν ὀδηγήσω!

Ἀρσαλ. Ἐφυγε μακρὰν τοῦ Σαραίου; αὐριαν θὰ ἐπιστρέψῃ.

Ζάρα. Μακρὰν τοῦ Σαραίου!... πῶς;

Ἀρσαλ. Ἄκουσον, ὦλα θὰ σὲ τὰ εἶπω. ἀνθυμεῖται τὴν συναπάντησιν
εἰς τὸν κήπον τῆς Ἑσμᾶ Σουλτάνας;

Ζάρα (κατ' ἰδίαν) Θεὶ! φοίττω!...

Ἀρσαλ. Μία ἀπὸ τὰς δούλας μας ἐθέλησε νὰ τὸν δουλοπρονήτῃ.

Ζάρα. (κατ' ἰδίαν) Τρέμω! ἦτον ἡ ἀδελφὴ μου.

Ἀρσαλ. Δειλιάς; εἶναι φρικτὸν τὸ πρᾶγμα! ὁ Νουρεδὴν τὴν εἶδε,
τὴν συνέλαβε, τὴν ἔδεσεν ἐπὶ δένδρου καὶ ἀφῆρσε τὸ μυστικόν της.

Ζάρα. τὸ μυστικόν της!...

Αρσζλ. Ἡθέλησεν, εἶπε, νὰ προλάβῃ τὰς συνεντεύξεις
τοῦ σφοδροῦ ἐρωτῆ μου· ἔβλεπεν, ὅτι
ὁ Σουλτάνος ἔμμελε νὰ τὸν ἀνακαλύψῃ.
Ζάρα (κατ' ἰδίαν). Ἀγαπητὴ ἀδελφὴ μου! ἐπροφασίσθης οὕτω διὰ
τὸ δένδρον ἐκεῖνο ἦτον ὁ βωμὸς, ἂν σὺ ἀντ' ἐμοῦ [τὰ μὲ σώσῃς.
(Πρὸς τὴν Ἀρσαλάνην). Κυρία! καὶ ποία ἄλλη ἀπ' ἐμὲ [ἀνέβης.
γνωρίζει τὸν ἐρωτῆ σας;

Αρσαλ. Χάνομαι ὅλη 'ς τὴν ἐρώτησίν σου, Ζάρα.
Πρὶν ἢ μαῦρη φανευθῇ ἀπὸ τοῦ Νουρεδίν τὴν χεῖρα,
ὁμολόγησες συνόχον τῆς ἑνᾶ τῶν εὐνούχων.
Ἐξέτασαι, φίλη, ποία ἦτον ἡ γυνὴ ἐκεῖνη· πληροφορήσου εἰς τὰ
χαρέμια τοῦ Σουλτάνου. ποία ἔλειψεν πρὸ τριῶν ἐβδομάδων . . .
Τι ἔχεις; . . . πάτχεις . . . τρέμεις, Ζίρα μου φιλάττη;

Ζάρα. Ἡ διήγησις εἶναι τρομερὰ· τὸ αἶμά μου πογόνει.

Αρσαλ. Ποῦ εἶναι ἡ γεναία Ζάρα!

Ζάρα. συγχώρησον τὸν φόβον μου, Κυρία! ὁ κίνδυνος τοῦ Μουκτάρ-
ᾶ θάνατος τῆς μαῦρης διὰ νὰ σώσῃ τὴν τιμὴν σας . . . [ρη...
ὦ! παγόνω τὴν στιγμὴν ταύτην . . .

Ἄλλ' εἶναι πρώτη φορὰ καὶ ἡ σὰς τὸ εἶπεν ὁ Μουκτάρης . . .

Αρσαλ. Πρώτῃ ἐφοβήθη μὴ δειλιάσω εἰς τὰς συνεντεύξεις.

Ζάρα. Καὶ ἡ ἀπουσία του αὔριον;

Αρσαλ. Τὸ πρῶτ' ἔπιτατρεύει· ἐξῆλθεν ἀπὸ τὸ μακρὸν ὑπόγειον·
θὰ παραλάβῃ τὸν Νουρεδίν 'ς τὸν κηπὸν του διὰ νὰ σκεφθῶσιν·
ἐκεῖ θέλει τὸν φυλακίσαι μέχρι τῆς σφαγῆς τῶν Γεννιτάρων·
τέτταρες μόνον ὥραι τοῦ ἀναγκαιοῦν διὰ τὸ σχέδιόν του.

Ζάρα. Κυρία! διὰ νὰ σώσεται τὸ Νουρεδίν
θὰ ἀπολέσκατε τὸν Μουκτάρην.

Αρσαλ. Εἴθε νὰ μὴ μὲ δώσῃ ὁ οὐρανὸς τὴν δυστυχίαν ταύτην.
θέλει κοπεῖ διὰ μιᾶς τὸ νῆμα τῆς ζωῆς μου.

Μ' ἐστάθη ἀδύνατον, Ζίρα, ν' ἀπορύγω τὴν αἰτησίαν του·
ἂν τὸν ἔβλεπες, ἂν ἤκουες τὴν ἀπὸ ἔσωτα καὶ φίλιαν πάσχουσαν
καρδίαν μου . . . ὦ! ποία θνητὴ δὲν ἤθελεν ἐνδώσει

τὸ ἀγκυρῶ πολὺ, πολὺ, Ζάρα! ὁ ἔσω, ἐξῆλκωσε τὰς ρίζας του
παντοῦ εἰς τὴν καρδίαν μου· ἡ πάθησις θέλει διαρκέσει ὅταν δι-
αρκήσῃ αἱ ἡμέραι τὰς ὁποίας ὁ ποσότης μὲ χερρίζει.

Νομίζω ὅτι εἰς λεκίνην θέλω μεταβληθῇ, ἂν ἄλλη τὸν ἀσπάσῃ
εἰς ἕνα λόγον, ἐχθρεύομαι, φθονῶ καὶ ἀγαπῶ σήμερον, μόνον ὁ-
σους ἐχθρεύονται, φθονοῦν καὶ ἀγαποῦν τὸν λατρευτὸν Μουκτάρην.

Ζάρα (κατ' ἰδίαν). Ἀπόγνωσις ! μανία !
ὥς δ' ἰγθύς σφαζόμενος δὲν δύνεται νὰ φθογγίσῃ, οὕτω καὶ ἡ
πονῶ χωρὶς νὰ δύναμαι νὰ ὁμιλήσω·
(μεγαλοφώνως). Κυρία· ὁ ἔρως καὶ ἡ ἡσυχία δὲν κατοικοῦν πάν-
τοτε τὴν αὐτὴν καρδίαν· ἐρῶμεν διὰ νὰ πάσχωμεν . . .
Πλὴν πῶς θ' ἀνοίξῃ εἰς τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ τὴν θύραν ὁ Μου-
Ἄρσαλ. Σὺ, φιλότατη, θὰ τοῦ ἀναίξῃς, [κτάρης,
ὅταν σφουρίξῃ ὥς τὸ σύνηδες.

Ζάρα (κατ' ἰδίαν). Τί ! Οὐρανὲ, μὲ βοηθεῖς λοιπόν . . .
(πρὸς τὴν Ἀρσαλ). Ἡ διαταγὴ σας θέλει ἐκτελεσθῇ, Κυρία· πλὴν
ἔχετε ἀνάγκην ἡσυχίας, ἀπέλθετε ν' ἀναπαυθῆτε.

Ἀρσαλ. Ὑπάγω, Ζάρα, ὅχι ν' ἀναπαυθῶ· περιμένω τὴν αὐγὴν
μὲ τρομερὰν ἀνησυχίαν . . . Ζάρα,
ὅλοι μου οἱ ἀδάμαντες εἶναι ἰδιοὶ σου.

Ζάρα. Ἐνὰ μόνον ἐγκαλίσματα τῆς Κυρίας μου
εἶναι ἡ ὑπερτάτη εὐχαρίστησίς μου.

Ἀρσαλ. Ἐλθὲ, ψυχὴ δευτέρα τῆς συμπαθείας μου, ἔλθὲ, φίλη
μου, ἡ μάλλον, ἀδελφὴ μου Ζάρα !

Λάβε τὸ δακτυλίδιον μου· ὅσον τὸ φέρεις ὀνόμαζέ με ἀδελφήν σου.
Καλὴ νύκτα. (τὴν φιλεῖ καὶ ἀναχωρεῖ).

ΣΚΗΝΗ Η'.

ΖΑΡΑ μόνη.

Ζάρα. Τί φίλημα ! ὁποῖα δρόσος ἐπότισε τὸ ἀναβράζον τοῦτα
[στῆθος]

Ἀθῶα Ἀρταλάνη ! ἀθῶος ἐγὼ ! ἀθῶος καὶ ὁ Μουκτάρης·
καὶ ὅμως, εἰς τὸ σκοτεινὸν ἐκεῖνο ὑπόγειον,
ὁ Ἀζρεὲλ σκάπτει καὶ τῶν τριῶν μας τοὺς τάφους·
τοὺς βλέπω, μὲ ὄμματα τεθολωμένα, φρικτοὺς καὶ ἀπαισίους·
(συλλογίζεται ὀλίγον). Τετέλεσται, ἀπεφράσται· πρέπει νὰ πράξω,
ὅχι ὅπως ὁ κόσμος ἀπαιτεῖ, ἀλλ' ὅ,τι ὁ ἔρω, ἡ ζήλια καὶ ἡ μα-
νία μου συγκράζουν.

Ἄ, Μουκτάρη. εἶσαι εἰς τὰς χεῖράς μου· πρῶτος σὺ, ἡ Ἀρσαλάνη
ἔπειτα, καὶ τρίτος... ἐγὼ· καὶ αἱ τρεῖς ἀρ' ἀπέσωμεν, φθάνει μόνον
νὰ μὴ ἀγαπᾷ, νὰ μὴ μισᾷ, νὰ μὴ βλέπῃ ὁ εἰς τὸν ἄλλον.

. . . Ὅχι . . . μόνον ἐκεῖνος ν' ἀποθάνῃ· ἐγὼ . . . ἡ Ἀρταλάνη . . . νὰ

φύγωμεν, νά φύγωμεν, ναι ἔς τήν Ἀραβίαν . . .
 Ναι, ναι . . . ἀλλ' ἡ σκιά τῆς ἀδελφῆς μου ζητεῖ ἐκδίκησιν
 ὁ Μουσταφᾶς ἄρκει διὰ τὸν Νουρεδίν.
 (πλησιάζει πρὸς μίαν θύραν καὶ κράζει δις τ' ὄνομα Μουσταφᾶ).

ΣΚΗΝΗ Θ'.

ΜΟΥΣΤΑΦΑΣ καὶ ΚΑΛΕΔ ἡ (ΖΑΡΑ.)

(ὁ Μουσταφᾶς εἶναι αἰθίοψ γέρον ὑπηρέτης τοῦ πρίγκηπος Καλέδ.)

Ζάρα. Ἐνθυμεῖσαι τὴν ἀδελφήν μου Μεδινά;

Μουστ. Τὴν μικρὰν τῶν γονάτων μου!

Τὴν μεγάλην ἢ ἐνταφίασαν προχθές οἱ βραχίονές μου!

Ζάρα. Ἐμαθα τὸν φονέα της.

Μουστ. Ποῖος; . . . πρόσταξε, Κύριε, ποῦ πρέπει νά βυθίσω
 | τὸ χαντζάρη.

Ζάρα. Εἶναι ὁ Νουρεδίν. ὁ Κεχαγιάβης τῶν Γεννιτσάρων.

Μουστ, Ποῦ εἶναι;

Ζάρα Μὴ βία . . . περίμενε.

(πλησιάζει μίαν τράπεζαν καὶ γράφει ἐν γραμμάτιον, τὸ μελανοδοχεῖον τὸ λαμβάνει ἀπὸ τὴν ζώνην τοῦ Μουσταφᾶ).

Ἐξέλθε ἀμέσως τοῦ Σεραίου. Λάβε τὸ δακτυλίδιον τοῦτο, τρέξε
 εἰς τὸν Πύργον τοῦ Μουκτάρη· δόσε του τὴν ἐπιστολὴν ταύτην...
 ἰδοὺ τί τοῦ γράφω.

« Ἡ Ὑψηλοτάτη Σουλτάνα Ἀρσαλάνη με διέταξε νά σᾶς ἐξαποστείλω
 « τὸν κομιστὴν τῆς παρουσίας. Εἶναι ἀνδρεῖος, καὶ ὁ πιστότερος τῶν πιστῶν
 « της. Κλείσατέ τον εἰς τὸν ἴδιον θάλαμον με τὸν Νουρεδίν, καὶ ἂν τὰ στρα-
 « τεύματα τοῦ Σουλτάνου φθάσουν ἐκεῖ, ὁ ῥηθείς εὐνοῦχος κρατεῖ τὸ δακτυλ.
 « λίδιον τῆς Σουλτάνας, τὸ ὁποῖον ἄμα δεῖξῃ πρὸς τὸν ἀρχηγόν των, θέλει
 « πισθεῖ, ὅτι εἶναι τῶν αὐτοκρατορικῶν καὶ οὕτω δὲν θέλουν τὸν ἐγγίζει.

ἡ δούλη σας « ΖΑΡΑ».

Δόσε τὴν ἐπιστολὴν πρὸς τὸν Μουκτάρην,

δεῖξε τὸ δακτυλίδιον τοῦτο,

καὶ θέλει σὲ κλείσει ἀρέσως με τὸν Νουρεδίν.

Ὅταν κοιμηθῇ, . . . πρόσσεξε καλὰ μόνον ὅταν κοιμηθῇ·

ἐκτέλεσον τὸν σκοπὸν σου με τὸ ἴδιον δακτυλίδιον θὰ ἐξέλθῃς,

Ἐλθὲ τότε εἰς τὸ Κανδολὴ ὅπου σὲ περιμένω.

Μουστ. Πῶς! Κύριε, θὰ ἐξέλθῃς τοῦ Σεραίου;

Ζάρα. Με τὴν Ἀρσαλάνην . . . ἐκεῖ σὲ περιμένω.

Μουστ. Καὶ ὁ Μουκτάρης! . . ποῖον εἶναι τὸ σχέδιόν σου;
 Ζάρα. Ὁ Μουκτάρης! . . εἰς τὴν ἐπιστροφὴν του . . .
 ὅα τὸν φονεύσω εἰς τὸ ὑπόγειον τῶν Σουλτάνων.

Μουστ. Πῶς; . . . Κύριε . . .
 Ζάρα (μειδιῶσα) Μὴ φοβῆσαι . . . τρέξε, . . πέτοξε
 πρόσεξε μόνον αὐ μὴν ἀποτύχης . . .
 Εἰς τὸ Κανδυλὴ ἐκεῖ σὲ περιμένω.

(Μουσταφὰς ἀποχαιρετᾷ μὲ σέβας καὶ ἀπέρχεται.

Ζάρα. Ταχύτης καὶ τόλμῃ, ἰδοὺ 'τ' ὅ,τι μόνον θέλω.

ΣΚΗΝΗ Γ.

(Ἡ σκηνὴ παριστάνει ἐνὸς τοῦ Βυζαντίου δρόμους στενοὺς καὶ ὀφλοῦς οἴκους, ἐπὶ τῶν ὁποίων εἶναι κεκλεισμένοι οἱ Γενίταριοι, οἵτινες δοχονοήσαντες εὐρίσκονται εἰς ἐμυώλιον πόλεμον. Παραβλασκῶνται καὶ ὀβριζονται. ὁ Σουλτάν Μαχμούτης ἀπερρώμενος τὴν κραταυρεὴν εἰς τὸ Ἰζμὴν διέρχεται πλησίον τῶν. πλὴν ἡ ἐκρήγνυς τοῦ μοναχοῦ δὲν φέρει καμμίαν δικαιοσύνην εἰς τὴν μάχην τῶν. Ἡ κραταυρὶς τοῦ Σουλτάνου εἶναι πρωτοειστάτη, ὥς ἦτον πρὸ ἑκατὸν χρόνων, ὅτε ἡ αὐτὴ τῆς Ὀθωμανικῆς Πύλης ἦτον εἰς τὴν μεγαλητέραν πολιτείαν εἰς ἣν ἔδωκε ποτὲ δὲν ἔρθηκεν. Ἐνταῦθα ἐκτελῶσονται ὅλαι αἱ ποικίλαι στολαὶ τῆς αὐτοκρατορίας ταύτης, τὰς ὁποίας βλέπομεν ἐν τῷ συγγράμματι τοῦ Κουριά-Σχουαζέλ. δηλ. Προηγούνται πρῶτον πεζοὶ οἱ Χουζμακάρδες (ἀγγελιοφόροι τοῦ Σαραίου) καὶ οἱ Ἰζχαντάρδες τοῦ μεγάλου Βεζύρου (ἀγγελεῖς πολυτελεῖς ἐνδεδυμένοι) ἔρχεται ἀκολουθῶνς ὁ μέγας Βεζύρης ἑρπυπος.

Ἐνώπιον τούτου προηγεῖται πεζὸς ἄραψ χροστοφόρος κρατῶν ὑψηλὸν δόρυ, λόγον εἰς χροστὴν σφαίραν, καὶ τὰς τρεῖς ἵππουριδας τοῦ βυθλοῦ του.

Γεν Βεζύρη ἀκολουθεῖ ὁ Σαρακέρης (ἡπουργὸς τοῦ πολέμου) συνοδευόμενος ἀπὸ τοῦ Σιπκίδης καὶ Δελίδης (δηλ. τὸ πεζικὸν καὶ τὸ ἵππον τοῦ καιροῦ ἐκείνου.) Ἀνόντιον μετ' αἱ τρεῖς ἵππουριδας προηγεῖται καὶ τοῦτο κρατούμενον ἀπὸ κοκκινωρόου Ἀραβὶ· ὁ 'Ραῖζ-Ἐρέντης (ἡπουργὸς τῶν ἐσωτερικῶν) ἔρχεται ἀκολουθῶνς· πεποιοχιμῶς ἀπὸ τοῦ διαρμηγῆς, καὶ τὸν Γακ-εὐσπατην, διοικῶν τοὺς Τσκούσιδες (γραμματεῖς τοῦ Ἱπουργείου.) Μετὰ ταῦτα ὁ Βοστταντζή-μπασης δὲ ἡγῶν τοῦ Βοστταντζήδες δηλ. τὸ σῶμα τῶν κηπουρῶν τοῦ Σαραίου.) Ἀκολουθεῖ ὁ Βαλταντζή-μπασης μετ' αὐτοὺς Βαλταντζήδες (πελεκυρόοι) ἔρχονται ἀκολουθῶνς οἱ τέσσαρες ἵπποι τοῦ Ἡλίου (ἡ Γεδίκα) εἶναι λευκοτάτοι, κεκοσμημένοι μετ' χρυσῶ καὶ λιθοκόλληται ἐφίππι καὶ χαλινοδηγοῦνται ἀπὸ τέσσαρας ὀφλοῦς μαύρους. Τούτους ἀκολουθεῖ ὁ Καπουτζή-μπασης μετ' αὐτοὺς Καπουτζήδες (δηλ. οἱ πυλωροὶ καὶ θυρωροὶ τῆς αὐλῆς.) Ἐρχονται οἱ λευκοὶ Εὐνοῦχοι, δηγοῦμενοι ἀπὸ τὸν Καπού-ἄγχαϊ, καὶ οἱ μαύροι Εὐνοῦχοι ἀπὸ τὸν Κισλάρχαν. Ὁ Σουλτάνος ἔρχεται ἑρπυπος τῶρα περικυκλωμένος ἀπὸ τὸν 'Ρεκαθδάρ Ἀγά, ἦτοι τὸν φέροντα τὸ καθίσμα ἐπὶ τοῦ ὁποίου πατεῖ, ὅτε ἀναβάνη τὸν ἵππον· τὸν Δονθενδάρ-ἀγα ἦτοι κο-

ταιστὴν τοῦ σκηνίου του· τὴν Σιλιχδάρ-ἀγᾶ κοιμιστὴν τοῦ ξίφους του· ἀκο-
λουθοῦν δὲ οἱ Τοπτιῶδες καὶ Νερίρες, ἧτοι πυροβολιστὰι καὶ ἱππεῖς, ὡς καὶ
ἐν ἑτέρον σῶμα Δελιῶν, καὶ ὄχλος Τούρκων, Ἰουδαίων, Ἀρμενίων, Περ-
σῶν καὶ Γραικῶν, ἐξερχομένων ἀπὸ περιέργειαν καὶ συνακολουθούντων. ἡ
Μουσικὴ εἶναι ἐπὶ κεφαλῆς παίζουσα γνωστὸν τοῦ Δονιζέτη Μάρς τὸ ὀνομα-
ζόμενον τοῦ Σουλτάνου Μαχμούτ·

Ὅτε ὁ Σουλτάνος διέρχεται πλησίον τῶν Γεννιτσαρίων καὶ βλέπει, ὅτι
οὗτοι δὲν παύουν τὸν πόλεμον· Ἰσταται εἰς μέρος τῆς σκηνῆς πιάνων τὸν
πώγωνά του λέγει·

Τρελλοὶ υἱοὶ τρελλῶν πατέρων, τὸ τέλος σας πλησιάζει.

(Ἡ παράταξις μὲ βραδύτητα ἀναχωρεῖ ἐκ τῆς σκηνῆς. Εἰς τῶν Γεννιτσαρίων
φωνάζει πρὸς τοὺς ἄλλους.)

Ἐστάθη καὶ μᾶς ἀγοιοκύταζε, τίποτε δὲν εἰμπορεῖ νὰ μᾶς κάμη.

(Ὁ πόλεμος ἐξακολουθεῖ δι' ἀρκετὸν καιρὸν, ἔπειτα εἰς πεζοὺς Γεννιτσαροὺς εἰσέρ-
χεται εἰς τὴν σκηνὴν καὶ φωνάζει πρὸς τοὺς ὑψηλὰ πολεμοῦντας Γεννιτσαροὺς.)

Ἐπιστρέφει, ἐπιστρέφει ἀπὸ τὸν ἴδιον δρόμον.

Οἱ Γεν. Ψεῦδος, ὁ Σουλτάνος, ἐπιστρέφων τοῦ Τζαμίου, δὲν
δύναται νὰ διαβῇ τοῦ ἰδίου δρόμου ὅπου διῆλθεν.

Ὁ Πεζός. Ἐρχεται σᾶς λέγω.... ἀκούσατε τὴν μουσικὴν.

Οἱ Γεν. Θέλει νὰ δειξῇ, ὅτι δὲν μᾶς φοβεῖται.

(Ἡ παράταξις καὶ ἄλλιν μὲ τὴν ἰδίαν πομπὴν ἐπανέρχεται εἰς τὴν σκηνήν.
ὁ Σουλτάνος μετ' ὀργῆς ἵσταται καὶ κράζει.)

Λοιπὸν τῶνόντι εἴσθε ἀποστᾶται;..

Εἰς τὸ ἐξῆς ἐγὼ εἶμαι ὁ ἀδιάλλακτος ἐχθρός σας. (ἀναχωροῦν.)

ΣΚΗΝΗ Α΄.

(Παρίσταται ἡ αἴθουσα τοῦ θρόνου εἰς τὸ Σερᾷ· δύο σειραὶ Μουσουλμάνων δεξιὰ
καὶ ἀριστερὰ μ' ἐσταυρωμέναις χεῖρας ἵστανται· εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ θρόνου γο-
νυπετεῖς σχηματίζουσιν ἡμικύκλιον μία σειρά ἀδελφῶν.

Ὁ Μουφτής ὁ μέγας Βεζύρης, καὶ ὁ Ἅγας τῶν Γεννιτσαρίων ἐμβάδουν, προσκυ-
νοῦν καὶ ἵστανται ὀλίγον μακρὰν τοῦ θρόνου. Πρὸς τὴν θύραν ἵστανται μὲ διμενέας
χεῖρας διαφερομένους· ὁ Σουλτάνος καταβάνει βραδέως καὶ σθεαρῶς τὸν θρόνον.)

Σουλτάνος. Ἐτη ἐξ̄ παρῆλθον ἀφ' οὗτο οἱ Ἕλληνες ἔλαβον τὰ
ὅσας ἡμέρας τὰ ἔτη ταῦτα φέρουν, τόσα τρίμηνα [ὄπλα,
πίπτουν τῆς δυστυχοῦς μου μοναρχίας.

Οἱ Γεννιτσαροὶ, χειρότεροι καὶ τῶν ἀπίστων τούτων, ἔρχονται νὰ
δώσουν τῶρα τὸν τελευταῖον σῆλον. Ἀκούεις τοῦ τουφεκισμοῦ;
Βεζύρη; τοὺς ἀκούεις Ἀγᾶ; μία εἶναι ἡ ὁδὸς διὰ τὸν θρόνον, καὶ
τὴν ζῶν σᾶς.

Βεζύρης. Κραταιότατε Πατισᾶχ. ἐν νεῦμά σου ἀρκεῖ διὰ τοὺς
Γεννιτσαροὺς· ὁ αὐτὸς σίδηρος θὰ καταστρέψῃ καὶ τοὺς Ἕλληνας
ἀκολούθως.

Σουλτ. Στάσου· μὴ τόσον τρέχε· ματαία ἐλπίς νὰ ἴδωμεν αὐτοὺς καὶ πάλιν ὑποταταγμένους. Πρέπει νὰ τοὺς ἀφήσωμεν ἐλευθέρους· τὰ τραύματα τῆς πάλης εἶναι βαθέα. Ἡ Εὐρώπη ὅλη τοὺς συνδράμει.

Ἀγᾶς. Ἐλευθέρους·!!... πῶς; νὰ συγγευματίζω μὲ τὸν δοῦλον τῆς χθὲς ἡμέρας;

Σουλτ. Ὁ δοῦλος τῆς χθὲς, ποτὲ ἦτο μέγας αὐθέντης.

Ἡ Ἑλλάς; πατρίς τῶν ἡρώων, ἡ κατοικία μυρίων Θεῶν, τεθιγμένη μὲ τὰς τέχνας καὶ ἐπιστήμας της· ὅπου ἡμεῖς ἰδρύσαμεν τὰ Τζαμίας μας, ἐξύπνησε τέλος· ἀγωνίζεται νὰ κοιλήσῃ τὸν λίθον τοῦ τάφου της· καὶ βοηθεῖτε ὑφ' ὅλης τῆς Εὐρώπης· ὁ δοῦλος τῆς χθὲς!!... οὐδὲν τῆς γῆς ἔθνος προῆξ· ἀνδρειότερους πολεμιστάς· μεγαλητέρους φιλοσόφους· ἀρθότερους νομοθέτας.

Τ' ὄνομα μόνον Ἑλλάς, ἐξάπτει τὴν φαντασίαν· καὶ κάμνει τοὺς λαοὺς τῆς Εὐρώπης νὰ τρέχουν εἰς τὰς φάλαγγας τῶν δούλων τούτων. Βλέπε τὰς αἱματηρὰς ἥττας μας, καὶ δέου τὸν Θεὸν μὴ ὁ δοῦλος γενῇ αὐθέντης καὶ ὁ αὐθέντης δοῦλος.

Βεζύρης. Οἱ λόγοι τοῦ Πατισάχ! Εἶναι λόγοι τοῦ προφήτου· ἀναπόφευκτος κίνδυνος ἂν θελήσωμεν νὰ κατατροπώσωμεν αὐτὴν τὴν εἰμαρμένην. Μεγαλειότατε... σπεῦσε πρῶτον τὴν ῥομφαίαν σου κατὰ τῶν Γεννιτσάρων.

Σουλτ. Πρὶν οἱ ἀλέκτορες τὸ τέλος τῆς νυκτὸς συγκράξουν· πιστοὶ μου συνέλθετε ἐνταῦθα· ἃς δράμωμεν κατὰ τῶν Γεννιτσάρων· τὰ πυροβόλα μας θὰ τοὺς καταστρέφουν.

Βεζύρη, προσκάλεσε τοὺς πιστοὺς νὰ ἔλθωσιν ὑπὸ τὴν σημαίαν τοῦ Προφήτου. Σεχισλάμη, οἱ Ἰμάμαι σου ἃς δεηθοῦν εἰς τὰ Τσα-
|μίαι.

Σεχισλάμης. Κραταιώτατε Πατισάχ· τρομερὲ Ἰσμενδερ (Ἀλέξανδρε) ἡ δύναμις καὶ ἡ ἀντίληψις τοῦ πνεύματός σου μηδενίζει τοὺς ἐμβριθεστέρους φιλοσόφους· ἡ ἐλαχίστη ἀπειλὴ τοῦ προσώπου σου, ὡς τείχος ἀναχαιτίζει τοὺς ἀγριωτέρους πολεμιστάς.

Τὰ ὕδατα τῶν θαλασσῶν σταγῶν εἶναι πρὸς τὴν ἀγαθότητά σου· τὰ μεταλλεῖα τῆς γῆς δρᾷ πρὸς τὴν γενναίαν ψυχὴν σου·

Ὁ Ἰψιστος νὰ διαφυλάξῃ τὸν Μονάρχην μας· τὸν ἔρωτα τῶν λαῶν, τὸ ὄράϊσμα τοῦ θρόνου·

ὁ Ἀλάχ νὰ ἐκτελεσθῇ τὴν κηλοκάγαθον σκιάν του· ὁριὰ της ἃς γίνουιν οἱ δύο πόλοι πρὸς ἄρκτον καὶ μεσημβρίαν· τὰ λευκαγῆς καὶ κνέφος πρὸς ἀνατολὰς καὶ δύσιν.

ΣΚΗΝΗ ΙΒ.

Οἱ ἀνῶθεν καὶ εἰς ΚΑΠΟΥΤΖΗΣ.

(Ὁ Καπουτζῆς εἰσερχόμενος πίπτει πρὸς τὴν γῆν καὶ μένει εἰς τὴν θέσιν ταύτην).

Σουλτ. Ἐγέρθητι! . . . ὁμίλει.

Καπουτ. Οἱ Γεννίτσαροι, ἔτρεξαν εἰς τοῦ Ἀγᾶ τὸν οἶκον, ἔθραυσαν τὰς πύλας, καὶ ἔθεσαν τὸ πῦρ· ὁ γενναῖος Νουρεδὶν, ἐζήτησε νὰ τοὺς ἐμποδίσῃ· πλήν . . .

Ἀγᾶς. τοὺς ἐφόνευσαν! . . . ὁμίλει.

Καπουτ. Ὁ καπνὸς, ἡ βοή, τὸ πῦρ τοῦ τρομεροῦ ἀγῶνος κάλυψαν τὸ τέλος. Ὁ Νουρεδὶν λέγουσι κατ'ὀρθωσεν νὰ τοὺς λυτρώσῃ· ἄλλοι πιστεύουσιν, ὅτι ἐτάφησαν ἔς τὰς φλόγας.

Ἀγᾶς. Σκληρὰ ἀμφιβολία.

Καπουτ. Ἡ ἀγγελία, εἶναι πικροτέρα διὰ τὸν Βεζύρη. Μανιοδῶς ὡς λύκων ποιμνιον τὸ σῶμα τοῦ Καϊμακάμη ἔστρεψε πρὸς τὸ παλάτιόν σου· ἀστραπηδὸν ἐπυρπόλησάν τοῦτο· Θεέ μου! ὅποια φρίκη! τοῦ Χαρεμίου σου, αἱ ὠραῖαι γυναῖκες, ὡς ζωνταναὶ λάμπάδες ἠνάφθησαν . . . καὶ αἱ κραυγαὶ τῶν καὶ αὐτῶν τοὺς λίθους εἰς δάκρυα συνεκίνουν. Ὅσαι διέφρευον ἀνιλεῶς ἐσφάζοντο ἀπὸ τὴν σπάθην. Ἐρχονται τώρα ἐδῶ εἰς τὸ Σεράγι.

(Ὁ Βεζύρης καὶ ὁ Ἀγᾶς κλαίουν.)

Σουλτ. Θορία. σκληρότερα λεόντων, ἔλθεται μετὰ τὰς κεφαλὰς σας θὰ στολίσω τὰ ὑψηλά μου τείχη.

Βεζύρη μου, Ἀγᾶ, ἡ λύπη σας τὰ σπλάχνα μου θερρίζει.

Βεζύρης. Συγγνώμην Πατισάχ, τὰ δάκρυά μας.

εἶναι πατρός, συζύγου, ἀδελφῶν καὶ φίλων στενωτάτων.

Οἱ Γεννίτσαροι ἔρχονται ἤδη κατὰ τοῦ Σεραίου.

Ἄς δράξωμεν Ἀγᾶ τὰ ὅπλα κατὰ τούτων.

(Ὁ Σουλτάνος κάμνει νεῦμα ν' ἀνχωρήσουν.)

ΣΚΗΝΗ ΙΓ'.

(Ὅλοι ἀνχωροῦν, ὁ Σουλτάνος μένει μόνος.)

Σουλτ. Ὀδυνηρὰ τῶντι κατάστασις, ἔθνους τρισαθλίου.

ὕψωσε καὶ σὲ ἡ εἰμαρμένη ὅπου τὰ ἔθνη ἀνυψώνει.

εἶδες τὴν ἑκτασί σου, εὐρυτέραν τῆς Ῥώμης καὶ Ἑλλάδος.

πλήν τώρα κυλινδαῖσαι ταχύτάτα, ἔς τὸν ὀλεθρον σου.

Ἦλπε, φέρε, φέρε τὴν αὐγὴν σου.

ἂν ἐτοιμάζω θυτίαν μεγαλοπρεστέραν τῶν Μαμαλούκων,
ἂν ἀποτύχω ἀπέθανε καὶ ἡ Τουρκία.

ΤΕΛΟΣ ΤΗΣ ΠΡΩΤΗΣ ΠΡΑΞΕΩΣ

ΠΡΑΞΙΣ Β΄

ΣΚΗΝΗ ΠΡΩΤΗ.

ΜΟΥΚΤΑΡΗΣ καὶ ΝΟΥΡΕΔΙΝ.

Ἡ σκηνὴ παριστάνει τὸν Πύργον τοῦ Μουκτάρη. εἶναι συσκευασμένοις καὶ τὰ τὴν τουρκικὴν συνήθειαν, καὶ φωτίζεται ὑπὸ δύο λαμπρῶν λυχνοῦχων. Ὁ Νουρεδὶν ἔχει τὰς χεῖρας δεμέναις εἰς τὸ στήθος τοῦ ἀσπλος. Ὁ Μουκτάρης ὠπλισμένος φαίνεται ἔτοιμος ν' ἀναχωρήσῃ.

Νουρεδ. Ἀθλίε' ὁ ἔρω σέ ἐτύφλωσε, καὶ ἀγνοεῖς τί κάμνεις.

Μουκτ. Ὅτι ἐρῶ οὐδόλως τὸ ἀρνοῦμαι· δὲν εἶμαι ὅμως ἐκτός φρενῶν δι' ὅ,τι τώρα πράττω· σ' ἔφερα ἐνταῦθα διὰ νὰ σέ λυτρώσω ἐκ τῆς σφαγῆς τῶν Γεννιτζάρων.

Νουρεδ. Τῆς σφαγῆς τῶν Γεννιτζάρων!

Μουκτ. Ἰγίαινε· πρὶν τῆς αὐγῆς πρέπει νὰ εἶμαι εἰς τὸ Σεράι.

Νουρεδ. Στάσου... σέ ὀρκίζω εἰς τὸν Ἀλλάχ· καὶ ὀχι πλέονίς τῆς φιλίαν· λέγε, πῶς; ποία εἶναι ἡ σφαγὴ πῶς;

Μουκτ. Εἰς τοὺς στρατῶνάς των ὁ πατισάχ σκοπεύει νὰ τοὺς κατασφύξῃ.

Νουρεδ. Τίγρις ἀνήμερος!... σ' ἔσωσα τὴν ζωὴν διὰ νὰ μᾶς κατασπαράξῃς... πρὸ μιᾶς ὥρας ἔσωσα τῶν φλογῶν αὐτάς τὰς ἀδελφάς σου. Ἰσλάμ! οἱ ἄνομοι οὗτοι αὔριον σέ θυσιάσουν.

Ἄνθρωπε· μὲ χαρίζεις τὴν ζωὴν διὰ νὰ ἴδω τὴν κηδείαν;

Μουκτάρη, γονυπετής σου δέομαι ἵνα μὴ τρέξωμεν νὰ σώσωμεν τοὺς ἀδελφούς μας.

Σὲ μένει καιρὸς τὸν ῥύπον ν' ἀποπλύνῃς.

Μουκτ. Ἐγέρθητι· παραφρονεῖς!

Δὲν ἐννοεῖς ὅτι διὰ νὰ σώσω τὴν πατρίδα;

πρῶτος συμβάλλω εἰς τὸ ἔργον;

Οἱ ὀφθαλμοί σου σπινθηροβολοῦν,

τὰ χεῖλη σου ἀφρίζουν... τὸ βλέπω

εἶναι ἀδύνατον νὰ μ' ἀκούγῃς τώρα ὅχιαινε.

Νουρεδ. Στάσου· στάσου Μουκτάρη·

ἰδοὺ εἶμαι ἡσυχος . . . λέγε, σὲ ἀκούω.

Μουκτ. Λοιπὸν διόλου μὴ μὲ διακόψῃς·

οἱ Σουλτάνοι ἐξῆψαν πάντοτε τὸ πῦρ τοῦ πολέμου

ἔς τὰ στήθη ὕλων τῶν Μουσουλμάνων.

Ἢ φήμη τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ· τὰ πέρατα τοῦ κόσμου κατεκρό-

Οἱ δὲ Γεννίτζαραι, τὸ τάγμα τοῦτο συστηθὲν διὰ [τελ.

τὰς κατακτήσεις καὶ τὴν πίστην, ἦσαν πρὸ πάντων οἱ

ἐνδοξότεροί μας τροπαιοῦχοι· ἤδη πρὸ ἐνὸς αἰῶνος βαδισῦργοι

τινὲς ἐρρίνησαν τοὺς κρόκους τῆς πειθαρχίας, καὶ σήμερον

ἡ ἄλυσος, ἥτις τοὺς συνέδεεν, ἐθραύσθη.

Δὲν εἶναι πλέον εἰμὴ ἀλιτήριοι καὶ χαῦνοι.

Οἱ Ἕλληνες ἀπέδειξαν τὴν ἀληθῆ κατάστασίν μας.

Πρέπει ἀντ' αὐτῶν νὰ σχηματίσωμεν στρατὸν νέον.

Τὰ θαύματα τοῦ στρατοῦ εἶναι εἰς τὴν τέχνην καὶ ἡ τέχνη τοῦ

πολέμου, εἶναι σήμερον ἡ μόνη ἀναγκαία, διὰ νὰ πολεμήσωμεν

«Μεταχειρήσου ὅλα τὰ μέσα τῆς δυνάμεώς σου, [τοὺς ἀπίστους.

διὰ νὰ πολεμήσῃς τοὺς ἀπίστους» δὲν λέγει τὸ Κοράνι;

ὁ σουλτάν Μιχμούτης, ζητεῖ νὰ ἐπαρμώσῃ

μίαν ἔμπνευσιν τοῦ Προφήτου.

Νουρεδ. Ἐνθουσιώδης μύησης σαθρῶν σχεδίων!

Ἀλάχ! ἀνωφελὲς προτήθημι τὰς σκέψεις του ν' ἀλλάξω.

Μουκτάρη, ἦσο εἰς τὴν Εὐρώπην. ὁ οὐρανὸς σὲ ἠδίκησεν νὰ ἰδῇς

τοὺς τόπους τῶν ἀπίστων· δὲν ἦσαι σήμερον οὔτε χριστιανὸς

οὔτε μουσουλμάνος· πιστεύεις τὸν Ἀλάχ· τὰ χεῖλη σου προδίδουν

Κινδυνεύωμεν! . . . τὸ βλέπω· [ὁμῶς τὸν Προφήτην.

πλὴν ἡ σφαγὴ τῶν ἀνδρείων μας δὲν εἶναι ἡ σωτηρία·

«Ἐβασαλε τὸν χαλινὸν ἀπὸ τὸν ἵππον

ἀνὰ φθάσῃ ταχέως εἰς τὴν ἄκρην» λέγει ἡ παροιμία.

Εἰς δὲ τὴν ἀγρίαν κατάστασιν ὅπου εἶναι οἱ ἰδιόκοί μας Ἴπποι,

ὁ μωρὸς Σουλτάνος ζητεῖ νὰ τοὺς κατακρητῇ;

(χτυπῶν τὴν φωνήν.)

Ὅτε οἱ Ἕλληνες ἐκράτησαν τὰς κορυφὰς ὅλας τῶν βουνῶν μας·

ὅτε ἡ θρησκεία τῆς Ῥωτίας ἔκτισεν τοὺς νιχούς της εἰς τὸ

πλευρὸν τῶν τζιχμίων μας· ὅτε οἱ καλλήτεροι φίλοι μας

παρρησιάζονται εἰς τὰς φάλαγγας τῶν ἐχθρῶν μας· νὰ βοηθήσωμεν

ὁ εἰς τὸ ξίφος ἔς τὸ στήθος τοῦ ἄλλου πρέπει, διὰ νὰ λυτρωθῶμεν

τῆς ἀπάτης· ἐξελθε, Μουκτάρη· τοὺς ἐθραλμύς σου ἔλκε δὲ

ἡ ὠρεία, ἡ καθαρή, ἡ εὐγενής αὐτὴ τοῦ Ὀσμάν φίλη,

ἢ διὰ 30 γεννεῶν ἐκ τῶν οὐρανῶν ἐλθοῦσα εἰς τὸν κόσμον»
δὲν ἔδοξάσθη, δὲν ὑψώθη εἰμὴ διὰ τῶν Γεννιτζάρων.

Μουκτ. Σύμφημι· πλὴν σήμερον οἱ Γεννιτζάροι εἶναι χεῖρ
σεσηπομένη· πρέπει νὰ τὴν κόψωμεν ν' ἀπαλλαχθῇ τὸ σῶμα.

Νουρεδ. Δὲν εἶναι οὕτω· εἰπέ μάλλον.

οἱ ἱατροὶ τῆς εἶναι ἀμαθεῖς καὶ ἀγνοοῦν τὴν θεραπείαν.

Μουκτ. Τὴν θεραπείαν! λέγε ἂν σὺ ὁρᾷς καμμίαν;

Νουρεδ. Τὸν πόλεμον!..

α Οἱ μουσουλμάνοι δὲν δύνανται νὰ κερδήσουν τὴν σωτηρίαν τῶν
«εἰς τοῦτον καὶ τὸν ἄλλον κόσμον εἰμὴ μὲ τὸν πόλεμον»
δὲν λέγει τὸ Κοράνι;

Μουκτ. Πέντε ἔτη ἔχομεν πόλεμον μὲ τοὺς Ἕλληνας·
εἶδες ὁποῖον εἶναι τὸ τέλος;

Νουρεδ. Τοὺς Ἕλληνας!... ὁ λέων δὲν διασκεδάζει κυνηγῶν
τὰς μύτις... ἔπειτα πόλεμος δὲν λέγεται, ὁ δεσπότης ὅτε
τιμωρῇ τὸν δοῦλον. Γνωρίζεις, Μουκτάρη, διατὶ οἱ
Γεννιτζάροι ἦσαν γενναῖοι; διότι οἱ Σολιμάναι. οἱ Ἀμουράτ
ἦσαν ἐπὶ κεφαλῆς τῶν. Μιχόμενος μὲ τὸ σαρκίον μέχρις ὀφρῶν
ὁ Μουσουλμάνος δὲν ἐπεθύμει ἄλλο εἰμὴ νικητῆς νὰ πέσῃ εἰς τὴν
μάχην· φεῦ ποῦ εἶναι οἱ χρόνοι μας οἱ ἑνδοξοὶ ἐκεῖνοι!
Στρέψε, θεώρησον σήμερον τὸν μεγαλοπρεπῆ Σουλτάνον,
Θηλυδριᾶ εἰς τὰ χαρέμια, θηλυδριᾶ μεθύων·
ὅτε δὲ ὠχρὸς ἐξέλιθῃ ἐκ τοῦ βήθους τῆς τρυφῆς
τὰ συμβάντα τοῦ φαίνονται ἀγριώτερα, ἢ ὅ,τι εἶναι·
τρέμει νὰ δράξῃ τὴν ρομφαίαν του, καὶ νὰ ῥιφθῇ ἔς τὴν μάχην·
ἡ αἰμοβορία του δὲν φεῖδεται οὔτε τοὺς στενοὺς του φίλους·
τὴν θεραπείαν αἰτεῖται ποῦ; ἔς τοὺς νεωτερισμοὺς,
εἰς τὰς συνηθείας τῶν ἀπίστων.

Ω! οὐρανέ, τὰς σάρκας τοῦ δίδιος ξεσχιζεῖ! Λέγει νὰ ρίψωμεν τὸ
ἔνδυμα (γελῶν)... συλλογίσου τὸ μεγαλοπρεπὲς σὰρκιν
ν' ἀνταλλάξῃς μὲ τὸν ἄχαρην ἐκεῖνον πῖλον· ὅμοιοι τῶν πιθήκων θὰ
καταντήσωμεν οὗς μὲ ἀνθρώπινα ἐνδύουν,
ὁ τακτικὸς στρατὸς Μουκτάρη διὰ τὰ τέκνα τῆς ἀνοτολῆς δὲν εἶναι
ὄχι· ὄχι. Ὁ λέων τῶν ἀλύσεων δεινόμενιάζει τὸν λέοντα τῶν ὀρέων
τί εἶναι στρατὸς; τῆς γραμμῆς; μηχανὴ ἢ τοὺς καρπούς; ὁ ἀρχι-
γός· μόνον θερίζει· εἰς ἄτακτον στρατὸν ἕκαστος μὲ τὸ ξίφος,
εἰς τὸν γυμνὸν βραχίονα, ἐπὶ ἐνὸς καὶ μόνου βράχου
διὰ τὴν ἰδίαν δόξαν μόνον μάχεται.

Εἰς ἐκεῖνον τὸν ἀνοικτὸν ὀρίζοντα· κάθε ἀνδραγαθία του,

ἀπὸ τὸν κόσμον ὅλον θεωρεῖται· δὲν τοῦ τὴν κλέπτει δ
ἀκουμβῶν τὸν ἀγκῶνά του. Τὸ μέγα κακὸν ὅμως δὲν εἶναι τοῦτο·
ἔως νὰ καταντήσωμεν ἡμεῖς ἔμπειροι τοὺς Εὐρωπαίους
θὰ διεικώμεθα ἀπὸ τοὺς ξένους.

Ἐδῶ, ἐδῶ ὡς εἰς πανόραμα ὁρῶ τὸ βράαθρόν μας·
οἱ τυχοδιῶκται καὶ οἱ ἄποροι ἐδῶ θὰ εὖροον τύχην.

Τινὰ ἔτη Μουκτάρη· θὰ ἰδῇς ὑπουργοὶ, στρατηγοὶ καὶ
ναύαρχοί μας, τ' ἀνδράποδα λέγω τῆς χριστιανικῆς φυλῆς,
ῥόδα τῆς αὐτοκρατορίας μας μέλλουν εἶναι

Μουκτάρη, τὴν πηγὴν τοῦ παταμοῦ μὲ τὴν παλάμην σου,
μόνον δύνασαι νὰ φράξῃς·

πλὴν ὅτε εἰς πέλαιγος ἀνοιχθῇ τίς δυνάται νὰ τὸν σταματήσῃ!
Ἡστέουσέ με φίλτατε, θέλει ἔλθῃ ἡ ὥρα, καθ' ἣν τί εἴμεθα
καὶ ἡμεῖς θ' ἀγνοοῦμεν· θὰ ῥίψωμεν τὸ ἔνδυμα, τὰς συνθηλαίς,
Θὰ μᾶς μείνῃ ἥσως ὀλίγον, ὀλίγον ἡ θρησκεία... [τὴν γλῶσσαν·
πλὴν φρίττω νὰ σὲ τὸ εἰπῶ... θρησκεία διαφέρουσα τῶν
πράξεών μας εἶναι· νὰ κωμωδῇς τὸν οὐρανὸν ἐπὶ τῆς γῆς,
ὦ! . . ἡ αἰωνία κόλασίς μας.

Μουκτ. Ὅσον καιρὸν ἂν μείνω ἐδῶ ἀδύνατον ὁ εἰς τὸ φρόνημα
τοῦ ἄλλου νὰ ἀλλάξῃ· μετὰ τρεῖς ἡμέρας καλλίτερον συνομιλοῦμεν
(ἐτοιμάζεται ν' ἀπέλθῃ.)

Νουρεδ. Ἀπελθε, κόρεσον τὴν δειψάν σου ἔς τὸ αἷμα τῶν ἀδελφῶν
ἀλλὰ νουθέτησον τὸν Σουλτάνον μὲ τοὺς γονεῖς [μας
νὰ σφάξῃ τὰ τέκνα. Δὲν εἶναι ὀρθὸν νὰ φονεύσῃ τὴν ἔχνηδα
καὶ τὰ ἐχίδνια εἰς τὴν ζωὴν ν' ἀφήσῃ.

Υπερέτ. Εἰς ἀπεσταλμένους ἐκ τῆς Ἀρσαλάνης ἐπιθυμεῖ νὰ σᾶς
[ὁμιλήσῃ.

Μουκτ. Τῆς Ἀρσαλάνης! τί τάχα τρέχει; ἄς ἔλθῃ.

Μουστ. Σᾶς φέρω τὴν ἐπιστολὴν ταύτην.

(ὁ Μουκτάρης τὴν ἀναγινώσκει καὶ ἔπειτα ἐρωτᾷ)

Ποῦ εἶναι τὸ δακτυλίδιον;

Μουστ. Εἶναι τοῦτο.

Μουκτ. (κατ' ἰδίαν) Εἶναι τὸ ἴδιον! . . ψυχὴ μου Ἀρσαλάνη!
(πρὸς τὸν Νουρεδὶν) Ἰδοὺ καὶ ἡ Ἀρσαλάνη μου φροντίζει διὰ τὴν
ἔσθαι τὸν εὐνοῦχον τοῦτον νὰ σὲ διαφυλάξῃ. [ζωὴν σου.

Νουρεδὶν (κουνῶν τὴν κεφαλὴν του).

Προφῆτα! δὲν ῥίπτεις ἓνα κεραυνὸν ὅλους νὰ μᾶς κατακαύσῃ!

Μουκτ. (πρὸς τὸν Μουσταφᾶ κατ' ἰδίαν).

Μείνε ἔνταυθα ἀκολουθεῖ ὅλα τὰ δικήματά του.

Ἄν ἴδῃς βίαν κρᾶζε καὶ τοὺς ἐπιλοιποὺς δούλους·
τὸ κλειδίον τοῦτο εἶναι τῆς μικρᾶς ἐκείνης θύρας,
μὲ αὐτὸ δύνασαι ἔς τὴν θάλασσαν νὰ ἐξέλθῃς.

(πρὸς τὸν Νουρεδ.) Ὑγίαινε (φεύγει)

ΣΚΗΝΗ Δ'.

ΝΟΥΡΕΔΙΝ καὶ ΜΟΥΣΤΑΦΑΣ.

Νουρεδ. Τί δύναμαι! τί ἡμπορῶ νὰ πράξω!

μὲ ἐφυλάκισαν ἔνταυθα καὶ προφασίζεσθαι ὅτι ζητεῖ νὰ μὲ λυτρώ-
σῃ βλέπω, νεκρὸν σῶμα τῶν χριστιανῶν! [ση...
πληρόνον τὸ αἷμα ὕπερ ἡμεῖς χάνωμεν τώρα...]

(πρὸς τὸν Μουσταφᾶ)

Μαῦρε, πρὸ πόσῃς ὥρας ἄφησες τὸ Σεράϊ;

Μουστ. Πρὸ μιᾶς Ἐφένδην.

Νουρεδ. Καὶ ἦσαν ὅλοι εἰς τὰ ὅπλα διὰ τὴν ἐπανάστασιν τῶν
[Γεννιτζάρων;

Μουστ. Μάλιστα ἐφέντημ, ὁ κακτικὸς στρατὸς, καὶ τὸ πυροβο-
λικὸν εὐρίσκονται ἐκεῖ.

Νουρεδ. Εἰξεύρεις κατὰ ποίων θὰ κινήσουν;

Μουστ. Κατὰ τῶν Γεννιτζάρων.

Νουρεδ. Ἐβραῖον σχέδιον! νὰ κατακέψουν ὅλους τοὺς ἀνδρεῖους
[Γεννιστάρους;

καὶ νὰ κάμουν τακτικὸν στρατὸν ἀπὸ παιδία!...

Μουστ. Τὸ καλὸν σπαθὶ δὲν γίνεσθαι πλέον μὲ χάλιθδα ἐσκορια-
[σμένον.

Νουρεδ. (κατ' ἰδίαν) Καὶ οὗτος εἶναι τῶν πιστῶν τοῦ Σεραίου
τί ἔνοοις ταῦτα λέγων;

Μουστ. Ὅτι οἱ Γεννιτζαροὶ παρήκμασαν, ὅτι εἶναι χειρότεροι
[τῶν γκιαούριδων.

τὸ ξίφος των δὲν φεῖδεσθαι οὔτε χριστιανῶν οὔτε Μουσουλμάνων.
ὅπου καὶ ἂν διαβῇ ὁ Γεννιτζαρός;

ὅλοι πρέπει νὰ προσηκόνωνται· τίς τολμᾷ ἐνώπιόν του νὰ λαλήσῃ;
σὲ ζητεῖ τὸ βαλάντιον, καὶ ἂν τολμᾷ ἀρνήσθαι.

Ἵθρῖζει Θεὸν, Προφῆτην, τὸν Πατισάχ. ὡς ἄγριος κύων
ἐμπρός σου πάντα ὕλακιζει· ὀλίγον ἂν προσποιηθῇς πῶς δὲν τὸν
ὑπακούεις ἔς τὸ γαταγάνι τὸ χαῖρι του διὰ μιᾶς ἐγγίζει.

Καλλίτερον οἱ Χριστιανοὶ προῦ τοιοῦτοι φοιτοῦν Ζορπάδες.
 Νουρεδ. Οἱ Χριστιανοὶ θ' ἀναβάν 'ς τὴν κεφαλὴν μας, κἀγὼ σὰ-
 ῖ ἄράχνη, μαῦρε, ἥσυχα, ἥσυχα τὴν ἰστίον της. (φῶς τὸ βλέπω
 ἀπλόνει· ὡς τρέχουν λοιπὸν τὰ πράγματα ὅπως θέλετε νὰ τρέχουν.
 Μιῦρε· δύο νύκτας δὲν ἔκλεισα 'μμάτι·
 θὰ πέσω νὰ κοιμηθῶ μὴ μὲ 'ζυπνίσῃς.

(κατ' ἰδίαν)

Ἄν ἀπκτῆσω τὸν μαῦρον τοῦτον ν' κοιμηθῇ! . . τὸν φονεύω,
 ἐνδύομαι τὰ ἐνδύματά του, καὶ ἐξέρχομαι τοῦ Πύργου.

(πίπτει εἰς τὴν κλίνην καλυπτόμενος μὲ μεγίστην κάπνιν.)

Μουστ. Ἰσχυοῖς νὰ ῥογχίζεις, τὸ στόμα του ἀφρίζει· ὅλα τὰ
 νευρά του ἐξογκυλῶνται·

εἶναι ὁ φοβερώτερος τῶν Γεννιτζάρων· (τύρει τὸ γιαταγάνι).

Νουρεδ (χωρὶς νὰ ταραχθῇ.)

Ἄ! . . ἔσυρε τὸ γιαταγάνι . . . μὲ πλησιάζει.

Μουστ. (ἔνω τῆς κλίνης τοῦ Νουρεδίν)

Ἡ καρδιά εἶναι εἰς τὰ ἀριστερά.

Καθ' ἣν στιγμήν ἐτοιμάζεται νὰ τὸν κτυπήσῃ, ὁ Νουρεδίν δρᾷται
 τὸν βραχίονά του, ἀνατεινόμενος τῆς κλίνης καὶ παγαίων τὸν ρίπτει χαμῆς).

Μουστ. Ἄχ!

Νουρεδ. Κακοῦργε θὰ σὲ σφάζω.

(Τοῦ ἀφαιρεῖ τῆς χειρὸς τὸ γιαταγάνι, καθίσταται ἐπὶ τοῦ μαῦρου καὶ
 σφίγγων τὸν λαιμὸν του, λέγει)

ὁμίλει ποῖος σ' ἔστειλεν;

Μουστ. Ἐλεος . . ἔλεος.

Νουρεδ. Ποῖος σ' ἔστειλε!

Μουστ. Μὴ μὲ φονεύσῃς καὶ τὰ λέγω ὅλα.

Νουρεδ. Λέγς.

Μουστ. Ο πρίγκηψ Καλέδ.

Νουρεδ. Ὁ πρίγκηψ Καλέδ!! . . ποῖος εἶναι ὁ πρίγκηψ

Καλέδ;

Μουστ. Φορεῖ γυναικεῖα . . εἶναι ἡ Ζάρα.

Νουρεδ. Ἡ Ζάρα! . . εἶναι ἀνὴρ!!

ὁμίλει τελειώσον . . μὲ τοὺς ἐδόντας θὰ σὲ φάγω.

Μουστ. Μὴ σφίγγῃς σὲ τὰ λέγω ὅλα.

Ἡ Ζάρα εἶναι βαλῆς, εἶναι ὁ μικρὸς υἱὸς τοῦ Ἀπτουλάχ· ἀ-
 δελφὴ του ἦτο ἡ Ἀραψ, τὴν ὁποίαν ἐρονευσας δεμένην εἰς τὸ
 δένδρον.

Νουρεδ. Ἄ! . .

Μουστ. Ὁ πρίγκηψ, διὰ νὰ ἴδῃ τὸ χρέμιον ἐνεδύθη γυναικεῖα

ἀδελφή του τὸν ὠνόμασε Ζάραν ἡ Ἀρσαλάνη τὸν ἠγάπησε καὶ τὸν ἐκράτησε πλησίον της. Ἐνόμιζε τῶνόν τι ἦτο γυνὴ ἡ Ζάρα.

Ὁ Καλὲδ ἐρατοῖς ἤδη μὲ μανίαν· διὰ νὰ κερδήσῃ τὴν Ἀρσαλάνην ἀπεφάσισε νὰ δολοφονήσῃ ἤδη τὸν Μουκτάρην· ἡ ἀδελφὴ της ἀνέλαβε τὸν φόνον. Γνωρίζεις τὰ παραιτέρω; σὺ τὴν ἐφύγευες ἐπὶ τοῦ δένδρου.

Νουρεδ. Ἦτο ἐκείνη! . . .

Μουστ. Παράφρων ἐκδικήσεως, ὁ Καλὲδ μ' ἔστειλε νὰ σὲ δολοφονήσω.

Νουρεδ. Ὁ Καλὲδ σ' ἔστειλεν ἢ ἡ Ἀρσαλάνη; . . σ' ἐπνίξα,

Μουστ. Ὁχ! μ' ἔστειλε μ' ἐπιστολὴν πρὸς τὸν Νουρεδὶν ὁ Καλὲδ ἐκ μέρους τῆς Σουλτάνας . . . μὲ τὴν πρόφασιν νὰ σὲ διαφυλάξω· εἶχα μυστικὴν διαταγὴν ἔς τὸν ὕπνον σου μόνον νὰ κτυπήσω; καὶ ἔπειτα ἔς τὸ Κανδυλί νὰ τοὺς συναντήσω.

Νουρεδ. Ποίους;

Μουστ. Τὸν Καλὲδ καὶ τὴν Ἀρσαλάνην.

Νουρεδ. Καὶ ὁ Μουκτάρης. ὁμίλει· ὁμίλει, ἄθλιε.

Μουστ. Ὁχ. Ὅλα σὲ τὰ λέγω . . . μὴ σφίγγῃς· ὁ Καλὲδ ἔχει σκοπὸν νὰ τὸν φονεύσῃ εἰς τὸ ὑπόγειον . . . ὅταν ἐπιστρέψῃ.

Νουρεδ. Μαῦροι καὶ μαυρότεροι εἰς τὴν ψυχὴν ἀκόμη. Μουκτάρη φίλτατε . . . ὦ Θεέ μου. προφύλαξε τὸν φίλον ὁμίλει, ὁμίλει ἔκτρωμα, εἰς ποῖον μέρος προετοιμάζεται ὁ φόνος;

Μουστ. Οὐρ! πνίγομαι . . . ἐκεῖ ὅπου ἐλλιμενίζονται τοῦ Σεραίου τὰ καίκια.

Νουρεδ. Πῶς δύναμαι τοῦ Πύργου νὰ ἐξέλθω;

Μουστ. Μὲ τοῦτο τὸ κλειδίον . . . ἐξ ἐκείνης τῆς θύρας· ἰδοὺ καὶ τὸ δακτυλίδιον.

Νουρεδ. Ζῆσε, μαῦρε, «Μὴ κόψῃς τὴν κεφαλὴν τοῦ ζητούντος σε τὴν χάριν» λέγει τὸ Κοράνι· θὰ σὲ δέσω ὅμως νὰ μὴ φύγῃς.
(τὸν δένει)

Μουκτάρη. ἂν ἔτι μίαν φορὴν σὲ σώσω, θὰ μ' ἀκολουθήσῃς νὰ σώσωμεν τοὺς Γεννιτζάρους.

(πρᾶύγει).

ΣΚΗΝΗ Ε΄.

Ὁ κήπος τοῦ Σαραίου. Τὸ ὑάλινον κιόσκιον, ἡ θάλασσα, πῆδακες·

Αἱ Σουλτάναι, αἱ Ὀδαλίκαι, στεφανόνουν μὲ ῥόδα τὸν Κισλάραγαν. ἄλλαι κρέμονται εἰς τὸν λαμπρὸν του. ἄλλαι περιτυλίσσουν τὴν μέσσην του μὲ τοὺς βραχιονάς των, καὶ ἄλλαι χαϊδεύουν τὸν ἰσχνὸν πῶγωνά του·

Οἱ λοιποὶ εὐνοῦχοι κάθηνται εἰς τὸ βάθος τῆς σκηνῆς μὲ ἐσταυρωμένους πόδας, καπνίζοντας τὰς καπνοσύριγγας καὶ ναργελέδες των·

Εἶναι αὐτὴ καὶ ἡ ἀνατολὴ σχεδὸν τοῦ Ἡλίου.

Ἡ Ἀρσαλάνη καθέται μόνη συλλογισμένη ὑπὸ ἐν δένδρον.

Κισλάραγας. Τί εἶναι; τί εἶναι ἡ χαρὰ αὕτη;

Σουλτ. Δὲν ἔμαθες τὰ νέα Κισλάραγα;

Κισλ. Ὄχι! . . .

Σουλτ. Ὁ Σουλτάνος καταστρέφει σήμερον τοὺς Γεννιτζήρους.

Κισλ. Καὶ χαίρεσθαι διότι θὰ χυθῇ τόσον αἷμα!

Σουλ. Λυπούμεθα πολὺ (εἰρωνικῶς) πλὴν τί εὐτυχία διὰ τὰ χαρέμια!

Κισλ. Εὐτυχία! . . . δὲν καταλαμβάνω . . . εἰς τί σεῖς θὰ ὠφεληθῆς;

(ὅλοι ὁμοῦ.)

Χά· χά· χά! Ὁ Πατισόχ θὰ εἰσάξῃ τὸ Εὐρωπαϊσμὸν, Κισλάραγα δὲν τὸ καταλαμβάνει;

Κισλ. Τί . . . τὸν Εὐρωπαϊσμόν! !

Σουλ. Δὲν θὰ μᾶς φυλάττεται πλέον ὁμιεὶς τὰ μαῦρα διαμαντάκια.

Κισλ. Πῶς; . . .

Σουλ. Εἰς τὴν Εὐρώπην αἱ γυναῖκες, Κισλάραγα, περιπατοῦν χωρὶς γιασεμάκια.

Κισλ. Χωρὶς γιασεμάκια!

Σουλ. Εἰς τὴν Εὐρώπην κάθε γυνὴ ἔχει τὸν κοιτῶνά της· κανένας εὐνοῦχος δὲν τὴν φυλάττει.

Κισλ. Τὰς ἔχω ὅλας διὰ τὴν κόλασιν.

Σουλ. Χά! χά! ζοῦν ἔμως τώρα ἔς τὸν παράδεισον. Κάθε γυναῖκα ἔχει τὸν ἄνδρα της; καὶ ὄχι πολλοὶ ἕνα μόνον.

Κισλ. (μὲ βραδύτητα) Τόσον χειρότερα διὰ τὰς γυναῖκας!

Σουλ. Διατί;

Κισλ. Διατί; . . . ὅταν ἡ αὐτὴ γυνὴ ἀδικόπως εὕρισκεται ἐνώπιον τοῦ ἀνδρός· θὰ συμερίζεται καμμίαν φορὰ τὰς βουλὰς ὅπου δίδει εἰς τοὺς δοῦλους του.

Σουλ. Εἰς τὴν Εὐρώπην δὲν ἔχει ἑυλαίς οὔτε διὰ τοῦς δούλους Κισλάρχα.

Κισλ. (μὲ δυσπρόσκειον) Ἠραΐα λοιπὸν εἶναι ἡ διαφορὰ ἐκεῖ μεταξὺ δούλου καὶ αὐθέντου.

Σουλ. Ὑστερον ἀπὸ ὀλίγας ἡμέρας καθὲς μὲν θὰ ἔχη πέν ἄνδρας τῆς, θὰ πέρνωμεν ὁμοῦ τὸ πρῶτ' τὸν καρπὸν, ἔπειτα θὰ γευματίζωμεν, θὰ πηγαίνωμεν εἰς τὸν περίπατον, εἰς τὰς διασκεδάσεις, μὲ τὸ βράτζο . . .

Μία ἄλλη. Εἰξεύρεις τί εἶναι βράτζο, Κισλάρχα; νὰ, θὰ περνώ τὸν βραχίονά μου ἔς τὸν βραχίονά σου καὶ θὰ περιπατοῦμεν.

(Κάνει τὸ ἀντίπροπον, θέτει τὸν Κισλάρχα τὸν βραχίονα εἰς τὸν ἰδικόν της καὶ τὸν σφύρει αἱ ἄλλαι τὸν ὄντον ἐπὶ τὰ ὀπισθεν.)

Κισλ. Νὰ ἤκουε ὁ Θεὸς τὰς Κουρούνας, εὐχα δὲν ἤθελαν νὰ μείνουν ἔς ταῖς συκιαῖς.

Σουλ. Τί εὐτυχία! Κισλάρχα! Καθὲς μίαν θὰ ἔχη τὸν οἶκόν της; θὰ ἔρχεται ὁ ἄνδρας τὸ βράδυ, μόνη σου θὰ τὸν φιλῇ καμμίαν ἄλλην δὲν θὰ φοβῆσαι ν' ἀγγίξῃ οὔτε ἓν του κομματάκι. Οἱ σὲ φέρων τὰ χαρτιὰ ἐκεῖνα ποῦ τὰ λέγουν ὄφρησιδες. Θὰ τοῦ διαβάζῃ ὅλα τὰ νέτ . . . θὰ σὲ μάθῃ καὶ σένα νὰ διαβάζῃς.

Κισλ. Ὡστε νὰ μάθουν οἱ ἄνδρες σας νὰ διαβάσουν θὰ γράψετε . . . δὲν θὰ προφθάσουν οὔτε τὰ παιδιὰ σας νὰ ἰδοῦν αὐτὰ τὰ παρამύθια.

Σουλ. Καὶ ἐτρελλάθηνμεν νὰ νυμφευθῶμεν Τούρκους; Μπα! ὅλοι οἱ Εὐρωπαῖοι θὰ τρέξουν νὰ μᾶς ζητήσουν.

Κισλ. (πιάνων μὲ τὰς δύο χεῖρας τὸ στήθιον τοῦ) Βαί, βαί... πῶς; νὰ νυμφευθῇτε Γκιουράδες;

Σουλ. Εἶναι οἱ καλλίτεροι ἄνδρες τοῦ κόσμου.

Κισλ. (καθ' ἑαυτὸν). Ἡ γυνὴ ὁμοιάζει ἄνθρωπον, ὅταν τὸν ἐγγίξῃ ἀναμένον σὲ καίει, ὅταν τὸν ἐγγίξῃ σθεστὸν σὲ μουτζαλώνει.

Μία Σουλ. Ἐγὼ θὰ πανδρευθῶ ἓνα Γάλλον, ἔχουν τὰ χαίρια των πάντα εἰς τ' ἄσπρα ἐκεῖνα ποτίζια, ποῦ ὀνομάζουν γάντια· τὰ παπούτσια των ἀστράπτουν, τὸ σῶμα των εἶναι κυρτὸν ἔμπρὸς εἰς τὰς κυρίας, ὡς καὶ τὰ καλὰ ἄλλογα ποῦ χαμηλάνουν τὴν ράχην ἔς τὸν ἵππεά, σὰν σκυλάκι σὲ θεωρεῖ ἔς τὰ μάτια καὶ εἶναι ἔτοιμος νὰ δώσῃ ὅ,τι τοῦ ζητήσῃ. Εἶναι τόσοι καθαροί.

Μία Σουλ. Στάσου, στάσου δὲν εἶναι τόσων καθαροί· ἤκουσα νὰ λέγουν πῶς δὲν ἀλλάζουν τόσοι συχνά, καὶ πῶς διὰ δέκα ἡμέρας τὸ πρόσωπόν των δὲν βλέπει τὸ σάπουνι.

Μία ἄλλη. Οἱ Ἴτακοὶ εἶναι καλλίτεροι, τραγυρδοῦν τόσοι γλυκά.

Ἄλλη. Εἶναι οἱ πρῶτοι ψεῦτες τοῦ κόσμου.

Μία ἄλλη. Οἱ Γερμανοί.

Ἄλλη. Εἶναι βρασμένα, ἀνάλατα κολοκύθια.

Ἄλλη. Οἱ Ῥώσσοι.

Ἄλλη. Χο! χα! νὰ σὲ παίζουν 'ς τὰ χερτιὰ εἰς μίαν μόνην νύκτα.

Ἄλλη. Οἱ Ἀγγλοὶ εἶναι οἱ καλλίτεροι ἄνδρες.

Ὅλοι ὁμοῦ. Ναί! ναί! διότι μᾶς ὁμοιάζουν.

Μία Σουλ. Τρώντι, ὅταν ἔρχονται 'ς τὰ μέρη μας, βλέπουν ἡμᾶς νὰ φοροῦμεν φέσι, καὶ κόκκινα παπούτσια, ἀμέσως καὶ αὐτοὶ φοροῦν φέσι καὶ κόκκινα παπούτσια ὅπου καὶ ἂν ὑπάγουν, πέρνουν μαζὺ τὼν καὶ τὴν γυναῖκά τὼν ποτὲ δὲν τὴν ἀφίνουν. . . , ἔπειτα μᾶς γνωρίζουν καὶ καλλίτερα ἀπὸ τοὺς ἄλλους. Κύτταξε ἅμα ξεμβαρκαρισθῇ ὁ Ἀγγλος ἀμέσως κάθεται καὶ ζωγραφίζει· ἔχουν ἓνα μικρὸ βιβλιαράκι καὶ ὅ, τι ἰδοὺν ἀμέσως τὸ γράφουν· ὁ δούλος τοῦ ξενοδοχείου πάντοτε ἀπ' ὀπίσω τὼν εἶναι διὰ νὰ τοὺς πὰ ἐξηγεῖ! βλέπει π. χ. ἓνα Δερβίση μὲ γυμνὰ ποδάρια, ἐρωτᾷ· παλλικάρι (waiter) ποῖος εἶναι αὐτός; τὸ γράφει· δύο σκύλους νὰ μαλόνουν. . . . παλλικάρι τί ζῶα εἶναι ταῦτα. Σκύλοι ἀφέντι. . . τὸ γράφει. Ὅλοι ἔχουν τὸ δικαίωμα ἅμα ταξιδεύουν 'ς τὰ μέρη μας, νὰ ὀνομάζωνται Λόρδοι, ἃς ἦναι καὶ παπουτζίδες εἰς Ἀγγλίαν.

Κίσλ. (πρίζων τὸ κομβολόγιόν του). Ἄ! καὶ νὰ ἦτο ὁ Σουλ-τάνος ἐδῶ νὰ σᾶς ἀκούσῃ.

Σουλ. Ὁὰ παγαίνωμεν εἰς τὰ θέατρα, Κισλάραγα, εἰς τοὺς χο-ρούς. Ὁὰ χωρεῖωμεν βάλς. . . εἰξεύρεις Κισλάραγα, τί εἶναι βάλς. Νὰ! ὁ ἄνδρας ἀγγαλιάζει φανερά τὴν γυναῖκα μ' ἑνὸς 'ς τὸν κόσμον καὶ τὴν σπρόχνει εἰς ὅλαις ταῖς γοναῖς. . . ἰδοὺ πῶς!

(Ὅλοι ῥίπτονται εἰς τὸν τράχηλόν του καὶ θέλουν νὰ τοῦ δειξουν.)

Κισλάραγ (φωνάζων τοὺς ἄλλους εὐνούχους.)

Ἀχμέτ, Φερχάτ, Σελίμ. . .

(Οἱ εὐνούχοι ἔρχονται ν' ἀπαλλάξουν τὸν Κισλάραγα καὶ ἕκαστος πιανόμενος μὲ μίαν Σουλτάναν σχηματίζουν ἓνα τουρκικὸν χορὸν. Ἀκολουθῶντες ἐξελκόνονται ὅλοι εἰς τὴν χλοήν.)

(Ἡ Ἀρσα λάνη ἐγείρεται τῆς θέσεώς της καὶ προχωρεῖ πρὸς τὴν σκηνήν.)

Ἀρσαλ. Πρὶν τῆς αὐγῆς δὲν ἦμην εἰς τὴν αὐτὴν ἀνταρξίαν!

(κατ' ἰδίαν.)

ὦ! ἦλθε σὶ ἀκτῖναι σου βέλη ἀλλοῦ τῶρα δὲ ἐμὲ εἶναι.

Ποῦ εἶσαι Μουκτάρ; ποῦ εἶναι ἡ ὑπάρχεσίς σου;

Μὲ ἠπάτησεν. . . μήπως τοῦ συνέβη δυστύχημα τι;

καὶ αὕτη ἡ Ζάρα κατέβη 'ς τὸ ὑπόγειον καὶ ἀκόμη νὰ μὲ ἐπι-

σκοπῇ ἡ δούλη μου! (ὁρᾷ τὴν Σουλτάναν καὶ τὸν Κισλάραγα.)

ΣΚΗΝΗ ΣΤ'.

(Εἷς μαῦρος εὐνοῦχος εἰσέρχεται καὶ φέρει τὴν εἰδήσιν πρὸς τὸν Κισλάραν γαν, ὅτι ὁ Σουλτάνος ἔρχεται. Οἱ εὐνοῦχοι σύρουν τὰ ξίφη των καὶ φωνάζουν τὴν λέξιν ΑΛΒΕΡ σύμβουλον ὅτι πᾶς θνητὸς, ὅστις εὐρίσκεται εἰς τὸν κῆπον πρέπει νὰ ἐξέλθῃ ἀμέσως, ἄλλως, ἂν τὸν ἀνακαλύψουν τὸν τονεύουν. Αἱ Σουλτάνκι καὶ αἱ λοιπαὶ γυναῖκες σχηματίζουσιν ἡμισέλινον, ὁ δὲ Κισλάραγος δεῖ εἰ μέγας δεσπότης ἐμρανισθῇ, προσκυνῶν ἀναχωρεῖ.)

Σουλ. Πρὶν κατὰ τῶν Γεννιστάρων κινήσω· ἤλθα, μίαν στιγμὴν νὰ σὰς ἴδω Σουλτάναι· μὴ φοβηθῆται παντελῶς διὰ τὴν καταστροφὴν τῶν· ἐξ αὐτῆς κρέμαται ἡ πρόοδος τῶν Μουσουμάνων. Ἀπόψε διὰ πρώτην φορὰν ἡ πόλις θὰ κοιμηθῇ ἡσυχῶς. Οἱ πστολισμοὶ των δὲν θέλουν ταραξέι πλέον τὸν ὕπνον τῶν κατὰ τὴν ἐπιτυχίαν σχεδὸν ἐρῶ θεοχαίαν· ὅθεν [τοίκων, πρὶν σὰς ἀποχαιρετήσω ἤλθα τὸ μανδύλιον νὰ ρίψω.

(Κρατῶν χρυσοκέντητον μανδύλιον διατρέχει θλαστὰς Σουλτάνας. εἰς ὅποιον τὸ ρίψει εἶναι σημεῖον, ὅτι θέλει ἀπελθεῖ εἰς τὴν κλινὴν τῆς νὰ κοιμηθῇ ἐσπέρας ἐκεῖνο Ὁ και μειδωσιν, καὶ κάμουν χιλίους ἐλκιστικούς ἀκισμούς ἐκάστη· Ὁ Σουλτάνος ἱσταμένως ἐνώπιον τῆς Ἀρσαλάνης.

Ὁ χρὸν τοῦ κῆπου μου ῥόδον· δὲν ἐνθυμοῦμαι ποτὲ νὰ σὲ ὠσφράνταχα ἡ γλυκεῖά σου μελαγχολία [θῆν· εἶναι διότι ποτὲ δὲν ἠξιώθης τοῦτο τὸ μανδύλι;

Ἀρσαλ. Προφῆτα! ἂν τὸ ρίψῃ εἰς ἐμέ!.. οὐρανὸς ἀπάλλαξέ με·

Σουλτ. Τὸ χαμῆλωμα των βλεμμάτων σου, ἡ ταραχὴ τῶν παρειῶν σου, τὴν ἡδονὴν καὶ τὴν σεμνότητά σου ἀναγγέλουν· τὸ ἐλευθερόν σου μεῖδιμα ὡς πόμα ζαχαρίνου ποτίζει τὴν ἑνας σου μόνος λόγος καὶ γίνεσθαι ἡ εὐνοϊκὴ μου. [καρδίαν μου;

Ἀρσαλ. Ὁ προφῆτης γνωρίζει τὴν καρδίαν μου, μέγιστε δεσπάτα.

Σουλ. Συστέλεσε ἐνώπιον τῶν ἄλλων διὰ νὰ τὴν ἀνοίξῃς καταλαβάνω... με ἀρκεῖ... λάβε τὸ μανδύλι.

(Αἱ ἐπιλοιπαὶ προσκυνοῦσιν τὴν Ἀρσαλάνην ὡς Σουλτάνου σύζυγον, τὴν συγχαίρονται καὶ ψάλλουσιν πρὸς αὐτὴν ἐρωτικὸν ᾄσμα.

ΤΕΛΟΣ ΤΗΣ ΔΕΥΤΕΡΑΣ ΠΡΑΞΕΩΣ.

ΠΡΑΞΙΣ Γ'.

ΣΚΗΝΗ ΠΡΩΤΗ.

Ἡ Σκηνὴ παριστάνει τὸν ἰσάσαν καὶ ἐν μέρος τῆς πόλεως. ὁ ἥλιος μόλις ἀνατέλλει· ὁ Μουκτάρης μ' ἔναι καίτιον διαπερὶ περὶ τὴν αὐτὴν ἀπὸ τοῦ ἐν μέρος εἰς τὸ ἄλλο ἄκρον τῆς σκηνῆς, τραγοῦδων τὸ ἀχάλουθον ᾄσμα.

Δὲν εἰν οἱ ζέφυροι τοῦ Βορρὰζοῦ, οὔτε τῆς Προποντιδὸς

ἀλλ' εἴν' ἡ λάβρα στεναγμῶν, ἡ ὠθπισ; ἐλπίδος.
 Ὄπου φέρουν τὸ καῖκι μου, ὡς ἀετοῦ μασχάλας,
 ἔς τῆς ἡρώϊκῆς σουλτάνας μου τὰς τρυφερὰς ἀγκάλας.

(ἀναχωρεῖ)

ΣΚΗΝΗ Β'.

(Ὁ κοῖτὼν τῆς Ἀρσαλίνης, ἐγκατακλινόμενος κειφότατα. Εἰς τὸ βάθος τοῦ φαίνεται ἡ ὑμνίσαιος κλίνη μετ' ἑσπερίους δ' ὄφας. Δύο μεγάλα ἀγγεῖα ἀναδιδόντα ἀρωματικούς καπνούς δεξιά καὶ ἀριστερά τῆς κλίνης ἵσταται, ἡ Ἀρσαλίνη, ἐνδεδυμένη μεγαλοπρεπῶς, ἔχουσα τὴν κεφαλὴν ἐστελισμένην μεμαρτογαρίτας καὶ ἀδάμανται, ἵσταται περήμενουσα.)

Ἀρσαλ. Ἄς εἰπῶ, ὅτι τὸ μανδύλιον τοῦτο μ' ἐδόθη διὰ τὰ σπογγίζω Μουκτάρη σὲ ἔγραψα, τί μετέλει, [τὰ δάκρυά μου.

ἂν ὅλα τα βρασιλεῖα ἔς τοῦ, πόδας μου ἀθροίσουν;

Ὅχι, δὲν εἶναι οὕτως ἄλλοῦ τῆς γυναικὸς ἡ τύχη. ὅταν ἔς τὸν κόσμον ὁ πονῶν, ἐλεύθερος γενέζη, ἐδῶ ἐνδύεται μελίσθους καὶ χρυσία διὰ τὰ χρυσιμεύσῃ τοῦ δεσπότητος ἐφήμερος φίλια.

Πλὴν ἡ Ζάρη ... κατέβη ἐκεῖ καὶ αὐτὴ νὰ μὴ γυρίσῃ!..

ἔς τὸ Σεράϊον κρότον πολὺ ἤρχισε νὰ κάμνῃ ...

Ἐγὼ ἡ ἰδία θὰ ὑπάγω νὰ τὴν ζητήσω ...

(ῥίπτει τὸ χρυσὸν ἐπανωφόριόν της)

Σὰς χαρίζω, μεγαλειᾶ, εἰς τὰς

τόσας ἄλλας, αἵτινες σὰς ζηλεύουν... δᾶ: τοῦ βεδιασμένου μου ὕ.

Φέξε, χύσε τὴν λάμψιν σου νὰ εὕρω τὸν Μουκτάρην. [μεναίου.

(Λαμβάνει μίαν δάδα καὶ ἐν χαντζερίον, διατάσσουσα)

Ἵπάγω ... τίποτε δὲν φοβοῦμαι ... (ἵσταται ὀλίγον)

ἂν ὅμως δὲν ἦλθεν εἰς τὸ ὑπόγειον ὁ Μουκτάρης!..

ἡ ἀπουσία μου θ' μὲ ἐνοχοποιήσῃ ...

μὲ εἶναι ἀδύνατον πλέον νὰ ἐπιστρέψω ἐνταῦθα!.. ναί

ἐγὼ καὶ ἡ Ζάρη φεύγωμεν.

ὡς διατρέξωμεν τὸν κόσμον ὅλον νὰ εὕρωμεν τὸν Μουκτάρην.

(Ἐξέρχεται ἄνευ ἐπανωφόριου)

(Ἡ Σκηνὴ παρουσιάζει ἐν ὑπόγειον σκοτεινόν, μετ' ὅλους καὶ τετραγώνους στήλας. Εἶναι ἐστρωμένον μετ' ἄμμου καὶ θαλάσσια φύκια. Εἰς τὸ βάθος τοῦ φαίνεται ὄψα, δι' ἧς μέλλει νὰ εἰσέλθῃ ὁ Μουκτάρης ἐντὸς τοῦ ὑπογείου εἶναι διάφορα καίκια τοῦ Σεραίου.

Ἡ Ζάρη εἶναι ἐνδυμένη ὡς ἀνὴρ ὅπλ. ὡς πρίγκηψ Ἀραψ, βαδίζει μετ' ἁγῆρας ἐστοχυμένους ἀποβίβει χαμικὶ ἐν μικρὸν φανήριον,

Ἀπὸ τοῦ ὧν ἀντὶ τοῦ ὀνόματος Ζάρη θέλημεν τα μεχειρίζεσθαι τὸ ἀληθὲς ὄνομά του Καλιδ)

Καλεδ. Ὅποια σιγὴ ἐνταῦθα βρασιλεύει. Καὶ τῶν βημάτων ὁ ἤχος χάνεται εἰς τὰ ὑγρά φύκια νομίζω ὅτι περιπατῶ ἐπὶ σκολίκων ζώντων. Μ' ὅλον τὸ ψῆχος τῶν λουόντων τὴν κεφαλὴν μου

θάλων· μ' ὅλον τὸ ψῦχος ὅπου τὸ ἔδαφος τὰ γόνη μου ποτίζει.
ὁ πυρετὸς τοῦ στήθους μου οὐδὲν ἠλκώθη. Καὶ σεῖς αἱ μο-
βόροι κώνοποι, αἱ εἰς τὰ σκοτεινὰ πετώντες, ἐτοιμασθεῖτε διὰ
τὴν βορὰν, ἣν θέλω σᾶς προσφέρει. Ἄμα φθάσης, Μουκτάρη,
ὡς πάνθηρ ἐπὶ τῶν νότων σου θὰ πέσω· δὲν θὰ γογγίσω εἰμὴ ὅταν
σὲ ἰδῶ ἀσφαλῶς ὑπὸ τοῦς ὀνυχάς μου. Ὡ χαρὰ θὰ σῶσω διὰ
μιᾶς ἐκδίκησιν, καὶ ἔρωτα λυσσῶντα. Τί ἡδονὴν θὰ αἰσθανθῶ,
τὸ σῶμα του σπαράτων. Τὰ πάντα ἤλθαν κατ' εὐχὴν . . . ὅχι,
τὸν Μουσταφὰ δὲν ἔπρεπε νὰ πέμψω ἔς τὸν Μουκτάρην, ἔπρεπε
νὰ τὸν κρατήσω νὰ μὲ βοηθήσῃ. Αὐστίνος; Ἀρσαλάνη. Ὁ κλυ-
σης θὰ στενάξῃ, ὦ πόσον σὲ λυποῦμαι. Πλὴν τί πταίω . . .
σὺ ἤναψας τοῦ στήθους μου τὸν ἐφιάλτην. Ὁ τὸν λησμονήτης
τέλος τὸν Μουκτάρην. Ὁ θὰ σὲ ὀδηγήσω εἰς τὰς ἐξοχὰς τῆς φίλης
Ἀραβίας ὦ χαρὰ· ναί. θὰ ἔλθῃ καὶ ἡ σειρά μου ἐκεῖ σφοδρὰ
νὰ μ' ἀγαπήσῃ. Δὲν θὰ ἔχῃς ἄλλον ἄνθρωπον ἢ ἐμὲ μόνον. Ναί
ἐγὼ, σὺ κ' ἔρημος κ' ὁ χρόνος· ὁ ἔρως σου σφοδρότερος θὰ
ἐγερθεῖ ἢ ὅτι ἦτο διὰ τὸν Μουκτάρην. Παύσατε παύσατε γλυ-
καῖς μου λογαριασμοί, ἔχω ἀνάγκην μᾶλλον μελάνων διὰ τὸ
μέλαν σχέδιόν μου.

(Κάθεται χαμῆς καὶ κρύπτει τὴν κεφαλὴν του εἰς τὰς δύο χεῖράς του)
(Λίμβος τοῦ Μουκτάρη πλησιάζει ἐξω τῆς θύρας τοῦ ὑπογείου)

ΣΚΗΝΗ Δ'.

Μουκτ. Ἰδοὺ τέλος ἐγὼ εἰς τὸ Σερὰϊ ταχέως ἐξετέλεσα τὸ
σχέδιόν μου, δύο λεπτά, ψυχὴ μου Ἀρσαλάνη, καὶ εἶμαι ἔς τὰ γό-
νατά σου· τὰ χεῖλη μου ἔς τὰ χεῖλη σου ἀμέσως θὰ κολλήσω.
(σφυρίζει τρίς)

Καλὲδ. Ἄ ὅχι ποτὲ πλέον δὲν θὰ τὰ κολλήσῃς
(σφύρει τὸ ἐγχειρίδιον καὶ σφτρίζει)

Θερμαίνομαι . . . ριγῶ . . . τώρα πρέπει νὰ τελειώσω . . .
Εἰλθεῖς Μουκτάρη;

Μουκτ. Εἶσαι σὺ Ζήρα; . . ἀνοῖξ.

Καλὲδ. Ἀνυπομόνως Κύριε σὲ περιμένω.
ἀνοίγει τὴν θύραν καὶ μόλις ὀλίγον προχωρεῖ τὸν πληγνόμενὸν παλικάρι.

Μουκτ. Ἄχ προδοσία . . .

Καλὲδ βλέπων αὐτὸν ἀρκετὴν ὥραν ἀγρίως

Ἀπέθανες ἢ ζῆς ἀκόμη;

(βίβει τὴν παλάμην εἰς τὸ στήθος)

Εἶσαι θερμός . . . ὀλίγον κατ' ὀλίγον θὰ παγώσῃς· ὦ ἡδονή

Ἄν οἱ ἄγγελοι ἐπὶ τοῖς πτερύγων των μὲ ἀνυψῶσιν, δὲν ἤθελε ἀγκλίαισιν μεγάλαις ἐκινᾶν αἰσθανθῇ. Τὸ ἔργον ἐτελείωσεν ἄνευ μεγάλου κόπου, τώρα περιμένω τὴν Ἀρσαλάνην· θὰ τὴν πείσω νὰ με ἀκολουθήσῃ ἐκτὸς τοῦ Σεραίου! . . . Ἡ ἡμέρα εἶναι κατὰλληλος· ἡ πόλις ὅλη εὐρίσκεται ἔς τὰς φλόγας. Ποῖος θὰ τρέξῃ πρὸς καταδίωξιν μας;

(Πλησιάζει καὶ κλείει τὴν θύραν τοῦ ὑπογείου) Ἄς τὴν κλείσω οὐδαίς νὰ μὴν εἰσέλθῃ· τώρα θὰ σὲ θάψω, ὦ Μουκτάρη· (τὴν σκεπάζει μὲ φύκια) τὸ πρόσωπόν του νὰ βλέπῃ πρὸς ἀνατολάς· ὁ Μουνκίρ, καὶ Νανκίρ, τὰ δύο πνεύματα τοῦ σκότου· εἴθε νὰ ἔλθουν πρὸς βοήθειάν σου, (ἁγρίως γελῶν). Ποῦ νὰ ἐγνώριζες, ὦ δευτυχῇ, ὅτι ἡ Ζάρα, ἦτο ὁ ἀνταρραστής σου.

(Κάθεται περιμένων ἀκολουθούς).

ΣΚΗΝΗ Ε'.

ΑΡΣΑΛΑΝΗ καὶ ΚΑΔΕΔ.

Ἀρσαλ. Ζάρα.

Καλεδ. Τίς με κράζει! . . Προφῆτα! ἔρχεται ἡ Ἀρσαλάνη. Ἡ ἡχώ τῶν θόλων ἀντηχεῖ ἀγρίαν τὴν φωνήν της· κρατεῖ δάδῃ καὶ ἓνα γιαταγάνι. Εἴθε! νὰ φέρω εἰς πέρας τὸν σκοπὸν μου.

Ἀρσαλ. Ζάρα! Ζάρα!

Καλεδ. Ἐδῶ, ἰδῶ, Κυρία.

Ἀρσαλ. Δὲν ἦλθεν ὁ Μουκτάρης;

Καλεδ. Ἐπάγωσα νὰ τὸν περιμένω.

Ἀρσαλ. Πῶς! . . εἶσαι ὥς ἀνὴρ ἐνδεδυμένη;

Καλεδ. Ἐσυλλογίσθην ὅτι πιθανὸν νὰ καταβῇ καὶ ἄλλος τις ἐνταῦθα ἤθελε μ' εὐρῇ μὲ τὸν Μουκτάρη . . . ἡδύνατο νὰ συλλαβῇ ἀτόπους ὑποψίας. . . .

Ἀρσαλ. Ὅλα τὰ προβλέψεις πιστὴ μου φίλη! . . ἔχω ἀνάγκην νὰ ἀναπνεύσω, ὅποιον φόβον δὲν ἐδοκίμασα ἔως νὰ καταβῶ ἐνταῦθα, Λάβε τὸ ξίφος μου. Ἄν δὲν φκνῇ εἰς ὀλίγα λεπτά ὁ Μουκτάρης ἂς φύγωμεν ἐκ τοῦ Σεραίου, ὦ Ζάρα.

Καλεδ. (Καθ' ἑαυτόν). Ὡς κητράκται ἡδονῶν ὅλοι διὰ μιᾶς ἔς τὴν κερκλήν μου. (πρὸς τὴν Ἀρσαλάνην). Νὰ φύγωμεν ἐκ τοῦ Σεραίου . .

Ἀρσαλ. Δὲν ἐμπορῶ πλέον εἰς τὸ χροσμίον νὰ ἐπιστρέψω.

Καλεδ. Διατί;

Ἀρσαλ. Κόβεται (δεικνύει τὸ μανδύλιον τοῦ Σουλτάνου) Ἐδῶθη

πρὸς ἐμὲ σήμερον· ἡ δάδ᾽ αὕτη εἶναι τῆς νυμφικῆς μου κλίνης. ὅλα τὰ ἐγκατέλειψ· θέλω μόνον νὰ δράμω νὰ εὕρω τὸν Μουκτάρην.

Καλεδ. Τὴν προδοσίαν τοῦ φεῦ. ἐπείμενα· κάθε στιγμὴν νὰ ἴδω. Κυρία, ἦτο Γεννίτζαρης· ὁ ἔρωσ τοῦ ἦτο μόνον τὸ ξίφος καὶ σήμερον εἶναι ἡ ἡμέρα καθ' ἣν θὰ τὸ δοξάσῃ· φοβοῦμαι μάλιστα ὅτι ἐπρόδοτε τὸν ἴδιον Σουλτάνον· ἂν ἦναι οὕτω· οἱ Γεννίτζαραι θὰ ἔλθουν ἔς τὸ Σεράϊ. Τότε καὶ ὁ Σουλτάνος, διὰ τοῦ ὑπογείου τούτου θὰ καταβῇ νὰ φύγῃ, ἔλθετε, νὰ φύγωμεν, Κυρία.

Ἀρσλ. Ὁχι ἀλόμην, Ζίρα, μὴν ὀμιλεῖς οὕτω κατὰ τοῦ Μουκτάρῃ· ἡ ἀπόστασις ἐκ τοῦ Πύργου τοῦ ἔως ἐδῶ εἶναι μεγάλη· ὁ Μουκτάρης Ζίρα, δὲν εἶναι Γεννίτζαρης· ἦτο εἰς τὴν Εὐρώπην. Οἱ τρόποι του, οἱ λόγοι του ἡ καρδιά του, ὅλα εἶναι ἐξευγενισμένα.

Καλεδ. Τίποτε . . τὸ λυκῆδιον Κυρία πάντοτε θὰ γίνῃ λύκος, ἃς κρίνωμεν ἀπὸ τὸν ἐκυτόν μας; ποῖος πωλεῖ πατρίδα καὶ θρησκείαν, διὰ τὸν ἐραστήν του; Δὲν εἰσθε πλησίον του, σὰς ἐλησμόνησε τοιοῦτοι εἶναι οἱ ἄνδρες· ὅταν εὐρίσκονται πλησίον μας, ἡ καρδιά των γίνεταί γυναικεῖα· βιάπτον, κεντοῦν, κάμνουντ᾽, πάντα διὰ ν' ἀρέσουν ἐν δίκρῳ μας ἀρκεῖ νὰ τοὺς δεσμεύσῃ πλήρ' ἔφυγαν ἅπαξ, τοῦ κόσμου ὅλου οἱ βρόχοι ἀδύνατον νὰ τοὺς συλλάβουν. Ὁ Μουκτάρης Ζυρίχ ἔφυγε, εἴθε νὰ ἀπακτώμαι· ἡ γλῶσσά μου τὸ ἐννοῶ πικρῶς· σὰς ἐρεθίζει· πλήν νὰ ψευσθῶ ὅτε ὁ κίνδυνος εἶναι ἄνω τῆς κεφαλῆς μου; Κυρία σπεύσετε ν' ἀφίσωμεν τοῦτο τὸ Σεράϊ ἂν ὁ Μουκτάρης εἶναι καθ' ὁδὸν θέλομεν τὸν ἀπαντήσῃ· ἂν ἀληθῶς ἔφυγεν μόνον ἐκτὸς τοῦ Σεραίου πάλιν θὰ τὸν εὕρῃτε. Ἡ ἡμέρα εἶναι κατάλληλος. παρῆλθεν ἡ μεσημβρία, κάθε λεπτόν ὅπου χάνωμεν, ὦν ἀδελφάντινον ἀξίζει.

Ἀρσλ. Δίκαιον ἔχεις Ζίρα. . . τὸ ὑπόγειον σύεται ὑπὸ βοῇ· Ἡ Στραμποῦλ πυρπολεῖται . . ἃς φύγωμεν.

Καλεδ. (Καθ' ἐκυτόν). Τρέμω ἀπὸ χαράν . . μετὰ μίαν ὥραν εἶναι ἐδική μου· (πρὸς τὴν Ἀρσλάνην.) Ἰπάγω νὰ σύρω τὴν λέμβον.

ἀνοίγει τὴν θύραν τοῦ ὑπογείου καὶ ἐξέρχεται νὰ ἐρελκύσῃ τὴν λέμβον) (ὁ Μουκτάρης ἐλαφρῶς ἀναστενάζει).

Ἀρσλ. Θεέ μου! ποῖος εἶναι ἐδῶ; . . Ζίρα· Ζίρα.

Μουκτ. (σῶν τοὺς πόδας τοῦ ἀσθενῶς προφέρει) Ἀρσλάνη. . .

Ἀρσλ. Ποῖος με κράζει; εἶναι ἡ φωνὴ τοῦ Μουκτάρῃ. . . (ἀκροβάνουται τὴν δάδα πλησιάζει).

Ἄ εἶναι φονευμένος .

Καδελ (θέτων τὴν κεφαλὴν ἐκ τῆς θύρας ἐντὸς τοῦ ὑπογείου).

Τί εἶναι ! . . (καθ' ἑαυτὸν) μήπως ζῇ ἀκόμη ! Κυρία ἔλθετε ἢ λέμβος εἶναι ἐτοίμη.

Ἀρσαλ. (ρίπτουσα τὰ φύκια ἀπὸ τὸ πρόσωπον καὶ θεωρῶσα αὐτὴν πρᾶσεκτικῶς ἐξάγει ἐξείαν φωνήν.)

Ἄ ! . . ὁ Μουκτάρης ! ! τρέξε τρέξε Ζάρα.

Μουκτ. Ἀποθνήσκω ὑγείαινε Ἀρσαλάνη . . ἡ Ζάρα μ' ἐφόνευσεν δὲν εἶναι γυνή . . εἶναι ἀνὴρ, εἶναι ἀντεραστῆς μου.

Ἀρσαλ. Ἀπέθανε ! . . ἀπέθανε (φιλοῦσα τὸν νεκρὸν, ἀκολουθῶς ὀρθουμένη ἀπειλητικῶς προχωρεῖ πρὸς τὴν Ζάραν). Τίς εἶσαι ἄθλιε, δούλει.

Καλεδ. Ἀρσαλάνη, τρέμω, ἀμνηχανῶ τὸ πόθεν ν' ἀρχίσω· ὁ ἔρω . . ἡ ζῆλια . .

Ἀρσαλ. Καταραμένε δοῦλε . . δός με τὸ ξίφος μου.

Καλεδ. Ὅχι δὲν εἶμαι δοῦλος· εἶμαι ὁ πρίγγιψ Καλεδ υἱὸς τοῦ Ἀπτουλάχ τῶν Βαχαβίδων. κατὰγωμαι ἐκ τῆς εὐγενοῦς φυλῆς τῶν Σχείκων· τὸ αἷμά μου ὁρᾷ· εἶναι τὸ ἴδιον τοῦ Προφήτου. (α)

(α) Οἱ Σείκ λέγουν ὅτι κατὰγονται ἀπὸ τοῦ Προφήτου.

Μετὰ τὴν μάχην τοῦ Νεζέτ ὁ πατὴρ, ἡ ἀδελφή μου καὶ ὁ Μουτταφᾶς κατέφυγον πρὸς τὸν Μεϊμέτ· Ἀλῆ τῆς Αἰγύπτου τοὺς ὑπεσχέθη νὰ τοὺς προστατεύσῃ. Καὶ ὅμως τοὺς ἔστειλε ἐνταῦθα, ὁ δὲ Σουλτάνος σκληρῶς ἀπεκεφάλησε τὸν πατέρα εἰς τὸ περι-αύλιον τῆς Ἀγίας Σοφίας. Ἡ ἀδελφή μου καὶ ὁ Μουσταφᾶς ἔκτοτε ἔμειναν δούλοι ᾗ τὸ Σεράτ. Μετὰ βῆ ἔτη κἀγὼ ἦλθα εἰς Σταμποῦλ εἶθε νὰ μὴ ἄφινά ποτὲ τὴν Ἀραβίαν. Ἡ Μεδίνα μ' ἐνδυσσε γυναικεῖα διὰ νὰ ἴδω τὰ Χαρέμια, Ἐνθυμείσαι, ὅταν μὲ εἶδες τὴν ἡμέραν ἐκείνην· μ' ἐκράτησας πλησίον σου . . ἔκτοτε σὲ ἠγάπησα μανειωδῶς, ὡραία μου Ἀρσαλάνη.

Ἀρσαλ. (κλέουσα) Στιγμὴ κατηραμένη.

Καλεδ. Ἐλευθέρα ἔρωτος τότε ἡ καρδιά σου, ὁποῖας ἐλπίδας εἰς τὴν θέσιν μου δὲν ἐσυγχώρει ! Πλὴν αἴφνης ἀνεφάνη ὁ Μουκτάρης. Θεέ· ἐνθυμοῦμαι ὅτε πρῶτον μὲ διηγῆθης τὸν μὲν τούτου ἔρωτά σου . . . δηλητήριον δριμύτερον τοῦ πυρετοῦ μου ἀδύνατον νὰ γίνῃ. Ἐχασα ἔκτοτε καὶ ὕπνον καὶ γαλήνην. Ἀρσαλάνη, σὺ ἐδοκίμασας τοῦ ἔρωτος τὸ πάθος ! λατρευομένη τὸ ἐδοκίμασας καὶ ὅμως δὲν εὔρες ἡρεμίαν φαντάσου λοιπὸν ἐμὲ εἰς φοβεράν καὶ ζέοντα ἀπελπησίαν. Οἱ ὀφθαλμοί μου ἦσαν κρουνοὶ δακρύων, στήθος ἄλλο δὲν ἔχυσε οἰμωγὰς καυστικωτέρας· ὦ ποῦ λόγοι, ποῦ νὰ διηγηθῶ τὸν ἄλδην τῆς καρδιάς μου. Ἐκτοτε ἀπεψάσισα νὰ σφάξω τὸν Μουκτάρην.

Ἀρσαλ. Τέρας ἀραβικόν . . ἄγριον θηρίον.

Καλεδ. Ἡ ἀδελφή μου Μεδινά, ἀνέλαβε τὸ ἔργον· μετημφιέσθη ὡς ἀνὴρ . . . πλὴν ὁ Νουρεδὶν τὴν ἐφόνευσε . . . γνωρίζεις πῶς τὴν ἔδεσε ἐπὶ τοῦ δένδρου.

Ἀρσαλ. Ἦτο ἡ ἀδελφή σου ! . . ὦ μίτος ! ! με ποίαν ὑπουλάτητα χθές ἤκουες τὰ πάντα . . τίγρις δολία· μόνον τὰ πρόσωπα τῶν Αἰθιῶπων ἔχουσι τὴν χάριν τὸ ἐγκλημα νὰ πράττουν μὴ ἐρυθριῶντα.

Καλεδ. Ὑπομονή ! ἀκούω πάσαν ὕβριν. Ἡ θέσις σου εἶναι παραπλησία τῆς ἰδικῆς μου, ἀνδύναται ἡ ἀπὸ ὀργὴν καὶ ἔρωτα ψυχὴ σου τὸ λογικόν της τώρα νὰ ὀρίσῃ, ἡδυνάμην καὶ γὰρ νὰ φύγῃ τοῦ σκοποῦ μου. Ὁ Μουκτάρης ἦτον ἀθῶος, πλὴν μ' ἀφῆρπασε πᾶν ὅ,τι εἶχα . . Γινώσκεις καὶ τὸν χαρακτηῖρα τῶν Ἀράβων. Ἐρῶντες εἶναι ἡ σύσσωμος λατρεία, ζυλοτυποῦντες, ἀδύνατον νὰ μὴν ἐκδικηθῶσι. Τί πιστάωμεν ὅτε τῆς φύσεως τοιοῦτοι εἶναι οἱ νόμοι ! Ἀρσαλάνη ! ἀμφότεροι ἡμεῖς δυστυχεῖς μόνον ὁ χρόνος τὰς τραυματισμένας μας ψυχὰς δύναται νὰ ἱάνη. Νὰ ἐπιστρέψῃς ἢ νὰ καὶ ἐπιστρέψω ἔς τὸ Σεράϊ εἶναι ἀπερισκεψία. Ἄς φύγωμεν ἐλθέ , . . ἄς τρέξωμεν ἔς τὴν Ἀραβίαν.

Ἀρσαλ. Παῦσε, παῦσε, ἔκτρωμα, τῶν διαβύλων σπέρμα. Ἢ Ὑψιστε, πῶς δὲν βροντᾷς ἐδῶ τοὺς κεραυνούς σου ! Εἶται Βαχά-βης . . . ὦ ! αἱ τρίχες μου ὀρθοῦνται· τώρα αἰσθάνομαι ὁ Οὐρανὸς πῶς τόσον με παιδεύει ! ἔχσας δλοτελῶς τὰς φρένας σου κακοῦργε ! καὶ ὁμολογεῖς τὸ αἷμά σου πρὸς υἱάν Μουσουλμάναν ! Ἐλησμόνησας ἔτι πρὸ ὀλίγων ἔτι ἐτῶν καταδράψατε τὴν Μέκκαν καὶ τὴν Μεδινάν, τὰς πόλεις τοῦ Προφήτου, ὅτι ἐσπείρατε εἰς τὰς ὁδοὺς τὰ ἅγια σώματα ὅλων μας τῶν λειψάνων ! Ἐλησμόνησας ὅτι αἱ ἱεροσόλοι χεῖρές σας δὲν ἐφείσθησαν οὔτε αὐτὸν τὸν τάφον τοῦ Προφήτου ! Φύγε, φύγε, ἐκ τοῦ πλησίον μου, μὴ πλέον μ' ἐγγίξης. ὦ πῶς ἀποστρέφομαι ἐαυτὴν τ' ὅτι τοσοῦτον ἐμολύνθην, δός με τὸ ξίφος, δός με το, τὸ αἷμά μου θὰ χύσῃ, Μουκτάρη, Μουκτάρη ἀγαπητὲ Μουκτάρη . . . Ἀλλὰ, ὡς ὄνειρον τὸ ἐγκλημα μὲ φαίνεται τοῦ μαύρου Κροκοδείλου ! Ὅχι, ἀτιμώρητον δὲν θὰ σὲ ἀφήσω Σατανᾶ. (Προχωρεῖ μὲ τὴν δάδα πρὸς τὸ βάθος τοῦ ἀντροῦ). Τρέξτε, ἔλθετε ἐδῶ, ὦ μαῦροί μου Εὐνοῦχοι· δολοφονία, φόνος . . .

Καλεδ (Σφίγγει τὴν Ἀρσαλάνην εἰς τοὺς βραχιονὰς του καὶ θέτει τὴν παλάμην του εἰς τὸ στόμα της) Πιχράρριον ἐστὶ πρῶτον,

θά φονεύσουν· θά χάσης τὴν ζωὴν καὶ τὴν τιμὴν σου· ἔλθε
ἔλθε νὰ φύγωμεν (τὴν σύρει μετὴν βίαν)

Ἄρσαλ. Ἄφες, ἄφες με, . . . δὲν ὑπάρχει ἐδῶ οὐδεὶς νὰ με λυ-
αίσχρῃ μαῦρε· ὁ Μουκτάρης ἂν ἀπέθανε, ὁ Νουρεδὶν ζῇ. [τρώσῃ

Καλὲδ. Δὲν ζῇ, ἐφόνευσα καὶ τοῦτον.

Ἄρσαλ. (ἡμιλειποθυμοῦσα) Ἀποθνήσκω . . .

Καλὲδ. Ἐνα λεπτὸν καὶ ἤμεθα εἰς τὴν λέμβον. (τὴν σύρει πρὸς τὴν
θύραν, ὅτε δὲ σχεδὸν πρὸς αὐτὴν πλησιάζει φαίνεται ὁ Νουρεδὶν
μὲ τὸ ξίφος εἰς τὰς χεῖρας.)

ΣΚΗΝΗ ΣΤ'.

ΝΟΥΡΕΔΙΝ ΚΑΙ ΟΙ ΑΝΩΘΟΙ.

Νουρεδ. Μουκτάρη, ποῦ εἶσαι, ζῇς ἢ σ' ἐφόνευσαν ὁ Ἄρσ;·
Εἶμαι ὁ Νουρεδὶν . . . ἦλθα νὰ σὲ λυτρώσω.

Ἄρσαλ. (συνερχομένη εἰς ἑαυτήν) Ὁ Νουρεδὶν! εὐχαριστῶ,
εὐχαριστῶ Προφῆτα (ὕψιλοφῶνως) ἐδῶ, ἐδῶ ἐπράχθη ἡ δολοφονία.

Καλὲδ. (σύρει τὸ ξίφος)

Ὁλεθρος! ἀποτυχία . . . τώρα εἶναι τὸ ἀληθές· δράμα.

Ἄρσαλ. Ἐκεῖ, ἐκεῖ χαμαὶ κεῖται φονευμένος ὁ Μουκτάρης. Προφῆ-
τα σ' εὐγνωμονῶ, μ' ἐλύτρωσες ἀπὸ τὸ μαῦρον τέρας.

(ζητεῖ ν' ἀπαλλαχθῇ τῶν ἀγκαλῶν του).

Καλὲδ. Ὅχι δὲν θά ἐπιζήσης.

(ἀστραπηδὸν τὴν κυττᾶ διὰ τοῦ ξίφους εἰς τὸ στήθος)

Ἄρσαλ. Ἄ! . . . [πίπτει χωρὶς νὰ προσφέρει λέξιν].

Καλὲδ. [πρὸς τὸν Νουρεδὶν] Ἐλθε· σὲ περιμένω.

Νουρεδ. [Προχωρεῖ πρὸς τὸν Μουκτάρην καὶ τὴν Ἀσταλάνην, τοῦς
θεωρεῖ μὲ φρίκην, ἔπειτα στρέφει πρὸς τὸν Καλὲδ.]

Ποῦ εἶσαι Σατανό-μαυρε! ὦ οὐσσωμος κακία! δόλιε αἰλουρε
εἰσῆλθες ἔς τὸν περιστερῶνα, σ' ἐπρόφθασα ἐνῶ ἔφρευγες μετὴν
βορὰν ἔς τὸ στόμα.

Καλὲδ. Εἶμαι ἐδῶ, δειλὲ Γεννίσταρε. φονεῦ τῆς ἀδελφῆς μου·
ἄνανδρε, ὡς λύκος ἄγριος καὶ οὐ ἐπέπεσας κατ' ἀσθενοῦς προσώπου
Οἴλεις νὰ δείξῃς καὶ εἰς ἐμὲ τώρα τοὺς σερκοδόρους σου ἐδόντας;
δὲν σὲ φοβοῦμαι . . . μετὸς δακτύλους μου εἶα ἕνα θά τοὺς

[ἀποσπᾷσιν.]

[Συναπαντῶνται καὶ μονομαχοῦν ἐπὶ ἀρκετὴν ὥραν ὁ Καλὲδ

πληγώνεται τέλος καὶ θέλει νὰ σταθῇ ὀλίγον διὰ νὰ συνέλθῃ, πλὴν ὁ Νουρεδὶν ὁρμᾷ ἐκ δευτέρου φωνάζων.)

Ὅχι δὲν σὲ ἀφίνω οὔτε στιγμὴν ἄλλην νὰ ζήσης.

(διαπερᾷ τὸ ξίφος τοῦ ἀπὸ ἄκρου εἰς ἄκρον τοῦ σώματός του)

Καλὲδ. Ὅχι! ἀποθνήσκω. . . ἰδοὺ οἱ δράκοντες τῆς κολάσεως μὲ τὰ σιδηρὰ πτερὰ των . . . ὦ τί καπνός; ἔς τὸ σκότος τοῦτο . . . νυκτερινὰ πτηνὰ ἐδῶ πέριξ τί ζητεῖτε; Ἰδοὺ ὁ Μινκῆρ, καὶ ὁ Νανκῆρ, οἱ μαῦροι Ἄγγελοι τοῦ Ἄδου ἰδοὺ ἡ γέφυρα τοῦ Σιράτ . . . εἶναι τρώντι ἐρριμένη ἄνω τῶν ἐπτὰ κολάσεων εἶναι λεπτή ὡς θοῖξ . . . κοπτερὰ ὡς ξίφος.

Οἱ ἐνάρετοι μόνον δύνανται νὰ βαδίσουν ἐπ' αὐτῆς ἄνευ βλάβης· μὲ σύρετε.. πρὸς τὴν γέφυραν.. καταλαμβάνω . . . θὰ με ῥίψεται ἔς τὸ χάος τῆς ἐβδόμης κολάσεως... Ὅπισθέν μου ἀκολουθεῖ . . . ἡ Ἀρσαλάνη . . . ὁ Μουκτάρης . . . μὲ δεικνύουν . . . τὰς πληγὰς των . . . κρύψατε αὐτὰς . . . ἤμαρτον . . . ἤμαρτον . . .

[οὕτως ἐφόνευσα . . .

πλὴν . . . νάι . . . ἐγὼ . . . τώρα . . . ἀπο . . . θνήσκω . . .

Νουρ'δ. Μουκτάρη, συνέπραξας εἰς τὴν σφαγὴν τῶν Γεννιτζάρων. Ὁ Ἀλάχ σ' ἐπαίδευσε, εἴθε τώρα ν' ἀναπαύσῃ τὴν ψυχὴν σου. Ἐχασα γονεῖς, φίλους, ἀδελφοὺς· τὰ πάντα· τρέχω εἰς τὴν καταστροφὴν, τοῦλάχιστον ἐκεῖ μαχόμενος νὰ ἀποθάνω· τὸν Βεζύρην, τὸν Μουφτὴν, τὸν ἴδιον Σουλτάνον ἀν' δυνήθω θὰ σφάξω.
(φεύγει)

ΣΚΗΝΗ Ζ'.

(Παρίσταται τὸ Ἡτ-μειτάνι τῆς Κωνσταντινουπόλεως, μὲ τοὺς στρατιώτας τῶν Γεννιτζάρων. Ὁ Σουλτάν-Μαχμούτης ἵσταται πλησίον τοῦ Μουφτῆ, τοῦ Ἀγᾶ, τοῦ Βεζύρου, καὶ πολλῶν ἄλλων μεγιστάνων. Ἡ σημαία τοῦ Προφήτου, (δηλ. τὸ σαντζάκ-σερίφ) κριεῖται ἀπὸ μεγαλοπρεπῶς ἐνδεδυμένον Τοῦρκον. Πλήθος ὄχλου καὶ στρατοῦ περικυκλεῖ ὁμοίως τὸν Μονάρχην.

Οἱ στρατιῶνες φαίνονται εἰς τὰς φλόγας, καὶ τὸ πυροβολικὸν πυροβολεῖ κατὰ τούτων. οἱ Γεννιτζάροι κχιόμενοι δρύνονται ὡς λυσσώδεις λέοντες καὶ ζητοῦν νὰ ἐξέλθουν· ὅσοι διαφεύγουν τὰς φλόγας πίπτουν ἀπὸ τὴν μάχαιραν τῶν στρατιωτῶν).

Σουλ. (θεῶν τὰς χεῖρας εἰς τοὺς ὀρθοκλμούς νὰ μὴ βλέπῃ).

Ἀπαίσιον!! . . . τρώντι φρικτὴ ἡ θέα.

(δεικνύει τὴν σημερινὴν τοῦ Προφήτου).

Ἐδῶ ἐδῶ πιστοί μου· μόνον τοὺς πιστοὺς καλύπτει ἡ σκιά τῆς
Μὴ ἀποκαρδιωθῆτε ἄνδρες τοί μου. εἰς ὃ, τι ἡ ἀνάγκη πράττει.
Ὀλίγον ἔτι καὶ ἡ Σταμπούλ ἐλευθεροῦται τῶν τεράτων.

Βεζύρ Ὁ ὀφθαλμὸς τοῦ οὐρανοῦ ἐγένεθη ἄλλοτε θεῶν τερπνο-
τοὺς κρημνιστάς τοῦ Ἰσλάμ ἰδοὺ κατακριμνίζεις. [τέραν;

Εἶσαι μέγας καὶ κραταῖος, ὦ Πατισάχ ὡς καὶ ὁ Μωάμεθ.

Ποῖος μονάρχης ἡδύνατο τοὺς ἀδελφοὺς του σφάζων

νὰ σώσῃ ἑαυτὸν, τὸ κράτος του καὶ τοὺς ἀγαπητοὺς λαοὺς μας;

(Ὁ Νουρεδὶν μετὰ τριῶν ἄλλων Γεννιτσάρων θεωρῶν τὴν σκηνὴν ὑπὸ
τὴν ὁποίαν ἵσταται ὁ Σουλτάνος ὁρμᾷ ξιφῆρης ζητῶν νὰ τὸν φονεύσῃ·
πλὴν καθ' ἣν στιγμὴν φωνάζει «τύραννε τύραννε Μαχμούτ» καὶ ὁρμῶν
κατὰ τοῦ Σουλτάνου Μαχμούτ τοῖ στρατιῶται τοῦ Σουλτάνου περιστοιχοῦν
τοῦτον στενωτέρω καὶ πίπτουν κατὰ τοῦ Νουρεδίν· οὗτος μάχεται ὀλίγην
ῥαυν ὡς λέων καὶ τέλος συλλαμβάνεται καὶ ἀπάγεται ν' ἀποκεφαλίσθῃ.)

ΣΟΥΛΤΑΝΟΣ. Ἀλάχ! σὲ εὐχαριστῶ.

Οἱ Γεννίτσαροι ἦσαν ἡ Ἰδρα·

οἱ Οὐλαμάδες οἱ ὄφεις·

μόνον ἡ χεὶρ σου ἡδύνατο ἐκ τῶν τοιούτων νὰ μᾶς ἀπαλλάξῃ.

Ἐλθετε· ὑπάγωμεν ὅλοι εἰς τὸν Ἀλάχ

νὰ εὐχηθούμεν.

(Ἡ καταστραφὴ προχωρεῖ περισσότερον, αἱ φλόγαι μεγαλύν-
νουν, καὶ ἡ σκηνὴ κεκαλυμμένη καπνοῦ κλείει.)

ΤΕΛΟΣ ΤΗΣ ΤΡΙΤΗΣ ΠΡΑΞΕΩΣ

ΚΑΙ ΤΟΥ ΔΡΑΜΑΤΟΣ, ἢ ΤΗΣ ΤΡΑΓΩΔΙΑΣ.

(Παρίσ.

τῶνας τῶν
Μουρτή, τοῦ Ἀγᾶ, τοῦ
μαχία τοῦ Προφήτου, ὁ
ἐνδεδυμένον Γούρκον. Πλ
Μονάρχην.

Οἱ στρατῶνες φαίνονται εἰς
κατὰ τούτων. οἱ Γεννίτζχοι καὶ
καὶ ζητοῦν νὰ ἐξέλθουν· ὅσοι διαφε
χαιραν τῶν στρατιωτῶν).

Σουλ. (θέτων τὰς χεῖρας εἰς τοὺς

Ἀπαίσιον !! . . τῶντι φρικτῇ ἢ
(δεικνύει τὴν σημάιν τοῦ Προφήτου).

